שו״ת · אחרונים · שות שבט סופר

שות שבט סופר חלק א

רבי שמחה בונים סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות שבט סופר חלק א

רבי שמחה בונים סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-שבט-סופר-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

חלק אורח חיים 7
תשובה א 7
תשובה ב 14
תשובה ג 16
תשובה ד 22
תשובה ה 24
תשובה ו 28
תשובה ז 34
תשובה ח 36
תשובה ט 42
תשובה י 45
תשובה יא 51
תשובה יב 53
תשובה יג 55
תשובה יד 57
תשובה טו 60
תשובה טז 62
תשובה יז 66
תשובה יח 70
תשובה יט 72
תשובה כ 75
תשובה כא 80
תשובה כב 83
תשובה כג 86
תשובה כד 89
תשובה כה 92
תשובה כו 97
תשובה כז 99
תשובה כח 103
תשובה כט 106
תשובה ל 110
תשובה לא 116
תשובה לב 118
תשובה לג 123
תשובה לד 130
תשובה לה 137
תשובה לו 139
תשובה לז 141
תשובה לח 148
תשובה לט 153
תשובה מ 157
תשובה מא 160
תשובה מב 163
תשובה מג 166
תשובה מד 170
תשובה מה 179
תשובה מו 184
תשובה מז 189
תשובה מח 194
תשובה מט 196
תשובה נ 201
תשובה נא 202
תשובה נב 210
תשובה נג 212
תשובה נד 215
תשובה נה 219
תשובה נו 224
תשובה נז 230
תשובה נח 236
תשובה נט 241
תשובה ס 247
תשובה סא 257

תשובה סב 260
תשובה סג 264
תשובה סד 267
תשובה סה 271
תשובה סו 274
תשובה סז 277
תשובה סה ב 281
תשובה סו ב 286
תשובה סז ב 289
תשובה סח 294
תשובה סט 297
תשובה ע 300
תשובה עא 303
תשובה עב 306
תשובה עג 311
תשובה עד 315
תשובה עה 318
תשובה עו 320
תשובה עז 328
תשובה עח 330
תשובה עט 334
תשובה פ 338
תשובה פא 342
חלק יורה דעה 346
תשובה א 346
תשובה ב 348
תשובה ג 354
תשובה ד 360
תשובה ה 365
תשובה ו 372
תשובה ז 378
תשובה ח 380
תשובה ט 383
תשובה י 385
תשובה יא 387
תשובה יב 389
תשובה יג 392
תשובה יד 395
תשובה טו 399
תשובה טז 402
תשובה יז 414
תשובה יח 417
תשובה יט 420
תשובה כ 422
תשובה כא 424
תשובה כב 429
תשובה כג 433
תשובה כד 436
תשובה כה 441
תשובה כו 446
תשובה כז 449
תשובה כח 454
תשובה כט 457
תשובה ל 468
תשובה לא 471
תשובה לב 486
תשובה לג 490
תשובה לד 496
תשובה לה 501
תשובה לו 508
תשובה לז 510
תשובה לח 514
תשובה לט 520
תשובה מ 524

תשובה מא 528
תשובה מב 533
תשובה מג 537
תשובה מד 545
תשובה מה 550
תשובה מו 554
תשובה מז 560
תשובה מח 568
תשובה מט 577
תשובה נ 582
תשובה נא 586
תשובה נב 593
תשובה נג 594
תשובה נד 596
תשובה נה 599
תשובה נו 604
תשובה נז 608
תשובה נח 610
תשובה נט 614
תשובה ס 617
תשובה סא 619
תשובה סב 622
תשובה סג 627
תשובה סד 630
תשובה סה 638
תשובה סו 643
תשובה סז 645
תשובה סח 648
תשובה סט 651
תשובה ע 653
תשובה עא 659
תשובה עב 664
תשובה עג 665
תשובה עד 669
תשובה עה 672
תשובה עו 676
תשובה עז 679
תשובה עח 683
תשובה עט 686
תשובה פ 691
תשובה פא 694
תשובה פב 696
תשובה פג 704
תשובה פד 707
תשובה פד ב 711
תשובה פה 714
תשובה פו 720
תשובה פז 726
תשובה פח 732
תשובה פט 736
תשובה צ 740
תשובה צ ב 743
תשובה צא 746
תשובה צב 747
תשובה צג 749
תשובה צד 753
תשובה צה 757
תשובה צו 761
תשובה צז 764
תשובה צח 767
תשובה צט 771
תשובה ק 776
תשובה קא 779
תשובה קב 785

תשובה קג 791
תשובה קד 795
תשובה קה 803
תשובה קו 810
תשובה קז 816
תשובה קח 819

על או"ח ויו"ד.

חלק אורח חיים

תשובה א

שלום וכ"ט לידידי הרב המאוה"ג חריף ובקי כהן שדעתו יפה כש"ת מו"ה.

משה ליב כ"ץ נ"י חד מב"ד צדק דק"ק ניראלסבורג יע"א

אמרתי לקיים מילי דאבוהו' רבן של ישראל מחצי השגותיו אשר ירה עליו, בתשו' כ"ו בכתב סופר במה שתמה על מה שיצא לחלק בברכת שהחיינו אם מברך על דבר שספק הוא אם תקנו על זה ברכת שהחיינו, או שרצה לברך על דבר שתקנו בוודאי כמו פדיון הבן רק שספק עתה אם מחויב בפדיון יע"ש. ומתמה מעלתו נ"י דהא אי סמכינן על הב"ח בסי' כ"ט שכ' שיכול לברך ברכת שהחיינו על ספק כדמשמע מבעל העיטור סי' תל"ג ומדברי הטור שלא השיג על בעה"ט שם ובסי' כ"ט משיג שאין יכול לברך על הספק וע"כ צריכי' אנו לומר כמו שהסביר הב"ח כיון שתקנו ברכה זו על הנאתו א"כ גם מצד הספק יכול לברך כיון שהוא בעצמו יודע שהוא נהנה, ואי לא סמכינן על הב"ח בזה גם בספק אם מחויב במצוה זו נמי אינו יכול לברך ברכת שהחיינו כמו שהחמיר בח"ס יו"ד רצ"ט ובח"ל קי"ח שאין לברך על הספק.

והנה חילוקו של אבא מאוה"ג ז"ל נכון מאוד הוא ופשיטא הוא לפי שיטת כמה ראשונים שפסקו דיכול לברך על ספק דאורייתא כמו אנדרוגכיס או שאר ספיקות כמו שהביא הר"ן שיטת רבינו יונה שפסק שיכול לברך על ספק דאורייתא ותלי' בפלוגתא דאביי ורבא בש"ס שבת כ"ג ע"א אי ספק דדבריהם לא בעי ברוכי כמו בוודאי או כדמשני רבא רוב ע"ה מעשרין הן וכמה ראשונים כ' וכן פסקינן להלכתא דאין לברך על ספק מצוה דאורייתא דרבא לא פליג אאביי רק כמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן דה"א דדמאי הוי מצוה וחוב וודאי מדרבנן ומשו"ה צריך רבא ליתן טעם אחר בדמאי, אבל בספק דאורייתא מודה דלא בעי ברוכי, ור"י סבר דאביי ורבא פליגי והלכה כרבא, ולשיטות אלו דיכול לברך על הפדיון אם מסופק אם מחויב בפדיון מכ"ש שיכול לברך נמי שהחיינו לפי מה שהסביר הר"ן דשאני ספק מצוה דאורייתא כיון שמ"מ מחויב מצוה זו לעשותה מצד ספק הוי כוודאי מצוה, וממילא מחויב נמי לברך ומכ"ש ברכ' שהחיינו דהא הוי כוודאי מצוה, ואפי' לפי שיטת הראשונים וכמו שפסק הרי"ף ורמב"ם בכמה מקומות דלא מברכינן על ספק דאורייתא מ"מ יכול לברך ברכת שהחיינו דשאני דדווקא ברכה שמברך ואומר אשר קדשנו במצותיו וציונו, וא"כ י"ל דלא מברך וציונו כיון דלא הוי רק

ספק מצוה ושמא אינו מחויב אבל ברכת שהחיינו שלא אמר וציונו רק שתקנו ברכה זו אם בא לידו המצוה לעשות, א"כ כיון שמחויב לעשותה מצד ספק נמי יכול לברך אבל אם מסופק אם תקנו על דבר זה ברכת שהחיינו אי מקרי הנאה או לא י"ל דלא יכול לברך והחילוק רב ביניהם כמו שמחלק בכ"ס שם והב"ח פסק דיכול לברך שהחיינו על ספק והאלי' רבה רצה לעשות סמוכי' לשיטת הב"ח מהגמרא ברכות דף ס' דאמרינן כחא דהתירא עדיף, והא דברכו' דאין מברכין מצד ספק משום לא תשא אדרבא הא דיכול לברך עדיף לאשמועינן לפי האי טעמא שכ' רש"י שכח דהתירא עדיף משום מאן דאסר יכול להחמיר בלא זה, אבל בברכ' דא"א להחמיר ולברך אדרבא לאשמועי' דיכול לברך עדיף ולפי מה שמחלק הב"ח בברכ' שהחיינו דיכול לברך על ספק ניחא ועיין בח"ס סי' נ"ה. ובצל"ח בסוגי' שם מביא ג"כ ראי' זו לשיט' הב"ח. והנה ראיתי בפר"ח סי' ס"ו שכבר מקשה קושי' זו בש"ס שם ותי' דאף בשאר ברכות נמי הא דלא צריך לברך קולא הוא, דהא דעובר על לא תשא רק מדרבנן כשיט' תוס' ר"ה דף ל"א ועיין במג"א סימן רט"ו א"כ מצד ספק היה יכול לברך כמו בשאר ספיקא דרבנן ולא צריך לברך משום ספיקא דברכות לקולא ומשו"ה אמר כחא דהתירא עדיף יעיי"ש שמביא שיטת ר"י ורי"ף בברכות דף י"ב דר"י פסק בהאבעי' בפתח על דעת לברך אחמרא וסיים בשכרא לחומרא משום דאבעי' דלא אפשטא, והרי"ף פסק לקולא משום ספק ברכו' להקל, חזינן הא דלא מברך מקרי קולא ולא חומרא שלא לעבור על לא תשא, וצ"ל דלא תשא רק מדרבנן ודלא כהרר"י מנוח הובא בכ"מ בפ"ב מה' ק"ש דספק ברכות להקל משום חומרא דלא תשא.

ועיין במהרש"ל ומהרש"א פסחים ק"ב שכתב מהרש"ל שם דספק ברכות לחומרא משום לא תשא, והא דיכול לברך כחא דהתירא הוא והמהרש"א הודה לו רק מחלק בין ברכת הנהנין לשאר ברכת המצות משום דאסור להנות בלא ברכה, ולדברי מהרש"א ליכא ראי' מתוס' דף י"ג דשאני התם דמשום הכי פסק ר"י לחומרא משום דהוי ברכת הנהנין וצריך להחמיר בברכה, ועיין במג"א סי' כ"ט סק"ג שמקשה על שיטת ר"י דהא ספק ברכות להקל ולפי דברי מהרש"א א"ש, וכן מוכח מדברי התוס' ברכות דף מ"ט שכ' תוס' בשם ר"י דיש להחמיר בשתיה לברך אפילו בפחות מלא לוגמיו וע"כ בברכת הנהנין שאני משום דאסור להנות אבל בשאר ברכת המצות מודה ר"י דספק ברכות להקל כמו שאמרי' בספק קרא ק"ש דלא צריך לברך, ועיין בפנ"י שם שרצה לומר לדברי הר"י דגם כל ספק דרבנן להחמיר בברכה דלא הוי טרחא וקשה מסוגיא דספק קרא ק"ש ונדחק מאוד, ויצא לחדש דלא עבר על לא תשא משום ספק כיון שלא מברך בחנם רק משום ספיקא, ובאמת מתוס' ר"ה ל"ג ע"א מוכח להיפך שמכריח תוס' דלא תשא רק דרבנן דאל"כ האיך ספק

אמר אמת ויציב חוזר וקורא אע"ג דהוי ספיקא דאורייתא דהא הוי בספק לא תשא ולפי דברי פנ"י לא הוי לא תשא כיון שחוזר וקורא משום ספיקא דאורייתא ולחומרא ומכ"ש בספק דרבנן דפסקינן לקולא בוודאי יש לחוש על לא תשא אלא לשיטת הרמב"ם דסובר דלאו לא תשא דאורייתא מוכח דמשום ספק אינו עובר על לא תשא כמ"ש בפנ"י אלא שאינו מוכרח דהרמב"ם סובר דלא תשא בברכה שאינה צריכה דאורייתא כמ"ש באלי' רבה שם והוי רק אסמכתא.

ויש ליתן טעם לשיטת ר"י שפסק בברכת הנהנין דספיקא להחמיר משום דהאי ספיקא חמירה דגמ' פ' כיצד מברכין יליף ברכה של לפניו מהברכה דלאחריו מק"ו והוי כעין דאורייתא ועיין בפנ"י שם, ואף אם הוא רק דרבנן כמו שאר ברכת המצות דהוי חובה מ"מ י"ל דצריך לברך דהא באמת מצד הדין יכול לברך כמ"ש הפר"ח דלא תשא רק דרבנן וספיקא לקולא אבל מ"מ ספק ברכות להקל ולא יברך משום דבזה עובר רק בשב ואל תעשה ואי מברך הוי קום ועשה ושוא"ת עדיף ומשו"ה לא יברך כלל, ועיין בפנ"י ברכות כ"א ע"א בספק קרא ועיין גם כן בט"ז ה' ציצית סי' ח' שכ' דהחמירו יותר משום לא תשא ומשו"ה צריך לבדוק טליתו קודם ולא חשו שמא ילבש טלית בלא ציצית, ועיין במחצית השקל שם שצריכים לומר לדברי טו"ז אפילו לשיטת תוס' דלא תשא רק דרבנן וטלית בלא ציצית מבטל עשה דאורייתא מ"מ מבטל מצוה דאוריי' רק בשוא"ת ושמא עובר על לא תשא בקום ועשה אף על גב דהוי רק דרבנן ומכ"ש בברכה דהוי רק דרבנן וזה רק בברכת המצות דהוי רק שוא"ת אם לא יברך אבל בברכת הנהנין דהוי נמי קום ועשה שנהנה בלא ברכה יותר מסתבר שצריך לברך ומשו"ה פסק הר"י לחומרא בדף י"ג ועיין מג"א סי' ר"ט שמקשה על ר"י דספק ברכות להקל ומתרץ דברי הר"י בדוחק משום מצ"כ יעיי"ש ומה יענה לדברי ר"י בתוס' דף מ"ט שכ' דיש להחמיר בשתיה ולברך ולדברי מג"א אדרבא חומרא הוא שלא לברך אפי' בברכת הנהנין וצ"ע.

ונחזור לדברי הב"ח שכ' שיש לברך שהחיינו על ספק ומביא אלי' רבה סמוכים לדבריו מש"ס ברכות ס' ואנן לא נהיגן כן לברך אפי' ברכת שהחיינו על הספק כמו שסובר הב"י בסי' תל"ג שתמה על בעה"ט, וכן משמע מתשו' הרשב"א קל"ב שאין מברכין על הספק, וראייתו מש"ס ברכות ס' יש לדחות כמ"ש ומצאנו בפר"ח סי' ס"ו אלא לשיטת הר"ר מנוח שכ' שאין לברך על ספק משום לא תשא דמשמע דסבר מדאורייתא וכן לשיטת הרמב"ם לפי מה שסבר המג"א דלא תשא בברכה שאינה צריכה, צריכים לדחוק בסוגיא שם דשאני ברכת שהחיינו דמברך על הספק א"כ לדידן אינו מוכרח אבל מ"מ בספק מצוה דאורייתא הי' מקום לצרף שיטת הב"ח ואלי' רבה וגם שיטות ראשונים שיש לברך

על ספק נמי ברכות המצות, אף דלא פסקינן כן בברכת המצות מ"מ בברכת שהחיינו היה מקום להקל וכמו שחלק בכ"ס שם, לולי שח"צ ואאמ"ו זצ"ל החמירו בדבר ומי יבוא אחריהם להכריע.

ואעתיק לפר"מ נ"י מה שכתבתי בענין זה ליישב דברי הרמב"ם סוף פ"ו מהלכות סוכה שכתב בשביעי ספק שמיני יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן וכן טומטם ואנדרוגניס מחויבין בסוכה אבל אין מברכין ועיין בכ"מ שם שיוקשה על דברי הרמב"ם על המשך דבריו שכ' וכן טומטם דהא לא דמי אהדדי דמצד הדין באמת היה צריך לברך בשביעי ספק שמיני רק משום זלזולא דיו"ט לא מברך כדמסיק בש"ס יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן ואפי' היה מן הדין לברך על ספק מ"מ לא מברך כאן משום זלזול דיו"ט שמיני אבל טומטם מצד הדין לא מברך ע"ש שנדחק מאוד בדברי הרמב"ם ז"ל.

ולפענ"ד נראה ליישב דברי הרמב"ם ואקדים להסביר פלוגתא דרב ור"י סוכה מ"ו ע"א אי ברוכי נמי מברכינן או לא במאי פליגי לל"ק וללל"ב ועיין בנוב"י מהדורא קמא סימן מ' דהנה הריטב"א שם מתרץ קושית הרמב"ן על הרי"ף דיהיב טעמא דברוכי לא מברכינן משום זלזול יום טוב שמיני דהא בלא"ה נמי אינו מברך כמו כל ספק מצוה שאמרינן ספק דדבריהם לא בעי ברוכי וכתב כמו שמברך על יו"ט שני דהוי ספק משום זלזול יו"ט כמו שמשני על אבייי בש"ס שבת א"כ ה"נ הי' לן לברך משום זלזול אלא משום שלא יבא זלזול אחר עי"ז ליו"ט שמיני א"צ לברך כלל, ולפ"ז נראה לומר ולהסביר דהא דאמרי רבנן שלא יברך על סוכה בשמיני ס' שביעי ועקרו הברכה משום דבלא"ה א"צ לברך על ספק מצוה רק שמ"מ היה לו לברך משום זלזול, אבל כאן שאתי עי"ז ויש לחוש לזלזול אחר הניחו דבריהם על הדין שלא לברך כמו כל ספק דדבריהם, אבל אם בצד הדין התקינו ג"כ לברך על ספק מצוה א"כ מצד הדין יש גם כן לברך על סוכה בספק שמיני ושביעי י"ל בשביל זלזול לא עקרו דהא אי לא יברך איכא נמי זלזול ומי נדחה מפני מי והניחו על עיקר הדין, וי"ל דבזה פליגי בלישנא קמא דרב סבר שצריך לברך ג"כ משום דסבר דמברכינן על הספק כמו שסבר רבא דיהיב טעמא דדמאי דאין מברכין משום דרוב ע"ה מעשרין הן ור"י סובר כאביי דלא מברך על ספק מצוה כלל מצד הדין ג"כ כאן היה לו לברך משום זלזול וכיון שיבא עי"ז לזלזול אחר הניחו על הדין שלא לברך, וללשנא בתרא כ"ע סברי הכי דאין מברך מצד הדין על ספק מצוה ופליגי אי בישיבה לחוד נמי איכא זלזול, ולר"י עקרו משום זלזול גם ישיבת סוכה אע"ג דמצד הדין הוא מחוייב, ומשו"ה פסקי' יתובי יתבינא דלא עקרו מה שמחוייב מצד הדין אבל ברוכי לא מברכינן משום שא"צ לברך על ספק וא"ש בהסבר נכון פלוגתא דרב ור"י.

ולפ"ז מישב שפיר המשך דברי הרמב"ם דמתחלה כתב ופסק שיתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן והיינו ע"כ משום שאינו צריך לברך על ספק מצוה ורק משום זלזול היה צריך לברך וכיון שיבא עי"ז זלזול אחר משום הכי דחו הברכה כאן, וע"ז כתב וכן טומטם ואנדרוגניס נמי אינו מברך דלא מברך על ספק מצוה כלל ושייך למ"ש למעלה דאי בטומטם היה מברך גם בסוכה היה מברך ודברי הרמב"ם נכונים ומזוקקים בלשונו זהב טהור ועין.

שנית יצא לתמוה על דברי אבא מאוה"ג זצ"ל במה שמצא תקנה שלא יפסיד בברכה שיברך על בגד חדש ויכלול בתוכו גם ברכת פדיון הבן יע"ש, וכ' פר"מ נ"י שזה נפלא בעיניו מאוד דאי מכווין גם לפדיון הבן הוי ברכה לבטלה ואי אינו מכווין לא מקרי ברכה כלל בלא שם ומלכות.

ואני אומר אדרבא שפלא בעיני הי' בהעלמה ממנו דין מפורש יוצא מש"ע או"ח סי' ר"ח סי"ד שכ' שאין לכלול בברכה מעין ג' ואין להוסיף על הספק ברכה אחרת ומוציא דין זה מת"ה, ועיין בט"ז שחולק על הרמ"א דת"ה לא כתב רק לכתחילה אין לו לאכול דבר שמסופק בו אם יש לברך עליו ברכה מעין ג' או לא משום דאין להוסיף בברכות שתקנו אבל בדיעבד אם כבר אכל דבר שמסופק בברכה האיך יברך ביותר טוב לכלול אותה בברכה וכן הסכים עם הט"ז באלי' רבה שם וכן בפרמ"ג במשבצות זהב יעיי"ש, והת"ה כתב בפירוש וכן הטו"ז שאין לחוש משום ברכה לבטלה כיון שהזכיר כבר שם ומלכות על דבר אחר ולא הוי ברכה לבטלה, ומפורש בפירוש בשו"ע ממ"ש פר"מ נ"י ומתמה פלא גדול על הוראת אבא מאוה"ג זצ"ל ובאמת תמוה בעיני שלא הראה מקום בתשו' שם ועיין בסי' כ"ח ובט"ז שם, ובסי' קפ"ח במג"א ס"ק י"ד.

ויש לחלק קצת אפילו לדברי הטו"ז שיש להוסיף בדיעבד מ"מ זה דווקא בברכה מעין ג' כיון שאכל כמה מינים שצריך לברך ברכה מעין ג' יכול לכוללם כולם כא' א"כ כבר מצינו ברכה כיוצא בזו על הוודאי א"כ גם על הספק יכול לכלול ולא מחזי כמוסיף על הברכות כ"כ ומשנה מטבע שטבעו חכמינו ז"ל בברכות אבל ברכת שהחיינו וברכת פדיון שלא מצינו שתיהם כא' לומר בברכה א' י"ל שלא יכלול באחת מצד הספק אבל מ"מ כבר הראנו מקום מפורש דלא הוי ברכה לבטלה כלל כמו שהתפלא פר"מ נ"י ודברי אבא שרירין וקיימין.

וביותר יש לתמוה על דבריו במה שרוצה פר"מ נ"י להביא קצת ראי' ממה שפליגי ופלפלו הראשוני' בברכת הזמן דליל ב' דסוכה אם יש להקדים זמן או ברכת סוכה והלא יכול לברך כאחת השתי ברכות על ידי שיכוללם יחד, ואני לא מצאתי בו אפילו שמץ

ראי' נגד זה דהא כל פלפול הראשונים שם הוא משום דפסקינן כרב דתחלה מברך ברכת סוכה ואח"כ זמן משום דחיובא דיום קודם ואח"כ זמן דקאי על תרווייהו על סוכה ויום טוב ומסתפק ברא"ש שם אם זה דווקא בליל ראשון דצריך לברך גם כן זמן משום סוכה כמו על יו"ט אבל בליל ב' דל"צ לברך זמן על סוכה דאפילו בחול אם מברך בשעת עשייתו נמי יוצא והזמן בליל ב' קאי רק על יו"ט אי אמרינן גם כה"ג חיוב דיום עדיף או לא כיון שהזמן לא קאי רק על יו"ט אם כן אין להפסיק בחנם בברכת סוכה בין קידוש היום וברכת הזמן דשייכי אהדדי ושאר ראשונים דאפילו כה"ג נמי אמרינן דחיוב דיום קדים ועיין בסי' תרס"ו א"כ במאי נתקן אי מברך שתי ברכות בברכה אחת דאם יקדים ברכת סוכה תחלה א"כ מפסיק בין ברכת הזמן וקידוש ומה לי אם מברך תחלה ברכה בפני עצמה או שיקדים סוכה באותה ברכה ואי יקדים הזמן שמא חיוב היום קודם וצריך ג"כ להקדים באותה ברכה ורק בברכה יש למצא תקנה זו כיון שאומר שם ומלכות על דבר שבוודאי מחיוב לברך ויכול לכלול ג"כ הספק בתוכה וא"ש.

ועוד בה שלישי, ושבה והיתה לבאר במה שמתרץ שם ויהיב טעמא דאין מדליקין בש"ש משום דאין מצות חבילות ומתרץ בזה קושי' תוס' ומעלתו נ"י כ' ע"ז שתי תמיהות דמסוגי' דידן מוכח דל"ל סברא זאת לפ"מ דמשני רב חסדא שבת כ"ג ע"ב דטעמא דשמן שריפה משום דאין שורפין קדשים ביו"ט אם כן בע"ש בעלמא שרי וכן לרבה למאי צריך טעמא שמא יטה דבלא"ה אסור משום דא"ע מצות חבילות, ועוד תמה דבאין לו שמן אחר רק שמן שריפה בוודאי מותר להדליק בו לרבה ולא גזרינן שמא יטה כיון דלא הוי רק ספק שמא יטה כמ"ש בתוס' שם.

והנה פר"מ נ"י לא הביא לנו ראי' לסברתו דבש"ש באין לו אחר מותר לטעמא שמא יטה רק מסברתו אומר כן ומפני זה קרא תמה, ואני אומר דנראה להיפך דהא בשאר שמנים שנשנו במתני' דאין מדליקין אפי' באין לו שמן אחר נמי אסור משום חשש שמא יטה ועיין בפרמ"ג סי' רס"ה ע"כ הא דאין מדליקין בש"ש דומיא דשאר שמנים איירי לטעמא דרבה משום שמא יטה דמשום ספיקא שמא יטה ויבוא לידי איסור דאוריי' חיישי' אפי' באין לו, וכן לרב חסדא נמי אפילו באין לו אסור ומצינו משום שמא יטה החמירו לגזור אטו שמנים וכן שאר גזירות חלב מהותך אטו חלב שאינו מהותך ובעירב בו שמן כ"ש אטו לא עירב א"כ בוודאי חיישי' נמי משום ספק שמא יטה לאסור אפי' אין לו.

ואציע לפני מעלתו נ"י מה שאמרתי בזה לתרץ דברי הרמב"ם בסוגיא שבת ב"מ כ"א ע"א בעי מניה אביי מרבה עירב בתוכה כל דהוא מאי א"ל מפני שאין מדליקין ופי' רש"י דגזרינן בתערובת אטו בעין, והרמב"ם כתב דאפילו עירב בתוכו אסור מפני שאין

נמשכין, ועיין בכ"מ שם דלהרמב"ם הי' הגירסא בגמרא מפני שאין נדלקין יעיי"ש, וראיתי בתוס' שבת רס"ה שמקשה קושי' עצומה על הרמב"ם מהא דרב ברונא דמתיר בקרבי דגים וחלב מהותך שעירב בתוכו כ"ש וקאמר רבה משום דהוי גזירה כמו בלא תערובת אם כן נגזור מהותך עם תערובת אטו אינו מהותך בתערובת שמן והוי רק חדא גזירה והניח בצ"ע.

ונ"ל ליישב דברי הרמב"ם במה שצריכי' עוד להבין בשיטת הרמב"ם במה דאבעיא אביי לרבה אי אסור בעירב בתוכו נמי ואח"כ שאל לו מ"ט דלרש"י י"ל דבעי הוי אי גזרינן נמי גזירה לגזירה או לא ופשיט ליה רבה דגזרינן משום דלא הוי גל"ג כמו שכתבו תוס' ישנים שם. אבל להרמב"ם דלא משום גל"ג אסרינן לה רק דהוי כמו שאר שמנים דאין נמשכים, וקשה לומר דאביי בעי ולא ידע אי נמשך או לא דפוק חזי הוא, וי"ל הא דכ' הרמב"ם דטעמא משום דאין נמשכים אפילו בעירב לתוכו בוודאי לא דמי לשאר שמנים בלא עירב בתוכו שאין נמשכים כלל ובוודאי יטה רק שאינו נמשך יפה כמו שמנים כשרים רק שע"י עירב בתוכו נמשך קצת אבל לא דולק יפה ויש לחוש בו שמא יטה אבל לא וודאי יטה וכן מסתבר, ולפי זה י"ל דאביי סבר דמתני' לא מוכח רק בשמנים דאין נמשכים כלל ויש לחוש דוודאי יטה ומשו"ה בעי לרבה עירב בתוכו דנמשך רק שאינו נמשך יפה ויש לחוש לשמא יטה אי גם כה"ג מחמרינן משום שמא יטה, והשיב לו רבה דגם כה"ג אסור משום שאין נדלקים יפה וגם משום ספק חיישינן שמא יטה לאסור להשתמש בו ואפי' בתשמיש שא"צ עיון רב נמי אסרו משום ספק כמו שאסרו ואמרו אין קורין אפי' בנר יפה משום שמא יטה אע"ג דלא הוי רק ספק שמא יטה.

ולפ"ז מיושב שפיר קושי' התוס' שבת על הרמב"ם דהא דגזרינן גל"ג בשמנים פסולים כבר כתבו בתוס' וכל הראשונים משום דשמא יטה לאו ספיקא הוא רק וודאי ולא הוי גזירה ומש"ה גזרינן חלב מהותך אטו אינו מהותך או עירב בתוכו אטו בעין, אבל היכא דהוי ספק שמא יטה לא גזרינן דהוי גל"ג ע"כ להרמב"ם אף דסבר אפילו בעירב אינו נמשך מ"מ אינו רק ספק שמא יטה ואין לגזור במהותך בעירב בתוכו אטו אינו מהותך בעירב לתוכו כיון דגם אינו מהותך הוי רק ספק ולא גזרי' גזירה לגזירה כנ"ל בעה"י.

ועשיתי בזה סמוכים לדברי אבא מאוה"ג ז"ל בתשובה שם שכתב בפשיטות דגם בש"ש אסור אי טעמא משום שמא יטה אפי' באין לו נמי וכדמשמע נמי ממתני' דאין מדליקין בש"ש דומיא דשאר שמנים אפילו באין לו אסור וא"כ גם ראייתו מסוגי' ש"ס דל"ל בש"ש טעמא דא"ע מצות חבילות נמי ליתא דהא בפסחים ק"ב ע"א משני הש"ס היכא דלא אפשר לא אמרינן א"ע מצות חבילות משו"ה נמי לא יהיב רב חסדא ורבה טעמא דמתני'

משום דא"ע מ"ח ויהבו טעמי' אחרים משום דמשמע להו דמתני' בכל גוונא איירי שאין מדליקים בש"ש דומיא דשאר שמנים פסולים ומשום א"ע מ"ח הי' שרי באין לו שמנים אחרים ומש"ה אמרו דטעמא דמתני' משום שמא יטה או שאין שורפין קדשים ואפי' באין לו נמי אסור ואין מוכח מסוגיא להיפך זה וא"ש.

וראיתי במכתבו שכתב שכבר נאמרה ונשנה סברא זו דאין מדליקין נ"ח בשמן שריפה משום דא"ע מ"ח בס' קהלת יעקב וראיתי ועיינתי בתוכו באות א' ובסוף דבריו כתב דרב חסדא ורבה ע"כ ל"ל סברא זו ומתמה ע"ז למה והניח בצ"ע, ולפמ"ש לא קשה מסוגיא דידן והוא בעצמו זכר החילוק שם בין יש לו ואין לו לפרש דברי הירושלמי סוף תרומות ולא ידעתי למה לא ניחא לי' לתרץ כן על סוגיא דידן דמתני' איירי אפי' באין לו דלא שייך אין עושין מצות חבילות כמובן.

ולאחר שיישבתי וקיימתי כל דברי אבא מאוה"ג זצ"ל על נכון ואתן קנצי למילין כי טרוד אני ג"כ בענינים אחרים ופר"מ נ"י ישים עין עיונו עליו ואם יש אתו להשיב ישיב ואשמח לשעשע בו בשעשועים דאורייתא וד' יחזקני לתורתו ולעבודתו. הכ"ד פ"ב אור ליום א' לס' משפטים תרל"ג לפ"ק ה"ק **שמחה בונם סופר** בה"ג מהראשב"ס **זצ"ל**.

תשובה ב

שלום וכ"ט לכבוד הרבני **המופלג** מורג **חרוץ** ברק השנון בעל **פיפיות** כש"ת מו"ה משה שמואל שטערן נ"י בק"ק סערעמש יע"א.

את מכתבו עת צרור כסף קדשים קבלתי ע"נ והי' בדעתי להשיבו מיד על מעט צרי ששדר לן בש"ס סוכה ל"ח ע"א, אבל רוב טרדותי בפרט בעתים הללו אשר רבו למעלה ראש מנעוני, ועתה באתי רק בקוצר אומר להשיבו מפני הכבוד במה שרוצה לחדש הא דאמרינן בש"ס שבת דף י"א ע"א דאם התחילו מפסיקין בתפלת ערבית אי אמרי' חובה היא משום דחיישינן לשכרות או משום דאין זמנה קבוע חשינן דלמא יפשע זה דווקא במצוה דרבנן אבל לא במצוה דאורייתא ומיישב בזה הא דמקשה תוס' בסוכה שם אמאי לא משני דלולב שאני דזמנו כל היום במסקנא דדייק במתני' ביו"ט שני דמיד הי' להתוס' להקשות אלא שמתחלה לא היה קשה לתוס' מפני די"ל דבמצוה דאורייתא לא חשינן שיאחר ויפשע משא"כ בדרבנן, אלו דבריו. גם אנכי עמדתי על דברי תוס' אלו ויצאתי ג"כ לחלק מכח זה בין מצוה דאורייתא לדרבנן, ומצאתי אחר החפוש שכ"כ גם כן בספר שו"ת בית אפרים ויישבתי בזה דברי הרמב"ם בפ"ב מהל' ק"ש שכתב דאם התחיל והי' עוסק באכילה א"צ להפסיק לק"ש, דהרמב"ם סבר אפילו בדאורייתא א"צ להפסיק, ועי' בהראב"ד ובכ"מ, ובס' קרבן נתנאל תמה עליו דהא אמרי' דבתפילת ערבית מפסיק

משום שכרות או יפשע, אם כן בק"ש של לילה היה צריך להפסיק, ומסתימת הרמב"ם משמע דאף בק"ש של לילה אינו מפסיק, ולפי חילוק זה א"ש דק"ש דהוי דאורייתא לא חשינן שיפשע משום דחמיר ולא אתי למפשע, אלא שבאמת מדברי הרמב"ם אין להביא ראי' לחילוק הזה, לפמ"ש הרשב"א וכן פסקינן בש"ע בסי' רל"ה דהא דצריך להפסיק בתפלת ערבית זה דווקא אם שרא המייני' אבל אם התחיל כבר לאכול ל"צ להפסיק משום חשש שכרות או יפשע, א"כ הרמב"ם שכ' היה עוסק באכילה או במרחץ משמע שכבר התחיל לאכול א"כ שפיר כתב הרמב"ם דלא צריך להפסיק דכולי האי לא מחמרינן בשביל חששות אלו כמ"ש הרשב"א וא"ש.

והנה הרי"ף בסוכה כתב המתני' דמי שבא בדרך וכו' ולא הביא הא דמחלק בש"ס בין יש שהות לאין שהות, ומתני' דסוכה מיירי באין שהות דווקא, והרא"ש תמה על הרי"ף שלא ידע מפני מה לא הביא דמתני' דווקא באין שהות, ובשעה"מ בה' לולב מיישב דברי הרי"ף דזה תלי' בשתי לשונות בשבת שם מפני מה צריך להפסיק בערבית ודוחק הוא ליישב כן דברי הרי"ף כמובן. ולענ"ד נראה לפ"מ שהביא המג"א סי' תל"א בשם הב"ח לחלק בין תפלת מנחה לבדיקת חמץ דבדיק חמץ אפילו התחיל בהיתר מפסיקים משום דלא שכיח ואינו תדיר וחשינן שמא ישכח משא"כ בתפלת מנחה שמתפלל בכל יום אין לחוש כ"כ שישכח, ובמג"א שם תמה עליו מש"ס סוכה מאי מקשה שם ממתני' שבת דהא לולב נמי לא שכיח רק פעם א' בשנה א"כ חמיר יותר ורגיל שישכח אפילו התחיל מפסיק יע"ש, וחלוקו של הב"ח נכון מסברא, וי"ל הא דלא מחלק בש"ס סוכה כן י"ל דתוס' מקשה מקידוש דסבר ר' יוסי דאינו מפסיק אם התחיל לאכול בהיתר ומחלק תוס' שם בין קידוש ללולב, ואף דבאמת פסקינן כשמואל דפורס מפה ומקדש מ"מ מקשה תוס' מרבי יוסי דמשום דחד מ"ד פוסק כר"י וגם דוחק לומר דר"י פליג על מתני' דסוכה, ועיין בר"ן שם שמקשה כן דא"ל דר"י פליג על סתם מתני' וי"ל דגם קידוש אינו רגיל כמו תפלת מנחה דהוי בכל יום וקידוש רק פעם א' בשבוע ויש לחוש יותר שישכח, ועיין בס' שאגת ארי' סי' י"ח שעמד על המחקר שם אם רשאי לאכול קודם תפלת מוסף ובתוך התשובה יצא ג"כ לחלק בין תפלת מוסף דלא הוי רק בשבת יו"ט ור"ח, ובין תפלת מנחה דהוי בכל יום אלא שסתר זה מכח ש"ס סוכה כקושי' מג"א, ועיין בח"ס בחידושים בח"ש שרצה להצדיק הב"ח בחילוקו של התוס' בין לולב דמאגבי' נפק בי' ולא חשינן לעצלות ובין תפלה, וש"א במתק דבריו כתב דלענין חשש שמא ישכח לא שייך חילוקו של התוס' ועיין שם. ולפ"ז יש לומר דהיינו טעמא דשמואל באמת שסבר דפורס מפה ומקדש אע"ג דהתחיל בהיתר, עיין בר"ן שהסביר טעמא דשמואל, ודוחק

קצת לומר דפליגי בזה ר"י ושמואל אי מקרי קידוש במקום סעודה או לא, ולפמ"ש י"ל דר"י סבר אף בקידוש אע"ג דלא הוי רק פעם א' בשבוע ולא שכיח כתפלה מ"מ אינו מפסיק, ושמואל סבר דפורס מפה ומקדש משום דאינו רגיל ויש לחוש שישכח וי"ל הא דלא רצה הש"ס בסוכה לחלק חילוקו של הב"ח משום דלולב איכו רגיל כ"כ היינו משום דר"י דסבר אף בקידוש אינו מפסיק, ואף שי"ל דקידוש רגיל יותר מלולב מלבד דדוחק לחלק בין רגיל קצת ולא רגיל כלל. עוד י"ל דהא בלולב גם כן לפי המסקנא דמתני' בשאר ימי יו"ט מיירי ולא בי"ר א"כ כבר הוא רגיל קצת, ועיין בח"ס שכתב דעיקר קושי' מג"א הוא למסקנא דמשני ביט"ש ולא בהס"ד די"ל דבאמת הומ"ל הכי אלא דעדיפא משני, א"כ לולב בשאר ימים דומה וודאי לקידוש ולא יכול לחלק בין לולב דלא הוי תדיר כחלוקו של הב"ח דאם כן קשה מדר"י, ומשו"ה מוקי מתני' באין שהות אבל לדידן דפסקינן כשמואל דפורס מפה ומקדש י"ל באמת דבלולב פוסק אפילו ביש שהות משום דלא הוי תדיר, ומשו"ה כ' הרי"ף המתני' סתם ולא הביא חילוקו של הש"ס ואפילו ביש שהות צריך להפסיק, אלא שעדיין היה קשה על זה מהבדלה דפסקינן נמי דאם התחיל בהיתר א"צ להפסיק והא הבדלה נמי אינו תדיר כקידוש אלא שמלבד שיש לחלק י"ל שהרי"ף אזיל לשיטתו שפסק הא דהבדלה אינה קובעת זה דווקא לענין ספק חשיכה, אבל בוודאי חשיכה צריך להפסיק להבדלה ג"כ, ועיין בש"ע או"ח רצ"ט סעיף א' ומיושבים דברי הרי"ף על נכון. פרעסבורג אור ליום א' לס' לך לך תרל"ו לפ"ק הכ"ד החותם בברכה ה"ק **שמחה בונם סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ג

שוכ"ט ושפעת **ברכות לאהובי תלמידי מחמדי הרבני המופלג מלא** פלג בתורה מורג חרוץ ובקי **כש"ת מו"ה ישעי' פירסט** נ"י **יושב** על התורה בשבת תחכמני ק"ק א"ש יע"א (כעת היא הגאב"ד דקהלה שיפשוהל בויען הבירה.)

שבוע זו קבלתי מכתב מאת כבוד חתנך הרב המאוה"ג נ"י ומה שנוגע לעניני כלל ישראל ועי"ז נתעוררתי ועלה בזכרוני שזה שבועות שתים שהן הרבה קבלתי ממך מכתב עם ד"ת ומפני רוב הטרדות הנחתי אותו מן הצד באמתחת מכתבים ונשכח מזכרוני, וכעת שבא לידי לא אחמילנה להשיב לך על שאלתך מי שיש לו שני פתחים בחצר שמדליק בשתיהן, וכתב הר"ן בשבת שאין מברך עליו כיון שאין מדליק רק משום חשדא וכן פסק הרמ"א סס"י תרע"א האיך יהי' להדין אם הדליק בפתח הראשון ושכח לברך עליו אם יכול לברך אי מדליק על פתחא אחרינא ופשוט לך דאינו דומה למ"ש בשו"ת כ"ס או"ח סי' קל"ה דאם לא יברך בנר הראשון שיכול לברך בשאר הנרות דאינו מדליק רק משום

הידור דהא בחצר א' כבר הדליק החיוב וההידור ואזלי מצותה, ושאר דבריך בואו בתוך דברינו, ולדידי פשיטא לי איפכא מדבריך אפילו אי אינו מברך קודם שמדליק הנרות משום הידור מ"מ בשני פתחים בוודאי יכול לברך דהא באמת כתב הפר"ח ביו"ד סי' י"ג דהרשב"א בתשו' שפסק שיכול לברך על שחיטת בן פקועה דהוי נמי רק משום מראית עין חולק על הר"ן והרשב"א בתשובה תקכ"ה יהיב טעמא יהי' מאיזה טעם שאמרו מ"מ מצוה דרבנן הוא כמו שאר מצות ומש"ה מברך אלא שהר"ן סובר כיון שאינו רק משום חשדא אינו מברך אבל בוודאי מ"מ המשך מצו' ראשונה הוא יותר מנרות של הידור כיון שזה מדליק משום חשדא נמי מצוה דרבנן הוא ולהרשב"א מברכין עליו אם הפסיק בין שתי הדלקות ולית דין צריך בשש ובוודאי מקרי עכ"פ משך זמן המצות שמברך עליו אלא אפילו מה שאינו רק משום הידור כתב בכ"ס דמברך וזה לא נסתפק בו בפרמ"ג, ועיין בבה"ט סי' תרע"ו סק"ה שכ' כן בפרטיות בשם הלקט, ועיין בשערי תשובה שם שהביא כל דברי הלקט, ועוד לפמש"כ במג"א הלכות לולב תרמ"ט ס"ק ח' הא דמשמע מרמ"א שלא יאגד עכו"ם לכתחילה לולב אע"ג דקיי"ל דלולב א"צ אגד היינו משום דהוא לנוי מצוה חשוב כמצוה עצמו א"כ גם בהידור מצוה י"ל כן דלא גרע מנוי מצוה דחשוב כמצוה עצמו, ויש לחלק לנוי מצוה ילפינן מזה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות וכל אחד מחוייב משא"כ הכא דלא הוי רק למהדרין, ועיין בספר חמד משה עיין דברי מ"א סי' תרע"א סקי"א.

ויפה כתבת גם כן לפמש"כ הפלתי בסי' י"ג להשוות דברי הר"ן והרשב"א בתשובה דהר"ן לא כתב רק בשני פתחים כיון שכבר בירך עליו משא"כ בבן פקועה שלא בירך עוד על עיקר המצוה וכן העמיס ג"כ הפרמ"ג בסי' תרע"ז דברי המג"א סק"ד דאם יש לאכסניא פתח מיוחד שצריך להדליק וכתב דאולי צריך לברך ויש לחלק בין דין דשני פתחים ועיין במחצית השקל במה יש לחלק ובפרמ"ג הוסיף לפי דברי הפלתי מפני שלא בירך האכסנאי עוד, וכן כתב בברכי יוסף דלא דמי לשני פתחים מה"ט והסכים לחילוקו של הפלתי, ואתה הבאת מש"כ בכ"ס סי' כ"א דיש לחלק דהרשב"א דווקא בבן פקועה הקל לברך משום דמברך בעל, לפמש"כ הדרכי משה וטו"ז סי"ח דברכת על קאי על כללות המצוה וליכא חשש ברכה לבטלה כ"כ משא"כ בהדלקת נ"ח שמברך להדליק ותמהת שפיר דהרשב"א באותו תשובה אפי' בעיסת ארנינא דאמרי' בש"ס פסחים דלא הוי נמי רק משום דלית לי' קלא ומש"ה חייב בחלה והתם מברך להפריש ואפ"ה כתב הרשב"א דצריך לברך וכתמיהתך כתב ג"כ בס' ברכ"י על הפלתי שכתב לחלק תחילה בין חשדא למ"ע והרשב"א ס' ש"ס כתב דעיסת ארנונא הוא משום חשדא, ובאמת אין

עיקר וכוונת אאמוה"ג ז"ל רק לומר דאפילו מברך על בן פקועה מ"מ בהדלקת נר אינו מברך, ועיקר כוונתו דכל היכא דטופס הברכה הוא בעל בוודאי יכול לברך, ולדידך שיצקת מים ע"י קדושת אאמ"ו מאוה"ג בוודאי לא יהי' הדבר תמוה לך כ"כ כי כמה פעמים אמר כי מרוב הטרדות אין לו פנאי לחפש בספרים ולעיין הכל בפנים, והפר"ח לא הביא מתשובת הרשב"א רק הא דבן פקועה וע"ז יצא לדון ולחלק, ולדידי הי' נראה פשוט לחלק בין הא דתשובת הרשב"א דאיירי בחשדא דאורייתא שאינו שוחט ואינו מפריש חלה משא"כ בנר חנוכה דהוי רק חשדא דרבנן וחפשתי ומצאתי שכן חולק בח"ש סי' י"ג אלא שהדרנא בי דהא בחלת ארנונא משמע מהרשב"א דאפילו בחלת ח"ל נמי מברך ובפרט חלה אפי' בא"י בימי עזרא נמי לא הוי רק דרבנן כמש"כ ביו"ד שכ"ב סעיף ב' דביאת כולכם בעינן, ועיין שכ"ט בש"ך סק"ו ובט"ז סק"ה הביאו בשם הב"ח שצריך לברך משום החשש שמא ימלך ויאפה והב"ח מדמה זה להא דתשו' הרשב"א וחלת ארנינא שכתב שצריך לברך חזינן דאפילו בחשדא דרבנן מברך ויש לחלק ולומר דהרשב"א מודה לדברי הר"ן דאינו מברך בשני פתחים לפ"מ שנקטינן לעיקר דדווקא לכתחילה המצוה להדליק משקיעת החמה אבל אם שכח או הזיד ולא הדליק יכול להדליק כל הלילה ואפילו בברכה כמש"כ הרמ"א תרע"ב סק"ו דהכי משמע מדסתם בב"י א"כ י"ל דווקא היכא דהחשד הוא שלא עשה המצוה כלל אז יברך משא"כ בשני פתחים אע"ג דכל החשש הוא בשביל בני המתא מ"מ לא שכיח שיעברו עוברין ושבין כל הלילה לפני פתחי' של החצר הזה ומי שעבר בתחילת הלילה יעבור ג"כ כל הלילה ואף אם רואין שאין מדליק בזמנו יאמינו שלא רוצה לבטל מצות הדלקה לגמרי רק ששכח או שמתרשל להדליק כעיקר מצותו משקיעת החמה ואפי' משום חשש זה חייבו חכמים להדליק בשני פתחי' משום דכל מקום עיקר מצותו להדליק מתחילת השקיעה בשעה שלא תכלה רגל מן השוק ואז הוי עיקר פרסומי ניסא אבל מ"מ אין מברך עליו משום חשדא זוא, והא דהביא ראי' מפאה דש"ס שבת דחיישינן לחשדא היינו ע"כ על גוף החשש אבל לא דדמיא דאפי' בכה"ג חיישינן דהא בלא"ה נמי אין ראיה מפאה דהתם החשד על דאורייתא דלא הניח פאה משא"כ בנר חנוכה וע"כ דעיקר הראי' דמצינן חשש חשד אבל לא דדמי אהדדי החששות לגמרי ועיין.

ועוד נ"ל לומר דאפילו לא מברך על שאר חשדא ואפילו בעיסת ארנינא נמי לא מ"מ בבן פקועה מברך לפמ"ש בפרשת דרכים דרוש א' אע"ג דבן פקועה לא טעין שחיטה רק מפני מ"ע מ"מ לא יכול לחתוך חתיכת בשר ממנו ולאכול דלא גרע ממפרכסת דאסור לאכול ממנה קודם שתצא נפשה לרש"י רק משום אסמכתא דרבנן דלא תאכלו על דם,

ולרמב"ם הוא דאורייתא וא"כ בן פקועה קודם שתצא נפשה אסורה לאכול ממנה או מדאורייתא או מדרבנן אלא שמצד הדין בנחירה נמי מותר אבל חכמים אמרו שצריך ג"כ בבן פקועה שתהי' מתה ע"י שחיטה דווקא כמו בשאר בהמה וכיון שעכ"פ כאשר הוא עכשיו לא הותר לאכול, וחכמים אמרו שהיתר אכילה ע"י שחיטה אם כן מעלה השחיטה לאו משום חשדא לחוד דהא גם משום איסור אחר צריך להמיתה וחכמי' אמרו שיהיה זאת דווקא על ידי שחיטה ומש"ה שפיר מברך משא"כ בעיסת ארנונא והדלקת נ"ח שכל עיקר הדלקה אין לו תכלית אחר רק חשדא אז לא מברך והבן.

בהא נחתינן בשני פתחים אם לא הדליק בפתח הראשון בברכה אז בוודאי יכול לברך או מטעם הפלתי דפשיטא לי' אם לא בירך עוד אז יכול לברך על החשדא או מטעם דדידי דהמצוה ראשונה יש לה משך זמן דהא המצוה עליו מצד החיוב דחכמים להדליק בשני פתחים ועוסק עדיין במצות הדלקת נ"ח ועדיף יותר מהידור מצוה דמקרי נמי לפי הסכמת רוב אחרונים משך זמן עיקר המצוה.

ועכשיו אבא אל שאר דברים אשר ציינת במכתבך על דברי כ"ס באותו תשובה במי שבירך כבר על נר ראשון ואח"כ נזדמנה לו שאר נרות לקיים מצות הידור אי יכול לברך על ההידור לחוד וכתב דמדברי או"ח שהביא ב"י תרע"ב במי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות או בליל ד' ג' נרות זה הי' מעשה בלוניל והחמירו שידליק מה שחיסר להדליק וא"צ לברך פעם אחרת כי הברכה שעשה תחלה על חיוב כל הנרות עשה משמע שאם לא התכוין תחילה צריך לברך ומדמה בכ"ס בטוב טעם שיש לומר דווקא כה"ג משום דעשה שלא כהוגן להדליק ב' בליל ג' וע"י הוספה שלא כיון הימים הי' גורע עיקר המצוה ומשו"ה יכול לברך משא"כ אם לא הדליק אלא נר אחד יע"ש, והבאתי לכאורה ראי' לדבריו מדברי או"ח גופה דיש לדקדק דנקט דווקא שהדליק בליל ג' ב' או בליל ד' ג' ולא שהדליק ביום ב' נר א' אלא באמת משום דבכה"ג שעשה עיקר מצוה כהוגן באמת אינו מברך אפילו לא כיון בברכה ראשונה אלא דיש לדחות דנקט משום דמעשה שהי' כך הי' דהא כתב זה הי' מעשה בלוניל אבל לפי הדין אפילו בליל ב' נמי, וכאשר כתב המג"א בסי' תרנ"א בשם אבודרהם שכתב בשם הרמב"ם שאם בשעה שהדליק נר הראשון הי' כוונתו להדליק נרות אחרות לא צריך לברך משמע באם לא כוון צריך לברך ובאמת תמהו בזה המחצית השקל ובפרמ"ג כיון דלא הוי אלא משום הידור למה יברך דהא כבר עשה עיקר המצוה והאיך שייך לברך על הידור מצוה לבד, ולפום רהיטא תמהתי על תמיהתם דהא מצד הדין נר איש וביתו ואפי' אם כל יחיד מדליק מברך בפני עצמו ואפילו בחינוך קטן נמי וכן עמא דבר והא זה נמי רק משום הידור הוא ומה"ט באמת

פסק בתה"ד באכסנאי אע"ג דמדליקין עליו בביתו אם רוצה להחמיר להדליק יכול לברך הובא ברמ"א תרע"ז וכתב התה"ד שם כמו בנר איש וביתו אם מדליק כל יחיד מברך כמו כן שהידור באכסנאי להדליק בשני מקומות, ויש לחלק ג"כ כאן כמו בחשדא בנר איש וביתו לא בירך עוד משא"כ אם מדליק שאר נירות משום הידור שכבר בירך פעם א' על נר של עיקר המצוה וביותר לפי מש"כ מהרי"ך בתשובה הובא בט"ז שם ס"ק א' כיון כיון דאינו רוצה לצאת בברכת חבירו אם כן החיוב עליו לברך ולא הוי ברכה לבטלה וזה דווקא בנר איש וביתו משא"כ בהוספת שאר נרות שכבר בירך הוא בעצמו אלא דהפר"ח כתב וחולק ע"ז דאפי' אם רוצה שלא לצאת בהדלקת ביתו נמי אינו א"כ מאי שנא מאיש וביתו וצריך לחלק כיון דאשתו כגופו ובביתו היא מדלקת לא יכול לברך עוד משא"כ באיש אחר עיין במג"א תרע"ו ס"ק ב' וכל זה בנר איש וביתו או באכסנאי אבל לברך על הידור שאר נרות היכי שכבר בירך על עיקר נר של מצוה בוודאי התמיה קיימת למה יברך וראיתי בכ"ס שכתב דאם כן מי שבירך על אתרוג שאינו מן המובחר ושוב נזדמן לו מן המובחר יהי' צריך לברך שנית ונדחק לחלק ובמח"כ דבריו הקדושים לא הבנתי דלא דמי באתרוג כיון שכבר יצא בהגבה' ראשונה א"כ כבר עבר זמן מצות לולב ואפי' בל תוסיף עובר כיון שכבר יצא לגמרי והלקיחה שניה אין לה המשך ללקיחה ראשונה כלל ולא מהדר בזה עיקר המצוה אשר כבר יצא בלקיחה ראשונה משא"כ בנר חנוכה אם מדליק אח"כ אחרות יש הידור המצוה המשך ושייכות לנר ראשונה ומהדר בזה גוף המצוה כי כך הוא המצוה שידליק ויוסיף בכל יום ומשום יכול לברך.

אלא שמע"כ תלמידי שיחי' ראה וכן תמה על אלו האחרוני' שהביאו דברי הרד"א בשם הרמב"ם דאין לשונו כאשר הובא בקיצור במג"א ואתה כותב כי באבודרהם הלשון כאשר הובא במג"א ועיינתי שם וגם אין הלשון באבודרהם כאשר הובא במג"א ולא הזכיר מהדלקת נר ראשון כאשר כ' במג"א רק כתב נשאל הרמב"ם מי שהדליק נר חנוכה ובירך עליו ואח"כ הדליק נירות אחרות אם צריך לברך או לא השיב שהכל תלוי' בכוונת המברך אם התכוין בתחילה לכך או לא ואין זכר שם מנר ראשון, ובאמת כאשר ראיתי דברי האחרונים תמהתי מנא להו דאיירי הרמב"ם מהידור מצוה דלמא בהדליק שאר נרות חנוכה שיש לו כמה בתים וצריך לילך לכל בית להדליק אבל לא איירי כלל בנרות אחרות של הידור מצוה אלא מלשון המג"א שכתב בשעה שהדליק נר הראשון משמע דאיירי בנרות אחרות שמוסיף על הראשון בשביל הידור אבל כאשר הוא הלשון בהרד"א י"ל דאיירי דווקא אם צריך להדליק נרות אחרות בשאר בתים וכן בס' ע"ש הביא תשובת הרמב"ם כהרד"א ומחזקינן טיבותא שעוררת אותי לעיין בשו"ת הרמב"ם

הנקרא פאר הדור ושם נאמר להשיב על שאלות השואל במי שהדליק נר חנוכה ובירך ואח"כ נזדמנה לו אחרת או שראה אחרת אם צריך לחזור ולברך והשיב הדבר הזה תלוי' בכוונת המברך אם היתה כוונתו להוציא בברכה זו בתים אחרים ברכה אחת לכולן ואם בירך להדליק ואח"כ נזדמנה לו בית אחרת יברך בכל פעם ואפילו מאה פעמים ומפורש בהדיא בהרמב"ם דאיירי בבתים אחרים דווקא ולא בנרות של הידור.

אלא דלפ"ז צ"ל דהרמב"ם סבר דאפילו משום חשדא צריך לברך דהא בשאר בתים לא צריך להדליק רק משום חשדא שלא הדליק ומוכח נגד הר"ן, ויש לדחות דהרמב"ם סובר דההחיוב על כל בית ובית דהוי חובת הבית ולא חובת גברי כמו שמסופק בכל בו ועיין בפנ"י שבת דתמה על דנר איש וביתו מאי שנא משאר מצות וכתב ואולי חובת הבית הוא, או י"ל דהרמב"ם איירי דהבית הוא של אחר ומדליק בשביל אחרים יכול לברך, וע"ז כתב הרמב"ם דאם נזדמן לו אח"כ אם התכוין בברכתו תחלה לא צריך לברך אבל בבתים שלו באמת אינו מברך כיון שכבר קיים בבית ראשון חובת הדלקה שמונחת עליו מצד הדין וכיון דלפי לשון תשובת הרמב"ם אין ראי' שיברך על הידור מצוה וכן הפר"ח תרע"ב כתב דאין לברך על הידור מצוה לבד וראיתי גם כן בברכ"י שהביא בשם מהר"ם מזרחי שאין לברך על הידור מצוה לחוד וכאן דספק ברכה להקיל נראה דוודאי המקיל ולא מברך לא הפסיד והנכון שלא לברך כלל ועיין.

ובשולי מכתבך שאלת כתלמיד לפני רב לדרוש לך דברי השואל בתשובת הרמב"ם שכתב ואח"כ נזדמנה לו אחרת או שראה אחרת אם צריך לברך על הדלקתה או על ראייתה מה כוונתו במש"כ או שראה אחרת ונ"ל לפרש דהשואל סבר דמברך על ראייתה בכל פעם שרואה נר חנוכה אפילו אם כבר הדליק בעצמו ובירך כל הברכות ולא היה לרחוק מדעת השואל לסבור כן כי בש"ס שבת כ"ב אמר ר' ירמיה הרואה נ"ח צריך לברך וברשי' העובר בשוק ורואה באחד החצירות נרות דולקות וכתב רש"י שם ומצאתי בשם רבינו וכו' דלא הותקנה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה משמע דיש ה"א לומר דמברך בכל פעם שרואה וצריך להודות על הנס ואף דאנן פסקינן דאפי' ידליק אח"כ לא יברך על הראי' מ"מ השואל סבר דמברך על הראי' אפילו הדליק כבר נמי ואם לא כיון בברכתו על הדלקה לפטור בשעשה נסים גם ראיית שאר נרות צריך לחזור ולברך וכעין זה מצינו באו"ח סי' רי"ח הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל מברך שכתב הראב"ד דכל פעם פעם ופעם שרואה אפי' כמה פעמים ביום יכול לברך, עיין בב"י שם החילוק בין הרא"ש והראב"ד ואע"ג שכבר נתן הודאה על הנס מ"מ בכל פעם שרואה יכול לברך כן סבר השואל בנרות חנוכה כל פעם שרואה הנרות שמדליקין

לפרסומא ניסא מברך ונותן הודאה, ובפרט לפמש"כ במג"א שם סק"ה לחלק בין רעמים וזוואות דמברך בכל פעם משום דאינו רואה אותו הדבר בעצמו, א"כ בנרות חנוכה נמי כיון שרואה בכל פעם נרות אחרות מברך, ואנן דלא פסקינן כן ואינו מברך אם כבר הדליק אע"ג דרואה נרות אחרות היינו משום דלא התקינו כלל ברכה על הראיי' רק אם לא הדליק תקנו לברך על הראי' ועיין במג"א תרע"ו סק"א ובמחצית השקל שם ועוד יש לחלק ואין להאריך עוד כי די בזה להראות לך כי חביבים עלי דבריך צלח ורכב ע"ד אמת, וד' ירום ראשך וקרכך בכבוד. פרעסבורג יום עש"ק בשלח תרמ"א לפ"ק. ה"ק שמחה בונם סופר. בה"ג נהארשב"ס זצ"ל.

תשובה ד

שוכ"ט לתלמידי חביבי הב' **המופלג ברק השנון** יראת ה' **אוצרו** ז"ר **חתן תמים למעלות** כש"ת **מו"ה יוסף** ליב **סופר** נ"י.

אתמול לעת ערב הגיעני מכתבך לשמחת לבבי בהודעתני כי נתקשרת בקשר עליון לאורייתא עם בת קצין ונדיב ויהי' רצון שיהיה זווגך עולה יפה לתורה ולעבודה לישב בהשקט ושאננן באוהל התורה כחפץ ואהבת נפשך היפה ויען כי כבר כתבת כמה פעמים חידושי תורה ולא הי' הפנאי משכים להשיב, ע"כ דחקתי א"ע לעשות לך נחת רוח לשעשע קצת במעט צרי ששדרת לן בשולי מכתבך וא"א לילך בארוכה כי מרוב טרדות לא נשאר לי זמן להעלות אף החדושים של שיעורין כסדרן בכתב, ויהי' דברי מועטים של קושיתך בדברי תוס' שבועות דף כ' דאמר ר"א בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום ד"ת דאמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והקשה בתוס' למה לא מקשינן בהיפך כל שאינו בזכירה אינו בשמירה, וע"ז תמוה לך טובא מש"ס שבת צ"ו דיליף ר"י הוצאה דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וקאמר דבשבת קאי דילפינן העברה העברה וא"כ התם מפו' בקרא כתיב איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת קודש ויכלא העם מהביא, ואם כן מפורש בקרא דגם נשים חייבות בשמירת שבת, ולדידי לא קשה דהא כתבו בתוס' ד"ה וממאי דבשבת וכו' דר"ח לא גרס כל זה דאף דאי בחול קאי הקרא מ"מ נפקא ליה שפיר דהוצאה אסורה משום דקרי להוצאה מלאכה, ואם כן הא דצוה משה גם על הנשים היינו משום דשלימא לה מלאכה כדמקשה באמת ולא משום איסור שבת כלל, ואף דנשים פטורות משמירת שבת מ"מ גם אצלם מלאכה מקרי רק דאינם מצווים כמו שאר מלאכות שבת ולא קשה על התוס' דרוב ראשונים לא גרסו כל זה ואפילו לפי גרסא שלנו נמי י"ל דהא אף למאי דמתרץ מה להלן ביום אסור אף כאן ביום אסור כבר הביא בפנ"י דמקשין העולם דאף אם בשבת

קאי מ"מ דילמא דשלימא לה מלאכה כדכתיב והמלאכה היתה דיים יע"ש דבר נאה ומתקבל, וכבר הקשה בריטב"א שבת כן ומתרץ כיון דיש ג"ש דהעברה העברה ומדלא הכריז רק בשבת ולא בחול אמרינן מסתמא משום איסור שבת ולא משום דשלימא לה מלאכה, ואם כן זה א"ש לפי האמת דאמרינן נשים חייבות בשמירת שבת אבל אי יש לנו היקש נגד זה ודרשינן כל דליתא בזכירה ליתא בשמירה נשים פטורות בוודאי אמרינן אף אי בשבת קאי משום דשלימא מלאכה כקושי' הריטב"א באמת ועיין.

והנה אף דאין להקשות מ"מ בדבריך יש מקום לקיים דברי הפנ"י בפסחים דף מ"ג על קושי' התוס' שם דנשים יהי' חייבות בציצית או פטורות מכלאים מהיקש כל שישנו בציצית ישנו בכלאים כמו דדרשינן שם לענין חיוב מצה והעלה דבר חדש דלא ילפינן מהיקש או בגז"ש רק היכא שמפורש באחד מהם שייך למילף אידך בהיקש או בגז"ש אבל היכא דלא מפו' במקום א' רק ילפינן מכללא או מסברא תו לא שייך אידך למילף מיני' כיון דלא שייך הך סברא או כללא באידך אוקמינן כל אחד בדוכתי' וכיון דלא ידעינן כלאים רק מכללא דנשים מחוייבים בכל מצות ל"ת וגם פטורא דציצית רק מכללא דפטורות במצות עשה שהזמן גרמא לא שייך היקש ומצה שאני דמפורש הפטור בקרא דאזרח וכן חיוב דחמץ בנשים מכל לרבות הנשים ע"כ יליף מהיקש משא"כ בכלאים וציצית והדברי' נכונים, אלא שכתב מכמה מקומות מתוס' מוכח דלית להו האי כללא יע"ש, ולכאורה קשה על דבריו דהא ילפינן נמי מהיקש דנשים חייבות בקידוש היום והתם נמי לא ידעינן דחייבות בשמירה רק מכללא דכל מצות ל"ת כמו שפירש רש"י דהקשו איש ואשה לכל עונשין שבתורה עיין ברש"י ברכות דף כ' ואפ"ה לא אמרינן דאוקמינן כל חד אדוכתא וע"כ גם כה"ג למידן מהיקש או גז"ש ולפי דבריך יש לקיים דברי הפנ"י וכלל שלו שלא יקשה עליו מזכור ושמור דבאמת יש לומר דמפורש בשבת השמירה בנשים מכל איש ואשה אל יעשו שום מלאכה, אבל מ"מ מדברי רש"י דכתב רק משום דהשוו איש ואשה לכל ענושין שבתורה מוכח דלא כהכלל שהניח הפנ"י.

שבתי וראיתי שיש לומר שאין קושי נחה על דברי פניי דיש לומר דזכור ושמור עדיף מהיקש דהא אמרו רש"י שבועות דבדבור אחד נאמרו מנה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האתן יכול לשמוע וכיון דאחת דיביר אלקים שתים זה שטענו עדיף מהיקש וילפינן חד מאידך דשניהם דבר אחד הם הם, ועיין בצל"ח ברכות שם כתב דאביי דאמר חייבות בקידוש היום מדרבנן לא אסיק אדעתי' הך היקש דהא לא כתובים יחד כמו שאר היקש ורחוקים הם זה מזה דזכור נאמר בדברות הראשונות ושמור במשנה תורה, ורבא יליף משום אפי' הכא בדיבור אחד נאמרו יע"ש, ולפמ"ש באמת לרבא עדיף אפילו משאר

היקש ובצל"ח שם נדחק ליישב בזה קושיתו למאי צריך לומר ר"א בר אהבה דחייבות ד"ת דממילא ידעינן דאי מדרבנן א"כ קשה כל מ"ע נחייבינהו מדרבנן, ולפמ"ש בפנ"י שם די"ל דרק בשבת החמירו וחייבוה גם לנשים ולא בשאר מצות דקילא והא דתקשה רבא היינו על אביי לשיטתי' דווקא דגם שלא בזמנו עובר על בל תוסיף יע"ש, וא"כ לרבא לא קשה די"ל באמת רק בשבת חייבו משום דחמיר משאר מצות אלא דגוף דברי פ"י א"א להלמן לכל המעיין בסוגי' דבל תוסיף ואין להם הבנה, ואין להאריך ולא באתי רק לרמז דוק ותשכח חותם בנחיצה בברכה מרובה וכל טוב כחפץ רבך חפץ בהצלחתך.

פרעסבורג יום ד' לסדר כולם קדושים תרמ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ה

שלום וכ"ט להרבני המופלג בתורה ויראה חו"ב ותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה פנחס הלוי הורוויץ נ"י בקהל לזענסק בגאליציען.

קבלתי מכתבו ונפשו בשאלתו בשתיים אודות הפמוטות של נפט ושמן שקורין לאמפען אשר רגילים בהם אם השלהבת עולה יותר מדי שממשיכין אותו לאחור על ידי הברזא שקורין שרויף שקבוע בו להקטין השלהבת אי אין בו חשש כיבוי ומותר גם ביו"ט לעשות כן, וגם זה דרכי בשעת הדלקה שמוציאין הפתילה ומושכין למעלה כדי שיהיה נקל להדליקו וקודם שנותניי עליו הזכוכית שקורין צילינדער מחזירין ומושכין לאחור הפתילה שלא ישתבר הזכוכית וגם שלא יעשון שלהבת אי מותר להדליק הפמוט באופן זה ביו"ט, ואען ואמר להגדיל השלהבת ביו"ט פשיטא דמותר כמ"ש במכתבו גם כן דלא גרע ממוסיף פתילות בנר שכתב הר"ן בפ"ב דביצה והובא בהגהת רמ"א דמותר אע"ג דע"י כן יכבה מהרה וברמ"א משמע דאף אם עושה כן כדי לכבות ולא כדי שיבער ולכבות אורה רק כוונתו כדי שיתכבה מהר נמי מותר, ומה"ט מתיר בטו"ז סי' תקי"ד ס"ק וי"ו להטות נר של שעוה אצל האש למטה קצת כדי שיתוך השעוה ויחזירנה למעלה וכן יעשה פעמים הרבה כדי שבמהרה ישרף כל הנר כיון שע"י הטיה זו מבעיר טעי ודמי למרבה פתילות יע"ש, ובא"ר חולק והביא בשם עבודת קודש שכתב בפירוש לרבות פתילות אם לרבות אורה מותר ואם לקרב כיבוי אסור שזה גורם כיבוי שלא לצורך או"נ וכן מר"ן משמע דווקא להרבות אורה דהא מדמי לבישרא אגומרא דהוי לצורך ואינו מכוין לכיבוי, ובדינו של הט"ז חולק גם החמד משה וכתב דווקא במרבה בפתילות דלא מגרע לא את שמן ולא את הפתילה משא"כ היכי שמתוך החלב או השעוה אצל האור דממעט השעוה והחלב אסור לדעת הרא"ש, וא"כ בפמוט שמגדיל השלהבת ע"י שמושך

הפתילה לחוץ ורוצה להרבות אורה לכ"ע מותר אבל להמשיך הפתילה כדי למעט השלהבת אי הוי כיבוי' זה תלי' בשיטת התוס' והרא"ש בביצה דף כ"ב ע"א שכתבו בתוס' בעלמא בנותן שמן שבנר דחייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה לא משום גרם כיבוי דלרבנן גרם כיבוי מותר וביו"ט שרי לגמרי ובשבת אינו חייב אלא טעמא משום דבשעה שהוא מסתפק מכבה קצת ומכבה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ונראה ככיבוי, ובראש כתב דטעמא משום כיבוי דגרם כיבוי כהאי אסור גם לרבנן כיון שעל ידי השמן דולק הפתילה ושתיהם גורמים הדלקה ונוגע בגוף דבר הדולק וא"כ לתוס' כה"ג שממעט השלהבת דמכהה ומכבה אורה קצת אסור משא"כ להרא"ש מצד גורם מותר דהא נשאר כל השמן בתוכו אלא די"ל דגם הרא"ש מודה לטעמא דתוס' אלא שצריך לחדש דמצד טעמא דגרמא נמי אסור משום קושיא מהא דשפופרת של ביצה דמוכח דאסור דמסתפק אע"ג דליכא שם חשש דמכהה אורה ומדברי תוס' משמע דרק מדרבנן אסור משום דלא הוי רק כיבוי במקצת ולא מכבה לגמרי, וכן כתב בפנ"י בפשיטות אבל הרמב"ם בפי"ב כתב דחייב משמע דחייב חטאת וכפשטות לשון הברייתא דחייב והוכיח הפנ"י דרמב"ם סבר כתוס' דלרא"ש דטעמא משום גרמא דכיבוי בוודאי לא מחייב מדאורייתא כיון דלא עשה מעשה כיבוי מיד רק ממילא אח"כ ולא בידים יע"ש.

ולכאורה דברי הרמב"ם מוכרחים דהא בהבערה בוודאי רק אם מרבה אורה שידלק יותר יפה מדאורייי' יהא אסור ולא מדרבנן דהא מפורש בש"ס שבת דר' ישמעאל כתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה מוכח דהטי' דאורייתא וחייב חטאת אע"ג בהטיה אינו רק מוסיף אור ע"י שמקרב השמן אל הפתילה מ"מ גם מוסיף אור ולא מבעיר ממש חייב חטאת ואמאי לא יהי' חייב גם כן מה"ת על ידי כיבוי במקצת אם מכהה מאי שנא כיבוי במקצת מהבערה במקצת, ובירושלמי פרק כל כתבי הובא בראש"ש שם בנר שהי' מונח ע"ג טבלא מסלק את הטבלא והוא נופל אמר רבי יוחנן קרוב לבוא לידי חיוב חטאת לפניו משום מבעיר לאחוריו משום מכבה מוכח דגם בכיבוי ע"י שיחזיר לאחוריו השמן ולא דולק יפה הוא חיוב חטאת, והש"ס מדמה הא דעולא דקם שמעי' הקף לי' לשרגא שיסתלק השמן לאחוריו להא דנותן שמן שבנר ומסתפק דמה"ט הוא ולפנ"י להרא"ש ליכא חיוב חטאת כלל במסתפק ומבעיר, ועוד דהא ש"ס מפו' הוא ג"כ בכריתות דף כ' ע"א החותה גחלי' בשבת חייב חטאת ורשב"א מחייב שתיים מפני שמכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות והתם נמי לא מיד ע"י שחותה הוא מכבה ממש רק אח"כ ע"י שחותה

מגחלים אחרים יהי' נכבה שנעשים עכשיו תחתונים אע"ג דלא נעשה הכיבוי מיד דהא לוחשות המה רק שיכבו אח"כ וכן במבעיר אינו רק ע"י האויר יבערו יותר מ"מ חייב חטאת משום מכבה ומבעיר אף על גב דאין הגחלים מכבים מיד רק אחר כך וע"כ דגרמא בעושה בנר עצמו חייב מדאורייתא וגם משום מבעיר חייב כיון שדולק יותר ע"י האויר, ועיין במג"א סי' רנ"ט סק"י דתנור שיש בו גחלים בוערות הפותחו חייב משום מבעיר והסותמו חייב משום מכבה ועיין, ובפנ"י הקשה מאי מקשה לעולא מברייתא דלמא הברייתא כר"י דמחייב בכיבוי אע"פ שאינו צריך לגופה ועולא כר"ש דפטור בכיבוי שאינה צל"ג, ומתרץ אע"פ דפטור מ"מ מדרבנן אסור אלא דלפי דבריו דלתוס' ורא"ש לא הוי רק מדרבנן עדיין קשה דלמא לא חשש משום גרם כיבוי כזה רק לר"י דכיבוי גמור מדאוריי' ומש"ה גזרו אף בכיבוי דמכהה אותו או לגרום כיבוי משא"כ לר"ש דכל הכיבוי רק מדרבנן דמלאכה שאינה צריכה פטור לא גזרו כה"ג, והקשיתי גם כן בשבת דף ק"כ דמקשה רבנן אדרבנן דקסברו גרם כיבוי מותר ובמחיקת השם סברו דאסור דלמא שאני כיבוי דאף אם יכבה ממש ליכא דאורייתא למה דקיימ"ל כר"ש דפטור משאצל"ג ולא גזרו שמא יכבה אבל במחיקת השם גזרו גרמא אטו מחיקה ויש להאריך.

הראינו לדעת מכמה מקומות כשיטת הרמב"ם דמוסיף הדלקה או מגרע הדלקה הוי דאורייתא לר"י דמשאצל"ג חייב ולר"ש מדרבנן דהוי כיבוי ממש, וראיתי בכ"ס או"ח סי' נ"ה שרצה להסביר סברת תוס' גם כן משום גרמא אע"ג דגרמא מותר מ"מ היכא שניכרת הפעולה מיד הוי כמכבה ממש ולא גרמא לבד, וא"כ באותן פמוטות להמשיך הפתילה לאחור להקטין הלהב גם לתוס' ליכא איסור דהא השמן נשאר בתוכו, ולמש"כ יש חשש דאורייתא אף אם השמן נשאר בתוכו ולא נסתפק ממנו כלום, ועוד נ"ל בנידון כדידן כ"ע מודה דהוי כיבוי ממש בידים דהא ע"י שמושך הפתילה לתוך הקנה של מתכות שהפתילה ניתן בתוכו להמשיכו ממנו למעלה או למטה מכבה ממש אותו מקצת פתילה שמושך לתוך הקנה והוי כיבוי בידים ממש ולא דמי למסתפק שמן שהפתילה דולקת כמקדם רק שמכהה האור ע"י ששמן מעט בתוכו, או לרא"ש משום שיכבה אח"כ אבל בפמוטות מיד מכבה כאשר מקטין השלהבת ע"י שמכבה המקצת פתילה לגמרי ועיין.

ועל השאלה הב' אם מותר להדליק כדרך שעושין בחול לחזור הפתילה להמשיכו למטה ואח"ה להוציאו, לכאורה זה דומה למש"כ הט"ז סי' תקי"ד סק"ד דווקא להרחיק השמן שישאר כך אסור אבל מותר להמשיך השמן מן הפתילה כדי שיכול לאחוז בה ולהוציאה קצת טפי ממה שהי' מתחילה חוץ לשמן ואח"כ יחזור ויטה השמן כדי שתדלק יפה ולא דמי למה שכתב הרא"ש דאסור ליטול הפתילין מהנר ליתנו בנר אחר יע"ש.

ובהשקפה הראשונה אמרתי שדבר זה דומה להא דבשרא אגומרי שכתב הרי"ף דליכא כיבוי ועיין בר"ן ובמלחמות דכיבוי ליכא שסופו מבעיר, ועיין במג"א סי' תקי"א, ומצאתי אחר כך בפרמ"ג במשבצות שכתב אפשר דומה להא דתקי"א, ולדעתי אינו דומה כלל ולא אפשר לדמות דדווקא בשרא אגומרא דממילא מבעיר אח"כ אף בלא עושה מעשה ממילא ליכא מכבה מעיקרא כיון שסופו להבעיר ממילא, משא"כ בנדון הט"ז אם לא יחזור ויטה השמן רק שיהי' נשאר איכא כיבוי ורק ע"י מעשה מחזיר השמן בוודאי חייב משום מכבה ולא דמי לבשרא אגומרא דגם שם אינו מכבה לגמרי רק על ידי הבשר נכבה קצת אבל מ"מ לא שרי רק אם מבעיר ממילא והט"ז לא אתי עלה רק משום דסופו מבעיר והבערה מותר ביו"ט ואע"ג דהרא"ש אוסר דווקא היכא שתכבה לגמרי משא"כ רק במכבה קצת, ועיין בטו"ז סי' רע"ה שטעמא דלא חיישינן לשמא ימחוט הפתילה גם ביו"ט משום דסופו להבעיר ומותר ביו"ט אבל לדמות לבשרא אגומרא דמותר לר"ן ולרמב"ן אע"ג דאינו לצורך או"נ משום דכיבוי שסופו להבעיר לא שמי' כיבוי זה דווקא בנעשה ממילא וברור, ועל גוף דינו של הט"ז חולק החמד משה דהא גם הרא"ש שכתב דמיד שנוטל הפתילה הוי מכבה ומה יועיל אם חזר אחר כך והדליק ע"כ אין הפתילה נכבה מיד דבכבה מיד לא הי' לאשמעינן דזה לא הי' צריך לכתוב כלל וגם לא תלוי' במה שכ' מקודם אלא וודאי דהרא"ש רצה לאשמעינן אע"ג דלא מכבה מיד מ"מ כיון דחייב משום דגורם כיבוי לאחר זמן אע"ג דחזר ונותן אותו לתוך שמן מאי מהני עוד כיון דכבר כיבה ועתה מבעיר מחדש והוי מעוות שלא יכול לתקן יע"ש וכ"ש לשיטת תוס' משום דמכבה מיד בוודאי לא מהני אם חוזר ונותנו בנר אחר ואפילו להרא"ש לטעמא משום גורם נמי אסור כיון דהוי כיבוי בשעה שנוטלו ולא הבנתי דברי הכ"ס שם שהעלה דגם לשיטת תוס' לפי מה שהעלה דעיקר טעמא דתוס' גם כן כיון שממהר לכבות וממילא אם יתן הוא או אח"כ כשמן שהיה בו מתחילה ליכא חיוב ואפילו איסור י"ל דליכא דהא הרא"ש כתב מפורש בנוטל הפתילה לא מהני אם נותן אחר כך לנר כיון שכבר נעשה הגרמא לכיבוי ומה לי שנוטל הפתילה או השמן מהנר.

ובט"ז בסק"ה הקשה מאי שנא מהא דסימן תק"ב דמותר ליקח מן המדורה עץ הדולק מצד זה ולהניחו לצד אחר, וחמד משה מחלק ובא"ר כ' דמשום דבנטילת פתילה א"א שלא ילך לאיבוד טפה שיטיף מהפתילה משא"כ בעץ הדולקת ועיין גם כן בנתיב חיים ובקרבן נתנאל שמחלק דשאני התם במדורה שעושה לצורך או"נ או שלא יקדיח הקדירה בצד הזה או שבצד אחר ליכא עצים שיבשל כדי צרכו משא"כ בפתילה דולקת ליכא או"נ, א"כ לפי טעם א"ר הי' שרי בנדון שלנו דהא אינו מאבד בשעת כיבוי כדי שיבעיר

אח"כ יותר אבל לטעמא דח"מ וקרבן נתנאל אסור אבל לפמ"ש דהוי מכבה ממש מקצת הפתילה בשמישך אותו למטה ומה לי שמכבה מקצת פתילה או כולו א"כ לכ"ע אסור לכבות ממש כדי שיבעיר אח"כ יותר ועיין במג"א סס"י תקי"ד ס"ק דאף שהרא"ש כתב שמותר לכבותו מה שמונע הדלקת הנר מ"מ בידים אסור והכי מסתבר דכיבוי לא שרי אלא לצורך או"נ ולא שייך בי' מתוך ואם כן ה"נ מכבה בידים ולא הותר בשביל הבערה ועיין.

תבנא לדינא להגדיל השלהבת ולהוציא הפתילה יותר כשעוש' להרבות האור לכ"ע מותר אף ע"ג דממהר הכיבוי עי"ז אבל בעושה כדי שיכבה מהר יש להחמיר דמספר עבודת הקודש ומר"ן משמע דווקא לצורך הבערה מותר ולמשוך למטה הפתילה שלא יאיר כ"כ וממעט השלהבת לכ"ע אסור, אף הרא"ש י"ל דמודה לסברת התוס' רק מוסיף דאף בלא מכהה נמי אסור, ולפי מה שכתבתי הוי זה כיבוי ממש ומדאורייתא למ"ד משאצל"ג חייב. ולכבות קצת כדי להגדיל השלהבת אח"כ כמו שאנו רגילין לעשות בחול גם כן אסור כמו שהוכתי מ"מ ביוט"ש יש להקל לפי מה שמבואר בסי' תצ"ו דלמכחול עין שרי ביו"ט שני ועיין בר"ן ביצה שהביא הרמב"ן הא דאין מכבין את הנר משום דבר אחר וכן אין מכבין הבקעת משום דהלכה כר"י ולפי מה דמסיק שם דמכחול עיני שרי ביו"ט שני גם כיבוי מותר כיון דלא הוי רק דרבנן דהוי משאצל"ג משא"כ מלאכה דאורייתא אסורה כמבואר שם דף כ"ב בר"ן וראשונים אבל כבר כתב הב"י דלא משמע כן מדברי שאר פוסקים ודווקא לכחול עין ועיין בפר"ח ואם כן גם ביו"ט שני אם אפשר ע"י נכרי טוב יותר להדליק כן על ידי נכרי וגם ביו"ט ראשון אין מזניחין מי שמיקל ע"י נכרי אבל ישראל בוודאי אסור לעשות כן וטוב לזהור מאוד על זה כי העולם נוהגים בו שמדליקים כדרכם בחול, ולדעתי יש חשש איסור גמור וטוב משניהם שיצמצם שלא יוציא את הפתילה ביותר שלא יצטרך אח"כ לחזרה ולמעט השלהבת, כנ"ל להלכה וה' יאר עינינו וירבה מאור תורתו ויראנו נפלאות הכ"ד ה"ק **שמחה בונם** סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ו

שלום וברכה **לכבוד הרב המופלג** מורג **חרוץ** ברק השנון יפ"ת **כש"ת** מו"ה אברהם צבי קליין נ"י רב דקהל סילאש **באל** האש יע"א.

אחדש"ה זה איזה שבועות קבלתי מכתבו עם צרור כסף קדשים ובלתי ספק כבר קבל כתב קבלה על זה, וראיתי שעמד במכתבו על כמה דברים שנאמרו ונשנו בשו"ת כ"ס אשר קשים בעיניו, ולא באתי עד עתה לקיים מילי דאבוהון כי בעל מלאכות הרבה

אני כידוע, וראשית דבריו על מה שנאמר באו"ח סי' ע"א די"ל דיוצא ידי אכילת יו"ט ושבת בכזית יותר מכדא"פ דלאו מעונה הוא עוד, והק' מש"ס ברכות מ"ט דמחזירין בבהמ"ז של שבת ויום טוב משום דלא סגי דלא אכל פת ואם כן לפמ"ש מג"א סי' ר"י דגם בבהמ"ז צריך כדא"פ דווקא האיך מחזירין דהא מצד מצות אכילת יו"ט יכול לאכול יותר מכדא"פ ובהמ"ז מחוייב אינו רק כדא"פ לא ראיתי בזה תפיסה על דבריו הקדושים דגם הדין שכתב המג"א לא ברור כ"כ וכבר הביא המג"א דברי הכנה"ג שכתב היפך זה, וגם הפנים מאירות חלק ב' סי' כ"ז משיג על המג"א וכתב בפשיטת דגם יותר מכדא"פ חייב בבהמ"ז דמג"א מדמה אכילה דכתיב גבי בהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת לשאר אכילת איסורים שנאמרו בתורה ושם צריך כדא"פ א"כ גם אכילה דבהמ"ז הוא בכדא"פ אבל הפמ"א כתב דע"כ לא דמי דהא בבהמ"ז צריך הנאת מעיו כמו שכתב הרא"ש בפ"ב דברכות גבי מטעמת וכן בסימן ר"י ובשאר אכילת איסורים הוא בהנאת גרונו כר"י בס"פ גיד הנשה וע"כ דלא דמי וכמו אם אכל ושבע דלא צריך כדי א"פ מצד דין התורה דחייב בבהמ"ז כיון דאכל כדי שביעה ממש כן אסמכוה רבנן על קרא דחייבו בכזית שחייב אף שלא כדא"פ דאין משמעות לשון אכילה דבהמ"ז דומה לשאר לשון אכילה שבתורה, והפרמ"ג סי' ר"י כתב גם כן בשביעה ממש מסתבר דל"צ כדא"פ אבל אי אכל רק כזית צריך כדא"פ דווקא כמו שאר שיעורי תורה, ולכאורה הכרעתו נכונה, וא"כ גם בדברי אבא ז"ל י"ל דוודאי אם אוכל כדי שביעה ביו"ט מסתבר דקיים המצוה דהא לאו מעונה הוא ועונג הוא לו דאכל כדי שביעה אבל אם אכל רק כזית כעיקר המצוה אז צריך כדא"פ דווקא וממילא ממ"כ צריך להחזיר ביו"ט בבהמ"ז דאי אכל כדי שביעה גם לענין בהמ"ז ל"צ כדא"פ ואי רק כזית גם לענין יו"ט כן ומע"כ כתב דבזה מיושב גם כן קושי' הר"ן בסוכה למאי צריך קרא בערב תאכלו מצות וכן גז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות דחייב בסוכה לילה ראשונה דהא מחויב לאכול פת משום יום טוב ולדברי כ"ס א"ש דיכול לאכול משום יו"ט יותר מכדא"פ אבל משום מצות מצה וסוכה צריך כדא"פ יפה כתב, אבל משום דלא ברירא לכ"ס כן כנראה מדבריו ע"כ לא מיישב בזה קושי' הר"ן והבאתי ראי' דלא כפ"מ ופרמ"ג דאף אם אכל כדי שביעה לא מחייב בבהמ"ז מה"ת מש"ס יומא דף ע"ט דאמר ר"י דכותבות הוא פחות מכביצה מהא דמחייב ר"מ עד כביצה בבהמ"ז דהשתא שבועי שבעי יתובי לא מיתבא דעתא וע"כ דכותבות פחות מכביצה והא ביו"כ אם אכל כמה ביצים יותר מכא"פ פטור ואפילו אכל כל היום ואי בבהמ"ז חייב אף שלא כדא"פ מאי ראי' מייתי מבהמ"ז דהא ע"כ שאני בבהמ"ז דחייב אף יותר מכדא"פ וביו"כ דווקא בכדא"פ חזינן דלא מייתבא דעתא אף ששבע באמת וע"כ דגם

בבהמ"ז החיוב דווקא בכדי א"פ וזה ראי' מבוררת וכבר רמז במג"א שם סק"א על סוגי' זו וממילא מוכח דגם לענין יו"ט אינו יוצא ביותר מכדא"פ אף אם אכל כדי שביעה גמורה דהא אם לא מיתב דעתא לענין יו"כ כ"ש דלא הוי עונג וגם מסוגיא דברכות מוכח כן ממילא דחיוב בהמ"ז ואכילת יו"ט שוין אלא דעדיין צ"ע בתוס' סוכה כ"ז בד"ה אי בעי אכל שכתבו מכח קושיתם דהא דאמרינן דצריך לחזור בבהמ"ז ביום טוב היינו דווקא בלילה ראשונה של פסח ושל סוכות אבל בשאר ימים לא צריך לאכול פת דווקא משום דאמרי רבנן דאי בעי לא אכל דהא כבר כתבנו דלענין חיוב בהמ"ז צריך דווקא הנאת מעיו לכ"ע דאין שביעה בלא הנאת מעיו ולענין מצוה כבר כתבו אחרונים וכן בח"ס או"ח ועיין אריכות בזה בכ"ס סי' צ"ו דסגי בהנאת גרונו כמו באיסורים ואם כן קשה לתוס' דהא דצריך לאכול פת בלילה ראשונה הוא רק משום מצות עשה דמצה וסוכה והא מה"ט סגי בהנאת גרונו אבל בבהמ"ז אינו חייב רק בהנאת מעיו וסגי דאכל כזית פת בהנאת גרונו ואפ"ה אינו מחוייב בבהמ"ז, ועכצ"ל חדא מתרתי או דתוס' סברי דגם לענין מ"ע צריך הנאת מעיו דדומה לבהמ"ז כמו שכ' מחצית השקל סי' תע"ה או דגם לענין בהמ"ז סגי בהנאת גרונו אבל הרא"ש בברכות דמדחה דברי תוס' דברכת המזון דומיא דר"ח בתפלה דמחזירין והיה יכול לדחות דברי תוס' בלאו הכי לשיטתו דסבר בברכה הנאת מעיו בעינן ויהי' מוכח קצת דסבר הרא"ש דגם במצוה צריך הנאת מעיו דווקא ויש להאריך, ובכ"ס יצא עוד לתרץ קושי' הר"ן לפמ"ש ת"ח חולין במצוה יוצא שלא כדה"נ אבל משום עונג ושיו"ט בוודאי כדה"נ בעינן והאריך יותר בדבר זה בתשובה צ"ו והראיות שהביא שם מירושלמי בתוס' בסוגי' דחדש וכן מהא דירושלמי בשבועות בשבועה שלא אוכל מצה כבר הובאו בס' שעה"מ בהל' יסודי תורה והוסיף עוד ראי' מש"ס זבחים דמקשה על הא דיקדש שאם פסולה תפסול דליתי עשה ולידחי ל"ת יע"ש, וראיתי בכתבי קודש של קדושת זקני ח"ס שמדחה כל הראיות די"ל כיון באכילה זו יוצא ידי חובת מצוה דמצה וקדשים רחמנא אחשבי' לאכילה וחייב עליהם גם משום לאו דחדש או דשבועה ואכילת פסולים אע"ג בעלמא הוי שלכד"א השתא דאית ביה מצות עשה רחמנא אחשבי' ושעה"מ בעצמו כתב סברא זו בהלכות מ"א במה שפסק הרמב"ם באוכל ג"ה של טומאה לוקה ב' אע"ג דאין בגידין בנו"ט משום דאחשבי' רחמנא ללקות עליו משום גיד גם משום טמאה חייב, ועיין בפסחים מ"ו ע"א בפסח איסורו חושבו ובבכורות יו"ד ע"א פלוגתא כזה ועיין בשבועות כ"ד ע"ב חשובי' אחשבי' והביא ראי' לדברי ת"ח מהא דמתני' מנחות דף צ"ט והבבליים אוכלים אותו כשהוא חי אע"ג דהוי שלא כד"א וראוי' יותר שתעיבר צורתו ויוצא לשריפה לקיים מ"ע והנותר ממנו באש

ישרופו ממה שיהני מן ההקדש שלא במקום מצוה, ועיין בכ"ס שהביא ראיי' מנזיר כ"ח דמקשה אר"ל האיך קאכיל כהן מליקה דאי יוצא שלא כדה"נ יכולין לאכול כך ואיסורא לא עבדי ומפלפל בדברי הפרמ"ג אי מצד עשה שאינו זבוח חייב גם כן בשלכ"ה ומאז כתבתי על הגליון שם דפרמ"ג בספרו גינת וורדים כלל נ"ח בעצמו מחלק בין כ"ש ובין שלכדה"נ דאף אי בכ"ש חייב בעשה וזבחת מ"מ שלכדה"נ פטור והביא ראי' מתוס' פסחי' כ"ה ע"ב דפטור בחולין שנשחטה בעזרה שלכה"נ כאשר הובא ראי' זו בכ"ס שם ומ"מ יש לדחות ראיות הכ"ס לפ"מ שכבר הבאתי בתשו' אחת דברי הח"ס די"ל לר"ל דסבר הנאת מעיו בעינן גם שלא כה"נ חייב דהכל תלי' במילוי כרס וגם שלא כה"כ מילוי כרס הוי וא"כ לר"ל שפיר פריך דלסברא זו בוודאי יוצא לר"ל בשלא כדה"נ וגם לענין איסור חייב בשלכדה"נ.

ובזה יש ליישב קושי' הנוב"י קמא יו"ד ל"ה דמקשה על הת"ח דדייק ידי מצוה יוצא שלכה"נ מהא דבלע מצה מהא דחולין ס"ט ג"ה דאמר דמשכחת לר"ל בגרומתא זעירתא דבלע כאחת והא באיסורן שלכה"נ פטור ואפ"ה בלע כאחת חייב וע"כ דבלע כדה"נ הוי ואי אמרינן לר"ל דסבר הנאה מעיו גם שלכדה"נ חייב לא קשה כמובן אלא דתו"ח מדוויל ידיה משתלם דהא בסוגיא דחולין קאזיל לר"ל דקאמר נפש לרבות את השותה וקאמר הת"ח דמש"ה צריך רבוי משום דהוי שלכדה"נ משא"כ במצה צריך מיעוט דלחם עוני מוכח דסבר הת"ח דגם לר"ל שלכדה"נ פטור וא"כ שפיר קשה מהא דגרומתא זעירתא ובתשובה אחרת ישבתי באופן אחר קושי' הנוב"י על הת"ח ואכ"מ להאריך יותר ואי אמרינן כאשר מסתביר לר"ל דגם שלכדה"נ חייב א"ש קושי' הש"א סימן ע"ו בסופו לאחר שהעלה לדינא דביו"כ גם שלכד"ה חייב אם כן מאי קאמר ר"ל ביומא פ"א מפני מה לא נאמר אזהרה בעינוי משום דלא אפשר נכתב רחמנא לא יאכל אכילה בכזית ולמה לא קאמר משום הכי לא נאמר לא יאכל משום דאז הי' פטור שלבדה"נ משא"כ דכתיב לא תעונה גם שלכדה"נ חייב דאינו מעונה עוד ונדחק, ולפי דברינו א"ש דלא יכול לומר לר"ל כן לשיטתו דגם אי נאמר אכילה שלכדה"נ חייב כמו בכל איסורים ועיין.

והנה בח"ס או"ח סי' מ"ט העלה מכח קושי' בנזיר כ"ח דקאמר דר"ל סבר אין שחיטא לעוף מה"ת דמשמע אי יש שחיטה לעוף מה"ת אסור לחנכו דהא מתוס' ישנים יומא פ"ד משמע דבמ"ע דאכילת קדשים סגי במגיע לכל א' כפול וא"כ לר"ל בלא"ה הי' כל כהן יכול לאכול ח"ש ונתקיים מ"ע דואכלו אותם אשר כופר בהם וכתב דבוודאי עכ"פ כהן אחד הי' צריך לאכול כזית רק שאר הקרבן הי' נחלק לכהנים לכל אחד כפול, ועיין בסי' ק"ע דלא משמע כן שם מדבריו ולענין בהמ"ז כתב בח"ס שם דאף אם בשאר מצות

לא סגי אם שבע אף בפחות מכשיעור מ"מ לענין שיעור בהמ"ז קרוב לוודאי דאי שבע בפחות מכזית סגי דהתורה תלי לי' בשביעה יע"ש, ובגיליון שם כתבתי דיש לפרש בזה ולהביא ראי' מש"ס עירוכין דף ע"א הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא ל"צ דקאכלי קדשים סד"א דואכלו אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה הוא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו ואין להם מובן וכי משום דמצוה לאכול קדשים לא יחייבו בזימון ובהמ"ז וכי ס"ד משום דחייב לאכול מצה בפסח לא יחייבו בזימון אלא הכוונה לפי מה שאמרו בש"ס יומא דלא הגיע לכל כהן אלא כפול משום דהמצוה הוא שיהי' המנחות והקדשים נאכלים ע"י הכהנים כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם והו"א אף דהיו נשבעים בשעה שהיה הברכה מצוי' לא יברכו בזימון משום דלא אכלו עד כזית קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא וכיון דהכל תלוי בשביעה לענין בהמ"ז והא איתנייהו שפיר מחייבו וא"ש נכון.

ועכשיו אבוא על מה שהתפלא על דברי קדוש אבא בכ"ס יו"ד סי' כ"א אות ד' שעמד על דברי תוס' חולין ל"ב ע"א דמשמע מדבריהם דנקובת הוושט ופסוקת הגרגרת הוי טריפה מחיים ולאחר מיתה חל איסור נבילה הא שניהם שקולים ואין איסור חל על איסור דהא לפי דבריו בעשה שאינו זבוח גם שלכדה"נ אסור וא"כ הוי איסור מוסיף איסור נבילה דחייב גם שלכד"ה מלבד שאדרבה להיפך הוכיח בכ"ס מתוס' פסחים דע"כ שלכדה"נ מותר וכן כתב ביו"ד סי' י"ח וכמ"ש בגינת וורדים אלא דכאן אין אני צריכים ואשתבש בזה דהא מצד איסור לא תאכל כל נבילה ח"ש וגם שלכדה"נ מותר רק דנבילה אסור בח"ש משום דיש ג"כ עליו איסור עשה דוזבחת ואכלת א"כ איסור לאו ליכא ושפיר הקשה על התוס' דהא איסור נבילה לא חל על טריפה ואין לוקין משום נבילה, ושגה בתמיהתו ואדרבה יש להקשות האיך חל איסור נבילה על עשה דאינו זבוח דחמיר אלא דזה לא קשה דתורה אמרה דיחול כמו בחלב נבילה וחלב טריפה וכמ"ש תוס' ר"פ בד"ה אלמא וכו' דא"א לאיסור גיד לחול בענין אחר אלא דצ"ע בתוס' שבועות כ"ד דהוכיח הריצב"א דע"כ דוזבחת לא אתי לאיסור עשה דא"כ היכי חייל אבמה"ח על עשה דשאינו זבוח דהוי במעי האם ולא משכחת אסור אבר מן החי ועיין במהרש"א שם דאיסור חלב וטריפה משכחת בזביחה דפקע עשה עשה דשאינו זבוח בשחיטתו אבל באבמה"ח לא משכחת ועדיין קשה אמאי לא הוכיח הריצב"א דלא משכחת לאו דנבילה כלל דלא חייל על עשה שאינו זבוח ואי משום דגזירת הכתוב א"כ גם באבמה"ח י"ל כן דהתורה גזרה שיחול כמו שכתבו תוס' לענין גיד וע"כ דהריצב"א לא נחית לזה ואם כן גם מלאו

דנבילה קשה וע"כ מוכח דהריצב"א סבר דנבילה חל בלא"ה וטעמא בעי למה, ובמק"א כתבתי עוד ראיות דנבילה חל על טריפה.

ויען כי רואה אני כי שוקד על ספרי דאבא ז"ל אציע לפניו עוד במה שהרבה לתמוה בכ"ס באותו תשובה שמפלפל אי אין לו אלא ח"ש מצה אם צריך לאכול דקצת מצוה מיהא הוי או דלא הוי מצוה כלל והביא כמה אחרונים שדברו ובד"ה וכאשר וכו' הביא דברי השבו"י ח"ב דהביא ראי' דאין מצוה כלל מהא דנשבע שלא לאכול מצה דאסור לאכול משום כולל כמבואר בירושלמי והא יכול לאכול פחות מכזית בפסח ובשבועה שלא אוכל כזית במשמע ומתמה בכ"ס דהא גם בשבועה ח"ש אסור וכיון דלא יכול לאכול כזית כן ג"כ ח"ש אסור מאי אולמא האי קצת מצוה מאיסור קל דח"ש יע"ש, וגם אנכי תמהתי כן וכבר עמד בתמיה זו בספר קהילת יעקב ורי"ט אלגזי ולא מצאו מענה, וכדי שלא לעשות השבו"י טועה בדבר פשוט אמרתי לתרץ לפי מה שכבר הקשה הרא"ה בס' החנוך במצוה למ"ד על הא דנדר חל בקונם שלא לאכול מצה דליתי עשה ולידחי ל"ת, ותירץ משום דנדר הוי עול"ת וכן כתב הרשב"א בנדרים ט"ז ובהגהת מל"מ הקשה דהא מבואר ביבמות במצורע דדוחה עשה בתגלחת עול"ת דתגלחת כהן ונזיר משום דכהן הוי לאו שאינו שוה בכל ונזיר דישנו בשאלה ובשעה"מ הל' נדרים פ"ג ד"ה ואולי וכו' תירץ דשאני נדר דכתיב לה' והתורה גזרה דיחול על דבר מצוה ולא נדחה מפני עשה ע"כ, וכ"כ בנוב"י תנינא יו"ד סי' נ"ג בפשיטות ועדיין לא יצאו ידי חובתם דהא הרי"ף והרמב"ם וכן בש"ע פסקו הא דירושלמי בנשבע ע"י כולל דחייל ע"ד מצוה ואסור לאכול מצה בפסח והא לא חל ע"ד מצוה וא"כ קשה גם ע"י כולל נימא עשה דוחה לל"ת ועשה דלא יחל דברו ומוצא שפתיך תשמור וראיתי דבר נכון בשאגת ארי' סי' ס"א שמתרץ דהא לה' גם בשבועה כתיב אלא דהגמ' קאמר דיותר מסתבר דקאי על נדר משום דהוי איסור חפצא וזה דווקא על תחילת חלות הנדר אבל אם כבר חל השבועה ע"י כולל תו לא אתי מצוה ודחי לה כמו בנדרים דהא לד' אשבועה נמי קאי יעיי"ש ודבריו קלורין לעינים, ואקדים עוד דאבני מלואים בתשובותיו הקשה אי אמרינן דח"ש בשבועה נמי אסור אם כן אמאי אמר רבא דווקא אם נשתייר כזית נשאלין עליו והא בשייר ח"ש נמי יכול לשאול עליו דאסור מה"ת ותי' הא דאסור בח"ש לאו משום שבועתו הוא דאפילו אם דעתו רק על כזית נמי אסור ח"ש מה"ת דממילא רמי רחמנא עלי' איסור ח"ש משום דחזי לאצטרופי ומשו"ה אינו יכול לשאול על ח"ש שהרי אין כאן איסור מחמת נדרו להתירו אלא האיסור בא ממילא על ח"ש וליתי' בשאלה ודבריו נכונים, וא"כ א"ש דברי שבו"י דהא דלא אמרי' דליתי המצוה וידחה האיסור היינו משום דהוי עשה ול"ת כמ"ש

הרא"ה והרשב"א או משום דכתב לה' בשבועה ג"כ וזה דווקא בכזית שלם דאסור מצד שבועתו אבל בח"ש דלית כאן עוד איסור שבועה כלל אלא דאיסור בעלמא הוא כשאר איסור תורה אמרינן דמצות אכילת ח"ש ידחה לאיסור דח"ש, ומזה דייק השבו"י דע"כ ליכא מצוה כלל באכילת ח"ש ודו"ק. ואין הפנאי מסכים יותר להאריך וישים עיונו על כל דברינו הכ"ד דורש שלומו וטובו יום א' לסדר ויקהל תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ז

לכבוד ידידי **הרב המאוה"ג צדיק תמים כש"ת מו"ה** דוד ניימאנן רב"ד דקהלתנו נ"י כעת במרחץ באדען.

על דבר העירובין שנתחדשו בשני מקומות בעירנו שמתחילה הי' עומדים שם במקום שגובים המכס בצדו א' קורה גדולה ובצדו השני חבל משרשרות של ברזל ובלילה כדי שלא יעברו העגלות וכדומה שצריכים לשלם מכס היה סוגרים ע"י קורה ע"י שהי' מניחים אותו לרוחב והי' חוסמת את הרבים ובלילה הי' הקורה והשרשרת של ברזל זקוף ועומד כמו שער כזו &&ציור&& כמו שהביאו בח"ס או"ח סי' צ' סד"ה ,,אמנם'' אבל עכשיו כשתבר הקורה הגדולה מפני כבדו וחדשו ועשו באופן אחר שתי קורות משני צדדים והמה עבים ועל צד הקורות אלו עשו עוד קורה אחת ובתוך אותם קורות יוצא מן הצד סומך לראשו קורה אחת מזה וקורה אחד מזה כמו שראנקין ואם הוא פתוח מוכחת לאורך המבוי וכשהוא נעולה סובבים הקורות אשר בהם הקורות אשר נעשים למדת רחבן של מבוי לחסום שלא יכולו להעביר דברים שצריכים לשלם מהם מכס כזה &&ציור&& והנה כבר דברו מהשראנקין ועיין גם בח"ס סימן פ"ח בסופו בד"ה ,,היוצא'' ובסי' צ' שיצא להצדיק וליתן טעם על מה שסמכו בכמה עיירות לתקן עירובין כאלו ולא מצא טעם הגון, עיין שו"ת מהרי"א או"ח סי' ת"ה וסי' צ' ועיין גם כן בנוב"י בתרא סימן מ"א שדבר ג"כ מאלו השראנקין ודחה מה שרצה השואל להתיר מכח אמלתרא וגם בתשובות מאהבה חלק שני או"ח סי' שס"ג ראיתי שיצא לפתוח בכח דהתירא כמו שמצדד בח"ס שם אבל באופן אחר ומסיים להקל במקום שכבר עומדים עירובין כאלו כדי שלא להוציא לעז על הראשונים אם אין בפירצה יותר מעשרה וגם אם נפשה רק מצד אחד יש לסמוך בלחי אם נידון כמבוי או עכ"פ בשני פסים אם מבואות שלנו דין חצר יש להם יע"ש היטב ובמקומנו המבוי שלנו רחב יותר מעשר אמות וגם הוא בשני מקומות א"כ הוי כמבוי מפולש דצריך מדינו צורות הפתח אע"ג דאינו מפולש כנגדו מ"מ גם במבוי עקום דינו כמפולש ויש לדון להתיר משום צורות הפתח, ותחלה כאשר

היו מציירים לפני שנעשה השראנקין שהוא גבוה מעשרה וקורות משני הצדדי' יוצאים למעלה מקנה אבל הקורה השני הסמוכה ונתחברה להקורה הגדולה אינו גדולה כ"כ ועליהם הקורה אשר נעשית לסובבת כדלת תסוב על צידה לפתוח ולנעול לרוחב המבוי ואמרתי להכשיר שזה צורת הפתח ממש ואף שכתב המג"א בסי' שס"ב סק"כ בשם רא"ם דאם עשה קנה תחתיו כשר מ"מ יש לשלוף מפני הרואים זה דוקא אם הקנה העליון מחובר לקנה שיוצא ובולט למעלה רק שהיה מניחים קנה אחרת שאינו גבוהה כ"כ אז שפיר יש לחוש מפני הרואים אבל אם הקנה למעלה אינו מוכח כלל רק על הקנה אחרת אף שהיא מחוברת לקנה אחרת שבולט למעלה מהקנה בודאי אין לחוש מפני הרואים כלל, אבל כאשר הלכתי בעצמי לראות ולא סמכתי על הרואין בזה וראיתי כי גם בקורה השני אינו נעשה כתיקון, ועיין בט"ז שם שס"ג סק"ד דמכשיר אם הקנה נעשה בקנה העליון ואין בולט למעלה זה לא מקרי מן הצד אבל כבר פליג עליו בנתיב חיים וכן הסכימו האחרונים דגם זה נקרא מן הצד וצריך להיות דווקא על גבו ממש והשראנקין הזה לא נעשה כצורת הפתח רק הוי מן הצד וגם בלאו הכי אי הוי על גבו ממש והיה אפשר לתקן כן מ"מ כבר פקפק בח"ס שם אע"ג דלענין דלתות ממש לא צריך להיות נעולה בלילה ובשעת הדחק יש לסמוך על הרמב"ם דדי בראוי לנעול מ"מ זה דווקא בדלתות שדרכם להיות לפתוח ולנעול משא"כ בצורת הפתח לא מצינו שמהני אף בראוי לנעול, ואולי אפשר אף בנעול בלילה מ"מ לא מהני רק בדלת ממש ולא בצורת הפתח ואף שמדברי ח"ס שם משמע קצת דאם באמת נועלים פעמים גם בצורת הפתח מהני כיון דיש היכר לפעמים אם כן בשראנקין שנועלים בלילה מפני המכס יש להקל יותר מ"מ גם זה לא ברירא, והח"ס איירי בנידן שלו שלא היו נועלים כלל ועל זה כתב בפשיטות דלא מהני בראוי לנעול אבל גם בנועלים פעמים לא הי' סומך להתיר ועל המיקל עליו להביא ראי' ברורה דמהני גם בצורת הפתח כמו בדלתות, ועוד לא רציתי בתיקון הזה יען כי הקורות עומדים רחוק מהכותל יותר מג' טפחים, וידוע מה שכתב בבכור שור מובא בשערי תשובה סי' שס"ג ס"ק ג' שגם בצורת הפתח אם עומד רחוק מהכותל ג' טפחים לא מהני כמו בלחי ואם קורה אחת עומדת מצד אחת פתוח מג' טפחים מתיר המקור החיים בסוף ספרו אף אם מצד השני עומדת רחוק יותר מג' טפחים מהכותל מ"מ שראנקין שלנו עומדים רחוק מהכותל משני צדדים, ועיין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' תס"ח, ובשו"ת פנים מאירות סי' כ"ה ח"א הביא מעשה בשידלאוף שהי' צורת הפתח רחק משני הכתלים יותר מד' טפחים וצדד להתיר אבל ראיתי אח"כ בשו"ת בית אפרים סי' כ"ה שהאריך בדבריו ומדדתי בעצמי ומצאתי שהקורות משני הצדדים עומדים רחוק

מד' טפחים ויש לדון ג"כ משום פירצה בראשו, ומצאתי בחיי אדם כלל מ"ה שכ' בצורת הפתח לא אמרינן אתי אוירא ומבטל ליה שצוה"פ נחשב למחיצה גמורה דלא כבכור שור ואם הרחיק מהכותל ד' טפחים צריך להעמיד אצל הכותל לחי שהרי יש פרצה בראשה זה דלא כפנים מאירות, ורציתי לתקן לקבוע בהקורות נסרים של עץ שקורין לאטין אינו גבוה מן הארץ ג' טפחים וכן בין נסר לנסר פחות מג' טפחים ואז הוא כדלת ממש.

אבל יען כי גם בזה לא יצאנו ידי כל החששות יען כי עדיין נשאר פרצה משני רוחות יותר מד' טפחים ויש להצריך תיקון אחר לחי מכל צד ואף בדלתות י"ל דאינו נחשב כמחיצה גמורה דמה"ט סברו רוב ראשונים דצריך בר"ה שני דלתות, עיין במג"א סי' שס"ד סק"ב ע"כ לצאת ידי כל החששות ולעשות תיקון בלי פקפוק צויתי שיעשו צורת הפתח ממש ע"י שני קורות וקנה של ברזל עליהם ממש כמו שנעשה בשאר פתחי העיר ונראין כמו טעלעגראף רק שהחילוק כי אף הטעלעגראף הקנה של ברזל שקורין דראטה מונח על צדי הקורות והעירובין נעשים על גביהם ואין הנכרים מרגישים וסוברים שהוא טעלעגראף ומה לנו להכניס לפרצות דחקות ולחפש היתרים ושרי העיר יתנו לנו רשות לזה וכתבתי רק מה שנוגע לעיקר הדין בלי פלפול כי טרוד אני מאוד ורבים הנכנסים ויוצאים ועניני מחיצות עמוקים ורחבים מאוד ולא עסקתי בהם זה איזה שנים, והנני ידידו הדש"ת טרוד מאוד המצפה שיבוא לביתו בריא ושלם. עש"ק לסדר בלק תר"ן לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ח

נסתפקתי לפי מה שמבואר בש"ע דמי שפושע ולא הניח עירוב תבשילין לא יכול לסמוך על עירובו של אחרים כדאמרינן בהאי סמיא בביצה דף ט"ז ע"ב וכן מבואר להלכתא בש"ע או"ח סימן תקכ"ז אי גם תקנות אחרות שמצינו להני דלא הניחו עירובי תבשילין כמו מקנה קמחא לאחרים שם דף י"ז ע"א וכן מה שהתירו כדי חייו דאופין לו פת אחת כבש"ס שם כ"א ע"ב אי גם בפושע ולא הניח במזיד מהני הני תקנות או דווקא במי שהי' אנוס או שוגג יכול להקנות קמחו לאחרים ולאפות ולבשל כדי חייו אבל במזיד ופושע קנסו אותו כמו דקנסו שלא יכול לסמוך על אחרים ולא מצאתי הדבר מבואר לא בש"ע ולא בפוסקי' ואחרוני' שידברו מזה ולהני שיטו' בסומך על אחרי' שלא מהני בפושע משום דאינו מכוין על המזידין שאינם חרדים לדברי חכמים כמו שפירש"י ועיין בב"י סי' תקכ"ז אבל אם מכוין להוציא אף מזידים יכול לסמוך על עירובו בוודאי גם אלו תקנות מהני אף בפושעים ומזידים אבל לפי מה דמשמע מדברי הטור והרא"ש וכן מש"ע שם סעי"ז דלא מהני לפושע אף אי מכוין להוציא שפיר יש לחקור כמו שקנסו שלא יכול

לסמוך על אחרים אף שמכוין להוציא שלא יזלזלו בתקנת חכמים שתקנו שכל אחד יערב כך קנסו שלא יהני ג"כ תקנות אחרות ונבאר, הנה מצאנו בג' ברייתות ג' תקנות שונות בחדא קתני כיצד הוא עושה מקנה קמחא לאחרים ואופין לו ומבשלין לו ובאידך תני אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יעריב ובברייתא דף כ"ב תני מי שלא הניח עירוב תבשילין אופין לו פת אחת וכו' והש"ס הקשה ואם איתא ליתני עבר ואפה ומשני תנא תקנתא דהיתרא קתני תקנתא דאיסורא לא קתני וא"כ קשה אמאי לא קתני בכל הברייתות התקנות שנשנו בכל אחד מהברייתות ורק תקנתא חדא קתני בכל הברייתא וקשה ליתני נמי אידך תקנות דתקנתא דהתירא המה.

ונ"ל דהנה רש"י כתב ובלבד שלא יערים היינו אם כבר אכל סעודת יו"ט לא יאמר צריך אני עוד להזמין לאורחים ויבשל תבשילין אחרים ולהותיר לשבת אבל קודם שאכל סעודת יו"ט יכול לבשל כל מה שירצה בקדירה אחד וכן בשתי קדירות אם ירצה לאכול מכל קדירה כזית, ועיין בסי' תק"ג ובט"ז שם וליכא שום איסור ואף לכתחילה מותר לעשות כן ובהא דמקנה קמחא לאחרים כ' הר"ן דווקא בלא קנין אבל בקנין סודר אסור, והב"י הביא בשם מרדכי דווקא לצורך מצות יו"ט התירו להקנות לאחרים משמע דאסור ליתן מתנה ביו"ט וכן הר"ן סבר דאסור ליתן מתנה רק לצורך מצוה אבל משום דקנין סודר נראה יותר כקנין לא התירו בקנין סודר רק במתנה ע"י קנין משיכה שלא ניכר כ"כ ולא מחזי כקנין וא"כ קודם שאכל סעודת יו"ט ויכול לבשל הרבה אף לשבת בלי שום איסור בוודאי לא התירו תקנות אחרות בכדי חייו בלא עירוב וגם לא לאקנוי דיש איסור קנין עכ"פ ואם כן בברייתא דקתני אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר וכו' איירי ע"כ קודם שבישל לצורך יו"ט ומשו"ה לא יכול למתני הני תרי תקנות אחרות אבל הברייתות אחרות איירי שכבר בשל לצורך יו"ט ומשו"ה קתני דמקנה קמחו או כדי חייו והא דלא קתני בהני שתי ברייתות שתי התקנות דקנוי קמחו ולכדי חייו נראה לי ראי' להרא"ש שהק' על הי"מ שרצו לדייק מדקתני דאופין ומבשלין לו היינו דווקא אחרים שעירבו אבל הוא או אחרים שלא עירבו אף כדי חייו אסור והרא"ש הקשה עליהם למאי צריך תקנתא דכדי חייו ולמה התירו לאפות ולבשל כדי חייו כיון שיכול לאקנוי קמחא לאחרים וע"כ דהברייתא איירי שאין כאן מי שעירב אבל אם יש אחרים שעירבו צריך לאקנוי קמחו לאחרים ואופין ומבשלין לו על בני ביתו קאי ואם כן כיון דהברייתא דאקנוי קמחא לאחרים אם יש אנשים שעירבו איירי וממילא לא יכול לומר הברייתא נמי תקנתא דכדי חייו דאם יש מי שעירב כדי חייו אסורים לו לעשות אף אחרים שעירבו והברייתא דעושין לו כדי חייו ע"כ אם אין מי שעירב איירי וממילא לא

יכול לומר נמי תקנתא דאקנוי קמחא דהא אין כאן מי שעירב אבל לדברי הי"מ קשה דלתני בכל תרתי ברייתות שתי התקנות דהא תקנתא דהתירא נינהו ובזה מצאתי מקום ישוב לדברי הרמב"ם והרי"ף דלא הביאו הא דר"ה דמי שלא הניח עירוב דאופין ומבשלין לו כדי חייו וכבר הק' הרא"ש אי משום דרבא אית ליה שינוי אחרינא מ"מ בברייתא תני' כוותי' דר"ה ורבא לא יכול לחלוק על הברייתא ועיין ביש"ש, ובזה א"ש די"ל דהרמב"ם דייק נמי מהברייתא דקתני אופין ומבשלין לו ע"כ באחרים איירי וממילא דווקא בעירבו שרי מדלא התירו לו לאפות כדי חייו ואי אקנוי נמי שרי קשה אמאי התירו כדי חייו כקושי' הרא"ש וע"כ סבר הרמב"ם דשתי הברייתות פליגי והברייתא דאקנוי קמחא לא סבר דמותר כדי חייו כיון שיכול לאקנוי והברייתא דמתיר כדי חייו ע"כ לא סבר דמותר לאקנוי וכיון דרבא משני דלא כר"ה ע"כ דלית לי' כר"ה ומהברייתא דכדי חייו לא קשי' ודסבר שפסקי' כאידך' ברייתא וכאשר פשטו מהברייתא דיכול לאקנוי קמחא לאחרים, אלא דצריך עיון דזה ניחא לשיטת תוס' דהאיבעי אי מהני קמחא לאחרים אי גם קמחא נאסר אבל לרש"י וכאשר סבר הרמב"ם והרי"ף כרש"י דהאיבעי אי צריך לאקנוי קמחא לאחרים א"כ קשה מנ"ל לבעל איבעי' נגד הברייתא דסבר כדי חייו התירו ואי מהני קמחא לאחרים אף אי קמחא נאסר אמאי התירו כדי חייו וי"ל דפליגי לפי מה שכבר הבאתי בשם הר"ן והמרדכי דגם לאקנוי יש חשש איסור קנין לאחרים אלא לצורך מצוה התירו א"כ י"ל דסברו הברייתא דאקנוי קמחא דיותר עדיף לאקנוי מלאפות כדי חייו למי שלא עירוב ואידך ברייתא סבר דיותר עדיף לאפות למי שעירוב בעד מי שלא עירוב מלהתיר קנין.

ועוד יש ליישב הרמב"ם דבר"פ פליגי רבא ורב אשי מ"ט תקנו ע"ת דרבא סבר דטעמו משום כדי שיברר מנה יפה ליו"ט ומנה יפה לשבת ורב אשי אמר כדי שיאמר אין אופין מיו"ט לשבת וכ"ש מיו"ט לחול ובר"ן הקשה לטעמא דתקנו ע"ת משום כדי שיברור מנה יפה לשבת ולכבוד שבת נתקן א"כ אמאי בנאבד או נאכל העירוב אסור לבשל לצורך שבת וכתב דמוטב שלא יעדן שבת אחת משלא יעדן שבתות הרבה דיתרשל בע"ת אם יתירו לו בנאכל ונאבד, ונ"ל דזה דווקא אם יכול לבשל כל צרכו אז יש לחוש שיתרשל פעם אחרת בע"ת וישכח שבת אבל אם לא יתירו לו רק בצמצום כדי חייו אז אין לחוש. שיתרשל בעירוב תבשילין וא"כ בוודאי מסתבר למ"ד תקנת ע"ת משום כבוד שבת שיתירו לו בלי עירוב עכ"פ כדי חייו, אבל למ"ד משום שלא יאמרו שאופין ג"כ מיו"ט לחול וע"ת משום קדושת יו"ט הוא שלא יבוא לחלל יו"ט אז מסתבר שגם כדי חייו לא התירו ואקדים עוד דתוס' הביאו ירושלמי דפליגי ר"א ור"י אי צריך פת ותבשיל

או שדי בתבשיל לחוד וכתב די"ל דר"א סבר כדי שלא ישכח כבוד שבת ע"כ צריך אפיה ובישול לכל אחד מיוחד, משא"כ לרב אשי די בתבשיל אחד לאפיי' ובישול יע"ש, ואם כן י"ל דהברייתא דהתירו כדי חייו אתי' כר"א דצריך פת ותבשיל והכל משום כבוד שבת ע"כ מותר לכל הפחות כדי חייו משא"כ לר"י שדי בתבשיל אחד והברייתא דאקנוי קמחא להלכתא, וכן פסק הרמב"ם כרב אשי כדי שיאמר דאין ופסק ג"כ מהאי טעמא דדי בתבשיל אחד משום הכי פסק דלא התירו כדי חייו ויש להאריך ע"ד פלפול עוד.

והנה לפי מה שכתבו הי"מ דאופין ומבשלין לו היינו אחרים ממש וכתבתי דכן דעת הרי"ף והרמב"ם מוכח מזה ע"כ דלא כבעל העיטור שהביא הטור דסבר דמי שלא עירב יכול לבשל לאחרים שעירבו דשליח של אדם כמותו והברייתא דקתני הרי זה יבשל לאחרים כתב הב"י דאיירי מקמח שלו אבל מקמח של אחרים שעירבו יכול לבשל דא"כ אמאי קתני ברייתא כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין לו ומבשלין לו ולבעה"ט למאי צריכין אחרים להטריח על קמחו דהא כיון שהקנה קמחו לאחרים נעשה הוא שליח בקאחו שהקנה לאחרים ויכול לבשל בעצמו ויש לומר דבעה"ט סבר כהרא"ש דאופין ומבשלין לו היינו בני ביתו ולא אחרים דווקא כאשר מפרש הרא"ש דאופין ומבשלין לו בברייתא דכדי חייו אבל לי"מ והרמב"ם דאופין ומבשלין לו אחרים משמע מוכח דלא כבעה"ט, אלא באמת יש להביא ראי' לי"מ ורמב"ם דאופין ומבשלין לו אחרים משמע דברייתא קתני אופין ומבשלין לו ולא נקט לאחרים אופין וכו' וכאשר פשט מהברייתא על איבעי דעבר ואפה והביא הברייתא נקט בלשון הברייתא ,,ואחרים'' אופין ומבשלין לו ואי אופין ומבשלין לו גם בני ביתו במשמע אמאי נקט אחרים דהא בנ' ביתו בוודאי לאו בכלל אחרים נינהו וע"כ דאופין לו נמי משמע אחרים ע"כ לא מדייק ונקט בת"ש אחרים אופין ומבשלין לו וזו ראי' לי"מ והרמב"ם, וי"ל דאף דאופין ומבשלין לו אחרים דווקא נינהו יש ליישב ג"כ הבעל העיטור די"ל דווקא בקמחא דאחרים מתיר הבעה"ט אבל לא בשהקנה קמחו לאחרים דכבר העיר הרשב"א בחדושיו דאי אין קמחו נאסר ויכולין אחרים לבשל בשבילו א"כ בטלת תורת עירוב שיתרשל מלערב כיון שיש לו תקנה ותירץ דהקילו בעירוב דלא שכיח הוא שלא יערב כדי שיאפו ויבשלו לו אחרים וא"כ י"ל זה דווקא אם אחרים צריכין לאפות ולבשל לו ולהטריח בעדו אם כן לא יסמוך כי אולי לא ימצא מי שיטריח בעדו או לבעה"ט דסבר דמותר הוא לבשל לאחרים שעירבו היינו מקמח של אחרים דווקא דלא יסמוך בוודאי כי אולי לא ירצו להזמין אותו וליתן לו ולבני ביתו לאכול אבל באקנוי קמחא לאחרים קמח שלו אם הוא ג"כ יכול לבשל בוודאי שכיח זה דהא אחרים לא יחזיקו קמחא שלו דהא לא נתן להם רק כדי שיכול לבשל

ואם גם הוא יטריח בעצמו יהי' רגיל ושכיח לעשות ובטלת תורת עירוב ומה הועילו חכמים בתקנתן וכל כי האי לא הקילו חכמים בעירוב וגם בעה"ט מודה שאסור וא"כ לא צריכין לומר הא דאין אופה ומבשל לאחרים איירי דווקא בקמח שלו אלא אף בקמחא של אחרים שהקנה להם וא"ש נכון מסברא.

ובזה מצאנו מקום ישוב לדברי הטור סי' תקכ"ז התמוהים שכתב ואם אין אחרים שעירבו שיקנה להם התירו לו חכמים משום כדי חייו משום כבוד שבת לעשות דבר מועט ואפילו הוא בעצמו וכו' ומדייק הב"י מדכתב הטור ואפי' הוא בעצמו מוכח דסבר דאפילו באחרים שעירבו שרי דלא כאביו הרא"ש דאל"כ הוא ואחרים שווים המה ומאי אפילו שכתב והד"מ כתב דלא משמע כן להם דהא הטור כתב בהדיא ואם אין אחרים שעירבו משמע דלא מרצונו תליא מלתא בדאיכא אחרים צריך להקנות יעיין שם, אלא שקשה דשפיר מדייק הב"י מלשון אפילו שכתב הטור משמע להיפך. ולא מתרץ הד"מ זאת והדיוקים בדברי הטור סותרי' אהדדי ולפמ"ש יש לומר הא דהקילו בלא עירוב כדי חייו מ"מ מאי דאפשר לחוש שלא יקילו בעירוב חששו ולא יבשל הוא בעצמו רק אחרים צריכין לבשל לו כדי חייו ועי"כ יהי' זריז ונשכר פעם אחרת שלא להקל ולזלזל בעירוב דלא ימצא בנקל מי שיבשל לו ולהטריח בעדו ובעד ביתו משא"כ אם הוא בעצמו או בני ביתו יכולים לבשל לעצמם קמ"ל הטור ואפילו בעצמו שרי משום דסבר דלשון הברייתא אופין ומבשלין לו על בני ביתו קאי דאי דווקא אחרים א"כ לנקוט אחרים כדי שלא לטעות וע"כ דגם לו התירו אולי לא ימצא באמת או שיהי' דר ביחידי ולא יהי' מי שיבשל בעדו אבל מ"מ רבותא איכא בין לו ואחרים משו"ה שפיר קאמר הטור ואפילו הוא לעצמו וא"ש נכון ויצא לנו בזה דגם אחרים שלא עירבו יכולים לבשל בשבילו כדי חייו ובוודאי אם אפשר לו לאפות לעצמו אין אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך אבל אם א"א לו י"ל דגם לאחרים שרי ועיין בירושלמי דקאמר לא עירוב ולא ערבו לו אחרים ר' יצחק אמר צולה לו דג ר"ה מחמם לו חמין משמע דגם לו לעצמו שרי וי"ל ג"כ דלרבותא נקט הירושלמי דגם לו לעצמו שרי ועיין.

ותבנא לדינא דכבר כתבתי דלא מבורר מפוסקים אי הני תקנות דווקא בשוכח ואנוס או אף במזיד ופושע והצל"ח כבר הרגיש בש"ס דף ט"ו על הא דשלחו מנות לאין נכון לו אמאי לא הקנו קמחם לאחרים יע"ש ובאמת גם על האי סמי' צ"ע אמאי עציב דהא יכול להקנות לאחרים וכי לא הי' ידע הברייתא דמקנה קמחא לאחרים דהא הוי מסדר מתניתא קמי' דמר שמואל, עיין ברש"י משניות שהי' סדורות בפניו אולי דווקא משניות ולא ברייתות שלא הי' סדורים ובקיאים כ"כ וצ"ל גם שמואל דלא אמר לו תקנתא זו דלא

יעצב שיקנה קמחו לאחרים לא הי' יודע הברייתא וזה דוחק וביותר קשה בדף ו' ע"א דקאמר רבינא הוי יתיב קמי' דרב אשי בשני ימים טובים של ר"ה חזיי' דהוי עציב אמר ליה אמאי עציב מר א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין ועל הני אמוראי בוודאי א"א לומר שלא ידעו הברייתא ואמאי לא הקנה קמחא לאחרים, והא דלא אמר סמוך אדידי י"ל דלא עירוב בשביל אחרים.

והנה לפי מה שפי' הבעל המאור הא דאמר להאי סמיא פושע את לדידך אסור לכ"ע שרי היינו דסמיא לא הוה מנהרדעא אלא שע"י עירוב תחומין אתי לפרקא ולעולם לא סמך על עירובו דשמואל והאי דבשנה ראשונה סמוך אדידי היינו לא שיסמוך על עירובו אלא שיסמוך על המתוקן שלו ויאכל עמו כיון שלא עירוב במקומו כי חשוב שמואל דאנוס הוא ולשנה אחרת ראה שלא עירוב ע"כ א"ל פושע אתה ולא תאכל עמי כההיא דאמר רב חסדא ושלחו מנות לאין נכון לו למי שלא הי' לו להניח יע"ש, וא"כ כיון להפושע אסור גם כן להזמין אצלו ולאכול משלו מכ"ש שלא התירו לפושע תקנתא קמחו לאחרים דהא גם משלו ממש אסור לאכול אלא דבאמת כבר תפסו עליו בשטה מקובצת דלא אמר רב חסדא לעיל אלא למצוה אבל לא לאסור לשלוח משלו לאין נכון לו, וי"ל דאסור לפושע להקנות קמחו לפי מה שכבר הבאתי בשם הר"ן והמרדכי דבאמת אסור ליתן במתנה ביו"ט משום קנין אלא לצורך מצוה התירו אבל בפושע ומזיד י"ל שלא התירו הקנין כיון דפושע והא דלא אמר בשנה ראשונה שיקנה לו קמחו י"ל דהא עדיפא שיסמוך אדידי דלא צריך לעשות איסור קנין דלאו לצורך מצוה הוא כיון שיכול לסמוך על אחרים אבל בהא דרבינא ורב אשי קשה דהא בוודאי רבינא לאו פושע הוי וצ"ל הא דעציבי היינו משום דלא הי' רוצים להטריד אחרים לבשל ולאפות ביום טוב ואין הוכחה לפושע ולמזיד שלא יהני אקנוי קמחא ומסתימת הפוסקים משמע דגם בפושע ומזיד יכול לעשות כן דלא לשתמיט חד מראשונים ופוסקים לאשמעינן דלא מהני בפושע ומזיד כיון דלא יכול לסמוך על עירוב של אחרים בפושע ונ"ל דהחילוק דאי גם בפושע יכול לסמוך על אחרים א"כ בטלת תורת עירוב וכל אחד יתרשל ויזלזל ויסמוך על אחרים ובטלת תקנת חכמים משא"כ במקנו קמחו לאחרים דלא שכיח שיאפו ויבשלו לו אחרים כמ"ש הרשב"א וכן כדי חייו בוודאי אין לחוש שיפשע כיון דלא התירו לו רק בצמצום כדי חייו שלא יצטרך להתענות בשבת אין לחוש מש"ה אף בפושע מותר וכ"ש להני שיטות דאם הניח בפירש עירוב על הפושעים ומזידים מהני דמסתמא אין כוונתו על המורדים כ"ש דיכול נמי להקנות קמחו לאחרים כנ"ל ברור להלכה וה' יראינו מתורתו נפלאות. פה פ"ב אסרו חג דשבועות תרנ"ב לפ"ק הק' **שמחה בונם סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ט

שלום לכבוד הרב המאוה"ג ותיק מלא עתיק בע"פ כש"ת מו"ה משה מרדכי פשערהאפער נ"י אכדדק"ק פ"ק יע"א, (כעת הגאבדק"ק סערעד).

ראיתי שעמד על דברי כ"ס באו"ח סי' ס"ז ותחילה נבאר מה שנוגע לדינא בהוציא אור ביו"ט שכ' הה"מ דאם הוציא מותר להשתמש בו וכן הסכים המג"א סי' הק"ב שהביא דברי הה"מ, והט"ז הרבה להקשות ע"ז דהא כיון דהו' מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט דאסור מה"ת בוודאי קנסינן אף בדיעבד והחמיר דאפילו אם עבר ובישל התבשיל אסור אם ישראלים הוציאו האש ודינו כמבשל בשבת וראיתי בס' בינה לעתים על הלכות יו"ט שכתב די"ל דגם הה"מ סבר כן בהזיד אף בדיעבד אסור רק דכוונת הה"מ ג"כ אם הוציאו בשוגג או ע"י נכרי אבל יען כי לדעת הראב"ד דמשום נולד ואסור משום הכנה והוי כמוקצה ואסור התשמיש יהי' ההוצאה נעשית באיזה אופן ולזה קאמר הה"מ דאין זה נולד דלא דמי לביצה שנהנה מגוף הדבר וכיון דאין זה מוקצה מותר להנות אבל מה שנוגע לקנס מזה לא דבר הה"מ ואין ענינו פה כלל לביאור דברי הרמב"ם וכתב שזה ברור ופשוט ולפי זה אין לנו הוכחה לפי דברי הבינה לעתים שקלורים לעיניים לחלוק על הט"ז אבל מ"מ לדינא נראה דיש להקל בתבשיל שנתבשל באש שהוציא ביו"ט ותחילה נבאר אי אסור מה"ת כדפשיטא לי לטו"ז או לו ומפשטות דברי הרמב"ם דדאורייתא הוא כיון דטעמא של הרמב"ם משום דהוי אפשר לעשות מערב יו"ט אבל מדברי הה"מ שכתב דמה"ט אסורה מלשון זה משמע דרק דרבנן הוא ואסרוה משום דאפשר מעיו"ט ונראה דהה"מ הוכיח כן לשיטתו שהעלה בשיטת הרמב"ם דכבר דלא כר"י אלא כרבנן דאפילו מכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט נמי אסור וכן האריך בב"י סי' תק"ט א"כ לאיזה צורך קאמר הרמב"ם דאסור להוציא אור משום דאפשר מאתמול דהא לרמב"ם דפסק כרבנן אפילו בא"א אסור ומש"ה סבר הה"מ דלרמב"ם גם כן לאו מלאכה גמורה הוא רק דדמי למלאכה שמוציא דבר חדש ודמי למכשירין ומה"ט דווקא באפשר לעשותן מערב יו"ט אסור אבל אי היה, א"א מותר ביו"ט, ועיין בב"י שכתב כן לענין אין גורפין תנור וכן בבקוע עצים דדמי רק למכשירין ומש"ה יש להקל כר"י בא"א או י"ל דלא דמי כלל למכשירין רק דהוי כמלאכת אוכל נפש ממש כמו שאר הבערה דהוי אוכל נפש אע"ג דדומה ג"כ למכשירין דאינו נהנה מהאש עצמו וכמ"ש הה"מ ג"כ בפ"א מהלכות יו"ט דהבערה גרועה מבישול ושחיטה דדמי למכשירין וא"כ י"ל דגם הוצאת האור לבשל מקרי או"נ וכן כתב הראב"ד בהלכות יו"ט דגם ביקעת עצים כיון דשייך להבערה וא"א

לאפות ולבשל בלי עצים ואור הוי כאו"נ אבל מ"מ אוסר הרמב"ם כמ"ש בפ"א דמה"ט צידה וכדומה אסור אע"ג דשייך באו"נ מ"מ כיון דאפשר מאתמול אסרוה רבנן שלא יהא מוטרד במלאכתו ביו"ט וימנע משמחת יו"ט ומה"ט גם להוציא אור אסור אע"ג דהוי או"נ ואפילו להחם בו דהוי אוכל נפש כיון דנהנה מגוף האור כמ"ש הט"ז בשם ר"ן מ"מ אסור כיון דאפשר מעיו"ט וא"כ י"ל דגם הה"מ סובר דהוי כאוכל נפש ממש ולא מכשירין ואפ"ה אסור מדרבנן ביו"ט כיון דיכול לעשות מאתמול אבל הט"ז פשיטא לי' כיון דתליא באפשר מאתמול ע"כ מצד מכשירין אתיא לה ומשו"ה הקשה דהוי מה"ת, ולפי מ"ש אינו מוכח ואדרבה להה"מ לשיטתו בשיטת הרי"ף והרמב"ם דפסקו כרבנן במכשירין ע"כ צ"ל חדא מתרתי או דלא הוי מלאכה גמורה ואסור רק מדרבנן דדמי למכשירין ויש לגזור אטו מכשירין ממש או דהוי או"נ ממש ואפ"ה אסורה מדרבנן כמו צידה ושאר מלאכות דקודם לישה שכתב הרמב"ם דאסור מדרבנן משום דאפשר מאתמול ובט"ז כתב דכל הוצאות דבר שאינו אף באוכל נפש אסור מה"ת, וכן מצאתי במאירי שכתב כן דה"ט דאסור כיון דהוי דבר חדש ואפי' באו"נ אסור ותמה על הרמב"ם דאי משום דאפשר לא הי' צריך לשאול עליה בגמרא ולהשיב משום דקמוליד וצ"ל למאירי דסבר דהוי או"נ ממש ומש"ה אפילו באפשר מותר ומש"ה שאל ויהיב טעמא משום דקמוליד או משום דמטעמא דהוי כאפשר מעיו"ט אם הוציא מותר להשתמש משא"כ אי טעמא משום דמוליד ולא הוי הכנה אפילו הוציא ואפי' בשונג וע"י נכרי אסור ומשו"ה יהיב טעמא משום דמוליד וכן צ"ל להראב"ד דמשמע מלשונו דכ' דהול"ל הטעם משום דמוליד דמפו' בגמ' דמודה להרמב"ם דגם משום דאפשר מעיו"ט אסור א"כ מאי שאל מ"ט ולא אמר טעמא משום דאפשר אלא משום דזה הטעם לחומרא דווקא משום מוליד אפי' בהוציא אסור וגם אי משום דאפשר מעיו"ט היכי דלא הי' אפשר שלא הי' לו שהות וכדומה מותר ועיין במג"א סי' הק"ט סק"ב משא"כ משום מוליד, וגם י"ל משום דממתניתן משמע דכ"ע מודה דאין מוציאין את האור ואף לר"א אסור והא ר"א סבר בר"פ תולין בשבת דמכשירין אף שאפשר לעשותן מעיו"ט מותר מש"ה יהיב טעמא משום מזיד וכיון דאית לי' לר"א מוקצה במתניתן מכ"ש נולד ומש"ה קאמר טעמא משום מוליד והכנה. ואגב דאיירי תמהתי על דברי תוס' בשבת שם שכתבו דבדאורייתא גם ר"א סבור דאסור מהוא באפשר לעשותן ורק בדרבנן עדיפא מדר"י ואפי' באפשר מותר דא"כ מאי יענה תוס' לרב יוסף דקאמר שם תלה מאי ואמר ר"י דאם תלה חייב חטאת ואביי חולק משום דלא הוי רק אוהל עראי וא"כ לר"י דסבר חייב חטאת מוכח דאפי' במכשירין שאפשר לעשותן בדאורייתא נמי מותר וצ"ע.

ולהני ראשונים וכן הראב"ד בפ"א מה' יו"ט דסברו דקיי"ל כר"ש גם ביו"ט וליכא חילוק בין מוקצה ונולד ומותר ביו"ט א"כ ק' למה אין מוציאין את האור ומשמע דכ"ע מודה בזה וי"ל לפמש"כ תוס' ריש ביצה בד"ה קס"ד וכו' דהא דפריך ש"ס דעירובין כ"ש דהוי נולד ודלמא כר"ש דלית לי' נולד אלא כיון דבליעי ולא היה כלל בעולם אפילו ר"ש מודה דהאי נולד אסור ועיין במהרש"ל ובמהרש"א שם דמוכח מתוס' עירובין דאפי' אי מתירין נולד בביצה מ"מ בנולד לא הי' בעולם גם ר"ש מודה א"כ בהוצאת אור דהוי דבר חדש ולא הי' כלל בעולם והוי יש מאין כה"ג לכ"ע נולד כה"ג אסור, ומדברי ב"ח משמע דטעמא דמוליד דווקא לר"י הוא אבל לר"ש שרי, ולפמ"ש נולד כה"ג לכ"ע אסור אף לר"ש והב"ח רוצה להוכיח מדברי הטור דסבר כהרמב"ם דטעמא משום דאפשר מדלא כתב דלר"י אסור וסבר הטור נמי דבדיעבד שרי, ולפמ"ש י"ל דסובר כהראב"ד ולכ"ע אסור וגם בדיעבד אסור להנות אבל ראיתי בא"ר שכתב דמ"מ הו"ל לטור לפרש דאסור בדיעבד משמע דרק לכתחלה אסור אבל בדיעבד כשיטת הרמב"ם.

והנה להנות מאור עצמו כתב בכ"ס שם שיש לאסור דהא הה"מ כתב דלא דמי לביצה משום דאינו נהנה מעצמו של האש רק מעצים שמבשל בהם ועיין בלחם משנה ובמחצית השקל שהסביר בטוב טעם אבל לפי דעתו. גם להנות מאש עצמו יש לומר דלא דמי לביצה דהא מיד שהוציא האש נתוסף עליו מיד אש של היתר ונתבטל האש שהוציא כמו שנראה לעין במדליקין צינדהעלצעל דהאש שהוציא נתרחב ומתפשט מיד והאש שהוציא נתבטל בשאר האש ומה"ט מותר להנות אפי' מהאש עצמו ובכ"ס העלה שם דלהבעיר בו טאבאק אסור ולפי דעתו במא"כ צ"ע לפי הטעם שכתבתי והכ"ס כ' לפי הטעם של הה"מ אבל לטעמא שכתבתי י"ל אפילו להנות מהאש עצמו מותר ולא נשאר רק מה שכתב הט"ז דיש לקנוס כמו במבשל בשבת אלא כבר העליתי דמוכח יותר דלא אסור רק מדרבנן וביו"ט לא קנסינן בדרבנן אף במזיד וכ"ש לאסור התבשיל כמ"ש הט"ז לא דמי דשאני במבשל בשבת דנעשה איסור בגוף הבישול משא"כ כאן שלא נעשה רק באש והאש זה לבד לא מהני להתבשל ונתבטל בשאר אש ומכל הלין טעמא נ"ל דיש להקל ואף לכתחילה אם הוציא להשתמש בו וחפשתי בספרים וראיתי בספר חמד משה שכתב גם כן טעמא דידי משום דמיד שהבעיר נתוסיף האש ונתבטל והך דאיסורא חלף ואזיל לה ונהניתי שמצאתי סיוע לדברי ועיין.

ומה שתמה על הכ"ס מדברי המרדכי שהביא בשם אבי העזרי שמתרץ קושית תוס' מהברייתא ואם בשביל לאפות מותר ובמתניתן תנן דאסור דברייתא אתיא כר"א ומתני' דידן כשאר תנאים דמכשירין שאפשר לעשותו מעיו"ט אסור חפשתי במרדכי ולא

מצאתיו ואדרבה שכתב דהך ברייתא היא דשרי מכשירין שא"א לעשותן מעי"ט וכוונתו כמו שפירש רש"י שהוסקו הרבה וחושש שלא תשרף הפת בתנור מותר זה הוי כא"א דע"י שאפאה ביו"ט והוסק הרבה צריך להפיג בצונן משא"כ במתניתן שרוצה לחסם תחלה הרעפים לצלות עליהן אח"כ ובוודאי בעת כתיבתו לא ראה בפנים במרדכי ובזה יהי' שביתת קולמסי כעת, והנני ידידו הדש"ת חותם בברכה פה פ"ב בחדש שבט תרמ"ח לפ"ק הק' **שמחה** בונם **סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה י

שלום וברכה **לכבוד** הרבני **המופלג מורג חרוץ**

ובקי ז"ר **יפ"ת** הקצין **היקר** כש"ת מו"ה **יצחק** בנימין **שעכטער** בק"ק קאמארן יע"א.

מכתבו קבלתי ע"כ ועוד מע"כ בזכרוני מעת שיצק מים ע"י אבא מאוה"ג זצ"ל ואף שדבריו חביבי' עלי בכל זאת לא באתי להושיבו עד עתה על ד"ת במה שדברו בו גאוני קדמאי והוא בח"ס או"ח סי' ק"ד וגם בשו"ת שיבת ציון סי' ט' ובתשובה מאהבה ח"א או"ח בסימן תל"ז שכולם יצאו בכחא דהתירא בשדה שנזרע יום או יומים קודם פסח שאין לחוש מחמת איסור חמץ ובח"ס יהיב טעמא יען כי זמן הקליטה בזרעים הוא שתי שבתות לדידן דפסקינן כר' יוסי דזמן קליטא שתי שבתות כאשר פסק רב ביבמות פ' הערל וכן כתב בנה"כ ובדגול מרבבא יו"ד סימן רצ"ג דלא כת"ה דרצה להתיר איסור חדש בנזרע ג' ימים קודם פסח וא"כ יש ספק אם נצמחה התבואה וגם אם נצמחה ונתחמצה מ"מ בוודאי עיפוש ופיסול מאכילת כלב טפי טובא מחטין בקרקע הבור דהכא דרך זריעה וכליון הובאו שמה יע"ש, ומשמע מדבריו הקדושים דחימוץ החיטים תליא בקליטת הזרע אבל משאר התשובות שהבאתי נקטו לוודאי דאף קודם קליטה יש חשש חימוץ כי הקרקע מליאה לחלוחית וגם גשמים וטל שכיחי בעת ההוא ועי"ז התבואה באה לידי חימוץ כמו בדגן שנפל עליו מים כיון דמינח נייחי אתי לידי חימוץ כמבואר באו"ח סימן תס"ו סעיף ב' אבל מ"מ יש להקל משום דמיד שבאו באדמה נפתחו ונתבקעו ונמאסים ונסרחים וממ"נ כל זמן שלא נכנס הרטיבות עדיין לא נתחמץ ואם שלטה בו הרטיבה לפעול החימוץ נתעפש ונסרח ובתשובה מאהבה מוסיף טעם דגם בחמץ ידוע מהני ביטול וא"כ כיון שנתן הזרע לזורע והטמינה בעפר הקצה מדעתו ולא גזרו רבנן כה"ג דלמא אתי למיכל ויותר יש להקל בזה ממפולש ואוצר דשם החשש עכ"פ שיפקח הגל במועד וגם חשש ערמה משא"כ בזו לא שייכו כל הני חששות והביטול בזה בוודאי מהני לדעת כל הפוסקים וגם מקושי' הצל"ח פסחים דף נ"ה דלמה נקט ר"י המנכש ולא

תני הזורע בי"ג במקום הטיט משמע דפשיטא לי' דליכא חשש חימוץ בזורע כאשר הביא ג"כ מעלתו והביא לנו חדשות מה שנאמר בשו"ת מהרי"א סי' ק' באו"ח דנעלם מכל הני גאוני' ברייתא דפ"ו דמס' שמחות הראויים לזרוע מה' מינים ג' ימים לפני פסח אסור לאחר הפסח מותר משמע דג' ימים קודם פסח אסור לזרוע וסברי הני גדולים שמצאו מציאה זו דקאי על איסור חמץ בפסח ובלתי ספק הבינו כך מפני דאמר לאחר הפסח מותר ואם מצד איסור חדש גם לאחר הפסח יאסור כיון דסברת הברייתא דלא נקלט בג' ימים אם כן אין העומר מתיר במה דלא נשרש קודם הפסח אלא משום חימוץ איירי ברייתא זו וי"ל דלכתחילה אסור לזרוע אבל אם נזרע מותר לאחר הפסח ולא קנסו כה"ג, וראיתי למע"כ שכתב דא"א כזה דא"כ אף קודם ג' ימים יאסור ואי סבר הברייתא דג' ימים לקליטה א"כ מאי איסור יש לזרוע בג' ימים קודם פסח דנקלט ונתעפש, ובאמת מה"ט י"ל דקאי על איסור חמץ מ"מ ג' ימים אסור משום דנתחמץ התבואה בי"ד אחר חצות ולרבינא דלא אמרינן תרי מקצת היום ככולו בהשרשה וא"כ ה"נ צריך דווקא לזרוע ג' ימים קודם יום י"ד דהא אי אפשר לזרוע ולצמצם מיד בכניסת לילה וצריך לזרוע קודם הלילה דאי בתחילת הלילה כבר עבר מקצת היום ומה"ט צריך המנכש לשותלם בי"ג דווקא כדי שיהי' ג' ימים להשרשה ביום ט"ז לענין חדש וא"כ ה"נ לענין חמץ בג' ימים קודם פסח אסור דהא צריך לקלוט בי"ד קודם חצות ותרי מקצת לא אמרינן ובתחלת לילה א"א ע"כ צריך דווקא ד' ימים קודם פסח שיקלוט קודם חצות של י"ד וחד מקצת יום ככולו אמרינן אבל אי הברייתא מצד חדש בוודאי קשה מפני מה דווקא בג' ימים אסור ולא קודם דממ"נ אי הלכתא כר' יוסי צריך שתי שבתות ואי סבר הברייתא כר"י דנקלט בג' ימים אמאי יאסור בג' ימים אבל מצד איסור חמץ היה א"ש כמו שכתבתי.

ואולי גם זה הביא לשו"ת מהרי"א שהבין בפשיטות דמצד איסור חמץ איירי הברייתא ואז דווקא בג' ימים אסור אבל קודם לכן מותר דסבר הברייתא כר"י וצריך לענין חמץ ד' ימים כמו לענין איסור חדש ג' ימים אלא דלשון הברי' דחוק לפרש כן דרישא דאסור קודם פסח איירי לזרוע והסיפא דאחר פסח מותר איירי לענין הזרוע אם כבר נזרע דמותר ואין משמעות לשון הברייתא כן, ופשטות הברייתא משמע דלענין איסור חדש איירי אלא דקשה תרתי דאי כר"י ס"ל דקליטה ג' ימים א"כ למה בג' ימים קודם פסח היינו קודם לעומר כמו שמצינו במתני' מנחות דף ע' ע"א ואסורין בחדש מלפני הפסח דהיינו קודם לעומר אסור דהא בנשרש סגי לר"י אם שותלה בי"ג וגם לאחר הפסח דמותר מאי קמ"ל פשיטא דמותר לזרוע לאחר הפסח, ומע"כ רצה לדחוק בזה די"ל דחיישינן לתקלה אם יזרע ויקצור התבואה קודם העומר הבא משא"כ בנשרש קודם העומר דהעומר מתירו,

וזה דוחק דמנ"ל ומהיכי תיתי שיאסור לזרוע לאחר הפסח ועד כאן לא פליגי ר"מ ור"י רק אם קוצרין קודם לעומר משום חשש תקלה או לא ור"י ל"ג משום דחדש מבדל בדילי מיני כולי' שתא כש"ס פסחים י"א ע"א אבל לזרוע גם ר"מ מתיר וע"כ צריך לזרוע דהא העומר לא כשר אלא מן החדש ולא מן הישן כבמנחניתן ר"פ כל הקרבנות צבור ומאי אתי הברייתא לאשמועי' דמותר לזרוע דפשיטא הוא וגם הא דג' ימים אסור נדחק מעלתו דברייתא דשמחות חייש דלמא יזרע במקום גריד דלא נשרש בג' ימים אבל קודם ג' ימים בוודאי יקלוט וכתב תדע דר"י אוסר לשותלה בי"ג במקום הגריד ומשמע דקודם לכן מותר ולא חיישינן שמא לא יקלוט עד לאחר הבאת העומר וע"כ דקודם ג' ימים בוודאי ישרוש אף במקום הגריד.

מלבד דדבר זה זר ורחוק כבר כתב בצל"ח פסחים שם דר"י לא יתן דבריו לשיעורי' ומסתבר דמודה במקום גריד לר"ן ור"ש דבעינן י"ד ימים והוכיח כן מכח קושיתו ור"י לא אתי לאשמועינן חידוש דין של מקום הגריד אלא גוף הדין דמותר לשותלה בי"ג במקום הטיט ובאמת לפי דברי מעלתו דקודם ג' ימים גם במקום הגריד נקלט לא קשה קושי' הצל"ח שם דשפיר מקשה הש"ס בי"ג אין בי"ד לא דאי משום דאתי לאשמועינן במקום הגריד אפילו בי"ג דאסור זה אינו דאי במקום הטיט בי"ד מהני בוודאי גם במקום הגריד בי"ג סגי וע"כ במקום הטיט י"ג דווקא אלא דכבר כתבתי דדוחק דיהי' תליא בחד יומא בין מקום הגריד ובין מקום הטיט ומנ"ל להש"ס להקשות על ר"י וע"כ כתירוצו של הצל"ח דלא נתנו הדברים לשיעורן ומסתמא במקום הגריד השיעור שתי שבתות יע"ש. וראיתי שמפקפק על דברי הצל"ח שם שמתרץ הא דנקט ר"י המנכש ולא הזורע דמשום דלזרוע בוודאי מותר דמה בכך שלא נקלט במקום הגריד ידע גם כן שלא לאכול משדה זו עד עומר הבא אבל מנכש שבולת אחד ושותלה בשדה אחרת שאר התבואה יהי' מותר על ידי עומר שעבר ואותה שבולת לבדה אסורה ומאין יכיר שבולת אחת בכל השדה, ותמה מעלתו דמה בכך דהא יתבטל בשאר תבואה ברוב או בששים וגם משום דשיל"מ ליכא כיון דתחילת ביאתו מעורב וכה"ג גם דשיל"מ בטל.

והנה מה דפשיטא ליה דבטל ברוב מיד לאחר הזריעה ליתא לפמ"ש רש"י בפ' הניזקין דף נ"ד ע"ב בנטיעה של ערלה וכ"כ שנתערבו בנטיעות אחרות הרי זה לא ילקוט משום דכל זמן שהוא מחובר חשובה ולא בטילה אלא די"ל שיתבטל לאחר הקצירה כמו בנטיעה של ערלה דאמרינן ואם ליקט יעלו באחד ומאתים ואנן פסקינן כר"י אף המתכוין ללקוט משום חזקה דאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת וה"נ לא שכיח שיזרע שבולת אחת ויאסור עי"ז שדהו ומותר לקצר במכוין, ועוד דאף בשעת זריעה י"ל דבטל דהא דכתב

רש"י דמחובר לא בטיל היינו משום דדבר מחובר הוי כמו דבר חשוב דלא בטל דלא הוי רק מדרבנן וכבר הביא הפרמ"ג סי' ק"א בשם האו"ה דגם בשאר דברים שאינם בטלים מפני חשיבות בתחילת ביאתו לעולם על ידי תערובת בטלים כמו דשיל"מ וא"כ ה"נ כאן דבתחלת זריעתו ליכא איסור רק בנשרשה ואז הוא כבר בתערובות בטל אף במחובר אלא דבר זה אם כבר ביטל אבל מ"מ אסור לזרוע שיתבטל אח"כ משום דאין מבטלין איסור לכתחילה כמו בנטיעה של ערלה אף דמתיר ללקט במתכוין משום דלא קנסינן לי' אבל אסור מ"מ לנטוע ולערב לכתחלה הערלה בין שאר נטיעות, אלא דגם בזה י"ל דשאני הכא משום דעכשיו בשעת זריעה היתר הוא ואין שם איסור עליו ומותר לבטל כה"ג כמ"ש הט"ז בסי' תמ"ז דמותר לערב חמץ קודם פסח משום דעדיין היתר ועיין במג"א שם ובהלכות יו"ט סי' תק"ז ותארכתי במק"א בזה, אלא דגם זה ליתא דא"כ יהי' מותר לבשל חתיכה שלא נמלחה בס' חתיכות אחרות דהא דם שלא פירש, מותר ועדיין היתר הוא ועיין בפרמ"ג בסוף הפתיחה להל' מליחה וכן בסימן ס"ט בשפתי דעת ס"ק כ"א דאוסר דלא דמי לחמץ בפסח דקודם פסח היה יכול לאכלו כמו בתוך הפסח משא"כ בחתיכה שלא נמלחה דרוצה לאכלו בבישול ע"י תערובות ובבישול אף קודם התערובו' הי' אסור כה"ג אסור לבטל לכתחילה אף דעדיין היתר וא"כ גם באיסור חדש כן דהא עכשיו רק החטה והשבולת היה מותר ולאחר הביטול רצה לאכול הגידולין מתבואה זו וכיון שרצה לאכול הגידולין ומכוין לבטלם אסור ועוד יש חילוקים אחרים ואכ"מ להאריך.

ועוד אני אומר דאדרבה דהכא גרע טפי ולא בטל כלל דהא כבר כתב הפלתי בסי' כ"ב הא דדשיל"מ בטל בתחילת ביאתו לעולם בתערובות כמו ענבים בגיגית דעדיף משאר תערובות והא ביבמה שרקקה דם לא בטל ברוב משום דבא ע"י התערובות כמ"ש המרדכי משום דהתם לא הי' ג"כ ההיתר ניכר בפני עצמו דמתחילה הדם והרוק בתערובות משא"כ בענבים בגיגית דההיתר סי' ניכר בפני עצמו והאיסור לא ניכר דהיין היוצא מענבים בשבת לא היה ניכר מתחלה זה עדיף ובטל אף בדשיל"מ וא"כ בתבואה שנזרעה ולא הותרה התבואה בעומר של העבר משום דנשרשה לאחר הפסח וא"כ אסורה עד שיבא העומר הבא וכגון שנשרשה ג' ימים קודם אבל קודם העומר עדיין איסור הוא ואם יהא שבולת אחת שלא ישרש קודם הפסח ולא הותרה בעומר הבא הוי ממש כמו יבמה שרקקה דם שההיתר והאיסור באים יחד בתערובות דבשעה שיתיר העומר שאר הזרעים כבר אינו ניכר התערובות וההיתר לא היה ניכר מתחילה דקודם העומר שניהם היה אסורים וההיתר יבוא אח"כ בשכבר נתערבו ולא בטל כלל.

ודברי תוס' שם בד"ה כל הרכבה וכו' שהקשו א"כ למה אינו שותלה במקום הגריד אי קלטה עד ג' ימים שרי לה עומר ואם לא קלטה שוב לא תקלוט ואינו צריך היתר כמו חטא דכדא יע"ש דהא רבא במנחות ס"ט מסופק בחטין בקרקע אי עומר מתירין או לא משום דבטל להו לגבי ארעא וא"כ ה"נ דשתלה בקרקע לפני העומר מנ"ל לתוס' בפשיטות דהעומר מתיר לא מיבעיא לשיטת הראב"ד בפ"י מה' מאכלות אסורות דגם חטין שכבר הותרה בעומר העבר וזרעה אח"כ מיבעי לרבא אי חוזרין ונאסרין ולא מהני ההיתר של העומר העבר כיון דכבר נזרעו בקרקע ובטלינהו חוזר ונאסר בוודאי גם בשבולת ששתלה בקרקע ולא הושרש קודם העומר יש לספק אם העומר מתיר וק"ו מחטים שלקח מקרקע למיכל דהא זו כבר נעשה שבולת ועדיין בקרקע אלא אף לשיטת הרמב"ם וכן משמע מרש"י דאיבעי דרבא בחיטים שלא הותרו בעומר דאשתקד אם העומר הבא מתירן אבל אם כבר הותרו ע"י העומר של אשתקד לא חוזרים ונאסרים נמי יש להקשות מכ"ל דר"י אמר במנכש שבולת שכבר הותרה בעומר של אשתקד דלמא זרע מחטים שלא הותרה עוד ונעשה שבולת ואם שותלה קודם העומר ולא נשרש יש ספק אף שלא תקלוט אם העומר מתיר ודוחק לחלק ולומר דלא אמרינן דבטלינהו בקרקע אלא אם החטין ראוין להשרשה ולקלוט רק הוא לקח אותם קודם השרשה אבל במקום גריד לא בטלינהו רק אם יקלטו קודם ג' ימים אבל באינם ראוין לקלוט עוד לא בטלינהו דזה ווודאי אינו סברא דהא הוא שותלה על דעת שיקלוט ובוודאי יותר שייך לומר בטלינהו מחטים שלקח קודם השרשה מהקרקע למיכל ואין לי מנוס רק לומר דקושי' תוס' דנפשט הא דרבא מהא דר"י דחייש שמא יקלוט משמע דבטלינהו בקרקע ואין עומר מתירין דאי גם כה"ג העומר מתיר אם כן למה אינו שותלה במקום הגריד ודוחק.

והנה מגמרא זו הוכיחו דהשרשה דזרעים דומה להקלטה דאילנות ולהלכתא דפסקינן כר' יוסי דשתי שבתות להקלטה גם בהשרשה דזרעים אמרינן כן דלא כת"ה שמכשיר לענין חדש בג' ימים וכן כתב בנוב"י תנינא או"ח פ"ד וכן מצאתי בשו"ת החדשים משאגת אריא בדיני חדש סימן ז' באריכות ומשיג ג"כ על הת"ה מגמ' זו דמשמע דדמי אהדדי הקלטה להשרשה, וזה כמה שעוררנו למדן מופלג אחד על המתני' במס' כלאים פרק ב' משנה ג' היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים ימתין לה עד שתתליע ואחר כך יזרע ועיין בהר"ש שהביא הירושלמי עד כמה מתלעת עד שתהא בארץ שלשה ימים במקום הטיט ולא במקום הגריד ומשמע לכאורה ממשנה זו דשיעור השרשה בזרעים בג' ימים ולפירש הרמב"ם שם שכתב עד שישחת מה שנכנס בארץ מן החטה ויתעפש לא מוכח דנשרש ג"כ בג' ימים אלא דמתעפש בוודאי אז כמ"ש לענין חמץ

דאף בהשרשה שתי שבתות מ"מ נתעפש כאשר נכנס הרטיבה בהחטה ושיערו בג' ימים דוודאי נשחת מ"מ לענין חמץ מותר לזרוע אף יום או יומים קודם פסח מכח ממ"נ דאי לא נכנס הרטיבה לא נתחמץ ג"כ ואי נכנס הרטיבות ונתחמץ נתעפש ונסרח אבל הרא"ש פירוש לשון מתליע משום דמתפשטין הימנה שרשים דקים אדומים כתולעת וכשהופכים אח"כ בחרישה מתים השרשים ושוב אינם גדילים משמע דהשרשה הוא ג' ימים ודוחק לומר דמתפשטין השרשים מהחיטים אבל לא נקלטו בקרקע, ודוחק דירושלמי מוקי מתני' כר"י דזמן קליטה ג' ימים דהא לר"מ אי מדמי' קליטה דאילן להשרש' דזרעי' הוי ל' יום כמו שמבואר בש"ס ר"ה דף י' דר"מ סבר דזמן קליטה ל' יום אלא אם יש חילוק בין זריעה לנטיעה דר"י לא איירי רק במנכש ונעקרה בידו דזה דמי לקליטת אילן משא"כ בזריעה כ"ע מודו דשיעורו ג' ימים כמו שרצה גם כן השואל בנוב"י לחלק א"ש המתני' יותר דסתם מתני' כר"מ ואפ"ה הוי השרשה דזרעים בג' ימים דזה כ"ע מודו ויש ראי' לת"ת דסבר דסגי בזריעה ג' ימים ממתניתן זו או דלא נחלקו כלל בנטיעה דזרעים רק בנטיעה דאילנות אבל בזרעים כ"ע מודו דסגי בג' ימים וכן משמע מירושלמי דאמרי להקלטה שהביא ג"כ על מתני' זו ותני כן מקצת היום ככולו במקום הטינא וזה לא מצינו רק לענין הקלטה וגם מלשון הירושלמי דקאמר עד כמה מתלעת עד שתהא בארץ שלשה ימים משמע דהשרשה קאמר דזה לשון מתלעת היינו שנשרש בארץ והנוב"י כתב מדסתם הרמב"ם בפ"י מה' מ"א וכתב כל תבואה שנשרש וכו' ולא כתב שזמנו הוא מה שנזרע בי"ג בניסן כמפורש בש"ס פסחים מוכח דל"ל חילוק בין זרעים לאילנות בעלמא אי אמרינן דגם בזרעים שתי שבתות י"ל שסמך על מה שמבאר בדבריו בהלכות מעשר שני ונטע רבעי ושאר מקומות כר"י דהקלטה שתי שבתות אבל אי יש חילוק למה לא כתב במ"א כמה שיעור השרשה דזרעים יע"ש.

ולפמ"ש לא מוכח דבפרק ב' מהלכות כלאים הל' י"ג הביא הרמב"ם דיני דמתני' וגם הא דירושלמי דימתין ע"ד שיפסדו החטים ויתליעו בארץ ג' ימים וסבר דהתליע היינו השרשה כמו הרא"ש וכפשטות לשון הירושלמי ואם כן י"ל דמשו"ה לא צריך הרמב"ם לומר בה' מ"א כמה שיעור השרשה בזרעים משום דסמך על הא דכלאים דכתב ג' ימים, ובצל"ח פסחים תמה דלא מצינו שחילק הרמב"ם בין מקום הטיט ומקום הגריד ומכח זה יצא לחדש דאי הקליטה שתי שבתות ליכא חילוק, ובאמת בהל' כלאים כתב החילוק בין מקום טיט ובין מקום הגריד מדדייק הרמב"ם בלשונו ויתליעו בארץ כמו ג' ימים אם היתה רוה משמע אבל במקום הגריד לא כמו שמחלק הירושלמי ועיין.

ולאחר חיפוש בספרים מצאתי בפירוש נחלת יעקב על מס' שמחות שכתב על ברייתא זו דהכי פירושו אם נזרע מה' מינים ג' ימים קודם פסח אסור רק לפני הפסח דהיינו קודם העומר אבל לאחר הפסח מותרין מיד לפי שהעומר מתירין אלא הלשון דחוק קצת וטוב להגיה שצ"ל ג' ימים לזרע מה' מינים לפני פסח מותר לאחר הפסח עכ"ל, והגאון ר' אלי' מווילנא בהגהותיו מגיה לפני פסח מותר פחות מכאן אסור יעיי"ש, וצדקו כל הני גאונים דהתירו לזרוע לפני פסח והברייתא לא איירי רק לענין איסור חדש וזה נמי ראי' לדברי הת"ה דבזרעים בג' ימים סגי מדסתם הברייי' כר"י וע"כ דיש חילוק בין אילנות להשרשת זרעים ובוודאי לא נעלם מת"ה סוגי' דיבמות דפסק רב כר' יוסי דהקלטנה שתי שבתות אלא דמתני' כלאים וגם מברייתא דמס' שמחות הוכיח הת"ה דבזרעים סגי בג' ימים, ולדינא לזרוע קודם פסח ג' ימים בוודאי יש לנו לסמוך ג"כ על הת"ה דזמן השרשה ג' ימים. ולפמ"ש צריך ד' ימים משום יום י"ד אחר חצות דתרי מקצת לא אמרי' אבל בדיעבד אם כבר זרע יום או יומים קודם פסח מאן ספון להחמיר במה שכבר התירו כל הני גאונים אבל המנהג לזרוע ולמכור לגוים כמו שכתב בח"ס שם ומיהו יותר טוב וכו' ובזה אחתום בברכה וימחול לשום עינו על דברינו כי כתבתי בחפזון ובין הפרקים והנני ידידו פ"ב לסדר תצוה תרמ"ח לפ"ק הק' **שמחה** בונם **סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יא

לתלמידי המופלג חרוץ ברק השנון מו"ה דוד בערגמאן ש"י בקליין **ליפניק** יע"א.

מכתבך קבלתי ע"נ ושמחתי שהגיע יום אפריונך ושמחת לבך לטובה ובשעה מוצלחת ואמר לך ברכת מז"ט שיעלה ויצמיח ותזכה לישב על התורה ועבודה וזכה נעשית לו עזר, ויען כי עכשיו הכל טרודים בהכנה לפסח הבע"ל לא יהי' דברי רק מעטים, מה שכתבת ששמעת ממני בשיעורין דיומא לפמ"ש המג"א בסי' רפ"ב דבכהן קטן ליכא מ"ע דוקדשתו כיון דכתיב את לחם אלקיך הוא מקריב וקטן לאו בר עבודה אם גם בכהן בע"מ כן הוא שאינו בעשה וקדשתו, ספק זה לא ממני יצא וכבר העיר על זה בפרמ"ג בפתיחה לה' נשיאת כפים שכתב דלפי דברי מג"א גם בכהן בע"מ לא שייך וקדשתו עיין בכ"ס או"ח סי' ט"ו וכבר הארכתי בזה בתשובה והבאתי הספרא שמרבה מהא דסיפא דקרא קדוש יהי' לך לרבות בע"מ משמע דגם בע"מ בעשה וקדשתו וממילא כהן קטן נמי כדעת מהרי"ט ורדב"ז שהביא מג"א שם אלא שהספרא לא הביא דרשא דש"ס דילן מוקדשתו לפתוח ראשון רק יליף מוקדשתו דדפנו בע"כ א"כ ליכא הוכחה דצריך לכבד גם בע"מ אלא לפי מה דיליף בש"ס דילן אוקדשתו לפתוח ראשון וצ"ל אף דדרשינן ביבמות דפנו

מ"מ תרווייהו דרשינן מיני' וע"ז קאמר הקרא קדוש יהי' לך לרבות בע"מ א"כ גם בבע"מ צריך לכבד ברש"י חומש פ' אמר יליף מקדוש יהי' לך לפתוח ראשון וכבר העיר במזרחי ע"ז ובדרישה סי' קל"ה כתב משום דיליף ש"ס מוקדשתו דפנו ליכא למילף לפתוח ראשון והא דנקט הש"ס וקדשתו רישא דקרא נקט ומש"ה הביא רש"י בגיטין שם כי את לחם וכו' להורות דמסיפא דקרא אנו למידן לפתוח ראשון וממילא ליכא קרא לרבות בע"מ לענין לפתוח ראשון ויש להאריך בזה, והבאת הא דש"ס סנהדרין נ"א ע"ב דיליף ר"ע מהם מקריבים והי' קדש לרבות בע"מ דבקדושי קאי א"כ לענין לפתוח ראשון נמי ביותר הי' לך להביא הא דספרא דקאי על הקרא דוקדשתו ובאמת צ"ע לר"ע דיליף דלא נחלוק בבנותיהן מהא והיו בו קודש אם כן למה לי תרתי קראי לענין טומאת מת והיו קודש לרבות בע"מ וגם לענין נשואין אשה זונה וחללה קדוש יהיה לך לרבות בע"מ אם ילפינן לר"ע לענין בנותיהן דליכא חילוק לענין עונש מיתה בין תמימים לבע"מ וכ"ש דיש למילף בכהנים עצמם דליכא חילוק בין לטמאות למתים ובין נשואין ולא צריך תרי קראי לרבות, ומה שהבאת ג"כ מהא דהוריות י"ב ע"ב דמשוח מצורע וכה"ג שעבר מחמת מומין אסור באלמנה חזינן דכהן בע"מ בקדושתי' קאי ביותר הי' לך להביא הא דקתני במתני' רפ"ג דכהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו ואף משיח שעבר ממשיחותו ואח"כ חטא מביא פר מפני שבקדושתו קאי ועיין בט"א מגילה דף ט' בד"ה ולא לכהן הדיוט שמאריך בזה דלא הוי שני כתובין הא דפר והא דאלמנה ומזה ילפינן דמעלין בקודש וקדושת הגוף דכהן לא פקע בכדי ובוודאי כהן הדיוט אין למילף מקדושת כה"ג וצריך קראי גם בכהן הדיוט לרבות בע"מ אבל לר"ע דיליף אף בבנותיהן לענין שריפת בת כהן בוודאי צריך עיון לכאורה למה לן תרי קראי לרבות ועיין.

עוד הבאת קושיא מקדושת זקני ר"ע איגר זצ"ל בש"ס סנהדרין ט"ז דמדייק אביי מהא דבעי ר' אלעזר שורו של כ"ג בכמה מכלל דבממוני' פשיטא לי' דדנין בג' אמאי לא פשיט אביי מהברייתא דף י"ח דאם עבר על עשה ול"ת הרי הוא כהדיוט ואם במלקות כן כ"ש בממון, ומה שהבאת בשם תפארת ירושלים הוא דוחק ותרצת לפי דברי ירושלמי דסבר בממון בכ"ג ויליף מהא דתוספתא דאין מלך וכ"ג יושב בעיבור שנה אע"ג דהוי בשבעה וכ"ש דאין כבודו לדונו בג' ע"כ צריך כ"ג דווקא אמר רב אחא בשם ר"ל כ"ג שחטא מלקין אין תימה בשלשה ועשרים נמצאת עלייתו ירידתו ובמפ' שם משום דכבודו לידון בכ"ג הוא ירידתו להתבזות בפני רבים וא"כ א"א למילף ממון דלא מתבזה בו ממלקות אלו דבריך, ויפה דיברת לפי שיטת הירושלמי אבל באמת מש"ס דילן משמע איפכא דיותר פשיטות לדון בג' בממון מבמלקות, דהנה לענין מלקות פריך הש"ס ואימא ה"נ דצריך

ע"א גם לענין מלקות, ובש"ס ט"ז פריך על אביי דדייק מר' אלעזר פשיטא ולא פריך ואימא ה"נ וכבר עמד ע"ז בספר תורת חיים וע"כ משום דסבר הש"ס דילן דבמלקות יש סברא יותר לומר דצריך ע"א כמו דיני נפשות דמלקות במקום מיתה קיימא ור' ישמעאל סבר באמת במתניתן רפ"ק דגם במלקות צריך ב"ד של כ"ג כמו במיתה אבל בממון פשיטא לי' דל"צ למידן בע"א סנהדרין וא"כ שפיר מקשה ר"ע איגר ז"ל דלפי ש"ס דילן ממון ק"ו ממלקות ולמה צריך אביי לילף מר"א ולא מברייתא.

ויש ליתן קצת טעם להרמב"ם שלא הביא בפ"ה מהלכות סנהדרין הא דשור הנסקל של כה"ג אי למיתה דידי' או לבעלים דעלמא מדמינן, ובלח"מ כתב דסבר הרמב"ם דנקטינן למיתת בעלים דידי' מדמינן ובעי שבעים ואחד ע"ש. ודבריו סתומים וחתומים מנא ליה להרמב"ם בפשיטות מה דבעי לר' אליעזר ולא קאמר שום טעם וסברא, ויש לומר דוודאי חזינן דשור הנסקל חמור משאר ממון דהא הוא כמיתת הבעלים בכ"ג והתורה הקישו מיתת השור כמיתת הבעלים אלא אי אמרינן דגם במלקות צריך ע"א בכה"ג היה מסופק ר"א דילמא גם בשור הנסקל צריך כמיתה דידי' אע"ג דוודאי לא דבר גדול הוא כמיתה דילי' מ"מ כיון דגם במלקות דלא חמור ג"כ כמיתה נידון בע"א י"ל גם כן דמדמין מיתת שורו כמיתה דילי' אבל אי גם במלקות דילי' דבמקום מיתה קיימא בג' י"ל שפיר דלא חמיר מיתת שורו ממיתת שור של שאר בעלים ור"א דבעי י"ל דלא ידע מהברייתא דמלקות בג' אבל לדידן דגם מלקות בג' מש"ה מסתבר להרמב"ם דגם לענין מיתת שורו לא מחמירין יותר משאר בעלים דהא דווקא במיתה ממש אמרינן בע"א ולא בשום דבר אחר, ובזה יש פנים מסבירו' לדברי הרמב"ם שלא יהי' דבריו כהלכתא בלא טעמא ועיין.

ויהי' מקורך ברוך הכ"ד רבך חותם בברכה י"א לנשיא תר"ן לפ"ק הק' **שמחה** בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ' ל.

תשובה יב

שוכ"ט להרב תלמידי המופלג מורג חרוץ ברק השנון

כש"ת מו"ה יוסף ליב שרייבער נ"י רב בקהל **וונקאפצע** יע"א במדינת סלאוואניען.

את מכתבו קבלתי ע"נ ויען כי רק עוד איזה שעות שאני נוסע למרחץ קארלסבאד הרחק נדוד מקהלתי ואני טרוד בהכנה דרבה ע"כ יהיה דברי מועטים על מה ששואל ממני כי אנשי עדתו אשר בנו בהכ"נ רצו לקנות מבית עכו"ם שלהם הספסלים והאיצטבאות לישב עליהם בבהכ"נ כי נמכרים בזול וחושש ומסתפק מעלתו נ"י אם יש לחוש למש"כ בש"ע או"ח קנ"ד דאין לוקחין נרות של שעוה לתשמישי מצוה משום מאוס כבש"ס ע"ז דף מ"ו אי גם הספסלים הנעשים לצורך הדיוט לישב עליהם בכלל תשמישי מצוה.

והנה במג"א שם הביא בשם מהר"ם דמותר להתפלל בבית שנעבד בו ע"ז ומג"א כתב דווקא במחובר הקיל ולא בתלוש ועיין בדג"מ על הגליון שציין על תוס' מגילה דף ו' דמשמע דאסור וכן ציין בח"ס סי' מ"ב בסוף התשובה, ולפמ"ש בספר א"ר דלא התיר הרא"ם רק בארעי אבל לא להתפלל בקבוע אין ראי' מתוס' נגד הרא"ם, ובט"ז שם כתב דלאו דווקא הנרות אלא גם המנורה אסור ואפילו בביתו ופשיטא מה שכתב הט"ז אפילו בביתו היינו בביתו לתשמיש מצוה כמו הדלקת נר חנוכה ונר שבת משא"כ להדיוט וודאי שרי והא"ר חולק על הט"ז וכ' דלא הוי מצוה רק בנר משא"כ במנורה לא הוי תשמיש מצוה, ובאמת בש"ך יו"ד רנ"ט הביא בשם הב"ח דגם מנורה מקרי תשמיש מצוה, ועיין במג"א קכ"ג ס"ק כ"ז דלא שרי להוציא המנורה לדבר הרשות רק אם נעשה אחרת שתחולו קדושתה עלי' ואע"ג דמנורה לא הוי נוי לע"ז מ"מ בוודאי לא גרע מבגדי כומרים שלובשים בשעת עבודתם שאסורים לעשות מהם טלית לתלות בו ציצית אע"ג דאין צריך ביטול כלל להדיוט מ"מ מאיס למצוה אף ע"ג דלא נעשה זו המצוה עצמה רק הטלית.

והנה אלו ספסלים ואיצטבאות אשר מסתפק אי יש בהם משום תשמישי מצוה יעיין במג"א סי' קנ"ג ס"ק ט"ו שכתב והביא בשם הר"ן כל כלי בהכ"נ הספסלים והירניות מקרי תשמיש קדושה, ועיין בפרמ"ג שם באשל אברהם ס"ק כ"ז וא"כ מאיסי למצוה דגם ספסלים מקרי תשמיש קדושה לר"ן או תשמיש מצוה לשיטת הרמב"ן כמבואר אלא כיון שאלו ספסלים בבית עכו"ם שלהם בוודאי לא עשוים לנוי ע"ז רק לישב עליהם ולא צריכין בטול כלל ועדיף אפילו ממנורה מ"מ לפי מה שמבואר שם קנ"א דאפילו בגדי הכומרים שלובשים שאין צריכין ביטול מ"מ אסור לעשות טלית אם כן ה"נ כיון דספסלים תשמיש מצוה הן יש להחמיר אף ע"ג דיש לחלק קצת כיון דבגדי הכומרים עכ"פ לובשים בשעת עבודתן וע"ז מאיס טפי מ"מ לפי מה שכתב המרדכי ר"פ ר"י הטעם כיון שממקום טנופת באו למקום טנופת ילכו, א"כ ה"נ יש להחמיר משום ממקום טנופת באו וכו'.

לאחר שהסכמתי בדעתי כן מצאתי ראיתי בפרמ"ג קנ"ד במשבצות סק"ח שהביא שעשה הלכה למעשה שהתיר ספסלים מבית עכו"ם להעמיד בבהכ"נ וציין על המג"א סימן קנ"ג שהבאתי ובכל זאת מסיים שהתיר ולא כתב לנו טעמו מפורש כדרכו בקודש שמקצר וצריכין לחלק לדבריו בין בגדי כומרים ובין ספסלים כמ"ש ומי שרוצה להתיר יש לו אילן גדול לסמוך עליו מ"מ אם יכול לבטל שלא יקנו הספסלים המחמיר תע"ב והמקיל

לא הפסיד הכ"ד החפץ בהצלחתו כותב בחפזון רב. פ"ב יום ב' לסדר מטות ומסעי תרל"ח לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יג

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג זית רענן יפ"ת בע"פ חרוץ ושנון **כש"ת** מו"ה מרדכי פריעד נ"י אב"ד דק"ק אסאנפאל יע"א.

בשבוע זו קבלתי מכתבו מגילה עפה מלאה דברי תורה ואני עמוס התלאות והטרדות מכל צד, ובפרט בתחלת הזמן הול"ת בסוגי' עמוקה ורחבה, ותלמידים הייע מבקשים תפקידם אבל מ"מ מפני כבודו פניתי בשעה חדא לעיין איזהו רגעים בדבריו הנאמרים בפלפול על דברי אבא מאוה"ג זצ"ל בתשובת כ"ס סימן ל"ז ומתמה על דברי ח"ס שהובאו שם לחלוק על דברי מג"א בסי' רכ"ז שאסור לעבור על איסור דרבנן משום כיבוד מלכי או"ה ומיישב בזה השמטת הש"ע, והרמב"ם חולק וכתב דאפילו לקראת מלכי או"ה מדלגין ע"ג ארונות ויהב ח"ס טעם לשבח משום דשמא יזכה יבחין עדיף משום דהוי נמי כיבוד שמים ומשו"ה לא סיים הש"ס נמי משום ש"י דזה כ"ש מכבוד מלכי' ועיין.

ומעלתו נ"י קרא תמה על דבריו דאם כן דזה פשיטות יותר לקראת מלכי או"ה א"כ מאי אפי' דקאמר ראב"ן דהא כ"ש הוא ממלכי ישראל, וגם אנכי תמהתי כאשר ראיתי דברי ח"ס: אבל מ"מ ברא מזכה אבא ויש ליישב זה בדברי אבא מאוה"ג זצ"ל במה שהעלה שם טעם לשבח לדברי הרמב"ם דאף שאם יזכה יבחין ל"ש רק בפעם א' כמ"ש בס' חסידים מ"מ מדלגים בכ"פ שבא משום דיש נמי כבוד מלכים במלכי או"ה כמ"ש בח"מ ובילקוט אלא משום זה לא הוי דחי דלא עדיף כ"כ כבוד מלכי או"ה לדחות בשביל זה איסור דרבנן ורק משום שמא יזכה יבחין וכיון שכבר דחה פ"א ל"ג נמי בכ"פ משום דמ"מ יש ג"כ בכ"פ קצת מצוה משום כבוד מלכים יעיי"ש, ולדברי הרמב"ם ראב"ל גם לענין טומאה נקט לקראת מלכי או"ה וא"כ מוכח כמו שבמלכי ישראל דוחה בכ"פ שיבא איסור דרבנן ה"נ לקראת מלכי או"ה כמו שמדייק בכ"ס בדברי הרמב"ם וזה אינו פשיטות כ"כ שידחה בכ"פ כיון שאז כבר ל"ש שאי"י ולא הוי רק משום כבוד מלכים לחוד ומש"ה אמר אפילו, דאפילו בכמה פעמים נמי יכול לעבור על איסור דרבנן משום דלא חלקו וא"ש. אלא שקשה עוד מש"ס לעיל דף ט' דקאמר ר' יוחנן נמי אפילו לקראת מלכי או"ה ויש ליישב נמי בדרך זה במה שאכתוב לקמן.

וראיתי למעלתו נ"י שמתמה על דברי חמד משה מש"ס ברכות ט' דקאמר ר"י דלעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל לבד וכו' שאי"י והכא

דלא מיירי לענין טומאה ורק לענין כבוד אם כן אמאי לא נקט בפשוט משום כבוד מלכים כמו במלכי ישראל ומתוך קושי' זו מאריך מעלתו נ"י בעכול ליישב.

ומ"ש נ"ל ליישב די"ל בדברי ר"י דאמר לעולם ישתדל אדם ולא קאמר לעולם ירוץ אדם וישתדל שפת יתר הוא בדברים אלא שר"י אתא לאשמועינן דצריך אדם לעשות כל מה שביכלתו להשתדל לרוץ לקראת מלכי ישראל אם אפשר לראותו משום כבוד מלכות ולא רק אם פגע בו ויכול לראותו בקל רק שצריך נמי להשתדל במצוה זו משום כבוד מלכי ישראל, והנה ר"י אמר לר' זעירא שניזק אע"ג דסמוך גאולה לתפלה משום דהו"ל למיהב אגרא למחזי אפי מלכא משמע שצריך נמי ליתן מעות מכיסו ולכבדו ג"כ בממונו לראות מלכי או"ה, ולפ"ז י"ל אף דמצוה נמי משום כבוד מאו"ה זה דווקא אם אינו מפסיד בשביל זה ואינו צריך נמי לכבדו בממונו כמו שלא דחה כבוד מלכי או"ה טומאה דרבנן כן לא עדיף כ"כ כ"מ או"ה ליהב אגרא ולכבד גם כן בממונו, ועיין בקידושין ספ"ק לענין כבוד אב ואם שאין צריך לכבד משלו מכ"ש שא"צ לכבד מלכים משלו אלא משום שמא יזכה יבחין צריך נמי להשתדל ולעשות כל טצדקי וגם ליהב אגרא בשביל כך ושפיר נקט ר"י רק הך טעמא משום שמא יזכה דהא קאמר שצריך להשתדל וזה רק משום כ"מ ישתדל דעדיף מכ"מ או"ה, אבל משום שמא י"י צריך נמי ליתן ממונו משו"ה נקט זה הטעם ומ"מ י"ל דמצוה איכא כמ"ש בח"ס וכ"ס ועיין.

ולפ"ז מיושב שפיר מה שדקדק פר"מ נ"י דלא מקשה בדף ט' מברייתא ראב"צ דעדיף יותר מלהקשות מר"י דהוי אמורא, דבאמת מראב"צ לא הוי ידעי' שרק שמצוה איכא נמי לקראת מלכי או"ה אבל שצריך גם ליתן ממון לא ידעינן מדבריו משו"ה מקשה מר"י שקאמר שצריך להשתדל גם כן לקראת מלכי או"ה וקשה על ר' זעירא דלא יהב אגרא וא"ש.

ולפ"ז יש כאן ראי' לדברי המג"א דראב"צ לא איירי לענין טומאה שנדחה משום שמא י"י דאי לענין טומאה נמי דחי ונדחה איסור דרבנן משום כבוד מלכי או"ה וכ"ש שצריך נמי להשתדל אלא וודאי ראב"צ לא אמר רק לענין מצוה משו"ה מקשה מר"י ומיושב נמי מאי דאשמועינן ר"י דמצוה להשתדל דהא זה מוכח מראב"צ דמצוה הוא לרוץ משום דדחי איסור טומאה אלא שר"י אתי לאשמועינן ולחדש דגם להשתדל צריך לקראת מאו"ה משום שמא יזכה דראב"צ לא מיירי במלכי או"ה רק לענין מצוה בלבד כמ"ש במג"א.

ולפי זה נדחה נמי ראייתו מכאן שרצה להוכיח מר"י נגד ס' חסידים מדקאמר ומשווה מלכי או"ה למלכי ישראל ומראב"צ ליכא ראי' משום דהא לקראת מלכי או"ה מלתא באפי נפשי' היא ולא קאי לענין טומאה וממילא לא דמי נמי לענין לכבדו בכ"פ שבא

אבל ר"י דמיירי רק לענין לצאת לקראתו מוכח ע"כ דשווי' המה כמו שהוכיח בתשובת כ"ס מהרמב"ם נגד ס"ח' ולפ"ש ג"כ מהכא ליכא ראי' די"ל דלא משווה ר"י מלכי או"ה למלכי ישראל רק לענין שצריך גם כן להשתדל אבל לא משום שצריך נמי לצאת לקראתו בכ"פ שרואהו דזה רק שמא י"י ולא שייך רק פ"א והא דקאמר ולא לקראת מלכי ישראל לבד זה קאי רק אהא שצריך להשתדל שזה לא אמרו רק במלכי ישראל אלא נמי במלכי או"ה אבל לענין לראות בכ"פ באמת לא דמי להדדי ועיין.

ובדברי מג"א רכ"ד יש לדקדק שמביא דברי ס"ח בין לשיטת הש"ע ושיטת הרמב"ם שפליגי אי דחי טומאה כבוד מלכי או"ה ומפריד בס"ח בין הדבקים ששייכים אהדדי וראיתי במכתבו שגם מעלתו נ"י הרגיש בדקדוק זה, ונ"ל שהמג"א מביא מזה ראי' לשיטתו דלא דחינן משום מלכי או"ה טומאה דרבנן דהא באמת הא דאמרינן דמדלגין ע"ג ארונות היינו דאם אינו באפשר לראות מלכי ישראל רק אם מדלג ע"ג ארונות ולא במקום אחר ג"כ א"כ כיון שהא דאם י"י אינו רק ספק שאם י"י כמ"ש בכ"ס שם וכן אמרינן בש"ס סנהדרין כ"ב דתקנתן קלקלתן דהתירו לשתות יין לכהנים, וא"כ כיון דל"א דלא הוי מצוה רק פ"א י"ל בוודאי שלא דחה דהא יכול להיות שיראה פעם אחרת שלא במקום טומאה ולא צריך לדחות איסור דרבנן, ומשום מלכי ישראל ניחא דהא בכל פעם מצוה לראותו משום כבודו וכיון שאי אפשר לראותו רק במקום ארונות דחי טומאה דרבנן אבל אי הטעם משום שמא יזכה יבחין בוודאי אין סברא לומר שדחי טומאה דרבנן דהא אפשר לראותו ג"כ פעם אחרת ויזכה להבחין אז וזה ראיית המג"א דא"א לומר דראב"צ קאי נמי במלכי או"ה לענין טומאה דהא בס"ח כתב דלא צריך לראותו רק פ"א אם כן בוודאי לא דחי טומאה משו"ה מביא המג"א דברי ס"ח לאחר דברי הטור וש"ע להביא ראי' לדבריו כנ"ל נכון מסברא.

ולפ"ז מוכח מהרמב"ם בפשוט נגד ס"ח משום דכתב דדחי אם יזכה טומאה דרבנן וע"כ דמצוה בכ"פ לראותו ואם אינו רואה עכשיו במקום טומאה הוי מצוה עוברת כמו במלכי ישראל ולא צריכים אנו לומר משום דמשווה אהדדי מלכי או"ה למלכי ישראל ועיין, ותו לא מידי כעת בעיון מעט איזהו רגעים ולא כתבתי רק מפני כבודו שראיתי דבריו הכ"ד פ"ב אור ליום עש"ק ס' חיי תרל"ד לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יד

שלום וכ"ט ושפעת שמחות לכבוד ידידי בן עירי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי בעל **פיפיות** ז"ר **יפ"ת** המאוה"ג כש"ת מו"ה שמואל.

ליטש ראזענבוים סג"ל רב בק"ק יערגען יע"א

אחדש"ה את מכתבו הטהור קבלתי קודם הכנסת כלה עם צרור כסף הקדשים אשר קיבץ לטובת ענייי א"י ובקרוב יקוים השילוח לתמן וראיתי מגלה עפה מלאה ד"ת נאמרים כשורה, ואף שמעלתו ידע את רוב טרדותי בימים אלו בכל זאת מפני כבודו פניתי מעט זמן לעיין בדבריו ובגמר דבריו אדם נתפס להתפלא על דברי מ"א סימן ר"פ שהעלה שם הא דראשונים אכלו חולין בטהרה זה דווקא בימי טהרתן להרגיל את עצמן בקודש משא"כ בטומאתן אכלו חולין גרידא ולא קשה קו' הג' מו"ה יאסקי ז"ל הובא בסוף ספר בה"ז וע"ז תמה קרא מש"ס ב"מ דף פ"ז ע"א על הא דאמר אפרים ממקשאה תלמידו של ר"א הא דלחם לא אייתי מקמייהו משום דשרה פרסה באותו יום ואברהם אוכל חולין בטהרה דהא זה יום ג' למילתו היה ואמרינן במתני' פסחים צ"ב כל הפורש מן הערלה כאלו פורש מן הקבר וצריך הזאה ג' וז' אם כן הי' אברהם יכול לאכול הפת כיון שהי' בימי טומאתו והניח בצ"ע.

ואני אומר דלא קשה כלום ואדמקשה ממתני' היה יכול גם כן לתרץ מדברי הש"ס שם דאמרינן דווקא בערל נכרי אבל בערל ישראל טובל ואוכל פסחו מיד וכתב רש"י משום דישראל אף שהוא ערל מ"מ מקבל טומאה ומוזהר כל ימיו מטומאה ולא שייך לגזור אצלו שיאמר אשתקד וכו' משא"כ בערל נכרי דלא מקבל טומאה ועכשיו ישראל ומקבל טומאה וא"כ כיון שאברהם אף קודם שמל את עצמו הי' נזהר מטומאה והי' אוכל חולין בטהרה דוודאי הי' מחזיק את עצמו כישראל לענין טומאה א"כ לא שייך גזירה דאשתקד ויכול לאכול אף קרבן פסח מכ"ש חולין שנעשה על טהרת הקדש ושפיר קאמר אפרים מקשאה משום שפירסה נדה ונטמאת העיסה ולא קשה על המג"א כמובן.

אלא שיש מקום לומר לפי מה שהעלה הצל"ח שם לפרש ולישב קו' תוס' בפסחים שם דנקט אבל ערל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב דהא לא מצינו טבילה בערל ישראל והעלה שם בטוב טעם דלא משום דערל ישראל הוי גזירה לגזירה ולא גזרינן אלא משום דלא אפשר דלא העמידו דבריהם במקום עשה דכרת אבל טומאת ערב שפיר גזרו אף בערל ישראל אטו נכרי יע"ש, א"כ י"ל דווקא בק"פ לא גזרו בערל ישראל אבל שאר קדשים גם ישראל לא יכול לאכול והוי כפורש מן הקבר אטו נכרי אלא שמלבד שאין להקשות מזה על דברי המג"א דפשטות הש"ס משמע דלא גזרו כלל אלא בלא"ה נמי יש לומר דהא חולין שנעשה על טה"ק לא הוי רק מדרבנן וא"כ י"ל דאף' בערל נכרי לא החמירו עליו שלא לאכול חולין שנעשו על עה"ק כ"ש בערל ישראל, ועיין ר"פ דחולין דלא חיישינן בחולין שנעשה על טהרת קודש דשמא יגע ובקדשים חיישינן וכיון שהי' יכול לאכול חולין שנעשו על טה"ק לא אכל חולין שנטמאו.

ועוד אני אומר לפמ"ש תוס' ר"פ דחולין דאסור לטמאות גופו באוכלין טמאין ועיין ברש"י ותוס' חולין ל"ד ע"ב וא"כ כיון שבאמת הפורש מן הערלה לא הוי טמא ממש רק משום גזירה דאשתקד ואף דרבנן החמירו עליו שלא לאכול קודש מ"מ לא להקל עליו החמירו שיכול ג"כ לטמאות גופו באוכלין, וזה כתבתי רק לדחות אבל הראשון עיקר ולו יהיבנא ליה כל הקדמות שאברהם הי' מקיים ג"כ הכל גם גזירה זו דאשתקד יאמרו מ"מ לא קשה כמ"ש ועיין.

ואיידי דאיירי הנה בבה"ז כתב לשיטת הרמב"ם בפי"א מהל' שאה"ט דפסק דלאו כקודש דמי א"ש וגם להראב"ד י"ל דטבול יום הוי טומאה קלושא ומודה הראב"ד דאין שני עושה שלישי כמו בחולין והבאתי ראי' לשיטת הראב"ד דחולין שנעשה על טה"ק כקודש דמי מרש"י רפ"ק דחולין שהביא בד"ה הכל שוחטין כתב האוקמתא דטמא בחולין וכותי ומותר והשמיט הא דרבינא לחוד אלא משום דרש"י סבר דפסקינן כל הני אוקמתא והלכתא נינהו אבל הא דרבינא לא הביא משום דלא פסקינן כרבינא ושוב מצאתי כן בראש יוסף ושוב רציתי להביא ראי' מקושית הריטב"א דמקשה על הא דאמר הש"ס טמא בחולין מאי למימרא וקאמר בחולין שנעשה על טה"ק וכקודש דמי ולא קאמר דהיא גופא קמ"ל דמשו"ה שוחט לכתחילה משום דלאו כקודש דמי אלא וודאי משום דהלכתא כקודש דמי, אלא שבתי וראיתי שזה ליתא דהא בדף ג' ע"ב קאמר הש"ס כולהו כרבה בר עולה לא אמרו להך לישנא דהתם עיקר והכא איירי דתנא טמא בחולין תנא נמי במוקדשין טמא בחולין גופא לא אצטרוכי חולין שנעשה על טה"ק לאו כקודש דמי ודילמא הוא גופא אתא מתני' לאשמועי' דלאו כקודש דמי וע"כ צריכין אנו לתירוץ הריטב"א משום דדבר זה לאשמועינן דלאו כקודש דמי אינו נוגע לענין שחיטה ומתני' רבותא דשחיטה קמ"ל דלא חיישינן לשמא יגע בשעת שחיטה, ובזה ישבתי קו' תוס' ג' ע"ב בד"ה וחולין וכו' שכ' האי טעמא הוי מצי למימר נמי ללשנא קמא יע"ש, דהנה על גוף אוקמתא דרבה בר עולא כבר תמהו אחרונים דמ"מ חשש דשמא יגע לא שייך לעיקר דיני שחיטה ורק חשש אחרת הוא שמא יטמא מוקדשין אבל מ"מ צריכין לדחוק כיון דשייך הך חששא בשעת שחיטה נקט בדיני שחיטה, וי"ל לפ"ז אי אמרי' דהכא עיקר הא דטמא במוקדשין והתם איידי דתנא שאר פסולין ואם כן כיון שעיקר דינא דמתניתן כאן הוא בטמא במוקדשין וטמא בחולין אגב גררא שפיר י"ל דמתניתן קמ"ל דטמא בחולין יכול לשחוט משום דלאו כקודש דמי אף ע"ג דזה לא הוי רבותא כ"כ לענין שחיטה מ"מ הא עיקר המתני' משום טמא במוקדשין וטמא בחולין רק אגב גררא משא"כ אי אמרינן דהתם עיקר ובמתני' דחולין העיקר משום טמא בחולין וטמא במוקדשין אגב גררא לא

יכול לומר דלאו כקודש דמי קמ"ל בחולין דהא זה לא הוי רבותא רק לענין הקדש ולא לענין שחיטה ומש"ה ללשנא קמא לא יכול לומר משום דסברו לאו כקודש דמי דעדיין קשה דילמא זה גופא קמ"ל מתניתן דלאו כקודש דמי ואפילו בסכין קצר יכול לשחוט אבל ללשנא בתרא דהכא עיקר טמא בחולין קאמר שפיר דלאו כקודש דמי ומיושב קו' תוס' על נכון.

ובחדושי אגדה שלי אמרתי הא דלא הביא לחם גם כן ועל דברי אפרים מקשאה כבר תמהו דהא צחקה שרה אח"כ ואמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה וצחוק מה זו עושה דהא כבר פירסה נדה, ואמרתי דאברהם אמר ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו וכבר דקדקו המפרשים לאיזה צורך אמר אחר תעבורו וגם יאמר אחר כן תעבורו אלא כי כן דרך בעל מכנסי אורחים לא לבד שמזמין וקורא אותו על שלחנו לאכול ולסעוד עמו רק כי הוא ג"כ טוב עין ונותן לו לאחר הסעודה צידה לדרך שלא יחסור לו ג"כ על הדרך הלחם אשר לבב אנוש יסעד ובקל יכולין ליקח לחם על הדרך וגם מתחילה לא היה בדעת אברהם רק שיאכלו אצלו בביתו חמאה וחלב וכן בקר מטעמים אשר עשה והביא לפניהם אבל הפת יאכלו אחר שילכו מביתו ע"כ אמר ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אבל לא כל זמן שיהי' בביתו רק אחר תעבורו וילכו מאתו ומדויק הכל על נכון.

ועל שאר ד"ת א"א כעת להשיב ויש לי כמה דברים מיושבים בענין זה אבל אין הזמן מספיק להשיב בארוכה, והנני ידידו הדורש שלום תורתו כותב וחותם בחפזון פ"ב יום ב' לס' שמיני תרל"א לפ"ק הק' **שמחה** בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה טו

שלום וברכה לכבוד תלמידי הרב המאוה"ג יפ"ת כש"ת מו"ה יוסף ליב סופר נ"י רב דדערעטשקע יע"א. (וכעת הוא הגאב"ד דק"ק פאקש יע"א.

קבלתי מכתבך ע"נ ובסוף המכתב הערה על דברי מג"א סי' שכ"א סק"ז שהקשה על הר"ן והרשב"א שכ' שמולח בשר להצניע חייב חטאת ותמה דהא בגמרא שבת מ"ה משמע דהלכה כרבא דבתרא הוא דאין עיבוד באוכלין, ותמהת לפי מה שכתב הר"ן סוף ע"ז דמולח בקדירה חייב משום מבשל דלמא טעמא דהר"ן ורשב"א שכתבו חייב חטאת משום מבשל הוא ולא עיינת בפנים בהר"ן בסוגי' דשוחט בשבת וברשב"א ר"פ גיד הנשה שהוכיחו דברי לא צריך מליחה ומותר לאכול בשר אומצא בלא מליחה דאל"כ האיך יכול להיות מותר באכילה בו ביום בשבת דלא יכול למלוח וכתבו שניהם דהא אמרינן בשבת האי מאן דמלח בשרא חייב משום מעבד ואע"ג דה"מ דקבעי לה לאורחא שהיא מליחה גדולה ה"מ לחיוב חטאת אבל מדרבנן עכ"פ אסור וכ"ש אי בלא מליחה

אסור דהוי מתקן ומכשיר אוכל מבואר בדבריהם באר היטב דמשום עיבוד באוכלין קאתי ולא רמז ולא רמיזא משום שמבשל ומשום מבשל גם בלא להצניע רק שמולח כמו לקדירה נמי חייב לפמ"ש הר"ן בע"ז דטעמא משום דמלוח כרותח דצלי והיינו לקדירה ואדרבה בפר"ח סי' ס"ח הקשה סתירה דבע"ז כתב הר"ן דחייב משום מבשל ומחולין מוכח מדבריו דאינו רק מדרבנן.

וגם מה דרצית לומר על קושי' המשנה למלך פי"א מהלכות שבת ל"ל קרא במנחות דף כ"א תקריב אפילו בשבת דאין עיבוד באוכלין, ולפי דברי הר"ן י"ל משום מבשל וגם תמהת על דברי נוב"י תנינא או"ח כ"ג שלא הזכיר דברי הר"ן בע"ז, זה שנים רבות שכתבתי כן על גליון נוב"י שלי וגם בגליון צל"ח ר"פ כיצד צולין שנעלם ממנו לפי שעה דברי הר"ן אלו אבל עלה על זכרונו בסימן מ"ג ביו"ד תנינא שמפלפל בדברי הר"ן אלו ונדחק מאוד ליישב דברי הר"ן מהא דש"ס פסחים דמבשל בחמי טבריא פטור דבעינן תולדה דאור דוקא והראי' לדברי הר"ן מש"ס מנחות דמיושב קושית המל"מ קדמו בזה השעה"מ בפ"י מהלכות חמץ ומצה ה"ד ומקשה ג"כ מהא דמבשל בחמי טבריא והאמת אתו דגם הר"ן רק מדרבנן קאמר דחייב משום מבשל וכמו שמדייק מדברי הר"ן גופא שמסיים רק אבל שלא יהי' בו משום בישול ולא כתב שלא יהי' חייב משום בישול ע"כ משום דמודה הר"ן דאין לוקין משום מבשל דלא הוי תולדה דאור, ובפ"ג מהל' יו"ט תי' בשעה"מ ליישב קושי' המל"מ משום חלבים צריך קרא דכתב הר"ן והמאירי בביצה דף י"א כיון דאין ראוין לאכילה יש עיבוד דלאו אוכלין גמורין הן ומה"ט אין מולחין החלבי' ומהא דרב אדא בר אהבה מלח גרמא גרמא מכריע השעה"מ בהל' חמץ ומצה דע"כ דליכא משום מבשל דאל"כ היכא שרינן משום שמחת יו"ט דאתי למימנע ולא שחיט דהא לא התירו גבי אלא מליחת צלי דלאו מעבד גמור אבל לקדירה דמלאכה דאורייתא לא התירו, ולדידי אין זו ראי' ואדרבה להיפך יש להוכיח מדברי הר"ן שכתב הא דלא התירו בפ"ב הערמה משום דהיה יכול להניח עירוב תבשילין משא"כ במלח גרמא דלא אפשר בענין אחר מתירו משום הפסד דאתי למימנע ולא שחיט ולא מתרץ כמ"ש רש"י בדף י"ז דמה"ט מלח גרמא דאין עיבוד באוכלין וכמ"ש בתוס' שם אלא משום דלר"ן עדיין משום מבשל הוא והוי כמו בישול ממש ומש"ה מתרץ הר"ן משום דהוא פשע בעצמו שלא הניח עירוב ואף על גב דהחמירו בעור לקדירה ולא התירו מלאכה דאורייתא דוודאי פשיטא דלא התירו מלאכה גמורה משום שמחת יום טוב אלא במלח גרמא בלא"ה לא הוי רק איסורא דרבנן משום הואיל ומקלעי אורחים משא"כ בעיבוד עור דהוי מלאכה דאורייתא ממש ולא התירו רק לצלי ומשו"ה לא קאמר הר"ן רק משום דאפשר בעירוב

אבל רש"י מוסיף דעוד יש חילוק משום דאין עיבוד באוכלין והוי רק איסור בעלמא אבל מ"מ האמת כמ"ש בשעה"מ דליכא בישול במליחה דלא הוי תולדה דאור.

והנה בנוב"י שם הקשה מש"ס יבמות דף ל"ג זר ששימש בשבת במאי אי בשחיטה אי בהקטרה והא אמר ר"י הבערה ללאו יוצאת ואמאי לא קאמר זר ששימש במליחה דנמי בעי כהונה וגם קושיא זו הובא בשעה"מ שם ונדחק.

ונ"ל ליישב דהרמב"ם בפ"ה מהל' איסורי מזבח פסק דאפי' לא נתן רק קורטוב אחד של מלח כשר ולכתחילה המצוה עין נדירה ומה שהקשית דאי אפילו בכ"ש כשר למאי צריך תקריב אפילו בשבת כיון דכשר בדיעבד לא דחי שבת ובכ"ש ליכא עיבוד ובישול כלל ולמה צריך קרא לשבת, וראיתי שעמד בקושי' זו גם בספר תוס' שבת סי' שכ"א והביא מהא דש"ס מנחות דאי נקצר שלא כמצותו כשר לא דחי שבת, ואינו מבין קושיתו דהא אמרינן שם דהקטרת אברים אע"ג דכשר כל הלילה דוחה שבת משום דחביבה מצוה בשעתי', וכבר דחתה שחיטה את השבת ואם כן ק"ו מליחה בשבת כיון דעיקר המצוה היא שימלח כצלי או כמו לקדירה וכיון דכבר דחתה שחיטה את השבת בוודאי הכשר מצות מליחה כהלכתה דוחה שבת דיותר עדיף לעשות עיקר המצוה כתקנה מחביבי' מצות בשעתי' אע"ג דגם בלילה יכול להקטיר כמו ביום דהא להרמב"ם שם אפילו לא מלח כלל כשר בשאר קרבנות וצריכין לומר ע"כ כיון דמ"מ לכתחילה צריך למלוח והמצוה כך הוא יכול למלוח אפילו בשבת גם לענין כ"ש י"ל כן כיון דעיקר המצוה כמו לקדירה דוחה שבת דכבר דחתה שחיטה שבת ולא גרע מחביבי' מצוה בשעתו ואם כן כיון דכ"ש נמי כשר הקרבן חייב משום זרות דהא שימש בזרות ובשביל מלאכת שבת אינו חייב רק אם מוסיף מלח כ"כ עד לקדירה כמו שהוא המצוה וצריך להפך האבר ולמולחו כמו שמבואר בש"ס מנחות שבת כיצד הוא עושה מביא האבר ונותן עליו מלח וחוזר והפכו ונותן עליו מלח ומעליהו וכן כתב הרמב"ם וא"כ אין איסור זרות ואיסור שבת בבת אחת ואמאי לא יתחייב גם לר"ש אע"ג דלית לי' כולל שתים דהא מיד שנותן מלח כ"ש חייב משום זרות וכבר חלף עבר איסור זרות אף שמלח יותר ובוודאי אינו חייב אם מלח עוד זר אחר וא"כ כשמולח לקדירה אח"כ אתי שבת וחייל כמו דאמרינן לכי משכחת רווחא חייל ועיין בכ"ס או"ח סימן צ"ו ומשו"ה לא מוקי במליחה ועיין, והנני רבך כותב בחפזון הק' **שמחה בונם סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה טז

פה פ"ב בחדש סיון תרמ"ד לפ"ק.

שלום לכבוד אהובי אחי הרב הגדול המופלג בהפלגת חכמים ונבונים חריף ובקי בע"פ קולע על השערה הקצין.

כש"ת מו"ה יצחק ליב סופר נ"י

אחדשה"ט לשמחת לבבי קבלתי שורותיך בנעימים בהודעת כ"ט מצדך ובשולי מכתב שלחת לן מעט צרי מעניני דיומא על הא דתקנו אנשי כנה"ג בנוסח התפלה בחג השבועות זמן מתן תורתינו ולא יום הבכורים דכתיב בקרא מפורש, ונתת טעם לשבח שבכיוון תקנו כן נגד הצדוקין שאומרין שמתחילין לספור חמשים יום משבת שבתוך ימי הפסח כי ממחרת שבת לפי טעותם הוא שבת בראשית וא"כ חג השבועות לאו מתן תורה הוא כי לא שווה בכל פעם רק תליא אימת הי' שבת בימי פסח אלו דבריך. ולדין צריכין תבלין דהא גם לדידן לא נופל תמיד יום מתן תורה בשבועות, ועיין מג"א סי' תצ"ד שנדחק שם על הא דאמרינן יום מתן תורתינו לר"י דבז' בסיון נתנה התורה, ואף לרבנן דוי"ו בסיון נתנה תורה מ"מ הי' ביום נ"א ושבועות ביום חמשים וצ"ל משום דמ"מ לרבנן וי"ו לחודש היה ועכשיו אנו עושין תמיד ביום וי"ו לחודש אמרינן על יום לחודש זמן מתן או משום יו"ט שני, אבל בזמן שהי' מקדשין ע"פ ראי' א"כ פעמים חג העצרת ביום ה' ששה או שבעה ובזמן כנה"ג הי' מקדשין ע"פ הראי' אפ"ה תקנו תמיד לומר זמן מתן תורתינו, ע"כ הי' נ"ל לומר כי באמת עיקר קבלת התורה ביום שאמרו נעשה ונשמע ולא נגמר עד שנתנה התורה, ואם כן נעשה ונשמע אמרו ביום ה' לחודש, ובתוס' ע"ז דף ג' כתבו על הא דדריש ר"ל יום הששי שתנאי התנה הקב"ה אם יקבל את התורה מוטב ואה לאו אני מחזיר את התורה לתהו ובהו דקשי' למ"ד שבעה בסיון ותירצו משום דיום אחד הוסיף מ"ה מדעתו ובדעת הקב"ה הי' ביום וי"ו, וא"כ שה א יומא הוי זמן קבלת התורה, חמשה משום נעשה ונשמע וששי משום דהי' במחשבה ליתן, ויום ז' הוי קבלת התורה, שוב ראיתי בצל"ח פסחים דף ס"ח שכן העלה לישב וזה לדידן אבל לצדוקים א"א דהא לטעמם פעמים ה' וששה ימים בין עצרת לזמן מ"ת ועולים יפה דבריך מני ומינך ועיין.

והנה בהא שכתבתי דהקבלה הי' בששה שאמרו נעשה ונשמע ונגמר בשעת מתן תורה ניחא לי נמי הא דתמוה לכאורה האיך נתקיים התנאי שהתנה הקב"ה בבריאת העולם שיתקיים אם יקבל ישראל את התורה דהא דרשו ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית אם יקבל מוטב ואם לאו שם תהי' קבורתכם וכיון דקבלו בע"כ ולא ברצונם לא קבלו את התורה מעצמם רק היו מוכרחים לזה ומאי זה דדרשו ג"כ ארץ יראה ושקטה דמתחילה יראה אם לא יקבלו ולבסוף ושקטה ומה זה המורא דהא הקב"ה

הכריחם לקבל ע"כ נ"ל דבאמת מתחילה קבלו ברצון התורה כשאמר נעשה ונשמע ובשבת דף פ"ח הקשו בתוס' על הא דכפה עליהם הר כגיגית דהא הקדימו נעשה ונשמע ותירצו משום דמחמת קולות וברקים והאש הגדולה הי' חוזרין וא"כ לא הי' צריכים כפיי' רק להסיר מהם הפחד והחרדה ושפיר נתקיים התנאי.

ועוד י"ל לפי מה דמבואר במדרש תנחומא פ' נח כי על התורה שבכתב אמרו נו"נ וכפיית ההר הי' על תורה שבע"פ ומפני שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות ולא הי' רוצים לקבלה וא"כ י"ל התנאי על הבריאה היה רק עה"ת שבכתב וזו קבלו ברצון טוב ועיין פני' שבת שם, ועוד י"ל לפ"מ שהביא בח"א מהרש"א בע"ז בשם פענח רזי לתרץ על הא דהוכרח לכפות עליהם ההר דהא היה התנאי אם לא יקבלו יחזור לתהו ובהו משום דבלא"ה היו משה ואהרן ובניו מקבלין את התורה והי' לעולם קיום והוצרך ע"י כפיית ההר להכריח כל ישראל יע"ש, א"כ לדבריו שפיר נתקיים התנאי דהא משה ובניו היו מקבלים ברצון טוב התורה ויראה הארץ מתחילה ושקטה לבסוף, ועדיין יש להבין אמאי ושקטה לבסוף לפי מה שמשמע מתוס' ע"ז דף ג' ד"ה נוגעין בעדותן דקיום שמים וארץ תלי' לא לבד בקבלת התורה רק גם בקיומה וא"כ דלמא לא מקיימוה אח"כ וכמו שהיתה יראה מתחילה דלמא לא יקבלו יש ג"כ לירא דלמא אפילו לאחר קבלתה לא יקיימו אותה ואמאי נחה ושקטה דעתה לגמרי, ולפי תירוץ שני בתוס' שם דקיום שמים וארץ תליא רק בקבלת התורה לבד והא דאפ"ה הוי נוגעין בעדותן עיין במהרש"א ח"א הי' א"ש אבל לתי' ראשון קשה וכן משמע לי מסוגיא דפסחים דף ס"ח כתירוץ הראשון דמקשה על רב ששת דאמר לך קראי לך תנאי מהא דר"א דאלמלא תורה לא נתקיים שמים וארץ ופירש"י וכי אין הנאה בת"ת אלא ללומדיה לבדם דהא בוודאי עכשיו שכבר קבלוהו התורה ולא תלוי' גם בקיומה אין הנאה רק ללומדי' דשמים וארץ בלא זה קיימים על קבלתה מעיקרא.

ואמרתי ע"ד דרוש בשנדקדק עוד על הקרא דאמר משמים השמעת דין ולא אמר השמעת תורה ומה הוא הלשון דין וכי דין אחד לבד השמיע ה' לנו מן השמים, ואמרתי דהנה ילפינן מכמה פסוקים דינו תנאים והאחד מהם דבעי' תנאי קודם למעשה אבל במעשה קודם לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים, ולשיטת הרמב"ם צריך להיות דווקא מעשה בפועל ממש ולא בדיבור לבד קודם לתנאי שיהי' התנאי בטל כמבואר בהלכות אישות וא"כ כיון שהתנה הקב"ה עם הבריאה שיתקיים לאחר שהי' ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ונגמרה וכלתה הבריאה בפועל ובמעשה ממש והתנה על יום הששי שיקבלו ישראל התורה וע"מ ובתנאי זה יהי' קיום הבריאה הוי המעשה קודם לתנאי ממש

והתנאי בטל והמעשה קיים ע"כ מתחלה יראה הארץ אבל אח"כ כשנתנה התורה ונתחדש הלכה דבעי' דינו תנאי, ובמעשה קודם התנאי המעשה קיים והתנאי בטל שקטה דעתה ונחה דאע"פ שלא יקיימוהו לבסוף מ"מ מעיקרא התנאי בטל וזה שדבר קרא משמים השמעת דין היינו דין שצריך תנאי קודם למעשה דווקא עי"כ יראה הארץ מתחילה ושקטה לבסוף וזה דרוש נאה.

ובבאר היטב סי' תצ"ד יצא לפרש הא דאמר רב יוסף בפסחים שם ביומא דעצרתא עבדא לי' עגלא תלתא אמר לי' אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא ונדחק בפשט הא דקאמר האי יומא, ולפי דעתי נראה דהנה בש"ס הוריות פ"ג פליגי אי סיני עדיף או עוקר הרים עדיף ושלחו מתם סיני עדיף דהכל צריכין למרי דחטאי ור"י סיני ורבה עוקר הרים ובש"ס נדרים אמרו דפלפול התורה נתן הקב"ה למשה לבד אלא שהוא נהג טובת עין ונתנו לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך עיין בדף ל"ח שם ובוודאי אלו לא היה פלפול התורה לכל אחד ואחד הי' בידו חבילות חבילות מתני' ובברייתות ורק ע"י פלפול ועיון התורה לתרץ ולהקשות ולפרוק הרים זה גורם שאין הברייתות סדורות בידו כ"כ ולא גמר כולי האי על ידי פלפול וכמאמר רב פפא עירובין מ"ח אי לא דייקינן כולי האי לא הוי תנינן וכדאמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה, ויש לומר טעם לשבח הא דמוסיף משה יום אחד מדעתו מה שלא ציוה לו ה' כי לא הי' בדעת ה' ליתן רק התורה לבד בלא פלפולא והי' די להם בפרישות וטהרה שני ימים אבל משה ידע בנפשו שינהג בהם טובת עין ויתן להם במתנה גם פלפול התורה ע"כ הוסיף עוד יום אחד לטהרתן, וע"ז אמר ר"י אי לאו האי יומא דקא גרים שנתן משה עי"ז ג"כ הפלפול לישראל לא הי' עוקר הרים בפלפול רק כולם היו עוסקים בלימוד לבד לסדר ברייתות ומתניתות בידם ולא הי' לו עדיפותא שהי' סיני משאר אמוראים וכמה יוסף איכא בשוקא והאי יומא דעצרתא הוא דגרים דהוא היום היה מוסיף משה מדעתו דאלא"ה יה' נתנה תורה ביום חמשים ומשום האי יומא ניתנה ביום נ"א וא"ש.

ועוד י"ל ע"ד דרוש למש"כ השל"ה הקדוש במסכת שבועות במעלות הסירסור הא דמשה הוסיף יום אחד מדעתו משום דאבעי' בשבת דף פ"ו ישראל דדאיגו במצות חביל גופייהו ומסריח הזרע בב' ימים עכו"ם דלא דאיגו במצות לא ומחמת דדאיגי במצות מחמת יראה היה חביל גופייהו כי מצערין על המצות שיקיימו אותם ומש"ה אמר ה' היום ומחר והי' מסריח בב' ימים משא"כ משה ראה שמעכב הדאגה השמחה לעבוד את ה' בשמחה וטוב לב ומעורב בדאגה ג"כ שמחה שמערב הדאגה ע"כ הי' מוסיף יום אחד מפני שלא חביל כ"כ יע"ש וכיון שצריך לעבוד את ה' בשמחה זה מסיר הדאגה והצער מעשה

המצות ומשו"ה בעצרת כ"ע מודה דבעי' לכם כדי להראות ששמחים בקבלת התורה ונח ומקובל לו יום זה כפירש רש"י בפסחים שם.

והנה רי' אומר בקידושין ל"א מריש ה"א מאן דאמרי לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מפקדינא והא עבידנא השתא דשטעינא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה ממי שאין מצווה ועושה וכו' והטעם דמצווה ועושה דרואה ומצער יותר פן יעבור משא"כ באינו מצווה אבל כיון דבאמת צריך לקיים בשמחה וזאת מסיר הצער והדאגה, וכיון דר"י הי' סגי נהור ולא דאג ומצער במצות בלא"ה כיון שאינו מצווה אם הלכה כר' יהודא ע"כ אמר אי לאו האי יומא דמוכח דלא שייך דאיגי ומצער במצות ומשו"ה הוסיף יום אחד כמה יוסף איכא בשוקא דהא הי' גרע ממי שמצווה ועושה, או דהוכיח דגם בשאינו מצווה שייך דאיגי במצות דהא עדיין לא היו מצווים ועכצ"ל דקיימו כמה מצות עד שלא נתנו וכן מצינו במדרש שלא היו אוכלים מאכלות אסורות והיו מקיימים התורה עד שלא נתנה ואי לא שייך דאיגי בשאינו מצווה אם כן לא נסרח השכבת זרע מחמת חביל גופייהו וע"כ גם בשאינו מצווה שייך דאיגי במצות וזה מוכח ממה שאמר ה' היום ומחר ב' ימים ומשה הוסיף יום אחד משום דלא דאיגי כ"כ משום השמחה דמעורב בהדאגה אבל מ"מ מוכח דגם בשאינו מצווה שייך דאיגי במצות דאלא"ה למה די בב' ימים כיון דלא דאיגי בשאינו מצווה וע"כ גם בשאינו מצווה ועושה דואג ומצטער לקיים המצות ושפיר אמר ר"י דאי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא דמהא דמוסיף יום א' מוכח שהטעם משום דאיגי מצות וכו' והיה לי נחת לשעשע עמך בד"ת ותשמחני בתשובתך בקרוב אחיך או"נ בלב ונפש חפיצה חותם בברכה מרובה לך ולכל ביתך יה"ו הק' **שמחה** בונם **סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יז

שלום וברכה לתלמידי רב **חביבי המופלג בהפלגת** חכמים ונבונים מורג **וחרוץ** ובקי אוצר בלום מלא **וגדיש יראת** ה' **אוצרו**

כש"ת מוה"ר יצחק ווייס נ"י רב **דקהל** ק"ב יע"א

אחד"ש תורתך כשהית בימי החג אתי במחיצתי שאלת ממני לחוות לך דעתי מה שנהגו החסידים אנשי מעשה במדינת פולין וגם במדינתינו בגליל התחתון שהולכים על ימים טובים ונוסעים ועוזבים את ביתם לקבל פני רבם אי נכון והגון לעשות כן. בראשית דברי אני אומר הא דאמר ר' יצחק בר"ה דף ט"ז חייב אדם לקבל בני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי' לה למיזל לאו דוקא רבו שלמדו תורה דנשים אינן מחוייבין בתלמוד תורה וקרא דילפינן מינה בשונמית

כתיב ועיין במג"א סי' ש"א סק"ז שכתב האשה שווי לאיש בזה כדילפינן משונמית וצ"ל שכל גדול בדורו ואיש קדוש מיקרי רבו, ועיין בפנ"י בר"ה שם וכבר תמהו הראשונים על הא דר"י דהול"ל חייב אדם לקבל פ"ר בחדש ושבת כדיליף מקרא, וראיתי בריטב"א שכ' דבכל יום החיוב לקבל פני רבו אם הוא בתוך העיר וחוץ לעיר בחדש ושבת. וברגל אפילו חוץ לתחום בפסח ובסוכת בחוש"מ ובעצרת דאזל מעיו"ט או מיו"ט ע"י עירב ולא הוצרך ר"י להזהיר אלא למי שרבו במקום רחוק שלא להתעצל לראותו דשכיח בי' פשיעותא טפי, ולפי דבריו יש שלשה חילוקי דינים בחול בשבת וברגל בענין חיוב והא דלא רצה הריטב"א לומר ולחלק בחדש ובשבת יש מצוה אבל ברגל איכא חיוב כמ"ש במג"א שם וכן העלה בנוב"י מה"ת או"ח סי' צ"ד דזה אתי שפיר לפי הגרסא בר"ה מכלל דבחדש ושבת איבעי' לה למיזל משא"כ בסוכה דף כ"ז הגרסא מכלל דבחדש ושבת מחייב אינש לאקבולי אפי רבי' מוכח דגם בחדש ושבת חיובא איכא ולא מצוה בלבד אלא הריטב"א היה לו הגרסא גם בסוכה דאיבעי למיזל, ובמג"א סימן תקנ"ד ס"ק י"ב כתב גם בחול איכא מצוה וכן משמע בחגיגה דף ה' דר' יעקב בר חנייא הוי רגיל לקבל פ"ר כל יומא, ובס' א"ר הק' א"כ מה שאל בעלה של שונמית מדוע את הולכת אליו היום וכי מה בכך הא בכל יום נמי איכא מצוה ונ"ל דווקא באיש יש מצוה אף בחול אבל באשה יש לבעל לעכב על אשתו שלא תלך וידוע מה שכתב הכל בו מהאי טעמא פטרה תורה הנשים ממצות עשה שהזג"ג כיון דמשועבדת לבעלה משא"כ בשבת וחדש שכתבו הפוסקים שאין לנשים לעשות מלאכה בראש חדש כדאיתא בירושלמי ופרקי דר"א הובאה בטאו"ח סימן תי"ז וז"ש מדוע את הולכת אליו את דווקא מאחר שמשועבדת לבעל אין לה רשות ללכת להקביל בחול.

והנה בנוב"י שם הביא קושי' למה השמיטו הטור וש"ע הא דר"י והרמב"ם פ"ה מלכות ת"ת הלכה ז' הביא הא דר"י ותירוץ דחיוב זה לא היה רק בזמן הבית שהיו מקבלים גם פני השכינה בעלותם לרגל אבל לא בזמן הזה שלא יה' כבודו מרובה מכבוד שמים והא דהקשה דר"י על ר"א בסוכה דף כ"ז שאמר לר' אילעי אינך משובתי הרגל היינו משום דגם ר"א בזמן הבית היה ועוד דהרי ר"א קרא דרש ושמחת בחגיך ושפיר מקשה איך אפשר לקבל פ"ר ברגל אפילו בזמן המקדש הא צריך שלא לצאת מביתו ברגל עיי"ש, ודבריו תמוהים לפענ"ד דע"כ הך מעשה דר"א לא הי' בזמן המקדש שהרי ר"א היה בלוד ואי בזמן הבית הוי למה לא עלה לרגל וגם לתלמידו לא הוכיח רק שיצא מביתו ולא שלא עלה לרגל ודוחק לומר שלא היה להם קרקע או שהיו רחוקי' מירושלים ואינם עולים לרגל וגם לפמש"כ אפילו בזמן הבית לא משכחת שיקבל פ"ר ברגל כיון שא"א לצאת

מביתו הרי בזמן הבית הי' עולה עם אשתו ברגל משום שלמי שמחה לקיים ושמחת אתה וביתך כדאמרינן בחגיגה דף ו' עד הכי דמחייבי אמה בשמחה אייתיתו וברמב"ם פ"א מהלכות חגיגה כתב והשמחה האמורה ברגלים היא שיקרב שלמים יותר על שלמי חגיגה ונשים חייבות במצוה זו ואף לדברי הראב"ד שם שמשיג א"א לא בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה ובדידה תליא מילתא אם רוצה לעלות ולשמוח עמו אבל אם אינה רוצת לעלות לרגל אינו עולה מ"מ בעלה וודאי מחוייב לעלות משום קרבן ראי' וחגיגה ושלמי שמחה ומאי מקשה מהא דר"י דהא הוא וודאי מחוייב לעזוב את ביתו וע"כ הך מעשה שלא בזמן המקדש הי' ואעפ"כ מקשה מדר"י אר' אליעזר לכן א"א לומר כתירוץ הנוב"י דר"י אמר דינא על זמן המקדש אלא דגם בזה"ז החיוב לקבל פ"ר ברגל ושפיר מקשה וע"ז מתרץ לא קשיא הא דאזל ואתי ביומי' הא דאזל ולא אתי ביומי' וע"ז אמר ר"א אינך משובתו הרגל ומשבח אני את העצלנים שאין יוצאין מבתיהן ברגל, א"כ אין היתר כלל לעזוב את ביתו כל ימי הרגל לילך ולהקביל פ"ר אפילו אילו שחוזרים לביתם תוך ימי הרגל נמי אינם משובתו הרגל דהא שמחה נוהגת כל ימי הרגל כדתנן במתני' סוכה ההלל והשמחה שמנה והשמחה נוהגת בכל יום ויום מימי הרגל בפני עצמו משא"כ בראי' וחגיגה שאין נוהגין אלא יום אחד א"כ גם אלו שחוזרים לביתם בתוך הרגל לא שפיר עבדי.

ושבתי וראיתי שיש לקיים מנהגן של ישראל דקדושים הם שסומכין עצמם על הרמב"ם שם שכ' שחייב להקביל פ"ר ברגל ולא חילק בין אם עבר ואתי ביומי' לבין אזל ולא אתי ביומי' והכ"מ שם תי' דרבינו סבר דר"א הוא דסובר כן אבל ר"י פליג עלי' ולא מחלק כלל וזה דוחק מאוד ולא כתב במה פליגו, ואשר אני אחזה ליישב בשנדקדק האיך טעה ר' אילעי שהוא מחויב לקבל פ"ר ברגל אף שמבטל בזה שמחת ביתו זו אשתו איך יעלה על הדעת לבטל מצות עשה דאוריית' המפורשת בקרא בשביל מצוה דברי קבלה לקבל פ"ר ברגל ועל המקשין נמי קשי' איך אסיק אדעתיה דר"י אמר אפילו לא אזל ואתי ביומי' והרי אם לא יקבל פני רבו אינו עובר רק מצוה קלה מדברי קבלה בשב ואל תעשה ואם עובר על ושמחת קעבר בעשה דאורייתא בקום ועשה שהולך מביתו, ע"כ נ"ל דכבר חקר בשגיא סי' ס"ה אי מצות עשה דושמחת בחגך נוהג נמי בזה"ז מה"ת או דילמא אין נוהג מה"ת כיון דאין לנו שלמי שמחה ובתוס' מועד קטן דף י"ד כתבו דשמחת הרגל דרבנן ושמחת היינו בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה א"כ י"ל דוודאי נדחה מצוה דרבנן של שמחת הרגל מפני מצוה דדברי קבלה וחייב לקבל פני רבו שהוא מצות עשה דדברי קבלה ודוחה מצוה דרבנן של ושמחת וי"ל מהאי טעמא סבר המקשן וגם ר' אילעי

אפילו לא אזיל ואתי ביומי' נמי חייב לקבל פ"ר ברגל, וא"ש יותר מש"כ הכסף משנה דרבינו סובר דדווקא ר"א סובר כן משום דסבר דגם בזמן הזה נוהג ושמחת מן התורה אבל המקשן ור"י פליגי עלי' ולא מחלקו כלל משום דסברו בזמן הזה שמחת הרגל רק מדרבנן היא אלא שמדברי הרמב"ם פ"ו מהל' יו"ט שכתב וחייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו שנאמר ושמחת בחגך אעפ"י שהשמחה האמורה כאן הוא קרבן שלמים יש בכלל אותו שמחה לשמח הוא ובניו ואשתו כל אחד כראוי' לו ע"כ, ומזה הוכיח השאג"א שם דרמב"ם סובר דגם בזמן הזה מצות שמחה נוהג מן התורה בכל מיני שמחות אם כן לא א"ש דברינו בישוב הרמב"ם על כן לולי דמסתפינא הייתי אומר הא דושמחת בחגיך אין מן העיקר המצוה שישמח דווקא עם אשתו בביתו רק למצוה מן המובחר לשמוח עם בעלה, ועיין בעל המאור פ"ק דר"ה וא"כ בלא אזל ואתי ביומי נמי יכול לעזוב את ביתו לקבל פני רבו דמצוה מן המובחר נדחה מפני החיוב דדברי קבלה הואיל דאפשר לקיים עיקר השמחה שאין נעקר לגמרי וי"ל דר"י דאמר חייב אדם לקבל פ"ר ברגל מה"ט לא מחלק בין אם אזל ואתי ביומיי' לבין אזל ולא אתי ביומיה אבל ר"א יכול לסבור שאין חיוב לקבל פ"ר ברגל רק מצוה כמו בחדש ושבת דהוי גם כן רק מצוה בעלמא ומה"ט לא כתב הרמב"ם רק דחייב לקבל ברגל ולא הזכיר מחדש ושבת וא"ש יותר תירוץ הכסף משנה דרמב"ם סבר דדווקא ר"א סובר כן אבל ר"י דאמר דחייב לקבל פ"ר ברגל פליג עלי' ולא מחלק כלל. כל זה כתבתי וטרחתי לקיים מנהגן של חסידים ואנשי מעשה שהולכים לקבל פ"ר ברגל שרוצים לקיים דברי הרמב"ם שכתב דחייב לקבל פ"ר ברגל ורוצים לקיים דבריו גם בזה שאין מחלק בין אזל ואתי ביומי' לבין אזל ולא אתי ביומיה והנח להם לישראל וכו'.

ונ"ל ליתן טעם מה דצריך להבין לריטב"א דבחדש ושבת יותר חיוב מימי חול אבל לא חיוב כ"כ כמו ברגל וכן למג"א ושאר מפרשים שכתבו בחדש ושבת אינו חיוב רק מצוה אף דבחול נמי איכא מצוה וכתב במחצ"ה שם שצריך לומר דמצוה רבה ומיעוטא איכא בינייהו וצריך טעם למה דווקא בחדש ושבת יש חיוב או מצוה יותר משאר זמנים, ונ"ל לפי מה שאמר הנביא ישעיה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו וכו' והמדרש ילקוט שם ש"ה מתי אבוא וארא פני אלקים אמרה ישראל רבש"ע אימת אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולים בשלשת פעמי רגלינו ורואים את השכינה א"ל הקב"ה בני בעוה"ז הייתם עולים בשנה שלש פעמים כשיגיע הקץ אתם עתידין להיות עולים שם בכל חדש וחדש שנאמר והיה מדי חדש בחדשו וכו' א"כ חזינן דלעתיד יעלו גם בחדש ושבת וי"ל משו"ה יש מצוה וחיוב יותר בחדש ושבת גם בזמן הזה וא"ש מה ששאל

להשונמית לא חדש ולא שבת. וע"ד אגדה פירשתי מה שצריך להבין ג"כ כפל הלשון והיה מדי חדש בחדשו ושבת בשבתו ואכ"מ. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יח

שלום וברכה לכבוד הרבני המופלג חרוץ ברק השנון כ' מו"ה שמעון דייטש ש"י.

בנידון מי שנתערב לו בערב פסח מעט מי פירות במים שלנו וקשה לו למצוא מים אחרים אם מותר ללוש בהם אעז ואומר במג"א סימן תר"ב סק"א הניח בצ"ע אם מעט מי פירות גם כן ממהר להחמיץ וכתב דמדברי הרא"ש בקיטוף משמע דאינו אוסר דבר מועט וכבר עמדו עליו המפרשים בחמד משה וא"ר דהא רבנן אמרו כל דאסור ללוש אסור לקטוף וכתבו דדוקא לכתחילה אסרו רבנן משום גזירה דלישה אבל בדיעבד יש לומר דמותר בדבר מועט ועיין בפרמ"ג מה הוא דבר מועט וכתב דמסתבר בששים כמו שכתב הר"י לענין מצה עשירה דמועיל ביטול בסמ"ך יע"ש ואע"ג דהכי לאו בביטול איסור תלי' רק לבטל חורפייהו דמי פירות וי"ל דגם בפחות מכן בטל חורפייהו וכמו שמצינו במים שלא לנו בסי' תנ"ה דבטל ברוב וכתב במג"א דלא סגי ברוב רק חד בתרי ממש כדי לצנן המים וכיון דלא מצינו כמה שיעור הצינון דמי פירות ועיין בספר מנוח שכתב דטבעם של מי פירות דרותחים וא"כ לכאורה יש לדמות למים שלא לנו אלא דידוע דאינו דומה מים שנתחממו ע"י דבר אחר שנצטננו בקל יותר מדבר שטבעו ובעצמותה רותח וכיון דלא מצינו עד כמה בטל חורפייהו מסתבר להחמיר עד ששים דמצינו שיעור זה לכל ביטול איסורים בטעמא ועיין בח"ס או"ח סי' קכ"ט דהביא כמה דברים דאין שיעור ביטולם שוה ובנתיב חיים בהג"ה מציין על המהרש"א בפסחים דף ל"ח שהעלה מכח קושיתי דהאיך יוצאין בחלת תודה ורקיקי נזיר לחובת מצה דהא כיון דהי' מעט שמן ע"כ מים נמי הוי בו וא"כ מי פירות עם מים ממהר להחמיץ ותירץ או דכהנים זריזים כמו דמשני לענין פושרים או כיון דהוי רק מעט מ"פ אינו ממהר להחמיץ ומדלא הביא מהרש"א הא דקיטוף משמע דאין ראי' כ"כ מקיטוף דהוי דבר מועט מאוד וגם הוא רק על פני העיסה משא"כ בנתערב בתוכו וע"כ כתב המג"א נמי דמרא"ש משמע דבאמת אין ראיה רק משמעות בעלמא דשאני קיטוף דהוי רק מעט מזעיר אלא דיש להביא ראיה מהא דפריך הש"ס על הא דאין לשין בפושרין מהא דכל המנחות נילושין בפושרין, ומתרץ דכהנים זריזין ואמאי לא פריך מיד על רישא דברייתא על ר"ג דאמר ישרף מיד וא"כ כל המנחות נמי דמגבלין במים ושמן וכמ"ש רש"י ותוס' הא דלא הקשה רק ממנחת

נסכים במנחות דף נ"ז היינו משום דידע דשאר מחות מגבלין במים וא"כ קשה לר"ג מאי שנא ממנחות.

וראיתי שכבר עמד בזה בשעה"מ בהל' חמץ ומצה בפ"ח ותירץ דמזה מוכח כמהרש"א דמעט מי פירות עם רוב מים אינו ממהר להחמיץ ובמנחות רוב מים הוי ולא קשה על ר"ג יע"ש, אלא דבאמת אינו מוכח די"ל דמשום הכי לא מקשה על רישא דברייתא משום דרק ר"ג אמר דישרף מיד משא"כ לרבנן ור"ע דמתירין לא קשה ורצה להקשות לכ"ע ע"כ הקשה מסיפא דברייתא דהכל מודים דאין לשין בפושרין אלא דלשיטת רש"י דברייתא במי פירות לבד איירי אבל במים עם מי פירות גם ר"ע מודה דממהר להחמיץ ותשרף מיד מוכח שפיר מדלא הקשה מכל מנחות דהוי מי פירות עם מים ולכ"ע ממהר להחמיץ וע"כ דמעט מ"פ ברוב מים אינו ממהר החימוץ ובזה א"ש קושי' התוס' על רש"י מהא דוותיקא דמים ומלחא אסור ומשחא ומלחא שרי, והקשה בפנ"י וגם מהראנ"ח מאי הקשו דלמא הא דמשחא ומלחא שרי ע"י שימור דהא ר"ע סבר דמהני שימור משא"כ מיא ומלחא אסור דהוי מי פירות עם מים דכ"ע דלא מהני שימור ותירוץ מהאנ"ח בדברי מהרש"א כיון דמלחא מעט במים אינו ממהר להחמיץ וצריך עדיין להבין מנ"ל לתוס' להקשות על רש"י ולפי דברינו א"ש דאי במים ומ"פ מעט כ"ע מודים דממהר החימוץ ולא מהני שימור אמאי צריך להקשות ממתניתן דמנחות דנילושות בפושרין ויותר היה לו להקשות האיך משכחת כל המנחות דהא מ"פ עם מים לא מהני שימור וקשה לר"ע וע"כ מוכח דבמעט מי פירות מהני שימור ושפיר הקשו בממ"נ על רש"י מהא דוותיקא ומוכח מכל הני דבמעט מי פירות בוודאי בדעבד אין לאסור אבל מ"מ לכתחילה אסור דהא אפילו קיטוף אסרו רבנן ואם כן אין ללוש במים שנתערבו מעט מ"פ, ועיין במג"א סימן תנ"ה בשם מטה משה בסק"ט שאין ליקח כלי שהיה בו דבש או שאר מי פירות לשאוב בו מים משום דממהר להחמיץ ובדיעבד יעבד י"ל דאינו אסור דהוי רק מעט אבל לפי מה שכ' בח"ס או"ח בסוף סי' קכ"ט דאין הטעם משום פליטת הכלי רק משום דחרסי הכלי שבלעו מי פירות ושהו בתוכן החרסים בעצמן מתחמצין א"כ גם בדיעבד יש לאסור כה"ג אם שהה באפייתן ועיין בכ"ס או"ח סי' צ"ד שמצדד לומר דאם מעורב מי פירות במים עדיף יותר מקיטוף ויש להקל אפילו לכתחילה במ"פ מעט דשאני קיטוף דאינו מתערב עם המים יפה ולא נחלשו כ"כ ונדון שלנו דנתערבו פחות מס' במים שלנו מ"מ נ"ל בשעת הדחק יש תקנה להוסיף ג"כ מים אחרים עד סמ"ך נגד מי הפירות דהא מים שלא לנו בטלים ברוב מים שלנו ועיין במג"א תנ"ה ס"ק ט"ו דיש להתיר אפילו לכתחילה להתערב דהא אין הטעם בשביל איסור אלא בשביל צינון וא"כ גם במי פירות

כן דהוי הטעם רק משום דממהר להחמיץ ועיין בח"ס קכ"ט דפשיטא ליה דמותר לבטל השומים החריפי' דמבטלין רק היתר שלא יאסור ובפרט בלא"ה כבר כתבנו דאפשר אף בפחות מששים מהני לבטל המי פירות ורק מכח חומרא דלא ידעינן שיעורא וכמה צריך ששים ואף דמ"מ לכתחלה אין לקטף מ"מ כה"ג שאין לו מים אחרים שלנו ולא יכול עוד לשאוב קודם יו"ט יש להתיר ללוש בהן ויהיו ג"כ זריזין באפייתן.

והנה במלח כתב הח"י סי' תס"ב אע"ג דבשאר מ"פ לא מקרי מצה עשירה בביטול בס' מ"מ מלח שאני דלטעמי' עבידא ומרגישין טעמו אף ביותר מששים ומה"ט מסתפקו הפוסקים אף במעט מלח לענין מצה עשירה בסימן תנ"ה, ולפ"ז אף לענין ממהר להחמיץ י"ל דמלח שאני דחריף יותר ולטעמי' עביד אף במעט מלח ברוב מים נמי ממהר להחמיץ ולא דמי לשאר מי פירות ובזה יש לדחות דברי השעה"מ שרצה להוכיח דהרא"ש סבר דאין לחלק בין מים מרובים דהוי חמץ גמור ובין מים מעוטים דהוי רק נוקשה מדהקשה על הרי"ף לפי הבנתו דהרי"ף סבר דמי פירות עם מים אין מחמצין כלל מהא דותיקא דמי' ומלחא אסור דהא אורחא דמלתא דהוי מ"פ מועטין ומשו"ה מחמיצין וע"כ דאף ברוב מים עם מעט מ"פ סבר הרא"ש דהוי רק נוקשה, ולפמ"ש אין ראי' די"ל דסבר הרא"ש דמלח שאני כיון דלטעמי' עבידי' אף במים מרובים הוי כמי פירות עם מים ובזה יש ליישב קושי' תוס' על רש"י מהא דותיקא דהא כבר כתבנו לעיל דקושיתם הוא משום דמלחא רק מעט מי פירות ורוב מים ולא ממהר להחמיץ ומהני שימור כה"ג וכאשר הוכחנו דגם רש"י ע"כ סבר כן מדלא הקשה מכל שאר מנחות ומקשה הש"ס רק מפושרין אבל אי אמרינן דבמלח גס מעט לא בטיל ברוב מים וממהר להחמיץ ממילא מהאי טעמא מיא ומלחא אסור ולא מהני שימור אף ברוב מים וא"ש, ועיין ברא"ש פסחים מלח ממהר החימוץ כשנילושה במים, ואחתום בזה בברכה מרובה פ"ב יום א' לסדר שמיני תרמ"ז לפ"ק הק' **שמחה** בונם **סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יט

שלום וברכה לתלמידי המופלג חרוץ ברק השנון בע"פ **כש"ת מו"ה** יצחק קערפעל נ"י **יושב עה"ת** בק"ק **פאקש** יע"א.

אחדש"ה ראיתי דבריך בדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות חו"מ הל' ה' שכתב דמצה שלשה בשאר מי פירות חוץ מיין שמן ודבש וחלב יצא ידי חובתו בפסח דלא מצינו רק הני וכבר הקשו דא"כ ר"ל דנקט נמי עיסה שנילושה ביין שמן ודבש אין חייבין על חימוצו כרת נימא נמי דווקא הני הוי מי פירות ולא שאר משקין והרמב"ם בפ"ה כ' דכל משקין מקרי מי פירות ואין מחמיצין בלא מים, נ"ל דרמב"ם הוכיח דכל מי פירות לא מחמיצין

מסוגיא דמנחות דפליגו אי מחמיצין בתפוחים ומסיק דעכ"פ נוקשה הוי וחזינן דאף מי תפוחים בכלל מי פירות ועיין במג"א סי' תר"ב שהביא בשם ש"ג דכתב דמי תפוחים ורמונים שהם חמוצים משקה היוצא מהן מחמיץ וכתב עליו דלא משמע כן מסוגיא דמנחות דף מ"ד וכן מדברי הרמב"ם דנקט תפוחים ורמונים וכיון דתפוחים דחמוצים ואפ"ה מי פירות הוי ואין מחמיצין כ"ש שאר מי פירות ומשו"ה סבר הרמב"ם דכל מי פירות אין מחמיצין והא דנקט ר"ל דווקא יין שמן ודבש צ"ל כמ"ש הה"מ דדרך ללוש בהן משא"כ לענין מצה עשירה דלא מצינו רק יין שמן דבש וחלב, ויש ליתן טעם למה דווקא הני משום דאנן קיי"ל דכל מי פירות זיעא בעלמא נינהו לענין תרומה וערלה וביכורים עיין בחולין ק"כ ובפסחי' דף כ"ד משא"כ יין ושמן משקין היוצא מהן כמותן וכן לענין דבש לא מיבעיא דבש דבורים אלא אף דבש תמרים כדמשמע לכאורה מדנקט סתמא דבש דאף דבש תמרים בכלל ובדבש תמרים ר"י פוטר מקרן וחומש וכן אמר רב אשי ברכות דף ל"ח ע"א דובשי דתמרי מברכין עליו שהכל מ"מ כבר כתבו שם הרא"ש והרשב"א לפרש דברי בה"ג בדבש הזב מאליו מתמרים מברכים בפה"ע דהוי כפירי ממש ולא כמשקין היוצאין משום דבקרא כתיב דבש ולא תמרים משמע דהדבש מז' המינין הוא ומברך בפה"ע ואף דכתב הב"י בסימן ר"ב דמדכתב הרמב"ם דסתם בדבש תמרים מברך שהכל משמע דאף בזב מאליו מברך שהכל דלא כבה"ג מלבד דאין הוכחה כ"כ מ"מ אף דלענין ברכה מברך שהכל כיון דלא אוכל גוף הפרי ואינן עומדין למשקין כמו זתים וענבים מ"מ כיון דלענין שבעה מינין מצינו לשון דבש ולא תמרים לא הוי זיעא בעלמא כמו שאר מי פירות ומש"ה דווקא ביין שמן ודבש וכן חלב הוי מצה עשירה דהוי ממשות הפרי ולא בשאר מי פירות דהוי רק זיעא בעלמא ולא נתעשר המצה עי"כ.

ורציתי לומר דראי' הרמב"ם דבשאר מי פירות לא הוי מצה עשירה מהא דתוספתא הובא בהראב"ד בהשגות שם דיוצאין במצה מתובלת בין שתבלה בקדרה ובין שתבלה בעיסה, והראב"ד כ' דהא דתוספתא שתבלח משנאפת וזה דוחק כמ"ש הה"מ ומזה הוכיח הרמב"ם דווקא ביין שמן ודבש וחלב אבל בכל שאר דברים לא הוי מצה עשירה ומובן שפיר הא דהביא הראב"ד הא דתוספתא כאן דמאי שייכות לדברי הרמב"ם אלא משום דהוכחת הרמב"ם מהא תוספתא ומשו"ה כתב הראב"ד דאין ראי' דההיא שתבלה משנאפת אבל בלישה גם בשאר מי פירות הוי מצה עשירה.

והנה במג"א סי' תנ"ה כתב דמדברי הרמב"ם והה"מ משמע דאין יוצאין במצה מתובלת בשומשמין וקצח ובמחצית השקל מפרש משמעות המג"א מדכתב הרמב"ם בפ"ה מותר ליתן התבלין והקצח לתוך הבצק וכן מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב וביום

ראשון אסור ללוש רק במים בלבד משמע דגם על תבלין וקצח קאי משום דהוי מצה עשירה וכן מדכתב הה"מ דהתוספתא אינה סוברת לחם עוני כר"ע רק למעט מעשר שני כדברי ר' יוסי הגלילי ואינה אוסרת מצה עשירה ואין הלכה כמותו אלא כר"ע משמע דלדידן אוסר הה"מ, ובאמת אין שום משמעות כ"כ ויותר נראה לי לומר מדהביא הרמב"ם בפ"ה דמותר ליתן התבלין לתוך הבצק ובפרק וי"ו לא כתב דיוצאין במצה מתובלת רק לשין בשאר מי פירות והי' לו להביא הא דתוספתא דשמעינן תרווייהו דאינו מחמץ וגם דיוצאין בו וע"כ דרמב"ם סבר באמת דאין יוצאין רק דמותר ללוש בהן אבל מ"מ מצה עשירה הוי והתוספתא דלא כהלכתא כמ"ש הה"מ אלא דעדיין קשה מה בין שאר מי פירות לתבלין, ולפי מה שכתבתי א"ש דבשאר מי פירות טעמא משום זיעא בעלמא הוא ולא הוי מצה עשירה דאין ממש בתוכו משא"כ בתבלין בעין וכדומה דהוי ממש גם הרמב"ם מודה דהוי מצה עשירה וא"ש נכון.

ודברי הרמב"ם רפ"ה צריכין ביאור שכתב דאין ללוש ביום ראשון אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא משום לחם עוני ותמוה האיך יעלה על הדעת משום חמץ דהא כתב באותו הלכה דמותר ללוש במים ושמן ודבש אפילו לכתחילה דפסק כר"ע דאינו ממהר להחמיץ ועיין בשו"ת כתב סופר סי' צ"ב שעמד בזה ויש לפרש דבריו לפי מה שכבר הביא הה"מ בשם יש מפרשים הא דמתיר הרמב"ם שאר מי פירות ביום ראשון היינו דוקא עם מים משום דראוי לבוא לידי חימוץ אבל בלא מים אין יוצאין ושאר מפרשים סברו דאף בלא מים יוצאין משום דלא צריך רק ראוי לבוא לידי חימוץ בשום צד ואופן שבעולם וכיון דאם לש במים בא לידי חימוץ גם במי פירות כשר עיין בלחם משנה שם ופר"ח הוכיח מדברי הרמב"ם דיוצאין בשאר מי פירות דסבר דמים עם מי פירות הוי חמוץ גמור דאל"ה לא הי' יוצא מהיקש דלא תאכל עליו חמץ אבל לפי דברי הלח"מ אינו מוכח וא"כ יש לומר דזה כונת הרמב"ם דכתב דאין לשון ביום ראשון אלא במים בלבד משמע דגם מים עם יין ושמן ודבש נמי אסור ומפרש לא משום חמץ היינו משום דלא בא לידי חמוץ גמור ואינו יוצא בלא"ה אף בלא טעמא דלחם עוני אלא דטעמא משום דלחם עוני דבאמת מים עם מי פירות הוי חמוץ גמור כמו שסבר הה"מ להרמב"ם שחייב כרת במים עם מ"פ או דלא צריך רק מין שראוי לבוא לידי חימוץ והנפקותא דאי ליתליה רק מצה שנילוש במי פירות יאכל עכ"פ לצאת לידי מצה אע"ג דלא מקיים העשה דלחם עוני כמו שסבר הב"ח וגבורות השם דשני מצות הם כמו שפירש האלי' רבה דברי גבורות השם וא"ש והרמב"ן במלחמות דחי שיטה זו דלא סגי במין שראוי לבוא לידי חימוץ מהא דאמר רב פפא דטעמא דר"ל משום דאינו ראוי לצאת בו ידי מצה משו"ה

גם משום חמץ לא חייב אע"ג דהוי מין שראוי לצאת בו ואע"ג דלא אמרינן היקש זה מהא דהקשה מברייתא דהמחהו וגמעו מ"מ מוכח דאינו יוצא ידי מצה במה שאינו ראוי עתה לבוא לידי חימוץ יע"ש ובאמת לא קשה די"ל דהיינו טעמא דאלו פוסקים דסברו דדי במין שראוי בשום צד ואופן ומביא לידי חימוץ מברייתא דהמחהו דחייב משום חמץ אע"ג דיש להקיש נמי איפכא חיוב חמץ ומצה כס"ד דרב פפא וע"כ דמהני במין לצד משא"כ אורז ודוחן דמ"מ בשום צד להיות חמץ רק סרחון אלא דקשה לי מברייתא ל"ה ע"ב דקאמר דטעמא דלא יצא במצה של טבל משום מי שאיסרו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל וקומי רב ששת ברייתא כר"ש דלית ליה איסור חל על איסור ורבינא אמר אפילו תימא רבנן דיצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ לבד דהא מהאי היקשא ממעטינן נמי מה שאינו ראוי לבוא חימוץ ואי אמרינן דההיקש הוא דצריך רק מין שראוי לבוא בשום אופן לחימוץ אע"ג דעכשיו שנילוש במי פירות א"א מ"מ כיון דבמים אפשר איסורו משום בל תאכלו חמץ קרינן א"כ גם בטבל למה לא יצא דהא המין ראוי שחייב עליו משום בל תאכל חמץ אם יפריש ויתקן טבלו ודוחק לומר משום דצריך מעשה הפרשה משא"כ במי פירות דהי' יכול ליתן מים תחת מי פירות דהא בידו להפריש ובלא"ה לא נראה לחלק כן ומוכח מזה דלא די במין לבד רק שצריך עכשיו להיות ראוי בשעת לישה לבוא לידי איסור חמץ וצ"ע, והנני רבך חפץ בטובך פ"ב יומי דניסן זמר"ת לפ"ק הק' **שמחה** בונם **סופר** בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כ

שוכ"ט לתלמידי המופלג בתורה ברק השנון יפ"ת מו"ה שמעון דייטש שי' בק"ק ראווימש במדינת פאזען.

אודות מה שהערות על אתרוגים המובאים מאה"ק תוב"ב והרבה ב"א שלימים ויריאים מחמת חיבת קודש לקחו מהם לצאת בו חובת היום ולא ידעו אם הפרישו מהם תרומות ומעשרות ויש בו חשש לצאת בו משום אתרוג של טבל והבאת שיטות הפוסקים בדין תרומות ומעשרות בזה"ז אי דאורייתא או דרבנן. הנה הרמב"ם בפ"א מהלכות תרומות כ' דתרומה בזה"ז דרבנן ואפילו בימי עזרא הוי רק דרבנן משום דלא הוי ביאת כולכם כמו שאמרו בש"ס נדה פ' יוצא דופן דאפילו למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא חלה דרבנן משום דכתיב בבואכם ביאת כולכם כן סבר ג"כ הרמב"ם לענין תרומה דכתיב כי תבואו וכן לענין מעשר, ועיין בכ"מ מה שנדחק לתרץ השגת הראב"ד ועיין בב"ח וכן בט"ז של"א

סק"א דהתכוונו לד"א דלמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן סבר אע"ג דקדושה שני' לא בטלה מ"מ ביאת כולכם בעינן כמו בחלה, ועיין בר"ש פ"א דשביעית ומחלק הרמב"ם בין קדושת ירושלים ומקדש ובין קדושת הארץ וכן מחלק תוס' יבמות פ"ב ע"ב דקדושת ירושלים לא בטלה שקדושת מחיצות קיימא כל שעה מאשר לו חומה אעפ"י שאין לו עכשיו או משום דאיקרי נחלה ואין לה הפסק א"נ משום דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ובזבחים דף סמ"ך בתוס' ד"ה מאי קסבר וכו' בסוף הדיבור לא ניחא לתוס' בהכי וכתבו שתימא הוא לומר שקדושת הבית קיימא ולא יתחייב בתרומה רק איפכא כתבו דיש לומר דקדושת הבית בטלה ולא קדושת הארץ כמו דאשכחן בשילה דבטלה קדושת הבית וכן בנוב וגבעון דהותרו הבמות ולא נתבטלה קדושת הארץ.

והנה הרמב"ם בפ"ו מהלכות בחירה במתק לשונו כ' טעמא משום דקדושת מקדש וירושלים משום השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי אח מקדשיכם ואמרו חכמים אפילו בשעת שממה בקדושתן הן עומדים, ואגב אומר מה שכתב בנימוקי הרמב"ן בפרשת בחקותי כי שממות הארץ והמקדש אשר היתה מעולם ארץ טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם ולא תמצא בכל הישוב אשר חרב כמוהו וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם וזה מפני קדושת הארץ והשממה בעצמה מורה על קדושתה שאין לאומים אחיזה בה לישבה אפי' בשעת שממה בקדושתן הן עומדים, ובזה פרשתי ג"כ מה שאמר הנביא ישעי' כאיש אשר אמו תכחמו כן אנכי מנחמכם ובירושלים תנוחמו היינו אף בשעת החורבן על ידי ירושלים שנשאר שממה זה ראי' גדולה והבטחה ונחמה לנו שנחזור לירושלים ואין לאויבינו אחיזה ונשאר גם כן לעתיד לבא וגם לאחר החרבן מקדש וירושלים בקדושתן וזה שאמר ובירושלים תנוחמו, אבל קדושת הארץ סבר הרמב"ם דבטלה לענין תרומה וגם בימי עזרא לא נתחייבו בתרומה ומעשר מפני דלא הוי בביאת כל ישראל כאשר יהי' לעתיד, ולפי זה להרמב"ם גם למ"ד דסבר דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ומקריבין אעפ"י שאין בית וחומה מ"מ מצי סבר לענין בתי ערי חומה דלא קדשה לע"ל דהתם לא שייך טעמא מפני שכינה לא בטלה וכן משמע קצת מש"ס עירובין ל"ב ע"ב דקאמר למ"ד דלא קדשה לע"ל דיליף דכתיב והביאך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשת מק"ש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל הדברים בשמיטין ויובלות וקידש בתי ערי חומה אף ירושת עזרא כן ולא נקט נמי קידש מקדש וירושלים וע"כ משום דקדושת מקדש וירושלים י"ל דקדשה לע"ל דשכינה לא בטלה והקרא לא איירי רק בקדושת הארץ ובתי ערי חומה ולדברי הרמב"ם צ"ל הא דמייתי הש"ס במגילה תנאי דפליגו בבתי ערי חומה לא על ר"י קאמר

דקאמר שמעתי שמקריבין בבית חוניו אלא רהיטא דש"ס הוא משום דאיירי בפלוגתא דקדושה ראשונה כמו שכתב תוס' בזבחים דף ס' ע"ב בסופו וכו'.

ובזה מיושב קו' הט"א שם דמקשה בש"ס זבחים אמר המעלה בזה"ז ר' יוחנן אמר חייב קדוש' ראשונה קלע"ל ור"ל אמר פטור ל"ק נע"ל ורצה מתחילה לאוקמי בפלוגתא דהני תנאי דר"א ור"י ודחי לה ומשמע דנדחו דברי ר"ל דליכא תנא דקאי כוותי' ואמאי לא מייתו תנא דבתי ע"ח דקאי כר"ל דחזרו וקדשי בימי עזרא בתי ערי חומה ולדברי הרמב"ם א"ש דגם למ"ד בבתי ע"ח דלא קדשי מצי סבר במקדש דקדשה משום דשכינה לא בטלי וגם בשבועות צ"ל רהיטא דש"ס הוא וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפ' י"ב מהלכות יובל ושמיטה דפסק דלא קדשה ועיין בכ"מ שם ובמקדש ובירושלים פסק דקדשה ומנא לי' לחלק מסברא מה דמשמע מש"ס לכאורה להיפך ולפי מ"ש יש לרמב"ם ראי' מסוגי' דזבחים דלא קאמר דר"ל סבר כתנא דבתי ערי חומה ועיין.

והראב"ד כתב להיפך אפילו למ"ד דקדושה שניי' קדשה לע"ל י"ל דווקא קדושת הארץ ולא קדושת ירושלים ומקדש ונתן טעם משום דעזרא ידע שעתידין להשתנות ולהתקדש קדוש אחר בכבוד ה' יע"ש, וכן מוכח מדברי תוס' מגילה שכתב אפילו למ"ד קדושה ב' לא בטלה היינו דווקא לענין תרומה בזה"ז אבל לכל מילי אחרינא וודאי בטלה ועיין בט"א שם, אלא מדברי תוס' משמע אפי' לענין בתי ערי חומה נמי אין חילוק בין קדושה ראשונה לשני' והראב"ד סבר דווקא קדושת מקדש וירושלים ומשו"ה כתב הראב"ד נמי בהלכות שמיטה ויובל על הרמב"ם דכתב אפילו קדושת עזרא לא מהני בבתי ערי חומה דזה דלא כר' יוסי אלא במקומות שלא קידש עזרא יע"ש, והא דמקשה הראב"ד בהשגות מהא דאמרי' אם אין מקדש ירקב וכן בנפלו מחיצות כבר תירצו במג"א סוף הלכות ת"ב וכן בברכת הזבח וכן היעב"ץ בלח"ש משום דאתקוש מעשר לבכור וכיון דאין מזבח בנוי אין נאכל כמ"ש תוס' בזבחים שם וכולם נתכוונו לדבר אחד, ועיין בתוס' יו"ט סוף מס' עדיות שנדחק בזה ומשום הכי פסק הרמב"ם נמי דהשוחט ומעלה בזה"ז חייב משום שוחט בחוץ וכן במטיל מום בזה"ז כתב הרמב"ם בפ"א מלהכות איסורי מזבח דהוי בל"ת, והכ"מ תמה מסוגי' דע"ז דף י"ג דקאמר רבא משום דנראה כמטיל מום וי"ל לרמב"ם דרבא סבר דלא קדשה לע"ל או משום דרצה לאוקמי מתני' לכ"ע וכן מוכח מדפריך ולהוי כמטיל מום בבעל מום וזה רק לר' מאיר אבל לרבנן מטיל מום בבעל מום מן התורה. ל"ל בה ומאי פריך והא קיי"ל כרבנן וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות א"ב וע"כ משום דרצה לאוקמי רבא ככולי תנאי ועיין בט"א במגילה ומשו"ה אמר רבא נמי מפני שנראה כמטיל מום משום דרצה לאוקמי ככולי תנאי דאפילו לא קדשה לע"ל

ובזה א"ש הא דמקשה בפשיטו' ולהוי כמטיל מום בבעל מום דהא קיי"ל כרבנן אלא דמקשה על רבא דקאמר שנראה כמטיל מום ופסקינן כר"י דהמעלה בחוץ חייב וע"כ משום דרצה לאוקמי ככולי תנאי וממילא מקשה שפיר נמי ולהוי כמטיל מום בבעל מום ואע"ג דר"א ור"י כ"ע סברו דקדשה וכן לפי שיטת הרמב"ם גם מתנא דבתי ערי חומה לא מוכח דסבר דלא קדשה במקדש וירושלים כמו שכתבנו מ"מ מצינו תנאי דאבא שאול בשבועות ע"ז דסבר דכל אלו בעינן והיינו משום דסבר דלא קדשה אפי' במקדש, אלא א"כ הדרה הקושי' מ"ט לא אמר בזבחים דר"ל כאבא שאול אתיא וצ"ע.

ועיין בח"ס יו"ד סי' ש"ו וכן בסי' רמ"ו שהביא דברי כפתור ופרח שר"ח מפריז עלה לירושלים שנת י"ז לאלף הששי ואמר להרב שרוצה להקריב קרבן ומתוך טרדה לא שאלתי על הטומאה וכהן מיוחס ושוב כתב טומאה הותרה בצבור יע"ש, וכן מצאתי בברכת הזבח דף ס' שכ' בתוך הדברים על התוס' בד"ה מאי קסבר וכו' כמו האידנא בזה"ז שאומת העולם מקפידים בעו"ה שלא מניחים לנו לבנות מזבח ואז אין מקריבין קרבן ומשום הכי אין אוכלין ג"כ מעשר שני וביעב"ץ כתב דיש לשאול גם על שקלי צבור ואולי קרבן פסח רצה להקריב יע"ש, ולפי מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' כלי המקדש דגם בקרבנות צבור יכול יחיד להתנדב ורמסרם לצבור, ועיין במשנה למלך שם גם קרבן צבור יכולין להקריב בזה"ז ויש שם בדברי היעב"ץ טעות דמוכח שכתב על הא דמשמע מדבר ר"ח שרוצה להקריב אף תמידין שקשה לקבץ שקלים מכל ישראל ואפשר שהוא סומך ע"ד ר"י דנימוקו עמו וס"ל מתנדב ולא חייש לשמא לא ימסור יפה לצבור אע"ג דלא פליג אלא במכשירי קרבן רפ"ד דשקלים וכו' ובאמת שם משמע להיפך מירושלמי דאפילו רבנן דפליגי על ר"י דסבר בשומרי ספיחים בשבעית הרוצה להתנדב בחנם עושה אמר ר' יוסי בשם אילא במכשירי קרבן מודו ומשו"ה הא דתני האשה שעשתה כתונת לבנה כשירה וכן הא דיחיד מתנדב עצים לקרבן אפילו כרבנן אתי' ור"י דסבר דמתנדב להיות שומר חנם בגוף הקרבן אייריי ואדרבה הייתי מתמיה איפכא על תוס' יומא ל"ה ע"ב בד"ה ניחוש שכתבו תוס' דאפילו לרבנן דר' יוסי אתי' משום דאנן סהדי והא בירושלמי אמרו דבמכשירי קרבן גם רבנן סברי דלא חיישינן שמא לא ימסרנה יפה, וראיתי אחר כך במשנה למלך בפ"י מהלכות שקלים שעמד בזה. ועד כה דברנו במה שנוגע לקדושת מקדש וירושלים ומחמת חבת קודש הארכתי קצת אף דלא שייך לענינו כ"כ, אבל בקדושת הארץ סבר הרמב"ם בפ' ב' הלכות תרומה דלא קדשה לע"ל ותרומות ומעשרות בזה"ז דרבנן וכן פסקו רוב ראשונים וכן סתם בש"ע יו"ד של"א ונקטו לעיקר כהרמב"ם וכן לענין שאר פירות נקט בש"ע לעיקר כהרמב"ם דגם שאר פירות מה"ת

דלא כתוס' וראיתי במבי"ט שכתב להקל בפירות האילן ופשיטא לי' דהוי מדרבנן וכתב דמשו"ה אינו צריך לעשר בזמן הזה ובאמת הרמב"ם סבר דכל פירות הוי דאורייתא וכן בשו"ת מו"ה בצלאל ומהרשד"ם הובא בכפות תמרים שפלפלו באתרוג של טבל מוכח דפשיטא להו שצריך לעשר, והנה באתרוגים שחתכו היהודים מאילן של גוים לצאת בו הביא בכפ"ת בלולב הגזול על מתני' של דמאי ב"ש פוסלין דברי שו"ת הרב מו"ה בצלאל ומהרשד"ם שמקיל מפני כמה טעמים וכלום דחאך בכפות תמרים בטוב טעם אלא שההם איירי בישראל שחותך האתרוג למצוה אבל אלו האתרוגים שבאים משם לכאן שנחתכו למכור א"כ עיקרן למכור והוי לקוח ופטור ואף אם חתך בשבילו למצוה ג"כ מ"מ בזה יש לסמוך על ברירה בדרבנן אלא שגם זה תליא בשיטת הרמב"ם וראב"ד וריב"ם, לרמב"ם אם באו ליד לוקח אפילו לאחר שנגמרו מלאכתן ביד ישראל פטור לוקח ואם נגמרו מלאכתן ביד לוקח חייב ולריב"ם בתוס' פ' השוכר את הפועלים דף פ"ח איפכא ולהראב"ד בפ' ב' מהלכות מעשר בשניהם פטור הלוקח, ועוד יש מקום להקל דאין ידוע בוודאי באלו אתרוגים שבאו מתמן שחתכן ישראל דלמא חתכן נכרי ופטור ממעשר אפילו מדרבנן כמו שהאריך בכ"מ בפ"א מהלכות תרומות דגזרו בגזירת נחש על מאן דמחמיר במירחן גוי ואפילו אם קנאם הישראל תחלה ואח"כ מרחן גוי נמי פטור לשיטת הרמב"ם אלא שעל זה הובא בכ"מ בשם הראב"ד דחולק משום דבשליחות ישראל עשאו ומה שתמה שם הב"י כבר כתב בשעה"מ בפ"א מהל' תרומה דאין צריך לזה שליחות, ובזה כתב הב"ח של"א שבזה יש להחמיר לעשר מדרבנן שאין בזה מנהג כהרמב"ם אלא שהראב"ד סבר שאם מירחן המוכר גוי פטור ובכ"מ לא ידע טעם והב"ח הסביר שכך התנה עמו שהוא ימרחן ולא נקנין לישראל אלא לאחר שמרחן.

ולאחר שהבאתי כל זאת יש לנו כמה צדדים להקל באתרוגים המובאים מתמן לכאן וכמה ספיקות בדבר וא"כ אלו שכבר לקחו אלו אתרוגים אין למחות בהם לצאת בו אבל לכתחילה בוודאי לא יקח עד שידע בבירור ע"י הכשר שהאתרוגי' מיד חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו וכבר באו לכאן אנשים יריאים מארץ הקדושה אשר רגילי' לשלוח אתרוגים ונשאלו על הפרשת תרומות ומעשר ואמרו שמפרישין תרומות ומעשר כאשר קבלו הכל מאבותיהם ונזכה בקרוב לקיים מצות תלוית בארץ, ובזה אסיים ואומר לך שלום רב פ"ב יע"א יום ה' לס' הרוצה הר"מ לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כא

שוכ"ט וברכה לכבוד ידידי הרבני המופלג בהפלגת חכמים ונבונים מורג חרוץ ובקי וותיק מלא עתיק הגביר המפואר נכבד וכו' מו"ה יונה אבעלעפ נ"י בק"ק וואיטצען יע"א

אחד"ש מכתבו הטהור קבלתי עם חידושי תורתו ענייני דחנוכה רסי' תרע"ו סעיף ה' שצריך להדליק משמאל לימין משום דכל פינות שאתה פונה לא יהיה אלא לדרך ימין כמבואר ביומא דף נ"ח. וכבר הרחיבו הדיבור בזה הטו"ז עם המג"א וגם אריכות נפלא בבאר שבע במסכת סוטה שיצא נגד הלבוש וכבר הלכו בו נינושות ומע"כ הביא להעמיד פלפולו על דברי ח"ס או"ח בסי' קע"ז והאריך בדברים ומע"כ יודע כי אני עמוס הטרדות ובפרט עם בני הישיבה בכל זאת אהבתו הידועה דוחקת אותי לעיין בדבריו שמסביר ומעמיק הדבר ולא אכחד אף שקראתי מחמת חביבתו איזה פעמים לא יכולתי לעמוד על בוריין ויש להשיב עליהן אבל כבר כתבתי כי אין פנאי לנצח ולא יכולתי לעיין רק בין הפרקים ודברי קדשו של זקני בעל ח"ס זצ"ל קלורין לעינים ונראים מסבירות יותר לפרש סוגי' דיומא כדי לישב מנהג שלנו מהקושי' שעמד בפ"ח וחמד משה ותוכן דבריו כי לכ"ע גם ביד צריך לפנות לימין כי מה לי ביד או ברגל אלא דכוונת הש"ס דאי ילפינן יד מרגל אז צריך להיות מקיף ביד כמו שמקיף ברגל במזבח החיצון אע"ג דביד הוי איפכא הקפת ימין מהקפת רגל מ"מ ילפינן יד מרגל משא"כ לר"ע דלא ילפינן יד מרגל אז הוא מקיף ביד כמו שאמר ר"ע דהוי משמאל לימין והביא ראיי' לדבריו דבזה מיושב לפי האמת מנא ליה דטעמא דריה"ג משום דיליף יד מרגל דילמא משום דסבר פתחא בצפון קאי כדפירש רש"י וא"כ מוכרח לעשות כסדר הזה משום דאין מעבירין על המצות דצריך לחזור לקרן שפגע ברישא כמו שאמר ר"ע ע"כ דמשום ביד נמי צריך דרך ימין והוי משמאל לימין וזה עדיף מאין מעבירין על המצות יע"ש, ותמה אני שלא הביא דזה קושיות ת"י שם דמקשה לריה"ג דילפינן יד מרגל דילמא משום דצריך להזות בקרן דפגע ברישא ותירצו דגם ריה"ג סבר דפתח' בדרום ומוכח דתוספ' סברי אי דלא ילפינן יד מרגל היינו דלא צריך כלל לפנות מימין או כסברת הלבוש דגם ביד לצד שמאל הוי כדרך ימין מימין לשמאל אבל מ"מ ומיכח מדברי ת"י דסברו דפנוי לימין עדיף מאין מעבירין דהא גם ריה"ג סבר דפתחא בדרום ואפילו הכי סבר דמתחיל במזרחית צפונית משום דצריך לפנות לימין אע"ג דעבר על קרן דרומית מערבית והי' צריך לחזור וע"כ דהפנאה לימין עדיף מאין מעבירין דלא כט"ז וכדברי קדוש זקיני ז"ל אבל באמת אינו מוכח לפי פירש של הח"ס דלפכות ימין עדיף דהא י"ל דעכשיו הדר אמה דאמר תחילה

לר"ע דצריך לחזור משום אין מעבירין כיון דבאמת עבר על הקרן בהיתר משום ויצא אל המזבח עד דנפוק מכולי מזבח ותו לא שייך אין מעבירין ודוקא ללישנא קמא דלא סבר ר"ע דילפינן פנים מחוץ הוכרח לומר כן לר"ע אבל לפי שאר הלשונות לפי פירש הח"ס יש לומר דטעמא דר"ע משום דסבר דלא ילפינן יד מרגל וצריך גם ביד לפנות לימין וזה הוי מרום למערב ומיושב בזה קושיות תו"י לכל הפירושים מה דהוי דרך ימין דלא יכול לאמר דטעמא דריה"ג משום דבקרן צפונית מערבית עבר ברישא משום דלאמת לא אמרינן כן כיון דעבר בהיתר וע"כ דיליף יד מרגל והא דלא הקשה בת"י על לשון הראשון מנא לי' דריה"ג סבר דילפינן חוץ מפנים דילמא טעמא משום דבקרן מערבית צפונית עבר ברישא כיון דסבר פיתחא בדרום ולמה העמיד קושיתו על הא דאמרינן דיליף יד מרגל י"ל משום דבלשון ראשון אכתי לא אסיק על דעתו דטעמא דצריך לחזור לאות' קרן שחייב בראשונה ואי לאו דסבר ריה"ג דילפינן חוץ מפנים היה נותן אח"כ בקרן דרומית מזרחית שלא לחזור לאחוריו דאין דרך לחזור לאחוריו או משום דמזרחית חשוב יותר שכן היה עושה במזבח החיצון שמתחילין במזרחית ודוקאי בלשנא קמאי היינו צריכין לומר לר"ע כן שלא תקש' דהיכא דבעי למיעבד אבל ללישנא אחרינא לפי פירש הח"ס לא צריכין לזה ואדרב' אמרינן דלא צריך לחזור משום דלא שייך אין מעבירין כלל כיון דעבר בהיתר וראיי' לזה מקושית ת"י דלא קאמר דטעמא דר' יוסא הגלילי משום דסבר פתחא לצפון ואף אי אמרינן כפשטות הסוגיא דביד לא צריך הפנאה לימין כלל עדיין יש לאמר כיון דמפרש טעמא דריה"ג משום דיליף יד מרגל ולא קאמר דגם הוא סבר טעמא משום דפתחא בצפון ממילא צריך לחזור לקרן מערבית צפונית ולא פליגו ר"ע וריה"ג בפלוגתא חדשה אלא דפליגו אי פתחא בדרום או בצפון וע"כ דלא ניחא לש"ס לאמר דטעמא דריה"ג משום דאין מעבירין דאדרב' בזה לא שייך אין מעבירין לחזור כיון דעבר בהיתר ואדרבה יותר מסתבר לילך למזרח שלא לחזור לאחוריו וגם דיש למזרחית חשיבות במזבח החיצון רק לר"ע מוכרחים אנו לאמר כן אבל לריה"ג דיש לאמר דטעמא משום דיליף יד מרגל אמרינן יותר טעם בה ולאמר דגם הוא סבר דאין מעבירין כהאי גונא, וא"כ לא מוכח נגד הט"ז דיש לאמר כהאי גונא לא שייך אין מעבירין למסקנא ובזה אתי שפיר גם כן לישב קושית הט"א במגילה דף ז' שהביא לנו מע"כ נ"י שהקשה על תירוץ רבינו יהודא דאי לא קרא אל יסוד מזבח העולה דילפינן לשירי דם היה שופך על יסוד מערבי היה דוקא לכתחילה שאין מעבירין ואתי קרא אף על דיעבד וכוונתו דה"א דאי כבר עבר יסוד מערבי ועומד על יסוד דרומי שצריך לשפוך שם כדי שלא יעבור עכשיו משום הכי צריך קרא דצריך לחזור והקשה דהא מסוגיא

דיומא מבואר דאף אם עבר בהיתר צריך לחזור לר"ע וכש"כ היכא דעבר באיסור שצריך לחזור ולפי דברינו לא קשה די"ל לפי מסקנ' לא קאי לפירוש הח"ס אף לר"ע ולדידי עכ"פ לריה"ג לא סבר כן ורק לר"ע הכרח הוא לאמר כן משום הכי צריך קרא היכא דעבר באיסור ובלא"ה צריך עיון קושיות הט"א דילמא באמת ילפינן הא דצריך לחזור אף בדיעבד היינו מקרא אל יסוד העולה אבל בלא הקרא באמת אף באיסור לא צריך לחזור וצריך לאמר דקושיתו דמנא ליה באמת ליליף מקרא דצריך לחזור אף בעבר בהיתר ע"כ צריך לאמר כיון דאמרינן אין מעבירין ילפינן מושמרתם את המצות אף בדיעבד אמרינן ואפילו בהיתר נמי א"כ שפיר הקשה הט"א למאי צריך קרא אף בדעבד דהא מש"ס יומא מוכח דמצד סברה אמרי' אף בדעבד ואף שעבר בהיתר וראיתי במכתבו שיצא לתרץ לפי מה שהעלה הח"ס דמוכח מסוגי' דהפנאה לימין עדיף מאין מעבירין ודוקא לר"ע חוזר משום דאי בעי היכא נעבד וי"ל באמת דוקא כה"ג אמר ר"ע דיחזור להאי קרן דעבר ברישא אף דעבר בהיתר משום דלא עבר על שום דבר משא"כ בשירי דם שצריך לחזור ולעבור על הקרן שעומד עתה גם אני תמהתי בזה על הטורי אבן דמדמה אהדדי מה שאינו דומה כלל לכאורה אבל ראיתי עוד הפעם בדבריו שם ונראה שהרגיש בזה בתוך קשיתו וכתב אף שגם ע"י חזרתו שחוזר להאי קרן שפגע ברישא עובר נמי משום כל פנות שאתה פונה לא יהיה וכו' ומוכח נמי מדבריו שסבר דכל פינות גרע מאין מעבירין ותמוהין דבריו דמוכח איפכא מהסוגיא ודוקא משום דלא ילף פנים מבחוץ סבר ר"ע דצריך לחזור אבל היכא שעובר ע"י חזרתו משום אין מעבירין או משום דכל פינות י"ל דבאמת אינו צריך לחזור בעבר באיסור ויש לישב קצת ראייתו לפי מה שכתבתי דאי לאו משום דאין מעבירין היה לו לזרוק תחילה במזרח משום דלא נצטרך לחזור לאחוריו וגם משום דמזרח חשוב יותר שמשם מתחילין במזבח החיצון וע"כ דאין מעבירין מדחה זאת ועיין בט"א שם בסופ' שכתב דמהאי טעמא ה"א בתפילין דיניח של ראש תחילה דצריך קרא משום של ראש מקודש יותר וא"כ גם במזרחית י"ל דחשוב יותר ואפ"ה חוזר לקרן דעבר ברישא אבל כבר כתבתי דאדרבה דמוכח איפכא מדלא קיהיב טעמא לריה"ג משום דאין מעבירין ע"כ דבאמת דעבר בהיתר לא היה צריך לחזור דאדרבה שיש לו לעשות מזרחית דרומית משום הכי צריך למיהב טעמא משום דיליף יד מרגל ועדיף מאין מעבירין וגם מחשיבות לקדושת המזרח, ומה שתמה מע"כ האיך אפשר לאמר דהפנאה לימינא עדיף מאין מעבירין דזה מדברי קבלה דילפינן מיחזקאל וזה דאורייתא וילפינן מושמרתם את המצות לדעתי בודאי הכל רק אסמכתא בעלמא הוא והא דדברי קבלה מפורש יותר בקרא כמו שכתב תוספת בש"ס זבחים ופונים למה לי דהוי ליה

כמפורש ויותר עדיף מאסמכתא דאין מעבירין דאין מפורש כ"כ ומה שהביא מה דחקר פמ"ג בפתיחה לאו"ח אי מצות דדברי קבלה דוחה איסור דאורייתא אין לי פנאי לחפש אחריו ולא ידעתי מה מקום ספק דוודאי דדברי קבלה קיל טובא דהא גם בספק דדברי קבלה מוכח מר"ן מגילה דספק להקל וספק מהתורה לחומרא והארכתי בזה בתשובה ומה שכתב דזה אי אפשר לאמר דאין מעבירין נפקא לן מושמרתם את המצות קרי ביה את המצות א"כ גם אין מעבירין עשה ואין עשה דוחה עשה מה דפשיטא ליה צריך עיון טובא ועיין בפנ"י כתובות דף ל' ד"ה ניתי עשה וכו' דפשיטא ליה דעשה דוחה איסור עשה דלא עדיף מלא תעשה וכן כתב שם שה"מ ועיין בש"א סימן ל"ג שהאריך בזה והקשה מש"ס פסחים פרק תמיד נשחט דפריך דמאי אולמא האי עשה מעשה דהשלמה אע"ג דעשה דהשלמה נמי איסור עשה הוא ועיין בהפלא"ה שם ובחדושי כתובות אמרתי דשאני עשה דהשלמה דבשלמא מצרי ואדומי דאמרה תורה דור שלישי יבוא בקהל ד' זה לא הוי עשה כלל ולא נאמרה רק בשביל הלאו הבא מכלל עשה דקודם דור השלישי לא יבוא אבל עשה דיבא אינו משא"כ בעשה דהשלמה יש לאמר דגם לענין מצוה עשה נאמרה שיקריב העולת תמיד ע"מ להשלים עליה כל הקרבנות ואם יקריב אח"כ בטל העשה של עליה השלם והוי כמו עשה דקום ועשה שיקריב ע"מ כן שלא להקריב עוד ואם שיקריב אח"כ בטל העשה דקום ועשה ונכון וא"כ גם האיסור דאין מעבירין הוא כן שיעשה מיד המצוה ולא יעבור ויעשה מצוה אחרת והוי דומי' דהשלמה כאשר כתבתי ועיין והארכתי. קצת מפני כבודו שרב בעיני ולא יכולתי לכתוב רק פסקי פסקי מפני רוב הטרדות בתוך משך הימים כאשר הכתב יוכיח והנני ידידו הנאמן הדש"ת. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כב

נשאלתי מי שיצא לדרך בעיו"כ בבוקר השכם וע"י טרדות המסחר ושאר ענינים וגם שהי' באמצע הדרך לא אכל ובבואו לביתו כבר הי' ספק בין השמשות אי מותר לו לאכול כי ילפינן מקרא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכו' כל אוכל ושותה בתשיעי כאלו התענה תשיעי ועשירי ומשמע מלשון הטור וכן מרמב"ם בפ"ג מהל' נדרים שהוי מ"ע דאורייתא ועיין במג"א ססי' תק"ע שתמה על הב"י שכתב דלא הוי אלא אסמכתא דהא מש"ס מוכח מפורש דהוי מה"ת אי הותר לו לקיים עוד בבה"ש מצות עשה זו ואני אומר כי בודאי לשיטת הראשונים דספק דאורייתא מה"ת לקולא רק מדרבנן לחומרא כאשר הוא ג"כ שיטת הרמב"ם בפ"ט מהל' טומאת מת א"כ לכאורה דחי עשה מה"ת שיעור דרבנן של בה"ש ואע"ג דעכ"פ תוס' יו"כ דאורייתא לכל השיטות כמבואר ברמב"ם

בהל' שביתות עשור ובטור סי' תפ"ח מ"מ אי אמרינן בה"ש הוי רק ספק דרבנן י"ל דתוס' של יו"כ הוא תוך בה"ש ולא ידעינן זמנו כמה הוא ועיין בתוס' ר"פ המביא בביצה שרוצים להוכיח שם דתוס' יו"כ יש לו שיעור ובר"ן שם כתב דאינו מוכח מ"מ אינך לא ידעינן ליה וי"ל דיכול לאכול דמצד בה"ש הוא רק דרבנן ומצד תוס' יו"כ יש לומר דלמא אין עוד זמן תוס' ויכול לקיים מ"ע לאכול בט' בו ואפילו אי אמרינן דספק דאורייתא מה"ת לחומרא מ"מ יש לומר דעשה ודאי דחי לספק דבה"ש אע"ג דיו"כ הוי כרת ואין עשה קל דוחה ללא תעשה דכרת מ"מ כיון דבה"ש לא הוי רק ספק ורק מה"ת לחומרא לא חמור כלא תעשה דכרת בשאר איסור התורה ואתי עשה ודחי לאיסור דקיל והוי רק כמו חצי שיעור דאיסור מה"ת בעלמא הוא שוב מצאתי שכתב בפשיטות כן בפרי מגדים סי' דמ"ש באו"ח באשל סק"ב דהא דאין עשה דחי לל"ת דכרת ה"מ ודאי כרת הא ספק כרת אתי עשה ודחי לספק כרת וספק תורה לחומרא מדגלי בממזר והיינו לאיסורא ולא לכרת ע"ש והנה הר"ן ביצה כתב דאי ספק מה"ת לחומרא ע"כ זמן תוס' הוא קודם בה"ש וצריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מהזמן שהוא נזהר בו מחמת ספק וזה למ"ד ספק מה"ת לחומרא אבל אי מדרבנן י"ל דתוס' הוי תוך בה"ש קודם צאת הכוכבים אבל ראיתי בפר"ח שכתב מהרמב"ם מוכח שצריך להוסיף קודם בה"ש אע"ג דסבר ספק מה"ת להקל וכתב דטעמו כיון דכתיב בפירש בקרא בט' לחדש בערב היינו שיתחיל מבעוד יום יע"ש וא"כ גם להרמב"ם בה"ש הוי מה"ת דהא אף אי מצד ספק לקולא מ"מ גלי קרא דצריך להיות דוקא בט' ויש לישב בזה סתירת הסוגי' מש"ס שבת שכתב הר"ן דסוגי' דהש"ס ר"פ השואל לא כסוגי' דביצה דהתם קאמר הש"ס דמוטב שיהי' שוגגין דוקא בדרבנן אבל בדאורייתא מחינן להו ובביצה קאמר דלא היא אפילו בדאורייתא לא מחינן מהני נשי דאכלי ושתי עד שחשיכה ולא מחינן וראיתי בראש יוסף על ביצה שנדפס מחדש שרצה לישב עפ"י דברי הר"ן די"ל דסוגי' דביצה אזיל אי ספיקא מה"ת לחומרא שפיר מביא ראי' מהני נשי אבל הש"ס אזיל בשבת דספיקא מה"ת לקולא וזה תלי' אי חייב אשם תלוי אף בחתיכה אחת או בשתי חתיכות דוקא ולמ"ד שתי חתיכות וספק מה"ת לקולא ליכא ראי' מהני נשי ואזיל בשבת למ"ד מה"ת לקולא.

ולפי דברי פר"ח י"ל דאף דסוגי' דביצה אזלי למ"ד חתיכה אחת משתי חתיכות וספק מה"ת להקל מ"מ תלי' מהיכן ילפינן תוס' יו"כ דמ"ד דילפינן מג"ש דעצם עצם מכלל דאיכא תוספות א"כ י"ל דתוס' הוא תוך בה"ש כיון דספק מה"ת להקל משא"כ אי ילפינן מעניתם דכתיב בפירש בט' לחודש א"כ ע"כ תוס' בעודו ודאי ט' וכל בה"ש אסור מה"ת ושפיר ילפינן דגם בדאורייתא לא מחינן דהא אכלו ושתו עד שחשיכה וש"ס שבת אזיל

אי ילפינן מעצם אבל סוגי' דביצה אזיל אי ילפינן תוס' מעניתם אסור ותוס' קודם בין השמשות דתשיעי כתיב ושפיר קאמר דלא שנא דרבנן ול"ש דאורייתא והוכיח מהני נשי ויש להאריך. וכיון שבארנו דלענין בה"ש של יו"כ י"ל דלכ"ע אסור ותוס' קודם בה"ש דאורייתא א"כ אין להתיר לו לאכול רק אי אמרינן דאוכל בתשיעי עשה מה"ת הוא כשאר מצות עשה אבל באמת הב"י כתב דהוי רק אסמכתא ובפר"ח כ' על קושי' הט"ז למה לא כתיב ואכלתם ביום התשיעי ואפקא קרא בלשון ועניתם כדי שלא ליתן שכר עשה גמור רק כמצוה בעלמא וא"כ לאו עשה גמור הוא ויש לומר דלא דחי כיון דבה"ש אסור מצד ספק איסור כרת ומה"ת לחומרא ויש ג"כ עשה דתוס' ובאמת אמרתי לישב קושי' הט"ז לפי מה דאמר ר"ל דמה"ט לא נאמר לא תאכל ביו"כ משום דאכילה בכזית וביו"כ ביתובא תלי' מילתא א"כ י"ל דמשו"ה אפקי' קרא בלשון עינוי דלא די באכילת כזית לחוד רק צריך לאכול לכל הפחות בדבר שמישב הדעת וכן מסתבר לפי מה שהסביר רש"י והטור דטעמא שצריך לאכול בט' הוא שחס התורה עליו כדי שיהי' יכול להתענות ביו"כ א"כ בכזית שאינו משביע ולא מיתב דעת לא די בעיו"כ באכילה זו וצריך לכל הפחות לאכול ככותבות דפחות מזה מקרי עינוי כן מסתבר ומשו"ה לא כתיב לשון אכילה דהוי בכל מקום כזית ועוד יש לומר לפי מה שראיתי בתשובות קדושת זקני ר"ע איגר שחקר בסי' י"ט אי נשים מחויבות לאכול בעיו"כ כיון דהוי מ"ע שהזמן גרמא ופטורות או דחייבות דהא דרשינן מקרא כל האוכל בעי"כ הוי כאלו התענה בט' ועשירי וכיון דמחויבים בתענית עשירי גם באכילת ט' שייכי והניח בצ"ע ועיין בכ"ס או"ח סי' קי"ב שהוכיח מדברי המהרי"ל שהובא ג"כ בד"מ סי' תר"ד שגם נשים מחויבים וזה דוקא באמת משום דכתיב בלשון ועניתם וגילתה התורה דהוי כאלו התענה בעשירי ומה"ט נשים מחויבים כיון דאיתנהו בתענית עשירי משא"כ אי הוי כתיב ואכלתם ביום התשיעי הי' נשים פטורות משאר מצות עשה שהזמן גרמא ע"כ כתיב בלשון ועניתם וא"ש ולדינא אי אכל רק פעם אחת ביום כבר כתב במג"א סי' תר"ד סק"א דדי באכילת פעם אחת ביום ולא דמי לשבת דכתיב עונג ולא יכול להתענות כלל משא"כ בעיו"כ די באכילה אחת וכמ"ש מהרי"ל דיכול להתענות עד סעודה מפסקת אבל שיעור אכילה לא נתברר ומצד קרא והסברא כתבתי דמסתברא דעכ"פ השיעור יותר מכזית ולכל הפחות בכותבות דמיתב דעת אבל אם לא אכל כלל עד בה"ש כיון דודאי מה"ת אסור אף דליכא כרת וגם יש תוס' דג"כ דאורייתא לכ"ע ואכילת עי"כ אינו מבורר דהוי עשה מה"ת די"ל דהוי רק אסמכתא או כמ"ש הפר"ח דמצוה בעלמא הוא וקיל יותר משאר מצות עשה אין בידי להקל לאכול ועדיין צריך עיון.

אחרי כותבי ראיתי דבלא זה אין שייך לומר כאן כלל עשה דוחה ל"ת דאם יום הוא אין כאן ל"ת ואם לילה הוא גם עשה אין כאן: וגם בזמן התוס' לא כתבה תורה מצות אכילת עי"כ ע"כ אין להקל כלל הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כג

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי ב"א הרבני המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ ותיק מלא עתיק מוכתר במעלות כש"ת מו"ה שמעון דייטש נ"י בעיר ענטווערפען יע"א.

אחר דרישת שלומך הטוב מכתבך קבלתי וגם השלוח מנות ששדרת לן על ימי משתה ושמחה וראיתי מסתפק ושואל אם תלמיד ורב יוצא במצות ש"מ דלא נקרא רבו ריעהו וכבר כתבתי זה איזה שנים ג"כ לתלמיד תשובה על זה ולא באתי עתה רק במה שמצאתי במכתבך שעמדת עליו דיש לעיין אי יוצא בדג חי דבש"ע מבואר דצריך דווקא בשר או שני מיני אוכלים עיין בסי' תרצ"ה ובמג"א כתב בשם מהרי"ל דווקא מבושל הראוי לאכילה מיד ומדברי ט"ז משמע דווקא בסדינים וכלים לא יצא אבל במיני מאכל יצא אף באינו מבושל ודברי מג"א המה ממהרי"ל שצריך דווקא מבושל והביא ראי' מהא דבית שמאי סוף פ"ק ביצה בית שמאי אומרים שולחין מנות וכו' ובפ"ח הביא דאדרבה דשם משמע איפכא אף בתרנגולת שלמה שחוטה נמי מקרי מנות ועיין ברש"י שם במתני' שכ' חתיכות משמע דווקא חתיכות אבל לא תרנגולת שלימה אבל מדברי בית הלל דפליג ואמר בין חיין ובין שחוטין משמע דבית שמאי מודין בשחוטין דנמי מקרי מנות וכן מפו' בדברי מאירי שם דווקא חיים ממעט בית שמאי, אלא מקרא דשלחו מנות לאין נכון לו דאמרו בריש פרק שני דביצה דהיינו למי שלא הניח עירוב תבשילין בשלוח מנות אם כן משמע דמנות מבושל היא דהא לא הניח עירוב תבשילין ולא יכול לבשל בעצמו וראיתי אח"כ בט"א שהביא האי קרא באבני מלואים שלו מ"מ מצינו דמנות מקרי נמי בחי אם כן יצא אף באינו מבושל כדמשמע ג"כ מפשטות דברי רמב"ם שכתב מנות בשר ותבשיל ומיני מאכל.

והבאת במכתבך דברי הלק"ט הובא בבאר היטב שם דאם שלח מעות או כר וכסות ויכול למוכרם מיד לקנות לצורך סעודה יוצא, ולכאורה היה נראה לי לומר דאם יוצא בכסות וסדינים תליא בהתרי טעמא דתה"ד כתב דמה"ט אינו יוצא בסדינים משום דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהי' לכל אחד די סיפוק לקיים הסעודה כדמשמע מהא דחלפו סעודתייהו א"כ י"ל דצריך דווקא מיני מאכל וי"ל נמי כלק"ט דאם יכול למוכרם ולקנות לסעודה יצא דהא עיקר טעמא כדי שיהי' לו מה לאכול, אבל לטעמא דמנות הלוי דשלוח

מנות כדי להרבות אהבה אחוה וריעות הי' אפשר לומר דגבי סדינים וכדומה יוצא דהא מראה לו אהבה וריעות גם בזה אלא דכבר כתבנו דמנות הוא דווקא מיני מאכל ומשתה, ועי' בב"ח על הא דמחלפו סעודתייהו דעיקר השמחה והאהב' וריעות הוא בסעודה א"כ דווקא אם שולח לו מיני מאכל דווקא יוצא אבל לא בסדינים אף שיכול למוכרם מ"מ יותר יש חבה וריעות ע"י מיני מאכל דמקרב הנאייתוהו.

ועיין בחתם סופר סימן קצ"ו שכתב דסתר רמ"א עצמו דממה שחייבת אשה מוכח דסומך על שולחן אחרים פטור והטעם משום למלאות חסרון כתה"ד וא"כ האיך פסק דאם מחל יצא דלזה הטעם לא מהני מחילה ומזכה שטרא לבי תרי יע"ש, וזה דווקא לפי הנחתו שם דמש"ה כתיב איש משום דאשה סמוכה על שולחן בעלה אבל אלמנה ופנוי' באמת חייבת וא"כ מוכח דרמ"א כתה"ד, אבל באמת י"ל דטעמא דכתב איש היינו כמו שכתבת משום דלא ישלח איש לאשה רק לריעהו, וכן מצאתי בקרבן נתנאל אבל לא נראה לי דלשתוק קרא ולא יכתוב רק משלוח מנות לריעהו דהא דלא איש לאשה זה ידעינן ממילא משום דאין אורחא דמילתא להראות חיבה וריעות לאשה כמ"ש הפר"ח ודוחק לומר דקרא רוצה למעט בפירוש אבל יש לנו לומר דמשו"ה כתב איש משום דאם יש לה בעל בעלה משמחה ואינה מחוייבת ועיין במג"א ואם כן לא מוכח מרמ"א דסבר כטעמא דתה"ד.

ומה שכתבת ליישב קושי' טורי אבן דמאי קמ"ל בהא דשלח לי' דקימת בנו מ"מ די"ל לפימ"ש תה"ד דגם במשקין יוצא י"ל דהא קמ"ל כבר קדמך בספר מחצית השקל והתה"ד כתב בסתם ונראה דאכילה בכלל שתייה ולא הביא ראי' זו יפה כתבת די"ל דמש"ס לא מוכח רק חדא מין מאכל ומין משקה משום דדרך לאכול ולשתות אבל ברק מיני משקין לא יצא, ומשו"ה קאמר תה"ד דשתיי' בכלל אכילה דכמו שיוצא בשתי מנות מיני מאכל כן גם בשתי מיני משקין ועיין בא"ר שכתב דמכאן משמע שיוצא בחד מין מאכל וחד מין משקה יע"ש, ומשמע מדבריו גם כן די"ל אבל בשתי מיני משקין לא אבל מסתבר שיוצא כפשטות תה"ד כיון דעכ"פ משקין בכלל מנות דקרא א"כ מנלן לחלק בין מאכל למשקה כיון דע"כ דגם משקין מנות מקרי ואדרבה עיקר מצות פורים במשקין דחייב לבסומי'.

וקושי' שהבאת בשם קונטרס אחרון אצל הט"א דהאיך שלח ר' מרי פילפלין וזנגבלא דהא צריך דבר מאכל דוקא ואנן קיי"ל כס פילפלי ביו"כ פטור, אין לי ט"א עם קונטרס אחרון אבל לא הבנתי קושיתו דהא בש"ס ברכות דף ל"ו דוקא ביבשתא אבל ברטיבא חייב א"כ בוודאי שלח ר' מרי ברטיבתא מ"מ חריפא הוא יותר ממיני מתיקה דשדר רבה ולא קשה מידי. וקצת צ"ע במעשה דירושלמי דשדר ליה קיימת בנו מתנות לאביונים

מנ"ל דשדר ליה למתנות לאביונים דאדרבה כיון דלא צריך למתנות לאביונים רק מתנה אחת א"כ בוודאי שדר ליה למשלוח מנות דצריך שתי מנות דוקא, ולש"ס דילן אתי שפיר דאמר קיימת בנו משלוח מנות משום דהוי שתי מנות אבל לירושלמי קשה ואי דצריך מבושל דוקא י"ל כיון דשלח ליה אטמא דהיינו כל הירך ואין דרך לבשל כל הירך ביחד בוודאי אינו מבושל הוי ומשו"ה שדרי ליה דקיימת מתנות לאביונים ועיין בח"ר שכתב דלהני שיטות צריך לומר דאטמא מבושל הוי, משמע מדבריו דדוחק הוא לומר שהיה מבשל כל האטמא, או יש לומר לפי מה שכתב בטורי אבן בא"מ שם דתלי' בפלוגתא דרבנן ור' יוסי אי צריך שתי מתנות ג"כ או די במתנה אחת א"כ יש לומר דר' אושי' סבר כרבנן דצריך שתי מתנות לכל אחד עכ"פ לא מוכח להיפוך דשלח ליה בשביל משלוח מנות אבל אנן פסקינן כר' יוסי דדי בשתי מתנות לשתי אביונים כדתני ר' יוסף.

וכדי לסיים בדברי אגדה, הר"ן כתב הא דדי שתי מתנות לשני אביונים משום דאצל העני גם מתנה אחת דבר חשוב הוא, והב"ח כתב כי מי שיש לו מאה זהובים ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלקם למאה עניים מאשר יתן הכל לעני אחד כי זה שנתן לו למאה החיה מאה נפשות ע"כ כששולח מנות דהיינו לאיש עשיר ג"כ שתי מתנות לאיש אחד אבל מתנות לאביונים שיתן לשתי אביונים לכל אחד מתנה אחת יע"ש וראיתי בדברי הרמב"ם דמתניתין אבות פרק ד' הכל לפי רוב המעשה ולא אמר לפי גודל המעשה, כי המעלות לא יגיעו לאדם לפי גודל המעשה רק לפי רוב המעשה כי ע"י שנותן אלף זהובים ונותן אלף פעמים הגיע לו קנין חזק במדת הנדיבות לפי שהתעורר את נפשו במידת הנדיבות כמה פעמים מה שאין כן אם נותן האלף זהובים לאדם אחד ויע"ש במתק לשונו, ועיין בשיטה מקובצת כתובות דף נ' על הא דתיקנו באושא המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וילפי מיעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו כך היינו שתי מעשרות הא דאפקיה לחומש בלשון שתי מעשרות ולא כתב חומש בבת אחת היינו כמו שכתב הרמב"ם דהכל לפי רוב המעשה דעדיף ליתן אלף זוז באלף פעמים מליתן אלף זוז בבת אחת יע"ש ופירשתי בזה הא דאמר בתהלים פיזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד, ובהקדם לפרש הקרא נתן תתן לו ואל ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך וכו' וכבר דרשו אפילו מאה פעמים לפי דברינו דטוב יותר ליתן לעני הרבה פעמים ולא הכל בבת אחת כי ע"י זה יתחזק ויהי' לו בטבע מידת הנדיבות ליתן בשמחה וטוב לב אשר היא עיקר גדול בנתינת הצדקה כמו שאמרו המפייסו בי"א ברכות וע"כ נתן תתן לו שלא יתן לו הכל בבת אחת רק פעם אחר פעם ע"י זה יתחזק מדת הנדיבות ולא ירע לבבך בתתך לו כי יתן אח"כ בחדוה ובשמחה כי בגלל הדבר הזה והיינו ע"י

שנותן בשמחה יברך ד' אלקיך כי בנתינה לבד כבר כתיב ומידך נתנו לך ואין לאדם רק נדיבות הלב והשמחה וגם זאת כי יהי' חזק אצלו מידת הנדיבות ולא יזוז עוד מליתן צדקה בכל עת ובכל זמן וז"ש דוד המלך ע"ה פיזר נתן היינו שמפזר הצדקה ואינו נותנו לאדם אחד נתן לאביונים היינו שלא נותן רק לעני אחד רק לאביונים הרבה אז הוא בטוח שיתן לעולם צדקה וצדקתו עומדת לעד ויהי' לקנין חזק וטבע אצלו ונכון, ויש עוד להאריך, ולא כתבתי זאת רק לכבוד מחותני חותנך הצדיק איש דגול מרבבה במצות צדקה וחסד וצדקתו עומדת תעמוד לעד תתברכו כולכם ממקור הברכות כחפץ רבך ודודך טרוד מאד. פרעסבורג בחודש אדר תרנ"ג לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כד

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המופלג כהפלגת חכמים ונבונים חו"ב בעל פיפיות ערוגת הבושם ז"ר יפ"ת המאוה"ג כש"ת מו"ה משה ליב כהן נ"י דיין ומורה בק"ק ניקאלסבורג יע"א.

את נעימות ימינו הגיעני ע"נ ואודות מה שהעיר על מנהג עירו שנהגו להמתין בתענית בה"ב עד י"ז חשון ותמה שהוא נגד מסקנת הד"מ תכ"ט וגם המג"א תצ"ב ובש"ך יו"ד סימן ר"כ גם כן דעתם לברך מיד אחר ר"ח ודעתו ורצונו לבטל המנהג אשר נהגו עד עתה ויען כי שמע שגם כאן קהלתנו המנהג כן ע"כ בקש ממני להודיע לו טעם על המנהג תמה אני על מעלתו שעלה בדעתו לבטל המנהג זה שכבר נהגו בו בקהלתו משנים קדמוניות בעיר אשר תמיד הי' יושבים בה גדולי וגאוני עולם מפורסמים אשר גם מהם לא נעלמו כל מקומות אלו ובכל זאת לא בטלו המנהג ולא שערו בנפשם לבטל מה שהי' נהגו הקודמים להם ואיך דימה בנפשו לעשות כזאת ולא לשאת פנים להגאונים אשר ישבו שם כסאות למשפט ונוכל לקחת מוסר מתורת משה זקיני בעל ח"ס שכתב כמה פעמים בתשובותיו שמצא כאן איזה דברים אשר נתקנו מהרבנים ראשונים ואף שהי' לו איזה פקפוק מה שנוגע לדין בכל זאת לא רצה לשנות עיין בח"ס או"ח סי' צ"א כ"ש בדבר שאין אלא מנהג מקומות ובכמה מקומות נהגו להמתין עד י"ז חשון כשיטת מהרי"ו שעיקר נתקן מפני דרביעה של גשמים הוא בי"ז חשון ובש"ך ר"כ חולק ע"ז משום דקיי"ל דרביעה ראשונה ז' חשון ומחצית השקל כתב בסי' תצ"ב שיש להתחיל ההענות בז' חשון ולא במוקדם משא"כ לטעם הב"י וטור ותוס' קדושין פ"א בד"ה סקבא וכו' וכן להטעם של הלבוש מפני שבעת ההיא ישנה האויר ומש"ה ג"כ מתענין אחר

הפסח ולא אחר שבועות יש להתחיל מיד אחר ר"ח. וראיתי בספר כרם שלמה שאלה ע"ג שחולק וכתב דמשמעות לשון הש"ך משו"ה נוהגין לברך מיד בשבת ראשון אחר ר"ח משמע דאף אם התחלת התענית יהי' קודם ז' מ"מ מברכין בשבת והא דסיים וא"כ לעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' מרחשון היינו שלא יפסוק התענית קודם ז' אבל בודאי מתחילין ואם יהי' כונת הש"ך לפסוק שיתענו א"כ דבריו סותרין במה שכ' תחלה דמברכין בשבת ראשון אחר ר"ח והביא ג"כ מספר שער אפרים מהגאון שו"ת בית אפרים שכ"כ וכן ראיתי בפנ"י שכ' מיד בשבת ראשון אחר ר"ח דלא כאחצית השקל. ובאמת לכאורה צ"ל כיון דמלשון מהרי"ו משמע דאין מתחילין להתענות קודם י"ז וא"כ לש"ך שכ' דנהגו קודם י"ז משום דקימ"ל רביעה ראשונה בז' וא"כ מ"מ בזה לא הי' לן לשנות ממהרי"ו דמ"מ אין מתחילין קודם ז' וזה באמת טעמא של מחהש"ק דפשיטא לי' להש"ך דאין מתחילין להתענות קודם אלא דשפיר כתב הכרם שלמה מדקאמר דמברכין בשבת ראשונה אחר ר"ח משמע דאין מקפידין רק שלא יפסקו קודם ז"נ ויש לישב המנהג כיון דבאמת לפי הטור וב"י ולבוש דעיקר מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה ובקל אדם עובר עבירה ברגל מרוב שמחה ומשתה וכן במלאכה והוצאה וא"כ מתחילין מיד אחר ר"ח אלא שיש ג"כ טעם משום רביעה ראשונה א"כ כדי לצאת לכל הטעמים די אם אין פוסקין התענית קודם ז' ומשו"ה נהגו לברך בשבת אחר ר"ח משא"כ מהרי"ו שסבר לעיקר מפני הרביעה מדלא מתענין ג"כ בשבועות ומש"ה כתב שפיר דאין להתחיל קודם י"ז ונכון מנהג שכ' הש"ך לפי הבנת כרם שלמה. ומה שנהגו באיזה מקומות להמתין עד י"ז הוא ג"כ מדרשת מהרי"ל בהל' לולב הובא בכנה"ג שכ' דתעניות אחר הסכות מאחרין אותם בסוף החדש רק לסיימם קודם ר"ח להקל על הצבור בימים קצרים ומזה נתפשט באיזה מקומות וידוע שמהרי"ל הי' עיקר במנהגים ומזה נשתרבב המנהג ואין לבטל באותן מקומות שכבר נהגו כן.

שנית במה שכתב בזמן השאלה שראה בלוח אחד נרשם הזמן על יום וי"ו עש"ק היינו הלילה שאחר יום ה' וגם בלוח שנדפס פה אבל בלוח אחר מצא שזמן התחלת השאלה הוא ביום ה' היינו הלילה שלאחר יום ד' ושפיר כתב שלפי החשבון שלנו שמונין ס' יום מיום התקופה ויום התקופה בכלל וגם יום ס' כלאחר ס' א"כ ולפי מה שכתב המג"א סי' קמ"ז שלעולם שני ימים בין יום התקופה להתחלת השאלה וא"כ בשנה הזאת השאלה בליל של יום וי"ו לדידן שהיום הולך אחר הלילה והלוח שנרשם השאלה על יום ה' הוא טעות ברור.

ומה שכתב ואיני יודע כיון שהתקופה בלילה אולי לא נחשב בזה הלילה ליום שלאחריו אלא ליום שלפניו וממילא זמן השאלה מוקדם יום אחד שגה בזה דלדידן הלילה הולך אחר היום וכיון שהתקופה בלילה נחשב ליום שאחריו וכן כתב בפירוש בע"ת וכן בבאר היטב אם התקופה נופלת בלילה נחשב ליום שלאחריו ואין ספק בזה כלל ומה שכתב בשם רבים שמעולם הי' זמן שאלה ביום ג' או ד' דעצעמבער וזה תליא אי חדש פעבער חסר או מלא גם זה שגיאה שזה החשבון הוא לחשבון האומות שהלילה הולך אחר היום וגם בהאי שתא מתחילין השאלה בלילה ששייך לדידן ליום וי"ו ולדידהו ליום ה' וביום ה' הוא ד' דעצעמבער וגם הלילה להם הוא עוד ד' דעצעמבער ועולה החשבון יפה ומצוה לפרסם הטעות, ומצאתי עוד כמה טעותים בלוחות שונות אשר הביא לפני המדפיס פה ורבו המכשלות על ידי טעותים גדולים וכבר פרסמתי הדבר ועוררתי על הטעותים גם בענין מועדות במכתבי עתים שיזהרו מלקנות אותם בפרט אנשים הדרים בכפרים אשר אצליהם הלוחות התורה והמצות וכבר הזהיר בשער אפרים מהגאון ר' זלמן מרגליות בסי' ל"ו שכל רב בעיר שידפסו הלוחות ישגיח על זה שלא יצא דבר שאינו מתוקן כי רבה וגדולה המכשלה ומעורר את חכמי הדור ע"ז ועיין ג"כ בח"ס חלק ששי סי' ל"ה שמדבר מענין זה באריכות.

ומה שכ' ותמה שלא הביא בש"ע דעת האבי עזרי דחשבינן הס' יום מעל"ע ויש כמה נפקותא לדינא הנה הרא"ש מסיים ולא נהגו כן וכן מסתימת הרמב"ם שכתב ושואלין ביום ס' משמע מיד בתחילת ליל ס' שואלין ולא צריך מעל"ע ובאמת בירושלמי שלפנינו לא הוזכר מעל"ע רק חנני' בן אחי ר' יהושע אומר בגולה לא נהגו כן אלא עד ששים יום בתקופה ולא איירי בירושלמי לא ממעל"ט ולא הביא ג"כ אי יום ס' כלפניו או לאחריו אבל לאבי העזרי ורא"ש נראה שהיו גורסין כן בירושלמי אבל מסיים הרא"ש ולא נהגו כן ונ"ל קצת ליתן טעם דלא חששו לירושלמי לפ"מ שפי' הדרישה דברי הטור בסי' קי"ז שכ' ויום שתפול בו התקופה תשרי הוא מכלל סמ"ך דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים וכו' ולאיזה צורך הביא המשנה וכו' או משום תמיהת הרא"ש או משום דכתב דיום התקופה בכלל ורצה ליתן טעם ע"ז משו"ה הביא המשנה בא"י בג' מרחשון ופסקינן יום סמ"ך כלאחר סמ"ך היינו משום דדי לנו בהרחקה זו מבני ארץ ישראל וממעטינן בכל מאי דנוכל ומשו"ה יום ס' כלאחריו ומה"ט גם יום התקופה בכלל יע"ש, וממילא י"ל דמסתברא מה"ט דאמרינן יום התקופה בכלל וגם יום ס' כלאחריו משום דממעטינן הזמן כל מה דאפשר לקרב השאלה לבני א"י ומש"ה לא חשבנן נמי מעל"ע מנפילת התקופה רק מיד בתחילת לילה של יום סמ"ך מתחיל השאלה וא"כ י"ל דהירושלמי

דלא הביא נמי הא דיום ס' כלאחריו סבר כשמואל דיום סמ"ך כלפניו ולא מקרבינן כל מה דאפשר ומשום הכי סבר נמי הירושלמי דמנינן מעל"ע מה שאין כן לדידן דפסקינן דיום סמ"ך כלאחריו ומהאי טעמא אמרינן שגם יום התקופה בכלל סמ"ך ממילא נמי אמרינן דלא צריך מעל"ע רק התחלת השאלה מתחילת הלילה ומש"ה לא חשו ולא נהגו כירושלמי ועיין.

ובפ"ח קי"ז רצה באמת להקל במי ששכח לומר ותן טל ומטר שיכול לסמוך על הירושלמי ולא צריך לחזור ובפרמ"ג מסופק אם יש לסמוך בזה על הפ"ח מדלא הביא הש"ע שיטת האבי העזרי ובשאר פוסקים אחרונים סמכו על הפ"ח שאין לחזור וכן כתב בספר חיי אדם וכתב דתקופת תשרי דמעולם נופלת באיזה שעות בלילה אם כן לא משכחת שיחזור בתפלת ערבית בלילה ראשונה וכן מורין.

שלישית מש"כ בהמנהג להדליק המנורה בבהכ"נ שהמדליק עומד בפניו לדרום ואחוריו לצפון ומתחיל בימינו וכן המנהג בקהלתו, ובח"ס או"ח קפ"ו כ' שיעמוד באחוריו לדרום ופניו לצפון כדי שידליק בימינו נר הסמוך לארון הקדש שהוא לפני ד' יותר פה קהלתינו המנהג כמש"כ בח"ס וכל דבריו שם קלורין לעינים בכל זאת אם בקהלתו המנהג להיפך משנים קדמניות לא ישנה מע"כ כאשר כתבתי בתחלת מכתבי כי זה לפלא בעיני בני המון עם שחושבים שנגופי דברי תורה תלוי בזה ויש לחוש לדברים כאלו הרבה כמובן מנהרא ונהרא ופשטה והנח להם לישראל, וכתבתי כל זאת בחפזון למען כבודו שיקר בעיני ובלתי ספק ישמע לעצתי מבלי לשנות ממה שנהגו כבר, והנני ידידו הדש"ת פ"ב יע"א יום ב' י"ז מרחשון שני ראשון לפ' חיי שרה תר"מ לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כה

שלומים מרובים מגבהי מרומים לכבוד ידידי הרב

המופלג מורג חרוץ ברק השנון בע"פ ז"ר יפ"ת עדני העצום כש"ת מו"ה ישעי' נ"י נייזאצץ (רב בק"ק הולישטאבע יע"א.

את מכתבו קבלתי והי' בדעתי להשיבו מיד אבל נתאחר מיום ליום עד עתה, ונפשי בשאלתו אודות צורבא מרבנן בקהלתו שקיבל עליו להתענות ושכח את תעניתו וברך על דבר מאכל ועד שלא אכל נזכר שיום זה אסור לו באכילה ושתי' ולא אכל כלום ושאל את מעלתו נ"י אי שפיר עביד, ומעלת ידידי נ"י הראה פנים לכאן ולכאן.

בש"ס ברכות י"ד ע"א השרוי בתענית מאי שיטעום וכו' אמר לי' טועם ואין בכך כלום ותנ"ה ומטעמת אינה צריכה ברכה וכו' עד כמה רב אמי ורב אסי טעמו עד שיעור רביעית

וכן פסק הרמב"ם פ"א מהלכות תענית ובש"ע סי' תקס"ז ומדברי הרא"ש משמע דגם רביעית מותר ועד רביעית בכלל ורק יותר מרביעית אסור וכבר תמה במעד"מ מנ"ל להקל כיון דספק מה"ת הוא לענין תענית שקיבל עליו בנדר ואף שמדברי אמוראי יש לספק אי עד בכלל או לא כמ"ש תוס' חולין מ"ד מ"מ מצד ספק יהי' אסור דלמא לא עד בכלל והניח בצ"ע.

ובצל"ח רצה ליישב משום דהוי ס"ס לפמ"ש הכנה"ג בשם אחיו דיש לפרש טועם ואין בכך כלום משום דמטעמת לא הוי הנאה כלל, א"כ יש ס"ס דלמא לא מקרי תנאה ואפי' הוי הנאה מ"מ דלמא לא קיבל עליו הנאה יע"ש, ובדברי הצל"ח אלו יש ליישב סתירת הלבוש שתמה עליו בס' אליהו רבה דפסק לענין ברכה עד רביעית ולא רביעית ובהלכות תענית כתב דווקא יותר מרביעית אסור אבל רביעית מותר והניח בצ"ע, ובדברי הצל"ח ניחא בתענית מיקל ואפילו ברביעית משום דהוי ס"ס אבל לענין ברכה דלא הוי רק ספק אחד אינו מותר רק בפחות מרביעית אבל ברביעית אסרו משום דהוי רק ספק א' ואע"ג דספק ברכה להקל מ"מ אין להכניס את עצמו בספק ברכה ושפיר לא התיר הלבוש לטעום בלא ברכה רק עד רביעית ולא עד בכלל.

אלא לפי מה שהסביר הריב"ש בסי' רפ"ז הא דמסופק אי אכילה ושתי' קיבל עליו אי נמי הנאה קיבל עליו ומטעמת אסור לא שהנאה הוא בכלל נדרו רק שהספק כמו שחצי שיעור אסור אע"ג דלא קיבל עליו רק להתענות ונאסר מחמת קבלתו רק ככותבות כמו ביוה"כ מ"מ ח"ש נמי אסור לפי הכלל שבידינו כל שנאסר בשיעור שלם אסור גם כן בח"ש משום חזי לאיצטרופי וא"כ גם בטעימה אסור כמו בשאר איסורים דאסור טעימה א"כ ה"נ טעימה בכלל קבלתו לאסור בו מדרבנן כמו בכל איסורים. או שלא קיבל עליו טעימה כלל ואין זה בכלל קבלתו לאסור בו אפילו מדרבנן, מוכח מדבריו בפירוש דאף אם קיבל עליו טעימה מ"מ לא הוי רק כשאר טעימה באיסורים שלא אסור רק מדרבנן ובתענית נמי לא הוי רק מדרבנן אפילו בנדר דאורייתא ושפיר מיקל הרא"ש גם בתענית לטעום עד רביעית ועד בכלל.

והנה הריב"ש בתשובה הסמוכה תשובה רפ"ח פסק הא דטעימה אסורה באיסורי' הוא רק מדרבנן כדי שלא יבוא לבלוע מעט ואתיא לידי איסור דאורייתא כדאמרינן לנזירא סחור סחור וכו' ועיין בפרמ"ג יו"ד סי' צ"ח שתמה על הריב"ש דא"כ למה לא נאסר בתענית טעימא משום גזירה דיבא לבלוע מעט ומהש"ס משמע אפילו בתענית יחיד שקיבל עליו בנדר נמי מטעמת מותר ונדחק שם שצ"ל לדברי הריב"ש דאיירי דווקא בתענית ציבור דרבנן.

ולפענ"ד נ"ל הא דטעימה אסור יש לתלות בפלוגתא דר"י ור"ל ס"פ גיד הנשה אי הנאת מעיו דווקא בעינן או דחייב נמי בהנאת גרונו כר"י ופסק הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות דעל הנאת גרונו חייב וא"כ בטעימת דהוי אם רק נתן לפה קודם שבא לגרון שפיר יש לגזור דבקל יכול לבוא שיבלע נמי האיסור לגרונו ויתחייב אבל אם בהנאת מעיו דווקא חייב אין לגזור בטעימה לחוד שיבא וישכח ג"כ לאכול אם כן בתענית שקיבל עליו להתענות דדינו כמו ביוה"כ כמ"ש הר"ן בשם הרא"ה בפ"א דתענית וכן הריב"ש בתשובה שם וכבר העלה אאמ"ו זקיני בעל ח"ס זצ"ל הובאו דבריו הקדושים בתשו' כ"ס קי"ז דאינו חייב ביוה"כ רק בהנאת מעיו ואפי' ר"י מודה ביוה"כ א"כ בתענית נמי אינו חייב רק בהנאת מעיו משו"ה לא גזרינן בטעימה ומטעמת מותר ולא שייך לגזור אטו אכילה במעיו.

אלא לפמ"ש עוד שם בכ"ס דזה דווקא באכילה אבל בשתיה אפילו בהנאת גרונו חייב ובזה אפילו ר"ל מודה וטעמו מש"ס סוכה כי שבע אינש חמרא מגרונו שבע ועיקר שביעה בשתיה אינו רק בתוך הגרון וא"כ עדיין בשתי' קשה אמאי לא גזרינן בשתיה מטעמת כמו באיסורין אלא שבאמת לא יכולתי לעמוד ולהבין את דברי הח"ס וכ"ס שם שמחלק בין אכילה ושתיה דהא הח"ס הוציא דינו מדברי פנים מאירות ח"ב סי' כ"ו שהעלה מדברי הרא"ש ברכות כאן שכ' אע"ג דיותר מרביעית אסור בתענית מ"מ לענין ברכה צריך אכילה במעיו דווקא דלא הוי שביעה רק במעיו דווקא משמע דאע"ג דבשאר איסורים בהנאת גרונו תליא מ"מ לענין ברכה צריך אכילה במעיו דווקא דלא הוי שביעה רק במעיו, והח"ס מחדש מכח זה לענין יוה"כ דתליא נמי במעיו דש"ס פרק יוה"כ ע"ט מדמה כותבות דיוה"כ לברכת המזון אבל מ"מ בשתיה י"ל דחייב על הנאת גרון מש"ס סוכה וכתב בכ"ס ולפ"ז לענין ברכה נמי כן דצריך לברך בשתיה על הנאת גרונו לחוד כיון דעיקר השביעה בגרונו ונפלאים דבריהם שכ' דין זה בפשיטות ולא זכרו שעיקר דברי הרא"ש בברכות י"ד אשר מהם הוציא הפ"מ דינו נאמרים בברכה על שתיה דכתב דיותר מרביעית אע"ג דנהנה ל"צ לברך כיון שאינו נהנה בתוך מעיו ולא איירי מאכילה כלל וכן סוגיא דברכות לא איירי רק משתי' וכ"כ פ"מ בפירוש דלא מחייב לברך על כזית או רביעית עד שיכניס למעיו ולא בהנאות גרון לחוד ואף שמדברי רש"י סוכה משמע קצת דיש לחלק בין אכילה לשתי' מ"מ הוי להו להביא דברי הרא"ש שכתב בפירוש נגד זה דגם בשתיה צריך הנאת מעיו, וגם מ"ש הרא"ש דלא מחייב לברך רק על הנאת מעיו מצאתי חולק בתשובת הריב"ש שם שהוכיח נגד דברי השואל שם שרצה לומר דגם מטעמת אסור מה"ת כמו ח"ש דמרבינן מכל גם טעימה מרבינן מכל דא"כ שגם

מטעמת אסור מה"ת אמאי אמרינן מטעמת אינה צריכה ברכה כיון שאסור מדאורייתא כמו ח"ש, ולפי דברי הרא"ש לא דמי דהא בהנאת גרונו וודאי חייב באיסורי' מ"מ ל"צ ברכה וא"כ מטעמת נמי אע"ג דאסור מ"מ לענין ברכה צריך דווקא הנאת מעיו ומוכח דהריב"ש חולק ע"ז וכן מדברי הכנה"ג שמעתיק גם כן בצל"ח דבריו מוכח כן דמדייק שע"כ אין במטעמת הנאה כלל דאל"כ אמאי לא צריך לברך כיון דהוי הנאה מוכח ג"כ דל"צ הנאת מעיו דווקא ועל הנאת גרונו דוודאי הוי הנאה דחייב בכל איסורים מברך ג"כ לשיטת הריב"ש וכנה"ג ולפ"ז לענין יוה"כ נמי תלי' בשיטות אלו.

ולפי מה שהוכחנו מדברי הריב"ש דלא מחלק לענין ברכה ויה"כ לענין הנאת גרונו ובין שאר איסורים נסתר החילוק שכתבתי לעיל ליישב דברי הריב"ש דגם בתענית יש לגזור מטעמת אטו בליעה לגרונו ויתחייב מה"ת ואולי יש לחלק לפמ"ש המג"א בהלכות יוה"כ תרי"ב ס"ק וי"ו דלא גזרינן לנגוע במאכל ביוה"כ אטו שיבוא לאכלו משום דאסור בכל אכילה משא"כ בחמץ דמותר בשאר דברים ובקל יכול לשכוח וא"כ ה"נ באיסורים כיון שמותר לו לאכול שאר דברים גזרינן נמי במטעמנת שיבא ג"כ לבלוע משא"כ בתענית דאסור בכל אכילה וממונע מכל דבר מאכל גם במטעמת לא גזרינן כן יש ליישב דברי הריב"ש וק"ל.

והנה הא דמטעמת מותר בתענית זה דווקא במגמע ופולט כמ"ש בתוס' וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות תענית שצריך לזהר שלא לבלוע כלום מהמאכל דגם פחות מכשיעור אסור בתענית מה"ת אם קיבל עליו בנדר או מדרבנן בקבלת תענית בעלמא דליכא חילוק באיסור ח"ש בין איסור דאורייתא לדרבנן כמ"ש בריב"ש ובהגהות אשר"י פרק ג"ה דכתב דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא וכו' ואע"ג דלא קיבל עליו רק להתענות ולא איבד תענותו בח"ש מ"מ אסור מה"ת כמו ביום הכפורים משום דחזי לאיצטרופי וכ"כ הר"ן בשבועות דאם נשבע שלא לאכול אע"ג דאכילה בכזית מ"מ אסור ג"כ בח"ש כהכלל שבידינו דכל דאסור בכשיעור אסור בח"ש נמי ואיסור זה לא מכח שבועתו הוא דרק התורה אסרה עליו ועיין באבני מילואים בתשובה שמתרץ בזה הא דאמר רבא בשבועות שנשבע שלא אוכלנה דלא יכול לשאול על שבועתו רק אם נשאר כזית ואף על גב דגם ח"ש אסור מ"מ זה לא מצד שבועתו הוא רק התורה אסרה עליו, ולפ"ז אם טעה וברך על דבר מאכל ביום תעניתו אפי' משהו אסור לטעום אע"ג דיצא ידי ברכה אפי' בכ"ש דגם כ"ש צריך ברכה ראשונה ועיין סימן ר"י מ"מ גם לענין תעניתו משהו אסור מה"ת אם קיבל עליו בנדר או מדרבנן בקבלת תענית וברכה שא"צ לכל הפוסקים וכן קיי"ל להלכתא לא הוי רק מדרבנן ואסמכוהו על לא תשא רק לשיטת הרמב"ם לפי

הבנת המג"א הוא דאורייתא וגם על זה חולק הפר"ח ס"ו ואלי' רבה רט"ו וכתבו שגם לרמב"ם רק אסמכתא יע"ש, ומעלתו נ"י הביא ראי' מתשובות הרמב"ם שהביא הכ"מ בפ"ג מהלכות מילה לחכמי לוניל דמוכח מדבריו דהוי רק מדרבנן מדכתב והם אמרו שלא לברך ברכה שא"צ.

ובאמת מצאתי נגד זה תשו' אחרת להרמב"ם בתשובותיו נקראים פאר הדור סי' ק"פ ואעתיק פה לשונו הטהור כל מקום אשר יסתפק לנו אם מוקף חומה מימות יב"נ או לא נקרא בי"ד דזמן קריאה לכל הוא, אמנם עוד זאת להסתלק מן הספק ונקרא ג"כ בט"ו אבל בלא ברכה לא לפניה ולא לאחריה מפני שהוא ברכה שא"צ ואסורא דאורייתא הוא שמוציא ש"ש לבטלה ואין ראוי לעשות כן מפני דזה כלל גדול שבכל מצוה בין דאורייתא בין מדרבנן אם נסתפקנו בה אם יברך או לא עושה אותה בלא ברכה עכ"ל, ומדברי אלו משמע בפירוש כהמג"א בשיטת הרמב"ם דלא כהפר"מ ואלי' רבה וגם בתשובה לחכמי לוניל שכתב הם אמרו יש לומר לפי מה שכתבתי שמצינו בכמה מקומות ברמב"ם שקרא דברי סופרים מה דלא מפורש בקרא רק אתיא בדרשת חכמים, ולדברי הרמב"ם יש לחקור אם קיבל עליו תענית בקבלה לבד דהוי רק דרבנן וטעה לברך אי יותר עדיף לאכול כ"ש כדי שלא יעבור על לאו דל"ת או דאין לו לעבור על איסור דרבנן כדי לתקן הלאו שעבר בפרט אם היה בשוגג, ויש להאריך בדבר זה ויען שאין אנו צריכים כל זה לענין שלנו כאשר אנן פסקינן להלכה כשיטת תוס' ר"ה ושאר פוסקים דלא הוי רק אסמכתא בוודאי פשיטא מלתא דאין לו לאכול אפי' כ"ש ואפילו בקבלת תענית בעלמא ולאחר חיפוש ובדיקה בספרים מצאתי שכבר עמד על המחקר בס' ברכי יוסף והובאו ג"כ דבריו בקיצור בשערי תשובה סימן תקס"ח דאם שרוי בתענית וטעה ובירך שיאכל ח"ש שלא לעבור על ברכה שא"צ ולא איבד תעניתו בכך כדאיתא בסי' תקס"ח ומביא גם כן חולק על זה. ובאמת הוראה זו תמוה בעיני הרבה דמשמע מדבריו אפילו בנדר גמור נמי יאכל ח"ש אע"ג דח"ש אסור מה"ת בשבועה ונדר ומכ"ש לרוב השיטות דלא הוי ברכה שא"צ רק אסמכתא.

ועוד אמינא טעם אחר דיש לפקפק לפמ"ש הכ"מ פ"ג מהלכות ברכות ליתן טעם הא דהחמירו חכמים לברך אפילו בכ"ש משום דאם יהי' נמלך לאכול יותר אז לא יכול לתקן משום שכבר נהנה א"כ זה דווקא אם יכול לאכול יותר חיישינן לנמלך ויאכל כזית אבל בתענית שלא יכול לאכול יותר מפני תעניתו גם על כ"ש אינו מחויב בברכה אלא שזה יש לדחות קצת דעיקר תקנתם בשביל האי טעמא הוא אבל כיון שאמרו דיברך ג"כ על כ"ש לא חילקו בתקנתם ואפילו היכא דל"ש נמלך נמי חייב אלא מטעם אחר י"ל שלא

יצא ידי ברכה אם אכל בתענית רק כ"ש לפמש"כ במקום אחר ומחלק מג"א סי' ר"י סק"ו הא דחייב בברכה באכילה כ"ש היינו אם אינו רוצה לאכול רק כ"ש אבל אם רצה לאכול יותר רק מפני איסור אחר לא יכול לאכול עוד אז אינו מברך על כ"ש א"כ ה"נ כיון שמחמת תעניתו שנזכר לא יכול לאכול יותר גם בכ"ש שאכל לא יצא משום הברכה.
ומצאתי ראיתי אח"כ בס' עקרי דינים שהביא ג"כ דברי הברכי יוסף וגם איזהו גדולי אחרונים חכמי ספרד שחולקים על ההוראה זו שלא לאכול אפי' כ"ש ויאמר רק בשכמ"ו כמו שהביא תוס' בשם ירושלמי ובש"ע סימן כ"ה סעיף ו' בהגהות רמ"א ובסי' ר"ו סעיף ו' כדי לתקן מה שיכול, וכן נ"ל לעיקר לדינא, ועיין או"ח סימן רע"א ברמ"א ס"ה אם בירך המוציא קודם שהבדיל ובמג"א שם ס"ק י"ב הכ"ד פה פ"ב יום ד' ויקהל תרל"ה לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כו

שלום וכ"ט לכבוד אחי חביב נפשי הרבני המופלג חרוץ ושנון ז"ר יפ"ת בע"פ העדני העצני צדיק תמים כש"ת מו"ה שמעון סופר נ"י (כעת הוא הגאון אבדק"ק ערלוי יע"א.) **מכתבך** קבלתי וכו' והנה מעט צרי במכתבך ששלחת לי לרוב החביבות כי בא בעתו ובזמנו בזאת חנוכה ועיינתי בו איזהו רגעים כי ידעת כי אני עמוס הטרדות והתלאות מכל צד ובפרט התלמידי' שי' מבקשים תפקידם יום יום לשמוע שיעורין כסדרן. ע"כ יהיו דברי רק מעטים לראות כי דבריך חביבי' לי, והנה נתת טעם לשבח במ"ש המחבר סי' תרע"א סעי' ב' שמוסיף והולך עד שמנה. וכבר הרגיש בעטרת זקנים תר"ע אריכת הלשון שהי' די ומספיק במ"ש המחבר בכל יום מוסיף והולך וידעינן עד ח' שצריך להוסיף וכתבת ע"ד עט"ז דהו"א דמדליקין רק שבעה נרות משום דביום אחרון לא היו צריכי' עוד לנס כמ"ש בפר"ח שם כיון שהי' פך אחד על לילה א'. ורק מצד ספק אנו עושי' ח' ימים כמו שהקשה למה אין אנו עושין ט' ימים א"כ גם ביום ח' ל"צ להדליק רק שבעה כיון דלא הוי רק משום ספיקא דיומא ומשו"ה כ' המחבר שמדליק ח'. ולפום רהיטא אמרתי כי המחבר נקיט כאן כשיטת תוס' דמהדרי' מן מהדרי' לא הוי רק בנר איש וביתו ולא כשמדליק כל או"א משום דלא מנכר אז דמוסיף והולך רק שיאמרו שיש הרבה בני בית וברמ"א הביא שיטת הרמב"ם שמהדרי' מן המהדרי' קאי גם על מהדרי'. והנה מצינו כן כ"פ בדברי' שתקנו נגד דבר אחר שיכולין ג"כ להוסיף על השיעור שהוא מרמז נגד הדבר שתקנו. ועיי' בהרא"ש בר"ה פ' יו"ט שמאריך בזה, ועיי' ברמ"א או"ח סי' רס"ג שיכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר ובלבד שלא יפחות ולפ"ז בנ"ח שמהדרי' מדליקי' שמנה מכוון נגד שמנה ימים היה סברא לומר אם ירצה מוסיף ג"כ על

שמנה רק שידליק שמנה ולא יפחות וכן באמת שיטת הרמב"ם דלא צריך היכר דהדליק שמנה ואף אם מדליק כ"א יכולי' להדליק שמנה אף שאינו ניכר, אבל שיט' תוס' שצריך היכר דווקא שהוא שמנה ולא יכול ג"כ להוסיף, וזהו שכ' המחבר שמוסיף והולך עד שמנה ולא יותר שצריך להיות היכר שמדליק שמנה כנגד הימים ומשו"ה אפי' אם רבים בני בית לא ידליקו יותר וזה נתינת טעם לשיט' תוס'. והנה בפר"ח שם כ' שיט' תוס' ורמב"ם תלי' בשתי לשונות שם אם הטעם נגד ימים הנכנסין ויוצאין או כנגד פרי החג והני תרי אמוראי פליגי בהנהו תרי פירושי' אם הטעם כנגד ימים הנכנסים ויוצאי' צריך היכר דווקא לידע ולהודיע כמה ימים אבל לטעם פרי החג ל"צ היכר יעיי"ש. ובאמת משמע קצת כן בדברי תוס' שם שכתבו ונקטו בדבריהם רק הטעם דנכנסי' ויוצאין ולא כתבו ג"כ לטעם האחר או סתמא משמע דוקא להאי טעמא קאי ב"ש וב"ה רק על נר איש וביתו אבל לטעם אחר קאי נמי על המהדרין ולפ"ז י"ל דתוס' לא פליג על הרמב"ם לפי מה דמייתי הש"ס מעשה בשני זקנים בצידון דכ"א יהיב טעמא משום פרי החג או משום מעלין בקדש משמע שזה הטעם עיקר ולא משום דנכנסי' ויוצאי' ויכול להיות שגם תוס' מודה לפי האי טעמא דמשמע שהוא עיקר לשיטת רמב"ם דכל א' וא' מדליק שמנה ועיי'.

אלא שבאמת דברי פר"ח דחוקין לומר דלטעם דפרי החג של"צ היכר לידע ולהודיע דוודאי עיקר הדלקת נ"ח הוא רק משום פרסומא ניסא ומשום היכר להודיע הנס לרבים ולא עשאו מצוה זו כשאר מצות שבגוף שצריך כל א' וא' לקיים רק על הבית נ"ח איש וביתו משום דעיקר הוא היכר לרבים, ועיי' בפנ"י שם ולא יכול להוסיף על שמנה או בימים הקודמים להוסיף על המנין נגד הימים, ול"ד לשאר דברי' כי כאן עיקר הוא ההיכר כמובן, ועיי' בכ"ס קל"ה שאם אין לו נרות כמנין הימים לא ידלק יותר מנר א' שאם אינו מדליק כמנין הימים במה שמוסיף גורע. וגם מה ענין פרי החג אצל נ"ח, וכבר הרגיש בזה בס' פנ"י אלא שבוודאי עיקר הטעם הוא משום היכר הימים או כנגד הנכנסי' או היוצאין אלא שהיה סברא לומר כנגד היוצאין משום דמעלין בקדש ומשו"ה אמר שזהו עדיפא לב"ש משום דהוי נמי נגד פרי החג, ונ"ל להסביר דמה שעושין בנ"ח למעט והולך כנגד פה"ח כי הנס היה ג"כ שהצילנו ד' בימים ההם מצרת השיעבוד כי היינו תחת יד יוונים, וד' הוציאנו מעבדות לחירות ומתחת מושל שבט היונים, ונתן לנו נצחון על האויב וגם גזרו לבטל שבת ר"ח ומילה שהם עיקרי המצות, ומה שקבעו חכמים להדליק נ"ח הוא מורה ג"כ על השאר כמ"ש המפרשים כי נר מצוה ותורה אור ובנ"ח אנו עושי' זכר לאלו המצות שזכינו לאור התורה ונר המצוה. והנה ב"ש סבר שיש לנו לעשות רמז ורושם

להנצחון עצמו שגברכו על אויבינו ויצאנו לחירות מצרות ורעות ע"כ ממעט והולך כפרי החג שאמר ר"א בסוכה הני ע' פרים נגד מי כנגד ע' אומות ובמדרש כשם שפרי' פוחתי' והולכי' כך אמות פוחתי' משו"ה אמר נגד פה"ח כשם ששם ממעט והולך כן בנ"ח לרמז על מפלת האומות אבל ב"ה סבר שעיקר הנס ושאנו עושי' זכר לדבר הוא רק מה שנוגע להצלת הנפש לשמור מצות ד' וכן קבעו רק להודות ולהלל ולא לדבר הנוגע לגוף ואין להחשיבו כ"כ ע"כ מעלין בקודש ולא מורידי' לרמז שעיקר הנס הוא רק בשביל קודש כנ"ל נכון להסביר טעם דפה"ח, ואין זה עיקר הטעם רק מוסיף על הטעם הראשון דלמה תקנו מתחלה ח' כנגד ימים היוצאי' ולא אמרינן מעלין בקודש, כ"ז כתבתי בחפזי בעיון מעט מזעיר והנני אחיך אוהבך מצפה לתשובתך בקרוב הטרוד מאוד. פרעסבורג, יום ב' זאת חנוכה ק"ץ הגלו"ת לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כז

שלום וכ"ט ושפעת שמחות לראש ידידי הרב המאור המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי בעל פיפיות ז"ר יפ"ת יראת ד' אוצרו מפואר לשבח כש"ת מו"ה יודא ליב זאלצר נ"י אב"ד דק"ק באטארקעז יע"א (כעת הוא הגאבדק"ק האמאנא יע"א.)

אחדש"ה ביום אתמול כי יעבור קבלתי את מכתבו בהגיע תור ימי משתה ושמחה ואהבת דודים ורעים בשלוח מנות ושמחתי במנחתו הטהורה מרחשת אהבה מזוזה אשר קבל מארץ הקדושה שנכתבה מסופר דוקנא בכתב יפה ומהודר ואעשה רצונו לקבעה בחדר המיוחד לתורה אשר למדו בו כבוד אאמו"ז בעל ח"ס ואאמ"ו מאוה"ג זצ"ל וגם אני יושב שם באוהל הזה אשר נתקדש בקדושת תורתם וביותר שמחתי כי בשבוע העברה קבלתי ג"כ מתמן תפילין מהודרים בכל מיני יפוי ויופי ושדר לן ג"כ מיני מתיקא בדברי שאלתו אשר הציע לפני כי בא לגבולו תלמיד אחד לה"ג מו"ה דוד דייטש זצ"ל אב"ד דק"ק יארמוט ובידו מגילה אשר נכתבו עשרת בני המן באמצע הדף ולא בעמוד מיוחד ושורות נכתבים לפניהם ולאחריהם ומע"כ השתומם ע"ז כי לא נכתב ככל המגילות הנהוגות גבן ואותו תלמיד אמר לו שרבו ז"ל צוה לעצמו לכתוב מגילה על אופן זה ואמר שקבל כן מרבו המובהק בעל ח"ס ז"ל שצוה לכתוב כן לכתחילה ומע"כ מפקפק בעדות זו, והנה אמת העיד התלמיד כי המגילה אשר קרא בו אאמו"ז ז"ל וגם עכשיו אנו קורין בה נכתבים עשרת בני המן באמצע עמוד ולפניהם ולאחריהם כמה שורות ועיני כבודו שפיר חזו מה שקאמר בזה בספרי אחרונים ועיין מש"כ בח"ס או"ח סי' קפ"ט וק"צ ושם כתב דמצד הסברא הי' אומר לכתוב רק עשרת בסוף עמוד ולא לדקדק לכתוב איש בראש העמוד כי הסוף דף ותחילת דף שנזכר בירושלמי ובמס' סופרים קאי על ראש

וסוף השיטה כאשר הסבירו האחרונים דברי הגמיי"מ כיון דע"כ הא דאת בסופה על השיטה קאי ממילא גם תחילת דף הוא שיטה וקאי על רוחב הדף ולא על האורך הדף ומשו"ה מסיים ראש השיטה וסוף השיטה וכאשר אמר הח"ס מסברא כן מוכח להדיא ממסורה שכתב איש בראש הדף ועשרת בסוף הדף ובסוף העמוד משמע דלא קפיד רק שיהי' עשרת בסוף העמוד אבל איש יכול להתחיל באמצע הדף רק שיהי' בראש השיטה וראיתי בס' ששה זרעוני ערוגה מהג' ר' זלמן עמריך ז"ל שרצה לדחוק גם במסורה זו ובדברי הלבוש שכתב ג"כ תחלה וסוף עמוד דהיינו נמי על רוחב העמוד ובכל זאת אף שמצדד הח"ס במסורה לא שינה וקרא במגילה שכתוב הכל באמצע העמוד ובלתי ספק היתה לו ג"כ קבלה בזה מרבו חסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער זצ"ל ולא רצה לשנות כאשר כ' הרבה פעמים בח"ס שלא שינה ממה שמצא אף שהי' נוטה לדעת אחרת והנה בח"ס כתב דכן משמע מפסקי תוס' דכ' להדיא ראש וסוף שיטה ובאמת הפסקי תוס' לא כתב כן אלא אדרבא מלשון פסקי תוס' משמע שצריך לכתוב איש בראש העמוד ועשרת בסוף העמוד וז"ל איש בראש הדף ואת בסוף השיטה הראשונה עשרת בסוף הדף וצריך בי"א שיטין מדשני' בלישנא דגבי איש ועשרת נקט דף וגבי את בסוף השיטה משמע דעל אורך הדף ועמוד קאי וראיתי אח"כ בספר בית אפרים שהביא ראיי' זו מפסקי תוס' כאשר כתבתי ואולי טעות סופר הוא בח"ס וצריך להיות בהג"ה אשרי ששם נאמר רק ראש וסוף שיטה ולא נזכר דף כלל והעיקר ממס' סופרים פי"ג ה' וי"ו איש בראש דפא ואת בסופו ביוד שיטין עשרת בסוף דפא שניה ומדכתב עשרת בסוף דפא משמע דמקפיד על סוף הדף דאי בסוף השיטה לא הי' צריך להזכיר עשרת בסוף דפא דממילא ידעינן ומדלא הזכיר בירושלמי כאשר הגרסא לפנינו רק איש בראש דפא ואת בסופה משמע דלא צריך עשרת סוף העמוד וראיתי בספר שו"ת גינת וורדים שרצה ג"כ ליישב דברי מס' סופרים דלא מוכח מדכתב עשרת בסוף דפא לפי מה שהגרסא בששה שיטין והוא על תמונה זו איש ואת פרשנדתא ואת &&ציור&& &&ציור&& &&ציור&& &&ציור&& ויזתא עשרת וא"כ אצטרך למימר עשרת בסוף דף שלא נטעה לכתוב עשרת תחת את המוקדם קמ"ל שיכתוב בסוף השיטה ויהיב שם טעמא וכן מצייר בפירוש נחלת אריאל על מס' סופרים אלא דלפי גרסא זו קשה לו כיון דלא הוי ששה שיטין רק עם ויזתא ועשרת א"כ למה הקדים המס' סופרים בששה שיטין קודם שכתב ועשרת בסוף דפא כיון דגם עשרת מן מנין השיטין ולהספרים דגרסא נמי י"א שיטין קשה כזאת רק לגירסא יו"ד שיטין ניחא וכן הביא בח"ס וכן הסכים בב"א שהוא הג"ה קרובה שהי' כתוב יו"ד וטעו וסברו שהוא וי"ו א"ש כיון דאחר האת הוא רק יו"ד שיטין אלא גם לגרסא זו צ"ע

קצת מפני מה לא כלל גם העשרת עמהם ולנקוט י"א שיטין כיון דגם ויזתא ועשרת שייך לשורה והפריד בין הדביקים ועיין.

ומזה הוכיח בגוו"ד שם כיון שאינו כותב רק ששה שיטין מן ההכרח שישאר בדף חלק גדול חלק ואם ירויח בין שיטה לשיטה כדי למלאות כל הדף כיון שיש ריוח הרבה הוי צורת פרשה פתוחה במקום שאין שם פרשה ואם יניחנו פנוי וחלק למטה ג"ז אינו הגון ע"כ נקט לעיקר לכתוב הכל באמצע העמוד יע"ש ומשמע מדבריו דזה פשיטא לי' שלא לשנות מן הכתב ולכתוב אותיות גדולות כדי למלאות כל העמוד דאל"כ יכול לתקן הכל ע"י אותיות גדולות כאשר באמת מה"ט כותבין הסופרים אותיות גדולות למלאות כל העמוד אלא דפשיטא לי' דזה לא יאות לעשות ולשנות מן הכתב האחר כיון שלא נאמרו ולא נשנו במסורה אותיות גדולות בעשרת בני המן כאשר כתב הג' מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל והג' מו"ה זלמן עמריק בספרו והביא ראי' דאין לכתוב אותיות גדולות דא"כ עדיין האיך מוכח מהא דעשרת דאין לכתוב את בסוף הדף דלמא את בסוף הדף ויכתוב חמשה משמות ואת בסוף עמוד אחד וכן חמשה שמות ועשרת בסוף עמוד האחר וממילא הוי את וגם עשרת בסוף עמוד אלא דאין לעשות אותיות גדולות וע"ש שהאריך בראייתו אלא שראיתי בהכנה"ג דפשיטא לי' דא"א לחלק עשרת בני המן לשני העמודים דתמה למאי צריך להביא ראיי' לפי הפשט של ר"י במס' סופרים דע"כ את לא הוה סוף דפא ממש מהא דכתב אח"כ עשרת בסוף דפא דהא ע"כ צריך לכתוב ויזתא בשיטא י"א א"כ לא הוי את סוף דפא ונדחק כיון דלא נכתב עוד תחת את האחרון ממילא הוי זה סוף דפא יע"ש משמע דפשיטא לי' דא"א לחלק עשרת בני המן לשתי עמודים והטעם כונתו בזה לדעת החולק של הג' מו"ה זלמן ז"ל כיון דכולם בחד זקיפא אזדיקפא ומהאי טעמא צריך גם כן למימתא וי"ו דויזתא וכולם נתלו זה תחת זה ולא הי' אויר ביניהם רק חצי אמה וא"כ לרמז זה צריכים כולם ליהיות נכתבים בעמוד אחד כמו שנתלו בעץ אחד ויש לדמות דכנה"ג לדברי ר"י וקשה כיון דלפי דבריו שהראיי' מעשרת נמי לא הוי מוכח אלא אם א"א לחלוק את בני המן לשני עמודים א"כ בלא תיבה עשרת נמי מוכח משום ויזתא ולא צריך לעשרת כלל כיון דויזתא ודאי שייך לשורה ובאותו עמוד דוקא.

והנה בדיעבד אין לנו מי שפוסל לקרות רק הכנה"ג וכבר השיג עליו בנוו"ד כיון במס' סופרים לא שאל אם למצוה או לעכב רק על הא דאריח ע"ג אריח ולא על הא דתחילת וסוף דפא משמע להיפך שבזה ליכא ספיקא כלל ולא הוי רק למצוה ולא לעכובי וגם מה שכתב בכנה"ג אף דיש מפרשים לשון צריך דוקא לכתחילה ולא בדיעבד מ"מ זה דוקא אם כבר קרא אבל לא לקרות לכתחילה גם ע"ז השיג שם וכתב כמה ראיות דג"ז ליתא כיון

שכבר נכתב כך מותר לקרות לכתחילה וסיים דאין רואה שום בית מיחוש למנוע הקורין במגילות אלו ועיין אריכת נפלא בנשמת אדם וכתב ג"כ דדיעבד אין לפסול ובשו"ת בית אפרים מסיים דרק בשעת הדחק יש לסמוך להתיר אבל בדיעבד עבד בודאי אין לפסול כיון דלא נזכר בגמרא וכמ"ש הרמב"ם וטור יו"ד רע"ה בצורת שירת הים והאזינו דאין לפסול בהן מה שלא נאמר בגמרא וזה שנה שנשאלתי לסופר ע"י שכתב אותיות גדולות ורחבות המשיך פרשנדתא עד ואת ולא הניח חלק רק כמו בין שאר תיבות והשבתי שאין לפסול בזה כיון דלא נזכר שיעור חלק רק בפ' האזינו כתב הרמב"ם שיש להניח חלק כמו שיעור פרשת סתומה וא"כ מסתברא דגם בשורות מגילה כן מ"מ גם שם לא פסול בדיעבד ובש"ע שם לא הביא כמה צריך להניח חלק ועיין בח"ס סי' קפ"ט דמשו"ה קאמר ראש וסוף דפא ולא ראש וסוף שיטה משום דהו"א דיעשה שיטות קצרות לקרב השמות ואת אהדדי קמ"ל שיהי' איש בראש הדף ואת בסופו ועיין ג"כ בס' ק"ץ ואף דלכתחילה בודאי יש טוב להניח חלק כמו בשירת האזינו מ"מ בדיעבד אין לחוש כלל ופוק חזו מה עמא דבר שנוהגין הסופרין לכתוב בעמוד אחד וכן ראיתי בסידר יעב"ץ שכתב שיש לכתוב בעמוד מיוחד מ"מ אין בידינו כח לשנות ח"ו ממה שנהגו אאמוו"ז בעל ח"ס זצ"ל וטעמו ונימוקו עמו וכן הולכין אחריו תלמידיו המובהקים וכן נכתבים בכל עמוד מ"ב שיטין כס"ת ושלא לכתוב אותיות גדולות וגם שלא לשנות במנין השיטין שיש קפידא לכמה פוסקים שצריך להיות כס"ת שנקרא ספר ובמגילה שתחת ידי נכתוב הכל כדינו של ס"ת ע"כ לא רצה לשנות ג"כ בעשרת בני המן ומשו"ה נכתב באמצע עמוד שלא לעשות אותיות גדולות וגם שלא למעט במנין השיטין. ועדיין צריכין להוסיף תבלין מפני מה לא חש לפשטות של מסורה לכתוב לכל הפחות עשרת בסוף י"א שיטין של העמוד ולא צריכין אז לא למעט בשטין ולא לכתוב אותיות גדולות ויש לומר שטוב לכתוב לגמרי כשירת האזינו אשר נכתבת ג"כ אריח ע"ג אריח ולבינה לגבי לבינה וכותב בסוף וראש איזה שטין או מפני שסופו של בני המן שהי' יוצאין ממנו בני ברק יש להם תקומה וע"כ הי' כותב לגמרי כשירת האזינו ובח"ס כתב שם רק לקיים מנהג הסופרים שכותבים בסוף העמוד אבל מי שכותב באמצע דף אדרבה י"ל דנהג כן משום הני טעמי שהעיר שם ולא צריכין לישוב ועוד יש ליתן טעם לפי מה שכתב בסי' קפ"ט שהי' ראוי לכתוב איש באותה שורה של חמש מאות לצרף חמש מאות איש וכן עשרת בחדא שורה עם בני המן מ"מ לא כתבינן משום דנקט בירושלמי שניץ ונחיץ כהדין קנטירא שיהי' מושך עיין בב"ח מ"מ אף שלא כתבינן בחדא שורה אבל שלא להפרידם לגמרי לשתי עמודים משו"ה צוה לכתוב הכל באמצע הדף כנ"ל לקיים ע"פ הנגלות לנו ולבנינו. וגם

נהג אאאו"ז זצ"ל בבית מדרשו לקרות שני פעמים הפסוקי' אשר נתן וכו' להשמיד להרוג ולאבד כי נכתב להרג בלא וי"ו החיבור ובמגילה שלו נכתב בין השיטות וי"ו החיבור וקורין עוד הפעם ולהרוג וכן בפסוק נקהלו היהודים וכו, ואיש לא עמד לפניהם תלוי' ג"כ בין השיטות ב' לקרות עוד הפעם כל הפסוק בפניהם והכל ע"פ המסורה שנדפס ג"כ בחומשים ולא צוה לנהוג כן בשאר בתי כנסיות כי לא רצה לשנות ממנהגו של עולם ואסתיים בזה כי כמעט כל הדברים שעלו ברעיוני מצאתי אח"כ שכבר עמדו עליהם ולא העלתי רק הערות אשר לא מצאתי ומפני יומא דתעניתא אין להאריך עוד וישמח את נפשו בימי משתה ושמחה הכ"ד ידידו הדש"ת. פרעסבורג יום ב' לסדר צו תרמ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כח

שלום וכ"ט לרב טב תלמידי המופלג מורג חרוץ בע"פ מלא עתיק מו"ה יוסף ליב סופר נ"י רב דק"ק דערעטשקע יע"א (כעת הגאב"ד דק"ק פאקש יע"א.)

אחדש"ה מכתבך קבלתי בימי משתה ושמחה וליהודים היתה אורה זו תורה שאמרתי לפני ת"ח ובני הישיבה בבית מדרשינו כנהוג לאחר קריאת מגילה וראיתי דבריך מעט צרי ששדרת לן וחקרת אם יוצא תלמיד לרב במשלוח מנות יען דכתיב איש לרעהו כמבואר בהגהת רמ"א יו"ד סימן רמ"ב דאין לתלמיד לשאול בשלום הרב כדהביא הירושלמי ברכות ושקלים לקיים ראו נערים ויחבאו, והנה בודאי גם רבו נקרא רעהו דכמה מצות מצינו בתורה דכתיב רעהו והכל בכלל (ועיין בפרמ"ג או"ח תרצ"ב שמסופק אם יוצא בש"מ לעבד כנעני אי הוי בכלל רעהו והביא ראיות דאף אחיו מקרי וכ"ש רעהו), ועיין ברש"י שבת על מה דאמר הלל לגר ,,מה דעלך סני לחברך לא תעבידי כתיב רעך וריע אביך אל תעזוב זה הקב"ה מצינו שגם הקב"ה נקרא ריעך ואין להאריך בפשוט אבל אי נכון לשלוח מפני דהוי כמו דרישת שלום לרבו לכאורה זה תלי בטעמים של משלוח מנות לתה"ד דהטעם כדי שיהי' הרווחה אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חבירו מסייע וכדי שאין לבייש את מי שאין לו תקנו לשלוח גם למי שיש לו ויוצא אף בעשיר א"כ אין זה שאילת שלום רק כמביא דורון לת"ח דאמרינן בכתובות דהוי כמביא בכורים וכ"ש אם שולח לרבו אבל אי הטעם כמנות הלוי דמשום להרבות שלום וריעות נגד מה שאמר המן מפוזר ומפורד בין העמים ולהראות חביבות איש לזה י"ל דלא נכון לרבו ויהורא הוי להראות לרבו דברי שלום ואהבות וריעות כמו שאין שואלים בשלום רבו.

והנה מהא דכתב הרמ"א תרצ"ו דאין שולחין לאבל כל י"ב דהוי כדרישת שלום דאסור באבל מוכח לכאורה כטעם של מנות הלוי משום שלום ואהבת רעים ועיין בח"ס או"ח

תצ"ו שכתב דהדין של הרמ"א אם מחל המקבל יצא ידי חובתו ופר"ח פקפוק מנ"ל הא והעלה שם דתלי' ג"כ בטעמי' אלו אי כתה"ד כדי שיספיק לו לסעודתו אם מחל לא מהני אבל למנות הלוי משום דברי שלום וידידות מהני במחל דהא הראה לו חיבתו יע"ש. ולפמ"ש מוכח מאבל גם כן דסבר דעיקר טעמא משום אהבת רעים ולפ"ז לא יהי' נכון לשלוח מנות לרבו דהוי כשאילת שלום וראיתי שרצית להביא ראי' מהא דירושלמי הדר שלח רב אושעי' לר"י נשיאה וכו' ושדר לי' קיימת בנו משלוח מנות איש לרעהו חזינן אף דשלח לרבו יצא, ונ"ל דאינו ראי' דוודאי לכל השיטות מותר להחזיר שלום לרבו דהנה לרש"י ותוס' ורוב הפוסקים דמותר לשאול בשלום דרבו אם אומר לו שלום עליך רבי ורק כדרך שאר שלום אסור והוכיחו מהא דקאמרו תוך כדי דיבור כדי שאילת תלמיד לרב א"כ בוודאי מותר לשלוח מנות לרבו ואף לשיטת הי"א ברמ"א דבכל גוונא אסור מהא דירושלמי דלא נהג גבן זעירא דלשאול בשלמא דרבה מ"מ זה דווקא לשאול תחילה אבל בחזרה מותר, ועיין ברבינו יונה שסבר ג"כ דאסור לשאול והא דאמרו כדי שאילת תלמיד לרב היינו להחזיר לו שלום דמותר ולא גרס ברייתא דר"פ תפלת השחר והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו רק הנותן שלום לרבו כדהובא הגירסא ברי"ף וא"כ החזרת שלום לכ"ע מותר דאל"כ קשה מהא דתכ"ד וא"כ לכל הדיעות עכ"פ מותר להחזיר שלום וליכא ראי' מהא דירושלמי כיון דר"י נשיאה שדר לי' תחילה ואף דלפי גרסת ירושלמי לא שדר לי' ר' אושעי' רק דקיים מתנות לאביונים מ"מ כיון דשלח לי' שתי מתנות הוי כדרישת שלום גם כן והחזיר לו שלום.

ועוד לפי הטעם י"א אלו הטעם שלא יקדים התלמיד שום דיבור מפני מורא הרב כאשר כתב ברבינו יונה שם א"כ זה דווקא שייך בפניו אבל שלא בפניו לא וגם אם נותן מיד ליד רבו דיצא דלא צריך לשלוח דווקא עיין בד"מ סי' תרצ"ה מ"מ כיון דנותן תשורה ודורן לרבו לצאת ידי חובת מצוה אין זה נגד מורא רבו ולרבו ניחא ליה בכך שיתקיים המצוה על ידו ובוודאי מוחל על כבודו דגם הרב שמחל על כבודו כבודו מחול דפסקי' כר' יוסף קידושין דף ל"ב ואמר רב אשי שם אפילו נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, ודוק שם ברמ"א שכתב וי"א שלא ישאל תלמיד לרב כלל ולא כתב ג"כ ולא יחזיר כאשר כתב המחבר ורבותא הוא דלא יחזיר ג"כ וע"כ גם להני י"א רק שאילה אסור אבל החזרת שלום מותר ועיין בפני יהושע ברכות שם שכתב דטעמא דשאילת שלום אסור דהוי כמו שמברך לרבו וזה וודאי מחזי כיהורא וחוצפא משא"כ בשלוח מנות לא שייך זה א"כ בוודאי מותר דאינו דומה לשאילת שלום כלל לפי הסבר של הפני יהושע ובאמת עיקר דברי הי"א אלו ברמ"א תמוהים דמשמע להיפך מדברי ירושלמי ברכות דאדרבה דחיוב

הוא לשאול בשלום רבו שוב ראיתי מה שכתב הפנים מאירות בחלק א' בהקדמה ודבריו קלורין לעינים יע"ש.

והא דאמר ר' אליעזר בברכות שם דהנותן ומחזיר שלום גורם לשכינה שתסתלק מישראל נ"ל לפי שאמר בספרי הובא ג"כ ברש"י פ' בחוקותי והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלקים יכול מפני שאני מטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם לא תיראו ממנו ת"ל והייתי לכם לאלקים וכיון דמורא רבו כמורא שמים ובזה שנותן שלום לרבו מחזיק עצמו כרבו ובזה מראה כאלו ג"כ אין מורה שכינה עליו שהולכת בתוך בנ"י וחברותו כלפי שמיא ע"כ גורם שתסתלק למעלה שלא להלוך בתוכם ח"ו, והנה אי יוצא בשולח מנות לאביונים משום תרתי משלוח מנות ומתנות לאביונים כבר העיר על זה בטורי אבן דף ז' במגילה על הא מעשה דר' אושעי' וכן באבני שוהם שם ויש לומר דתליא ג"כ בהני טעמא אי כתה"ד א"כ העיקר בשביל הספקת סעודה למי שלא הכין כל צרכו יצא בשלוח מנות לתרתי אבל אי הוי הטעם משום אהבת רעים צריך שיהי' ניכר אהבת רעים אבל אי שלח לעני ורצה לקיים בו מתנות לאביוני' לא ניכר אהבת רעים דהא משום מצות מתנות לאביונים שלח לי' אלא דנ"ל כיון דשולח שתי מנות ולא צריך בשביל מתנת אביונים רק מתנה אחת ניכר ג"כ אהבת רעים עי"ז שמרבה לשלוח לו כרעים אהובים, ובזה יש ליתן טעם גם לדברי פר"ח שפסק בפשיטות דעני פטור ממתנות לאביונים דלא כב"ח ושאר פוסקים ובמשלוח מנות כתב דחייב וכבר הרגישו בזה אלא די"ל דמתנת לאביונים הוא בשביל מצות צדקה לקיים בו ביום ומשום הכי יוצא אף במעות ע"כ עני פטור מזה משא"כ משלוח מנות דהוא בשביל להראות ריעות ואהבה גם עני חייב אלא אי אמרינן דטעמא כתה"ד למלאות חסרון סעודה של חבירו ולמי שאין מוכן לו גם עני יהי' פטור ולפי מ"ש הח"ס דטעמא דפר"ח דלא יצא במחול משום דסבר כתה"ד א"כ גם במשלוח מנות יהי' פטור לפר"ח כמו שפסק במתנות לאביונים ועיין.

ובב"ס סי' קל"ט הביא ראי' לדינו של רמ"א שקיים משלוח מנות אי מוחל מהא דר"א לפי גירסא שלפנינו דשלח לי' דקיים תרתי ש"מ ומתנות לאביונים והא מוחל על שלוח מנות וקבלם למתנות לאביונים ומדויק מזה שאמר קיימת בנו היינו על ידו שמחל וכוונתי לדעתו הגדולה בזה ושוב מצאתי בתשובה מאהבה שהביא כן בשם הגאון מהר"ם פישלס זצ"ל וגם הטעמים שכתב בכ"ס שם תהלה לאל קיימתי מדנפשי' הכ"ד טרוד מאוד רבך חפץ בהצלחתך, פרעסבירג יום א' לס' ויקרא שנת תר"נ לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כט

(**א.ה**. בטעות בדפוס נקרא אף סימן זה סימן כח ותוקן כראוי לסימן כט)
לכבוד ידידי תלמידי הרב המאור אוצר בלום בע"פ ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה יוסף ליב סופר נ"י רב בק"ק דער משקע יע"א. (כעת אב"ד דק"ק פאקש יצ"ו)
קבלתי מכתבך עם מעות א"י ויקוים בקרוב מצות שילוח לתמן וראיתי ד"ת שכתבת בסוגיא דחזקה דרבא ועמדת על דברי ש"ע או"ח תרט"ז שפסק המחבר בת י"ב ויום א' ובן י"ג ויום א' שלא הביא ב' שערות קטנים הם ואינם משלימין אלא מדברי סופרים וכן כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות שביתות עשר וכתבת להרמב"ם דפסק ספק מה"ת לקולא א"ש דלא משלים רק מדרבנן אבל לדידן למה כ' המחבר בפשיטות דהוי רק מדברי סופרים דהא לרוב שיטות ספק מה"ת לחומרא ורצית לחלק ולא הבנתי דבריך, ואני כבר הארכתי בזה בתשו' אחת לתלמיד מובהק שי' ושם כתבתי ליישב קושי' הש"ש להרמב"ם דספק מה"ת לקולא א"כ למה אמר רב ביבמות דף פ' דנעשה סריס למפרע ולוקין באכל חלב מבן י"ב עד בן י"ח דהא עד י"ח הוי ספק ומותר מה"ת לאכול ואף שיש לחוש שמא נשרו מ"מ ספק מה"ת לקולא ותרצתי שם לפי דברי ב"ש סימן קנ"ה דהא דלא חיישינן שמא נשרו בלא בעיל אף דיש לומר שמא איילינות היא ובפרט בשיש כבר סימני איילינות והוי כמו רוב וכתב דבאמת אין להקל רק במיאון בלא בעיל דהוי רק דרבנן והקילו במיאון אבל מ"מ ספק השקול לא הוי ואסור מה"ת לאכול חלב והא דלא לקי מיד באכל חלב אף קודם שהגיע לי"ח או כ' שנים ולא נאמר דמיד לאחר י"ב ולא הביא ב' שערות אמרינן דסריס הוא כיון דלא הביא שערות ויצא מן הרוב דלאו איילונית צ"ל דוודאי לאו רוב גמור הוא שתהי' איילונית מדלא הביאו ב' שערות רק רוב גרוע הוא ומשו"ה אין לוקין דאין לוקין רק בחזקה או רוב גמור אבל מ"מ ספק השקול לא הוי ולא אמרינן ספק מן התורה לקולא להרמב"ם רק בספק השקול אבל לא באינו שקול מש"ה לא הוי מותר מה"ת לאכול חלב כיון דקרוב דיהי' סריס למפרע אבל קודם שידעינן בבירור דהוי סריס למפרע עד לאחר כ' שנים א"א ללקות מכח רוב דמ"מ לא הוי רוב גמור וממילא גם להרמב"ם לא א"ש הא דפסק דחייבין להתענות רק מדברי סופרים דהא יש לחוש שמא נשרו ודלמא איילונית או סריס הוא ועיין מה שכתבתי בתשובה שם.
וראיתי בח"ס חלק ששי סי' ס"ב שיצא לתרץ סתירת תוס' שכתבו ביבמות דלא הוי התראת ספק משום דאגלעי מלתא למפרע דהוי גדול וכבר הרגיש המשנה למלך בהלכות סנהדרין דסתרו דבריהם מהא דיוצא דופן שכתבו באכלו אחרים דלוקין משום דרוב מביאים סימנים לאחר י"ג ויצא לתרץ דתרווייהו צריכא ביבמות משום דלא הוי רוב

גמור אבל מ"מ רוב גרוע הוי דיהי' סריס כיון דלא הביא שתי שערות ומש"ה צריך תוס' לומר דאיגלאי מלתא למפרע אבל זה לחוד בוודאי לא מהני שלא יהי' התראות ספק ומשו"ה בנדה דהוי רוב גמור שיביא ב' שערות בזמנו מכח חזקה דרבא והוי רוב גמור כתב תוס' דמהני רוב לחוד אבל ביבמות דהוי רק רוב גרוע צריך נמי לטעמא דאיגלאי מלתא למפרע יע"ש. והנה הא דכתב בח"ס דהוי רוב גרוע הא דאיילונית ומשום זה צריך נמי תוס' להוסיף משום איגלאי מלתא למפרע ומנ"ל לתוס' הא דלמא רוב גמור הוא וצ"ל כמ"ש דאי רוב גמור ילקה מיד אף קודם כ' שנים אלא וודאי דלא הוי רוב גמור שיהי' לוקין עליו ורק רוב גרוע ובאמת נ"ל לדייק מתוס' שלא סברו כן רק דאיפכא ס"ל דאפילו כה"ג אמרינן דרוב לאו איילונית וסריסים כמ"ש הט"ז בסי' קנ"ה וכמו שהי' סובר הש"ש בפשיטות דגם כה"ג אמרינן דרובא לאו איילונית דתוס' בר"פ בא סימן כתבו הא דאמרו רבנן דבא סימן העליון עד שלא בא התחתון דחולצת ומתיבמות דלא נקט מתיבמות רק אגב דחולצת דהא לרבנן גם קטנה מתיבמות דלא חששו דלמא תמצא איילונית דאזלינן בתר רוב ואי כה"ג לאחר י"ב ולא הביא שתי שערות כיון דכבר איתרע ולא הביאו לא אמרינן דרובא לאו איילונית א"כ מאי הקשו דמשו"ה צריך סי' עליון כה"ג דלא הביאו לאחר י"ב ויצאה מן הרוב חיישינן שפיר שמא איילונית ולא אמרו מתיבמות רק קטנה קודם י"ב אלא מוכח דתוס' סברו דגם כה"ג הוי רוב גמור דלאו איילונית וכפשיטות דט"ז ודלא כב"ש דיש לחוש דלמא איילונית ומכ"ש דאין לומר דהוי רוב גרוע דאילונית היא כמ"ש הח"ס בכוונת תוס' יבמות ואדרבה מהא דתוס' בא סימן מוכח דסברו דהוי רוב גמור דלאו איילונית כמו בשאר קטנים ועיין, ומה שכתב בח"ס שם קושי' בשם למדן אחד מהא דש"ס סנהדרין בפרק בן סורר דרצה לדייק רוב מהא דחייבין בקטנה משום א"א כבר הרחיב בזה בספר שעה"מ בפ"ב מהלכות אישות הלכה ג' בד"ה עוד כתב וכו.

לאחר שכתבתי זאת הדרני בי במה שכתבתי לעיל דאין לומר דטעמא דהרמב"ם דלא מחייבים להתענות בלא הביאו שתי שערות רק מדרבנן משום דאזיל לשיטתו דספק מה"ת לקולא משום דמוכח לדידי' מרב דלוקה אף ע"ג דהוי ספק ומותר לאכול מה"ת כקו' הש"ש וע"כ משום דרוב גרוע הוא עכ"פ דיהי' סריס כמ"ש הב"ש ומהאי טעמא יהי' גם כן חייב להתענות דלא הוי עוד ספק השקול דזה ליתא דדווקא לרב דסבר דנעשה סריס למפרע שפיר יש לחוש דלמא איילונית ותהי' גדולה למפרע ושפיר כתבתי דל"ק על הרמב"ם מרב קושי' הש"ש אבל הרמב"ם פסק כשמואל כמו שהוכיח הש"ש ביבמות דלא נעשה סריס למפרע א"כ שפיר פסק דלא צריכין להתענות רק מדברי סופרים דאף

אם לאחר כ' יהיה בוודאי סריסים מ"מ למפרע לא אמרינן דנעשה גדולים רק לאחר כ' שנים א"כ לאחר י"ג אין לחוש רק משום שמא נשרו והוי ספק מה"ת לקולא וא"ש ועיין. **והא** דפסק הרמב"ם כשמואל ודלא כרב דהלכתא כוותי' באיסורא כבר עמד ע"ז בספר יש"ש שם ועיין בנוב"י קמא סי' ו' שיצא לישב דברי הרמב"ם בדרך פילפול רחוק בסוגי' שם ע"פ דברי תוס' שם דלשמואל אמרינן בפשיטות מקטנותו יצאה לבגור מדלא הקשה ר"י רק לרב וכתבו משום דאין ימי נערות רק לאחר י"ב שנים יע"ש ועמדתי עליו דלדברי הרמב"ם א"א לומר כן כתי' דהא סבר הרמב"ם בפ"ב מהל' אשות אם הביאה שתי שערות קודם כ' יש לה ימי נערות ובוגרות חזינן דאף לאחר י"ב שנים אף קודם כ' יכולה להיות נערה ולא צריך מיד לאחר שעברו י"ב שנים א"כ לר"י דלא סבר דמקטנותה יצאה לבגור גם לשמואל י"ל דהוי נערה לאחר כ' שנים כמו בשערות וראיתי אח"כ בנוב"י תקינא א"ע סימן מ"ג שעמד גם כן על זה דמרמב"ם לא משמע כתוס' יע"ש והנה לדברי תוס' פשיטות הוא לשמואל אף לר"י אמרינן דמקטנותה יצאה לבגור ולא הקשה רק לרב ובזה ישבתי ג"כ דברי תוס' בכתובות בפ' נערה דף ל"ו שכתבו הא דנקט לר"מ דקטנה ואיילונית אין לה קנס משום דהוי אמינא דוקא קטנה שיש לה ימי נערות אין לה קנס אבל איילונות דלא תהי' נערה אף ר"מ מודה דיש לה קנס בימי קטנותה עכ"פ קמ"ל דגם איילנות אין קנס ועמדתי על דברי תוס' אלו מפני מאי לא תרצו בפשוט דקמ"ל דאמרינן מקטנותה יצאה לבגור ואין לה ימי נערות וראיתי אח"כ שתמה בפנ"י על זה והניח בצ"ע ולפי דעתי כונת תוס' כמו שכתבו ביבמות דלשמואל פשיטות הוא דמקטנותה יצאה לבגור כיון דלא נעשית גדולה רק לאחר כ' ולא צריך לאשמועינן דאין לנערות רק מיד לאחר גדלות של י"ב שנים ושפיר הקשה תוס' לשמואל מאי קמ"ל ושפיר מתירצו דצריך לאשמועינן דקטנה כה"ג אין קנס וביותר י"ל דהתוס' הוכיחו דכל הסוגיא אזלי לשמואל לפי מה שכבר יצא לתרץ השעה"מ בהל' אישות שם על הראשונים שפסקו כשמואל וכן מוכח מדברי רש"י שם שפירש הסוגי' לשמואל וכתב משום דקשי לאמאי דחיק לתרץ השתי ברייתות דסבר לה כר"מ בחדא ופליג עליה בחדא ואמאי לא משני דשתי הברייתות כרבנן ואיילונות יש לה קנס היינו קודם י"ב שנים דלרב דנעשה גדולה למפרע ע"כ צ"ל דאירי הברייתא קודם י"ב וקמ"ל כמש"כ בישש"ש יבמות אף דאין לה נערות וילפינן לרבנן דקטנה יש קנס משום דנערה חסר כתיב והו"א דוקא אם יש לה נערות אבל באיילונית דאין לה נערות אף לקטנה אין קנס קמ"ל דיש קנס לרבנן והברייתא דאין קנס לאיילוניית אירי לאחר י"ב שנים וקמ"ל דאין לה קנס לאפוקי משמואל דהוי קטנה עד כ' שנים וקמ"ל דנעשה גדולה למפרע ואין לה קנס וע"כ דהסוגי' אזיל לשמואל

ולשמואל יש קנס עד כ' שנים ואין לומר דלוקמא הברייתא באיילוניית מבת כ' ולמעלה דזה ודאי פשיטא וליתני בוגרות אין לה קנס ומינה נשמע לאיילוניית מבת כ' ולמעלה ומוכח דאזיל לשמואל ומשו"ה פירש רש"י כשמואל יע"ש דבריו והוספתי על דבריו להסביר יותר וא"ש דברינו בדברי תוס' דלשמואל א"א לומר דקמ"ל דאיילונות אין קנס לר"מ משום דקמ"ל דמקטנותה יצאה לבגור דלשמואל פשיטות הוא וכן צריכין אנו להבין דברי השעה"מ דאל"כ אין מובן במה שכתב דאין לאוקמי הברייתא דאין קנס לאחר כ' משום דזה ודאי פשיטא וליתני בוגרות ומאי קושי' דלמא באיילוניית קמ"ל דאמרינן מקטנותה יצאה לבגור מה דלא הוי ידעינן אי הוי תני בוגרות וע"כ דכונתו ג"כ דלשמואל לא צריך לנו הברייתא זאת לאשמעינן כמו דפשיטא ליה לר"י דלא הקשה לשמואל משום דלשמואל בודאי אמרינן דמקטנותה יצאה לבגור אלא מש"כ השעה"מ אבל לרב קשה דלמא קמ"ל הברייתא דלא כשמואל לא הי' צריך לזה אלא לרב א"ש בפשוט דלמא קמ"ל הברייתא דאין לה קנס לאחר י"ב משום דמקטנונה יצא רלבגור ולרב בוודאי אצטרך לאשמועינן דהא ר' יוסף סבר דלא אמרינן לרב מקטנותא יצא לבגר.

ובזה עלתה בידינו ג"כ ליישב קושי' קדוש זקני ר"ע איגר זצ"ל בדרוש וחידש שלו ביבמות שם שהקשה מאי מייתי ראיה מהברייתא דאיילונית אין נדונית משום נערה המאורסה משום דמקטנותה יצאה לבגר דכמו שהי' ניחא לי' לר"י הברייתא דאיילונית אין קנס לר"מ לשמואל משום דסבר לשמואל אמרי' מקטנותה יצאה לבגור ורק לרב מקשה וא"כ מאי הוכיח יותר מהברייתא דאינו נידונית משום נערה המאורסה דהא גם ברייתא זו אתיא שפיר לשמואל אבל קשה ממנה לרב כמו שהקשה מהברייתא דאיילונית אין קנס ומאי אולמא האי ברייתא מהאי ברייתא והניח בצ"ע, ולדברינו א"ש דוודאי לשמואל לא צריך לאשמועינן דמקטנותה יצאה לבגר דפשיטות הוא וע"כ כרב אתי אבל הברייתא דאיילונית אין קנס שפיר י"ל כשמואל ואשמעינן הברייתא כמ"ש תוס' דהוי אמינא משום דאין קנס כלל דמקטנותה יצא לבגור עכ"פ בקטנותה יהיה קנס אף לר"מ קמ"ל דאפ"ה אין קנס וא"ש הכל והא דלא הקשה מברייתא זו לשמואל דמאי קמ"ל יש לתרץ בכמה אופני', וגם תירץ השעה"מ לא א"ש רק לשאר ראשונים אבל לרמב"ם דסבר דשתי שערות אף קודם כ' יש לה ימי נערות וא"כ גם לשמואל אין פשיטות לומר מקטנותה יצאה לבגר ואין ראיה מסוגי' דאלו נערות, ועיין בבית מאיר סימן קנ"ה מה שכתב באריכות שם ובקונטרסי העליתי גם כן ישוב לשיטת הרמב"ם ואכ"מ להאריך יותר.

עוד ראיתי מה שכתב על דבר הרמב"ם בפי"א מהלכות נדרים דלאחר י"ג אף ע"ג דלא הביא ב' שערות ולא ידע לשם מי נדר מ"מ נדריו קיימין וכבר הקשה במשנה למלך

דזה נגד הסוגיא דנדה דף מ"ג דמדייק רב המנונא ממתני' דע"כ דתוך הפרק כלפני פרק דאי דאייתי ב' שערות אפילו קודם י"ג נמי ואי דלא אייתי שתי שערות אפי' לאחר י"ג קטן הוא ומוכח בפירוש דגם לענין נדרים בשערות תליא מלתא, ועיין בש"ש פרק י"ב מה שיצא לישב ע"ד נכון דברי הרמב"ם וכבר האריכו בגדולי אחרונים מהיכן הכריח הרמב"ם דינו דלענין נדרים הכל תלוי בשנים ולא בשערות ואנו כעת רק ליישב הקושיא מעליו, ונ"ל דהנה בנזיר דף כ"ט ע"ב קאמר לימא כתנאי עד מתי מדיר בנו בנזיר עד שיביא ב' שערות דברי רבי ר"י ברבי יהודא אומר עד שיבא לעונת נדרים וכל הסוגיא שם משמע דהכל לרבי תליא בשערות ועד שיביא שתי שערות מופלא סמוך לאיש הוא והאב יכול להדירו משא"כ כשהוא גדול ולרבי דאמר עד שיביא שתי שערות משמע דאף לענין נדרים בשערות תליא ולא בשנים לחוד יעיין כל הסוגי' שם ומה"ט נ"ל כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות נזירות סוף הל' ט"ו ועד מתי יש לו להדירו עד שיגדיל ויעשה איש ולא נקט הרמב"ם כרבי עד שיביא שתי שערות משום דהרמב"ם לשיטתו דלא תליא בנדרים הגדלות בשערות רק בשנים משו"ה לא קאמר רק עד שיגדיל ויעשה איש וזה לענין נדרים בין דהביא שתי שערות או לא וא"ש אבל לרבי מוכח דהכל בשערות תלי' גם בענין נדרים וכמבואר בכל הסוגיא שם וא"כ א"ש קושית המל"מ דרב המנונא מגופא דמתני' קדייק ובברייתא אמרינן על מתני' זו דברי רבי דקסבר קטן בי"ג ותינוקות בי"ב וא"כ רבי לשיטתו דסבר ע"כ דגם בנדרים ובנזירות בשערות תליא שפיר קדייק ממתני' דאתי כרבי דתוך הפרק כלפני הפרק ולא קשה משם על הרמב"ם, ויש להאריך עוד בפלפול אבל אין הזמן מספיק ודי בזה והנני רבך דש"ת פה פ"ב בחדש תשרי תרנ"ח לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ל

שלום וכ"ט ושמחת החג לכבוד אהו' גיסי הרבני המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי בע"פ מוכתר במעלות נשגבות צדיק תמים כש"ת מו"ה יעקב ליב כ"ץ שטראססער נ"י בק"ק טאב יע"א.

שמחתי בהודעה טובה מביתו כי הכל בבריאות כה יתן ויוסיף ד' ועל שאלתו כי נקרא לבוא על יו"ט לכפר א' לקיים מצות מילה בזמנו וקשה עליו לעזוב את ביתו ולהיות במקום אחר בימי החג ושם יש אחד אשר אומר שהוא בקי ויודע למול אבל לא מל מעולם אי מוכרח לילך מביתו להכניס את הילד בבריתו של אאע"ה או אולי בי"ט יוכל למול האחר שלא מל מעולם, ועיני גיסי נ"י שפיר חזו בספרן של אבא מואה"ג זצ"ל חלק או"ח סי' נ"ד שהחמיר אפי' ליכא אחר אבל הנדון שם הוא בשבת ואולי ביו"ט

יש להקל, וגם בשו"ע יו"ד סי' רס"ו ובאו"ח של"א לא נזכר רק בשבת, ואען ואומר הנה פסקי השו"ע סתרי אהדדי בה' יו"ט או"ח סימן תרצ"ח סעיף ח' פסק דעוף הנדרס מותר לשחטו ולא מחזקינן ריעותא וביו"ד פסק דמי שלא מל מעולם לא ימול בשבת משום שמא יקלקל המילה והוא מן המרדכי פ' כסה"ד שכ' הטעם כדאמרינן בש"ס ביצה שצריך לבדקן, וכבר עמד על סתירה ומדוכה' זו בשו"ת חו"י קנ"ח שטרח הרבה לישב' ולא עלתה בידו, ומתחלה נדבר בשטת הרמב"ם ושו"ע שפסקו לקולא איבעי' דר"י בעוף הנדרס וכ' הרא"ש משום דר"ל מתרץ ברייתא דשופת קדרה בקדרה חדשה דחייב חטאת ש"מ דצריך לחסמן עיקר. וכבר תמה הישׁ"ש דמנ"ל דלא סבר נמי צריך לבדקן וע"כ גם ר' ירמיה סבר צריך לחסמן כמו שאמר אנן משום שצריך לחסמן מתנינין לה ואפ"ה קבעו, והנה הפוסקי' כתבו דמשו"ה פסקו לקולא משום דהוי רק ספק דרבנן דאמרינן מתוך, ועיי' בצל"ח שכ' דאפילו לשיטת תוס' דבעי צורך קצת מ"מ בודאי גם בשביל ספק מקרי צ"ק, ובאמת מר"ן שפסק לחומרא משום דהוי ספק דאוריי' משמע דפשיטא לי' דלא מקרי צ"ק וכן בתוס' חולין כ' כסוי הדם מכח שסברו דאפי' בספק חיוב מה"ת כמו טומטם לא מקרי צ"ק ומשו"ה שפיר קאמר תקיעת שופר בגבולין יוכיח שאין ודאי דוחה שבת וספק דוחה יו"ט, ואע"ג שכבר עמד על דברי תוס' אלו בשאגת אריה סי' ק"ז והאריך בדברי' של טעם דזה ודאי הוי צ"ק לא מבעי אי ספק מה"ת לחומרא אפי' לשיטת הרמב"ם דרק מדרבנן לחומרא מ"מ הוי צ"ק וכ"כ תוס' בעצמן בכתובות דף ז' דמצוה דרבנן הוי צורך קצת מ"מ בספק טרפה ושחיטה בודאי מוכח מתוס' דלא הוי צ"ק ולא אמרינן מתוך.

אלא שנ"ל דלכאורה יש להוכיח דמשום ספק איסור לא חשינן דהא בברייתא קתני תנור וכירי' חדשי' וכו' ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות מותר וכ' התוס' דמשו"ה מותר משום דהוי רק ספק אי מחסמן ע"י מים וא"כ מוכח בשביל ספק שיעשה איסור לא חשינן וא"כ גם בשביל לבדקן לא חשינן שמא יהי' שלא לצורך ובזה פליגו הני לישנא אי משום שצריך לחסמן או לבדקן ומאן דאית ליה שצריך לחסמן ע"כ ל"ל צריך לבדקן.

ולכאורה מברייתא זו מוכח דלא חיישינן בשביל שצריך לבדקן דאל"כ אמאי מותר להסיק ולא חיישינן שמא יפחת כמו שהקשה תוס' ומחלק בין פורני שהוא גדול ויש לחוש יותר שמא תפחת, והסביר בב"ח היטב משום שצריך היסק יותר שהוא תנור גדול אבל תנור דומה לרעפי' א"כ קשה למ"ד מפני שצריך לבדקן ותמוה על תוס' שלא הקשו למ"ד צריך לבדקן מברייתא זו כמו שהקשו למ"ד צריך לחסמן. וראיתי אח"כ שכבר

הרגיש בצל"ח ע"ז ותירוצו דחוק מאד למעיין שם, ונ"ל לומר מכח זה דהתוס' אזיל בשיט' הרמב"ם שכ' הטעם דאין אופן בפורני משום שמא תפחת התנור ויופסד הלחם וימנע משמחי יו"ט: אבל רש"י כ' משום שיהי' טרחא שלא לצורך, ובב"ח כ' נפקות' בין רש"י לרמב"ם אם הסיקו התנור מעי"ט אז לרש"י מותר ולהרמב"ם אסור ליתן בתוכו לחם ביו"ט שמא תפחת ויופסד הלחם, ונ"ל דרמב"ם הוכיח שיטתו ופירושו מהא דלא מקשה הש"ס מברייתא דתנור וכירים חדשים דמותר ולא חשינן משום צריך לבדקן אלא דמשו"ה לא הקשה די"ל מאן דחייש מצריך לבדקן היינו דוקא היכא דיש לחוש שיבא לידי איסור דיעשה הבער' שלא לצורך אבל משום שלא יופסד הלחם לא חשינן וא"כ ברייתא דתנור וכיריי' יש לאוקמי כגון שהוסק מעי"ט ואין לחוש רק משום שמא יופסד להא לא חשינן בספק השקול אם לא שרגיל כמו בפורני וכן מוכח מברייתא מולגין את הראש וכו' דקאמר ומסיקין ואופין בפורני ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת, ולדברי רש"י דחשש משום טרח' שלא לצורך א"כ עיקר האיסור בשביל הסקה ואמאי נקט רק ואין אופין בפורני חדשה ושביק הסקה שהוא עיקר האיסור כמו דנקט בהתירא ומסיקין ואופין אלא ודאי דברייתא רצה לאשמועינן דאפי' היכא דליכא חשש בשביל הסקה כגון שהוסק מערב יו"ט נמי אין אופין ביו"ט בשביל שמא תפחת ויופסד הלחם כטעם של הרמב"ם, וזו ראי' נכונה לשיטת הרמב"ם דאפי' הוסק מעי"ט אסור. ומיושבי' שפיר דברי התוס' דלא הקשו למ"ד צריך לבדקן מברייתא דאמרינן אם בשביל לאפות מותר ולא חשינן שמא תפחת התנור (דלמ"ד צריך לבדקן לא קשה) די"ל שהוסק מעיו"ט אבל הקשה דהא מאין אופין בפורני מוכח דבשביל שיופסד הלחם לחוד נמי חשינן וע"ז תירצו משום שהוא רגיל אבל בספק שקול לא חשינן אבל היכא דיש לחוש משום מלאכ' שלא לצורך שפיר יש לחוש ולא קשה למ"ד צריך לבדקן בליבון רעפי' דפשיטות מתני' משמע שמלבנן ביו"ט בשביל לאפות ומיושבי' דברי התוס' וקושי' צל"ח על נכון, ובזה א"ש ג"כ הא דהקשה הרא"ש תיפוק לי' בלא הפג' צונן אסור משום היסק ראשון ותי' משום דתנור לא נגמר בהסק' ולפמ"ש אין צריך לזה די"ל בהוסק מעי"ט ומה"ט לא הקשו בתוס' כן ועיין.

אלא דזה מוכח מברייתא למ"ד דצריך לחסמן דספק מלאכ' מותר א"כ משום צריך לבודקן דהוי נמי ספק מותר ומוכח ע"כ דמ"ד צריך לחסמן לית לי' צריך לבדקן ואנן דפסקינן כר"ל דצריך לחסמן ומוכח מברייתא דספק חיסום מותר א"א לומר דאית לי' נמי צריך לבדקן וא"ש פסק הרמב"ם ושו"ע דפסקו לקולא איבעי' דר"י ולא קשה קושי' יש"ש דילמא תרווייהו טעמא איתנהו, ור"י דאמר אנן משום שצריך לחסמן מתנינן ואפי"ה

מבעי' ליה אי מחזקינן ריעותא י"ל לפי מש"כ המרדכי הובא במג"א תק"ז ס"ק י"א דמותר להפיג בצונן משום דהוי מכשירי אוכל נפש דא"א לעשותן מעי"ט וא"כ לא מוכח דספק מלאכה מותר וי"ל דר"י סבר כהני אמוראי דסברו הלכ' כר"י ואין מורין כן וי"ל שפיר תרווייהו צריך לחסמן וגם לבדקן, אבל הרמב"ם דפסק דגם מכשירי או"נ שא"א לעשות אסור כמ"ש הה"מ בפ"ד מהל' יו"ט ומה"ט גם בישנים אסור וע"כ הא דמותר להפיג בשביל לאפות משום ספק הוא ומוכח שפיר כהנ"ל, (אמר בנו ותלמודו להש"ע לא מיושב דהא הש"ע פסק באמת כר"י כדמוכח משפוד דמכשירין שא"א מותר).

אלא שיש לדחות הא דהתירו ספק חיסום בשביל לאפות היינו משום ודאי אוכל נפש לאפות הפת משא"כ ספק דצריך לבדקן דיש לחוש משום ספק איסור בשביל ספק אוכל נפש לא התירו דילמא יפקעו הרעפים ולא יכול לצלות עליהם וא"כ עדיין יש לומר למ"ד צריך לחסמן גם צריך לבדקן אית ליה ולא מוכח מברייתא דל"ל צריך לבדקן, ואין לומר דהא אי חשינן בשביל צריך לבדקן גם בחיסום איכא ספק אוכל נפש דילמא יופחת התנור ויופסד הלחם ואף דאין לחוש בשביל טרחא שלא לצורך דאיירי בהוסק מעיו"ט מ"מ יהי' אסור בשביל ספק חיסום דהא חשינן לצריך לבדקן דזה בורכא דממ"נ אי יפחת התנור לא עבר על חיסום וכל החשש אם לא תפחת התנור א"כ הוי אוכל נפש ודאי וספק איסור חיסום ודו"ק.

ועוד יש לומר וליתן טעם הא דכ' תוס' משום ספק חיסום מותר דהא באמת אינו מכוין לחסום אלא דממילא נעשה החיסום והוי פסיק רישא אבל במים דלא הוי רק ספק ממילא מותר משום דבר שאינו מתכוין ולא מוכח כלל דהתירו ספק איסור ועיין.

ובאופן אחר נ"ל ליישב דברי הרמב"ם לפי מה שהעלה בש"א סוף סי' ס"ה היכא דאסור רק מדרבנן שייך ביה הואיל ואי מקלעי לי' אורחי' ויעברו על איסור דרבנן ולא מקרי מלאכ' דאוריי' והכפיל סברא זו בטורי אבן באבני מלואים שלו על מס' מגילה ז' וכ' הא דממעט מלכם ולא לנכרי' היינו אי לא אמרינן הואיל או בשל מאכל של נכרי לצורך הנכרי דל"ש לומר הואיל אי מקלעי לי' אורחי' חזו להו כיון דלאו דידי הוא אבל בלא"ה אפילו בבישול דבר איסור אמרי' הואיל ולא עבר מה"ת כיון דחזי לאורחי' שלא כדרך הנאתן ולא נאסר רק מדרבנן כבש"ס פסחי' כ"ז ע"ב, וא"כ י"ל בעוף שנדרס אע"ג דישתכח טרפה אח"כ מ"מ לא הוי רק איסור דרבנן די"ל הואיל דמקלעי לי' אורחי' וחזי להו שלא כדרך הנאתי ורק מדרבנן אסור א"כ הוי רק ספיקא דרבנן ולדידן דפסקינן כרבה דאמרינן הואיל ומשו"ה פסקו הרמב"ם ושו"ע איבעי' דר"י לקולא ולא צריכי' אנו לומר כמ"ש הפוסקי' דמשום מתוך הוי רק מדרבנן די"ל דזה לא הוי צ"ק כיון דיש ספק וגם

הרמב"ם בלא"ה לא סובר מתוך רק בהוצא' והבערה אבל לפמ"ש א"ש טעמא דרמב"ם, ור"י י"ל דסבר דגם שלא כדרך הנאתן אסור מה"ת בפרט לפמ"ש כבר בתשו' אחת בשם אאמ"ו בעל ח"ס ז"ל דאי אמרינן הנאת מעיו בודאי גם שלכדה"נ אסור כיון דהכל תלוי במלוי כרס א"כ י"ל דר"י סבר כר"ל דהנא' מעיו בעינן או די"ל דר"י סבר כר"ח דל"ל הואיל והוי ספק מה"ת משא"כ לדידן דשלא כדה"נ מותר וגם אמרינן הואיל הוי רק ספק דרבנן ומשו"ה פסקו לקולא ועיין.

ולפי דברי' אלו יש ליישב סתיר' המחבר דפסק בעוף הנדרס מותר לשחטו ולא מחזקינן ריעותא משום דלא הוי רק דרבנן משא"כ במי שלא מל מעולם דאסור למול בשבת דאיכ' חשש דאוריי' ואפי' אי אמרינן מקלקל בחבורי פטור מ"מ דילמא יתעלף בין חיתוך לפריעה דכה"ג הוי מתקן דאי אפשר בלי חיתוך ערלה ועביד מיהא פלגא דמצוה וכמו שכ' הח"ס חלק ששי סי' ק' ועיי' ג"כ ש"א ססי' נ"ב שכ' ג"כ דמקצת מילה נמי חשיב תקון גברא דלא צריך עוד למול זה בחול יע"ש, ולפי מה שחלקו הפוסקי' דמשו"ה מותר בעוף הנדרס משום מתוך א"כ ביו"ט נמי מותר למול מי שלא מל מעולם דשייך נמי מתוך לענין חבורה כבש"ס כתובות דף ז' משא"כ לפי חלוקי דמותר משום הואיל דחזי שלא כדה"נ גם ביו"ט אסור למול ואין חילוק לענין מילה בין שבת ליו"ט.

וראיתי בס' בינה לעתים מהג' פלתי על ה' יו"ט שמצדד לומר ביו"ט יהי' מותר למול משום מתוך כמו בשחיטה אלא לפמ"ש הרמ"א בעגל שנולד דצריך הפריס ע"ג קרקע משום דלית לעגל חזק' כשרות חזינן דהכל תלי' בחזקה דמעיקר' א"כ במוהל חדש גם ביו"ט אסור דל"ל חזק' שידע למול ולאמן את ידיו עיי"ש, וא"כ בין לטעמא דפוסקי' שהטעם בעוף הנדרס משום מתוך ומכ"ש לטעמא דידי מוהל חדש גם ביו"ט אסור.

אלא שיש לצדד היכא דליכא מוהל אחר ובשו"ע לא מבורר אם גם היכא דליכא מוהל אחר אסור למול ולדחות משום חשש צריך לבדקן מצות מילה בזמנה, ועיי' בתשו' כ"ס דמסיק להלכה אפי' אב וליכא מוהל אחר נמי אסור וכן מוכח מלשון הח"ס בתשובה שם שכ' דכל עיקר החשש בשבת שמא יתעלף בין חיתוך לפריע' ואז חייב משום חבורה דמתקן הוא.

אלא דאי איכא מוהל מותר דהא יפרע האחר ושני מוהלים מותרים למול דכ"א פלגא דמצוה עביד, ומוכח מדבריו גם בליכא אחר אסור, ולפי דבריו הקדושי' שם היכא דבקי בחיתוך לחוד ולא בפריעה ליכא חשש במוהל אחר דהא האחר יפרע וישלים מצותו א"כ לדבריו צ"ל הא דכ' במג"א סי' של"א דגם אי בקי בחיתוך ולא בפריע לא ימול ג"כ איירי דוקא בליכא מוהל אחר (א"כ גם מדברי מג"א לכאורה מוכח דאף בליכא מוהל

אחר אסור). אלא שמצאתי בסדור יעב"ץ בדיני מילה שכ' בפשיטות דאב יכול למול אף באיכא מוהל אחר ובדליכא מוהל אחר גם אחרים יכולים למול ולא דחינן מצות האב ומצות מילה בזמנה בשביל חשש בעלמא שמא יקלקל וכ"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' כ"ה בליכא אחר מותר למול מוהל חדש אפילו בשבת יע"ש, ואף שמדברי תרה"ד סי' רס"ה שנקט בשאלתו היכא דאיכא אב שלא מל רק פעם א' ואיכא אחר שמוחזק למול ומפלפל שם אי יכול האב למול ודי רק בפעם א' אין להוכיח דדוקא באיכא אחר מסתפק די"ל דנקט אחר משום דדאין שם גם על דברי ר"א הלוי שאוסר לאב למול בשבת היכא דאיכא אחר אבל מ"מ אין מבואר ההיפוך דאוסר אפי' היכא דליכא אחר ובתשוב' אבא מאוה"ג זצ"ל כ' דבתרה"ד מבואר להדיא אפי' ליכא אחר אסור, במחכ"ק לא מצאתי שם רק זאת מבואר היטב דאפי' באב יש לאסור אי לא מל מעולם דלא התיר התה"ד לאב למול רק משום שמל כבר פעם א' דלא כיעביץ שכ' בפשיטות להתיר באב אפי' באיכא אחר, ע"כ לדינא בשבת אפי' היכא דליכא אחר חלילה לו בנו ובן בנו של הוחמירי' להקל. ומי שרוצה לסמוך על דברי יעב"ץ ותשו' שבות יעקב להקל בליכא אחר אין מזניחין אותו ובלבד שידע בעצמו שהוא בקי, ושוב הראה לי בני תלמידי הב' המופלג עקיבא שי' בס' שו"ת מהרי"א שגם הוא מקיל בפשיטות היכא דליכא אחר, אבל ביו"ט שיש צדדים להתיר ולא מפורש בשו"ת כ"ס וח"ס לאיסור גם ביו"ט נ"ל להורות ולהקל בליכא אחר אבל באב באיכא אחר יש להחמיר אפי' ביו"ט מאחר דמוכח מתרה"ד בפירש דאין חילוק כלל בין אב לאחר וכמו שמאריך בכ"ס נ"ד, וביו"ט שני של גליות כבר מקיל בס' בינה לעתים על ה' יו"ט בפ' ב' דיש כמה ספיקות להקל כנ"ל להכריע לדינא.

עוד רגע א' אדבר על חידוש דין שראיתי בשו"ת שבו"י ח"א סי, כ"ג שחקר בתרנגולת שלא נמצא לה מרה וטעמו את הכבד ולא נמצא טעם מר אי מותר לצלותה ביו"ט כיון דאתילוד בה ריעותא ואי לא יטעום טעם מר נמצא שטרח שלא לצורך, ופלפל בסוגי' דצריך לבדקן ופסק להקל, וכ' בנדון זה אף למהרש"ל ומחמירין אין להחמיר, לפי מ"ש הש"ך יו"ד סי' מ"ב סק"ד דמשו"ה מותר לטעום משום דרוב פעמים יש בו טעם מר ומלתא דלא שכיח' דהמר' יהי' נטולה, והביא בשם הש"ך דאף אחר הצליה רוב מרגיש טעם מר, ובאמת זה לא נאמר מפורש בדברי הש"ך אלא דממילא נשמע כיון דגם אחר הצליה מותר לטעום, אלא שראיתי בשו"ת כ"ס שיצא מחדש על יו"ד סי' נ"ז שכ' דודאי אי טעם קודם הצליה ולא הרגיש טעם מר לא שייך לומר רוב שירגיש אחר הצליה דכבר יצא מן הרוב דרוב נרגש בעוד הכבד חי והסברא נכונה, וי"ל עוד אי לא טעם בעודו חי רוב הוא להיפוך שלא ירגיש אחר צליה א"כ תלוי' אם גם היכא דשייך רוב טריפות יש

להתיר ולא מחזקינן רעותא כמ"ש בכ"ס או"ח סי' ס"ג פלפול ארוך בזה או אע"ג דליכא רוב שיטעום טעם מר אחר הצליה מ"מ גם רוב להיפוך שלא יטעום ליכא רק איתרע הרוב והוי ספק השקול אם יטעום או לא ויש להקל כמו היכא דשכיחי טרפות כמו כשירות, ויען כי דברי הש"ך בלא"ה מפוקפקי' עיי' בפלתי שם שכ' דאדרבא דרוב אין מרגישין ועיי' באחרונים שם א"כ לדעתי לא יטעום ביו"ט רק אחר שיצלה הכבד ולא יטעמנה בעודו חי, וכבר כ' בת"ש ונדחק למה לא יצלה מיד כי בוודאי מה שלא ירגיש בצלי גם בחי לא ירגיש ולא יצטרך לטעום שתי פעמים וכ' דאולי לא הטריחוהו כולי האי משום דרוב הכי איתא דנרגש אבל ביו"ט דיש לצדד להחמיר אי לא טעם בעודו חי כמו שכתבתי בודאי יותר טוב שלא יטעום כלל רק אחר הצליה, וכבוד אהו' גיסי נ"י יחוג את החג בביתי, וזוגתו אחותי הצדקת תי' בעלה משמחה, והנני גיסי הנאמן הדורש שלום תורתו. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לא

שיל"ת פה פרעסבורג, יום ג' לסדר משפטים תרמ"ז. שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג בהפלגת חכמים ונבונים חריף ובקי הקציו הנעלה כש"ת משה עקשמיין נ"י בק"ק פערענטש יע"א.

אחדש"ה מע"כ ידע כי אני טרוד מכל עבר ופנה ולא יכולתי לעיין בשאלתו עד קודם חצות הלילה והנני להשיבו על ספיקתו בתינוק שנדחה מילתו בזמנו כי הרופא אמר שהוא חלש וכחש ויש לחוש שיזיקו המילה ועלה ספק אם יש להמתין גם בתינוק זה אחר שיבריא ז' ימים מעת לעת כמבואר ביו"ד סי' רס"ב וכך עלה על דעת למדן אחד במקומו ולא כן דעת מע"כ נ"י רק שהוא כמו כאיב בעיניו או בשאר אבריו שלא צריכין להמתין רק עד שיבריא. ואען ואומר דהנה בחולה של כל הגוף אף שאין בו סכנה אי ממתינן ז' ימים לא מבואר היטיב וממתניתן דקתני חלה ממתינן עד שיבריא ועלה קאמר שמואל חלצתה חמה נותנין לו כל שבעה להברותו וכן מלשון כל הפוסקי' דנקטו חולה סתם ולא פרשו חולה שיש בו סכנה דוקא משמע בחולי של כל הגוף נותנן כל שבעה אף שאין סכנה בחולי זה כן הי' נראה לי לפום רהיטא אלא שראיתי במהרי"ק שורש קמ"ו הובא בב"י רס"ב דנסתפק בענין מילת קטן שחלה חולי של סכנה והזיע עד שלא הי' סכנה ולבסוף ג' ימים חזר להיות בקדחת וחזר והזיע' אם יש להמתין ז' ימים מזיעה ראשונה או שנייה והעלה שצריך להמתין מזיעה שנייה יען כי לא נרפא עוד לגמרי מחולי של סכנה וכל שנפל התינוק בחולי אחרת אף שאין בו סכנה מ"מ כיון דמעיקרא חולי של סכנה הי' דנין על מעיקרא, ומשמע מדבריו דוקא בחולי של

סכנה אבל בחולי שאין בו סכנה לא צריכין להמתין עד שיבריא וזה כסברת מע"כ נ"י כיון דמתחילה הי' סכנה חיישינן שמא בתוך הז' ימים ע"י חיתוך המילה יחזור לסכנתו ראשונה משא"כ אם מעיקרא לא היתה סכנה בחולי של התינוק לא צריך עד שיבריא וראיתי במהרי"ק בפנים שהביא ראי' לדבריו דאל"כ רב פפא וכל הני אמוראי ביבמות פ' הערל למה הוצרכו אוקימתא אחריתא לוקמי אפי' בדכאיב כל גופי' כדמעיקרא ושלפתו חמה לענין סכנה אבל מכל מקום יש בו קצת חולי בלי סכנה וצריך להמתין עכ"פ עד שיעבור עליו כל הכאב דלא גרע מכאב באחד מאיבריו ואחר עבור הכאב נימול אותו ושפיר מצינו דאיתנהו בשעת אכילה ולתניהו בשעת עשי' בלא שינוי דכאיב ליה עיניא אלא וודאי כה"ג יהבינן לי' ז' ימים אחרים להברותו ולא הי' מרוויחים הקושי' דתני לודא אלא וודאי כה"ג איגלאי מילתא למפרע דעדיין בו חולי הראשון ולא קרינן ביה יום הברותו יע"ש, מכל הדברים אלו מוכח דסבר המהרי"ק בפשיטות בחולה סתם רק אין בו סכנה לא נותנין ז' ימים דאל"כ בלא"ה נמי צריך להמתין ז' ימים אף שנתרפא מהסכנה מ"מ חולי אחרת יש בו אלא שכבר כתבתי מלשון המתני' דקאמר חולה סתם וכן מסתימת כל הפוסקים משמע בחולי של כל הגוף אף שאין בו סכנה נותנין ז' ימים מעת לעת.

וראיות המהרי"ק מש"ס יבמות בלא"ה תמוה דאף לדבריו עדיין קשה למה צריך רב פפא לאוקמי' כגון דכאיב לי' עיני' וצ"ל דוקא בכאב מועט ולא בכאב מרובה דתלי' בלבא כמ"ש בנמק"י לוקמי בחולי של כל הגוף רק דאין בו סכנה דלא יהבינן ז' ימים אלא ודאי משמע דוקא באחד מאיבריו אבל בחולי ממש דכל הגוף ממתינן ז' ימים מעל"ע דלא כמהרי"ק והטעם נ"ל באמת דאף בצער חולשא כתבו הפוסקים דלא מלין עד שיבריא וידוע דחולה דכל הגוף אף שלחצתו חמה ויצאה ממנו החולי מ"מ עדיין חלש מחלי' ולא שב לבריאותו ולחזקו עד איזה ימים ושיעור שמואל דנותנין לו ז' ימים להברותו דאז יהי' בריא וחזק וכיון דבצער וחולשא לחוד אין מלין התינוק ממילא בחולי ממש דכל הגוף נמי אין מלין רק לאחר ז' שיבריא וזה דוקא בחולה ממש אבל בלית בתינוק חולה כלל רק שהוא כחוש וחלוש כנידון דידי' בודאי אם הבריא וחזור לאיתנו אין נותנין לו עוד ז' דהא כל טעמו דשמואל היא כדי להברותו ולחזקו וחלשותי של החולי כמו שכתבתי וכיון שכל עיקר שלא הי' מילת התינוק היא משום החולשא וכיון שהבריא מזה למאי ינתן עוד ז' ימים ומה יתן ויוסף עוד הימים ע"כ נראה לנו ברור כדעת מעלתו שמלין מיד בתינוק שהי' כחוש וחלוש אבל בחולה שחלה ממש בכל הגוף ושלפתו ממנו החולי נראה לי דנותנין כל הז' מפני החולשי שלאחר החולי אף שהיא נגד משמעות מהרי"ק

וכאשר כיון ג"כ מע"כ לדעתו מ"מ בספק נפשות מקילין ופוק חזו מה שכתב הרמב"ם דבכל אלו הדברים צריך להזהר הרבה ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל יע"ש והנה בינוקא דנמצא אדום או ירוק נ"ל ג"כ דמלין אותו מיד וכן משמעות דברי אביי שבת קל"ד ומדברי ר' נתן דמיד שנבלע בו דמו הי' מלין ולא דמי לשאר חולי רק חלוש התינוק דלא נבלע הדם כמ"ש רש"י שם וכיון דאזליה חולשא ונבלע הדם אין נותנין עוד ימים שבעה וזה שמדייק הרמב"ם בלשונו בפ"א דמילה הל' ז' קטן שנמצא בשמיני שלא ירוק ביותר וכו' ולאיזה צורך נקט הרמב"ם שנמצא בשמיני שלו ולא סתם נקט קטן שנמצא ירוק כמו שנקט בטור וש"ע אלא דרצה לדייק דדוקא בנמצא בשמיני שלו אין מלין אבל בקודם שמיני אע"ג דלא עברו ז' ימים מבריחותו מלין מיד כמו בכאב עיניא וכדומה. והנני הדוש"ת. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לב

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג מורג חרוץ וותיק מלא עתיק בע"פ יפ"ת העדני העצני כש"ת מו"ה יוסף צבי סופר נ"י רב דק"ק שאמשאן יע"א.

אחדש"ה מכתבך קבלתי ע"נ מגילה עפה מזה ומזה כתובה בד"ת בענינים שונים ונקיטנא בסוף דבריך מה שעמדת על דברי הר"ן במגילה דמה"ט לא גזרו במילה משום שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה משום דאין הכל טרודין רק אבי הבן ואם יעבור יזכירוהו אחרים והזאה בערב פסח ה"ט דגזרינן כמבואר בפסחים ס"ט משום דהכל טרודין בפסח ותמהת א"כ אם אירע מילה בערב פסח בשבת יודחה המילה דהא הכל טרודין בקרבן פסח ועוד שאר תמיהות ותמה אני עליך שראיתי שאתה מחפש באחרונים שהעלמת עין ממה שכתב בזה הצל"ח פסחים במתניתן ר"פ אלו דברים שעמד ג"כ על כל תמיהותיך ומפרש הכל יפה כדרכו ואני עמדתי על דברי הר"ן מש"ס ר"פ לולב ערבה דתנן לולב וערבה ששה ושבעה וגזרו בשאר ימים במקדש משום שמא יעבירנו כמבואר בש"ס שם דהא בשאר ימים אין הכל טרודין דהא בזמן שב"ה הי' קיים לא הי' מצות לולב רק במקדש בשאר ימים אבל לא בגבולין אפילו מדרבנן רק לאחר החרבן התקין ריב"ז שיהי' ניטל כל שבעה זכר למקדש וא"כ גם בלולב אין הכל טרודין ולמה גזרו ויש לתרץ לפי מה שכתבו דעיקר קושי' ממילה אע"ג די"ל דאיסור כרת שאני כמו שכתב תוס' במגילה מ"מ קושי' הר"ן מהזאה בערב פסח דג"כ גזרו בקרבן פסח אע"ג דהוי כרת וע"ז תירץ הר"ן דסמכינן משום דאין הכל טרודין אבל בעשה בעלמא אף באין הכל טרודין חיישינן ובשעה"מ כתב בהל' שופר דה"ט דגזרו בטבילת כלים לרבה אע"ג דאין הכל

טרודים בטבילת כלים דליכא מצוה דאורייתא, אבל ראיתי כמדומה בצל"ח שיש לחלק גם לאיסור לאו וכרת.

אבל יותר יש לחלק ולומר דבמילה אין הכל טרודין רק אבי הבן וכל העומדים ורואים שירצה להעביר יזכירו אותו אבל במקדש כל האנשים שעומדים במקדש שם טרודים רק מי שהוא חוץ למקדש לא שייך שיתכירהו ובמקדש הכל טרודים עכ"פ בנטילת לולב ועיין בריטב"א סוכה שכתב דמה"ט תיקנו בשופר שיתקעו במקום שיש בו ב"ד ולא בלולב כדהקשו בתוס' משום דבשופר אפשר בחד תוקע והשאר שומעים ושוב ליכא משום גזירה משא"כ בלולב שהוא מסור לכל אחד ואחד ליטול אפילו הוי בב"ד איכא משום גזירה דרבה לפיכך לא תקנו כלום יע"ש והיינו כדברינו ועוד נראה לחלק דמה"ט גזרו במקדש אף דאין הכל טרודין דהא בירושלים וגבולין אינו משום דקיל יותר דהא מה"ט גזרו אף דידעינן בקביע דירחא במקדש משום דאין עיקר מה"ת בגבולין ומפרש הריטב"א ומסביר דביום הראשון א"א להפטר ממנו דמונח עליו ליטול לולב בכל מקום משא"כ בשאר ימים אע"ג דבמקדש ניטל כל שבעה מ"מ אינו מונח על קרקפתא דגברא וכל איש יכול להפטר ממנו הקילו בו אף במקדש ומה"ט גזרו במקדש וי"ל דמה"ט גזרו ג"כ אף דאין הכל טרודין.

ובזה א"ש הא דמתרץ הריטב"א קושי' הר"ן ממילה משום דהוי ודאי מצוה ולא גזרו רק בספק כמו בלולב משום דאין בקיאין בקביע דירחא וכן בשופר לפי תירוץ שני של תוספות ושאר ראשונים דלא הי' ידעי בקביעי דירחא אלא בבית הועד משא"כ במילה והכנה"ג תמה על הר"ן שלא מתרץ כן דהא מפורש בש"ס כן דלא גזרו רק על הספק, ועיין בשעה"מ וכפ"ת שתירצו יפה דאדרבה מבואר בש"ס דוקא במצוה דרבים כמו לולב דכל ישראל מחויבים לא גזרו משא"כ בשאר ימים במקדש אע"ג דהוי ודאי גזרו א"כ מילה נמי דהוי מצוה דיחיד ושפיר הקשה הר"ן ודבריהם ברורים ומוכרחים מש"ס וא"כ התמיה על הריטב"א שתירץ באמת כן דשאני מילה משום דהוי ודאי דהא במצוה דיחיד אף בודאי גזרינן כמו דגזרו בשאר ימים במקדש אבל לפי מה שהסביר הריטב"א הא דאמרו בשאר ימים דלית ליה עיקר בגבולין היינו משום דכל יחיד ויחיד יכול להפטר מן המצוה ומשו"ה לא דחי במקדש שפיר מתרץ הריטב"א לשיטתו דשאני מילה דהוי ודאי אע"ג דהוי דיחיד מ"מ מוטל על אבי הבן למול וא"א להפטר מהמצוה כלל וא"ש ועיין.

והנה ברש"י כתב ג"כ דמה"ט גזרו אף במקדש משום דאין לו עיקר מה"ת לא חשיבא נטילה דידהו וגזרו רבנן אף במקדש משום חומרא דשבת וצ"ע בדברי רש"י שכתב אף במקדש מאי אף דכתב דהא בשאר ימים לא הוי מצות נטילה רק במקדש ומאי רבותא

דקאמר רש"י אף במקדש לא הול"ל רק ביום ראשון לא גזרו לא במקדש ולא בגבולין אבל בשאר ימים גזרו במקדש ונ"ל דרש"י כיון בזה לפי מה שמפרש רש"י בר"ה ר"פ יו"ט דכתב רש"י בד"ה גזירה וכו' ובמקדש לא גזור משום דאין שבות דרבנן במקדש וכבר עמד בט"א שם דהא בלולב בשאר ימים גזרו אף במקדש וכן בערבה ולא אמרינן דאין שבות במקדש וכן תמה בט"א מגילה על מה שכתבו תוס' שם דמשו"ה קאמר ר"י טעמא משום דעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה אע"ג דע"כ אית ליה נמי טעמא דרבה בשופר ולולב משום דיש נ"מ לרבה במקדש דאין שבות במקדש קורין משא"כ לר"י דהא בסוכה מבואר דגזרו משום שמא יעבירנו אף במקדש.

וי"ל דמה"ט כתב רש"י כיון דליכא עיקר בגבולין בשאר ימים גזרו אף במקדש היינו אף דיש לומר אין שבות במקדש מ"מ אף במקדש גזרו ונשמר רש"י מזה ומפרש הטעם דגזרו בזה אף במקדש משום דאין לו עיקר מה"ת בגבולין לא חשיבא נטילה דידהו משא"כ בשופר דמצוה גם בגבולין ומשו"ה אין שבות במקדש ומצינו בכמה דברים דגזרו אף במקדש כמו שאמרו בש"ס פסחים שבות קרובה התירו ושבות רחוקה לא התירו וכן מצינו שאר חילוקים ולתוס' דאף במגילה אמרינן אין שבות אע"ג דלא הוי מה"ת מ"מ יש לומר כיון דהחיוב עכ"פ על כל ישראל וגם מדברי קבלה הוא דחמיר כמו ד"ת לא גזרו במקדש משא"כ לולב במקדש דהוי רק מצוה דיחיד וביותר לפי מה שהסביר הריטב"א דיכול כל אחד להפטר ממנו אלא דעיקר דברי רש"י תמוהין כמו שהקשה בט"א דלא מצינו אין שבות במקדש רק במה שנוגע לכבוד מקדש וקדשי' אבל שופר דאינו נוגע דוקא למקדש ואינו לכבוד מקדש לא שייך אין שבות במקדש כיון דאינו צורך עבודה וקרבן והו"ל שבות דגבולין במקדש כדאיתא בספ"י דעירובין והקושי' עצומה ונ"ל כונה אחרת ברש"י דהרמב"ם בהל' לולב פ"ז הל' י"ז כתב דמה"ט משחרב בית המקדש אפילו בני ארץ ישראל דידעו בקביעי דירחא לא נוטלין אף ביו"ט ראשון מפני בני גבולין הרחוקים שאין יודעין ויהי' הכל שווין בדבר ולא יהי' אלו נוטלין ואלו אין נוטלין הואיל וחיוב יום ראשון אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו ובלחם משנה כתב דכונת הרמב"ם במה שכתב ואין שם מקדש להתלות בו רצה לתרץ קושי' דהא גם בראשונה במי שהי' במקדש והקרובים היו נוטלין ביום השבת ולא הרחוקים והוי מחזי כשתי תורות לכן קאמר דהיכי דהיו מקדש היו תולים הכל במקדש שבמקדש והקרובים לו נוטלים משא"כ דכשחרב מקדש וליכא להתלות בו מחזי כשתי תורות יע"ש וא"כ בשופר בודא יקשה דהא אף במדינה והקרובים לא היו תוקעין ואף גם שבקיאין מ"מ גזרו ולא תוקעין ומחזי עוד יותר כשתי תורות דהא בלולב אע"ג דיש לתלות ולומר משום

דרחוקים לא בקיאי בקביעי דירחא לא נוטלין מ"מ אמרינן דמחזי כשתי תורות מכ"ש בשופר דאף בירושלים לא היו תוקעין.

וגם מה שכתב הלחם משנה דמשום דהי' תולין במקדש צריך הסבר וכי במקדש תורה אחרת יש לענין שופר ולולב ונ"ל דכונת רש"י הוא ג"כ להשמר מקושי' זאת דהא מחזי כשתי תורות ולמה תוקעין במקדש ולא במדינה והסביר רש"י ומתרץ דלא גזרו רבנן שבות במקדש ושפיר יש לתלות במקדש דוקא דשם תוקעין דוקא אע"ג דלא שייך בזה אין שבות במקדש משום דאינו לכבוד המקדש מ"מ כיון דמצינו כבר דלא גזרו שבות במקדש שוב שפיר יש לתלות גם גזירה דרבה בהך דאין שבות למקדש ולא מחזי כשתי תורות וגם בלולב הקרובים לקדש יתלו במקדש מה"ט וא"ש ועיין.

ובמה שכתבתי א"ש נמי במה שיש להקשות לרש"י דה"ט דבמקדש לא גזרו משום דאין שבות במקדש וא"כ למה התירו לאחר שחרב בהמ"ק בכל מקום שיש בו ב"ד דלא שייך הטעם דאין שבות במקדש ולתוס' ניחא משום דלא רצו לבטל תקיעת שופר לגמרי משום דהוא להעלות זכרוניהם לאביהם שבשמים וא"כ בזמן שבהמ"ק קיים תקנו במקדש וכשחרב תקנו בכל ב"ד כמ"ש תוס' אבל לרש"י דיהיב טעמא למקדש משום דאין שבות במקדש קשה למה התירו בכל מקום שיש בו ב"ד ומה טעם יש בזה ואפילו לפי מה שהסביר הרמב"ם משום דאימת ב"ד עליהן מ"מ גם שבות דתקיעה יש וצ"ל נמי משום דאין שבות במקדש ובזה בודאי אין חילוק בין בב"ד או שלא בב"ד ועוד הרמב"ן כתב דאף במקדש מה"ט לא גזרו ולא הי' צריך רש"י לומר משום דאין שבות במקדש. ועיין בשאגת ארי' סי' ק"ז ולפמ"ש א"ש דרש"י ג"כ לא אתי' לעיקר טעמא משום דאין שבות במקדש דלא שייך זה בשופר כמ"ש בט"א אלא משום דלא מחזי כשתי תורות וא"כ מה"ט י"ל ג"כ אם לא יהי' תוקעין רק בב"ד לא יהי' מחזי כשתי תורות ויתלו אותו בב"ד די"ל נמי משום דמזהירין ואימת ב"ד עליהן והשתא דאתית להכא י"ל דבאמת זה כונת רש"י כמו שכתב הרמב"ן במלחמות סוכה אע"ג דגם במקדש הי' לנו לגזור דהא פעמים לא באו עדים בשחרית וגם במקדש לא היו יודעים בקביעי דירחא ואפילו באו בשחרית מ"מ הי' לנו לגזור כמו שהי' בשחרית שיר של חול דלמא לא יבואו עדים בשחרית וכתב דמשום במקדש זריזין הן ומה"ט תיקן ריב"ז בכל ומקום שיש ב"ד משום דזריזין ואם כן זה גם כן כונת רש"י דלא גזרו במקדש דהא דאין אסור שבות במקדש היינו מטעמא דזריזין הם במקדש א"כ מה"ט לא גזרו ג"כ גזירה דרבה משום דזריזין כמו דמה"ט לא גזרו לאחר חרבן במקום שיש ב"ד והקילו וסמכו שלא לבטל מצות תק"ש משום דזריזין הן וא"ש הכל.

ועל דקדוק של ט"א הא דלא קאמר רבה ג"כ בלולב הכל חייבין ואין הכל בקיאין כמו שאמר בשופר ומגילה ונדחק מאוד ולפי דעתי פשוט י"ל דהא רבה על מתניתן קאי דבמקדש ששה ושבעה ועל זה יהיב רבה טעמא הא דלא ניטל בשאר ימים בשבת היינו משום שמא יעבירנו וא"כ לא יכול לומר הכל חייבין דהא אין הכל חייבין כמו בשופר ומגילה דחייבין הכל אבל בלולב אין חיוב בנטילת לולב רק במקדש לבד והאיך יכול לומר הכל חייבין ומ"מ יש לומר דשייך בהול וישכח משום דאלו שבמקדש החיוב עליהן ליטול ואף שנדחוק דמ"מ הי' יכול לומר רבה הכל חייבין היינו אלו שבמקדש הכל חייבין ליטול מ"מ יש לישב לפי מה שכתב בט"א דטעמא דרבה דאמר הכל חייבין הוא נתינת טעם דגזרו שמא יעבירנו כיון דהכל חייבין הוא בהול וישכח משום בהילות מצוה להעביר ולולי זאת לא הי' גוזרים לבטל המצוה, וא"כ י"ל דבשאר ימים דלא מחייבי רק במקדש ולא חשיבא כולי האי ומה"ט גזרו אף בודאי לא צריכין לטעמא משום דבהול כ"כ דאף בלא בהילות גזרו שמא יעבירנו כמו בטבילת כלים אף דלא שייך בהול כ"כ וביותר י"ל דהא כתב רש"י דכל החשש הוא משום ללמוד הנענועים דהא הגבהה גופא בודאי הכל בקיאין וא"כ יש לחוש שיעבור איסור דאורייתא משום מצות דרבנן ואף בלא בהול כ"כ הי' לנו לגזור אף שבמגילה דהוי דרבנן מקדים רבה משום דהכל חייבים וצ"ל דגם מצוה דרבנן לא הי' לנו לבטל אם לא דבהול משום דהכל חייבין אבל לולב במקדש דלא הוי רק במקדש וקיל בלא"ה אם יש לחוש שיעבור בשביל נענועים דרבנן גזרינן אף בלי טעמא דהכל חייבין כמו דגזרינן בטבילת כלים משום דהוי רק מצוה בעלמא כמ"ש בט"א ועיין.

ובזה יש לישב נמי קושי תוס' למה גזרו בתק"ש בודאי בגבולין ובלולב לא גזרו בודאי מצוה רק בדלא קביעי דהא רש"י כתב דשמא ילך אצל בקי ללמוד הנענועים משמע דנטילת לולב כדרך גדולתן בודאי הכל בקיאין משא"כ הנענועים צריך לבקי ובש"ס ביצה כתבו תוס' דולד הטומאה משום דאינו רק מדרבנן לא בהול וכן בש"ס שם ומה"ט רצה בט"א לומר דר"י נאיד מדרבה במקרא מגילה משום דלא הוי רק דרבנן ולרש"י דגם בלולב משום נענועים וכן במגילה צ"ל משום דטבילת כלים רק מצוה בעלמא הוא וקרוב לדבר רשות כמ"ש בט"א לא גזרינן בדרבנן משא"כ במצוה מ"מ למידין מזה וכן מסברא דלא בהול כ"כ במצוה דרבנן כמו במצוה דאורייתא וא"כ שפיר י"ל כיון דבלולב לא בהול רק משום נענועים דהוא דרבנן לא גזרו רק בספק מצוה ולא דחאו בודאי מצוה ובמגילה דהוא עיקר מדרבנן דחאו לגמרי אף דאינו בהול כ"כ מ"מ כל המצוה הוא מדרבנן משא"כ בתק"ש שהוא חכמה וצריך לילך ללמוד התקיעות והיא בהול בדאורייתא שייך

יותר שמא ישכח מחמת בהילות ומשו"ה גזרו אף בודאי מצוה דהגזירה קרובה יותר ונכון ועיין, וצריך אני לקצר אף שיש עוד דברים בעזה"י כי הטרדות סבבוני מכל צד והנני רבך הדש"ת חפץ בהרמת קרנך בכבוד פה פרעסבורג בחדש תשרי תרנ"ד לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לג

ישאו הרים שלום חיים ברכה עד עולם ה"ה ידיד נפשי חביבי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים בתורה מלא וגדוש כזה ראה וקדש הגביר המפורסם צדיק ונשגב כש"ת מהו' משה מיינץ נ"י זיו והדר בק"ק פראנקפורט דמיין יע"א.

יקרת מכתבו קבלתי בדין שמוש כהן שכבר האריך והרחיב הדיבור בו אבא מאוה"ג ז"ל בכתב סופר או"ח סי' ט"ו, ולבסוף מסיק לדינא דגם לשמש כהן בכהן נמי אסור כיון שמוצא דין זה מירושלמי ברכות דמשמש בכהונה מעל כהקדש, א"כ ליכא חילוק בין כהן המשמש או ישראל, ואף דכהן לא מחייב בעשה דקדשתו לכבדו ולהקדימו בכל דבר מ"מ איסור תשמיש בכהונה הוא משום דמבזה בקדושתו וזה שייך ג"כ בכהן וכבר מביא שם כמה ראיו' שמוכרחין אנו לחלק בין לכבדו או להשתמש בו אע"ג דיכול למחול על כבודו כדמוכח מברייתא מ"מ לא יכול למחול להשתמש בו ולא יכול למחול על בזיונו ולבזות בכהונתו, אבל מ"מ הר"פ מדמה זה ג"כ וכתב ומביא ראיה מגמ' קדושין דף כ"ב דעבד כהן אינו נרצע משמע דשרי לאשתמושי בו וע"כ משום דיכול למחול ועיי' בטו"ז סי' קכ"ח שכ' דווקא להנאתו אבל בלא הנאתו לא יכול למחול, ובאמת מסתימת רמ"א שכתב סתם דאסור לשמש בכהן רק אם מוחל משמע אפי' אינו להנאתו נמי יכול למחול, והקושי' שמקשה ע"ז מדפנו כבר תי' בהג"מ פ' הנזיקין בשם מהר"מ דעל איסור אינו יכול למחול רק על כבודו כמו ת"ח שמוחל על כבודו עיי"ש, והג"מ פ"ג הלכות עבדים כ' כמה ראיו' מגמ' בבלי' דמותר לשמש בכהן, ואח"כ הקשה מירושלמי משמש בכהונה מעל והניח בקושי' משמע דל"ל כל החילוקי' ובכל אופן אסור לשמש בכהן יע"ש.

והנה המל"מ שם יצא לחלק בין כהן חבר לכהן ע"ה וכן מוכח מריב"ש דמותר לשמש בכהן ע"ה ולא קשה מסוגי' דקידושי' די"ל בכהן ע"ה ועיי"ש, ורציתי להביא ראי' לדברי' הריב"ש מרש"י חולין פ' הזרוע דף קל"ג בד"ה א"ל לשמעי' שכ' רש"י לשמשו של בע"ה והוא כהן, ועיי' במג"א קכ"ח שכ' דמסוגי' זו ראי' דמותר לשמש בכהן, דהא רבא שימש בכהן וכבר תמהו עליו דהא רש"י פי' לשמעי' שם בע"ה אבל מ"מ יש ראי' דהא בע"ה ר' יוחנן היה וא"כ היכא שימש ר' יוחנן בשמש כהן וע"כ שמותר לשמש אבל באמת יש להבין למה פי' רש"י לשמעי' של בעה"ב כיון דלשון לשמעי' יותר משמע שמעי' של

רבא, ועי' בח"ס ואתי נמי שפיר מה דאמר ר' יוסף שמעא בע"כ מזכי' כמ"ש בת"ח ורש"י צריך לדחוק בפירושו יעיי"ש.

ונ"ל שהכריח רש"י לזה קושי' הג"מ דמיורושלמי מוכח דאסור לשמש בכהן וע"כ צ"ל דמיירי כאן בכהן ע"ה דמותר להשתמש בו אלא שקשה על זה לפי מה דאמרינן פ' הזרוע דף ק"ל ע"ב שאסור ליתן לכהן ע"ה מתנות ויליף מקרא דכתיב למען יחזקו בתורת ה' ואף שכ' תוס' שם ד"ה מניין וכו' זה דווקא ביש כהן חבר אבל באין כאן כהן חבר יתנו לכהן ע"ה וא"צ להמתין לכהן חבר מ"מ קשה כאן דהא רבא היה באותה סעודה א"כ לדברי רש"י דרבא כהן הוי א"כ היה כאן כהן חבר ולא יכול הבעה"ב ליתן מתנתו לשמעי' וגם רבא האיך אמר זכי לן מתנתא, כיון שאסור ליתן מתנותיו לכהן ע"ה והוא זכה בשביל כהן, ואף שי"ל דלא אסור ליתן לכהן ע"ה רק אם הוא מחזיק לעצמו מתנותיו ובקרא למען יחזקו בתורת ה' כתיב, אבל הכא שזכה רבא בשביל שמעי' ומיד זכה בה רבא א"כ י"ל שיכול ליתן גם לכהן ע"ה אם מזכה מתנותיו לאחר ששייך ביה למען יחזקו וכו' מ"מ דוחק לומר כן דהא מקרא משמע דעיקר מצוה ליתן לכהן חבר ומשו"ה זכי להו רחמנא כ"ד מתנות כהונה למען יחזקו וכו' ולא לכהן ע"ה אף שנותן מתנותיו לישראל חבר ועוד כיון דרבא נמי כהן היה לשיטת רש"י ולא רצה לזכות בשביל עצמו במתנות היינו כמו שפי' רש"י דלא רצה לשאל בפיו חלקו, ומשו"ה אמר לשמעי' זכה לי שהוא יזכה במתנות ע"י שמעי' והכא לא היה צריך לכך כיון דשמעי' ע"ה והוא כהן חבר בודאי היה צריך ליתן הבעה"ב מעצמו מתנותיו לו ולא היה צריך לשאול בפיו ועל משקל נמי לא שקלינהו לא היה חייש רבא דהא לקח ע"י שמעי' וע"ז אמר ר' יוסף דלא היה לזכות ע"י שמעי' משום דאפשר לי' ומשו"ה נ"ל פירש"י דמיירי בשמעי' של בעה"ב ואף ששמעי' הוא ע"ה מ"מ נ"ל שמותר ליתן לו אף שיש כאן כהן חבר לפמש"כ תוס' פי' כה"ב דף ק"ד ע"ב ד"ה ונתנת וכו' בשם רש"י דהיכא דאיכא כהן ע"ה עני ויש כהן חבר שאינו צריך כלל שיש ליתן לכהן כיון שיצטריך ליתן לו חולין א"כ הכא נמי נ"ל כיון שצריך ליתן לשמעי' חולין ומחויב ליתן לו דבר אחר אם לא יתן המתנות ומרוויח ע"י כך יכול ליתן לו מתנותיו ואף שיש לחלק קצת דתוס' לא כ' זאת רק בכהן עני דמצוה ליתן לו ומחויב להחיותו כמו כל עני מ"מ תוס' שכתבו שאם לא יתנו לו יצטרך לתת לו חולין משמע האיך דמרוויח ע"י מתנות אם נותן לכהן ע"ה ויש לו הנאה ממנו אם יתן לזה לא צריך ליתן לכהן חבר, רק אם שווין אצלו ואין לבעה"ב שום הנאה אם יתן לזה או לזה צריך ומצוה ליתן לכהן חבר אבל היכא שיש לו הנאה אם נותן לזה דוקא יוכל ליתן למי שירצה וטובת הנאה שלו הוא ושפיר הכריח רש"י לפרש דוקא בשמעי' של בעה"ב.

ובזה יש לפרש ג"כ דברי תוס' שכתב דלא גרסינן רבה אלא רבא דרבה כהן היה יעיי"ש וצריך להבין מה הכריח תוס' לזה דהא רש"י כבר נשמר מזה אף שגם הוא כהן היה מ"מ לא רצה לשאול בפיו כמו שאמרינן וילפינן מברייתא דלעיל ויטו אחר הבצע דהיינו חלקם שאלו בפיהם ובודאי גם רבא ידע האי ברייתא ומשו"ה אמר לשמעי' זכי לי, ולפמ"ש א"ש שתוס' פי' לשמעי' כפשוטו דמשמע לשמש שלו וכמו שמשמע נמי מדר' יוסף דאמר שמעי' בע"כ מזכי וזה דוקא שייך בשמש שלו, ורש"י לפי' צריך לדחוק וא"כ קשה היכא יהיב הבעה"ב מתנותיו לשמעי' כיון שע"כ שמעי' ע"ה הוא דאל"ה אסור לשמש בכהן חבר וצ"ל דלא היה כאן כהן חבר וגם לא צריך להמתין על כהן חבר כמ"ש תוס' לעיל וא"כ ע"כ מוכרח דגרסינן רבא דלא היה כהן דאי רבה דהיה כהן א"כ לא היה יכול ליתן מתנותיו לשמעי' שלו ואתי הכל שפיר לפי חלוקו של המל"מ דמותר לשמש בכהן ע"ת ויש לנו ראי' מכאן ועיין.

שבתי וראיתי דבלא"ה נמי א"ש מה שראה רש"י על ככה לפרש ששמעי' של בעה"ב דהא רבא אמר זכי מתנת' דהיינו כמו שפי' רש"י שהוא יקבל מתנותיו בשבילו ואע"ג דלא אתי' לידי' דשמעי' דווקא במכירי כהונה דהוי כאתי לידי' דאל"ה לא יכול לקבל בשבילו מתנותיו ומשו"ה פי' רש"י דמיירי בשמעי' של בעה"ב ובוודאי היה נותן לו כל מתנותיו ונכון הוא.

והג"מיי הביא עוד כמה ראיו' מש"ס דמוכח שמותר לשמש בכהן ופר"מ נ"י הוסיף עוד ראי' מדילי' מש"ס ברכות פ"ב דתני' הפועלי' אין יורדי' לפני התיבה ואין נושאין כפיהן א"כ מוכח דמותר לשמש בכהן, ומשה שפיר קאמר ותמי' קיימת על כל המדברים בענין זה שלא הביאו ברייתא מפורשת.

והנה לחלוקו של סמ"ג דמחלק בין משמש בשכר או בחנם לא קשה מברייתא דהא בפועלים איירי והיינו בשכר וגם לפי דברי המל"מ י"ל דמיירי בכהן ע"ה אלא שזה יש לדחות דהא קתני נמי בברייתא דאין יורדי' לפני התיבה להוציא אחרים, א"כ בוודאי לאו בכהן ע"ה איירי דלא יכול לירד לפני התיבה, ובזה יש לדחות נמי אם ירצה המשיב להשיב דיש לאוקמא הברייתא בכהן קטן קודם שהביא ב' שערות או לאחר י"ג שלא הביא סימני סריס דהוי קטן עד ל"ו שנים ולפמ"ש המג"א בסי' רפ"ד דבכהן קטן לא שייך עשה דוקדשתו משום דאינו באת לחם אלוקי' הוא מקריב יעיי"ש, ולפי דבריו מותר להשתמש בכהן קטן ואף שתנן במגילה ד' כ"ד דקטן אינו נושא את כפיו א"כ ע"כ בגדול איירי הברייתא מ"מ עדיין י"ל לפמ"ש תוס' במגילה שם דהא דקטן אינו נושה כפיו זה דוקא בלא אחרי' אבל אם כהני' אחרים יכול לישא כפיו פסק בש"ע סי' קכ"ח א"כ יש

לאוקמא הברייתא בכהן קטן ואין נושאין כפיהם עם אחרים אבל מהא דנקיט הברייתא נמי ואין יורדין לפני התיבה דע"כ בגדול איירי דקטן אינו יכול לירד לפני התיבה להוציא ציבור ומסתמא הא דבכושאי' כפיה' נמי בגדול איירי וא"ש ראי' פר"מ מברייתא זו.

אבל מ"מ יש לאוקמי עוד הברייתא בכהני' בעלי מומי' דלפי שיט' מג"א דבכהן קטן ליכא עשה דוקדשתו משום דאינו בר הקרבה א"כ ה"נ בכהן. בעל מום ליכא בעשה וקדשתו ועיי' בפמ"ג בפתיחה להלכ' נשיאות כפים שתלי' זה בזה עיי"ש, ואבא מאוה"ג זצ"ל רצה לעשות סמוכי' לדברי המג"א מרש"י פ' הנזקי' בד"ה וקדשתו דנקט רש"י סיפא דקרא כי את לחם וכו' וע"כ רצה רש"י לאשמועינ' בזה דכהן קטן או בע"מ ליתא בעשה זו יעיי"ש. ולפום רהיטא הייתי אומר לפמ"ש ביש"ש להקשות דמגמ' מוכח דדרשינן מוקדשתו לפתוח ולברך ראשון ורש"י בפ' אמור מביא בשם תורת כהני' דדרשינן מסיפא דקרא קדוש יהי' לך לפתוח ולברך ראשון, וחפשתי בספרים ומצאתי בס' באר שבע על מס' הוריות שכבר הרגיש בזה, והניח בתימא ורציתי לומר דמשו"ה נקט סיפא דקרא להורות לנו דלא ילפי' מוקדשתו לפתוח ראשון דמזה דרשינן דרשא אחריתא, היינו דאם לא רצה דפנו רק ילפינן מקדוש יהי' לך וגמ' רק רישא דקרא נקיט ולפי"ז ליכא ראיה מדברי רש"י לדברי מג"א, ולאחר כתבי זאת מצאתי בפרישה סי' קל"ה ובסי' ר"א שתמה על דברי רש"י והרגיש בסתירת הדרשות ותי' כמו שכתבתי ונהנתי.

ולפמ"ש הפרישה בדברי רש"י אין לנו הוכחה דמותר להשתמש בכהן קטן או בע"מ, אלא שיש ראי' להיפך זה. ופר"מ נ"י הביא לנו ברייתא דספרא מובא בס' החינוך במצוה רע"ט דגם בכהן בע"מ אסור להשתמש דמרבינן מקדוש יהי' לך דמרבינן בע"מ וכן ציין בהגהות זקיני רבינו מהרע"א זצ"ל על דברי המג"א רפ"ד, ובספרא דרשינן מקדוש יהי' לך לרבות בע"מ וקדשתו איירי בכהנים תמימי' א"כ אי ילפי' מוקדשתו לפתוח ראשון י"ל דוקא בכהן תמים אבל אי ילפי' מקדוש יהי' לך כיון שזה אתי לרבות בע"מ מוכח דאפי' בע"מ נמי הוא בעשה לפתוח ולברך ראשון. ואפילו אי ילפי' מוקדשתו מ"מ י"ל דשייך ג"כ עשה זו בכהן בע"מ כיון דכתי' קדוש יהי' לך בע"מ לרבות א"כ חזינן דדיניהם שווים וצריכים לקדש כהן בע"כ אפי' בע"מ א"כ מרבינן נמי בע"מ לעשה זו לפתוח ולברך ראשון ולכבדו לכל דבר כמו כהן תמים וכן נמי כהן קטן כמו שסבר הרדב"ז ובתשו"ת מהרי"ט דהא בהא תלי' וקמה וגם נצבה ראי' פר"מ נ"י מברייי' דברכו' דמותר להשתמש בכהן, ואין לנו רק חילוקו של סמ"ג דבשכר שרי לשמש בו, ויש כאן ראי' לשיטת הסמ"ג דשאר חילוקי' כבר דחינו שא"א לומר ולאוקמי ברייתא זו ועיין.

והנה פר"מ נ"י ציין והביא לנו ברכה לעיי' בס' ברכי יוסף בשיורי ברכה שהניח אחריו, והאריך שם אריכו' נפלא בענין זה ונקיטנא סוף דבריו מה שהניח בצ"ע ומקשה על דברי רמ"א בסי' קכ"ח שסתרי אהדדי מסי' רע"ב בח"מ שכאן כ' דמותר לשמש בכהן ויכול למחול אם ירצה אף שבזיון הוא לכהונה לשמש בו, ובח"מ שם נקיט כשיטת הרא"ש דזקן ואינו לפי כבודו דפטור להחזיר אבידה לפי שאינו לכבודו אסור למחול ולבזות כבוד תורתו להחזיר אבידה יע"ש ויש להקשות ולומר דגם הרמב"ם דסבר דמותר לזקן ואינו לפי כבודו להחזיר אבידה מ"מ זה דווקא שם דמ"מ אף שפטור מלהחזיר אבל אם מוחל על כבודו ומחזיר בוודאי מקיים העשה, אלא דלא עבר על עשה אם לא מחזיר והתורה פוטרו, ועיי' בב"י סי' רע"ב שכ' דהרמב"ם סבר דמשום כבוד שמים יכול למחול יעיי"ש, אבל מדברי הרמ"א משמע שיכול הכהן למחול להשתמש בו אף שלא עבד שום מצוה בשימושו וקשה לכל השיטות וצ"ע.

ונלפענ"ד לתרץ דברי הרמ"א בשנרחיב הדיבור קצת, דהנה ראיתי בס' ט"א מגילה כ"ח ע"א, שרצה להוכיח דאסור לת"ח למחול על כבודו ולבזות עצמו אף שיכול למחול על כבודו מ"מ אינו רשאי לבזות עצמו, דאל"כ דאף בכה"ג יכול למחול א"כ קשה מסוגיא דשבועו' פ' שבועות העדות דף ל' ע"ב דאמימר אותבינה לעדים אע"ג דכתיב יעמדו שני האנשים מ"מ עשה דכבוד התורה עדיף ואי אמרת דרשאי למחול א"כ הוי כמו אונס שגירש דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאי אמרה לא בעינא א"כ ה"נ אמאי דחי וע"כ דאין יכול למחול, והנה הט"א לא הביא שיטת הרא"ש ורמב"ם בח"מ בסי' רע"ב אי זקן לפי כבודו יכול למחול או לא ולשיטת הרמב"ם קשה קושי' הט"א ובאמת כיוצא בו מקשה ג"כ תוס' כתובות פ' אלו נערות דף מ' על סוג' ב"מ ל"ב ע"א יכול אם אביו אומר לו הטמא וכו' דה"א דעשה דכיבוד אב דוחה עשה ול"ת ועשה דטומאה דהא האב יכול למחול ואי אמר לא בעינא ליכא לעשה כלל ותי' בתוס' ב' תירוצים יעיי"ש, וכל ב' תירוצי תוס' י"ל ג"כ לשיטת הרמב"ם דפסק שיכול למחול זקן על כבוד תורתו שלא קשה עליו קושי' הט"א מסוגי' דשבועות ולא מוכח דת"ח אינו יכול למחול על בזיונו כמובן.

וראיתי בקצה"ח ח"מ סי' צ"ו שמקשה מעצמו קושי' התוס' פ' אלו נערות ותי' כמו שאמרינן דה"א דעשה דכבוד אב דוחה אל"ת משום דהוקש כבודם לכבוד שמים א"כ ה"נ אף שיש לדחות עשה זו אם אמר לא בעינא מ"מ ה"א דעשה זו עדיפא משום דהוקש כבודם לכבוד שמים.

והנה לפי דברי הקצה"ח יש לישב נמי קושי' הט"א דהא רש"י כ' בשבועות דעשה דכבוד התורה ילפינן מאת ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח א"כ גם עשה דכבוד התורה הוקש לכבוד

המקום ומשו"ה דחי נמי אף דאפשר למיעקר והתמיה' קיימת על הני שני גאונים שלא ראו דברי תוס' ישני' בכתובות שם ומתוס' מוכח דלא ניחא להו בכך לתרץ משום דה"א דעשה זו עדיפה כמו שאמרינן דצריכי' קרא לגלות דלא דחי כיבוד אב עשה ול"ת וצריך טעמא למה.

ונ"ל דתוס' לשיטתו ביבמות בסוגיא דעשה דוחה ל"ת בד"ה בלאו דמחמר שכ' תוס' שם בהא דרצה למילף שם דאף לאו דכרת נדחה מפני עשה משום דצריך לגלות דלא נדחה שבת מפני עשה דכיבוד אב אע"ג דאמרינן בב"מ דשאני כיבוד אב דחמיר משום דהוקש כבודם לכבוד המקום מ"מ מחלק תוס' שם דשאני עול"ת דקל אבל לאו דכרת דחמיר לא אמרינן בכה"ג הוקש כבודם א"כ י"ל נמי כיון דאמרינן דעשה דאפשר למיעקר לא דחי לאו משום דהאי עשא קילא משאר עשה וא"כ הוי כמו לאו דחמור דלא אמרינן דידחה משום דהוקש כבודם לכבוד המקום ומשו"ה תירץ תוס' תירוצים אחרים ועיין.

והנה לאחר העיון רציתי ליישב קושי' הט"א וגם קושי' תוס' דשאני בכיבוד אב אף דיכול למחול על כבודו היינו אם מוחל על כבודו לא עבר הבן על העשה דכיבוד האב אבל מ"מ אם מכבדו מקיים עשה וכמ"ש לעיל בזקן ואינו לפי כבודו ואף דהתורה פטרי מלקיים עשה דהשבת אבידה או עשה דטעינה ופריקה מ"מ בוודאי אם מוחל על כבודו ומשיב האבידה מקיים עשה זו, וה"נ כן הוא, ואם כנים דברינו יש לפרש בזה דברי תוס' בכתובות שם שמתרץ בחד תי' דשאני כיבוד אב דמיד שצוה אותו איכא עשה לעשות מצותו יע"ש, ודברים אלו קשים להולמן כפי פשוטם דהא באונס נמי אם לא תרצה למחול מ"מ לא דחי כיון שיכולה למחול א"כ הכא אף שצוה לעשות מ"מ גם אח"כ יכול למחול על כבודו ולמ"ש א"ש בכוונת תוס' דשאני הכא דמיד שצוה אותו ומגלה דעתו שחפץ בה אף שמוחל אח"כ ואינו עובר על עשה מ"מ אם מקיים הבן אח"כ ועושה רצון אביו עושה מצוה ומקיים עשה ונכון הוא בעזה"י.

ולאחר בינותי בספרי' מצאתי את שאהבה נפשי בשיטה מקובצת על בב"מ בסוגי' שם שמקשה גם קושי' תוס' בכתובות ומביא בשם הרמ"ה דשאני התם בכיבוד האב דמ"מ מקיים המצוה ולא נדחה המצוה מכל וכל ומקיים העשה גם אח"כ וכן כ' ג"כ הרדב"ז בתשובה תרע"ב, וברוך החונן לאדם דעת שכוונתי לדעת הקדושים בזה, ומיושב נמי שפיר קושי' הט"א, והרמב"ם נמי סבר כן ול"ק מסוגי' דשבועות ועיין.

אלא שמדברי הרשב"א מוכח דלית לי' סברא זו שכתב בתשובה י"ח ויהיב טעמא דלא מברכינן על מצות דכיבוד אב ואם משום דאי אמר לא בעינא ומוחל על כבודו ליתא לעשה כלל ומביא ראי' מגמ' כתובות דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל ומשמע

מדברי רשב"א דלא כרמ"ה ורדב"ז שסברו דמ"מ אף אי מוחל איכא עשה רק שלא עבר על עשה דא"כ יכול נמי לברך על מצוה זו כיון דמקיים העשה אף שלא מחויב עליה כמו שמברך על שחיטה ועל טלית אף דלא מחויב ללבוש טלית רק אם לובש טלית צריך לעשות ציצית ומברך עליה, וא"כ ה"נ יכול לברך וע"כ דרשב"א סבר דליכא עשה כלל ועיין.

בהא נחתינן ובהא סלקינן דלא מוכח דברי ט"א שרצה לחדש מכח קושיתו דאין ת"ח רשאי למחול על כבודו היכא דמבזה בזה כבוד תורתו, אלא שמביא עוד ראי' עצומה מדברי ר' יוחנן דאמר ת"ח שמברך לפניו כהן מחויב מיתה משמע אע"ג דמוחל על כבודו מ"מ אינו יכול למחול ולברך כהן ע"ה לפניו מפני שזה ביזה לת"ח ולכאורה מוכח מזה היפך שיט' הרמב"ם אלא שגם זה יש לדחוק לפי דברי ב"י בח"מ שם דלכבוד שמים דווקא יכול למחול או כמ"ש דמ"מ מקיים העשה אבל בכאן לא יכול למחול על כבודו לפני ע"ה, ועוד י"ל לפי שיט' המרדכי הובא בב"י סי' ר"א הא דר"י מיירי דווקא אם רוצה לכבד שיברך לפניו כהן ע"ה דרך חק ומשפט כהונה ומראה בזה שעדיפה לי' כבוד כהונה מכבוד התורה אז מחוייב מיתה אבל אם מוחל כבודו בלא זה יכול למחול ולא קשה על שיטת הרמב"ם מהא דר' יוחנן וא"ש.

ונבא ליישב דברי הרמ"א דלא סתרי אהדדי דרמ"א ח"מ תפס לעיקר כשיט' הרא"ש שם דזקן אינו יכול למחול על כבודו ולהשיב אבידה ואף לקיים עשה ולכבוד שמים אינו יכול דעדיפא כבוד דילי' וא"כ י"ל זה דווקא בעשה דכבוד התורה דעדיפא הרבה אבל בעשה דוקדשתו דלא עדיפא כ"כ כמו שכ' תוס' בסוף פ' הנזיקין ובמגילה דעשה וקדשתו אינו אלא בשוין אבל באינו שווים ליכא עשה דוקדשתו כלל וכן מפורש במתני' הוריו', ודוקא בשווין א"כ חזינן דכבוד התורה עדיף מכבוד כהונה, וי"ל דכה"ג גם הרא"ש דסבר דלא יכול ת"ח למחול על כבודו היכא דמבזה בו מ"מ דוקא בעשה דכבוד התורה דחמיר אבל בכהן י"ל דמודה הרא"ש דיכול למחול גם כה"ג ומיושב שפיר שיט' הרמ"א, ועיין בט"א מגילה שם שרצה להוכיח מש"ס פ"ק דקידושי' במעשה דר' פפא שקרע שיראי דבריה דהאב יכול ג"כ למחול על בזיונו ומחלק בין כבוד אב לכבוד ת"ח, א"כ גם לענין כבוד הכהן י"ל כן ולא סתרו דברי הרמ"א ומיושב על נכון בעזה"י.

ולאחר שסיימתי תשובתי לפר"מ נ"י באה לידי ספר המקנה וראיתי שגם הוא מן המדברי' בענין זה, ומביא בדף כ"ב ע"ב דברי הגהו' מיימוני ויצא שם ג"כ לחלק בין כהן שמשמש בכהן או ישראל, וראיתי ג"כ שכוונתי לדעתו הקדושה בדברי רש"י חולין פ' הזרוע, דכ' רש"י שמעי' של בעה"ב משום מכירי כהונה, ורק מלתא דתמיה' חזיתי

בו במה שיצא להקשות על הסמ"ג שמחלק בין משמש בשכר או בחנם דהא בנרצע שלא רצה לצאת חפשי הוי עובד בחנם ולא בשכר והניח בצ"ע, ולפע"ד לא קשה דהא סברת הסמ"ג הוא דליכא ביזוי לכהן לשמש בו אם הוא עושה בשכר כיון שאז לא נקרא שמשמש לאחר רק שעובד לעצמו, והוי כמו שעושה מלאכה לעצמו ולכבוד עצמו הוא דורש ועושה, והסברא נכונה א"כ בוודאי לאו דוקא בשכר ממון דווקא רק כל שהוא להנאתו ולטובתו מקבל שכר מקרי ואטו באגורת כסף תלוי מלתא, א"כ ה"נ בנרצע כיון שאינו נרצע רק אם יכול לומר אהבתי את אשתי ואת בני ולא רצה לצאת חפשי בגפו בודאי אין לך הנאה גדולה מזו ומקרי משתמש בשכר ולא קשה על הסמ"ג ונכון הוא בעזה"י.

ואמרתי להציע לפניו גם כן דברי אגדה מענין זה לפרש מדרש ילקוט בסדרא דשבוע על פסוק ויקרא שם המקום מסה ומריבה ובפסיקתא נאמר שהקב"ה צווח על ריב בני בני ישראל ועל נסותם את ד' והנראה מהפסיקתא שדקדק בקרא דתחלה נאמר מסה ומריבה ואח"כ קאמר להיפך ויהיב טעמא תחלה על מריבה ואח"כ על מסה ומשו"ה קאמר שהקב"ה צווח זה דהנה בשיטה מקובצת ב"מ מביא ירושלמי פאה שהיקש הקב"ה כבודו לכבוד אב ולא עוד אלא שהעדיפו יותר וכן משמע מגמ' דה"א דכבוד האב דוחה כבוד מקום לעבור על מצותו עיי"ש, והקב"ה חס יותר על כבוד ישראל מכבוד עצמו, והנה המריבה היה עם משה ונסו ג"כ את ד' אם יש ד' בקרבינו אם אין, ומשה היה מקפיד יותר על כבוד המקום מכבוד עצמו ע"כ היה קרא שם המקום תחלה מסה ואח"כ מריבה, אבל הקב"ה צווח וחס יותר על כבוד משה מכבודו, ומשו"ה צווח תחלה על ריב בני ישראל שרבו עם משה, ואח"כ על נסותם את ד' כי העדיף ד' כבוד משה מכבודו וזה פירוש נאה בפסיקתא.

ופה תהי' שביתת קולמסי בענין זה, והרחבתי הדיבור קצת להשתשע בשיעשועי דאורייתא עם כבודו הרמה שרב בעיני, ואם יש לפר"מ נ"י להשיב על דברי מאד יערב לנפשי, הכ"ד כתבתי וחתמתי פה פרעסבורג יום ג' לסדר יתרו א"ת הברכ"ה לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לד

בדין טבילת כלים חדשים בשבת ויו"ט

בדין טבילת כלים חדשים בשבת ויו"ט. בכדין טבילת כלים חדשים בשבת ויו"ט כבר הרחיב בכ"ס או"ח סי' ס"ט וגם בבית אפרים סי' נ"ב ואמרתי גם אני לבוא אחריהם ויען כי עיקר מוצא דין זה הוא מדברי הרא"ש ביצה דף י"ח אמרתי לפרש דבריו ביתר ביאור

שכתב דלטעמא דרב ביבי שמא ישהה ולטעמא דר"י משום סחיטה מותר להטביל כלים חדשים משא"כ לטעמא דרבה משום שמא יעבירנו ולטעמא דרבא משום מתקן גם כלים חדשים אסור לטבול וכבר קהו בו הרבה עיין בשג"א לפרש דברי הרא"ש דממ"נ אי סבר דטבילת כלים חדשים מדרבנן א"כ גם לטעמא דרבה ורבא מותר כמו ולד הטומאה דמפורש בברייתא דמותר בכלים טמאים משום דהוי רק טומאה דרבנן ולא בהיל כ"כ לרבה וכן לא שייך מחזי כמתקן בדרבנן ואי סבר דטבילת כלים חדשים דאורייתא א"כ גם לרב ביבי אסור משום שמא ישהה וישתמש בו כמו באב הטומאה ועיין ביש"ש ג"כ ולר"י י"ל דבכלים חדשים לא שייך גזירת. סחיטה כלל אבל לרב ביבי קשה מנ"ל לרא"ש דשרי בכלים חדשים.

ונ"ל מתרי ותלת טעמא לפרש דברי הרא"ש די"ל דסבר דטבילת כלים חדשים מה"ת או מדרבנן ולא מוכרח מדבריו מאי קסבר דהנה מברייתא דנטמא בולד הטומאה מטבלין אותו ביו"ט מוכח דבטומאה דרבנן מותר וכבר העירו באבני מלואים דהא מגילה ג"כ דרבנן וחאפ"ה לא קרינן בשבת משום שמא יעבירנו ומאי שנא מולד הטומאה דלא בהיל ואני מוסיף להקשות דהא רש"י פירש בסוכה ר"פ לולב וערבה דטעמא דגזרינן בלולב שמא ילך אצל בקי היינו ללמוד הנענועים והברכה והיינו טעמא דמשום ליטול הלולב דרך גדילתו בזה בודאי הכל בקיאין ואין לחוש רק בשביל הנענועים והברכה וא"כ גם בדרבנן אמרינן דבהול אלא דזה יש לדחות דמ"מ כיון דעיקר מצוה דאורייתא ובודאי רוצה לצאת המצוה כאשר תקנו חכמים ג"כ בנענועים ילך לחכם ללמוד המצוה כתקנה משא"כ מגילה עיקר המצוה מדרבנן ומה"ט צ"ל ג"כ דגזרינן בגבולין אף בשאר ימים אע"ג דהוי רק דרבנן כל שבעה מ"מ כיון דיום ראשון דאורייתא אסרו ג"כ בשאר ימים משום בהול כיון דראשון מה"ת.

ועוד יש לומר דלפי מה דמשמע מדברי הרמב"ם בהל' שבת דלא הביא החילוק בין אב לולד הטומאה ובין נטמא בשבת משמע דלא שרי' הברייתא רק ביו"ט אבל בשבת אף בולד הטומאה אסור וגזרינן יותר כמו לרבנן דמטבילין אגב מים ביו"ט אבל לא בשבת א"כ לא קשה ממגילה ובצל"ח ביצה האריך בזה אי חמור שבת גם לענין ולד הטומאה אבל מ"מ דברי הרא"ש תמוהים דמשמע דאף ביו"ט אסור לטבול כלים חדשים לטעמא דרבה ורבא א"כ קשה ממ"נ מאי קסבר.

ולענ"ד דיש לומר הא דחיישינן שמא יעבירנו משום דלהוט זה דוקא אם יכול לקיים המצוה מיד בעת שהולך וכן יכול להשתמש בכלי מיד לאחר הטבילה בזה שייך שיהי' להוט ולילך ולטבול או לחכם לצאת בו כמו במגילה ולולב ושופר אבל אי לא יכול

להשתמש בו בכלי לאחר הטבילה מיד רק צריך לשהות ולהמתין בודאי לא יהי' בהול להטבילו דהא בלא"ה לא יכול להשתמש וא"כ יש לומר אי גם בולד הטומאה שייך בהול או לא תלי' בפלוגתא אי גם בולד הטומאה צריך הערב שמש ולתרומה או לא וא"כ לשיטת הר' אלחנן וכאשר הוא ג"כ שיטת רש"י כמ"ש בפנ"י דאיירי הברייתא בשבת שחל להיות אחר היו"ט ויו"ט מכין לשבת א"כ י"ל דוקא באב טומאה דצריך טבילה אף לחולין ולא צריך הע"ש בזה שייך להוט להטבילו משא"כ בולד הטומאה דאין שני עושה שלישי בחולין ורק לתרומה צריך טבילה ולא יכול להשתמש ביו"ט רק בשבת ממילא לא להוט להטבילו ואי משום דיטביל סמוך לבה"ש דיכול להשתמש מיד בשבת זה ודאי לא שכיח שישהה עד סמוך לבה"ש משא"כ לשיטות התוס' דלא צריך הערב שמש בולד הטומאה מוכח דבדרבנן לא אמרינן להוט ויעביר משא"כ לשיטות הר' אלמן לא מוכח די"ל דהיינו טעמא דאינו להוט משום דלא יכול להשתמש מיד אבל באמת גם בדרבנן להוט כמו במגילה וכן אי חיישינן גם בדרבנן משום מחזי כמתקן ג"כ י"ל דתלי' בשיטות אלו לפי מה שחקר בצל"ח בסוגי' דזימן שחורים בבעלי חיים היכי דמותר דנכבשינהו וניידי אי מותר לעשות כן ביו"ט דהא מדאורייתא בטלה ברובא ורק מדרבנן א"כ הוי כמו ולד הטומאה ולבסוף מחדש סברא חדשה די"ל דלא הוי מתקן רק אם מתקן מיד כמו הפרשת תרומות ומעשרות או כלים טמאים משא"כ בנכבשינהו דעדיין לא נגמר התיקון בניידי ורק לאחר שפירשו נגמר התיקון וזה לא עשה בידים אין כאן איסור מתקן יע"ש א"כ לשיטת הר' אלחנן דצריך בולד הטומאה הערב שמש לתרומה ולא נעשה התיקון מיד בשעת טבילתו לא מחזי כמתקן משא"כ באב הטומאה דראו' לאכול עכ"פ מיד חולין לאחר הטבילה וא"כ י"ל דה"ט דברייתא דמותר בולד הטומאה אבל גם בדרבנן שייך מתקן כמו בהפרשת תרומות ומעשרות דרבנן משא"כ אם לא צריך לולד הטומאה הע"ש מוכח דבדרבנן לא שייך מחזי כמתקן וליש מפרשים בלא"ה מוכח מהברייתא דאיירי בולד הטומאה דגם בדרבנן אסור.

והה"מ בשם הרשב"א מחלק בין ולד הטומאה לכלים חדשים דכלים טמאים ראוים עכ"פ לשמש בימי טומאתו משא"כ כלים חדשים וכן תרומות ומעשרות והבאתי ראי' לזה מקושי' פנ"י אמאי לא מפרש על מתניתן דשבת דתנן נמי אין מטבילין את הכלים מ"ט דכלים לא ועיין ג"כ בצל"ח שנדחק ולפי דברי הרשב"א א"ש בכלים חדשים כ"ע סברו טעמא דמתקן והי' זה טעם פשוט וא"כ מתניתן דשבת יש לאוקמי בטבילת כלים חדשים דומי' דתנן באותו משנה ג"כ אין מעשרין דג"כ אינו ראוי' קודם הפרשה כמו כלים חדשים וכל מתניתין בחד גונא משא"כ בטבילת כלים טמאים דיכול להשתמש

בימי טומאתו לא הי' סבור טעמא דמתקן וכמו שהוא באמת טעמא דאמוראי דלא אמרו כרבא משום מתקן ומשו"ה קאמר מ"ט והארכתי בזה היוצא לנו מדברינו דלשיטת הר' אלחנן דצריך הע"ש לולד הטומאה לא מוכח דלא אמרינן בדרבנן טעמא דבהול או מתקן משא"כ לטעמא דשמא ישהה בודאי ליכא חילוק ובין לשיטת תוס' ולשיטת הר' אלחנן מוכח דלא חיישינן בדרבנן לשמא ישהה וא"כ שפיר כתב הרא"ש די"ל דהרא"ש סבר ג"כ דצריך הע"ש לולד הטומאה ומה"ט אמרינן דלא בהול לרבה ולא מחזי כמתקן לרבא משא"כ בכלים חדשים דיכול להשתמש מיד לאחר טבילה בודאי גם בדרבנן אסור משום דרבה כמו במגילה וכן לרבא כמו בתרומות ומעשרות דרבנן ומשו"ה כתב דלרב ביבי ולר"י שרי לטבול כלים חדשים משא"כ רבה ולרבא וא"ש דברי הרא"ש אי טבילת כלים חדשים דרבנן.

וראיתי במחצית השקל סי' שכ"ג שמפרש דברי הרא"ש די"ל דמה"ט לא חייש לשמא ישהה בכלים חדשים אף שהוא מה"ת דדוקא בכלי טמא דאם ישתמש בו תרומה ויאכלנו עביד איסורא שאכל תרומה טמאה משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר ולא אכלי איסורא מה"ט לא גזרינן לשמא ישהה אלו דבריו ובאמת מצינו כמה פעמים דחמור אם אוכל איסור או שעביד איסורא וכן כתבו תוס' בכמה מקומות לענין שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים דזה דוקא במאכל איסור משא"כ בעביד איסור דהא ר' ישמעאל קרא והטה אבל מ"מ מצינו ג"כ כמה מקומות בש"ס דחיישינן לתקלה אף בלא אכילה וכן מצינו בדרבנן ג"כ חשש תקלה ומפני מה לא חיישינן בכלים טמאים ויש לומר ולחלק דוקא לשהות בודאי חיישינן אף בדרבנן לידי תקלה אבל בטבילת כלים לגזור שמא ישהה ומה"ט יאסרו לטבול ביו"ט כה"ג לא גזרו בשביל דרבנן, ובישש"ש כתב דלרב ביבי אסור להשהות כלים בטומאתן וכן כלים חדשים ולשאר אמוראי שרי, ולפמ"ש י"ל דלכל אמוראי אסור להשהות משום תקלה אלא דסברו דלא גזרו לאסור טבילה ביו"ט משום חשש שמא ישהה עד יו"ט דפנוי ממלאכה אדרבה המה סברו כיון דאסור לשהות משום חשש תקלה אין לחוש שמא ישהה עד יו"ט ובפרט אי אמרינן טבילה בזמנה מצוה בודאי אין לחוש שמא ישהה והא דלא מקשה על שאר אמוראי מהא ברייתא דתני' כוותי' דרב ביבי דטעמא משום ישהה די"ל דטעמא שמא ישהה תלי' אי אמרינן טבילה בזמנה מצוה וכתב רש"י בשבת דעשה גמור הוא וילפינן מקרא והי' לפנות ערב ירחץ במים ואם כן מהיכי תיתי שישהה עד יו"ט ויעבור על עשה אלא דכבר כתב בפני יהושע כאן דלא אמרינן טבילה בזמנה מצוה רק באדם אבל לא בכלים דלא כמהרש"א שבת ואם כן שפיר קאמר רב ביבי דטעמא משום ישהה ומיושב

בזה קושי' תוספות מ"ט דלא חיישינן באדם נמי שמא ישהה ולפי דברינו א"ש כיון דבאדם טבילה בזמנה מצוה א"כ לא חיישינן שמא יעבור מצות עשה וידחה טבילה בזמנה עד יו"ט ושאר אמוראים יש לומר דסברו טבילה בזמנה לאו מצוה וב"ש וב"ה לא נחלקו בדבר הזה כמ"ש תוס' בנדה וכמו שפסק ר"ת להלכתא דלא אמרינן טבילה בזמנה מצוה א"כ קשי' להו אי חיישינן שמא ישהה מ"ט דלא חיישינן באדם ג"כ דהא כלים ואדם שווים ומשו"ה יהבו טעמא אחרינא וא"כ לא יכול להקשות מהברייתא דתני' משום שמא ישהה די"ל דהברייתא אתי' כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ושפיר יש לחלק בין אדם לכלים משא"כ אי אמרינן לאו מצוה והרמב"ם והרי"ף פסקו דטבילה בזמנה מצוה עיין בב"י סי' תקכ"ד משו"ה הביאו טעמא דרב ביבי דתני' כוותי' ועיין.

הדרין לדברי מחצית השקל והנה אף שיש מקום לחלק מכל מקום מנ"ל להרא"ש לומר בפשיטות דכלים חדשים כיון שאינו אוכל איסור לא חיישינן לתקלה. ונראה לי להביא ראיי' לחילק זה לפי מה שראיתי בספר ראש יוסף חולין בריש חולין על הא דהקשה תוספות על רבינא דמוקי הא דהכל שוחטין ושחיטתן כשירה בטמא במוקדשין דלא ישחוט לכתחילה שמא יגע ואם שחט וברי לו שלא נגע שחיטתו כשירה והקשו בתוס' דהא דם קדשים אינו מכשיר משום דאינו נשפך כמים ותירצו דחיבת הקודש מכשיר והקשה בנוב"י קמא וכן בראש יוסף דזה אתי' שפיר אי חיבת הקודש מכשיר מדאורייתא שפיר יש לגזור שמא יגע אבל אי מכשיר רק מדרבנן וכן פסק הרמב"ם א"כ אמאי חיישינן שמא יגע ותירץ ברא"ש יוסף דשאני טומאת תרומה וקדשים כיון דכתיב ושמרתם את משמרת תרומתי שצריך לשמור התרומה שלא לטמאה ואף שנטמא מדרבנן כיון דעכ"פ צריך לשרוף ושלא לאכלה עובר על עשה דמשמרת תרומתי יע"ש והסברא נכונה וא"כ יש להקשות ג"כ כאן אמאי לא חיישינן בולד הטומאה לתקלה שיטמא תרומה דהא כיון דעכ"פ מדרבנן יהי' מטמא תרומה וצריך לשרפו עבר נמי על דאורייתא ושמרתם את משמרת תרומתי ויעבור על עשה כמו באב הטומאה וע"כ צ"ל דשאני אב הטומאה דאם ישתמש בהכלי תרומה ויאכל התרומה אז יאכל איסור דאורייתא משא"כ בולד הטומאה אף אם יאכלנו מ"מ אינו אוכל איסור דאורייתא רק שעבר על משמרת תרומתי אבל מ"מ אינו נאסור התרומה לאכול מה"ת ומשו"ה לא גזרינן שמא ישהה והוי דומי' דכלים חדשים שלא נאסר המאכל באכילה מה"ת רק עבר ששימש בכלי בלא טבילה ומבואר כחילוק של מחצית השקל וא"ש.

ובכ"ס מקשה על טעמא דר"ב דהא אמרינן בש"ס פסחים כ' תקלה עצמה תנאי הוא וב"ה מתיר בזילוף בתרומה טמאה ולא חיישינן לתקלה והאיך אמר רב ביבי טעמא דב"ה

משום שמא ישהה ואתי' לידי תקלה ומתרץ דלא חייש ב"ה רק בתרומה טמאה שלא יצטרך לשפוך אבל לשהות לכתחלה אף לזמן מועט אין לשהות יע"ש, וכן ראיתי בפלתזי סי' ס"ט סקי"ב שמחלק כן דמה"ט אין לשהות בשר בלי מליחה ג' ימים אע"ג דמותר לצלי משום חשש תקלה אף דהוי זמן מועט משום דאין תועלת בשהיתו דלבישול לעולם לא יהי' ניתר ולצלי תיכף מותר משא"כ בידי ספק עוף טריפה שמוכרח להשהות ועוד מחלק שם דשאני ספק עוף טריפה דבדיל מיני' ולית ליה שריותא למיכל עכשיו משא"כ הך בשר דיכול למיכל בצלי יש לחוש שיבשל ג"כ יע"ש ומה"ט יש לומר נמי דחיישינן בכלים טמאים אף לזמן מועט כיון דיכול להשתמש בו בימי טומאתו או שאינו רוצה לאכול חולין בטהרה ישתמש בו תרומה ג"כ כיון דיכול להשתמש בו חולין.

וראיתי בתוספות יו"ט דמחלק מה"ט וכתב דאין לחוש לתקלה בכלים חדשים דלא שייך תקלה לגבייהו דאין משתמשין בהם כל עיקר עד שיטבלו וכונתו כמו שכתבתי וצ"ל אע"ג דמצינו חשש תקלה אף בספק טריפה וכדומה מ"מ לגזור שמא ישהה ויבוא לידי תקלת לא גזרינן רק היכי דהחשש תקלה יותר קרובה כמו בכלים טמאים דיכול לשתמש בו יש חשש קרוב שישתמש בו ג"כ תרומה משא"כ בכלים חדשים דיותר רחוק לא גזרינן שמא ישהה אם מתירין לטבלו ביו"ט.

אבל זה איזה שנים אמרתי חילוק נכון בין כלים טמאים ובין כלים חדשים דבשלמא בכלים טמאים דיכול עכ"פ להשתמש בו חולין. וא"כ שפיר יש לחוש שמא ישהה הכלי עד יו"ט להטבילו משא"כ בכלים חדשים שלא יכול להשתמש בו כלל מהיכי תיתי שיניח הכלי בביתו מבלי להשתמש בו ובודאי ימהר להטבילו תיכף שיבוא לידו כדי שיכול להשתמש בו והסברה ברורה ונכונה בעזה"י ולפמ"ש הש"מ דטעמא דשמא ישהה משום שמא יהי' לו אונס ביו"ט ולא יכול להטבילו ונכנס למועד כשהוא מנוול א"כ בטבילת כ"ח לא שייך זה ומכל הני טעמא יש לצדד להקל בטבילת כ"ח.

ובשג"א סי' נ"ו האריך דלטעמא דר"ב ורבא טבילת כלי זכוכית דלכ"ע מדרבנן מותר לטבול כמו ולד הטומאה דליכא טעמא דר"ב ורבא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט לפי שהיא טהור מה"ת ורק לטעמא דר"י ורבה אסור בכלי זכוכית דדוקא בולד הטומאה לא גזרינן דכהנים זריזין הן משא"כ בכ"ח דשכיחי ויש לגזור ובאמת גם זה לא פשיטא לפמ"ש הרשב"א וכן הש"מ בשם הריטב"א דלאמת גם לרבא אמרינן כתירץ הש"ס כמו לרבה ור"י דכהנים זריזין ולא צריכין לומר משום דהוא דרבנן לא מחזי כמתקן ועיי' בהה"מ שכתב דיש להעמיס ג"כ בהרמב"ם כן דטעמא דולד הטומאה כיון שהוא מדרבנן לא משכחת אלא בכהנים א"כ גם לרמב"ם אינו מוכח להתיר בכלי זכוכית אלא

שפשטות דברי הרמב"ם משמע שהוא מדרבנן וי"ל דטעמא דרמב"ם דלא רצה ג"כ לומר לר"ב ורבא כמו דמתרץ לר"י ורבה משום דכהנים זריזין דהתוס' הקשו גם בישראל משכחת דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחילה ותירצו דמיירי בכלי שאינו ראוי לשמש בתוכו מים כמו כלי מנוקב ובודאי דוחק גדול לאוקמי הברייתא דתני סתם נטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט בכלי מנוקב דוקא ובשלמא לרבה ולר"י א"א לתרץ ולאוקמי הברייתא באופן אחר משום דקשי' דנגזר נמי ולד אטו אב הטומאה אבל לר"ב ורבא דיכולין לומר משום דהוא מדרבנן לא חיישינן לתקלה ולא מחזי כמתקן בודאי יותר לנו לומר טעם זה לאוקמי הברייתא במורווח בכל כלים והרשב"א דכתב דגם לר"ב ורבא יש לנו לומר טעם האמור בגמרא הוא לשיטתו אזיל דלא ניחא ליה בתירוץ התוס' דברייתא דוקא בכלי מנוקב כמו סל וקופה דמסתברא בכל כלי וה"ק טומאת ולד הטומאה היכי משכחת לה גבי כהנים אע"ג דלפעמים משכחת לה נמי אפילו בחולין מלתא דלא שכיח הוא ואף בה לא גזרו רבנן ומשו"ה כתב דלאמת י"ל גם לרב ביבי ורבא תירץ הש"ס כמו לרבה ור"י דהא הברייתא בכל כלים איירי ובזה יישבתי דברי הרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת שפסק כרבנן דרבי דמתניתן ושאין משיקין איירי אפילו בשבת.

והצל"ח מקשה דהא שמואל קאמר בפירוש אין מטבילין את הכלי על גבי מימי לטהר ביו"ט א"כ שמואל מוקי מתניתין ביו"ט כרבי ולמה פסק הרמב"ם כרבנן ונדחק ונראה דתוס' הקשו למה אין מטבילין על גבי מימיו דהא מתרי טעמא יהי' שרי חדא דנטמא ביו"ט ועוד דלא נטמא אלא בולד הטומאה ובשלמא אי מתניתין כרבנן בשבת ניחא ותירצו דמ"מ אסור לגרום טומאה לכלי בידים כדי שיטבלנו אח"כ יע"ש, ובאבני מלואים עמד על דברי תוס' אלו כיון דיכול לשהות תחילה ולד הטומאה לטבול ביו"ט הוי כמו לכתחילה ומה לי לגרום טומאה או לשהות הכלי לתחילה ע"מ לטבלו ביו"ט וע"כ כתירוץ הראשון והנה הפנ"י וכן הצל"ח כתבו דכל קושי' תוס' רק לר"ב ורבא דהא לר"י ורבה כיון דלא גזרינן ולד הטומאה רק משום דכהנים זריזין ובכלי מנוקב דוקא כמ"ש תוס' א"כ במשיקין דאיירי במשקין ובכלי שאינו מנוקב לא קשה קושי' תוס' מולד הטומאה ורק מנטמא ביו"ט וע"ז שפיר יש לתרץ משום דאסור לגרום טומאה בידים אבל לר"ב ורבא דקשי' ג"כ מולד הטומאה דהוי דרבנן א"א לומר רק דמתניתן כרבנן ושבת שאני כתירוץ ראשון של תוס' דהא כיון דלדידהו משהינן אפילו לכתחילה ולד הטומאה לטבול בידים הוי כמו לגרום טומאה לכתחילה וא"כ י"ל דשמואל סבר כטעמא דרבה ור"י ויכול לאוקמי מתניתין כרבי ג"כ דהא לא קשה מולד הטומאה לטעם דידהו אבל הרמב"ם דפסק כר"ב משום דתני' כוותי' וכרבא ולפמ"ש הרמב"ם דטעם דולד הטומאה

מותר משום שהוא מדרבנן א"כ א"א לומר כתירוץ שני של תוספות משום דאסור לגרום טומאה אף של ולד הטומאה ולהטבילו ביו"ט וע"כ כתירוץ הראשון דלרבנן דמתניתן בשבת א"ש ומה"ט לא מחלק ג"כ הרמב"ם בהל' שבת בין אב או ולד הטומאה דמוכח ממתניתן ג"כ דבשבת אף ולד הטומאה אסור ובריייתא דוקא ביו"ט מחיש דקיל יותר משבת ועיין.

ולדינא בודאי בשבת אף בכלי זכוכית דלכ"ע מדרבנן מ"מ יש להחמיר מלטבול כמ"ש בשג"א משום דלרבה ור"י אסור משום גזירה דשכיח ולפמ"ש הרשב"א מש"ס גם לרבא ור"ב י"ל כתירץ הש"ס דטעמו דולד הטומאה משום דלא שכיח וא"כ בכלים חדשים דשכיח אסור לכ"ע וכן כתבתי די"ל אף דהוי דרבנן מ"מ שייך טעמא דמתקן לפי שיטת הר' אלחנן די"ל דוקא בטמאים דלא יכול להשתמש מיד משא"כ בחדשים אף בדרבנן שייך מתקן וכן לפי סברת הרשב"א דשאני כלים חדשים דלא יכול להשתמש בו מקודם מחזי יותר כמתקן מכלים טמאים ובלא"ה מוכח מרמב"ם דבשבת לא התירו כלל בולד הטומאה דחמיר מיו"ט לרבנן אבל ביו"ט דכתב הרמב"ם רק טעמא דשמא ישהה וכבר כתבתי דבזה שפיר יש לומר דלא שייך ישהה כלל בכלים חדשים כיון דלא יכול להשתמש בו כלל מהיכי תיתי שישה' הכלי וגם מטעם דמחלק בתוס' יו"ט א"כ אף שאין להקל בכלי מתכות דאורייתא מ"מ בכלי זכוכית יש לצדד להקל לעת הצורך בפרט אם לא הי' אפשר לו לטבלו מעי"ט דגם לטעמא דמתקן יש להקל אף שכתב מג"א בסי' תק"ט ס"ק י"ד דאין מורין כן מ"מ בדרבנן יש להקל ועיין בפרמ"ג סי' שכ"ג מה שכתב לענין להתיר הגעלת כלים בנטלפ"ג או בשאר איסור דרבנן הנלענ"ד כתבתי פה פרעסבורג חשון תרנ"ד לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לה

שלום וכ"ט לידידי מחותני הרב המאוה"ג חו"ב בע"פ מלא וגדוש כש"ת מו"ה שלום בער שטערן נ"י דיין ומורה בק"ק סערדאהעלי יע"א.

מכתבו קבלתי ע"כ ובשולי המכתב שדר לן מעט צרי לישב דברי תוס' עירובין דף ק' שכתבו דעשה לא דחי ל"ת שבא ע"י פשיעה כמו מתן ד' שנתערב במתן א' כיון שנתערב ע"י פשיעתו והקשה ג"כ א"כ מאי פריך הש"ס כתובות דף מ' וליתי עשה ולדחי ל"ת דהא בא ע"י פשיעתו שאנס אותה ומתרץ כיון דבא העשה ע"י פשיעתו ג"כ וא"א לקיים העשה כלל רק ע"י פשיעתו שאנס אותה ואלו לא פשע לאנסה לא הי' עשה כלל בזה שפיר דוחה לל"ת דבשלא פשיעתו גם העשה לא הי' יכול לקיים אלו דבריו וקושיתו קושי' העולם הוא, ומצאתיו בדרוש וחידוש מאאמו"ז ר"ע איגר בכתובות שם וכיון לתירוצו

אבל מה שמוסיף מע"כ שבזה מיושב ג"כ קושי' השעה"מ בפ"ג מהל' נדרים מהא דיקדש לא הבנתי ועיין בתוס' עירובין שם שכתבו דהכא ע"י פשיעה בא והי' יכול להתקיים בלא דחיית הלאו ולכאורה שפת יתר הוא אלא דכונת תוס' דוקא במתן ד' שהי' יכול לקיים העשה בלא דחיית הלאו ואין הפשיעה גורם להעשה משא"כ באונס וכה"ג שא"א לקיים העשה רק ע"י פשיעה דחי גם לל"ת.

וראיתי אח"כ בנוב"י תנינא אע"ז קמ"א שהרגיש בדקדוק זה בדברי תוס' והוא יצא לחדש עוד יותר דאם אי אפשר לקיים העשה קודם הל"ת שבא ע"י פשעתו ג"כ דחי לל"ת אף שהי' מקום למציאת העשה אף בלא הל"ת מ"מ כיון דלא חל עליו עכשיו העשה קודם שבא הלאו ע"י פשיעתו נמי דחי וזה סברא דחוקה ורצה לישב בזה הקושי' מיקדש ולהעמיס כן בכונת התוס' אבל לפי תירוץ וחילוק של ר"ע איגר ז"ל י"ל דוקא אם אי אפשר למציאת העשה כלל בלא הל"ת הפשיעה אז דחי לל"ת אבל לא אם יש מקום לעשה אף בלא הפשיעה כמו ביקדש דהי' יכול לקיים לאחר הזריקה או בל"ת דלא תשחט על חמץ דם זבחי שהביא בנוב"י שם ומה"ט לא קשה נמי מה שראיתי שמקשים מהא דנותר דלמה צריך קרא דלא שורפין קדשים ביו"ט ליתן בקר שני לשריפתו דהא נותר או קדשים טמאים ע"י פשיעה בא ובלא"ה אינו דוחה לל"ת דיו"ט אלא דהתם שאני דהא כל העשה לשרוף הנותר או קדשים ותרומה טמאה הוא בא ע"י פשיעתו שהותיר או שנטמאו וא"א לקיים העשה קודם פשיעתו.

ובזה יש לישב נמי דברי תוס' מכות דף ט"ו שהקשו בד"ה אם כהן וכו' וליכא למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה שאינו שוה בכל ולכאורה סותרין דברי תוספות עירובין דהא הכא ע"י פשיעתו שגירש אותה בא ולא אמרינן כה"ג דעשה דוחה ל"ת ולפי דברינו אלו י"ל לפי מה שהקשה בש"ס שם על הא דישראל שמחזיר אונס שגירש ואינו לוקה דהא הוי לאו שקדמו עשה ומתרץ עולא דאם אינו ענין לפניו תניהו ענין לאחריו או כמו שתירץ רבא ור"י כל ימיו בעמוד והחזיר קאי וא"כ כיון שהעשה לו תהי' לאשה נאמרה בתורה לאחר שכבר גירשה ועבר על לא יוכל לשלחה כל ימיו ועשה זו כאמרה על אחר שעבר הלאו וא"א לקיים העשה זו אם לא ע"י פשיעתו ששלח אותה דהא התורה אמרה גם העשה לאחר שילוחיה ממנו כה"ג אמרינן שפיר עשה דוחה ל"ת כיון שהתורה אמרה בפירוש העשה אחר שעבר על הל"ת והבן והנני ידידו מחותנו חותם בברכה מרובה. פה פרעסבורג אסרו חג ניסן תר"ן לת"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לו

שלום וברכה לתלמידי ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי בע"פ מו"ה מאזעם חיים נ"י רב דק"ק שאמלוי יע"א.

אחדש"ה מכתבך קבלתי ע"נ וראיתי שעמדת בתמיה על דברי קדושת אבא בכ"ס או"ח קי"א שמפלפל בדברי שג"א בהל' יו"כ שהעלה ביו"כ דלא כתיב אכילה חייב נמי שלא כדרך הנאתן ואחד מראיותיו שהביא בכ"ס נגדו הוא דא"כ האיך אמר ר"ש דאוכל נבילה ביו"כ פטור דהא משכחת דחייב בשאכל הנבילה שלא כדרך הנאתן דאיסור יו"כ איכא ואיסור נבילה ליכא וע"ז תמהת לפי מה שהעלה בשעה"מ בהל' מ"א וכן הפלת"י בסי' ס"ה והצל"ח פסחים כ"ב כולם מתנבאים בסגנון אחד לתרץ דברי הרמב"ם שפסק דאין בגידין בנו"ט ואפ"ה באכל ג"ה של נבילה לוקה שתים משום דאחשבי' התורה הגיד לאכילה לעבור עליו משום גיד לענין שאר איסורים נמי מקרי אכילה וא"כ גם ביו"כ יש לומר כן אע"ג דבשאר ימות השנה פטור משום נבילה בשלכדה"נ מ"מ ביו"כ כיון דחייב בשביל יו"כ אחשבי' וחייב עליו משום נבילה וממילא באוכל הנבילה שלא כדרך הנאתן לא חייב משום יו"כ למאן דלית ליה איסור חל על איסור לא ידעתי מה זו תמיה וכי סברא פשוטה וברורה הוא זו עד שכתבת שלא זכית להבין דבריו הקדושים ואדרבה סתמא סוגי' הש"ס דפ' גיד הנשה דמקשה איסור מוקדשין ליכא אי אין בגידין בנו"ט נגדה ויותר הי' לך לתמוה על השעה"מ גופא שהוא מחדש סברא זו ומדוויל ידיה משתלים שהביא ג' ראיות בהל' יסודי תורה על ספיקת משנה למלך אי יצא ידי מצוה שלא כדרך הנאתן או לא.

ובשעה"מ שם פושט ספיקא הנ"ל מתלתי ראיות א' מנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח סלוקה ואוכל והא אפשר לקיים שניהם באכילת מצה שלכד"א ועוד מויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח דמייתי תוס' בר"ה י"ג ע"א שלא אכלו בלילי פסח והוקשה לירושלמי מ"ט לא אתי עשה ודחי ל"ת דחדש ואי איתא הא אפשר לקיים שניהם ע"י שלכד"א וכן בזבחים יקדש להיות כמוה שאם פסולה תפסל דפריך הש"ס זבחים ליתי עשה דאכילת קדשים ולדחי ל"ת דאכילת פסולים והא אפשר לקיים שניהם אלו דבריו ולפי סברתו בהל' מ"א דאחשבי' לא הביא מראיות אלו כלום די"ל כיון דאחשבי' רחמנא לאכילה ויוצא לידי אכילת מצוה חייב עליה ג"כ משום לאו דחדש או שבועה ואכילת פסולים וליכא ראי' מכל אלו מקומות שהביא.

וגם יש לחלק ולומר אע"ג דאמרינן אחשבי' באכילת גיד וכן לפי מה שכתבתי די"ל ג"כ לענין שלכד"א באכילת מצוה מגו דחשוב לאכילת מצוה חשוב נמי לאכילת איסור

להתחייב עליו זה דוקא היכי דכתיב אכילה בקרא א"כ י"ל אע"ג דלענין מצוה י"ל דיוצא כמו שהסביר הת"ח בחולין סוגי' דנפש משום דמצוה לאו להנות ניתנו אבל מ"מ י"ל כיון דבאכילת מצוה וכדומה נמי כתיב לשון אכילה וכן באכילת גיד ונבילה א"כ י"ל שפיר כיון דאחשבי' רחמנא לחייב עליו משום גיד או לצאת ידי מצוה דכתיב אכילה חייב נמי משום נבילה וכדומה דכתיב אכילה אבל לענין יו"כ דחייב שלכדה"נ משום דלא כתיב אכילה רק לא תעונה א"כ שפיר י"ל דוקא ביו"כ חייב דלא כתב אכילה משא"כ נבילה דכתיב אכילה ולא מוכח דאחשבי' רחמנא אכילה מדחייב עליו משום יו"כ דזה באמת דוקא משום דלא כתיב אכילה משא"כ נבילה והבן.

ועוד י"ל לפי מה שהביא בכ"ס בשם קדוש זקני בעל ח"ס זצ"ל דביו"כ לכ"ע צריך הנאת מעיו דוקא דמיתבא דעתא רק באכילת והנאת מעיו ובנבילה בהנאת גרון דוקא חייב אבל אי כרך בסיב איסור ואכל ליכא איסור לר"י דצריך הנאת גרון דוקא א"כ לא שייך לומר אחשבי' דדוקא ביו"כ חייב שלכה"נ כיון שצריך הנאת מעיו ולא צריך להנאת גרונו כלל ואף שאינו נהנה הגרון מ"מ חייב דהא עכ"פ מיתבא דעתא ע"י אכילה במעיו, וכבר העליתי בכמה תשובות בשם ח"ס שמחדש לר"ל דהנאת מעיו בעינן בודאי גם שלא כדרך הנאתן חייב כיון שנתמלאו מעיו נתמלאו ומישב בזה קושי' השאגת ארי' מהא דר"ל מפני מה לא נאמר אזהרה בעינוי דהא לא יכול לכתוב אכילה משום דביו"כ גם שלכד"א חייב אלא דר"ל לשיטתו דסבר הנאת מעיו שפיר קאמר דהא לדידי' גם בשאר איסורין חייב שלכדה"נ וא"כ לא שייך לומר אחשבי' לר"י דבאמת לא אחשבי' התורה לאכילה רק ביו"כ חייב משום דצריך הנאת מעיו ובזה אף שלכד"א אכילה הוא משא"כ בלאו דנבילה שצריך הנאת גרון לא חשיב אכילה כיון דליכא הנאת גרון בשלכד"א ולר"ל בלא"ה ליכא מוסיף לפי דברי הח"ס דגם בנבילה חייב שלכד"א וכל דברי ש"א לא נאמרים רק לר"י דהנאת גרונו בעינן וא"כ שפיר הביא בכ"ס ראי' נגד הש"א דלא שייך אחשבי' כיון דזה תלי' בהנאת גרונו וזה בהנאת מעיו משא"כ בגיד ונבילה דתרווייהו ככל אכילת מצוה ואיסור בהנאת גרון תלי' וזה ודאי אין סברא לומר מדאחשבי' אכילת יו"כ בהנאת מעיו גם בנבילה יהי' כן ועיין.

ובלא"ה שגית במח"כ בגוף דבריך לקיים דברי שג"א משום דאחשבי' וחייב ג"כ משום נבילה ומשו"ה לא יכול לחול איסור יו"כ על נבילה אם אכל שלכד"א למ"ד דאין איסור חל על איסור דאדרבה דאפילו שתים יהי' חייב לר"ש כיון דאיסור נבילה ליכא רק בדרך הנאתן ורק ע"י יו"כ אמרינן דגם על נבילה יהי' חייב מכח אחשבי' א"כ כל האיסור שלא כדרך הנאתן בנבילה לא בא רק על ידי יו"כ ובודאי חל עליו יו"כ כיון דבלאו יו"כ לא

הי' איסור נבילה כלל שלכד"ה ורק האיסור יו"כ גורם האיסור של נבילה שלא כדרך הנאתן ועדיף יותר עוד מאיסור בת אחת דמודה ר"ש וא"כ קשה עוד יותר אם אוכל הנבילה שלכד"א ואמרינן אחשבי' לדבריך יתחייב גם שתים משום נבילה ומשום יו"כ ואתי שפיר ראיות כ"ס לדברי שג"א האיך קאמר ר"ש דפטור משום יו"כ דהא חייב אם אוכל הנבילה שלכד"א ואי אמרינן אחשבי' אפילו שתים יחייב אלא בלא"ה יש לפקפק על ראי' זו לולי שאינו כדאי.

ועיי' בפלת"י סי' פ"ז שהעלה דשלא כדרך הנאתן לא הוי איסור מוסיף כיון דעיקר לאו אתי' דרך הנאתן וסדר אכילה הוא כך להנות כדרך הנאתו ועומד לכך דוקא משו"ה לא שייך איסור מוסיף משום שלכד"א דלא קאי להך מלתא ומה"ט לא חייל איסור בב"ח על חלב אע"ג דחייב על בב"ח שלכד"א וכאשר הקשה ג"כ בשעה"מ בהל' יסודי תורה והדברים נכונים ואין להאריך וה' ירים רישך וקרנך בכבוד כחפץ רבך חותם בברכה פה פרעסבורג תרמ"ט לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לז

שלום וברכה לתלמידי חביבי המופלג בתורה ויראה ברק השנון יפ"ת מו"ה משה אברהם סופר נ"י בק"ק האלאש יע"א.

מכתבך קבלתי ע"נ בעת שטרידכבא טובא ועיינתי לפי מסת הפנאי ולישב דברי הרמב"ם שכתב בהל' שופר דחיישינן שמא יוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או יעביר ד"א ברה"ר ובהל' לולב כתב רק שמא יעביר ד"א ברה"ר וכן במגילה וכבר עמד על זה ותירץ בטוב טעם ודעת בכ"ס או"ח סי' ס"ט ואני בנו ותלמידו הלכתי בדרך זה אבל באופן אחר לפי מה שהקשה רש"י ותוס' דלמה לא קאמר משום שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר ותירצו בתוס' משום דיש לו היכר והנה אי אמרינן דהחשש הוא דמשום בהילות המצוה ישכח שהוא שבת לא מהני היכר כמ"ש בפנ"י דאי החשש שיטעה בדין לא מהני היכר ה"נ אם ישכח שהוא שבת לא מהני היכר דהא ישכח את השבת וצ"ל להתוספות דלא חיישינן שישכח מחמת בהילות שהוא שבת אלא מחמת בהילות המצוה ילך כמתעסק ד' אמות ברה"ר משא"כ במוציא מרה"י לרה"ר דיש לו היכר ולא ילך דרך מתעסק ובלא כונה כיון דיש לו היכר, ועיין בפנ"י ביצה א"כ י"ל דהרמב"ם סבר באמת דחיישינן מחמת בהילות המצוה שישכח שהוא שבת ולא מהני היכר וחיישינן ג"כ שמא יוציא מרה"י לרה"ר.

והנה מבואר בסוגי' דביצה דבדרבנן לא שייך מחמת בהילות שיעבור ד"א ברה"ר דהא בולד הטומאה מותר לטבול הכלי בשבת וטעמא משום דלא בהול בולד הטומאה שיעבור כיון שהוא מדרבנן וכבר עמד באבני מלואים בתשובותיו דהא מגילה ג"כ דרבנן

ואפ"ה אין קורין בשבת משום שמא יעבירנו ומאי שנא מולד הטומאה ונ"ל לישב לפי מה שכתב בתוספות חדשים לתרץ הא דלא נקט שמא יוציאנו משום דהוצאה מרה"י לרה"ר ילפינן מקרא אל יצא איש ממקומו וכן בהוריות דף ד' חשיב להוצאה מפורש בקרא וא"כ לא יטעה שום אדם לומר שמותר אבל הוצאה בר"ה איתא שם דהלכתא היא ויש טעות בה לומר דרבנן גזרו ומצינו בהרבה שבותים שהתירו במקום מצוה ולכך גזרו חכמים שיוכל לטעות להעביר ד' אמות וכן כתב בספר כפות תמרים יע"ש.

ולפ"ז י"ל דגם במצוה דרבנן יבוא לטעות דבמקום מצוה לא העמידו דבריהם ולכן במגילה אף שהוא רק דרבנן גזרו שלא לקרוא בשבת משום שמא יעבירנו ד"א דיטעה דהוי רק דרבנן ובמקום מצוה לא גזרו משא"כ בטבילת כלים דליכא מצוה כלל והוי רק רשות דהא עיקר הגזירה דשמא יעבירנו לא שייך רק בשבת וגזרו ג"כ יו"ט אטו שבת אבל עיקר האיסור דטבילת כלים שייך רק בשבת דהוי רשות לטהר כלים מטומאתן ויו"ט שחל בשבת לא שכיח ולא הי' גוזרים בשביל זה ולא שייך בטבילת כלים משום דבהיל לטבול כלים מטומאתן יעבור ד"א ברה"ר דבהיל לא שייך רק באב הטומאה דהוי מה"ת משא"כ בולד הטומאה דהוי דרבנן לא בהול משא"כ במגילה דהוי מצוה דרבנן אע"ג דבדרבנן לא בהול מ"מ שייך דיטעה בדין דלא העמידו דבריהם במקום מצוה וגזרינן שמא יעבור ד"א ברה"ר וא"ש לחלק בין מגילה לולד הטומאה.

והנה רש"י פירש בסוכה שילך אצל הבקי ללמוד הנענועים והברכה דהוי נמי דרבנן ולא שייך בהול וישכח שהוא שבת רק העברת ד"א ברה"ר יש לחוש משום דנענועים מצוה דרבנן ויטעה שמותר להעביר משא"כ בשופר שלא ידע לתקוע כלל מפני שהוא מעשה חכמה ולצאת ידי חובת דאורייתא ויהי' בהול וישכח שהוא שבת שייך שפיר שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר אע"ג דכ"ע ידעו שאסור מה"ת שמפורש בקרא מ"מ מחמת בהילות מצוה דאורייתא ישכח ויוציא וא"ש דכתב הרמב"ם בשופר תרי חששות שמא יוציא ושמא יעביר משא"כ בלולב דהחשש רק בנענועים דרבנן וכן במגילה דהא בדרבנן לא שייך בהילות ורק שיטעה בדין ומשו"ה כתב רק שמא יעביר ד"א דיש לחוש שיטעה דהוי רק איסור דרבנן ורוצה הרמב"ם בזה לתרץ קושי' תוס' דלמה גזרו בשופר גם בודאי מצוה ובלולב רק בספק מצוה דשאני שופר דיש תרי חששות שמא יוציא ויעביר משא"כ בלולב ומגילה דשייך רק שמא יעבירנו וא"ש.

והרמב"ן והר"ן תירצו דגם בשופר לא גזרו רק בספק מצוה לפי שברוב שנים לא הי' יודעים בשעת תקיעת שופר בקבועו של חדש זה ורוב השנים לא הי' עדים באים בשחרית ולפיכך אמרו שבמדינה לא הי' תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו עדים בשחרית

לשנה הבאה ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדים עדיין יאמרו אשתקד מי לא תקענו עכשיו נמי נתקע יע"ש, וכן הוא כונת תוס' ג"כ בתירץ השני ולפי דבריהם בשופר ג"כ הי' דוחה בודאי מצוה כמו לולב ורק משום ספק מצוה גזרינן שמא יעבירנו וזה שנים הקשה לי אחי הרב הגדול מו"ה עקיבא סופר נ"י דהוא נגד הש"ס חולין דף פ"ד ע"ב דאמר תקיעות שופר דודאי אינו דוחה שבת וספיקה דוחה יו"ט ולפי דבריהם הא דאין תקיעות שופר דוחה שבת נמי משום ספק הוא דלמא לאו יו"ט הוא ומאי קאמר הש"ס דשאין ודאי דוחה שבת הא אין כאן ודאי ותימה רבה היא ובחפשי בספרים מצאתי שכבר עמד בזה בהגהות טעם המלך דמה יענה אריות הללו להאי סוגי' דחולין והניח בצ"ע.

ולאחר העיון נ"ל לישב דהא גם לרמב"ם והר"ן יש ודאי בתקיעות שופר אם באו עדים בשחרית ומ"מ גזרו ודאי אטו שנים אחרות דהוי רק ספק וכן לפמ"ש תוס' סוכה מ"ג ד"ה לא ידעינן וכו' אע"ג דהאידנא ידעינן בקיבועא דירחא עביד רבנן כאלו לא ידעינן משום גזירה דיחזור דבר לקלקולו עכ"פ חזינן דגזרו גם ודאי במדינה אטו ספיקא וחששו בשבת כ"כ אע"ג דבודאי לא הי' גוזרין משום שמא יעבור מ"מ חששו וגזרו בודאי מ"מ ודאי אינו דוחה שבת ושפיר קאמר דק"ו מכיסוי הדם פריכא הוא דהא תק"ש ג"כ אין ודאי דוחה שבת וחמור שבת כ"כ דאפשר משום ספיקא לחוד גזרו ג"כ בודאי ואפ"ה ספיקא דוחה יו"ט וקיל יו"ט אע"ג דשייך בהספק גופה משום שמא יעבירנו ואפ"ה הקילו ביו"ט אע"ג דשבת חמור כ"כ דגזרו אף בודאי משום ספק כנ"ל נכון וברור ולק"מ.

ולכאורה יש לתמוה כיון דמשום שמא יעבירנו לא הי' גוזרים בודאי מצוה ורק בספק ואע"ג דשייך בודאי עוד יותר החשש דמשום בהילות מצות ודאי יעבור ד' אמות מספק מצוה והאיך גזרו בודאי אטו ספק דהא בספק נמי לא גזרו רק משום שמא יעבירנו וכיון דלגוף הגזירה לא חחשו בודאי האיך גזרו מחמת ספק דגזרו ג"כ רק משום יעבירנו ויש לישב לפי מה שבארתי בקונטרסי לסוגי' דטבילת כלים דהיינו טעמו להר"ן ורמב"ן דלא גזרו רק משום ספק דלא בקיאין דאלו בודאי שאף אם ישכח שהוא שבת ויעבור ד' אמות או יוצא פטור משום טעה בדבר מצוה כמו שאמר ר' יוסי במתניתן סוכה אם שכח והוציא הלולב פטור וא"כ אין כאן איסור דאורייתא משא"כ בספק דשבת ודאי הוא ויו"ט ספק א"כ אם יעביר חיישינן דלמא לאו יו"ט הוא ולא עשה מצוה כלל וחייב ושפיר גזרו רק בספק שמא יעביר אבל אם בודאי הי' שייך לגזור שמא יעבירנו ג"כ הי' גזרו אלא דלא שייך לגזור שמא יעבירנו משום טעה בדבר מצוה משא"כ בספק ומשו"ה גזרו גם בודאי אטו ספק משא"כ אי בודאי נמי שייך לגזור רק דלא גזרו בודאי גם מחמת ספק לא הי' להם לגזור כיון דהחששא מחמת ספק שייך ג"כ בודאי ואפ"ה לא גזרו בודאי גם מחמת

ספק לא הי' להם לגזור שוב עלה במחשבה לפני שכעין זה הקשה בפנ"י בסוגי' דטבילת כלים על הא דהקשה הש"ס שם דנגזור דיו"ט אטו דערב יו"ט לפמ"ש המהרש"א דלא הקשה על יו"ט גופא נגזר שמא יעבירנו דאיכא למימר כיון שלא הי' יכול לטבול מעיו"ט לא רצו לגזור ותמה בפנ"י שם כיון דאפילו גזרה דשייכא בגופא לא גזרו במאי דלא יכול למיעבד מעיו"ט האיך נגזר הני אטו הני וכן עמד בתמיה זו בדרוש וחידוש לקדוש זקני ר"ע איגר זצ"ל והניח בצ"ע ועיי"ש בפנ"י מה שנדחק אבל בשופר ולולב א"ש לפי דברינו דלא גזרו בודאי משום דיטעה בדבר מצוה משא"כ בספק ועיין בח"ס או"ח סי' ר"ח.

והר"ן הקשה מאי שנא ממילה דלא גזרינן ותמהו על הר"ן דהוא גופא כתב דאף בתקיעת שופר דלא דחי שבת במדינה נמי משום ספק הוא משום דרוב פעמים לא באו עדים בשחרית וא"כ מילה ודאי הוא ולא גזרינן, ובשעה"מ שם מתרץ דס"ל להר"ן אע"ג דבשופר ולולב לא גזרו רק משום ספק היינו משום דהוא מצוה דרבים דכל ישראל מחויבים ואלימא אבל במצוה דיחיד אפילו מצוה ודאית לא דחי שבת וכן כתב בכפות תמרים והביא ראיה לחילוק זה דהא בשאר ימים אף במקדש לא ניטל בשבת כמו דיהיב בגמרא טעמא משום דליתא בגבולין מה"ת וכ"ש מילה דהוא רק מצוה דיחיד יע"ש ונכון וברור החילוק ומוכח כן מהגמרא כאשר כתב בכפ"ת אלא שהריטב"א בסוכה שם מתרץ באמת כן דשאני מילה דהוי ודאי ומשו"ה לא גזרו משא"כ בשופר ולולב דהוי רק ספק וצ"ע לכאורה דהא לולב בשאר ימים לא דחי אפילו במקדש משום דישראל בגבולין לא מחייבי וכ"ש מילה דהוי רק מצוה דיחיד ונ"ל דהריטב"א לשיטתו שפיר יכול לתרץ כן לפי מה שהוא מפרש הא דליתנהו בגבולין מה"ת היינו משום דראשון שהוא חובה מוטלת עליו לגמרי וא"א לו שלא יתחייב מה"ת לא הקלו בו לדחות לולב משום גזרה דרבה אבל שאר ימים שאפשר לו להפטר מה"ת כשאינו במקדש דהא ליתא בגבולין הקלו בו אף במקדש יע"ש וא"כ החילוק בין יום ראשון לשאר ימים משום דאפשר לו להפטר ממנו לגמרי כשילך לגבולין ולא מחויב כלל רק המקום גורם ולא על הגברא החיוב משא"כ מילה דא"א להפטר ממנו וחיובו על האב שפיר דחי אע"פ דהוי רק מצוה דיחיד אבל שאר ראשונים דלא מפרשי כן רק החילוק משום דקיל המצוה בשאר ימים דליתא בגבולין ולא הוי מצוה דכל ישראל משו"ה א"א לתרץ כריטב"א ומשו"ה כתבו חילוקים אחרים ועיין.

ובשאגת ארי' סי' נ"ו ובט"א מגילה הקשה למה נקט רבה בת"ש ובמגילה לישנא דהכל חייבין ובלולב לא נקט האי לישנא דהכל חייבים רק גזרה שמא יטלנו בידו וכן בטבילת כלים ומה שמחלק בין דבר הרשות דלא צריכין משום דהכל חייבים דבלאו בהילות

המצוה נמי חיישינן שמא יעביר ד' אמות אע"ג דלא שכיח משא"כ במצוה לא הי' גוזרים אי לאו משום דהכל חייבים והמצוה גורם דמחמת בהילות יעביר כבר הרגיש בעצמו דא"כ גם בלולב אמאי לא נקט לישנא דהכל חייבים דאי לאו משום בהילות המצוה לא הי' גוזרים בלולב ונדחק מאוד ולא עלתה בידו לישב יע"ש ועיין בכ"ס או"ח סי' ק"ד שמישב לפי לשונו של הרמב"ם דנקט לשמוע ולקרוא לו אבל בש"ס דילן הגרסא גם בתק"ש ובמגילה ללמוד ועדין לא עלתה ארוכה בשינוים בלשונו של רבה ולדידי נראה דמה"ט לא יכול רבה לומר אבל לולב דהכל חייבין דהא רבה על מתניתן קאי בשאר ימים ששה במקדש ובגמרא מפרש הטעם משום דליתא בגבולין וא"כ רק במקדש הי' חייבין ולא בגבולין ואפילו מדרבנן בזמן המקדש לא הי' חייבים כמבואר במתניתן סוכה דף מ"א ולא שייך הכל חייבין משא"כ בשופר ובמגילה דכל ישראל במדינות חייבים לתקוע ולקרוא שפיר נקט הכל חייבים וא"ש יותר לפי מה שכבר הבאתי בשם הריטב"א דטעמא דלא דחי שבת במקדש בשאר ימים משום דליתא בגבולין דיכול לפטור את עצמו מחיוב נטילת לולב ולא על הגברא רמי' המצוה והחוב דבודאי לא יכול לומר דהכל חייבים דהא במקדש גופא ליכא חיוב על הגברא רק המקום גורם ואי בעי יכול לפטור את עצמו אלא דעדין צ"ע דא"כ למה נקט בשופר דהכל חייבים כיון בלולב דלא שייך הכל חייבים נמי גזרינן לא צריך להקדמה זו גם בשופר ונ"ל לפי חילוקו של שג"א בדבר הרשות אף בלא הכל חייבים יש לגזור אע"ג דלא שייך בהילות ולא שכיח שיעביר משא"כ במצוה צריך להכל חייבים דזה גופא גורם שמחמת בהילות ישכח ויעבור והוי מלתא דשכיח וא"כ בתק"ש שהוא דאורייתא בכל מקום ולולי דהכל חייבין ובהול עי"ז לא הוי גזרינן אבל לולב אע"ג דאין הכל חייבים ורק במקדש ולא חשיבא נטילה דידהו וכ"ש להריטב"א דיכול לפטור עצמו מהמצוה בודאי לא שייך בהילות ואפילו כמגילה דהוי דברי קבלה וגם נשים מחויבות לא בהול ומ"מ גזרו שמא יעביר מהני טעמא גופא כיון דאינו נוהג רק במקדש גזרו אף בלא שכיח כ"כ שיעבור מחמת המצוה דאין הכל חייבים מ"מ גזרו משא"כ בתק"ש ובמגילה אף שהוא רק דברי קבלה לא הי' גוזרים כיון דעכ"פ כל ישראל ואף נשים מחויבים משו"ה צריך להקדים ג"כ במגילה דהכל חייבים שמהאי טעמא יש לגזור אף במגילה וא"ש הכל.

ולפמ"ש דעיקר קושי' הר"ן ממילה הוא מהא דבשאר ימים אינו דוחה לולב אף במקדש דהוי נמי מצוה דיחיד כמו מילה צ"ל לחלק לפי תירוצו של הר"ן משום דבמילה אין הכל חייבין ומדכר חד לחברי' אע"ג בשאר ימים נמי אין הכל חייבין רק במקדש וכ"ש ובמקום מקדש לבד אפילו להרמב"ם דמפרש במקדש הי' תוקעין היינו בכל עיר ירושלים

אבל בלולב דבשאר ימים במקדש דוקא משום דכתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם ודאי במקדש דוקא כי הוא לפני ה' ולא בכל עיר ירושלים וא"כ כ"ע אפילו בירושלים לא טרידא במצוה ואפ"ה גזרינן מ"מ שאני מילה דלא טריד במקום שמלין התינוק רק אבי הבן לבד ולא שאר העומדים שם אבל במקום מקדש שהכל טרודים שם במצות לולב לא שייך מדכרי חד לחברי' כיון דהכל שהיו במקום המקדש טרודים ופשוט.

וראיתי במכתבו לישב קושי' הפנ"י דאי החשש הוא משום ע"ה דלא ידע דאסור להעביר או שישכח מחמת בהילות שהוא שבת א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שאסרו ליטול לולב ולטבול כלים ס"ס ליכא תקנתא בהכי לע"ה גמור שאינו יודע תקנת חכמים וכן למי שאין יודע שהוא שבת יע"ש ואמרת לפי דברי הר"ן דוקא בהכל טרודים יש לגזור משא"כ במילה דאחרים דלא עסקי וטרודים במצוה יזכירוהו וא"כ שפיר הועילו בתקנתן דע"י דכ"ע לא טרודים דידעי תקנת חכמים וממילא אם ע"ה גמור או מי שאינו יודע שהוא שבת רוצה ליטול או לטבול מדכרו ליה אחרים וישבת עוד בזה איזה קושי' בסוגי' ויפה דברת אבל לא מספיק רק לישב קושי' הפנ"י בשופר ולולב אבל לא בטבילת כלים דבלא"ה כבר עמדו אחרונים בצל"ח ובשעה"מ הל' שופר דלר"ן גם בטבילת כלים לא הכל טרודים דאטו כ"ע אוכלים חולין בטהרה ויש להם כלים טמאים וצ"ל דשאני מילה דהוי מצוה דאורייתא לא גזרו רק בהכל טרודים אבל בטבילת כלים דאין בו סרך מצוה דאורייתא בפרט ברוב שבתות השנים ובט"א ושג"א מדמי ליה לדבר הרשות אף דלא שכיח שהעביר ויש לומר דאחרים ידכרו אותו מ"מ גזרו אף בלא שכיח משא"כ במילה או כמו שמחלק בשעה"מ שם דטבילת כלים אף בלילה דלא שייך שאחרים רואים אותו משא"כ במילה ושופר ולולב ביום ובאמת צע"ק על הצל"ח שמישב בדוחק דברי הר"ן דמשום דנפישי הטרודים בטבילת כלים בשבת שחל בעי"ט או בשבת שחל ביו"ט וגזרו על שבת גרידא אטו אלו שבתות ולאחר שהקשה לעצמו ממילה שחל בע"פ דנמי הכל טרודים במצות פסח ולא גזרינן אסיק דשאני מילה דהוא עשה חמורה משא"כ טבילת כלים שאין בה לא כרת ולא מלקות וכיון דסוף כל סוף צריך לאסוקי לחילוק בין מילה לטבילת כלים הי' יכול מיד לתרץ כן דוקא במילה שהוא דאורייתא סמכינן על הכל טרודין ולא בטבילת כלים החמירו יותר אף באין הכל טרודין ולא לגבב גזירות אהדדי שבת דעלמא שהמה רוב שבתות השנים אטו שבת שחל בעי"ט או ביו"ט ובפנ"י מגילה כתב דאפילו לחשש שמא ישכח שהוא שבת או שגגת מלאכה לאחר שתקנו שלא לתקוע וליטול בשבת תו ליכא למיחש כלל כיון דהכל חייבים א"כ הוא דבר מפורסם לכל אדם ותו ליכא למיטעי ולמיחש מידי והי' יכול לתרץ ג"כ כאשר כתבת לפי דברי הר"ן אלא

שרוצה לישב גם לדברי תוס' במגילה שם ושאר ראשונים דלית להו חילוקו של הר"ן וכתבו טעמים אחרים במילה ועיין, ואי ביו"ט נמי יש לגזור משום מעביר ד' אמות מכל גדולי אחרונים מוכח דפשיטא להו דגם ביו"ט אסור להעביר ברה"ר רק הבינה לעתים יצא למקום ספק משום דד' אמות הלכה הוא בשבת ואין למדין מהלכה בי"ג מידות ובכ"ס או"ח סי' ס"ח הראה פנים מסבירות לכל צד והוכיח מכמה ראשונים דליכא במעביר ד' אמות ביו"ט איסור דאורייתא ומתמה שם על המג"א הל' יו"ט סי' תק"י שכתב על הא דיש"ש דתמה למה השמיטוה הפוסקים הא דתכסייה בנכתמא זימנין דנפל ואתי לאתוי' אדרבה דצ"ע איפכא דמה בכך אם יוצאנו הלא הוצאה מותרת ביו"ט יע"ש וכתב בכ"ס שם ודבריו נפלאים ממני מאחר שנפל ואין הכלי מכוסה בו הוי הוצאה שלא לצורך כלל ומשו"ה קשי' ליה לישש השמטה זו והניח בצ"ע על המג"א ואני אומר שים של שלמה ומג"א כל אחד לשיטתו תמהו שפיר דמבואר בסי' תקי"ח אם הוצאות כלים מותר דוקא אם יש בו צורך אוכל נפש או אף בלא צורך אוכל נפש נמי מותר מחמת החשש שלא יגנובו או שאר פסידא ועיין בט"ז שם ס"ק א' שהאריך בזה והרמ"א מקיל אף בחשש שלא יגנובו כמבואר סעי' י"א שם והיש"ש מחמיר דוקא במפתח שסגר בו האוכלין מותר להוציא ובמג"א סק"ב נראה שמסכים עם הרמ"א וא"כ היש"ש דנקט לעיקר כשיטות הראשונים דוקא לצורך אוכל נפש מותר שפיר כתב שצ"ע למה לא הביאו הפוסקים הא דנכתמא משום זמנן דנפל ואתי לאתוי' ואי משום דאי יפול ברה"ר במקום דרבים שכיחי יש לחוש שלא יגנובו או יפסידו אותו לשבר הנכתמא לשברים הא לא הוי צורך אוכלין ואסור אבל המג"א דנקט לעיקר כשאר ראשונים וכאשר הכריע הרמ"א דמשום הפסד נמי מותר שפיר כתב דמה גם בכך אם ישאנו דהוצאה מותרת ביו"ט בכלי ולא יכול להניחו אם נפל ברה"ר שלא יגנובו או ישברו הנכתמא ותמה אני על אבא מאוה"ג זצ"ל שכתב דדברי המג"א נפלאו ממנו הלא שפיר יש בו צורך אף לאחר שנפל משום שלא יגנובו ומותר להוציא וא"ש ג"כ דברי הריטב"א שהובא בש"מ דלא גרס ליה דכל שהוא שלם מותר להוליכו ביו"ט כמה שירצה ואין החשש אלא שיבר ויוליך השברים בידו שהם נולד והוא אפילו בטלטול כ"ד אסור וכתב בכ"ס לא אוכל להבין דמ"ש כל שהוא שלם מותר להוליכו כמה שירצה למה יהי' מותר כיון שאין בו צורך קצת ורוצה להוכיח מזה בסוף התשובה מהריטב"א והשמטת הפוסקים דליכא איסור דאורייתא במעביר ד' אמות ביו"ט.

ולפי מה שכתבתי אין ראי' די"ל דגם הריטב"א אזיל בשיטות הפוסקים דגם מפני שלא יגנובו ושאר הפסד ג"כ מותר להוציא ואי משום שמא שיבר הנכתמא וליכא עוד משום

שלא יגכובו או ישברו אותו אח"כ אז למאי צריך ואתי לאתוי' דהא גם בטלטול אסור ע"כ יען מדברי שג"א ושהעה"אמ וגדולי אחרונים פשיטא להו דד"א ברה"ר אסור להעביר ביו"ט ומדברי הראשונים אלו שהביא בכ"ס ליכא ראי' כמ"ש הא דמסיק להלכה שם דליכא איסור במעביר ד' אמות ביו"ט מהני טעמא לי בנו ותלמידו עדין צ"ע לדינא במחכ"ת הקדושה זי"ע והי' זה שלום לך מנאי רבך חפץ בהצלחתך פה פרעסבורג לחודש מר חשון. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לח

גרסינן בר"פ בני העיר בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בהכ"נ וכו' אבל מכרו תורה לא יקחו חומשם וכו' וכן במותריהן והראשונים נתקשו במשנה שסתר רישא דמשמע בשווה אסור ומסיפא משמע איפכא דווקא להוריד אסור אבל בשווה מותר ועיין בר"ן וכן רבינו אפרים דסברו דרישא דווקא וסיפא אגב דרישא נקיט וכן משמע נמי מדברי הרמב"ם פרק י"א הל' י"ד מהלכות תפלה דדווקא להעלות מותר עיין בכ"מ שם ובתוי"ט רצה לומר מדברי הרמב"ם שסבר דגם בשווה דיעבד מותר מדכתב בהלכה י"ז בני כפר שרצו למכור בהכ"נ או ליקח בהכ"נ אחר משמע בשווה מותר ועיין במג"א קנ"ג סק"ד. ובאמת לא משמע כן מדברי הרמב"ם מדנקט רק רישא דמתניתן ולא סיפא שהוא עיקר לפי שיטה זו משמע דרישא עיקר וצריך להעלות דווקא ולא כמ"ש בתוי"ט דמ"מ מצוה איכא להעלות דא"כ לא הוי שתיק הרמב"ם להביא נמי הסיפא דעיקר הוא כיון דלא שמעינן עדיין דדיעבד אפילו להוריד אסור ורישא רק משום מצוה אירי אלא וודאי הרמב"ם דעתו ג"כ כר"ן ורבינו אפרים דרישא עיקר ומשו"ה לא הביא רק רישא דמתני' והא דמתרץ המג"א בדברי הרמב"ם לחלק בין בהכ"נ לשאר דברים כבר תמה במחצית השקל ובאלי' רבה דדוחק להעמידה בדברי הרמב"ם ועיין בקרבן נתנאל ובנתיב חיים ומדברי רש"י לא נראה מה דסבר אי רישא דווקא או סיפא ועיין בתשו' כ"ס סי' י"ח מה שמתמה על דברי רש"י ד"ה וכן במותריהן שכתב אי לקחו מספרים תורה לא יקחו במותר דבר שקדושתו פחותה מדלא כתב רש"י שיקחו ג"כ מן המותר ס"ת משמע דשוין הותר במותר ומדכתב רש"י אם לקחו מספרים תורה משמע שצריך להעלות דווקא ומתוך כך נכנס לחלק בין ממון ובין מותר יע"ש, ואף שהדברים נכונים בעצמותן להעמיס בדברי רש"י לחלק בין מותר לשאר ממון מ"מ מצאתי בר"ן שכתב וכן במותריהן אם מכרו ספרים יקחו גם במותר תורה, וכן ברב מאירי מגילה שכ' אם מכרו רחוב יקחו גם במותר בהכ"נ דקדוש טפי משמע משניהם שאין לחלק בין מותר לשאר ממון כלל ודין אחד להם להעלות בקדושה ותמוה שכ' אבא מאוה"ג זצ"ל בתשובה שלא מצא

דין חדש זה ובאמת מהני תרי ראשונים מוכח בפירוש להיפך מ"מ הדברים בעצמותן נכונים לומר ליישב דברי רש"י בזה, אלא שקשה לומר שיפלגו בזה אי גם במותר צריך להעלות או סגי בשווה לבד ומאחר שכבר חזינן שהר"ן ומאירי סברו דצריך גם במותר להעלות קשה לומר כן בדברי רש"י שיחלוק על זה, ונ"ל דרש"י סבר כשיטת הטור לפי מה שהבין מהרי"א בדבריו דדווקא להוריד אסור אבל בשווה מותר ומדייק כן מדברי טור יותר ממתני' ועיין בט"ז שנתקשה בזה משום שהטור כתב אבל איפכא להוריד לא וכפל הלשון אבל איפכא להוריד ולא די לו באבל איפכא לחוד ומוסיף להוריד משמע הורדה דווקא אסור אבל בשווה מותר וכ"כ בפרמ"ג במשבצות.

והנה גם בטור יש לדייק שכתב ואפי' אם קנה מן המעות דבר שקדושתו חמורה לא יקח מן המותר דבר שקדושתו קלה ואע"ג דהטור סבר בשווה מותר מ"מ נקט אם קנה מן המעות שקדושתו חמורה ובמותר כתב להוריד, ולכאורה י"ל דנקט לרבותא אע"ג דלא צריך להעלות הדמים רק בשוה והו"א אם העלה המעות וקנה דבר שקדושתו חמורה כנגד זה יכול להוריד. והוי אמינא אם העלה ממעות וקנה דבר שקדושתו חמורה כנגד זה יכול להוריד במותר קמ"ל דאפ"ה אסור ומדויק בזה לשון אפילו שכתב הטור ולא כתב סתמא אם קנה מן המעות אלא שקמ"ל שבכל צד צריך לקנות במותר דבר שקדושתו שווה כשיטתו דגם בעיקר המעות מותר בשוה, והנה גם ברש"י מדייק הטורי אבן שסבר כשיטת הטור בשוה מדכתב רש"י ומפרש על סיפא משום דמעלין ואין מורידין משמע דמורידין דווקא אסור ולדברי הטור אמרינן סיפא דווקא ובט"א כתב שם שצ"ל דרישא אטו סיפא, ובאמת לפי מש"כ בתוי"ט לא צריכין לזה רק דרישא קמ"ל דעכ"פ מצוה להעלות אבל איסור ליכא ובסיפא אפי' איסור איכא ולא סתרי דיוקי אהדדי ועיין באליהו רבה שכ' שכן עיקר, ואתי נמי שפיר הא דמעלין בקודש ואין מורידין שנתקשה בי הטורי אבן דסתר מניה וביה אלא שמעלין בקודש למצוה מן המובחר ואין מורידין מצד איסור.

ובזה יש ליישב נמי קושיות הרשב"א דלא נקט ברישא לכתחילה דמעלין בקדש אלא קתני שמכרו שכבר מכרו ומזה יצא בכ"ס שם להביא ראי' לשיטת הר"ן דאף בדיעבד אסור בשווה, ובאמת גם לשי' הטור י"ל דאי נקט לכתחילה הו"א דווקא לכתחילה מצוה להעלות אבל בדיעבד רק להוריד אסור אבל אם כבר מכר לא צריך להעלות קמ"ל דאף אם כבר מכר מצוה להעלות ולפי דברים אלו שפיר י"ל בדברי רש"י דבאמת אי אמרינן דווקא להעלות אז ליכא חילוק בין המעות למותר כיון שהמותר תופס קדושת בהכ"נ כמו המעות אבל אי אמרינן דליכא רק למצוה להעלות אבל באמת גם בשווה מותר שפיר י"ל דווקא במעות מצוה איכא כיון שמכר והוי זלזול עכ"פ מצוה להעלות אבל אם כבר

העלה בהמעות לא צריך להעלות ג"כ במותר וא"ש דברי רש"י שכתב אם מכרו ספרים וקנה תורה משום דמצוה להעלות כרישא לא יקחו במותר דבר שקדושתו פחותה רק בשווה אבל לשי' הר"ן ור"א גם במותר צריך להעלות.

והנה ברש"י יש לדייק שנקט אם מכרו ספרים ולא נקט אם מכרו רחוב, וי"ל לרבותא נקט ספרים דבאמת ברחוב לא הוי רבותא כ"כ אם צריך גם במותר ליקח רחוב כיון שא"א להוריד בקדושה המעות רק להוציאה לגמרי לחולין שאין קדושה פחותה מרחוב אבל בספרים שיכול להוריד לקדושה קלה הו"א דלא חמור המותר משו"ה נקט רש"י ספרים (ומזה מוכח דרש"י סבר בשוה מותר במותר דאל"כ רק שצריך להעלות א"כ גם ברחוב יש רבותא שצריך להעלות אבל בשווה אסור אלא וודאי במותר בשווה מותר וליכא מצוה כלל להעלות).

אלא הר"ן שנקט ג"כ ספרים והניח רחוב אף ע"ג דר"ן סבר דצריך להעלות ואם כן זו הרבותא היה יכול לאשמועינן ג"כ ברחוב שצריך לעשות בהכ"נ י"ל דבאמת כ' הר"ן אצל מתנה כמכר דקדושת בהכ"נ מדרבנן ואם מכר בהכ"נ חל הקדושה על המעות ונתחלל הבית על המעות א"כ הו"א דווקא בהכ"נ כיון שיוצא לחולין הבית ונתפסים הדמים בקדושת בהכ"נ וכל המעות שלקחו בעד בהכ"נ נתפס הקדושה ע"כ גם במותר צריך להעלות אבל לספרים דעומדים בקדושתן גם ביד לוקח ורק משום דמכר שזלזל במכירה או שאין דעת בני העיר רוצים שימכרו גם אם יעלה בקדושה הו"א שדי בעיקר המעות אבל במותר יכול לקנות קדושה קלה ומשו"ה נקט הר"ן אפילו בספרים במותר צריך ג"כ להעלות שדין אחד להם לפי שיטתו דגם בספרים י"ל שתפס המעות בקדושה אע"ג שלא פקע הקדושה מהחפץ ועיין בפרמ"ג מה שכתב לתרץ שיטת הבע"מ דמחלק בין אם החפץ עומד בקדושה או בהכ"נ שפקע קדושה מני' ואם עומד בקדושה לא צריך להעלות ועיין בריטב"א שהקשה מספרים יקחו ס"ת אע"ג דספרים בקדושתם עומדים ומ"מ צריך להעלות דספרים תופסים המעות בקדושה אע"ג שלא יצאו לחולין אבל בהכ"נ לא תפס הדמים רק אם יוצא לחולין ע"ש, וכן משמע נמי מדברי הרמב"ם שכתב דווקא במותר לחוד יכולים להתנות ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל לא בכל המעות ועיין בכ"מ שם משום שהקדושה נתחלל על המעות, ומדברי ב"י סי' קנ"ג משמע שגם בס"ת סבר הרמב"ם כן דלא יכולים להתנות רק על המותר אף ע"ג דס"ת בקדושתו הוא וע"כ דהרמב"ם סבר דגם ס"ת תופס המעות בקדושה אע"ג דלא יצא לחולין ולא בהכ"נ לבד יע"ש, ולהלכתא פסק הב"י כריב"ש בתשובה דגם להרמב"ם ליכא חילוק ובכל המעות יכולין להתנות והא דנקט הרמב"ם מותר קולא הוא אפי' לא התנו מיד בשעת המכירה

יכולין להתנות במותר ומשו"ה לא הביא בש"ע שלו שיטת הרמב"ם משום דרמב"ם לא חלק על תוס' ושאר ראשונים בזה ודלא כמ"ש בכ"מ וכן כתב הרמ"א שכן עיקר לדינא שיטת הריב"ש ברמב"ם.

ותמיה לי בדברי המג"א ס"ק כ"ז שכתב שבתשוישי קדושה כ"ע מודו שיכולין להוציא המעות לחולין יחיד בשלו או ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ובאמת הדבר מבואר בפירוש בריב"ש באותו תשובה שסיים אם יש טעות בספר שנידון כחומשים יכולין למכור ולהוציא המעות לחולין חזינן דווקא בס"ת דחמיר אבל חומשין לא ומכ"ש התשמישי קדושה דקיל חומשים ועיין ברמ"א יו"ד סי' רפ"ב סעיף י"א שהביא הא דריב"ש להלכה.

ואם גם בתשמישי קדושה יוצא לחולין החפץ אם מכרו יחיד עיין מג"א ס"ק י"ד שכתב שתשמעישי קדושה בקדושתן עומדים ודווקא בהכ"נ יוצא לחולין, ובאמת תמהתי ע"ז דהא מדברי טור יו"ד סימן רפ"ב משמע שגם תשמישי קדושה יוצאים לחולין שכתב על הא דרמב"ם ברמוני זהב של ס"ת שהרא"ש חולק וגם החפץ יכול לעשות בו הלוקח מה שירצה משמע שגם החפץ יוצא לחולין, ולאחר החיפוש מצאתי שכבר הרגיש בזה בפרמ"ג אשל אברהם ס"ק י"ד יע"ש, ועיין בשו"ת שיבת ציון מה"ג שמואל לאנדא ז"ל סי' ז' שמאריך בזה.

והנה בבהכ"נ כ"ע מודו שיוצא לחולין וכן מוכח ממתני' אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי וחכ"א מוכר ממכר עולם חוץ מד' דברים, ומאוד תמהתי על רש"י דף כ"ו ע"א בד"ה לא שנו וכו' שכתב דאין מורידין דמן מקדושתן ובהכ"נ בחשיבותו עומד בשלא מכרו רק ז' טובי העיר לחוד משמע מדברי רש"י דגם בהכ"נ עומד בקדושתו כמו המעות אם לא מכרו רק ז' טובי העיר לחוד ובאמת דמתני' דחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים יכולין לאוקמי דווקא בזט"ה ובמעמד אנשי העיר ואפ"ה ד' דברים אסורים משום בזיון וההוא תילא דבי כנישתא דשרי לאזרעי' צ"ל דזריעה לא הוי תשמיש מגונה כמו ד' דברים אלו או שסובר דווקא בחרבונה מותר לעשות מה שירצה בז' טובי העיר אבל בבנינה לא מהני לד' דברים ולא צריכין לומר דרש"י סבר דזריעה לא הוי תשמיש מגונה כמו ד' דברים וכן משמע מתוס' דסבר דזריעה הוי תשמיש מגונה ומשום הכי לא מהני תנאי אפילו בחרבונה אלא שרש"י כתב במתני' אין מוכרין של רבים ליחיד בד"ה ורבנן וכו' דרבנן סברו כיון דשקל דמי ומעלי להו בקדושה מעילה כל מה דבעי לוקח עביד חוץ מד' דברים משמע שגם בזט"ה לחוד נמי בהכ"נ יוצא לחולין חוץ מד' דברים דהא במעמד אנשי העיר לא צריכין להעלות המעות וכאן כ' רש"י בהיפך שגם הבהכ"נ בקדושתו

עומד, ורציתי לומר ולדייק בדברי רש"י שכתב דמים בקדושה ובהכ"נ בחשיבותו ולא כתב ג"כ בהכ"נ בקדושתו רק חשיבותו משום דבאמת הקדושה פקע מבהכ"נ רק מ"מ חשוב הוא ועומד בחשיבותו שלא להשתמש בו בד' דברים אבל במעמד אנשי העיר גם ד' דברים מותרים ובטל חשיבותו מכל וכל וכן היא שיטת הרמב"ם דבמעמד אנשי העיר גם לענין ד' דברים מהני תנאי ודלא כהראב"ד שחולק אלא שמדברי רש"י שכתב דומי' דספרים משמע שלא פקע קדושה כלל מבהכ"נ ורש"י סתר עצמו מלקמן ולא מצאתי מי שהרגיש בדברי רש"י אלו ונצטערתי לעמוד על דברי רש"י אלו ולא עלתה בידי וצע"ג.

ומדברי רש"י אלו יש ג"כ לדייק שגם תשמישי קדושה שווין לבהכ"נ ואם בהכ"נ יוצא לחולין גם תשמישי קדושה כן ודלא כמג"א מדהביא רש"י ראי' דומי' דספרים ולא הביא מהא דמטפחת דנקט במתני' בראשונה משמע דבהכ"נ דין א' עם תשמישי קדושה ולא פשיטא לרש"י יותר מבהכ"נ ועיין.

והנה במג"א חקר מה דינו בהמ"ד של יחיד אם מותר לעשות בהכ"נ וכתב מסי' צ' משמע דאסור דעדיף מבהכ"נ, ובא"ר חולק וכתב דגרע מבהכ"נ ע"ש, ואני מצאתי ברב מאירי שכתב בפירוש וז"ל בית המדרש קבוע והוא של רבים קדושתו גדולה הבהכ"נ ואין עושין ממנו בהכ"נ אבל עושין מבהכ"נ מדרש עכ"ל, מוכח בפירוש דכ' והוא של רבים דווקא בהמ"ד של רבים אבל של יחיד לא ולא עדיף מבהכ"נ ודלא כמג"א ועדיין אינו מוכח מדבריו אם בהמ"ד של יחיד שווה עם בהכ"נ או דגרע כמו שכ' בא"ר ועיין בכ"ס שמאריך בזה.

והנה בכ"ס שם מדקדק מאי דנקט רבא פפי בי רבנן וריב"ל בהמ"ד וגם דלא אמר ריב"ל דבר והפוכו כמו רבא ובאמת גם לדברי המהרש"א בח"א יש ליישב כ"ז שכתב שערים המצוינים בהלכה הוא בהמ"ד שלומדים גמרא שמביא להלכה משא"כ מקרא ומשנה כמו שאמרו בש"ס אלו מציאות מקרא מדה ואינה מדה משנה מדה גמרא אין לך מדה גדולה מזו משמע דבהמ"ד שלומדים גמרא עדיף מבהמ"ד שלומדים רק מקרא ומשנה, וי"ל לפ"ז שבהכ"נ עם בהמ"ד שלומדים בו מקרא ומשנה שוה ולא עדיף אבל בהמ"ד שלומדים גמרא עדיף משניהם א"כ רבא בדווקא נקיט בי רבנן משום דבי רבנן לא מקרי רק בית שלומדים בו גמרא דבלא זה לא מקרי בי רבנן אם לומד רק מקרא או משנה ודווקא מזה אסור לעשות בהכ"נ אבל בהמ"ד כולל גם אם לומדים רק משנה לחוד וגם אם לומדים גמרא, ומשו"ה לא אמר דבהמ"ד אסור לעשות בהכ"נ כיון שבהמ"ד שלומדים רק משנה ומקרא לא עדיף מבכה"ג כיון שבהמ"ד שלומדים רק משנה ומקרא לא עדיף

מבהכ"נ מקום שמגדלין בו תורה זה דווקא מקום שלומדים גמרא שמביא לידי הלכה ולא מקרא ומשנה לחוד כמובן ולא שווה עם בית שמגדלין בו תפלה.
ונסתפקתי אם מותר לעשות בהמ"ד של רבים או שלומדים בו גמרא מבהכ"נ שלומד בו יחיד או מקרא לחוד אע"ג דמכל אחד בהמ"ד עדיף מ"מ בשניהם יחד י"ל דלא עדיף בהמ"ד של רבים ולא מקרי מעלה בקודש אע"ג דהשתא נמי הוא בהמ"ד מ"מ לא יכול להפקיע מהבית קדושת בהכ"נ כיון שגם עתה היו לומדים בתוכו ביחיד ויש לפרש בזה הא דאמר ר"ח אוהב ה' שערי ציון וכו' יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות ואפילו מתרווייהו אם גם בתי כניסיות בתי מדרשות המה מ"מ שערים מצעויני' בהלכה גדולים מזה ויש להאריך בכ"ז ועיין, עד כה היו דברינו ברבים פה ביום יא"צ של אבא מאוה"ג זצ"ל יום א' י"ט טבת תרל"ה לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לט

שלום וכ"ט לכבוד אהובי אחי הרב המופלג המאוה"ג חרוץ ובקי יפ"ת כש"ת מו"ה שמעון סופר נ"י.
אודות מה שבקשת ממני לחוות לך דעתי ע"ד אנשי מקומך שיש להם שתי בתי כנסיות וצריכים להרחיב אחת מהם כי צר להם המקום מהכיל כל בעלי בתים הבאים לשם מהסבכיבה בימים טובים ובעת שמתאפסים שעה כל אנשי הקהילה, ונדבה לבם אותם לבנות ולהרחיב בית הכנסת וא"א להרחיב באופן אחר רק לסתור הבהכ"נ אם יש לסמוך על הרא"ש ב"ב דף ג' ע"ב שכתוב להרחיב הבנין הוי כמו תיוהא, ועיניך שפיר חזו בכל המקומות ששייכים לדין זה, ובפרט מה שנאמר בתשו' אבינו מאוה"ג זצ"ל בכתב סופר סי' ח"י ולא יצא בהיתר מפורש אלא בצירוף טעמים אחרים, והנה מדברי רש"י ורמב"ם שכתבו שמזומן ליפול או שחרבו יסודותיו משמע דדוקא זה מקרי תיוהא ולא דבר אשר רק אם בלא"ה סופו ליפול, וברמ"א סי' קנ"ב מביא בשם הרי"ו שגם להרחיבו אסור, ובכ"ס יצא להשוות דברי הרי"ו עם דברי רבו הרא"ש ומחלק דהרי"ו איירי רק ליפות הבנין או להרחיבו למען יוכלו לעמוד בו במרוח, והרא"ש איירי אם אינם יכולים להתפלל שם כולם כי צר המקום וקטן מהכ"ל, ובענין זה מתיר הרא"ש ויש להביא ראי' לחילוק זה כי קשה על הרא"ש שדחק עצמו שאמימר ומר זוטרא שסתרו ובנו וכו' איירי בדאיכא דוכתא לצלוי ואמאי לא מתרץ הרא"ש שמיירי שהיה רק בהכ"נ א' רק כמו שכ' תוס' והוי תיוהא, ואי אמרינן כמשמעות רש"י ורמב"ם י"ל שגם זה לא מקרי תיוהא, אבל לרא"ש שכ' דלהרחיבו הוי ג"כ תיוהא שפיר י"ל דגם זה מקרי תיוהא ואמאי צריך לדחוק לאוקמי' דל"ל טעמא דפשיעותא כיון דהלכתא כהך לישנא וכדמשמע מרבינא ור"א,

אלא ודאי שהרא"ש מיירי רק בלית מקום להתפלל שם אבל משום קור וחום לא מקרי תיוהא אבל אי אמרינן שהרא"ש מתיר ג"כ אם צריך להרחיב רק משום נוי ויפוי בודאי לא עדיף זה מקור וחום, אלא שיש לדחות ולומר דגם לשיטת הרא"ש הוי זה תיוהא, אלא דלא ניחא להרא"ש לתרץ כן משום דאי טעמייהו דמרימר ומר זוטרא משום דהוי כתיוהא הו"ל לש"ס להביא להך דמרימר ומ"ז לאחר שמחלק בין דחזו בי' תיוהא, וגם קשה דהו"ל לש"ס להביא ראי' ממרימר ומ"ז כמו דהביא מרב אשי דבחזי בי' תיוהא שרי, אלא ודאי דטעמייהו לא משום תיוהא אלא משום דאיכא דוכתי לצלוי, ולכן מביא הש"ס הך מרימר ומ"ז מיד אחר תרי איכא דאמרי' משום שגם אינהו סברי משום צלוי, אלא שעדיין קשה מפני מה לא מקשה הש"ס ממרימר ומ"ז כמו שמקשה מבבא בן בוטא ולתרץ משום דאיכא דוכתא לצלוי, וכן קשה לדברי תוס' דבב' ב"כ וכגון דחזו בי' תיוהא דהו"ל להש"ס להקשות ולתרץ כן כמו שהק' ומשני על בבא בן בוטא, ולפירוש ראשון שבתוס' ניחא דאיירי בחד ב"כ דידעינן ממילא דהוי תיוהא כיון דלא היה להם אלא בי סיתוא או בי קייטא, וכן לשיטת הסוברים דבב' ב"כ שרי נמי לא צריך לפרש, אבל אי אמרינן משום דחזי בי' תיוהא או משום דהי' דוכתא לצלוי קשה.

ומזה יש ראיה דהרא"ש סבר דאייר' בב' בתי כנסיות ואפ"ה אסור לטעמא דפשיעותא רק למאן דסבר משום דהוי דוכתא לצלוי מותר וממילא לא צריך לפרש וזה שמדייק הרא"ש בלשונו על מרימר ומ"ז והוי להו דוכתי לצלוי ולא כתב בדאיכא דוכתא לצלוי מותר כמו שנאמר בש"ס אלא משום דמיירי בדאיכא כנישתא אחריתא וממילא משמע דהוי להו דוכתא לצלוי, ובקרבן נתנאל במגילה רצה לדייק מהרא"ש דסובר ג"כ בדאיכא בי כנישתא אחרית' דשרי משום דגרס א"ב דאיכא דוכתא לצלוי. ואינו מוכח דיש להעמיס גם כן בזה הלשון בי כנישתא והתוס' כ' רק איפכא אי בבי כנישתא אחריתי שרי אין לגרוס דאיכא בי כנישתא אחרית' רק דוכתא לצלוי אבל בדוכתא לצלוי יש להעמיס ג"כ בי כנישתא, דאל"כ הו"ל לתוס' להוכיח דע"כ בבי כנישתא אחריתי שרי מדנקט רק דאיכא דוכתא לצלוי, אלא ודאי שאינו מוכח מזה רק אם גרסינן כן אפשר לומר דוקא באיכא דוכתא לפלוי אבל בבהכ"נ קבוע באמת שרי, לאפוקי דאם גרסינן דאיכ' בי' כנישתא אחרית' ועיי'.

והנה מטור שו"ע ורמב"ם מדסתמו משמע דבאיכא בי כנישתא אחריתי נמי אסור ומשו"ה נקטו בלשונם שמא יארע להם אונס ולא יבנו, ולא משום פשיעותא לחוד דאי להאי טעמא באמת יש להתיר באיכא ב"כ אחרית' כמו שכ' הר"ן, וכן כ' הר"י מגאש בחידושיו לב"ב דלא חיישינן שלא יבנו כלל משום פשיעותא, רק משום שיתרשלו

מלבנותו ובנתים יתבטל הדוכתא לצלוי אם אינו בקביעות אבל במקום קבוע אין לחוש, ולפי שיטת הר"ן ור"י מגאש גם מאן דסבר טעמא דפשיעותא' עיקר הטעם ג"כ משום לצלוי, רק שהם מחמירים יותר דלא מהני דוכתא לצלוי משום שמא יתבטל ולא יהי' מקום להתפלל, ומכ"ש שיש לאסור בדליכא דוכתא לצלוי כלל, אפי' במקום שאין לחוש לפשיעותא, ולכן מ"ד משום פשיעותא תרווייהו טעמא אית לי', וכמו שכ' המחצית השקל בסי' קנ"ב ועיין.

ובזה יש ליישב ג"כ הא דמייתי הש"ס הך מרימר ומ"ז קודם אבעי' דרבינא, ואקדים ליישב קו' מהרשש"ך שהקשה מאי מסופק רבינא אי יש לחוש בגבו זוזי לפשיעות' תפשוט מדלא אמר איכא בנייהו בגבו זוזי דאי משום פשיעות' שרי ומשום דוכתא לצלוי אסור, ונדחק לתרץ דבאמת ידע רבינא שאסור רק ששאל לרב אשי מפני מה חשינן בגבי זוזי ומאיזה טעם, ומדייק כן בלישנא דאמר מאי ולא אמר מהו ועיין. ולפי מה שהוכחנו מדברי הר"ן והר"י מגאש שגם למ"ד משום פשיעותא עיקר הטעם משום צלוי, ומכ"ש בליכא מקום לצלוי מעיקרא בודאי אסור וא"כ לא קשה כלל דהא גם למ"ד משום פשיעותא אסור דליכא דוכתא לצלוי, ולא יכול לומר איכא בנייהו שיהי' אסור משום צלוי ומשום פשיעותא מותר, אבל איבעי' דרבינא הוא באופן דאיכא דוכתא לצלוי, אבל אכתי יש לחוש משום פשיעותא ומבעי' לי' בגבו זוזי מאי וא"ש, אלא שהא גופא דאף מאן דסבר משום פשיעותא סובר ג"כ משום צלוי אינו מוכח די"ל דל"ל משום צלוי כלל וכמו שהי' סובר המג"א באמת, אלא שמוכח אי אמרינן דשרי בבי כנישתא אחריתי ע"כ צ"ל דטעמא הוי כמו שכ' הר"ן דטעמא דפשיעותא הוא רק משום שיתרשל ולא יהי' לו מקום לצלוי, וממילא מוכח בליכא דוכתא לצלוי כלל בודאי אסור, ומשו"ה אחר שהביא הש"ס מעשה דמרימר ומ"ז דמניה משמע דבבי כנישתא אחריתי שרי שפיר איבעי רבינא מר"א בגבו זוזי מאי דליכא למפשט מדלא קאמרי איכא בנייהו בגבו זוזי שגם למ"ד משום פשיעותא אסור כנ"ל ואתי שפיר.

והנה בט"ז יצא להתיר בפשיטות בדאיכא ב"כ אחרית' דליכא למיחש לשמא לא יבנו, וראיה שמביא תמוה מאד כאשר כבר תמה בכ"ס שם דהא בשתי בתי כנסיות נמי יש לחוש שלא יבנו השניה ויפקע קדושת בהכ"נ בכדי, וראיתי בספר עולת תמיד שכ' ג"כ באיכא ב"כ אחריתא גם אם לא יבנו לעולם לא חשינן כיון דאיכא ב"כ אחריתא ומביא זה בשם הר"ן, אבל באמת קשה להעמיס כן בדברי הר"ן שמלשון הר"ן משמע דלא חשינן שלא יבנו כלל היינו משום דליכא למיחש לפשיעותא שלא יבנו כלל אלא שיתרשלו, אבל אי היה לנו לחוש שלא יבנו כלל ויפשעו גם בכנישתא אחריתא אסור, וכן משמע

ג"כ מלשון הר"י מגא"ש אולם משמע קצת מלשון תוס' בתירוץ הראשון דבכנישתא אחריתא אין לחוש אם לא יבנו זאת כשיט' הטו"ז ועו"ת דאף אם לא יבנו כלל אין לחוש מדלא כתבו אין לחוש שלא יבנו זאת עיי"ש, ודוחק להעמיס בלשון תוס' אם לא יבנו זאת היינו אם לא יבנו זאת מהר ויתרשלו דהוי להו לפרש כן ולא לסתום.

והטעם נ"ל דיש להקל, אף אי חשינן ג"כ לאונס כמו שהוכיח המג"א מש"ס מגילה דבאמצע הבנין אף דליכא משום פשיעותא מכל מקום חיישינן לאונס, מ"מ יש להקל בדאיכא כנישתא אחריתא דהא משום פשיעותא לא חשינן שלא יבנו כלל, ורק לטעמא דאונס יש לחוש מ"מ י"ל כיון דרוצים לבנות אחרת אם גם יאנסו אח"כ אונס רחמנא פטריה, וכולי האי לא חשינן. אבל בדאיכא רק דוכתא לצלוי יש לחוש אף משום אונס ואף באמצע הבנין כמו שכתב מג"א דמשו"ה נקט הרמב"ם טעם דאונס, ויש לחוש שמא יתבטל בנתים ולא יהיה להם דוכתא לצלוי, אבל בכנישתא אחריתא גת הרמב"ם מודה דלא חשינן לאונס, כיון דליכא חשש רק שיפקע קדושת בהכ"נ בכדי ובשביל אונס לא חשינן כה"ג ובפרט דגוף אונס לא שכיח ובין לטעמא דפשיעותא ובין לחשש אונס יש להקל בכנישתא אחריתא וחשש אונס הוא רק בעומד באמצע בנין ורק דוכתא לצלוי ועיין.

תבנא לדינא בשתי ב"כ משמעות רוב הפוסקים דשרי משום דליכא למיחש לפשיעותא דלא יבנו כלל וגם לפי טעמא דאונס כתבתי שיש סברא לומר דאין לחוש ואף שאין להתיר ולהקל נגד המג"א שכ' בפירוש אף בב' ב"כ אסור כסתימת לשון הטור והשו"ע, בכל זאת אם צריכין להרחיב יש לסמוך על דברי הרא"ש לפי מה שכתבתי דאי אמרינן שגם בי קייטא בסיתוא הוי כמו תיוהא כמ"ש תוס' ולא צריך דוקא תיוהא שמזומן ליפול או שעומדת חוץ לעיר שאין נכנסין בו כלל כמ"ש בט"ז א"כ לתוס' גם להרחיבו י"ל דהוי תיוהא מכ"ש אם קטן הבהכ"נ מהכיל אנשים שבאים להתפלל שם אלא שזה אינו מוכח דהוי תיוהא דיש לאוקמי הא דמ"ז ומרימר בשתי ב"כ כמ"ש הראשונים, וממילא מוכח בבי כנישתא אחרית' שרי, ולהני פוסקים דס"ל דבב' ב"כ נמי אסור ע"כ צ"ל דאיירי בחד בהכ"נ אלא דזה הוי תיוהא, א"כ גם להרחיבו הוי תיוהא, והא דכ' הרא"ש דאיירי דהא להו דוכתא לצלוי כבר מדחה הר"ן וכן הר"י מגאש שזה דוחק שמזכיר שני ההפכים יחד ולא אמר מרימר ומ"ז סברי הכי ורבינא ורב אשי סברו הכי ומשמעות הש"ס דליכא פלוגתא בנייהו, וגם תי' תוס' דאיירי דחזי בי' תיוהא יש בו מן הדוחק כמ"ש, ולשאר תירוצים שבתוס' מוכח דליכא למיחש שלא יבנו כלל כמ"ש בתו"ש א"כ בשניהם יחד באיכא ב"כ אחריתא וגם תיוהא להרחיב יש מקום להקל ממ"נ לשיטות הסוברים באיכא

ב"כ אחריתא שרי וזו סברת רוב ראשונים מותר (וגם יש לסמוך דלהרחיב הוי תיוהא כמו שנראה מתוס' דגם קור וחום תוי תיוהא) ולשיטת הסוברים בבי כנישתא אחריתא אסור התירוץ יותר מורוח הוא דמ"ז ומרימר איירי בבהכ"נ א' וקור וחום הוי תיוהא וא"כ גם להרחיב הוי תיוהא מכל הלין טעמא יש לסמוך להקל כנלענ"ד. הכ"ד החותם באהבה רבה פ"ב יע"א יום ו' עש"ק לס' בא תרל"ו לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מ

שלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב המופלג מלא פלג המאוה"ג חרוץ ובקי בעל פיפיות כש"ת מו"ה יהושע ברוך רייניטץ נ"י אב"ד דק"ק משעטשאוויטץ יע"א.

מכתבו הנעים עם ספרו מנחה מזכרת אהבה קבלתי ע"נ והנני בתודה לפניו ומעלתו ש"י העיר אותי לעיין על מה שכ' בספרו במכתב שני סי' ט' על דברי אבא מאוה"ג זצ"ל בתשובה ל"ב א"ח שמתמה על ספר ח"ס שמביא ראיה מסיפורי מעשה של רבקה ולא הביא יותר ממה שאמר הקב"ה למשה בפ' חוקת והקשת את העדה ובעירם ומעלתו מצא שכן כתב באמת ומביא ראיה זו בספר חסדים סי' תקל"א וכן אנכי כבר עמדתי על זה וציינתי אצל המג"א שלי דברי ס"ח שמביא עוד ראיה זו לחלק בין אכילה לשתיה וכן מוסיף עוד ראיה לענין אכילה אסור מדכתיב ויתן תבן ומספא לגמלים ואח"כ ויושם לפניו לאכול ובאמת תמוה ג"כ על שאר אחרונים ספר א"ר ופמ"ג וכן ביד אפרים שמתמה מפני מה לא מביא ראיה מוהשקית וכו' ולא ראו במח"כ ועיין ביד אפרים שם שמביאו בשם אור החיים חילוק ומדחה הראיות מרבקה וקרא דוהשקית די"ל במקום סכנה וצער בוודאי אדם קודם והוא כעין חילוק שמביא מעלתו בספרו לענין שתיה וכן תמוה ג"כ על המג"א שמביא ראית ס"ח מקרא דרבקה והניח הא דהשקית וכו' שאמר ד' למשה, והנה הגהות יד אפרים שנדפס אצל מג"א נתן טעם לחלק בין אכילה לשתי' לפי מה שנאמר במדרש שמטר בזכות הבהמות וכיון שכן דין הוא להקדים הבהמה לאכילת אדם משא"כ לשתיה שמים רבים על פני אדמה, ולפי דעתי לפי חילוקו לא היה צריך לדברי המדרש רק ביותר יש לחלק כיון שהמלאכה נעשית ע"י הבהמה ורב תבואות בכח השור כמו שאמר ר' יוסי במס' שבת מעולם לא קראתי שורי אלא שדה ומשו"ה בדין הוא להקדים משא"כ שתיה שמוכן לכל אדם קודם, עוד יש לחלק לפי מה שמובא בספר א"ר טעם הא דאסור לטעום קודם לבהמה משום דגם הש"י נתן והכין תחילה לבהמה ונתתי עשב בשדך לבהמתך וכו' משא"כ מזון ומאכל אדם שצריך תיקון הכנה ובישול ומשו"ה גם האדם צריך להקדים וא"כ כד דרשינן טעמא דקרא שפיר יש חילוק

אכילה שצריך הכנה ובישול משא"כ בשתיה מים וכדומה שאין צריך הכנה כלל וראוי להקדים אדם, ועוד נ"ל לומר אי שהיה ג"כ אסור תליא בשיטת הט"ז ומג"א אי גם טעימה אסור או דוקא סעודה כאשר משמע משמעות הקרא ואfלת ושבעת ומה שהקשה השואל בכ"ס מש"ס גיטין כבר קדמוה בספר תו"ש רס"א סקי"ד ואם טעימה בעלמא נמי אסור מסתברא שגם שתיה אסורה דלא גרע מטעימה, משא"כ אי רק דוקא סעודת קבע אסור כnו שמסיק בט"ז שפיר יש לחלק בין אכילה לשתיה דאין קבע לשתיה כלל ואפילו בהבדלה ותפילה דאסור טעימה מ"מ שתית מים מותר ואין אדם קובע על השתיה ולא מקרי קבע כמו סעודה ואי שתיה אסור או לא תליא בחילופי גרסאות גיטין וברכות ולפי מה שהעלה הט"ז דוקא סעודה אסור וכן נראה מדברי הרא"ש שמסיים על דברי רב ששת מפני שצורך סעודה לא הוי הפסק וכן מדברי הרמב"ם וסמ"ג יש להקל בשתיה ומיושב המנהג שהובא ביד אפרים שנוהגין העם להקל בשתיה ורק באכילה ומקפידין יע"ש.

והנה גם מדברי הכלבו הובא בספר ב"י קס"ז שכ' בכל הני טול ברוך וכו' שלכתחילה אין להפסיק ורק בדיעבד לא הוי הפסק לברכה יש להביא ראיה לדברי הט"ז דרק בסעודה אסור דא"כ אמאי לא יפסיק לכתחילה בגביל לתורא דהא אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו ומצד הדין הוא ואמאי לכתחילה לא אלא וודאי דלא אסור רק בסעודה וליכא איסור בטעימה ומשו"ה לכתחילה לא, אבל בדיעבד לא הוי הפסק משום צורך סעודה ומדברי רמ"א שמביא הא דכלבו להלכה דלכתחילה אין להפסיק מוכח בט"ז דגם רמ"א סבר דרק סעודה אסור אלא שתמהתי ג"כ על דהביאו מלח ולפתן דנמי אין רשות לבצוע עד שהביאו מלח ולפתן וא"כ אפילו לכתחילה נמי וראיתי אח"כ שכבר הרגיש בזה בפמ"ג במשבצות ס"ק ז' ומביא ראיה מכח זה דאפילו בפת נקייה שמצד הדין אין צריך להביא מלח רק למצוה מן המובחר נמי לא הוי הפסק יע"ש.

ומדברי הרמב"ם מוכח שכ' בתנו לפלוני לאכול לא הוי הפסק דאפילו לצורך סעודה נמי לא הוי הפסק עיין בב"י וי"ל דהרמב"ם לשיטתו שכ' בהל' עבדים דרק סעודה אסור ואפ"ה בגביל לתורא לא הוי הפסק מוכח שאפילו מעניני סעודה לא הוי הפסק ותמוה על דברי הב"ח שם שרצה לומר בדברי הרמב"ם שהיה לו גירסא טול כרוך כמו כרכי ריפתא ולא טול ברוך דא"כ קשה אמאי קאמר הביאו ליפתן ומלח הוי הפסק דאפילו אי מיירא בפת נקייה דלא צריך מצד הדין מכל מקום מצוה הוא ואפילו לאו מצוה בוודאי צורך סעודה הוא ואמאי סבר רב דזה הוי הפסק ודבריו בזה תמוהין, אלא שנ"ל שהרמב"ם הוציא דינו מהא דגביל לתורא כמו שכתבת דהוי רק צורך סעודה וא"ש נמי בזה הא דשינה הרמב"ם לשונו בפ"א מה' ברכות ונקט תחילה הא דטול מלח ולפתן

ואחר כך תנו לפלוני לאכול ומסיים בגביל לתורא ובש"ס נקט תחילה הא דטול ברוך, אלא לפי אמת אפילו בלא טול ברוך נמי לא הוי הפסק לפי מה שמסקינן בגבול לתורא ונקט הרמב"ם רבותא רק במה שהוא לצורך סעודה מלח ולפתן הוי אפילו לפת נקייה מצוה מן המובחר או דהוי לצורך סעודת עצמו שהוא צריך ללפתן ומלח ואח"כ נקטו אפילו בתנו לפלוני לאכול אע"ג דלא הוי מעניני סעודה דידיה רק דאחרינא נמי לא הוי הפסק ואפילו בגביל לתורי נמי לא הוי הפסק משום דזה נמי הוי צורך סעודה משום דצריך להקדים ועיין.

ובתשובת אבא מאוה"ג עשה סמוכים שיש בו ממש לחילוק של אבי זקני בעל ח"ס מהא דרבקה ועיין בפרמ"ג שם ולפי מה שהסביר הוא ראי' של ספר חסדים דעיקר הראי' מאריעזר דבו מצינו אותו לשון שאמר שתה וגם לגמלך אשקה א"ש הראי' של ס"ח ולפי דברי זקני ח"ס ז"ל י"ל הא דכ' ותורד כדה על ידה ותשקיהו ואמאי לא נתנה לו הכד בידו ועיין בפנים יפות שהעיר מהא דש"ס קידושין דף ע' ע"א תיתי דונג ותשקינן ואין משתמשין באשה וכ' שעדיין לא נגזר אלא שאם היה הכד ברשותו ונתנה לו היה מן הדין שיקדים לבהמתו כיון שבידו וברשותו המים ומה לה לעכב אותו ולצוות אותו שישת הוא תחילה, ע"כ עשתה בחכמתה ולא נתנה הכד מידה כלל ותפסה הכד ברשותה ובידה ע"כ ותשקהו תחילה.

ולא אמנע טוב מה ששמעתי ע"ז ע"ד דרוש משמיה דזקני בעל ח"ס זצ"ל לפי ש"ס בבא בתרא פ"ז ע"ב דאם שלח בנו אצל חנווני ונשבר הצלוחית פטור החנווני אבל אם לקח מידו הצלוחית החנווני חייב ע"כ רבקה שקטנה היתה באותה שעה לא נתנה הכד מידה כדי שלא יתחייב אליעזר אם ישבר אח"כ וש"י, ומה שמסופק בכ"ס אם גם באכילת שבת ויו"ט מצוה להקדים או לא עיין בספר תו"ש סימן של"ד שכתב דא"כ דמשו"ה מצילין מפני הדליקה גם מזון בהמה משום דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו יע"ש.

ולמלאות רצוני לשום עני על הערותיו כתבתי כל זה בקצירת אומר ועוד יש להאריך אבל אין הפנאי מסכים ולא ידעתי מה ששאל אם נייח לנו אם יכתוב עוד הערות על דברי אבא מאוה"ג זצ"ל, כי זה דרכה של תורה, כי תורה נמשלה למדבר שהפקר לכל והקב"ה חדי בפלפולא ואם ישיב על דברינו שנכתבים בעיון מועט ישמיחני והנני ידידו הנאמן הדש"ת פה פרעסבורג אור ליום ו' עש"ק לס' וישב תרל"ז לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מא

שלום לתלמידי הרבני המופלג בתורה ויראה חרוץ ברק השנון כש"ת מו"ה משה אברהם סופר נ"י בק"ק פאפא יע"א.

זה שבועות אחדים שקבלתי מכתבך אבל יען כי עמוס מטרדות אנוכי ואינו נוגע רק לפלפול הנחתי מכתבך מן הצד להקדים דברים הנחוצים ויען כי נפשך חשקה לתשובתי ע"כ ראיתי דבריך ומצאתי בהם טעם לשבח בכמה דברים וקשה לדבר בענין נוסח הברכות כאשר כבר הובא בתוס' בשם ר"י פסחים דף ז' שלא מצא טעם לכל הברכות ומה שכתבת בדברי הרמב"ם בפי"א מברכות עיקרן הדברים לפי דעתי שיש חילוק בין מצות שהם חובת גברא וא"א להפטר ממנה ויש מצות שאינם חובת גברא אבל מ"מ אם מקיים מצוה קעביד וכן מה שהוא רשות גמור ועיין בכ"מ שם שכתב נמי שתלתא גוונא נינהו חובה ואינו חובה ורשות ותחילה כ' הרמב"ם בין מה שהוא חובה עליו או אינו חובה עליו היינו חובת הגוף ואינו חובה היינו הפרשת תרומה אף ע"ג דאין החיוב רק אם רוצה לאכול או להשתרש עם התבואה כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תרומה ומעשר וכן רש"י גיטין דף מ"ז ע"ב בד"ה מדאורייתא דאין הפרשת תרומה חוב עליו רק אם אוכלין או מוכרין דקא משתרשי לי' מ"מ מצוה עושה אם מפריש תרומה ולאו תיקן טבל לבד הוא וגם על ידי הפרשה מקיים מצות נתינה לכהן משא"כ שחיטה רשות גמור הוא רק לתיקן איסור אבמ"ה וזבחת ליכא מצוה רק תיקון הלאו ויש להעמיס כן בכוונת הט"ז יו"ד סי' א' סקי"ז ומשו"ה כתב הרמב"ם דמברך להפריש ובשחיטה על השחיטה אלא שזה לכאורה ניחא אי אמרינן דוזבחת ליכא עשה כלל רק תיקון הלאו כמ"ש תוס' בשם ריצב"א שבועות דף כ"ד בד"ה האוכל וכו' אבל לתוס' דאיכא עשה דוזבחת א"כ גם אם שוחט מקיים עשה דוזבחת ודמי שחיטה לתרומה והרמב"ם כתב בפ"א מה' שחיטה דמצות עשה לשחוט א"כ קשה לדבריו מה חילוק יש בין תרומה לשחיטה וע"כ צ"ל חילוק אחר דשאני תרומה דהמצוה שלא יפטור עצמו מהפרשת תרומה ויקיים המצוה דהא גם בציצית לאו חובת מנא הוא רק חובת גברא והיינו אם לובש טלית בת ד' כנפות אבל אין חיוב ללובשו ומ"מ לא מקרי רשות לכ"ע וע"כ משום דמצוה עליו שלא יפטור טליתו מחיוב ציצית ועיין בתוס' ערכין ב' בד"ה הכל דאם לא יכול לקנות אינן חייבין לקנות אבל אם יש לו איכא עונש אם משנה אותו להפטר ממנו וע"ז אמרו בפ' התכלת בעידן ריתחא ענשינן וכן הוא בהפרשת חלה דאסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה כמבואר בסי' שכ"ד סעיף י"ד וכן בתרומה דאסור להערים להכניס התבואה במוץ שלה כדי לאכול אדם ממנו מעט מעט עיין בסי' של"א בש"ך ס"ק

קי"ד ובאמת דברי המג"א סי' ח' שמחלק בין ציצית דצריך לברך מעומד ובין ברכת חלה דמיושב משום דחלה רק לתקן העיסה שיהי' מותר לאכול תמוהים מה"ט דגם ציצית רק אם רוצה להנות מהטלית וללבשו חייב ומה בין הנאת טלית להנאת עיסה וכמו דמצוה שיקיים מצות ציצית ולא יפטור ממנו כן הוא ג"כ בחלה שלא ילוש פחות מכשיעור להפטר ממנה ומ"מ א"ש דברי הרמב"ם שמחלק בין הפרשת תרומה ובין שחיטה מה"ט שכתבתי דהפרשת תרומה דומה למצות ציצית ומה"ט פסק נמי הרמב"ם שם שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט אע"ג דהרמב"ם פסק בפ"י מה' קרבן פסח דחגיגה רשות היינו שאינו חובה עליו לא מדאורייתא ולא מדרבנן דלא כמ"ש תוס' פסחים דף ע' דכ"ע מודו דחובה מדרבנן הוא דא"כ הי' לרמב"ם לומר דמדרבנן מחויב אבל מ"מ סבר הרמב"ם דמצוה איכא להביא עם הפסח חגיגה כמ"ש בהלכה י"ב כשמקריבין בפסח בראשון מקריבין עמו ביום י"ד מן הבקר או מן הצאן ועל זה נאמר בתורה וזבחת פסח צאן ובקר היינו אף דהוא רשות מ"מ מצוה קעביד ודומה לציצית והפרשת תרומה ועיין.

ומה שכתבת הא דכתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הל' כ"ה וצריך לברך בכל לילה וכתב הכ"מ דפשוט הוא וכתבת דהרמב"ם רצה להשמיעני דיברך גם ביו"ט שני ולא חיישינן לזילותא דיו"ט כאשר באמת הקשו הראשונים מהא דסוכה דיתובי יתבינן וברוכי לא מברכינן יפה כתבת, ולפי דעתי בפשוט י"ל לפי מה שכתב תוס' בפ' ר' ישמעאל בשם בה"ג דאם שכח לברך באחד מכל הימים שלא יברך עוד בימים שלאחריו משום דתמימות בעינן ותוס' חולקים משום דכל לילה ולילה מלוה בפני עצמו הוא, ועיין בטור תפ"ט ובב"י שם וא"כ לבה"ג דבעינן תמימות ומצוה חדא הוא צ"ע למה יברך בכל לילה ולילה דהי' מסתבר לומר שלא יברך רק תחלת ליל ט"ז וא"כ י"ל דהרמב"ם סבר כבה"ג דתמימות בעינן וקמ"ל רבותא דאפ"ה צריך לברך בכל לילה ונכון.

ועל הא דפסק הרמב"ם דאם בדק בתוך המועד מברך ג"כ על ביעור וכבר עמד בצל"ח על זה דהא לטעם דיהיב הרמב"ם דמשו"ה מברך על ביעור משום שמיד שגמר בלבו לבטל נעשית מצות ביעור קודם שבדק א"כ בבדק תוך המועד ולא ביטל קודם או שנתחמץ לו עיסה בפסח יברך לבער ותירץ משום לא פלוג יע"ש ובאמת יש ליתן טעם לפי דברי הפנ"י שכתב דמשו"ה מברך על ביעור משום דעיקר הברכה על הביעור שאח"כ שישרף החמץ אף שמבטל מיד בשעת בדיקה מ"מ על ביטול לא מברכינן משום דאין מברכין על דברים שבלב ואי הוי מברך לבער הי' משמע דמברך על מה שעושה עכשיו הבדיקה והביטל ובאמת אינו כן דעיקר הברכה על גמר המצוה שישרוף ויבער החמץ רק דמברך בשעת בדיקה משום דבדיקה תחילת ביעור הוא על כן מברך על ביעור דמשמע על

ביעור שיעשה לבסוף ומיישב בזה שיטות הרמב"ם יע"ש, ובאמת הרמב"ם יהיב טעמא אחרינא דמברך על ביעור משום דמברך ג"כ על הביטול שכבר עבר מיד בשעת בדיקה ומש"ה מברך בעל דמשמע לעבר על הביטול וגם להבא על הבדיקה והביעור כמ"ש ב"י דבעל הכל בכלל בדיקה וביטול וביעור וי"ל הא דלא ניחא לי' לרמב"ם בטעמא דכתב פנ"י או משום דסבר דשייך לברך ג"כ על הביטול כמ"ש הבעל העיטור בטור סי' תל"ו דמברך על הביטול לחוד וכן משמע קצת מדכתב הרמב"ם דמה"ט יברך על ביעור לעבר משום הביטול שעבר ואי לא קאי הברכה כלל על ביטול משום דהוי דברים שבלב רק על הבדיקה והביעור עדיין יברך לבער או די"ל דגם הרמב"ם סבר דאינו מברך על הביטול לחוד רק כיון דתקנו לברך על הבדיקה והביעור מברך גם כן על הביטול וכולל בברכה גם הביטול א"כ כיון דגם ביטול בכלל והביטול עושה מיד לאחר הבדיקה הי' לו לברך לבער כיון דהבדיקה והביטול שהוא העיקר מה"ת עושה מיד משו"ה יהיב הרמב"ם טעם דגם משום הביטול צריך לברך על משום דכבר עבר המצוה מיד כשהולך לבדוק וזה דווקא קודם המועד ששייך גם ביטול צריך הרמב"ם לטעם אחר אבל בתוך המועד דליכא ביטול והברכה רק על הבדיקה והביעור לחוד בוודאי אתי שפיר טעמא דיהיב הפנ"י כיון דהבדיקה רק תחילת ביעור הוא ועיקר הביעור שמברך עליו נעשה לאחר הבדיקה מה"ט מברך בעל וא"ש יום א' דר"ח אייר.

לאחר חתימת מכתבי ראיתי בשו"ת מהרל"ח סי' ס"ב שכ' הא דמברך בספירה בכל לילה אע"ג דבעינן תמימות היינו משום דבכל לילה עושה חלק מהמצוה בפני עצמו וצריך לברך ואף לר"י דכתב דאם לא ספר בלילה יספור בשאר לילות משום דכל לילה מצוה בפני עצמו הוא היינו ג"כ דחלק מצוה בפני עצמו הוא ומברך משא"כ ברכת שהחיינו לא שייך לברך על הזמן רק אם עושה כל המצוה ולא חלק ממנו ומפרש בזה דברי הר"ן סוף סוכה שכתב דראיתי מי שכ' דמש"ה לא מברך זמן על ספירת העומר משום דאם לא ספר בלילה לא יספור ביום ורבים תמהו על דברים אלו שאין להם מובן כלל וקשה ג"כ מלולב דבמקדש כל ז' ואם לא נטל ביום לא יטול בלילה ולא יברך זמן אלא כוונת הר"ן דשאני ספירה דלא נגמר המצוה מיד דעד תשלם כל הארבעים ותשעה לא נשלמה המצוה אלא אם הי' הדין דאם לא בירך בלילה יכול לברך ביום ג"כ אם כן כולהו כחדא מצוה אריכתא הוא וכיון שהגיע לזמן התחלת המצוה הי' לו לברך אבל כיון דלא יברך ביום ויש הפסק בין כל חלק וחלק מהמצוה והתחלת הספירה עושה רק חלק מהמצוה לא שייך לברך זמן על חלק מהמצוה כן הוא תוכן אריכת דבריו שם והעליתי יען כי נשאלתי כבר לפרש דברי הר"ן אלו. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מב

שלומים מרובים לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מעוז ומגדל המאוה"ג בנש"ק כש"ת מו"ה ישוע ברוך רייניטץ נ"י אב"ד דק"ק טשעטשאוויטץ וע"א.

מכתבו קבלתי בעידנא שאין דרך הלבלר לצאת בקולמסו ועכשיו באתי להראות כי יקר בעיני פלפולו אשר הציע לפני על קושי' הרב הג' מו"ה דוד דייטש זצ"ל הובא בח"ס או"ח קכ"ד על תוס' ריש פסחים דמי שאין לו קרקע פטור מפסח א"כ מ"ט דר"א דסבר בר"פ א"ד דמכשירין דוחה שבת בפסח הא מבואר בר"פ ראד"מ דמודה ר"א בציצית ומזוזה דאין מכשירין דוחה שבת הואיל ובידו להפקירן א"כ ה"נ נימא הואיל ובידו להפקיר קרקע, ומע"כ יצא לחלק דשאני בפסח דאף דלית לי' קרקע פטור מפסח מ"מ אם עביד מצוה קעביד ומחללין שבת משא"כ במזוזה וציצית דאי מפקר ליתא למצוה כלל וגאון אחד רצה להביא ראיי' לסברתו מתוס' ספ"ק דעירוכין ונדה מ"ד בד"ה איהו מיית וכו' דאף דמותר להרגו בבטן מ"מ מחללין את השבת להביא סכין דרך רה"ר לקרוע את האם דמצוה הוא להחיות את נפשו ראיי' זו חלושה מאד כאשר דחי ג"כ מע"כ דפקוח נפש שאני דאין הולכין בו אחר הרוב וכמה קולות מצינו שהתירו מפני פקוח נפש, ואין הענינים דומין אהדדי ואין להאריך.

ואני אמרתי מאז לפרש בזה כוונת תוס' כתובות דף מ' שתירצו על הא דצריך קרא דאם יאמר לו אבא שיחלל שבת שלא ישמע לו דהא יכול למחול לומר לא בעינא כמו באונס שגירש דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל והטעם כתבו מקצת ראשונים כיון דאפשר למיעקר העשה ברשותה היא קילא ועשה כי האי לא דחי ל"ת, ותירצו דשאני כבוד דמיד כשצוה איכא עשה לעשות מצותו יע"ש ודבריהן צריכין ביאור ואמרתי דבכיבוד אב דמיד כשצוה וגילה דעתו שרוצה בזה ואף שמוחל על כבודו נגד הבן מ"מ אע"ג דלא עובר הבן על העשה דכיבוד אב אם לא עשה רצונו לאחר שמחל על כבודו מ"מ עשה מצוה כיון שעשה רצונו משא"כ באונס אי אמרה לא בעינא אין כאן מצוה כלל וכמו בהשבת אבידה בזקן ואינו לפי כבודו שפטור ומ"מ אם משיב בודאי עושה מצוה ועיין בט"א מגילה כ"ח ע"א והארכתי בתשו' א' בזה הרבה, שוב מצאתי בשיטה מקובצת בב"מ שהעלה כן בשם הרמ"ש וכן הרדב"ז בתשובה דבכיבוד לא נדחה המצוה מכל וכל אבל מ"מ לא דמי לחלוקו דודאי דלא דחי עשה ל"ת וכ"ש פסח דאמר כן בש"ס פ"ק דיבמות דאין לילף שידחה עשה ל"ת שיש בו כרת משום דפסח עצמו בכרת אלא א"כ אם אין מקיים העשה עובר על העשה ומשו"ה התירה התורה נמי להקריב פסח בשבת משום דעובר על עשה שיש בו כרת אבל אם אינו עובר בעשה

רק שמקיים המצוה בכל זאת אם עושה כה"ג לא חמיר העשה לדחות ל"ת וכ"ש שבת אלא בכיבוד אב שפיר י"ל כיון דהאב לא מחיל על כבודו ורק משום דאי בעי מחול הוי קילא שפיר יש לחלק ולומר דכה"ג לא אמרינן דאפשר למיעקר העשה כיון דמ"מ מקיים העשה אף אי אמר לא בעינא והשתא דלא מחיל דחי העשה אבל אי באמת ליכא חיוב עשה עליו אם אמר לא בעינא י"ל דלא דחי ופשוט.

והנה עיקר קושי' של הג' ר' דוד דייטש זצ"ל הוא רק על ר"א ולענין מכשירין אבל לעיקר המצוה לומר דלא יעשה המצוה הואיל ובידו להפקיר אין לנו ללמוד ממכשירין וכן נראה מדברי ח"ס שם ולא כתב שם רק ע"ד פלפול לתרץ דברי הרמב"ם שלא הביא הא דרב אמי דמי שאין לו קרקע פטור לעלות לרגל וכתב דיש סברה נמי לומר לענין עיקר המצוה מדכתב רחמנא דפסח ידחה שבת על כרחך אף דאין לו קרקע חייב לעשות הפסח וממילא ילפינן מפסח דגם לעלות לרגל חייב והא דהביא בח"ס מש"ס מנחות פ' ר' ישמעאל במחכ"ת אין ראייה דשם לא דייק רק דע"כ נקצר שלא כמצותו פסול דאי כשר וקיים המצוה בדיעבד אמאי דחי שבת כיון שיש אופן שיקיים המצוה בלי דחיית הלאו אבל לבטל המצוה לגמרי אין ראיי' משם, ובפרט הרמב"ם פסק דנקצר שלא כמצותו כשר ואפ"ה דחי שבת ועיין בחכם צבי קס"ו שכתב דסבר הרמב"ם דכל הני שנויי דאתמרא בגמרא דחיקא נינהו ואנו אין לנו אלא ככל הני סתמי משנתינו דכיון דעיקר המצוה מ"מ בלילה משו"ה דחי שבת ועיין בתוס' שם באמת שנדחקו ג"כ דמסתבר דומי' דתמיד בענין א"כ להרמב"ם בודאי אין לתרץ כן אלא דבזה יש לומר דוקא בנקצר שלא כמצותו לא פסק הרמב"ם כסוגי' דמנחות שם משום דכ' תוס' דכל הטעם דדומי' דתמיד בעינן וזה דוחק לומר אי ילפינן דקצירת מצוה דוחה שבת מבחריש וקציר רשות משא"כ קצירת מצוה ואין למילף מתמיד כיון דיש לנו קרא מיוחד לקצירת מצוה דדוחה שבת משא"כ פסח דילפינן ממועדו דומי' דתמיד ילפינן מתמיד כמ"ש בתוס' שם ושפיר י"ל דומי' דתמיד בעינן ואי דאין לו קרקע פטור מפסח אמאי דחי שבת כאשר הוכיח בח"ס אלא שכבר כתבתי דשאני התם דלא דחינן המצוה לגמרי משא"כ בפסח.

ובדברי תוס' מנחות שם שכתבו דמסתברא דומי' דתמיד בעינן ומשו"ה אע"ג דלכתחילה המצוה כן בזמנו מ"מ לא הוי דחי שבת אי בדיעבד יצא ניחא נמי הא דאמרינן בש"ס עירובין דף ק' בפלוגתא דר"א ור"י בניתנין במתנה ארבע שנתערבו בניתנין במתנה אחת דר"א סבר שינתן במתן ד' ועיין ברש"י שסבר דאתי עשה דחטאת ונתן על קרנות ודחי לבל תוסיף והתוס' שם הקשו באמת לר"י אמאי לא דחי ותירצו יע"ש, והא שם גם הניתן במתן ד' בדיעבד יצא וכיפר במתנה אחת ואמאי דחי העשה וע"כ דשאני קרבן דלא ניתן

שבת לדחות כלל מפני העשה אלא דהתורה התירה ממועדו להקריב תמיד ופסח שפיר יש לומר דומי' דתמיד דוקא אבל היכא דאתינן מכח עשה דוחה ל"ת אע"ג דבדיעבד כשר מ"מ העשה לא קיים וידחה ל"ת ועיין ברשב"א שבת כ"ד הא דצריך לומר דמשו"ה לא דחי עשה דשריפת קדשים יו"ט משום דהוי עשה ול"ת אע"ג דאפשר לשרפו למחר מ"מ לא מקרי זה אפשר לקיים שניהם כיון דעכשיו לא יכול לקיים וחביבה מצוה בשעתא ועיין ג"כ בתוס' יבמות בסוגי' דעשה דוחה ל"ת דמה"ט לא ילפינן משריפת קדשים אבל מ"מ צריך קרא ויש להאריך בכ"ז.

והנה הצל"ח דף ח' ע"ב יצא לתרץ דברי הרמב"ם שהשמיט הא דרב אמי דמי שאין לו קרקע פטור מלעלות לרגל והביא הקושי' בשם הג' ר' ישעי' ברלין זצ"ל וכבר קדמו במשנה למלך בפ"ב מחגיגה ובתחילה רצה לומר דתלי' אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי ואח"כ דחי דמשכחת ג"כ גר דיש לו קרקע ע"י ירושה מבנו וראיתי במרכבת המשנה בפ"ט מהל' נדרים שכתב די"ל דהרמב"ם דחי הך דרב אמי מסוגי' דנדרים דף ל"א ע"א דפריך מסיפא מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותיים ופריך בש"ס ואמאי והא מצוין נינהו והרי כותיים לא עדיפי מגרים ואין להם קרקע כמ"ש הרמב"ם פי"א מה' מעשר שני הל' י"ז וע"כ סתמי דגמרא לא סבר כרב אמי ודבריו תמוהים דממעשר שני אין ראיי' דהתם תלי' אי ישנו בירושת הארץ דלא יכולין לומר האדמה אשר נתת לי וכן בהבאת ביכורים תלי' בירושת הארץ ואפילו אי קנין פירות כקנין הגוף לא יכול לומר אשר נתת משא"כ לעלות לרגל דתלי' רק אם יש לו קרקע מקנין הגוף שפיר משכחת ג"כ בגר כמ"ש בצל"ח.

ולפי דברי של צל"ח נ"ל דהנה בתוס' ר"פ חגיגה בד"ה חוץ מחרש וכו' הקשו אמאי לא תני נמי מקמץ ובורסי ומי שאין לו קרקע ותירצו דפסול דגופא כחשיב לאפוקי הנהו דפסולין מחמת דבר אחר והרמב"ם כתב דגם מקמץ ובורסי חייב אם מטהרין גופן ומלבושין ועיין בכ"מ שם בשם הר"י קורקוס דגם האחרים מודים דאם מטהרין חייבים וכתב בספר שיח יצחק על חגיגה דזה כוונת תוס' בתירוצם דוקא פסול דגופא קחשיב משום דאין בידם לתקן את עצמם שיהי' חייבים וכן במי שאין לו קרקע כן בדידו לקנות ולתקן עצמו דאפילו בקרקע כ"ש נמי סגי ומשו"ה לא מוכח ממתניתן דמי שאין לו קרקע חייב מדלא תני במתניתן דפטור די"ל דה"ט דבידו לתקן עצמו אבל זה ניחא אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף שפיר בידו לקנות קרקע וקרינן ולא יחמוד איש ארצך אבל אי קנין פירות לאו כקנין הגוף ורק אי ירש מבנו יש לו קנין הגוף זה לא מקרי בידו לתקן את עצמו וא"כ קשה אמאי לא תני במתניתן דמי שאין לו קרקע וע"כ מוכח ממתניתן דגם

מי שאין לו קרקע חייב ור' אמי י"ל דסבר קנין פירות כקנין הגוף אבל הרמב"ם דפסק לאו כקנין הגוף מוכח ממתניתן דלא תני דחייב אף במי שאין לו קרקע כנ"ל ע"ד פלפול ליישב דברי הרמב"ם.

אלא לפמ"ש הטורי אבן בחגיגה שם בד"ה ועבדים שא"מ יש לדחות קצת ועיין בירושלמי פ"ג דפאה ר"י בשם ר"י מי שאין לי קרקע פטור מן הראיון וכן ר' יוסי בשם ריב"ל סבר דפטר מראיי' דכתיב ולא יחמוד איש את ארצך, ובזה נדחה תירוצו של הצל"ח שכתב משום דהרמב"ם פסק כרב דלית לי' שלוחי מצוה אין נזקין בחזירתן וע"כ בהליכתן יליף מלא יחמוד דהא בירושלמי מפורש דר"י וריב"ל סברו דפטור ובודאי הלכה כוותם נגד רב ותמוה שלא מצאתי בדברי הרמב"ם כלל הך דשלוחי מצוה אינן ניזקין והשמיטו לגמרי וצ"ע, מפני הטרדות תהי' פה שביתת קולמסי וד' יאיר עיני בתורתו ידידו הדוש"ת פרעסבורג יום ג' סדר תו"מ תרמ"ב לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בפ"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מג

שוכ"ט לכבוד הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים המאוה"ג מורג חרוץ ובקי בע"פ עדני העצם כש"ת מו"ה זכרי' שפירא נ"י אבדק"ק ווראנוב והגליל יע"א.

אחדש"ה את מכתבו קבלתי על נכון ויען כי הייתי אני טרוד בלימוד שיעורין כסדרן עם בני הישיבה הע"י לא יכולתי לשום עיני על ג' הערות אשר כתב על דבר קדוש זקני מאוה"ג בעל ח"ס זצ"ל, וראשון לציין אשר העיר באו"ח סי' ט"ו שהביא ספק בשם הג' ישועות יעקב היכא דעשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אם נזדמנו דרבנן ודאורייתא יחד אם גם כה"ג עשו חיזוק או לא וכ' בח"ס דהדבר פשוט מש"ס תענית י"ז ע"ב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו וכן י"ח ע"א לאסור יום שלאחריו אף ע"ג דר"ח ויו"ט דאורייתא ולא עשו חיזוק ומבואר להדיא היכא דמקלע אהדדי בעי חיזוק ומעכ"ת תמה מש"ס יבמות דף ל"ו ע"ב ר"מ ור"א אמרו דבר אחד וכו' א"נ עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא משום דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אבל הכא דאורייתא ומפרש פרשי מיניה וגם שם דאורייתא אשת אח ומעוברת חבירו יחד ואפ"ה לא עשו חיזוק משום דפוגע גם בדאורייתא עכ"ל הנה ספר ישועות יעקב אין אתי במחיצתי ויען כי קשה להקשות בדברים כאלו כי אין לדמות גזירות ותקנת חכמים אהדדי כי הרבה פעמים מצינו שעשו חיזוק כשל תורה ופעמים יותר משל תורה וגם שלא עשו חיזוק כלל עיין בתוס' כתובות פ' אע"פ דף נ"ו ע"ב על כן אמרתי לעיין בו ושלחתי אחריו ומצאתי בהלכות ר"ח שמדבר מזה אבל כתב שם רק ואין לומר לפרש יותר קושיתו שם לפמ"ש הרא"ש נדרים אע"ג דנדר חל על דבר מצוה וכשאירעו בו

שבת ויו"ט הנדר חל להתענות מ"מ יו"ט דדבריהם חמור לענין זה שאין הנדר חל עליו להתענות משום דחכמים עשו חיזוק יותר משל תורה ומשו"ה אמרו בש"ס תענית יחיד שקיבל עליו להתענות ב' וה' של כל השנה ואירעו בו ימים הכתובי' במגילת תענית אם קדמה גזרתינו לנדרו ידחו נדרו ואם כן לשיטת הרמב"ם דגם ר"ח דאורייתא ואסור להתענות עיין סעיף ד' מאי מקשה בתענית דף י"ז ונימא מתרי ניסן ור"ח גופא פשיטא דאסור דהא יש נפקותא בנדר להתענות ולא צריך לאוקמי לענין יום שלפניו וע"ז כתב דאין לומר דכה"ג לא עשו חיזוק משום דיש בדבר איסור תורה דהא גם לענין יום שלפניו או שלאחריו אמרו דר"ח לא בעי חיזוק ואפ"ה אסרו יום שלפניו משום מגילת תענית והוא בעצמו הביא הראי' של ח"ס שאין לחלק כן ואפי' כה"ג עשו חיזוק אלא דקשה וסתרו דברי הש"ס אהדדי דמיבמות משמע דכה"ג היכא דתקלע דאורייתא ודרבנן יחד לא עשו חיזוק ונ"ל דיש לחלק דלענין יום שלפניו ולאחריו של הימים שנאמרו במג"ת כיון דתקנו דגם לפניהם ולאחריהם יהא אסור משום חיזוק דבריהם שלא יבואו להתענות בימים שתקנו ליו"ט שחששו שיקילו בו כיון דלא הוי רק מדבריהם שפיר י"ל כיון דבכל שנה ושנה כן הוא דמתרחש ר"ח או יום טוב בתוך ימים אלו לא אמרו בו חוץ וגם אי מקלעי לפני ר"ח נמי החמירו ותקנו כן אבל במעוברת חבירו דלא הוי אלא קנס וקנסו את הבעל שלא יכול להחזיר אשתו או אפילו מת העובר או הפילה שצריך להוציאה בזה שפיר לא קנסו כיון דבלא"ה מפרש פרשי מיני' כיון דהוי איסור תורה וגם לא שכיח שיעבור אדם על איסור תורה ולא שייך לא פלוג בתקנתן במלתא דלא שכיח ועיין בתוס' יבמות שם ד"ה חיזוק וכו' אי דרבנן דהכא ר"י והא הוא סבר בכתובה עשו חיזוק יותר משל תורה ותירצו משום דלא שכיח שישא אדם מעוברת חבירו וח"כ יש לומר אף על גב דר"מ גזר גם כה"ג במלתא דלא שכיח זה דוקא במעוברת לחוד אבל לא אם ג"כ יש איסור דאורייתא דלא שכיח כלל שיעבור ולא פלוג לא שייך כיון דלא רגיל ושכיח שישא מעוברת חבירו ובזה יש לישב גם קושי' השועות יעקב דדוקא לענין לאסור יום שלפניו או לאחריו כיון דלא עקרו דבר רק הוסיפו לאסור שגם יום שלאחריו אסור להתענות לא חילקו בזה ואפי' קודם ר"ח או יו"ט נמי גזרו ולא פלוג וממילא אפי' קיבל עליו תענית לא מהני אבל אם נדר שלא להתענות בר"ח ויו"ט אפילו ע"י שכולל שאר ימים נמי לא שכיח דהא אסור להתענות בהם מה"ת ויעקרו ד"ת ויאמרו דלא צריך להתענות זה ודאי לא שכיח וי"ל כה"ג אי מקלעי דאורייתא ודרבנן יחד לא גזרו ולא אמרו לא פלוג כיון דלא שכיח שיקבל עליו להתענות בראש חודש ויום טוב משא"כ ביום שלפניו דמשום לא פלוג הוסיפו לאסור וממילא דבריהם חמור לענין זה שאפילו נדר להתענות אינו חל עליו

כיון דיום זה דלא הוי רק מדבריהם ויזלזלו בדבריהם להתענות ומשו"ה חיזקו דבריהם שאפי' נדר נמי אינו חל משא"כ אם קיבל עליו להתענות בר"ח דלא שכיח שיקבל עליו להענות כה"ג לא אמרו דנדר בטל אע"ג שהוא גם כן מימים שנכתבו במג"ת ועיין.

שנית מה שהעיר בסי' קכ"ז קושי' בשם הג' מו"ה אליעזר קוניטץ הובא בתשובה מאהבה ח"א קכ"א במתניתן פסחים כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה דהא ר"א שמותי מתלמידי ב"ש וסובר חמץ בכותבות ורבא קאמר ביומא פ' יוה"כ דכותבות יותר מכביצה ובפסח יש קפידא שלא לאפות יותר משיעור חלה כדאמר בפסחים מ"ח קבא מלוגנאה לפסחא וכן לחלה ובטומא הפרשת חלה לכ"ע א' ממ"ח וכיון דשיעור חלה מ"ג ביצים וחומש לא יגיע החלה לשיעור ביצה ואינו עובר עליו בבל יראה ומעכ"ת התפלא דהא מבואר שם דר"נ בשם ר"א קאמר חילוף הדברים מר' ישמעאל בנו של ריב"ק ובחיטין שלשה קבין ובשעורין קבין וע"כ דסברו דיכולין לאפות יותר משיעור חלה דהא ג' קבין יעלה ע"פ החשבון דהקב הוא ד' לוגין ולוג ששה ביצים וא"כ העיסה ע"ב ביצים ושיעור חלה אחד ממ"ח מהעיסה יעלה הרבה יותר משיעור כותבת ולא קשה כלום הקושי' אשר טרחו לישב וזה איזה שנים אשר גם למדן מופלג פה הציע לפני התימה זה על הגאונים וקשה לומר שנעלמו לפי שעה מהם הסוגי' אשר היא במקומה שם.

ובזה יפורש היטב המשך הסוגי' שם לאחר שהביא תחילה הא דקאמר ר"א לר"י לדבריך הרי הוא עובר בבל יראה ובב"י הביא הפלוגתא בן ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ור"א במה יכול לאפות בחיטין ובשעורין דמשום דקאמר ר"א ג' קבין חיטין וקבין שעורין שפיר קאמר דעובר בב"י ובב"י ובאמת לדידי בלא"ה אפי' אי לאו ר"א שמותי נמי קשה דהא אפילו יהי' החלה כזית או אפי' כביצה נמי יכול להפרש החלה ולאחר שהפרש יכול לחלק החלה לכמה חצאי זתים ואפי' כולם בביתם לא מצרפינן לעבור עליו אי לאו דחוט של בצק מצרפן או עריבה אבל בלא"ה לא חייב על ח"ש אפי' יש כמה חצאי זתים בביתו כמבואר בסוגי' דאלו עוברין מ"ה ע"ב ועיין במג"א סי' תמ"ב ובשו"ת פנ"י סי' ט"ו שהאריך בזה וגם בלא זה נמי כיון דמה"ת אין חייב להפריש רק כ"ש רק מתתנו צריך להפריש כדי שיעור נתינה ועיין בנוב"י מה"ת סי' ר"א שהאריך בזה והכא כיון דליכא פסידא לכהן בזה לכ"ע יכול להפרש כ"ש ואינו עובר בב"י ובתשובה מאהבה שם מקשה רק לדברי טור ריש הל' חלה דדרשה דתתנו רק אסמכתא ולדידי אפי' הוי דרשה גמורה כמו שהאריך בנוב"י דיש שיעור מה"ת לנתינת חלה לכהן מ"מ כיון דלא יפסיד הכהן יכול להפריש רק כ"ש ולא יעבור וע"כ צ"ל כמ"ש בתשובה מאהבה שם דלר"א לא קשה

דהא רצה לומר תקנה להנצל מאיסור דאורייתא דגם לענין ביעור שיטות רוב אחרונים דחייב על ח"ש והא דקאמר לדבריך הרי הוא עובר עליו בב"י היינו ר"י לשיטתו דהוא מתלמידי הלל ומעיקרא לא קשי' מידי דהא הוא סבר חמץ כזית אלא לפמ"ש דיכול לחלק החלה לחצאי זתים ואינו עובר עליו בב"י עדיין לא א"ש וי"ל כאן דאמר ר"י רק סתם מפרשתה ומניחה עד הערב ולא זהו חמץ שמוזהרין עליו משמע דאינו עובר כלל ויכול להפרש כמו בשאר שנה ועיין.

ועל השלישית אשיבנה בח"ס יו"ד סי' רצ"ד על הדגול מרבבה דבתינוק תוך שלשים ל"ש חזקת חי וכתב ולא ידעתי מנ"ל הא בספ"ק דעירוכין אמרינן כן בעובר שכבר מתה האם להס"ד ולבסוף מסיק קמ"ל דגם זה מקרי חזקת חי ומע"כ תמה דמדברי הרמב"ם משמע איפכא שכתב בפ"ב מה' שבת הל' ט"ו שספק נפשות להקל ואפי' לזה שאין חזקתו חי, הנה גם בטור כתב שאפילו ספק בזה שלא הי' בחזקת חי דוחה שבת אלא דזה יש לדחות דלא מוכח מדבריהם נגד הח"ס דכוונת הרמב"ם וטור נמי אפי' אין חזקתו חי היינו שלא ראינו אותו חי לפנינו כשאר אדם רק שאמו הרגישה חיותו במעיה וע"ז קאמר קמ"ל דגם זה חזקת חי וכונת הרמב"ם וטור דלא הי' לו חזקת חי כשאר כל אדם ומש"כ דהא י"ל קמ"ל איפכא דלא הוי חזקת חי בודאי י"ל כך וי"ל ג"כ דהוי חזקת חי וכן מצינו הרבה פעמים אלא דכונת ח"ס מנ"ל לדג"מ בפשיטות לומר דלא הוי חזקת חי כיון דיש לפרש קמ"ל דהוי באמת חזקת חי, אלא בתשובה הסמוכה רצ"ה בסופה כתב לפום רהיטא לא עיין בספ"ק דעירובין דמבואר דיהיבנא ליה חזקת חיות בודאי צ"ע מנ"ל דהפשט דקמ"ל דיש חזקת חיות דלמא איפכא דקמ"ל אע"ג דאין לולד חזקת חיות נמי מחללין והכא מסתבר טפי דהא אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב ואפי' כמה ספיקות נמי מחללין ומסתבר דלא צריך נמי חזקת חיותא דמעיקרא ועוד משמע מדברי קדוש זקני דגם בספק נפל נמי שייך חזקות חיות כיון דהרגישה חיות העובר במעיה וממילא בספק אם נסתפק לן אי עוד חי הולד אחר למ"ד יום כדי שיצא מתורת נפל אמרינן מכח חזקת חיות דמעיקרא שבודאי נמי חי אחר שלשים וממילא אינו נפל.

ולולי דברי קדשו הייתי אומר דאם אנו דנין אם הנולד נפל הוא או לאו וליכא דרוב אינם נפל כה"ג גם הדג"מ מודה דיש חזקת חיות אבל ביושבת על המשבר דלא נולד הולד ומתה האם דליכא רוב דאינם נפל א"א לומר ג"כ חזקת חיות דהא חיות הנפל אינו חיות ולא נכנס בגדר בעלי חי כלל וחיות של נפל הוי רק כזנב הלטאה ואין להחזיק מחיות זה לומר דיחי' גם לאחר שלשים ויהי' בן קיימא דלא דמי חיות נפל לחיות ב"ק כמו שאמרינן בשבת בפר"א דמחתך בבשר בעלמא הוא משא"כ בכלו חדשיו רק דאנו

מסופקים אם הוא מת או חי אז י"ל חזקה דחזקת חיות במעי האם הועיל להחזיק דעדין הוא חי וכה"ג שפיר י"ל כסברת הח"ס דגם חזקת חיות במעי האם מקרי חזקת חיות, ובזה מובנים דברי המג"א בסי' ש"ל ס"ק ט' שהביא קושי' בשם הע"ש מ"ש ביושבת על המשבר דמחללין שבת ובספק בן ז' או ח' אין מחללין אע"ג דגם ביושבת על המשבר לא הי' לולד חזקת חי מעולם ותירץ במ"א משום דיושבת על המשבר איירי בכלו לו חדשיו, ועדיין צ"ע דהא גם בכלו ספק הוי דלמא כבר מת הולד במיתת האם או לא והוי נמי ספק ומ"ש מספק נפל וע"כ צ"ל דבספק נפל א"א לומר חזקת חיים משום דאינו נכנס בגדר החי כלל ובלא חזקת חיות לא מחללין משא"כ ביושבת על המשבר וקים לן דכלו חדשיו דיש לעובר חיות ורק דאנו דנין אם כבר מת העובר או לא שפיר מחללין משום חזקת חי דהי' לעובר במעי האם וא"כ מוכח דקמ"ל היינו דגם זה מקרי חזקת חיות אבל בלא קים לן דכלו חדשיו לא מוכח דמקרי חזקת חי ואדרבה מדברי המג"א משמע להיפך. ועוד יש לי דברים בדברי המג"א שם, שוב מצאתי מש"כ על דברי מג"א ביד אפרים ורוב דברי מצאתי שם ע"כ לא הארכתי, ובפרט כי בלא"ה קשה עלי מעשה הכתיבה מפני כאב עינים וקשה עלי לעיין בספר וד' יאיר עיני בתורתו ידידו הדש"ת. פרעסבורג ה' יתרו תרמ"ב לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מד

שלום לך תלמידי המופלג מורג חרוץ וותיק מלא עתיק בע"פ מו"ה מרדכי אליעזר עהרעגגרובער שיחי' לאי"ט יושב עה"ת בק"ק פאקש יע"א.

מכתבך קבלתי על נכון ושמחתי לדעת כי יושב אתה על התורה ועבודה וה' ירים קרנך בקרוב ובכבוד ועמדת על דברי ח"ס יו"ד סימן צ' מה שיצא לתרץ שם קושי' השואל ברש"י פסחים מ"ה ע"א ד"ה ור"ע שפירש דרבנן דפליגי על ר"א בכותח הבבלי ס"ל געולי נכרים חידוש הוא וטעם כעיקר לאו דאורייתא אם כן לר"מ דאוסר נותן טעם לפגם ולית לי' געולי נכרי חידוש הוא ע"כ לא יחלוק על כותח הבבלי וא"כ מה קאמר ר"נ דלמא ר"מ לא קאמר רק בנוקשה אבל בתערובות לא ולרש"י א"א דהא ר"מ סבר טעם כעיקר דאורייתא ובח"ס מתרץ די"ל דרש"י סבר דאין לוקין על טע"כ דאי ממשרת אין מזהירין מן הדין ומגע"כ הוי רק עשה וקושו' רש"י דאי טע"כ מה"ת א"כ מסתבר גם לחכמים לרבות מכל דללקי על תערובות חמץ דהא היכא דיש סברא כתבו בתוס' דדרשינן כל אבל לר"מ לא קשה דהא באמת גם לר"נ דרש כל לענין נוקשה ולא קשי' לרש"י רק לר' יהודא דסבר כיון דפליגי רבנן בתערובות מכ"ש נוקשה א"כ אי טע"כ דאורייתא הול"ל לדרוש כל לענין מלקות יע"ש שכתב דעדיין לא פלטינן מן הדוחק.

ולדידי לא קשה די"ל דרש"י סבר דלשון ועל עירובו בלא כלום משמע דליכא איסור מה"ת כלל לרבנן וכן מוכח מר"ש בטבול יום שהקשה דלעבור עכ"פ גם לרבנן משום ח"ש ומכח זה העלה דח"ש דתערובות מותר מה"ת ודברי ר"ש אלו נעלמו במח"כ ממהרש"א כאן בתוס' ד"ה לענין חמץ וכו' יע"ש, וכן משמע דאי אסור מה"ת לא שייך לומר ועל עירובו בלא כלום וזה דלא כר"ן שכתב דלרבנן עכ"פ תערובות מה"ת אסור מצד ח"ש אי לא נתבטל וכן סבר הטור בסימן תמ"ב דלרבנן תערובות ונוקשה מה"ת מותר לגמרי ורק אסור מדרבנן ועיין בב"י שם דרצה לדייק מדברי חכמים דמה"ת מודו רבנן דאסור רק דאין לוקין עליו מדלא קאמרו ועירובו מותר ועיין בט"ז שהקשה בדברי ב"י.

ונ"ל דזה אינו דיוק לפי מה שהקשה הריטב"א בחולין צ"ב על הא דמוקי הא דתנן במתניתין וחלבו מותר לד"ה היינו שמנו של גיד ומסיק בגמרא דמודה ר"מ דאסור מדרבנן וא"כ קשה האיך פסק ותני מותר במתני' במידי דעכ"פ מדרבנן אסור ומתרץ משום דאיסור דשמנו של גיד לא היה מתחילתו גזרה דרבנן אלא דישראל קדושים נהגו בו איסור וקיל משאר דרבנן פסק וקאמר מותר ע"ש למדנו מדבריו דהיכא דאסור עכ"פ מדרבנן לא שייך לומר סתם מותר וא"כ מה"ט לא קאמרי רבנן דעירבו מותר כיון דעכ"פ מדרבנן אסור אבל עירובו בלא כלום שפיר קפסיק ותני כיון דר"א קאמר על עירובו בלאו ע"ז קאמרו רבנן בלא כלום היינו מה"ת אינו עובר בלא כלום אבל עכ"פ מדרבנן אסור ומשו"ה שפיר הקשה רש"י דאי טע"כ מה"ת א"כ האיך קאמרו לא כלום ותירץ דסברו טע"כ לאו דאורייתא וממילא ל"ק לר"מ לר"נ דסבר דלא אמר ר"מ רק לענין נוקשה דחמיר היינו דאין לוקין רק על נוקשה אבל מ"מ תערובת לר"מ דסבר טע"כ מה"ת בוודאי אסור ובמתניתן דקתני הרי אלו באזהרה משמע דלאו גמור הוא ולוקין משו"ה לא מוקי כר"מ וא"ש הכל ומדברי רש"י אלו דלא הקשה רק לרבנן ולא נמי לר"א למאי צריך ריבוי דכל בחמץ כיון דטע"כ דאורייתא מוכח ע"כ דרש"י סבר דאין לוקין על טע"כ רק מה"ת אסור ומה"ט צריך ר"א לדרוש כל בחמץ דלוקין על תערובות חמץ ולא הקשה רש"י רק לרבנן דמשמע דמותר לגמרי מה"ת כמ"ש, אלא דצ"ע קצת מרש"י חולין סוגיא דטע"כ צ"ח ע"ב ד"ה לטעם כעיקר שכתב דרבא לית ליה טע"כ בחולין וכן שמעינן לי' לר"י בע"ז ס"ז כל טעמו ולא ממשו אין לוקין עליו מוכח דסבר רש"י דאי טעם כעיקר דאורייתא לוקין ג"כ עליו ועיין.

והנה הטור כתב דר"א סבר דתערובות ונוקשה בלאו וכבר תמהו עליו דהא תניא כוותי' דר"י ולא כר"נ דסבר דתערובות וכ"ש נוקשה וכמה תירוצים נאמרו ליישב דברי הטור בדרך ארוכה וקצרה וגם אני אענה מה שנלע"ד דהנה המל"מ כתב דהתכי' כותי'

מהברייתא הוא משום דאי כר"נ דחמיר נוקשה מתערובות ור"א אוסר בתרתי א"כ מנ"ל לרבות מכל תרווייהו כיון דנוקשה חמיר דלמא לא מרבי הקרא רק מה דמסתביר וחמור טפי ותערובות מנ"ל ולר"י לא קשה לר"מ מנ"ל תרתי כיון דתערובות חמיר דלמא תרתי ילפותא אית ליה לר"מ לרבות תרווייהו אבל ר"א דיליף מכל מחמצת מנ"ל לרבות גם תערובות כיון דנוקשה חמיר וזה דווקא בהו"א דסבר דריבוי דר"א הוא מלשון מחמצת מדלא קאמר חמץ ומחמצת לא משמע יותר נוקשה מתערובות ומנ"ל לרבות תרווייהו אבל כדמסיק דיליף מריבוי דכל מרבינן כל דבר חמור וקל מה שיכנס תחת סוג חמץ יעיי"ש.

ודבריו במח"כ דחוקים בפרט מה שרצה להסביר החילוק אי ילפינן ממחמצת א"א לרבות הכל ואי מכל מרבינן הכל והצל"ח תמה עליו א"כ לאיזה צורך כתיב מחמצת לרבות מחמת ד"א כיון דמכל מרבינן הכל שנכנס תחת סוג זה, ונ"ל להוסיף מיא וקמחא ע"ד מל"מ דהבעל המאור כתב דר"א מרבי עירובו משום דדמי למחמצת דמרבינן לנתחמץ מחמת דבר אחר ומה"ט כתב אע"ג דרבנן לא דרשי כל לרבות מ"מ צריך מיעוט דכל אוכל חמץ משום דהוי ילפינן תערובת חמץ ממחמלת דדומה לנתחמץ מחמת דבר אחר משו"ה צריך מיעוט גם לרבנן, ולפ"ז י"ל אע"ג דנוקשה חמור מ"מ מסתבר לרבות מכל ג"כ תערובות דפשטות הקרא כן הוא כל מחמצת לא תאכלו היינו לא נתחמץ מחמת דבר אחר דווקא אלא כל מחמצת אף תערובות שהוא כנתחמץ מחמת ד"א ודומה לו משא"כ נוקשה לא נזכר בקרא דומה לו כלל דמה ענין נוקשה לנתחמץ מחמת ד"א אע"ג דנוקשה חמור יש לרבות תערובות מפשטות דקרא וממילא נתרבי נמי נוקשה כיון דחמור מתערובות אבל ר"י דסבר דתערובות חמור א"א לרבות נמי נוקשה כיון דתערובות חמור, ולפ"ז בהו"א דלא הביא עוד הברייי' דמרבינן מלשון מחמצת נתחמץ מחמת ד"א שפיר קאמר תניא כוותיה דר"י כמו שמפרש המל"מ דאי נוקשה חמור מנ"ל לרבוי ג"כ תערובות אבל כדמסיק והביא הברייתא דמחמצת לנתחמץ מחמת ד"א וכל אתי לרבות שפיר י"ל אף דנוקשה חמור מ"מ יש לרבות מכל מחמצת תערובות דדומה למחוצת וכיון דנוקשה חמור לר"נ חייב לר"א כ"ש אנוקשה ושפיר כ' הטור למסקנא דלר"א חייב על תערובות ונוקשה דלא קאי התני' כוותי' דר"י ולא קשה ג"כ קושי' הצל"ח לדברי כמובן ואין להאריך, וי"ל דגם הרי"ף סבר כן דלפי האמת נדחה התני' כוותי' ופסקינן כר"נ דנוקשה חמור כמ"ש הב"י לטור משום דמסתבר דנוקשה חמיר ול"ק קושי' הר"ן מנ"ל לרי"ף לפסוק כרבנן דעל עירובו בלא כלום דאי משום סתמא דשיאור ישרף דאתי כרבנן דאינו עובר על נוקשה מנ"ל תערובות כיון דתניא כוותי' דתערובות חמור אבל אי הרי"ף

והטור בחדא שיטה אזלי א"ש דלאמת נוקשה חמור וכיון דסתם מתניתן דשיאור דלא כר"מ ואין לוקין על נוקשה כ"ש על תערובות ועיין.

והר"ן תירץ דרי"ף הוכיח דהלכתא כרבנן גם בתערובות מהא דאמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מנזיר מוכח מדלא נקט גם כן חמץ דלא אמרינן היתר מצטרף לאיסור דלא כר"א דדריש כל לחייב גם בחמץ ותוס' הקשו לקמן דף מ"ה ע"א בשם הרשב"א אהא דקאמר דלא ילפינן לר"ע ממשרת היתר מצטרף לאיסור לכל התורה משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד אמאי לא קאמר נזיר וחמץ והניחו בתימא יע"ש ועיין במהרש"א שם שהקשה לדבריהם כיון דר"י אליבא דר"ע קאמר למילתי' ואיהו דרש כל להיתר מצטרף לאיסור בחמץ תקשי לר"י קושית התלמוד א"ה לענין חמץ בפסח נמי כדמקשי לעיל לזעירי וראיתי בשעה"מ פ"א ח"מ סוף הלכה וי"ו דרצה לתרץ קושית מהרש"א דר"י במשרת ס"ל כר"ע דדריש ליה להיתר מצטרף לאיסור ובחמץ לא ס"ל כוותי' דר"ע דדריש כל ומשו"ה לא קאמר חוץ מחמץ משום לדידי' לא ס"ל בהא כר"ע אבל לזעירי פריך שפיר כמאן כר"א ממ"נ דאי אליבא דר"א קאמר ולי' לא ס"ל א"כ אמאי לא קאמר נמי חמץ בפסח כדקאמר בל תקטירו ואי לר"א וס"ל כ"ש דקשי' טפי ומסיים וזה פשוט.

ובמח"כ מלבד דאין הדבר פשוט אדרבה דבריו מאוד תמוהים דמהרש"א לא הקשה כן על הש"ס דמשני דר"י כר"ע דא"כ כיון דר"ע דריש כל כמ"ש תוס' לחד תירץ א"כ אמאי לא קאמר ר"י נמי חמץ בפסח דזה בוודאי לא קשה כלום כמ"ש בשעה"מ די"ל דלענין משרת סבר ר"י כר"ע דילפינן מיני' היתר מצטרף לאיסור ולא טע"כ ולא סבר כר"ע דדריש כל ורק לענין איסורא דרש ר"י כל כמ"ש תוס' ומשו"ה לא חשיב נמי חמץ בפסח אלא דמהרש"א העמיד קושיתו על התימא שכתב תוס' בשם הרשב"א דממ"נ אי סבר הרשב"א דר"י דוקא לענין משרת סבר כר"ע ולא ס"ל בהא כר"ע דדרש כל א"כ מאי הקשה הרשב"א אמאי לא קאמר חמץ וחטאת שני כתובים דהא ר"י גופא לא ס"ל כר"ע דדרש כל בחמץ רק דרשת משרת סבר כר"ע והוכרח לתרץ משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים אליבא דר"י וכיון דהקשה הרשב"א דיאמר חמץ עם נזיר דהוי שני כתובים ע"כ דקושיתו כיון דר"י אליבא דר"ע קאמר ור"ע דריש כל אמאי לא קאמר חמץ ונזיר א"כ שפיר הקשה מהרש"א לדבריו דא"כ ליקשי נמי דלחשוב חמץ בפסח כיון דלר"ע קאמר ומשו"ה מדייק המהרש"א בקושיתו לדבריהם ודברי שעה"מ תמוהים שהעלים עיניו במח"כ מזה ועיין.

ואשר אני אחזה לתרץ קושי' הרשב"א ע"ד פשוט דהנה לתרווייהו בין לר"נ ובין לר"י יש להרבות מכל או נוקשה או תערובות או תרווייהו אלא דפליגי אי תערובות חמור מנוקשה או נוקשה חמור דלר"נ ר"א מרבי תרווייהו תערובות ונוקשה ור"מ רק חדא ולר"י איפכא ולפי"ז י"ל הא דאמרינן דאתי כל לרבות תערובות היתר מצטרף לאיסור ולא נוקשה היינו אי לא אמרינן בכל התורה היתר מצטרף לאיסור רק בחטאת ונזיר והוי שני כתובים ולא ילפינן א"כ שפיר י"ל דאתי כל דחמץ לרבות תערובות אך אי ילפינן ממשרת לכל התורה היתר מצטרף לאיסור א"כ מנ"ל לומר דכל דחמץ אתי להיתר מצטרף לאיסור דהא ממשרת ילפינן ומסתבר בודאי יותר לומר דאתי לנוקשה מלומר דאתי להיתר מצטרף לאיסור ולעשות שני כתובים אלא לפי האמת דמשני דהוי נזיר וחטאת שנ"כ ולא למידין לכל התורה שפיר דרשינן כל דחמץ לרבות עירובו דמסתבר לר"י טפי מנוקשה אבל קודם דמשני דהוי נזיר וחטאת שני כתובים לא יכול לומר חמץ לר"ע דדריש כל דיותר דרשינן כל לנוקשה לכ"ע קודם שנאמר דהוי שנ"כ שלא ליליף ממשרת.

והנה המהרש"א כתב דקושי' הרשב"א הוא דוקא לתירץ ראשון שבתוס' דדריש ר"ע כל דחמץ אבל לתירץ שני דלא דריש כל רק היכי דמסתבר אבל היכי דאין סברא לדרוש כי הכא גבי עירוב לא דרשי ליה רבנן לק"מ דר"ע נמי לא דריש יע"ש ולכאורה יש להקשות דעדיין הול"ל דהוי נזיר וחמץ שני כתובים ואי משום דלא מסתבר לרבות עירוב מכל דאין סברא שיהי' היתר מצטרף לאיסור א"כ אדרבה אז ילפינן ממשרת היתר מצטרף לאיסור ע"כ לכל התורה אע"ג דאין סברא וא"כ ביותר יש לנו לומר דכל דחמץ אתי' לרבות עירוב והוי שני כתובים ולא נאסר עירוב רק בנזיר וחמץ אלא דזה אינו דדוקא אי בכל התורה לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור אז אין סברא לרבות מכל דחמץ היתר מצטרף מה שאינו בכל איסורים אבל אי באמת בכל התורה אסור אין חידוש דהא דאמרה התורה לא תאכל בכזית היינו היתר עם איסור יחד ומצטרפין לכזית וביותר א"ש לפמ"ש הרא"ם הובא במשנה למלך בפ"א מהל' חמץ דמשמעות אכילה הוא בכ"ש אלא דאתי הלמ"ס ואפקיה הקרא ממשמעותי לעונשים דהשיעור בכזית ושבקי' לקרא במשמעות לאיסורא דח"ש אסור מה"ת יע"ש וזה שנים שראיתי בקונטרס אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל דאי אמרינן היתר מצטרף לאיסור שבקיה לקרא במשמעותי' גם לענין עונשים דאכילה הוא בכ"ש דהא לא צריך לאכול מהאיסור באמת רק כל שהוא ואתי הלכה דצריך לצרף לכזית לענוש עליו ואף בהיתר סגי אבל איסור הוא כסתם אכילה בכל שהוא א"כ בודאי אין זה שום דוחק וחידוש למילף ממשרת לכל התורה היתר מצטרף לאיסור כדי לדרוש כל

דחמץ עעירוב ולומר דהוי שני כתובים אדרבה ילפינן ממשרת לכל התורה ולא דרשינן כל דחמץ לרבות עירובו כיון דאז יהי' שני כתובים ודוקא בנזיר וחמץ יהיה אסור עירובו ולא מסתבר שיהי' עירוב אסור גם בחמץ לרבות מכל דלא מסתבר לאסור עירוב אם אינו אסור בשאר איסורין ועיין.

ויש לומר ג"כ דהרמב"ם דסבר לפי פירש הכ"מ דלא פליגו ר"א ורבנן בתערובות חמץ אי אכל כזית עם ההיתר מכל התערובות רק ביש כזית כדי אכילת פרס אלא דפליגו דקשריף וקאכיל ליה דבטליה דעתו אצל כל אדם ובשאר איסורים פטור אבל בחמץ מרבינן לר"א מכל דאף כה"ג חייב והא דמקשה לזעירי א"כ חמץ בפסח נמי עיין בכסף משנה שם ובשער המלך ועיין גם כן בפר"ח אבל עדיין קשה מנא ליה לרמב"ם לחדש דלפי האמת פליגו בשלא כדרך אכילתן בקשריף ליה אבל לפי קושי' הרשב"א א"ש מדלא קאמר הש"ס דהוי נזיר וחמץ שני כתובים מוכח דלא פליגו בחמץ בהיתר מצטרף לאיסור רק בדקשריף וקאכיל אע"ג דבטליה דעתו מכל מקום חייב מלקות מכל דחמץ ומצאתי לו חבר להרמב"ם דפליגו ר"א ורבנן בשאכל הכותח בעין ולא אמרינן בטליה דעתו אצל כל אדם דהרא"ש בר"פ כל שעה הביא דברי הרב הברצלוני ז"ל שכתב דחמץ בחרכו קודם זמנו מותר דוקא בהנאה אבל באכילה אסור ומהאי טעמא נמי כותח הבבלי כי אכיל ליה דתנן ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ומאי ראי' מכותח הבבלי דהא אמרינן דפליגו במשטר קשטיר ולית ביה כדי אכילת פרס ובכה"ג פליגו ר"א ורבנן וזה כדרך אכילה וע"כ דגם הברצלוני סבר כהרמב"ם דלפי האמת פליגו בדקשריף ואכיל ובכה"ג לר"א לקי ולרבנן עכ"פ איסורא איכא ולא אמרינן בטלי' דעתו ומה"ט חייב ג"כ בחרכו קודם זמנו אף על גב דבטלי' דעתו אצל כל האדם מ"מ כיון דהוא אחשבי' ואכיל איסורא איכא כמו בכותח הבבלי וזה כפירש הרמב"ם אלא שיש לפקפק על הדמיון לכותח הבבלי די"ל דשאני כותח הבבלי דהמאכל בעצמותו ראוי לאכול וחזי לבני אדם אלא שאין דרכו בעיני' רק לטבול בו בכה"ג עכ"פ לרבנן איסורא איכא אבל בחרכו קודם זמנו דנפסל מאכילת כלב והוי כעפרא בעלמא דמה"ט התירו הי"א אפילו באכילה י"ל דאפילו איסורא מדרבנן ליכא אלא שיש להסביר ראיות הברצלוני לפי מה שכתב הרמב"ם בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הלכה י"ח מליח שאינו נאכל מחמת מלחו הרי הוא כרותח ואם נאכל כמות שהוא כמו הכותח אינו כרותח.

ובהראב"ד בהשגות שם כתב דמשמע מדברי הרמב"ם אע"ג דאינו נאכל בעיני' מחמת מלחו כיון דנאכל בטיבול בליפתן מקרי נאכל מחמת מלחו אבל הוא כ' אע"ג דנאכל עם לפתן כיון דאינו נאכל בעיני' הוי אינו נאכל מחמת מלחו והביא מהאי דפסחים

דאמרינן באכל בעיני' בטלי' דעתו אצל כל אדם יע"ש ולפ"ז כותח אינו נאכל מחמת מלחו בעיני' ולא ראוי' לאכילה כלל בעיני' ודומה לחרכו קודם זמנו שנפסל מאכילה, ועיין בלחם משנה דכותח גם בעיני' נאכל מחמת מלחו והא דאמרינן שבטליה דעתו אם אוכלו בעיני' היינו משום דאין דרך בני אדם לאכלו רק בטיבול אבל מ"מ האדם יכול לאכלו ואין המלח מונעו לאוכלו, ולפי דבריו ליכא ראי' מכותח ועיין בכ"מ שם שתירץ אע"ג דנאכל מחמת מלחו גם בעינו מ"מ בטלי' דעתו מפני עיפוש הפת שבו וא"כ דומה ממש לחרכו קודם זמנו ולדברי הכ"מ א"ש יותר דלפי דברי הראב"ד דאינו נאכל מחמת מלחו בעינו משום המלח שבו עדיין אינו דומה לחרכו קודם זמנו ולפת שעיפשה דנפסל האוכל לגמרי ובטל ליה מתורת אוכל ועיין בפר"ח סי' תמ"ב וגם ביו"ד סי' ק"ג שמצדד לומר דבנבילה שנסרחה עד שאינו ראוי לגר אפילו איסור דרבנן ליכא ואע"ג דבכל שאר שלא כדה"נ כמו בעירוב בו דבר מר וכדומה מודה דעכ"פ אסור מדרבנן ולכמה שיטות רק דאינו לוקין על שלא כדה"נ אבל איסור דאורייתא איכא מ"מ בנבילה שנסרחה כיון דבטל לגמרי מאוכל ופקע שם איסור מיני' י"ל אף איסור דרבנן ליכא, ועיין בחות דעת סי' ק"ג שחולק בדברים הקלורים לעינים בין נבילה שנסרחה ובין שלכדה"נ דנבילה שנסרחה אינו חוזר לאיסור ואפילו ממתיק ליה ע"י תבלין אינו חוזר לאיסור ואף ע"ג דפגם ולבסוף השביח אסור היינו דווקא בטעם שאינו פוגם בעצמותו רק דלא ניחא לי' בטעם זה כמ"ש הר"ן מש"ה לא בטל מתורת אוכל משא"כ בפוגם בעין דאינו חוזר לאיסור עוד דפקע שם האיסור וחולק על הפלתי דרצה לחדש דבבשר בחלב אסור נטלפ"ג כיון שלוקין אפילו שלא כדרך הנאתן והארכתי בתשובה בדברים נכונים ואם כן עדיין אינו דומה לכותח דהוי רק כמו עירוב דבר מר שחוזר לאיסורו אם ממתיקו מש"ה עכ"פ מדרבנן אסור אי אכלכי' בעינו כיון דהוא אחשבי' לאכול כך משא"כ בחרכו קודם זמנו ופת שעיפשה י"ל דאפי' איסורא דרבנן ליכא מהחילוק שכתבתי והפר"ח לא יהיב טעמא מפני מה בנבילה מוסרחת לא יהי' אסור מדרבנן אלא דכתב דמשמע דמותר לגמרי אבל אי אמרינן דפקע האיסור לגמרי אם נפסד מאוכל אדם ולא מהני אם ממתיק אותו אחר כך שראוי לאכילה משום דכבר פקע האיסור א"כ מה"ט גם איסור דרבנן ליכא והיינו טעמא דיש שרוצים לומר שהביא הרא"ש דלאו דווקא הנאה אלא אף באכילה מותר משום דהוי כאכילה עפרא בעלמא והרא"ש כתב דלא מסתבר דאע"ג דבטלי דעתו אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל אסור ולפי סברתינו החילוק בוודאי מסתבר דדווקא בדבר האסור בעצמותו אלא שאכל שלא כדרך בני אדם יש לומר דמ"מ אסור מדרבנן כיון דאיהו קאכיל לי' ואחשבי' ומה"ט גם שלא כדרך הנאתן אסור אבל בפת שעיפשה

דנתבטל מתורת אוכל לגמרי ופקע שם האיסור והוי כהיתר גמור א"א לומר דע"י שהוא אוכלו ואחשבי' אסור וכי אפשר לחשוב על היתר שהוא אסור והחילוק נכון וברור.

וי"ל בכוונת הרא"ש לפי מה שכתב המנחת כהן וחולק על הפר"ח דגם בפוגם בעין אסור מדרבנן כמו שאסרו בקדירה שאינה בן יומא אטו ב"י אצ"ל לזה דאיסורא עדיין בעין דאיכא למגזר אטו קודם שנפגם אלא שי"ל דאינו דומה כיון דנטלפ"ג בכלי הוי רק פגם כל דהוא בתבשיל יש לגזור שפיר אטו ב"י אבל לא בפגם בעין שאינו ראוי לאכול בעין כלל אבל ע"ז כתב הרא"ש כיון דעכ"פ הוא אכיל לי' אסור דחיך אוכל יטעם לו משו"ה אסור משום גזירה דיאכל קודם שיפגום כמו דגזרינן אינו בן יומא אטו ב"י אבל לא שהאיסור משום דאחשבי' לחוד כפשטות דברי הרא"ש אבל מ"מ היש שרוצים להתיר אפילו לאכילה סוברים דגם איסור דרבנן ליכא בפגם בעין ולא דמי לשאר איסור דרבנן דאסרו משום דאחשביה לאוכל כמ"ש אבל לדברי הכ"מ דאינו ראוי לאכול מחמת פת שעיפשה א"ש ראיות הברצלוני ויש להאריך ועיין.

וכעת נפל בדעתי שיש ליישב דברי הרי"ף דפסק כרבנן מקושי' הר"ן אע"ג דסתם מתני' בנוקשה כרבנן כיון דתניא כוותי' דר"י דתערובות חמור מנ"ל דגם בתערובות הלכתא כרבנן נגד סתם מתני' דאלו עוברין לפי מה שכתב הריב"א הובא בתוס' דף כ"ח ע"ב ד"ה מחמת דבר אחר וכו' דנתחמץ מחמת דבר אחר היינו דלאו מינו דע"י שאור מקרי חמץ טפי משנתחמץ מאליו כדמוכח במנחות נ"ב אלא כגון שנתחמץ ע"י שמרי יין יע"ש וראיתי בפנ"י בסוגיא כאן שהק' א"כ מנ"ל לרבוי מחמת דבר אחר דלאו מינו דלמא מחמצת אצטרך לנתחמץ מאליו דלא תימא דווקא נתחמץ ע"י שאור מיהא לר"מ דר"פ כל המנחות לא קשי' דהא לא שנו ליה כלל בין ע"י שאור או מאליו אבל לר"י דאמר דע"י עצמו אינו מן המובחר לענין מנחות ודווקא ע"י שאור וא"כ ס"ד דעל חמץ גמור ע"י שאור קפיד רחמנא ולא נתחמץ מאליו משו"ה אצטרך מחמצת וע"י דבר אחר דלאו מינו מנ"ל ויש לדחות קושיתו דלר"י ל"ק דהא בדף כ"ח מוכח דר"י יליף מחמצת ד"א מלשון מחמצת ולא מריבוי דקרא ורק ר"ש יליף מיתור הקרא נתחמץ מחמת ד"א ועיין במהרש"א כאן ואם כן לר"י שפיר מוכח דיש כרת גם מחמת דבר אחר דלאו מינו דלכתוב רק כי כל אוכל חמץ דהוי מחמת עצמו וכ"ש ע"י שאור וע"כ דקרא דכי כל אוכל מחמצת למחמת ד"א דלאו מינו אתי אלא וודאי דכל מחמצת אתי לרבות גם ד"א דלאו מינו משא"כ לר"ש דלא דריש לשון מחמצת וליכא חילוק בין מחמצת לחמץ וא"כ שפיר קשה מנ"ל לרבות מריבוי דקרא מחמת דבר אחר דלאו מינו דמחדא לא הוי ידעינן רק מחמת שאור וצריך קרא אחרינא לרבות מחמת עצמו ודלאו מינו מנ"ל אלא שיש להקשות גם

לר"י דהא יליף מתלתא קראי תוך זמנו ולפני זמנו ואחר זמנו כמבואר בדף כ"ח וקשה דהא עכ"פ צריך תרי קראי דאי מלשון מחמצת לא הוי ידעינן רק מחמת ד"א דהיינו ע"י שאור וצריך לכתוב לא תאכל חמץ דהוי ממילא ועל כרחך מחמצת למחמת דבר אחר דלאו מינו ולא מיותר רק חדא קרא.

והנה הפנ"י כתב שם לתרץ קושי' תוס' דתרי כי כל כתיבי דאצטרך לנתחמץ מחמת דבר אחר דלאו מינו ולר"מ דלא אצטרך להכי איכא למימר דמרבי ר"מ שאור דר"י דהיינו כקרני חגבים לכרת יע"ש, והנה מ"ש לר"מ מרבי מכל לרבות קרני חגבים זה דוחק דהא רבא מפרש טעמא דר"מ בדף כ"ח דאין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה ובסידוק גם ר"י מודה ולר"מ קרני חגבים היינו סידוק ממש ולא צריך ריבוי כלל, ועוד קשה לדבריו קושי' הש"ס א"ה דלאו כי להכי הוא דאתי דהא לא ענש אא"כ הזהיר א"כ אזהרה גבי נתחמץ מחמת דבר אחר ואינו מינו היכא כתיבא ואצטרך כל דגבי אזהרה נמי לנתחמץ באינו מינו ותערובות ונוקשה מנ"ל דלא מרבינן מכל רק מה דמסתבר טפי ומוקמינן מחמת דבר אחר דלאו מינו והיכא דיש סברא גם רבנן דרשי כל כמ"ש לקמן בתוס' ולפי דתניא כוותיה דר"י דמרבי ר"א רק תערובות ולא נוקשה משום דתערובות חמור ולא מרבינן הכל מכל בוודאי אי צריך כל לנתחץ באינו מינו אין לרבות נמי תערובות חמץ אלא מרבינן רק מה דמסתבר יותר אלא אי אמרינן אי מרבינן מכל מרבינן הכל כמו שכתב במשנה למלך לתרץ דברי טור נמי י"ל זה דווקא בתערובות ונוקשה כיון דתרווייהו לאו חמץ ממש נינהו ואין סברא שיהי' תערובות אסור משום היתר מצטרף לאיסור וגם נוקשה דלא הוי חמץ ואינו ראוי לאכול א"כ י"ל כיון דמרבינן חדא אע"ג דלא מסתבר מרבינן נמי הכל וי"ל שפיר אף דנוקשה אסור ועדיף מתערובות מ"מ כיון דגם נוקשה לאו מסברא הוא מרבינן ג"כ מה דגרע מנוקשה לפי הבנת משנה למלך אבל אי אמרינן דצריך כל לנתחמץ מחמת דבר אחר דמצד הסברא יש לרבות לא אמרינן כיון דמרבה נתחמץ מחמת דבר אחר מרבינן הכל ובזה נדחה קושי' הצל"ח שהבאתי על המשנה למלך דוודאי אי לא הי' לנו דרשה מיוחדת לנתחמץ מחמת ד"א בוודאי לא הי' מרבינן מכל תערובות ונוקשה ונתחמץ מחמת דבר אחר ולא הוי מרבינן רק נתחמץ מחמת ד"א אבל לאחר דמחמצת אתי למחמת דבר אחר אז מרבינן מכל תרווייהו נוקשה ותערובות אע"ג דנוקשה חמור וא"ש.

היוצא לנו מכל זה דלדברי ריב"א צריכין אנו ריבוי דכל לנתחמץ באינו מינו ואין לנו לרבות נוקשה ותערובי ג"כ ושפיר קאמר ר"י דיש תלתא קראי ללמוד ללפני ולאחר זמנו דסבר דמכל מחמצת ילפינן ג"כ מחמת אינו מינו וכן לר"ש אי אמרינן כר"י דע"י שאור

הוי מין המובחר מרבינן מכל גם מחמת אינו מינו ור"מ דדרש כל לתערובות ונוקשה לשיטתו דליכא חילוק בין ע"י עצמו וע"י שאור ואשתייר כל לרבות נוקשה ותערובות וכן ר"א י"ל דסבר כר"מ אבל להלכתא דפסקינן כר"י דע"י שאור מצוה מן המובחר וצריך כל לנתחמץ באינו מינו ממילא ליכא ריבוי כלל לנוקשה ותערובות ומיושב פסק הרי"ף מ"ד פלפול ועיין.

ואסיים במה דפתחתי שכתב הב"י דתערובות אסור מה"ת מדקתני ועל עירובו בלא כלום ולא קאמר מותר ומכח זה הקשה על הטור ונ"ל להוכיח כמו שכתבתי דלעיל דבדף כ"ח אמר ר"ש חמץ לפני זמנו ואחר זמנו אינו עובר בלא כלום ולאחר זמנו לר"ש לכל היותר הוא אסור רק מדרבנן משום קנסא ואפ"ה לא קתני מותר אלא לשיטת תוס' והרא"ש דקודם זמנו עכ"פ עשה דתשביתו הוא דמשמע שלא כדרך הנאה דהיינו אכילה ועובר בעשה באכילתו קודם זמנו י"ל דמשו"ה נקט אינו עובר משום לפני זמנו דאינו עובר בלאו אבל עכ"פ עשה איכא באכילה אבל לשיטת בעל העיטור דגם לפני זמנו מדרבנן אסור ולבעל המאור דלפני זמנו רק לכתחילה צריך לשרפו קשה למה נקט אינו עובר עליו לפי הבנת הב"י דמזה משמע דאיסור מה"ת יש ומוכח ע"כ דאינו עובר עליו משמע דליכא איסור מה"ת כלל ולא יכול לומר מותר משום דעכ"פ מדרבנן אסור ומה"ט כתב רש"י נמי בד"ה דישראל משרי קא שרי בהנאה לאחר זמנו משמע דגם בהו"א ע"כ דסבר דאיסור מדרבנן יש באכילה דבאכילה בוודאי קנסי ורבא מחדש דאפילו בהנאה קנסו לר"ש דאל"כ דסבר בהו"א דמותר לגמרי לאחר זמנו לתני מותר ומדקאמר אינו עובר עליו משמע דעכ"פ אסור מדרבנן באכילה מצד קנס ומזה מוכח לכאורה דרש"י סבר כשיטת בעל המאור דלפני זמנו דליכא קנס מותר באכילה דאל"כ דלמא משום לפני זמנו לא קאמר מותר ויש להאריך ואסתיים בזה צלח ורכב על דבר אמת וירים ה' קרנך ורישך כחפץ רבך חפץ בהצלחתךך פה פ"ב יומא דניסן תרנ"א לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מה

ראיתי פלפול בדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות יו"ט הל' כ' שפסק כרב דחביות מותרת ובהמה אסורה משום דינקי אהדדי וקשה קושי' לאיסור מוקצה לא חששת ולאיסור תחומין חששת ושתק רב ונ"ל די"ל לפי מה שהעיר הצל"ח שם ביצה דף ל"ז לפי מה שפירש רבינו שמואל דאיסור מוקצה משום דבהימה גדולה והוסיף שמנונות ביו"ט והוי נולד א"כ קשה לפי מה שכתב המרדכי ופסקינן כן בש"ע ביין שבגיגית דלא אסור משום מוקצה מה שהענבים מתבקעים ויוצא יין והוי מוקצה משום דנולד מיד בתערובות

ולא הי' ניכר מעיקרא א"כ מאי מקשה לאיסור מוקצה לא חששת דלמא היינו טעמא משום דהשמנונות דמוסיף בשבת נולד מיד בתערובות ובטל אע"ג דהוי דשיל"מ משא"כ בתחומין שכל חלק של אחד ואחד ניכר והאיסור בעולם וביו"ט ינקי מהדדי משו"ה לא נתבטל היניקה משום דהוי דשיל"מ וא"כ מאי פרכינן לרב דחילוק רב יש בין איסור מוקצה לתחומין והניח בצ"ע ולדידי לא קשה די"ל דהקושי' לרב דסבר בכ"מ מין במינו לא בטל וליכא חילוק בין האיסור ניכר תחילה קודם התערובות או לא ודוקא לדידן לענין דבר שיש לו מתירין יש חילוק לענין אם לא הי' האיסור ניכר תחילה קודם התערובות או לא וא"כ לרב שפיר קשה לאיסור תחומין חששת ולאיסור מוקצה לא אבל הרמב"ם שפיר פסק דוקא בתחומין חששו ליניקה משום דלא בטל משום דשיל"מ וניכר האיסור משא"כ במוקצה דנולד מיד בתערובות וא"ש והא דלא רצה הצל"ח בזה משום די"ל הא דמב"מ לא בטל לרב היינו דוקא בדאורייתא אבל בדרבנן מין במינו בטל כמו שכתב תוס' חולין דף צ"ט שאני ציר דזיעא בעלמא הוא משום דלא אסור רק מדרבנן גם מב"מ בטל אבל באמת אינו מוכרח והריטב"א שם כתב דיש שרוצים ללמוד מכאן שלא אמר ר"י מב"מ אלא באיסורין של תורה ונראה דשאני הכא שהאיסור בעצמו הוא גרוע שהוא זיעא בעלמא והכי דייקא לישנא דגמרא וכשם שהקיל בו ר' יוסי לדונו בששה עשר אע"פ שכל איסורין של דבריהן בס' וכן עיקר יע"ש וא"כ בשאר איסורין אף בדרבנן מב"מ לא בטל ולא קשה על רבינו שמואל וכן הרמב"ם יוכל לסבור כן ועוד י"ל דוקא באיסור דרבנן בעלמא כמו ציר וכדומה י"ל דמב"מ בטל גם לרב אבל מוקצה דחמירי כעין דאורייתא כמ"ש תוס' ישנים ביצה דף ג' ע"ב דמה"ט ספיקא אסור במוקצה א"כ גם לענין מב"מ יש להחמיר במוקצה יותר משאר איסור דרבנן והשתא דאתית להכי יש לישב דברי הרמב"ם על דרך אחר דהא דמקשה הש"ס בפשיטות לאיסור מוקצה לא חששת לאיסור תחומין חששת דמשמע דפשוט להו דאיסור מוקצה יותר חמור מתחומין ומנ"ל דלמא איסור תחומין חמור בפרט לשיטת הרמב"ם וכמה פוסקים דאיסור תחומין י"ב מיל לכ"ע דאורייתא יש לאיסור תחומין עיקר מה"ת וחמור מאיסור מוקצה ומה"ט לא חשש לאיסור מוקצה אבל לתחומין חשש אף ליניקה ועוד דהא במוקצה יש פלוגתא ותחומין לכ"ע אסור מדרבנן.

אלא די"ל לפי מה שכבר העיר בפלתי סי' צ"ט על סתירת תוס' שכתבו דמוקצה חמירא כעין דאורייתא ומשו"ה ספק אסור ובדף ד' ד"ה אין מבטלין וכו' כתבו דדוקא איסור מוקצה דקיל דאין עיקרו אלא מדרבנן מבטלין אף לכתחילה משא"כ תרומה דעיקרו מדאורייתא משמע דמוקצה קיל יותר משאר איסור דרבנן וכתב דוקא לר"י דמוקצה אף

בשבת אסור וליכא חילוק בין יו"ט לשבת שפיר י"ל דמוקצה חמור יותר כעין דאורייתא וכמ"ש רש"י דמוקצה דאורייתא משום דילפינן דהכינו אשר יביאו ואף דחולקין על רש"י מ"מ עיקרו מה"ת הוא דיש סמך מהכינו אשר יביאו אבל לדידן להלכתא דפסקינן מוקצה דוקא ביו"ט משום דקיל ואתי לזלזולי אבל בשבת מוקצה מותר אע"ג דקרא דהכינו בשבת כתיב אין לומר דמוקצה חמור יותר ועיקרו מה"ת דהא בשבת מותר לגמרי ושפיר כתבו להלכתא דמוקצה אין עיקר מה"ת ומבטלין אף לכתחילה ולפ"ז א"ש לרב לשיטתי' דסבר כר"י דמוקצה אף בשבת אסור וא"כ מוקצה כעין תורה וחמור משאר איסורי דרבנן וספק אסור שפיר הקשו לאיסור מוקצה לא חששת וכ"ש לאיסור תחומין משא"כ לרמב"ם וריף שפסקו דמוקצה רק ביו"ט אסור שפיר י"ל דמוקצה קיל יותר דאסור רק ביו"ט משא"כ תחומין דחמור דאסור בשבת ויו"ט וכ"ש להרמב"ם די"ב מיל לכ"ע דאורייתא ונכון.

ועל דברי הראב"ד בהשגות באותו פרק הל' י' שחולק על הרמב"ם ופסק כר"י בן נורי דחפצי הפקר קונים שביתה והה"מ יצא לתרץ ונדחק מאוד בדברי הראב"ד מה שא"א להבין שהראב"ד ראה מה שנאמר הלכה כריב"נ ולא ראה ושכח מה שסיימו שם דהלכה כדברי המיקל ורק לקולא הלכה כריב"נ אבל לא לענין הפקר איך אפשר שיהי' בהעלם עין כזאת מהראב"ד ז"ל אבל לחומר הקושי' אמרתי שיש מקום להראב"ד שהל' כריב"נ מהא דמקשה הש"ס ביצה ל"א ע"ב וכ"ת ה"נ והא תני' אמר ריב"נ חפצי הפקר קונים שביתה וכבר הקשה תוס' שם בד"ה וכ"ת וכו' דמאי פריך מריב"נ הא פליגי רבנן עליה דריב"נ וסברו דאין קונים שביתה ותירצו אבל הראב"ד לא ניחא ליה בתירץ תוס' ומדהביא סתמא מריב"נ משמע דהלכתא כוותי' וכ"ש לפי פירש הרז"ה שם דכל זה שייכי לקושי' רב אבא דלא תהי' בטילה נבילה אע"ג דלית ליה בעלים משום הא דריב"נ והא לא קיימ"ל כריב"נ אלא משמע מכאן מדפריך בפשיטות לרב חסדא דהלכה כריב"נ.

אלא דצ"ע קצת להרז"ה דהא רב חסדא קאמר דינו לר"י כמו שכתב ג"כ רש"י דסבר מב"א לא בטל וא"כ מאי מקשה לר"י מריב"נ לפי מה שמסיק רב אשי בפ' מוצא תפילין צ"ז ע"ב דמתניתן בחביות של הפקר עסקינן ומים דהפקר ומאן אמרו לו ריב"נ דאמר חפצי הפקר קונים שביתה א"כ ר"י דמתניתן דאמר נותן אדם חביות לחבירו וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום לית ליה כריב"נ וכיון דרב חסדא הא דנבילה בטילה לר"י קאמר א"כ מאי הביא מהא דריב"נ דלא תבטל נבילה משום הא דריב"נ ויש לדחות וביותר י"ל דהש"ס קאי לשאר אמוראים דכל המוציא שם דמתרצו מתניתן בתירוצו אחרינא וי"ל גם ר"י כריב"נ סבר וממילא יש הוכחה כשיטות הרמב"ם דהל' כריב"נ, ולרב אשי י"ל

דמה"ט פסק הראב"ד כריב"נ מדתנן במתניתן אמרו לו והיינו ריב"נ ומדסתם רבי בלשון אמרו לו היינו רבים פסקינן כריב"נ גם לענין הפקר קנו שביתה ויש להאריך ועיין.

והראב"ד כתב דמה"ט לא הביא הרי"ף בהלכותיו פלוגתא דרב נחמן ורב ששת אי כרגלי ממלא או מי שנתמלא לו דלאו דהלכתא הוא בבור של עולי בבל אבל יש לנו עליו טענה שהרי מחלוקת עומדת במעיינות הנובעים ובלחם משנה דייק מזה כשיטות תוס' עירובין דף מ"ה דגם במים דנייד' ג"כ כרגלי הממלא דוקא ולא כרגלי כל אדם דלא כרש"י ובשעה"מ כתב שסותרים דברי הראב"ד שהביא הריטב"א עירובין דכתב בשם הראב"ד דמים דניידי אין קונין שביתה כלל והרי הן כרגלי כל אדם ועוד ראיתי שם בדברי הריטב"א שגם בבור של הפקר יש לו שיטה אחרת דלא אמרינן כרגלי ממלא רק כל זמן שהן ביד הממלא ואין יכול להו להוליכן אחר רק כרגלי הממלא אבל אם נותן המים לאחר הוי כרגלי מי שנותן לו דלא קנו שביתה ביד הממלא רק כל זמן שהם בידו יע"ש.

ולדבריו צ"ל דכל פלוגתא דר"נ וששת אי הוי כרגלי ממלא או מי שנתמלאו לו הוא רק כל זמן שהמים ביד הממלא אבל כשנותן לחבירו הוי כיד מי שזוכה בהם גם לרב ששת ועיין בב"ח סי' שצ"ז שכתב ג"כ לפי שיטת הר"ת דמפרש דר"ש סבר דקנה חבירו וכיון דלא זכה חבירו רק מכח מגו דזכה לנפשי' זכי נמי לחברי' ואתי רק מכוחו הוי כרגלי הממלא זה דוקא כ"ז שהוא ביד הממלא אבל אם נותן לחבירו כיון דלא קנה ממלא ממש רק מגו דזכי בודאי הוי אח"כ כרגלי למי שזכי בהמים ממש והמג"א הניח דברי הב"ח בצ"ע ומצאתי ג"כ ברשב"א בחידושיו שכתב כן לשיטת ר"ת שהקשה גם לשיטת ר"ת לדבריו לר"נ לא הוי מיד כרגלי מי שנתמלא לו רק לאחר שנתן בידו ומלישנא דר"נ לא משמע כן דהול"ל כרגלי המקבל ורגלי מי שנתמלא לו משמע דמיד בשעת מילוי הוי כרגליו ועוד דאף כשת"ל שלא קנה לו המגביה אלא כרגליו לרב ששת מ"מ אינו קונה לו דוקא כרגליו אלא שלא קנה לו יתר מרגליו וליתר מרגלי הממלא הרי הן כהפקר וכיון שכן כשיקבלם זה יהי' כרגליו יע"ש ומוכרח מדבריו דסבר בפשיטות כשיטת הב"ח דלר"ת לא הוי כרגלי ממלא לר"ש רק כל זמן שלא נתן לחבירו אבל כשנתן לו הוי גם לר"ש כרגלי המקבל וכל הפלוגתא הוא רק כל זמן שהמים ביד הממלא והבאתי דברי הראב"ד דגם לפי פירושו צריכין לפרש כן ולא רחוקין דברי הב"ח לפרש כן שהבאתי לו חבר הרשב"א והראב"ד ועיין והרשב"א כתב דלכל הפירושים קשה הא דקאמר ר"נ כרגלי מי שנתמלא לו דמשמע משעת מילוי מיד ולפירש רשב"ם דר"נ סבר דקנה חבירו א"ש דמיד הוא כרגלי מי שנתמלא ולא לאחר הקבלה דוקא אלא דמצאתי להמרשש"ך במס' בב"מ דף יו"ד שהקשה דלא א"ש לפירש זה הא דנקט הפלוגתא במילא ונתן לחבירו דאפילו

בלא נתנו לו נמי הוי כרגלי מי שנתמלחו לו ולר"ש כרגלי הממלא משא"כ לרש"י ולר"ת א"ש דנקט ונתן לחבירו דדוקא לאחר הקבלה הוי כרגליו אבל לא מיד בשעת מילוי והניח בצ"ע.

ולפ"ז לכל הפירושים לא א"ש דלרש"י ור"ת קשה קוש' הרשב"א דמי שנתמלא לו משמע מיד בשעת מילוי ולרשב"ם דא"ש דהוי מיד כרגלי מי שנתמלא לו לא א"ש הא דאמר ונתן לחבירו ומצאתי בהרז"ה שכתב ומישב הגרסא דר"נ סבר דקנה חבירו אע"ג דסבר בב"מ דלא קנה חבירו היינו בשלא הגיע ליד חבירו אבל כיון שנתן ליד חבירו וזכה בו חבירו איגלאי מלתא למפרע דמעידן הגבהה זכה ביה לפיכך הם כרגלי מי שנתמלא לו וכונת דבריו הקדושים נ"ל כיון דכל הטעם דלא קנה חבירו במגביה מציאה לחבירו היינו משום דהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים א"כ זה דוקא כל זמן שלא נתן עוד לחבירו ויכול אחר להתפיסו ממנו המציאה אם המגביה לא זכה בו תחילה דהוי כהפקר אבל אם כבר נתן לחבירו וזכה בו ואיגלי' מלתא דלא הוי בשעת הגבהה חב לאחרים זכה בו למפרע בעד חבירו משום דזכין לאדם שלא בפניו ולאחר שנתן לחבירו איגלי' מלתא דלא הוי בשעת הגבהה חב לאחרים וזה למי טעמא דמתניתן בב"מ דאם משנתנו לו אמר אני זכיתי בו תחילה לא אמר כלום ועיין ברש"י מתניתן שם.

ולדברי הרז"ה א"ש דאם משנתנו לו ואגלי' למפרע דלא הוי חב לאחרים ממילא משעת הגבהה זכה לחבירו ויש לפרש בזה גם דברי רש"י בד"ה סיפא דלא אפשר וכו' דגלי דעתיה כשנתנו לו דאדעתי' דהאי אגבהה והקשו שם במהר"ם ומהרש"א דמה מועיל לו דמתחילה אדעתא דהאי אגבהה דהא לסברא דהשתא המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו ומצי הוא לזכות בו קודם הנתינה כמו שאמר אני זכיתי בו קודם שנתתיה לך יע"ש ולפי דברי הרז"ה א"ש כיון דכבר נתנה לו ומוכח דאדעתי' דחבירו אגבהה אע"ג דלא קנה חבירו קודם שנתנו לו מ"מ כיון שכבר נתן ואגלי' דדעתי' על חברו קנה באמת למפרע ולא יכול לומר אני זכיתי בו קודם שנתתי לך וא"ש ולפ"ז לדברי הרז"ה מיושב הא דאמר כרגלי מי שנתמלא לו דמשמע מיד בשעת מילוי וגם הא דנקט ונתן לחבירו דמשמע דוקא לאחר הקבלה ולכל השיטות קשה ממ"נ אבל לדבריו מורווח ביותר דבאמת הוא למפרע כיד מי שנתמלא לו וקנה מ"ד במילוי אבל דוקא לאחר שנתן לחבירו וזכה בו למפרע בשעת הגבהה אבל דוקא כשנתן ליד חבירו אבל קודם שנתן באמת לא קנה ומשו"ה נקט הפלוגתא בנתן לחבירו דוקא וא"ש הכל על נכון.

ומה דתמוה לי טובא דברי הלח"מ שם באותו הלכה שמקשה על הראב"ד דלא השיג על הרמב"ם שכתב דחפצי עכו"ם קונין שביתה במקומן גזרה בעלים עכו"ם משום בעלים

ישראל ולא השיג על הטעם זה כמו שהשיג על הטעם שכתב הרמב"ם בשור של פיטם דהא טעם של הרמב"ם לא נאמר אלא לרבנן אבל לרי"נ בלא"ה חפצי עכו"ם קונין שביתה והוא פסק כריב"נ דלא כרמב"ם יע"ש ותמוהין דבריו דמדמי חפצי הפקר לחפצי נכרים ואדרבה מפ' מי שהוציאוהו דף מ"ז ע"ב שהביא מוכח איפכא דודאי י"ל דחפצי עכו"ם לא קונין שביתה אע"ג דחפצי הפקר קונין שביתה כמו שמסופק הש"ס לשמואל דאמר דחפצי עכו"ם לא קונין שביתה דלרבנן פשיטא דהשתא חפצי הפקר דלית להו בעלים לא קונין שביתה וכ"ש חפצי עכו"ם אלא לריב"נ קאמר דאע"ג דחפצי הפקר קונין מ"מ חפצי עכו"ם אין קונין שביתה אלא דאח"כ הוכיח מהברייתא שם דע"כ לריב"נ צריך לומר דגם חפצי עכו"ם קונין שביתה והברייתא כריב"נ אבל לרבנן בודאי א"א לומר דקונין שביתה דהא אפילו חפצי הפקר אין קונים ודומה להא דאמרינן דריב"נ סבר חפצי הפקר קונין שביתה אע"ג דלא מוכרח ממה דסבר דאדם ישן קונה שביתה משום די"ל הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה מ"מ מוכח מהברייתא דלריב"נ גם הפקר קונה שביתה אבל לחכמים בודאי א"א דחפצי הפקר קונה שביתה אבל לר"י דאמר חפצי נכרי קונין שביתה משום גזירה בעלים ישראל והברייתא שם כרבנן תו אמרינן אע"ג דלריב"נ גם חפצי הפקר קונין שביתה מ"מ חפצי עכו"ם דאית להו בעלים לא קונים שביתה והטעם רק משום גזירה ורבא דבעי מאי קסבר ריב"נ בחפצי הפקר אי קונים שביתה ע"כ כר"י אתי' דהברייתא דחפצי עכו"ם גם כרבנן אתי' דאי כריב"נ וכשמואל מאי מיבעי לריב"נ השתא חפצי עכו"ם קונין שביתה חפצי הפקר מיבעי וע"כ דלפי האמת דאמרינן גזירה לא מוכח מברייתא כלום וי"ל דאף לריב"נ לא חפצי עכו"ם ולא הפקר קונים שביתה אע"ג דמוכח דלריב"ב ע"כ חפצי הפקר קונים שביתה מ"מ חפצי עכו"ם לא קונין משום דיש להם בעלים והברייתא לכ"ע אתי' ומשום גזירה כמו שכתב הרמב"ם וגם הראב"ד סובר כן ומשו"ה לא השיג ויפה שתיקתו כאן ויש להאריך עוד ואסתיים בזה, פה פרעסבורג ט"ו שבט תרנ"ז לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מו

שלום וברכה לכבוד הרב האברך המופלג בהפלגת חכמים ונבונים מו"ה אליקים געטציל נ"י מושבו בק"ק ווארשוי יע"א.

קבלתי ספרו אשר שדר לן במתנה ספר שמחת יו"ט על ביצה אשר כבר יצא לאור עולם זה כמה שנים ויישר כחו שהדפיס עוד הפעם לזכות הרבים וזכות המחבר יעמוד לו ועיינתי בו כפי מסת הפנאי וראיתי בסוגיא דזימן שחורים ביצה דף יו"ד ומה שכתב ומפלפל בהא דרב אשי דמוקי המתניתן בגוזלות מקושרין ואמרתי גם כן לתרץ קושי'

הטו"ז סי' תצ"ח ס"ק ט' מנ"ל לרב אשי דבב' כיסין מקושרות חלוקין רבי ורבנן דלמא בב' כיסין מקושרין כ"ע סברו דאחרינא נינהו והפלוגתא בכיס אחד דווקא וכווכתו דב' כיסין מקושרין יותר מסתבר לומר דהני אחרינא נינהו מבכיס אחד משום דצריך האדם הנוטלן להתיר תחילה הקשר ובוודאי לקח הכל משא"כ בכיס אחד י"ל דלא הי' הכיס מקושר כן כוונת הט"ז וכתבתי מפני שראיתי בחמד משה שתמה על הט"ז, ותירץ בט"ז דרב אשי רצה לאוקמי המשנה ומשנה דמעשר שני בסגנון אחד וכמה גדול הדוחק דעדיין קשה מנ"ל לרב אשי לחדש כזאת דר"א ור"י דמשני במדדין סברו דמשנה דמעשר שני אף בב' כיסין מקושרין איירי ותולין לרבי להקל אף בכה"ג.

ונ"ל לתרץ קושי' הט"ז דהנה הפר"ח וכן הצל"ח כבר הקשו מנ"ל למ"ד בכיס אחד מחלוקות לחדש דשאני גוזלות דמנתחי מהדדי ואפילו במקושרין אמרינן אף לרבנן דחד אזיל לעלמא דהא יש לאוקמי כפשוטה באינם מקושרין ונ"ל דהקו' הט"ז והצל"ח מתורצת בירך חברתה דהי' קשה לרב אשי באמת למ"ד בכיס אחד מחלוקת למה מתרץ שאני גוזלות דמדדין כפשוטה נמי אתי' ואפי' אמרינן דר"י מצד הסברא גם כן סובר דמדדין מ"מ לא צריך לחדש ולתרץ כן ובפרט דקשה גם כן דמנ"ל לומר כן בלי הכרח ולהקל דגם רבנן מודים בגוזלות אף במקושרין, ומזה הוכיח רב אשי דמ"ד בכיס אחד מחלוקת היינו דווקא בשני כיסין קשורין אבל בכיס אחד סבר דמודה רבי דבוודאי לקח כל הכיס ולא לקח מנה מן הכיס ומשום דבשתי כיסין מקושרין יותר מסתבר לומר דנטל הכל ולא התיר הקשר ע"ז משני דרבי סבר דשאני קשר דזימנין דמתעכל קטרייהו ועיין במהרש"א וכיון דמתני' דמעשר שני על כרחך בב' כיסין מקושרין איירי דאי בכיס אחד מודה רבי משו"ה משני גם כן מ"ד בשני כיסין לא פליגו דמתניתן במדדין ואיירי במקושרין ג"כ משום דמסתמא דשני מתניתן בסגנון אחד איירי ומיושב קושי' הצל"ח דמשו"ה הי' למ"ד בכיס אחד מחלוקת הכרח לאוקמי מתני' במקושרין משום דסבר דבכיס אחד מודה רבי והפלוגתא בשני כיסין מקושרין ואם כן גם במתני' דזימון בכה"ג איירי ולא קשה קושי' הט"ז דמה"ט הכריח רב אשי דלמ"ד בכיס אחד איירי ע"כ סבר דבמקושרין פליגו דאל"כ במקושרין כ"ע סברו דאחרינא נינהו א"כ מה דוחק למ"ד בכיס אחד פליגו לאוקמי מתני' דזימן במקושרין ולתרץ משום דמנתחי אהדדי וע"כ משום דסבר דמתני' דמעשר שני כן ומשו"ה גם במתניתן דזימן במקושרין איירי ומיושב הכל על דעת פלפול נכון בעה"י.

והנה הצל"ח הקשה על הפוסקים דהשמיטו הא דגוזלות מקושרין דהא אף למ"ד בכיס אחד מחלוקות משני דשאני גוזלות אף דלא צריך לשנוי כן די"ל מתני' שתי כיסין וע"כ

צ"ל דסברא ברורה הוא דגוזלות מנתחי אהדדי ובזה לא פליגו רבי ורבנן וכיון דלא מצינו שלמ"ד בשתי כיסין פליגו דחולק על זה א"כ למה השמיטו הפוסקים אף דגוזלת מקושרין ונ"ל ליישב דהא אם אמרינן דבכיס אחד כעין שתי כיסין מחלוקת במקושרין והיינו משום דבכיס א' מסתבר דגם רבי מודה ומשום הכי יהיב טעם לרבי דכיסין זימנן דמתעכל קטרייהו ואף דחכמים לא סברו כן מ"מ בגוזלות דיש נמי הסברא דמכתחי אהדדי סמכינן להקל אף במקושרין דהא רבי אף בכיסין אמר מנה מונח ומנה מוטל וזה דווקא למ"ד בכיס אחד פליגו אבל למ"ד בשני כיסין פליגו ובמוקשרין גם רבי סבר דאחריני נינהו ולא אמרינן כלל דמתעכל קטרייהו בוודאי מסתברא דלא סמכינן על מנתחי אהדדי לחוד ומשו"ה שפיר השמיטוהו הפוסקים דסברו כמ"ד בשתי כיסין מחלוקת כמ"ש הב"י לרמב"ם הא דבמוקשרין דאין הסברא לדידי' לסמוך על מנתחי לחוד משא"כ למ"ד בכיס אחד פליגו וא"ש.

ועוד תמה הט"ז שם סק"י על הב"י שכתב דלפי האמת דאמרינן כר"ח דרוב וקרוב הולך אחר רוב לא צריכין לאוקימתא דרבא דמתני' בב' קינים זו למעלה מזו ולא זימן רק באחד דאמרינן אשתרבובי או סרוכי אי לא אזלינן בתר רוב חייש רבא לאשתרבובי וסרוכי וכ"ש אי אמרינן דרוב עדיף והניח בצ"ע.

ואני מאוד תמהתי דבפרק אין צדין דף כ"ה ע"א מביא ברייתא דאמר רשב"א מודים ב"ש וב"ה על שהזמינו בתוך הקן ומצינן לפני הקן שאסורין וברש"י כדמתרצינן לה בפ"ק שהיו שני קנין וזימן את זו ולא זימן את זו יע"ש א"כ תירץ דנקט רש"י לעיקר כאוקימתא דרבא ותמהני שלא מצאתי בספרן של גדולי אחרונים שהביאו דברי רש"י אלו עד שמצאתי לאחר החיפוש בספר בינה לעיתים על הל' יו"ט מהגאון ר' יונתן זצ"ל שתמה ג"כ על הפוסקים שהעלימו עין מדברי רש"י אלו ויצא לתרץ שם בדוחק קושיתו על רש"י דלמה פירש כדברי רבא דהא במסקנא דקיי"ל כר"ח הולכין אחר הרוב וא"צ לדברי רבא כלל ונ"ל ליישב דכבר הרגיש ג"כ דמה טיבן של ב"ש וב"ה וכי מצינו פלוגתא בדבר זה עד שנאמר עליו ומודים ומתרץ בדוחק גדול, ולדידי נראה די"ל הא דספק מוכן אסור משום חומרא דמוקצה י"ל דווקא לב"ה דאסור והחמירו בכל מוקצה ביו"ט ואם כן י"ל דהוי כעין דאורייתא והחמירו ג"כ בספק אבל לב"ש דמיקל אף בביצה שנולדה ולית ליה מוקצה רק ביוני שובך אית לי' לב"ש מוקצה עיין תוס' ריש פרקין משום חורבן שובכו י"ל דלא החמירו בספק כיון דשאר מוקצה מותר לגמרי רק מוקצה דחורבן שובך ומשו"ה קמ"ל רשב"א דמודים ב"ש לב"ה דהא לרבא בשני קינין רק מספק אמרינן ואוסרין משום שמא אשתרבובי או מסרך, סרוכי וזה אי ספק מוכן אסור ועיין בשעה"מ

אבל אי ספק מותר לא מחמרינן לומר אשתרבובי והווי אמינא לבית שמאי דלית לי' מוקצה רק ביוני שובך וספק מוקצה מותר ולא חיישי' לאשתרבובי קמ"ל דמודים ב"ש לב"ה דגם ספק מוקצה בכה"ג אסור משום חומר מוקצה או משום דשיל"מ וזה דווקא היכי דלא שייך רוב וכגון דליכא קינין בכל נ' אמה אבל אי הבריי' דרשב"א משום רוב דעלמא חזרה הקושי' מאי מודים דקאמר מהיכי תיתא דב"ש לא אוסר בזה ומשו"ה מוכרח רש"י לפרש הברייתא כרבא וראי' להפוסקים כרבא דאף בלא רוב אסור בשני קינים ועוד יש לומר דלכאורה לב"ש ליכא חשש כלל משום גוזלין דעלמא דהא ב"ש לית ליה מוקצה רק משום חורבן שובך א"כ י"ל דווקא בשובך דידי' אבל דעלמא אף שלא זימן הוא מ"מ מה לו לחורבן שובך דעלמא והא לדידי' לא שייך מוקצה ביונים דעלמא אלא לחד לישנא בשלהי מסכתא דמדבריות הו"ל כגרוגרות וצמוקין י"ל מה"ט יונים דעלמא דהו"ל כמדבריות אסורין גם לב"ש אבל לישנא אחרינא שם דאפילו מדבריות ר"ש מתיר ואינו מוקצה א"כ גם לב"ש מותר אלא לרבא דאיירי בשני קינים וזימן באחד דשייך חורבן שובך דידי' גם לב"ש הוי מוקצה וא"ש דמפרש רש"י כרבא דווקא דהא לב"ש דקאמר דמודים לב"ה לא שייך מוקצה בלפני הקן אלא בשני קינים מזומנים ודוחק לי' לרש"י לאוקמי דאיירי הברייתא כגון שיש שאר שובכים וכולן של ישראל אלא שלא זימן משו"ה פירש כרבא דבשני קינים זו למעלה מזו איירי ואתי שפיר.

ובצל"ח שם מצא ע"ד פלפול ליישב הא דמוקי מתניתן במקושרים לפי מה שהעלה המג"א סקי"ד דאם נאבד אחד מהם או נאכל כולם מותרים כמ"ש ביו"ד סי' ק"י בנפל אחד לים א"כ אמאי לא תני במתני' שנים ומצא שלשה אסורין חזר ומצא שנים מותרין דשמעינן מיני' תרתי דלא אמרינן הני אחרינא נינהו ושמעינן ג"כ דאם פרח אחד מהם דהוי כמו נאבדו או נפל לים וכולם מותרי' ומדלא תנן כן ש"מ דאפי' במקושרים איירי יע"ש, ואני אומר דמשום הא לא ארי' דלכאורה צ"ע מה דחידוש המג"א דאם נפל לים מותר וכוונתו כיון דלא חיישינן לאחרינא נינהו דשאני גוזלות דמדדין ולא אסור רק משום דאיכא חד דמערב בהו ע"כ בנאבד או נאכל אחד מהם מותר דאמרינן דשנים נשארו במקומם רק אחד מבחוץ היה ואתוסף לכאן ובאמת יש לדון וראיתי כן בחדושי אאמו"ז בעל ח"ס זצ"ל בחדושיו שחקר אי אמרינן כה"ג כל דפריש מרובא פריש כמו שהאריכו בצל"ח ושעה"מ די"ל דווקא באיסור שבטל בתרי היתר ברור אז אפילו בדשיל"מ אמרינן כל דפריש אבל היכי דתרי דהיתרא נמי אינם היתר ברור אלא מטעם חזקה כאן נמצא וכאן הי' והנוסף הוא איסור ברור אפשר שאינו בטל ולכל הפחות בדשיל"מ דבעלמא נמי לא בטל לא אמרינן מרובא פריש וא"כ י"ל אף דאמרינן אף כי הכי כל דפריש מרובא

פריש ומה"ט אמרינן נמי בנפל אחד לים מותר אף דיש לומר ג"כ כולהו אחרינא נינהו ורק מטעם כאן נמצא וכאן הי' אמרינן בנפל לים או נאכל מותר כמ"ש מג"א מ"מ י"ל דווקא בנאכל אחד מהם הקיל במג"א וכן דאמרינן כל דפריש מרובא פריש אבל בפרח אחד מהם די"ל הני אחרינא נינהו מדפרח אחד מהם כך פרחו כולם א"כ גם בהא דפרח אינו וודאי דיש חשש ג"כ מכח דפרח אחד מהם דהני אחרינא נינהו ומשני צדדים אתינא לחוש דהני אחרינא נינהו כיון דנתוסף עליהם אחד תחילה ועכשיו ג"כ מכח דפרח אחד מהם כל האי חששות בוודאי י"ל דלא מקילין עכ"פ בדשיל"מ וא"ש דלא קאמר במתני' חזר ומצא שנים דבכה"ג בוודאי לא תלינן דהאיסור נאכל בדשיל"מ, וראיתי אח"כ במה שכתב בשו"ת כנסת יחזקאל סי' כ' באחד שזימן שני יונים תשובכו ולמחר מצא ג' והי' מכיר את הג' שזה בוודאי אינו שלו אבל השנים ג"כ מסתפק אם המה שלו ואח"כ פרח אחד מהם לצידד שם ג"כ להחמיר משום דלא הי' מבורר ההיתר מעיקרא דלא כמג"א רק בנדון שלו מיקל משום דזה שהי' נוסף הי' מכיר בוודאי א"כ י"ל דכה"ג גם רבנן לא פליגו יסברו דאמרינן על אחרים כאן נמצא אף שלא מכיר אותם בוודאי מ"מ אמרינן דהב' לא באו לכלל ספק כיון שמכיר הג' בוודאי יע"ש.

ולפמ"ש אף דיש להקל בנאבד אחד אף שאינו מכיר את כולן כמו שכתב במג"א מ"מ בנדון שפרח אחד מהם אין להקל רק אם האיסור הי' נודע לו בוודאי ואחרים ספק אז אף כה"ג יש להקל כמו שכתב בתשובה שם מלתא בטעמא ועיין, ואיידי דאיירי אעלה פה בספר ובדיו זה שראיתי בחדושי קדוש זקיני זצ"ל ליישב דברי הטור שלא הביא בסימן תצ"ז דאפי' במקושרין תלינן ובסי' תל"ט הזכיר ככרות מקושרים דתוס' כבר כתבו אע"ג דדשיל"מ מ"מ תלינן לקולא הואיל שנשארו שנים במקומן, וי"ל קושי' מהרש"א מאי מדמה ש"ס גוזלות למעשר שני התם אין דרך להניחם זא"ז ולא להפרידם זא"ז משא"כ גוזלות ולמסקנא דאיירי במקושרות שפיר פריך אבל אי לא איירי במקושרות קשה וי"ל דהכי פריך אי סברת כאן נמצא וכאן הי' עדיף מחומרת דשיל"מ דאפילו ברוב לא בטל בעלמא מ"מ חזקת כאן נמצא וכאן הי' עדיף א"כ גם במע"ש נמי הו"ל להעדיף חזקת כאן נמצא וכאן היה נגד החזקה שאין להפרידם זה מזה ולא להניחם זא"ז, אלא דמ"מ בפ"ק דפסחים מייתי הש"ס הניח ט' ומצא עשר או איפכא דהיינו פלוגתייהו דרבי ורבנן והתם קשה דהא בדיקת הבית אינו דשיל"מ ואין לדמות למע"ש וצריך לומר התם מיירי במקושרות ומדמה למע"ש כיסים מקושרים, ולפי זה מיישב שפיר הטור ושפתים יושק וזכותו יעמוד לי ולזרעי תמיד ואסתיים בזה ידידו הדש"ת וטובו פה פ"ב בחדש כסלו תרמ"ג לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מז

שלום וברכה לתלמידי חביבי הרב המאור חו"ב בע"פ מו"ה יצחק קארפעל נ"י דיין דק"ק פאקש ראיתי.

ראיתי דבריך מה שהצעת לפני בשיעורא דיומא דאתה לומד ברבים בר"פ שני דביצה בדברי מהר"ש מבונבורג שהביא הב"י בסי' תקכ"ז שהורה דמי ששכח לעשות ערוב תבשילין מערב יו"ט יעשה ביו"ט דהא לרבא דטעמא כדי שיברור וכו' פריך דביו"ט נמי ומשני שמא יפשע הא לא"ה יכול להניח אפי' ביו"ט עצמו וכיון ששכח אין כאן פשיעה ויניח ביו"ט יע"ש והצל"ח העלה לדינא להחמיר דאם שכח יניח ביו"ט שני ולא יסמוך על גדול העיר כיון דלדברי הר"ש יכול להניח לא יכול לסמוך על גדול העיר ויניח בלא ברכה ובכ"ס או"ח סי' ע"ח מכח קושי' השואל דהא גם ביו"ט ראשון צריך להניח כיון דלדברי הצל"ח רב אשי אית ליה ג"כ טעמא דרבא א"כ עכ"פ יכול וצריך לצאת לידי טעמא כדי שיברור ולא יכול לסמוך על עירוב של גדול העיר לבד כיון דלטעמא דרבא שיכול להניח פושע הוא אם לא יניח והעלה ג"כ דמי ששכח להניח ונזכר קודם הסעודה יניח ג"כ ולא יסמוך על גדול העיר לבד יע"ש ובאמת לא מצינו בכל הפוסקים שיאמרו דבר זה ולא ראינו ולא שמענו להחמיר אם שכח וצריך לסמוך על גדול העיר שיערב ג"כ בעצמו ונ"ל לומר מלתא בטעמא דלא חיישינן לחומרא דיש לחוש שיצא מזה תקלה ולא יהי' מהני כלל עירוב של גדול העיר דהנה בעיקר דברי הר"ש מבונבורג כבר עמד בצל"ח דהא הלכתא כרב אשי דטעמא משום דאין אופין מיו"ט לחול ולטעמא דרב אשי לא מהני עירוב ביו"ט אלא דצל"ח מחזיק בהוראתו של הר"ש דיש לומר דגם רב אשי אית ליה טעמא דרבא וכן בכ"ס הראה פנים מסבירות לדינו של הר"ש וראיתי במכתבך שעמדת בתמיה מהאי סמי' אמאי הוי עצב הא יכול להניח ג"כ ביו"ט ולאיזה צורך אמר לו ג"כ שמואל סמוך אדידי וכן אבוה דשמואל ור' אמי ור' אסי דמערבי אכולהו נהרדאי וטברי' ולמה לא ערבו השוכחים בעצמם ביו"ט עכ"ל ובאמת דוחק לומר ולדחות דכל הני סבירא להו כרב אשי ולא אתי' כרבא ובפרט לפי מה דמושמע מרש"י דשמואל דאמר על מתניתן דאמר קרא זכור את יום השבת זכרהו מאחר שבא להשכיחו היינו כרבא דטעמא משום כבוד שבת כדי שיבכור וא"כ אמאי אמר להאי סמי' סמוך אדידי אלא לדבריך ביותר הי' לך להקשות על רבא מכל הסוגי' דקמחו נאסר דלא קאמר תקנתא שיערב היא בעצמו ולמאי צריך להקנות קמחו באחרים אלא דלא קשה דדוקא קודם שאכל סעודת יו"ט יכול לערב לרבא אף ביו"ט וכמ"ש רש"י בד"ה אפילו ביו"ט יעשהו לפני סעודת יו"ט ויש כאן זכירת שבת לברור מנותו אבל לאחר שאכל סעודת יו"ט לא

מהני כלל ואין תקנה רק לסמוך על גדול העיר או להקנות קמחא לאחרים אלא דקשה לפי מה שפירש רש"י במעשה דהאי סמי' דבר"ה הי' ומשו"ה לא הי' צריך להתנות וביו"ט ראשון הי' יע"ש במהרש"א א"כ לדברי הר"ש גם בר"ה יכול להניח וגם ביו"ט ב' של ר"ה עיין בשעה"מ ולא הי' צריך לסמוך ואמאי הי' עצב אלא שאין זה קושי' להר"ש די"ל דלא מפרש כרש"י רק כהר"ן שכתב דהי' גם בשני יו"ט של גליות ולא נזכר עד יו"ט שני דלא יכול להתנות עוד א"כ י"ל דהי' לאחר שכבר אכל סעודת יו"ט ושוב לא הי' יכול לערב ולא קשה כלום.

והנה עיקר מה שהקשה הצל"ח על דברי מהר"ש מדקתני במתניתן אכלו או שאבד ואבד היינו שוגג א"כ הו"ל למתניתן לומר תקנתא דאם אבד שיערב ביו"ט דהא ע"כ אבד קודם שאכל סעודת יו"ט דאי אח"כ מותר לרבא כיון שבשעה שאכל סעודת הי' העירוב קיים וא"כ אמאי לא קתני תקנתא ואמרתי לישב לפי דבריו שכתב דף כ"ב ע"א על הא דמשני רבא לעולם שהניחו ושאני הטמנה דמוכחא מלתא דאדעתא דשבת קעביד והקשה שם שזה ניחא לטעמא דרב אשי כדי שיאמרו אין אופן וכו' אבל לרבא דמפרש משום כדי שיברור א"כ מה בכך שמוכחא מילתא ותירץ די"ל דרבא מודה לרב אשי דטעמא דב"ש משום דיאמרו אין אופין ולכך אסר הטמנה וב"ה סברו דטעמא משום כדי שיברור משו"ה גם הטמנה מותר ורבא מפרש הטעם כדי שיברור דהלכה כב"ה וא"כ א"ש דלא יכול למתני תקנתא דאם אבד שיערב ביו"ט דהא במתניתן קתני פלוגתא דב"ש וב"ה תחילה ואכל או שאבד דהוא בין לב"ש ובין לב"ה ולא יכול לומר דיערב ביו"ט דזה דוקא לב"ה אבל לב"ש דמודה רבא דטעמא כרב אשי לא יכול לערב לדידי' ביו"ט ועוד יש לדחות קושי' הצל"ח על הר"ש דהא כל קושיתו על הר"ש הוא משום שהוכיח מכח קושי' אחרת דיש להקשות לפמ"ש הרא"ש דלרבא לא מהני להניח העירוב קודם ערב יו"ט דשמא ישכח לברר א"כ מאי מקשה מאי ארי' ערב יו"ט אפילו יו"ט נמי דלמא אתי לאשמועינן ועושה תבשיל מעיו"ט היינו לאפוקי שלא יקדים לעשותו מקמי' עיו"ט ולא בא למעוטי שיעשנו ביו"ט וע"כ דאסיפא סמוך דקתני אכלו או שנאבד ולא קאמר שיערב ביו"ט וע"כ דלא מהני ביו"ט וא"כ זה הוכחה ג"כ נגד הר"ש ואני אומר דנפל יסוד הקושי' די"ל דקושי' הש"ס לא הוי מסיפא דלא קתני תקנתא דלא משמע כן אלא מהא דנקט ערב יו"ט וקושי' הש"ס כך הוא דודאי יותר טוב לערב ביו"ט עצמו קודם בישל לסעודת יו"ט מלערב מערב יו"ט דיכול עכ"פ יותר לשכוח לברר לשבת דהא באמת קודם ערב יו"ט אסור משום שמא ישכח והי' עדיף לתקן לערב ביו"ט עצמו אלא דא"א דיש חשש שמא יפשע וע"כ תקנו עכ"פ בערב יו"ט אבל קודם זה אסור וא"כ קושי' הש"ס כן דלרבא

מאי ארי' בערב יו"ט אפילו ביו"ט ואם תרצה לומר דבאמת ביו"ט נמי אלא דמתניתן בא למעוטי מקמי' דערב יו"ט לא משום שמא ישכח א"כ הא גופא קשי' דלמה תקנו כלל שיכול לערב מערב יו"ט ויותר הי' להם לתקן שיערב ביו"ט דוקא קודם שיבשל ליו"ט דבודאי לא ישכח וע"כ כרב אשי ומוכרח דוקא לערב מערב יו"ט וע"ז משני שפיר שמא יפשע והוצרכו לתקן מערב יו"ט דוקא וא"ש.

ועל הא דדרשו דשלחו מנות לאין נכון לו היינו למי שלא הניח ערובי תבשילין צ"ל ג"כ לר"ש היינו למי שכבר אכל סעודת יו"ט דלא מהני עוד עירוב ובצל"ח הקשה דהא היי' יכולים לקנות קמחם לאותם שערבו ולא היו צריכים לשלוח מנות, והנה כל דברי צל"ח בנוים דחייש להחמיר לדברי הר"ש היינו משום די"ל דרב אשי אית לי' ג"כ טעמא דרבא אלא דזה גופא צ"ע מנ"ל לחדש זאת דהא ע"כ מוכח מקושי' הש"ס דמקשה אפילו ביו"ט נמי להבא דרבא לית ליה טעמא דרב אשי ומנ"ל דר"א אית ליה ג"כ טעמא דרבא ונ"ל די"ל דהר"ש דייק לפי מה שכתב הרא"ש נ"מ בין רבא דצריך דוקא לערב מעיו"ט אבל לא מהני מקודם לעיו"ט משום שמא ישכח אבל לרב אשי יכול לערב אפילו זמן מה קודם ערב יו"ט וא"כ קשה לרב אשי למה נקט במתניתן ועושה תבשיל מערב יו"ט דיש לטעות דוקא מעיו"ט ולא קאמר ועושה תבשיל קודם יו"ט דהא לרב אשי יכול לערב אפילו קודם עיו"ט ומזה גופא הוכיח דגם רב אשי אית ליה טעמא דרבא וצריך דוקא עיו"ט שלא ישכח ולשיטת רא"ש צ"ל משום דדרכו כך הוא להניח מעיו"ט דמה לו להקדים וממילא לא קשה קושי' הצל"ח על הרא"ש דמנ"ל להקשות על רבא דלמא אתי מתניתן לאשמועינן דוקא מעיו"ט ולא קודם דהא לרב אשי ע"כ צ"ל דלאו דוקא עיו"ט אלא משום דהדרך כך הוא ולכתחילה בודאי יותר טוב להניח בעיו"ט דניכר התחלת בישול טפי דבישו"ש פקפק בלא"ה על דברי הרא"ש די"ל דלא הוי ניכר דהתחלת בישל הוא אם מערב קודם עיו"ט ועיין.

ולדידי נראה להביא ראיה לדבר' הר"ש מלשון המתניתן דקאמר אכלו או שנאבד לא יבשל עליו בתחילה ויש לדקדק דלמה נקט בתחילה וברישא דמתניתן נדחק רש"י דלא יהי' תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת וכיון דכבר אשמועינן כזאת ברישא למה קאמר בסיפא ג"כ בתחילה והי' לו לומר רק לא יבשל וגם למה מדייק וקאמר עליו ולא נקט כמו ברישא לא יבשל בתחילה אלא לפי דברי הר"ש י"ל דרצה לומר דוקא עליו לא יבשל בתחילה משום דנאבד ונאכל אבל כיון דכבר הניח מעיו"ט ולא פשע רק נאבד באמת יכול עירוב אחר להניח ביו"ט ולבשל עליו ועיין ברמב"ם שכתב נאכל או נאבד וגם לפי מה שלפנינו במתניתן אכלו י"ל גם כן בשוגג עיין בצל"ח ואדרבה ממקום שמקשה

הצל"ח משם ראי' להר"ש ומתניתן דייק כן דדוקא על העירוב שאבד לא יבשל אבל על עירוב אחר שיניח יכול לבשל לתחילה אלא דקשה אם איתא להאי דוקא תקשי לרב אשי דהר"ש לא קאמר דינו אלא לרבא ופסק לקולא כרבא וא"כ האיך יתרץ רב אשי וי"ל דלרב אשי הכי דיוקא דמתניתן דהראב"ד בהשגות פ"ו כתב דאם בישל כבר ליו"ט ונאבד העירוב אז יכול להניח התבשיל שכבר בישל לצורך שבת ויבשל ליו"ט ועיין בה"ה ולחם משנה שגם הרמב"ם אית ליה דינו של הראב"ד כיון שכבר בישל בהיתר אפילו נתכוין לצורך יו"ט יכול להניחו לשבת וזה דוקא אם העירוב הי' קיים כשבישל ומה שכבר בישל בעודו עירוב קיים יותר לו לשבת וא"כ י"ל דזה אתי' למתניתן לאשמועינן לא יבשל עליו בתחילה היינו שלא יבשל בתחילה לצורך שבת אבל מה שכבר בישל בעודו העירוב קיים ואח"כ נאבד יכול להניחו לשבת וזה א"ש לרב אשי לשיטתו דטעמא כדי שיאמרו דאין אופין וכו' וא"כ אם נאבד העירוב קודם שבישל לשבת אסור לו לבשל בתחילה לשבת אבל לרבא דטעמא דכדי שיברור כבר כתב הצל"ח דאם נאבד לאחר שכבר בישל לצורך יו"ט אע"ג דנאבד קודם שבישל לשבת יכול לבשל בתחילה לשבת שהרי אין שום טעם לאסור לשבת שהרי בשעה שבישל הי' העירוב קיים וממילא בירר אז מנה ליו"ט יע"ש וא"כ לרבא א"א לומר דקמ"ל מתניתן דיכול להניח מה שבישל כבר ליו"ט לשבת דהא אפילו לכתחילה מותר לבשל בשבת וא"כ לרבא לשיטתו אתי מתניתן בדיוקא לאשמועינן דעל העירוב שנאבד קודם שבישל גם ליו"ט לא יבשל לשבת אבל על עירוב אחר שיניח יכול לבשל וכשיטת הר"ש ונכון.

ותלמיד מופלג אחד אמר לי די"ל דמתניתן קמ"ל בדיוקא הא דאביי דאמר נקטינן התחיל בעיסתו ונאכל עירובו גומר וא"כ דוקא להתחיל במלאכה בישול אסור אבל אם כבר התחיל גומר וזה מדייק מתניתן לא יבשל בתחילה אבל מה שכבר התחיל יכול לגמור אע"ג דנאבד העירוב ויפה דיבר, והנה אף שהראנו ג"כ פנים מאירות לדברי הר"ש מ"מ נ"ל לקיים המנהג שלא ראינו ולא מצינו ג"כ בפוסקים שיזכיר דבר זה שיחמיר ויחוש ג"כ לדברי הר"ש ויניח ג"כ בלא ברכה כמ"ש בצל"ח ובכ"ס דאפילו ביו"ט ראשון יעשה כן דהנה הב"י כבר דחה מכל וכל דברי הר"ש וכן משמע מהפוסקים דהלכה כרב אשי ובודאי אף שיש מקום ג"כ לדברי הר"ש ומהאי טעמא יחמיר ויניח ג"כ ביו"ט זה אם אין חשש כלל בהנחת עירוב ביו"ט אז יש להחמיר ג"כ להניח אבל לדעתי יש בהנחת עירוב ביו"ט ג"כ חששות מחדא ותרי טעמא דבדף י"ז בד"ה דליקני שביתה בשבתא כתב רש"י ואם התירו בע"ת התם משום כבוד שבת משמע מדברי רש"י דגם בע"ת יש חשש איסור והיינו משום דמחזי כמתקן ומשו"ה כתב רש"י דלא חששו משום מתקן משום כבוד

שבת התירו כיון שהוא לצורך אפיה ובישול ועיין בפנ"י על דברי רש"י דאין לומר משום הכנה דא"כ מאי מקשה הש"ס מאי אריא בעיו"ט אפילו ביו"ט נמי דלמא אסור משום הכנה ודוקא מיו"ט לחבירו דספק הוא מתיר רבא להתנות וע"כ דרש"י סבר דטעמא משום מתקן ובע"ת לא חששו משום כבוד שבת אלא שזה גופא צריך טעם למה לא חששו משום מתקן דהא מצינו בטבילת כלים ובהגבהת תרומות ומעשרות וכדומה דחששו משום מתקן אף דלצורך יו"ט ושבת הוא וכדומה, וי"ל דבאמת לא התירו רק להתנות.

ובפנ"י כ' כיון שהוא לצורך אפייה ובישול לא גרע מאפייה ובישול ממש ודוחק דדמי יותר למכשירי אוכל נפש כיון דאפשר לעשות העירוב מאתמול מה שאין כן אפייה ובישול ממש אוכל נפש עצמו הוא ויש לומר הא דמקשה הש"ס לרבא מאי אריא מערב יו"ט אפילו ביו"ט נמי היינו כמו שכתבתי כיון דבודאי ביותר טוב שיניח העירוב ביו"ט עצמו קודם שמבשל סעודת יו"ט דלא שייך שמא ישכח כלל משא"כ בעיו"ט הוי כמו מכשירין שא"א לעשות מעיו"ט ויותר הי' להם לתקן שיניח ביו"ט ומתרץ שמא יפשע ולא יניח כלל ע"כ התקינו מעי"ט דלא שייך שמא יפשע ואדרבה עדיף שיניח מעיו"ט וממילא הוי כמכשירין דאפשר לעשות מעי"ט דעדיפא דלא שייך שמא יפשע או י"ל דהקושי' הוא לב"ש דהא ר"א דהוא שמותי תלמידי דש"ש סבר בר"פ תולין דגם מכשירים שאפשר לעשותן מעיו"ט מותר ביו"ט ושפיר מקשה אפילו ביו"ט נמי ומתניתן לכ"ע הוא, וכיון דלב"ש א"א לומר טעמא משום כדי שיברור דא"ה אפילו ביו"ט נמי ונ"ל לרבא לחדש לב"ה טעם אחר וע"כ כטעמא דרב אשי כדי שיאמרו אין אופין וכו' וא"כ לר"ה אי אמרינן טעמא דמתקן דשייך גם בע"ת י"ל באמת דלא התירו להניח ביו"ט כלל משום מתקן ואם באנו להחמיר כשיטת הר"ש לצאת ידי שיטתו אנו נאמר איפכא דיש לנו לחוש בהנחת עירוב ביו"ט משום מתקן ויצא שכרו בהפסדו הא חדא, ועוד י"ל לפי מה שפרשו הראשונים על הא מעשה דסמי' דאמר ליה פושע את היינו כיון דאשתקד לא ערבת והודעתיך שאני מערב על כל בני העיר ועכשיו אתה ג"כ מצטער על שלא הנחת הרי אתה מגלה דעתך שאינך רוצה לצאת בשלי ואין זכין לאדם בע"כ וא"כ לכ"ע שרי ולדידך אסור משמע דאם אינו סומך לא מהני עירוב של גדול העיר וא"כ חשש קרוב הוא אם נאמר לו אם שכח להניח עירוב שיניח עירוב ביו"ט שיהי' עיקר סמיכתו על העירוב שמניח ולא יעלה על דעתו לסמוך על עירוב של גדול העיר רק יאמין שיכול להניח גם ביו"ט עירוב אם שכח מעיו"ט ובאמת לא מהני רק עירוב של גדול העיר לטעמא דרב אשי שהוא עיקר ויסמוך על הטפל בשביל החומרא ויניח העיקר שהוא מצד הדין.

ובזה יש מקום ליתן טעם ולהצדיק הצל"ח אשר קרא עליו תמה השואל בכ"ס ומכח זה העלה בכ"ס שגם ביו"ט ראשון יניח דלא כצל"ח ולפי דברינו י"ל דוקא ביו"ט שני שכתב הצל"ח די"ל דלא שייך כלל טעמא דרב אשי וגם רב אשי אית ליה טעמא דרבא משום כדי שיברור משום דלא שייך כדי שיאמרו אין אופין כיון דיו"ט שני דרבנן ומיו"ט לחול עצמו הוא דרבנן מה"ט לא חייש הצל"ח דלמא יהי' עיקר סמיכתו על העירוב שלו דהא י"ל דגם לרב אשי מותר להניח ולא צריך כלל לסמוך על עירוב של גדול העיר כיון דביו"ט שני גם רב אשי אית ליה דרבא ולא שייך טעמא דרב אשי כלל משא"כ ביו"ט ראשון דמצד הדין צריך עירוב לרב אשי דוקא מעיו"ט מה"ט לא חיישינן לדברי הר"ש כיון דיש חשש שיסמוך על עירוב שלו לעיקר ולא על עירוב של גדול העיר ויש חשש בשביל המניח עצמו ובשביל הרואים שיעשו כן ולא יסמכו על גדול העיר כלל אבל מאחר שרוב הפוסקים לא ס"ל כן ורב אשי חולק על רבא וגם ביו"ט שני קאמר רב אשי טעמא משום דאין אופין וביו"ט שני ג"כ חשש מצד הדין שלא יסמוך על עירוב של גדול העיר ומכל הני תרי טעמא שכתבתי נ"ל מי שאינו מחמיר להניח עירוב טעמא ונימוקו עמו ואין לחוש כנ"ל ויען כי אתה עוסק בשיעורא דרבים בענין זה אומר לך מה שעלה בדעתי לישב קושי' חמורה של חדושי המאירי על הא דמקשה הש"ס ממתניתן על רב אבא אמר רב דעירובי הבשילין צריך כזית דהא תנן שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת לאו אע"ג דליכא כזית ומאי תיובתא דלמא סוף העירוב שאני כדאמרינן בעירובי חצרות דלכתחילתו בעינן י"ח גרוגרות ובשיריון כ"ש כדאיתא פרק חלון ונדחק לתרץ מדקאמר צריך שיהא בו משמע שיהא בו בכל שעת הבישול בין בתחילתו ובין בשיריו יע"ש ולדידי נראה דסמוך על הברייתא שהקשה ממנה אח"כ דתני דתחילתו וסופו אין שיעור ומוכח מברייתא עכ"פ דתחילתו וסופו שווין וא"א לחלק ביניהם וממילא קשה על ממתניתן דתני אם שייר כ"ש דע"כ בתחילתו ג"כ כן הוא דאל"כ אין תחילתו וסופו שווין ומשו"ה פריך תחילה ממתניתן וסמוך אברייתא ובלא"ה אין קושי' כ"כ מהברייתא דהא רק מאי לא קאמר אבל במתניתן מפורש שייר ממנו כל שהוא ולאחר שתירץ לו המתניתן מקשה מברייתא מאי לאו אין לו שיעור כלל וכן דרך הסוגי' בכמה מקומות אין מספר וא"ש, ועוד יש דברים והארכתי יען כי נוגע לדינא וה' שנותיך יאריך ללמוד וללמד תורה ברבים כחפץ רבך אוה"נ, פרעסבורג יום ג' משפטים תרנ"ד לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מח

שלום וברכה לתלמידי המופלג חו"ש יפ"ת מו"ה שמעון נ"י.

לפרש לך דברי תוס' ביצה בדף למ"ד ע"ב ד"ה כל אחת וכו' שכתבו לאו דווקא לאלתר דהא אתרוג של יו"ט ראשון אסור כל היום עד למחר ולא פליגי רב ורב אסי אלא בשאר הימים ועמדת עליהם כיון דסבר רב דלא אתקצי אלא למצותו מה לי יום ראשון או שאר ימים וי"ל דתוס' סברו גם כן כמו שמפרש הריטב"א והר"ן סוכה דף מ"ו על הא דר"ל סבר דאתרוג בשביעי מותר ור"י סבר דאסור אבל מ"מ בשמיני מותר ולא אמרי' מגו דאתקצי לר"ל ומותר אפילו באותו יום וגם לר"י הי' לן לומר מגו דאתקצי בה"ש ותאסור אפילו בשמיני וכתב דלא אמרינן מגו דאתקצי בה"ש אתקצי לכולי יומא רק בשבת וי"ט דצריך הכנה מבעוד יום אבל אם הוכן בשבת לא מהני כמו שאמרינן בפ' כירה במטה שהי' עליה מעות בה"ש אבל בחול דלא בעי הכן לא אמרינן מגו דאתקצי כלל ומה"ט סבר ר"ל כיון דלא אתקצי האתרוג רק למצותו לשחרית ומשו"ה מותר בשביעי ור"י סבר כיון דאם לא נקט שחרית נוטלו בין הערבים ומשו"ה הוקצה אתרוג לכל יום השביעי כיון דאם פשע ולא נטל שחרית נוטלו כל היום אבל בשמיני אע"ג דהוא יו"ט מותר משום דלא הוקצה ג"כ לבה"ש כיון דספק יום הוא ואתרוג בשאר ימים דרבנן ולא צריך ליטל בבה"ש מפני ספק ע"כ לא הוקצה למצותו בה"ש ומותר בשמיני יע"ש ולפ"ז שפיר כתב תוס' בפשיטות דהא דמותר לאלתר לאו דוקא דביום ראשון אסור דהא כיון דאתקצי האתרוג למצותו לנטלו בשחרית א"כ ביו"ט ראשון דצריך הכן כל היום אסור ואין הכנה באמצע היום משא"כ בשאר ימים ותדע דכן הוא דהא בסוכה גם ר"ל סבר דאסור בשמיני משום דאי מתרמי סעודה בה"ש ומגו דאתקצי בה"ש ולמה לא אמרינן דגם סוכה מותר לאחר בה"ש לר"ל כמו אתרוג דסבר דלא אתקצי רק למצותו אע"כ ביו"ט דצריך הכן גם במוקצה מחמת מצוה אסור במגו דאתקצי משא"כ ביום חול ומשו"ה כתב תוס' בפשיטות דגם לרב בהפריש שבעה אתרוגים דמותר לאלתר הוא רק בשאר ימים ולא ביום ראשון ולא פליגו רק בשאר ימים ואף שמדברי תוס' בסוכה שם מוכח דטעמא דרב אסי ור"י דאסרו לכל היום הוי משום דמגו דאתקצי, וכן כתבו דף יו"ד ע"ב בד"ה עד מוצאי יו"ט וכו' דאע"ג דאתרוג לא חזי בה"ש מ"מ מוקצה הוא משום ספק שביעי ורק משום דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר מותר בשמיני ומשמע מתוס' דטעמא דרב אסי משום מגו דאתקצי הוא ודלא כריטב"א והר"ן מ"מ לרב ור"ל בודאי מודה תוס' לדברי הריטב"א אע"ג דלית ליה מגו דאתקצי דוקא בחול אבל לא ביו"ט דצריך הכן דבשבת ויו"ט גם רב מודה דאסור משום מגו ומה"ט לא אתי שפיר דברי הט"ז בסי' תרס"ה שכתב דתמיהת הב"י על הא"ח שהביא הא דירושלמי דאתרוג שנפסל מותר מיד דנימא מגו דאתקצי בה"ש הוא רק על א"ח שהביא להלכתא הא דירושלמי ועל

הירושלמי גופא לא קשי' דהא רב סבר דרק למצותו אתקצי ומותר אפילו באמצע יע"ש ולפי מה שכתב תוס' זה ליתא דהא ביום ראשון כ"ע מודה דאסור שוב ראיתי שכבר עמד על דברי טו"ז בחמד משה יע"ש ומה"ט א"ש נמי מה שעמדו על הא דהריטב"א ור"ן דכתבו דמה"ט לא אמרינן דאסור אתרוג בשמיני משום דלא אתקצי בה"ש דלא צריך ליטול משום ספק דרבנן.

ולפ"ז קשה מ"ט מותר האתרוג שנטל ביום ראשון ואוכל למחר גם לרב אסי דהא ביום ראשון דאורייתא וצריך ליטלו מספק ועיין באליהו רבה לפמ"ש ל"ק דלריטב"א והר"ן לא אמרינן כלל ביום חול מגו דאתקצי דלא צריך הכן ורק משום דאם לא נקט נטל שחרית יטול בין הערבים אסור לרב אסי כל היום ורק משום יום שמיני שהוא יו"ט צריך הר"ן לומר דלא אתקצי גם בה"ש משום דלא צריך ליטול דהוי ספק דרבנן דאי הי' צריך ליטול הי' אסור בשמיני דהוא יו"ט וצריך הכנה משא"כ אתרוג מותר ביום שני אע"ג דצריך ליטלו בה"ש של יום ראשון מ"מ יום שני חול הוא ולא צריך הכנה ולתוס' בלא"ה א"ש דלא אמרינן מגו משום יום שעבר וכיון שכבר יצא בשחרית לא דמי לסוכה ולא אסור ביום הראשון רק משום מגו דאתקצי ותו לא אמרינן מגו משום יום שעבר ועוד יש להאריך בענין זה ולא באתי כעת רק להעמידך על האמת בדברי תוס' הכ"ד רבך חפץ בהצלחתך, פרעסבורג יום ו' עש"ק בחדש תשרי תרמ"ו לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מט

שלום לך תלמידי חביבי הרבני המופלג חרוץ ברק השנון יפ"ת מו"ה ישראל חיים ברוין נ"י בק"ק נייטרא יע"א.

קבלתי מכתבך והבאת לנו קושי' בביצה דף ד' דאמר ר' מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור מרבה עליהן עצים מוכנים ומבטלין ועל הא דמקשה והא דאין מבטלין איסור לכתחילה מתרץ ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ותמוה לך אמאי לא מקשה לרבה דסבר פסחים דף מ"ז דמוקצה דאורייתא א"כ עצים שנשרו הוי מוקצה דאורייתא וכמו דמקשה לרב אשי דאמר דשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל וכתבת שהצעת קושי' זו לכמה ת"ח גדולים וקטנים ולא השיבו לך דבר, ראשית דבר מה שאתה כותב בפשיטות דרבה סבר בפסחים מוקצה מה"ת לא עיינת בסוגי' שם דאדרבה משם מוכח דגם רבה חזר בו דהא מקשה עליו אביי מהברייתא וחזר רבה ואוקי בעצי אשירה א"כ גם רבה חזר בו ותוס' בפ' כל מערבין והר"ן ריש ביצה הקשו על רש"י ביצה דף ב' בד"ה ורבה שכתב דיליף מהפסוק והכינו דמוקצה דאורייתא והי' לך להקשות רק על שיטת רש"י

ותמוה שכל אלא הת"ח הגדולים עם הקטנים לא ידעו ולא ראו שכבר קדמוך בקושי' זו הפנ"י במקומו שם וכתב דצ"ל לרש"י דפליג רב מתנא על רבה וסבר דמוקצה דרבנן והא דפריך על רב אשי צ"ל משום דהא דרב אשי הלכה פסוקה הוא ובפנ"י מתרץ דברי רש"י מהא דהקשו עליו מש"ס פסחים וכתב דרבה לא חזר משום הא דיכול לא יביא מן המוקצה דיש לחלק בין מוקצה דשה מאפר ובין עצים שנשרו אלא משום קושי' אחרת והא את היא דאמרת חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט חזר אבל מוקצה דאוריי' ונ"ל ראי' לדבריו דהא הכנה בודאי הוי דאורייתא כדילפינן מהכינו את אשר יביאו וא"כ קשה לפי מה שמבואר בטור וכן סברו רוב הפוסקים דעצים שנתלשו בשבת אסור להסיקן ביו"ט שלאחריו מצד הכנה דאורייתא והא דרב מתנא ביו"ט בעלמא דוקא א"כ עדיין קשה בפסחים דלוקמי בבישול ביו"ט שלאחר שבת בעצים שנשרו מן הדקל בשבת שלפניו דהוי הכנה משבת ליו"ט דהוא דאורייתא וע"כ דעיקר חזרה דרבה הוא משום דסבר דאין חילוק מלאכות ביו"ט ועיין בפרמ"ג סי' שכ"ה סק"ט שכתב ג"כ דעיקר הקושי' מהא דחילוק מלאכות דהא אף אי מדרבנן אסור להנות ממוקצה מ"מ עדיין קשה דלחייב על הבערה דלא שייך הואיל דהא האורחים לא יעשו אסור דרבנן וישתמשו בעצי מוקצה ועיין במחצית השקל סי' שכ"ה באריכות וזה לפי הבנתם דלא אמרינן הואיל דאיסורא אף באיסור דרבנן דלא כשאגת ארי' בסי' ס"ד שכתב דבאיסור דרבנן אמרינן הואיל שלא ללקות ואי לא אמרינן הואיל באיסור דרבנן א"כ אף אי מוקצה. דרבנן מ"מ חייב שפיר על הבערה ע"כ עיקר חזרת רבה הוא מהא דאין חילוק מלאכות ליו"ט משו"ה מקשה לו עוד מהא דאין חילוק מלאכות אע"ג דאין זה קושי' רק לרבה.

והנה המחצית השקל בסי' שכ"ה מסכים עם החמד משה דבש"ס פסחים דאמר מוקצה דאורייתא הוא בשביל טלטול מוקצה וכתב דכן מוכח מפירש רש"י ולפענ"ד קשה לומר דטלטול מוקצה יהי' אסור מה"ת דהא ילפינן מהקרא דהכינו את אשר יביאו וזה באכילה או בהנאה אבל מנ"ל טלטול מוקצה ללמוד מקרא דהכינו ודוק בדברי רש"י שכתבו בד"ה ועייל עצי מוקצה הואיל מדאורייתא אסור להשתמש בעצי מוקצה ולא כתב דאסור לטלטל עצי מוקצה אלא משום דטלטול בעלמא באמת מותר רק להשתמש ולהנות מהמוקצה אסור מה"ת דיש שבח עצים בפת ובזה א"ש דברי תוס' שכתבו בביצה שם בד"ה ותנן הא דמותר לבטל ולהוסיף בדרבנן היינו דוקא במוקצה דעיקרו מדרבנן משא"כ בעיגול דהוי עיקרו מה"ת אין מבטלין וכבר תמה בפנ"י בביצה דף ג' דדברי תוס' סתרו אהדדי שכתבו הא דלא פריך לר"נ מהא דספיקא אסור משום דמוקצה חמור כעין דאורייתא והכא כתבו דעיקרו מדרבנן ועוד קשה לי דהא לרבה דהכנה דאורייתא בודאי

עיקרו מה"ת ודוחק לומר דרב מתנה לית ליה הכנה דרבה כלל אלא ודאי דוקא לענין אכילה והנאה מקרי עיקרו מה"ת משום דיש סמך למוקצה מקרא דהכינו אבל טלטול דליכא סמך בקרא מקרי עיקרו מדרבנן וא"כ אף בפ"ד דקמשני רבה דעייל עצי מוקצה ויליף מהכינו בודאי דוקא אכילה ותנאה אבל לא טלטול והתוס' בביצה אזלו לשיטתם דסברו דמוקצה מותר בהנאה בפסחים בסוגי' דוז"ג וגם בע"ז בסוגי' דבת תיהא וא"כ כל השקלא וטרי' בביצה על הא דרב מתנה הוא דוקא על טלטול מוקצה כמ"ש במ"א סי' שכ"ה ושפיר כתבו דלא הוי עיקרו מה"ת ועיין.

והנה בפרמ"ג ביו"ד סי' צ"ט הרבה להקשות להרא"ש דאין מבטלין בדרבנן רק במקלי קלי איסורא א"כ קשה מטלטול דהא מקשה והא קמהפך באיסורא ואי אמרינן כיש"ש דתולין מה שמהפך הוא דהיתריה ולא צריכין לביטול א"ש אבל הרא"ש כתב מצד ביטול וכן הר"ן כתב דוקא באינו ניכר א"כ מצד ביטול הוא והא בטלטול עדיין לא מקלי קלי ומסיים שעונותי גרמא שלא זכיתי להבין יע"ש ותמוה לי דהא הדבר מבואר בדברי הר"ן ודוק בדבריו שם שכתב דלאו בכל איסור דרבנן מותר לבטל אלא בדרבנן כי הא קאמר שאינו אלא טלטול בעלמא ומקלי קלי איסורא ואמסקנא סמוך יע"ש מוכח דגם הר"ן סבר כהרא"ש דלענין אין מבטלין אמסקנא סמוך משום דמקלי קלי וא"כ מאי זה שכתב ג"כ הר"ן דאינו אלא טלטול בעלמא משמע משום דאינו רק טלטול משו"ה מבטלין אלא משום דבאמת צריכין לבטל משום טלטול מוקצה ומשום איסור הנאה דמוקצה ובטלטול מוקצה לא שייך מקלי קלי משו"ה מתרץ הר"ן בקיצור לשונו דאף בכל שאר איסור דרבנן אסור לבטל אבל הכא אינו אלא טלטול בעלמא וקיל משאר איסור דרבנן ובשביל הנאת מוקצה קיל משום דמקלי קלי וא"ש הכל.

ותמוה לי שלא הרגיש אדם בסתירת הרשב"א בביצה כתב דמסתבר דוקא בשאינו מכיר עצם איסור הא מכירין אין ביטול מועיל שאין ביטול בדבר הניכר לעיין יע"ש וזה כהר"ן דמשום ביטול ממש הוא דלא כיש"ש ובשבת דף כ"ט כתב היפך זה דלא מתורת ביטל נגעו בה אלא צריך רוב כדי שלא יהי' כמטלטל האיסור אלא כמטלטל היתר וכי מטלטל בשבר כלי הוי ליה טלטול מן הצד וזה כדברי היש"ש ולא ראיתי מי שהרגיש בזה, והנה לפי דברי רשב"א שבת דהא דקמשני בהיתרא קמהפך לאו משום ביטול הוא דהא ליכא ביטול בניכר צ"ל ע"כ הא דמקשה בביצה דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו בשביל שנהנה מהמוקצה ואע"ג דכתב רשב"א דמוכח מהא דלא מקשה בשבת רק משום והא קמהפך באיסורא דמוכח מזה דמוקצה מותר בהנאה והקושי' רק משום טלטול היינו דוקא בהנאה הבאה ממילא אח"כ סבר הרשב"א דמותר להנות כמו מסיקין בכלים

דבשעת הבערה אינו עוד מוקצה רק אח"כ נעשה שברי כלי ולאחר שכבר דולקים נעשים מוקצה הו"ל הנאה דממילא אבל כשמדליק בתחילה בדברים מוקצים זה אסור בהנאה אי לאו משום ביטול ופריך והא אין מבטלין איסור ודוק בדבריו שכן הוא שכתב דלסמוך בו כרעי המטה אע"ג דאינו מזיזו ומטלטלו אסור משום דנהנה מהמוקצה משא"כ בכלי שנעשה אח"כ מוקצה ועיין במג"א סי' תק"א ס"ק י"ב שמחלק כן דבשבר כלי דאף לשרוף במקומן בלי טלטול אסור משום הנאת מוקצה אבל בכלי שלם מותר אע"פ שנתקלקל אח"כ ההנאה באה ממילא, ותמוה לי שלא הביא דברי הרשב"א שבת דמבואר כדבריו ובזה מיושב הא דמקדק הצל"ח הא דלא הקשה ג"כ בש"ס שבת שהביא על הא דאמסיקין בכלים הא דרב מתנה ולא פריך והא אין מבטלין איסור לכתחילה ותירוצו של הצל"ח משום דבשעת ביטול עדיין היתר כיון דהוא כלי שלם וכן כתב ג"כ במג"א תק"י סק"א.

ולדברינו י"ל דהא איסור הנאה ליכא במדליק בכלי שלם וכל האיסור רק משום טלטול מוקצה והא דמרבה עליהן לאו משום ביטול הוא רק משום טלטול מן הצד ולא שייך כלל ביטול איסור משא"כ בביצה דמדליק בעצים שנשרו דהוי מוקצה בשעת הדלקה ואסור להנות משו"ה פריך על הנאת מוקצה דאין מבטלין ובזה א"ש ג"כ הקושי' שנייה של הצל"ח דלא פריך מהא דרב אשי דדבר שיש לו מתירין לא בטל לפי מה שכתב הפנ"י בסוגי' דספק מוכן וכן הצל"ח דף ג' דיש לומר בטלטול לא שייך דבר שיש לו מתירין דהא יכול לטלטל היום ומחר ומה"ט לא יכול להקשות בשבת דצריך להא דרב מתנה רק משום טלטול משא"כ בביצה דצריך לרב מתנה ג"כ בשביל הנאת מוקצה שפיר פריך משום דבר שיש לו מתירין ועיין.

והנה הרמב"ם כתב סתם בפ"ב מהל' יו"ט הל' י"ב דמסיקין בכלים שלמים ולא הביא הא דרב מתנה שמרבה עליהן עצים מוכנים וכבר עמד הה"מ ונדחק מאוד דאולי יש להרמב"ם גירסא ופירוש אחר בגמרא ועיין בשעה"מ וגם בבינה לעתים מהגאון פלתי שיצאו לתרץ דברי הרמב"ם וכל אחד הולך לדרכו בסברא אחרת דהרמב"ם סבר דמסיקין בכלי שלם אף דלא מרבה עליהן והש"ס קאי רק לר' יוסף דסבר גם במשנה בפתילת הבגד שקיפלה דג' על ג' מצומצמת אוקמינן אבל רבא חולק יע"ש ועדין לא יצאו ידי חובתם דמנ"ל להרמב"ם לחלק מסברת עצמו ולדחוק דהש"ס פריך רק לר"י מנ"ל דרבא דמשני תירץ אחר חולק ונ"ל דהי' להרמב"ם הכרח דסבר הרמב"ם דבעצים שנשרו מהדקל גם לכתחילה מבטילן כמ"ש הר"ן דיש מי שסוברים כן וכן כתב הישו"ש וא"כ קשה מאי בין כלי שלם ושבר כלי כיון דגם בכלי שלם אין מסיקין רק אם מרבה עליהן עצים וכה"ג גם בשבר כלי מותר כמו עצים שנשרו וא"כ יש לומר דהש"ס בשבת דלא הביאו כל

השקלי' וטרי' דביצה סבר דבאמת לכתחילה אסור לבטל בשבר כלי משא"כ בכלי שלם דאף לכתחילה מותר להרבות כמו שכתב המג"א כיון דעדין היתר הוא אבל הרמב"ם סבר דלפי סוגי' דביצה דמקשה ומשני הא דאין מבטלין איסור לכתחילה וגם דמקלי קלי איסורא בודאי אף לכתחילה מבטלין וע"כ דלא צריכין בכלי שלם להרבות עצים והא דמסיקין בכלים איירי בלא עצים אחרים ומה"ט אין מסיקין בשברי כלים.

וראיתי בצל"ח ביצה דף ל"ג ע"א בד"ה ואמנם וכו' שמתמה כיון דבכלים מסיקים רק במרבה א"כ בשברי כלים נמי ונדחק שם וע"כ קושיתו ג"כ להשיטות דבמקלי קלי אף לכתחילה מבטלין ועיין שם שכתב דבמרבה עליהן ליכא עוד משום הנאת מוקצה כיון שמרבה עליהן ובשעת הנאתו כבר נתבטל אלא דאין מסיקין משום טלטול מוקצה וראיתי בספר עטרת פז שמישב קושי' הפרמ"ג שהבאתי להרא"ש דדוקא מקלי קלי מותר לבטל א"כ עדין קשה מטלטול וכתב לפמ"ש המג"א סי' תק"ט דאף דרלריצב"א הובא בתוס' ביצה דף ח' וכ"א ול"א טלטול מוקצה בשביל אוכל נפש מותר מ"מ להשתמש בדבר מוקצה אסור דדוקא לסלק המוקצה מותר כמו אפר כירה לאפות בו מותר אבל לשתמש בו דהיינו הנאת מוקצה אסור כמו אכילה וכתב המג"א שם דמה"ט אין מסיקין בעצים שנשרו אף לשיטת תוס' דהנאת מוקצה מותר מ"מ לכתחילה אסור להנות יע"ש וא"כ כיון דבשעה שנהנה כבר נתבטל המוקצה ברוב ומיקלי איסורא א"כ מצד תשמיש מוקצה מותר דכמאן דליתא וממילא גם הטלטול דקודם לכן אין לאסור דשרי לצורך או"נ וקושי' הש"ס מהא דקמהפך באיסורא כיון דכונתו להשתמש לאפות בו' אף בטלטול אסור ומשני דבהיתרא קמהפך דבטל אף דהוי דשיל"מ משום דמקלי קלי וממילא מותר הטלטול דמעיקרא כיון דהוי רק טלטול לצורך או"נ ומצד הנאת מוקצה ליכא דהא נתבטל ברוב ויען כי המחבר הגאון ז"ל הוא ש"ב של זקני הגאון ר"ע איגר ז"ל חביבים עלי דבריו ודפח"ח.

וראיתי בשעה"מ בפ"ב מהל' יו"ט שעמד על סתירת מהרש"א שכתב בדף כ"ח הא דלא יכול לשחוט לכתחילה ולכסות באפר שהוסק ביו"ט משום דהטלטול אינו בשביל או"נ אלא משום הכיסוי ואסור בלא שחט ובדף ל"ג דאין סומכין את קדירה בבקעת כתב מהרש"א משום דטלטול מוקצה משום אוכל נפש לא שרי רק לסלק המוקצה כגון גריפת תנור אבל להשתמש ולהנות בדבר מוקצה אסור וא"כ גם בכיסוי הי' יכול לתרץ כן דמשתמש במוקצה ועיין בט"ז סי' תקי"ח בסק"ז שתירץ כן ולדידי אינו קשי' דהא תשמיש מוקצה אינו אסור רק משום דאסור להנות כמו דאכילת מוקצה אסור וא"כ בכיסוי דמכסין בעפר עיר הנדחת משום דמצוה לאו להנות ניתנו כמבואר בס"פ כיסוי

דם מה"ט לא יכול מהרש"א לתרץ בכיסוי משום תשמיש מוקצה והוכרח לתרץ משום דאינו צורך או"נ ואסור משום טלטול לבד ויש עוד להאריך או מפני טרדות והפסקות ע"י יוצאים ובאים כל היום כרגיל צריך אני לקצר והנני רבך חפץ בהצלחתך והרמת קרנך פרעסבורג יום א' לסדר תרומה תרנ"ג לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נ

שלום וברכה לכבוד ידידי הרבני המופלג חריף ובקי בע"פ כש"ת מו"ה יצחק שוויגער נ"י בק"ק טאפאלשאן יע"א.

מכתבו קבלתי ובשולי מכתבו קושי' על הרמב"ן במלחמות ריש ביצה שהביא ראי' לדברי הרי"ף דפסק כר"נ ביו"ט לענין מוקצה כר"י ובשבת כר"ש מהא דביצה דף כ"ח ע"ב דקאמר רבינא בשפוד שצלו בו בשר דאע"פ שאין בו בשר מותר לטלטלו מידי דהוי אקוץ בר"ה והקשה בתוס' שם דהא רבינא בשבת קנ"ז לית ליה מוקצה ולמאי צריך לטעמא דקוץ יע"ש ולרי"ף א"ש דדוקא בשבת פסק רבינא כר"ש דלית ליה מוקצה אבל ביום טוב גם רבינא אית ליה מוקצה כר"נ וכתב מע"כ נ"י דנוראות נפלא על דברי הרמב"ן דהא ר"א בר אהבה אמר דשומטו ומכיחא בקרן זויות וראב"א סבר בשבת כ"ח נכרי שחקק קב בבקעת מסיקו ביו"ט אף דהוי נולד א"כ דברי ראב"א סתרי וע"כ כתירץ תוס' והניח בצע"ג ואני לא אדע לא פליאה ולא צ"ע דהא כתב תוס' תחילה דלרבינא לא קשה די"ל דהכא קאמר רבינא אליבא דשמואל אבל איהו ס"ל בלא"ה שרי ואם תוס' כ' כן לרבינא אע"ג דלא נזכר שמואל ולא קאמר רבינא משמי' מו"מ י"ל דקאי לשמואל כ"ש שי"ל כן לראב"א דהא רב אדא אמר רב מלכיו קתני א"כ ראב"א בשם מלכיו קאמר וליה לא ס"ל דבלא"ה שרי דלית ליה מוקצה כלל וכן משני הש"ס בשבת שם דמתרץ אליבא דר"א ור"ע קאמר ליה וליה לא סבירא ליה וכ"ש הכא דאמר בשם רב מלכיו וכן קאמר רב חנינא ברי' דרב איקא שפוד וכו' רב מלכיו משום דראב"א בשם רב מלכיו אמרה אבל ראיתי ברי"ף שגרס רב מלכיו ואיתימ' רב אדא בר אהבה אמר משמע לגירסא זו דרב אדא בר אהבה אמר משמי' ולא בשם רב מלכיו א"כ שפיר יש מקום לקושיתו דהא גם ביו"ט מתיר ראב"א אפילו נולד ולפי מה שכתב הפנ"י שם דהאי נולד דבקעת עדיף טובא ולא הוי נולד ממש דהא עומד להסקה הבקעת אלא משום דגם ר"י גם כה"ג אוסר כדמוכח מפ' כל הכלים סבר הש"ס דמתרץ אליבא ר"י לגמרי סבר כר"י אבל לפי האמת דלית ליה כר"י א"כ שפיר יש לחלק דהאי מוקצה דבקעת לא דמי לשאר מוקצה דהא הבקעת עומד להסקה משא"כ בשפוד שנרצף ובמוקצה כה"ג גם ראב"א אית ליה דחמור

דמוקצה ממש הוא ודוק בדברי הרמב"ן במלחמות שם שכתב מדשמואל לא קשי' דלית ליה מוקצה גבי כרכי וזוזי די"ל דמוקצה מחמת מיאוס חמור וגם שמואל אית ליה ואין ראי' להרי"ף לחלק משמואל בין יו"ט לשבת אבל מרבינא קשה דהא אמר בשבת שם דפליגו רב אחא ורבינא בנר ישן דהוי מוקצה מחמת מיאוס ובכל מקום רבינא מיקל א"כ רבינא גם מוקצה מחמת מיאוס לית ליה וקשה משפוד דלמה צריך לטעמא דקוץ ומזה ראי' להרי"ף אבל משמואל אין ראי' דיש לחלק בין מחמת מיאוס דחמור משאר מוקצה וא"כ גם לראב"א ל"ק אע"ג דל"ל מוקצה בבקעת מ"מ מוקצה כזה חמור ובמח"כ אלו הי' מדייק טפי בדברי הרמב"ן לא הו' כתב נוראות נפלא עליו כי דבריו ברורים אלא דיש להקשות לדברי מהרש"ל ביש"ש בסי' כ"ד שמפקפק על תירוץ תוס' משום דלא הוי כלי נהי דלא הוי כלי סוף סוף לא הוי אלא מוקצה בעלמא וא"ל דהוי כבקעת דמודה ר"ש בעצים רטובים שאין ראוין להסקה כשיטת תוס' דהא בודאי זה השפוד שצלו בו כבר קבל כח האש ונתיבש וראוי להסקה יע"ש וכתב מאחר שבטל מתורת כלי שהי' עליו כבר א"כ הוא כאחד שנשבר דאסור משום נולד וא"ש להני שיטות דמחלקין בין מוקצה לנולד ולרי"ף דאינו מחלק א"ש דמחלק בין יו"ט לשבת ולדבריו דטעמא משום נולד ומודה שמואל ורבינא עדיין קשה מהראב"א דהא גם בנולד מתיר בקב בבקעת וע"כ צ"ל לדבריו כמ"ש תחילה דראב"א בשם מלכיו אמר וליה לא סבירא לי' או דיש לחלק כמ"ש בפנ"י דקב בבקעת לא הוי נולד ממש דעמד מתחילה להסקה ג"כ וכתבתי זה בחפזי להפיס דעתו והנני ידידו הדש"ת, פה פרעסבורג י"ב טבת תרנ"ה לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נא

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי המופלג בהפלגת חכמים וותיק מלא עתיק מלא וגדוש מורג חרוץ בע"פ כש"ת מו"ה מרדכי יהודא בלויא נ"י דיין ומורה בק"ק משענגער יע"א.

מכתבך קבלתי וראיתי מה שהציע לפני בעינינא דיומא יומא דחנוכה ותמה על הרי"ף שפירש א"כ לשיעורי' היינו דאם היתה דולקת והולכת יכול לכבותה או להשתמש לאורה א"כ מוכח מדבריו דעכ"פ במשך זמן הדלקה בודאי אסור להשתמש לאורה א"כ קשה על רב חסדא ממ"נ מהברייתא דהא סבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה והא אי אין זקוק לה צריכין לתרץ לשיעורי' וממ"נ מוכח חד מתרי או כבתה זקוק או אסור להשתמש והניח בצ"ע ורצה לפלפל בהקדמה זו ושגה ברואה דרי"ף כתב שני פירושים דיכול להכבותה או להשתמש לאחר זמן וא"כ לר"ח אמרינן רק פירש הראשון לכבותה היינו אף דמותר להשתמש מ"מ אין יכול לכבותה רק אם דלק כשיעור

זמן מצותה אבל אם כבתה אין זקוק אבל משום דלכתחילה המצוה עד שתכלה רגל לא יכול לכבותה ולמ"ד אסור להשתמש לאורה כתב הרי"ף גם פירש השני דיכול להשתמש לאחר זמן ורצה לאשמועינן דמותר לאחר זמן ולא אמרינן דמשום שהוקצה למצותו אסור אף לאחר זמן השיעור.

וכאשר נראה ממכתבך הטעוך דברי הב"ח שכתב הנ"מ בין שני תירוצים אי מותר להשתמש לאחר זמן מצותה דלפירש דלכבותה י"ל דאף לאחר זמן מצותו אסור אבל באמת כל זה רק לפי מה דפסקינן דאין זקוק ואסור להשתמש אבל לרב חסדא אין לנו פירש אחר רק דלכבותה דלא יכול לכבות תוך זמן המצוה ואין חילק בין פירש רש"י לרי"ף אלא לרש"י משמע ליה דלשיעורי' היינו שצריך עכ"פ לכתחילה ליתן כשיעור זה ולרי"ף משמע ליה יותר מלשון דמצותו היינו שידליק הנר כשיעור הזה ולא יכבה אותו וכל זה פשוט וליתא לכל פלפול שלך. ואני אמרתי הא דפירש רש"י דטעמא משום יפשע אדם לכאורה תמוה מנ"ל לרש"י דחיישינן שמא יפשע ובפנ"י רצה ליישב קצת דשמא יטעה בדין ויסבור דאין זקוק לה, וי"ל דרש"י הוכיח מקושי' תוס' דמנ"ל דר"ה סבר מותר להשתמש לאורה דלמא משום דכבתה זקוק כמו בחול ולפי מה שכתב רש"י א"ש דלא חיישינן רק שמא יפשע ובזדון לא ידליק אבל בשבת דלא יכול להדליק דהוי אונס לית לן בה אלא דבאמת עדיין אינו מספיק ועיין בפנ"י ונ"ל דרש"י הוכיח כן לפי גרסתו בש"ס דאמר ר"ה אין מדליקין בין בשבת ובין בחול ולפי מה שכתב הסמ"ע בחו"מ סימן ע"ב דהיכי דנקט בין ובין על הרוב בין האחרון פשוט יותר והוי זו ואצ"ל זו והבאתי ראי' לסמ"ע ממתניתן דספ"ק דביצה בין חיין ובין שחוטין ושחוטין פשוט יותר מחיין אלא דמתניתן בסמוך משלחין כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין והוי לא זו אף זו משמע דלא כסמ"ע, וראיתי בפרמ"ג שהרגיש בזה וא"כ י"ל דאי גם בשבת שייך כבתה זקוק לה למה נקט ר"ה בין בשבת ובין בחול דהא שבת פשוט יותר וע"כ דטעמא דשמא יפשע ובשבת לא שייך וגם הא דמותר להשתמש לא פשוט די"ל דאדרבה דמסתבר דאסור להשתמש לאורה וא"כ הוי בחול פשוט יותר לאיסור משום דשייך שמא יפשע משא"כ בשבת דהוי אונס וגם מסתבר דאסור להשתמש לאורה דומי' דמנורה או דהוי ביזוי מצוה וא"ש נמי דנקט רב מדליקין בין בחול ובין בשבת משום דבשבת פשוט יותר להתיר כיון דהטעם שמא יפשע ובשבת לא שייך וגם מסתבר אסור להשתמש לאורה ולגרסת תוס' קשה.

וראיתי בכתב סופר או"ח שכתב דלרש"י בלאו הכי אין הוכחה מדלא נקט סתם אין מדליקין משום די"ל דלא זו אף זו קתני לפי גרסתנו משא"כ תוס' שפיר דייקו משום

דלפי גרסתם הוי זו ואצ"ל זו ולפמ"ש אדרבה היכי דקתני בין ובין לרוב הוא זו ואצ"ל והשני פשוט יותר ועיין בפנ"י שכתב דעיקר הוכחת תוס' מדלא קתני סתם אין מדליקין או מדליקן לרב דמנקט שניהם אין ראי' די"ל זו ואצ"ל זו כדמצינו בכמה מקומות דנקט ג"כ זו ואצ"ל זו אלא דעיקר הוכחתם מדלא קתני סתם כונתו דדוקא היכי דצריך לנקוט עכ"פ דבר אחד מפורש ולא יכול לנקוט סתם אז רגיל התנא לשנות גם בזו ואצ"ל זו או זו אף זו אבל היכי דיכול לנקוט סתם והכל בכלל בודאי לא מפרש אף בדרך זו ואצ"ל זו וגם לא בזו אף זו דהא יכול לקצר בלשונו סתם ולא לפרש שום דבר כמו אין מדליקין דמשמע בחול ובשבת ומדפרש ע"כ דרצה לאשמועינן דיש באחד נוסף מה שאינו בחבירו ואין לדייק כלל מהא דנקט זו ואצ"ל זו כמ"ש בכ"ס שם ולפמ"ש אף אי אמרינן דלית ליה לרש"י מה שכתב תוס' דדייק מדלא נקט סתם ועיקר דיוק רש"י משום שמא יפשע מדקתני בין ובין דהשני פשוט יותר כמ"ש ג"כ אין דיוק כ"כ דהא הסמ"ע לא כתב רק על הרוב השני פשוט יותר והבאת' משני משניות סמוכות אהדדי דבאחת נקט דשני פשוט יותר ובאחת דהראשון פשוט יותר ורק על הרוב דיבר הסמ"ע ומה"ט כתב נקט המחבר בין הלוהו מעות ובין הלוהו פירות בין משכנו בשעת הלואתו ובין שלא בשעת הלואתו משום דרוב פעמים כן הוא אבל אין לעשות דיוק מזה ולחדש מדברי ר"ה דסבר מותר להשתמש לאורה כמו שכתב הפנ"י דאין לדייק מדקתני זו ואצ"ל זו דמצינו דנקט כך אף דרוב פעמים אינו כך ותמוה לי מה שראיתי בחדושי כבוד זקני שיצא עכשיו מחדש על מס' שבת דלפמ"ש הסמ"ע דהיכי דנקט בין ובין לעולם השני פשוט יותר מן הראשון דקשה לפ"ז דברי רב דנקט בין בחול ובין בשבת ובאמת הסמ"ע לא כתב רק רוב פעמים הוא כן וכאשר הבאתי ג"כ ממתניתן אלו וצ"ע.

ולתרץ קושי' מהרש"א על תוס' שכתבו דעיקר הוכחת הש"ס דר"ה סבר דמותר להשתמש לאורה מדלא נקט אין מדליקין סתם א"כ לפמ"ש באו"ד דמשו"ה לא נקט רב סתם מדליקין דהו"א דוקא בחול אבל בשבת אין מדליקין דבסתמא לא הייתי אומר ששום אדם יחמיר לאסור להשתמש לאורה א"כ ר"ה לא הי' צ"ל לומר בין בשבת דיש טעם נוסף בשבת לאסור דהא ממילא ידעינן דהא שום אדם לא יחמיר לומר דאסור להשתמש ונ"ל דהנה הבעה"מ כתב הא דאמר רבא דצריך נר אחת להשתמש לאורה אתי' אפילו כמ"ד מותר להשתמש לאורה דאי ליכא נר אחרת הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקי' ורשב"א חולק דודאי דמותר להשתמש לאורה כל צרכו קאמר ואמאי ניחוש לנכנסין ויוצאין דיאמרו לצרכו הוא דאדלקיה והנה רש"י והרמב"ן במלחמות כתבו

דטעמא דאסור להשתמש לאורה הוא משום שיהי' היכר לנר חנוכה ופרסומי ניסא דאי משתמש ליכא היכר ופעמים שאדם מדליק כמה נירות לצרכו.

ולפ"ז יש לומר דאי טעמא דאסור להשתמש מה"ט הוא ולא משום דומי' דמנורה או מטעם ביזוי מצוה יש לחלק ולומר בודאי מצד הסברא חיצונה בליכא נר אחרת רק נר חנוכה מסתבר יותר לומר כבעל המאור דיש לאסור להשתמש לאורה דהא ליכא אחר רק זו משא"כ ביש גם כן נר אחרת בביתו על שלחנו ליכא חשש כ"כ דיאמר לצרכו אדלקי' כיון דיש לו נר אחר בביתו להשתמש מהיכי תיתי שיאמרו שנר חנוכה שמדליק על פתח ביתו וכ"ש אי אמרינן כרש"י בפתח חצירו לצרכו אדלקי' ובודאי לא היה אדם אומר דאף כה"ג אסור להשתמש לאורה ולפ"ז א"ש דר"ה דרצה לאשמועינן רבותא בהא דקאמר בין בשבת ולא סתם ע"כ אתי לאשמעינן אף במקום דסברא חיצונה דאסור להשתמש היינו בליכא נר אחרת ומשו"ה קאמר בין בשבת דגם כה"ג מותר להשתמש אף דליכא רק נר חנוכה לחוד דמסתבר דאסור להשתמש כמ"ש בעל המאור קמ"ל בין בשבת דאפילו בלית ליה שמן רק נר אחד נמי מותר להשתמש ועיין בפנ"י שכתב דהא בין בשבת איירי ע"כ דלית ליה שמן אחר ורב דנקט דמדליקין בין בשבת היינו אפילו אית ליה שמן אחר דהא דמדליקין בחול ע"כ באית ליה שמן אחר דאי בלית ליה גם רב הונא מודה וא"כ כה"ג הוי הסברא דמותר להשתמש לאורה כיון דאית ליה שמן אחר להדליק נר שבת הו"א דמותר קמ"ל רב רבותא דמדליקין בשבת אף כה"ג דאסור להשתמש לאורה וכן י"ל לרב חסדא מדקאמר אין מדליקין בשבת ואי ביש לו שמן אחר פשיטא דאסור דמהיכי תיתי לומר דבכה"ג אסור להשתמש לאורה וע"כ באין לו רק לנר חנוכה ואין לו שמן אחר כלל והו"א דאסור להשתמש קמ"ל דאין מדליקין בשבת אף באין לו שמן אחר דאף כה"ג מותר להשתמש כמ"ש הרשב"א דאי מותר לא צריך נר אחר להשתמש בביתו וא"ש.

וראיתי בכ"ס סי' קל"ב שהביא קושי' בשם אחי הגדול מו"ה יעקב עקיבא נ"י לפי מה שכתב הטור דלא חיישינן שמא ידליק בשבת משום דגם בחול אי כבתה אין זקוק לה א"כ מנ"ל לרבה דר"ה סבר מותר להשתמש דלמא אסור להשתמש ומה"ט אפילו באין לו שמן אחר בשבת אסור משום חשש שידליק עוד הפעם יע"ש ואני אוסיף מיא וקמחא לקושי' זו דהנה הטור מחדש הדבר מעצמו מה שלא נאמר ולא נשנה בגמרא וראשונים וראיתי בפרמ"ג במשבצות תרע"ג שמתוך שמצוה י"ל שיחזור וידליק דומה לשמן שריפה כ"ג ע"ב מתוך שמצוה לבערו חיישינן שמא יטה אבל מפני שכבתה אין זקוק לה ליכא מצוה ולא ידליק ולפ"ז לפמ"ש הפנ"י דאין מדלקין בשמן שריפה ג"כ בכלל דברי ר"ה דהא אין בהם מדליקין בשבת וטעמא דביש לו שמן אחר איירי ואסור להנות אף בחול

וא"כ אי גרסינן רבה כמ"ש בפנ"י דסבר דטעמא דאין מדליקין בשמן שריפה הוא משום שמתוך דמצוה עליו לבערו יטה בשבת חיישינן ג"כ שמא ידליק ואסור אפי' באין לו שמן אחר בשבת ואפי' אי אמרינן כרב חסדא דאמר שם לשמא יטה לא חיישינן ותני' כוותי' דרב חסדא וממלא לגרסא דידן לא קשה דהא לרב חסדא לא חיישינן וכן להלכתא לשמא יטה בשמן שריפה רק דאיירי מתניתן דשמן שריפה ביו"ט שחל להיות ערב שבת מ"מ יש לומר רק משום כדי שיתבער מהר לא חיישי' לשמא ישכח ויטה דהא סוף כל סוף ישרף השמן ולא שייך בהילות המצוה בזה דהא אינו עוסק בידים במצוה רק שורף ממילא משא"כ דאם שיכבה הנר חנוכה וכבתה זקוק שפיר יש לחוש שמא ידליק ומשא"כ בשמן שריפה דאינו אלא חשש שמא יטה לחוד דהא בשמנים שנמשכים איירי אבל מ"מ נ"ל דאין קשי' דבאמת צריך להבין הא דאוסר ר"ה אפי' באין לו להדליק בשבת דהא יש ס"ס שמא לא יכבה ושמא לא יפשע ואין לומר משום דרוב פעמים יכבה דאי הוי רוב גמור בודאי אף אי כבתה אין זקוק לה לא הי' מתירין להדליק בהם דהא אי העמיד ברוח מצויה כתב המג"א דכבתה זקוק לה והוי כאלו לא נתן שמן כשיעור וגם ברוח מצוי' לא ודאי הוא אלא דמצויה שיכבה וע"כ דשמנים שאינם נמשכים לא הוי רובא שיכבה אלא דספק הוא ומ"מ בחול יש לאסור ביש לו שמן אחר משום דאין לעשות ס"ס לכתחילה כמבואר במג"א סי' תס"ז ומשו"ה אין מדליקין לר"ה אע"ג דהוי ס"ס שמא יכבה ושמא לא ישכח ויפשג אבל באין לו למה יתבטל ממצוה ביש ס"ס אע"כ דהחשש יטה הוא קרוב לודאי כיון דאין אור הנר יפה להשתמש בו בודאי וקרוב שיטה וכן כתבו תוס' כ"ג בד"ה גזירה וכו' דמה"ט גזרינן בחלב מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה משום דלא חשוב גזל"ג דבשאינו מהותך בודאי יטה והא דגזר רבה בשמן שריפה שמא יטה אע"ג דלית לן למימר משום מצוה דבודאי יטה דסבר דיו"ט ושבת כי הדדי נינהו יע"ש, וא" מה"ט באין לו יש לגזור דוקא אי הטעם משום שמא יטה דמותר להשתמש לאורה ובודאי ישתמש ויטה משא"כ אי הטעם שמא יחזור וידליק משום המצוה לא עדיף למאן דחייש לשמא יטה בשמן שריפה דלא הוי רק ספק יטה כמ"ש תוס' וכ"ש שי"ל כן בהדלקה דלא הוי רק ספק אבל אינו ודאי שידליק ובאין לו אין לאסור בשבת מטעם זה רק משום דמותר להשתמש ובודאי יטה אבל הטור יפה כתב דמ"מ לכתחילה לא הי' לנו להתיר בשבת אף ביש שמן אחר להדליק בשבת שמא ידליק וע"ז שפיר כתב כן כיון דכבתה אין זקוק ואין מצוה כלל להדליק ובודאי לא ידליק בשבת ועיין בתוס' ישנים דף כ"א שתירצו בשם ריב"ן דה"ט דגזרינן בשמן מהותך לא משום שמא יטה אלא שמא יכבה וליכא שלום בית ואע"ג דכתבתי דלא הוי ודאי שיכבה

מ"מ א"ש לריב"ן דהא לטעמא דידי' משום דליכא שלום בית בודאי דוקא ביש לו שמן אחר אסור משא"כ באין לו דאין ספק חמור מודאי והאי דחלב מהותך ע"כ לכתחילה איירי לריב"ן ולכמה פוסקים גם משום שמא יטה רק לכתחילה אסור עיין בא"ר סי' רס"ד ולכתחילה אף לספיקות הרבה יש לחוש וא"ש.

ובכ"ס שם יצא לישב בדברי הטור אלו הרי"ף שכתב מדמדליקין בשבת מכלל דאי כבי' לא מדליק ש"מ כבתה א"ז לה וכבר עמד בפנ"י בזה דהא גם מחול מוכח דכבתה א"ז לה ומתרץ משום דבחול י"ל דלא חייש רב לשמא יפשע ולא ידליק אבל בשבת דלא יכול להדליק מוכח ע"כ דאי כבתה א"ז לה וכבר עמדו על תירץ זה דא"כ קשה מנ"ל דרב חסדא סבר כבתה א"ז לה ומותר להשתמש דלמא זקוק לה ובשבת אסור משום דלא יכול להדליק ואף די"ל דמ"מ יש לדייק מר"ח דמותר להשתמש משום דמשמע דאין מדליקין בשבת אף באין לו מ"מ דסבר דכבתה אין זקוק לא מוכח מחול די"ל דלא חייש לשמא יפשע ולדידי נראה לישב דלכאורה גם משבת אין הוכחה לפי מה שכבר מישב הפנ"י קושי' תוס' דדייק רב הונא דסבר מותר להשתמש לאורה משום די"ל בשבת לכ"ע גם אי כבתה זקוק וחיישינן שמא לא ידליק היינו דוקא בחול שיכול להדליק אבל בשבת דלא יכול ואנוס הוא ונ"ל דרש"י כתב שמא יפשע ולא ידליק ויש לתמוה מהיכי תיתי שיפשע ולא ידליק כיון שצריך להדליק ומסביר בפנ"י דאולי יטה ויסבור בדעתו שלא צריך להדליק וגם זה אין טעם לשבח ודחוק כיון דהדין כבתה זקוק מה יטעה אותו לומר דלא זקוק ע"כ נ"ל דבודאי אי יכול להדליק בשמנים אלו בשבת אף דבשבת לכ"ע כבתה אין זקוק מדהוא אונס ולא יכול להדליק וגם ר"ה מודה דלולי דמותר להשתמש לאורה מטעם כבתה זקוק הי' מותר בשבת מ"מ בודאי אי יכול להדליק בשבת בשמנים אלו יטעה ויאמר דמה"ט יכול להדליק בשבת משום דכבתה אין זקוק לה ולא יעלה בדעתו משום דיהי' אח"כ אונס דמ"מ מתחילה הי' להם לאסור שלא יבוא לידי אונס שלא יכול להדליק ורק אי כבתה אין זקוק לה כלל לא חיישי' אף לכתחילה דלמא יכבה אח"כ כיון דעיקר המצוה הוא הדלקה ולא יותר וזה בודאי קיים אבל אי באמת כבתה זקוק ומצוה דרבנן הוא שידליק דוקא עד שתכלה רגל ואם לא לא קיים המצוה כתקנה וכהלכתה למה יכול להדליק לכתחילה בשמנים אלו ולא חשו אם יהי' אח"כ אונס לכן יטעה ויסבור דכבתה אין זקוק אף בחול וכ"ע מודה בהאי חששא קרובה וא"כ ר"ה חייש לשמא יפשע או ישכח אף בחול אף דסבר דאין מדליקין בשבת משום דמותר להשתמש מ"מ אין מדליקין אף בחול משום חשש דיפשע אף כה"ג ורב דסבר דמדליקין בשבת דאסור להשתמש לאורה וכיון דמדליקין באמת בשבת אף דלא מוכח משבת דכבתה אין

זקוק די"ל משום דיהי' אונס לא חיישינן אף אי כבתה מ"מ אי בחול כבתה זקוק בודאי הי' לן לחוש לשמע יפשע בחול כיון דרואה שמדליקין בשבת בשמנים אלו בוודאי יסבור ויטעה דכבתה אין זקוק וע"כ דסבר גם בחול אין זקוק לה וזה כוונת הרי"ף באריכת דבריו ג"כ מדמדליקין בשבת מכלל דאי' כבי' לא מזדקק ליה היינו דמ"מ מוכח דלא אמרינן לאסור בשבת משום דכבתה זקוק דבשבת כ"ע שום אונס דכבתה אין זקוק וכיון דבשבת יכול להדליק ש"מ דכבתה אין זקוק לה אף בחול דהא חשש קרוב הוא לחוש לשמא יטעה ויפשע וע"כ דגם בחול אין זקוק לה וליכא חשש כלל ודברי הרי"ף מזוקקים וזקק לה באריכת לשונו וא"ש נמי שפיר הא דלא קבלה אביי משמי' דר"י והדר קבלוה בשנאמר לו בשם דר' יוחנן והא מוכח מרב דסבר הכי ולא מלתא דתלי' בסברא הוא דודאי לא הי' למשקר ר"י לומר דבר משמי' דרב.

ולפמ"ש נכון דבאמת י"ל דבחול זקוק לה ואפ"ה מותר דלא חיישינן ליפשע וגם בשבת מותר משום דיהי' אונס ולא יכול להדליק אלא דר' ירמיה מצד הסברא הי' סבר כה"ג דמותר להדליק בשבת בודאי חיישינן שיטעה ויפשע גם בחול אבל אינו מוכרח ותלי' בסברא הוא על כן לא קבלה אביי משמי' דר' ירמי' אבל משמי' דר' יוחנן קבלה וא"ש ולפי דברינו בישוב הרי"ף גם כן קשה מנ"ל דרב חסדא סבר א"ז לה דלמא כבתה זקוק אלא דלא חייש לפשיעה כיון דסבר דבשבת אין מדלקין משו"ה אין חשש קרוב לחוש שיטעה ויפשע ומצרכי' לומר דלא רצה לומר ג' מחלוקת לענין שמא יפשע דר"ה סבר דגם כה"ג שייך שמא יפשע ור"ח סבר דלא חיישינן וסבר ג"כ כבתה זקוק לה ולרב ע"כ מוכח דסבר אין זקוק לה וכיון דלרב ע"כ מוכח א"ז לה קאמר ג"כ בפשוט דטעמא דר"ח כן שלא לעשות מחלוקה ג"כ לענין חשש שמא יפשע ובזה מיושבים ג"כ דברי פנ"י בישוב הרי"ף כמובן.

והנה אי אמרינן כמרדכי בשם הגמי"י דאם יש נר אחד כשר יכול להשתמש בנר פסול בשבת דלא שייך שמא יטה כיון דיש לו היכר בנר כשר וברמ"א סי' רפ"ד סומך בדיעבד ולעת הצורך להקל א"כ לפי דברי פנ"י דהא דדייק דמותר להשתמש משום דפשיטא ליה דבשבת כיון דאנוס לא שייך כבתה זקוק א"כ לפי דברי המרדכי יהי' בשבת מותר להדליק על פתח ביתו אם יש לו שמן אחר לשבת והא דאין מדליקין בשבת ע"כ באין שמן אחר לשבת וכיון דמצי להדליק בשבת כה"ג ביש לו שמן אחר לשבת ואף דיש לו שמן אחר לחנוכה מכל מקום כיון דלא שייך שמא יטה מדליק בשבת דלא שייך כבתה זקוק אם כן גם לרב הונא יש לומר דמהאי טעמא חייש לשמא יפשע בחול כיון דבשבת יכול להדליק ביש לו שמן אחר ויש נפקותא לדינא לשיטת מרדכי להדליק בשבת כשאין

לו רק שמן יפה בשביל נר שבת אבל לא לנר חנוכה ונר שבת קודם לנר חנוכה ואין איסור משום יטה דהא יש לו נר יפה ולנר חנוכה אין לו רק משמנים פסולים כה"ג גם בשבת מותר כיון דאין לו לא מבטלינן המצוה מפני ספק ובאין לו גם בחול מותר, והב"י הקשה לשיטת המרדכי מהא דקאמר דקסבר רב אסור להשתמש משו"ה מותר בשבת והא למרדכי גם אי מותר להשתמש לא שייך שמא יטה ועיין בא"ר ותוס' שבת שהקשו גם מר"ה דלמה אסור משום מותר להשתמש בשבת ובפרמ"ג כתב לתרץ כיון דר"ה בהא דאמר אין מדליקין בשבת איסור נוסף אתי לאשמעינן מלבד כבתה כמ"ש בתוס' א"כ ע"כ ר"ה איירי באין לו נר יפה לשבת רק שמן פסול לנר חנוכה והו"א דיכול להדליק קמ"ל דמותר להשתמש ואסור וכן לרב יע"ש. וא"כ ביש לו לנר שבת לחוד ולנר חנוכה רק שמן פסול באמת מותר וזה דוחק דהא אין מדליקין בחול ביש לו איירי ואין מדליקין בשבת דוקא באין לו כלל דהא אי יש לו שמן לשבת ואין לו שמן רק שמן פסול באמת מדליק דטעם שמא יטה לא שייך וגם מטעם כבתה מותר דהא אין לו שמן אחר לחנוכה להדליקו על פתח הבית או חצר וזה בודאי דוחק וגם מר"ח קשה דקאמר אין מדליקין בשבת משום דמותר להשתמש ושמא יטה דהא מדליקין בחול בודאי אפילו ביש לו אתי לאשמעינן דמותר וא"כ למה אין מדליקין בשבת כה"ג וע"כ דלא כמרדכי ומתחילה רציתי לומר דלא קשה דדוקא אם מדליק שתי הנרות לשם שבת ואחד כשר ואחד פסול שפיר סבר המרדכי דיש להכשיר דלא שייך שמא יטה משום דיש לו היכר בנר כשר אבל אי מדליק נר אחד לחנוכה ליכא היכר דיאמרו שהדליק נר אחר משום היכר דנר חנוכה.

וראיתי אח"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ר סי' ל"ט שרצה לומר כן וכתב דאין זו סברא כלל דהא עכ"פ יש לו נר אחר ולדברינו גם על הבעה"מ קשה דהא כתב דהא דרבא דצריך נר אחרת אתי' אפילו אי מותר להשתמש משום היכרא וא"כ היכי דלית ליה רק שמן פסול לנר חנוכה יהי' מותר גם לר"ה דהא משום כבתה ליכא דהא אין לו שמן כשר וגם משום מותר להשתמש ליכא איסור דהא כה"ג דלית ליה נר כלל הכל מודים דאסור להשתמש משום היכרא ומוכח מזה דגם הבעה"מ לא קאמר רק דלכתחילה צריך נר אחר ג"כ משום היכרא אבל אי לא הדליק נר אחרת בדיעבד יוצא ידי חובתו דכולי האי לא מחמירין דהא באמת מותר להשתמש וליכא ג"כ היכרא כ"כ כקושי' להרשב"א אבל מ"מ דלא יחלוק רבא סבר דמ"מ לכתחילה צריך נר אחר להיכרא דלא יאמרו רק לצרכו אדליק אבל בדיעבד יצא אי לא אדליק ג"כ נר אחר ובזה א"ש קושי' הרשב"א על הרז"ה מה דאמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום בית ואם

איתא דמותר להשתמש לאורה יעשה נר אחד ועולה לכאן ולכאן ומניחו על שלחנו ודיו כדרך שאמרו בשעת סכנה ולכאורה תמוה מאי דפשיטא ליה לרשב"א להקשות להרז"ה דהא כיון דליכא פרסומא ניסא וליכא היכרא לא יוצא ידי חובתו כלל דאנן פרסומא ניסא בעינן וא"כ כיון דאין לו אלא נר אחד לא יצא ידי חובתו ושפיר קאמר רבא דאי אין לו נר אחד נר ביתו עדיף וע"כ דרשב"א סבר בפשיטות דוקא לכתחילה צריך נר אחרת אבל בדיעבד יצא אם אין לו רק נר אחד וממילא בשבת יכול לצאת ידי שניהם אם אין לו א"כ יניח בביתו ועולה לכאן ולכאן והוכיח הרשב"א זה דאל"כ יקשה מהא דרב דהא באין לו נר כלל בביתו ליכא היכרא ואי אסור להשתמש יהי' מותר דהא בודאי אי אסור להשתמש גם הבעה"מ מודה דלא צריך עוד היכרא דהא היכרא הוי בהא דאסור להשתמש וע"כ דרק לכתחילה אבל בדיעבד יצא וא"כ בשבת דמותר להשתמש משום שלום ביתי שפיר יש לגזור שמא ישתמש משום כבוד שבת ועוד יש להאריך ותן לחכם וכו' וה' ירים קרנך וראשך בכבוד וצלח ורחב ע"ד אמת הכ"ד רבך חפץ בהצלחתו. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נב

עוד להנ"ל.

קבלתי מגילות שניות ואני טרידנא טובא ואין פנאי לדברי פלפולא אבל יען כי חביבים על מע"כ דברינו אשיב על מה שעמד על דברי הר"ן שבת שלכך נעשה הנס ח' ימים שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים ולכך הי' צריכין ח' ימים על הליכה וחזרה מה נעשה בשבת בנתיים אי אמרינן י"ב מיל לכולי עלמא דאורייתא, הנה לא קשי' דיש לומר דבתוך תחילת ד' ימים הראשונים ה' שבת או שלא הליכה דרך ר"ה או פחות פחות מד' אמות וגם עוד י"ל דבאמת לא הולך אחד בשבת כל היום רק עד י"ב מיל משם הלך אחר מקומות אחרות וכל אחד הלך עד תחומו ובלא"ה אין תמיה דהר"ן יהיב טעמא לרוב ראשונים דסברו דאין תחומין כלל לדידן אף יותר מי"ב מיל כאשר הביאו ראי' מכמה מקומות מש"ס ועיין רמב"ן במלחמות ספ"ק דעירובין.

ומש"כ די"ל לפי מה שכתב הרשב"א בשם מורי בסוגיא דעשה דוחה ל"ת דבלאו דמחמר ליכא עשה דשבתון דלא נאמר רק על מלאכה שחייב עליו כרת אבל לא מחמר דהוא רק בלאו ולאו בכלל מלאכה הוא א"כ י"ל דעשה דוחה ל"ת וצריכין לומר ג"כ דעשה דמקדש דוחה ל"ת דעלמא שאינו במקדש ועיין בט"א בסוגי' דמצות צריכין כוונה שהוכיח כן עש"ס שבת ועיין בשעה"מ בהלכות נדרים שהאריך בזה ומה דלא הוי בעידנא כ' לפמ"ש הרנב"ר במס' ב"מ דהכשר מצוה בעידנא הוא לא דמי כלל דדווקא גבי השבת אבידה

דווקא דנטילתו והבאתו בביתו בכלל מצות השבה דהא אי אפשר לו להשיבו אם לא שנוטלו והביאו לביתו וע"ז אמרה והשיב את אבידה ואפילו על זה חולק הנמוק"י שם דמ"מ עיקר גוף המצוה הוא השבה בבית בעלים משא"כ במילה שכל שנעשה הוא מגוף המצוה עצמה ואם לא גמרה לא נעשה רק חצי מצוה אבל לילך בעד שמן בוודאי אין זה הכשר מצוה כלל שיהי' בעידנא ותדע דהא הר"ן כ' בר"ה שלא הי' צ"ל דמה"ט אין מעבירין עליו את התחום משום עשה אינו דוחה עשה ול"ת דלא הוי בעידנא ואע"ג דהוי נמי המשך מצוה ועיין בנומק"י שהבאתי שכתב דהשבת אבידה דומה יותר למכשירי שאר מצות שאף שצריך לעיקר מצות נטילת לולב לעקרו מן הדקל מ"מ העיקר הוא הנטילה ואע"פ שמתחילה מתעסק הוא לקיים המצוה יע"ש.

וגם הרנב"ר לא כתב רק באבידה אבל לא לענין שאר הכשר מצוה ויותר הי' יכול לומר דמשום דהוי מצוה דרבים לא צריך בעידנא אלא שגם זה לית ליה לר"ן דהא הר"ן כתב דהי' יכול לומר דמה"ט אין מעבירין על התחום בשופר משום דלא הוי' בעידני' מוכח דר"ן לית לי' הא דשבלי לקט בשם ר"ת דשופר הוי עשה דרבים ולא בעי בעידנא, והנה לדברי מורי ברשב"א צריך לומר דלית לי' כרמב"ם דלכ"ע תחומין י"ב מיל הוי דאורייתא דא"כ לא הוי תחומין עשה ול"ת דהא ילפינן מאל יצא איש ממקומו ולא הוי בכלל מלאכה בשבת וממילא לא הוי בעשה דשבתון ג"כ כמו בלאו דמחמר והש"ס דקאמר דטעמא דאין מפקחין את הגל ואין מעבירין עליו התחום משום עשה ולא תעשה צ"ל דקאי למ"ד תחומין דרבנן דאז כיון דתחומין אין לו עיקר מה"ת כלל הוי תחומין כמו שאר כל השבותים דגזרו חכמים משום מלאכה והוי עשה ול"ת אבל אי אמרינן תחומין י"ב מיל הוי דאורייתא ולוקין משום אל יצא איש ממקומו ואם כן חכמים שהוסיפו לאסור אף באלפים אמה היינו משום גזירה שלא יצא חוץ לי"ב מיל וכיון די"ב מיל גופא לא הוי עשה וכ"ש באלפים אמה דלא הוי עשה ואם כן לרמב"ם צריכין לומר דלית ליה כמורי רק כתוס' ורשב"א יבמות שם דגם במחמר איכא עשה דשבתון אע"ג דלא הוי בכלל מלאכת שבת, ועיין בח"ס או"ח סי' קמ"ט שכתב ופשיטא לי' דתחומין לא הוי רק לאו אלא דלפ"ז בוודאי קשה למה לא יהיב הש"ס טעמא משום דלא הוי בעידנא דהא למ"ד תחומין דאורייתא לא הוי ל"ת ועשה לפי שיטת מורי ברשב"א רק לאו וצ"ל דטעמא דקאמר משום עשה ולא תעשה הוא רק אי אמרינן דתחומין דרבנן וביותר הי' למיהב טעמא דבעידנא דא"ש לכ"ע דעלמא אף אי תחומין דאורייתא וביותר דהא סתם מתניתן ר"מ וסבר בעירובין דף ל"ח דאף תחומין דאלפים הוא מה"ת כר"ע דתחומין דאורייתא ומה"ט הי' נ"ל לומר דבתחומין לכ"ע עשה ול"ת הוא דהא תחומין ילפינן מקרא דומדותם

מחוץ לעיר אלפים אמה גבי לוים וא"כ הלאו ילפינן מאל יצא ועשה הוא הא דומדותם מחוץ לעיר אלפים דהוי עשה שימדוד שלא יצא חוץ לתחום ובוודאי הא דשבו איש תחתיו לא הוי עשה דמהא ילפינן אם כבר יצא חוץ לתחום דאין לו רק ד' אמות אבל לא על תחילת יציאתו אבל מהא דומדותם שפיר יש לומר דהוי נמי עשה, ולפ"ז גם אי לא ילפינן דתחומין מה"ת מהאי קרא ורק י"ב מיל דאורייתא מאל יצא מ"מ דהא דאסרו חכמים אלפים אמה היינו משום דאסמכינהו על קרא דומדותם כמבואר בש"ס עירובין דף נ"א וא"כ גם אי אמרינן דמה"ת דווקא י"ב מיל מ"מ י"ל כיון דאסמכינהו אלפים על קרא דומדותם הוי עשה ול"ת ואינו דומה למחמר וכבר הארכתי בדברי מורי במקום אחר ואין פנאי להאריך עוד ונזכה בקרוב למורה צדק ידידו הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל,

תשובה נג

ביום יארצייט של קדושת זקיני בעל ח"ס זצ"ל זי"ע שדרכי לדרוש ברבים כאשר נהג אבא מאוה"ג בעל כ"ס זצ"ל זי"ע עמדנו על דברי הח"ס בקונטרסים על סוגי' הש"ס שנדפסו בירושלים בסוגי' דמצות צריכין כוונה דף ל"ג כתב הא דמקשה הש"ס אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ולא קאמר האוכל די"ל משום דאכילה מינכר ע"י שאינו מברך משא"כ שינה שאין היכר ונ"ל דוודאי האוכל בסוכה באמצע השנה לא יועיל לו מה שאינו מברך אם לא משום דשלא בזמנו אינו עובר עליו אבל במה שאינו מברך אין תועלת דכל המצות אין הברכות מעכבות ואך בשמיני שהי' יושב בו כל הימים הללו ובירך בכל יום ועכשיו יושב בלי ברכה בזה יש היכר כן נ"ל אלו דבריו הקדושים.

ותמוהים דלכאורה הה"מ פ"ו מהלכות סוכה והובא בד"מ סי' תרס"ו כתב להיפך דווקא ביום השמיני צריך היכר אבל בשאר ימים ל"צ היכר ומה"ט כתב ג"כ הב"ח בסי' תרס"ח ליישב המנהג שאין אוכלין בליל שמיני בסוכה שנהגו כן כדי לעשות הפסקה בין ז' לח' דכיון שאכל בליל ח' בביתו שוב אף אם יאכל ביום ח' בסוכה אינו נראה כמוסיף מידי דהוי אאוכל בסוכה באמצע השנה ונראה מדבריהם דאדרבה דעדיף טפי באמצע השנה דלא צריך היכר כלל ובחתם סופר כתב דלא מהני היכר ונראה לי ליישב דבריו הקדושים דוודאי אי אמרינן שלעבור שלא בזמנו בעי כוונה ורק משום דלא ניכר אם יושב לשם מצוה או לא צריך היכר שלא יהיה נראה כמוסיף אז שפיר כתב הה"מ דדווקא ביום השמיני כיון שישב עד עתה בסוכה לשם מצוה נראה כמוסיף גם ביום שמיני שיושב לשם מצוה וע"י היכר מגלה דעתו שאינו לשם מצוה אבל באמצע השנ' מהיכי תיתי לחשוב שיושב בסוכה לשם מצו' ולא וצריך היכר כלל אבל הח"ס כתב דבריו לפי

דעת המקשה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה דהיינו דגם לעבור שלא בזמנו לא בעי כוונה א"כ צריך היכר להיפך כוונה דווקא שיושב לשם מצוה וע"ז שפיר כתב הח"ס כיון דמברך כל שבעה ובשמיני אינו מברך א"כ בוודאי כוונתו שלא לשם מצוה דהא הי' מברך עד עתה אבל באמצע השנה כיון דלא צריך כוונה והברכה אינו מעכבת ולא שייך למצוה אינו ניכרת ע"י שאינו מברך שמכוון שלא לשם מצוה אלא כיושב סתם בלי כוונה ועובר אם לא צריך כוונה אף שלא בזמנו, ועיין בכ"ס או"ח סי' ק"כ והקשה שם מיד בתחילת התשובה לראב"י דיש היכר משום ברכה מהא דדף מ"ח דבעי היכר ע"י שרגא או ע"י מנא דמיכלא מפני מה לא סגי ההיכר שאינו מברך ונדחק דצ"ל דסברו דאינו מברך רק ביום ראשון או דס"ל דברוכי נמי מברכינן וזה הכל דלא כהלכתא דפסקינן דמברך בכל יום ויתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן ואדרבה משם ראי' לשיטת ראב"י דרש"י ס"ל כוותי' דהרא"ש הקשה קושי' עצומה לרש"י דמפרש שם הא לן היינו דגם לבני ח"ל צריך היכר שלא יהי' נראה כמוסיף דהא מש"ס משמע דווקא שאין לו מקום להוריד כליו צריך היכר כלים אבל ביש לו מקום לא צריך היכר דהא בח"ל אף ביש לו מקום בבית צריך לאכול בסוכה משום ספק וצריך היכר, ובב"ח סי' תרס"ו מתרץ דביש לו מקום בבית כיון דאינו ישן בסוכה בליל שמיני ומוריד המצעות והמטה יש היכר משא"כ כשאין לו מקום בבית וצריך לאכול ולישן בסוכה אין היכר וצריך היכר אחר ע"י שרגא או מנא מיכלא וכיון באין לו בית וצריך לישן בסוכה אין היכר בשינה דהא אינו מברך עליו עי"כ צריך היכר אחר ויש ראי' לשיטת הראב"י דאינו ישן בשמיני בסוכה.

ובזה א"ש מה שהקשה האלי' רבה על תירוצו של הב"ח דבשעת אכילה לא איכפת לי' ולא הוי בל תוסיף על אכילה דממ"נ יש היכר בשעת אכילה ע"י ברכה יש היכר וכיון דבאית לי' מקום בבית אינו ישן בשמיני לא צריך היכר שרגא רק באין לו בית דצריך לישן גם כן בסוכה צריך היכר שרגא או מנא מיכלא והא דבאמת אינו ישן בספק שמיני אף ביש לו מקום להוריד כלים ע"י שרגא ומאני מיכלי ובכ"ס כ' דלא מהני היכר בשעת שינה ולפמש"כ מוכח דמהני היכר דהא באין לו בית צריך ע"כ לישן בסוכה צ"ל לפמש"כ הרא"ש דאינו נכון להכניס בסוכה דברים כאלו שפוסלין כיון שצריך לישב בה מצד ספק והוי זלזול מצוה וא"כ דווקא באין לו בית שע"כ צריך לישן התירו ע"י היכר משא"כ ביש לו בית כיון דיכול לישן שם לא התירו ע"י שרגא ומאני מיכלי ודוקא אכילה דהוי היכר ע"י ברכה לחוד וא"ש ועין.

והנה בכ"ס שם יצא לקיים דברי הראב"י דאין ישנים בסוכה בליל שמיני וכן הוא שיטת הרא"ש לפמ"ש הד"מ דטעמא דיתבינן משום דלפעמים עריבה עליו וזה לא שייך בשינה,

ואני אומר שגם לשיטת הריטב"א אין ישנים בסוכה שכתב על הא דסבר ר"י ללישנא בתרא דגם יתובי לא יתבינן דוודאי בזמן שלא היו בקיאין בקביעי דירחא והוי ספק גמור גם ר"י מודה שצריך לישב משום ספק משא"כ עכשיו דבקיאין ורק מנהג אבותינו בידינו לא אזלינן במנהג דידהו בהא כי היכי דלא לזלזלו בח' שהוא יו"ט מה"ת ורב סבר כיון דבלא ברכה יתבינן בה הא מנכרא מלתא שאינה ז' ממש ולא יזלזלו בקדושתו יע"ש, וא"כ בשינה כיון דאינו מברך עליו וליכא היכר שייך שיזלזלו ומשום הכי אינו ישן בשמיני דליכא היכר שלא יזלזלו אלא דנוראות נפלאתי על כל האחרונים שלא הביאו הא דרשב"א בר"ה דף ט"ז שהביא ראי' על הא דכתב דבמה שתקנו חכמים לצורך ליכא בל תוסיף דכבר נאמר ע"פ התורה אשר יורוך וכתב ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם ואוכלים וישנים בה למצוה, ואף ע"ג דבקיאין השתא בקביעי דירחא יע"ש וכתב בפירוש ואוכלים וישנים בה משמע דהמנהג לישן ג"כ למצוה ועיין בספר חיי אדם שמביא בשם הגאון ר' אלי' ווילנא זצ"ל שציוה לתלמידיו לישן בסוכה בשמיני עצרת והי' מדקדק בו יותר משאר ימים כדי להורות הלכה לתלמידים ואנן נוהגין כהוראות קדוש זקיני זצ"ל וכאשר נהג ג"כ אבא מאוה"ג זצ"ל.

וראיתי בריטב"א שם הא דמברכין על ספירת העומר ול"ח לזילותא דיו"ט היינו משום דבברכה של סוכה אינה אלא מושאלת מדין ספק שביעי בעינן למיעבד גדר שלא לברך כדי שלא יזלזלו בקדושתו של תורה אבל בספירה שיום שני הוא חול גמור מן הדין אין מונעין בשנה הראוי' לו לעצמו מפני שלא יזלזלו בקדושתו שאינו שלו אלא מדין ספק ראשון. והר"ן כ' כיון דספירת העומר דאורייתא וצריך לספור ממילא יברך ג"כ וכתב הריטב"א והלכתא מיתב יתבינן וכו' ואתיא דלא כרב אסי דאמר מבדיל ומקדש מיומא טבא לחברי' ולא חיישׁ לזלזולא דיו"ט שני וקיי"ל דלית הלכתא כרב אסי יע"ש, ועיין בצל"ח ביצה דף ה' שכתב והאריך בזה כיון דאנן פסקינן דנולדה בזה מותרת בזה ובודאי לאו קדושא אריכתא הוא למה אין מבדילין דהא רב אסי הי' מבדיל אע"ג דמספקא ליה אי וודאי קדושה וכ"ש אנן וכתב משום דאנן פסקינן דיתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן משום זלזול משו"ה נמי אין מבדילין יע"ש, וזה ניחא אי אמרינן דמה"ט מברכין על ספירת העומר כיון דליכא בכוס אחד משא"כ לישב בסוכה אבל לתירץ שני של הר"ן והריטב"א לא הביא תירץ זה רק דיש חילוק כיון דספירת העומר הוא וודאי משא"כ סוכה ספק א"כ קשה למה אין מבדילין דהא גם חיוב הבדלה הוא וודאי דהא אנן בקיאין ויו"ט שני וודאי חול הוא והי' לנו להבדיל ג"כ כמו בספירת העומר ולא לחוש לזלזולא דיו"ט. וראיתי בש"מ ביצה שכתב על רש"י שכ' שהי' אומר המבדיל בין קודש לחול

דרישא דהבדלה נקט ולא שהי' חותם כן דא"כ אתי לזלזולא ביה אלא היה חותם המבדיל בין קודש לקודש או בין קודש חמור לקודש קל.

ולפמ"ש לתירץ שני לא הי' לנו לחוש לזלזול אף אם מסיים ומבדיל כיון דוודאי חול הוא והוא בעצמו הביא שם בשם הריטב"א על הא דמתרץ הש"ס דרב אסי ספוקי מספקא לי' דקשה היכי מחית נפשי' לספק ברכה לבטלה ותירץ באמצע תפלה הי' מבדיל אי נמי כיון דמדאורייתא חול גמור הוא לדברי הכל וחיוב הבדלה דאורייתא בין קודש לחול שפיר יכול לברך דכל ברכות של תורה אם הוא ספק יכול לברך על ספקן ומיהו רב אסי לגרמי' עביד ולית הלכתא כוותי' יע"ש, ולא יהיב נמי טעמא מפני מה לית הלכתא כרב אסי, ולפמ"ש תליא בשני תירוצים אי דווקא בכוס אחד יש זלזול ושאני ספירת העומר י"ל גם הבדלה אין מברכין מה"ט דהוי בכוס אחד משא"כ לתירץ השני, ובאמת לפמ"ש הר"ן דשאני ספירת העומר כיון דהוא דאורייתא ואין לבטל מה"ט גם מברכין עליו די"ל דהבדלה דרבנן דהא לכמה פוסקים אף דקידוש שבת דאורייתא מזכור ושמור מ"מ הבדלה רק דרבנן רק הרמב"ם סבר דגם הבדלה של שבת הוא מה"ת אבל קידוש של יו"ט וכ"ש הבדלה של יו"ט הוי רק דרבנן כמ"ש הה"מ פכ"ט מהלכות שבת ועיין במג"א סי' רע"א סק"א אבל הריטב"א כתב רק דטעמא דספירת העומר מפני שהוא וודאי חול משמע אף אם הוא מדרבנן נמי לא חיישינן כיון דהמצוה הוא וודאי וא"כ גם להבדיל הי' לנו מיו"ט לחברי' בפרט לפמ"ש הש"מ בשמו דגם הבדלה מיו"ט לחול הוא מה"ת אם כן קשה מאי שנא הבדלה מספירת העומר ועלה בדעתי לומר דשאני הבדלה דיש לו תשלומין גם לאחר יו"ט משא"כ ספירת עומר אבל לא מצאתי בשום מקום דגם ליום טוב יש הבדלה תשלומין כמו שמצינו בשבת דלכמה פוסקים עד יום ד' ועיין ברא"ש והר"ן ס"פ מי שאחזו, ואין פנאי להאריך יותר ואסתיים בזה . פ"ב ביום אחר אסרו חג של סוכות תרנ"ה לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נד

יצאתי בעהי"ת ליישב דברי הרמב"ם בה' לולב בפ"ג הל' כ"ב שכתב וערבה זו הואיל ואינו בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא ביום שביעי לבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה ותמה בהה"מ דהא בש"ס ל"ד הטעם דאמר רב זביד משמי' דרבא דערבה דרבנן לא הוא לשום תנא דאבא שאול מקרא יליף לה ולרבנן הלכתא גמירי לה ונתנו טעם אחר בש"ס שם משום דלולב יש עיקר מדאורייתא גם בגבולין משא"כ ערבה דלית לי' עיקר בגבולין לא עבדינן זכר למקדש רק חד יומא ונדחק

דאולי הי' להרמב"ם גרסא אחרת, והלחם משנה כתב שתימה גדולה הוא ולא מתרץ ג"כ ולא ראיתי כעת מי שיצא ליישב דברי הרמב"ם אשר נושאי כליו הניחו בצ"ע.

ולפענ"ד נראה ליישב בשנדייק עוד בדברי הרמב"ם שכתב הואיל ואינה בפירוש בתורה ולא קאמר הואיל ואינו מה"ת כמו שאמר ר' זביד לולב דאורייתא וערבה דרבנן ומה רצה הרמב"ם בזה שכתב הואיל ואינו בפירוש בתורה ונ"ל ליישב הכל דהנה בש"ס ביצה ר"פ המביא אמרינן הנח להם לישראל מוטב שיהיה שוגגין ואל יהיו מזידין והנ"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא היא לא שנא דאורייתא ול"ש דרבנן לא אמרינן להו ולא מידי דהא תוס' יום כיפורים דאוריי' ואכלו ושתו עד שחשיכה ולא אמרינן להו ולא מידי וכן פסקו הרמב"ם בהל' שביתות עשור ובש"ע סי' תר"ח וכתבו הרא"ש והר"ן וכן שאר ראשונים דה"מ דווקא בדבר דאתי' מדרשא כגון תוס' עינוי דיום כפורים אבל במידי דכתיבא באורייתא בהדיא מחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי, וראיתי בצל"ח שם שהקשה על הראשונים שאם יש הפרש בין דבר המפורש בקרא לדבר שאינו מפורש ודאי דלא חמיר דבר שאתי רק מהלכה למשה מסיני וקשה מש"ס סוכה דקאמר למאן אי לאבא שאול וכו' ואי לרבנן הלכתא גמירי לה ומה בכך אף שהוא הלכתא מ"מ יש לחלק בין ערבה ובין לולב שהוא מפורש בתורה והניח בצ"ע, וא"כ י"ל דעכ"פ מוכח מש"ס ביצה בתוס' יו"כ לא מחינן משום דאינו מפורש אבל מפורש חמור ומשו"ה כתב הרמב"ם שפיר הטעם שאמר ר' זביד תחילה דשאני ערבה דאתיא רק מריבוי או מהלכה ואינו חמור כ"כ משא"כ לולב שהוא מפורש וזה שמדייק הרמב"ם ג"כ בלשונו הזהב דלולב מפורש בקרא מה שאינו כן ערבה אף ע"ג דלא הוי דרבנן ואתיא מהלכה והוי גם כן דאורייתא מכל מקום אינו מפורש בקרא ושפיר יש לחלק בחילוק זה דמפורש חמיר ואינו מפורש מסתמא דסוגי' דר"פ המביא וא"ש אלא דעדיין צריכין אנו להוסיף מים וקמחא דוודאי אלו אמר הש"ס דווקא בתוס' יו"כ לא מחינן א"כ שפיר מוכח מש"ס דיש חילוק גם בדאוריי' בין מפורש לאינו מפורש אבל באמת הש"ס רק קאמר ולא היא והביא ראי' ממעשה דנשי דאכלי ושתו עד שחשיכה אבל באמת י"ל דאין חילוק בין מפורש לאינו מפורש כדמוכח להיפך מקושי' הש"ס סוכה דליכא חילוק ומנ"ל להראשונים לחלק ומה"ט מדחה גם כן בקרבן נתנאל שם דברי היש"ש דהביא ראי' דבין השמשות מחינן מדמוחק רש"י הגרסא משחשיכה דאל"כ שפיר גרסינן משחתיכה וקאי על בה"ש דלא מחינן וע"כ דסבר רש"י כיון דבוודאי יו"כ מחינן גם בבה"ש כיון דספיקא מה"ת לחומרא ועיין במג"א סימן תר"ח ואינו ראי' דרש"י לא יכול לגרוס כן דאי הוי אכלי בה"ש לא הוי צ"ל דתוס' יו"כ מה"ת אלא דלא אכלי רק בתוס' יו"כ אבל באמת י"ל

דגם בבה"ש ואפילו בוודאי מפורש מה"ת אינו מוכח מה"ט דמחינן וא"כ אין להרמב"ם ראי' לחלק בין מפורש לאינו מפורש ואדרבה מש"ס סוכה מוכח איפכא להמקשה דגם ערבה דאורייתא ומחלק חילוק אחר ע"כ נ"ל להוסיף באומר ודברים דהר"ן וכן הש"מ הקשו דש"ס דביצה מחלפו וסתרי בסוגי' דשבת ר"פ השואל דהתם אסיקנא דדווקא בדרבנן אבל בדאורייתא מחינן בהו וכסוגי' עבדינן כיון דעבד עובדא ולא מחו בהו בדאורייתא ובש"מ כתב דאיכא למימר דפליגין אוקימתא אהדדי וקיי"ל כההיא דהתם לחומרא יע"ש. ובזה א"ש ליישב דברי הטור בסי' תר"ח שלא הביא כלל האי דינא דנשים שאוכלות ושותות בתוס' יו"כ והרמב"ם והש"ע הביאו מפני מה השמיטן הטור אלא דהטור סבר כסוגיא דשבת ולחומרה ווחינן בתוס' יו"כ כיון דהוי דאורייתא אע"ג דאינו מפורש אלא שבתי וראיתי אח"כ דגם בהלכות שבת סי' שס"ה הביא הטור שלא ישב אדם אפומא דלחיא שמא יפול מידו החפץ לר"ה ולא הביא ג"כ דאם ישב דלא מחינן ולא ראיתי מי שיהיב טעמא דלא הביא הטור דינים אלו דלא מחינן וצ"ע.

ובשטה מקובצת שם כתב ליישב סתירת הסוגיא לפמש"כ הראשונים דיש חילוק בין מפורש בתורה לאינו מפו' י"ל הא דאמר בשבת אבל בדאורייתא לא לאו דאורייתא ממש אלא כל דאתא מדרשא דקרא כיון דאיסורי' קיי"ל כגון תוס' יום כיפורים דאתי מדרשא קרי ליה דרבנן כעין דרבנן וכתב והוא הנכון יע"ש וכ"ש דאתי שפיר תירוצו להרמב"ם שכתב כלל בספר המצות דכל ריבוי והל"מ הוי ד"ס ועיין בלח"מ שם בהל' לולב שכתב מה"ט דיש להקשות עוד לדברי הרמב"ם דהיכא מקשה על הא דקאמר ערבה דרבנן היכן קראו דרבנן משום דאתיא לאבא שאול מריבוי ולחכמים מהלכה דהא להרמב"ם מקרי דרבנן ומתרץ אע"ג דמקרי דרבנן מ"מ קושי' הש"ס הוא לדברי הרמב"ם אמאי מקילין בי' כיון דהוי הל"מ יש להחמיר בו כד"ת יע"ש וא"כ א"ש ישובנו בדברי הרמב"ם כמין חומר כיון דכל הקושי' להרמב"ם בלא"ה משום דלא קיל דברים דאתיא מדרשא או מהל"מ כשאר דברי תורה אבל מסתם הש"ס דסתרי אהדדי סבר הרמב"ם כתירץ של הש"מ דהא דקאמר בשבת ה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא היינו דרבנן דאתיא מכח דרשא או הל"מ דמקרי דרבנן ומוכח ע"כ דקיל יותר מה דאתי מדרשא ממה דמפורש בתורה והש"ס סוכה סבר דליכא חילוק אבל מדמוכח מסתירת סוגי' הש"ס דשבת וביצה דעל כרחך יש חילוק בין מפורש ואינו מפורש ועבדינן מעשה בהני נשי דלא מחינן ומשו"ה שפיר כתב הרמב"ם החילוק בין לולב לערבה אע"ג דהוי נמי דאורייתא מ"מ אינו מפורש בקרא כאשר דייק הרמב"ם בלשונו וא"ש נכון ישוב המיישב דעת מהתמיה שהניחו ה"ה ולחם משנה ולא מצאו תירץ ועלתה בידינו בעהשי"ת.

והנה הש"מ והצל"ח סברו דטעמא לחלק בין מפורש בקרא או אינו מפרוש הוא דמפורש חמור יותר אבל באמת מראשונים לא משמע כן דהרשב"א כ' משום דאמר מוטב שיהי' שוגגין וכו' דווקא באינו מפורש אבל מפורש לא דהוי כמזידין דוודאי אינם שוגגים כיון דמפורש בקרא וכן העתיק הד"מ סי' תר"ח דכן טעמו של בעה"ט שהביא הרא"ש וכן הביא הש"מ בשם ריטב"א דווקא במידי דקים לן דעבדי בשוגג דבכי הא אין אנו נתפסין בעון משום דלא מהני בהו מחאה אבל במלתא דקים לן דידעי דאיסורא ועבדין במזיד ליתא להי"ט יע"ש, וא"כ כיון דמפורש הוי כמזיד צריכין למחות ולכאורה מקושי' תוס' שבת שהקשו בדף נ"ה בד"ה ואע"ג דלא מקבלי דהיינו דווקא היכא דספק אי מקבלי כדאמר לפניהם מי גלוי אבל היכי דוודאי לא מקבלי הנח להם מוטב שיהי' שוגגין וכו' ואי במפורש בקרא או במזיד סברו תוס' דצריך להוכיח א"כ מאי הקשו ותירצו מהני דבי ריש גלותא דאמר למוכחינהו אע"ג דאמר דלא מקבלי מנאי משום דלא ידע בוודאי ואדרבה הלשון משמע דידע בוודאי דלא קאמר דלמא לא מקבלי וקאמר דלא מקבלי משמע דמשער בדעתו דבוודאי לא יקבלו ויותר הי' להם לתרץ דעברו במזיד או בדבר שמפורש בקרא ומוכח דלית להו לתוס' לחלק והא דאמר מוטב שיהי' שוגגין משום דבאמת שוגגין הוי אבל גם במזיד י"ל היכא דיודע דלא יקבלו נמי לא צריך להוכיח דהא אי לא מקבל מוסיף חטא על פשע ולא תשא עליו חטא כתיב.

ולפ"ז לשיטת תוס' אי לא ידעינן בוודאי דלא מקבלי גם בשוגג צריך להוכיח והיכא דידעינן בוודאי גם במזיד לא צריך להוכיח אבל משיטת ראשונים לא משמע כן שהביאו חילוק של תוס' בין יודע בוודאי או לא ובין מפורש ומזיד ובין אינו מפורש ושוגג, ולפמ"ש דטעמא דראשונים במפורש הוא משום דהוי מזיד דוודאי אינם שוגגים בדבר המפורש א"כ לא קשה קושי' הצל"ח על הבעה"ט והרא"ש דטעמייהו לא משום דחמור מפורש יותר משאינו מפורש ומה"ט הקשו עליהם מש"ס סוכה דאינו מחלק בין לולב דמפורש ובין ערבה דלא הוי רק הלכה דבאמת שווים ולא קיל זה מזה כמו שכ' בלחם משנה ובמלחמות והיינו טעמא משום דמפורש כמזיד הוי ולזה עוררני תלמיד מופלג אחד אלא דעדיין צריכין אנו לעמוד על דברי הראשונים מש"ס יבמות פרק הבא על יבמתו דאמר כשם שמצוה לומר דבר שנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע ואמרו שם דחובה נמי איכא שנאמר על תוכיח לך משמע דאף במזיד אפילו חובה נמי איכא ואי אמרינן דבשוגג אפילו לא ידע בודאי נמי לא צריך להוכיח משום דשוגגים המה לא ישמעו אבל במזיד דיוקא אם ידע בוודאי א"ש אבל אי גם שוגגים דווקא בידע בוודאי וטעמא משום מוטב שיהי' שוגגים וא"כ במזיד אפי' ידע בוודאי צריך להוכיח

ולא משמע כן מש"ס יבמות וראיתי אח"כ בנמוק"י יבמות שם הובא ג"כ בד"מ תר"ח שהקשו מש"ס שם על הא דשבת והני ריש גלותא ותורף משום דלא ידע בוודאי ואולי משמע מתירוץ זה דאפי' במזיד נמי אם ידע בוודאי אינו מחוייב להוכיח ועוד תירץ משום דלא יהי' להם פתחון פה חייב להוכיח פעם אחת אבל בשוגג אפילו פעם אחת לא יוכיחם דאי יוכיח פעם אחת שוב יהי' כמזידין ומוטב שיהי' שוגגים ולא יהי' מזידין. **ובזה** מדויק שפיר לישנא דהש"ס ר"פ המביא דקאמר ולא אמרינן להו ולא מידי ושפת יתר הוא ודי ולא אמרינן להוא אלא דרצה לאשמעינן דוודאי דמזיד אע"ג דוודאי לא מקבל אע"ג דחובה שלא לומר דבר שלא נשמע מ"מ משום דלא יהי' פתחון פה אמרינן פעם א' אבל בשוגג לא אמרינן להו ולא מידי אפילו פ"א משום מוטב שיהי' שוגגי' ואי אמרינן אפי' פ"א נעשו מזידין ומדויק שפיר, והנני הדש"ת פה פ"ב ג' טבת תרנ"ה לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ר מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נה

שלום וברכה לתלמידי סידי המופלג מורג חרוץ ותיק מלא עתיק קולע אל השערה בע"פ כש"ת מו"ה ליב פרידמאן נ"י (כעת הוא הגאון דיין מצוין)

שורתך קבלתי ע"נ ושמחתי בד"ת נאמרים בהשכל ודעת בפסחים דף ה' על ילפותא דר"ע דאמר רבא ש"מ תלת ואציע לפניך מהדברים שנאמרו בקנטרסי שכתבתי זה יותר מעשרים שנה בימי חורפי לישב קושית הצל"ח ואחרונים על הא דאמר רבא ש"מ מר"ע תלה דאין ביעור חמץ אלא שריפה דהא גם אי השבתתו בכל דבר מ"מ גם שריפה בכלל תשביתו ש"מ בערב יו"ט הוא דביו"ט אסור לשרפו ונלע"ד לישב דתוס' הקשו אמאי אסור לשרוף החמץ דהבערה לצורך הוא דהא יכול להנות לאחר שישרוף ויעשה גחלים ותירצו כיון דמתחילת הבערתו לא יוכל להנות ממנו אע"ג שיהי' לו הנאה ממנו אח"כ אסור כמו נדרים ונדבות דאין קריבין ביו"ט אע"פ שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף יע"ש ועיין במ"א בסי' תק"ז שהקשה מהא דרב מתנא דמרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלין דהא לא יכול להנות ולא בטל רק אח"כ דמקלי קלי איסורא משמע אע"ג דמתחילת הבערתו אינו יכול להנות נמי מותר ויפה אשר דיבר הד"מ דתרוויהו בעינן צורך מצוה או צורך גבוה וגם שמתחילתו לא יכול להנות כמו נדרים ונדבות שהביא התוס' ממנו ראי' דהתם נמי הוא לגבוה ולא יכול להנות עד אחר זריקה יע"ש ומזה נראה כיון דמתחילה לא יכול להנות עד שיזרק או שיעשה המצוה לגבוה מזה מוכח דהעיקר לצורך גבוה ולא להדיוט ובטל צורך הדיוט נגד צורך גבוה ולפ"ז נ"ל מסברא לומר דאי יכול להשבית ולעשות הצורך גבוה בחמץ גם בשאר דברים ומפרר וזורה לרוח או מטיל לים א"כ השריפה עיקר

המלאכה לאו לצורך גבוה נעשית דהא בשביל צורך מצוה הי' יכול להשליכו לים או לפרר ברוח ומה לו לשורפו וע"כ דעיקר שריפה הוא כדי שיהנה מהגחלים ונעשה עיקר השריפה לצורך הדיוט ולא לצורך מצוה כעין שכתב תוס' שבת דמה"ט גם תרומה טמאה אסור לשרוף ביו"ט אע"ג דיכול להנות משום דא"א להנות רק אם שרפו ומבערו לעשות מצותו וניכר יותר הצורך גבוה כן י"ל בשריפת חמץ כיון דאפשר לעשות המצוה ע"י ביעור אחר השריפה לצורך הדיוט הוא וא"ש מסברא ומיושב שפיר קושי' הצל"ח דאי השבתתו בכל דבר מ"מ א"א לומר דתשביתו ביו"ט משום דגם שריפה בכלל דזה אינו דאי באמת השבתתו בכל דבר מותר לשרוף כקושי' תוס' דיכול להנות מאפרן ומשום דעיקר לגבוה לא אסור דלא דמי לנדרים ונדבות דאדרבה דעיקר השריפה נעשית בשביל להנות מהחמץ נאחר שנשרף מהגחלים וא"ש.

ובזה ישבתי דקדוק של מהר"ם שיף בתוס' ביצה דף כ"ז ע"ב וד"ה ועל החלה דמתחילה הקשו על רש"י למה יהי' אסור להשליך לכלבים וכתבו דמצוה דוקא לשרוף תרומה כמו קדשים שהוא בשריפה דוקא ואח"כ הקשו למה באמת יהי' אסור לשרוף תרומה דהא יכול להסיקו תחת תבשילו לצורך הדיוט ותירצו משום דדומה לנדרים ונדבות דהא בלא זה דהקדימו תוס' קושי' על רש"י ותירוצם מיד הי' יכולים להקשות אמאי אסור לשרוף תרומה ולפמש"כ א"ש דקושי' ותירוצם צריכים תחילה כדי שיעלה תירוצם יפה דאי באמת כרש"י דיכול לבער תרומה ג"כ ע"י שמשליך לכלבים לא הי' שייך תירץ תוס' דמה"ט אסור לשרוף תרומה דדומה לנדרים ונדבות דהא אינו דומה לתרומה דכיון שיכול להשליך לכלבים והוא הולך ושורפו בודאי עיקר מלאכת שריפה הוא בשביל צורך הדיוט משא"כ לאחר שהעלו דתרומה דומה לקדשים ואין ביעור אחר רק שריפה שפיר תרצו אח"כ דדומה לנדרים ונדבות וא"ש נכון כל המשך התוס' וסדרן ועיין. אלא שעדיין צריכין אנו להוסיף תבלין דהא עיקר קושי' תוס' דיכול להנות מגחלתן של חמץ היינו דוקא אי חמץ מהנשרפין דוקא אבל אי השבתתו בכל דבר א"כ הוא מהנקברין ואפרן אסור ולא יכול להנות והתוס' הקשו להאמת דר"ע אית ליה אין ביעור חמץ אלא שריפה אבל קשה דלמא השבתתו בכל דבר ובודאי השריפה אסור ביו"ט דלא יכול להנות כלל מאפרן אלא דמשום הא לא ארי' דכבר כתבו הפנ"י בסוגי' דזוז"ג וכן בשעה"מ בכמה מקומות דהא דאפרן אסור הוא רק מדרבנן אבל מה"ת מותר וכיון דר"ע על קרא קאי א"ש דברינו.

אלא דמפשטות לשון תוס' בתמורה שכתבו דמה"ט דנשרפין אפרן מותר דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו משמע די"ל דמה"ת אסור ע"כ בחרתי עוד דרך אחר לישב

בשנקדים דקדקו של צל"ח על הא דכתב רש"י מדלא נפקא לי' דהאי יום הראשון ערב יו"ט הוא אלא משום דאסור להבעיר ש"מ סבירא ליה כר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה וכו' ומאי כל האריכות דהא אי הוי יליף ר"ע גם ממקום אחר מ"מ מדיליף נמי משום דאסור להבעיר ביו"ט מוכח דסבר דאין ביעור חמץ אלא שריפה ונ"ל דרבא אמר נמי ש"מ הבערה לחלק יצא וכתבו בתוס' מדקרי לי אב מלאכה וצ"ע לכאורה כיון דלתירץ תוס' זו גם אי ללאו יצאתה נמי אסור ביו"ט לאיזה צורך מדייק ר"ע בדבריו ומצינו להבערה שהוא אב מלאכה דהא אין נפקותא כלל אי אב מלאכה הוא או לו.

ונ"ל דביבמות דף וי"ו בסוגי' דעשה דוחה ל"ת כת הרשב"א בשם מורי על הא דאמר בלאו דמחמר דלא דמחמר לא הוי עשה ול"ת דלא אמרה תורה עשה דשבתון רק באיסור מיתה במלאכות של אב מלאכה אבל במחמר כיון דלא הוי רק לאו לא הוי בעשה דשבתון דעל לאו לא נאמר עשה דשבתון ולפ"ז הבערה ג"כ למ"ד ללאו יצאתה לא נאמר עליה נמי עשה דשבתון של יו"ט והא כל מלאכות יו"ט משבת גמרינן וכיון דמלאכת שבת דהוי רק בלאו לא נאמרה עשה דשבתון גם ביו"ט כן הוא וא"כ לא הוי מדייק ר"ע כלום דע"כ תשביתו מערב יו"ט כיון דאין ביעור חמץ אלא שריפה דהא י"ל דעשה דשריפת חמץ דוחה ללא תעשה דיו"ט ועיין בפ"י שהרגיש נמי דמאי מדייק ר"ע דלמא גזירת הכתוב הוא לשרפו ביו"ט וכתב כיון דאפשר לשרוף החמץ מעיו"ט בודאי יותר מסתבר לומר דמעיו"ט מלומר דהתיר' התורה לשרוף חמץ ביו"ט וזה לפי האמת אי יו"ט עשה ול"ת הוא ולא דחי מצות שריפה עשה ול"ת אבל אי יו"ט לא הוי בהבערה רק ל"ת כמו בשבת א"כ כמו שבכל מקום אמרינן עשה דוחה ל"ת גם בשריפת חמץ כן הוא ואפשר לקיים שניהם לא מקרי דהא אי תשביתו ביו"ט צריך לשרפו ביו"ט ומשו"ה שפיר הוצרך ג"כ לומר ומצינו להבערה שהוא אב מלאכה וממילא הוי כשאר מלאכות במיתה ונאמרה ג"כ עשה דשבתון והוי ביו"ט ג"כ עשה ול"ת ומוכח דתשביתו מעיו"ט הוא משא"כ אי ללאו יצאת אע"ג דאסור ביו"ט מ"מ לא הוי רק לאו לחוד וזה ניחה אי ביעור חמץ דוקא שריפה אבל אי גם השבתתו בכל דבר בודאי אפשר לקיים שניהם ע"י ביעור אחר ולא דחי עשה דשריפה לאו דיו"ט ומהיכי תיתי דהתירה תורה גם כן שריפה לומר דגזירת הכתוב אלא ודאי מדקאמר והוצרך ר"ע לומר דאב מלאכה ש"מ דסבר דאין ביעור חמץ אלא שריפה וא"א לקיים אלא ע"י שריפה והי' מותר ביו"ט משום דעשה דוחה ל"ת אי ללאו יצאתה ושפיר מדייק רבא וזה יש להעמיס ג"כ בלשון רש"י מדלא יליף ר"ע אלא מדאסור להבעיר ביו"ט היינו נמי מדקאמר אב מלאכת וכו' ושפיר מסיים רש"י דאי השבתתו בכל דבר ישליכנו לים דאפשר בדבר אחר ובלא"ה לא דחה עשה דשריפה לאו

דיו"ט דישליכנו לים ולישובו של צל"ח בדרבי רש"י לא א"ש הסיום של רש"י דיותר הול"ל דאי השבתתו בכל דבר למה לא יליף מביטל ועיין.

וראיתי בשאגת ארי' סי' ע"א שהעלה דאף אי אמרינן אין עירוב והוצאה ליו"ט וליו"כ משום די"ל דהוצאה מלאכה גרוע הוא דהא אע"ג דהוי הוצאה במלאכת משכן צריכין קרא דאל יצא איש ממקומו לאסור הוצאה משום דמלאכה גרוע הוא א"כ שפיר י"ל דוקא בשבת נאסר אבל הבערה דודאי מלאכה חשובה הוא והוי בכלל שאר מלאכת שבת אלא דהתורה הוציאה מכלל שאר מלאכות לחייב עליו רק בלאו מ"מ גם ביו"ט אסור יע"ש א"כ י"ל דרשב"א לא כתב רק בלאו דמחמר דלא הוי בכלל מלאכה כלל וצריכין קרא דשביתות בהמה לאסור שפיר י"ל דלא נאמרה על לאו דמחמר עשה דשבתון ג"כ דלא נאמר שבתון רק על הלא תעשה כל מלאכה דהוי מלאכות חשובות משא"כ מחמר אבל בהבערה דהוי מלאכה חשובה גם עשה דשבתון שייך ואי אמרינן כריב"א בתוס' דאין מוזהר כלל ביו"ט בלאווין בלא"ה א"ש בלא דברי הרשב"א בשם מורי ביבמות אבל אי אמרינן דגם לאוין נאסרה ביו"ט שפיר יש לחלק בין מחמר דלא הוי בכלל מלאכה חשובה מעיקרא משא"כ הבערה יש לומר גם עשה דשבתון שייך ועיין. ומה שכתבת לפרש בדברי הרשב"א ששמעת ממנו בעת שיצקת מים על ידינו המכילתא התמוה הובא בחתם סופר או"ח סי' פ"ה והביא מה שכתב בגליון מכילתא שלו בפ' בא דר' יהונתן דרש הקרא ליתן בוקר שני לשריפתו ור' ישמעאל הקשה הא למה לי קרא פשיטא שלא ידחה יו"ט דכתיב לא תעשה כל מלאכה אלא הקרא כשחל יום ט"ז בשבת שלא יודחה שבת ויתן לו בקר שלישי ופליאה דהא אי לא דחי שבת לא דחי יו"ט ואמרת שי"ל דר"י סבר דהבערה ללאו יצאה וא"כ ליכא עשה והו"א דשריפת נותר דוחה ל"ת דהבערה משא"כ ביו"ט י"ל כיון דכל מלאכת יו"ט רק בלאו גם עשה דשבתון נאמרה בהבערה דמאי שנא משאר מלאכות דנמי בלאו וא"כ שפיר קאמר ר' ישמעאל דפשיטא דלא דחי יו"ט דהוי יו"ט עשה ול"ת וצריך קרא בשבת דשאר מלאכות במיתה וע"ז נאמרה העשה משא"כ בהבערה דהוי רק בלאו והו"א דלדחי משום עשה דשריפת נותר אלו דבריך ואף שדבר שכליי הוא מ"מ אינו אמת כאשר כתבתי כיון דכל מלאכות יו"ט ילפינן משבת לא חומר ממלאכת שבת וגם ביו"ט לא הוי עשה ובפרט לפי דברי שג"א י"ל בלאו דהבערה גם הרשב"א מודה ועוד דהא ר' ישמעאל דרש כן ור"י סבר ע"כ דהבערה לחלק יוצאת כמו שהוכיח תוס' ביבמות דף ו' ע"ב בד"ה או אינו דר"י קרא והטה ואמר לשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה אלמא דבהערה יש כרת והש"ס שם בלא"ה פריך שפיר

והפירש הנכון כמ"ש בח"ס שם ועיין בפירוש התורה והמצוה להגאון מלבים ז"ל בחומש שלו שפירש ג"כ על דרך זה יע"ש.

ועוד רגע אדבר על קושי' שג"א בהל' חמץ סי' פ"א לשיטת ר"י דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר ואפילו לכתחילה מותר להשהותו ע"מ לבערו ואם ביערו אפילו למפרע אינו עובר א"כ האיך דייק רבא מר' עקיבא דל"ל מתוך דהא כתבו תוס' אע"ג דבעי צורך קצת הכא מה שמבער הוי צ"ק וכיון דלר"י יכול להשהותו לכתחילה ע"מ לבערו א"כ הא דעבר על בי"י וב"י ועשה דתשביתו היינו דוקא באינו שוהה ע"מ לבערו אבל מ"מ כיון דיכול להשהותו ממילא ליכא צ"ק וכתב דע"כ צ"ל דר"י כרש"י סבר דלא בעי צורך קצת ולדידי נראה דודאי אע"ג דאינו עובר בשוהה ע"מ לבערו בבל יראה ובעשה דתשביתו מ"מ אינו מקיים העשה דתשביתו אלא אם באמת משביתו מקיים המצוה ע"י שריפה או אי השבתתו בכל דבר ע"י זורה לרוח ומטיל לים רק איסור אינו עבר אם משהה ע"מ לבערו וברור וכיון דמוכח דגם צורך מצוה הוי צ"ק כמו שמבואר ממתניתן דביצה דמילה ולולב וס"ת דלא הוי רק מצוה הוי צ"ק א"כ גם כן מצוה דקיים אם שורף החמץ הוי צ"ק דהא מקיים המצוה משא"כ בשוהה ע"מ לבערו וכיון דמצות היום ויומא קגרים לקיים עשה זו הוי המצוה צ"ק וא"ש ולפי מה שמסביר המקור חיים בריש ספרו טעמא דר"י דמותר אף לכתחילה ע"מ להשהותו וכי בכל לאווין שניתקו לעשה יהי' מותר לכתחילה לעבור על הלאו ולקיים אח"כ העשה כאשר תמה כבר במל"מ בהל' חמץ ומצה וכן השאגת ארי' בתשובה שם ומחלק דוקא בעשה שא"א לקיים רק אם עבר על הלאו ודאי אי אפשר לומר דמותר לעבור על הלאו ולקיים העשה דא"כ הו"ל לכתוב גזול והשיב וכיון שלא נכתב העשה רק לתיקן הלאו אסור לקלקל כדי לתקן משא"כ דעשה דתשיבתו דמערב יו"ט הוא אף כשלא עבר עדין על הלאו ולא לתקן הלאו לבד נאמרה רק מצוה בפני עצמה י"ל דה"ק רחמנא תשובתי ולא יראה לך אם לא תרצה להשביתו והדברים קלורין לעניים יע"ש וא"כ זה דוקא אם תשובתו באמת בעי"ט אז י"ל דמותר להשהות לכתחילה ע"מ אבל ר"ע דרצה לדייק דמעי"ט הוא מדאסור להבעיר שפיר הוכיח רבא דל"ל מתוך דאל"כ עדיין י"ל ביו"ט וכיון דתשביתו ביו"ט ולא מעיו"ט ולא הי' מצוה לעצמה דומה תשביתו לשאר לאוי שניתקו לעשה ואסור לקלקל ע"מ לתקן אלא דהשג"א לפי הסברתו בדברי הר"י מקשה שפיר אבל לפי דברי מקור החיים לא קשה קושיתו וגם לדברי מקור חיים יש לחקור אי גם בל יראה ובל ימצא עובר כבר משש שעות למעלה ועיין אריכות בנוב"י קמא על זה ויש להאריך ובין תבין בזה אשר לפניך והנני רבך חפץ בהצלחתך והרמת קרנך. פה פרעסבורג בחודש ניסן. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נו

שוכ"ט להרב המאוה"ג חו"ב וותיק מלא עתיק בע"פ כש"ת מו"ה אברהם כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק נמ"ר יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי עם שילוח מעות א"י וראיתי שעמד בתמיה על הא דש"ס פסחים בסוגי' דהואיל דמשני תחילה לרבה אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה לפמ"ש תוס' שם דמשמע דאף לב"ש אמרינן הואיל דהא הברייתא אתי' כב"ש א"כ מוכח דרבה חזר ואית ליה ג"כ מתוך לב"ה ובתשובה אחרת הבאתי ראי' מתוס' ביצה בסוגי' דמתוך שהקשו ג"כ לרש"י דאף בלא צ"ק אמרינן מתוך א"כ למאי צריך רבה משום הואיל מוכח דפשיטא להו דרבה חזר א"כ מאי משני עייל עצי מוקצה דהא רבה מוקי מתניתן דביצה שנולדה ביו"ט ביו"ט שחל להיות אחר השבת ומשום הכנה וכיון דב"ש לא דריש והכינו א"כ לית ליה מוקצה דאורייתא וראיתי בחדושי אבא ז"ל שהביא הקושי' בשם קדושת זקני בעל ח"ס זצ"ל, ונ"ל דיש לדחות דזה דוקא לרש"י דמדמה מוקצה להכנה וכתב בביצה שם דרבה לטעמו דסבר מוקצה דאורייתא ותלי' באיסור הכנה אבל כבר הקשה התוס' בעירובין דהא חזר הש"ס בפסחים שם דמוקצה לאו דאורייתא וא"כ י"ל אף דהכנה לאו דאורייתא לב"ש מ"מ מוקצה מה"ת כמו מוקצה מחמת איסור וכדומה ועיין בפנ"י ביצה שכתב דעיקר הא דהדר בפסחים היינו משום דרבה סבר דאין חילוק מלאכות דיש לחלק בין מ מוקצה של שה באפר ועצי מוקצה דהוי מוקצה מחמת איסור די"ל דהוא מה"ת א"כ גם הכנה בתרנגולת העומדת לאכילה דלא הוי מוקצה רק משום הכנה י"ל דתוס' סברו דלא דמי לשאר מוקצה וכ"ש מוקצה מחמת איסור דאורייתא דהוי תולש א"כ לתוס' לא קשה ולרש"י דמדמה אהדדא י"ל באמת דרש"י סבר כשאר ראשונים עיין בש"ס דרבה לא הדר וסבר דלא אמרינן מתוך כלל גם לב"ה ואתי' הברייתא לרבה גם לב"ה דסבר הכנה מה"ת ולתוס' י"ל כמ"ש דסבר בהו"א אע"ג דהכנה לאו דאורייתא מ"מ מוקצה דאורייתא ובזה א"ש לישב קושי' כבוד זקני ר"ע איגר ז"ל בדרוש וחידוש שלו שמקשה לתוס' מאי מקשה ואי איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר ומשו"ה אפיק עצי מוקצה דהא מ"מ הכנה דאורייתא ולוקמי בבישל ביו"ט שלאחר שבת בעצים שנשרו מן הדקל בשבת שלפני יו"ט דהוי הכנה משבת ליו"ט ולכמה שיטות הוי דאורייתא הכנה זו עיין בטור או"ח.

ולפי דברנו א"ש דלשיטות אלו דגם כה"ג מקרי הכנה כיון דלא הי' ראוים בשבת מחמת איסור ומקורו מתוס' ביצה דף ד' ד"ה אלא בהכנה בתירץ השני י"ל באמת כתוס' דרבה חזר וע"כ הברייתא כב"ש וב"ש לית ליה הכנה כלל מדאורייתא וא"ש נכון. ועוד י"ל לפי

מה שכבר העיר בצל"ח ביצה על הא דקאמר ר"י על הך ברייתא ואת"ל משנה הא מני ב"ש דקשה למה לא אוקמי כר"ע דסבר נמי בהבערה דלא אמרינן מתוך ותירץ דמה"ט לא יכול לאוקמי כר"ע משום דדרשינן חילק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט אע"ג דלא דריש ר"ע למעט הבערה ביו"ט מהא דלא תבערו ביום השבת מ"מ יש לומר דממעט חילוק מלאכות ביו"ט ומה"ט גופא לא ממעט איסור הבערה ביו"ט די"ל דהמיעוט אתי' למעט חילוק מלאכות ביו"ט משא"כ בית שמאי לא דריש כלל מיעוטא דיום השבת דהא לא דריש יום השבת בהוצאה יע"ש וא"כ י"ל בהו"א בפסחים עד דלא מקשה מחילוק מלאכות י"ל באמת דאתי' כר"ע ואית ליה מוקצה דאורייתא דדריש והכינו' אשר יביאו כב"ה וא"ש.

ועוד אמרתי לישב לפי מה שהקשו בתוס' במבשל גיד מה צורך קצת יש דהא אסור לאכלו ותירצו כיון שהי' בדעתו של זה לאכלו היינו צ"ק וזה דוחק ומה"ט כתבו באמת דרש"י הוכיח מזה דאף בלא צורך קצת אמרינן מתוך ובט"א במגילה באבני מלואים דף ז' כתב כיון דר"י סבר פסחים דף כ"ז דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן א"כ מדאורייתא יכול לאכלתו שלא כדרך הנאתן כגון שעירב בו דבר מר או כשאוכלו כשהוא חם שנכוה גרונו כמ"ש הרמב"ם בהל' מ"א וכיון דלא אסור רק מדרבנן אבל מה"ת ראוי לאכילה משו"ה אין לוקין דהא ליכא איסור רק מדרבנן יע"ש וצ"ל לדבריו אע"ג דמה"ט אין חייב שלא כדרך הנאתן משום דלאו אכילה הוא מ"מ צורך קצת מיהו איכא שלא כדרך אכילתן ויש לומר עוד אף לאיזה שיטות וכן משמע מתוספת ע"ז דשלא כדרך הנאתן אין לוקין עליו אבל מ"מ מדאורייתא אסור א"כ בודאי אף צ"ק לא הוי כיון דאסור מה"ת לאכול י"ל לפי מה שכתב שם תחילה לר"ל דסבר ח"ש מותר מה"ת בלא"ה א"ש דיכול לאכלו ח"ש ואין לוקין מה"ט ורק מדרבנן אסור וכבר הבאתי בתשובה אחת דאף לשיטות דשלא כדרך אכילתן אסור מה"ת מ"מ בחצי שיעור מותר דהא טעמא דר"י דח"ש אסור הוא משום דחזי לאצטרופי בכזית לענין מלקות משא"כ אם אוכל ח"ש שלא כדרך הנאתן דאף בכזית ליכא מלקות שוב לא שייך טעמא דחזי לאצטרופי ואסור רק מדרבנן א"כ אף לשיטות אלו יש לקיים תירץ הט"א דמקרי צ"ק מה"ת דיכול לאכול גם לר"י ח"ש שלא כדרך הנאתן אלא דט"א הקשה לדבריו דהא אמרינן התם בפסחים לאביי דהכל מודים בכלאי כרם דלוקין עליו אפי' שלכדה"נ משום דלא כתיב אכילה ומה"ט גם בבשר בחלב לוקין שלא כדרך הנאתן לאיסי בן יהודא דיליף איסור הנאה בבשר בחלב מגז"ש דקדש קודש מטרפה וק"ו מערלה וכלאי כרם וא"כ ליכא צורך קצת דהא הברייתא בבשר בחלב איירי וכתב דזה דוקא לאיסי בן יהודה אבל

ר"י קאמר חולין דף קט"ו וכי כעורה זו ששנה רבי לא תאכלנה בבב"ח הכתוב מדבר והכא אכילה כתיבה ושוה לשאר איסורין דכתיב אכילה ואין לוקין שלא כדרך הנאתן ע"כ אמר ר"י לילפותי' דידי' שפיר דלא אתי' כב"ה דסבר מתוך יע"ש, וא"כ י"ל אף דרבה חזר וסבר ג"כ מתוך מ"מ יכול לאוקמי הברייתא גם כב"ה דאית ליה מתוך דסבר דילפינן בשר בחלב דאסור מג' פעמים לא תבשל או כאיסי ואסור בשר בחלב אף שלא כדרך הנאתן וא"כ ליכא צורך קצת ושפיר משני הש"ס לרבה דעייל עצי מוקצה אף אי אמרינן אי מוקצה מה"ת בודאי לא ילפינן אלא מהכנה מ"מ רבה אוקמי הברייתא כב"ה ועייל עצי מוקצה דהא ב"ה סבר הכנה משא"כ ר"י לשיטתו מוקי דוקא כב"ש.

אלא דעדיין לא א"ש דהא תוס' כתבו והקשו בפסחים שם על אביי אמאי לא אמר הכל מודים בבשר בחלב שלוקין שלא כדרך הנאתן ותרצו משום דאין מזהירין מה"ד יע"ש וכבר העיר במשנה למלך בהל' יסודי תורה מאי הקשו בתוס' דהא רבי וכמה תנאים לא ילפו אלא מקראי דכתיב ג"כ אכילה דר"י יליף לרבי מלא תאכלנה א"כ לאו כ"ע הוא דסברו דלוקין בבב"ח שלכדה"נ ואביי הכל מודים קאמר והעלה דתוס' סברו בפשיטות דכ"ע סברו דלוקין בבב"ח שלא כדרך הנאתן מה"ט גופא דקאמר אביי בפסחים אע"ג דכתיב בטריפה ונבילה דילפינן מיני' לאיסי בגז"ש איסור בבשר בחלב מ"מ מדלא כתיב אכילה גופא בבשר בחלב לוקין שלא כדרך הנאתן ה"נ יש לומר לר"י דיליף מלא תאכלנו מ"מ כיון דלא כתיב רק בפסולי מוקדשין וילפינן מיני' בשר בחלב אבל מדלא כתיב בבשר בחלב גופא משו"ה חייב אף שלא כדרך הנאתן וא"כ הדרי הקושי' מאי קאמר ר"י דאתי' כב"ש דוקא דהא אינו ראוי כלל אף שלא כדרך הנאתן לר"י מדלא כתיב אכילה בהדי' בבשר בחלב ונ"ל דזה דוקא לאביי אבל לרבא שפיר י"ל אי ילפינן מלא תאכלנה אין לוקין דהא רבא משני בפסחים דף כ"ו שאני היכל דלתוכו עשוי ואין זה דרך הנאתו והקשו בתוס' דהא לא כתיב אכילה במעילה ותירצו דילפינן חטא חטא מתרומה ושם כתיב אכילה והקשה במהרש"א שם א"כ דהא בבשר בחלב נמי אע"ג דילפינן מגז"ש דטריפה מ"מ אמרינן כיון דלא כתיב אכילה בגופא לוקין אף שלכדה"נ א"כ במעילה נמי כן הוא וע"כ רבא לית ליה האי סברא אלא כיון דכל האיסור ילפינן מחטא חטא הוי כאלו כתיב אכילה בגופא ומאיסי בן יהודה לא קשה יע"ש היוצא לנו מזה דרבא לית ליה סברא דאביי כיון דלא כתיב אכילה בגופא אלא דדמי ממש להא דילפינן האיסור א"כ בבשר בחלב לרבא נמי כן לר"י ורבי דילפינן מלא תאכלנה דאין לוקין שלא כדרך הנאתן אע"ג דלא כתיב אכילה בגופו וא"כ גם ר"י סבר כרבא ולדידי דילפינן מלא תאכלנו אין לוקין שלא כדרך הנאתן אבל רבה י"ל דסבר דילפינן איסור אכילה מג' פעמים לא תבשל

ובודאי אסור שלא כדרך הנאתן ובתוס' דלא תירצו כן י"ל דרוצים לתרץ אף אי ר"י סבר כאביי דכל היכי דלא כתיב בגופו לוקין עליו אף שלא כדרך הנאתן או דסברו כיון דאסור עכ"פ מדרבנן לא מקרי אף צ"ק אי לאו משום דבדעתו של זה לאוכלו או י"ל לפי מה שהעיר בש"מ על תוס' דאף דאמרינן כיון שרוצה לאכלו הוי צ"ק מ"מ הא צריך שוה לכל נפש ותירצו בכתובות שם דמ"מ הדבר שוה לכל נפש רק איסורו דרביעי' עלה ושייך ביה מתוך וזה דוקא אם באמת אוכלו כדרך אכילתן אבל אי אמרינן כט"א משום שלא כדרך הנאתן א"כ זה ודאי אינו שוה לכל נפש להנות שלא כדרך הנאתן ועיין.

ויש לישב בזה קושי' הצל"ח הא דלא קאמר ר"י על הברייתא הא מני ר"ע דלית ליה ג"כ מתוך ומנ"ל לומר דהבערה ובישול אינו משנה ונ"ל דכבר כתבנו דטעמא דתוס' דלא ניחא להו משום דיכול לאכול שלא כדרך הנאתן היינו משום דאינו שוה לכל נפש או שאר טעמים אבל מ"מ גם לדברי הט"א אוכל נפש לא מקרי דא"כ גם כב"ש לא אתי' דיכול להנות שלכדה"נ וע"כ דאוכל נפש לא הוי רק דברי הט"א דצ"ק מיהא הוי וי"ל דזה תלי' בפלוגתא דת"ק ור"ע בפ' אין צדין בשוחט מסוכנת דת"ק סבר דלא יכול לשחוט רק אם יש שהות לאכול כזית צלי אבל ר"ע סבר אפילו כזית חי מבית טביחתה וצ"ל דפליגו דלת"ק אכילה ממש בעינן כדרך אכילה צלי אבל חי דהוי שלכדה"נ כמו שמוכח מתוס' פסחים כ"ד ע"ב מדלא חילקו רק בין צפור לבהמה ולא חילקו בין חלב לבשר משמע דגם בשר חי הוה שלכדה"נ ועיין עוד בתוס' מנחות דף מ"ח בד"ה חטא דאין זה זכות לאכול בשר חי וטעמא משום דלא הוי כדרך הנאתן וכן מבואר בש"ס שבת דשאני בר אווזא דחזי לאומצי משמע בשר בהמה לא חזי לאומצי אבל ר"ע ע"כ דדי לו בכזית חי ולית ליה מתוך ע"כ צ"ל דגם שלכדה"נ הוי אכילה ובכלל אוכל נפש וא"כ משו"ה לר"ע לשיטתו דגם שלכה"נ הוי אכילה לא יכול לאוקמי כוותי' דא"כ מ"ט לוקה דיכול להנות שלכדה"נ והוי אוכל נפש ולא צריכין כלל למתוך אלא שבתי ראיתי דדוחק לומר דלר"ע גם אכילת שלכדה"נ הוי אוכל נפש וי"ל דטעמא דר"ע דמתניתן כמ"ש הצל"ח שם דקשה למ"ד דצריך לבודקן ואסור לשחוט עוף הנדרס א"כ מסוכנת האיך שרי לשחוט דלמא לא תפרכס וכבר עמד בפנ"י ע"ז ולת"ק יש לומר משום מתוך ומשום הפסד התירו אבל לר"ע דלית ליה מתוך קשה דלמא לא תפרכס ותירץ דר"ע סבר אפילו נפש בהמה במשמע והא דמשמע ממתניתן דדוקא האדם צריך לאכול היינו משום מוקצה דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים אבל עכ"פ לא הוי רק דרבנן ומשום הפסד התירו ולפ"ז גם לר"ע לא הוי שלכדה"נ אוכל נפש אלא דשאני מסוכנת משום דמה"ת בלא"ה לכלבים מותר ומשו"ה ג"כ די בכזית חי וא"כ כיון הברייתא במבשל גיד בחלב איירי דאסור בהנאה ואסור

להשליך לכלבים א"כ גם לכלבים אינו ראוי והדרי קושי' דלוקי כר"ע ומ"מ נ"ל שיש לקיים דברינו ע"פ מה שראיתי בספר המאירי שהביא בשם י"מ לתרץ קושי' תוס' דהכא מיהא חזי לכלבי' ומדחה דא"א לומר כן דלכם ולא לכלבים כתיב ואת"ל דמדין מלקות מיהא מפיק ליה וכי כלבו לבישול הוא צריך ועוד דהא כיון דבשליה בחלב אסור הוא בהנאה ולמדתי מדברי המאירי שלכם ולא לכלבים נמי הוי לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין ולא אמרינן דהדרי לאיסורא קמא וזה דלא כלחם משנה בשיטת הרמב"ם דמשו"ה הוצרך לומר דאין לוקין בבישול לנכרי בשביל הואיל משום דסבר דהדרא לאיסורא קמא ועיין בנוב"י קמא סי' כ"ט באו"ח וכן באבני מלואים בתשובותיו סי' ב' שכתבו ג"כ בלכם ולא לנכרים או לכלבים אין לוקין ובהגה' בא"מ שם חולק וכתב דלוקין ולא דמי למה שכתב תוס' בעולה לב"ה משום דבעולה עדיין שייך מתוך אלא דהתורה אסרה מלכם ולא לגבוה משא"כ בלכם ולא לנכרים כיון שגילתה התורה דאינו בכלל נפש ולא שייך מתוך כלל בודאי אהדרי' לאיסורא קמא ולוקה ע"ש.

אבל מדברי המאירי משמע כנוב"י וא"מ דאינו רק עשה ואינו לוקה כיון שיכול ליתן לכלבים ואינו עובר אם נותן רק בעשה שוב אין לוקין אנא שראיתי במאירי שמדייק וכתב מפני שמזונותיו עליו משמע דוקא לכלבים ליכא מלקות משא"כ בנכרי ולכאורה כיון דדרשינן מלכם לא לכלבים ולא לנכרים והוי רק עשה גם לנכרי ליכא מלקות ויש להסביר ולומר דהא באמת לר"ע לכלבים מותר וסבר מפני שמזונתן עליו הוי כצורך נפש דאדם והוא בכלל אשר יאכל לכל נפש אבל רבנן סברו דלא הוי בכלל אוכל נפש דאדם עצמו כיון דסוף כל סוף הוא אינו אוכל אבל בודאי מכל מקום צ"ק הוא כיון דמזונותן עליו ובודאי מסתבר לומר שלא פליגו בפלוגת' רחוקה כ"כ דלר"ע הוי ממש אוכל נפש ולרבנן אפילו צ"ק אינו והא אסור לאכול קודם שיקדים לבהמתו מפני שמזונותן עליו וחזינן דקפדי תורה כ"כ ולפ"ז שפיר יש לחלק בין נכרי לכלבים לענין מלקות לפי מה שהסביר הגהה' של א"מ לחלק בין עולה שעדיין צ"ק הוא אלא שהתורה אסרה ושייך מתוך משא"כ בלכם ולא לנכרים ולפמ"ש דגם לכלבים שמזונתן עליו עכ"פ צ"ק הוא אלא אפ"ה התורה אסרה א"כ דומה שפיר לעולה ואינו לוקה ולא אמרינן דאהדרי' לאיסורא קמא משא"כ בלכם ולא לנכרים דליכא צורך קצת שפיר אמרי' דאהדרי' וליכא ראי' מהמאירי לדברי הנוב"י אלא שהמאירי מדחה דכלב לא צריך לבישול (ובתחילת הרעיון הי' לי דבריו תמוהים וכי דוקא לכלבו צריך ליתן והא גם לנכרי יכול ליתן שצריך לבישול וג"כ אין לוקין דהוי רק עשה לכם ולא לנכרי ודומה ללא לכלבים ולפמ"ש א"ש דוקא בכלב שמזונתן עליו לפי מה שהסברתי אינו לוקה משא"כ בנכרי אמרינן דאהדרי') אלא

שאין זה קושי' כ"כ על הי"מ שרוצים לתרץ כן כי שיטת המאירי הוא שיטת בעה"מ בביצה שם דוקא אם אינו עושה מלאכה לכלבים מה שלא נצרכו לכלבים לר"ע מותר משא"כ אם אופה פת שאין צריך אפייה לכלבים גם לר"ע אסור.

אבל באמת הרמב"ן והר"ן חולק כיון בכלל לנפש נפש בהמה במשמע כל מלאכות שמותרים לנפש אדם מותרים לנפש בהמה א"כ לא קשה על הי"מ רק עוד מקשה דהא בישל בחלב ואסור בהנאה גם קושי' זו הוא רק אי לוקין על הנאת בשר בחלב אבל אי אין לוקין ממילא ליכא קושי' דהא עכ"פ מלקות ליכא וסבר המאירי בפשיטות דלוקין על הנאה ולא כן שיטת הרמב"ם בהל' מ"א שגם על הנאה בשר בחלב אין לוקין ועיין בלחם משנה שם אבל רוב הפוסקים סברו דלוקין דהא ילפינן מג' פעמים לא תבשל והוי לאו מיוחד על הנאה אבל אי ילפינן איסור הנאה כאיסי בן יהודא מכח ק"ו דערלה בודאי אין לוקין דאין מזהירין מן הדין כמ"ש בפסחים דף כ"ה בד"ה הכל מודים וכן פשיטא לי לר' יוחנן דאמר וכי כעורה זו ששנה רבי לא תאכלנו ויליף הנאה מעם קדוש אתה בודאי אין לוקין רק על אכילה אבל לא על הנאה וא"כ מה"ט לא יכול לומר ר"ע הוא דהא לדידי' מותר ליתנו לכלבים דנפש אפילו נפש בהמה והוי אוכל נפש ממש ואי מצד איסור הנאה הא על הנאה ליכא מלקות לר"י ובברייתא קתני לוקה משו"ה קאמר הא מני ב"ש הוא דלית ליה מתוך כלל וא"כ אפילו נותן לכלבו לוקה דאפילו לפי מה שהעליתו די"ל לצורך כלבו הוי עכ"פ צ"ק ואינו לוקה מ"מ הא ב"ש לית ליה מתוך ואמרינן אהדרי' לב"ש אפילו בנותן לכלבים משו"ה צריך ר"י לאוקמי כב"ש דוקא אי אמרינן הבערה ובישול משנה אבל לב"ה אמרינן מתוך משום שיכול לתנו לכלבו והוי רק עשה ואין לוקין דלא אמרי' אהדרי' משום דאמרינן מתוך דהוי צ"ק בנותן לכלבו ועל הנאה ליכא מלקות לילפותא דר"י וא"ש ועיין בכ"ז.

ולפי דברינו אלו יש לישב נמי קושי' כבוד זקני ח"ס ז"ל האיך יכול לאוקמי הברייתא לרבה בפסחים בעצי מוקצה דהא הברייתא כב"ש ולית ליה הכנה די"ל דרבה יליף איסור בשר בחלב מ"ג פעמים לא תבשל כר' ישמאל וא"כ לוקין על הנאתו של בשר בחלב ואינו יכול ליתן לכלבו ולא הוי אפילו צ"ק משא"כ ר' יוחנן לשיטתו שפיר אמר דלא אתי' רק כב"ש ועיין.

שוב ראיתי בפנים עוד הפעם בט"א ומשמעות דבריו דאם אוכל שלכדה"נ הוי אוכל נפש ממש אלא כיון שהוא אוכל כדרך הנאתן צריכין לומר מתוך דמ"מ הוי צ"ק כיון שיכול לאכול שלכד"ה משמע מדבריו דלא כמו שכתבתי דשלא כדרך הנאתן הוי רק צ"ק לכל היותר אבל כבר כתבתי שקשה לומר דהוי אוכל נפש ממש רק די"ל כיון דאם בעי אכל

הוי צ"ק אלא דלפ"ז צריכין לומר הואיל ומתוך יחד דהא עכשיו אוכל כדרך הנאתן וצ"ל הואיל ויכול לאכול שלכדה"נ וגם מתוך דליכא צ"ק וכבר כתב בשאגת ארי' בסי' ק"ח דלא אמרינן הואיל ומתוך אהדדי ואפילו לתירץ אחד בתוס' בסוגי' דהואיל דאמרינן תרי הואיל היינו משום דשם הואיל חד הוא אבל הואיל ומתוך דתרי מילי נינהו לא אמרינן ומשו"ה הוצרך הט"א לפי תירוצו על קושי' תוס' לומר דשלא כדרך הנאתן הוי אוכל ממש וא"כ אפילו לא אמרינן לפטרו ממלקות מ"מ מצד מתוך פטור דמהני עכ"פ הואיל לומר דהוי צ"ק אבל לפמ"ש דלא הוי שלא כדרך הנאתן רק צ"ק י"ל באמת מה"ט לא רצו תוס' בזה משום דעכשיו אכל כדרך הנאתן ואי משום דהואיל שיכול לאכול שלכדה"נ מ"מ עדיין לא הוי רק ל"ק וצריכין לומר הואיל ומתוך יחד וזה לא אמרינן ועיין.

וגם מה שכתב שם בט"א לר"ל דסבר ח"ש מותר מה"ת הוי אוכל נפש משום דיכול לאכול ח"ש ג"כ צ"ע לכאורה דמשמע דלא הוי אוכל נפש רק אם אוכל כזית ממש כמו שמצינו במתניתן דמסוכנת אלא א"כ יש שהות ביום לאכול כזית צלי משמע דלא קרי אכילה רק כזית אלא לפי מה שחקר בפר"מ בפתיחה ליו"ד דבאכילת רשות לא ניתנו שיעורין כמו בזבחת ואכלת א"כ גם יאכל לכל נפש לא בעי כזית וגם י"ל כיון דכתב יאכל בציר משמע אף פחות מכשיעור כמו דיליף הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ מלא יאכל חמץ דח"ש אסור מה"ת דמשמעות לא יאכל משמע ח"ש וכל זה אפשר לדחות ואי אמרינן דברכת המזון לא בעי צירוף כדי אכילת פרס רק לענין איסור א"כ בוודאי אם אוכל כזית ביותר מכדי אכילת פרס מקרי אוכל נפש ממש דהא אפילו ברוכי בעי אבל ממג"א סי' ר"ז משמע דגם ענין ברכת המזון צריך כדי אכילת פרס דוקא א"כ ממ"נ לא מהני ח"ש לר"ל אי כדי אכילת פרס אכל כזית לא מקרי אוכל נפש דאכל איסור מה"ת ואי רק ח"ש או ביותר מכא"פ לא הוי אכילה ג"כ לענין או"נ אלא לפי מה שכתב בפמ"ג שם דזה דוקא לענין אם לא אכל אלא כזית אבל כדי שביעה גם ביותר מכדי אכילת פרס חייב לברוכי גם לענין או"נ כן הוא דאם אכל כדי שביעה ע"י שאכל כמה פעמים ח"ש או"נ הוי ויש להאריך בכל זאת ולא כתבתי רק לעורר ותן לחכם ויחכם עוד ואני בעל טרדות והנני ידידו חותם בברכה. פה פרעסבורג חדש סיון תרנ"ג לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נז

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג מורג חרוץ ובקי בע"פ הקצין מו"ה יצחק בנימין שאכטער נ"י בישוב סעניטץ יע"א אחר.

אחדש"ה קבלתי מכתבו וראיתי דברי תורתו שמפלפל על דברי אבא מאוה"ג ז"ל בכ"ס או"ח סי' ע"ד וצ"ג שיצא לישב שם דברי הכ"מ בפ"ג מהלכות חו"מ והמג"א בסי' תמ"ו מתרץ רק תירץ הראשון של הכ"מ דאין שורפין חמץ כמו דאין שורפין קדשים די"ל דלא קשה מש"ס פסחים דמשמע גם לענין שריפת חמץ אמרינן מתוך דהיינו דוקא אי תשביתו ביו"ט אבל אי תשביתו מעי"ט לא הוי מצות היום כמו לולב ומילה בזמנו ומשו"ה לא אמרינן מתוך ולתוספות דכתבו בכתובות דאף בביטלו מותר מצד מתוך אי לא משום טלטול צ"ל דוקא במוצא חמץ כיון דלא הי' לו אפשר לעשות קודם יו"ט או משום דאי אפשר לקיים תשביתו רק בפסח והוי כמו עולת ראיה לב"ה דקרב ביו"ט משום דאי עבר הרגל ולא חג אין לו תשלומין עיין בביצה כ' ע"ב אבל טעם השני שכתב הכ"מ משום דצריך הנאה דשוה לכל הגוף ולא אמרינן מתוך אלא בדבר שיש הנאה לגוף וזה אינו הנאה לגוף משמע בהנאת מצוה לא אמרינן מתוך כלל על זה לא מתרץ המג"א כלום וקשה משריפת חמץ דאמר רבא דש"מ דר"ע לית ליה מתוך וגם קשה מלולב וס"ת ועיין בכ"ס שיצא לחלק בין מצוה למצוה ואף שדבריו נכונים מצד הסברא מ"מ בפשיטות דברי הכ"מ שכתב בפירש דצריך הנאת הגוף קשה להעמיס חלוקים אלו.

ותמהתי ג"כ על שיטת הפוסקים דהא דרב במוצא חמץ בביתו דכופה עלי' כלי בביטלו דוקא משום דבלא ביטלו אמרינן מתוך אבל במצוה דרבנן לא אמרינן ועיין בש"א סי' ק"ז וק"ח שמסיק כן להלכה דלא אמרינן מתוך במצוה דרבנן דהא בס"ת במתניתן ג"כ רק מצוה דרבנן ואע"ג דמשה תיקן לקרות מ"מ לא הוי כמצוה דאורייתא ואין לחלק בין שאר מצוה דרבנן למצוה קריאת ס"ת וצ"ע ועיין בכ"ס סי' צ"ג שכתב די"ל הא דאמר רבא ש"מ דר"ע לית לי' מתוך היינו כה"ג דוקא במקום מצוה דלא הוי הנאת הגוף וכעין זה כתב הפנ"י שם וכן בביצה לישב קושיות תוספות די"ל דוקא בחמץ משום דאפשר מעיו"ט אבל לא בלולב וס"ת וכדומה יעיי"ש ולדעתי נראה די"ל אי צורך מצוה מקרי צורך קצת או לא תלי' בפלוגתא דר"ע וריה"ג דבאמת מצד הסברא הוא כמו שכתב הכ"מ דאין צורך מצוה מקרי צורך קצת דמהיכי תיתי לומר דגם כה"ג התירה התורה כיון דלא היתר התורה ביו"ט יותר משבת רק במלאכת או"נ לבד וגם בצורך קצת מותר מצד מתוך אבל מנ"ל צורך מצוה דלא שייך הנאת הגוף.

אלא ראיתי בספר יראים מר' ר"א ממיץ ז"ל בסי' קי"ג שכתב ואסיקנא טעמא דב"ה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הנאת הגוף אך שיהי' הנאה לצורך הנשמה ומתוך אותו מקרא עצמו שאתה לומד היתר הנאת הגוף אתה לומד היתר הנאת נשמה וטעמא דאך אשר יאכל לכל נפש כתיב פי' יהנה לכל נפש והנשמה בלא גוף

נקראת נפש כדכתיב שובי נפשי למנוחייכי וכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים אלו דבריו והעתקתי אותם למי שאין הספר במחיצתו והדברים עתיקים וא"כ יש לומר דמה"ט נקט קרא לשון נפש כדי להתיר גם הנאת נפש דהיינו צורך מצוה אבל לר"ע דסבר בביצה כ"א ע"א דאך אשר יאכל לכל נפש אתי לרבות אפילו נפש בהמה משום דמזונותן עליך א"כ לא מוכח מתוך לצורך מצוה די"ל להכי נקט קרא לשון נפש לרבות נפש בהמה ג"כ אבל לריה"ג דלא דריש אפילו נפש בהמה ולכם אתי למעט כלבים ונכרים א"כ י"ל דמה"ט נקט הקרא נפש משום צורך מצוה אבל לר"ע ליכא הוכחה מקרא דגם צורך מצוה מותר ובזה א"ש דלכאורה צריך להבין על ריה"ג כיון דהוא נמי מודה דנפש אפילו נפש בהמה במשמע אלא דממעט מדכתיב לכם א"כ מנ"ל למעט כלבים ונכרים מלכם ולא לדרוש נפש כלל, ועיין בפנ"י שנדחוק ולדברינו א"ש דמשמע לי' דלכם ממעט לגמרי ונפש אתי דאף לצורך מצוה מיהר דמקרי צורך קצת ולכם אוקמינן למיעוטא כלבים ונכרים דליכא בכלל לכם ויש להאריך ולפלפל בזה וא"כ רבא שפיר מדייק לר"ע דלית לי' מתוך כה"ג במקום מצוה דלשיטתו אזיל דדרש נפש לנפש בהמה אבל לדידן דפסקינן כריה"ג דלכם ממעט נכרי וכלבים אתי נפש לרבות דאף צורך מצוה מותר ועיין.

ומה שכתב בכ"ס סי' ע"ד לישב דברי הכ"מ די"ל הא דאמר רבא דר"ע ליכא למימר מתוך היינו לפי מש"כ תוספת שם בתירוץ אחד דיכול להנות אחר שריפתן ואע"ג דלא מקרי צורך גמור מ"מ צורך קצת הוא והא דלא כתב תוספ' כן היינו משום דתוספות רוצה לתרץ גם לתירץ האחר דאיירי הקרא באין צורך לגחלתו כבר קדמו בזה ג"כ קדוש זקיני בח"ס סי' ק"נ. ומה שכתב לישב בזה קושיות המג"א בסי' תק"ז סק"ב מהא דמרבה עליה עצים מוכנים דלדידן דאית לן מתוך מותר אע"ג דאינו יכול להנות בתחילת הבערה זה יותר מעשרים שנה שאמרתי זאת לתרץ קושיות המג"א ושמחתי שכונתו לדעתו הגדולה ועיין במחצית השקל בסי' תק"ז שהאריך ומתרץ דברי המג"א ופשט בדברי תוספת על אופן ודרך זה.

ומה שכתב בכ"ס דיש להוסיף דברים משום דלא דייק רבא דש"מ מר"ע דזוז"ג אסור לתירץ שני של תוספות ע"כ דרבא אזיל לתירץ ראשון ממילא לא מוכח דל"ל לר"ע מתוך רק משום דהוי צורך קצת דמצוה עיי"ש משום הא לא ארי' דגם לתירץ הראשון קשה דלימא דל"ל לר"ע הואיל דהא באף אין צריך לגחלתו מותר משום דאי מקלעי אורחים וצריכין לגחלתו וצ"ל כיון די"ל שתי תירוצים דאיכא למימר זוז"ג אסור וא"ל דמותר אלא דל"ל הואיל וכיון דלא מסתיימא לא חשיב לי' רבא אבל לא משום דמסתבר לי' כתירץ

הראשון וליכא הוכחה רק דסבר רבא די"ל כשני תירוצי תוספ' ומשו"ה הוצרך תוספ' נמי לתירץ דאין צריך לגחלתו דמצוה הוא צורך קצת אלא דגם לתירץ ראשון י"ל אף דמוכח דלא אמרינן הואיל מ"מ מסתבר דליהוי מיהא צ"ק דאי ביני יכול להנות וגם אי מקלעי אורחי' וצ"ק מיהא הוי ולהוי מותר משום מתוך ועיין בתשובת כ"ס סי' ע"ח בד"ה ועיינתי ועיין בצל"ח ביצה שכתב דמה"ט מקדים ר"י הבערה לבישל דאינו משנה משום מתוך משום דבבישל י"ל כקושיות תוספות דלא הוי אכילת איסור אפילו צ"ק אבל הבערה הוי ודאי צ"ק דמשום הואיל אי בעי יכול לבשל גם היתר אע"ג דהשתא מבשל איסור מ"מ יכול לבשל היתר ומקרי צ"ק עכ"פ אע"ג דמאן דתני הבערה מוכח דלא אמרינן הואיל דהא לרבה אמרינן בפסחים דאפיק הבערה מ"מ מהני הואיל להיות צ"ק א"כ גם לתירץ ראשון של תוספ' י"ל מתוך וצ"ק הוי הואיל ואי מקלעי אורחים ויהי' נהנה גחלתו ועיין בש"א בסי' ק"ח שכתב דמתוך והואיל יחד לא אמרינן מכש"כ דלא אמרינן תרי הואיל יעי"ש ויש לפקפק ע"ז כיון דעיקר ההיתר הוא משום מתוך ורק צריך להיות צורך קצת לזה מהני בודאי הואיל לומר עכ"פ שיהי' צ"ק ויהי' מוכח מתוספ' דלא כתבו דשריפת חמץ הוי צ"ק משום דיכול להנות אי מקלעי אורחין ש"מ דל"ל לתוספ' מתוך והואיל יחד כדברי ש"א אף להיות צ"ק אבל מתוספות שבת ל"ט ע"ב בד"ה אלא א"כ דכתבו בשם ר"י דוקא שמחמם אותם לצורך שתי' מתיר ב"ש אבל לצורך רחיצה אע"ג דראויין לשתי' אסרי ב"ש דל"ל מתוך ובפ"ב דביצה אסרו ב"ש מדורה להתחמם כנגדה אע"ג דראויי' הוא לבשל ולאפות יעי"ש והא דצריך תוספת להביא מהאי דמדורה ולא הביא מהא דאוסר ב"ש להחם חמין אע"ג דראוי' לבשל ולאפות צ"ל דסברו די"ל דלאו משום הבערה אוסר ב"ש להחם חמין רק משום איסור בישול מים דמסתמא מים לרחיצה הוי יד סולדת וזה דלא כמשמעות רש"י ביצה שפירש במתניתן שם אוכל נפש היתר הכתוב ולא להבעיר אור בשביל אכילה דמשמע דהאיסור משום הבערה עיי"ש.

ומשו"ה הביא התוספות מהא דמדורה דמוכרח יותר דאף בראוי לאפות אסור ובחמין ג"כ אסור לב"ש אא"כ שותה מהם אבל גוף הדבר שכתב התוספות דצריך לשתות דוקא משום דב"ש ל"ל מתוך צ"ע דמה ענין ראוי לשתי' למתוך וראיתי בחדושי ר"ע איגר ז"ל על שבת שכתב דכוונת תוספת כמו דל"ל לב"ש מתוך ל"ל הואיל וכן מפורש בדברי רשב"א שם אלא שדברי תוספ' נפלאו ממנו דהא בפ"ג דפסחים פריך מהברייתא דהמבשל גיד בחלב ביו"ט ואי אמרינן הואיל אהבערה לא לחייב והא הברייתא כב"ש דל"ל מתוך ומה"ט כתב תוספ' בפסחים דמוכח דאף לב"ש אמרינן הואיל הרי מוכח דאף לב"ש אמרינן הואיל והניח בצע"ג.

ולדידי נכדו נראה דכוונת תוספת כפשטא משום מתוך ודוחק להעמיס דתוספות כונתם על הואיל שלא נזכר בדבריהם כלל וכונתם משום די"ל דב"ש סבר דמשו"ה לא יחם חמין לרגליו משום דרחיצה לא הוי דבר השוה לכל נפש ואף אי אמרינן מתוך מ"מ באינו שככ"נ אסור ועיין בצל"ח ביצה דמה"ט מדייק ר"י דב"ש ל"ל מתוך בהבערה כמו בהוצאה ולא הביא ממתניתן דלא יחם חמין משום די"ל דטעמא דב"ש משום דלא הוי שוה לכל נפש וע"ז כתבו התוספ' דה"א דדוקא באינו ראוי' לשתי' אסור אבל בראוין לשתי' י"ל כיון דהואיל ויכול לשתות אי מקלעי אורחים מה"ט עכ"פ צ"ק הוי וגם ב"ש מודה וע"ז כתבו דהא ב"ש ל"ל מתוך אף בל"ק כמוכח בביצה זה נראה לי בביאור כונתם וא"כ מוכח לכאורה מתוס' דאמרינן מתוך והואיל יחד עכ"פ להיות צ"ק ומהא דתוספות פסחים אינו מוכח משום דיש לומר דתוספות תירץ בפשוט דמשום צורך מצוה מקרי צ"ק ולא צריכי לפרש היכי הוי צ"ק לשני התירוצים לתירץ אחד משום דיכול להנות לבסוף ולתירץ האחר משום הואיל ע"כ כתבו משום צורך מצוה דמוכח ממתניתן ביצה דגם צורך מצוה הוי ל"ק והא דבאמת אסור לב"ש לתוס' פסחים דב"ש ג"כ סבר הואיל צ"ל דב"ש לאו מדאורייתא רק מדרבנן דהא אי אמרינן הואיל עכ"פ אסור מדרבנן כמו שכתבו הראשונים דמה"ט צריך עירוב תבשילין גם לרבה משום דמדרבנן אסור ומוכרחים אנו לומר כן דאל"כ אמאי לא הקשה לרבה בפסחים מהא ברייתא דלא יעשה אדם מדורה להתחמם דמוכח דלא אמרינן הואיל דהא ראוי' לאפות ולבשל וע"כ משום די"ל דמדרבנן אסור לב"ש.

אלא דעדיין קשה לתוספות בשבת שכתבו לב"ה חמין לכל גופו אסור משום דאינו שוה לכל נפש ומדאורייתא אסור דמה"ט גזרו אף בחמין שהוחמו מעיו"ט דקשה דנימא הואיל בראוין לשתי' משום דמקלעי אורחים וחזא לשתי' ואף באין ראוין לשתי' דמקלעי אורחים לרחוץ פניהם ידיהם ורגליהם וצ"ל ע"כ כיון דעכ"פ בסמוך לחשיכה אסור מדאורייתא דכה"ג לא אמרינן מקלעי אורחי' כמ"ש תוספות פסחים אע"ג דלא שכיח מ"מ כיון דגוף המלאכה דאורייתא היכי דלא שייך הואיל גזרו אף בהוחמו מעיו"ט ועיין ומוכח מתוספת נמי דאף באיסר דרבנן לא אמרינן מתוך לב"ש דהא בראוין לשתי' אי אמרינן הואיל לא הוי רק דרבנן ולימא מתוך גם בראוין לשתייה אע"ג דלא ישתה וע"כ דגם באיסור דרבנן לא סבר ב"ש מתוך וזה דלא כמ"ש הצל"ח בביצה מדנקט במתניתן אין מוציאין וכו' לרשות הרבים מכלל דלכרמלית או לחצר שאינו מעורבת דרבנן גם ב"ש מודה דאמרינן מתוך באיסור דרבנן ועיין והשתא דאתית להכא לא מוכח מתוספת ג"כ דאמרינן מתוך והואיל יחד דלא כש"א די"ל דש"א לא אמר רק בנידן דידיה דאף אי

אמרינן הואיל מ"מ לא הותר עדיין דהא צריך אוכל נפש דוקא וצריך ג"כ לומר מתוך להתיר אף צורך מצוה אבל בראוין לשתי' אי אמרינן הואיל דמקלעי אורחים וחזיא לשתי' שרי נמי מה"ת בלא מתוך רק איסור דרבנן נשאר מה"ט הקשה התוס' שפיר דנימא דיהי' מותר גם לב"ש דמצד הואיל הוא צ"ק וכה"ג גם מדרבנן מותר וע"ז שפיר תרצו דב"ש ל"ל מתוך כלל וגם באיסור דרבנן ל"ל אף בצ"ק אבל היכי דהוי לאחר הואיל כגון בדבר מצוה עדיין לא מותר מן התורה רק עם מתוך כה"ג שפיר י"ל דלא אמרינן הואיל ומתוך יחד ועיין אלא דהרשב"א כתב מפורש בשבת כיון דב"ש לית להו מתוך כ"ש דל"ל הואיל ובודאי קשה מסוגי' דפסחים דמשמע אף לב"ש אמרינן הואיל.

ורציתי לומר ולתרץ לפי מה שהקשה הפנ"י שם בפסחים דהא דאוקמא הברייתא כב"ש היינו ר"י דסבר דב"ש וב"ה במתוך פליגי אבל לרבה דאמר בביצה דטעמא דב"ה אלא משום דאין עירב והוצאה אין דברי ריב"א מוכריחים וכתב דתוספת סברו דרבה לבתר דשמע דר"י דא"כ ליפלגי באבנים קיבלה מיני' יע"ש וא"כ י"ל דרשב"א סבר באמת כן דרבה לא חזר ולא סבר במתוך פליגו ולא מוכח דאמרינן גם לב"ש הואיל אלא מאז תמהתי על דברי פנ"י דמאוד תמוהים דלרבה דגם לב"ה לא אמרינן מתוך בודאי מוכח דאמרינן הואיל לכ"ע אף לב"ש כיון דגם ב"ה ל"ל מתוך ולאחר כמה שנים מצאתי ראיתי בט"א על חגיגה באבני מילואים שלו דף מ"ד שהוכיח מדברי תוספות דסברו דע"כ רבה הדר לגבי ר' יוסף דאי לא הדר למאי כתבו מכאן מוכח דאמרינן גם לב"ש הואיל דבלא"ה ע"כ הכי הוא דהא רבה מתוך ל"ל ואפ"ה א"ל הואיל אלא ודאי דהדר יע"ש וממ"נ קשה על הרשב"א ודחקתי לישב דברי הפנ"י אבל אין כאן מקום להאריך ובאמת לא הי' צריך הט"א לדייק מדברי תוספות אלו דסברו דרבה הדר דכן מוכח מפורש מתוס' ביצה דהקשו לרש"י דסבר דגם בלא צ"ק אמרינן מתוך מהא דאופה מיו"ט לחול דלוקה ואפילו לרבה דסבר דלא לקי היינו מטעם הואיל אבל מטעם מתוך לא קאמר מוכח בפירש דרבה לאמת הדר לגבי ר' יוסף ועיין.

והנה באבני מילואים שם יצא לפרש סוגי' דפסחים דאי אמרינן הואיל אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכיסוי דם צפור וכתב דודאי הואיל למפרע ל"א ובהואיל להבא נ"ה בעידנא אלא דכונת המקשן דנימא מתוך שהותר חרישה לצורך מצות כיסוי הותר ג"כ שלא לצורך אלא דעדיין צריך צ"ק ולזה מהני הואיל דלהבא דיכול להיות צ"ק שאיתרמי דם צעיר לכסות וכתב דמוכח דאמרינן מתוך והואיל גם יחד יעיי"ש וקצרתי בדבריו ובאמת תמוה דיצא לחדש דבר חדש דאמרינן מתוך ומותר לצורך מצוה הותר נמי שלא לצורך בצ"ק דלא מצינו מתוך רק במלאכת או"נ וכמו שהוסבר במג"ש מדלא כתיב אך

אוכל נפש יעשה לכם ש"מ דכוונת התורה להתיר המלאכה אפילו בלא אכילה דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישל דשייכי לאו"נ מותר אף בלא אכילה לרש"י אף בלא צ"ק ולתוספת בצ"ק דומי' דאוכל נפש שהוא צורך היום יע"ש אבל מתוך שהותרה לצורך מצוה לא מצינו וראיתי שכבר עמד בזה בתמי' בקונטרס אבא מאוה"ג ז"ל ולא מצא מענה אבל יען גברא רבה אמר מלתא מצוה לקיים דבריו וחפשתי ומצאתי שכן מפורש בירושלמי ביצה פ"א הל' ג' ר' חייא בשם ר"י המבשל נבילה ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל בישל ביו"ט ר"ל אמר לוקה שלא הותר מכלל בישל אלא אכילה בלבד התיב ר' אבא מר ממל על הדא דר"י אלא מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט ועיין במפרש דהיינו אי מזדמן דם צפור ובברייתא תני דחורש בי"ט לוקה ר"י בשם ר' אלי' לא הותרה חרישה כדרכה ודוקא בדקר נעוץ אבל חרישה ממש לא הותר אפילו לצורך כיסוי ומה"ט לא קשה על ר"י דסבר במבשל נבילה דלא לקי משום מתוך ומוכח בפירש מהירושלמי דגם במצוה אמרינן מתוך ולא באו"נ לבד אלא די"ל ולחלק דוקא בכיסוי י"ל דסבר הירושלמי דאמרינן מתוך דהוי כאו"נ דאם לא יכול לכסות לא ישחוט לבטל מ"ע דכיסוי ועי"ז אתי למנוע משמחת יו"ט ודמי למלאכת או"נ דאמרינן מתוך אבל בשאר מלאכות דלא שייכי רק במצוה לא אמרינן בהן מתוך ועיין.

ומה שתמה על הכ"ס שכתב בסי' ל"ג דמדברי תוספ' חולין פ"ח ע"ב מוכח דסברו דספק מצוה לא הוי צ"ק עיין בש"א בסי' ק"ג שציין עליו שם וימצא הדבר מבורר. והרבה יש עוד להאריך אבל אין הזמן מספיק וגם נחץ אני לדרכי לצורך הכלל וכתבתי זאת בחפזי והנני ידידו הדש"ת חותם בברכה מרובה. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נח

שלום וכ"ט לכבוד הרב המופלג בהפלגת חכמים וותיק מלא עתיק בע"פ כש"ת מו"ה שלמה ראזענבערג נ"י רב דק"ק טאשנאד יע"א.

ראיתי דברי תורתו ומה שמתמה לפי דברי תוס' בסוגי' דהואיל שכתבו דסמוך לחשיכה לא שייך הואיל ומה"ט כתב המג"א סי' תקכ"ו דסמך לחשיכה אין לבשל מיו"ט לשבת ולא מהני ע"ת דהא פסקינן כרבה דאין צרכי שבת נעשין ביו"ט ורק משום הואיל שרי לבשל לצורך שבת ע"י ע"ת א"כ סמוך לחשיכה דלא שייך הואיל אסור ועיין בפנ"י ר"פ שני דביצה א"כ יהודי שהוא דר יחידי בכפר ואין אורחים תוך התחום איך מותר לבשל מיו"ט לשבת דלא שייך אי מלקעי אורחים הא לא יכולי לבוא חוץ לתחום ואי משום אקלעי אורחים נכרים הא נמי אסור דלכם ולא לנכרים ואף דאינו לוקה מ"מ איסור עשה איכא אלו דבריו בקיצור ומה שכתב בפשיטות דאיסור עשה איכא בנכרים לרמב"ם

ולכמה שיטות אינו כן דכתבו הא דלכם ולא לנכרים הוא דוקא במבשל איסור אבל בהיתר הואיל וחזי לצרכו אי מלקעי אורחים אמרינן הואיל אלא דיש מן השיטות שסברו דכמו דלא אמרינן מתוך בנכרי מגזירת הכתוב ואמרינן ג"כ מגזה"כ לכם ולא לגבוה אף בשלמים שיש צורך הדיוט בנדרים ונדבות וכן במילה יש צ"ק כמ"ש תוס' ביצה ומה"ט אין לוקין רק עשה איכא מלכם לא לגבוה כן בנכרי נמי לא אמרינן הואיל מגזה"כ וכן כתב בש"מ דלכם ולא לנכרים אף בבישול היתר איירי וא"כ הדר יחידי יהי' אסור לבשל דלא שייך אי מלקעי אורחים נכרים.

ויש לנו לחקור אי אמרינן הואיל דאיסורא והשג"א בתשובה סי' ס"ד וכן בט"א במגילה באבני מלואים כתב דאמרינן הואיל דאיסורא עכ"פ באיסור דרבנן דמקלעי אורחים שיעברו על איסור דרבנן אבל שיעברו על איסור דאורייתא לא שמענו וגם על האיסור דרבנן יש לפקפק כיון דלא שכיח עכ"פ שיעברו על איסור דרבנן א"כ הוא כמו שכתב תוס' דלא אמרינן במלאכת שבת כיון דלא שכיח חולה שיש בו סכנה ועיין בח"ס או"ח סי' ע"ט.

וראיתי אח"כ בפרמ"ג בפתיחה להל' יו"ט סי' י"ח שמסופק אם בישל דבר איסור אי אמרינן הואיל דמקלעי אורחים נכרים ואע"ג דמ"מ עשה הוי מ"מ אינו לוקה משום הואיל או דלא אמרינן הואיל דאיסורא וגם חקר אי אמרינן בלכם ולא לנכרים דאהדרה לאיסורא קמא ועיין בנוב"י קמא או"ח סי' כ"ט ובאבני מלואים בתשובה שהעלה דגם בלכם ולא לנכרים לא אמרינן דאהדרי' יע"ש והמשנה למלך בפ"א מהל' שופר כתב דזה תלי' בתירץ ריב"א שפירש הא דמקשה הש"ס על רבה דעל חרישה לא לחייב משום דחזי לכיסוי דם צפור אע"ג דיו"ט הוי עשה ול"ת מ"מ נדחה הל"ת א"כ מוכח דאמרינן הואיל דאיסורא דהא עדיין אסור משום עשה אבל תוס' סבריו בפסחים דלא אמרינן הואיל דאיסורא משו"ה לא תירצו כריב"א יע"ש.

ובאמת אי אמרינן הואיל לשעבר ג"כ כמו שמוכח מתוספת פסחים שפירשו אם הי' דם צפור במקום חרישה וכה"ג אם הי' מבקש עפר ינגב הדם וגם אינו יכול לקפלו וליטלו וכן משמע מרש"י שם דפירש אלו הי' דם צפור משמע דגם הואיל לשעבר אמרינן וא"כ גם במיקלעי אורחים י"ל אי הי' אורחים אלא דא"כ גם סמוך לחשיכה שייך הואיל דאילו הי' אורחים וראיתי שכבר עמד על זה בט"א באבני מלואים שלו על חגיגה דלא מצינו רק הואיל להבא דאי מקלעי אורחים עדיין אבל לא לשעבר דאל"כ למאי צריך רבה לטעמא דמיקלעי אורחים יאמר בפשוט הואיל קודם אכילה שרי לאחר אכילה נמי שרי והעלה שם דקושי' הש"ס הוא משום דאמרינן מתוך שהותרה לצורך כיסוי הותר נמי

שלא לצורך אלא שצריך צ"ק וכיון דיכול להיות שיתרמי דם צפור אע"ג דלא הוי בעידנא מ"מ צ"ק הוא ומותר מצד מתוך ומוכח דאמרינן הואיל ומתוך יחד יע"ש באריכות ובזה י"ל דברי הרמב"ם שלא הביא האוקימתא דאיירי במתונתא דוקא כמו שמתרץ לרבה דסבר הואיל וכבר עמדו האחרונים על זה וי"ל דמשמעות הרמב"ם בפ"א מהל' יו"ט הוא דסבר דלא אמרינן מתוך רק בהוצאה והבערה והה"מ רצה לומר דאף בשאר מלאכות סבר הרמב"ם דאמרינן מתוך וכ"ש הוא מהוצאה והבערה אבל הפר"ח וכן המג"ש סברו דדוקא בהוצאה והבערה משום דהוצאה מלאכה גרוע הוא וגם מדכתיב בירמי' ביום השבת והבערה נמי ממעטינן מדכתיב ביום השבת ואע"ג דמוכח מר"י בר אבדימי שמוקי הברייתא דשוחט עולת נדבה כב"ש וכן מר"י דאמר הבערה ובישול אינו משנה דגם בשחיטה ובישל אמרינן מתוך מ"מ הרמב"ם הוכיח מסוגי' הש"ס דלא אמרינן מתוך רק בהוצאה והבערה יע"ש בפר"ח שכתב דגם בשנים אלו דוקא בצ"ק דתפסת מרובה לא תפסת וא"כ י"ל דרמב"ם סבר דרבה חזר מכח אתקפתא דר"י כמו שמוכח מתוס' ביצה ג"כ שהקשו על רש"י ג"כ מרבה והארכתי במק"א ורב חסדא דמקשה על על רבה מיש חורש והקושי' הוא מכח מתוך והואיל ע"כ צ"ל דסבר דגם בשאר מלאכות אמרינן מתוך ויש להוכיח דרבה סבר אף בשאר מלאכות דהא רב חסדא ע"כ סבר דהדר רבה וסבר ג"כ מתוך דאל"כ לא הוי מקשה לרבה לפי פירוש של הט"א ומוכח זה מדשתיק רבה ולא השיב לר' יוסף דאתקיף לרבה א"כ לפלגו באבנים ע"כ דהדר וסבר ג"כ הואיל וא"כ מוכח דגם בשאר מלאכות סבר רבה מתוך דאל"כ עדיין הי' יכול לעמוד על הקושי' דמנ"ל לר' יצחק בר אבדימי דבברייתא כב"ש דלמא גם כב"ה ובשחיטה לא אמרינן מתוך וע"כ דר"י ורבה סברו דגם בשאר מלאכות אמרינן מתוך ושפיר מקשה רב חסדא לרבה ממתניתן דיש חורש אבל הרמב"ם דסבר דוקא בהוצאה והבערה אמרינן מתוך לא צריך להביא דחורש ביו"ט חייב דוקא במתונתא ועיין.

ועוד י"ל לפי מה שפרשו תוס' בשם רשב"ם הואיל דחזי לכיסוי דם צפור לאו משום דחיה קאמר אלא משום דאז הוי מלאכה שאצל"ג ופטור וע"ז הקשו בתוס' דהא בארעא דילי' חייב שמשביח את השדה ודוקא בבית פטור דמקלקל הוא ועיין במהרש"א שמסביר קושי' תוס' דמנ"ל לר"ח להקשות על רבה דהא מתניתן לטפוי לאוי קאתי א"כ דלמא בארעא דילי' שמחייב ובאמת לא משמע כן מדברי תוס' בד"ה אחרישה שכתבו וכגון דאם הי' מבקש עפר ינגב הדם או יטשטש ע"י מים וגם מיירי שאינו יכול לקפלו וליטלו דאל"כ לא שייך דלדחי ל"ת משום דאפשר לקיים שניהם ומאי מקשה ר"ח דהא לטפוי לאוי קאתי א"כ מתניתן איירי שלא ינגב הדם ומנ"ל להקשות שצריכין כל התנאים אלו

שכתבו תוס' וע"כ צ"ל דקושי' תוס' כיון דמתניתן סתמא תנן משמע בכל גווני דחייב א"כ כיון דחרישה בשדה איירי ולא בבית לר"י דסבר משאצל"ג חייב וגם לר"ש דסבר דפטור אין לומר דמקשה רב חסדא משום דמסתמא חורש אדם בארעא דילי' אבל הרשב"ם י"ל דסבר דקושי' רב חסדא לר"ש דסבר משאצל"ג פטור א"כ שפיר מקשה ממתניתן וכן סבר הרמב"ם דקושי' לר"ח לר"ש משו"ה צריך לאוקמי במתונתא אבל להרמב"ם דפסק כר"י דמשאצל"ג חייב ורק בחופר גומא בבית פטור משום דמקלקל לא צריך להביא תירץ הש"ס במתונתא דוקא ועיין ובקונטרס של אבא מאוה"ג ז"ל ראיתי שכתב לתרץ לפמ"ש תוס' יבמות ה' הא דלא ילפינן מלבדו או מנותר דאין דעשה דוחה ל"ת בכ"מ די"ל כיון דאפשר למחר ועיין ברשב"א שבת וא"כ י"ל ר"ח סבר ג"כ יו"ט לא הוי רק ל"ת ולא קשה קושי' לתוס' דאין יו"ט נדחה מפני עשה משום דיליף מקראי די"ל דוקא התם משום דאפשר למחר משא"כ כיסוי דכתב תוס' דאיירי שינגב הדם אבל להלכתא דפסק הרמב"ם בהל' יו"ט דיו"ט הוי עשה ול"ת לא צריכין לאוקמי במתנתא וש"ו, וראיתי במהר"ם לובלין שבת דף כ"ד בתוס' ד"ה ולא מילה שלא בזמנה שעמד בזה וכתב שצ"ל משום שהי' יכול לשחוט ולנסות מערב יו"ט וזה דוחק כמובן.

ואציע לפניו מה שכתבתי בחדושי בסוגי' דמתוך לתרץ קושי' תוספת דלא מוקי ר"י בר אבדימי הברייתא דשוחט עולת נדבה ביו"ט כר"ע דסבר בפסחים דג"כ לא אמרינן מתוך ונדחקו ונראה לישב ע"ד פלפול לפי מה שכבר העיר בט"א חגיגה דף ז' לרבה דסבר דאמרינן הואיל אי בעי מתשל עלה א"כ ונדבות אמאי אין קריבין ביו"ט דהא יכול לתשול עלה והדרי לחולין וכתב דלמ"ד דחולין שנשחטה בעזרה דאורייתא א"ש אבל למ"ד דלאו דאורייתא אמאי יהי' אסור להקריב נדרים ונדבות דיכול לתשול עלה יע"ש באריכות ונ"ל דאפילו אי אמרינן חולין שנשחטה בעזרה דאורייתא נמי יש להקשות דאמאי לוקין על השוחט עולת נדבה דהא חולין שנשחטה בעזרה לא הוי אלא לאו מכלל עשה דדרשינן מכי ירחק ממך המקום ועיין ברמב"ם ובנושאי כליו בהל' שחיטה א"כ לימא הואיל ולא ילקה כמו שאמרינן לריב"א מה"ט דלא לקי על החרישה משום דלא נשאר רק עשה ואי אמרינן חולין שנשחטה לאו דאורייתא בודאי קשה דנימא הואיל ונ"ל דבאמת הא דאסור מה"ת לשחוט נדרים ונדבות לכ"ע ה"ט כמ"ש הרשב"א לענין לכם ולא לנכרים כמו דלא אמרינן מתוך לרש"י מצד גזה"כ ה"נ לא אמרינן הואיל בלכם ולא לגבוה וגילתה התורה דלא נימא הואיל ואף להרמב"ם דסבר בלכם ולא לנכרים אמרינן הואיל בבישל היתר היינו משום דאפשר לאוקמי בבישול איסור אבל בלכם ולא לגבוה גילתה התורה דלא אמרינן הואיל והוי' עשה מלכם ולא לגבוה אבל עדיין קשה אמאי ילקה בעולת נדבה

לב"ש דהא גם ב"ש סבר הואיל אע"ג דלית ליה מתוך כמו שהוכיח תוס' בפסחים מהא דמקשה על רבה אהבערה לא לחייב דהא הברייתא מוקי בביצה כב"ש דלית ליה מתוך וע"כ דאף לב"ש אמרינן הואיל א"כ אמאי ינקה דהא כתב תוספות דמה"ט לא לקי לב"ה משום דאמרינן מתוך ולא אמרינן אהדריה לאיסורא קמא ולא הוי רק לאו הבא מכלל עשה הוא ה"נ לב"ש נימא דלא לקי משום דאמרינן הואיל ובעי ומתשל ולא הוי רק עשה דלכם ולא בגבוה דלא אמרינן הואיל.

והנה אי אמרינן חשב"ע דאורייתא י"ל דלקי לפמ"ש תוס' דאכילת איסור לא הוי או"נ רק צ"ק הוא א"כ לב"ש בודאי לקי ויש להאריך אבל אי אמרינן לאו דאורייתא בודאי אינו לוקה אלא לב"ש בלא"ה א"ש דהא סבר בכמה מקומות בש"ס דאין שאלה בהקדש דהקדש בטעות שמי' הקדש א"כ לא שייך בהא הואיל אבל לר"ע דאף דלא סבר מתוך מ"מ סבר הואיל ובכ"מ דנשאלין על ההקדש ומשו"ה מוקי הברייתא כב"ש דוקא דלא סבר מתוך וגם הואיל לא שייך בהקדש אבל כר"ע לא אתי' די"ל דלא לקי משום הואיל דיכול לשאול והא דלא קאמר אי כב"ה הא אמרינן הואיל היינו משום דרצה לומר במורווח דכב"ה בשום אופן לא אתי' הברייתא משום דאף דלא אמרינן כר"ח ואף אי אמרינן חשב"ע דאורייתא מ"מ לא אתי' כב"ה משום מתוך ואי הוי מוקי הברייתא כר"ע הי' צ"ל דלית ליה לר"ע הואיל או דסבר חשב"ע דאורייתא ומשו"ה אמר בפשוט כב"ש דלב"ש אתי' הברייתא בכל אופן אף אי אמרינן הואיל בשאר מקום וגם אי חשב"ע לאו דאורייתא מ"מ כיון דמתוך לית ליה והואיל לא שייך דהא סבר דאין שאלה להקדש ועיין בתוס' שכתבו דמשו"ה מוקי כב"ש משום דסבירא להו בהדי' טפי וכבר עמד בפנ"י וצל"ח על דבריהם אבל לדברנו בודאי א"ש דאתי שפיר טפי בהדי' כב"ש דלא צריכין לומר דר"ע סבר לא אמרינן הואיל או חשב"ע דאורייתא. ובזה יש לישב קושי' צל"ח פסחים שריב"א דמוקי הברייתא כב"ש א"כ צריכין לומר דסבר דאם שחט יזרוק הדם דאל"ה לא הוי צורך קצת דשלחן רבך ריקן אמאי לא נקט רבותי' המקטיר איברי נדרים ונדבות דזה מקרי צ"ק בודאי שבזה שלחן רבך מלא יע"ש שנדחק ולדברינו א"ש לפמ"ש הט"א שם דבהקטרת אימורין של נונ"ד בודאי לא שייך הואיל אלא שאין לומר דכל הטעם של נדרים ונדבות דאין קרבין ביו"ט הוא משום הקטרה ולא משום שחיטה דהא מבואר דגם בשחיטה איכא איסור יע"ש וא"כ י"ל דמה"ט נקט שחיטה ולא בהקטרה דהו"א דוקא בהקטרה לוקה משום דלא שייך הואיל בהקטרת איברים אבל בשחיטה באמת אינו לוקה משום הואיל קמ"ל דגם בשחיטה לוקה ואתי' כב"ש דוקא ועיין.

הדרן לדברינו אי לא אמרינן הואיל דאיסורא כמסתבר ג"כ דהא מ"מ לא שכיח שיעברו אורחים על איסור דאורייתא ורק בדרבנן כתב השג"א די"ל הואיל א"כ במי שדר יחידי יהי' אסור לבשל מיו"ט לשבת אם לא באו אורחים תוך התחום אלא שזה תלי' אי איסור תחומין דרבנן או דאורייתא ולרוב השיטות איסור תחומין מדרבנן ואף לרמב"ם וסיעתו די"ב מיל דאורייתא מ"מ לא שכיח שידע אדם שלא שבתו אורחים תוך י"ב מיל שהוא מרחק רב משא"כ בתוך אלפים אמה שיכול לידע אלא בתוך אלפים לכל השיטות רק דרבנן ואמרינן הואיל וגם אי י"ב מיל דאורייתא עדיין יש לומר דוקא בשבת אבל ביו"ט אף י"ב מיל דרבנן ועיין בט"א חגיגה דף י"ז ע"ב בד"ה ופנית בבקר באריכות וכן ביום תרועה ר"ה על מתניתן דף ל"ב ע"ב שהאריכו בזה, ומה"ט לא שמענו דמי שהוא דר יחידי בישוב יהי' לו אסור לאפות ולבשל ביו"ט לצורך שבת שוב לאחר חיפוש בספרים ראיתי בשו"ת זקני ר"ע איגר סי' ה' שעמד בזה וכתב די"ל משום דאפשר ע"י בורגין או מחיצות בני אדם יע"ש והנח להם לישראל ואסתבר בזה מפני טרדות שונות פרעסבורג יום ה' חיי תר"נ לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

ולאחר חתימת מכתבי נפל בדעתי די"ל דברי הרמב"ם דודאי הואיל לשעבר לא מצינו ולא אמרינן ותוס' ורש"י שכתבו הואיל דלשעבר דאל"כ דאמרי להבא דחזי לדם צפור אם ישחוט אח"כ לא דחי דהא לא הוי בעידנא אלא די"ל דמקשה לרבה לשיטתו דלא סבר דצריך להיות בעידנא דוקא ועיין בשבת דף קל"ג ע"ב דרב אשי אמר דצריך להיות בעידנא ומה"ט עבודה נדחית מפני צרעת משום דלא הוי בעידנא דנא ולא משום חומרא דצרעת אבל רבה סבר שם דלא צריך להיות בעידנא ועיין בתוס' שם ד"ה הדר אמר וכו' ורבה לשיטתו הקשה שפיר דלימא הואיל דלהבא אם יהי' דם צפור משום דלא צריך להיות בעידנא אבל להלכתא דפסקינן כרב אשי דלא דחי רק בעידנא משו"ה לא הביא הרמב"ם הא מתכותא ונכון.

תשובה נט

שלום וברכה לאהובי תלמידי ב"א המופלג בתורה ויראה חרוץ ברק השנון יפ"ת מו"ה שמעון דייטש שי' בעיר אנטווערפען יע"א.

ראיתי ד"ת ועמדת על דברי מהרש"א בסוגי' דזו"זג פסחים דף כ"ו ע"ב שכתב לפי מאי דמסיק דפליגו רבי ורבנן בשבח עצים ע"כ אפה בו את הפת בחדש קאי בהיסק ראשון א"כ מאי קאמר עלה בישלה ע"ג גחלים ד"ה מותר דהא אע"ג דליכא עצים דאיסורא מ"מ ע"י בישול התנור נאסר הפת כיון שהוא חדש ונגמר באיסור ונדחק דאפה בו הפת על גבי קרקע קאי ולא בתנור יע"ש מלבד מה שהקשה הצל"ח על מהרש"א דהא י"ל

כיון דהגחלים מותר הוי זוז"ג וגם בחדש מותר קשי' לך דא"כ כיון דע"כ המהרש"א סבר דגחלים נאסרו ולא דמי לאפר די"ל דגחלים גרע ועכ"פ מדרבנן אסור א"כ למה בשלה ע"ג גחלים מותר בלא תנור וגם קשה למאי דרצה למימר דרב יסבר זוז"ג אסור א"כ גם בישן אמאי מותר בבשלה ע"ג גחלים דהא זוז"ג אסור והגחלים לדברי מהרש"א לאו גורם היתר הוא ואין לך פתר להבין דברי מהרש"א ובאמת כבר קהו בזה הרבה וגם הכ"מ וב"י הלכו בדרך הזה ועיין באבני מלואים בתשובותיו סימן וי"ו שכתב לפרש דברי הכ"מ שמתחילה סבר דגחלים אסורים ובישן מותר מצד זוז"ג ע"כ מתמה על הרמב"ם מפני מה בתנור חדש מתיר הרמב"ם בגרפו או בשלה ע"ג גחלים ואח"כ סבר הכ"מ דגחלים מתיר הרמב"ם משום דליתא לאיסורא בעין ושוב הקשה הכ"מ דמ"מ בחדש יהי' אסור דהא עכ"פ חד גורם דאיסורא הוא וליכא גורם היתר וע"ז כתב כיון דגם בחדש ליכא איסור בעין הכל מותר אף למ"ד זוז"ג אסור יע"ש.

הנה מלבד מה שהקשה האבני מלואים מאי טעמא לא ניחא לכ"מ לומר כיון דגחלים מותר דליכא איסור בעין א"כ הוי בחדש זוז"ג דמותר כמו שהקשה הצל"ח על מהרש"א וגם קשה דא"כ דהכ"מ הי' סבר תחילה דגחלים אסור רק מצד זוז"ג מותר א"כ למאי דרצה לומר דרבי סבר זוז"ג אסור בשלה ע"ג גחלים אמאי מותר אף בישן ונ"ל לומר דהכ"מ וגם מהרש"א שהלכו בדרך אחד סברו דגחלים אסורים ורק האפר מותר ומוכח מהא דתנן בשלה ע"ג גחלים משמע דיעבד דוקא והא אפרן אף לכתחילה מותר והא דבשלה ע"ג גחלים מותר ה"ט משום דכמו שסברו רבנן לפי האמת דאין שבח עצים בפת ועיין בפנ"י שכתב דאין הטעם משום דכבר נשרף רק דלא אמרינן כלל שבח עצים א"כ י"ל אף דרבי סבר יש שבח עצים היינו דוקא אם העצים בעין אבל בגחלים אף דאסורים מ"מ לא שייך שבח עצים בפת כיון דכבר ליכא איסור בעין דלא כהרא"ש בשם רבינו יונה בחמץ דאפרן אסור אף עוממות אסורין וכמ"ש הש"ך בסי' קמ"ב דבע"ז ובחמץ גם באפר שבח עצים רק אמרינן דלא שייך כלל שבח עצים וגם זוז"ג לא הוי משום דאין שבח גחלים כלל כמו לרבנן בעצים וא"כ כונת המהרש"א וכ"מ ואתי שפיר דבריהם דגחלים אף דאסורים עכ"פ מדרבנן ולא הוי דינן כאפר ממש מ"מ לא אמרינן שבח עצים בגחלים ולא הוי כאלו האיסור בעין בפה אבל מ"מ גורם היתר לא הוי דהא הגחלים אסורים בעצמותן רק דלא אמרינן דהשבח גחלים כבעין בפת אבל שבח התנור כאלו בעין בפת ומשו"ה בישן מותר אף דזוז"ג אסור וכן בבשלה על הגחלים בלי תנור וע"ז קשה הכ"מ שפיר דמ"מ בחדש אמאי מותר אע"ג בגחלים לא אמרינן שבח עצים כבעין מ"מ מחד גורם דתנור חדש שנאסר יהי' אסור הפת וכקושי' המהרש"א וע"ז מחדש הכ"מ כיון

דאין בעין בתנור וגם העצים אינם בעין מותר אף למ"ד זוז"ג אסור מותר כיון דהאיסור בתנור וגם העצים אינם בעין שוב ראיתי בפרי מגדים באשל תמ"ה שכתב דזה טעמא דרמ"ך שכתב על דברי הרמב"ם דוקא באבוקה כנגדו אע"ג דחמץ גם אפרן אסור מ"מ כיון דמקלי קלי איסורא לא אמרינן שבח עצים בגחלים ואפר ולא דמשום זוז"ג שרי באין אבוקה כנגדו כמ"ש המג"א לפרש דברי הרמ"ך, אלא דלא אמרינן כלל בגחלים ואפר שבח עצים זה נ"ל ביאור דברים של הכ"מ בשיטת הרמב"ם וגם לפרש דברי מהרש"א.

והנה הש"ך ביו"ד כתב הא דמתיר הרמב"ם אף בחדש ובקדירה אסור משום דקדים בישולי' וגם קערות כוסות מתיר משום דחום התנור הוי ג"כ גורם היתר משא"כ בקערות וכוסות אלא שהב"י כתב דאף למ"ד זוז"ג אסור שרי בודאי קשה מהא דאמר אביי דכוסות וקערות אסורות וגם הא דחדש יותץ קשה למה לדברי הב"י כמו שמתמה באבני מלואים שם ונ"ל דהכ"מ סבר לפי מה שכבר העיר בתוספות כיון דזוז"ג מ"מ לכתחילה אסור א"כ אמאי חדש יוצן וכתבו דהוי הפסד וכבר תמה בגליון אנשי שם על הר"ן דהא בנותן טעם שפגם אף קדירה של חרס אסורה ואמרינן ישבר ולא הוי דיעבד עיין בשעה"מ בהל' חו"מ ועיין בפנ"י דמה"ט אמר שמואל יותץ אע"ג דסבר זוז"ג מותר מ"מ סבר דהוי לכתחילה וא"כ י"ל אע"ג דאי אמרינן זוז"ג מותר ולא אסור רק לכתחילה ומ"מ בפסידא דתנור לא מחמרינן לומר יותץ בחדש היינו דוקא אי זוז"ג אף בבעין מותר באינו בעין ג"כ כמו תנור דרק שבח עצים בתנור לא אמרינן יותץ כיון דאינו ניכר האיסור ג"כ אבל אי זוז"ג אסור בבעין רק בתנור כיון דאין האיסור בעין בתנור אמרינן דאף למ"ד זוז"ג אסור מותר מ"מ בודאי לענין זה מקרי הפסד התנור לכתחילה כמו בנטפל"ג דישבר וא"ש.

והנה הפנ"י כתב דרבנן לית להוי שבח עצים אף אי אפרן אסור מהא דאיבעי באפה בעצי הקדש לרבנן דשרי בקמייתא והקשה המהרש"ל דהא בהקדש גם אפרן אסור ומכח זה העלה הפנ"י דאי פליגו רבי ורבנן באבוקה כנגדו רבנן לית להו כלל שבח עצים ואין הטעם משום שכבר כלה האיסור וכתב דמזה הוכיח הרמב"ם דפליגו באבוקה כנגדו וגחלים לוחשת מותרת יע"ש ודבריו קלורין לעניים אלא שעדיין צריכין להוסיף תבלין דהא "ל דאיבעי דרמי בר חמי הוי משום זוז"ג כמו שכתב המהרש"ל בתירוצו וכן סבר המג"א ומה"ט כתב דבחמץ לא אמרינן זוז"ג כמו בהקדש דאמרינן משום דבאלף לא בטל גם בחמץ כן ועיין במחצית השקל ונ"ל לרמב"ם למידק מכאן דגחלים לוחשות מותרות ונ"ל דהרמב"ם הוכיח דליכא למימר דאיבעי הוי משום זוז"ג ומשום דלא בטל גם זוז"ג אסור א"כ קשה מאי מקשה הש"ס לעיל אימר דשמעית ליה לרבי משום שבח עצים זוז"ג מי שמעית ליה ואמאי יותץ דהא כבר העיר האבני מלואים דאי זוז"ג מצד ביטול אתי

עלה והיכי דלא בטל גם זוז"ג אסור א"כ אמאי לא יותץ חדש דהא אין מבטלין איסור לכתחילה אף בדרבנן ואף במקום הפסד אם כבר נתערב אסור להוסיף וע"כ מוכח דאין זוז"ג מטעם ביטול רק דמצד עצמותו אין איסור בזוז"ג וא"כ ליכא למימר דהאיבעי הוי משום זוז"ג ומשום דבאלף לא בטל גם זוז"ג אסור דא"כ מוכח דזוז"ג מצד ביטול מותר ולא הי' מקשה הש"ס חדש אמאי יותץ לרבי וע"כ מוכח דסבר סתמא דש"ס הא דבהקדש לא בטל ואמרינן דאסור בעצי הקדש היינו משום דבהקדש אמרינן גם לרבנן יש שבח עצים בפת כמו לרבי בשאר איסורין וממילא לא הוי זוז"ג כיון דהעצים בעין בתנור משא"כ בתנור חדש דהוי זוז"ג מותר גם בהקדש וע"ז דלא בטל ושפיר קאמר הש"ס אמאי יותץ לרבי כיון דזוז"ג גורם לאו משום ביטול הוא ובדברי פנ"י א"ש סמיכת בעי רמי בר חמא להא דאוקי לרבנן עצי דאיסורא בשרשיפא וגם למה מבעי לרבנן ולא לרבי דבגחלים מותר אי בהקדש אסור כמו דמסופק בעצי ממש לרבנן כן יכול למבעי לרבי בגחלים ולפי דבריו א"ש דהא לרבי כיון דבעצי ממש אמרינן שבח עצים א"כ בודאי גם בגחלים לוחשת או עוממות בהקדש כיון דאפרן אסור אמרינן שבח עצים כקושי' מהרש"ל אבל מאחר דאמר דלרבנן לא משכחת עצי דאיסורא רק בשרשיפא ממילא אמרינן דלית להו לרבנן כלל שבח עצים ולא משום דכלה איסורא ושפיר יש למיבעי אי בהקדש אסור אע"ג דאפרן ג"כ אסור מ"מ י"ל דסברו אין שבח עצים כלל.

ובזה אתי לי שפיר נמי הא דיש להקשות לכאורה דחוק הא דיותץ כר"א דעצי עו"ז דכבר העיר בצל"ח על הא דרצה לומר דיותץ כר"א דשאור דלמא סבר ר"א זוז"ג אסור אבל לא סבר שבח עצים ונדחק כיון דכבר מצינו דרבי סבר יש לשבח עצים אין דוחק לומר דגם ר"א סבר כן יע"ש, ויותר י"ל דבאמת הי' יכול הגמרא לדחות כן אלא דבלא"ה דוחה דליכא למידק כלל דר"א סבר זוז"ג אסור אף אי סבר יש שבח עצים כרבי אבל למאי דרצה לומר כר"א דעצי ע"ז בודאי יש להקשות מנ"ל דלמא דוקא בע"ז דאפרן אסור סבר ר"א יש שבח עצים אבל בערלה דאפרן מותר סבר כרבנן דאין שבח עצים ודוחק לומר דזה שמדחה אימר דשמעית לר"א בעו"ז דחמיר דהא זה לאו משום חומרא הוא אלא מצד הדין הוא כיון דאפרן אסור ע"כ צ"ל שבח עצים לכ"ע משא"כ בערלה ולפי דברי הפנ"י א"ש דבאמת אי גם באבוקה התירו רבנן בערלה לא אמרינן כלל שבח עצים בפת אף באפרן אסור וא"כ אי באבוקה כנגדו פליגו ליכא חילוק בין ערלה ועו"ז ואי בגחלים לוחשת ובאבוקה כנגדו לדברי הכל שבח עצים א"כ בודאי חדש יותץ גם בערלה כיון דנעשה ונגמר התנור ע"י אבוקה גם חכמים אית להו שבח עצים וכיון דר"א סבר דזוז"ג אסור שפיר יותץ גם בערלה ועיין.

אלא דיש להקשות לכאורה מאי מקשה הש"ס אימר דשמעית ליה לרבי יש שבח עצים בפת זוז"ג מי שמעית ליה ומנ"ל ומנ"ל לאוקמי הא דיותץ כרבי והא דיוצן כרבנן דהא י"ל דבלא"ה כבר העיר בתוס' למה חדש יוצן ונדחקו דהוי כדיעבד ולולי שתני בבריתא דחדש יוצן בודאו הי' אנו אומרים דחדש יותץ דזה לא מקרי דיעבד ללך לאפות בו לכתחילה וא"כ י"ל דלמא דוקא לרבנן דסברו אין שבת עצים בפת כלל וגם בתנור חדש הוי זוז"ג דהוי תרתי משו"ה לא מחמירין לומר בחדש שיותץ משא"כ לרבי דסבר שבח עצים בפת וגם בתנור ולא נשאר רק היתר דזוז"ג משו"ה גם חדש יותץ אלא אי אמרינן דבלוחשות פליגו א"ש דהא גם לרבנן בתנור חדש הוי שבח אבוקה בו וליכא כי אם זוז"ג לחוד ושפיר מקשה כמו לרבנן בברייתא חדש יוצן גם לרבי כן הוא משא"כ אי אמרינן באבוקה פליגו בודאי יש לאוקמי ברייתא דיותץ כרבי ובריייתא דיוצן כרבנן ומזה ראי' לכאורה להרא"ש ובעה"מ דבלוחשות פליגו ובאבוקה לכ"ע אסור, ובזה א"ש הא דאמר שמואל יותץ וכבר עמד בפנ"י וצל"ח דהא שמואל סבר זוז"ג מותר וכיון דנקט הברייתא להלכתא דמשו"ה אפיק הברייתא אמאי אמר יותץ וכתב בפנ"י דשמואל סבר דזה הוי לכתחילה אלא דמחוסר הבנה לכאורה דהא תני בברייתא חדא דחדש יוצן ודוחק לומר דפליג בסברא על הברייתא ולפמ"ש י"ל דשמואל סבר באבוקה פליגו ורבנן לית להו שבח עצים וכיון דתרווייהו לקולא אין שבח עצים וגם זוז"ג לא מחמירין לומר יותץ משא"כ ברייתא דיותץ כרבי דליכא רק חדא להיתרא והש"ס מקשה ואזיל למ"ד בגחלים לוחשת פליגו אבל שמואל סבר באבוקה פליגו וכיון דסבר כרבי דשבח עצים מה"ט סבר נמי יותץ וא"ש.

וראיתי בקונטרס של אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל שהקשה בש"ס פסחים ה' דדייק רבא מר"ע ש"מ תלת לפי מה שכתב תוס' שם בתירוץ השני דמשו"ה אסור לבער החמץ בשריפה כיון דאינו יכול להנות ממנו בתחילת ביעורו דהא יכול להנות ע"י זוז"ג וא"כ מוכח מר"ע ג"כ דזוז"ג אסור דלא יכול לשרוף החמץ בלא עצים כמ"ש המג"א סי' תמ"ה ונ"ל לפי מה שסיים המג"א שם והביא הא דתוס' שבת דף כ"ה מ"א ד"ה הא שכתבו דשמן ובשר ותבואה חשיבו בעין טפי מהיסק עצים וגם רבנן מודו וא"כ מה"ט לא יכול לדייק רבא דזוז"ג אסור אע"ג דא"א לשרוף החמץ בלא עצים מ"מ כיון דהחמץ גופא הוי בעין טפי מעצים לא מקרי זוז"ג כמו דלא הוי זוז"ג עצים בעין בתנור לרבי משום דעצים העיקר נגד התנור כן אמרינן דלא חשיבי עצים בעין בתבשיל ופת נגד החמץ אלא דיכול לשרוף עם החמץ תבואה וכדומה ולעשות עם זה זוז"ג.

ולפי מה שכתב במחצית השקל תק"ת דשני תירוצי תוס' לא פליגו אהדדי ומישך שייכי אהדדי ובזה מישב בחדושי אאמו"ז ר"ע איגר זצ"ל הקושי' של השעה"מ דלפי תירוץ הראשון שלא רוצה להנות מהגחלים א"כ יהי' מוכח מר"ע דלא אמרינן הואיל ולפי תירוץ השני דלא יכול להנות בתחילת ההבערה מוכח דשבח עצים בפת וכיון די"ל כתירוץ ראשון ומוכח רק דלא אמרינן הואיל אבל שבח עצים לא מוכח ולפי תירוץ שני מוכח דיש שבח עצים אבל אין מוכח דלא אמרינן הואיל ממילא ליכא להוכיח לא הא ולא הא רק תלת ש"מ מר"ע לכל תירוצי תוס' וממילא גם מזוזיג לא קשה דלמא כתירוץ ראשון של תוס' דלא צריך לגחלים כלל והוי מלאכה שלא לצורך ועיין, והקשה עוד שם בחדושי ר"ע איגר זצ"ל וכן הקשה בשעה"מ בהל' יסודי תורה לתירוץ שני של תוס' דהא שלא כדרך הנאתן סבר התוס' דמותר לגמרי ועכ"פ מה"ת מותר וא"כ כיון דהחמץ להנות ע"י הסקה הוי שלא כדרך הנאתן מותר מיד להנות ומקשה ג"כ מאי פריך בש"ס ר"פ כל שעה דף ל' ולא יסיק בו תנור וכריים פשיטא ומשני לא נצרכא אלא לר"י דהא צריך לאשמעינן אע"ג דהוי שלא כדרך הנאתן מ"מ אסור והניח בצ"ע וכן בפנ"י בסוגוי' זו הרבה לתמוה על הפוסקים דאסרו בחמץ אף בזוז"ג דהא הוי שלא כדרך הנאתן ומנ"ל להחמיר כ"כ יע"ש ומזה מוכח כשאלת מהרי"ל שהביא במג"א שם שכתב דאוכל באוכלי הוי דרך הנאה ומשו"ה אסור בחמץ אף דממלי בלי איסורא משא"כ בעצים שנשרו מן הדקל יע"ש.

אלא לפענ"ד נראה דזה לא מקרי שלא כדרך הנאתן כיון שצריך לבער החמץ אם נהנה בשעת ביעורו בהיסיקו לבשל ולאפות בו בודאי דרך הנאתו מקרי דהא לכך עומד לשרוף החמץ וצריך לשרפו ואם נהנה לשעת שריפתו בודאי הוו דרך הנאה דהא להיסק עומד והתוס' בדף כ"ח ע"א בד"ה ותנן כתבו שפיר דבחמץ גם רבנן מודו דמבער וזורה לרוח כיון דחמץ אינו אסור רק כדרך הנאה מדכתיב לא יאכל ואף דמגדל צמחים לא מקרי דרך הנאה כיון שכבר הי' מקיים מצות ביעור ולא עומד לזבל שדה אבל אם בשעה שמקיים מצות שריפה ועומד לכך נהנה לאפות בו בודאי דרך הנאה הוא כיון שעומד לכך לשרוף ומקיים מצות שריפה בהדי הנאה כנ"ל ועיין דתוס' בב"ק דף ק"א ע"א בד"ה ולא יצבע וכו' בשם ר"ת דאיצטרך לרבות שלא ידליק בשמן שאין עומד להדלקה כלל דלאו אורחייהו משמע קצת דאף אי נהנה בשעת הדלקה וביעור דהא ערלה בשריפה צריך ג"כ דרך הנאתו אלא שאינו מוכח דאי עיקר כונתו לקיים מצות שריפה ולא להנות ועשה מדורה לשמן לשרפו ומדליק בו נר מוכח דרוצה להנות ואין זה עיקר הנאתו בשמן שעומד לאכילה משא"כ אם מבערו ועושה מדורה ונהנה בו ויש לומר ג"כ דזה כונת תוס' דמחלקו בין הא דשייף לברתי' בגוהרקי דערלה משום דהתם לא הוי דרך הנאה

כלל משא"כ בשמן י"ל אע"ג דאדליק בשמן שעמד לאכילה מ"מ כיון דעכ"פ עומד לבער הוי דרך הנאה קצת להנות בו בב"א ואי אמרינן מה"ת אין מצותו בשריפה בערלה כמו שמסופק תוס' בסוכה ל"ה ע"א בד"ה לפי בלא"ה א"ש דברי ר"ת ואין ראיי' מדבריו נגד דברי ועיין בכל זה והנני רבך דודך צל"ח ורכב ע"ד אמת, אסרו חג המצות תרמ"ט לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ס

שוכ"ט לתלמידי הרבני המופלג ברק השנון בע"פ בן עירי כ"ש מו"ה שמחה האללאש שי' שיושב על התורה בק"ק אטש יע"א.

שמחתי בהודעתך משלומך ושלום תורתך ואתה יושב בהתמדה על התורה בבית חותנך הרב נ"י ולהיות כי ידעתי כי חביבים עליך דברינו בעת שיצקת מים על ידינו ע"כ פניתי לראות ד"ת אשר הצנת לפני בסוגי' דחמץ בזמנו ומתוך הדברים תמצא ג"כ תשובה על פלפולך וראשית דברינו בשיטת הטור סי' תמ"ז שכ' גם לר"ש לאחר זמנו דאסור מצד קנסא אם נתערב מותר רק בששים כמו שאר איסורים והא דמשני ה"מ בעינא אבל בתערובות לא היינו בששים והמג"א הרבה לתמוה עליו דא"כ מאי מקשה על רבא והא ר"ש קנסא קניס דהא מצד קנס בודאי לא יהי' חמור יותר משאר איסורים לאסרו יותר משששים ועל קושי' זו כבר הרגיש במג"א עצמו די"ל דבהוי אמינא סבר כיון דאסור רבא במשהו בפסח א"כ גם לאחר הפסח יהי' אסור מצד קנס אפילו במשהו אלא הקושי' אחרת עומדת כחומה דא"כ למאי צריך לומר לאחר זמן דסבר כר"ש דהא אפילו לר' יהודא דאסור לאחר זמנו מה"ת גם כן בטל בששים כמו לרב דסבר שלא במינו בנו"ט שלא בזמנו ולשיטת הטור מוכרח דהא לפני זמנו לאחר השש אע"ג דפסקינן כר"י בלפני זמנו אפ"ה סבר הטור דבטל בששים חזינן דוקא בזמנו משום כרת ולא בדילי' מיני' וא"כ לאחר זמנו לא צ"ל כר"ש. ונ"ל תחלה להביא ראי' לשיטת הטור דהוכיח שיטתו מסוגי' הש"ס דהנה כבר כתב בפנ"י וכן בצל"ח דעיקר דיוק הטור מהא דשמואל דקאמר שלא בזמנו בין במינו ושלא במינו מותר וכן קאמר בזמנו שלא במינו מותר וכמו בזמנו ע"כ בנו"ט כן מותר שלא בזמנו נמי ואע"ג דמר"י מוכח להיפך מ"מ מחמיר הטור בנו"ט מהא דשמואל ובאמת גדול הדוחק מנ"ל לטור דמותר דשמואל שלא בזמנו בנו"ט ומהאיך הוכיח דסבר הש"ס הכי דמותר דשמואל בנ"ט הוא שלא בזמנו ונ"ל דהוכיח זה דע"כ הש"ס סבר הכי דהנה הרמב"ם כתב בפ' ט"ו מהל' מ"א דחמץ לא בטל משום דשיל"מ ומשום קרא דכל מחמצת לא תאכלו גזרו אף שלא במינו ועיין רמב"ן במלחמות שהלך ג"כ בשיטת הרמב"ם וכתב דע"כ ר' יוחנן סבר דלא אמרינן דשיל"מ ובאמת קשה מנ"ל

לחדש דחמץ הוי דשיל"מ ולומר דר"י פליג על דשיל"מ מה שלא מצינו שחולק על זה ויותר הי' לנו לומר דחמץ לא הוי דשיל"מ מכח סברת המרדכי כיון דחוזר ונאסר או מטעמים שכ' הר"ן בחידושי הלכות. ונ"ל דיש ראי' לרמב"ם מסוגי' הש"ס דע"ז ע"ג ע"ב דמקשה על הא דאמר חוץ מטבל ויין נסך אלא טבל מאי טעמא והקשה בתוס' דמאי מקשה דהא טבל הוי דשיל"מ ותירצו בשאין לו פרנסה ממקום אחר להפריש והריטב"א בחדושיו מדחה דעכ"פ מנ"ל להקשות דבהכי איירי דלמא ביש לו פרנסה ממק"א להפריש ומנ"ל להקשות ומזה י"ל באמת הוכיח הרמב"ם דמקשה לר"י דהא באמת חמץ בפסח נמי דשיל"מ הוא ור"י סבר דבטל בין במינו ושלא במינו וע"כ דלית לי' דשיל"מ ושפיר מקשה לר"י לשיטתו אלא טבל מ"ט דהא ר"י ע"כ לא סבר דשיל"מ ועיין רמב"ן שכ' במלחמות משום דנקט טבל דהוי דשיל"מ ואי באמת סבר דשיל"מ א"כ קשה מ"ט נקט טבל דוקא וע"כ דלית לי' דשיל"מ וזה יש לדחות כמו שכ' תוס' דלמא באין לו פרנסה ממק"א משו"ה נקט ר"י טבל אלא לפ"ז גם ראי' שכתבתי ליתא דהש"ס מקשה דאי טעמא משום דשיל"מ אמאי נקט טבל דוקא וע"כ באין לו פרנסה ומ"ט דטבל ולעולם דר"י סבר דשיל"מ וחמץ לא הוי דשיל"מ אלא אנו לישב שיטת הרמב"ם באנו והרמב"ם באמת סבר דטעמא דברייתא דטבל משום דשיל"מ וע"כ צ"ל דזה לא הוי קושי' דלתני נמי שאר דשיל"מ וכאשר באמת מבאר הרמב"ם והולך דלמה לא נקט שאר דבר שיל"מ כמו שיהיב לכל אחד ואחד טעם דלא חשיב שביעית וחמץ ועיין בכ"מ ולחם משנה שם וא"כ לרמב"ם א"ש ראי' שלי מסוגי'.

ובאמת י"ל דגם הטור סובר כן דמוכח מסוגי' דע"ז דע"כ חמץ הוי דשיל"מ ולא אמרינן סברא דחוזר ונאסר לא הוי דשיל"מ וממילא מוכח שפיר דסבר הש"ס ע"כ הא דנו"ט דשמואל לאחר זמנו הוא ע"כ בששים דקשה כיון דחמץ הוי דשיל"מ א"כ מנ"ל לש"ס לומר דטעמא דשמואל משום דאזיל לטעמי' דלמא משום דבר שיל"מ והנפקותא דאי משום מין במינו דוקא בלח ולא ביבש כמו שכ' תוס' ביבמות פ"ב משא"כ משום דשיל"מ אפילו ביבש נמי ומצאתי שכן הקשה בפלתי ומה שתי' שם דזה תלי' אי גזרינן אינו מינו אטו מינו ומה"ט ר"י ושמואל דלא גזרו א"מ אטו מינו לא הוי דשיל"מ כיון דחוזר ונאסר לא הוי מינו לסברת הר"ן בטעמא של דשיל"מ יע"ש דבריו אינם מובנים במחכ"ת דהא באמת בא"מ לא אמרינן כלל דשיל"מ אלא בחמץ גזרינן אינו מינו אטו מינו וכיון דאפילו במינו לא הוי מצד הדין דשיל"מ האיך י"ל כיון דאח"כ גזרינן אפילו בא"מ משו"ה הוי דשיל"מ והאיך אפשר לעשות כן מן המסובב סיבה ודבריו בזה תמוהין ומשו"ה י"ל הוכיח הטור דסבר הש"ס ע"כ דשלא מינו מותר דקאמר שמואל הוי בששים כמו

במינו וא"כ מצד הדין צריך ביטול ג"כ חמץ לאחר זמנו כמו בשאר איסורין וממילא לא הוי דשיל"מ דהא גם לשיטת הסוברים דהוי דשיל"מ הוא רק משום דהתערובות יהי' מותר לאחר הפסח כמ"ש הרמב"ן והר"ן ולכאורה צ"ל כיון דגם לאחר הפסח צריך ביטול האיך הוי דשיל"מ כיון דע"כ צריכין אנו גם לאחר זמן לביטול וע"כ צ"ל כמו שכ' אחרונים משום דבתערובות לא קניס כלל ולא צריך ביטול רק בתערובות לא קנסו ולא משום ביטול וכן משמע מדברי מג"א ס"ק מ"ד דבתערובות לא קנסו וזה תינח אי באמת גם בנתערב ברוב בטל אז הוי דשיל"מ אבל אי גם לאחר זמנו בתערובות בששים א"כ מתורת ביטול מותר משו"ה לא הוי דשיל"מ וא"ש דלא יהיב הש"ס טעמא דשמואל משום דשיל"מ דהא הוא מותר קאמר לאחר זמנו כמו בזמנו וסבר הש"ס בששים קאמר וממילא לא הוי דשיל"מ אבל ר"י דסבר ע"כ דמותר דלאחר זמנו ברוב שפיר הוכיח הש"ס בע"ז דע"כ לית לי' דשיל"מ ומדלא יהיב לשמואל טעמא משום דשיל"מ ע"כ מותר בששים קאמר ושפיר הוכיח הטור דינו ולרמב"ם י"ל דסבר דיבש ביבש גם במינו לא בטל כסברת רש"י ביבמות משום הכי לא אמר רק שמואל לטעמא דלא צריכין לדשיל"מ אבל הטור סבר כתוס' דיבש ביבש במינו בטל ומדלא קיהיב טעמא לשמואל משום דשיל"מ דאפילו ביבש לא בטל ע"כ בששים וא"ש, וסברא זו שכתבתי דאי צריכין אנו לביטול גם לאחר זמנו לא הוי דשיל"מ מוכרח דהא כתבו טעם דלא הוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה ולכאורה צ"ע דהא אנו דנין רק על תערובות אי התערובות יהי' מותר לאחר זמן וא"כ לשיטות הטור דלא סבר חוזר וניעור א"כ לא יהי' נאסר לשנה הבאה התערובות וע"כ צ"ל אע"ג דלא אמרינן חוזר ונאסר אם יגיעו ימי פסח צריכין אנו לביטול עכ"פ משא"כ אי אמרינן דבתערובות לא קניס כלל ועיין.

אלא שעדיין צריכין אנו ליישב הקו' של מג"א וראיתי בפ"י שכ' לתרץ די"ל אי רבא כרב ור"י סבר ג"כ לאחר זמנו אע"ג דלא הוי כרת י"ל משום לא פלוג דאוסר במשהו גם לאחר הפסח משא"כ לרבא דהוי טעמא משום גזירה א"מ אטו מינו הוי גזירה לגזירה לאחר זמנו וכולי האי לא גזרינן ובזה מדויק הלשון כולי האי לא גזרינן יע"ש ועדיין לא הועיל דעיקר קושי' המג"א כיון דהטור מודה בלפני זמנו אע"ג דקיי"ל כר"י בלפני זמנו אפ"ה בטל בששים ולא אמרינן לא פלגו א"כ גם לאחר זמנו לא חמיר מלפני זמנו ולחילוקו של תה"ד שכ' דגם דנוקשה במשהו אע"ג דלא הוי רק בלאו ואפ"ה לפני זמנו בטיל משום דזמן שריפה ובדילי עיין במג"א ר"ס תמ"ז א"כ גם לטור י"ל כן אע"ג דסבר בלפני זמנו בששים מ"מ י"ל לאחר זמנו חמור יותר משום לא בדילו ובזה יש ליישב שיטת תה"ד דלא קשה עליו מרב דהא לאחר זמנו דודאי לא בדילו ואפ"ה לא גזר אלא

י"ל כיון דלרב הטעם משום גזירה אטו מינו לא מחמרינן שלא בזמנו אפילו בלא בדילו משא"כ לרבא דמינו ואינו מינו שוה בזמנו אמרינן בלאחר זמנו נמי אסור משום לא בדילו וא"ש, ויש ראי' לדברי פ"י כי בדבריו מיושב הא באמת צ"ל למה קאמר הש"ס רב לטעמי' משום דסבר מב"מ לא בטל וגזר שא"מ אטו מינו דלמא טעמא נמי משום חומרא דחמץ כמו לרבא דע"כ טעמא דרבא משום חומרא דחמץ ויש להביא ראי' מזה לרמב"ם דסבר דטעמא דרבא ע"כ משום דשיל"מ דאי משום חומרא דחמץ לחוד א"כ גם לרב יכול לומר כן וע"כ דלאו משום חומרא דחמץ אלא משום דשיל"מ וממילא לרב א"א לומר כן כיון דסבר שלא בזמנו גם במינו אסור במשהו כמו בזמנו ורב סבר כר"י וממילא לא הוי דשיל"מ לר"י דחמץ לאחר הפסח אסור משא"כ אי משום חומר גם לר"י יש לומר משום חומר ובתוס' פ' גיד הנשה באמת כתב דלא גרסינן רב לטעמי' וגם רב סבר משום חומרא אלא בכל הספרים הגרסא רב לטעמי' ולדברי פ"י א"ש דאי רב נמי משום חומרא דחמץ וממילא במינו ושלא במינו דין אחד בזמנו וא"כ כיון דרב כר' יודא סבר בלאחר זמנו מ"ט לא גזר נמי לאחר זמנו משום לא פלוג וע"כ הוכיח מזה דטעמא דרב משום דגזר שלא במינו אטו מינו והוי גזירה לגזירה וכולי האי לא גזר. אלא לפ"מ שכ' בפ"י עוד שם לישב הא דאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו ולא אמר סתם חמץ בזמנו במשהו וכן הא דקאמר כרב היינו משום חומר דחמץ הוי אמרינן ג"כ דוקא במינו משום דעדיין שמו עליו ועומד בטעמו כמו שמצינו שאר איסורין כמו יין נסך וטבל וכן דשיל"מ דלא בטיל דוקא במינו וגם בחמץ שייך להחמיר יותר במינו ומש"ה אמר כרב כמו דרב גזר אינו מינו אטו מינו כן לרבא אמרינן גזירה א"מ אטו מינו א"כ נסתר דבריו הראשונים לחלק בין רב לרבא דהא גם לרבא הוי משום גזירה א"מ אטו מיני' ובזה א"ש לישב קושי' מהרש"א בחולין שהק' על תוס' שכ' דלא גרסינן רב לטעמי' אלא דמקשה והא אמר רב וכו' ועל זה מתרץ דגזר שלא במינו אטו מינו ואי משום חומרא דחמץ לא צריך לגזירה דשלא במינו אטו במינו דשניהם שוים מצד חומרא דחמץ והניח בצ"ע, ובדברי פ"י א"ש דגם אי אפילו טעמא דרב משום חומרא דחמץ אפ"ה צריכין לגזירה דא"מ אטו מינו דמצד החומר הי' לנו להחמיר דוקא במינו כמו שלא החמירו החכמים בכל המקומות שהחמירו בביטול אפילו באינו מינו ומשו"ה קאמר גם לפי גירסא זו דגזר א"מ אטו מינו וא"ש, ובגוף סברת הטור נ"ל כיון דאנו מחמירין משום חומרא דחמץ אפילו במשהו וא"כ דגם לאחר זמנו אסור החמץ משום קנסא ואפילו בהנאה אם יהי' הדין דקיל יותר משאר איסורי דרבנן ואפילו ברוב בטל וא"כ בודאי יקילו ג"כ בזמנו וכדי להעמיד חומרתם בזמנו צריכין אנו להחמיר לכל הפחות כמו שאר איסורים דלא

יתבטל בפחות משישים משא"כ ר"י דסבר בזמנו בנו"ט מקיל ג"כ שלא בזמנו דאפילו ברוב בטל משא"כ לדידן.

וראיתי בקרבן נתנאל שכתב דהטור הוכיח דדינו כמו בשאר איסורין בששים משום דחולק הרא"ש על רבינו יונה שכ' דאפילו אם עירבו במזיד מותר וע"ז חולק הרא"ש שכ' דגם חמץ בכלל שאר איסורין שאם בטל במזיד אסורין א"כ גם חומר ששים אמרינן דהוי כמו שאר איסורין ובב"י כתב מדשתק הרמב"ם וכ' סתם אבל התערובות מותר באכילה אחר הפסח משמע דבטל ברוב בעלמא ולא בעי ששים ולפי מה שכתבתי דמש"ה הוי דשיל"מ לאחר הפסח משום דלא צריך ביטול כלל רק דלא קניס בתערובות מוכח ע"כ דרמב"ם סבר דלא צריך ביטול ששים דאל"ה לא הוי דשיל"מ לרמב"ם, והנה הרא"ש כתב בשם רבינו יונה דאם עירבו במזיד נמי מותר ומדלא קאמר רבותא יותר דאפילו לכתחלה מותר לערב משמע דוקא אם עירב כבר אבל לכתחלה בודאי אסור לערב כיון דקנסו חכמים לאסור החמץ אם יכול לערב לכתחלה ברוב מאי אהני רבנן בתקנתן דהא יכול לערב אפילו לכתחלה וכן הטור בשמו של ר"י דוקא אם עירב במזיד משמע לכתחלה לא וכן הי' נ"ל בפשיטות מהר"ן שכ' כיון דקנסא הוא דיים שינהגו בקל שבאיסורים כמו חלת ח"ל זה דוקא לענין דסגי ברוב משא"כ לענין ביטול לכתחלה אע"ג דחלת ח"ל מבטל לכתחלה בחמץ אסור כיון שקנסו וביכול לערב לכתחלה ליכא קנסא אלא שראיתי בשו"ת פני יהושוע סימן י"ג בסוף תשובה ארוכה שמצדד להקל אם שכח לבער חמץ לסמוך על דברי ר"י שמתיר לערב לכתחלה, וכן ראיתי בשו"ת כ"ס סימן נ' שנקט בפשיטות דר"י מתיר אפילו לכתחלה לערב ואני בער ולא אדע מנ"ל דר"י מתיר אפילו לכתחלה כיון דהרא"ש והטור שהביא הא דר"י לא כתבו רק אם עירבו במזיד משמע דלכתחילה בודאי אסור דאל"ה ליכא קנסא ומה"ט נ"ל נמי מה שמצדד עוד בפ"י שם לסמוך על שיטות הרמב"ם דסבר דבאיסור דרבנן מותר לבטל לכתחלה יש לומר נמי להיפך באיסור דרבנן שאסרו משום קנס חמור בענין ביטול לכתחלה משאר איסור דרבנן דהא חזינן משום קנס אסרו אפילו בהנאה ורק בנדון של פ"י שם שלא ביער החמץ רק מאונס דלא שייך קנס מצד הדין רק מחמרינן משום הערמה וכדומה כה"ג יש לצרף שיטת הרמב"ם אבל בעיקרן של דברים לולא דבריהם הקדושים בשיטה הר"י י"ל כמו שכתבתי.

ועוד רגע אשעשע בדברי הפ"י שכ' לישב לשון הש"ס דקאמר שלא בזמנו א"מ אטו מינו כולי האי לא גזרינן ומאי כולי' האי דהא לא צריכין אנו לגזור רק שלא בזמנו א"מ אטו מינו והוי רק חדא גזירה ונ"ל לפי מה שהק' תוס' לקמן בסוגי' דקדירות בפסח דקאמר

רב ישברו ופריך הש"ס ולשהינהו עד אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן ומתרץ דלמא אתי למיעבד בהו במינו דהא לעיל לא גזר א"מ אטו מינו שלא בזמנו ותירצו דלא שכיח שיתערב חמץ של איסור משא"כ הכא להתיר לבשל לכתחלה איכא למגזור וא"כ י"ל אי הוי שכיח תערובות חמץ גם שלא בזמנו הי' גוזר בשביל לא בדילו לחוד אבל כיון דבאמת לא שכיח ע"כ לא גזר רק בזמנו דהוי תרתי כרת ולא בדילו וכן שלא בזמנו גוזר היכא דשכיח כמו בקדירות אבל בחמץ שלא בזמנו דהוי רק לאו וגם לא שכיח כולי האי לא גזר וא"ש.

ובזה א"ש הא דהקשתי ונאמר לי שקושי' זו כתובה בספרן של אחרונים לשמואל דלא גזור שלא במינו אטו מינו לשתמש בקדרות של חמץ אפילו בתוך הפסח וליעבד בהוא במינו ואפילו לכתחלה מותר כמו לרב דסבר כר"י ואפ"ה מותר אפילו לכתחלה כמ"ש תוס' שטעמא דמבטל איסור אפי' לכתחלה כן י"ל לשמואל ולפ"ז ניחא די"ל דשמואל לא גזור רק בחמץ דלא שכיח משא"כ בקדירות מודה שמואל דגזרינן אטו מינו בתוך הפסח אלא דלפ"ז לר"י דסבר אפילו במינו בנו"ט יהי' מותר להשתמש בקדירה של חמץ אפילו תוך הפסח וזה דוחק לומר אלא נראה לי לומר לפמ"ש תוס' דמשו"ה מותר לבטל איסור לכתחלה משום דהוי כלי חרס דליכא תקנה בהגעלה דהוי כדיעבד ומשום הכא יכול לבטל א"כ זה ניחא לרב דגם לאחר הפסח אסור משא"כ לדידן לר"ש מצד הדין מותר ולא שייך קנס בקדירה כלל דהא יכול להשהותם בפסח וא"כ לאחר הפסח יש היתר בלא"ה ומשו"ה אסור לבטל לכתחלה בתוך הפסח ולפי מה שכ' מחצית השקל תמ"ז ס"ק מ' דבכלי כ"ע מודה דהוי דשיל"מ דלא שייך חוזר ונאסר לשיטת חכ"צ דמתיר לאחר י"ב חודש וכן אפילו לדידן כיון דיהי' נעלפ"ג א"כ מה"ט אף דר"י לא סבר דשיל"מ י"ל דוקא בחמץ בפסח מטעמים שכ' המרדכי והר"ן ועיין במשנה למלך דרצה לומר דפליגו בזה ר"י ורבא אבל בכלי כ"ע מודה ומשו"ה לא בטל הבלוע בפסח וכן כתבת ג"כ ונכון.

ועוד יש ליישב לשון הש"ס דכולי האי לא גזרינן לפי מה שהעלה הריטב"א בחידושיו לע"ז הא דסבר רב ושמואל מב"מ לא בטל זה דוקא מדרבנן וסברו דלא פליגו רבנן על ר' יהודא אלא דמדאורייתא אבל מדרבנן גם רבנן מודים לר"י וחידוש זה מוכח מכח קושי' הרמב"ן שם דאי רב ושמואל ור"י ור"ל בפלוגתא דר"י ורבנן קמפלגי לימא מר הלכה כר"י ומר הלכה כרבנן אלא ודאי דלרבנן פליגו ורב ושמואל סברו דרבנן מודו דמב"מ מדרבנן לא בטל וא"כ י"ל דאי רב הי' סובר מב"מ מדאורייתא לא בטיל בודאי אף שלא בזמנו הי' גוזר משום לא בדילו לחוד אבל יען כי רק מדרבנן לא בטל כולי' האי לא גזרינן אטו דרבנן ושלא בזמנו א"מ אטו מינו וק"ל.

ורש"י כתב דוקא תוך הפסח גזר רב משום כרת ובדילי ועיין בצל"ח שרש"י הוכיח זה מדקאמר רבא לקמן במשהו כרב וע"כ לא הוי טעמא משום דחמיר דעובר על ב"י וב"י ובתוס' חולין כתב דמה"ט סבר רבא במשהו משום בל יראה וגם לא בדילו ולא משום כרת כרש"י וא"כ לכאורה גם לאחר שש שעות אסור אלא שתוס' בע"ז דף ס"ו ע"ב בסוגי' דריחא מילתא בד"ה רבא בסופו כתבו דחמץ לאחר שש בטל והביאו ראי' מרב דסבר בלאחר זמנו כר"י ואפ"ה בטל בששים כן נמי לפני זמנו וע"כ דתוס' סבר דלפני זמנו לא עובר משום ב"י וב"י וזה דלא כמו שהעלה נוב"י קמא דגם לפני זמנו עובר משום לא יראה אלא שיש לדחות דנוב"י לא כתב זאת רק לר"י דסבר לפני זמנו בלאו משא"כ לר"ש דלא הוי רק עשה דתשביתו לפני זמנו וא"כ י"ל דתוס' סבר להלכתא כר"ש דלא אסור לפני זמנו רק משום דעשה דתשביתו משום הכי שפיר הוכיחו מרב דמתיר לאחר זמנו אבל לרב דסבר כר"י י"ל באמת דאסור בלפני זמנו ושלא בזמנו דרב היינו בלאחר זמנו והא דכתב בע"ז ה"ה לפני זמנו דבטל בששים היינו להלכתא לדידן דפסקינן כר"ש. אלא דא"כ הדרא דקדוקו של הצל"ח למאי נקט כרב כלל ויש ליישב לפי מה שחקר בח"י רסי' תמ"ב אי גם בטעם לחוד עובר בב"י וב"י די"ל דוקא אי גם ממשות מעורב בתערובות ולא בטעם לחוד ואפילו למ"ד טעם כעיקר דאורייתא דילפינן ממשרת זה דוקא לענין אכילה ולא לענין בל יראה וא"כ הוי אמינא דלא אמר רבא במשהו רק אי גם ממשות חמץ מעורב ולא בטעם לבד ומש"ה אמר כרב דהא רב קאמר בין במינו ושלא במינו אסור ובודאי במינו אפילו בטעם לחוד אסור במשהו, וה"נ שלא במינו ועיין רשב"א חולין דאפילו טעם כעיקר לאו דאורייתא במין במינו בודאי אמרינן טכ"ע ומש"ה אמר כרב להורות דגם בטעם אוסר רבא כמו רב בזמנו.

ועוד יש ליישב לפי שיטת הרמב"ם דטעמא דרבא משום דשיל"מ ועיין בש"ך ק"ב שהאריך דבטעם לבד בלי ממשות לא אמרינן דשיל"מ ובנ"כ הקשה מחמץ בפסח דנמי הוי טעמא משום דשיל"מ ואפילו בטעם לא בטל ובפר"ח כתב די"ל כמו דבחמץ משום חומר האיסור אסרינן דשיל"מ אפילו באינו מינו ה"נ י"ל משום חומר האיסור אמרינן אפילו בטעם לחוד נמי דשיל"מ ולרב פשיטות דאפילו בטעמא לחוד אוסר דהא גזר א"מ אטו מינו ומצד מב"מ אפילו בטעם לחוד ומשו"ה נקט רבא במשהו כרב שלא לטעות דבטעם לחוד מותר כמו בשאר דשיל"מ ועיין.

עפ"ז יש ליישב קו' עצומה שהק' הרא"ש בע"ז על ר"י גאון דמיית' ראי' דרבא ס"ל בכ"מ מב"מ בטל מדאמר הלכתא חמץ בזמנו במשהו כרב משמע דוקא בחמץ כרב ותמה הרא"ש הא הוצרך לומר כן משום א"מ דבנ"ט בכל מקום משא"כ בחמץ ונ"ל דהוי קשי'

לר"י גאון ג"כ לאיזה צורך מסיים כרב ומזה הוכיח דע"כ סבר רבא בעלמא מב"מ בטל ובחמץ טעמא משום חומר או משום דשיל"מ ולכל שני הטעמים הוי אמינא בטעם לחוד בלי ממש חמץ מותר וע"כ נקט כרב דאפילו בטעם לחוד נמי במשהו וממילא דע"כ לא סבר דמב"מ לא בטיל וגזר א"מ אטו מינו דא"כ ל"ל למימר כרב וע"כ כרב ולא מטעמי' והקצרתי.

ובעיקר הקושי' על הרמב"ם מהא דר"י דסבר בנו"ט ומוכח דלא הוי דשיל"מ ומנ"ל לחדש דר"י לית לי' דשיל"מ נ"ל דהרמב"ם דייק מש"ס ביצה ל"ח ע"א כי סליק ר' אבא וכו' אשכחי' לר' יוחנן ור' חנינא ויתבי וקאמרי ואמאי לבטל מים ומלח לגבי עיסא והק' בתוס' שם דהא הוי דשיל"מ ומאי הקשו על מתני' ותירוץ התוס' הוא דוחק להרמב"ם דהא רב אשי באמת מתרץ משום דשיל"מ ואי פליגי בסברת התוס' אי זה הוי מב"מ או גבי תחומין שאני שהחמירו כמו שכ' בתוס' ד"ה משום דהוי דשיל"מ וכו' א"כ עיקר התי' חסר בדברי רב אשי כאשר הקשה בצל"ח שם וע"כ דר"י לא סבר באמת דשיל"מ ומרבא לא מוכח די"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגו דהא באמת פסקינן דתבלין דלטעמי' עבידא לא בטלו משא"כ מר"י שפיר מוכח אף דלא סבר כתירוץ רבא ואביי מ"מ דשיל"מ הוי ומאי קושי' על מתני' וע"כ דלית לי' דשיל"מ כלל וביותר יש לומר לפי מה שראיתי בשו"ת ר"ע איגר קפ"ט וכן בשו"ת כ"ס יו"ד נאמרה קו' זו לפי הסברת ר"ן בדשיל"מ דרבנן לא אזלו בתר העצם הדבר רק בתר שם האיסור והיתר דעולין אין מבטלין זא"ז אף דעצם הדבר הוי מבשא"מ ומשו"ה דשיל"מ כיון שסופו להיות היתר גמור לא בטיל ומה שחסר דלא הוי עדיין היתר זה משלים עצם הדבר וא"כ לר' יהודא דסבר דאזלינן בתר העצם לא שייך סברת הר"ן בדשיל"מ ולר"י בטל וקשה על ר"א דהא ר' יהודא סבר דרק מים בטלו משום דאין בו ממש אבל בתבלין מודה וקשה לר"א דהא לר"י לא שייך סברת דשיל"מ יע"ש.

ומתחלה רציתי לומר דבאמת מה"ט י"ל לא משני רבא משום דשיל"מ דעדיין קשה על ר"י אבל רב אשי סבר כתי' הש"ס זבחים ס"ט הא דידי' הא דרבי' ור"י סבר מב"מ בטל ושפיר משני רב אשי ומיושב בזה לכאורה קו' תוס' אלא דעדיין קשה דהא אביי משני שם בזבחים הא דידי' הא דרבי' א"כ קשה עוד על אביי לשני משום דשיל"מ כמו רב אשי ועוד דכתב תוס' בזבחים שם בד"ה הא דידי' הא דרבי' בכולי' הש"ס דקים לן דר"י ס"ל מב"מ לא בטיל היינו משום דסמכינן אשנוי דרבא וסתמא דש"ס נקט בכל מקום דר"י סבר מב"מ לא בטל ותוס' כתבו בפ"ק דחולין ב' ע"ב בד"ה אנא דסתם סוגי' דהש"ס הוא רב אשי וא"כ ע"כ רב אשי כרבא סבר דלית לי' הא דידי' הא דרבי' וקשה מאי

מתרץ משום דשיל"מ הא עדיין לר"י קשי' וע"כ נקטינן תירוץ של רע"א ז"ל בתשובותיו שם דרבא ואביי באמת מה"ט משום דרצו לשנוי ג"כ אליבא דר"י תירצו משום לטעמי' עבידא או משום עיסה בשותפות ושנוי דרב אשי רק לת"ק ולדיני ולר"י מודה דצריך לשנוי קמא וא"כ לא מוכח מרבא ואביי דלית להו דשיל"מ די"ל דמשני משום ר"י תירוץ אחר אבל ר' יוחנן דפריך ולבטל מים ומלח לגבי עיסה משמע דלת"ק מקשה דהא גם על מים פריך ולר"י באמת המים בטילים וכיון דעיקר קושיתו על רבנן משמע דלית להו דשיל"מ כן י"ל על דרך פלפול.

ועוד י"ל דהנה החולקים על הרמב"ם דחמץ לא הוי דשיל"מ הוא כמו שכתב המרדכי משום דחוזר ונאסר וכן כתב בהגהת רמ"א סימן ק"ב דמה"ט חמץ לא הוי דשיל"מ וראיתי בפ"ח ק"ב שכ' דמסוגי' דמשילין מוכח דהוי אפילו בחוזר ונאסר דשיל"מ דהא העיסה עצמה אם יניחנה לשנה הבאה חוזרת ונאסרת דומי' דחמץ ואעפ"כ קרי לי' דשיל"מ ועיין בשעה"מ הל' יו"ט שכ' כיוצא בזה לפרש דברי תוס' ביצה יו"ד ע"ב בד"ה איכא חד וכו' וא"כ י"ל דרמב"ם הוכיח דינו מסוגי' דמשילין דגם חמץ הוי דשיל"מ ור"י דמקשה ולבטל מים ומלח סבר באמת מה"ט כיון דחוזר ונאסר לא הוי דשיל"מ כמו שסבר ג"כ בחמץ מה"ט אבל מרבא לא מוכח להיפך די"ל דמר אמר חדא ולא פליגו וזה נ"ל יותר דלא צריכין למימר דר"י לית לי' דשיל"מ דלא בטל דהא בפ"ק דביצה דקאמר בפשיטות וגם דעת המקשה דסבר דס"ד מותר מ"מ לענין ביטול גם בס"ד סבר דשיל"מ לא בטל ודוחק לומר דר"י פליג על מה דפשיטא להם דלא בטל דשיל"מ ועיין בצל"ח ופ"י שם שכ' טעם על זה על מה דהוי פשוט יותר דדשיל"מ לא בטיל וספיקא מותר עד שבא רב אשי ודימה ספק לתערובות וכתבו דלענין ביטול הוי סברא כסברת הר"ן דמשום דסופו להיות היתר הוי מב"מ וחידש רב אשי דגם ספק אסור משום סברא עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר והשתא דאתי' להכי נ"ל לומר עוד טעם אחר על ר"י דסבר דבטל בחמץ דכבר חקר בצ"צ בביצת טרפה שנולד ביו"ט אי הוי דשיל"מ כיון דע"כ צריכין אנו לביטול משום טריפה א"כ גם לענין נולד בטל או כיון דאיסור נולד יהי' לו היתר לאחר יו"ט כל מה דאפשר לו למיעבד בלא ביטל עבדינן והצ"צ כתב דצריך להמתין עד לאחר יו"ט דגם זה הוי דשיל"מ משום עד שתאכלנה באיסור ע"י ביטול איסור נולד תאכלנה בהיתר וזה א"ש לסברת רש"י דהטעם בביטול ג"כ משום עד שתאכלנה באיסור משא"כ לסברת הר"ן כיון דהוי היתר בהיתר לא בטל א"כ כיון שכבר צריכין אנו לביטול משום טרפה גם לענין נולד בטל דהא ע"כ צריכין אנו לומר ביטול ובתשובת רע"א שם הביא ראי' לצ" מתערובות חמץ דסבר הרמב"ם הטעם משום דשיל"מ והרי מה דהותר לו להשהותו

ולא מחייבינן לי' לשורפו משום בל יראה ותשובתו ע"כ משום דנתבטל החמץ וא"כ ע"כ צריכין אנו לביטול משום איסור בל יראה ואפילו הכי לענין אכילה לא בטל אע"ג דלא מקרי היתר בהיתר דהא צריך לשרפו ולא אתי' לידי היתר ולא מקרי מב"מ וע"כ דאמרינן גם כה"ג עד שתאכלנה באיסור וכבר כתבתי דזה תלי' בפי' הר"ן ורש"י א"כ י"ל דמה"ט סבר ר"י בחמץ דבטיל משום דע"כ צריכין אנו לביטול משום ב"י ועד שתאכלנה באיסור לא סבר ר"י כמו שסבר המקשן בפ"ק דביצה דדשיל"מ לא בטל אסור וא"כ לא חולק ר"י על שאר דשיל"מ דלא בטיל אבל לדידן דפסקינן כרב אשי דגם ספיקא אסור וה"ט משום עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר וא"כ מה"ט גם חמץ בפסח לא בטל וא"ש ומיושבים דברי הרמב"ם עד"נ ועיין.

ועוד רגע אדבר מילין לחבר בדברי הרמב"ם וכ"מ בהל' מ"א שכבר הזכרתי לעיל דמפרש הכ"מ דמ"ש הרמב"ם וחמץ אינו בכלל זה לישב למה ר"י ור"ל לא חשבו ג"כ חמץ ולכן כתב דחמץ אין איסורו איסור עולם והקשה בנוב"י קמא יו"ד סי' צ"ז הא ר"י ס"ל דחמץ בטל ואולי גם ר"ל סבר כותי' וכן קשה על פי' המשניות שכ"כ על מתני' דאלו אוסרין דהלכך לא חשיב חמץ בהדי אינך וצ"ע ועיין בנב"י שנדחק ליישב וי"ל לפי מה שכ' הל"מ במה דפליג ר"י ויהיב טעמא דלא סבר ר"י דשיל"מ כיון שהבין אין לו היתר דהא קנסא קניס לאחר זמנו כקושי' הר"ן ורק משום דהתערובות יש לו היתר זה לא סבר ר"י רק שהאיסור בעין צריך שהי' לו היתר לאחר זמן ומשמע אם האיסור בעין יש לו היתר גם ר"י מודה וא"כ י"ל לפי מה שכבר פלפלו האחרונים אי דח"ש חמץ עובר בבל יראה ובל ימצא או דוקא לענין איסור אכילה ועיין במ"א סימן תמ"ב מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מהל' חו"מ הל' ט"ז בחצאי זתים הואיל ודבקים בכותלים משמע דוקא משום דבק בכותלים אבל בלא"ה גם ח"ש חייב לבער מוכח דסבר גם ח"ש עובר באיסור ב"י וב"י ועיין בשו"ת חכ"צ סי' פ"ו ועיין בש"א סי' פ"א נתן טעם לחלק בין איסור אכילה דשייך חזי לאצטרופי בכא"פ משא"כ בבל יראה אפילו אם ישלים אח"כ לכזית יעבור מכאן ולהבא על ב"י ואין לו שייכת למה שראה תחלה וזה א"ש לפי האי טעמא דחזי לאצטרופי הוא משום כדא"פ אבל אי אמרינן דטעמא משום דאי יש עוד ח"ש ראוי' לצרף לשיעור שלם ליכא חלוק בין איסור אכילה לבל יראה ועיין בפמג"ד יו"ד ס"ד שחקר בזה והרמב"ם יליף ח"ש בחמץ מלא יאכל חמץ וכבר תמה הכ"מ דהא אדרבה איפכא יש למילף דהא סתם אכילה בכזית ועיין במל"מ שם שהביא הא דרא"ם דסתם אכילה בכ"ש רק דאתי' הלכתא ואפקעתי' ממשמעתי' לענין עונשין וכתב מל"מ הא דאמר ר"ל דח"ש מותר אכילה כתיב בי' צ"ל דבאמת ר"ל סבר סתם אכילה בכזית ולפ"ז לר"ל ליכא

למילף מלא יאכל חמץ ג"כ ח"ש דהא אכילה כתיב בי' והוי בכזית וממילא גם לענין בל יראה איני עובר אע"ג דיש קרא מיוחד לענין חמץ ולפ"ז לר"ל בח"ש דמצד הדין אינו עובר באיסור בל יראה ולא צריך לבער ולא קנסו לאחר זמנו וח"ש בעין מותר ואם נתערב ח"ש הוי דשיל"מ וממילא אפילו נתערב כזית נמי כן הוא דזה כחוכא דיהי' ח"ש חמור לענין ביטול מכזית ועיין כעין זה בלחם משנה בפ"ד מהל' חו"מ הל' י"א וכיון דכל הטעם דלר"י לא הוי דשיל"מ משום דבעין אין לו היתר זה א"ש לר"י דלדידי' גם בחמץ ח"ש אסור לענין בל יראה משא"כ לר"ל דסבר מותר מצד הדין הוי דבר שיל"מ שפיר צריך הרמב"ם ליתן טעם דר"ל דלא חשיב חמץ בפסח והא דנקט הכ"מ ר"י ור"ל שיגרת לישנא הוא וכונתו על ר"ל כמ"ש ג"כ בנוב"י וזה ישוב נכון לפענ"ד הק' שמחה בונם סופר בה"ג מראשבא"ס זצ"ל.

תשובה סא

שלום וכ"ט להרב הגדול המאוה"ג חו"ב בעל פפיות כש"ת מו"ה דוד כ"ץ נ"י רב"ד דק"ק מאטערסראדף יע"א.

את מכתבו הטהור קבלתי ע"נ אם צרור כסף הקדשים ובקרוב יקוים בהם מצות שילוח לתמן וגם נהנתי מהא חורפא דשדר לן בסוגיא דקדירות בפסח פסחים דף למ"ד לתרץ קושית פנ"י על הא דמקשה הש"ס וכי מאחר דאתותב רבא בר"א אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו ואף שיש לפקפק קצת על תירוצו בכל זאת דבר שכלי הוא ולכאורה קושית הפנ"י א"ש לפי מה שתי' תוס' בחד תי' על הא דמקשה וליעבד בהוא שלא במינו דלא שייך מבטלין איסר לכתחלה כיון דלא הוי רק איסור משהו וגם דיעבד וא"כ הכא נמי אף דמ"מ דשייר בו משהו בתנור אף לאחר הסקה מ"מ שרי לאפות ולא חיישינן משום מבטל איסור לכתחילה אף לפי שיטת צ"צ סי' פ' דאסור ליתן מעט חלב בפת או ביין שדרכו לאכול עם בשר משום מבטל איסור לכתחלה ועיין ראש יוסף חולין קי"ב וכבר הארכתי בדינו של ל"ל במק"א ועיין סי' צ"ט ברמ"א וגם לפי תי' הר"ן משום דהתירא בלע מותר לבטל לכתחילה נמי א"ש כיון דלא הוי רק משהו וגם התירא בלע ולהר"ן נמי צ"ל משום דהתירא בלע וגם משהו דאל"כ קשה מהא דקדירה שבישל בו בשר דלא יבשל בו חלב כמובן אלא לפמ"ש תוס' בשם הר"ר יוסף משום דאיכא תרתי לטיבותא משהו ונטל"פ בלא"ה לא קשה קושית פנ"י דעדיין מוכח מברייתא דע"י הסקה הבלוע יוצא לגמרי ולא נשאר אפילו משהו דאל"כ מ"מ לכתחלה יהא אסור לאפות בו משום אין מבטלין איסור ולא משמע מהברייתא דנקט עד שיוסק התנור דגם נטל"פ צריך וא"כ מוכח דיוצא לגמרי ושפיר מקשה על רב הקדירות בפסח ובזה א"ש ג"כ הא דדייק הא

הוסק התנור מיהא שרי דלכאורה שפת יתר הוא הא קתני בהדי' עד שיוסק התנור אלא דגם לרבא ב"א היה אפשר לתרץ דסבר דלא נשאר בו רק משהו אבל מ"מ אסור משום אין מבטלין איסור ואף לאחר שאפה אסור כמו בכל מבטלי איסור דקנסו במזיד וסבר כמ"ד נטל"פ אסור אבל הברייתא אתיא כהילכתא דנטל"פ מותר משו"ה מהני הסקה כיון דהוי תרתי לטיבותא משהו וגם נטל"פ ומשו"ה דייק הא הוסק התנור מיהא שרי ולא צריך להמתין עד שיהי' ג"כ איני ב"י ומותיב שפיר תיובתא על רבא ב"א ולא קשה ג"כ קושית פנ"י כמובן ועיין.

והנה בפלתי סי' צ"ו וכן בצל"ח כאן הקשו מאי פריך לרב לפמ"ש תוס' דהוי נ"ט בר נ"ט ולא צריך הסקה רק משום דתנור אינו מתקנח יפה א"כ משו"ה מהני הסקה דלהוי נ"ט בר נ"ט אבל הבלוע אינו יוצא ותרצו לרב לשיטתו מקשה שפיר וכבר כתב כן בריטב"א חולין סוגי' דנ"ט בר נ"ט אלא שראיתי שגמגום על תירוץ זה בפרמ"ג סי' צ"ו במשבצות דרב תנא הוא ופליג והברייתא כמ"ד נ"ט בר נ"ט מותר וגם מה תיובתא הוה לרבא בר"א דגם הוא סבר כרב ולא קשה מברייתא והניח בצ"ע.

ולע"ד נראה ליישב ע"פ מה שכתב הב"ח סי' צ"ה ע"פ שיטת הסמ"ק דוקא עלו מותר אבל לכתחלה אסור לעשות נ"ט בר נ"ט לא קשה קושית התוס' על הברייתא דבלא הסקה מ"מ לכתחלה אסור נ"ט בר נ"ט ולתוס' צ"ל דעלו לאו דוקא ולרבותא דרב יע"ש וא"כ כיון דעכ"פ לכתחלה אסור משום נ"ט בר נ"ט שפיר מקשה לרב דע"כ הסקה מועיל לגמרי דאל"כ אכתי לכתחילה אסור וגם אתותב רבא ב"א ובזה מדוקדק הא שדקדקו באחרונים הא דקאמר מאחר דאתותב וכו' למה לא קשיא לרבינא בלאו"ה על רב מברייתא, אלא דלא הוי קשה לרב די"ל באמת כקושי' דילמא הברייתא כמ"ד נ"ט בר נ"ט מותר אבל מאחר שאתותב רבא ב"א משמע דפשיטא ליה כן דאף למ"ד נ"ט בר נ"ט מותר מ"מ לכתחילה אסור וא"כ גם לרב קשה וק"ל.

והנה בהא דר"ן שתי' דמשו"ה מבטלין איסור קדירות בפסח משום דהתירא בלע תמה עליו בשעה"מ הל' מאכלות אסורות פרק ט"ו הל' כ"ה דסתר עצמו מה ש"כ בע"ז פ' אין מעמידין דהיכי דאין כוונתו לבטל מותר ומביא ראי' מהגעלה למאן דסבר דאין מבטלין איסור מה"ת וא"כ הכא בקדירות בפסח דאין כוונתו לבטל ולהנות מן האיסור בלא"ה מותר והניח בצ"ע ולפי מה שמחלק בנוב"י קמא כ' בהג"ה דלא התירו לערב לכתחילה אפילו בדבר שאין כוונתו לבטל רק היכא שמעורב כבר אלא שעדיין לא נתבטל אבל לערב לכתחילא אסור אפילו באין כוונתו לבטל א"ש והביא ראיה לזה מדברי הרשב"א עצמו ואף מדברי הר"ן שלא יהיו סותרין אהדדי מוכח כחילוקו של הנוב"י ועיין בתנינא

סי' מ"ו שכתב לתרץ מהא דריב"ש שמביא בפר"ח ס"ד דלא קשה על חילוק זה דשאני הגעלה שעיקר החשש משום שהכלי יהי' בולע אח"כ מהמים וזה אתי ממילא וכאשר נראה מדבריו שם נעלם ממנו במח"כ לפי שעה שגם הר"ן בע"ז פ' אין מעמידין כתב כדברי הריב"ש ועיין.

ואיידי דאיירא הנה הנוב"י קמא בתשובה שם תמה מאוד על תי' תוס' בכורות דף כ"ג ע"ב דמקשו לר"י דסבר כר"ש דנטל"פ מותר ע"כ צ"ל דסרוחה מעיקרא לא צריך קרא ולענין טומאה אוקמי ר"י הקרא לסרוחה מעיקרא וטומאה חמורה עד לכלב ומחלק תוס' בין טומאה לאיסור ותמה בנוב"י על תי' תוס' כיון דעכ"פ צריכין לימוד לסרוחה מעיקרא לענין טומאה א"כ מנ"ל למילף לענין איסור דנטל"פ מותר ועוד האיך אפשר למיפסק הקרא לתרתי פיסקא יע"ש שהאריך ועיין בפלת"י סי' פ"ז שמקשה גם כן על דברי הרמב"ם כן.

וכשאני לעצמי נראה לי דראיתי בח"ס בחידושיו לע"ז בחלק הששי שמתמה על הא דסרוחה מעיקרא ופירש רש"י מוכת שחין דנהי דלאו דנבילה ליכא משום דלא חל אבל עשה דשאינו זבוח חל מיד במעי אמו ולא פקע אח"כ וקושיא חמורה הוא ובאמת י"ל מכח זה הא דגילה תורה דנבילה שאינו ראויה לגר אינה קרוי' נבילה היינו דאין לוקין על לאו בנבלה ומלקות ליכא בסרוחא מעיקרא אבל אסור באכילה משום עשה דשאינו זבוח. אלא שדוחק קצת לומר דכל התירא דקרא אתיא רק למלקות דפשטות דקרא משמע דנבילה שאינה ראוי' לגר לא צריך ליתן לגר לאכול שגם הוא יכול לאכול וקשה דמ"מ אסור משום עשה דשאינו זבוח שכבר חל מקודם ולא פקע והנה הא דעשה שאינו זבוח ילפינן מזבחת מבקרך וצאנך ולפ"ז לר"מ דסובר בחולין דף ק"ב דאינו נוהג אבמה"ח רק בבהמה טהורה ולא בחיה ועוף דבקרך וצאנך דוקא וקאי על קרא דלא תאכל הנפש עם הבשר דבקר וצאן דוקא מכ"ש דמה דדרשינן מהאי קרא זבוח אכל שאינו זבוח אין אכול זה רק בבקר וצאן א"כ לר"מ דליכא בחיה ועוף עשה דשאינו זבוח ומשכחת היתר אכילה לגמרי עכ"פ בחיה ועוף שפיר לשיטתו יש לאוקמא קרא בסרוח מעיקרא דמהני עכ"פ לענין חיה ועוף להיתר אכילה וגם בבהמה לענין מלקות אבל לדידן דאבר מה"ח נוהג בכ"מ גם עשה דשאינו זבוח אמרינן היכא דנהג אבמה"ח ולא משכחת היתר אכילה לגמרי ולוקמא הקרא לענין מלקות לבד בלא שום היתר בשום מקום לא משמע פשטות הקרא כן א"כ דאף דאוקמינן קרא בסרוחה מעיקרא מ"מ מוכח דנטל"פ מותר כיון דכבר קדים עשה דשאינו זבוח ופקע ע"י שנסרחה ומיושב שפיר קושית התוס' דלענין איסור לא שייך סרוחה מעיקרא אבל לענין טומאה מוקמי שפיר

ר"י בסרוחה מעיקרא דלא מטמאה רק נבילה ואפשר שיש להעמיד גם כן בכוונת תוס' דכיון דעכ"פ מוכח דלענין איסור גם בלא סרוחה מעיקרא מותר מנ"ל לר"י לומר דלענין טומאה צריך דוקא סרוחה מעיקרא וע"ז שפיר מחלק תוס' בין טומאה לאיסור והא דאמר לר"ש סרוחה מעיקא לא צריך קרא היינו משום דלא צריך עתה להוכיח ר"ש כמאן ס"ל ולהביא פלוגתא אי אבמה"ח נוהג בחיה ועוף ג"כ או לא ומתרץ בפשוט דסבר דלא צריך קרא אבל לר"י ולרמב"ם לא קשה להלכתא ועיין.

ותמוה לי על דברי מקור חיים סי' תמ"ז שתמה על רש"י דמפרש דרב סבר דקדירות בפסח ישברו משום דסבר נטל"פ אסור ומקשה דלמ"ד נטל"פ אסור ע"כ צריך לאוקמא בסרוחה מעיקרא וקדירה ב"י נמי פגמה פורתא וא"כ עדיין קשה אמאי ישברו דהא מיד קודם פסח נעשה פגם והוי ס"מ ורצה להוכיח דגם רש"י סבר כשיטת דהיכא דמשהו אסור גם נטל"פ אסור ועיין בתשובה רע"א סי' קפ"ג אריכות בזה וקשה לדבריהם דא"כ אמאי צריך רש"י לומר דסבר נטל"פ אסור דהא ליכא חילוק אי סבר אסור כיון דהוי ס"מ וא"כ אף אי סבר נטל"פ מותר נמי יש בו משום דבאיסור משהו נטל"פ כ"ע מודה דאסור ורש"י כתב דאנן לא פסקינן כרב מתרי טעמא משום דר"ש וגם משום דנטל"פ מותר ומאי מהני נטל"פ כיון דאסור איסור משהו וע"ה מוכח דרש"י לס"ל כהני שיטות וצ"ע לדבריהם והנכון לפי מה שהעלה ומסיק שם בתשובה דלא שייך סרוחה מעיקרא רק היכא שנסרח לגמרי ולא בבלוע בכלי דלא הוי פגם רק בתבשיל פוגם קצת כמ"ש הרשב"א והר"ן דלא נפסד מאוכל ורק מרש"י משמע בפסחים דפגמי פורתא דבדופני הקדירה נפגמה הבלוע ופגם בעצמו הוא דלא כדכתב רש"י בע"ז דפוגם רק בתבשיל וכבר. הרגיש בח"ס בחידושיו וגם ביו"ד סי' צ"ח וא"כ לפי רש"י פסחים עדיין לא א"ש דדומה שפיר לסרוח מעיקרא דנבלה כיון שנפגם לגמרי בקדירה ויש לי הרהורי דברים בזה וצריך אני לקצר והי' לכבודו די בזה כעת וד' שנותיו יאריך ידידו הדש"ט כותב בחפזון. פרעסבורג יום ו' עש"ק לס' אחרי קדושים תרל"ז לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשבא"ס זצ"ל.

תשובה סב

שלום וכ"ט לך אהובי בני הרבני המופלג חו"ב בתורה קולע על השערה מוכתר במעלות ז"ר יפ"ת וכו' מו"ה עקיבא סופר נ"י לאי"ט.

אמרתי להעלות בכתב מה שנדברנו בעל פה בדין חמץ אי מקרי דשיל"מ דפליגי בו הפוסקים ובראשם הרמב"ם ורמב"ן והר"ן ומרדכי כמבואר בש"ע או"ח סימן תמ"ז וביו"ד סי' ק"ב ובמג"א ס"ק מ"ב הוכיח מדברי הר"ן בחמץ שנתערב בששים ושהה אפילו במזיד

שרי לאחר הפסח אפילו באכילה דקרי ליה דשיל"מ ועיין במחצית השקל דיהיב טעמא דלא הוכיח מדברי הרמב"ם דסבר נמי דטעמא דחמץ במשהו משום דשיל"מ משום די"ל דסבר כרמב"ן דלא קנסו חכמים רק להחמיר ולא להקל אבל הר"ן דלא ניחא ליה בכך ואפ"ה קאמר דתערובות מקרי דשיל"מ משום דבתערובות מותר וע"כ מוכח דמותר ג"כ באכילה ודייק כן דבלא"ה צריך טעם לשיטת הפוסקים דצריך לשרפו אפילו בתערובות משהו משום תקלה א"כ האיך קראוה דשיל"מ וע"כ כרמב"ן דלא באו רק להחמיר אבל הר"ן דלית ליה האי סברא ע"כ מותר גם באכילה אחר פסח דאל"כ ה"ל להר"ן לדחות דבריהם דאפילו ע"י תערובות אין לו מתירים דהא גם אחר הפסח אסור באכילה ואז כתבתי על הגליון מחצית השקל שלי וז"ל יש לחלק דהיכי דהוי רק משום קנס כמו חמץ בעין לאחר הפסח שקנסו משום דעבר על ב"י ועל ב"י שפיר י"ל דלא קנסו רק להחמיר ולא להקל דלא קנסו רק לגברא ומשו"ה הוי דשיל"מ אבל אם אסור להשהותו וצריך לשרפו והחיוב על החמץ והוי אסור חפצי גם הרמב"ן מודה דלא הוי דשיל"מ והחילוק מבואר עכ"ל ומה"ט החכם צבי בסי' פ"ו רצה להוכיח מדברי הרמב"ם דסבר דטעמא משום דשיל"מ דע"כ סבר דמותר להשהותו התערובות דאל"כ כיון דעבר על ב"י מדרבנן וצריך לבערו האיך הוי דשיל"מ דצריך לבערו בפסח ולא ניחי ליה דסבר כרמב"ן דלא קנסו רק להחמיר וע"כ דמחלק ג"כ בין קנס ובין שהחמץ גופא אסור להשהות וצריך לשרפו ובמנחת יעקב כלל סקי"ט מקשה ג"כ כיון דקיימ"ל דגם בתערובות משהו צריך לשרפו א"כ לא הוי דשיל"מ ומתרץ ג"כ משום דלא אמרו להקל וכדברי מחצית השקל. **וכבר** כתבתי שאין הדמיון עולה יפה ותמוה על הגאונים אלו שלא הביאו דברי הרמב"ן שמרגיש בעצמו כן כשרצה לומר דאף חמץ בעינו מקרי דשיל"מ משום דלא קנסו רק להחמיר ולא להקל וכתב אע"ג דבעינו עובר על ב"י וב"י מ"מ כיון דהיתרו דחמץ לאחר פסח בא ממילא ואינו מחוסר מעשה מקרי דבר שיש לו מתירין אע"ג דחמץ בעינו צריך לשרפו משום ב"י וב"י מ"מ כיון דאינו מחוסר מעשה ואם עבר ושהה מותר ממילא לאחר הפסח מקרי דשיל"מ א"כ אף לדידן בתערובת חמץ אע"ג דצריך לשרפו ואסור להשהותו משום תקלה הוי דשיל"מ כיון דלאחר פסח היתרו בא ממילא, ונ"ל לומר דדברי הרמב"ן א"ש לפי טעם הר"ן בדשיל"מ דמה"ט לא בטל משום דסופו להיות מותר מקרי היתר בהיתר דגם לרבנן לא בטל כמו עולין דאין מבטלין זה את זה א"כ שפיר כיון דב"י ואיסור להשהותו הוא דוקא בתוך הפסח ולאחר הפסח בא ההיתר ממילא ואין מחוסר מעשה להיתרו שפיר מקרי היתר בהיתר כמו בשאר דבר שיל"מ אבל לטעמא דרש"י דשיל"מ לא בטל משום דעד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר א"א לומר כן

דהא אסור להשהותו וצריך לשרפו מיד ומה"ט יש לומר דלא ניחא להו בטעמא של הרמב"ן משום דקשה עוד לטעמא דרש"י שהוא עיקר בפוסקים ועיין.

ונלענ"ד להביא ראי' להרמב"ם דטעמא דרבא דאמר חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו במשהו הוא מטעם דשיל"מ דכבר עמדו על הא דמקשה הש"ס והא אמר רבא ר"ש קנסא קניס והקשה בנוב"י תנינא סי' פ"ג דהאיך הי' שום הוי אמינא להמקשה שאין חילוק בין בעיניה לתערובות והרי רבא אמר שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר מכלל דע"י תערובת איירי ואי ס"ד שגם בעיניה מותר היה לו לומר שלא בזמנו מותר כר"ש יע"ש מה שתירץ וכבר תפסו בתירוצו קדוש זקני בעל ח"ס באו"ח סי' קי"ד על כן נראה לי מכח קושיות זו הוכיח הרמב"ם דטעמא דרבא דחמץ בזמנו במשהו הוא מטעם דבר שיש לו מתירין והקושי' הוא על הא דאמר בזמנו במשהו וטעמא משום דשיל"מ דזה א"ש אם לאחר זמנו מותר התערובות בלא ביטול אבל אם גם לאחר זמנו צריך ביטול דוקא לשיטת הטור בששים או לרוב הפוסקים גם ברוב מ"מ כיון דאין החמץ סופו להיות מותר רק ע"י ביטול כשאר איסורים לא שייך עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר דהא גם לאחר פסח צריך ביטול דוקא כמו בתוך הפסח וגם לטעם הר"ן משום דמקרי היתר בהיתר זה דוקא אם יהי' מותר בלא ביטול אז שפיר מקרי היתר אבל בצריכין אנו לביטול לא מקרי היתר בהיתר ודומה חמץ לשאר איסורים שצריכין ביטול וזה הי' קושי' המקשה דידע ג"כ דמוכח מדברי רבא עצמו דדוקא בתערובות מתיר אבל לא בעין משום קנס אבל מכח זה מקשה שפיר כיון דר"ש קנסא קנס ע"כ דלאחר זמן מותר ע"י בטול דוקא כדמוכח מדברי רבא שלא אמר לאחר זמן מותר וא"כ לא מקרי דשיל"מ והאיך אמר בזמנו במשהו משום דשיל"מ כיון דצריך ביטול גם לאחר זמנו וע"ז מתרץ ה"מ בעיניה אבל בתערובת לא קניס היינו דלא מדין ביטול מותר לאחר זמנו אלא משום דבתערובת לא קניס כלל ומותר החמץ בלא ביטול ואע"ג דצריך רוב היינו כמו שכתבו הראשונים דבלא רוב הוי כבעין אבל לא מטעם ביטול והוי שפיר דשיל"מ ובזמנו במשהו ויש ראייה לדברי הרמב"ם דטעמא דרבא משום דשיל"מ ועיין.

ובדברינו אלו באנו לישב ג"כ קושי' הגאון מו"ה דוד דייטש זצ"ל הובא בנוב"י ובח"ס שם שהקשה דלמה הקשו כן על רבא ולא הקשו על ר' יוחנן דאמר ג"כ לאחר זמנו בין במינו ובין שלא במינו מותר והרי ר' יוחנן עצמו אמר בירושלמי הפקר חמצו בי"ג אסור אחר הפסח וכו' ולפי מה שבארנו דכל קושי' הש"ס על רבא משום דאמר בזמנו במשהו וטעמא משום דשיל"מ ממילא לא יוכל להקשות על ר' יוחנן דהא הוא אמר דגם בזמנו בנו"ט וע"כ דלית ליה דשיל"מ כמו שכתב הרמב"ן וי"ל באמת הא דקאמר שלא בזמנו

מותר היינו ברוב וע"י ביטול דוקא משום דר"ש קנסא קניס והקילו ברוב כמו בחלת חו"ל כמ"ש הר"ן ומה"ט י"ל דסבר ר"י דלא מקרי חמץ דשיל"מ משום דצריך ביטול גם לאחר זמנו ולא פליג על שאר דשיל"מ כמו שנדחק ברמב"ן לחדש דר"י לא סבר דשיל"מ ומשו"ה הקשו על רבא דוקא דהא הוא אמר במשהו משום דשיל"מ והוצרך לתרץ דבתערובות לא קנסו כלל ולא צריך ביטול אבל לר"י דסבר דגם בזמנו בנותן טעם לאחר זמנו מותר ע"י ביטול ברוב ולא הוי דשיל"מ או דלא סבר כלל דדבר שיש לו מתירין לא בטל כרמב"ן ולא יכול להקשות והא ר"ש קנסא קניס מכל הלין טעמא נראה דהוכיח הרמב"ם דטעמא דרבא משום דשיל"מ ולא משום חומרא דחמץ כשאר ראשונים ופוסקים וא"ש.

וראיתי בצל"ח פסחים דף ט' ע"ב שרצה לומר דגם רש"י סבר דחמץ מקרי דבר שיל"מ ויצא לתרץ בזה דברי רש"י ע"ז ע"ד שפסק שפרוסת חמץ שנתערב חד בתרי משליך אחד מהם לים והשאר נותן לכלבו ותמה עליו הרא"ש אם בטל החמץ יהי' בטל גם להתיר באכילה ואם לא בטל גם בהנאה יהי' אסור ומתרץ לפי מה שכבר העלה לטעמא דרש"י דעד שתאכלנה היום ע"י ביטול תאכלנה למחר בהיתר בלא ביטול זה שייך דוקא באכילה דאם יאכלנה היום לא יאכלנה למחר אבל בטלטול דיכול לטלטלו היום וגם למחר וגם לענין הנאה דיכול להנות היום וגם למחר לא שייך זה ומשו"ה פסק רש"י דבטל להנאה דוקא אבל לאכילה אסור משום דשיל"מ יע"ש ולדידי נראה ואין מוכח מדברי רש"י אלו דסבר דחמץ מקרי דשיל"מ די"ל דטעמא דרש"י דסבר כשיטת הראב"ד דהא דאמר רבא במשהו משום חומרא דחמץ דוקא לאכילה קאמר אבל בהנאה לא החמירו במשהו ומוכיח כן מכח קושית תוס' בע"ז שם דהא חמץ נמי במשהו כרבא.

ולפי שיטות רוב ראשונים דרבא אף בהנאה אוסר במשהו כאשר פסק בשו"ע כן סי' תמ"ז יש לישב הא דמקשה בצל"ח למאי הוצרך רבא לומר במשהו כרב דהא ממילא ידעינן דסבר כרב וכ"ש לשיטות כרב ולא מטעמי' דרב קאמר א"כ בפשיטו קשה למה הזכיר כלל כרב והוה ליה למימר רק חמץ בזמנו במשהו יע"ש וי"ל דאתי לאשמעינן דלא תטעה כיון דמשום חומרא דחמץ הוא דהחמירו במשהו לא החמירו לאסור רק באכילה אבל בהנאה משום הפסידו לא החמירו קמ"ל כרב דהא לרב דטעמא משום דמב"מ לא בטל א"כ אסור מצד הדין וגזרו שלא במינו אטו במינו וע"כ רב אסור דקאמר אף בהנאה ומשו"ה אמר במשהו כרב דאסור ג"כ בהנאה משום חומרא דחמץ כמו לרב דאסור במינו מצד הדין דאסור בהנאה קאמר, אלא שקשה להראב"ד כיון דסבר דמותר לרבא בהנאה א"כ האיך קאמר כרב ונראה אי ג"כ גרס כרב א"ש כמי לשיטתו שהביא

הריטב"א בע"ז על הא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו וכתב הראב"ד דע"כ לא קאמרי רב ושמואל אלא לאסור תערובתן באכילה דהא לקמן קאמר אלו איסורים ואוסרין בכ"ש ואוקימנא בדאיכא תרתי דבר שבמנין ואיסור הנאה וזה הכלל דמתניתן לאתוי' לרב ושמואל כל האיסורין שבתורה א"כ סתרו מתניתן דהא ג"כ מתניתן במב"מ דהא דבר שבמנין א"א להתערב אלא במינו דהא באינו אינו יכול להכירו וע"כ באכילה דוקא קאמרו אבל בהנאה צריך במב"מ דוקא תרתי יע"ש וא"כ גם להראב"ד לשיטתו א"ש דקאמר כרב דלא תימא משום חומרא דחמץ אסרו אף בהנאה משום לא פלוג קמ"ל כרב כמו דסברו דוקא לענין אכילה לא בטל מב"מ כן לדידן בחמץ לא אסור במשהו רק באכילה ולא בהנאה ומיושב הא דקאמר לרב לכל השיטות ועיין.

ויש להביא ראי' להראב"ד דרב ושמואל דוקא לאכילה סברו דמב"מ לא בטל אבל לאסרו בהנאה בטל מהא דיש לתמוה דמקשה על רב אי בנו"ט שלא בזמנו שלא במינו אמאי מותר ופירש ברש"י מדקאסר במינו ע"כ סבר כר"י וא"כ שלא במינו אמאי מותר וטפי ה"ל להקשות על מינו גופא אמאי בנו"ט בזמנו דהא רב ושמואל דאמרו תרווייהו כל איסורים במינו במשהו וכי נעלמה מימרא זו מהמקשה ולא מצאתי מי שהרגיש בזה עד שמצאתי מה שאהבה נפשי בחדושי חתם סופר מקדוש זקני שנדפסו מקרוב הסוגיות שכבר עמד על זה ומישב ע"ד פלפול ולפי דברי הראב"ד א"ש דהכי מקשה אי בנו"ט איירי רב והא דאמר אסור היינו אף בהנאה ומשו"ה דוקא בנו"ט א"כ גם שלא בזמנו שלא במינו הי' לו לאסור ולא יכול להקשות דהא רב סבר דמב"מ לא בטל דזה דוקא באכילה אבל רב איירי גם לענין הנאה ובנו"ט דוקא ומסיק דטעמא דרב משום דלטעמי' דמב"מ לא בטל ואיירי באמת דוקא לאסור באכילה אבל לא בהנאה וכשיטת הראב"ד.

ובזה אסתבר כעת ובין תבין אשר לפניך וה' יחזקנו ויאמצנו ברפואה שלמה למען שמו ותורתו וירים רשך וקרנך בכבוד כאות נפש אביך אוה"נ פה פרעסבורג למנין ב"י תרס"ב לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סג

שלום וברכה לכבוד מחותני הרב המאוה"ג חו"ב צדיק תמים מו"ה יודא גוו"ד נ"י אב"ד דק"ק באניהאד יע"א.

קבלתי מכתבו והביא לפני מעט צרי במילי דפסחא על הא דפריך בש"ס ע"ז דף ע"ד ואי איסור הנאה קחשיב לתנא נמי חמץ בפסח לפי דעת הנקה"כ ביו"ד סי' צ"ב דתרי משהו אמרינן בחמץ בפסח דשאני משאר איסורין א"כ משו"ה לא תני חמץ בפסח משום דקתני ואלו איסורים ואוסרין בכ"ש דמשמע דוקא בתערובות ראשון שבא מאיסור גופא אבל

הבא מתערובות ראשון לא משא"כ בחמץ בפסח דחמור יותר דאמרינן גם תרי משהו אלו דבריו ולא כתב היאך משמע ממתניתן דוקא תערובות ראשון ויש לומר משום דלכאורה שפת יתר הוא דקאמר אלו אסורין ואוסרין בכ"ש דהל"ל דתנא בלשון קצרה קתני רק אלו אוסרים בכ"ש אלא דרצה לדייק אלו אסורין בעצמותן ואוסרין בכ"ש משא"כ אם כבר נתערבו הל"ל אלו אוסרים ואוסרין בכ"ש אלא דרצה לדייק דוקא אם נתערב גוף מאיסור משא"כ אם נתערב התערובות בתערובות אחרות.

והנה להר"ן שכתב הא דמסיק האי תנא תרתי קחשיב דבר שבמנין וא"ה לא קאי על הני דנאסרו משום לתא דע"ז כמו יין נסך ועורות לבובין דהני איסורים בכ"ש אף בלא דבר שבמנין וזה דוקא מב"מ אבל לא בשא"מ כדתנו במתניתן יין במים בנו"ט ובסיפא דדבר שבמנין אף שלא במינו אוסר בדבר חשוב כמו שכתב הרמ"א בהג"ה בסימן ק"א סעיף ו' דלא כאו"ה ועיין בש"ך סי' ק"י ס"ק א' שכתב ג"כ דכל דבר חשוב אף שלא במינו לא בטל והא דנקט המחבר במינו משום דלא שכיח שיתערב שלא במינו ולא יהי' ניכר ועיין בפלת"י סי' ק"א האריך בזה והביא דהרמב"ם כתב בפירוש דוקא במינו וא"כ לכאורה כל הני דתני במתניתן אינם שווים אלא דזה ליתא דאם גם שלא במינו דבר חשוב אינו בטל גם ביין נסך יש לומר דצריך תרתי דבר חשוב באינו מינו ורק במינו אוסר אף משהו אלא דמ"מ אינו דומה לגמרי דהא יין נסך אוסר בכ"ש עכ"פ במינו משא"כ הני אחרינא דמתניתן אף במינו צריך דבר חשוב חזינן דמתניתן נקט אף דאינו דומה לגמרי ובפשוט הי' יכול מע"כ נ"י להקשות דלא דמי חמץ בפסח דאסור אף שלא במינו משא"כ אי איסורי הנאה קחשיב בודאי אינו אוסרין שאר איסורים רק במינו כמו יין נסך דחמור מכל דאינו אוסר רק במינו אלא דמקשה מע"כ משום דמשמע מלשון מתניתן דאלו אסורין ואוסרין בכ"ש דמתניתן רצה לאשמועינן דלא אוסרין רק בתערובות הראשון ולפי מה שפרשתי דבריו ומשו"ה מקשה דלא יכול מה"ט לנקוט חמץ בפסח משום דאוסר נמי בתערובות שני.

ונ"ל לומר דאפ"ה שפיר פריך דהא דאמרינן בחמץ תרי משהו היינו כמו שהסביר נקה"כ כיון דאוסר גם באינו מינו א"כ ליכא חילוק בין תערובות ראשון לשני דדוקא דבר שאינו אוסר במשהו רק במינו לא אמרינן תרי משהו משום דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה ולא דמי לדם הפר ודם השעיר כיון דכח אחר מעורב בו לא אמרינן מב"מ לא בטל כמ"ש הר"ן חולין דף ק' משא"כ חמץ דאוסר אף באינו מינו לא שייך סברת הר"ן יע"ש. וא"כ בחמץ לפני פסח אף דאוסר בפסח באינו מינו וחמור משאר איסורי הנאה דאינו אוסר רק במינו היינו משום דבפסח בכרת ולא בדילי כמו שכתב רש"י פסחים דף למ"ד משא"כ

לפני הפסח וא"כ ומה"ט פסקינ' ג"כ בש"ע או"ח סי' תמ"ז דלפני פסח בטל בששים וא"כ הקושי' דלתני חמץ בפסח דאינו אוסר ג"כ לפני זמנו רק בששים וממילא לא אמרינן ג"כ דחמיר חמץ בפסח משאר איסורי הנאה שוב ראיתי מה שכתב בפלת"י סי' ק"י דמקשה מאי פריך ולתנו ככרות של ב"ב דלענין חמץ בפסח לא בטל אף בלא דבר שבמנין וכתב גם כן דהקושי' הוא משום לפני זמנו יע"ש.

וראיתי שיצא מע"כ מחותני לחדש דהא דאמרינן תרי משהו זה דוקא אם נתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם פסח אף להרמב"ם דאמרינן חוזר וניעור מ"מ לא אמרינן תרי משהו דטעמא דאמרינן תרי משהו בחמץ משום דאינו מינו כמינו יחשב ולא הוי כח אחר מעורב בו משא"כ בנתערב קודם פסח אז שפיר י"ל דמקרי כח אחר מעורב ורצה לישב בזה לשון הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ שנתערב בד"א תוך הפסח בין במינו ובין שלא במינו אוסר בכ"ש ועיין בהה"מ ובכ"מ שם ואי אמרינן תרי משהו דוקא בנתערב תוך הפסח מדויק לשון הרמב"ם חמץ שנתערב בד"א תוך הפסח דנתערב תוך הפסח דוקא אז התערובות אוסר בין במינו ובין שלא במינו בכ"ש ויומתק בזה שלא אמר סתם דחמץ תוך הפסח אוסר בכ"ש ובמח"כ לא דק שפיר במה שכתב דתוך הפסח י"ל דאוסר משום דאינו מינו כמינו יחשב דהא אפילו במינו ממש שנתערב לא אמרינן תרי משהו משום דכח אחר מעורב אי לא אמרינן חנ"נ במשהו וא"כ בודאי אף אי אינו מינו כמינו יחשב מ"מ לא עדיף ממינו ממש וכל הסברת הנהק"כ הוא כמו שכתבתי דוקא היכי דאוסר בכ"ש רק במינו כמו בדבר שי"ל מתירין אז י"ל דלא אמרינן תרי משהו משום דכח אחר מעורב משא"כ אם אוסר אף באינו מינו כמו חמץ לפסח לא שייך סברת הר"ן כיון דעכ"פ משהו יוצא ג"כ מתערובות הראשון ודלא כט"ז שסובר לעיקר כסברת רבינו אפרים דסבר דמה"ט לא אמרינן תרי משהו משום דאין כח במשהו לצאת וזה עיקר פלוגת' של הט"ז ונהק"כ ולהרמב"ם בלא"ה א"א לומר כן דלא סבר חתיכה נ"נ בשאר איסורים וא"כ גם בכח אחר מעורב אמרינן ממב"מ לא בטל דהא כל חידושו של הר"ן מדנקט רבב"ח כיון שנתן טעם חתיכה חתיכה נ"נ דלמה צריך נ"נ לאסור משום מב"מ כיון שנתן טעם מכח זה מחדש הר"ן דאי לאו נ"נ לא הי' אוסר החתיכה משום דכח אחר מעורב משא"כ אי לא אמרינן חתיכה נ"נ מוכח להיפך דאף בלא כח מעורב אמרינן מב"מ לא בטל וליכא חילוקו של הנקה"כ להרמב"ם רק כרבינו אפרים ולא אמרינן תרי משהו אף בחמץ בפסח משום דאין כח במשהו לצאת.

וגם מה שרצה לחלק בין קודם פסח אם נתערב או תוך הפסח לא מסתבר אם לא על דרך הכרעה כיון דחוזר וניעור גופא חומרא הוא ואינו מסתבר לחלק וביותר הי' יכול לומר

ולישב בזה מה שכבר העיר ברב המגיד שם דהא לטעמא דדבר שי"ל מתירין גם בע"פ לאחר שש אינו בטל במינו והוי במשהו ומהרמב"ם משמע דוקא תוך הפסח והכ"מ כתב משום דלא הוי רק במינו ולא שלא במינו דכל מחמצת דכתב הרמב"ם בפט"ו מהל' מ"א בזמנו כתיב וא"כ באמת להרמב"ם הוא במשהו במינו אבל לא שלא במינו יע"ש ולא ניחא עדין דמ"מ הי' לנו הרמב"ם לאשמועין דינו עכ"פ במינו אף שלא בזמנו ומסתימת דבריו משמע דוקא בתוך הפסח בין במינו ושלא במינו לא בטל משא"כ לפני פסח הוא ככל איסורים ולפי דבריו דהרמב"ם אתי לאשמעינן דחוזר ואוסר המשהו תערובות שני א"כ לפי טעמא דנקה"כ הוא משום דחמץ בפסח אוסר אף באינו מינו ולא מהני מה דכח אחר מעורב דהא אף באינו מינו אוסר ולא משום מב"מ משא"כ בשאר דבר שיש לו מתירין דאוסר דוקא למינו באמת לא אמרינן תרי משהו וא"כ לפני זמנו דאוסר באמת גם להרמב"ם דוקא במינו כשאר דבר שיש לו מתירין דוקא במינו וממילא לא אמרינן נמי תרי משהו ומשו"ה נקט הרמב"ם דוקא בזמנו בין במינו משא"כ לפני פסח דאינו אוסר תערובות הראשון תערובות השני וא"ש והי' בדעתי להאריך אבל רוב העוברים ושבים מפסיקים אותי תמיד וכל אחד שואל ומבקש וזכות אבותי הקדושים יעמוד לי לחזקני ולאמצני למען שמו ותורתו לישא ולסבול את משא דבר ה' עול הקהלה והישיבה והמדינה חוט המשולש במהרה לא ינתק וה' יעזור ויושיע מחותנו חותם בברכה מרובה.
פה פרעסבורג חדש ניסן תרנ"ב לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סד

שלום לך תלמידי המופלג חרוץ ברק השנון מגזע תמימים מו"ה מענדיל שיק שי' בקהל נאדיאדוואר יע"א.

שמחתי לדעת משלום תורתך וראיתי שעמדת על דברי תוס' פסחים דף כ"ג ד"ה מאי בינייהו לימא איכא ביניהו חמץ נוקשה וחמץ דגן גמור ע"י תערובות וב"ת כיון דמרבינן לאכילה ה"ה להנאה א"כ כרת נמי ליחייב וזה סתירה למה שכתב תוס' בדף כ"ח בד"ה וחד לפני זמנו שכתבו כיון דחד מיניהו משמע איסור הנאה גם אידך איסור הנאה משמע וילפינן לפני זמנו מתוך זמנו ולא אמרינן דא"כ כרת נמי ליחייב לפני ולאחר זמנו אלו דבריך לא ראית שכבר עמד מהרש"א על זה בדף כ"ח שם ותירץ דאיכא שום מיעוטא דתוך זמנו בכרת ואין לפני ולאחר זמנו בכרת יע"ש ועיין בפנ"י וצל"ח דתמהו על מהרש"א דהא כתוב בפירוש מיום הראשון עד יום השביעי משא"כ בנוקשה שפיר הקשה תוס' ועיין בצל"ח בסוגי' דנוקשה שמתרץ קושי' תוס' לפי מה שכתב הבעה"מ והר"ן דיש לנו מקרא מיותר דכי כל אוכל חמץ למעט נוקשה מכרת כיון דכתיב כי כל

אוכל מחמצת דהוי מחמת ד"א וכ"ש חמץ גמור אלא למעוטי נוקשה מכרת אתי א"כ לא קשה כרת נמי ליחייב וקושי' הרשב"א שבתוס' לא הוי רק לר"ש דלא דריש לשון מחמצת וצריך תרי קראי לרבות נתחמץ מחמת ד"א יע"ש ובמהרש"א בסוגי'.

ולפענ"ד יש לומר דגם לר"ש יש קרא מיוחד בכרת למעט נוקשה אי אמרינן באמת כאשר כתב תוס' כיון דמרבינן ליה לאכילה נתרבי נמי לכל דבר ודינו כחמץ גמור א"כ קשה למאי איצטריך שני פסוקים בכרת דהא כיון דר"ש סבר דף כ"ח דאצטרך חד לאו לכתחמץ מחמת ד"א ואתרבי ללאו וממילא אמרינן דאתרבי נמי לכרת ואי לא הוי כתיב רק חד קרא בכרת נמי הוי ידעינן נתחמץ מחמת ד"א לכרת כיון דאתרבי ללאו וע"כ דיתור קרא אתי למעט נוקשה מכרת ואין לומר ולהקשות מנ"ל דאתי קרא מיותר למעט נוקשה ותערובות ולא אתי ג"כ למעט נתחמץ מחמת ד"א וי"ל כיון דלאו דנתחמץ מחמת ד"א מפורש בקרא ולאו דנוקשה רק מרבינן מכל י"ל דקרא יתירא מסתבר דלא אתי למעט רק מה דאתי מרבוי דכל ולא במה דכתיב בפירוש בקרא ובזה א"ש יותר תירוץ השעה"מ לישב דברי הבעה"מ והר"ן שכתבו דיש לנו קרא מיותר למעט נוקשה מכרת והקשה מהרש"א כמה קושי' דא"כ מאי מקשה הש"ס ואימא כל לרבות עירוב ולמעט נשים ועוד שאר קושי' ותירץ דהר"ן לא כתב כן אלא לפי המסקנא דמשו"ה אסיקו בקושי' ולא בתיובתא משום דאיכא לשנויי דלעולם ר"א דרש כל וכי כל ולגבי תערובות ע"כ לא אתי לרבות כרת משום דמיעטי' קרא בהדיא ומאי דאסיק בקשי' משום דהוי ס"ד דהא דממעט כרת בברייתא בתערובות היינו מלשון חמץ כמ"ש מהרש"א אבל לפי המסקנא פירוש הברייתא הוא כמ"ש הר"ן דמיעטי' הקרא בהדי' יע"ש.

והדברים דחוקים מאוד דהא זה תלי' בפלוגתא דר"י ור"י אי לשון מחמצת משמע נתחמץ מחמת ד"א או דצריכין תרי קראי לרבות מחמת ד"א כמבואר בדף כ"ח א"כ אי קושי' הש"ס הוא לר"ש גם לפי האמת לא א"ש ואי אזיל לר"י א"כ מעיקרא לא קשי' ולפי דברינו יש פנים מסבירות יותר לתירוצו די"ל בהו"א לא סברי דאמרינן מדאתרבי ללאו אמרינן דאתרבי לכל דבר ומה"ט לא מקשה הש"ס רק מדכתיב גבי כרת נמי כל אבל לפי האמת דמסיק רק בקשי' אמרינן דסבר מדאתרבי להאי אתרבי נמי לכל דבר וממילא גם לר"ש איכא קרא מיותר למעט נוקשה מכרת כיון דלענין נתחמץ מחמת ד"א לא צריך קרא מיותרת לכרת כיון דכבר בקרא מיותר ללאו ויש להאריך ועיין.

וראיתי בשעה"מ בפ"א מהל' חמץ בד"ה איברא שהקשה דר"י פליג מדידי' אדידי' ממ"ש דף כ"א ד"ה כל מקום יהא נהנה חמץ בפסח בכרת וכ"ת ה"נ א"כ נימא א"ב דלחזקי' אינו חייב כרת ולר"א חייב ואומר ר"י וכו' ולפי מה שכתבו בשם ר"י דחמץ לפני זמנו אסור

בהנאה משום דלא נחלק ביניהם וא"כ לחזקי' לענין כרת נמי י"ל כן ורצה לחלק דר"י לא קאמר דלא נחלק ביניהם אלא גבי לאווין כי כמו דבחד לאו אזהר רחמנא על הנאה גם באידך לאווין לא פרוץ ביניהם לומר דבאידך לאווין לא אזהיר על הנאה אבל באיסור כרת דחמיר טפי איכא למימר דליכא כרת אלא באכילה גרידא יע"ש ולבד שכתב בעצמו שהוא דוחק יש לפקפק על חילוקו מהא דכתב תוס' כ"ג לענין נוקשה וכי תימא כיון דמרבינן ליה לאכילה ה"ה להנאה א"כ כרת נמי ליחייב ולפי דבריו אינו קושי' דדוקא לענין לאווין לא נחלק ביניהם כיון דבחד לאו דלא יאכל איסור הנאה ג"כ הוא א"כ גם בלאו דכל מחמצת דנתרבה נוקשה אמרינן ג"כ דאזהר על הנאה אבל בכרת דחמיר לא אמרינן והדרי הקושי' דר"י פליג דידי' אדידי' ואולי יש לחלק דוקא לענין הנאה כתב השעה"מ כן כיון דלא מצינו כלל כרת בקרא לענין הנאה ואנן נאמר דלא נחלק כיון דמצינו כרת לענין אכילה בזה שפיר אמרינן כיון דכרת חמור ולא מצינו כלל מפורש בקרא כרת על הנאה לא אמרינן דלא נחלק ביניהם משא"כ בהנאה לפני זמנו דכבר מצינו איסור הנאה בתוך זמנו בלאו משא"כ בנוקשה שפיר כתב תוס' אי אמרינן דמרבינן ליה להנאה כיון דאתרבי לאכילה והוי דינו כשאר חמץ א"כ כרת נמי ליחייב דהא מצינו כרת באכילה א"כ נימא גם נוקשה אתרבי לכרת באכילה משא"כ בהנאה דלא משכחינן כרת כלל בקרא לא אמרינן כמו דאכילה בכרת ג"כ הנאה הוא וא"ש תירץ השעה"מ לישב דברי הר"י בהוספת דברינו ועיין.

והנה הר"ת בר"פ אלו עוברין חולק על רש"י דליכא בל יראה בנוקשה ותערובות כיון דבאכילה לא הוה מחייב אי לאו דרבייה קרא ומהיכי תיתי בל יראה ובל ימצא ואלו עוברין היינו מעל השלחן דלאו בני מיכל נינהו ובצל"ח בסוף הסוגי' בד"ה ודע מתמה דא"כ בל יראה בנתחמץ מחמת ד"א מנ"ל נימא נמי לאכילה רבייה קרא אבל לא לענין ב"י וב"י וכתב דילפינן מהיקש דאיתקש בל יראה לאכילת חמץ שיש בו כרת וכיון דאיתרבי נתחמץ מחמת ד"א לכרת איתקש לבל יראה יע"ש ובפשוט הי' יכול לתרץ דר"ת לא כתב כן אלא בנוקשה משום דאינו רק בלאו וממועט מכרת א"כ כיון דע"כ קיל משאר חמץ א"כ מהיכי תיתי לומר דעובר בבל יראה ולית ליה לר"ת כיון דאתרבי לאכילה איתרבי גם לב"י דהא מנ"ל דלמא דוקא בחמץ דכרת החמירו תורה לעבור בב"י אבל במחמצת דבאמת אמר הקרא כי כל אוכל מחמצת ובפירש חייב כרת על מחמצת ודינו ממש כשאר חמץ בודאי גם ר"ת מודה כיון דנתרבה גם לכרת לא נחלק ביניהם גם לענין לעבור בבל יראה וא"ש.

והא דהקשה תוס' ולחזקי' איסור הנאה לפני זמנו מנ"ל ודלמא באמת לחזקי' מותר בהנאה לפני זמנו ואין לומר דא"כ יאמר איכא ביניהו בין חזקי' לר"א לפני זמנו כמו שכתב תוס' לעיל דמשמעות תוס' משמע דמכאן מוכח ע"כ דלחזקי' נמי אסור בהנאה לפני' זמנו והיינו מדקאמר משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק ואי בהנאה מותר לפני זמנו לא אתי' כחזקי' וע"כ דגם לחזקי' אסור בהנאה לפני זמנו ומה"ט לא אוקמי כר"ש כמ"ש תוס' משום דאסור לפני זמנו בעשה דתשביתו באכילה ולא בהנאה וראיתי בנוב"י תנינא סי' ע"ד שהקשה השואל להר"ן שכתב דגם לר"ש משש שעות ולמעלה אסור גם בהנאה מה"ת מעשה דתשובתו גם לר"ש א"כ קשה מאי קאמר אתאן לת"ק דהא גם לר"ש משעה שאסור באכילה אסור בהנאה מה"ת והנוב"י כתב שהוא קושי' חמורה ונדחק ליתן טעם לדברי הר"ן ולישב בדוחק יע"ש ובמח"כ לא ראה שכבר קדמו בקושי' זו הפר"ח בסי' תמ"ג ויהיב ג"כ טעם לדברי הר"ן כיון דתוך זמנו אסרתה התורה בהנאה ומשש ולמעלה הצריך הכתוב להוציאו מהבית הוי גילוי מלתא בעלמא שאסור נמי בהנאה בשש יע"ש.

ולי נראה לתרץ דפשיטא לי לר"ש דלא אסור לפני זמנו רק מצד עשה דתשיבתו לתוס' רק באכילה ולהר"ן בהנאה זה דוקא בחמץ שמחויב להשביתו ולבערו ובודאי שלא כדרך אכילה והנאה אמרה תורה להשביתו אבל חמץ של אחרים דליכא עשה דתשביתו דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה א"כ אסור נמי לא הוי לא באכילה ולא בהנאה כמו דאמרינן לרב אחא בר יעקב קודם דהדר ביה לר"י כן נמי לדידן לפי האמת לר"ש דילפינן האיסור מתשיבתו וא"כ יש לומר הא דקאמר משעה שאסור באכילה אסור בהנאה בכל ענין משמע ליה ל"ש דחמץ של ישראל ול"ש דעכו"ם כל מה שאסור באכילה אסור בהנאה וא"כ לר"י א"ש דהא הדר ביה ר"א בר יעקב ג"כ וא"כ לר"י ליכא חילוק כלל בכל הזמנים בין חמץ של ישראל ושל נכרי משא"כ לר"ש אף דאסור בהנאה גם כן לשיטת ר"ן לר"ש לפני זמנו מ"מ אינו דומה כל הזמנים דהא בתוך הזמן אסור בין של ישראל ובין של נכרי וקודם זמנו דוקא של ישראל ומשמע ליה דלפני זמנו כתוך זמנו הא דבשעה שאסור באכילה אסור בהנאה ומשו"ה מוקמי כר"י דכל העתים וכל הזמנים שווים בין בשל ישראל ובין בשל נכרי וגם בהו"א דמוקי מתניתן כר"י ויליף שאור דאכילה משאור דראי' א"ש דהא לא אסור לר"י חמץ של נכרי כלל אפילו בתוך זמנו א"כ שפיר קאמר משעה שאסור באכילה דהיינו של ישראל אסור בהנאה אלא לשיטת תוס' דגם קודם שהדר עכ"פ באכילה אסור מה"ת גם לר"י ורק בהנאה מותר א"כ לא שייך שפיר משעה שאסור באכילה דהא משכחת חמץ של נכרי דאסור באכילה

ומותר בהנאה ומזה הוכחה לרש"י דגם בתוך זמנו מותר באכילה מה"ת אבל לפי האמת א"ש במורווח גם לתוס' ומיושב שפיר שיטת הר"ן ע"ד נכון.

ועוד עלה בדעתי לישב לפום רהיטא די"ל הא דקאמר בברייתא משעה שאסור באכילה אסור בהנאה מדרבנן קאמר משו"ה קאמר ומשעה שאסר ולא קאמר משמע שעובר בלאו באכילה כאשר ראיתי מי שמדקדק זה ולפ"ז לא קשה על הר"ן אע"ג דלפני זמנו גם לר"ש אסור באכילה ובהנאה אבל לאחר זמנו דלא קניס רק בחמץ של ישראל אבל של גוי מותר א"כ לאו בכל ענין איירי דבתוך זמנו ל"ש חמץ של ישראל ול"ש חמץ של נכרי אסור משא"כ לאחר זמנו וא"ש ג"כ לבעה"מ שסבר דלר"ש לפני זמנו גם באכילה מותר מדרבנן ועיין בבעה"מ במקומו בפ' כל שעה מה שמתרץ הא דלא קאמר אתאן לר"ש ולפמ"ש א"ש משום דלאחר זמנו דלא שווים חמץ של נכרי של ישראל לא אוקמי כר"ש אלא שזה טעותא דאי מדרבנן קאמר א"כ לא אתאן גם כן כר"י דהא לר"י אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ואיכא שעה חמש דאינו אוכל ומאכיל והיכי קאמר משעה דאסור באכילה אסור בהנאה וא"ל משעה שאסור באכילה מה"ת אסור בהנאה מדרבנן זה ג"כ א"א דהא איכא תחילת שיש דמותר מה"ת באכילה ואסור בהנאה וע"כ לא איירי מאיסור דרבנן אלא מאיסור תורה ותמוה לי טובא על דברי שעה"מ בפ"א שם שהקשה על דברי הרא"ם דנראה מדבריו דלחזקי' רק בתוך זמנו אסור בהנאה דלא יאכל מיירי בתוך זמנו דא"כ קשה לחזקי' מהא דקאמר משעה דאסור באכילה אסור בהנאה וכתב דליכא למימר דמשעה שאסור באכילה אסור בהנאה היינו מדרבנן וס"ל לחזקי' דמדרבנן אסור משום שמא יאכלנה דא"כ קשה אמאי לא מוקי לה נמי כר"ש דהא לפי דעת הרא"ם אסור בהנאה מדרבנן וע"כ צ"ל דתלמודא סבר דמשעה שאסור באכילה מדאורייתא קאמר והדרי הקושי' ובמח"כ דברים אלו אין להם שחר ובפשוט הי' יכול לומר דא"א לומר מדרבנן קאמר דא"כ האיכא חמש דאסור באכילה ומותר בהנאה וע"כ מדאורייתא קאמר וצ"ע ויש להאריך עוד ואין הזמן מספיק והי' זה לך שלום וברכה רבך חפץ בהצלחתך. פה פרעסבורג י"א למבנ"י קדושים תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סה

שלום וכ"ט לידידי הרב הגאון הישיש חו"ב המפורסים כקש"ת מו"ה ישוע ברוך רייניטץ אב"ד דק"ק טשעטשאוויטץ יע"א.

ראיתי במכתבו על דבר מי שמכר כלים שלו לנכרי בערב פסח בשביל חמץ שאם יחזור ויקנה להנכרי לאחר הפסח אי צריכין טבילה כמ"ש תוס' ע"ז ע"ה בד"ה אי וכו' והמוכר

כלי לנכרי וחזר ולקח ממנו צריך טבילה כיון שנקרא על שם נכרי ומצדד הדר"ג ופתח בכח דהיתרא די"ל דאין צריך טבילה מתרי ותלת טעמא והעיקר משום לדידן שמוכרים הכלים בזול וידוע שיחזור הנכרי לאחר הפסח כמו שרגיל וא"כ אע"ג דהוי מכירה גמורה י"ל דעכ"פ אין שמו של נכרי עליו ובכלי מדין צריך להיות שמו עליו כמ"ש בתוס'.

ולכאורה רציתי לומר מלבד דאין זה מוסכם מכל הפוסקים דצריך דוקא להיות שמו עליו דהא כתבו תוס' דמה"ט אע"ג דאומן קונה בשבח כלי לא צריך טבילה משום דאין שמו עליו ושאר פוסקים פליגו בזה ועיין ברא"ש דסבר אי אומן קונה בשבח כלי צריך טבילה וא"כ לדידהו אין צריך שמו עליו ועיין בטור יו"ד סי' ק"כ גם כתוס' י"ל דוקא באומן כתבו זה דאין שמו עליו משום דאינו דומה לגמרי לכלי מדין דהוי שמו עליו והכלים היו של הנכרים משא"כ אף אם אומן קונה בשבח כלי מ"מ כמשלם לו שכרו צריך להחזיר הכלים הבעלים ואין שמו של אומן עליו כה"ג אין צריך טבילה משא"כ במכירה גמורה והוחלט לגמרי לבעלים לא תלי' בשמו עליו אלא ממה שכתבו תוס' דאם חזר ולקח הכלי מנכרי שמכרו לו צריך טבילה כיון שנקרא על שם נכרי למאי צריכי לומר לומר כיון שנקרא על שם נכרי אף דהוי מכירה גמורה קודם שלקחו משמע מדבריהם אף במכירה גמורה נמי צריך להיות דוקא להיות שמו של נכרי עליו וא"כ במוכר כלי חמץ לנכרי אע"ג דהוי מכירה גמורה אם לא נקרא שמו של נכרי עליו פטור מטבילה וכמו שצידד מעכ"ת נ"י ובשו"ת מוהר"ש הלוי ח"מ סי"ד הובא בקצה"ח סי' ש"ו הוכיח מדברי תוס' אלו הא דאומן קונה בשבח כלי לאו דקונה השבח לחוד אלא דקונה ג"כ גוף הכלי דאל"ה למאי צריכין תוס' לומר משום דאין שמו עליו תיפוק ליה משום דגוף הכלי לעולם הוא של ישראל ומהיכי תיתי דחייב טבילה אפילו למ"ד דאומן קונה בשבח כלי כיון דלא קנה גוף הכלי יע"ש משמע אף בקנה ג"כ גוף הכלי פטור משום דאין שמו עליו אבל עדין יש לומר כמו שחילקתי דוקא באומן שאין לו קנין גמור בהכלי דצריך להחזירו לבעליו לאחר שיתן שכרו לישראל משא"כ במכירה גמורה.

וראיתי בתה"ד סי' ש"ט דנוכל לומר דאף הגאונים המצריכים טבילה לכלי שתיקנו אומן גוי לישראל מטעם דאומן קונה בשבח כלי מודים דלא קונה אומן רק נגד השבח ואפ"ה צריך טבילה משום שבח ואהא פליגו שאר הגאונים וכתבו שאין צריך טבילה שאין שם הגוי עליו משום האי שבח דאי נימא דאומן קונם בשבח כלי גם גוף הכלי א"כ אמאי אין שם הגוי עליו יע"ש ומדבריו שכתב אמאי אין שם הגוי עליו משמע דבכל כלי שיש לו קנין בגוף הכלי שם הגוי עליו ודוקא משום דאין לו קנין אלא בשבח הכלי לחוד אין שם הגוי עליו וא"כ בחמץ דיש לו קנין גמור בגוף החמץ בודאי נקרא שם הגוי עליו וק"ו

הוא משבח כלי אע"ג דצריך להחזיר לו הכלי אף אם יש לו ג"כ קנין בגוף הכלי וכ"ש במכירה גמורה דאין צריך להחזיר לו בודאי שמו עליו ועיין ברמ"א סעי"א שהביא בשם או"ה ישראל שגנבו או גזלו ממנו כליו והוחזרו לו אין צריך טבילה והטעם משום דבגנב או גזלן אע"פ שנתייאשו לגמרי מאחר שאינם רשאים להחזיק בו בפרסום לא נקרא שם העכו"ם עליו דאין צריך טבילה יע"ש ונשמע מיני' תרתי דאף בקונה לגמרי כמו בגנב וגזלן שקנאו לגמרי לאחר יאוש מ"מ צריך ג"כ שיהי' נקרא שמו עליו וגם לפי תה"ד דאם קונה גוף הכלי ממילא שם הגוי עליו שאני גנב וגזלן שאין רשאים להחזיק בו בפרסם אין נקרא שמו עליו משא"כ באומן כל זמן שלא נתן לו שכרו ובמשכנתא שכתבו תוספות הממשכן כלי לנכרי וחזר ופדה אין צריך טבילה לענין הא ודאי לא הוי כזביני וכתבו הפוסקים אפילו בדעתו לשקועי' ופדה לבסוף נמי י"ל מה"ט כיון דאין לגוי קנין במשכן של ישראל ויכול לפדותו ג"כ אין צריך טבילה משא"כ בנכרי הממשכן אצל ישראל אע"ג דג"כ אין לו קנין בהמשכן ולא עדיף משכירה ושאולה דפטור מן הטבילה מ"מ חייב ועיין במהרש"א שם.

ובמג"א סי' תמ"א כתב הטעם דמשכן של נכרי אצל ישראל צריך טבילה בדעתו לשקועי' אע"ג דלענין חמץ לא עבר ומותר לאחר הפסח היינו משום דנקרא שמו של ישראל על משכן הכלי ומשו"ה צריך טבילה יע"ש ובודאי לפי האי טעמא דמג"א לא צריך טבילה רק מדרבנן במשכן של נכרי אפילו בדעתו לשקועי' אלא שצ"ע דא"כ בספק שכתב הטור סי' ס"כ דצריך טבילה בלא ברכה ולשאר פוסקים אף בידעינן בודאי שאין דעתו לשקועי' והספק רק אי משכן כזביני והרמב"ם פסק לקולא וכתב הר"ן דטעמא משום להרמב"ם דכל טבילת כלים רק דרבנן הוי ספק דרבנן ולהטור דהוי מה"ת משו"ה פסק בספק להחמיר ולדברי המג"א דאף בדעת לשקועי' צריך טבילה משום דשמו של ישראל עליו וזה ודאי רק דרבנן א"כ גם לטור קשה למה פסק לחומרא וכיון דבמשכן אף בדעתו לשקועי' הוי רק מדרבנן וצ"ע כעת.

ונבוא לנדון דידן לאחר הקדמת הדברים שהדר"ג מצדד עוד לפי דברי הט"ז או"ח סי' תמ"ח דלא מהני המכירה אם מכר הנכרי החמץ לישראל אחר וצריך למכור דוקא לישראל שקנה ממנו משום דהוי כמוכר לו על תנאי שלא ימכור החמץ לישראל אחר וכתב מע"כ לפ"ז עדיין החמץ אגיד גבי ישראל מצד התנאי ולא נתק לגמרי מקדושת ישראל ואין צריך טבילה ומה"ט רצה לומר אפילו הנכרי לא קיים התנאי ומכרו לישראל אחר ג"כ יש לדון אי ישראל השני צריך לטבול משום דעדין אגוד לגבי בעלים ישראל ולא נפיק מקדושתו ובמח"כ לא הי' צריך לזה דאפילו אי אמרינן דלא אגיד לגבי ישראל

ראשון והוי מכירה גמורה לנכרי אם חזר ולקחה בעלים הראשונים בחזרה ממנו אם מכרו לישראל אחר לא צריך טבילה דהא לא מהני המכירה לישראל אחר כלל אי משום התנאי כמ"ש הט"ז או מטעם שכתב המג"א דלדידי' אפקרי' ולכ"ע לא אפקרי' ועיין במחצית השקל מה שכתב לפרש דברי המג"א מטעם שכתב הט"ז ועיין בח"ס יו"ד שי"ז שמפרש דבריו או מטעם שכתב בשו"ת משאת בנימן סימ"ג דאתני' עלה מדין מערופיא דיוצא בדיינים ולכ"ע המכירה לא מהני אפילו בדיעבד לישראל אחר וממילא דלא צריך טבילה במכרו לישראל אחר אבל במכרו לחזרה לאותו ישראל שמכרו לו אז יש לדון אם צריכין טבילה דאף הנכרי הוי קנין גמור ואם אינו רוצה לו לא יכול לתבעו בדין כמ"ש המג"א ולא אגיד לגבי הישראל כלל כיון דלא יכול לתבעו אם אינו רוצה להחזירה ומשום דהוי מכירה על תנאי דלא ימכרנה לישראל אחר לא מקרי שעדיין הוא ברשות ישראל וכדומה גבי גט שצריך שלא יהי' אגיד בשום דבר וצריך שיהי' כורת לגמרי מ"מ מהני תנאי וגם מקרי שמו של נכרי עליו אע"ג דאמרינן שיחזור לו כיון דמ"מ ברשות הגוי הוא ותלי' ברצונו להחזיר לו ואם לא רצה נתקיים המקח ולא יכול לתבעו בדין בודאי נקרא שמו עליו.

שוב ראיתי בשו"ת שיבת ציון שהביא שטר מכירת חמץ מה שתיקן אביו בעל נוב"י בהסכמת בית דינו הגדול ז"ל ובסי' י"א כתב והנה פרטנו כל מה שבחדר אוכלין ומשקין ולא כתבנו סתם כל מה שבחדר משום שלפעמים יש בחדר ההוא כלי מתכות אי כלי זכוכית או כלי חרס מצופים באבר ואם ימכור כל זה להאינו ישראל ויקנה מהא"י אחר הפסח יהי' צריך טבילה מחדש וכן בשו"ת קדוש זקני בעל ח"ס זצ"ל באו"ח סי' ק"ט כתב בתוך ד"ה אמנם מפני כן בנוסחא שטר מכירת חמץ המפורסם בידי תלמידינו כתבנו ע"פ מ"ו הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל שאינו מוכר אלא החמץ הנדבק בדופני הכלים ולא הכלים עצמם דא"כ כל כלי מתכות צריכין טבילה אחר הפסח כשיחזור ישראל ויקנה מהגוי וכן בספר חכמת אדם דלא ימכור היורות משום דצריך אח"כ להטבילן ובודאי אלו ראה הדר"ג נ"ו דהני גאונים כתבו בפשיטות דצריך טבילה לא הי' דעתו נוטה להקל להלכה מכ"ש למעשה והי' זה לו שלום וברכה ידידו הכותב וחותם וה' שנותיו יאריך הכ"ד. פה פרעסבורג לסדר כי ברוך הוא. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סו

שלום וברכה לאהובי תלמידי המופלג מורג חרוץ ובקי יפ"ת כש"ת מו"ה דוד יהודא בוים נ"י יושב על התורה בק"ק ניישטאדל יע"א.

אחדש"ה ראיתי דברי תורה אשר כתבת בסוגי' דהרהינו פסחים ל"א מגילה עבה מלאה מזה ומזה כתובה ויען כי אני טרוד מאוד בענינים שונים לא באתי כעת רק לעורר על איזה דברים ובתוכו תמצא תשובה על הדברים שכתבת וראשית דבר על מה שכתב הרמב"ם בפ"ד מה' חו"מ שצריך שיגיע הזמן קודם הפסח דוקא וגם מעכשיו והרהינו, וכבר עמדו עליו הר"ן והרא"ש והה"מ כתב בשהגיע הזמן לאחר הפסח לא מהני מעכשיו משום הואיל ואיבעי לפדותו הוי כשלו ובב"ח מישב שיטת הראשונים דאף בהגיע הזמן אחר הפסח איירי הא דלא אמרינן הואיל כמו דאמרינן דעבר משום בל יראה משום הואיל דאבעי מתשול עלה דהיינו דוקא בפסח עצמו לעבור עליו אבל לאחר הפסח לאסור אותו בהנאה לא אמרינן הואיל והפר"ח תמה עליו כיון דלאחר הפסח לא אסור החמץ אלא משום קנסא דעבר על ב"י וב"י אלמא דכל חמץ שעבר עליו אסור בהנאה יע"ש.

ותמוה כי באמת זה פלוגתא בירושלמי בחמץ של נכרי וקיבל עליו אחריות אי אסור בהנאה דר"י סבר דמותר ור' יוסי סבר דאסור יאמר חמץ של נכרי הוא וישראל הוא דעבר עליה ועיין במפרש שם דיהיב טעמא ר' יוסי לאסורי ונדחק בפירושו ובח"י סי' ת"מ הגרסא ר"י מותר וטעמא כיון דחמצו של נכרי וישראל הוא דעבר עליה לא קנסינן לאסור חמצו של נכרי וא"כ גם אי עבר על חמץ משום הואיל ועיקר החמץ של הקדש או של נכרי נמי תלי' בהך פלוגתא דר"י ור"י דשייך נמי האי טעמא כמו באחריות כיון דגוף החמץ לאו שלו הוא רק עבר עליה לא קנסינן שם אחרים ותמוה על הב"ח דפשיטא ליה דלא קנסינן אי עבר משום הואיל וביותר הפר"ח שכתב ואין זה כלום דחמץ של נכרי שקבל ישראל אחריות אסור לא"ה ותמה עליו כיון שגוף החמץ של גוי לא שייך לאסור בהנאה ומתוס' אין ראי' דמשכון שאני כיון שהמשכון קנוי מיהא לישראל לשיעבור ואפותיקו שייך למקנסי' משא"כ בפקדון גמור ושוב הביא הפלוגתא בירושלמי יע"ש וא"כ י"ל דגם מדברי הרא"ש לא מוכח דאסור באחריות גם לאה"פ דוקא במשכון שקנו לישראל עכ"פ לשיעבוד אבל בפקדון גמור י"ל דגם הרא"ש מודה שמותר ולא קנסינן וממילא ליכא סתירה בדברי ח"י בסי' ת"מ דלא כתב אלא בפקדון דמותר משא"כ בסי' תל"א דאיירי בהלואה שפיר מסכים דצריך הרהינו משום אחריות ובפנ"י שם כתב דאפשר מאן דאוסר היינו דוקא באכילה ולא בהנאה וכן מוכח מדברי הראב"ן הובא באליה רבה דסבר בחמץ של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות אסור רק באכילה ומוקי מתניתן דחמץ של נכרי מותר בתנאה בישראל קיבל עליו אחריות והטעם נ"ל דהא אומרים באסורי הנאה הרי שלך לפניך ואם החמץ בעין אף שאסור בהנאה מ"מ יכול לומר הרי שלך לפניך כמבואר במג"א וא"כ מאי הועילו חכמים ומה אהני קנסם דהא יכול להחזירו

להנכרי ולא קנסו באמת רק באכילה וסבר הראב"ן כמ"ש בפנ"י דלא פליגו בירושלמי דר' יוסי דאמר אסור יהיב טעמא לאסור ולדינא יש לצדד להקל בפקדון בקבלת אחריות להתיר בהנאה כיון שיש סוברים דגם הרא"ש ותוס' מודים להתיר בפקדון אבל במשכן יש להחמיר כאשר כתבתי די"ל דגם הח"י מחמיר כרא"ש במשכון משום דישראל יש לו ג"כ שיעבוד עליו וכ"ש בנכרי שהלוה לישראל על חמצו דכתב הרא"ש דצריך הרהינו משום אחריות שהתנאי הוא שאם לא יפדה יהי' להנכרי למפרע ואם נאנס נתבטל הקנין כמ"ש המג"א סק"ג א"כ ה"נ כשנאסר בהנאה מחמת אחריות נתבטל הקנין ונעשה של ישראל אסור לסלק דמי חובו באיסור הנאה והוי כקנס לישראל בשלו משא"כ כשהוא בידי נכרי אף אם נאסור אותו בהנאה מחמת שהישראל חייב באונס המשכן מ"מ יכול לומר לו הרי שלך לפניך ואינו מחויב לפדותו מיד נכרי משא"כ כשהחמץ בבית ישראל דאסור לישראל לסלק חובו באיסור הנאה ומהני קנסא לישראל משא"כ בפקדון שהוא של נכרי לגמרי וי"ל דכה"ג הרא"ש מודה דלא נאסר בהנאה דלא אהני קנסא דיכול לומר שלך לפניך אבל צריך לבער משום אחריות אבל לאחר הפסח מותר שוב ראיתי מה שכתב המקור חיים בסי' תמ"א ועיין.

וראיתי מה שכתב לישב הרמב"ם דצריך שהגיע הזמן קודם פסח מקושי' הרא"ש ניחא לפי מה שמבואר בחו"מ סי' ק' פלוגתא בהראשונים אם גם בקבע לו זמן פרעון אם לא פרע בזמנו אי נותנין לו עוד זמן שלשים יום והרמב"ם סבר בפ"ב מה' מו"ל דגם בקבע לו זמן נותנין לו עוד זמן ור"ח סבר דוקא בסתם הלואה נותנין לו עוד זמן משא"כ בקבע לו זמן בשעת הלואה והנמוק"י בסוף בב"מ הביא ראיות ר"ח מהא דאביי כיון דמטי זמניה ולא פרעי' איגלאי מלתא למפרע דמעיקרא ברשותי' הוי קאי ופלפלת והעלית לשיטת הרמב"ם דגם בקבע לו זמן נותנין לו ג"כ זמן אחר מוכרח לומר דבהגיע הזמן קודם פסח אם תדייק יותר תראה בעצמך דבריך אלו מרפסין איגרי' ואין להם שחר כלל ורק זאת אעורר אותך כי מדבריך נראה שרק לאביי הוכיח ר"ח בקבע זמן לא יהבינן ליה עוד זמן אחר ולא לרבא אבל לפי מה שהביא בעל התרומות שער ג' בשם ר"ח מרבא דאמר אישתכח דהשתא קא קני ג"כ ראיותו ור"ח דייק מלישנא דאביי דאמר כיון דמטא זמני' ולא פרעי' וכן נמי רבא דאמר דהשתא קא קני משמע דמיד שלא פרע קא קנו ולדברי הרמב"ם אין זה ראי' דיש כמה אופנים דלא יהבינן ללוה זמן אחר עוד על שעת פרעון וג"כ זה דוקא אם הלוה מבקש שיתנו לו זמן עד שיהי' לו כסף או מטלטלין לשלם אבל בסתמא לא ויש להאריך אבל אסתבר בזה כי טרוד אני בשאר ענינים והנני רבך חפץ

בהצלחתך וטובך. פה פרעסבורג ערב חג שבועות יום מתן תורתנו. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סז

שלום לך תלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ מלא וגדיש בע"פ ווחיק מלא עתיק מו"ה דוד יהודא בוים שי' בק"ק עיר חדשה יע"א.

קבלתי קונטרסך כתובה מזה ומזה בדברי חדושים בסוגי' דהואיל ושמחתי כי ראיתי כי אתה יושב באוהל התורה בעיון להעמיק בדברי הש"ס ופוסקים והעלית דברים נכונים בישוב כמה דברים ואף שיש לפלפל עליהם אבל עיקרן של דברים נאמרים בפלפול זך וישר הולך וראשית דברים נאמרים בדברי הרי"ף שכבר תמהו עליו ברא"ש ור"ן בסוגיא במה שכתב דהלכה כר"א משום דר' קאי כותיה והלכה כמותו ועוד כיון דפסקינן כר"א כדפסק שמואל והא דר"א שייך באידך דר"א דהסל מצרפן וקשה דהא הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו וב"ב ור"י פליגו על ר"א ועוד האיך שייך הא דר"א לאידך דר"א ועיין ברא"ש שנדחק לפרש זאת ובהשקפה ראשונה אמרתי דכונת הרי"ף בזה להזהר מקושי' הר"ן דהלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו דהא בן בתירא נמי לית ליה הואיל כדכתוב בר"ן על זה מוסיף הרי"ף דזה ר"א שייך לאידך דר"א דהסל מצרפן וא"כ י"ל דה"ט דב"ב דלא קאמר כר"א דלא יקרא לה שם עד שתאפה משום דאז צריך לצרפן להפריש חלה אבל ב"ב י"ל דלא סבר הסל מצרפן אבל סבר ג"כ הואיל ומה"ט עבר עליה וצריך להטיל לצונן וכיון דגם ב"ב סבר כר"א דאמרינן הואיל א"כ שפיר הלכה כרבי דפסק כר"א דאף ב"ב לא פליג לענין הואיל רק דלית ליה סל מצרפן ובזה פסק שמואל הלכה כר"א כן אמרתי והא דהקשה הר"ן עוד על הא דקאמר הרי"ף הואיל ואי בעי מתשיל דלמא טעמא דר"א משום דטובת הנאה ממון כדמסיק רש"י לבסוף זה בקל יש לתרץ לפי מה שכבר כתב בשאגת ארי' דהא בש"ס קדושין קאמר דגם רבי סבר ט"ה אינו ממון ורבי קאמר הלכה כר"א ואי כרש"י דטעמא דר"א דעבר משום ט"ה ממון והא רבי לית ליה ט"ה ממון ונדחק לרש"י דרבי לאו לכולי מלתא קאמר כר"א דמותר אלא לענין הא דמתיר דר"א לאפות משום הואיל אבל לרבי דמתיר דמ"ה אינו ממון באמת אינו עובר וכבר כתב בש"א דזה דוחק גדול ע"כ סבר הרי"ף דע"כ דטעמא דר"א משום הואיל ושפיר קאמר רבי הלכה כר"א גם לענין עובר עליו ושוב מצאתי בפר"ח סי' תנ"ז שתירץ כן דברי הרי"ף דגם ב"ב סבר הואיל אלא דלית ליה סל מצרפן אלא שהר"ן הרגיש ג"כ בזה שי"ל כן ומשו"ה הקשה ג"כ דא"ל דב"ב סבר דאין סל מצרפן דהא לא צריך לצירוף סל בלש שיעור חלה תחילה ורק בלא הי' בתחילה שיעור חלה צריך צירוף סל יע"ש.

ונ"ל דכונת הרי"ף דשמואל פסק לקמן כר"א דסל מצרפן וצריך להבין כיון דר"י חולק וסבר דוקא תנור מצרף למה פסק שמואל כר"א דהא בכל מקום הלכה כר"י נגד ר"א וע"כ צ"ל משום דרבי פסק כר"א וא"א לומר כר"א אי לא דסל מצרפן ומשו"ה פסק שמואל הלכה כר"א ומוכח דגם בלש שיעור חלה תחילה נמי צריך צירוף סל דאל"כ לא מוכח מרבי מידי דסבר סל מצרפן והוכיח הרי"ף מדפסק שמואל כר"א וה"ט משום דרבי פסק כר"א ע"כ דגם בלש שיעור חלה צריך צירוף סל ושפיר קאמר הרי"ף דהא דר"א שייך לאידך דר"א ופסק שמואל דהסל מצרפן וע"כ משום דפסק כרבי וש"מ דשמואל הלכה כרבי סבר וממילא לא קשה דאין למדין הלכה מפי גמרא וגם דאין הלכה כרבי מחביריו דהא שמואל פסק כרבי והלכה כשמואל ואף אי ב"ב סבר כר"י ולית ליה הואיל או דלית לית סל מצרפן מ"מ כיון דמוכח שמואל דסבר סל מצרפן דהלכה כרבי הלכתא כותי' ועיין בסוגי' דזה וזה גורם דף כ"ז דפסק שמואל כרבי דיש שבח עצים בפת דלא כחכמים וקאמר הש"ס שם טעמא דשמואל דבעלמא סבר שמואל הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ובהא אפילו מחביריו וגם הכא סבר שמואל הלכה כרבי בזה דפסק כר"א ואפילו מחביריו אלא דקשה לי מש"ס נדה דף ז' דקאמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר"א בארבע ומקשה ש"ס שם והאיכא טובא ומשני כי אמר שמואל הלכה כר"א בד' היינו בסדר טהרות אבל בשאר סדרים איכא טובא וה"נ מסתברא דתנן ר"א אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ומאי אולמי' דהאי מהאי משום דקאי רבי אלעזר כותי' יע"ש.

וא"כ א"א לומר דטעמא דשמואל דפסק כר"א דסל מצרפן משום דרבי פסק כר"א וגם בשיעור חלה צריך צירוף סל דא"כ עדיין קשה ומאי אולמי' האי דסל מצרפן מהא דמלמדין את הקטנה שתמאן בו דהא גם בסל מצרפן קאי רבי כוותי' וע"כ צ"ל מהא דפסק רבי כוותי' דר"א לא מוכח דסל מצרפן ורק בלא לש שיעור חלה צריך צירוף סל ושפיר מוכח דשמואל פסק כר"א אף דלא קאי תנא כוותי' ואף שי"ל דהרי"ף סבר מצד הסברא דגם בלש שיעור חלה להפריש אח"כ צריך צירוף סל וא"ש הא דנדה דמרבי דפסק כר"א אין ראיי' כ"כ להא דפסק שמואל כר"א אף בלא לש שיעור חלה דהא עיקר הפלוגתא בלא לש איירי והוי רבותא יותר בלא לש מלש שיעור והי' א"ש הא דמביא בנדה שם הא דשמואל סבר הלכה כר"א אף בלא לש ורבי דפסק איירי בלש ועכ"פ מצריך צריך שמואל לאשמעינן כדמקשה גם הש"ס שם דא"א לומר דמשום דר' אלעזר קאי כוותי' במלמדין את הקטנה למאן משום דמצריך צריכי ולא דמיין לאהדדי מ"מ קשה כיון דע"כ מוכח מסוגי' דנדה דאינו דומה לש שיעור חלה ללא לש שיעור חלה

ועכ"פ מצריך צריכי דאל"כ קשה דהא רבי פסק הלכה כר"א וקאי כותי' דשמואל ג"כ בסל מצרפן א"כ מנ"ל לרי"ף לחדש ולומר דגם בשיעור חלה צריך צירוף סל כיון דמשם מוכח דע"כ יש חילוק והראשונים הקשו על הרי"ף רק משום דלא מצינו צירוף סל רק בלא לש שיעור חלה משום דמתניתן בכך איירי וגם דלא מייתי הך דר"א אלא אהני נשי דליישי קפיזא קפיזא וביותר הי' להם להקשות וקשה על הרי"ף מסוגי' מפורשת דנדה דע"כ יש חילוק ואין לדמות אהדדי ומנ"ל לרי"ף לחדש מדעתו ממה דמוכח מהש"ס בפירוש דיש חילוק ולא דמיין אהדדי בלש שיעור ללא לש שיעור חלה וצ"ע רב לדעתי.

ועוד ראיתי שעמדת לתרץ דברי הרמב"ם שכתב בפ"ח מהל' תמידין דמה"ט אין שתי לחם נאפות ביו"ט משום דכתיב לכם ולא לגבוה והא טעם זה קאמר ומתרץ לר"ח דסבר צרכי שבת נעשין ביו"ט אבל לרבה בלא"ה א"ש דלא שייך הואיל ונ"ל דהנה תוס' בד"ה ואי אמרת וכו' כתבו דקושי' הש"ס מלחם הפנים ושתי לחם הוא משום דלרב חסדא דלא צריך שמחת יו"ט דוקא וגם לצרכי שבת מותר א"כ גם לה"פ ושתי לחם אע"ג דשייך לשבת יהי' מותר אבל לרבה א"ש דצריך להיות עיקר לשמחת יו"ט דוקא בלחה"פ עיקר לשבת ובשתי לחם עיקרו משום זבח אע"ג דנאכל עוד באותו יום מ"מ עיקרו משום זבח יע"ש ונ"ל דודאי אי אמרינן מתוך ביו"ט ולא צריך רק צורך קצת בודאי אף דהעיקר משום זבח גם זה מקרי צורך קצת דהא סוף כל סוף יאכל השתי לחם באותו יום אף דלא אמרינן הואיל מ"מ צורך קצת מקרי עכ"פ אלא לרבה א"ש דהא רבה לית ליה מתוך כלל ורק משום הואיל יהי' מותר זה לא אמרינן כיון דאין העיקר משום שמחת יו"ט אבל לדידן דאמרינן מתוך ועיין בראשונים ואחרונים שכתבו דאף הרמב"ם סבר מתוך משו"ה צריך להביא הקרא דלכם ולא לגבוה למעט דלא אמרינן בזה מתוך דמיעטו קרא בפירוש וא"ש ג"כ הא דלא הביא ג"כ הרמב"ם גבי לחה"פ בפ"ה והל' תמידין טעמא דלכם ולא לגבוה אלא דלחם הפנים דליכא צורך כלל ביו"ט דהא נאכלת בשבת והואיל לא שייך לא צריך קרא למעט אבל בשתי לחם דאיכא עכ"פ צורך הדיוט ג"כ אע"ג דעיקרן לשם זבח מ"מ נאכלת ביו"ט והוי עכ"פ צורך קצת ולזה דוקא צריך טעם דלכם ולא לגבוה ועיין כי הקצרתי.

ובתוס' ד"ה לא תקרא לה שם כתבו דמה"ט אין שורפין תרומה טמאה אע"ג דיכול להנות משום דעיקרן שריפה משום יגבוה' והוי כמו נדרים ונדבות דאין קריבין ביו"ט וממעטינן מלכם ולא לגבוה ור"י כתב דמשום גזירה אטו שלא לצורך ובתוס' שבת כ"ד כתבו דגזרינן תרומה אטו קדשים ולא אטו תרומה שלא לצורך משום דלא שכיח שישרף תרומה שלא לצורך ומשו"ה קאמר הש"ס שם משום דאין שורפין קדשים ביו"ט וכבר

הרגיש בצל"ח בסתירת תוס', ולפי דעתי יש לישב קושי' תוספות בשבת בפשוט דהא אי אמרינן הואיל אי מקלעי אורחים א"כ גם בשורף תרומה שלא לצורך ליכא מלאכה דאורייתא דהא אף אי הוא שורף שלא לצורך י"ל הואיל ומקלעי אורחים ויהנה ממנו בשעת שריפה ואין לוקין עכ"פ והוי רק איסור דרבנן דאף בהואיל עכ"פ איסור מדרבנן הוא דמה"ט אין אופין מיו"ט לחול לרבה משו"ה לא גזרינן אטו שלא לצורך דעכ"פ חזי לאורחים ומשו"ה קאמר הש"ס לפי שאין שורפין קדשים ובקדשים דלא יכול להנות כלל הוי דאורייתא שלא לצורך וגזרינן תרומה אטו קדשים ואף די"ל בסמוך לחשיכה לא אמרינן הואיל דמקלעי אורחים כמ"ש תוס' מ"מ משום זה לא גזרינן דישרוף סמוך לחשיכה ועיין בפנ"י ביצה דכתב דמה"ט אמר רב אשי דטעמא דעירוב תבשילין משום דיאמרו דאין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול ולא קאמר משום דלא יאפה מיו"ט לשבת סמוך לחשיכה דלא שייך הואיל משום דלא שכיח סמוך לחשיכה יע"ש ולתוס' צריך לומר דסברו דגם בשביל דרבנן גזרינן במילתא דשכיח כמ"ש הרמב"ן במלחמות דגם רב אשי דאמר משום דאין אופין מיו"ט לחול אע"ג דהוי דרבנן דלרבה דאמרינן הואיל מ"מ גזרינן אף בשביל דרבנן היכי דשכיח כדמצינו בכמה מקומות משו"ה כתב תוספות שבת דאין לגזור אטו שלא צורך דלא שכיח שיבער שלא לצורך משא"כ כאן בפסחים כתבו משום שלא לצורך דשכיח שישרף כדי שלא יבוא לידי איסור בל יראה כמ"ש בצל"ח וזה כדברי הרמב"ן מ"מ לתירוצי לא צריכין לכל זה דטעמא דלא גזרינן אטו תרומה שלא לצורך משום דאמרינן הואיל ורק משום דגזירה דקדשים גזרינן ועיין.

ועוד אדבר בדברי תוס' דהקשו מאי פריך כתישה ביו"ט מי שרי דהא מה"ט דחרישה שרי משום הואיל ה"נ כתישה ועוד דהא אין עשה דוחה עשה ול"ת ואין שריפת קדשים דוחה יו"ט כדיליף מקראי והנה קושי' תוספות להני דאמרי דיליף מקראי יש לישב בפשוט לפי מה שכתב תוספות בשבת וביבמות הא דלא יליף מהא דאין שורפין קדשים ביו"ט דאין עשה דוחה ל"ת משום דאפשר לקיים למחר וכן כתב רש"י בשבת בפירוש דממעטינן במילה שלא בזמנו משום דאפשר למול למחר וכן קדשים אפשר לשרוף למחר משמע דלא ילפינן משריפת קדשים רק מה דאפשר לקיים למחר אבל כאן בכיסוי דכתב תוספות דמיירי שאם ימתין ינגב הדם א"כ א"א לקיים רק ע"י הדחיות הל"ת לא ילפינן מקדשים דאין שורפין דשאני התם דאפשר אח"כ ועיין בתוספות שבת כ"ד ובמהר"ם לובלין שם ונדחק.

ועוד י"ל כיון דעשה דוחה ל"ת ורק דילפינן מקרא דלא דחי ל"ת די"ט אין לוקין עליו דהוי רק לאו הבא מכלל עשה כמ"ש תוס' בסוגי' דמתוך דמשום הכי אין לוקין לב"ה בעולת

נדבה אע"ג דממעטינן משום לכם ולא לגבוה לא אהדרי' לאיסורא קמא וכן מצאתי בט"א באבני מלואים מגילה אבל בצל"ח פסחים דף ק"כ כתב דרק למתוך אמרינן דהותרה ולא אהדרי' לאיסורא קמא משא"כ באין שורפין דהוי רק משום עשה דוחה ל"ת לא שייך לומר דהותר והוי כמו גיזה בפסולי מוקדשין וזה לכאורה ג"כ תלי' לשיטת תוס' דלא שייך בשריפת קדשים מתוך משא"כ לרש"י דאמרינן מתוך אף בשלא לצורך בלא"ה צריך קרא שלא לשרוף קדשים ועיין בפנ"י שבת שם, ומדברי תוס' כאן משמע כצל"ח דאמרינן בשריפת קדשים גם למאן דילפי מקראי אהדרי' והקשו שפיר גם לאלו מ"ד דילקו אחרישה משום דלא דחי אבל אי לא אמרינן אהדרי' י"ל דרב חסדא סבר כהני מ"ד ויו"ט לא הוי עשה ול"ת ומקשה שפיר דלא חייב אחרישה ופהת היה שביתת קולמסי רבך אוה"נ דו"ש. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סה ב

(**א.ה.** בטעות בדפוס מוספרו שני סימנים על שם אותו סימן לכן קראתיו ב)

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי ז"ר יפ"ת בעל פיפיות המאוה"ג כש"ת מו"ה דוד ליב זאלצער נ"י אב"ד דק"ק באטרקעס והגליל. (כעת הוא הגאון אבדק"ק האמאנא יע"א).

אחדש"ה את מכתבו קבלתי ע"נ עם פלפול בסוג' דמל"כ ומפני שהוצרכתי לילך אז לע"מ וויען לצורך ענין גדול לא יכולתי להשיב מפני הכבוד ומעת שחזרתי לביתי רבו עלי הטרדות ובפרט עתה בתחילת הזמן עת אסיפת העדרים והתחלת לימוד הלו"ת סוגי' עמוקה וגם עתה לא באתי בארוכה לפלפל בדבריו, אשר העלה לישב קושי' אאמו"ר מאוה"ג בכ"ס ק"ז מאי קדייק רבא מאבוה דשמואל דתוקע לשיר יצא דלמה סבר כראב"י דמצה דזה"ז דרבנן ותוס' כתבו דמשו"ה לא דייק רבא חברייתי פסחים דאכלו שלא במתכוין יצא משום מרור דרבנן א"כ גם מאבוה דשמואל לא מוכח דתוקע לשיר יצא וראיתי בתוך דבריו שכתב אי מצ"כ גם בקדשים צריך כוונה ובאמת מרמב"ן במלחמות ר"ה מוכח להיפוך שפסק להלכתא דמצ"כ וכתב דמר"י שבנתן מתן א' ליכא ראי' משום דקדשים שאני דלא צריך כוונה ומשו"ה ג"כ עובר בבל תוסיף בלי כוונה דהא שוחט קדשים לשם חולין כשר ועלו לבעלים לשם חובה ואפי' בחטאת יע"ש והנה משוחט קדשים סתם ליכא ראי' משום דשאני דסתמא לשמה קאי ומשו"ה הביא הרמב"ן אפילו לשם חולין נמי כשר ורק מתעסק פסול וכן במצוה לא מהני מתעסק אפי' למ"ד מצוות אין צ"כ אלא שדברי הרמב"ן תמוהים דהא בסוגי' ערוכה זבחים מ"ה ע"ב מוכח דאע"ג דכשר לשם חולין מ"מ אינו מרוצה וכן פסק הרמב"ם פ"טו מהל' פסהמ"ק ומצאתי

וראיתי בספר דרוש וחדוש רע"א זצ"ל בכתבים סי' מ"ד שעמד בתמי' זו וכתב שט"ס הוא ברמב"ן וצ"ל כשרים אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה ואפי' חטאת ג"כ כשר וכיון דכשר יש בלעבור בל תוסיף אף בלא כונה והנה כחלוקו של רמב"ן נוכח ג"כ מהרמב"ם שפסק כר"י במתן אחת ולעבור לא בעי כונה ופסק ג"כ מצ"כ בהל' שופר ולפי דברי הה"מ שמחלק בין מעשה וליכא מעשה ודווקא בשופר דתלי' בשמיעה ע"ש ניחא אבל לדברי הר"ן שכתב דוקא במידי דאכילה משום דנהנה ואפילו במעשה צ"כ א"כ מפני מה פסק כר"י דמתן אחת ולפי דברי הרי"ו הובא במג"א תשנ"א תלי' זה בזה אי מצ"כ גם בל תוסף צריך כונה וע"כ כחלוקו של הרמב"ן דשאני קדשים שכשרים אפי' לשם חולין.

ומה שכתב ג"כ בתירוץ האחר דמשו"ה דחי עשה ל"ת אע"ג דל"ת חמור דלוקין עליו דמשום דבעשה איכא ג"כ בל תגרע כמו שכ' הרשב"א פ"ק דר"ה אינו נכון לפי מה שכ' הרמב"ם שגם מי שהורה דבשר חיה מותר בחלב עובר נמי על בל תגרע מוכח שגם בל"ת עובר בבל תגרע כמו בעובר על מ"ע א"כ אכתי קשה אמאי דחי עשה ל"ת דחמור ועיין ברמב"ן פ' יתרו בטוב טעם ודעת מפני מה עשה דוחה ל"ת ואגב אומר על קושי' הטורי אבן לדברי הרשב"א שסובר שגם מ"ע אם מבטלה עובר בלא תגרע א"כ למ"ד לוקין על לאו שאין בו מעשה על כל מצות עשה יהי' חייב מלקות והנה קושיתו הוא ג"כ למ"ד לוקין על לאו שבכללות דהא לא תגרע לאו שבכללות הוא אלא שראיתי ברמב"ן פ' משפטים על קרא ובכל אשר אמרתי עליכם תשמרו שהביא דרשא דמכילתא לעשות כל מצות עשה באזהרה ולאו הוא וכתוב הרמב"ן שצ"ל שהוא לאו שבכללות שכולל כל מצות עשה וכה"ג שאינו מזכיר שם העבירה כלל כ"ע מודים שאין לוקין על לאו שבכללות וא"כ בל תגרע נמי כן הוא והא דקאמר אביי הישן בשמיני בסוכה ילקה צ"ל ע"כ מכות מרדות והרמב"ם בה' סנהדרין לא כתב שלוקין על בל תוסיף ולא תגרע מה"ט דהוי לאו שבכללות ועיין.

ואשר אני אחזה לישב הקושי' לפי מה שכבר העיר בפ"י בסוגי' על דברי התוס' שהקשו על רבא דלא קדייק מסוגי' דפסחים דהא על אבוהו דשמואל נמי קשה דלדייק מבריית' דאכלו שלא במתכוין יצא ותי' בפ"י משום די"ל דמרור לא מקרי נהנה משא"כ מצה ובאמת שמואל לא פסק כברייתא במרור רק כר"י דצריך כוונה ומצה שאני שנהנה וא"כ לרבא דסבר דליכא חילוק בין מצה לתוקע לשיר ולא סבר החילוק בין נהנה א"כ לרבא קשה דלדייק שמואל מברייתא דהא במרור שלא שייך שכן נהנה יצא וכ"ש במצה ולרבא באמת ליכא חילוק וע"כ צ"ל דאי מברייתא משום מרור דרבנן וקמ"ל אבוהו דשמואל אפי' במצה דאורייתא נמי ושפיר קדייק רבא לדידי' דליכא חלוק בין מצה ותוקע לשיר

דאפי' בדאורייתא נמי סבר שמואל מצות אצ"כ דאל"כ מאי קמ"ל דהא מברייתא מוכח כמ"ש תוס' לרבא וזה פשוט.

והנה בפסחים כתב תוס' דלא יכול רבא להביא ראי' מברייתא דאכלו שלא במתכוין משום דשאני מרור שכן נהנה וזה שלא כדברי פ"י דגם במרור שייך נהנה ובמהרש"א הקשה שם דהא עדיין קשה לרבא דאמר זאת אומרת ולא סבר החילוק שכן נהנה ונ"ל כונת תוס' דודאי יש לחלק בין נהנה כמו שמצינו במתעסק בחלבים ועריות אלא שבאמת בכפאו ואכל מצה סבר רבא כיון שהוא אונס באכילה לא מקרי נהנה כסברת הרא"ה הובא במ"א ר"ד ומשו"ה קאמר רבא זאת אומרת אבל ברצון ודאי מודה רבא דיש חילוק ועיין בפ"י בסוגי' כאן מנ"ל לרבא באמת דלא שייך שכן נהנה אפי' בכפאו ונ"ל דרבא דייק מכח קושי' הרא"ה למא נקט אבוהו דשמואל כפאו ואכל מצה ולא באכל וסבר שהוא חול או שהוא חמץ ודייק הרא"ה מזה שבאמת כה"ג לא יצא דהוי מתעסק אבל רי"ו סובר באמת דיוצא כה"ג א"כ קשה למה לא נקט כסבר שהוא חול או חמץ וצ"ל דשמואל אשמועינן רבותא דאפילו בכפאו דלא שייך שכן נהנה אפ"ה יצא משא"כ בסבר שהוא חול ה"א דוקא היכא שאכל ברצון ומזה גופא דייק רבא זאת אומרת מדלא נקט בסבר שהוא חמץ ונקט כפאו ע"כ משום דלא שייך כה"ג נהנה ע"כ גם תוקע לשיר יצא וזה ניחא לשיטת הרי"ו אבל לרא"ה דבאמת לא יצא בסבור שהוא חול משום מתעסק לא יכול שמואל לומר דינו בסבור שהוא חול ודוקא בכפאו הדרא הקושי' מנ"ל לרבא באמת לדייק דאפי' בתוקע לשיר יצא ומזה ראי' לשיטת הרי"ו וממקום שקשה עליו אדרבה יש לו ראי' לשטתו דאפילו סבור שהוא חול יצא.

ובאופן אחר נ"ל לישב שיטת הרי"ו למה לא נקט בסבור שהוא חול דהנה לשיטת הרא"ה דסבר דכפאו וידע שהוא מצה מוכח דגם בהיפך כונה יוצא דהא לא רצה לאכול ולשיטת הרי"ו דוקא בלא ידע אבל בידע באמת לא יצא משום דמכוין שלא לצאת ועיין בב"י וביו"ת הביא ראי' להרי"ו מדקאמרת כפאו ואכל מצה ולא קאמר לאכול מצה משמע דוקא באכל מצה ולא ידע אבל אם כפאו לאכול מצה באמת לא יצא משום דלא רצה לצאת ומצינו שהרא"ה ורי"ו מחולקים בסברת הפוכות להרא"ה כונה שלא לצאת עדיף ממתעסק ולהרי"ו איפכא וא"כ י"ל אי הוי נקיט בסבור שהוא חול הוי אמינא אפי' בכפאו לאכול מצה נמי יצא והא דנקט בסבור שהוא חול משום לאשמועינן דמתעסק יצא ומשו"ה נקיט כפאו ואכל מצה דהדיוק אבל לאכול מצה לא יצא ואין לומר דלמא יצא לאשמעינן דאפילו מתעסק ולא ידע שהוא מצה יצא דא"כ הדרא הקושי' למה לא

נקיט בסבר שהוא חול וע"כ דרצה לאשמעינן תרתי דמתעסק יצא ודוקא ואכל מצה אבל לאכול מצה לא ודוק כי נכון הוא בישוב שיטת הרי"ו.

והנה הר"ן כתב ליישב שיטת הרמב"ם דסבר באמת שיש חילוק בין נהנה כמ"ש מה דתימא התם אכל מצה אמר רחמנא ועדיין קשה על הרמב"ם וכן לשאר שיטות דסברו מצות אצ"כ מסוגי' דפסחים מרב חסדא דאמר לאחר שמילא כריסו חוזר ומברך דמוכח ע"כ שסבר מצ"כ כמו שהוכיח בתוס' ואפי' במרור דרבנן וכ"ש בדאורייתא ונ"ל ליישב לפי מה שהקשתי לדברי הר"ן דמפרש הא דתנא במתניתן והמתעסק לא יצא היינו משום דמתכוין למצוה אחרת לחינוך התינוקת להתלמד ומשו"ה לא יצא ידי תקיעת מצוה דבת מינה מחריב בה כמו שמצינו בזבחים א"כ לכאורה קשה עליו מאי מקשה על ר"ל מברייתא דאכלו שלא במכוין יצא די"ל במתני' שאני דמשו"ה לא יצא בטיבול ראשון משום דהוי נמי מצוה להיכר התינוקת והוי נמי מצות חינוך משא"כ בברייתא שאכל בטיבול שני דלא הוי להיכרא ומש"ה יצא שלא במתכוין וצ"ל דהקושי' על ר"ל דאמר על מתני' ש"מ מצות צ"כ דמנ"ל למידק דלמא שאני התם במתני' משום דבת מינה מחריב ומשו"ה לא יצא בטיבול ראשון וע"כ ר"ל לא סבר החילוק הזה וטעמא י"ל דסבר ר"ל דאפי' בהיפוך כונה נמי יוצא אי אמרינן מצאצ"כ וכ"ש דבת מינה אינו מחריב ושפיר מקשה מברייתא ומשני דאמר כר"י דמוכח מדקאמר מצוה דסבר מצוה צ"כ וזה דוקא לר"ל אבל לדידן דמוכח מסוגי' דברכות י"ב דפתח בדשכרא וסיים בדחמרא בהיפוך כונה לא יצא א"כ גם בת מינה מחריב משו"ה לא יצא בטיבול ראשון אפילו מצאצ"כ ולא מוכח מרב חסדא דלא קאמר משום ברכה לבטלה דסבר מצ"כ די"ל דשאני התם משום דבת מינה מחריב ובזה א"ש סתירת הרא"ש בפסחים שכ' תחלה הברייתי' שאכלו שלא במתכון יצא ואח"כ הא דר"י דמצוה להביא לפניו והקשה דהא מר"י מוכח דמצ"כ וע"פ דברינו א"ש דשאני התם משום דבת מינה מחריב ומשו"ה קאמר מצוה להביא דעדיין לא יצא בטיבול ראשון משא"כ בברייתי' דאיירי בטיבול שני שפיר יצא ומיושב בזה נמי מה שהקשה בט"א על תוס' סוכה ס"פ לולב הגזול דמשני אביי כשהפכו וכל הסוגי' אזלה שם אי מצאצ"כ דהא התם על ר' יוסי דמתני' קאי ור"י ע"כ מצ"כ אית לי' מדקאמר מצוה להביא ולפי דברי הר"ן שהבאתי מיושב על נכון ועיין.

ועוד י"ל ע"ד זה לפי מה שכבר העיר בט"א די"ל טעמא דמ"ד מצאצ"כ משום דמסתמא לשמה כיון שמצוה עליו לקיים והא דמביא ראי' להיפוך זה מתוס' רפ"ק דזבחים דבגט אפי' זנתה ברצון לא הוי סתמא לשמה משום דלאו להתגרש בגט זה דוקא עומדת אינו מוכרח לפי מה שכ' תוס' שם עוד טעם דלא צריך לגרש אפי' בזנתה וא"כ בפסחים שם

דעיקור המצוה לאכול מרור לאחר מצה י"ל דבטיבול ראשון לאו סתמא לשם מצוה היא דהא עדיין אינו זמן עיקר מצותה ור"ל דדייק י"ל כמ"ש דסבר אפי' היפוך כונה מהני וכ"ש דיוצא אפילו אי לאו סתמא לשם מצוה קאי אבל לדידן דהיפוך כונה לא מהני רק בסתמא י"ל באמת דהסברה משום דמסתמא לשם מצוה הוא וממילא ליכא ראי' מרב חסדא וגם ר' יוסי י"ל דסבר מצאצ"כ ומיושבים כל הקושי' ע"ד שכתבתי באופן הראשון ועיין.

ועפ"ז יש לישב היש מפרשים שהביא הרשב"א בסוכה הא דאמר בשהפכו היינו שלקח הלולב בשמאלו ושאר המינים בימין והקשה הרשב"א דזה אינו מעכב בדיעבד רק לכתחלה מצותו כך ולפמ"ש משום דסתמא לשמה לא צריך כונה א"כ כיון שניטל בהיפך כאשר הוא עיקר המצוה לא שייך עוד לומר דסתמה לשמה ולא יצא בלא כונה והסוגי' דסוכה ע"כ סבר דטעמא משום סתמא לשמה דאל"כ הא ר' יוסי סבר בפסחים דמצוה להביא וע"כ דשם נמי טעמא משום דאינו עושה המצוה כעיקר מצותה ולא שייך סתמא לשמה וא"כ בשהפכו מימין לשמאל נמי מהאי טעמא לא יצא בלא כונה ועיין כי קצרתי.

ואידי דאיירי ראיתי בח"ס בחדושיו בפ' לולב הגזול שרצה ליישב דברי הרמב"ם בהלכות שגגות שכ' סתם דפטור ולא כתב הני אוקימתי' משום דסבר גם הנענועים מן המצוה ולר' יוסי לא רצה הש"ס לומר כן משום דסבר אם נראה בעליל אינו חוזר משום דלא נתנה שבת לדחות א"כ ה"נ בלולב לא פטור משום הנענועים וע"ש. ותמוה שלא הביא הירושלמי במקומו דאמר דטעמא דר"י משום דהמנהג הי' בירושלים אדם הולך לביתו ולולב בידו קורא שמע ומתפלל ולולב בידו ואיכא ג"כ מצוה לאחר הלקיחה ואמר בירושלמי אף בסכין של מילה כן מן מה דאמר ר"י אפילו פירש חוזר על ציצין שאינו מעכבן וכן מבואר בירושלמי שבת דר' יוסי לשיטתו והוא דהביא הח"ס ראיי' מנראה בעליל ללולב נראה כיון דבאמת אם לא יצא בלולב פטור משום טעה בדבר מצוה א"כ כיון דבתחלת הלקיחה הי' בו צורך גבוה שצריך לצאת א"כ גם גמר המצוה הי' טעה בדבר מצוה מה שא"כ בנראה בעליל דלא הי' מעיקרה צורך גבוה כלל משו"ה לא דחי ולא דמי לפירש בציצין שאינו מעכבן משא"כ נטילת לולב דמי לגמרי למילה כיון שבעיקר המצוה הי' טעה בדבר מצוה והי' בו צורך גבוה ודברי ח"ס צ"ע.

ועוד רגע אדבר מילין לחבר מה שראיתי קושי' עצומה בספר דרוש וחדוש לרע"א זצ"ל על הא דמקשה מדאגבי' נפיק בי' דהא מ"מ בשעת עקירה הי' פטור משום דטעה בדבר מצוה וא"א לחייבו על העקירה וממילא אינו חייב כלל דהוי כהנחה בלא עקירה וכמו מי שהי' מזיד או אנוס על העקירה דפטור והניח בצ"ע. ולחומר הקושי' י"ל כיון דבשעה

שנוטל הלולב בידו בודאי עומד עוד במקומו ולא נוטל הלולב בשעה שהוא הולך ואם הולך אח"כ לבקי הוי עקירת גופו דשמי' עקירה וחייב כמו בהי' טעון אוכלין ומשקין דחייב משום דגופו מינח נייח כבש"ס שבת ג' ע"א אלא לפי מה שסבר רש"י שם דדוקא בטעון על גופו הוא דהוה עקירה משום דעומד על הקרקע משא"כ אם חבירו נתנה בידו אע"ג דידו וגופו עומד ברשות אחד לא הוי עקירה עיין בתוס' שם ד"ה ידו לא נייח וכו' הדרא הקושי' ויש לפלפל בזה ומפני קצירת הזמן אסתיים בזה ובברכת שלום וברכה כחפץ ידידו הטרוד מאוד. פרעסבורג יע"א יום עש"ק לס' והי' ברכה תרמ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סו ב

(**א.ה.** בטעות בדפוס מוספרו שני סימנים על שם אותו סימן לכן קראתיו ב)

שלום לתלמידי חביבי הרב המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ ובקי מו"ה יוסף אלימלך כ"ץ נ"י בק"ק סלאסאוויטץ יע"א.

מכתבך קבלתי ע"נ ובשולי המכתב הצעת לפני קושי' בש"ס ע"ז ע"ד ע"א דמקשה ולתני נמי ככרות בעל הבית לענין חמץ בפסח לפי דברי הדרישה ביו"ד סי' ק"ב שהעלה לישב דברי הטור דלא אמרינן חשיבות דבר שבמנין רק בדבר שאסור לעולם משא"כ בדבר שיש לו מתירין לאחר זמן לא חשוב מצד דבר שבמנין ועיין בפרמ"ג שהאריך בדברי הדרישה וא"כ קשה לך מאי מקשה ולתני ככרות של ב"ב לשיטת הרמב"ם דחמץ הוי דשיל"מ וכיון דהאי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסור הנאה לא יכול לתני ככרות לענין חמץ בפסח והנחת בצריך עיון מלבד שאין זו קושי' דהא הדרישה מחדש זאת לישב דברי הטור וי"ל דהרמב"ם סבר דאף במה שיש היתר שייך דבר שבמנין ולטור לא קשה דהא מוכח מדברי הטור באו"ח סי' תמ"ז דסבר דחמץ לא הוי דבר שיש לו מתירין ובדברי אביו הרא"ש דמה"ט סבר דלאחר שש שעות לפני זמנו חמץ בטל בששים ואי הוי דבר שיש לו מתירין גם לפני זמנו לא יהי' בטל עכ"פ בששים כמו שהוא לשיטת הרמב"ם דלפני זמנו במינו אינו בטל עיין בהה"מ בפ"א מהל' חמץ וכן ביבש למה בטל אף בזמנו כמו שכתב הרא"ש וכן הטור ש"מ דסברו דחמץ לא הוי דבר שיש לו מתירין מטעמא משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה או משום טעמא דהר"ן דהא החמץ בעין אין לו היתר אחר הזמן דהא קנסא קנס ר"ש עיין בר"ן פסחים אלא אי אמרינן גם לרמב"ם סברת הדרישה ג"כ לא קשה והעלמת עין לראות בדברי הר"ן שם שכתב הא דמשמע ממתניתן דוקא תרתי דבר שבמנין וא"ה וחמץ בפסח במשהו אף בלא דבר שבמנין ותוס' כתבו מה"ט דתנא לא קחשיב אבל מ"מ יש א"ה כגון חמץ בפסח דהוי במשהו והר"ן כתב

על הא דכתב הרי"ף וליתא להאי כללא דהא חמץ בפסח במשהו היינו דקושי' הש"ס וליתני חמץ בפסח הוא לכ"ע אף לר"י דחמץ לאחר הפסח אסור בהנאה מה"ת ולא הוי דשיל"מ ואי משום חומרא דא"ה לא בטל וגם דבר שבמנין לתני ככרות של ב"ב אבל לר"ש דחמץ לאחר הפסח רק משום קנס אסור והוי דשיל"מ לא קשה וליתני חמץ בפסח דהא חמץ בפסח לאו משום חומרא דא"ה לא בטל דהא דשיל"מ אף איסור אכילה לא בטלא והש"ס מקשה לכ"ע יע"ש וא"כ כיון דכל קושי' הש"ס הוא רק לר"י דסבר דאף חמץ של נכרי אסור מה"ת לאחר פסח דלא הוי דשיל"מ ולר"ש בלא"ה לא קשה דהא טעמא משום דשיל"מ לא קשה קושיתך כלל כיון דלר"י לא הוי דשיל"מ וממילא יש חומרא דדבר שבמנין ושפיר מקשה הש"ס ועיין.

ויען כי ידעתי כי חביבים עליך דברינו אאריך קצת בענין זה והנה הרמב"ם כתב דטעמא דרבא דסבר בפסחים דף למ"ד דחמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו במשהו הוא טעמא משום דבר שיל"מ וגזרינן משום דכתיב כל מחמצת אף שלא במינו וסבר ג"כ הרמב"ם דזה דוקא בתוך הפסח דאיכא כרת וקרא דכל מחמצת בזמנו ומשש שעות ולמעלה דוקא במינו אבל שלא במינו לא דלא גזרינן קודם זמנו וכן פסקינן בש"ע דלפני זמנו בס' דלא אמרינן חומרא דחמץ רק בתוך הפסח אבל לא משש שעות ולמעלה והר"ן כתב כיון דלא אמר רבא מה דינו בלפני זמנו רק בזמנו ולאחר זמנו א"כ גם לפני זמנו במשהו דא"א לכלול לפני זמנו דלאחר זמנו דהא בלאחר זמנו אפילו ברוב בטל א"כ ממילא הוא כלול בדינו של זמנו עיין בכ"מ ובפנ"י הקשה מנ"ל להקל בלפני זמנו כיון דבזמנו דאמר שמואל ור"י נכלל ג"כ לפני זמנו דהא לפני זמנו אף לר"ש הוא אסור מה"ת מצד עשה דתשיבתו כמ"ש תוס' ורוב הפוסקים וא"כ מסתמא גם בזמנו דאמר רבא הוא ג"כ לפני זמנו ואף דרב ע"כ בלפני זמנו לא גזר כמו בתוך זמנו דהא לרב לפני ולאחר זמנו שווים מ"מ לרבא י"ל דהחמיר מצד דלא בדילי בלבד או משום דיש עכ"פ עשה דתשיבתו ג"כ לפני זמנו ואוסר במשהו בלפני כתוך זמנו יע"ש.

וראיתי בצל"ח שעמד ג"כ על זה מכתב מדאמר רבא במשהו כרב שהוא שלא לצורך לא מיבעי לר"ת דסבר רבא ולא מטעמי' דרב אלא אף לרש"י דגם רבא מצד מב"מ במשהו גורר אף שלא בזמנו מ"מ שפת יתר הוא דאמר כרב וע"כ דרצה לאשמעינן דכמו לרב לא גזרינן בלפני זמנו ולאחר זמנו אף דלאחר זמנו אסור מה"ת כן רבא לא גזר בלפני זמנו יע"ש ונ"ל לדחות דזה אינו ראי' לכל השיטות לשיטות הרא"ש דסבר דוקא בלח אמרינן חומרא דחמץ במשהו משום דבכל שאר איסורים בששים מחמירין בחמץ במשהו משא"כ ביבש דהיי ברוב לא אמרינן חומרא דחמץ א"כ יש לומר דהא קמ"ל

רבא דלא כשיטת שאר הראשונים דאין חילוק בין לח ויבש דהא כבר כתב תוס' יבמות בפ' הערל וכן הרשב"א בחולין דלא אמרינן מב"מ במשהו רק בלח דומי' דדם הפר ודם השעיר משא"כ ביבש מוכח מכמה ראיות דגם ר"י מודה דמב"מ בטל א"כ י"ל דהא קמ"ל רבא כרב דהא רק מצד מב"מ אוסר במשהו וגזרינן שלא במינו אטו מינו וזה דוקא בלח דמב"מ לא בטל משא"כ ביבש א"כ קמ"ל רבא אף דלא סבר דטעמא דמשהו כרב מ"מ קמ"ל דלא נטעה לומר דמשום חומרא דחמץ גם ביבש אסור במשהו קמ"ל כרב דוקא בלח אבל לא ביבש וכן לשיטת הראב"ד דסבר דלא סתרו סוגי' דע"ז דצריך תרתי דבר שבמנין וא"ה להא דפסקינן דחמץ במשהו דסוגי' דע"ז אזלי לענין א"ה דצריך תרתי דוקא משא"כ רבא אזיל לענין איסור אכילה לא צריך לדבר שבמנין גם כן יש לומר דזה קמ"ל רבא בהא דקאמר כרב דהריטב"א בע"ז הביא בשם הראב"ד הא דקאמר רב ושמואל דכל איסורין שבתורה מב"מ במשהו וזה הכלל דמתניתן מרבה כל שאר איסורין זה לענין איסור אכילה אבל לענין הנאה גם רב גם ושמואל סברו דלא אמרינן מב"מ במשהו דהא התנא תרתי צריך דבר שבמנין וא"ה ומתניתין איירי דוקא במינו דהא שלא במינו ניכר דבר שבמנין ולא בטל וא"כ לרב ושמואל יהי' המתניתין סתרו אהדדי דהא מזה הכלל משמע דכל איסורין מב"מ לא בטל וממתניתין דאלו איסורין משמע דוקא דבר שבמנין וא"ה וע"כ דזה הכלל לא אתי' רק לרבות מב"מ לאסור באכילה אבל לאסור בהנאה צריך תרתי יע"ש.

וא"כ רב סבר דוקא לאסור באכילה אמרינן מב"מ לא בטל אבל משום חומרא דחמץ הו"א דסבר רבא גם בהנאה לא בטל ואסור במשהו כמו שסברו רוב הפוסקים ע"כ קמ"ל כרב דסבר מב"מ לא בטל באכילה אבל לענין הנאה בטל כן רבא רק באכילה קאמר ולא בהנאה ולשיטת שאר הפוסקים י"ל ג"כ דלא יקשה עליהם הא דקאמר כרב אע"ג דגם יבש לא בטל דכמו דגזרינן שלא במינו אטו מינו מצד חומרא דכרת ולא בדילי א"כ מסתבר נמי דגזרינן יבש אטו לח ואדרבה מסתבר יותר לגזור יבש אטו לח מלגזור אינו מינו אטו מינו רוב בין בלח ויבש איירי וא"כ כיון דרב גזר בפירוש אינו מינוי אטו מינו וממילא ביבש נמי דגזר קמ"ל רבא דלא תימא דוקא בלח כשיטת הרא"ש מחמירין דהוי במשהו כיון דגם בשאר איסורים עכ"פ צריך ששים קמ"ל כרב דגם ביבש יש להחמיר ועיין בפר"ח שכתב לשיטת הרמב"ם דטעמא משום דבר שיל"מ ובטעם בעלמא לא אמרינן דשיל"מ מ"מ בפסח בודאי אסור גם בטעמא כיון דגם שלא במינו אסור ממילא גם בטעמא אסור יע"ש אם כן אין לנו ראי' מהא דאמר כרב דרבה לומר דגם בלפני זמנו כרב והדרי הקושי' מנ"ל להקל בלפני זמנו כיון דלשמואל נמי נכלל לפני זמנו בזמנו דקאמר

וי"ל גם לרבא כן כמו שסובר באמת הר"ן ונ"ל לומר דאף דאמרינן לרבא לפני זמנו כזמנו מדלא אמר ג' חילוקים מ"מ פסקינן בזה דלא כרבא רק כרב דסבר דלא גזרינן בלפני ואחר זמנו אף דהוי דאורייתא דרש"י כתב הא דגזר רב תוך זמנו דוקא היינו משום כרת ולא בדילי כולה שתא משא"כ בלפני ולאחר זמנו דהוי רק בלאו וא"כ י"ל רבא לשיטתו שפיר גזר אף בלפני זמנו דהא רוב הפוסקים סברי דלפני זמנו פסקינן כר"י דאסור מה"ת באכילה והנאה ורבא קאמר ביבמות דף קי"ט מה. לי איסור לאו ומה לי איסור כרת ואין חילוק בין חששא להרחקה דלא כרש"י שמחלק בכך ועיין במל"מ בפ"א מהל' יו"ט שהוכיח מיבמות דף פ"ב דמקשה שם ולרבא דאמר מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת מוכח דגם לענין הרחקה לית ליה חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת וא"כ כיון דמצד הרחקה דלא בדילי החמירו בחמץ דלאסר במשהו א"כ ליכא חילוק בין תוך זמנו דהא גם לפני זמנו אסור באכילה מה"ת כנ"י ומה לי איסור כרת דתוך ומה לי איסור לאו דלפני זמנו וא"כ לשיטתו ליכא חילוק משא"כ רב שפיר מחלק דהא סבר בסנהדרין דף פ"ד דיש חילוק בין איסור לאו לאיסור כרת דאמרינן שם רב לא שביק לברי' לשקלי ליה סילוא ופריך א"ה אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק וכיון דלרב יש חילוק שפיר גזר דוקא תוך הפסח דיש כרת משא"כ בלפני ולאחר זמנו דלא הוי אלא לאו וכיון דמוכח מכמה סוגיות הש"ס כאשר הביא במשנה למלך שם דיש חילוק לענין חששא והרחקה בין איסור לאו לאיסור כרת פסקינן כרב דגזרינן דוקא לענין כרת משא"כ משום לאו משו"ה פסקו דלא כרבא משום דרבא לשיטתו אזיל בזה וא"ש נכון ועיין, והנני רבך חפץ בהצלחתך והרמת קרנך. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סז ב

(**א.ה.** בטעות בדפוס מוספרו שני סימנים על שם אותו סימן לכן קראתיו ב)

שלום וכ"ט לב"א תלמידי המופלג חרוץ ברק השנון יפ"ת כה' עקיבא כ"ץ שטראסספר נ"י בקהל טאכ יע"א.

מכתבך קבלתי עם בישור כל טוב מצדך ומשלום תורתך ונהנתי בפלפולך בסוגי' דתרומת חמץ בישוב דברי הרמב"ם בפ"י מה' תרומות הלכ' וי"ו, ויען כי נפשך חשקה לשמוע מה עמדי בישוב דברי הרמב"ם התמוהים. ע"כ אציע לפניך בקוצר אומר לפי מסת הפנאי מה שכלפע"ד לבאר דבריו שפסק האוכל תרומת חמץ בפסח בין בזדון בין בשגגה וכו' פטור מן התשלומין ואפי' דמי עצים אינו משלם מפני שהיא אסורה בהנאה אין לה דמים, ובהשגות הראב"ד תמה למה פסק לפי דמים משלם ומוקי מתני' שלא כהלכתא כריה"ג וכרנבה"ק ויותר הי' לרמב"ם לפסוק כריב"נ ולפי מדה משלם

ואתי כסתם מתני' ועיי' בכ"מ שנדחק לתרצו, ונלפע"ד דהנה עוד תמוהים טובא דברי הרמב"ם באותו פרק הלכ' י"ח שכ' כל האוכל תרומה בין בשוגג בין בזדון אינו משלם אלא מן החולין המתוקנים שהוציא מהן תרומות ומעשרות ועיין במל"מ שהרבה לתמוה על דברי הרמב"ם דמשמע שגם במזיד צריך לשלם חולין מתוקנים אלא שהחילוק בין שוגג למזיד שאינו משלם חומש וגם שלא נעשו התשלומין תרומה אבל ונתן לכהן את הקודש גם על האוכל במזיד קאי ומכל המקומות לא משמע כן אלא דבמזיד הוי כשאר גזלן דמשלם אפי' מעות וקהו הרבה בדברי הרמב"ם ז"ל.

ונ"ל למצוא חבר לשיטת הרמב"ם ולאו יחידאי הוא בדבר הזה, דהנה בש"ס יבמות צ' ע"א בברייתא דאכל תרומה טמאה משלם חולין טהורי' שילם חולין טמאים סומכס אומר משום ר"מ בשוגג תשלומין במזיד אין תשלומיו תשלומין וחכמי' פליגי ובתוס' ד"ה בשוגג וכו' הביאו פירש ריב"ן דשוגג ומזיד על אכילה קאי ולא על התשלומין ובתוס' פליגו דא"כ במזיד אמאי לא יהי' תשלומין דהא אפילו סובין יכול לשלם דתשלומין אין נעשין קודש וע"כ פירשו דקאי רק על התשלומין אבל האכילה הוי בשוגג יע"ש, ואם הריב"ן בשיט' הרמב"ם קאי דגם במזיד צריך לשלם ג"כ חולין מתוקני' דוקא א"ש פירוש הריב"ן דלכתחלה גם באוכל במזיד צריך לשלם חולין מתוקני' דוקא ומשו"ה קנסו דלא יהיה תשלומין בחולין טמאים ועדיף לענין זה מזיד משוגג בשוגג הוי תשלומין ולא במזיד ומוכח דגם ריב"ן כרמב"ם ס"ל. וראיתם י"ל מקושי' תוס' לשיטתם דאי בשוגג והוי התשלומין קודש ג"כ א"כ מאי פריך במזיד אין תשלומיו תשלומין תבא עליו ברכה דאכל מידי דלא חזי בימי טומאתו דהא גם תשלומיו נעשין תרומה טמאה ונדחק בתוס' אבל לפירוש ריב"ן א"ש דהא במזיד לא נעשין התשלומין קודש ושפיר תבא עליו ברכה, ומוכח לכאורה מסתם סוגי' כאן כשיטת הריב"ן והרמב"ם דגם במזיד צריך לשלם חולין מתוקני' דוקא ועיין.

והנה יש לכאורה להקשות לפי שיטת הריב"ן ורמב"ם דגם במזיד צריך לשלם דוקא חולין מתוקני' א"כ גם במזיד י"ל לפי מדה משלם לפי מה שפירש"י הא די"ל בתרומה לפי מדה משלם היינו משום דהקפידה התורה שצריך לשלם דוקא חולין לרמב"ם דסבר דגם במזיד הקפידה התורה שצריך לשלם חולין דוקא ולא מעות א"כ מ"ש שוגג ממזיד גם במזיד י"ל לפי מדה משלם אלא מסוגי' הש"ס דקאמר על מתני' ורצה לפשוט דלפי מדה משלם דא"ש בשוגג חייב ובמזיד פטור ולרמב"ם גם במזיד אמרינן לפי מדה משלם א"כ אפילו אי אסור בהנאה צריך לשלם כמו בשוגג והאיך קאמר דא"ש סיפא דמתני' דמזיד פטור. וי"ל דבאמת בס"ד סבר דוקא בשוגג אמרינן לפי מדה משלם ולא במזיד

כפשטא דקרא דנתן לכהן את הקודש אשוגג קאי אבל במזיד הוי כשאר גזלן דמשלם מעות אבל לאחר דמסיק כתנאי ותלי' בפלוגת' דר"ע ור"י בן נורי חזר בו ומוכח דגם במזיד לפי מדה משלם דקשה דהא ר"ע דפוטר מתשלומין דלפי דמים משלם פוטר בין בשוגג בין במזיד כפירש"י דסתמא קאמר ר"ע) וא"כ אי ריב"נ דוקא בשוגג מחייב ולא במזיד משום דבמזיד כ"ע מודי' דלפי דמים משלם אמאי קאמר סתמא ריב"נ מחייב ולא מחלק בין שוגג למזיד כמו שמחלק במתני' ואמאי נקט סתמא מחייב, מזה ראיה והוציא הרמב"ם דינו דלפי האמת דאמרינן כתנאי ומוכח מריב"נ דמחייב ולא מחלק ע"כ משום דגם במזיד צריך לשלם חולין מתוקני' וממונא חי בשוגג לפי מדה משלם גם במזיד לפי מדה משלם ושפיר מחייב ריב"נ בין בשוגג בין במזיד וא"כ לפי האמת ליכא לאוקמי מתני' כמ"ד לפי מדה משלם דא"כ קשי' במזיד אמאי יהי' פטור דהא מריב"נ מוכח דליכא חילוק בין שוגג למזיד וא"א לאוקמי מתני' רק כריה"ג דלפי דמים משלם ומשו"ה פסק הרמב"ם לפי דמים משלם וא"ש נכון.

אלא דעדיין יש להקשות מה שמקשה הצל"ח לפי תירוצו בדברי הרמב"ם דאי אמרינן לפי דמים משלם ההכרח לאוקמי מתניתן תרתי שלא כהלכתא כריה"ג וגם כרנבה"ק עדיין הי' לו להרמב"ם לפסוק כמ"ד לפי מדה משלם והא דפטור במזיד משום דרנבה"ק דקלב"מ כמו שאוקמינ' מתני' למ"ד לפי דמים משלם והוי מוקי לה רק בחדא שלא כהלכתא, ונ"ל ליישב גם זה לפי מה שכבר העיר בפנ"י אי אמרינן לפי מדה משלם וחמץ בפסח אסור בהנאה אי צריך לשלם לכהן שגזלו ממנו דוקא די"ל דלא אפסיד לכהן מידי והניח בצ"ע, ובאמת בירושלמי בסוגי' כאן מוכח דלא צריך לשלם לכהן שגזלו ממנו ור"י דסבר דמשלם לשבט ור"ל דסבר דמשלם לעצמו אבל בזה כ"ע מודי' דאינו משלם לכהן שגזלו משום דלא חסרי' מני' מידי דאסור בהנאה וא"כ כל התשלומין אי אמרינן לפי מדה משלם הוי רק לענין לצאת ידי שמים דהא הוי ממון שאין לו תובעין ובלצי"ש לא שייך קלב"מ כבש"ס ב"מ דאתנן אסר' תורה אפי' בא על אמו וממילא ליכא לאוקמי' מתני' לפי מדה משלם ובמזיד פטור משום קלבד"מ דהא אינו משלם רק לצאת ידי שמים משא"כ לפי דמים וכריה"ג דהוי ממון כהן דמותר בהנאה.

והשתא דאתית להכי נ"ל שאין אנו צריכין לומר למה שכתבתי שבהו"א סבר דבמזיד ודאי אינו משלם רק לפי דמים דלא כשיטת הרמב"ם אלא ג"כ הוי סבר במזיד לפי מדה משלם ואע"ג דאסור בהנאה צריך לשלם כמו בשוגג והא דאמר בשלמא לפי מדה משלם א"ש דהא קשה מסיפא אמאי יהי' פטור נ"ל הא דכתבנו בלצי"ש לא אמרינ' קלב"מ לאו כ"ע מודו אלא אביי שמתרץ בב"מ הא מני ר"מ דסבר לוקה ומשלם ולא מתרץ כרבא

דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו ל"ל הא דרבא אלא אפי' לצי"ש פטור ורבא סבר רק לב"ד אמרה תורה כדי רשעתו אתה מחייבו אבל החיוב לשלם מוטל עליו ואי תפס לא מפקינן מני' ואביי סבר דמכל וכל פטרה אותו התורה מכדי רשעתו.

ונ"ל מסברא לומר הא דפליגו רנדה"ק ורבנן אי גם כרת או מיתה בידי שמים פוטר מתשלומין היינו שדוקא החיוב של ב"ד דכדי רשעתו לא נאמר רק אם שתי החיובי' הם של דיני אדם וב"ד לא יכולי' לעשות לו שתי רשעות ורנבה"ק יליף מאסון אסון אפילו כרת פוטר אבל אי כל החיוב תשלומין הוא בידי שמים ולא בדיני אדם אז מסברא ילפינן כמו דפוטר מיתת ב"ד תשלומין ע"י ב"ד כן כרת או מיתה בידי שמים פוטר תשלומין שמחויב בידי שמים דבודאי לא קיל כרת ממיתה ממלקות דפוטר אלא שאנן אמרינן דאין זה מקרי שתי רשעיות משום דב"ד אינם עושים רק רשעה אחת אבל אם שניהם בידי שמים בודאי יש לומר דכרת או מיתה פוטר חיוב תשלומין בידי שמים וזה דוקא לאביי דכדי רשעתו פוטר מכל חיוב משא"כ לרבא לא נאמר כלל כדי רשעתו לפטור אותו לגמרי ולא הקילה התורה רק שלא לחייבו בב"ד אבל מהחיוב לא נפטר ולפי"ז בסוגי' כאן דאזלי לאביי דסבר דאף לצי"ש פטור משום קלב"מ אתי' לי' שפיר מתני' גם בלא רנבה"ק דהא בלצי"ש י"ל דגם במזיד אפי' אי לפי מדה משלם מ"מ כיון דלא הוי התשלומין רק בידי שמים א"כ מודה דפוטר כרת או מיתה ולא צריכין לאוקמי כרנבה"ק דוקא ומשו"ה שפיר קאמר אי לפי מדה א"ש ובמזיד פטור משום קלב"מ אבל לפי דמים דהוי תשלומי' בב"ד פריך שפיר אמאי פטור במזיד וע"ז מתרץ דמתני' כרנבה"ק דעשה יו"כ כשבת לתשלומין ואפי' בתשלומין ע"י ב"ד פטור בכרת וזה דוקא לאביי דסבר דפטור אפילו לצי"ש אבל לדידן דמחייב לצי"ש א"א לאוקמי לפי מדה ומשום קלב"מ וא"ש הכל ע"ד פלפול וחדוד.

עוד י"ל הא דלא רצה הרמב"ם לאוקמי מתני' לפי מדה ופטור במזיד משום קלב"מ לפמ"ש תוס' ד"ה בשוגג חייב ולא פטור משום כרת או מיתה דתרומה משום דבשוגג הוי משום כפרה ורש"י כתב דבשוגג גם רנבה"ק מודה ולא יליף מאסון רק מזיד וי"ל זה דוקא אי באמת לפי דמים משלם י"ל הא דצריך לשלם לא הוי כפרה רק משום תשלומין חייבה אותו התורה ועיי' רמב"ן במלחמות כתובות פ' אלו נערות אבל אי לפי מדה משלם דחזינן דחייבו אותו התורה לשלם יותר מאשר מחויב בשאר גזילות ואף דעכשיו שווי' ארבעה צריך לשלם לפי מדה א"כ חזינן דחיוב תשלומין זה לא הוי כשאר חיובי תשלומין דגזלן בודאי י"ל כה"ג כ"ע מודה גם רש"י דהוי משום כפרה ולא שייך קלב"מ ותמוהי' לי דברי הפ"י וצל"ח שכ' דמשו"ה פירש"י במתני' אפי' במזיד בחמץ חייב משום דלא

קיי"ל כרנבה"ק, ולפי מה שכתבתי לא צריכי' אנו לזה דלפי מה שפירש"י במתני' דלפי מדה משלה ולא לפי דמים גם לרבנה"ק חייב לשלם וכה"ג אי לפי מדה משלם גם רש"י מודה לסברת תוס' דאז הוי בשוגג בודאי משום כפרה ולא שייך קלב"מ וברור לפי דעתי. וי"ל דהרמב"ם סבר גם במזיד כן אע"ג דבמזיד לא שייך כפרה מ"מ כיון דחייבו אותו התורה לשלם לפי מדה יותר ממה שהפסיד לכהן א"כ חזינן דתשלומין דתרומה לא הוי כשאר תשלומין של גזלן ולא אמרינן דיפטור משום קלב"מ וא"א לאוקמי מתני' רק לפי דמים וא"ש.

ומה שהקשה בצל"ח אף דמוקי למשנתינו כריה"ג מי הכריחו גם לזה לאוקמי שלא כהלכתא כרנבה"ק ולמה לא מפרש הטעם דפטור בסיפא משום מלקות דתרומה ואינו לוקה ומשלם והא דנקט חמץ לאשמועינן דמותר בהנאה ולא התרו על חמץ והתרו על תרומה כמו שכתב רש"י לפי דרכו ברנבה"ק דפטור משום מיתה דתרומה דאל"כ ליתני הכל במחץ יע"ש שנדחק ולפי דעתי במח"כ לא דמי דרש"י שפיר כ' דנקט תרומה משום דאתי לאשמעונין דפטור משום מיתה דתרומה וזה לא הוי מוכח אם היה נקט הכל בחמץ משום דהו"א דוקא בהזיד בכרת פטור כמו שמחלק רבא באמת דלא פטר לרנבה"ק רק בכרת ולא במיתה ותרתי אתי לאשמעינן בחמץ דמותר בהנאה ובתרומה דמיתה נמי פוטר אבל אי טעמא דתרומה משום מלקות לחוד זה היה יכול נמי לאשמעי' בחמץ לחוד במזיד פטור משום מלקות וממילא ידעינן נמי אי הזיד בתרומה פטור דמה לי הזיד בחמץ או הזיד בתרומה ולא שמעינן שום רבותא בהא דנקט תרומה ופשוט.

ומה שתירץ משום דרצה לאוקמי אפי' כעולא דסבר ממונא משלם ולא לקי ג"כ לא א"ש לפי מה שכבר האריך הרא"ה בכתובו' גם הרמב"ן במלחמות הא דאמרינ' דחייבי כריתו' שוגגי' חייבין אפי' לרנבה"ק זה דוקא לר"י דסבר דגם בחייבי מלקיות כן אבל לר"ל דסבר דחייבי מלקו' שוגגי' פטורי' גה ח"כ פטורי' א"כ גם עכשיו דמוקי לרנבה"ק לרש"י לא אתו כר"ל ומה לי עולא או ר"ל אלא בחידושי לכתובות כתבתי שזה תלי' בפלוגתא דאביי ורבא מהיכא יליף ר"ל דגם חייבי מלקות שוגגי' פטורי' לאביי שאמר דטעמא דר"ל משום ג"ש דרשת רשע א"כ כמו במלקות דילפי' אפי' בשוגג ממיתת ב"ד אע"ג דבמיתה גופא ילפינן מתנא דבי חזקיה מ"מ כיון דגם במלקות פטור ילפינן לכל מילי דדמי מלקות למיתה א"כ גם באסון נמי כן אע"ג דלא יהי' אסון במזיד איירי מ"מ כיון דילפינן מתנא דבי חזקי' דגם בשוגג פטור גם בכרת אמרינן כן משא"כ לרבא דאמר דטעמא דר"ל משום דיליף מכה מכה א"כ בחייבי מלקות גופא כתיב ההיקש מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג למזיד אף במלקות כן י"ל באסון דכרת דלא אתקיש באמת לא ילפינן שוגג דכרת

ממיתת כיון דלא כתיב ההיקש בכרת, וי"ל דלא אמרינן ההיקש דתנא דבי חזקיה רק במיתה ולא בכרת א"כ י"ל דלרבא אתיא הא דמוקמינן כרנבה"ק גם לר"ל אלא דהסוגיא אזלא כאן לאביי.

ובזה ישבתי קו' תוס' בכתובות ל"ה ע"ב ד"ה מתני' כמאן מוקי לה דדוקא לאביי קשה אליבא דר"ל לשיטתו דיליף מרשע רשע אבל רב פפא י"ל דסבר כרבא דיליף ממכה מכה גם לר"ל ל"ק די"ל דמוקי מתניתן כרנבה"ק ובשוגג מודה ואכ"מ ועיין כתובות דף ל"ה ע"א בין תבין את אשר לפניך צלח רכב ע"ד אמת ואחריתך ישגא כחפץ רבך ודודך חפץ הצלחתך ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סח

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב הגאון פ"ה חו"ב המפורסם בנש"ק כקש"ת מו"ה אלעזר לאוו נ"י אב"ד דק"ק אונגוואר יע"א.

מכתבו הגיעני ע"נ ועוררני עוד הפעם על מה שהיה המדובר בהיותנו במסיבה אחת בעיר פעסט לעיין בספר הירא מר"א ממיץ במלאכת שבת דף כ"ז וז"ל בשלהי אלו דברים בפסחים אמרינן האיך יצא השוחט מכלל מקלקל שהרי הבהמה יקרה וטובה מהשחוטה כדאמרינן בחולין ח' ע"א סכין של ע"ז מותר לשחוט מקלקל הוא לא קשי' דלענין ע"ז שאני דכתיב ולא ידבק וכו' ומאחר שפחתו דמיה בשחיטה לא ידבק קרינן ביה אבל לענין שבת שעשה מלאכה ואע"פ שפחתו מדמיה מתקן הוא לענין שבת דרוב מלאכות כן הוא חתך בגד ועשאו חלק פחתו דמיו ופירש כל המקלקלין פטורין כך הוא כל המקלקלין מלאכתן שלא עשאה כמשפט עושי מלאכה ואין פירושו כל הפוחתין דמים דבר הנעשה ולענין ע"ז פירושו מקלקל שפוחת דבר הנעשה מדמיו הראשונים יע"ש, ומע"כ כתב שיש להעמיס זה ג"כ בדברי תוס' חולין ולפי דעתי דברי ר"א ממיץ מטין לדברי תוס' שבת ק"ו שכתבו לר"י פליגו ר"י ור"ש בחובל וצריך לכלבו אבל במקלקל גמור גם לר"ש פטור בחובל ומבעיר ור' יודא פוטר אף בצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרה וחלקו בין שוחט אף דנמי מקלקל הוא לענין ע"ז מ"מ לענין שבת חייב אע"ג דקלקולו יתר על תיקונו ולא הוי רק תיקן קצת כמו דצריך לכלבו וע"כ צריכין לחלק כמו כמ"ש תוס' דאין דרך לחבול בחבירו כדי ליתן לכלבו או לשרוף בשביל אפר משא"כ בשחיטה דרך כך הוא והן הן דברי ר"א ממיץ ועיין.

והנה גם ר"א ממיץ הקשה מהברייתא דשוחט בשבת בחוץ לע"ז ועיין בראש יוסף חולין דתמה על דברי תוספות שלא הקשו מהא דכל שוחט חייב כדתנן במתניתן בין אבות מלאכות והשוחטו וכן מהא דשוחט בשבת ויו"כ אע"ג דמתחייב בנפשו ועיין בפרמ"ג

ג"כ ונ"ל לומר דהא דשוחט בהמה מקלקל הוא פירש רש"י חולין דף ח' משום דעומדת לאכילה ולגדל ולדות ולחרישה וא"כ אי אמרינן דסתם בהמה לאכילה ולא לגדל לא הוי מקלקל ועיקר קושי' תוס' מהא דחייב שוחט בשבת הוא ע"כ לר' יהודא דסבר מקלקל בחבורה פטור אבל לר"ש דסבר מקלקל בחבורה חייב לשיטת רש"י בשבת פ' האורג אף במקלקל גמור וכן לשיטות תוס' דצריך עכ"פ תיקן קצת אף דהוי מקלקל חייב כמו דצריך לכלבו א"כ לא קשה ועיקר הקושי' לר"י דסבר מקלקל פטור וא"כ לפי מה דאמר בש"ס חולין י"ד ע"א דמוכח מר"י דסבר אין ברירה דסתם בהמה לאכילה קיימת דאל"כ בהמה ביו"ט היכי שחטינן ולא עומדת לגדל ולדות לא קשה ג"כ לר"י ומשו"ה הקשה תוס' מהברייתא דשוחט בשבת בחוץ די"ל אף דלר"י לא הוי מקלקל משום עומדת לאכילה היינו היכי דבאמת ע"י שחיטה מוצאו מידי דבמנ"ה גם לישראל דלהכי עומדת לאכילה ולא הוי מקלקל אשא"כ בשוחט בחוץ לע"ז דלא הוי תיקן רק להוציא מידי אבמ"ה לבני נח דהא לישראל בלא"ה אסורה משום ע"ז בשוחט בחוץ גם לר"י הוי מקלקל דאינו עומדת להתירה רק לב"נ ועיין בכרתי סי' יו"ד סק"ג.

ולכאורה הי' אפשר לומר דמשו"ה מקשה תוס' מברייתא דאיירי בעוף לפמ"ש תוס' דף י"ד בד"ה בהמה דמשמע מביצה דף ד' דסבר אביי דתרנגולת עומדת לאכילה ולגדל ביצים וא"כ שפיר הקשה תוס' מעוף ולא מבהמה לר"י דסבר לאכילה עומדת ולא צריכין לדברינו משום דלא תיקן רק מידי אבמ"ה לב"נ אלא דא"כ הדרי קושי' דהוי להו להקשות מכל שוחט דעלמא דחייב אף בעוף ג"כ ועוד דהא א"א לומר כן דא"כ קשה כמו שהקשה אביי א"כ לר"י בהמה ביו"ט היכי שחטינן משום דליה ליה ברירה גם בעוף קשה עוף ביו"ט היכי שחטינן וע"כ גם בעוף לר"י לא עומדת רק לאכילה אלא בזה יש לדחות לפמ"ש הרשב"א שם בחידושיו דקשי' ודלמא כגון שזימכה מערב יו"ט ותירץ דה"ק בהמה שלא זימנה מעי"ט היכי שחטינן ושמעינן לר"י דשרי דתנן אין משקין ושוחטין את הבייתות וההיא ר"י הוא דאלו לר"ש אף מדבריות שוחטין כדאיתא בשבת קנ"ז יע"ש וא"כ לא קשה עוף ביו"ט היכי שחטינן די"ל באמת שהזמינה מבעוד יום אלא דגוף קושי' תוס' לא הבנתי דהא אביי הוכיח דלר"י עומדת לאכילה משום דאין ברירה אבל למ"ד יש ברירה י"ל באמת דעומד לאכילה ולגדל ביצים אבל לר"י דלית ליה ברירה ע"כ דסבר דלאכילה לחוד עומדת וכן בתרנגולות כן הוא מסתמא דאין לחלק לענין זה בין בהמה לעוף ודברי תוספות צ"ע ולפ"ז מוכח לכאורה מדברי תוספות דלא כתבואות שור סי' יו"ד סק"א שמצדד לומר דאף בעומדת לאכילה לחוד כבריש ביצה מ"מ יש לומר דהוי מקלקל משום דבחייה דמיה מרובים יותר שכל אחד קונה אותה עד שיצטרך לשוחטה

משא"כ בשחוטה אין לו קונים כי אם הנצרכים עתה לבשר וג' דברים שכתב רש"י לאו דוקא יע"ש דאם כדבריו הוי להו לתוס' להקשות גם לר"י מכל שוחט דהא אף דסתמא עומדת לאכילה מ"מ בשחיטה מקלקל הוא ועיין בפרמ"ג דמתמה על הת"ש דבביצה לא קאמר אילה דאין משהה לכך אבל מ"מ ראוי הוא לג' דברים מה"ט מקלקל הוא יע"ש, ולכאורה דבריו נכונים ויש לחלק ולומר דוקא אי אמרינן דמסתמא כל בהמה עומדת לג' דברים אף שהוא לא משהה אותו רק לאכילה מ"מ יש לומר דמקלקל כיון דראוי לכך הוא ומסתמא עומדת לכך אבל לר"י דאמרינן מצד הסברא דכל בהמה עומדת רק לאכילה לא הוי מקלקל כיון דמסתמא כך הוא שאינו עומדת לשאר דברים וממילא לא הוי מקלקל וגם לענין שבת חייב ולא מוכח מתוס' לפי פירושנו נגד דברי הפרמ"ג ועיין. **וזה** ח"י שנים שאמרתי ע"ד פלפול התלמידים דמשו"ה לא הקשה תוספות מהני מתניתן דשוחט חייב דהא רבא אמר פעמים שהשוחט אסור במסוכנת דהוי מתקן גמור וא"כ י"ל הא דשוחט חייב איירי במסוכנת אכן ברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ א"א לאוקמי במסוכנת דא"כ קשה מאי תיקן דבח"ס יו"ד סי' כ' וכן בחלק ששי סי' ק' כתב בטוב טעם ודעת לישב קושי' הפנ"י ביצה דף ל"ד שהקשה על מאי דבעי שם בעוף הנדרס תפשוט ממתניתן דמסוכנת שוחטין ביו"ט הא איכא למיחש שלא תפרכס בסוף שחיטה ויהי' אסור לאכול ממנו אותו כזית ותירץ בח"ס לפי מה שמבואר בפסחים דף ע"ג על הברייתא דשוחט בשבת בחוץ דלא תיקן רק להוציא מידי אבמ"ה לב"נ דהא אסורה באכילה לישראל ומטמאה כנבלה משום תקרובות ע"ז וא"כ במסוכנת ויהי' מותרת לאכול שפיר קשחיט ואם לא תפרכס ותהי' נבילה ואסורה ומטמאה לא נשאר רק תיקן להוציא מידי אבמ"ה לב"נ וזה לא הוי תיקון במסוכנת דהא בלא"ה היתה מתה נמצא שאם לא תפרכס לא תיקן מידי ופטור יע"ש וא"כ שפיר הקשה תוס' מברייתא זו דוקא דא"א לאוקמי במסוכנת דהא בלא"ה אסורה משום תקרובות ע"ז ולענין אבמ"ה לא הוי תיקן דהא אף אם תפרכס בשעת שחיטה מ"מ לא היתה יכול להחיות דהרי מסוכנת היא אלא בשעת שחיטה עדיין לא נחשבה כמתה ממש כיון שפרכסה אבל מ"מ בלא"ה היתה מתה וא"כ ליכא תיקן וע"כ בבריאה איירי ושפיר הקשה תוס' דא"כ הוי מקלקל ועיין. ועוד יש לי דברים הרבה בענין זה אבל צריך אני לקצר מפני הטרדות והנני ידידו הדש"ת פרעסבורג יום ג' לסדר ויקהל תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סט

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג וותיק מלא עתיק מורג חרוץ מו"ה יצחק בנימין שאכטער בנויסעני יע"א.

קבלתי ממנו לוחות שניות ומפלפל על מכתבי ובמח"כ אם יעיין היטב יותר בדברי יראה בעצמו שכל תשובותיו על דברי אין להם מקום כלל ואף שכתב שמחמת חביבות הי' כופל ומשלש לעיין בדברי אבל מה שהשיב הי' בחפזו ע"כ לא אאריך כי אינו מן הצורך ורק באתי מה שמעורר על קדוש זקני ר"ע איגר על גליון משניות על מתניתן דלא יחם אדם חמין לרגליו שהקשה לתוס' שבת דף ל"ט שכתב דמה"ט גזרו על חמין שהוחמו מעי"ט אטו יו"ט דמשום ביו"ט להחם חמין לכל גופו הוי דאורייתא דאינו שוה לכל נפש דהא תוס' כתב שם דמותר לב"ש בראוין לשתי' ושותה ממנו להרבות בשביל פניו ורגליו כמו שאמרינן בשבת שבת נחיימי' אגב אימי' א"כ גם לד"ה לא משכחת איסור דאורייתא דהא בכלל רחיצה יש נמי ידיו ורגליו וא"כ שאר הוי כמרבה בבישול דמותר וראיתי ג"כ בשו"ת ר"ע איגר סי' י"ז עוד בתמיה זו ומע"כ הרבה לתמוה דודאי ריבוי בשיעורין הוי דאורייתא ורק באוכל נפש ביו"ט מותר כמ"ש הר"ן ביצה משום דאו"נ הותרה לגמרי ולא צריך לצמצם משא"כ ברחיצה דכל גופו דמותר רק מצד מתוך מהיכי תיתי שיהי' מותר להרבות בשיעורין ותוס' לא כתבו בשבת רק בראוין לשתי' לשותה ממנו.

ולכאורה הבאתי קצת ראי' לדבריו מהא דכלבו הובא ברמ"א סי' תקי"א דאם צריך מים לבשל או להדיח אז מותר להרבות בשבילו ולא בפשוט כיון דלהחם לתינוק בשביל ידיו ורגליו מותר יכול להרבות וגזירות רחיצה ליכא משום דרביתי' דתינוק לא גזרו וע"כ דלא שרי להרבות אם צריך רק לרגליו משא"כ בשצריך לבשל או להדיח דהוי נמי כאוכל נפש לבשל עוד הפעם בהם ביו"ט אלא שבאמת זה ליתא רק להר"ן שמחלק באמת בין שבת ויו"ט לענין דאורייתא אבל מתוס' גופא מכח דלא כהר"ן דהא הביאו ראי' מהא דנחיימי' אגב אימי' משמע דסברו תוס' דגם בשבת הטעם משום דמרבה בשיעורין וא"כ שפיר הקשה קדוש זקני ז"ל דתוס' לשיטתם דגם בשבת מרבה בשיעורין מותר וכ"ש ביו"ט אף דלא שרי רק מצד מתוך כמו חמין לרגליו וא"כ גם לרחיצה לא משכחת דאורייתא דהא שאר המים הוי כמו מרבה בבישול אבל מ"מ יש לומר דמה דלא שרי רק משום מתוך גם לתוס' י"ל דמדרבנן אסור כמו בשבת ולא התירו ביו"ט רק באו"נ עצמו ועיין בתוס' מנחות דף ס"ד ע"א בד"ה שתיים מייתינן שכתבו דיו"ט דקיל לא חיישינן ולא דמי לשבת דניתן לדחות וכתבו דגם בשבת לא הוי רק דרבנן.

וראיתי בספר עולת שבת שמתמה על הרב בהגה' שכתב שיש אוסרין בכל ענין אפילו בהוחמו מעי"ט והיינו משום דביו"ט דאורייתא וגזרינן עי"ט אטו יו"ט ומשמע תוספות שיעורין דאורייתא ובסמוך פסק דמותר להרבות בשביל תינוק וכתב ואפשר לחלק דשאני התם דמחמם לאכילה אבל הכא אינו מחמם אלא לרחוץ דאינו אלא משום שהותרה הבערה לצורך יע"ש ובאמת הו' לו להקשות ג"כ על התוס' שבת מיני' ובי' דכתבו דמותר להרבות לב"ש ואח"כ כתבו דחמין ביו"ט אסור מדאורייתא ולפמ"ש לתוס' שהביאו ראי' מהא דבכחיימי' ליכא לחלק עכ"פ לענין דאורייתא בין אוכל נפש ממש או מה שהותר משום מתוך דלא גרע משבת דלא ניתן רק לדחות ואפ"ה לא אסור להרבות רק מדרבנן לתוס'.

ולפ"ד כמה ראשונים דהנאת הגוף הוי כאוכל נפש ממש ולרחוץ ידיו ורגליו וכן מדורה להתחמם הוי אוכל נפש ממש כמו שכתבו כמה ראשונים וכן משמע מרמב"ם בפ"א מהל' יו"ט דסוכה ורחיצה הוי אוכל נפש ממש א"כ גם ריבוי בשיעורין מותר ואף אי אמרינן בשבת דאורייתא כמ"ש הר"ן מ"מ ברחיצה נמי אוכל נפש ממש ואין חילוק בין אפשר לעשותן מעי"ט או לא והותר לגמרי כמו אוכל נפש שכתב הר"ן דהותרה משום דליכא חילוק וכן כתב הר"ן בפ' המביא דעצים לחמם נגד המדורה הוי כאו"נ וליכא חילוק בין אפשר מעי"ט או לא וי"ל דה"ט דהרמב"ם והרי"ף שסברו דחמין שהוחמו מעיו"ט מותר ולא גזרינן אטו יו"ט דגם ביו"ט לא הוי רק מדרבנן וכתבו דהרמב"ם סבר דרחיצה נמי שוה לכל נפש דלא כתוס' ודוחק דפליגו בזה ולפמ"ש י"ל דגם הרמב"ם מודה דלא שוה לכל נפש כמו מוגמר דאינו רק לתענוג מ"מ מותר ביו"ט משום דרחיצת פניו ורגליו דהוי הנאת הגוף ושוה לכל נפש מותר והוי כאו"נ ממש וממילא מותר להרבות גם לרחיצה ולא משכחת איסור מה"ת ביו"ט ורק מדרבנן אסור כמ"ש הראשונים משום גזירה יו"ט אטו שבת או כמ"ש בפני' שבת דדומה לאינו שוה לכל נפש ויעשו גם מלאכות אחרות מ"מ התמיה קיימת על התוס' שכתבו דמשכחת דאורייתא בחמין לרחיצה דהא לשיטתם גם בשבת מותר להרבות ורק מדרבנן אסור ונ"ל דשפיר משכחת דמה"ת אסור דהא אפילו אי להרבות מותר היינו דוקא להרבות ולחממו בטרחא אחת אבל להוסיף עליו חמין בודאי אסור כמו שכתבו הראשונים בממלא אדם נחתום חביות של מים כיון שאינו משביח אסור להוסיף וזה מה"ת אסור וא"כ משכחת עכ"פ גם לב"ה איסור דאורייתא בחמין לרחיצה כגון שהי' מחמם תחלה לידיו ורגליו ואח"כ מוסיף עוד מים לרחיצה ומה"ט גזרו גם בהוחמו מעי"ט כיון דיש מקום איסור גם ביו"ט מדאורייתא משא"כ ברחיצת ידיו ורגליו לחוד לא גזרו לב"ש להרבות כמ"ש תוס' בשבת

אף דלרחיצות כל גופו נמי שרי בשותה ממנו מ"מ ברחיצת כל גופו אסור ולפניו ידיו ורגליו מותר יע"ש.

וכבר כתבתי דבלא"ה צ"ל הא דכתב תוס' דאורייתא ביו"ט אע"ג די"ל הואיל ומקלעי אורחים שירחצו ידיהם ורגליהם וראיתי בתשובת ר"ע איגר שם שהרגיש בזה ועיין בשו"ת נוב"י תנינא סי' כ"ה ועכצ"ל משום דמ"מ איכא דאורייתא בסמוך לחשיכה ומקרי בכללי מלאכה דאורייתא וא"כ גם משום מרבה בשיעורין משכחת כגון שכבר החמין לרגליו ויוסף אח"כ לצורך רחיצת כל הגוף והוי בישול מדאורייתא ומה"ט גזרו גם בעי"ט וגזירה זו שכיחא טובא טפי מעיקר גזירות מרחצחות וא"ש נכון, וראיתי בגליון של המשניות שהקשה עוד דלמה לתוס' להביא ראי' מהא דניחיימי' דיש לדחות דמדרבנן אסור והקילו צורך מילה או דאיירי ע"י נכרי ולא הביאו מסוגי' ערוכה ממלא חביות של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד ויש לישב לפי מה שהאריך בפנ"י ביצה דף כ"א על הא דרב חסדא עיסה חציה של נכרי די"ל דלהרבות בשיעורין אסור כדמוכח בש"ס מנחות ות"ק לא מתיר להרבות בקדירה רק משום דיש שבח בריבוי מאכל ומ"מ לא מתיר להרבות במלאכות רק להרבות מתיר דהוי טרחא אחת ובחביות למלאות מים אע"ג דליכא שבח זה רק למלאות מים ומשום טרחא לחוד וליכא מלאכה כלל אלא טרחא לחוד אבל י"ל דגם ביו"ט לאפושי בשיעורי אסור מדאורייתא כמו בשבת ומשו"ה הביא בתוס' יותר מהא דניחיימי' אגב אימא דמוכח דגם בשבת ריבוי בשיעורין מותר מדאורייתא וממילי' ביו"ט בשביל הנאת פניו ורגליו יש להתיר.

ובזה א"ש נמי הא דהקשו בתוס' מנחות שם דלא מיפשטי' מהא דממלא אשה קדירה ויש ראי' מזה לדברי פנ"י ועיין בדרישה סי' תקי"א שהקשה כן על הכלבו דמותר להחם הרבה מים בשביל תינוק כמו דממלאה אשה קדירה ומה לו לומר דומי' דהא בהדי' אמרו כן גבי נחתום דיכול למלא חביות מים ולדברי פנ"י לא קשי' די"ל דלא איירי רק בשביל טרחא לבד אבל לא להחם המים וכן כתב הפר"ח ג"כ דאם אינו יכול לשאוב כאחד הרבה מים מן הבור באמת אסור משום טרחא רק בטרחא מותר למלאות החביות אבל לא בדלי אחר דלי ומשו"ה הביא הכלבו מהא דקדירה דמוכח דגם לענין בישול אמרינן כן והדרישה מחדש דמשו"ה הביא דומי' משום דיכול בקדירה להוסיף ג"כ לדידן דקיימ"ל כרשב"א דממלא אשה תנור פת כן בשביל רחיצה דיכול להוסיף אע"ג דנחתום אסור להוסיף מ"מ בשביל רחיצה חשוב קצת לצורך ובמג"א אוסר להוסיף כמו בנחתום וטעמא דדרישה י"ל כיון דבאמת שייך הואיל וליכא אלא איסור דרבנן משו"ה התיר הכלבו אפי' להוסיף אח"כ בשביל תינוק ולא גזרו משום דהוי רביתי' דתינוק אבל. אי

הוספה דאורייתא בודאי לא הי' מתיר רק משום טעמא דהואיל כמ"ש לעיל ועיין בב"י תק"ג שכתב שיש להקל כדברי הרשב"א דמותר להוסיף ג"כ כיון דהוי מדרבנן והיינו משום הואיל דמקלעי אורחים ה"נ להוסיף מים י"ל הואיל ועיין.

ועוד הקשה שם לשיטת הר"ן דריבוי בשיעורין בשבת אסור מה"ת אהא וניחיימי' אגב אימי' ע"י נכרי ולמה אמר אגב אימי' ולא בשביל התינוק לחוד דהא תרווייהו מה"ת ומצאתי ג"כ קושי' זו בחדושי גיטין מקדוש זקני בעל ח"ס זצ"ל שהקשה כן ותירץ דמ"מ לאחר שפשיט דממעט בקצירה עדיף אף דמ"מ דאורייתא מ"מ איכות המלאכה הוא רק כמו חצי שיעור דלא אסור מה"ת ורבא הי' מסופק אולי תרווייהו שווין ריבוי קצירה וריבוי שיעורין אבל לפי דפשיט דפשיטא דשלש מייתינן לא הוי רק איסור ולא לקי עליו ומשו"ה קיל דנחיימ' אגב אימי' ואמת נכון הדבר, ומה שכתבתי לעיל דמתוס' דהביאו ראי' מהא דנחיימי' משמע דסברו דאף בלא הותרה מותר ריבוי שיעורין וממילא גם מה שמותר מצד מתוך מותר ריבוי שיעורין י"ל דאולי תוס' סברו דגם אצל פ"נ הותרה שבת ולא דחוי' כמו שהוא דיעה ברא"ש יומא בפ' יו"כ וכן משמע לכאורה מדברי תוס' פסחים בסוגי' דהואיל שהקשו דא"כ הותרו כל מלאכת שבת ויתבטלו כל מלאכות הואיל דמותר לחולה שיש בו סכנה וקושי' תוס' לא שייך רק אי אמרינן פ"נ הותרה אצל שבת משא"כ אי דחוי' לא דמי ליו"ט כלל דהותרה לגמרי ומשו"ה לא אמרינן הואיל בשבת דדחוי' והחילוק רב ביניהם אלא מתוס' מנחות שם שכתבו דמשו"ה לא מצי למפשט מהא דממלא אשה קדרות בשר משום דלא דמי לשבת דניתן לדחות מוכח שסברו דשבת רק דחוי' ואפ"ה מסקו שם דריבוי שיעורין רק מדרבנן ודברי תוס' שם צריכין ביאור שכתבו תרתי טעמא דיו"ט קיל ולא חיישינן ולא דמי לשבת דניתן לדחות ועיין בחדושי ח"ס שם דמבאר כוונתם ואסתגר בזה והנני ידידו הדש"ת חותם בברכה. פה פרעסבורג. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשבא"ס זצ"ל.

תשובה ע

שיל"ת אור ליום עש"ק לסדר לך לך שנת תרמ"ז.

שלום וברכה לכבוד ידידי מחותני הרב המופלג המאוה"ג חו"ב בע"פ צדיק תמים כש"ת מו"ה יודא גרינוואלד נ"י רב בק"ק סאבאטיש יע"א (כעת הוא הגאון אבדק"ק סאטמאר).

קבלתי מכתבו הטהור וראיתי בשולי מכתבו שתמה על דברי הרמב"ם בפ"ג מהל' כלי מקדש שכתב וזה החליל דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה הוא ודוחה את השבת דהא הרמב"ם בפ"א מה' ק"פ פסק דרוחצין את העזרה בשבת דאין שבות במקדש אפי' מה שאינו צורך עבודה וא"כ אפי' שלא לצורך עבודה אין שבות

במקדש ולמה יהיב הרמב"ם טעמא בחליל מפני דצורך עבודה הוא, ולא קשה לדידי' לפי מה שכתבו תוס' סוכה ר"פ החליל ד"ה ורבנן דהא דאמר ר"י דרבנן סברו עיקר שירה בפה ומשו"ה חליל אינו דוחה את השבת דלמה גרע מתקיעות רפתיחות שערים דהותרו במקדש ואלו במילוי מים אע"ג דכתיב ושאבתם מים בששון גזור ותירצו משום דהי' רוב כלי שיר גזרו בהו טפי, וא"כ אי לאו לצורך עבודה הי' אסור בחליל משום דגזירה קרובה הוא דיתקן כלי שיר ומשום צורך עבודה התירו אע"ג דגזירה קרובה היא ומשו"ה פסק הרמב"ם נמי בהל' סוכה כחכמים ר' יוסי בר יהודא דחליל דשמחת בית השואבה אינו דוחה את השבת אע"ג דודאי לא גרע משבות דלאו צורך עבודה ורחיצות עזרה מ"מ כיון דגזירה קרובה הוא גזרו בשמחה ולא אמרו בכה"ג אין שבות במקדש משא"כ בחליל הקרבן כיון דצורך עבודה אמרו אין שבות אפי' בכה"ג אע"ג דהרמב"ם פסק עיקר שירת בפה מ"מ צורך עבודה מיקרי כיון דלבסומא קלא דשיר בפה אתי מקרי צורך עבודה ועיין בלח"מ הל' סוכה בפ"ח הל' י"ג ומשום דשבות חמור הוא משום רוב כלי שיר אסרו בשמחה והתירו בקרבן ורק משום דצורך עבודה הוא וא"ש.

וראיתי בצל"ח פסחים דף ס"ה שהקשה על דברי הרמב"ם דפסק דלא כרבי נתן דאפילו שבות שאינה צריכה התירו דא"כ למה פסק בהל' תו"מ שאין אפיית הלחם הפנים דוחה יו"ט דהא אמרינן למ"ד צרכי שבת נעשין ביו"ט ובפשיטות דברי הרמב"ם בריש פרק וי"ו מהל' יו"ט מבואר דפסק כוותי' טעמא דאין אפיית לחם הפנים דוחה יו"ט משום דשבות רחוקה לא התירו כדאמרינן בפסחים דף מ"ז וכיון דשבות שאינה צריכה כלל התירו כ"ש שבות רחוקה ומכח זה הוכיח לדייק מדברי הרמב"ם דוודאי שלא לצורך כלל לא התירו רק לא צריך צורך עבודה רק אפילו צורך מקדש נמי ובהא פליגי ר' נתן וחכמים ברחיצת עזרה דהוי צורך מקדש ולא צורך עבודה, ואם כי דיוק שלו נכון וברור בדברי הרמב"ם מ"מ קושיתו והוכחתו יש לדחות דהא לפי מה דמתרץ הש"ס דף מ"ו על שתי לחם אע"ג דצרכי שבת נעשין ביו"ט מ"מ אין אפייתן דוחה יו"ט משום לכם ולא לגבוה א"כ מה"ט גם לחם הפנים נמי ולא צריכין עוד לתרץ בשבות רחוקה לא התירו רק כמו גבי שתי לחם לכם ולא לגבוה כן בלחם הפנים ומנ"ל לחדש פלוגתי חדשה בין חכמים ורשב"ג אי שבות רחוקה דוחה או לא כיון דלפי האמת מוכח משתי לחם דפליגי אי אמרינן לכם ולא לגבוה או לא וממילא לא קשה אע"ג דשבות דאינה צריכה כלל התירו מ"מ אין אפיית לחם הפנים דוחה משום לכם ולא לגבוה ואדרבה מוכח כן דאי טעמא בלחם הפנים משום שבות רחוקה למה לא יהיב הרמב"ם טעמא דשבות רחוקה לא התירו כיון דהוי חידוש דין משא"כ משום לכם ולא לגבוה א"ש דסמך על הא דשתי

לחם וכיון דש"ס אמר טעם זה גבי שתי לחם גם הרמב"ם כתב טעם זו בשתי הלחם אבל לפי האמת גם בלחם הפנים מן התורה לא דחי ולא משום שבות לחוד כדברי הצל"ח ועיין בדף מ"ז בסוגי' דהואיל שכתב הצל"ח בעצמו כן דלפי האמת גם בלחם הפנים הטעם משום דלכם ולא לגבוה.

ומה שכתב הצל"ח בתוך דבריו אם לא נימא בדוחק דוקא במקדש עצמו איסור שבות היתר היא אבל אפית לחם מבחוץ לכן לא התירו בשבות רחוקה במח"כ אפילו בדוחק אין לומר כן דהא הרמב"ם פסק כסתם מתניתן מנחות דאפייתן מבפנים ואפ"ה אינו דוחה שבת אבל האמת כדיוקו מתוך דברי הרמב"ם דוקא לצורך עבודה לא בעינן אבל עכ"פ צריך להיות צורך מקדש וראיתי בט"א ר"ה רפ"ד בד"ה מדרבנן היא דגזור דהשיג על רש"י דפירש הא דבמקדש הי' תוקעין משום דאין שבות במקדש דהא לולב לא דחי שבת אפילו במקדש ביום ראשון שחל בשבת והא לולב רק במקדש כל שבעה ותלי' מצות לולב במקדש ואפ"ה אסור משום גזירה אע"ג דלא הוי רק שבות א"כ צ"ל דלא אמרו אין שבות במקדש רק מה שהיא לצורך עבודה או מקדש משא"כ במצוה התלוי במקדש יע"ש וכ"ש שלא לצורך כלל דלא התירו ודבריו כדבר, צל"ח.

ובזה א"ש לתרץ מה שראיתי שהקשה בספר תוספות שבת סי' של"ט דברי הכ"מ אהדדי שכתב בה' בית הבחירה פרק א' דלא התירו שבות במקדש רק היכי דא"א בענין אחר אבל כל שאפשר בענין אחר לא התירו שבות והא הכ"מ בעצמו כתב בה' ק"פ דלא קיימ"ל כר' נתן דגם שבות שאינה צריכה הותר במקדש אבל לדבריהם א"ש דוודאי לא צריכה כלל לא הותר רק לצורך מקדש עכ"פ משא"כ באפשר בענין אחר דאינה צריכה כלל לדחות השבות בודאי לא התירו.

ולפי דברינו לא מוכח מרמב"ם דפסק דשבות רחוקה לא התירו ולא הביא הרמב"ם דין זה כלל ובלחם הפנים באמת הטעם כמ"ש משום לכם ולא לגבוה ולא צריכין עוד לעשות פלוגת' בין ת"ק לרשב"ג בשבות רחוקה וי"ל דגם שבות רחוקה התירו אבל ראה מצאתי בשעה"מ בפ"א מהל' עבודת יוה"כ הל' ד' שהקשה על הא דש"ס יומא דף ח' ע"ב דקאמר ולטעמך הזאה כל שבעה מי איכא והא הזאה שבות ואינה דוחה את השבת ומאי קושי' והא אין שבות במקדש והעלה משום דשבות רחוקה הוא כיון דלא הוי לצורך אותו שבת רק בשביל עבודת יו"כ ואף לר"ש בן הסגן דגם שבות רחוקה התירו מ"מ י"ל דוקא לחם הפנים דהוי לצורך ד"ת משא"כ הזאה דהוי רק למעלה בעלמא דרבנן לא התירו שבות רחוקה יע"ש.

ולפי דברינו גם לת"ק לפי האמת לא מוכח דלא התירו שבות רחוקה גבי לחם הפנים אבל מ"מ מוכח דלא התירו שבות רחוקה במצוה דרבנן כמו בהזאה וכן פסק הרמב"ם דאין מזין עליו ביום ג' אם חל בשבת אבל גם דברי שעה"מ אינם מוכרחים די"ל דשבות דהזאה חמור משום דיש בו כמה שבותין גזירה שמא יעבירנה ד' אמות וגם משום טלטול ותיקן גברא עיין ברש"י פסחים ר"פ אלו דברים, ומשום דחמירא הזאה לא התירו אפילו במקדש כמ"ש תוספות בכמה מקומות דכמה שבותים דחמירא לא התירו במקדש כמו סידור הקנים וסילוקן בלחם הפנים וכדומה ועוד דשאני הזאה דגזר עליו בימי משה כמ"ש הסמ"ג דיש בו איסור דאורייתא הובא בפני יהושע ר"ה רפ"ד בד"ה אינם ועי"ש ואין ראי' מהזאה בש"ס יומא דלא התירו שבות רחוקה אפילו במצוה דרבנן ועיין.

ומה שחידש הצל"ח פסחים דף מ"ז בד"ה שני ימים טובים של רה"ש מכח קושייתו דדוקא שבות המלאכה התירו במקדש אבל לא שאר איסורין דרבנן כבר קדמו בזה המהרש"א בשבת דף מ"ב יע"ש ומפני הטרדות פה תהי' שביתת קולמסי כעת ולא. כתבתי רק להראות כי חביבים דבריו בעיני והנני מחותנו הדש"ת באהבה וחפץ בהרמת קרנו בכבוד. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עא

הרמב"ם בפ"ב מה' ממרים כתב דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אפילו בתקנה שהתקינו ונתבטל הטעם דבשבילו התקינו, והראב"ד השיג עליו מהא דהתקין ריב"ז והתיר לאחר החרבן לפדות פירות כרם רבעי אף דריב"ז קטן הי' ועיין בכסף משנה ובלחם משנה שתירץ דברי הרמב"ם דשאני בכרם רבעי יען כי אף קודם החרבן ברבו הפירות נתבטל התקנה אף שתנאי התנו כשיתמענו שיחזור הדבר כמות שהי' מ"מ כיון דהתקנה היתה רופפת דכבר התירוה ברבו הפירות וכיון דהם גלו שיש לבטל משום טעם זה ה"ה לאחר החרבן יע"ש, וצ"ע דאכתי תקשה מהא דהתקין ריב"ז לאחר החרבן לקבל עדות אף שבאו מן המנחה ולמעלה ואי ריב"ז קטן האיך הי' יכול להתיר אף שנתבטל הטעם וגם על הראב"ד צ"ע דלא הקשה מקבלת עדות מן המנחה ולמעלה ומתחילה עלה בדעתי לישב לפ"מ שהביא המג"א סי' ט' דברי תשובת הרא"ש היכי דהטעם התקנה גלוי וידוע לכל דמפני מה תיקנו וגזרו, אם נתבטל הטעם לא אמרינן דצריך מנין להתיר ומשו"ה מותר עכשיו ללבוש טלית של פשתן כיון דעכשיו דליכא תכלת לא שייך הגזירה יע"ש וא"כ י"ל דהרמב"ם סבר אע"ג דאין להתיר בלי מנין מ"מ סגי בב"ד קטן ממנו ולא צריך לגדול בחכמה ובמנין כה"ג משו"ה גבי עדות דהי' ידוע לכל מפני מה התקינו שאין לקבל עדות מן המנחה ולמעלה מפני שנתקלקלו

הלוים בשיר לא צריך מנין גדול בחכמה להתיר משא"כ בפירות שלא ידוע לכל רק מן הסברא אמרינן דאין להביא פירות לאחר החרבן לעטר שוקי ירושלים צריך מנין גדול בחכמה ובמנין, וע"ז שפיר מתרץ הלחם משנה אח"כ מצאתי בקונטרס אאמו"ז בעל הח"ס זצ"ל שכוונתי ב"ה לדעתו הקדושה בזה והוסיף דמשו"ה לא נמנה לרב יוסף להתיר ביצה בשני ימים טובים של ר"ה משום דאין הטעם גלוי וידוע לכל לא יכול להתיר כיון דלא הוי גדול בחכמה ובמנין.

אלא שראיתי בש"מ שהקשה על הרמב"ם מהא דקאמר ר"י על עדות אמנו אביצה לא אמנו דמשמע אבל אי אמנו אביצה ג"כ יכולין להתיר והא אין ב"ד יכול לבטל אא"כ גדול בחכמה ובמנין ומתרץ היכי דבטל הטעם לא צריך גדול בחכמה ובמנין א"כ קשה על הרמב"ם מדיוק ש"מ דמשמע דאי אמנו אביצה הי' יכולין להתיר אע"ג דאין הטעם ידוע בביצה ובלא"ה דבריו שבפסקיו כאן שכתב דבר שנגזר במנין חכמים ואירע הדבר שהוא ידוע שהגזירה בטילה כגון שידוע מאיזה טעם נגזרת הגזרה וכו' ואפ"ה אינה בטילה עד שנמנו עליה חכמים והתירוה סותרין דבריו שבתשובה כלל ב' וכן משמע מדברי הרא"ש בפ"ק דע"ז דלית לי' לחלק בין ידוע הטעם הגזירה או לא יע"ש וידוע שדבריו שבפסקיו עיקר ונ"ל ליישב דלא קשי' מעדות שנמנו ריב"ז לקבל מן המנחה ולמעלה לפ"מ שהקשה המהרש"א על הא דדחי דאי משובו לכם לאהליכם ליכא למידק דצריך מנין אח"כ די"ל דלמצות עונה הוא דאתי דהא כיון דליתא לתקנתא ממילא נצטוו בפו"ר כמו שנצטוו כבר ותירץ די"ל משום דיהי' נאמרה ונישנית דלב"נ וגם לישראל נאמרה ועיין במהר"ם שיק דגם על דבר שבמנין קשה למה צריך מנין להתיר כיון דבטל הטעם מהיכי תיתי שלא יהיו מחויבים במצוה שנצטוו כבר ונדחק ולפי"ז י"ל אף דבאמת היכי דהוי מצוה מקדם ונאסר אח"כ במנין אפ"ה צריך מנין אחר להתיר כמו בשובו לכם לאהליכם דנצטוו מכבר על פרו ורבו אבל מ"מ י"ל דלא צריך לבטל ב"ד גדול ממנו בחכמה ובמנין כיון דבאמת הוי מצוה ורק נאסר אח"כ במנין אבל כיון דבטל הטעם ולחזור למצותו גם ב"ד קטן יכול לבטל ולפי"ז לא קשה מעדות כלל דכבר תמה בפנ"י בלא"ה וכי משום דנתקלקלו הלוים בשיר לא קבלו עדות ולבטל המועדות בזמנם וכתב דיש רשות לב"ד לכך דאתם אפילו מוטעים ומזידים אבל מ"מ אי בטל הטעם בודאי מצוה לקדש החודש בזמנו ושלא לדחות המועדות ומשו"ה לא צריך לב"ד גדול לבטל מנין ראשון ומשו"ה לא הקשה הראב"ד מעדות אבל מהא דפירות הקשה שפיר כמובן, וע"ז שפיר מתרץ הלחם משנה ובזה א"ש ליישב קושי' הצל"ח שהקשה מאחר שכבר אנו למידין מהא דבמשוך היובל המה יעלו בהר דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתיר

א"כ לתוספ' דדבר שנאסר לזמן לא צריך מנין אחר להתיר א"כ לכתוב היו נכונים שלשה ימים ולא לשלשת ימים ושוב לא צריך לומר ההיתר שובו לכם לאהליכם יע"ש.

ולפי דברינו א"ש דמקרא דבמשוך היובל לא הוי ידעינן היכי דיחזרו למצותם כמו דפרו ורבו דצריך נמי מנין אחר להתיר וה"א דוקא במשוך היובל צריך מנין ומשו"ה נקט אקר לשלשת ימים ושובו לכם לאלהיכם להורות דגם כה"ג צריך היתר אפילו בטל הטעם ויש ליישב ג"כ מה שהקשה אאנו"ז ח"ס זצ"ל כיון דכבר ידעו בסיני דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתיר מהא דבמשוך היובל א"כ למאי הוצרכו התורה לומר להם יושיבו ב"ד על ככה ויתירו להם והוכיח מזה כשיטת הרמב"ם דאפילו בטל הטעם צריך ב"ד גדול והוצרך הקב"ה בעצמו להתירו ולומר שובו לכם ולפי דברינו גם לשיטת הראב"ד לא קשה דאי לאו ההיתר ההו"א דכה"ג לא צריך מנין אחר להתיר כיון דכבר נצטוו על פרו ורבו וכיון דבטל הטעם הדר למצותו ואשמעינן קרא דאפילו כה"ג צריך מנין אחר להתיר ואי אמרינן הדיחוי דלמא למצות עונה הוא דאתא י"ל לפי האמת דכה"ג היכי דהדרי למצוותו לא צריך מנין כלל היכי דבטל הטעם דמקרא דבמשוך היובל לא מוכח רק היכי דליכא מצוה ויש להאריך ועיין.

ולתרץ קושי' ש"מ על הרמב"ם מהא דאביצה לא אמנו נ"ל לפ"מ שכבר העיר עוד שם על הא דאמר על ביצה לא אמנו דהא שפיר קאמר אביי כיון דלא נאסר רק מכללא דעדות א"כ אתסר עדות אתסר ביצה אשתרי עדות אשתרי ביצה וכ' דסבר ר"י אע"ג דביצה לא אתסר רק מכללא דעדות מ"מ להתיר צריך היתר בפירש ולא היתר מכללא וא"כ י"ל לפמ"ש הל"מ לתרץ דברי הרמב"ם מפירות כיון דכבר הותר ברבו הפירות אע"ג דנתמעטו אח"כ מ"מ כיון דהתקנה כבר רופפת הי' יכולין להתיר לאחר החרבן אפילו נתמעטו הפירות אפילו בב"ד קטן, וא"כ כ"ש שיש לומר כן בביצה שלא נאסר רק מכללא דעדות ואשתרי עדות אע"ג דמ"מ סבר דלחומרא צריך היתר בפירוש מ"מ בודאי לא צריך עוד ב"ד גדול להתיר כיון דכבר הותר העדות שממנה נאסר הביצה ועדיף יותר מפירות וסגי אפי' בב"ד קטן ושפיר קאמר ר"י דאביצה לא אימנו כיון דבעדות לא הי' צריך ב"ד גדול מהטעם שכתבתי גם בביצה לא צריך ונכון.

אלא דא"כ הדרא קושי' אא"ז זצ"ל מפני מה באמת לא אימני ר"י להתיר ביצת כיון דסגי בכה"ג בב"ד קטן ונ"ל לפ"מ שתירץ רב אדא ורב שלמ' דביצה אסורה משום מהרה שיבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביו"ט שני השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד שתי קדושות והשתא קדושה אחת ובצל"ח הוכיח הא דחיישינן שיבנה במהרה בית המקדש זה דוקא בחשש דאורייתא או במוקצה דחמירא כעין דאורייתא

אבל בפירות מע"ש דהתקינו רק משום עיטור שוקי ירושלים לא חשו משום אשתקד ור"י לטעמי' דגם ביצה רק גזירה מדרבנן יע"ש ולפ"ז י"ל אע"ג דבדרבנן לא גזרינן משום אשתקד היינו היכי דהוי הדבר מותר ממילא רק שיגזרו משום אשתקד י"ל בדרבנן לא גזרו אבל היכי דצריך מנין אחר להתיר הדבר אע"ג דבטל הטעם שפיר י"ל דהניחו אותו כמקדם ולא רצו למנות עליו להתיר משום גזירת אשתקד ור"י שפיר קאמר דטעמא דביצה משום דצריך מנין אחר ולא משום אשתקד כיון דביצה לא הוי רק מדרבנן אבל לא קשה מפני מה לא נמנו עליו להתיר דלא רצו להתירו ולמנות עליו משום גזירת אשתקד ולרב אדא ורב שלמן דממילא ביצה מותר ולא צריך מנין כיון דהותר בכלל עדות שפיר קאמרו משום אשתקד דסברו ביצה חמור כעין דאורייתא אבל לר"י אי לאו דהי' צריך מנין אחר הי' ביצה מותרת אבל לא התירו במנין משום אשתקד ובזה א"ש הא דהקשה בצל"ח מאי מקשה מעדות דהא בעדות רק החשש בשביל תיקון ב"ד שלא נקבל עדות מן המנחה ולמעלה ולא הוי רק מדרבנן ולפמ"ש א"ש כיון דגם עדות לא הותר ממילא רק צריך למנות עליו במנין מקשה דהי' לנו לגזור משום אשתקד ושלא לישב עליו במנין להתיר, אלא דלכאורה קשה מהא דנמנו על הפירות מע"ש להתיר לפדותם אע"ג דהוי דרבנן מ"מ כיון דצריך מנין לא הי' להם למנות עליו משום אשתקד ויש ליישב לפמ"ש התוס' יו"ט דלא לבד שבטלו התקנה שלא לפדות מע"ש רק התקינו ג"כ ואסרו שלא להעלות לאחר החרבן פירות מעשר שני כלל שלא לעטר שוקי ירושלים בפירות לאחר חרבן וכיון דבאמת בדרבנן לא שייך אשתקד רק לכתחילה אין נמנין עליו להתיר אבל בפירות דלא יצאו להתיר רק אסרו ג"כ שלא לעטר שוקי ירושלים בחרבנן בפירות ומשו"ה נמנה עליו משא"כ בביצה.

אלא דא"כ הדרא קושי' הצל"ח מעדות דבעדות בודאי יש טעם הגון אפי' למנות עליו כדי לקבוע החודש בזמנו והמועדות וכיון דבדרבנן ליכא חשש אשתקד מצד הדין משו"ה נמנו ג"כ עליו לקבל עדות והאמת כמו שתירץ הצל"ח דלא גרע ממוקצה דנוגע לדאורייתא וא"ש. חתמתי פה פרעסבורג אסרו חג של שבועות תרמ"ג לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עב

שלום וכ"ט לידידי הרב הגאון מעוז ומגדול המפורסם כקש"ת מו"ה ישוע ברוך כ"ץ רייניטץ אב"ד דק"ק משעטשאוויץ יע"א.

אחדש"ה מכתבו הטהור קבלתי ובתוכו איזה הערות בסוגי' דשמא יעבירנו והביא בשם אחרונים דהקשו לר"א דסובר מכשירי מצוה דוחין שבת וא"כ לא שייך לר"א הגזירה

דשמא יעבירנו דאפילו אם יעביר ליכא איסור דאורייתא וכעין הא דפריך פסחים דף ס"ט אהא דהזאה לא דחי שבת משום שמא יעבירנו ולר"א ניעבריה דס"ל מכשירי פסח דוחה שבת ובודאי ליכא מאן דפליג על הני מתניתן דהלכה פסוקה הוא לכ"ע ואיזה מאחרונים שהביא אין אתי במחיצתי ואלו שיש במחיצתי מפני הטרדות אין דרכי לעיין בהם והלואי שיספיק הזמן לגמרא תוס' וראשונים והד"ג נ"י רצה להעמיס בסמ"ג הל' שופר סי' מ"ב שכתב ולמה אין תוקעין בשבת גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע עליו ויעבירנו אח"כ ד' אמות ברה"ר משמע מלשונו דנקט אח"כ דהחשש הוא לאחר שכבר יצא לידי מצוה יעביר ד' אמות ותו לא הוי מכשירי מצוה וגם מיושב הא דהקשו האיך גזרו דהא הוא טעה בדבר מצוה ואי החשש משום החזרה לאחר שעשה המצוה א"ש ומה שהקשה הש"ס פסחים וציעברי' לר"א מישב הדר"ג ע"פ שהקשו בתוס' שם דהא הנושא אותם יטמא המים ולא שייך שיעבור המים ד' אמות.

וכבר תמהו בצל"ח שם דהא לצורך הזאה אינו מטמא וכן כתב הרמב"ם פט"ו מה' פרה אדומה דהנושא מי חטאת לצורך הזאה אינו מטמא וכן כתב תוספות נדה דף ט' והניח בצ"ע ולפי"ז י"ל דלאחר הזאה אין לחוש שיעביר המים ד' אמות דהא יטמא אותו ולא שייך שכחה כמ"ש בתוס' ואין לחוש רק קודם הזאה דלא מטמא המים וא"כ הוי מכשירי מצוה ושפיר מקשה ונעבריה לר"א ויען כי הוא דבר שכליי העליתי אותם בכתב..

ולכאורה הבאתי ראי' שכך כוונת הסמ"ג במה שכתב ויעבירנו אח"כ ד' אמות מדכתב זה בהל' שופר אבל בהל' לולב סי' מ"ד כתב סתם שמא יעבירנו ובזה מדויק היטב דבלולב לא שייכי כל הני קושי' משום טעה בדבר מצוה או לר"א דמכשירין דוחה דהא לא גזרו רק משום דלא בקיעין בקיבוע דירחא והוי רק ספק מצוה דלמא לאו יו"ט הוא ולא הוי טעה בדבר מצוה וכן מכשירין לא דחי ספק מצוה ויש לחוש גם שמא יעבירנו קודם שיצא לידי מצוה משא"כ בתקיעות שופר דגזרו גם בודאי מצוה בזמן שבית המקדש קיים וכמו שהקשו תוס' וע"כ צריך לומר דגזרו דגם אח"כ יעביר ותו ליכא טעה בדבר מצוה וגם לא מכשירין דחי ומדויק היטב לשון הסמ"ג והשינוי מהל' שופר מה' לולב אלא דיש לעיין דאי הטעם דגזרו בלולב ולא הוי טעה בדבר מצוה משום דלא גזרו בודאי מצוה ורק בספק א"כ בזמן המקדש דגזרו בשאר ימים אף במקדש אע"ג דהוי ודאי ומה בכך אף אם יעבור במקדש הא הוי טעה בדבר מצוה ודאי ומה"ט נ"ל הא דמתרץ הג' מו"ה שאול על קושי' תוספות חדשים בפ"ד דסוכה דלמה גזרו דהא הוי טעה בדבר מצוה ותירץ בפשוט דהא אוקימנא למתנתן כשהפכו דוקא וכאן גזרינן שמא לא יהפכנו ואז מדאגביה נפק ביה וחייב יע"ש ולא תירץ בפשוט דהלא באמת לא בודאי יצא ורק בספק

ולא שייך טעה בדבר מצוה ואי משום דעדין קשה משופר דהא גם לתירוצו שכתב שם עדין יש לגמגם בשופר ועוד דתירץ זה לא א"ש להפוסקים דמצות צריכות כונה כמ"ש בתוס' ג"כ וע"כ מטעמא שכתבתי דא"כ במקדש בשאר ימים דהוי ודאי למה גזרו וע"כ תירצו משום דהחשש בלא הפכו דרגיל יותר משהפכו ועיין בח"ס או"ח סי' ר"ח שכתב טעמא דגזרו משום דהוי רק ספק מצוה לכן לא קשה לב"ש דלית ליה מתוך דיגזרו גם ביו"ט משום דהוי ממ"נ אי יו"ט הוי טעה בדבר מצוה ואי לאו יו"ט ליכא איסור כלל וצ"ל לדבריו הקדושים כמו שמשני הש"ס דבשאר ימים גזרו אף במקודש משום דליתא בגבולין משו"ה נמי גזרו אף שיהיה טעה בדבר מצוה אע"ג דפטור מחטאת מ"מ איסורא עביד עכ"פ כיון דקיל המצוה יותר כמ"ש רש"י דליתא בגבולין או כמש"כ הריטב"א משום דיכול לפטור עצמו וליכא חיובא דמונח על גברא וכל הפלפול הזה והטעמים שייכי רק לר' יהשוע דסבר טעה בדבר מצוה פטור וכמש"כ הרמב"ם בפ"ב מה' שגגות אבל לר"א דסבר בשבת דף קל"ז דטעה בדבר מצוה חייב לא קשה מטעה בדבר מצוה אלא דהקושי' דהא ר"א סבר דמכשירי מצוה דוחין שבת א"כ בודאי לא שייך הגזירה דשמא יעבירנו דהא לדידי' מותר לכתחילה להעביר וצ"ל כמ"ש בסמ"ג דהחשש שמא יעביר אח"כ ונקט הסמ"ג טעם זה לתרץ אף לר"א דלא פליג על המתניתין וזה קשה דוקא בשופר דגזרו ג"כ על ודאי מצוה אבל בלולב דגזרו רק על הספק לא צריך ליתן טעם משום דאח"כ יעביר ונקט סתם שלא יעביר כאשר כתבתי ולא קשה ממקדש בשאר ימים דאפילו בודאי גזרו ולר"א דמכשירין דוחה בודאי קשה אף דליתא בגבולין דהא אפילו לכתחלה יכול להעביר דהא הביא הש"ס שם דף מ"ג דתניא ולקחתם וכו' הראשון מלמד שאינו אלא ביום ראשון ואמר רבא דלא נצרכו אלא למכשירי לולב ואליבא דהאי תנא דלולב וכל מכשירין דוחין את השבת וא"כ לר"א ממעט הכתוב יו"ט הראשון דאינו דוחה רק ביו"ט הראשון ובשאר ימים אין מכשירין דוחה ושפיר שייך בשאר ימים גם במקדש הגזרה דשמא יעבירנו אף לר"א דהא באמת לא דוחין מכשירין שבת בשאר ימים וא"ש נכון.

ועמדתי בתמיה על דברי קדוש זקני בתשובה שם שכתב ביו"ט הוה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ע"כ אפילו לב"ש ור"ע דלית להו מתוך ועירוב והוצאה ביו"ט מ"מ הו"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה משא"כ בשבת כיון דלא בקיאי בקביעא דלמא אין היום יו"ט ונמצא דלא עשה מצוה והא ר"א שמותי מתלמידי ב"ש א"כ לב"ש טעה בדבר מצוה חייב והדרי' קושי' מיו"ט דב"ש לית להו מתוך וגם טעה בדבר מצוה חייב והשתא דאתית להכי י"ל על דרך זה דב"ש סבר נמי כר"א דשמותי הוא דמכשירין דוחין א"כ ביו"ט אע"ג

דסבר דטעה בדבר מצוה חייב מ"מ סבר נמי כר"א דמכשירנן דוחין א"כ ביו"ט ליכא למגזר משא"כ בשבת דהוי ודאי והמצוה ספק לא דחין המכשירין ועיין בח"ס אורח חיים סימן קמ"ח דהקשה בקטן למולו ולולב לצאת בו ופליגי ב"ש וב"ה דהא פשיטא דב"ש סבר כר"א דמכשירין דוחין וא"כ אפילו לא אמרינן מתוך אמאי אין מוציאין את הקטן למולו ולולב לצאת ומתרץ שם ולא עלתה בידו בלי דוחק וכל התירוצים שם לא שייכי הכא וא"כ בפשוט היה לח"ס לתרץ בשביל מכשירין לב"ש ולא משום טעה בדבר מצוה דחייב לר"א דשמותי הוא אלא דיש לתרץ דבריו משום דרצה לתרץ גם לר"ע דלית ליה נמי מתוך וסבר דמכשירין לא דחי דהוא פליג על ר"א בפסחים ושבת וכמ"ש בהדיא דא"ש לב"ש ור"ע אבל זה התירץ לב"ש לא א"ש דסבר דטעה בדבר מצוה חייב כר"א ומקדוש זקני ונכדו תסתייע שמעתתא לב"ש דלית ליה טעה בדבר מצוה פטור י"ל משום דמכשירין דוחין ומה"ט לא גזרו ביו"ט ולר"ע דלית ליה מתוך וסבר דמכשירין אין דוחין י"ל דסבר כר' יהושע דהלכתא כותיה דטעה בדבר מצוה פטור ומיושב בין לב"ש ובין לר"ע ונכון ע"ד פלפול.

אלא שא"א להעמיס כן בדברי הסמ"ג דהחשש הוא מפני שלאחר המצוה יעבור ד' אמות דהא כל הטעם דחיישינן שמא יעבירנו היינו מטעם בהילות המצוה לקיימה ישכח ויעביר ומשו"ה מקדים רבה דהכל חייבים ואע"ג דבטבילת כלים נמי חייש רבה שמא יעבירנו אע"ג דהוי רשות גמור בשבת מ"מ משום דלהוט להטביל כליו מטומאתן חייש רבה אף לדבר רשות וכמ"ש בשג"א סי' נ"ו ומה"ט כתב שכל שאר אמוראי אע"ג דאית להו נמי שמא יעבירנו בשופר ולולב אבל בטבילת כלים דהוי רשות לית להו גזירה דשמא יעבירנו אבל לאחר שכבר עשה וקיים המצוה דליתא בהילות מצוה כלל דוודאי כ"ע מודה אפילו רבה דליכא למיחש לשמא יעבירנו דבודאי לא להוט לחזור וליקח השופר ולולב לצאת ומה שכ' התוס' יו"ט פ"ד דסוכה משנה ב' על מה שהקשה הר"ן ממילה דלא גזרינן שמא יעביר התינק או איזמל ברה"ר ומפרש התוס' יו"ט ומ"ש שמא יעביר התינק ר"ל לאחר המילה שהוא חולה וככפות דמי יע"ש וא"כ לכאורה מוכח מדברי הר"ן ג"כ דאף לאחר שעבד המצוה ג"כ חיישינן שמא יעבירנו ונ"ל דשאני התם דמה שכתב הר"ן שמא יעביר התינוק לרה"ר היינו משום לצורך מילה דבלא צורך כלל ליכא למיחש שמא יעביר כמ"ש רבה ואין הכל בקיאין וילך אצל בקי ללמוד וע"כ בגונא דלא יכולין התינוק למול בביתו וצריך להוליכו למקום אחר וא"כ ליחוש נמי שמא יעבירנו ברה"ר וא"כ גם לאחר המילה להוט ובהול להוליכו לביתו כמש"כ תוס' ר"פ ר"א דמילה דמה"ט מתיר ר"א להביא האיזמל ולא מוליכין התינוק אצל הכלי משום

דלאחר מילה צריך להחזירו לאמו דקטן צריך לאמו הוא וא"כ יש לחוש דלאחר המילה בקטן צריך לאמו להוט להחמירו לאמו ויעביר ד' אמות וא"ש.

ומה שנ"ל בדברי הסמ"ג לפרשו ע"פ מה שכתב בפנ"י ביצה דף י"ט ובביאור יותר במגילה דף ד' לפרש דברי רש"י שם דלא חייש לשמא יוציאנו מרה"י לרה"ר משום דלא הוי עקירה לשם כך והעלה שם לישב קושי' תוס' דזה שייך נמי בהעברת ד' אמות משום דהחששא הוא שמא ישכח שהוא שבת או שהוא ע"ה גמור שיסבור שהמלאכה מותרת בשבת ועוד יש חשש אף שידע שהוא שבת ויודע שהמלאכה אסורה בשבת יש לחוש דבשעת הוצאה מרה"י יודע שהוא שבת ואין בדעתו להוציאו לרה"ר אלא לרה"י אחר בענין שאין צריך לילך דרך רה"ר אלא כשלא ימצא הבקי בביתו ילך דרך מתעסק לרה"י אחר דרך רה"ר ובכה"ג ודאי הוי עקירה והנחה באיסור יע"ש היטב ועיין בח"ס או"ח סי' ר"ח למדנו מדבריו שמלבד שיש חששא משום שמא ישכח שהוא שבת או בע"ה גמור שאינו יודע שהמלאכה אסורה יש לחוש ג"כ במי שיודע שהוא שבת והמלאכה אסורה שילך דרך מתעסק מרשות היחיד לרשות היחיד אחר דרך רה"ר כשלא ימצא הבקי בביתו וזה שכתב הסמ"ג ויוליכנו למי שיתקע לו היינו שיוליכנו תחילה לרה"י אחר וכשלא ימצא מבוקשו יעבירנו אח"כ ד' אמות ברה"ר דרך מתעסק וכתב עוד הסמ"ג או שיוציאנו מרשות לרשות היינו לטעם שמא ישכח או בע"ה גמור שאינו יודע שהמלאכה אסורה יש לחוש ג"כ לשגגת שבת או שגגת מלאכה ויוציאנה מיד מרה"י לרה"ר כנ"ל נכון לבאר בכוונת הסמ"ג דאי כוונתו על החזרת לולב לאחר מצותו הול"ל ויחזירו ד' אמות דלאחר שנעשה המצוה שייך יותר לשון החזרה לביתו ומהטעם שכתבתי מוכרח שכונת הסמ"ג כמו שכתבתי ומה שלא כתב בה' לולב ג"כ הטעם או יוציאנו מרשות לרשות כמו בה' שופר גם הרמב"ם כתב בה' שופר שמא יעבירנו ד' אמות או יוציאנו מרה"י לרה"ר ובה' לולב לא כתב רק שמא יעבירנו ד' אמות וכבר עמד בזה אאמ"ו מאוה"ג בכ"ס סי' ס"ט ומישבו וגם אני בעניי העליתי בתשובה רתרצו יע"ש.

והדר"ג ציין על ספר מעין חכמה שהביא ג"כ הקושיא מר"א דסבר מכשירין דוחה וגם מטעה בדבר מצוה ויען כי לא מצאתיו בארון ספרים שלי שלחתי להביאו לי מבהמ"ד דישיבתינו וראיתי שם באות ג' ס"ק ק"ג שהאריך בפלפול והביא שם בשם החנוך שכתב גזירה שמא יטלנו ישראל אחר ויוליכנה ד"א ברה"ר ורוצה לפרשו דמה"ת כתב ישראל אחר כלומר שכבר יצא בו כדי שלא יקשה למ"ד טעה בדבר מצוה פטור והרגיש דלשון הגמרא לא משמע כן ולפמ"ש בלא"ה קשה דהא אחר שכבר יצא בו לא שייך להוט ובהול לדבר מצוה ולפמש"כ הר"ן דבמילה לא שייך משום דאחרים דלא מחייבי יזכירו

אותו ומכ"ש דלא שייך שיעביר אותו מי שאינו מחוייב עוד וראיתי עוד שם פלפול בענין מכשירין ויש לי כמה דברים בענין זה להשיב אבל טרוד אני כעת בענינים שנוגעים לכלל וגם בלמוד הסוגי' לבני הישיבה הי"ו ואין הזמן מספיק להאריך עוד וה' שנותיו יאריך בטוב ידידו הדש"ת פ"ב עש"ק לס' חיי תרס"ג לפ"ק. ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עג

שוכ"ט לתלמדי הרבני המופלג בתורה וביראה חו"ש מו"מ ר' שאול אלכסנדר מיללער שי'.

שאלת ממני ליתן לך דרוש לבר מצוה בסוג' דספק מוכן אעתיק לך מה שאמרתי זה ארבעים שנה בימי בחרותי ומשנה לא זזה ממקומה ביצה ריש פרק אין צדין הרמב"ם בפירוש המשניות כתב וז"ל ר"ג סובר כי ספק מוכן מותר וכן סובר כי נכרי שהביא ביו"ט דגים או פירות אע"פ שצדן ביו"ט מותרין והקשה הפ"י וצל"ח דהא מוכח בגמרא דר"ג לא מתיר רק ספק מוכן ולא ודאי כמו שהקשה הגמרא פירות בני יומין מי שרי באכילה וע"ש שכל אחד מתרץ בדוחק.

ונ"ל דהנה אמרינן בגמרא על הברייתא דתניא דגים המפולמין ופירות בני יומן מותרין בשלמא למ"ד דמותרין בטלטול שפיר אלא למ"ד מותרין באכילה פירות בני יומן מי שרי באכילה ואח"כ הקשה ג"כ הגמרא ולטעמיך פירות בני יומין מי שרי בטלטול ולכאורה קשה דמתחלה קאמר הגמרא דלמ"ד לטלטל ניחא אפילו בבני יומין ולבסוף פריך פירות בני יומין מי שרי בטלטול מאי היה ס"ד דמעיקרא ומאי סברתו לבסוף. וכבר הרגיש רש"י בזה עיי"ש בד"ה שפיר וכו'.

ונ"ל דהנה לכאורה יש נמי לדקדק דמקשה הגמרא מסיפא דברייתא מפירות ושביק רישא ולא הקשה ג"כ מדגים ונ"ל דהנה הרמב"ם והראב"ד נחלקו בהלכות יו"ט פרק ב' דרשב"ג דאמר במתניתין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינה מחוסר צידה מותר אי קאי גם אדגים או לא וסבר הרמב"ם דרשב"ג אדגים נמי קאי ואפילו דגים מותרין לצוד מביברין קטנים כיון שאינה מחוסר צידה אבל הראב"ד סבר דדגים אפילו מן הביברין קטנים אסורים משום שהם נעלמים מן העין וע"ש ולפי"ז יש לומר דבדגים אפילו ידעינן שנצודו ביו"ט מ"מ יש להסתפק אם נצודו מן הביברין גדולים והוי אסור משום מוקצה מחמת איסור או מן ביברין קטנים והוי מותר דהא מותר לצוד לדעת הרמב"ם ולפי"ז לר"ג שפיר מותרין הדגים אפילו ניכרין שנצודו ביו"ט דהא גם ביו"ט לא הוי רק ספק מוכן ולר"ג ספק מוכן מותר ובפירות לכאורה נמי יש לומר דבפירות שנתלשו ביו"ט הוי ג"כ

רק ספק מוכן דהא כבר כתבו התוס' לעיל דף ג' ע"א דהא דצריכין לטעמא דשמא יעלה ויתלוש תיפק ליה דבלאו הכי אסורין הן משום מוקצה מחמת איסור תלישה ואפילו ר"ש מודה בזה כמו שמוכח מרש"י בפ' אין צדין ותירץ דמיירי באילן העומד בחצר והוי מוכן לאדם לכך צריך האי טעמא דאפ"ה אסור משום גזירה ולפי"ז בפירות נמי לר"ג משום ספק מוקצה הן ומותרין דהא יש להסתפק דלמא נתלשו מאילן העומד בחצר והוי רק ספק מוקצה ומותר לר"ג אלא למ"ד מותרין באכילה שפיר הקשה הגמרא פירות בני יומין מי שרי באכילה אפילו אי מותרין הן משום ספק מוכן לר"ג מ"מ יהי' אסורין משום גזירה שמא יעלה ויתלוש ורק בטלטול שפיר מותרין דמשום גזירה לא שייך לאסור רק אכילה ולא טלטול לפי"ז מיושב שפיר דלא מקשה הגמרא מרישא מדגים דהא באמת דגים מותרין דמשום מוקצה הוי ספק מוכן ומותר לר"ג וגזירה דשמא יצוד כמו גבי פירות לא שייך בדגים משום דהוי טרחא ובין כך מדכר דכירא אינשא כמו בדבר דבעי מרא וחצינא.

אלא שלפי"ז צ"ע מה מקשה הגמרא אח"כ ולטעמך בטלטול מי שרי הא באמת מצד הדין מותר כיון דלא הוי רק ספק מוכן ומשום גזירה לא שייך לאסור אלא אכילה ולא טלטול כמש"כ תוס' בשבת פרק כירה. ונ"ל דהנה הרי"ף וכן הרא"ש כתבו דכל דבר שאסור באכילה אסור נמי בטלטול כיון שאינה ראוי היום לאכילה הוי כצרורות ועפר דלא חזי' ליה ומקצה אינש מדעתי' ועיין ביש"ש שהקשה מרב דסבר מותרין בטלטול ואסור באכילה וצריך לחלק משום דבאכילה נמי אינה אסור ספק מוקצה רק משום חומרא בעלמא ולא החמירו כ"כ לאסור נמי טלטול. לפי"ז שפיר הקשה הגמרא ולטעמך בטלטול מי שרי דמעיקרא היה ניחא ליה דטלטול שרי דבשביל גזירה לא שייך לאסור טלטול אבל השתא פריך ולטעמך דאמרת דבאכילה עכ"פ אסור משום גזירה א"כ ע"כ צריך אתה לאסור גם טלטול דכל דבר שאסור באכילה אסור נמי בטלטול כמ"ש הרי"ף והרא"ש. ובזה יש להבין גם כן דברי הב"י בסימן תקט"ו כד מביא שיטת הרי"ף הנ"ל כתב עליו שכן מוכח נמי מדפריך הגמרא ולטעמך בטלטול מי שרי עיי"ש ולכאורה קשה דהכא טעמא משום מוקצה ובשביל זה גם הטלטול אסור אבל אם האכילה אסור מטעם אחר לא משמע מכאן לאסור גם בטלטול משום דהוי כצרורות ועפר דלא חזי ליה ולפמ"ש מיושב שפיר דבאמת הכא נמי לא הוי משום איסור מוקצה דהא לא הוי רק ספק מוכן אלא משום גזירה פריך הגמרא שיהיה אסור גם בטלטול דכל דבר שאסור באכילה אסור נמי בטלטול א"כ מוכח מכאן כשיטת הרי"ף. והא דמשני הגמרא אדגים דמיירי בכוורא דאדימי אע"ג דבדגים לא צריכן לזה דבדגים אין שום טעם לאסור לר"ג

כמ"ש לעיל, י"ל כיון דע"כ בפירות צ"ל דלאו בני יומין הן ופירות אתיא אפילו לת"ק מוקי נמי דגים שיהיה הברייתא אתיא אליבא דכ"ע ולאו כר"ג לחודי'.

אלא שלפי"ז יש להקשות מה מקשה הגמרא אמתניתין מעשה לסתור דהא שפיר יש לומר דהא דאמר ת"ק היינו האיך שפרוס מצודה לצוד מביברין גדולים דומיא דחיות ועופות דקאמר ת"ק ושפיר אסור משום ספק מוכן אבל ר"ג מתיר הדגים שהביא הנכרי משום דהוא ספק ספיקא דלמא מאתמול נצודו ואת"ל שנצודו היום דלמא מן הביברין קטנים ושפיר התיר ר"ג משום ספק ספיקא וצריך לומר וליישב לפמש"כ המג"א על הא דאמר רב פפא נכרי שהביא דורן צריך להמתין בערב בכדי שיעשה אע"ג דהוי ספק דרבנן דלמא נתלשו מאתמול והסמ"ק באמת מתיר בספק שאינה צריך כדי שיעשה ותירץ המג"א דורן שאני כיון שהביא הנכרי לדורן אמרינן בודאי נתלשו היום שיהיו מן המובחר וכן כתב ג"כ הר"ן בשו"ת יע"ש והחמד משה הובא במחצית השקל הקשה א"כ למה התיר ר"ג לאכול הדגים דהא נמי דורן הוי ואמרינן מסתמא נצודו היום כמו בפירות ור"ג לא מתיר רק ספק מוכן ולא ודאי מוקצה ולפמ"ש ניחא ואדרבה יש ראיה לדברי המג"א דהא לכאורה ספק ספיקא הוי בר"ג ומאי מקשה הגמרא מעשה לסתור אלא שלפי דבריו שפיר דבאמת לא הוי ספ"ספ' דמסתמא נצודו היום כיון דהוי דורן אלא דעדיין עוד נשאר לנו ספק דשמא מן הביברין קטנים ומשום ספק זה מתירו ר"ג ושפיר הקשה הגמרא מעשה לסתור דהא לא הוי רק חדא ספיקא, וראיה יש מכאן לדברי המג"א.

ולפי"ז מיושב שפיר פירוש המשניות להרמב"ם שכתב דבדגים מתיר ר"ג אפילו וודאי נצוזין היום דהא לשיטתו דמותר לצוד מן הביברין קטנים א"כ אפילו ודאי נצודין היום מ"מ לא הוי רק ספק ויש לו ראיה מגמרא דשבק דגים ומקשה מפירות. אלא עדיין לא אתי שפיר בדברי הרמב"ם דנקט דגים או פירות משמע לכאורה שאף בפירות הדין כן ולפי דברינו אינו אלא בדגים ולא בפירות ותמוה על הני תרי גאוני על הפ"י וצל"ח שתירצו נמי דברי הפ' משניות ולדבריהם נמי דווקא בדגים איירי פירוש המשניות ולא הרגישו שהרמב"ם נקיט נמי פירות אלא כד דייקת שפיר בדברי הרמב"ם אדרבה מזה ראיה לדברינו דמעיקרא הביא דגים או פירות ומתחיל בתרתי ומסיים בחדא וקאמר דאע"פ שנצודו ביו"ט ולא קאמר נמי אע"פ שנתלשו ביו"ט אלא הוא הדבר אשר דברנו דדווקא בדגים מתיר אעפ"י שניצודו ביו"ט ולא בפירות דפירות קאי אלעיל אספק מוכן דמתיר ר"ג דווקא בספק אבל לא אם בודאי נתלשו ביו"ט ואתי שפיר הכל על נכון.

הרי"ף והרמב"ם לא הביאו הך דשמואל דהלכה כרשב"א דאם נתקלקלו המצודות מעיו"ט דמותרין באכילה דמסתמא מעיו"ט נצודו ועיין בהרב המגיד שמתמה עליו וכתב

משום דהוה מלתא דפשיטא ולא צריך להביא דבודאי נצודו מעיו"ט יעיי"ש ועיין בישׁ"ש שהקשה עליו דהא רק בשביל זה אמר שמואל הלכה כרשב"ג דהא בספק מוכן גם הת"ק מודה דאסור א"כ לא הוי פשיטות דהא באמת הת"ק מחלק וכן מוכח מרש"י שכתב הלכה כרשב"א והיכא דבא ומצאו מקולקלין מאתמול יש לסמוך שנצודו מבעוד יום וכן הקשיתי נמי מירושלמי דמקשה על הא דתנן אם מצאן מקולקלין מעיו"ט בידוע שמעיו"ט נצודו מנא ידעינן שנצודו בעיו"ט וכתב דמיירא במקום שחיות מצויות דומיא דדגים ואמרינן דאם מקולקלין הם מעיו"ט שנצודו בעיו"ט כיון שמצויות שם חיות א"כ עכ"פ חזינן מירושלמי דלאו ודאי הוא שאם מקולקלין המצודות שבודאי נצוד בה חיה דהא פריך מנא ידעינן והגמרא דידן לא מחלק בין מצויות לשאינן מצויות ובכל מקום מתיר רשב"א וא"כ לא הוי דבר פשוט.

ונלענ"ד דלכאורה יש להבין פלוגתות דרב ולוי לקמן אם מותרין הדגים לר"ג דוקא בטלטול או אפילו באכילה ונ"ל דהנה הר"ן כתב בשביל תרי טעמא יש לאסור ספק מוקצה אי בשביל דמוקצה חמור דתקנה כעין דאורייתא כמ"ש התוס' ישינים לעיל דף ג' ע"ב ומשו"ה לא פריך שם לר"נ נמי מברייתא דספק אסורה או בשביל דבר שיש לו מתירין דמותר לאחר יו"ט והנה כתב הצל"ח בכמה מקומות דדשיל"מ לא שייך אלא באכילה דאמרינן עד שתאכלנה באיסור תאכלנה למחר בהיתר אבל בטילטול לא שייך לומר יטלטל למחר דהא גם ביו"ט ולאחר יו"ט מצי לטלטל וסוף כל סוף מפסיד טלטול חדא דיו"ט ובזה לא שייך לומר דבשיל"מ ועיין גם בפ"י סברה זה ולפי"ז יש לומר דרב סבר דטעמא דת"ק דאסור אפילו בטלטול כדמשמע מלישניה דלא יטול הוי משום ספק מוקצה דחמור ומשו"ה גם הטלטול אסור דבאיסור מוקצה לא שייך לחלק בין אכילה לטלטול אבל ר"ג פליג וסבר דספק מוקצה מדינא מותר כשאר ספק דרבנן אלא משום דבשיל"מ מודה דאסור ולא אסור רק באכילה אבל בטלטול דלא שייך לומר דבשיל"מ באמת מותר אבל לוי סבר דטעמא דת"ק משום דבשיל"מ או משום ספק מוכן ור"ג פליג ולית ליה כלל דבשיל"מ ומותר אפילו באכילה ולפי"ז יש לומר דת"ק ורשב"א פליגי דאם מצאו מקולקלין מותרין דודאי לא הוי אלא רוב דרובא כצודין מעיו"ט ות"ק אוסר דלא אזיל בתר רובא דהוי דבשיל"מ שבאמת משו"ה מתיר בטלטול כדמשמע לישנא דלא ישחוט לאכול אבל בטלטול טול מותר באמת כדדייק בצל"ח כן אבל רשב"א פליג דמתיר מצד רוב דלית ליה דבשיל"מ בלא איתחזק בו איסור וודאי כדאמרינן בירושלמי דר"ג באיתחזק איסורא נמי סבר דבשיל"מ אסור ולפי"ז ע"כ צ"ל דהא דאסור עכ"פ בספק מוכן טעמא הוי משום ספק מוקצה דאזלינן לחומרא דתקנה כעין דאורייתא.

ובזה יש ליישב שפיר קושית המהרש"א שהקשה מה מקשה הגמרא דרישא וסיפא סותרין אהדדי דלמא הברייתא אתיא כרב דמותר בטלטול אבל באכילה אסור והכי קאמר הברייתא אם מצאן מקולקלין מעיו"ט מותרין אפילו באכילה אבל בספק באכילה אסור ובטלטול מותר אבל אם מצאן מקולקלין ביו"ט אפילו בטלטול נמי אסור דהוי ודאי איסר עיי"ש, ולפמ"ש ניחא דכבר כתבתי דהא דמחלקינן בין טלטול לאכילה היינו דוקא לטעמא דדבר שיל"מ אבל אם אמרינן משום מוקצה לא שייך לחלק כלל ולפי"ז רשב"א דמתיר אם מקולקלין מעיו"ט אע"ג דלא הוי אלא רובא צ"ל דלית ליה דבשיל"מ בלא איתחזק איסורא וממילא הא דאסור בספק מוכן ע"כ טעמא משום מוקצה וא"כ אין לחלק בין טלטול לאכילה וטלטול נמי אסור ולא קשה קושית מהרש"א. ולפי"ז מיושב שפיר הרמב"ם דהא דפסק שמואל כרשב"א ע"כ צ"ל דלית ליה נמי דבשיל"מ בלא איתחזק איסורא אבל לדידן דפסקינן כרב אשי דדבר שיש לו מתירין אפילו בלא אתחזק אסור א"כ מצאו מקולקלין מעיו"ט נמי אסור דלא סמכינן ארובא בדשיל"מ ומשו"ה לא הביאו הרמב"ם והרי"ף הא דרשב"א דמותרין אם מקולקלין מעיו"ט ופסקי כת"ק דאסור כמש"כ בצל"ח ופ"י כנ"ל נכון העתקתי לך ישוב פירוש המשניות וישוב הרי"ף והרמב"ם וכטוב בעיניך תבחר מהם ללמוד לנער לבר מצוה פה פ"ב בחודש ניסן תרס"ד לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עד

בש"ס ביצה דף כ' ע"ב למ"ד נו"נ אין קרבין ביו"ט עבר ושחט מהו וכו' מאי בינייהו א"ב נטמא הבשר או שנאבד ובמהרש"א הקשה אמאי לא אמר א"ב שבת כלקמן בברייתא ותירץ משום אידך תירץ דשאני שבות שבת משבות יו"ט או משום דניחה ליה למימר א"ב ביו"ט גופיה דאיירי ביה ועל הברייתא כתב דלא קאמר אם נאבד או נטמא הבשר דלא יזרק דחדא מינייהו נקט יע"ש ונדחק מאוד בתירץ על הברייתא לפמ"ש מעיקרא דלא קאמר א"ב שבת משום דניחא ליה לומר א"ב ביו"ט גופה א"כ גם בברייתא היה לו לומר בסיפא דאם נאבד או נטמא הבשר דהא הרישא ביו"ט איירי והיה לחלק ביום טוב גופיה ועוד דיותר היה לו לחלק ביו"ט גופיה דאף לפי דקאמר קשי' מ"מ יש לטעות דשאני שבות שבת משבות יו"ט כאשר מתרץ באמת א"כ יותר הו"ל לברייתא לנקוט רבותא דאפילו ביו"ט נמי לא יזרק בנאבד או נטמא הבשר ולתרץ כל זה נ"ל דפליגו תנאי בשבת דף מ' אי הבערה לחלק או ללאו יצאת וכתבו בתוס' ביצה דף כ"ג ובפסחים דף ה' לתנא דללאו יצאה לא נאסר הבערה ביו"ט כלל ומותר שלא לצורך לגמרי וא"כ גם הקטרת אימורין דאין זו אלא הבערה כדאמרינן ביבמות ל"ג ע"ב מותר

לגמרי ביו"ט אף שלא לצורך קדשים כלל וא"כ לפמ"ש בש"ס מנחות מ"ח דלא אמרינן חטא בשביל שיזכה בחול ומה"ט לא התיר רבא רק ע"מ להתיר בשר באכילה ביו"ט אבל לא להקטיר אימורין לערב דלא אמרינן חטא ביו"ט בשביל שיזכה בחול אבל בודאי אם יכול להקטירן אימורין ביו"ט אף שנאבד הבשר גם רבא מודה דיכול לזרוק דחטא ביו"ט כדי שיזכה ביו"ט אמרינן גם בהקטרה וא"כ לתנא ללאו יצאה דשרי הבערה שלא לצורך מותר להקטיר אימורין ביו"ט וי"ל דתנא דברייתא סבר כתנא דהבערה ללאו יצאה ולא יכול לומר בנאבד הבשר דאסור דהא אף בנאבד מותר בשביל הקטרת אימורין ביו"ט ומשו"ה קאמר ואם היתה שבת דצריך להמתין עם הקטרת אימורין עד לערב וחטא בשביל שיזכה בחול לא אמרינן אם לא שיכול לאכול באותו יום ורבא ורבה בר ר"ה פליגי אליבא דתנא דהבערה לחלק יצאה כהלכתא דהא אמר ע"מ להקטיר אימורין לערב משמע אבל ביו"ט לא ולרבא נמי כתבתי דאי יכול להקטיר ביו"ט גם רבא מודה דמותר וע"כ דסברו ופליגו להאי תנא דלחלק יצאה וכהלכתא ושפיר אמר א"ב בנאבד או נטמא בשר משא"כ הברייתא אתיא כתנא ללאו יצאה ואתי שפיר.

ולאחר הדברים אלו עלתה בידינו לישב קושי' הפנ"י דמאי קמיבעי להו דהא זריקת הדם אינו אלא שבות ואין שבות במקדש ואי דידע מהברייתא דלא דחי שבת זריקת דם א"כ לא שייך שפיר מימרא דרבא דאמר זורק את הדם ע"מ להתיר הבשר באכילה ומאי קמ"ל דהא מוכח מהך ברייתא והניח בקושי' ולדברינו י"ל כיון דהברייתא י"ל דאתי' כתנא דהבערה ללאו יצאה א"כ גם הקטרה מותר ביו"ט והו"א דוקא היכי דיכול לאכול הבשר וגם להקטיר אימורין ביו"ט דוקא מה"ט התירו הזריקה ואכילת קדשים ושמחת יו"ט וגם הקטרת אימורין דחי הזריקה והא דקאמר רק והבשר יאכל דקמ"ל אע"ג דלא עלו לבעלים לשם חובה מ"מ נאכלין כמש"כ רש"י ועיין בצל"ח אבל משום אכילת בשר לחוד למ"ד לחלק יצאה דלא יכול להקטיר עד לערב ורק לאכול הבשר ביו"ט כה"ג לא התירו הזריקה קמ"ל רבא דמותר גם כה"ג לזרוק כדי להתיר בשר באכילה וא"ש נמי מה שמדקדק בצל"ח למה לא קאמר ברישא ג"כ ויקטיר אימורין לערב כמו בסיפא משום דגם ביו"ט עצמו מותר להקטיר אימורין כיון דסבר הברייתא כתנא ללאו יצאה משא"כ רבא ורבה בר הונא אזלי ופליגו לתנא דלחלק יצאה, ומיושב נמי קושי' תוס' על היש מתרצים דרבא איירי שנטמאו או שנאבדו אימורין ומשו"ה מותר לאכול הבשר בלא הקטרת אימורין כמבואר בש"ס פסחים נ"ט דהא מהברייתא דאמר הדם יזרק והבשר יאכל ואם היתה שבת לא יזרק ואם זרק הורצה ע"מ להקטיר לערב אלמא דאיתנהו ואפי"ה הדם יזרק והבשר יאכל ולדברינו לא קשה דהא גם באיתנהו יכול לאכול הבשר ביו"ט כיון דיכול

להקטיר אימורין גם כן ביו"ט משא"כ לתנא דלחלק יצאה ואסור להקטיר אימורין י"ל כי"מ דוקא בנטמא או נאבדו אימורין מותר הבשר לאכול ביו"ט וכה"ג איירי רבא וא"ש. **ודברי** לכאורה תמוהים דמאי מקשה דלתני בברייתא ואם נאבדו הבשר לא יזרק דהא הרישא קאמר נמי לפני זמנו או לאחר זמנו דהיינו קודם יו"ט ובחול בודאי מותר לזרוק ולהקטיר אימורין אף אם נאבד הבשר ומשו"ה נקט ובשבת דקאי גם על לפני ולאחר זמנו משא"כ אם היה אמר נאבד הבשר דלא יכול קאי רק על שחטן שלא לשמו וראיתי אח"כ ברש"י מנחות שם בד"ה ואם היתה שבת אשלא לשמן קאי ועצרת ושבת היא לא יזרק, ועמדתי משתומם למה לא פירש רש"י דקאי נמי אלפני ולאחר הזמן ולא מצאתי לאחד מן המפרשים שעמדו בזה עד שמצאתי בקונטרס הסוגי' מקדושת זקני בעל ח"ס ז"ל שם דף ל"ה ע"ב בד"ה מאי בינייהו שהרגיש בזה ומתרץ לפי דרכו בקודש יע"ש ובני ידידי האברך המופלג מהו' עקיבא שי' אמר לי משום דקאמר ע"מ להקטיר אימורין לערב וזה דוקא אם הוא בערב חול אבל אם הוא יו"ט לא יכול להקטיר בערב וא"כ לא איירי אם היתה שבת בלפני זמנו דהא אם חל שבת בערב יו"ט לא יכול להקטיר אימורין לערב דהא יו"ט הוא ולא פסיקא מלתא דיכול להקטיר בערב משו"ה פירש"י אם היה שבת אשלא לשמן קאי ואז יכול להקטיר אימורין לערב ויפה דיבר ולפי"ז גם דברי מהרש"א יש ליישב לפי פירושו של רש"י כיון דאם היתה שבת על שלא לשמן קאי לנקוט נמי ואם נאבד או נטמא הבשר דגם כן לא היה קאי על כל הרישא רק אשלא לשמן דהא צריכין אנו לישב ג"כ עכשיו דנקט ואם היתה שבת דקאי על שלא לשמן ועיין.

ועוד יש ליישב קושי' מהרש"א לפמ"שכ תוס' במנחות שם הא דלא אמרינן חטא בשבת בשביל לאכול באומצא היום וכתבו דלאכול באומצא לא מקרי זכות ועיין ש"מ שתירץ משום דשבת לא הותר צורך הדיוט כלל משא"כ ביו"ט ומדברי רש"י שכתב דאסור לבשל ולצלות היום משמע כתוס' דאף דיכול לאכול באומצא מ"מ כיון דאסור לבשל ולצלות הבשר אסור בשבת דלא מקרי זכות באומצא וא"כ י"ל דקמ"ל ברייתא רבותא זו דאע"ג דיכול לאכלו באומצא מ"מ אסור לזרוק משא"כ אי הוי נקט נאבד ונטמא דלא יכול לאכול הבשר כלל והא דלא קאמר א"ב שבת דאפ"ה רבא אוסר צ"ל כתירץ מהרש"א משום הך שינויי דשאני שבות שבת או די"ל עד דלא ידע הברייתא י"ל דהיה סבר באמת דאפילו בשבת שרי משום דיכול לאכלו באומצא ונקט א"ב לענין יו"ט גופי' דפליגו ועוד י"ל דזה תליא אי שרינן גם משום לאכול בשר לאומצא בפלוגתא דר"ע ורבנן בשוחט מסוכנת דרבנן סברי דוקא אם יש שהות ביום לאכול ממנו כזית צלי היינו כדרך הנאה ואכילה אז מותר לשחוט משום שמחת יום טוב ור"ע סבר אפילו כזית חי מבית טביחתה

דגם זה מקרי צורך הדיוט וחשוב אכילה א"כ לר"ע גם בשבת מותר לזרוק משום דיכול לאכול הבשר חי באומצא והברייתא אתיא כרבנן דוקא דכזית צלי הוי אכילה ולא שרי נמי בשבת לזרוק משום לאכול בשר באומצא וא"ש דלא אמר א"ב שבת משום דלא בעי למימר א"ב דתליא בפלוגתא דתנאי דרבנן ור"ע ואמר טפי א"ב דאתי' לכ"ע ועיין.

ועוד רגע אעורר על הא דכתבו תוס' במנחות שם ואין לדמות למה שהתירו לרדותה וכח ומיהן בצ"ק שם וברכת הזבח כתב דכונתם דכדי לאפרושו מאיסורא דשבת שרי לחלל באיסור קל דשבת אבל לחלל שבת בשביל ענין אחר לא התירו ועיין בטהרת קודש שם וקשה לכאורה לרבא ולרבה בר ר"ה דמשמע דלא התירו לזרוק רק כדי להתיר הבשר לאכילה או להקטיר אימורין לערב אבל בנאבד ונטמא הבשר ואימורין לא מתירין הזריקה והא בלא"ה יש להתיר נמי הזריקה לפי מה שכתבו בתוס' בסוגי' דמתוך דגם אי נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט ליכא אלא איסור עשה דלא אמרינן דאהדריה לאיסורא קמא ללאו וא"כ בודאי כי היכי דהתירו איסור קל שלא לבוא לידי חמור ממנו שייך נמי חטא באיסור עשה כדי שלא לעבור באיסור לאו דחמור מאיסור עשה ואמאי לא התירו הזריקה מה"ט דהא בזריקה לחוד נמי שייך שלא יהיה שולחנך מלא וכו' ולא יהיה אלא איסור עשה דלכם ולא לגבוה ועיין בצל"ח בסוגי' דמתוך דפשיטא ליה לרבא בעולת נדבה כיון דלא יכול לזרוק רק להתיר בשר באכילה ולא זרק ממילא עובר בלאו ולקי יע"ש והיא גופה צ"ע דלמה לא יזרק כדי שלא לעבור על איסור לאו בפרט שלא צריכין להתיר לו רק זריקה דשבות דרבנן הוא דהא על איסור עשה כבר עבר בשחיטה וע"י זריקה חטא קל בודאי יש להתיר לו שלא יעבור גם כן איסור לאו ויש להאריך בזה ולא באתי כעת רק כמעורר ותן לחכם וכו' פ"ב בחדש סיון תרס"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עה

גרסינן בגמרא ביצה דף כ"א ע"ב היכא דמי אי דמנח עירובי תבשילין מאי טעמא דב"ש ואי דלא מנח ע"ת מאי טעמא דב"ה אמר רב הונא לעולם דלא מנח וכדי חייו שרו ותניא נמי בברייתא כן ורבא אמר לעולם דמנח ע"ת ושאני הטמנה עיי"ש הרי"ף והרמב"ם לא הביא הא דר"ה דמותר לאפות ולבשל כדי חייו והקשה הרא"ש אי משום דרבא הוי בתרא ומשמע שמחלק ארב הונא מ"מ הברייתא מוכח כרב הונא ולמה לא הביאו וכן על רבא קשה כן מברייתא.

ונ"ל לתרץ דהנה לעיל יש פלוגתא מ"ט דעירובי תבשילין רבא סובר משום שיזכור לברר מנה יפה לשבת ורב אשי סבר משום דשמא יטעה וכסבור דמותר גם לבשל מיו"ט לחול,

והנה נ"ל דהא דשרי כדי חייו תלויה בטעמים אלו דאי טעמא משום דאין אופין מיו"ט לחול שפיר יש לאסור אפילו כדי חייו דהא כל התקנתא הוי משום יו"ט כמש"כ הר"ן בריש פרק א"כ קנסו חכמים אם לא הניח דאפילו כדי חייו נמי אסור אבל לטעמא דכדי שיברר התקנתא הוי משום כבוד שבת וכבר מתעורר בזה הר"ן דלמה אם שכח או אבד העירוב יהיה אסור לבשל על שבת דהא רק לכבוד שבת נתקנה התקנה וכן כתב הפנ"י אי טעמא הוי כדי לברר בדיעבד יהיה מותר וכתב דאסור משום כדי שלא יתבשל בלי עירובי תבשילין דאם יהיה בדיעבד מותר בלא עירוב והיה מתבשל בו לא יניח ומוטב שלא יתעדן חד שבת משום שבתות אחרים אבל כדי חייו בודאי יש להתיר דהא לכבוד שבת הוא וטעמא דלא יתבשל לא שייך הכא דהא אי לא שרינן אלא כדי חייו בודאי לא תבשל בלי עירובי תבשילין דהא רוצה שיוכל לאכול כל צרכו וזה נ"ל שהיה טעמא דרבא דאוסר גם כדי חייו משום שלא יהיה אופין מיו"ט לחול ולפ"ז אסור גם כדי חייו ולעיל גרסינן רבה וכן גרסות הרא"ש והר"ן וכאן גרסינן רבא, אלא דקשה עליו מברייתא דמפורש דכדי חייו מותר ונ"ל דהנה בתוס' דף י"ז ד"ה אמר רבא הביאו מחלוקת הר"י ור"ת אי צריך לאפיה ולבישול לכל אחד עירוב בפני עצמו או אי דבר מבושל לחוד מהני אפילו לדבר אפיה וכתבו התוס' שפלוגתא היא בירושלמי דר"א סבר דצריך לכל אחד ואחד עירוב בפני עצמו כדמשמע מקרא דאת אשר תאפו אפו ור' יהושוע סובר דמהני דבר מבושל אפילו לדבר אפיה ועיין בפנ"י לעיל שפלוגתא זו תליא נמי בשני טעמים דעירובי תבשילין דלטעמא דכדי שיברר צריך לכל אחד ואחד דבר בפני עצמו אבל לטעמא דכדי שלא יאמרו סגי בחד דבר ולא צריך עירוב לכל חד וחד דלהיכר סגי בחדא ולפי"ז מיושב שפיר הברייתא דמתיר אתיא כר' אליעזר דס"ל דטעמא הוי משום כדי שיברור משו"ה מותר בכדי חייו אבל לדידן דפסקינן טעמא כרב אשי כמ"ש הרמב"ם טעם העירוב כרב אשי כמבואר בדבריו ר"פ שישי ופסקינן כר' יהושע דהלכה כמותו במקום ר' אליעזר א"כ אפילו כדי חייו נמי אסור.

לפי הקדמות מילין אלו עלה בידינו לישב קושי' חמורה של קדוש זקני ר' עקיבא איגר ז"ל בספר דרוש וחידוש שלו שהקשה למאי דמשני אביי כגון דעירב לזה ולא עירב לזה וחנניא הוא ואליבא דב"ש דהא הטעם דהטמנה בשבת בדבר המעמיד הבל אסור רק משום שמא ימצא קדירתו צוננת וירתיחנה כדאיתא ספ"ב דשבת והכא ביו"ט אע"ג דאם ירתיחנה לא יעבור על איסור דאורייתא אם מטעם דצרכי שבת נעשין ביו"ט או מטעם הואיל מ"מ בדלא מנח כלל גזרינן אבל כשעירב לזה ולא עירב לזה קשה דבהא ליכא חשש שמא ירתיחנה דהא על מעשה רתיחה שהוא בישול עירב עליה באמת מעיו"ט

והניחו בצ"ע, והנה הקושי' אתי שפיר לטעמא דרב אשי דקאמר כדי שלא יאמרו אופין מיו"ט לחול אבל לטעמא דיברור לא קשה דכמו שצריך עירב לבישול צריך ג"כ להטמנה ולפי"ז י"ל לפמש"כ הצל"ח דאף אם גרסינן לעיל רבא דסבר הטעם משום כדי שיברור ג"כ לא קשה על רבא דמתרץ הכא משום דמוכחא מילתא דרבא סבר דבהכי פליגי ב"ש וב"ה דב"ש סברי שטעם העירוב משום כדי שלא יאמרו אופין מיו"ט לחול ולכך אסרו הטמנה משום דמוכחא מלתא וב"ה סברי דטעם העירב משום כבוד שבת כדי שיברור מנה יפה וכו' עיי"ש ולפי דברינו יש לומר דאביי הוי סבר איפכא מדרבא דטעמא דב"ש משום כדי שיברור ואתי שפיר יותר לפ"מ שכבר כתב הפנ"י דגם ר' אליעזר סבר טעמא דכדי שיברר ור' אליעזר שמותי הוא ע"כ גם ב"ש סבר כן משו"ה משני אביי אליבא דב"ש כגון שהניח לזה ולא הניח לזה וצריך הטמנה מעיו"ט דהא טעמא משום כדי שיברור אבל ב"ה סבר הטעם משום דכדי שלא יאמרו וכו' ע"כ לא מצריך להטמין מעיו"ט דהא הטעם דאסור רק משום דשמא ירתיחנה ועל זה עירב בתבשיל, לפי"ז יש ליתן טעם לר"ת דצריך גם לב"ה לערב בפת אם רצה לאפות ולא די בתבשיל לחוד ובאמת צ"ע למה לא נצרך גם בהטמנה להטמין מעיו"ט אבל לפי דברי קדוש זקני ז"ל י"ל דאע"ג דבאפייה ובישול צריך לערב לכל אחד ואחד בהטמנה ובישול לא צריך דהא בהטמנה הטעם שמא ירתיחנה ועל הרתיחה הא קעריב ומשו"ה אף שאינה כדי בהיכר אחד אף לטעמא דרב אשי וצריך עירוב לאפיה ולבישול מ"מ בהטמנה לא צריך, העתקתי זאת מחדושי שכתבתי זה יותר מארבעים שנין פה פ"ב בחודש ניסן תרס"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עו

שלום לך תלמידי המופלג חרוץ ברק השנון ז"ר יפ"ת מוה' אהרן זאב היימליך שי' לאי"ט.
שמחתי בדברי תורתך ודבריך אמורים על דברי אבא מאוה"ג בכ"ס או"ח סי' קי"ט שתמה על דברי המג"א בסי' ל"ח סק"ט דלא אמרינן עוסק במצוה פטור במצוה אם עושה עיקר המצוה להנאתו ומדייק כן מדברי רש"י סוכה דף כ"ה שפירש בד"ה ותגריהן הלוקחים כדי למכור ולהמציא למי שצריך להם משמע היכי דעושה להנאתו לא פטור ממצוה דהא ש"ס ערוכה הוא בב"מ ס"פ האומנין דכולי עלמי אית להו דר' יוסף ובמלוה צריך למשכן פליגי ור"א סבר דש"ח הוי משום דלהנאתו מתכוין ור"ע סבר דמצוה קעביד וכיון דהלכתא כר"ע וכמו שפסק רש"י דהלכתא כר"י כדדייק תוס' ב"מ כ"ט משום דרש"י מפרש דרבה ודאי תנאי דר"י כך"ע הרי ס"ל לר"ע דאף דלהנאתו מתכוין מ"מ פטור מפרוטה דר"י והוי ש"ש והאריך שם בפלפולו החריף לתרץ דלישנא בתרא דבצריך

למשכן פליגו סבר כלישנא בתרא בב"ק דטעמא דר"י משום דרחמנא שיעבדיה בע"כ וכפי מה שמסביר הפנ"י דהיינו מצות הלואה לחוד בלא פרוטה דר"י דבאמת לא פטור משום עוסק במצוה היכי דלהנאתו מתכוין לעשות מצוה אחרת אבל מ"מ מצוה קעביד אף להלכתא פסק רש"י דדיחוי בעלמא הוא ופליגו בלא צריך למשכן ור"י באמת תנאי הוא ע"כ כתב רש"י בסוכה דהיכי להנאתו מתכוין לא פטור ממצוה אלו תוכן דבריו בקיצור ויש ראיה לדבריו הקדושים מלשנא דש"ס כדמסיק במלוה צריך למשכן פליגו קאמר דר"ע סבר מצוה קעביד שהלוהו ולאיזה צורך מדייק דהלוהו דהא כאשר קאמר בשומר אבידה קא מיפלג לא מפרש מאי טעמא דסבר ר"ע דהוי ש"ש משום דמצוה קעביד אלא משום דאי אמרינן בשומר אבידה קמיפלגי הוי טעמא דר"ע כר"י משום דעוסק במצוה פטור ממצוה ומשום דהרוויח ממון הוי ש"ש ולא משום המצוה לחוד אלא דהמצוה גורם דמשתכר בפרוטה דר"י אבל עיקר דהוי ש"ש לאו משום המצוה הוא אבל כאשר מסיק דבצריך למשכן פליגו באמת לא אמרינן דפטור משום פרוטה דר"י דגם ר"ע מודה משום דלהנאתו הוא לא פטור ממצוה אחרת רק עיקר הטעם דפטור משום דעכ"פ עשה מצוה ומשו"ה מפרש הש"ס טעמא דר"ע דמצוה קעביד שהלוהו משום מצות הלואה לחוד הוא ש"ש ור"א סבר דליכא מצוה כלל ומדויק שפיר לשון הש"ס וכאשר קאמר בשומר אבידה קמפלגי ובאין צריך למשכן פירש"י באמת דטעמא דר"י משום דאי בעי לא יהיב ריפתא לעניא ובצריך למשכן לא פירש"י רק דמצוה קעביד אבל לא דפטור ג"כ ממצוה והבן.

אלא הא דסבר רש"י דלא קיי"ל במלוה צריך למשכן פליגו ורק דיחוי בעלמא וכמו כן הובא בש"מ בשם איזה ראשונים וכמש"כ הט"ז בחו"מ סי' ע"ב י"ל דדייק רש"י מקושית תוס' בב"מ מדלא קאמר דמתניתין גם כר"א ובמלוה צריך למשכן פליגי ת"ק ור"י במתניתין משמע דסבר סתמא דש"ס דמחוורתא מתניתין דלא כר"א דדיחוי בעלמא הוא ותוס' רצה לדייק באמת מה"ט דלית הלכתא כר"י אבל לרש"י צ"ל דסבר דדיחוי בעלמא הוא ועיין בפנ"י בסוף פ' האומנין שכתב דמה"ט פירש רש"י במתניתין דר"י לית ליה שכר מצוה לענין דינא משום דסבר רש"י דהא דאמרינן במלוה צריך למשכן פליגי דרך דחייה קאמר כדמצינו בכמה דוכתי משא"כ לקושטא דמילתא לענין דינא אין אנו צריכין לדחוק דמתניתין ובריייתא בצריך למשכן דוקא שאין זה במשמע מלשון משנה ובריייתא וסתמא באין צריך למשכון יע"ש ומה שכתב עוד בפנ"י ליישב רש"י משום דלישנא דסברי ר"ע שוכר כשומר חנם ור"י כש"ש א"כ במלוה צריך למשכן לפחות מחובו שוכר הוא ומ"ט דר"י דאמר ש"ח דאע"ג דלית ליה שכר מצוה מ"מ שוכר הוא והש"ס דקאמר

דפליגי בצריך למשכן היינו ללישנא דמחליף ותני ר"י אמר שוכר כש"ח ור"ע סבר שומר שכר יע"ש ובאמת דבריו תמוהין דא"כ כונת רש"י דהוי באמת שוכר מפני מה לא קאמר בפשוט דכ"ע אית להו דר"י ובמלוה צריך למשכן לאו מצוה קעביד ות"ק סבר כמו דאומן הוי ש"ש כן מלוה צריך למשכן משום שוכר הוי ש"ש משא"כ ר"י סבר דש"ח הוי וכן פליגו בזה אי שוכר ש"ח הוי או ש"ש ר"ע ור"א ומצאתי שהקשה כן במהר שש"ך על הש"ס דלא קאמר כן אבל שניהם במח"כ לא ראו מה שכתב בש"מ בשם הראב"ד דפליגי אי ש"ש או ש"ח הוי אם הניח המשכון בידו לאחר שאינו משתמש ופוחת מחובו עוד רק הניח משכון אצלו לאחר שגמר תשמישו או כמש"כ הש"ך בסי' ע"ב דאיירי ע"כ בלא התנה בפירש אבל לפרש דברי רש"י כן כמ"ש בפנ"י זה א"א במח"כ דא"כ בפשוט היה יכול לומר דפליגו אי שוכר ש"ח או ש"ש הוי וגם הא דכתב בכ"ס דרש"י מדייק כן דלא פליגי לפי האמת במלוה צריך למשכון משום דקאמר מחוורתא מתניתין דלא כר"א ולא מוקי מתניתין כר"א ובאין צריך למשכון עדיין אינו מעלה ארוכה לישב רש"י דהא באמת תוס' הקשו לרש"י דאמאי לא מתרץ כן לפירש"י ותרצו משום דמתניתין דלעיל אתיא אליבא דרבה דקיי"ל כותיה א"נ משום דאי מתניתין איירי באין צריך למשכן לא הוי פליג ר"י יע"ש וא"כ ליכא ראיה מהא דקאמר מחוורתא דלא כר"א אלא די"ל דאי משום הא לא אריה דשני תירוצי תוס' לא א"ש לכאורה לרש"י דהא רש"י פסק כר' יוסף לאמת א"כ ליכא למימר כתירץ ראשון דלא קאמר מתניתין כר"א ג"כ משום דהלכתא כרבה דהא רש"י סבר הלכתא כר"י וגם תירץ שני לא א"ש לכאורה לפי מה שכתב תוס' דף פ"א ע"ב בד"ה ד"ה אבד המשכן וכו' הא דלא מוקי מתניתין כר"א ובהלוהו על שטר דר"א מודה משוה דא"כ לא הוי פליג ר"י דהלוהו מעות ש"ח דלא יחלוק על ר"א ור"ע והא דקאמר מתניתין כר"א ושלא בשעת הלואתו ע"כ צ"ל כמו שכתב מהרש"א לפרש תירץ התוס' די"ל דר"י מחולק בזה על ת"ק וסבר דר"ע ור"א גם שלא בשעת הלואתו פליגי אבל בשטר דמפורש דמודה ר"א ע"ש לא יכול לאוקמי מתניתין בשטר דא"כ הוי ר"י פליג במה דמפורש בברייתא דגם ר"א מודה יע"ש וא"כ גם במלוה צריך למשכן י"ל כן דמתניתין גם כר"א ות"ק סבר דבאין צריך למשכן כ"ע מודו אבל ר"י סבר דפליגי גם באין צריך למשכן ולא אתי שפיר גם תירץ שני של תוס' לשיטת רש"י וממילא מדהיה יכול לתרץ כן דמתניתין כר"א ובאין צריך למשכן שפיר דייק רש"י דדחיה בעלמא הוא אבל באמת לקושטא אמרינן דבאין צריך למשכן פליגי אלא שבתי וראיתי שיש לדחות ותי' תוס' א"ש גם לרש"י דלכאורה יש לתמוה על התוס' גופה דתירצו כן לרש"י דהא הש"ס מתרץ מתניתין שלא בשעת הלואתו וכר"א והאיך פליג ר"י על ר"א ור"ע וע"כ

צריך לתירץ המהרש"א די"ל ר"י גם בהא פליג על ת"ק ומאי מתרץ תוס' ולתוס' לשיטתו בודאי א"א לומר תירץ זה דהא תוס' דפירש סיפא דברייתא אבל הלוהו אלף זוז בשטר הוי שלא בשעת הלואתו ע"כ סבר תוס' אף דמפורש דר"א מודה דבלא בשעת הלואתו מ"מ פליג ר"י על ר"א ור"ע ומאי משני התוס' כאן וגם על המהרש"א יש לדקדק שעמד על דברי תוס' בד"ה נימא בלא שוי שיעור זוזי דמשני התוס' ג"כ לרש"י דסבר דבשוי כ"ע מודה הא דלא אוקמי מתניתין כר"א ובדשוי דא"כ לא הוי פליג ר"י על ר"א ור"ע ומפרש שם תי' תוס' דכונת תוס' כמו שאמרינן מסברא דר"א לא יחלק בדשוי גם לר"י ע"כ צריכין לומר דאי לר"י ליכא סברא אף בדשוי א"כ מנ"ל לר"א בפשיטות דסבר דבשוי מפסיד יע"ש ואמאי לא הקשה כן על דברי תוס' במלוה צריך למשכן ושם ליכא למימר כתירוצו והוי למהרש"א לעמוד ג"כ על דברי תוס' אלו.

מכל זה נ"ל לומר כונה אחרת בתירץ התוס' זה בשנדייק עוד בתי' תוס' שכתבו דא"כ לא הוי פליג ר"י ולא זכרו מר"ע ור"א רק כתבו סתמא דלא הוי פליג ר"י ולא יהבו טעמא מפני מה לא היה פליג ר"י ובפשוט הכונה כמו שכתבו כבר דלא יחלוק על ר"ע ור"א אלא דא"כ הוי להו לפרש כן ולא לסתום דלא הוי פליג ר"י ואי דסמכו תוס' על מה שכתבו כבר דמה"ט לא אוקמינן בשטר משום דא"כ לא הוי פליג על ר"א ור"ע וה"נ הכונה כן דא"כ גם בד"ה נימא בדשוי לא היו צריכין לפרש בתירוצם דלא הוי פליג על ר"ע ור"א ובשטר ובדשוי מדייק תוס' בתירוצם דלא הוי פליג ר"י על ר"א ור"ע והכא לא כתבו רק דלא הוי פליג ר"י וזה דקדוק חמור בדברי תוס' מזה למדתי דבאמת אין כונת תוס' דלא הוי פליג על ר"א ור"ע דזה אינו כמו שכתבתי דע"כ מוכרח מדתרץ הש"ס מתניתין שלא בשעת הלואתו די"ל דר"י סבר דגם בזה פליגי אלא כונת תוס' דהא הש"ס רצה לומר דליכא תנאי בר' יוסף וכ"ע אית ליה דר"י ואי אוקמינן מתניתין בלא צריך למשכן א"כ עדיין איכא תנאי וקשה לימא בדר"י תנאי הוא דהא ר"י פליג דהוי ש"ח והש"ס רצה לומר בתירץ זה דר"י לאו תנאי דכ"ע אית להו דר"י ומשו"ה כתב תוס' שפיר התם דא"כ לא הוי פליג ר"י דהא קאמר הש"ס דליכא תנאי בדר"י.

אלא דעדיין לא א"ש דהא קאמר מתניתין שלא בשעת הלואתו וכר"א ופרשו תוס' משום דר"י דבע"ח קונה משכן א"כ גם באוקימתא דפליגו בדר' יצחק מקשה הש"ס לימא בדר"י תנאי הוא ולא רצה לומר ג"כ דתנאי בדר' יצחק כמו שהקשה בש"ס שבועות לימא בדר' יצחק תנאי ובאמת בש"ס ב"מ לא פריך לימא בדר"י תנאי רק ותסברא וישבתי במק"א על דרך פלפול אבל כך הוא כאשר משני מתניתין שלא בשעת הלואתו ע"כ מוקי דר"י כתנאי א"כ גם ר"י היה יכול לאוקמי כתנאי מאי שנא ר"י מר"י ויש לישב זה דהא

כבר הקשה הש"ך בסי' ע"ב על הרמב"ן ותוס' דסברו הא דמשני מתניתין שלא בשעת הלואתו הוא משום דר"י דהא עדיין לא ידע בהוי אמינא לא מר' יצחק ולא מר"י ע"כ פירש הש"ך דתירץ הש"ס דשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר משום דתפיס ליה אזוזי אף דכתב תוס' מדלא קאמר דמלוה על המשכון ש"ש משום דתפיס ליא אזוזי ע"כ דלא שייך תפיס אזוזי משום דאם לא הלוהו לא היה צריך להמשכן מ"מ זה דוקא בשעת הלואתו אבל שלא בשעת הלואתו דכבר הלוהו י"ל באמת דהוי ש"ש משום דתפס אזוזי וא"ש ועיין ברש"י שפירש שלא בשעת הלואתו הוי ש"ש משום דלאחר זמן שתובעו ולא שילם ומשכנו בב"ד ודאי לגביינא שקלי משמע ג"כ דלא משום דר"י אתי' עלה רק משום דשקיל לגביינא וכמש"כ רש"י דהיינו טעמא דבשטר מודה ר"א משום דמוכח דלגביינא שקליה והיינו נמי מה"ט דעדיין לא ידע מדר"י וא"כ כיון דעדיין לא ידע מדבריו וגם מדברי ר' יוסף לא קשה מפני מה קאמר מחוורתא דלא כר"א דיכול לאוקמי בצריך למשכן מתניתין דהא עדיין לא ידע מר' יוסף ואם קשה לרש"י היינו כמו שכתב בש"מ לאחר שמסיק הש"ס הא דר' יוסף היה יכול לומר השתא דאתית להכי מתניתין גם כר"א ופליגו בצריך למשכן לזה שפיר י"ל כמו שכתבתי כיון דלא רצה לאוקמי ר"י כתנאי מה"ט לא קאמר ג"כ דמתניתין כר"א ובאין צריך למשכן דא"כ עדיין תנאי בדר' יוסף דהא ר"י פליג במתניתין ולפירש רש"י מתרץ תוס' שפיר ולשיטת תוס' בלא"ה אתי שפיר דלא משני כן משום דהלכתא כרבה ושפיר יכולין לומר הא דמתרץ שלא בשעת הלואתו משום דר"י ומוקי כתנאי והא דלא מתרץ מתניתין גם כר' יוסף וכתנאי ורק ר"א ור"ע כ"ע סברו כר"י היינו משום דהלכתא כרבה אלא שדוחק קצת לומר דתוס' לא כתבו תירץ שני רק לשיטת רש"י דהא בתירוצם הראשון דכתבו משום דהלכתא כרבה לא אתיא לפירש רש"י רק לשיטתם דהלכתא כרבה וא"כ תוס' תירצו רק לשיטתם לפי מה שנקטו לעיקר פירש רש"י ומדחי פירש ר"ח וא"כ לתוס' קשה דהא יכול לשנות מתניתין כר"א ובלא צריך למשכן כמו שתירץ שלא בשעת הלואתו אליבא דר' יצחק ודוחק לומר דידע מדר"י ואת יוסף לא ידע ולא הכיר.

ע"כ אוסיף מיא וקימחא דהנה הפנ"י מקשה אהא דקאמר הש"ס לימא דר' יוסף תנאי הוא ומשו"ה אצטרך לאוקמי בשינוי דחיקא דאיירי במלוה צריך למשכן דוקא כמו שנדחק רש"י ותוס' ור"ח בטעם פלוגתא זו ומאי כולי האי אם נאמר דר"י סבר כר"ע ות"ק דמתניתין ואפ"ה הלכתא כר"י דהלכה כר"ע דר"א שמותי וגם אין הלכה כר"י במקום חכמים וכתב דהא דמקשה הש"ס לימא כתנאי קושי' אלימתא הוא דאי אפשר לומר כלל אליבא דר"י גופא דמוקי נפשיה כתנאי דא"כ מאי הא דמקשה ר"י לרבה בפ' הכונס

מהברייתא דהחזירה למקום שיראנה ומאי קושי' דהא יכול רבה לאוקמי הברייתא כת"ק ור"ע שסברו דש"ש הוא כיון דש"ח גופא תנאי הוא ומאי אולמא הך ברייתא ממתניתין דפליגי תנא קמא ור"י ואפילו הכי סבר רבה כר"י וכל שכן דקשה ממאי דמקשה רבה אח"כ מברייתא דהשב לגינתו ולחרבתו וא"ל ר' יוסף שאני אומר דלסטים מזויין גזלן יותר הוי ליה לאוקמיה הברייתא כי הנך תנאי דסברו שומר אבידה שומר חנם הוי אע"כ דלא ניחא ליה לאוקמי מילתא כתנאי אלא לכ"ע אמר למלתיה וא"כ מקשה הש"ס הכא שפיר יעי"ש.

וא"כ זה כוונת תוס' דלר"י א"א לומר דאיתא תנא דלא סבר כוותיה דאי ר"י לא סבר כותיה ולא אמר למילתיה לכ"ע א"כ עדיין קשה מאי מקשה ר"י לרבה ומפני מה לא משני ר"י דהברייתא כר"י דלית ליה שומר אבידה ש"ש וע"כ דסבר דליכא שום תנא דלא סבר כוותי' ושפיר משני תוס' דא"כ ר"י לא הוי פליג דהא אליבא דר"י ע"כ צריכין לומר דכ"ע כוותיה ס"ל כדמוכח מפ' הכונס ואתי שפיר נכון.

אלא דדברי הפנ"י אשר המה דברים שכליים צ"ע קצת דהא בסוכה דף כ"ו ע"א בברייתא חתן וכל השושבינין ובני חופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש משום ר' שילא אמרו חתן פטור והשושבינין חייבים כתב רש"י דלית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור ממצוה ותוס' כתבו שם דכ"ע מודו דעוסק במצוה פטור במצוה וא"כ לרש"י עכ"פ איכא תנאי דסברו דעוסק במצוה אינה פטור ממצוה וא"כ עדיין איכא תנאי דלא סברו פרוטה דר' יוסף ומאי מקשה רב יוסף לרבה ומפני מה לא מתרץ ר' יוסף הברייתא דאתיא כהני תנא דלא פטור ממצוה ולא הוי ש"ש וללישנא בתרא שם משום דרחמנא שיעבדיה בע"כ אתי שפיר אבל קשה ללישנא קמא מאי פריך דהא הטעם דהוא ש"ש בשומר אבידה משום פרוטה דרב יוסף ולהני תנאי לא שייך פרוטה דר"י דהא צריך למיתב פרוטה לעניא אף דעוסק במצות השבת אבידה והא דקאמר הכא דכ"ע אית ליה דרב יוסף י"ל דאזיל ללישנא בתרא שם אבל מ"מ בב"ק קשה ללישנא משום פרוטה דר"י מאי מקשה ר"י לרבה ולתוס' א"ש דכ"ע אית להו עוסק במצוה פטור ממצוה וליכא מאן דפליג ועיין בתוס' פ' הכונס שהביאו בשם ר"ח ובה"ג דפסקו כר"י מהא דש"ס נדרים דאמרינן כ"ע אית להו פרוטה דר"י ואומר ר"י דאין ראיה דגם רבה מודה לרב יוסף דעוסק במצוה פטור ממצוה אלא דס"ל דלא נעשה ש"ש בכך משום דלא שכיח ונ"ל שזה שדייק רש"י במתניתין פ' האומנין דלית ליה לר"י שכר מצוה לענין דינא ומאי מדייק רש"י ומוסיף לענין דינא אלא דרצה לפרש דלא תימא טעמא דר"י משום דלא סבר עוסק במצוה פטור ממצוה ולא שייך פרוטה דר"י ומשו"ה פירש רש"י דלענין דינא לא

סבר שכר מצוה משום דלא שכיח אבל מודה דפטור ממצוה ונ"ל ראיה למה שכתב תוס' ודלא כר"ח ובה"ג שמשמע דטעמא דרבה משום דלא סבר עוסק במצוה פטור ממצוה דא"כ כי אמרינן בשומר אבידה קמיפלגי ר"א ור"ע ג"כ טעמא דר"א משום דלית ליה עוסק במצוה פטור ממצוה דהא בה"ג סבר אי אמרינן פרוטה דרב יוסף בודאי ש"ש הוא וע"כ דטעמא משום דלית ליה כלל פרוטה דרב יוסף ובש"ס ברכות י"א אמרינן דלב"ש אתי בלכתך בדרך למעט דרך מצוה ומשמע בפשטות דהטעם משום עוסק פטור במצוה דטרוד בשאר מצוה וא"כ ר"א דשמותי אי אפשר דלא סבר דעוסק במצוה פטור ממצוה וע"כ כתוס' דטעמא דרבה משום דפרוטה דר' יוסף לא שכיח וכך סבר ר"א ויש לדחות ואין להאריך.

בהא נחתינן די"ל דאין ראייה לרש"י מהך דלא משני הש"ס מתניתין כר"א וע"כ סבר הש"ס דדרך דחייה אתמר הא דאמר במלוה צריך למשכן פליגי והדרי הקושיא מפני מה לא פירש רש"י במתניתין דר"י אית ליה ג"כ שכר מצוה אלא בצריך למשכן איירי אמנם יש לדייק דכתב רש"י שכר מצוה דהא גם לרב יוסף לא משום שכר המצוה נעשה ש"ש אלא משום דעוסק במצוה פטור מליתן פרוטה לעני והוי ממון ממש דמשתכר אלא שמצות הלואה גורם שיהיה פטור אבל לא שייך למימר לשון שכר מצוה אלא אם השכר הוא ממצוה גופא ע"כ נ"ל בדברי רש"י דגם רש"י סבר כאוקימתא בצריך למשכן פליגי דהנה התוס' כתב וכן הרא"ש וכמה ראשונים דטעמא דהוי ש"ש הוא משום שיטוח וניעור של המשכן ולא משום שעת הלואתו לחוד ועיין בפנ"י על קושי' תוס' על ר"ח אף בצריך למשכן שלא רצה להלות לו בלא משכן מ"מ אף דאינו רוצה להלות לו בלא משכן מצוה קעביד כיון שירא להפסיד חובו וכתב די"ל דסבר ר"א דאכתי לא דמי לשומר אבידה דמצוה קעביד בשיטוח וניעור כל זמן שמשכון אצלו משא"כ בצריך למשכן כיון שאינו רוצה להלות לו בלא משכון השיטוח וניעור הוא ודאי לצרכו משום דירא להפסיד חובו ולהנאות עצמו שיהיה בטוח בממונו ומשום הך מצוה דהלואה גופא לא נעשה ש"ש אף לר' יוסף יעי"ש ולפי"ז אף במלוה צריך למשכן להיות פוחת והולך ולהשתמש נמי יש לומר דהא דסבר ר"א להנאתו קמכוין היינו השיטוח והניעור הוא להנאתו דהא צריך למשכן להשתמש בו אבל מ"מ גוף הלואה מצוה הוא דהא היה יכול לשכור ממנו המשכן ולהשתמש בו דהא גם עכשיו כשוכר הוא ולא היה צריך להלוות לו בשביל שימושו ועשה מצוה בהלואתו אבל השיטוח והניעור גם אם היה שוכר ממנו המשכן היה צריך לשטוח ולנער ולהנאתו הוא זה בשביל שימושו אלא דר"ע סבר משום מצות הלואה לחוד נעשה ש"ש בלי שיטוח וניעור ומדויק ג"כ הא דקאמר דמצוה קעביד

שהלוהו משום דעיקר המצוה שפטור משום הלואה הוא אבל ר"א סבר דלהנאתו מתכוין בשיטוח וניעור ומשום הלואה לא נעשה ש"ש וזה א"ש אי אמרינן דנעשה ש"ש משום פרוטה דר"י סבר ר"א כיון דבשעת שיטוח וניעור אינו עושה מצוה ובשביל שעת הלואה לא שכיח פרוטה דר"י לא נעשה ש"ש אבל ר"ע סבר אע"ג דלא שכיח פרוטה דר"י שיזדמן עני ממש באותו שעה שהלוהו מ"מ נעשה ש"ש משום שכר מצוה בעצמותה בלא פרוטה דר"י כמו שפי' הפנ"י לישנא בתרא דב"ק דרחמנא שיעבדיה בע"כ ומוסיף לישנא בתרא על לישנא קמא דלא צריך להשתכר פרוטה ממש וא"כ שפיר קאמר הש"ס בשומר אבידה דכ"ע אית להו דר"י דהא בשומר אבידה גם שיטוח וניעור מצוה היא ושכיח פרוטה דר"י גם ר"א מודה אבל במלוה צריך למשכן פליגי אי גם משום שכר מצוה לחוד נעשה ש"ש אבל בשומר אבידה כ"ע שומר שכר וא"כ שפיר כתב רש"י במתניתין דר"י לית ליה שכר מצוה משום דבמלוה צריך למשכן איירי וליכא לר"א רק שכר מצוה ושכר מצוה לחוד בלא פרוטה דרב יוסף לית ליה ומדויק נמי הא דכתב רש"י לענין דינא דהא אי אמרינן שכר מצוה לחוד צ"ל דגם מה"ט נעשה ש"ש אע"ג דמצות לאו להנות נתנו מ"מ ש"ש נעשה אבל ר"י סבר לא אמרינן שכר מצוה לענין דינא משום דלאו להנות נתנו וא"ש הכל ועיין.

ולפי"ז מיושב נמי קושי' הכ"ס מהא דמלוה צריך למשכן דמשמע דאף בעושה להנאתו פטור ממצוה דהא באמת גם ר"ע מודה דליכא מצוה בשיטוח וניעור כיון דזה ודאי להנאתו הוא כיון שצריך להשתמש בו ואף אי שכרה ממנו נמי היה עושה השיטוח וניעור לצרכו רק דהלואה הוא המצוה דזה לא שייך לשימושו דהא היה יכול לשכרו ממנו אלא דעושה מצוה שהלוה ממון מקדם עליו וזה ודאי מצוה הוא ולא שייך להנאתו מתכוין כלל אצל מצות הלואה ולזה גם ר"א מודה דהוי מצוה שלא להנאתו אלא דלא הוי ש"ש בשביל זה והא דקאמר ר"א לאו מצוה קעביד להנאתו מתכוין היינו דשיטוח וניעור אינו מצוה ועוד י"ל ולתרץ לפי מה שכתב בפנ"י די"ל בצריך למשכן גם רבה מודה דהוי ש"ש די"ל דרבה סבר דהוי ש"ח משום דלא שכיח שבשביל כך ימנע ליתן פרוטה לעני וכן כתב הר"ן בנדרים לפרש הא דקאמר פרוטה דר' יוסף לא שכיח היינו דלא יתן לעני משא"כ במצוה שפוחת והולך אין לך צדקה יותר מזו כדאמרינן גדול המלוה יותר מן העושה צדקה ומטיל בכיס יותר מכולם וכ"ש הכא דאיכא תרתי יע"ש וא"כ י"ל דר"ע סבר אף דלהנאתו מתכוין להשתמש בו כמו שסבר ר"א מ"מ מצוה הוא אבל דוקא בהנאה כה"ג דע"י הנאה שלו שמשתמש בו ופוחת והולך עושה יותר מן הצדקה ולולי הנאתו ושימושו לא היה יכול לעשות מצוה זו להטיל בכיס שהוא יותר

מהצדקה והלואה אבל בתגריהן שפיר כתב רש"י דוקא אם כונתו להמציא להם תפילין אבל להרוויח לא דהא הממון שהרוויח לא שייך להמצוה כלל וגם אי לא יטול ריווח יכול להמציא תפילין ושפיר כתב רש"י דליכא מצוה אם מוכר להרוויח או די"ל דר"א סבר כיון שמשתמש בו להנאתו מתכוין מסתמא אבל ר"ע סבר דלא מוכח מהא דמשתמש בו דלהנאתו מתכוין די"ל דלאו משום הנאתו הוא עושה אלא משום שרוצה להטיל בכיס שהוא יותר מהצדקה ומשו"ה משתמש בו והשימוש גופא בשביל העני הוא ולא משום הנאתו ואתי שפיר נכון מאוד בעזה"י.

המורם מדברינו שהדין שלמד המג"א מרש"י סוכה דהיכי שעושה בשביל הנאתו לא אמרינן עוסק במצוה פטור ממצוה שריר וקיים וליכא ראיה להיפך מסוגיא זו או מטעמא של אבא מאוה"ג או מטעמא דידי שהראיתי פנים מסבירות לחלק בין הנאה של הגריהן ובין הנאה של צריך למשכן ואסתגר בזה פה פ"ב לסדר ויצא תר"נ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עז

(**א.ה**. בטעות בדפוס נקרא אף סימן זה סימן עו ותוקן כראוי לסימן עז)

רב ברכות ושובע שמחות לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים המאוה"ג מעוז ומגדול חו"ב בנש"ק בע"פ כש"ת מו"ה דוד אוללמאנן אבדק"ק לק"ב יע"א.

אחדשה"ט את נעימת ימינו הביא לי בנו תלמידי שי' אשר רוצה להיות מחובשי בית מדרשינו ובשולי המכתב שדר לן קושי' אחת אשר גדולה היא אצלו ואף שכבר אני עוסק בלימוד הל"ת כנהוג בהתחלת הזמן בכ"ז דחקתי את עצמי להשיבו מיד מפני הכבוד בעיון מעט רגעים מה שההפלא בש"ס פסחים דף ע"ב ע"ב ר"י אמר אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור ומקשי מאי שנא יבמתו דעביד מצוה אשתו נמי קעביד מצוה והתוס' ריש יבמות דף ב' ד"ה ואחות אשתו וכו' הוכיח מזה דבאמת יבמתו נדה קונה וקושיתו למה תהא מצוה הא מצוה הבאה בעבירה היא ור"י סבר ריש פ"ג דסוכה מהב"ע לא הוי מצוה כלל.

ראשית דברים אני אומר הא דלא קשיא ליה מהא דתנן במל של ע"ש בשבת דר"י פוטר משום טעה בדבר מצוה ועשה מצוה והא מצהב"ע הוא ולא יצא ולא עשה מצוה נ"ל לפי מה שפירש בשעה"מ בה' לולב דברי הירושלמי שבת על הא דקורע בשבת ובין גזל מצוה תמן גופה עבירה משא"כ בקורע היינו משום בקורע אין האיסור מחמת עצמו רק הזמן גורם וכבר חילקו ג"כ לענין אי עביד לא מהני דמשום הכא שוחט בשבת כשירה ולא

אמרינן אי עביד לא מהני משום דהזמן גורם ועיין בסמ"ע וש"ך ח"מ ר"ח ואין להאריך בידוע לכל וגם לענין מצהב"ע י"ל כן.

אלא שראיתי בשו"ת של אאמ"ו מאוה"ג בכ"ס או"ח סי' קכ"ז שמתמה על פירש שעה"מ דאין סברא וטעם לחילוק זאת אבל ראיתי בשו"ת ר"ע איגר סי' קע"ד שהסכים לפירוש השעה"מ דעיקר הטעם של ירושלמי משום דיומא קגרים ומתמה על הקרבן עדה שכתב שחילוק התוס' בין לולב של אשרה נזכר בירושלמי שכוונת הירושלמי משום דהזמן גורם האיסור וגם מה שפירש בכ"ס שם דברי הירושלמי מהמוציא מצה מרשות היחיד לרה"ר היינו שמוציא בפיו בשעת אכילה ועביד הנחה ע"י בליעתו והמצוה בשעת עבירה כיוון בזה לקדוש זקנו בתשובה שם.

אלא שמש"ס פסחים קשיא דהא לא קעביד מצוה דתמן בנדה גופה עבירה ולא ידעתי אמאי לא ניחא למעכ"ת בתירץ של תוס' על הא דלולב של אשירה ועיר הנדחת דאילו לא נעבדה נמי היה יכול לקיים המצוה ומשו"ה אין המצוה בא ע"י עבירה ה"נ אין האיסור נדה שנטמאת עכשיו גורם למצוה ואין העבירה המשך למצוה אלא דעדיין היה קשה לפי גרסת הה"מ בלולב של אשרה דפוסל הרמב"ם משום מצהב"ע ע"כ גם כה"ג אית ליה לרמב"ם מצהב"ע וקשה מהא דיבמתו נדה אלא דגם זה יש ליישב דר"ת בספר הישר כתב בשוגג לא אמרינן מצהב"ע דלא מאוס כ"כ לגבוה משום דשוגג הוא בדבר אבל מדברי תוס' משמע דגם בשוגג אמרינן מצהב"ע דאלא"ה לא היה מקשה מטבל דצריך קרא לאוכל בשוגג ועיין בח"ס בחידושיו על פרק לולב הגזול בחלק ששי וא"כ לתוס' דסברו דאפילו בשוגג הוי מצהב"ע לא קשה מהא דר"י דבעל נדה דדומה לחילוק של תוס' בלולב של אשרה ולהרמב"ם לפי סברת הה"מ דגם כה"ג הוי מצהב"ע י"ל באמת בשוגג לא אמרינן כלל מצוה הבאה בעבירה ועיין.

גם י"ל לרמב"ם דסבר דמצהב"ע רק מדרבנן פסול כתוס' סוכה דף ט' ולא מה"ת ומשו"ה שפיר פטור משום טעה בדבר מצוה ועשה מצוה מחטאת ועיין ש"א סי' צ"ט שהוכיח מדברי הרמב"ם פ"ט מהל' אסורי מזבח דמהב"ע מה"ת משום דפוסל ערלה מצד מהב"ע אלא שאין דבריו מוכרחים די"ל כה"ג דכל: העבירה הוא בא רק מצד המצוה ואי ליכא מצוה גם עבירה אין כאן: בודאי כה"ג מהב"ע מה"ת לא יצא ועיין בכ"ס: בתשובה שם ולשיטת תוס' רפ"ק דסוכה דמשמע דמהב"ע גם בשאר עבירות הוי מה"ת בלא"ה לא קשה כאשר כתבתי.

ועוד אמינא לפ"מ שראיתי בקונטרס של אבא מאוה"ג זצ"ל לתרץ קושי' של חתנו של הנוב"י בסוף חלק קמא לשיטת ריב"א דלא לקי דל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה דהא

גם העשה לא קיים משום מהב"ע וממילא ילקה על ל"ת שכתב לתרץ בטוב טעם ודעת דכל הטעם דלא יצא במהביע משום דהוי ניאוץ ומתועב למקום דעשאו ע"י עבירה אבל בכה"ג אם נאמר דלא יצא יהיה המעשה מתועב עוד יותר דיעבור עי"ז גם על ל"ת אמרינן יותר דיצא כדי שלא יהיה מתועב המעשה יותר לפני המקום ולא דמי למצה של טבל דלא דחי העשה איסור מיתה ואף אם יצא האיסור בתוקפו עומד משא"כ לריב"א ודפח"ח זי"ע ולפ"ז א"ש נמי קושיתו דאי אמרינן דעביד מצוה לא הוי עבירה בשוגג ומקרי אנוס דיהיה פטור עי"כ מחטאת משא"כ אי לא עשה מצוה יהיה חייב קרבן חטאת ויהיה המעשה יותר מתועב כה"ג לא אמרינן מצהב"ע ועיין.

ותו א"א לי להאריך ולא כתבתי רק להפיס דעתו קצת שהניח בצע"ג קושיתו ולאחר חתימת הדברים נאמר לי שכבר כתובה קושי' בספרן של אחרונים ואין פנאי כעת לחפש וד' שנותיו יאריך ידידו הדש"ת פרעסבורג עש"ק לס' נח תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עח

שוכ"ט לכבוד ידידי ב"ע הרב המופלג בהפלגת חכמים המאוה"ג בע"פ חריף ובקי מלא עתיק כש"ת מו"ה וואלף סופר נ"י רב דש"ס חברא בעיר פעסט יע"א.

אחדש"ה את נעימת ימינו קבלתי בימים שלא היה באפשרותי להשיבו בארוכה על מעט צרי דשדר לן וגם עתה תחלת הזמן עת האסיף צאן קדשים הרובצים עלי וגם התחלת לימוד הלוית אבל יען כי לאו אורח ארעי גברא דכוותי' למיקם אבראי ע"כ מהרתי להשיב מפני הכבוד על מה שכתב ליישב דברי האורחות חיים שבב"י ובש"ע סי' תרמ"ט שנתקשו בו למה ביום א' גם לאחרים פסול גזול וגנוב וביו"ט שני לגזלן פסול ולאחרים כשר ועיין במג"א ובכפ"ת שהאריך וכבר עמדתי על דבריו במקום אחר וגם נאמרו בשמי בשו"ת אבא מאוה"ג בכ"ס או"ח מסי' קכ"ג עד קכ"ו יע"ש ומעכ"ת רצה לומר אי אמרינן דשנוי רשות לא הוי אי נותן במתנה ע"מ להחזיר כיון שצריך להחזיר החפץ להגזלן ויכול לקיים הגזלן מצות השבה וא"כ ביו"ט ראשון דצריך ע"מ להחזיר לא קנה משא"כ ביו"ט שני דיוצא בשאול אלו דבריו.

והנה מה דפשיטא ליה דבמתנה ע"מ להחזיר ליכא ש"ר יש לעיין בו הרבה דתליא לכאורה בשיטת הרא"ש והריטב"א אי צריך בהחזרה הקנאה מחדש א"כ הוי קנין לעולם והוי ש"ר או דלא צריך קנין דלא הוי רק לשעה ומסתברא דלא הוי ש"ר וגם זה אינו מוכרח דגם בשכירות משמע דהוי ש"ר אי אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא וגם אי הוי מתנה ע"מ להחזיר רק קנין פירות או ג"כ קנין הגוף ועיין ברא"ש בפ' לולב הגזול דף

מ"א וכעת אין הזמן מספיק לברר כ"ז וגם מה דפשיטא ליה דצריך להחזיר גוף האתרוג לפמש"כ הרא"ש שם אע"ג דהחזרת דמים הוי חזרה מ"מ באתרוג דוקא קאמר להחזיר האתרוג כיון דצריך לצאת בו א"כ זה דוקא בשאר נותן מתנה אבל כאן שהגזלן לא יכול לצאת בו בשום אופן דהא לדידיה פסול משום גזול א"כ גם חזרת דמים הוי חזרה אלא דיש לדחות דהא דאמרינן דגם חזרת דמים הוי חזרה זה דוקא בליתא בעינא החפץ אז אמרינן דגם חזרת דמים הוי חזרה וכן מוכח מדברי הרא"ש שכתב ונגזל החפץ ורוצה ליתן הדמים אבל באיתא בעינא צריך להחזיר דוקא גוף החפץ ועיין בקצה"ח סי' רמ"א ס"ק ז' שהאריך בזה והביא דברי תה"ד ויש לחלק בגזלן דהוא לא יכול לצאת באתרוג בודאי אינו מקפיד שיחזור לו החפץ דוקא וניחא ליה בדמים ולא רוצה שיתבטל המתנה שלא יכול חבירו ג"כ לצאת ויש להאריך בזה וממילא נדחה נמי מש"כ ביו"ט א' דצריך מתנה ע"מ להחזיר ומשו"ה כתב הא"ח דגם לאחרים פסול דאינו קנה משא"כ ביו"ט שני דשאול כשר וע"כ כוונתו דביום א' מסתמא נותן דוקא ע"מ להחזיר כיון שצריך גם הוא לצאת אח"כ מלבד שהוא דוחק להעמיס זאת בדברי א"ח דאיירי דוקא אם לא יצא עוד הגזלן באתרוג ולא נתן לו רק במתנה ע"מ להחזיר משא"כ ביום ב' ואי מסתמא נתן לו אפי' בשאר ימים נמי אמרינן דמסתמא ע"מ להחזיר נתן לו כיון שצריך לצאת עוד ולפמ"ש דהגזלן עצמו לא יכול לצאת באתרוג זה בלא"ה ליכא חילוק בין יו"ט א' לשני ועיין.

ובפשוט יש ליישב דברי הא"ח די"ל דסבר ביו"ט ראשון, פסול אפילו לאחרים אף לאחר קנין משום מהב"ע כשיטת רש"י ור"ת ואפילו לאחרים נמי פסול כיון דגם לאחר זמן הוי מצהב"ע ור"ה ע"כ ליית ליה מצהב"ע כיון דמתיר לאחרים ולשיטת רש"י דגם לאחר יאוש הוי מצהב"ע גם לשני ולשלישי לתסור ועיין בשעה"מ בה' לולב סוף הל' ט' בפירוש דברי תוס' גיטין דראיי' תוס' מדברי ר"ה אבל ביו"ט שני יש לומר מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ולא הוי מצהב"ע כפירש הנ"י כיון דאפילו לא כיוון לגוזלו נמי היה יכול לצאת בו ור"י דע"כ ליית ליה האי סברא ופוסל גם ביו"ט שני י"ל באמת דטעמא כאשר מתמה בח"ס בחדושיו כיון שחטף מהבעלים והוי שואל שלא מדעת נמי גזלן הוא וזה דוקא בגזלן עצמו אבל לאחרים שלא חטפו מהבעלים ולא גזלו שפיר י"ל מתוך שיוצא בשאול כיון דהוא לא חטף ולא גזלו בודאי ניחא לבעלים בשאולה דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה ומותר ליטול לולב של חבירו שלא מדעת בעלים כמבואר סי' תרמ"ט ברמ"א סעיף ה' ובפרט להנהו שיטות דסברו הא דקני בש"ר משום בהיתרא אתי לידיה זה דוקא אי לא ידע שגזילה הוא בודאי א"ש וקצרתי.

והנה גם הלחם משנה כתב לתרץ דברי הרמב"ם דפסק גם במקדש הוי גזול כשר ביו"ט שני משום דשאול כשר ולא ילפינן מקרבן משום דשאול פסול בקרבן משו"ה גזול נמי פסול משום מצהב"ע וזה כוונת שמואל מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול ועדיין צריך עוד יישוב למה פסק כשמואל ולא כר"י כיון דהלכתא כר"י נגד שמואל ונ"ל דהנה בתוס' דף ט' הקשו למאי צריך קרא לך בסוכה למעוטי גזולה תיפק ליה משום דהוי ליה מצהב"ע והריטב"א שם מתרץ דהו"א דוקא לולב פסול משום דצריך לכם משא"כ בסוכה דשאולה כשר הו"א דגם גזול כשר קמ"ל קרא דגזולה פסול אף בסוכה ולפ"ז מוכח מקרא דלך דיש סברא לומר דלא שייך מצהב"ע אם שאול כשר דאין למילף מקרבן והא דבאמת פסול בסוכה מלך למעוטי גזולה לא משום מצהב"ע אלא דלא התירה תורה רק שאולה מה שהוא ברצון הבעלים משא"כ גזולה שבא לידו דרך אלמות ועבירה ועיין בכפ"ת שמתמה באמת מה"ט למה בתוקף סוכתו של חבירו כשר אף שקרקע אינה נגזלת מ"מ לא שאולה הוא מדעת ורצון בעלים ומנ"ל לרבות גם זאת וכן תמה בשעה"מ על תוס' גיטין שכתבו דע"כ הא דסוכה גזולה פסול טעמא משום מצהב"ע כיון דשאול כשר דמנ"ל דלמא לא רבתה תורה רק שאולה אבל לא גזולה דזה ממעטינן מלך יע"ש וא"כ לכאורה מוכח מלך דסוכה דצריך למעט ע"כ גזולה משום דא"א למילף מקרבן משום דשאול כשר בסוכה אלא לפי דברי הרמב"ן במלחמות שכתב על האי דאונכרי דבגזל גוי ליכא מצהב"ע ועיין במג"א א"כ צריך קרא לך בסוכה למעט גזל גוי כמ"ש האחרונים ולא מוכח החילוק בין אי שאול ג"כ כשר או לא ולפ"ז י"ל דר"י סבר דגזל גוי אסור מה"ת ומשו"ה צריך קרא בסוכה אבל הרמב"ם והטור דעיקר בשיטתם כמ"ש והאריך בש"א דגזל גוי רק מדרבנן וע"כ לך אתיא משום דשאול כשר לא הוי מצה"בע ומשום הכי פסק כשמואל מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ולא הוי מצהב"ע וי"ל גם כן איפכא דאי גזל גוי אסור מה"ת הוי נמי מצהב"ע כיון שאסור מה"ת משא"כ אי גזל גוי מותר מצהב"ע לא הוי אבל גם לכם לא מקרי כסברת ספר יראים ור"י סבר גזל גוי מותר וצריך קרא לך בסוכה למעט גזל גוי אבל הרמב"ם פסק דגזל גוי אסור מה"ת לפי שיטת מהרש"ל ומצהב"ע נמי הוי וע"כ צריך קרא בסוכה משום דיוצא בשאול ולא הוי מצהב"ע אלא דע"ז יש לפקפק כיון דשאול כשר א"כ גם גזל גוי אף דלא מקרי שלו מ"מ הוי טפי שלו משאול כיון דרחמנא אפקריה לממונא ובהיתר אתיא לידיה.

ובספר כפות תמרים כתב לתרץ קושי' תוס' די"ל דצריך קרא למעוטי גזולה אע"ג דכבר קני מעיו"ט ומשתמש בה ובכה"ג לא שייך מצהב"ע כמ"ש תוס' דהיכא דקנה קודם עשיות המצוה ליכא תו משום מצהב"ע ואפ"ה פסול הכתוב סוכה גזולה מלך וכבר

תמהו עליו דא"כ האיך קאמר ר"נ מחלוקת בשתקף וכו' אבל בגזל עצים וסיכך בהם אין לו אלא דמי עצים והא לפי דעת הכפ"ת בסוכה אף בכה"ג פסול אפילו דקננהו קודם עשיות מצוה כיון דסוף סוף מגזל בא.

והנה רש"י כתב על דברי ר"נ שני טעמים משום דקננהו בש"מ וש"ש או משום תקנת מריש ודברי רש"י תמוהים דהקשה הש"ס על רבינא מאי קמ"ל מאי שנא מדמי עצים דהא י"ל דטעמא משום דש"מ וש"ש שניהם כאחד הוי קנין אפילו בחוזר כמש"כ תוס' בחד תירץ ונ"ל לתרץ הכל בהקדמת מה שצריך להבין הא דאמר ר"נ אבל בגזל עצים דברי הכל דאין זה שייכות לפלוגתא דר"א ורבנן ועיין בפנ"י וכפ"ת שנדחקו ליישב ונ"ל דהא דמוכח מלך דסוכה למעוטי גזולה אף כה"ג דאף לאחר קנין פסול זה דוקא לרבנן דלך אתי רק למעוטי גזולה ותיפק ליה משום מצהב"ע וע"כ דקרא אתי דבסוכה פסול כל דאתי מכח גזילה משא"כ לר"א דסוכה שאולה פסול ולך למעוטי שאולה וממילא גם סוכה לאחר קנין כשר כיון דאין הכרח מקרא דלך ועיין ברמב"ן במלחמות דמשום תקנת מריש דתקנו רבנן דלא צריך להחזיר בודאי אין שם גזילה עליו כיון דחכמים אמרו שלא צריך להחזיר ואתי שפיר הא דאמר ר"נ ד"ה לא מבעי לר"א בודאי כשר בגזול עצים משום דקנאו בש"ש וש"מ ולדידיה דשאולה פסול לא מוכח דגם כה"ג פסל רחמנא מיתורא דלך בסוכה אפילו לרבנן דשאולה כשר והא דצריך קרא למעוטי גזולה ע"כ אפילו לאחר קנין אפ"ה כשר משום תקנה מריש דתו לא הוי עוד שם גזילה על הסוכה ולא מקרי סוכה גזולה ואתי שפיר הא דנקט רש"י שני טעמים משום ש"ש וש"מ ועוד משום תקנת מריש ושפיר מקשה ש"ס ג"כ פשיטא מאי שנא מדמי עצים דהא לרבנן א"א הא דמכשיר ר"נ העצים רק משום תקנת מריש.

אלא דעדיין קשה לשיטת רש"י דסבר בכל מקום גם לאחר קנין הוי מצהב"ע א"כ גם לר"א צריך לתקנת מריש ולא סגי בש"ש וש"מ לחוד וי"ל וליישב דמזה גופא הוכיח רש"י דגם לאחר קנין הוי מצהב"ע מיתורא דלך בסוכה ודוקא לרבנן אבל לר"א באמת אין הכרח דגם לאחר קנין הוי מצהב"ע אלא דיש לנו דרך מרווח יותר דכבר הבאתי התוס' בב"ק וגיטין דכתבו בפשיטות דטעמא דגזולה בסוכה הוא ע"כ משום מצהב"ע משום דשאול כשר והא דצריך קרא בסוכה י"ל כמ"ש הראשונים דוקא בקרבן או לולב י"ל מצהב"ע משום דבאו לרצות משא"כ בסוכה ולהכי צריך קרא בסוכה דגם כה"ג הוי מצהב"ע וא"כ לר"א דשאולה פסול בסוכה לא מוכח בסוכה כלל מצהב"ע דמקרבן א"א למילף דשאני קרבן דבא לרצות אבל לרבנן גם בסוכה מוכח מצהב"ע ושפיר קאמר ר"נ ד"ה לר"א כשר משום ש"ש וש"מ ולרבנן דוקא משום תקנת מריש.

והכרח לדבר זה שכתבתי נ"ל דהנה הרמב"ן כתב הא דלאחר קנין אי פסול משום מצהב"ע הוא פלוגתא בב"ק פ' הגוזל לב"ש דסבר באתנן חיטים ועשאו סולת פסול משום דמאיס וב"ה מתיר וכתבו דטעמא דב"ה משום דסבר דקני בשינוי ותו לא מאיס עוד וא"כ לב"ש דסבר דמאיס ע"כ דגם לאחר קנין נמי מאוס ואמרינן אפילו לאחר קנין מצהב"ע דטעמא נמי דאינו לרצון לפי שבא מחמת עבירה ומאוס וגם תקנת מריש א"א לומר לר"א דשמותי ובכמה מקומות מצינו שהקשה על ר"א דשמותי הוא וב"ש ליה תקנת מריש כלל דהא תניא בברייתא גיטין נ"ה ב"ש סבר בגזל מריש ובנאו בבירה דמקרקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו וא"כ לר"א דשמותי למה יהיה כשר בגזל עצים דאי משום ש"ש וש"מ הא ע"כ ב"ש גם לאחר קנין אית ליה מצהב"ע ומשום תקנת מריש ג"כ ליה לב"ש ור"א שמותי הוא אלא ע"כ דר"א ליה בסוכה כלל משום מצהב"ע כיון דלא בא לרצות ולדידיה לא מוכח דגם בסוכה פסול כיון דלך למעוטי שאולה ועיין בכפ"ת שרצה לדחק בהא דאמר ר"נ בגזל עצים ד"ה דאולי ר"א ליה תקנת מריש בסוכה דלא הוי רק לשבעה ורבנן פליגי דאף בסוכה תקנו וכמה גדול הדוחק דאין לנו רמז ורמיזא לומר דפליגי בזה ר"א ורבנן אי גם בסוכה תקנו או לא ולפמ"ש דר"א שמותי כב"ש דליה כלל תקנת מריש א"ש.

ואולי י"ל אף דב"ש ליה תקנת מריש זה דוקא משום קנס שקנסוהו לגזלן שיחזיר אף שקשה עליו להחזירו משא"כ בסוכה של מצוה שבנה מעצים סוכה משום מצוה לא חייבו להסתיר סוכתו כמו שהקילו עליו אף דלא הוי בנין קבע רק לשבעה וי"ל כה"ג גם ב"ש סבר תקנת מריש וי"ל לפי"ז איפכא הא דאמר ר"נ ד"ה דטעמא דתקנה מריש צריך דוקא לר"א די"ל דר"נ סבר כאביי בפ' הגוזל דהוכיח מהא דאמרינן דפוסל ב"ש להקרבה דע"כ סבר שינוי אינו קונה כלל וא"כ ש"מ וש"ש בעצי סוכה לא מהני לר"א דשמותי הוא משא"כ תקנת מריש אית ליה במלוה ומשו"ה ד"ה לא מבעי לרבנן כשר משום ש"מ וש"ש אף לר"א דאית ליה כב"ש דשינוי אינו קונה מ"מ כשר משום תקנת מריש ויש להאריך עוד ע"ד פלפול ואין הזמן מספיק ולא באתי רק לשעשע עמו קצת וד' שנותיו יאריך בהשקט ושאנן כחפץ ידידו הנאמן הטרוד מאוד כותב וחותם בחפזון פרעסבורג יום ב' ב' דר"ח מר חשון תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עט

שוכ"ט לכבוד ידידי אלוף נעורי ה"ה הרבני המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ברק השנון ז"ר יפ"ת מוכתר במעלות הקצין היקר ב"ע כש"ת מו"ה אליה הערצפעלד נ"י אבן פינה בק"ק שאמלוי יע"א.

אחדש"ה את מכתבו הטהור קבלתי ע"נ ושמחתי לדעת משלומו הטוב ועריבים עלי דברי ידידות של מע"כ שי' ואף שעכשיו הזמן שהטרדות מתרבות בכל יום בכ"ז למלאות רצונו פניתי מעט להשיבו על מעט צרי ששדר לן בשיפולי מכתבו אשר קשה לו על דברי השעה"מ בסוגי' דמללה"נ אמאי בשופר של שלמים לא יצא לימא דעשה דיום תרועה יהיה לכם ידחה לאו דמעילה וכתב כזה הקשה השג"א אמאי לולב הגזול פסול ליתי עשה וידחה לאו דגזילה וכתב דלפום רהיטא אין לדברים אלו מובן דהא אדרבה העשה יחזיק הלאו דתורה אמרה ולקחתם לכם ויום תרועה יהיה לכם שלכם דוקא ולא שייך עשה דוחה לא תעשה כה"ג אלו דבריו.

במ"כ טעה בדמיונו ובודאי אלו היה כדבריו לא הי' קשה כלום אבל באמת לא משום לכם אין יוצאין בשופר של שלמים דהא בשופר לא בעי לכם ולא דרשינן משלכם ואדרבה יוצא גם בגזול וטעמא דדרשינן יום תרועה יהיה לכם מ"מ ושופר שאול וגזול כשר וגם מצהב"ע לא הוי בשופר גזול משום דאין בקול דין גזל ועיין בסי' תקפ"ו בט"ז סק"ב שהסביר למה דרשינן תרועה יהיה לכם מ"מ ובלקחתם לכם דוקא משלכם ובשופר של שלמים דלא יצא משום דמעל והוי מצהב"ע ועיין בטורי אבן שם אבל לא משום תרועה יהיה לכם כאשר עלה בדעתו ושפיר יש להקשות למ"ד הזיד במעילה בלאו דידחה עשה את ל"ת וממילא לא הוי מצהב"ע כמו בכל שאר עשה דוחה ל"ת ולא מצאתי קושי' זו בשעה"מ רק בגליון של טעם המלך ובנקל יש לדחות די"ל דמעילה הוי גזל גבוה וכמו דלא שייך לומר בגזל דהדיוט עשה דוחה ל"ת שיגזול ממון של אחרים כדי לקיים עשה כמו כן י"ל במעילה דהא מחייב נמי בתשלומין והוי כמו גזל בהדיוט ומה שהביא בשם שג"א אני לא מצאתי ולא ראיתי קושי' זו שם על לולב הגזול רק על קושי' התוס' ממצה של טבל האריך בענין עשה דוחה ל"ת אבל לא בלולב הגזול דלא קשה כלום כאשר כתבתי ואולי טעה בדמיונו ומצא קושי' זו בשאר ספרי אחרונים אשר אין דרכי לחפש אחריהם כי אין הזמן מספיק ותמיהתו בזה אינו תמיה די"ל דהקושי' על יו"ט ב' במקדש דלא בעי שלכם ואפי"ה לא יצא משום מצהב"ע וליתי עשה ולדחי אבל ביו"ט ראשון בודאי לא קשה דהא לא יצא העשה כלל אם אינו שלו והאיך ידחה הלאו דגזילה אבל לא קשה כאשר כתבתי ובפרט עיקר המצוה הבאה בעבירה בגזל משום עשה דהשיב את הגזילה דבכל שעה עובר עליו דמה"ט צריכין לומר לשיטת הר"י דסבר דהיכי דכבר עבר עבירה לא שייך תו מצהב"ע וע"כ בגזל משום עשה דהשיב את הגזילה דעדיין בעמוד והחזיר קאי ולא דחי העשה דהשיב את הגזילה ובעיקר הדבר נכון אשר דיבר ועיין בתוס' מנחות מ"ט דהיכא דאיכא פסול לא שייך עשה דוחה ל"ת ומה"ט הוכיחו

ע"כ העשה דעליה השלם כל הקרבנות לאו לעיכובא ולא מפסיל הקרבן שמקריב אחר התמיד דאל"כ האיך אמרינן דעשה דפסח דוחה עשה דהשלמה בר"פ תמיד נשחט ועיין בראש יוסף חולין ר"פ אותו ואת בנו בתוס' ד"ה מנין לאו"ב שנוהג במוקדשין ועיין ג"כ בטורי אבן חגיגה דף ד' על הא דאמר אלא טומטם אצטריך קרא למעוטי ספיקא וכתב בתוס' שם דלמא אשה הוה וממילא פטרינן דלא לייתי חולין בעזרה והקשה בטורי אבן שם דלמא אצטריך קרא לפטרה מראיית פנים ולתוס' דאף אם לא הביא קרבן מ"מ מצות ר"פ קיים א"כ אי לאו קרא דפטר טומטום הוי מחייבינן מצד ספק דממ"נ אם אשה פטורה מקרבן ואם איש ולא יביא קרבן ויעבור על לאו דלא יבואו ריקם מ"מ הו"א ליתי עשה דר"פ ולדחי ל"ת דלא יראה ריקם ולשיטת הרמב"ם דלא קיים ג"כ מצות עשה דר"פ בלא קרבן לא שייך עשה דוחה ל"ת כיון דהתורה הקפידה דוקא דהעשה יהיה ע"י הקרבן ועיין ג"כ בטו"א דף ז' ע"א בד"ה וא"נ ריקנים וכו' ומתוך דברי טו"א אלו למדנו אף שהתורה אמרה שאם יקיים העשה לא יעבור על לאו דלא יראה ריקם בכ"ז אמרינן עשה דוחה ל"ת ולא כן סברת הצל"ח פסחים דף מ"ט שהאריך בדברי המג"א תמ"ד סקי"א דאם הוא משש שעות ולמעלה דאין יכול לבטל צריך לחזור אפילו באין שהות בהולך לשחוט פסחו ולמול את בנו דעשה דתשביתו חמירא דכל שעתא עובר עליו והאבן העוזר חולק דבהולך לשחוט פסחו בודאי אפילו אינו יכול לבטל אינו חוזר דהוי עשה דכרת ודחה עשה דתשביתו וממילא הה"ד הולך למול בנו ואידך דמתניתין דכייל בחד בבא וחכם א' כתב והשיב על דברי האה"ע דבהולך לשחוט פסחו א"א לשחוט דהא עובר על לא תשחט על חמץ ולא שייך עשה דוחה ל"ת דל"א כן בדבר דהתורה אמרה דהעשה דשחיטת פסח לא יהיה על חמץ דלא דמי לשאר מקומות שלא נאמר הל"ת על דבר הזה רק שאירע דמזדמנים יחד העשה והל"ת יעיי"ש ועיין בפירוש משניות מאאמו"ז ר"ע איגר על הגליון במתניתן ז' פ"ג דפסחים שהביא ומעורר על זאת והביא ג"כ שם דלא שייך לומר משום דאין עשה דמקדש דוחה ל"ת כמו שתי' בטו"א קושיתו משום דשאני עשה דפסח דחמור דיש בו כרת ודחי אפי' במקדש כמוכח מש"ס זבחים דף ל"ג וכן מפסחים דף נ"ט דעשה דפסח דוחה עשה דהשלמה.

ובזה ישבתי דברי תוס' עירובין דף ק' שהקשו דליתי עשה וידחה לאו דבל תוסיף ותירצו משום דעל ידי פשיעתו בא דהא יכול לקיים העשה בלא דחיית הל"ת ובראשונים תירצו משום דאין עשה דוחה ל"ת במקדש ועיין בטו"א ר"ה כ"ח שתמה אמא לא תירצו תוס' כן דהא ש"ס מפורש בזבחים דף ל"ו וגם שאר גדולי אחרונים תמהו כן עיין בשעה"מ פ"ג מה' נדרים ולדברינו י"ל דכבר הקשה מהרש"א דעדיפה הו"ל להקשות על מה דקאמר

ר"י דעשית מעשה בידים הא עכ"פ מקיים תרתי עשה ול"ת ע"ש וא"כ העשה אלים משום דהוי ג"כ בהדה ל"ת דבל תגרע וכה"ג י"ל דדוחה אפילו במקדש וכמו עשה דכרת דדוחה אפילו במקדש ואע"ג דתוס' בקושיתם לא נקטו רק עשה משום דלא צריכין לדחות הל"ת רק עשה, לחוד אבל לא יכלו לתרץ משום עשה דמקדש משום דלאמת יש ג"כ ל"ת עם עשה.

והנה בטו"א בר"ה שם רצה לומר בתוך דבריו די"ל דמשום הכי לא דחי משום דלא דמי לכלאים בציצית ולמילה בצרעת דעיקרת הלאו וקיום העשה הוא בדבר אחד בהאי חוט של צמר שעובר משום כלאים מקיים העשה של תכלת וכן במילה בצרעת וכדומה משא"כ במתן ד' דהל"ת הוא בדם הבכור וקיום העשה הוא בדם מתן ד' שנבלל עמו אלא שמדחה זאת מסוגיא דזבחים דמקשה גבי יקדש דאם פסולה היא תפסל דליתי עשה ולדחי ל"ת הא אינו בד"א דהא העשה הוא בכשירה והל"ת הוא בפסולה שנבלעת בו אלא ודאי אפילו כה"ג אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ואני אומר אי משום הא לא ארי' ויש לקיים תירוצו וחילוקו ומש"ס זבחים אין ראיה משום דברייתא דהתם איירי בחצי זית בשר שנפסל שנבלע בבשר קדש כשר דאתי קרא לומר היתר מצטרף לאיסור כמבואר שם ובפסחים פרק ג' בסוגי' דהיתר מצטרף לאיסור וא"כ שפיר מקשה ליתי עשה ולדחי ל"ת ואמאי אמרינן היתר מצטרף לאיסור וחשוב זית כולו איסור דהא מקיים ג"כ העשה בבשר הכשר שנצטרף לאיסור דבודאי לא נהפך לאיסור לגמרי ודמי לסדין בציצית דבמה שעבר הלאו היינו שכשר שמצטרף לאיסור מקיים ג"כ העשה ועיין.

ותמהתי על הצל"ח פסחים שם שמחזק בדברי המג"א לדחות דברי האבן העוזר ומחלק דלא שייך לומר בלאו דלא תשחט על חמץ עשה דוחה ל"ת כמו שהבאתי סברתו דהא בלא"ה לא דחה לפמש"כ תוס' בעירובין כיון דע"י פשיעותו בא דהא היה יכול לבטל החמץ מקודם או לבערו והיה יכול לקיים עשה דפסח בלא דחיית לאו ולאחר החיפוש מצאתי בנוב"י תנינא א"ע סי' קמ"א בסופו שעמד בזה ותירץ בדוחק ויש להאריך עוד בענין זה אבל אין הזמן מספיק ולא באתי רק לשעשע עמו קצת בשעשוע דאורייתא וד' שנותיו יאריך בטוב ובנעימות ואת חג המצות הבעל"ט יחוג בחדוה ודיצות כנפשו ונפש ידידו דוש"ת פרעסבורג ד' ויקהל פקודי תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פ

שלום לידידי הרב הגאון המופלג חו"ב בע"פ בנש"ק יפ"ה המפורסים כש"ת מו"ה אהרן שמואל אסאד נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סערדאהעל יע"א.

אחדש"ה מכתבו הטהור קבלתי ע"נ והנני אומר תודה על טרחתו וכבר השבתי להתם ובשולי מכתבו שדר לן מעט צרי בעניני דיומא דחנוכה בהא דש"ס שבת כ"ב בסוגיא דקנסא דקאמר הש"ס א"ב לטעמא אכחושי מצוה ובין לטעמא דביזוי מצוה והקשה מע"כ נ"י לדעת מהרש"ל במג"א סי' תרע"ב דגם אחר שיעור מצוה אסור לשמש לאורה אבל יכול לכבותה א"כ לימא הש"ס הא איכא בינייהו אם עבר זמן מצותו למ"ד מחמת ביזוי מצוה אסור ע"י קנסא כמו שאסור לשמש לאורה ולמ"ד משום אכחושי שרי והניח בצ"ע וצריך להוסיף על דבריו אע"ג דמשמע מפשטות הסוגי' דביזוי מצוה חמור ולכ"ע אית ליה מ"מ דילמא מ"ד משום אכחוש סבר דכה"ג ע"י קנסא שמדליק נר אחר של מצוה ליכא ביזוי כלל כמו שצ"ל לשמואל אי אמרינן דבקנסא שרי דהא לכ"ע אית ליה ביזוי מצוה כמו שהוכיח הרשב"א בחי' דאבוהן דכולהו דם וכך מברייתא דאין שוקלין מוכח דחיישינן לביזוי מצוה דלמ"ד משום אכחושי לית ליה כלל בהדלקת מצוה ע"י קנסא משום ביזוי אבל מכל מקום אכחושי יש ה"נ י"ל לאחר שעבר זמן מצותו מותר משא"כ למ"ד משום ביזוי גם לאחר זמן מצותו אסור כמו שאסור להשתמש לאורה למהרש"ל.

ולדידי לא קשה כלום דזיל בתר טעמא דודאי לשיטת הר"ן ושאר ראשונים שחולקים על הרי"ף וסברי דאף לאחר שעבר הזמן חצי שעה מ"מ אסור להשתמש משום דכשנותן השמן שבנר הוקצה למצותו כל זמן שמדליק ואינו יושב ומצפה מתי יכבה הנר משו"ה אסור השמן הנותר אף לאחר זמן מצותו משא"כ בנוי סוכה דלא מקצה רק עד לאחר סוכות וא"כ בודאי לשיטות אלו גם אכחושי מצוה שייך דהא הוקצה למצותו ואף אם כבה מאליו אסור הנותר וכש"כ שאסור לכבות ושייך גם אכחושי, אלא דסברת מהרש"ל דמחלק בין אסור להשתמש ובין מותר לכבות והטעם כמו שכתב בתשובה והובא במחצית השקל שם משום הרואה דלא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זמן שיעורו ומה"ט יכול לכבותה דליכא מראית עין וא"כ אף למ"ד משום אכחושי מצוה אסור להדליק מנר לנר משום מראית עין כמו שאסור להשתמש לאורה ושייך ביזוי משום מראית עין שהרואים יטעו ויסברו שבזמן מצותו משתמש לאורו ואסרו אף לאחר זמן מצותו האי טעמא שייך ג"כ אצל אכחושי שיאמרו הרואים שעוד זמן מצותו ויתירו להדליק בעוד שלא דלק חצי שעה אבל לכבות מותר דכאן ליכא משום מ"ע שיאמרו

שבודאי מכבה אותו לאחר זמן מצותו ובאמת הש"ע דלית ליה חשש רואין מתיר לאחר זמן מצותו לכבות ולהשתמש לאורה גם כן ועיין.

והנה הרמב"ם בפ"ג דמע"ש הביא טעמא דאין שוקלין כנגדו דנכרי זהב הוא משום שמא לא יכוון משקלותיו. וכבר עמד ע"ז בלח"מ כיון דהרמב"ם פסק בפ"ד מחנוכה דאין מדליקין בקנסא א"כ לא צריך להאי טעמא דבלא"ה אסור כמו בקנסא ועיין שם שכתב ומתרץ דהרמב"ם דייק מדקאמר הש"ס אי בקנסא אסור שמואל הא לא תהוי תיובתא ולא קאמר ניחא כמו בשאר מקומות משמע דגם אי בקנסא אסור לא ניחא רק דתיובתא לא הוי אבל לאחר שתירץ הש"ס די"ל משום דלא יכוין משקלותיו אמרינן באמת דלא דמי לקנסא דדינרי זהב גופה יהא מחולל אח"כ ויהיה קודש אלו תוכן דבריו וכן משמע כחילוק לחם משנה מדברי הריב"ם בתוס' ד"ה מאי הוי עלה וכו' שתירץ על קושי' תוס' הא דקאמר מאי הוי עלה אע"ג דהלכתא כשמואל וע"כ פליגו בקינסא ותירץ משום די"ל אי הנחה עושה מצוה סבר רב דאפילו מנר לנר אסור משום ביזוי ושמואל דוקא כה"ג שרי אבל ע"י קנסא לא משמע לשמואל דבהנחה שרי ובקנסא אסור אע"ג דבשעת הדלקה אינו עושה מצוה מ"מ עדיף מקנסא וכסברת הלח"מ כיון דלאחר הנחה בנר גופה יהא המצוה משא"כ בקנסא דיש ביזוי בקנסא ועיין במהרש"א שעמד על דברי תוס' אלו ובאמת לא קשה לפי חילוקו של לחם משנה אבל ראה זה מצאתי בחידושי הר"ן שבת בשם הרא"ה דאף אי הדלקה עושה מצוה מדליקין בקנסא מ"מ אי הנחה עושה מצוה אפילו משרגא לשרגא לא משום דהתם בגופה דהדלקה ליכא מצוה כל עיקר וחולין גרידא נינהו רק לאחר הנחה יש מצוה משמע מדבריו דיותר גרוע הנחה אע"ג דיעשה אח"כ בזה הנר מצוה מקנסא דמ"מ מיד יעשה מצות הדלקה יע"ש ובזה מיושב קושי' תוס' דאמר מאי הוי עלה משום דאי הנחה עושה מצוה אע"ג דקיי"ל כשמואל ושרי ע"י קנסא מ"מ אי הנחה עושה מצוה אסור להדליק מנר לנר וממילא גם בדינרי זהב כן הוא דגרע מקנסא כיון דבשעה ששוקלין ליכא מצוה כלל רק לאחר שמחלל עליו את המעשר והוי ממש כמו הנחה.

אלא דקשה לפי"ז א"כ מאי פריך הש"ס אי שמואל שרי בקנסא מהברייתא דאין שוקלין דילמא התם גרע משום דבשעה ששוקל לא נעשה עוד שום מצוה רק לאחר שמחלל עליו את המעשר וצ"ל דהש"ס היה מדמה דינרי זהב לקנסא משום דבכל חדא איכא חדא לטיבותא בדינרי זהב אע"ג דבשעה ששוקל ליכא מצוה כלל מ"מ עדיף החד צד מקנסא דדינרי זהב גופה יהיה מחולל למעשר משא"כ בקנסא אבל יש ג"כ צד לטיבותא בקנסא משום דעכ"פ מדליק על ידה מיד נר של מצוה ולא יצטרך עוד למעשה אחרת ומשו"ה

דמי להדדי דבמה שיש בזה צד לגריעותא יש ג"כ צד לטיבותא וכן יש לפרש ג"כ דברי הרא"ה אבל יותר נראה מדבריו דגם אי קנסא שרי מ"מ בהנחה אסור אפילו מנר לנר וצ"ע מקושי' הש"ס על שמואל מהברייתא דאין שוקלין ועיין.

ובחרתי בדרך אחר לתרץ דברי הרמב"ם על אופן שכתב הלח"מ אבל לא מטעמי' דבאמת בלא"ה קשה להבין מאי ביזוי איכא ע"י קנסא כיון שלא משתמש בו רק לצורך מצוה ולא דמי לדם ולנוי סוכה ויש להסביר דבאמת יש ג"כ טעמא דאכחושי מצוה אלא דאנן לא חיישינן ומוכח ממנורה וזה דוקא אי מדליק מנר לנר דאינו מכחיש המצוה רק ע"י נר אחר של מצוה אבל ע"י קינסא שהוא חול שמכחיש ג"כ ע"י קינסא כה"ג אמרינן ביזוי מצוה משום דמכחיש המצוה ג"כ והוי ביזוי ע"י הכחשת מצוה ולפי"ז זה דוקא בנר אבל בדינרי זהב ששוקלין נגד מעשר לא שייך אכחושי ולא דמי לקנסא כ"כ וא"ש דלא קאמר אי ע"י קנסא אסור ניחא הברייתא רק דלא תהוי תיובתא משום ששם ליכא אכחושי כלל אבל מ"מ יש לדחוק דגם בלא אכחושי יש ביזוי מצוה אבל כדמסיק דילמא לא יכוין משקלותיו ויהיה חולין גמורים בודאי יש ביזוי ולא צריכין לדחוקי דגם בלא הכחשה יש ביזוי אם יעשה עכ"פ על ידו המצוה ומשו"ה כתב הרמב"ם טעמא דלא יכוין על משקלותיו וא"ש.

ובדברים אלו שכתבתי דלא אמרינן בקנסא ביזוי מצוה רק אם יש הכחשה ג"כ יש ליישב דברי שו"ת הרא"ש הובא בטו"ז יו"ד סי' רע"ד שהרבה לתמוה עליו הטו"ז בסק"ד דאי איירי הרא"ש להתיר ליקח מהדיו כדי שתמהר להתיבש ולגלול ולאבד הדיו א"כ בודאי ביזוי מצוה איכא ואי אמרי הרא"ש כדי לכתוב אות אחת בס"ת א"כ למאי צריך הרא"ש לחלק דליכא בנטילת דיו אכחושי מצוה משום דכבר נכתב האות אינה מכחשת בנטילת דיו דהא אפי' יש אכחושי נמי מותר כמו מדליקין מנר לנר ועיין בש"ך ובנקה"כ וכבר עמד על דברי נקה"כ בספר בני יונה באריכות ומשמע מדברי הטו"ז דזה פשיטות דאי כותב אות אחרת מותר כמו מנר לנר וכן כתב בש"ך סק"ה אלא שמתיר גם משליך לאיבוד ולא כותב בו שום דבר ורק לכתוב דבר חול אסור ובבנ"י האריך להתיר אם אינו כותב בנטילת הדיו שום דבר ולא הוי ביזוי אם משליך הדיו כמו שכתב הרא"ש בתשובה דליכא איסור רק אם משביח דבר חול ע"י המצוה אבל אי לא משביח דבר חול ליכא ביזוי דניכר לכל שנעשה לטובת המצוה ולצרכה וגם אכחושי ליכא כמו שכתב הרא"ש דבנטילת דיו ליכא הכחשה יע"ש.

אלא שמעורר על דברי הטו"ז שכתב בפשיטות בכותב אות אחרת גם באכחושי מותר דהא זה דומה לקנסא דהקולמוס כקכנסא הוא ובאמת גם דברי הבנ"י צ"ע שכתב בסוף

להלכתא דאי משליך לאיבוד ג"כ שרי וכש"כ אי כותב בו אות אחרת של ס"ת מאי כ"ש הוא דבמשליך לאיבוד שפיר י"ל כיון דלא משביח בו שום דבר ניכר כי עושה לצורך האות עצמו שתמהר להתיבש אבל לכתוב אות אחרת אמאי מותר דהא עכ"פ חזינן בקנסא דאסור להדליק בו נר אחרת של מצוה וצ"ל דמ"מ כה"ג ביזוי הוא ואסור בקנסא א"כ גם קולמוס דדומה לפי דבריו לקנסא יהא אסור אבל לפי דברינו א"ש הכל די"ל דהרא"ש איירי לכתוב בו אחרת ג"כ והא דצריך לטעמא דלא שייך אכחושי בהו כקושית הטו"ז משום דבאמת דומה הקולמוס לקנסא אלא בקנסא נמי לא אסור רק משום דיש ג"כ אכחושי מצוה אבל בלא אכחושי מצוה גם ביזוי ליכא ושפיר צריך הרא"ש לומר דליכא הכחשה בדיו ומה"ט מותר לכתוב ג"כ אות אחרת כיון דליכא הכחשה וביזוי בלא הכחשה לא אמרינן וא"ש הכל.

הנה הרא"ש כתב דלא שייך הכחשה רק אם משביח בו דבר אחר אבל בנטילת דיו דלא משביח דבר אחר מותר מצד הכחשה כיון שאינו עושה רק לצורך אותו דבר כן משמע מפשטות דבריו בתשובה ולפי"ז י"ל עוד אף אם משביח בו דבר אחר רק הדבר שייך לאותו מצוה ובלא"ה ליכא מצוה כלל לא הוי הכחשת מצוה דהא ע"י הכחשה משביח המצוה גופה משא"כ מנר לנר דמשביח מצוה אחרת ע"י נר של מצוה אחרת דהא אין מצוה אלא נר אחד לכל בית ובאמת נרות של מהדרין מבואר בש"ע דאין מדליקין וא"כ מאי מקשה ממנורה דהתם שאני דכל שבעה נרות חדא מצוה הוא משא"כ בנר חנוכה דכל נר מצוה אחריתי וראיתי אח"כ שכבר עמד בזה בספר בנ"י בפלפול ארוך שלו רע"ד בסופו ונהניתי ובזה יש להבין שפיר מה שכתב הרא"ש בשבת לתרץ קושי' תוס' מאי דקאמר מאי הוי עלה היינו משום דמספקא ליה אי תיובתא גמורה הוה או לא וסבר ריב"ל דלאו תיובתא הוא וסבר דפליגו באכחושי ולא יהיב הרא"ש טעם מפני מה לא הוי תיובתא גמורה ולפי דברינו א"ש דלא דמי למנורה משום דהתם כולה חדא מצוה הוא ומשביח ע"י הכחשה אותו מצוה עצמה משא"כ מנר לנר דמשביח מצוה אחרת.

ועוד י"ל משום די"ל דשאני מנורה דא"א בענין אחר דהא גזירת הכתוב הוא להעלות נר תמיד שממנו יהיה מדליק דוקא ומשו"ה סבר ריב"ל דלאו תיובתא הוא ומה"ט פסק הרמב"ם והרי"ף דאסור ע"י קנסא וא"ש ומפני הטרדות רבות צריך אני להפסיק ואם ישים הדר"ג נ"י עיונו על דברינו ולהשיבי ישמח בו ידידו הנאמן הדש"ת פרעסבורג יום ב' לסדר שמות תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פא

שוכ"ט לתלמידי חביבי המופלג בתורה ויראה מלא וגדוש בע"פ כש"ת מו"ה יצחק קארפעל נ"י יושב על מדין בק"ק פאקש יע"א.

מכתבך קבלתי ושמחתי בהודיעתך שנתקבלת מאת אקרו"ט דשם להורות להם דיני איסור והיתר וד' ירים ראשך וקרנך בכבוד ומה שכתבת בעניני דיומא ימי פורים לתרץ דברי הרמ"א בסי' תשפ"ח שכתב דסתם עיירות הוקפו ולבסוף ישבו כאשר כתב הר"ן דמשו"ה לא חיישינן ליושבו ולבסוף הוקפו בחו"ל דודאי גם ישיבת גוים הוי ישיבה בחו"ל וזה סותר למ"ש בסי' ת"א שכתב כדעת מהר"ם דסתם עיירות מוקפת לדירה שבונים בתים תחילה ואח"כ מקיפין אותן והמ"א הניח דברי הרמ"א בצ"ע ועיין בטו"ז ומה שכתב הפר"ח ליישב לשון הרמ"א בסי' ת"א דרצה לומר דבונים הבתים תחילה אדעתא להקיפה אח"כ והפרמ"ג כתב דא"א להעמיס כן בלשון הר"ן והרמ"א דהל"ל מסתמא ישבה על דעת להקיפה אבל לשון הוקפו ולבסוף ישבו משמע הוקף ממש קודם שישבה ואמרת לתרץ ולחלק כי לענין שבת שיהי' כל העיר כ"ד אמות לטלטל בתוכה סגי אם נבנו הבתים תחילה קודם שהוקפו ואע"ג דלא ישבו עוד בני אדם מ"מ כיון דיש בתים הוקף לדירה מקרי ומסתמא כן הוא דבונים בתים תחילה ואח"כ מקיפין אך לענין מגילה צריך מושב בני אדם דוקא ולא סגי בבתים לחוד ושפיר כתב הר"ן והרמ"א דמסתמא הוקפו ולבסוף נתישבה אלו דבריך ונכונים המה ובזה מיושב שפיר מה שמדייק ג"כ הטו"ז והביא ראי' לחילוקו דבסי' ת"א כתב דתחילה בונים בתים ואח"כ מקיפין והר"ן כתב שכן דרך רוב מדינות מקיפין חומה תחילה ואח"כ מישבין אותה ולפי חילוק שלך א"ש יותר דבסי' ת"א נקט בתים לחוד דלא צריך עוד ישוב בני אדם משא"כ לענין מגילה כתב הר"ן מישבין אותה היינו בבני אדם הדרים בבתים ואח"כ ראיתי שכבר הרגיש בזה ג"כ הפמ"ג באשל אברהם ס"ק ב' דמחלק כן ליישב דברי הרמ"א וכן מצאתי בהגהות זקני ר' עקיבא איגר זצ"ל שהביא לתרץ כן בשם שו"ת פרח שושן כלל ג' סי' א' ותשמח נפשך שכוונת לדברי גדולים אלו והנה הא דצריך לענין מגילה ישוב בני אדם דוקא ולא סגי בבתים לחוד להיות ישב ולבסוף הוקף מוכח מתוס' מגילה דף ג' שכתבו לתרץ הא דצריך למעט שור אגר היינו האיך שידעינן שנגמרו הבתים קודם שדר אדם שם וכן מוכח מהר"ן שכתב דישוב נכרים לא מקרי ישב ולבסוף הוקף ועיין בט"א שם שתמה על תוס' והר"ן מנ"ל דקפיד קרא אישוב בני אדם דלמא על הבתים לחוד וכן מצאתי שנתקשה בחמד משה יע"ש ובאמת במח"כ נראה איפכא דלמה צריך קרא לומר בית מושב דהא סתם בית לדירה עומד וע"כ דקאמר קרא בית מושב שצריך שכבר יהי' מושב בבית ע"י

ישוב בני אדם אבל כל זמן שלא דר בו אדם נקרא בית אבל לא מושב ומשו"ה נקט בית מושב לאשמעינן שצריך להיות דוקא כבר מושב לבני אדם אבל לדברי הט"א יאמר בית סתם דעומד לדירה ולמושב בני אדם.

והנה אי אמרינן כט"א דגם סתם בתים מקרי ישב ולבסוף הוקף כיון שעומד לדירה ונבנית ע"ד להושיב בני אדם א"כ גם לענין הוקף ולבסוף ישב י"ל כן כיון דניבנו הבתים ע"ד להקיפו מקרי הוקף ולבסוף ישב דאי לא אזלינן בתר המחשבה דדעתו להקיפו א"כ גם לענין בית לא ניזל בתר מחשבה שתהי' נקרא בית מושב משום דדעתו להושיב אח"כ בני אדם אלא אי אמרינן כר"ן ותוס' דצריך ישוב בני אדם דוקא דהוי בית מושב ממש שפיר י"ל דלא כמהר"ם דלא מהני בישב ע"ד להקיפו ועיין בט"א שמתמה בד"ה בית מושב וכו' על הר"ם מנ"ל הא דמהני ישב על דעת להקיפו ולפמ"ש מצד הסברא כן לדבריו דמהני בית לחוד בלא מושב בני אדם כיון דע"כ צ"ל דמקרי בית מושב כיון דנבנית לישוב בני אדם גם לענין חומה אמרינן כן דמהני על דעת להקיפו אע"ג דלא הוקף עוד ומתוס' והר"ן דמוכח דלא סברו כהר"ם דמהני ע"ד להקיפו מדהקשו מהא דשור אגר וכן מהר"ן דהקשה דלמא ישבו ולבסוף הוקף ומוכח דסברו דלא מהני על דעת להקיפו היינו משום דסברו דצריך מושב בני אדם ממש אבל אי אמרינן דגם בית לחוד מקרי בית מושב בודאי מהני ג"כ ע"ד להקיפו אלא משום דתוס' סברו בפשיטות דצריך מושב בני אדם דוקא כדמשמע לשון הקרא בית מושב משו"ה לא תרצו בע"ד להקיפו ותירצו לפי האמת דידעינן דלא דר בני אדם.

ובכן נבוא אל הביאור בסתירת דברי הר"ן שכבר עמד עליו המשנה למלך בפ"א דבפסחים לענין תרי כסי דבעי הסיבה כתב הר"ן כיון דלא אפשר למיעקר תקנת חכמים לגמרי וגם אין סברא למיקל בהני טפי מהני ע"כ אזלינן בתרווייהו לחומרא ובמגילה כתב הר"ן בשם הגאונים בספק מוקף חומה קורא בי"ד שהוא יום הראשון שפוגעין בו אע"ג דנמי אין סברא למיקל בין י"ד וט"ו יע"ש ונ"ל לפי מה שכבר העיר בפנ"י כתובות בסוגי' דפ"פ על תוס' שכתבו דספק אונס לא הוי ספק משום דרוב רצון ומשום דהוי רק רוב מדרבנן הוי ס"ס ספק אונס דמשמע דאי הוי מה"ת לא הוי ס"ס ואמאי דהא ס"ס טעמא משום רוב הוא וא"כ כיון דספק אחד הוי שקול אידך הספק אע"ג דהוי רוב נגדו מ"מ מצרפינן לספק הראשון דהוי פלגא והוי רוב עכ"פ יע"ש וא"כ שפיר לנו סברא להקל לקרות בי"ד דהא אף דהוי ספק שקול אי מוקף חומה או לא ולא אמרינן דרוב אינם מוקפות חומה מימות יב"נ מ"מ הא יש לנו ג"כ ספק דלמא ישבה ולבסוף הוקפה וצ"ל כתירץ הר"ן דרוב הוקף ולבסוף ישב אבל עכ"פ מיעוט יש וכיון דיש לנו לצרף עכ"פ

המיעוט דישבה תחילה לספק של הוקף או לא הוי כמו רובא וקורין בי"ד ואף דבא"י לפי תירץ הראשון של הר"ן אין ספק לענין ישב ולבסוף הוקף דישבת גוים לא מקרי ישיבה מ"מ כבר הקשה על דברי הר"ן בט"א מש"ס ערכין ולפי מה שמסיק הר"ן משום דרוב הוקף ולבסוף ישב משום חו"ל א"כ לא אמרינן כתירוץ הראשון ומשו"ה בספק מוקף חומה גם בא"י יש להקל ולקרות בי"ד ומשו"ה כתב הר"ן הא דקרי בטברי' והוצל בשני ימים משום מידות חסידות עשו כן אבל הרמב"ם כתב עיר שהיא ספק קורין בה בשני ימים משמע מדינא ולא משום חסידות וי"ל דפליגו בזה הגאונים סברו דוקא ספק מה"ת הוא לחומרא אבל לא ספק בדברי קבלה עיין בט"א שהאריך בזה אבל הרמב"ם לשיטתו דסבר כל דרבנן דאורייתא הוא מלאו דלא תסור והקשה הרמב"ן עליו דא"כ איך אמרינן ספק דרבנן לקולא דהא דרבנן נמי כספק מה"ת הוא ותירץ בזהר הרקיע דרבנן מעיקרא הכי תקנו בספקתן שנלך להקל בספקתן א"כ זה שייך דוקא במה דתקנו הרבנן י"ל ג"כ שהתנו להקל בספקתו משא"כ בספק דדברי קבלה בודאי להרמב"ם הוי כדברי תורה ממש מלאו דלא תסור ושמעיקרא הכי תקנו לילך בספק דדברי קבלה להקל א"א לומר כיון דלא מצינן כן והוי כדאורייתא ממש משו"ה פסק הרמב"ם להחמיר לשיטתו.

ויען כי ידעתי כי חביבים עליך דברינו אציע לפניך באותו ענין קצת דברי אגדה שדרשתי בפורים בבית מדרשנו ופתחתי לה פתחא להא פרשתא מהכא ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל התוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת וכבר דרשו בש"ס מאי השנית וגם צ"ל מאי דברי שלום ואמת ומאי כל התוקף עיין בא"ע וגם המשך הפסוקים צריך פירש ונ"ל דהנה הר"ן הביא בשם הרמב"ן דבמוקפין לא הי' נס כ"כ כי הי' להם להגין מפני האויב חומה בצורה ע"כ היהודים הפרזים אשר היו יושבים בערי הפרזות היו עושים מעצמם את יום י"ד משתה ושמחה ויו"ט מבלי שיכתוב להם מרדכי תחילה כי ראו והבינו הנס הגדול אשר עשה ד' להם שלא שלטו בהם האויבים אף שהיו יושבים בערי פרזות בלי מבצר מהאויבים אבל המוקפים לא עשו את יום חמשה עשר עד שכתב להם מרדכי וישלח ספרים בכל המדינות לקיים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר כי אצליהם לא הי' נס כ"כ ע"כ לא עשו עד שכתב להם מרדכי וזה ג"כ פירש הפסוק וקבלו היהודים אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי עליהם ועיין בא"ע שנדחק ולדברינו א"ש את אשר החלו לעשות קאי על הפרזים שאלו התחילו לעשות מעצמם מבלי שצוה עליהם מרדכי ואת אשר כתב המרדכי עליהם קאי על המוקפים שלא עשו עד שכתב להם מרדכי ואמרו

בש"ס על הא דקאמר השנית דבתחילה לא קבעוה וקבליה רק בשושן עד שכתבו אגרת שניות קבלוה וקבעוה גם בכל העולם והטעם דלא קבלוה עד שכתבו אגרת שניות נ"ל כי בודאי לא מצאו המוקפים את עצמם מחויב לעשות משתה ויו"ט לדורות דהא להם שהיו יושבים במוקפים לא הי' נס כ"כ כי לא הי' בסכנה כיושבי פרזים.

והנה זה דוקא אם עיקר שמחת פורים הוא רק בשביל הצלת הגוף לבד אבל באמת לא כן הוא כן עיקר השמחה וזכר לנס הוא שקיימו עתה ברצון התורה מה שקבלו כבר באונס וכאשר דרשו ליהודים היתה אורה שמחה וששון ויקר שאורה זו תורה כי נר מצוה ותורה אור ושמחה זו יו"ט וששון גילה ויקר תפילין כי זה עיקר שמחתן שקיימו המצות ברצון וטוב לב משמחה וגם זאת נוסף כי עכשיו שנעשה להם נס עשו שלום ונעשה אחדות ואחוה ביניהם כי קודם הנס הי' מחלוקת וקטטה ומריבה ביניהם כאשר הלשין המן עליהם ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים כי ידע כי כל זמן שיש אחדות אין אומה ולשון יכול לשלוט בהם כאשר אמרו חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו ע"כ אמר לאחשורוש כי המה מפוזר ומפורד בין העמים שאף שהם בין העמים אין שלום ואחדות ביניהם ומפורדים המה זה מזה ע"כ אמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי היינו שיכנס את היהודים שיהי' כעם אחד ואח"כ וצומו עלי כי אם אין שלום לא מהני הצום ג"כ ולאחר הנס נעשה שלום ביניהם ואם זה עיקר הנס והשמחה אז אין חילוק בין פרזים למוקפים אע"ג דחלוקים לענין הימים מטעמים המבוארים בראשונים מ"מ בודאי לענין החיוב לעשות זכר לנס ולעשות משתה ושמחה הכל שווין כיון דעיקר השמחה בשביל קבלת התורה ובשביל השלום וזה שאמר ותכתוב אסתר המלכה וכו' את כל תוקף היינו שאין עיקר התקנה לעשות ימי ושמחה בשביל שניצולו מהאויבים רק כתבו כל תוקף היינו כל תקפו של נס שקבלו התורה ונעשה שלום כדי שיקבלו הפורים בכל העולם וגם המוקפים ומפרש אח"כ מה שכתב באגרת שניות וישלח ספרים וכו' דברי שלום ואמת כי האמת היא התורה וכן אמרה שמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה מדכתיב דברי שלום ואמת וזה שכתבו באגרת שניות שעיקר השמחה השלום והאמת ע"כ קבלו גם המוקפים לדור דורות וזה נ"ל פירש הקרא ג"כ ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה כי אגרת הראשונים לא כתבו רק מרדכי ולא כתב טעם וסברו דמשום הצלה לבד הוא אבל אסתר הוסיפה באגרת שניות כאשר אמר ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי כי היא ראתה והבינה כן ועל ידה השתתף ג"כ מרדכי לכתוב כן דברי שלום ואמת ומאמר אסתר זה דברי שלום ואמת קים דברי הפורים להחזיק בפורים ולעשותו חק עולם ונכון וימי פורים אלה לא יעברו לעולם ויעשה ה' לנו

נסים תמיד הכ"ד רבך חפץ בהצלחתך. פרעסבורג אדר שני תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

חלק יורה דעה

תשובה א

שלום וכ"ט לכבוד אהובי אחי מחמדי הרבני המופלג בהפלגת חכמים ונבונים חו"ב קולע על השערה הגביר המפואר שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה יצחק ליב סופר נ"י.

אחדש"ה קבלתי מכתבך ובא קודם הכנה דרבה לנסיון הגדול ולא יכולתי להשיב לך על מעט צרי ששדרת לן והיום באתי לראות דבריך והיום יצאתי להשיבך כי שפיר תמהת על דברי זקיכנו ר"ע איגר בהגהותיו ליו"ד סימן ט' שרצה ליישב הא דרב יימר. דלא מצריך אפילו לכתחילה בדיקה אתלת רוחתא מהא דר' זירא דליבן סכין והא הך דר' זירא דווקא דיעבד כדמשמע לישנא דר"ז והראב"ד באמת מחלק לדידן בין לכתחילה לדיעבד ור' יימר סבר דלאו דווקא דיעבד ועיין בב"ח וכתב הוא משום דשאני ליבן סכין דצריך הבשר קליפה משום דהסכין מלובן ומתחילת שחיטה בלעו אבר מן החי כמו בש"ס ח' ע"ב אלא התם אמרי' דלא חממא רק בסוף שחיטה וליכא עוד אבר מן החי אבל בסכין מלובן מיד קבלע ומש"ה אסור לכתחילה לשחוט ואפילו על סמך שיקלפנו אח"כ אסור כמבואר.

וכתבת דעדיין לא היעינ לפי מה שכתב הרשב"א בדף ט' הא דשחט בסכין של נכרים וכן פלוגתא בסכין טריפה ע"כ אי איתא דר"ז דבית השחיטה מרווח רווח איירי דאקרו ונגע ובהא פליגי אי קולף או מדיח וכן בסכין טריפה אסור לשחוט משום דעכ"פ לכתחילה אסור משום שמא יגע וא"כ גם בסכין מלובן מותר לשחוט אי לא משום שמא יגע בצדדי צואר וא"כ אכתי לר' יימר דלא חייש לשמא יגע גם בסכין מלובן לכתחילה מותר ואכתי קשה למה נקט ר' זירא לישנא דדיעבד אלו דבריך ושפיר תמהת.

עיין בפלתי סימן יו"ד אות ז' ד"ה אבל ברש"י וכו' שמפלפל גם בהא דבה"ש מרווח רווח וכתב אף ע"ג דמרווח רווח מ"מ לא גרע מרוטב רותח ולא הביא ג"כ דברי רשב"א אלו, ובאמת רציתי לדחוק לחלק בין הא דליבן סכין דלא שייך מרווח רווח לענין פליטה ובליעה אבל יען שהוא דוחק ואין בו לא ליבון ולא חידוד לא העלתי לפניך, והנה גוף דברי הרשב"א והרא"ש שהביאו דברי הראב"ד לחלק בין לכתחילה ודיעבד וכתבו והביאו ראי' כמו דחיישינן בקדשים שמא יגע ה"נ כאן חיישינן שמא יגע בצדדין לא הבנתי דהא בקדשים שאני דאפילו אם נזהר שלא יגע מ"מ חיישינן דלמא אתרמי ליגע

ומפסיד קדשים בידים אבל כאן אפילו אם יגע לצדדין יכול להטריף אח"כ ואמאי לא ישחוט לכתחילה אם ידע מקודם ויזהר יפה דהא בדיעבד אפילו לא ידע אם נגע מותר ורק בלא ידע מקודם אסור אפילו בדיעבד משא"כ בקדשים ובפרט לפי מה שכתב תוס' דבקדשים אפילו בתורת ספק אסור משום דרוב פעמים לא יכול ליזהר מליגע ואפי' ספק ברה"ר אסור ואפילו לתירץ ב' של תוס' שם דאיירי בבמה או כמו שכתב הריטב"א דבסכין ארוך ובוודאי לא שייך לומר דרוב פעמים נוגע מ"מ לא דמי כמו שכתבתי משום דקדשים שאני דאם יגע עביד איסור דמפסיד קדשים בידים משא"כ כאן.

הנה בחילוק זה בין קדשים לשאר איסורים ישבתי על נכון קושי' תוס' על הלכות א"י שנשים א ישחטו לכתחילה ומקשה תוס' מר"פ כל הפסולין דלא קאמר דנקט לשון דיעבד כל הפסולים ששחטו משום נשים דתנא להו ברישא וכבר נאמרו ונשנו כמה תירוצים בספרן של גדולי אחרונים ואשר אני אחזה ליישב דהנה יש שיטות בין הראשונים הובא בטור וב"י יש מהם שסוברים דווקא בדיעבד אמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחין אבל לכתחילה אסור לשחוט עד שיודעין שהוא מומחה ובדיעבד לא צריך לבודקו אם הוא מומחה ורוב ראשונים וכן פסקינן סוברין דלכתחיל' יכולין ליתן על סמך שיבדקנו אח"כ ואם הוא לפנינו צריכין לבדוק אם הוא מומחה משום דאיכא לברורי ולא סמכינן על הרוב או משום סמוך מיעוט לחזקת איסור דבהמה אצל בליתא לפנינו סמכינן על הרוב ומש"ה גם לכתחילה מותר ליתן על סמך שיבדקנו אח"כ כיון שבדיעבד מותר בלא בדיקה כלל וכאשר הובא לפנינו בתוס' טעמא של הלכות א"י משום דדעתן קלות ויש פירושי' שונים על מה דיש לחוש משום דדעתן קלות ועיין בפנ"י בחידושיו על פ"ק דחולין ופשוט י"ל כיון לא סמכינן על הרוב מומחין משום דלא הוי רוב גמור או משום חזקת איסור דבהמה או דהוי כתליא במעשה ורק על סמך שיבדקנו מותר אם כן י"ל זה דווקא באנשים אבל נשים דדעתן קלות אע"ג דבדעבד מותר שחיטתן וסמכינן עליהן אפילו באיסור דאורייתא אם האיסור וודאי כמ"ש הראשונים מ"מ לא יהיבנן לנשים דדעתן קלות לכתחילה על סמך שיבדקנו אח"כ עד שיודעין שיודעת הלכות שחיטה, ונ"ל מסברא הא דנותן על סמך שיבדקו אחר כך זה דווקא בחולין דהא אם בודקין אותו אחר כך ולא ידע אוסרין שחיטתו ולא יכולין לבא לאיסור ואם אינו לפנינו באמת סמכינן על הרוב משא"כ בקדשים שפיר חיישינן דלמא אם יבדקו אותו לא ידע שחיטתו אסורה ומפסידין קדשים בידים ע"כ בכל קדשים לא יכולין גם אנשים לשחוט אלא א"כ יודעין מתחילה שהוא מומחה וממילא בקדשים ליכא חילוק

בין אנשים ונשים וכולן שוחטין לכתחילה ומש"ה לא יכול הש"ס לתרץ דנקט דיעבד משום נשים כיון דבקדשים איירי במתניתן שם.

עד יישוב ע"ד זה דהנה הב"י הביא דברי הסמ"ק שמסיים משום שמא יתעלפו והסביר הב"י משום דנשים לבן רכות ויש חשש יותר לעילוף, ונ"ל להסביר לפי מה שכבר כתבו הראשונים הא דנשים נאמנת על השחיטה אף ע"ג דמסוגיא דפסחים מוכח דלא נאמנים רק בדרבנן כמו בדיקת חמץ וחילקו דשאני וודאי איסור דנאמנים כמו שאר ע"א משא"כ בספק איסור אין נאמנים רק בדרבנן יע"ש. והא דלין חיישינן לעילופי ואפילו לשאול לשוחט אם נתעלף לא צריכא כמו לענין אחר כשיטת הרמב"ם כתב הב"י משום כיון דהוא מומחה אם הי' מתעלף הי' מודיע לנו שנתעלף כיון שידע שהשחיטה אסורה וכן משמע לישנא דש"ס דקאמר לעילופי לא חיישינן ולא קאמר דרוב אין מתעלפין משמע דאינו רוב ויכול להיות שמתעלף רק דלא חיישינן משום דהי' מודיע לנו וכיון שאפילו אם מתעלף ג"כ אינו בוודאי אסור רק משום שמא שהה כמ"ש רש"י ועדיין יש ספק שמא לא שהה כשיעור שהי' והוי רק ספק איסור א"כ נשים אין נאמנים על זה כיון שדעתן קלות ומשו"ה יש להחמיר עכ"פ לכתחילה שלא ליתן להם לשחוט שמא יתעלפו, ולפ"ז בקדשים כיון שבאמת חיישינן לעלופי ולא הוי רוב ורק משום דיאמר אחר כך לא חיישינן א"כ בקדשים לא יכולין ליתן לשחוט רק מי שהוא מוחזק מקודם שלא יתעלף שלא להפסיד קדשים בידים משא"כ בחולין שאין לחוש ואם כן כיון שבקדשים גם אנשים צריכין להיות מוחזק מקודם שלא יתעלם ובמוחזקין אין חילוק בין אנשים ונשים ומשו"ה מתרץ הש"ס דנקט לשון דיעבד רק משום טמא במוקדשין ולא משום נשים ומיושב הל' אין בין לטעמא משום דנשים דעתן קלות ובין לטעם של הסמ"ק משום עילוף ונכון.

ועוד הי' בדעתי לשעשע עמך כי הרבה דברים העלתי בענינים אלו כאשר למדתי מס' חולין עם בני הישיבה ומוכרח אני להפסיק באמצע הכתיבה וגם זה כתבתי בסירוגין שורות שורות, והנני אחיך הדורש שלמך באהבה פ"ב יום ב' לס' צו תרל"ח לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ב

שוכ"ט לכבוד מחותני ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי בע"פ ירא ה' מרבים כש"ת מו"ה יודא גר"וו נ"י רב דק"ק סאבאטיסט יע"א. (כעת הגאון אב"ד דק"ק סאטמאר יע"א.)

אחדש"ה זה ימים אחדים שקבלתי מכתבו ומוכן הייתי להשיבו מיד כאשר ביקש ממני אבל בכל זה לא הי' באפשרותי מכמה טרדות שונות נחוצים לשעתא בכל זאת כמעט חטפתי איזה רגעים להשיבו בנידון שוחט ובודק וש"ץ בקהלתו אשר בכל דרכיו מוחזק בכשרות ועכשיו באו איזה אנשים והעידו עליו כי הפסיד לקופת הקהל ע"י מי שנדר כ"פ ח"י צ"ל ונתן לשלם נדרו ס"ך ח"י פרוטות ומנהג במקומו רק י"ב פרוטות וכן הוא בכמה קהלות ועיכב לעצמו השאר ונתן לאקרו"ט רק י"ב צ"ל וכן נחשד בשאר דברים הנוגעים לממון ונפשו בשאלתו אם יכול להיות שוחט ובודק כמקדם והראה פנים מסבירות להלכה להפך בזכותו כראוי' לגברא זכאי ונקיטנא בקצרה רק לברר הלכה קצת בלי פלפול ביו"ד סי' ב' סעיף ו' הביא המחבר דמומר לדבר אחד משאר עבירות א"צ לבדוק לו סכין ולהרמב"ם צריך לבדוק לו סכין, והדרישה הקשה מהא דסי' א' שאבדו לו גדייו או שנגנבו ומצאו שחוטים במקום שרוב ישראל מצויים מותרים ותי' דהתם לאו במומר איירי ומוחזק לכך אלא שגנב בפעם הזאת והוי רק כמו פסולי עדות דגם הרמב"ם מודה דא"צ בדיקת סכין והש"ך דחה את דבריו דמלשון הטור אעפ"י שחשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה משמע שמוחזק בגנב על כן תירץ הט"ז משום דיש עוד ספק דלמא נתן לאחר לשחוט יע"ש ס"ק י"ח.

ואני אומר דגם זה אינו במשמעות לשון הטור שכתב אע"ג דחשוד על הגניבה לא חשוד על השחיטה משמע משום דאינו חשוד בלחוד הוא דמכשיר ולא משום דיש ספק דלמא נתן לאחר אם לא שנדחק בלשונו אף ע"ג דהוא חשוד אינו וודאי רק ספק דלמא לא נבדוק הסכין משום דלתאותו עובר גם על שאר עבירות לא יטרח לבדוק הסכין כמו שהסביר הרא"ש שיטת הרמב"ם משא"כ באוכל נבילות לתואבן בוודאי לא יטריח דהא מה"ט לא מתירין במומר לתואבן כשיש ספק דלמא נתן לאחר לשחוט משום ס"ס וע"כ דהוי כוודאי משא"כ בשאר עבירות אבל אין משמעות לשון הטור שרק ספק חשוד הוא אלא דבאמת על הטור בלא"ה לא קשה די"ל דלית לי' כשיטת הרמב"ם רק כשיטת רוב ראשונים דא"ל במומר לדבר אחר חוץ מנבילה אפי' בדיקת סכין והדרישה כתב בקושיתו משום דסתם הטור לעיל בנגנבו לו גדייו דכשר ולא הביא שיטת הרמב"ם כמו שהביא בסי' ב' משמע דכ"ע מודה שם ע"כ מחלק בין פעם אחד למוחזק בכך ובאמת אין זה קושי' כ"כ דהא שם בסי' א' לאו עיקר דינו הוא דמומר אי צריך לבדוק סכין או גם מומר לדבר אחר צריך לבדוק סכין רק עיקר דיני מומר בסי' ב' ע"כ לא הביא שם דלשיטת הרמב"ם בנגנבו דאסור רק הביא סתם דגם בנגנבו דכשר כשיטתו בסי' ב' ורק בסי' ב' הביא שיטת הרמב"ם ונ"ל להוכיח דהטור נקט לעיקר דלא כרמב"ם דבסי' ב' לא

הביא הא דמומר לערלות דינו כמומר לעבירה אחת ואם מתו אחיו מחמת מילה דינו כישראל גמור ואי דנקט לחומרא כשיטת הרמב"ם הוי להביא דהא יש נפקותא לענין בדיקת סכין ולאשמעינן דאם מתו אחיו מחמת מילה הוא כישראל ולא צריך בדיקת סכין וע"כ דלא כרמב"ם וממילא ליכא נפקותא ומשו"ה שפיר כתב בסימן א' דחשוד על הגניבה לא חשוד על השחיטה ומדהביא בש"ע סעיף ז' הא דמומר לערלת מוכח דע"כ נקט לעיקר כשיטת הרמב"ם וכן כתב בפרמ"ג שם אבל השו"ע שפיר י"ל כתירוץ הדרישה דאירי דאירי רק כשגנב בפעם הזאת והראי' דבש"ע השמיט הא דהוסיף הטור על דבריו דחשוד על גניבה לא חשוד על שחיטה משום דלאו בחשוד אירי רק שגנב בפעם הזאת כתי' הדרישה ועיין בפלתי סי' ב' שתמה דלא ידע ולא הבין קושי' הש"ך והדרישה דרמב"ם באמת לא העתיק רק הרי שאבדו גדייו ולא נגנבו וכאשר כתבנו קושי' הדרישה הוא על הטור שסתם בסימן א' ולא הביא שיטת הרמב"ם במומר גם לדבר אחר שצריך בדיקת סכין ולדידן ג"כ הקושי' על הש"ע דמשמע בסי' ב' מהא דנקט דיני דערל דעיקר כשיטת הרמב"ם ובסי' א' כתב נמי נגנבו והא דבאמת לא הביא הרמב"ם דנגנבו צ"ל דלא גרס בתוספתא או שנגנבו וא"ש הכל.

ומע"כ מחותני ר"ל דגם החולקים על הרמב"ם לא חלקו עליו רק בעבירה דרבים מקילים בו אבל באין רבים מקילין בו והוא מקיל גם הם מודים לשיטת הרמב"ם ובזה רצה לדחות מש"כ הכ"מ וכן הרדב"ז בתשובה והפ"ת חידש מדנפשי' דהרמב"ם הוציא דינו מהא דנקט בברייתא הכל שוחטין ואפילו מומר משמע דערל ומומר דין אחד להם והפ"ת כתב דזה ראי' שאין עליו תשובה ולפי דבריו יש עליו תשובה כיון דערל אין רבים מקילים בו באמת צריך בדיקת סכין ובמח"כ א"א לומר כן דא"כ מאי זה דהקשה ותמה הרשב"א והראשונים על הרמב"ם שכתב דגם במומר לשאר עבירות צריך בדיקת סכין דלמא הרמב"ם באין רבים מקילין בו ומהיכי תיתי לומר דרבים מקילין ולחשוד ישראל על כך וכן מדסתמו ולא חלקו משמע דבכל ענין חולקים על הרמב"ם ועל הוכחת הכ"מ שכתב הפ"ת שאין עליו תשובה הרבה תשובות יש בדבר דהא נקט בברייתא ג"כ כותי וכותי א"צ בדיקת סכין וגם בכותי צריך אחרים או יוצא ונכנס ובערל ומומר לא צריך ולא שווים לכל מילי הני תלת דשנו בברייתא ואדרבה דברי הכ"מ צ"ע.

שוב ראיתי בדברי חידושי הר"ן על חולין וריטב"א דר"ל דגם כותי צריך בדיקת סכין ולא כתוס' ורא"ש ועיין בש"ך ס"ק כ"ד שתמה על הש"ע שכתב בצדוקי ובייתוס שצריך ג"כ בדיקת סכין מנ"ל הא דהא בדין כותים קודם גזירת וכתב תוס' ורא"ש דכותים קודם גזירה לא צריך בדיקת סכין וכבר הבאנו שיטת הר"ן וריטב"א שסברו דגם בכותי צריך בדיקת

סכין וי"ל דמה"ט דפסק הש"ע כרמב"ם במומר לדבר אחר שצריך בדיקת סכין משום דומיא דמומר כן הוכיחו גם בכותי כן אלא שעדיין אינו הכרח גימר דהא בכותי צריך גם אחרים רואין, וראיתי אח"כ ברדב"ז שהרגיש ג"כ בזה על ראיתו לשיטות הרמב"ם כמו שהביא הכ"מ ונדחק דמ"מ לענין בדיקת סכין שווים מ"מ לשאר אחרונים בוודאי לא קשה ותשובה נצחת היא.

אלא שראיתי בפ"ת שכתב דאי לא כרמב"ם מנ"ל דמומר לאכול נבילות בעי בדיקת סכין אדרבה מדקתני בהדי ערל ש"מ דלא בעי בדיקת סכין ומאי מוכרח מהאי ברייתא לרבא וע"כ דגם מומר לערל בעי בדיקת סכין ורבא חידש קמ"ל דאפילו מומר לאותו דבר סגי בבדיקת סכין יע"ש ועדיין לא הועיל מנ"ל לרבא דלמא לא ערל ולא מומר בעי בדיקת סכין דלא נזכר בברייתא כלל מבדיקת סכין וע"כ צריכין אנו לומר דרבא חידש זה מדנפשי' כיון דאוכל לתואבן ואי לא מצא כשר אוכל נבילות לא מטריח לבדוק סכין דהוי טרחא וליכא מברייתא וגם לא מברייתא דחמצן של עוברי עבירה סייעתא לכולה מלתא דרבא רק לחצי דבריו דאמרינן לא שביק היתירא ואכיל איסורא אבל הא דצריך בדיקת סכין באמת לא מוכח מברייתא כלל, ובזה יש ליישב קושי' אחרונים דתמהו לשיטת הרמב"ם דגם במומר לדבר אחר צריך בדיקת סכין א"כ קשה על הא דאמר הש"ס דף ג' דאביי לא אמר כרב אשי לא ס"ל הא דרבא וכתב רש"י דמומר לכתחילה יהיה מותר לשחוט בבדיקת סכין וזה דווקא במומר לאותו דבר כיון דדש אבל במומר לדבר אחר בודאי אפילו לכתחילה מותר א"כ עדיין יכול אביי לאוקמי במומר לדבר אחד כאוקימתא דרב אשי והניחו בצ"ע.

ולפי דברינו י"ל דבלא"ה צ"ע דהא חזינן מברייתא דחמצן של עוברי עבירה דמומר לתואבון טרח נמי להחליף אצל נכרים וכן משחיטה גופא מוכח דטרח לפמ"ש הרשב"א בחידושיו וכן בת"ה דהא אי לא בדיק בסימנין הוי נבילה משום דלמא לא שחט הרוב או לא ודילמא לא שחט הרוב ועדותו לא מועיל וכ' משום דטרח ובודק אי שחט הרוב או לא ואי לא שחט הרוב קודם שיעור שיהוי שוחט הרוב עכ"פ חזינן דטרח ג"כ לאכול היתירא ובדיקת סכין לא טרח וצריך לדחוק ולחלק בין טרחא זוטא לטרחא מרובה וזה י"ל לא סבירא ליה לאביי דאיזה שיעור נתנו בין טרחא לטרחא וי"ל דאביי סבר מכח הברייתא דחמצן של עוברי עבירה מדחזינן דטרח נמי להחליף טרח נמי לבדוק הסכין ואפילו בלא בדיקת סכין נמי שוחט מומר לתואבון וסבר הרמב"ם הא דאמר אביי לא ס"ל הא דרבא לא כמ"ש רש"י אלא דלא צריך בדיקת סכין כלל ודומי' דערל ורש"י ע"כ ליתי לי' כשיטת הרמב"ם ועיין.

והנה להלכה קיי"ל כרמב"ם דמומר לדבר אחד משאר עבירות דצריך בדיקת סכין ואפי' בדיעבד אלא לענין מומחה חקר בפרמ"ג אי לא אמרינן ג"כ דצריך שידעינן שהוא מומחה ולכאורה מדברי הרמב"ם דכייל מומר לנבילות בהא דכ' מומר לאחד מהעבירות ולא הביא בפרט מומר לאכול נבילות וכתב והוא מומחה משמע דדינם שווים כמו לענין סכין וכן מסתבר כיון דטעמא כיון דלתאותו עובר בשאר עבירות לא מטריח לבדוק סכין כן נמי לא מטריח ללמוד לשחוט אף ע"ג דאינו מומחה אלא דהרמב"ם כתב ג"כ בפסולי עדות מומחה והתם בוודאי לא מסתבר שצריך שידעינן שהוא מומחה דהא אפילו בדיקת סכין לא צריך עד שאני תמה על הרשב"א בת"ה שמסופק בדעת הרמב"ם אי כוונתו שצריך שידעינן שבוודאי הוא מומחה וע"ז תמה מהא דלא נקט רבא ורב אשי מומחה או שכוונת הרמב"ם דנקט מומחה משום דגם ישראל לא ישחוט אלא אם הוא מומחה ואמאי לא פשוט מהא דפסולי עדות דנקט נמי מומחה ובדיקת סכין לא צריך וא"כ בוודאי רוב מצויין אמרינן ג"כ וע"כ מומחה דנקט משום דבכל שוחט צריך להיות מומחה וצע"ק.

ומלתא דתמיה ראיתי בפלתי שכתב במי ששוחט לאחרים ואין לו הנאה מזה אן צריך בדיקת סכין משום דאין חוטא ולא לו ולא מצא לאחד מהמחברים שעמד על זה ובמח"כ נעלם ממנו באותה שעה דברי הש"ך ס"ק כ' שכתב הא דכתב הכסף משנה דגם בפסול לעדות מחמת אוכל נבילות לא צריך בדיקת סכין היינו בשוחט לאחרים ודברי ב"י בשוחט לעצמו והא דנקט רבא מומר דאיירי בשוחט לאחרים דאין מעיד עליה משום דהוא מומר וכהיתרא דמיא לי' ואפילו בשל אחרים דלא נהנה אינו נאמן וכ"כ הש"ך בסי' קי"ט ס"ק י"ח וכן בסי' קכ"ז ס"ק י"ט ודיבר הש"ך בג' מקומות מזה דמומר לאותו דבר אפי' בשל אחרים אינו נאמן והנה הפרמ"ג כתב דגם מומר לשאר עבירות לשיטת הרמב"ם אינו נאמן בשל אחרים ולכאורה אינו מוכרח די"ל דאף ע"ג דהוי מומר לדבר אחר מ"מ לא גרע מנחשד לאותו דבר דנאמן בשל אחרים כמ"ש בש"ך וצ"ל דדיוקו הוי כיון דכייל הרמב"ם מומר לנבילות בתוך מומר לשאר עבירות משמע דדינם שווים וכמו במומר לנבילות אינו נאמן בשל אחרים לענין בדיקת סכין כן לשאר עבירות נמי וע"כ צ"ל דהרמב"ם בשל אחרים איירי דהא כתב בפסולי עדות דכשר ולא חילק בין מחמת נבילה לשאר איסורים ולש"ך ע"כ להעיד בשל אחרים איירי א"כ הא דמומר נמי בשל אחרים ועיין.

ובנדון שלנו לאחר שהעידו שכמה פעמים עשה כך א"כ אבד נאמנותו לענין בדיקת סכין דקיי"ל כשיטת הרמב"ם וכן לענין גניבה אם הוא מומר לכך כמ"ש בדרישה ובש"ך אלא

שראיתי בדברי מעכ"ת שמצדד להקל משום דזה השוחט ובודק מוחזק לשאר דברים ובפרט בעניני שחיטה שמדקדק במעשיו וא"כ כה"ג י"ל דהרמב"ם מודה דכל הטעם כיון דלתאותו עובר פקר נמי בבדיקתו, וזה דווקא אם אינו מוחזק להיות מדקדק בשאר דברים אבל אם חזינן דאינו מקיל תו ליכא למיחש ולא חשוד לדבר אחר ונכון אשר דיבר בזה ויש לעשות סניף להקל כשאר שיטת הראשונים.

אלא שראיתי בשו"ת מהרמב"ם שנקראים פאר הדור סימן קי"ב שנשאל על שוחט שהוא ממונה לרבים והוחזק לרבים שהוא גונב בשר מבית המטבחיים ומהחניות ואחר כך מצא בידו בפרהסיא אשר גנב וגרם זה קלקול וחלול השם אם איש אשר אלה לו יהי' עוד ממונה לרבים והשיב יען כי אין לך חילול השם יותר מלגנוב ולמוכרה לרבים ואפילו עשה תשובה גמורה לא ישחוט ברבים ואם ירצה לשחוט בביתו בשביל יחיד הרשות בידו עכ"ל, חזינן דהרמב"ם החמיר אפילו בעשה תשובה גמורה להיות שוחט לרבים ורק בביתו נאמן משום דעשה תשובה אלא דנ"ל דיש להפך ולצדד להכשירו ומלמדין עליו זכות לדונו בקילתא ועיין בט"ז קי"ט ס"ק ט"ו בשם רש"ל דהנה הב"ח הובא בש"ך סי' ב' כתב בקונטרס אחרון לתרץ קושי' הדרישה מהא דנגנבו לו גדייו די"ל אע"ג דמשום שאר עבירות שחשוד גם כן על השחיטה אבל בגונב כבר אמר שלמה לא יבוזו לגנב כי יגנוב וכו' ואם כן גניבה י"ל דלא חשוד על שאר דבר מצוה לסלקו והטעם דהא גם בשאר עבירות לא חשוד לדבר אחר מ"מ לענין בדיקת סכין חייש הרמב"ם דלא טרח לקיים שום מצוה כהלכתה ואם כן בגנב נמי אע"ג דלזה יש לו תאוה יותר מ"מ בוודאי לא מן המדקדקים הוא וחרד על דבר מצוה שיש לו להאמין על בדיקות סכין שצריך דקדוק הרבה אבל מ"מ נראה לי דיש לומר דווקא אם גונב חפץ או ממון של חבירו מביתו או חציר אבל כמו בנדון דידן יש להקל דהא כל עוברי עבירה פסולין לעדות משום רשע דחמס ואפ"ה אמרינן בש"ס בב"מ דף ד' ע"א דכופר במלוה כשר לעדות וכן הכופר בפקדון אי לא דאתי סהדי ואמרי ההיא שעתא בידיה נקיט ליה והטעם משום אשתמוטי ודלמא צריך להוצאה וסבר עד דהוי לי זוזא ופרענא לי' ואי מודינא השתא דלמא יתבעני מיד עיין ברש"י שם ואם כן כיון דהיה לו רשות להשתמש במעות ולהוציאה אף ע"ג דכפר ואמר שלא קיבל רק י"ב פרוטות בשביל ח"י צ"ל מ"מ י"ל אשתמוטי ואפי' לעדות דחמור דצריך להיות כשר דווקא כשר להעיד וכ"ש דלא חשדינן לי' לשאר איסור די"ל אשתמוטי והיה צריך להוציאה ולא דמי לגנב חפץ מביתו של חבירו ע"כ נ"ל מה"ט וגם לפי מ"ש שהוא מוחזק וירא שמים ומגדל בניו לתורה אין להעבירו מאומנתו ובפרט דטפלי' תלוי ביה ובוודאי גם עשה תשובה על זה ואע"ג דלא מהני אם אמר שעשה

תשובה דאמרינן תשובה של רמאי עד שילך למקום שאין מכירין מ"מ דהאי דינא כבר מקילין בזה כמ"ש מהרש"ל שהבאתי לעיל מ"מ בהאי גברא שהוא מוחזק לירא ד' ומגדל בניו לתורה יש להקל דשב בתשובה שלימה ואפי' להיות ש"ץ כשר והגון ורק להיות נוטל שכר של כשרות לבד בלא"ה כבר צווחו על מנהג הזה ואפילו במוחזק בכשרות לא נכון הוא ובמי שראינו שכבר יש לו חמדת ממון בוודאי יש לחוש הרבה על זה ואם יש בכחו ובידו לבטלו מנהג הרע הזה ויישר כחו וחילו וכבר כתב הש"ש דא"א להעמיד הדת על תילה והחכם עיניו בראשו. כתבתי כ"ז בחפזון באשון לילה והי' זה שלום כנפשו ונפש ידידו מחותנו חותם בברכה פרעסבורג יום ה' ב' דחנוכה תרמ"ג לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ג

שוכ"ט לתלמידי הרבני המופלג חרוץ ברק השנון בע"פ נצר נחמד כש"ת מו"ה יוסף ליב סופר שי' יושב על התורה בקהל לאפאש יע"א.

את מכתבך קבלתי עם שאלתך להלכה ולמעשה אבל יען שאתה שואל על מה שעבר ע"כ לא מהרתי להשיבך בעת שהייתי טרידנא טובא ולא באתי רק ללמד במקום אחר אודות שוחט מומחה וירא ד' שידיו מרתתין אם מותר לשחוט ולעמוד לשרת לזבוח דבר זה כבר נפתח בספרן של גדולי אחרונים וכ' בלחם הפנים מי שידיו מרתתים הן מחמת חולשא או מכח טבעי שחיטתו אסורה שרובן דרסות הן, ואפי' אמר ברי לי לא נאמן, תנינא סי' א' השיג על דברי לחם הפנים ששקר העיד בשם מרדכי יען כי כולל ג"כ זקן בן פ' שנה ובזה בודאי לא אסור בדיעבד כמ"ש המרדכי וא"כ גם שאר שהעיד במי שידיו מרתתין דאסור בדיעבד ג"כ אין לסמוך על עדותו ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ומתוך דבריך שרצית לישב דברי לחם הפנים ולחלק בין זקן סתם ובין ראינו מי שידיו מרתתים ניכר ונראה שלא עיינת יפה בדברי נוב"י שגם הוא ידע חילוק זה, אלא שכתב מדמדמה הלחם הפנים זקן למי שידיו מרתתים לאסור אפי' בדיעבד וע"ז כתב דהא בזקן כתב מרדכי בפירוש דהוי רק חומרא בעלמא וא"כ גם על עדותו שהביא בשם מרדכי לענין ידיו מרתתים אין לסמוך ואף שיש לחלק מ"מ עדותו אינו זה כוונת הנוב"י ועוד תמה מדברי הגהות רמ"א סי' א' במי שרגיל להתעלף ואמר ברי לי שלא התעלפתי דנאמן ומאי שנא במי שידיו מרתתים שלא יהי' נאמן באומר ברי לי ודברי הלה"פ נגד הרמ"א ע"כ העלה דאין לסמוך עכ"פ בדיעבד על הלה"פ, ולדידי נראה לישב דהא גם בעילוף כתב בב"י סימן א' די"ל אם התעלף בשחיטה ואמר שאע"פ לא שהה ולא דרס אינו נאמן דשמא לא הרגיש מתוך העילוף ורק אם אמר ברי לי שלא התעלפתי נאמן

וא"כ י"ל דכוונת הלה"ע ג"כ דוקא אם הי' באמת מרתת בשעת שחיטה ורובן דרסות הן ע"י רתיתה והוא אומר שאעפ"כ לא דרס אינו נאמן די"ל מתוך רתיתה שידיו כבידות עליו אינו מרגיש בדרסה כלל אבל אם אמר ברי לי שלא הי' מרתת בשעת שחיטה נאמן והרמ"א דייק בלשונו ואמר ברי לי שלא נתעלפתי נאמן דמשמע אבל אם אמר שלא שהה אע"פ שנתעלף באמת אינו נאמן עיין בתב"ש בשמלה והלה"פ כ' אע"פ שאמרו שברי להם שלא דרסו אינם נאמנים היינו אע"פ שהי' מרתתים מ"מ לא דרסו בזה אינם נאמנים אבל אם אמרו שלא הי' מרתתים מודה דנאמנים בברי ועולים דברי הרמ"א עם דברי הלה"פ כהוגן ואין סתירה מרמ"א לדבריו ועיין.

ומה שכתבת שמצאת מקור למה שכ' המרדכי זקן בן פ' שנים שזה יצא לו מש"ס חולין כ"ד ע"ב שאמרו עליו על ר"ח שהי' בן שמנים שנים וה' עומד על רגלו אחת, בזו כבר קדמך בס' תשובה מאהבה ח"א סי' קי"ד וכ' שאדרבה מדכ' הש"ס תחילה לענין עבודת כהנים משביא שתי שערות עד שיזקין כשר לעבודה עד כמה אר"ח עד שירתת ולא נתבו שיעור לזקנה רק שירתת משמע להיפך דלא תלוי בשנים כלל רק הכל לפ"מ שהוא אדם והביא שם בשם כנסת הגדולה שהביא ראיי' מברזילי' גלעדי שאמר בן שמנים שנה אנכי היום אם יטעם עבדך את אשר אוכל וכו' חזי' שחוש המשוש אינו בשנים אלו ונחלשו כבר רוחותיו אבל גם זה דחה יפה בתשובה שם דהא רב אמר בש"ס בשבת קנ"ב ברזילי שקרא הו' דהאי אמתא דהוי' בי' רבי בתשעין ותרתין שנין והות טעמא קדרא ורבא אמר ברזילי שטוף בזימה הוי וזקנה קופצת עליו אלא הכל לפ"מ שהוא אדם וכ"כ בשמלה חדשה דהכל לפ"מ שהוא אדם ואם ידיו רותתים אפי' בצעיר לימי' לא ישחוט כמ"ש הלה"פ דרוב שחיטות דרסות ואפי' הנב"י לא חולק רק בדיעבד אבל לכתחילה מודה דמעבירין אותו מאומנתו וכן משמע מדברי רמ"א ברגיל להתעלף דוקא בדיעבד כשר אם אמר ברי לי אבל אין מניחין לשחוט לכתחילה והטעם נראה לי כיון דצ"ל ברי לי שלא דרס אם כן אין יכולין ליתן לכתחילה על סמך ששאלו אותו אחר כך דחשינן דלמא משתלי ויאכל קודם כמ"ש תוספת חולין דף ג' ע"ב ד"ה בודק סכין וכו' ומצאתי אח"כ בראש יוסף שפירש כן לענין עלופי והוסיף דגם לש"ך דאפילו בשותק בדיעבד כשר אפ"ה אין ליתן לכתחילה על סמך דמסתמא יאמר דשמא ישכח מלומר וא"כ גם בידיו מרתתים כן דלכתחילה אין ליתן רק בדיעבד כשר וכ"ש שלא להיות שוחט של צבור בקביעות ועיין בהגהות רמ"א סי' א' סעיף ח' די"א דשכור אפי' לא הגיע לשכרותו של לוט לא ישחוט שרגיל לבא לידי דרסה וכתב בפרמ"ג במשבצות שם בודאי אין למנותו שוחט קבוע על הצבור ואפי' באקראי יש לאסור אם לא בשעת הדחק וכ"ש ידיו מרתתים

דרובם דרסות דיש להעבירו שלא לשחוט בקביעות ואפי' באקראי לא ישחוט לכתחילה ואפי' בדיעבד בשאמר ברי לי נמי יש לחקור אמאי יהי' נאמן דהא דע"א נאמן נגד חזקת איסור דבהמה היינו כמ"ש תוס' גיטין דף ב' משום דבידו לשחוט כהוגן ודלמא יקלקל ע"י שיהוי ודרסה אין לחוש דאדרבה רוב שוחטין כהוגן, אבל במי שרגיל להתעלף ואין בידו לשחוט כהוגן אמאי נאמן נגד חזקת איסור דבהמה, וכן במי שידיו מרתתים דאין בידו לשחוט כהוגן וגם רוב שחיטות דרסות אמאי יהי' נאמן נגד הרוב ועיין בפרמ"ג בפתיחה לה' שחיטה וכן ריש סי' א' במשבצות שעמד בזה והקשה חשו"ק כיון דרוב מעשיהן מקולקלין אמאי אחר שרואה נאמן להעיד ששחט ושפיר כיון דהוי נגד הרוב ואולי אפי' בידו לא מהני ומדברי ר"ן דף י"ב דאמר ראה אחר ששחט וכן מלשון הרמב"ם מוכח דאחרים רואין לאו דוקא ואפי' אחד ראה נמי כשר והניח בצ"ע.

וידועים דברי הפנ"י בפ' האומר דע"א נאמן נגד רוב דהא אם יש במקולין רוב בשר טריפה ומיעוט בשר כשר נאמן אדם לומר שזה בשר כשר ממעשים בכל יום וסברתו משום דאין ע"א נאמן נגד חזקה דוקא בלא איתרע החזקה אבל באיתרע החזקה נאמן וכיון דיש כאן מיעוט המסייע לעד נאמן נגד הרוב וחזקה דלא איתרע עדיף מרוב ועיין בש"ש שמעתא וי"ו פרק ז' שכתב סברא אחרת שכיון דלאותו שאמר שמכיר הכשירה ליכא תערובות כלל ולא מעיד נגד הרוב הוי כמו ע"א שמעיד שליכא חזקה כלל מעיקרא דנאמן וה"נ לעד שמכיר הכשירה מן המיעוט ליכא רוב כלל והוי כמונחת בפני עצמו ונפקותא בין הפנ"י ובין סברת הש"ש ברובא דליתא קמן דלא נאמן לפ"מ שהסביר בש"ש כיון דאנו אומרים שכל בהמה מן הרוב כשירות אם ע"א אומר טריפה מעיד נגד הרוב דהא אינו רוב דתערובות רק רוב בטבע א"כ גם העד מעיד נגד הרוב אבל לסברת פנ"י גם ברוב דליתא קמן כי עכ"פ בודאי איכא מיעוט טריפה לא עדיף כחזקה דלא איתרע כלל וא"כ לסברת פנ"י א"ש ג"כ נגד הרוב דחשו"ק דנאמן ע"א ששחטו שפיר וכן במה שהערנו ברגיל להתעלף דהוי נמי נגד הרוב שלא נתעלף מ"מ נאמן אבל לש"ש צ"ע אמאי נאמן דהא הוא רוב בטבע וברובא דליתא קמן לא נאמן העד ועוד דגם לפנ"י לא א"ש לתוס' ושאר ראשונים שתרצו על הא דנאמן ע"א על השחיטה אע"ג דאתחזק איסורא דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת דטעמא משום דבידו משמע אבל לא בידו לא אע"ג דכבר איתרע החזקה דהא שחוטה לפנינו ומידי ספק לא נפקא אם נשחטה כהוגן או נתנבלה מ"מ גם נגד חזקה דאיתרע סברו דאין נאמן ע"א ועיין בפנ"י ריש חולין שתירץ באמת קושי' תוס' דמה"ט נאמן שוחט אע"ג דלא בידו משום דאיתרע החזקה ולא דמי לטבל והקדש וקונמות דלא איתרע כלל דלולי דברי העד הי' הדבר ברור כודאי איסור משא"כ

בשחיטה ועיין שם שהאריך בדבר וא"כ לסברתו שפיר מחדש דגם נגד הרוב שיש מיעוט דמסייע לעד נאמן אבל תוס' וראשוני' דתירצו משום בידו על כרחך גם בחזקה דאיתרע לא נאמן ע"א וממילא גם נגד הרוב אינו נאמן וקשה מחשו"ק וכן ברגיל להתעלף דהא מעידין נגד הרוב וגם לראשונים דאינו נאמן נגד חזקה כמבואר בסי' קכ"ז בלאו רוב נמי כיון דאין בידו לשחוט כהוגן דהא רגיל להתעלף אמאי נאמן ולכאורה רציתי להביא ראיי' דע"א נאמן נגד הרוב גם נגד הרוב דליתא קמן מדברי תוס' חולין דף ב' בד"ה דליתא קמן דהקשו דהא עזרה רה"ר והי' לנו לטהר בלא אחרים רואים מספק בטמא במוקדשין ותירצו משום דרוב פעמי' לא יכול להזהר מליגע א"כ רוב פעמי' נוגע ואפ"ה אמר ברישא ואם אמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשירה וכן מקשה הש"ס בברי לי סגי ואמאי יהי' נאמן דהא מעיד נגד הרוב וע"כ דגם נגד הרוב נאמן עד אחד.

ולפ"ז הא דנאמן בברי לי הוי רבותא טובא דאפי' נגד רוב נאמן ובזה א"ש הא דכתבו תוס' בד"ה שמא יגע וכו' הא דלא קאמר שמא אתא לימשך בפנים ומה"ט לא ישחוט לכתחילה ותירצו דנקט שמא יגע בבשר משום דבעי למימר ואם שחט ואמר ברי לי ועיין במהר"ם לובלין שכ' דפשיטא דכשירה בדיעבד ותמה בראש יוסף דהשתא נמי דטעמא משום שמא שמא יגע נמי קשי' פשיטא דבברי לי סגי ולא קשה לפמ"ש דהוי רבותא טובא דמהני ברי אע"ג דהוי ספק ברה"ר ונאמן נגד הרוב ותוס' בתירץ זה אזיל לתירוצם דאייריי גם ברה"ר ואפ"ה ספק טמא משום רוב פעמים לא יכול לזהור ולתירוצם בבמה דהוי רה"י ולית להו דרוב פעמי' לא יכול לזהור בלא"ה לא קשה קושי' תוס' דלמא אתי לאמשוכי כמ"ש בעצמו ונכון.

ומורווח לנו בזה ג"כ לישב על מה שעמד במגיה הש"ס שם בצע"ק על מה שלא הקשו תוס' והקדימו דבריהם על הא דאמר ואם שחט ואמר ברי לי וכבר הרגיש בזה בנוב"י קמא סי' ב' ומה שתירץ משום די"ל משום דאיכא לברורי דבריו תמוהין דהא די משום זה במה דאמר שלא ידע אם נגע אבל מש"ס משמע דצריך שיאמר דוקא ברי לי ונ"ל דלתוס' פשיטא מצד הסברא בודאי אם לא הי' נזהר כלל שלא יגע בבשר ולא הי' משמר את הקדשים בשביל נגיעת הסכין בודאי רוב קרוב לודאי שנגע בבשר וא"כ אם השוחט לפנינו ושואלין אותו אם נגע אם לא ואינו יודע וחזינן שלא הי' נזהר שלא יגע בבשר בודאי אמרינן דנגע אבל בסיפא דליתי' קמן דנשיילי' ולא ידעינן אם הי' נזהר או לא מסתמא היה נזהר כיון דידע ששוחט קדשים ואם באמת הי' נזהר סברו תוס' בקושיתם דודאי עכ"פ ספק השקול הוא וע"ז תירצו דאפילו בכה"ג נמי רוב פעמי' לא יכול לזהור מליגע וא"ש בזה הא דלא אוקמי באיתא לפנינו אלא דלא ידע אי נגע אי לא נגע ובשלמא

באוקימתא דרבינא בעלופי לא קשה משום דאי איתא לפנינו בודאי יודע אי נתעלף או לא אבל בטמא במוקדשין שפיר י"ל דלא הי' נזהר ולא יודע אי נגע ואמאי צריך לאוקמי דליתי' קמן אלא משום דאשמעינן רבותא בזה דאפי' בליתא קמן די"ל באמת דהי' נזהר ולא נגע אפ"ה צריך אחרי' רואין דוקא אבל מצד ספק טמא וליכא למימר דלאשמעינן רבותא דאפי' כה"ג אחרי' מהני דזה ודאי ליכא רבותא כלל דעדים נאמנים ואפי' לתירץ שני של תוס' בבמה דהוי רה"י מ"מ הוי רבותא דבליתא קמן אפי' ספק ליכא דודאי הי' נזהר ואם נזהר קרוב לודאי שלא נגע קמ"ל דאפי' בליתי' קמן שצריך אחרים רואין וא"ש, ולדברינו מצאנו מקום ישוב לתמיהת הריטב"א שתמה מאי האי דמתרץ בליתא קמן דהא משו"ה לא הי' צריך לארוכי ולמתני סיפא דהא מרישא שמעינן דנאמן הוא בברי וכ"ש באחרים רואין ונדחק כיון שאין אריכות כ"כ רק וכולן ששחטו במקום אם שחטו ניחא לתנא לברורי מתניתן בכל דינים ואין צורך לזה לפמ"ש די"ל דוקא באומר ברי לי שלא נגע ובכלל דבריו שהי' נזהר מליגע א"כ לענין שהי' נזהר מליגע אמאי לא יהי' נאמן וממילא כיון שהי' נזהר ליכא רבותא כ"כ שלא נגע ונאמן בברי משא"כ בליתא קמן די"ל באמת דלמא לא הי' נזהר כלל ואז קרוב לודאי שנגע והו"א דלא נאמני' אחרים קמ"ל דאפ"ה כה"ג כשר באחרים וזה לא מוכח מרישא כמובן.

וראיתי בס' ש"ש שמעתא וי"ו פי"ג שעמד על המחקר אם ע"א נאמן בספק טומאה ברה"י דהא חזקת טהרה לא מהני ברה"י וכיון דאין ע"א נאמן נגד חזקה כ"ש שלא נאמן נגד ספק רה"י דאפי' חזקה לא מהני לטהר ורצה לפשוט מדברי תוס' כאן שתירצו דאיירי בבמה דהוי רה"י, ואמאי יהי' נאמן בברי ודחה משום דהוי בידו שלא ליגע ובידו גם נגד החזקה נאמן ונאמן גם נגד ספק טומאה ברה"י יע"ש, ולפום רהיטא רציתי לומר דמה"ט אפשר גם נגד הרוב שנגע נאמן כיון בידו לזהר מליגע אלא דליתא דש"ש לא כ' זאת אלא לתירץ שני דאיירי בבמה ולא צריכין לומר דרוב פעמים לא יכול לזהר מליגע ושפיר הוי בידו אבל לפי תי' ראשון דמשמע דרוב פעמי' לא יכול לזהור וממילא גם בידו לא הוי ואפ"ה נאמן בברי אלא שבלא"ה דברי תוס' דחוקי' לומר דרוב פעמי' לא יכול לזהור מליגע מהיכי תיתי לא יכול לזהור וכ"ש במתניתן דקאי על סכין ארוכה בודאי עכ"פ לא יותר מספק השקל הוא דנגע והעיקר נ"ל בכוונת תוס' דלאו דוקא רוב אלא קרוב הוא שנגע ולא ספק גמור הוא וספק שאינו שקול גם ברה"ר טמא ודוקא בספק השקול ממש טהור כמבואר בכמה מקומות וכיון דאם לא נזהר כלל שלא יגע בודאי י"ל שנגע ואפי' בנזהר נמי י"ל דלמא אפ"ה נגע וא"כ בליתא קמן דיש לחוש לכל זה תו לא הוי ספק השקול אבל מ"מ רוב לא הוי דלמא באמת הי' נזהר ולא נגע ולא מוכח ג"כ דע"א

נאמן נגד הרוב דלאו רוב ממש הוא רק שקרוב לטומאה יותר מטהרה וגם ברה"ר טמא כנ"ל נכון.

ולאחר כתבי זאת מצאתי בספרן של אבא שו"ת כ"ס יו"ד סי' ג' שהאריך בדין שוחט שידיו מרתתין ומלתא דתמוה לי בדבריו הקדושי' במה שפלפל אי גם אחרי' רואי' מהני ברגיל להתעלף או ידיו מרתתים וגם אי ברי מהני ורצה לדייק מכח קושי' מדלא אוקמי הסיפא ברגיל להתעלף כבר נאמר ונשנה הכל בס' ראש יוסף ותי' בטוב טעם וכ"ש דרחוק לומר דאפי' שני עדים לא יהי' נאמנים והא דלא אוקמי לרבינא באיתא קמן ולא ידע דמשמע לכאורה כה"ג דלא מהני אפי' אחרים כבר תירצו בת"ש ובר"י וראיתי ג"כ תי' נכון בחידושי פנ"י די"ל דוקא אי אחרי' יודעין דלא גמיר אז מזדהרו שפיר לראות אם שוחט שפיר ומשגיחים היטיב משא"כ לרבינא דלא ס"ל רוב מצויין מומחין מ"מ מצויי מסתם דשוחט הוא מומחה וסומכים אחרי' ע"ז ולא דייקי שפיר להשגיח בדקדוק ולפ"ז י"ל דוקא בידע דלא גמיר בזה דוקא מהני אחרי' כדאוקמי הא דר"נ בדידע דלא גמיר וכן בסתם בני אדם לרבינא אע"ג דיש חשש דלא השגיחו היטיב מ"מ יש סניף דאולי באמת הוא מומחה אבל אי בדקו אותו אח"כ ולא ידע י"ל שפיר דלא מהני אחרי' רואין כיון דמקודם לא ידעו לא דקדקו אחריו היטב וסברא זו נאמרה גם בפלתי וכן מצאתי תי' זה בחידושי הגהות מאמו"ז ר"ע איגר ז"ל ובזה מצאתי טעם לדברי פירש המשניות לרמב"ם אשר הרבה לתמוה עליו בראש יוסף שכ' בסוף דבריו אבל אם מצאנו אותו על שאלתו אנו סומכי' ולא על האחרי' שראו דמאי האי דאם רצונו לומר אם שאלו אותו ולא ידע לא מהני אחרים רואין דהא מר"נ בראה אחד ששחט משמע דמהני אחר רואה וכן פסק הרמב"ם בפ"ה ה' א' במי שאינו יודע ושחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה משמע אבל אחר שראה מתחילה ועד סוף כשירה ונדחק לפרש דברי פירש המשניות ולפי דברי הפנ"י טעמו של רמב"ם לשבח דזה הוא חידוש הדין שכ' הרמב"ם בנמצא אח"כ שאינו יודע לא מהני אחרי' משום דיש לחוש שלא דקדקו יפה דאולי סמכו שבודאי הוא מומחה ושוחט שפיר ואם לרבינא אמרינן כן אע"ג דלית לי' רוב מצויין מומחין כ"ש לדידן דאמרינן רוב מצויין מומחין בודאי י"ל דסמכו עדי' עליו ששחט שפיר ולא דייקו שפיר ונכון. והנה עוד זאת ראיתי אחרי רואי בכ"ס סי' ז' שהאריך לפלפל על הא דטמא במוקדשין בדברי תוס' ורמב"ם וכ' היפך מסברתי דאם הוא לפנינו ולא ידע אם נגע מודה תוס' דהוי רק ספק ולא דרוב נוגע ומישב ע"פ דרכו בקודש הא דכ' הרמב"ם בפ"א מה' פסולי המוקדשין דטמא לא ישחוט לכתחילה במוקדשין ואם שחט הזבח כשר ולא כ' דוקא באומר ברי לי וכבר עמד על זה בנוב"י קמא סי' ב' ולפענ"ד נראה די"ל לפמ"ש

הב"י סי' א' להרמב"ם אפי' ברגיל להתעלף ושתק נמי יש להכשיר מטעמא כיון דמומחה הוא בודאי אם הי' מתעלף ויש לחוש שמא שהה או דרס הי' אומר וזה דמשני לעלופי לא חיישינן ורבינא דמכשיר דוקא בברי סבר דחיישינן דשהה כשיעור והוא סבר ויטעה שלא שהה כשיעור אבל נדחה דבריו דלעלופי לא' חיישינן דבודאי הי' אוסר ספק ולא הי' שותק ולא צריך לומר ברי לי וכן פסק הש"ך ברגיל להתעלף דהא דכתב הרמ"א ברי לי לאו דוקא אלא אפי' שותק נמי כשר וא"כ גם בטמא במוקדשין י"ל דרבה בר עולא סבר כרבינא וחיישינן בשותק ולא אמר ברי לי שלא נגע דלמא יטעה וסבר שלא נגע וצריך לומר דוקא ברי לי כמו שסובר רבינא בעילוף אבל כיון דאנן אמרינן בעילוף דלא חיישינן משום דהי' אוסר מספק ולא הי' שותק גם בטמא במוקדשין כיון שידע שקדשים שנטמאו אסורים אף מחמת ספק נגיעה לא הי' שותק והי' אומר בעצמו שלא ידע אם נגע ולא צריך לומר ברי לי דוקא וא"ש דברי הרמב"ם לשיטתו בעילוף דכתב גם בטמא במוקדשין דאם שחט הזבח כשר ולא צריך דוקא ברי לי וא"ש ויצאתי מענין לענין יען כי ידעתי כי נפשך חשקה לדברינו, והי' זה שלום לך צלח ורכב ע"ד אמת רבך אוהבך פרעסבורג יום ה' כ"א למב"י תרמ"ד לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ד

שלום וכ"ט לידידי ש"ב הרב המאו"ה המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ יפ"ת בנש"ק כש"ת מו"ה משה שמואל גלאזגער נ"י אב"ד דק"ק קלויזענבורג יע"א.

את מכתבו קבלתי ומאחר שלא הייתי בביתי זה ימים אחדים לא יכולתי להשיב על תמיהותו אשר הציע לפני על אלה הדברים הנאמרים בתשובה אחת שכתבתי לאחד מלומדי תורה בקהלתו, ואשיב על ראשון מה שמתפלא על שכתבתי לדברי נוב"י שאין נבילה חל על טריפה אי אין מחזיר סימני אחורי עורף טריפה איכא ונבילה ליכא דהא כיון דהתירה תורה טריפה לכהנים ממילא חל נבילה וצריך יחזקאל להזהיר על נבילה גם כן וכתב וזה פשוט ולדידי הפשיטותי' איפכא דמנ"ל להתיר מכח שהותרה מליקה אצל כהנים תרי איסורים טריפה ונבילה דהא עכ"פ גם לישראל וכן כהנים אי לא הותר טריפה ליכא רק חד איסורא ורק מכח התירא דטריפה יבא אח"כ איסור נבילה וע"ז שפיר י"ל דלמא לא הקילה התורה גבי כהנים רק בחדא איסורא ושלא להחמיר בנבילה מה דאתי רק מכח התירא דטריפה אבל שני איסורים לא התירה תורה גבייהו דכהנים והבן.

ועל מש"כ ליישב קושי' התוס' כיון דסבר רבינא אף מחזיר לא שייך מצותו בכך ועל זה דחי כיון דמ"מ לכתחילה מצותו ממול ערפו הוי מצותו בכך כיון דאמרינן במנחות

דף ע"ב דמשום חביבה מצוה בשעתה מחללין את השבת בהקטר חלבים ואיברים, הנה מתוס' לא מוכח דפליגי מהיפך להיפך למ"ד מחזיר סבר לכתחילה דווקא מחזיר ולמ"ד אף מחזיר מצותו לכתחילה שלא להחזיר רק למ"ד אף מחזיר י"ל דתרווייהו שווים וכן נראה מלשון בני רב חייא מדקאמר מצות מליקה מחזיר ולמ"ד אף מחזיר הול"ל אם החזיר סימני' כשר א"ו דגם המחזיר מצות מליקה לכתחילה כמו בלא החזיר, ועיין בחדושי ר"ן שנדחק למה באמת מותר בלא להחזיר כיון דאף החזיר כשר דהא טריפה עומד ומולק ותירץ דגם למ"ד אף מחזיר סבר עיקר מצות מליקה בסימנים רק כיון דכתיב ממול עורף התורה נתנה לו רשות לחתוך סימנים אחורי עורף באיזה צד שירצה ואף ע"ג דכי מהדר עדיף לא איכפת לן כיון דדרך מליקה כך כמו שחיטה דכי שחט ושט טריפה ואפ"ה כי משלים כשירה דדרך הכשירה בכך וה"נ במליקה דרך הכשירה בכך משמע דסבר דלאו עיקר מצותו לחזור רק דיש לו ג"כ רשות לחזור ובאמת בכל שחיטה יש לחקור כן דהא בשחיטת הקנה לא טריפה עומד ושוחט ואפ"ה יכול לשחוט הושט לכתחילה בעוף אע"ג דלא מטרפה בשחיטת קנה וע"כ כיון דתרווייהו מצוה ננהו הכשירה בכך הוא וכן במליקה כוון דתרווייהו מצוה ננהו אע"ג דטריף קודם מליקת סימנים הכשרה בכך הוא אע"ג דיכול להחזיר דלא טריף לה מקודם וכמו שמצינו בשחיטת קנה ווושט, והא דכתב דשייך נמי למ"ד אף מחזיר מצותו בכך משום חביבה מצוה בשעתה כבר דחה במנחות שם דשאני הקטר חלבים ואיברים דכבר דחתה שחיטה את השבת משא"כ בקצירת עומר, ועיין בתוספת שם ד"ה אמאי דחי אף ע"ג דלכתחילה מצותו בלילה מ"מ מסתברא דומי' דתמיד בעינן דא"א בענין אחר וא"כ גם למ"ד אף מחזיר לא הוי דומיא דתמיד דאי אפשר בענין אחר כלל ואף למאן דאמר משום חביבה מצוה בשעתא מקריבין לא שמשום זה לבד מחללין שבת וכבר כתב בחתם סופר אורח חיים סימן פ"ה בסופו דלפי האמת תרווייהו צריכי דכבר דחתה שחיטה וגם חביבה מצוה בשעתא דלא פליגי וכן משמע בש"ס שם דמקשה לרבי נמי דחתה שחיטה את השבת ומסיק באמת דלרבי לא דחי הקצירה שבת ולא קאמר דרבי סבר כאידך דר"ש משום דחביבה מצוה דחי ש"מ דגם לר"ש אמרי' דלא משום חביבה מצוה לחוד רק בצירוף כבר דחתה, ועיין בשאגת ארי' סימן נ"ב דמשמע נמי דליכא פלוגתא לפי האמת ודברי קדוש זקיני באו"ח סי' ע"ט דרצה לעשות פלוגתא לענין אי אמרינן דמהני כבר דחתה שחיטה או לא אין להם מובן לכאורה דהא גם ר"ש יכול לסבור סברת כבר דחתה רק אמר ראה כמה חביבה מצוה בשעתא דמשום כבר דחתה לחוד לא הי' מהני רק בצירוף חביבה בשעתי' ועיין ברש"י שם.

ומש"כ עוד דלמ"ד מחזיר פשיטא דאסור להוסיף איסור בחנם ומש"כ תוס' דגם למ"ד מצוה לכתחילה מחזיר בדיעבד כשר בלא החזיר הוא למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת והתוס' לשיטתי' דמחיים ליכא רק איסור טריפה ורק לאחר מיתה נבילה וחל נבילה על טריפה וא"כ גם בהחזיר הוי טריפה ונבילה ולא מוסיף איסור אם לא מחזיר, הנה מאי דפשיטא לי דגם לאחר שחיטת שני סימנים לא הוי נבילה רק לאחר שמתה ממש גם אני מתחילה סבר הייתי כן אבל באמת זה לא מוכח מתוס' דף ל"ב רק יש לומר דתוס' סבר דנקיבת הוושט או פסוקת גרגרת לחוד לא הוי נבילה מחיים רק טריפה אבל לאחר שחיטת שני סימנים מודה תוס' דהוי נבילה רק שאינה מטמאין עד לאחר שמתה ממש ומסתבר לומר כן מהא דהעור והרוטב דתני דלאחר שחיטת שני שני סימנים מטמא טומאת אוכלין וכיון דלאוכל חשבינן בודאי הוי נבילה ורק אינם מטמאין טומאות נבילת משום דבמיתה תלי' רחמנא דכי ימות כתיב אבל לענין איסור מודה תוס' ואח"כ ראיתי בפליתי סי' ל"ב שרצה לומר ג"כ בדברי הרמב"ם דסבר דנקובת הוושט הוי נבילה היינו לאחר שחיטת שני סימנים קודם שמתה ממש משו"ה קרי' נבילה מחיים ועיין בכתב סופר סי' כ"א באות ג' שכתב דנראה מרשב"א ריש פרק אלו טריפות דמיד אחר שחיטת ב' סימנים הוי כמתה ומטמאה ובוודאי טעות המעתיק הוא דהא מדברי הרשב"א שם וכן מדבריו בדף כ' מוכח בפירש דסבר כהרמב"ם דנקיבת הוושט הוי נבילה מחיים ורק אינו מטמה עד שמתה ממש ואפילו אחר שחיטת ב' סימנים אינו מטמאה טומאת נבילה כדמוכח בפירוש מהברייתא דעור והרוטב ובדברי הרשב"א מפו' החילוק של תב"ש והפלתי בין איסור נבילה ובין טומאת נבילה ומתוס' לא מוכח דסברא דגם לאחר שחיטת שני סימנים לא תהי' עליו איסור נבילה ואף שמשמעות אחרונים לתוס' לא הוי נבילה עד שמתה אינו מוכרח ומסתבר יותר לומר כיון דנטמא טומאת אוכלין הוי נבילה כמש"כ.

ועדיין י"ל דמיד בשעת מליקת סימנים קודם שמלק רוב שני סימנים הוי טריפה ואחר כך כשגמר המליקה נעשה נבילה או לאחר המיתה מלבד דלזה י"ל דאם כן למה יהי' מותר שלא להחזיר דהא בחטאת העוף דדי בסימן א' יכול למלוק הקנה ולא נעשית טריפה כלל בחזרת סימנים ואפי' אי אמרינן דווקא לאחר שמתה ממש הוי נבילה ואם כן גם במליקת הקנה נעשית טריפה קודם ונבילה לאחר מיתה כמש"כ מע"כ, מ"מ נראה לי דזה וודאי אינו אם מיתה ע"י מליקת סימנים או נפסל בשחיטה ומתה שיהי' שני איסורים ולא מצינו כן שבהמה שנפסלה בשחיטה תהי' עליה שם טריפה ונבילה לתוס' וע"כ צ"ל דכולא חדא מעשה נבילה הוא וראיתי בספר לב ארי' שנשלח לי במתנה שכתב

על דברי תוס' דף ל"ב ד"ל למ"ד טריפה אינו חי ומתה לבסוף לא חייב רק משום נבילה, דמשעת טריפתה הוי אתחלתא דמיתה ובמיתה אח"ג נגמר הדבר ואינו חייבי רק משום נבילה אבל למאן דאמר טריפה חי' אינו אתחלתא דמיתה ובאמת היתה סברתו נכונה רק התם מתוס' לא משמע כן ובאמת כ' תוס' בסנהדרין דגם אי טריפה חי' מ"מ סופה שימות מחבלה זו ומתנבלת והולכת יעיי"ש בדף ע"ח דמה"ט ההורג את הטריפה פטור אפילו למ"ד טריפה חיה מ"מ הא איכא למילף. מצד הסברא דוודאי אי עושה מעשה בבהמה שמתה עי"כ בוודאי כולה חדא מעשה היא כיון דסופה למות עי"כ כן ולא חל מקודם שנגמר המיתה איסור טריפה ותדע מדברי הש"ך סי' פ"ו ס"ק י"א שכתב דאפילו ידענו בוודאי מאיזה תרנגולת הביצה אלא שהספק אם התרנגולת היא נבילה או שחיטה כגון ספק בשחיטה דקיי"ל שהוא פסול הביצה מותרת יע"ש, והא הוא בעצמו כתב בס"ק ח' דביצת טריפה אפילו לא נגמרה באיסור אלא נטרפה סמוך לשחיטה נמי אסור מה"ת דלא פליג דכל שמקרי טריפה וכן הביצה שם טריפה ואסור מה"ת וא"כ האיך מכשיר בספק בשחיטה דהא מיד לאחר השחיטה נעשית טריפה ונבילה לא הוי עד שתמות והוי על הביצה איסור טריפה וע"כ כיון דכולה חדא מעשה נבילה הוא לא חל עלי' שם טריפה כיון דנפסלה בשחיטת סימנים מקום שעושה אותה נבילה ע"כ אם החזיר סימנים ומולק אותם ומתה אח"כ חדא מעשה נבילה הוא דנפסלה על ידי סימנים מקום שנעשית נבילה משא"כ בלא מחזיר דנטרפה ע"י שבירת מפרקת ונעשית נבילה ע"י מליקת סימנים חלו תרווייהו נבילה וטריפה.

אלא דלכאורה יש להביא ראיה להיפך דגם אי נפסלה בשחיטה מקרי טריפה מהא דחולין דף. ט' לא בדק בסימנים מאי ר"א בן אנטיגנוס משום ר"א ברבי ינאי טריפה ואסורה באכילה ואי אמרת בשלמא דגם טריפה הוי קודם שמתה שפיר י"ל דנקט ר' ינאי טריפה אבל אי נפסלה בשחיטה ליכא טריפה כלל מאי ענין טריפות לכאן דהא כל ספק בשחיטה נבילה ולא טריפה כלל.

שוב ראיתי בת"ש סי' כ"ה שכתב דמה"ט נקט טריפה ולא נבילה אע"ג דהוי ספק בשחיטה משום דאינו מטמאה משו"ה קרי לי' טריפה ולא נבילה לומר דאינו מטמאה יע"ש, ולדבריו א"ש ג"כ לשיטת הרמב"ם דסבר דנקובת הושט הוי נבילה מחיים וא"כ לרבא דאמר אלו אסורות קתני צ"ל דטריפה לאו דווקא וקרי טריפה אף שאין בו דררא דטריפות כלל ולתוס' דבאמת הוא ג"כ טריפה א"ש, ועיין בכתב סופר שם שהאריך בזה ולפמש"כ האחרונים לרמב"ם אע"ג דלוקין משום איסור נבילה מ"מ אינו מטמאה א"ש

ג"כ מתניתן דנקט אלו טריפות ולא נבילה לומר דהוי רק כנבילה לענין איסור אבל לא דמטמאה כמו דטריפה אינו מטמאה ועיין בת"ש סי' ל"ג סוף סק"ג.

ועלתה בזכרוני כי זה איזה חדשים הציע לפני איזה תמיהות על דברי אבא מאוה"ג זצוק"ל בכ"ס או"ח סי' ע"ב שרוצה ליישב דברי הד"מ דמחלק בין עגל שנולד לעוף הנדרס משום דיש לעוף חזקת כשרות והמג"א תמה דהא הוי חזקה שאינה מבוררת ואי חזקה מכח רוב גם לעגל שנולד יש חזקה וכתב בכ"ס שיש לומר דרמ"א סבר אע"ג דלא הוי חזקה מ"מ יש לצרף חזקה שאינה אמבוררת לרוב וזה כוונת מהרל"ח בסי' תל"ז ג"כ ומתפלא על דבריו דהא האי חזקה לא הוי רק אחר י"ב חודש וכי עוף הנדרס לא איירי רק לאחר יב"ח וגם במהרל"ח קשה להעמיס בדבריו כן דהא לא בדקינן אף תוך יב"ח. ולא ראה מע"כ כי בכ"ס בעצמו הרגיש בזה וכתב דאם כן תוך שנתו היה אסור לשחוט עוף הנדרס ולא משמע כן מסתימת פוסקים ולא משתמיט מי שאומר כן וכן הפר"ח בסי' תל"ז הקשה כן על דברי ב"י שכ' דמה"ט לא צריך לבדוק אחר י"ח טריפות משום דיש רוב וחזקה דהא הוי חזקה שאינה מבוררת וגם דהאי תוך שנתו נמי לא צריך לבדוק יע"ש, ועוד מה שתמה דהא אי חזקה שאינה מבוררת ראוי לצרף עדיין קושי' התוס' הדרה מנ"ל דאזלי' בתר רוב דלמא משום דאיכא ג"כ חזקה שאינה מבוררת וא"א למילף רוב לחוד מפרה אדומה באמת קושי' תוס' ג"כ בזה אופן מנ"ל רוב לחוד דלמא עם חזקה מהני רוב כמש"כ בר"ן שם דאל"כ כיון דרוב עדיף מחזקה ממילא ידעינן רוב אי אמרינן חזקה וע"כ הקו' תוס' דלמא שניהם יחד מהני ועיין בראש יוסף שם דכן מפ' קו' תוס' וממילא מוכח מתירוצן דאין ראוי לצרף כלל חזקה שאינה מבוררת לרוב.

אבל מ"מ יש ליישב כוונת הכ"ס ליישב דברי הרמ"א דהא תירץ התוס' לא מוכח כ"כ דלא מהני חזקה שאינה מבוררת די"ל הא דמוכיח רוב מעדים זוממין קאי למ"ד טריפה חיה או אדם אית ליה מזלא כמו שכתב בראש יוסף שם דצריכין לומר כן לר"מ מכח קושי' המהרש"א וא"כ י"ל דרמ"א הכריע כיון בעגל שנולד ליכא חזקה כלל משו"ה מחמיר לענין לשחוט ביו"ט אבל בעוף שנדרס כיון דיש חזקה שאינה מבוררת מצרפין לרוב ומקילין וכן מצינו כמה פעמים להקל מה"ט, ועוד י"ל לפי מה שכבר הקשה בראש יוסף שם וכן בשעה"מ בסוף פ"ג מהלכות יבום וחליצה והכפיל קושיתו בהלכ' טומאו' מת על הרשב"א שתי' על קושי' התוס' כיון דידעינן חזקה מפרה אדומה ממילא מוכח רוב דהא רוב עדיף מחזקה והסוגי' אזלי לראב"י דלית ליה חזקה דהא באמת י"ל דלמא תרווייהו מהני ולא חזקה ולא רוב לחוד והניחו בצ"ע ולחומר הקושיא יש לומר דהא ידעינן רוב דאיתא קמן מאחרי רבים להטות רק דהש"ס מקשה מנ"ל ברובא דליתא קמן ולפי האמת

דמחלקי' בין אפשר ללא אפשר כתב רש"י דצ"ל מאחרי רבים להטות דמשמע בין רובא דאיתא ובין רובא דליתא קמן דמ"ש האי מהאי ואע"ג בהו"א רצה לחלק מ"מ י"ל זה דווקא קודם שידעינן דיש לילך אחרי רוב דליתא קמן ואולי אין סברא ולא מהני כלל לסמוך על רוב דליתא קמן אבל כיון דמוכח מפרה אדומה עכ"פ דראוי ויש סברא לסמוך על הרוב אע"ג די"ל דווקא בצירוף עם חזקה מ"מ כיון דידעינן דגם רוב מהני קצת שוב אמרינן דסמכינן על הרוב לחוד כמו באחרי רבים להטות ולא הוי פרה אדומה רק גילוי מלתא בעלמא דלא מחלקינן בין רוב דאיתא ובין רוב דליתא קמן כן יש לקיים דברי הרשב"א וא"ש ג"כ דברי הכ"ס כמובן.

ומה שרצה מע"כ לומר בדברי מהרל"ח דכוונתו לפי מה שהעיר בשעה"מ שם דיש לולד במעי אמו חזקת כשרות דאין טריפות פוסל בו דניתר בשחיטת האם אף ע"ג דהולד טריפה ודחה דאי לא אזלינן בתר רוב יש לחוש דלמא האם ג"כ טריפה ולא ניתר הולד בשחיטת האם דטריפה וליכא חזקה יע"ש, וא"כ השתא להאמת דאזלינן בתר רוב יש חזקת כשרות לולד לא יפה דיבר דהא כוונת מהרל"ח דשאני בדיקת טריפה כיון דיש חזקה בלא הרוב ומשו"ה שניהם לא צריך לברורי משא"כ חזקה דאתיא מכח הרוב והוי רק חדא ואי ל"א חזקה שאינה מבוררת רק חזקה דמעי האם דאתי' נמי לפי אמת מכח הרוב דאמרי' האם לאו טריפה א"כ הוי ג"כ רק חזקה מכח רוב ולא הוי צריך לדברי השעה"מ דהא לרוב שיטת ראשונים בגבינה שנעשית מבהמה שנמצא טריפה אוקמינן אחזקה מכח רוב ומאי שנא חזקה מכח רוב דאמו או חזקה מכח רוב של הולד עצמו דהכל רק מכח רוב קאתי' ולא הוי חזקה וג"כ רוב ויעיין בלשון מהרל"ח שם, ותו לא מידי כעת ואני כתבתי בין הפרקים בחפזי ומע"כ ישים עיונו עליהם ולהשיבני כי דבריו נאמרים בהשכל ודעת ונעמו לנפשי, והנני ידידו ש"ב הדש"ת פרעסבורג עש"ק לסדר כי תשא תרמ"ה לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאוה"ג המופל"ג ומופלא חו"ש ז"ר יפ"ת בע"פ כש"ה מו"ה כרב פיבל וועזל נ"י בק"ק טארדע יע"א.

זה ימים שקבלתי מכתבו, ויען כי בא מכתבו בעת שטרידנא טובא בשבוע שפתחתי עם בני הישיבה יצ"ו ללמוד הלו"ת ע"כ הנחתי מכתבו מן הצד עד שאמצא שעת הכושר לעיי' בו כפי מסת הפנאי, וראיתי דבריו נאמרים על דברי אאזמ"ו בעל ח"ס ביו"ד סי' ח"י שהעלה לדינא שם, להתיר למכור הבני מעיים אם לא נשחטו כל הסימני' אפי' לשיט' הת"ח דאוסר אם נתנבלה בשחיטה משום דלא שייך מא"מ. ובעת שהיה מעלתו נ"י

פה אמרתי לו מה שראיתי בכתבי קודש אבא מאוה"ג זצ"ל מה שמקשי' ע"ז לפי מה דמסקינ' בפ' בהמה המקשה ע"ז ע"א דשחיטה אינו עושה ניפול ומיתה עושה ליפול באבר המדולדל וחייבי' עליו רק משום אמה"ח, א"כ אפי' באבר המדולדל נמי אסור דהא בשעת מיתה עושה ניפול והוי אמה"ח, ומעלתו גם רוצה להצדיק את הצדיק אבל הדברים קשין להבין וגם סברתו במה שיצא לחלק בין הדבקי' אי יש מקודם על הבהמה איסור נבילה מחיים לא אמרינן עושה ניפול לחייב אח"כ משום אמה"ח דברים אלו בפרט שלא נכונים המה מצד הסברא גם אין להם שחר כלל ומתוך דברינו שאכתוב בעזה"י ימצא ג"כ תשובה לדבריו. והנה.

והנה דברי בעל ח"ס תמה ג"כ דברי רבו בעל הפלא"ה בספרו פנים יפות עה"ת שכ' כן בפירוש בפ' צו דאם לא נשחט כל הסימן לא הוי רק כאבר המדולדל, וגם לר"ל מזמני' נכרי' על ב"מ ומיושב בזה קושי' מהר"מ לובלין על רש"י שפי' רש"י דאין מזמני' נכרי' על ב"מ משום ריאה ושבק רש"י כל שאר ב"מ שתלוי' ג"כ בוושט, אלא שרש"י כ' רק משום ריאה משום דקנה נשחט תחלה ובוודאי נשחט לגמרי אבל בוושט יכול להיות שלא נשחט אלא רובו ואז באמת מותר יע"ש, והנה על תי' זה בדברי רש"י י"ל לדקדק קצת דהא לכתחלה המצוה לחתוך כל שני הסימני' כמו דאמרי' בפ"ב דלשון המתני' השוחט דמשמע דיעבד קאי על רובו של אחד כמוהו ולכתחלה מצותו בשנים כולם דווקא, ולקיים דבריו אלו אמרתי שתירוצו עולה יפה עם מה שתי' המהר"מ לובלין דרש"י נקט משום קנה משום דיכול להיות שבהמה מתה עם גמר השחיטה ואז מותרת נמי מיד ע"י מיתה וחיתכי' הב"מ שתולי' בוושט, הנה גם זה תי' קשה להעמיס כי באמת מדברי ראב"י שקאמר מזמנין ישראל על ב"מ ואין מזמני נכרי משמע שקאי על ב"מ שכשרי' לישראל דרצה לאשמועינן דלא אמרינן ולפי שיט' רש"י לקמן ל"ז ע"א בבהמה מסוכנת שלא די אם פירכס' בגמר שחיטה רק צריכ' להיות ג"כ לפרכס לאחר גמר שחיטה, והרי"ו הוציא לדינא מדברי רש"י אלו שהבהמה צריכה להיות דווקא לפרכס אף לאחר גמר שחיטה וכן פסק הש"ך בסי' י"ז ואפי' אי מהני הפירכוס באמצע שחיטה היינו משום דאי פירכסה באמצע שחיטה אמרינן בוודאי שיש בה חיותא כ"כ שיכולה לחיות ג"כ עד אחר השחיטה, וכ"כ בתב"ש שם ואין נפקותא בזה בין בהמה בריאה למסוכנת רק שבהמה בריאה לא צריכה לפרכס משום דאין ריעותא לפנינו, ואפי' לא פירכס' כל' אמרינן שזה מן המיעוט שאין מפרכסין ועיי' בפרמ"ג אבל מ"מ אי חזינן שמתה בגמר שחיטה בוודאי גם בריאה אסור' כמו מסוכנת ובפלתי סי' י"ז רוצה ליתן טעם לשבח לרש"י ולרי"ו, ולדבריו יש לחלק בין בריאה למסוכנת אבל זה רק לפלפולא אבל לפי

האמת משמע שרש"י סבר שצריכה הבהמה לחיות גם לאחר גמר השחיטה, ולפי דברי מהר"מ לובלין קשי' להבין לשיט' רש"י דהא אם מתה מיד גם לישראל אסור ומדברי ראב"י דנקט מזמנין ישראל על ב"מ משמע שקאי על שחיטה כשירה לישראל, ואף ש"ש לנו לדחוק ולומר דאפ"ה נקט רש"י משום ריאה משום דשייך ג"כ אם מתה בגמר שחיטה אז אסור לישראל ומ"מ לא אסורי' כל הב"מ לנכרי רק בריאה זה דוחק מה נדחק רש"י ומה ראה על ככה להעמיס זה בדברי ראב"י שמיירי ע"כ בשחיטה כשירה ויש ליישב בזה לכאו' מה שקאמר ראב"י מזמנין ישראל דזה שפת יתר הוא בדברי' אפי' אי הוי אמר סתם אין מזמני' נכרי נשמע נמי דאסורין ב"מ לנכרי אפי' בשחיטה כשירה דהא קאמר סתם אין מזמני' נכרי' על ב"מ שמשמע כפשוטה על כל כל ב"מ שתלוים בוושט ובקנה, אבל אי שחטה לישראל וממה מיד באמת יש היתר בב"מ שתלוי' בוושט, אבל בקנה מ"מ אסורי' משום ר"ל ועיי'.

אבל לפי דינו של הפני' יפות ובעל ח"ס דדווקא אם נשחטו כל הסימני' אסורי' לב"נ עולה יפה תירוצו של מהר"מ דהא אם מתה בגמר השחיטה אסורה דוקא אם לא שחט רק רוב סימני' אבל אם שחט כל הסימני' ומתה מיד מותרת כיון שכבר שחט רוב בכשרות וא"כ קודם ששחט כל הסימני' בלא"ה מותר נמי לר"ל דהא הוי עוד אבר המדולדל ורק כאסרי' הב"מ לנכרי לר"ל אם שחט כל הסימני' אז שפיר יכולי' לומר שמתה מיד וגם לשיט' רש"י כשר.

ולפ"ז גם מה שכתבתי שיש לפקפק על תי' של הפנים יפות דלכתחלה צריך לשחוט כל הסימני' א"ש דהא לאחר שחיטת כולם יש לומר בלא"ה כתי' של מהר"מ ושתי התירוצי' שייכי אהדדי ומתרווייהו מיושבי' דברי רש"י כהוגן כנ"ל, והנה לפי דברי הפנים יפות וח"ס שחידשו לן דבשחיטת רוב לבד מותרי' הב"מ לב"נ יש ליישב נמי שיט' רמב"ן ושאר ראשונ' שסברו דאף דלא קיי"ל כר"ל כדמנחי בדיקולא דמיא זה דווקא אם נשחט רק סי' א' אבל בנשחטו ב' סימנים כ"ע מודה דכמנחי בדיקולא דמיא, והרשב"א בת"ה מקשה ע"ז א"כ למאי צריך ראב"י לומר ש"מ מדר"ל דהא אפי' לדידן בשחיטה שני סימני' נמי אמרינן כמנחי בדיקולא ועיי' בפלתי ותב"ש שנדחקו לתרץ זה.

ולפענ"ד נראה דהנה סברת הרמב"ן הוא דלא אמרינן כר"ל היינו משום דחיותא דתרי סימני' ינקי אהדדי וכן כ' הרמב"ן בפי' במלחמות דריאה וכל האברים שתלוים בקנה ינקי נמי מהוושט, ואומר אני לפ"ז אי נשחטה כל הקנה ורק מהוושט הרוב והוי האברי' התלוי' בוושט כאבר המדולדל, וא"כ דאמרינן שגם האברי' שתלוי' בקנה ינקי מהוושט גם האברי' מהקנה הוי רק כאברי' המדולדלים וחד דינא אית לקנה וושט ואפי' נשחט

כל הקנה נמי מותר לשיטה זו כנ"ל נכון מסברא, ומשו"ה צריך לומר אם איתא לר"ל דרש"י פי' רק משום ריאה משום דיכול להיות בוושט שלא שחט רק רובא, ורק משום ריאה שנחתך הקנה כולה וזה דווקא לר"ל אסור אבל לדידן גם הריאה מותר משום דהוי רק כאבר המדולדל ותלוי' בוושט ואע"ג שעדיין היה יכול ראב"י לאשמועינן דין זה אם שחט כל הסימני' מ"מ משום דלא פסיקא מלתא ששחט כל הסימני' שהשחיטה כשירה ג"כ ברוב, ומשו"ה קאמר רק לר"ל לדידי' אסורה הריא' בין בשחיט' כל הסימני' ובין בשחיטת רוב ועיין.

ובדברים אלו יש ליישב דברי הרמב"ם דמשמע דל"ל כלל הא דר"ל ואפי' בנשחטו שני הסימני' נמי דלא כשיט' הרמב"ן משום דלא נקט הא דאין מזמני' נכרי' על ב"מ, ובפ"י מהלכ' מלכי' כ' הרמב"ם נמי אם חתך בשר לאחר שפרכסה ולא נקט דינא דאין מזמני' משמע דלא אמרינן ואפי' בשני הסימנים וכן מצאתי אח"כ שהביא הראש יוסף דף ל"ב, ויש ליתן טעם דהרמב"ם לשיטתו ע"כ מוכח דגם בשני סימני' לא אמרינן כדמנחי בדיקולא דהא הרמב"ם פסק בפ' ה' מה' מאכלות אסורות דאבר המדולדל מדאורייי' אסור בין לישראל ובין לנכרי, וא"כ לדידי' ולשיטתו עדיין קשה למה נקט ראב"י דינו דווקא לר"ל דהא גם לדידן משכח' אי אמרינ' בשני סימנים כמנחי בדיקולא ואי משום אבר המדולדל להרמב"ם גם אבר המדולדל מדאורייתא אסור לב"נ, וע"כ דלא אמרינן כלל כמאן דמנחי בדיקולא דמיא ומזה הוכיח דינו.

והנה לפי שיט' הרמב"ם דאבר המדולדל מדאורייתא אסור לב"נ מוכח לכאורה דאי לא אמרינן כר"ל דכמאן דמנחי וכו' אפי' אבר המדולדל נמי לא הוי דאל"ה אמאי צריך ראב"י לומר ש"מ מדר"ל דהא אפי' אי לית לן כר"ל מ"מ לא גרע מאבר המדולדל דאסור לב"נ ומחכ"מ ל"ל לראב"י ובפרט אי אמרינן אח"כ מיתה עושה ניפול בוודאי אסור לראב"י כאמה"ח גמור, וראיתי שגם מעלתו נ"י במכתבו הרגיש בזה על דברי פר"ח שחולק על הת"ח שסבר אם נתנבלה בשחיטה אסורי' הב"מ לב"נ משום דלא שייך מא"מ דהא זה דווקא אי אמרינן כמאן דמנחי וכו' אבל אנן לא פסקינ' כר"ל ותמה מעלתו נ"י אפי' לא כר"ל מ"מ לא עדיף מאבר המדולדל ונאסר אח"כ משום מיתה עושה ניפול וביותר היה לו להקשות לפי שיט' הרמב"ם כמו שהקשתי ואי אמרינן דאבר המדולדל רק מדרבנן אסור מ"מ היא יכול להקשות ג"כ על ראב"י דל"ס מא"מ דמ"מ אין מזמכי' על ב"מ משום דהוי כאבר המדולדל דמיתה עושה ניפול, ומכל זה מוכח לכאורא דאי לא אמרינן כיון דמנחי וכו' אפי' אבר המדולדל לא הוי אלא שבאמת קשה לומר כן מסברא שאם שחט כל הסימן שלא יהי' הב"מ אפי' כאברה מדולדל דהא בוודאי אינה יכולה לחיות עוד ולא

נתרפא ולא עדיף מחתיכה בשר המדולדל בבהמה ואפי' לא מתה ע"י כך מ"מ הוי אבר המדולדל מכ"ש הב"מ וצ"ע כל זה אי אמרינ' מיתה עושה ניפול ובפרט לשי' הרמב"ם כמו שכתבתי.

וראיתי מצאתי בפלתי סי' ס"ב בסופו שכ' הא דאבר המדולדל אסור לרמב"ם מדאוריי' וכן לב"נ כמו שהוכיח הפר"ח מתוספתא, ותמה בפלתי שם כיון שהאיסור אבר המדולדל ילפי' מבשר בשדה טרפה א"כ זה דווקא לישראל נאמר ולא לב"נ וכ' דמשכחת לרמב"ם אם שחט הבהמה וחתך אח"כ האבר המדולדל לגמרי דלא התירו השחיטה לב"נ משום דל"ש בזה משום מא"מ דהא גם לישראל אסור מה"ת ולב"נ מפרכס' הוא כחי, ומדברי הפלתי אלו יש ללמוד תרתי דלא נאסר אבר המדולדל לב"נ כלל רק אם חתך לגמרי לאחר גמר שחיטה דלא נאמר הקרא רק לישראל, וגם דלא אמרי' אצל ב"נ דמיתה עושה ניפול, דאל"ה לא הי' צ"ל שנחתך אח"כ האבר מן הבהמה דהא אפי' לא נחתך ג"כ אסור משום דאמרינן עושה ניפול וע"כ דלא אמרינ' מיתת עושה ניפול בנכרי וזה ג"כ משום האי טעמא דלא נאמר הקרא דילפי' מיני' דמיתה עושה וכו' רק לישראל ולא לב"נ וכן יש להוכיח מדברי הפר"ח דפשיט לי' דלא אמרינ' בנכרי עושה ניפול דא"כ מאי מייתי ראי' מתוספתא דע"ז דאבר המדולדל מדאורייתא אסור משום דתנן דאסור גם לב"נ דילמא התוספתא איירי שלא שחט הבהמה רק שהי' אבר המדולדל וע"י מיתה עושה ניפול אסור בין לישראל בין לנכרי משום אבמ"ה ולא שייך בי' איסור נבילה כלל, אלא ע"כ שפשיטא לי' דל"א מיתה עושה ניפול בנכרי ומיירי רק בשחיטה ואסור לב"נ מה"ת נמי שהסביר בפלתי שם.

ואם כנים דברי' אלו דל"ש בנכרי אבר המדולדל כלל ולא מיתה ע"נ וכמו שהוכחנו כ"ז לשיטת הרמב"ם א"כ אזדא הראי' מה שכתבתי דהרמב"ם הוכיח דלא אמרינן אפי' בשני הסימני' כמנחי בדיקולא משום לשיטתו דאבר המדולדל אסור דהא לב"נ ל"ש איסור אבר המדולדל כלל ולא אסור רק אם נחתך לגמרי או אי אמרינן כמאן דמנחי וכו' לר"ל דהוי כמו שהוציא' הריא' מהבהמה.

ונ"ל ליישב שיטת הרמב"ם באופן אחר דהנה ראיתי בח"כ סי' י"ט שמביא דמוכח מקרא דגם ב"מ מותרים לנכרי מדהתירה התורה נבילה אמרי' כל מה שבתוכה הותרה כבש"ס פסחים כ"ב ע"א היא וחלבה וגידה הותרה, וכן בסימן כ' רצה הח"ס להוכיח מזה דביצה מותרים לב"נ משום דביצה ג"כ הותרה בהיתר נבילה עיי"ש. ואומר אני שזה תליא אי יש על הב"מ איסור נבילה גם כן או לא דהנה הצל"ח שם בסוגיא וכן השעה"מ בה' מ"א שניהם כאחד יצאו לתרץ הרמב"ם ממה שהקשו עליו חכמי לוניל דפסק כר' אבוה

דלא תאכל איסור הנאה ג"כ במשמע ופסק ג"כ כר"ש דאין בגידין בנו"ט וג"כ כמתני' דשולח אדם ירך לנכרי וג"ה בתוכה ובגמ' משמע דגה"נ אסור בהנאה ותירצו דאי חל איסור נבילה על איסור גיד משום כולל אפילו אין בגיד בנ"ט מ"מ י"ל דהותרה בנבילה משום דמ"מ שם נבילה חל עליו ללקות עליו יע"ש, לר"ש סבר דאסור בהנאה משום דל"ל איסור כולל ואפי' אי לא אמרינן איסור כולל ויש בגידין בנ"ט מ"מ שייך שם נבילה עליו וע"ש.

ויש להסביר יותר דבריהם דאי אמרי' יש בגידין בנ"ט ואפי' לא חל כלל נבילה מ"מ שני איסורים יש כדאמרינן בש"ס יבמות למאי נ"מ לקברו בין רשעים גמורים ועיין בתוס' שם וא"כ כיון דמ"מ איכא איסור נבילה רק שאין לוקין עליו אפילו לא אמרינן איסור כולל מ"מ י"ל שהותר גיד בתוך נבילה. היוצא לנו מזה דלא יכולין לומר דהותר בנבילה רק מה שיש עליו איסור נבילה אבל בדבר שלא שייך עליו כלל איסור נבילה לא יכולים לומר כשהותרה נבילה כל מה שבתוכה הותרה דהא לא מקרי נבילה, ולפ"ז י"ל דלא מוכח מקרא דנבילה דהותרה ב"מ דהא לר"ל הוי כמאן דמנחי בדיקולא ואין עליהם אלא איסור מה"ח בלבד ולא איסור נבילה ולא הותרה מקרא דנבילה וגם בביצה א"א לומר כן דהא ביצת נבילה מותרת ולית בה רק איסור אבמ"ה אלא שזה הוא אי אמרי' דבשחיטה סימנים לא הוי נבילה מחיים כמו שפסקו רוב הפוסקים דלא מקרי נבילה רק אחר שמתה אבל לפי שיטת הרמב"ם דגם בנקובת הוושט לחוד מקרי נבילה מחיים, א"כ אם שחט ונתנבלה בשחיטה ואח"כ חתך מן הבשר חייב משום נבילה וגם משום אבה"מ וכ"כ בתב"ש סי' ל"ג בפי' להרמב"ם דחייב תרתי, ולפ"ז לשיטת הרמב"ם דהוי נבילה מחיים ע"כ מוכח מקרא דלא אמרינן כמנחי וכו' דהא הותרה ג"כ ב"מ ולדידי' אם שחט רובו או כולו הב"מ חייב מיד משום נבילה מחיים ואח"כ כשמתה הבהמה חייב ג"כ משום אבה"מ דהא בישראל אמרינן מיתה עושה ניפול, והאיך הותרה הב"מ ועל כרחך דלא אמרינן כלל כמאן דמנחי וכו' ואפי' בנחתכו שני שני סימנים לגמרי נמי לא אמרינן כמנחי בדיקולא דאמרינן דינקי נמי מבשר הבהמה כמ"ש בתב"ש כ"ז ומותרים הב"מ לנכרי דלא אמרינן בנכרי איסור אבר המדולדל וגם לא מיתה עושה ניפול דלא נאמר הקרא רק לישראל אבל ר"ל דסבר דאמרינן כמנחי בדיקולא י"ל שאזיל לשיטתו דמחלק בש"ס חולין ל"ב בין שחט במקום חתך ובין שחט שלא במקום חתך והוכיח הראש יוסף שם דע"כ ר"ל ל"ל כרמב"ם דהוי נבילה מחיים דא"כ האיך חוזר לכשרותו ע"י שחיטה אח"כ שלא במקום חתך להיות רק טריפה והרמב"ם הוכיח דינו מהסתמא דש"ס דקאמר נבילה דלא מטמאה מחיים קתני משמע דווקא דלא מטמאה מחיים אבל מ"מ איסור

נבילה יש וכמו שכתב בתב"ש ובפלתי סי' ל"ג א"כ ר"ל לשיטתו דלא הוי נבילה מחיים לא מוכח מקרא מדהותרה נבילה וגם הב"מ ע"כ דלא אמרינן כמנחי בדיקולא דלדידי' ליכא רק איסור אבה"מ ולא איסור נבילה כלל ולא מקרי נבילה והוי כמו גיד לר"ש, כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם ע"ד פלפול וחידוד התלמידים ועיין.

ובאמת דברי הח"ס צריכים עיון שיצא ג"כ בתשובה י"ט להתיר ביצה לנכרי למכור משום מקרא דנבילה דהא באמת יכולים לומר דלא התירה התורה רק מה שאסור לישראל משום נבילה ולא לב"נ זה התירו התורה וכן חלבה וגידה אבל מה שבאמת אסור לב"נ משום אבר המדולדל לא מוכח מקרא כלל דמותר לב"נ, והח"ס בעצמו רצה לדחות ראי' מביצת נבילה משום דלא אירי התורה רק במה שאסורה לישראל אבל לא ביצת נבילה שמותר גם כן לישראל ובזה לא דברה התורה ורצה להוכיח אח"כ מביצת טריפה, ולא זכיתי להבין אמאי לא נוכל לומר ג"כ שהתורה לא אירי רק במה שמותר לנכרי ואסור לישראל כמו שאמרינן דהתורה לא אירי רק במה שאסור לישראל ומותר לנכרי ויש ראי' לזה מדברי תוס' פסחים כ"ב ד"ה ור"ש שהוכיח ממתני' דשולח אדם ירך לנכרי דאתי' כר"י דלא נאסר לר"י גיד הנשה רק לבני יעקב ולא לבני נח, ובפשוט הי' תוס' יכול להקשות ולהוכיח דהא לר"י דיש בגידים בנו"ט הותר הגיד מקרא דנבילה וא"כ איך קאסר ר"י גיד לב"נ וע"כ רק לבני יעקב נאסר ולא לנכרי וע"כ דתוס' סברי דלית הוכחה כלל מקרא כיון שגיד אסור באמת לא הותר' מקרא רק מה שמותר לנכרי ואסור לישראל אבל לא מה שאסור לנכרי וצ"ע.

היוצא לנו מזה א) בבהמה שנתנבלה בשחיטה ומתה אח"כ בישראל חייב בב"מ רק משום אבה"מ דאמרינן דמיתה עושה ניפול ולשיטת הרמב"ם דנקובת הוושט ומכ"ש ברוב סימנים הוי נבילה מחיים חייב משום נבילה וגם משום אבה"מ. ב) ולנכרי אפילו אי אמרי' בשני סומכים כמאן דמנחי בדיקולא מ"מ אם לא שחט רק רוב סימנים הוי כאבר המדולדל דלא הוי רק מצות פרוש בעלמא ולאחר שמתה נמי מותרי' דלא אמרי' מיתה עושה ניפול בנכרי ואפי' לשיטת הרמב"ם נמי מותר דלא אמרינן כלל איסור אבר המדולדל בנכרי כמו שהוכחתי, ג) ורק אם נשחטו כל שני הסימנים אז יש נפקיתא אי אמרי' כמנחי בדיקולא ולא ינקי כלל מהבשר אסורא משום אבה"מ לב"נ אבל לרמב"ם דלית לי' כלל אפי' בשני הסימנים כמנחי בדיקולא משום דינקי מהבשר לא הוי רק כאבר המדולדל ומותר לב"נ ורק בחתך לגמרי מן הבהמה קודם מיתה יש איסור אבה"מ גם לשיטת הרמב"ם, וזה מה שברצוני לבאר ופה תהי' שביתת קולמסי ומעלתו נ"י ימחול

לעיין בדברים אלו, דברי ידידו הטרוד מאוד דוש"ת פ"ב יום ג' לסדר תרומה ק"ץ הגלות לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ו

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חרוץ ובקי בחדרי תורה ז"ר יפ"ת יראה ה' אוצרו כש"ת מו"ה אברהם כ"ץ אייבניץ נ"י רב בק"ק גורבע והגליל יע"א.

מכתבו היקר קבלתי ע"י בנו תלמידי הבחור המופלג נ"י עם כסף קדשים המקובץ ומעלתו נ"י עוררני על דבר הלכה ולמעשה אודות מה שנוהגים באווזת הלעוטה שמלעיטים אותן בחיטין הנקראים חטי התוגרמא (קוקורוץ) ופעמים נכנס דרך הקנה ודוחקים להוציא הבלועה דרך הפה ואם לא עלתה שוחטים מיד בלי שום בדיקה אם הלכה ולפעמים ניכר גם איזהו רושם ושינוי בקנה וחייש מעלתו נ"י משום ריסוק אברים ומפלפל אי אמרינן סימנים קשים אצל נפולה דווקא אבל אם פגע בסימנים עצמן או נגד סימנים שהכה בכח יש לחוש נמי בסימנים משום ריסוק.

והנה מ"ש בדבריו ששוחטים אותו בלי בדיקת הלכה משמע דבהלכה אין לחוש כדפסקי' דהלכה אינה צריכה בדיקה זה אינו דהא הר"ן הביא בשם י"א דאי מחי' אפסקי' דחיישינן משום חוט השדרה לחוד דבכה"ג דאין לחוש רק על אבר א' אפילו הלכה לא מהני וצריך בדיקה וכן פסקו כל. האחרונים להחמיר כדברי י"א אלו יע"ש בב"ח ופר"ח ודג"מ סימן ל"א שמקשה מש"ס זבחים על י"א אלו ועיין בפלתי סי' נ"ח שמיישב שב דברי הי"א אלו.

ובחידושי לחולין תמהתי על דבריו מכמה טעמים תחלה מ"ש דלר"מ יש לחוש וצריך לבדוק בריאה וא"כ שייך בכל בהמה משום הקריבהו לפחתך ומכח זה יצא לחלק בין אבר אחד לכל הבהמה לא תברתי מה שכתב דלר"מ צריך לבדוק הריאה דהוא מיעוטא דשכיח דהא אפילו לדידן צריכה בדיקה במיעוטא דשכיח וכן פסקינן להלכתא שצריך לבדוק כל הריאה, ועוד לר"מ שאר י"א טריפות נמי צריכים בדיקה דהא ר"מ חייש למיעוטא מדאורייתא או מדרבנן לחוד כמ"ש תוס' בסוגיא דרוב אלא משום דלא אפשר שאני אבל בדיקה דאפשר וודאי בעי ר"מ דחייש למיעוטא רק לדידן לא בדקינן אע"ג דבאפשר לברורי לא סמכינן על הרוב היינו כמ"ש בפר"ח משום דהוי טרחא או כמ"ש המג"א או"ח תל"ז סק"ד אבל לר"מ דחייש באפשר למיעוטא בוודאי צריך לבדוק גם שאר אברים משום י"ח טריפות וזה ברור ופשוט אם לא שנאמר כמ"ש במהרש"א בסוגי' דרוב דטריפות מיעוט דאינו מצוי' ולא שכיח הוא ולא אמרי' סמוך לחזקה ואם כן גם לר"מ אין לחוש אלא שכבר תמה עליו בראש יוסף שם דא"כ האיך בעי למילף מרישא של

עולה דאזלינן בהר רובא דילמא שאני טריפות דמיעוט דלא שכיח הוא, וכן מה מקשה לר"מ היכא אכל בישרא, ובחידושי שם ישבתי דברי מהרש"א אלו ואכ"מ להאריך, ועוד יש לתמוה דלא שייך משום הקריבהו לפחתך אלא שאם יש בבהמה זו שמקריב מה שאין בשאר הבהמות וא"כ יש מום בבהמה זו אבל אם כל הבהמות צריכי' בדיקה וא"א להכשיר שום בהמה בלי בדיקת הריאה א"כ מה שייך משום הקריבהו כיון דבכולם הכי אית בהו ולא יכולתי להולמן דברי פלתי אלו.

והקשתי לפי מה שכתבתי דלר"מ כל בהמה צריכה בדיקה משום י"ח טריפות אם כן מאי מקשה לר' ינאי ור' ירמיה דלא אמרו כר"ל דמיירי מתני' בנפולה שנתערבה עם שאר בהמות דהא באמת לר"מ לא שייך בבדיקת אברים משום הקריבהו לפחתך דהא בלא"ה צריך לבדוק ג"כ משום דילמא טריפה אלא שבדרוסה גם לר"מ שייך לפי מש"כ בפמ"ג בכמה מקומות אף דר"מ חייש משום שאר טריפות אבל בשביל דרוסה אין לחוש דיש לכל בהמה ג"כ חזקת הגוף דלא נדרסה במעי אמו וברוב וחזקה גם ר"מ מודה דלא חיישינן ועיין בראש יוסף חולין כ"ח ע"ב שמיישב בזה קושי' מהרש"א דנקט תוס' דילמא יש חולה שיאדים כמו דרוסה וא"כ אם מקריב בהמה שיש בו ספק דרוסה נשתנה בהמה זו משא"כ בשאר בהמות דלא צריך לבדוק משום דרוסה אבל בנפולה שצריך לבדוק משום קרועה או ריסוק אברים לא שייך הקריבהו לפחתך כיון דבלאו הכי צריך לבדוק גם כן, ור' ינאי רצה לאוקמי מתני' כר"מ ג"כ ומכ"ש התם מתני' ר"מ ומשו"ה קאמר שנתערב ספק דרוסה.

ולפי שיטת הרמב"ם יש ליישב דהא הרמב"ם סובר דכל נפולה אע"ג שעמדה או שהתה מעת לעת מ"מ צריכה בדיקה ג"כ משום ריסוק ולא משום פסוקי לחוד אם כן גם לר"מ שייך בנפולה הקריבהו לפחתיך כיון שלענין נפולה ג"כ יש לכל בהמה חזקת הגוף שלא היתה נפולה וריסוק אברים בלא נפולה לא הוי טריפה כמ"ש בש"ך סי' נ"ח דלא כב"ח שם וגם בית רחם אין בו משום ריסוק אברים כלל ומכ"ש באין ריעותא דלא חיישינן כלל ואפילו מיעוט ליכא דכל דינו של ר' נחמן הוא דווקא ביש ריעותא וא"כ גם בנפולה א"ש נמי מתני' כר"מ דנשתנה בהמה זו שצריך לבדוק ג"כ משום ריסוק אבל לרש"י שכתב דלאחר שעמדה לא צריך בדיקה כלל עוד משום ריסוק ורק משום רסוקת אברים קשה מאי מקשה על ר' ינאי דלמא רוצה לאוקמי מתני' גם כר"מ ולר"מ אפי' משום ניקב צריך לבדוק ומשום נפולה לא צריך לבדוק רק משום קרועה ולא משום ניקב ועיין ברשב"א ור"ן ולא שייך הקריבהו לפחתך, וישבתי קושי' זו ע"ד פלפול התלמידים וגם קושי' הפלתי על י"א שבר"ן ולא רציתי להאריך בפלפולים ולא באתי רק כמעורר ועיין.

והנה לפי שיטת י"א שבר"ן שגם הלכה לא מהני באבר אחד וכן פסק ב"ח ופר"ח לחומרא יש לחקור נמי בהני אווזות אפילו הלכה אח"כ אלא מה שכתב שיש לחקור אי חיישינן לריסוק סימנים אם פגע בסימנים עצמן והנה בגוף הדין אם ראינו שינוי מחמת ריסוק בסימנים כבר עמד על המחקר בפרמ"ג בסי' נ"ח במשבצות סק"ה ותלי' בשיט' הרשב"א והרא"ש לקמן לענין ריאה בעוף בנחמר. וכ' הרשב"א אם ראינו שנשתנה ריאה העוף מחמת שנפלה לאור טריפה דהא חזינן שלא הגינו הצלעות, והרא"ש מתיר שתולין השינוי בדבר אחר וא"כ גם לרא"ש כאן כיון שהסימני' קשי' אצל נפולה ואפי' ראינו שנתרסקו הסימנים תולי' הריסוק מחמת דבר אחר ולא מחמת נפולה ולא נטרפה בריסוק שלא מחמת נפולה ועיי' בב"ח סי' נ"ב שכתב דמשו"ה לא פירש המרדכי דלא לנפל קאי על נפולה משום דכבר בשיט' הרר"ש לענין נחמר ובנפולה בוודאי ריסוק טריפה והוא אזיל לשיטתו דריסוק אפי' בלא נפולה טריפה, משמע מדבריו דלשיטת הרא"ש גם בנפולה תולין בדבר אחר וכן בסימנים נמי כן הוא, ועיי'.

אלא שבאמת י"ל שבסימנים גם הרשב"א מודה דתולים בדבר אחר, דהרשב"א כ' בנחמרו דהוי טריפה בעוף, ומ"מ בסימנים מסופק הרשב"א סוף ד"ה לענין הלכה, אי הוריק הסימנים טריפה לפי שהן קשין אצל האש משמע דסימני' עדיפא לפי שהן בעצמותן קשין ולא שלטה המכוה בו כ"כ יע"ש, ותמהתי על הפרמ"ג נ"ב ס"ק ה' בשפתי דעת שחקר בזה אי גם בסימנים פוסל משום נחמרו וכ' שלא מצוי גילוי לדין זה והדבר מפורש כאן ברשב"א, וסיים וזו צריכא עיונא, וא"כ גם לענין ריסוק י"ל דאפי' שלטא הריסוק בסימני' לא הוי טריפה משום דסימנים קשין ולא מזיק הריסוק כמו בבית רחם משום דרכיך כן בסימנים דקשין הן.

ובאמת יש להביא ראי' לשיט' הרא"ש דתלינן בדבר אחר אפי' חזינן דנחמרו וכן בריסוק דיש להבין דהא גם לענין דרוס' אמרינ' דסימנים קשין הן אצל דרוסה ועד שיאדימו הסימני' ופי' רש"י דרוב אין ארס שולט בהן, ואפ"ה פסקינן שצריך לבדוק בסימני' עצמן, ועיי' בח"ש סי' ל"ג שכ' דהוי רק מדרבנן ומשום דאיכא לברורי ובוודאי בדרוסה פסקינן דאין תקנה לבהמה דלמא במקום דרוסה קשחיט, וא"כ אמאי לא צריכים נמי לבדוק בריסוק וכן בנחמרו בריאה של עוף דהא בריסוק נמי לא אמרינן רק קשין אצל נפולה, וע"כ בנפולה או בנחמרו אפילו חזינן שנתרסק נמי לא מטרפה בו דתלינן בדבר אחר ולא צריך לבדוק אבל בסימני' בדרוסה שניכר הארס דוודאי טריפה ומשו"ה צריך לבדוק משום דאיכא לברורי, אלא עדיין צ"ע למה בדיעבד בבהמה אין תקנה אצל דרוסה משום

דילמא במקום ארס קשחיט ומ"ש נפולה דלא חשינן כלל, ודוחק לומר שנפולה יותר לא שכיח שנתרסקו הסימנים וכן בנחמרו וצ"ע ולא מצאתי מי שעמד בזה.

וראיתי במכתבו שרצה להביא ראי' שבסימנים עצמן יש לחוש נמי לריסוק אם הגיע בסימנים או הכה נגד הסימנים ממ"ש הש"ך נ"ח סק"ג דאם הנה נגד הריאה של עוף טריפה ואין לו בדיקה אף שאין ריאה לעוף לנפול, ופרמ"ג רצה לומר בדברי הש"ך שסבר כמרדכי דלא קאי חזקי' אנפולה כלל רק בנחמרו וע"ז תמה הול"ל סתם שיש לריאה דין נפולה ואמאי נקט דווקא בהכה נגד הריאה, ובאמת לא ידענא חילוק מ"ש אם נפלה הבהמה או עוף או שהכה נגד הריאה כיון שהצלעות מגינות אם נפלה אע"ג שיש לחוש ג"כ על הריאה כמו בבהמה דחיישינן או שהכה כנגד אותו מקום לחוד ושאני בהכה על שדרה כולה דאין הכאה בכח כ"כ אם הולך המקל על כל השדרה כמו אפסקי' אבל בנפולה אין חילוק והא דנקט הש"ך דינו דווקא בהכה נגד הריאה לחוד משום דקאמר טריפה ואין לו בדיקה וזה דווקא אם יש לחוש על אבר אחד לחוד כמו שסברו י"מ שבר"ן אבל אם נפלה מהני אם הלכה משא"כ אם הכה נגד הצלעות ושפיר כתב הפרמ"ג דסבר הש"ך כמרדכי ועיין בדג"מ שם שכתב דמשמע אפילו הלכה נמי לא מהני והיינו משום דנקט הש"ך דינו בהכה נגד הריאה לחוד ולא בנפולה וע"כ דרצה לשלול דאפילו בהלכה לא מהני דטריפה וזה פשוט בדברי הש"ך.

ומע"כ נ"י מעורר על מה שכתוב בח"ס יו"ד נ"ב בפר שהשיגוהו הרודפים ע"י שירו בקנה שריפה שקורין שראטט שיש לחוש משום נחמרו בני מעיים, ובתשובת שב יעקב כ"ה לא זכר מזה מאומה, והוא תמה על שניהם שלא זכרו שיש לחוש נמי משום ריסוק אברים כיון שבא בכח לבהמה כי כח היורה מרחוק חמיץ וחזק ויפה ושפיר קמתמה ואני חקרתי ג"כ בהאי מעשה דבי יוסף רישבא חולין נ"ד ע"א דמחו בכולי' וכן בגידי דנשיא וקטלי ואמרי וכי להוסיף על הטריפות יש ורש"י פי' שם בחץ או במקל וגם זה בכח שירה בחץ או במקל עד שקטלי להבהמה ואמאי לא חששו משום ריסוק אברים דטריפה בצומת הגידין וכן בכולי' לשיטת הרמב"ם דמטריף ריסוק בטחול וכוליא ומסתמא דש"ס דאמרו וכי להוסיף על הטריפות משמע שלא חששו כלום ולא היתה צריכי' בדיקה וכן כתב הרשב"א והרא"ש בניקב הכליות דכשר אפילו הגיע למקום חריץ והביאו ראי' מכאן דלא דקדקו ובדקו אם הגיע למקום חריץ רק אמרו שאין טריפות כלל בזה.

וראיתי בהגהת אשר"י בסוגיא דנפולה שכתב על האי מעשה דהוי מחו דווקא במקל אבל בחץ לא דאיכא למיחש לריסוק צומת הגידין וכן לניקב הכליות יעיי"ש משמע דחייש בחץ משום ריסוק משום דאתיא בכח והא דלא כתב כן נמי בכליות י"ל שסבר

מהרי"ח דלא נטרף בכליות ריסוק כמו שמסתפק הראב"ד בזה, אלא שצ"ע דא"כ במקל נמי יש לחוש דמ"ש לענין ריסוק כיון שהכה בכח במקל עד דקטלי להו בוודאי יש לחוש לריסוק ג"כ כמו במחו על השדרה, ועיינתי ביש"ש שהביא הא דמהרי"ח וכתב דבאמת מש"ס משמע דאף בחץ איירי כמו שפירש רש"י רק שמהרי"ח לדינא קאמר דבחץ אין אנן בקיאין אבל באמת היו בודקים בזמן הש"ס גם בחץ ומדבריו שם נראה דמהרי"ח לא אתיא עלה רק משום דילמא נפסקו צומת הגידים אבל כבר כתבתי דמוכח סתמא דהש"ס דלא היה צריך בדיקה כלל ולמה אין לחוש משום ריסוק ואפי' הלכה נמי לא מהני, ובת"ש סימן נ"ד כתב לתרץ דברי הש"ך שכתב דבמכת חרב טריפה בכליות אם הכה בכח והפר"ח תמה על הש"ך מש"ס דמחו בחץ בכולי' ואפ"ה לא דקדקו אם הגיע לחריץ דהכא מיירי בנחת ולא בכח ולפי דבריו דע"כ בנחת איירי בחץ א"ש, אבל לפי תירץ השני שם די"ל דבמקל לבד איירי ואפי' בכח קשה מריסוק אברים דיש לחוש נמי אם לא שנדחק דבאמת בדקו משאר חששות רק דאפ"ה היו חוששים משום נחתך הכליות וע"ז אמרו דאין להוסיף על הטריפות כלל ובזה אין מקום חשש אפילו הגיע למקום חריץ כמו שצריכים אנו לומר למהרי"ח שחייש משום פסוקת צומת הגידין ועיין.

אבל מתשו' ח"ס ושב יעקב משמע דלא חיישינן משום ריסוק דהא אנן לא בקיאין בבדיקת ריסוק ואפילו הלכה לא מהני כמ"ש הש"ך בריאה ובאמת בט"ז סי' ל"א כ' דמ"מ מהני אם מחו אפסקי' אם בדק ולא נפסק החוט וב"ח כתב דאנן לא בקיאין בבדיקה ודג"מ ותב"ש כתבו דמ"מ יש לסמוך על הבדיקה כיון שבלא"ה הר"ן מתיר ומשמע מט"ז שם דאין לבדוק רק משום פסוקת החוט דהא משום ריסוק בוודאי לא בקיאין אנן אפילו באבר אחד וטעם הדבר די"מ אלו דסברו דהלכה ל"מ באבר אחד רק שיצאנו מחשש ריסוק אבל משום פסוקת האבר אכתי יש לחוש דהא גם בשאר טריפות יכולה לילך ורק בנפלה מהני הליכה נמי לענין פסיקת האברים משא"כ באבר אחד ומשום הכי סמכינן עכ"פ בהלכה לענין פסיקת האבר ובש"ך כאן משמע דלא סמכינן נמי באבר אחד בבדיקא אפילו הלכה ועיין בפרמ"ג סי' ל"א שכבר הרגיש בזה מ"מ כל האחרונים פסקו דסמכינן בהלכה בבדיקה עכ"פ א"כ משו"ה לא חששו בשב יעקב וח"ס משום ריסוק כיון שהבהמה הלכה דע"כ מיירי דלא נפלה ע"י הקנה השריפה לארץ דאם כן הוי נפלה ע"י אחרים שלא מדעת דחיישינן שינן אפילו פחות מי' טפחים וכמו שחילק הש"ך בין נפלה ע"י אחרים מדעת או שלא מדעת יע"ש, וכיון דהלכה עכ"פ ד' אמות אין לחוש בשביל ריסוק אברים עוד ורק משום פסוקה ובשביל זה בלא"ה צריכים לבדוק

אפי' משום ניקב כמו שכתוב בשב יעקב אבל לשחוט מיד קודם שראינו שהלכה באמת יש לחוש משום ריסוק אברים ומ"מ תמוה שלא הזכירו ולא עוררו מזה.

ואני מוסיף שיש לחוש עוד משום חרותה שצמקה הריאת וחילי' ידי מהאי שראיתי בס' פרי תבואה על הלכות ריאה וכן בתשובת בית אפרים יו"ד כ"ו שמזהיר שלא לשחוט בהמה לפני בהמה אחרת משום שזה פחד ע"י אדם כמו שכתב הרי"ף ורמב"ם ויש לחוש לצמקה ריאה ואע"ג שכ' בת"ש שאין לתלות רק אם חזינן שנתרעה הבהמה משום קול רעם או ברק דאל"כ אין לך בהמה שלא שמעה קול רעם וברק מ"מ י"ל דזה דווקא במה שרגילה הבהמה ואם שחט מיד יש לסמוך נמי על הרשב"א שכתב דמיד לא צמקה הריאה רק לאחר יום או יומים אבל אין לשחוט עוף לפני כלוב מלא עופות ולהניח אח"כ העופות לשחוט לאחר זמן דבזה בוודאי יש חשש ואפילו בדיעבד כתב שיש לדון ולהחמיר יע"ש, ולפי זה ה"נ בקנה השריפה שירה בכח ומשמיעת קול מרחוק שכ' הת"ש שזה נמי מקרי ע"י אדם ומכ"ש אם באו קנה השריפה לתוך הבהמה בוודאי נתרעה הבהמה מחמת זה ויש לחוש עכ"פ לכתחילה נמי משום חרותה בידי אדם אם לא צמקה הריאה כנ"ל.

ויצאתי מענין לענין באותו ענין ובנדון שלפנינו כבר הראתי לדעת שאין חילוק בסימנים דבכמה מקומות אמרינן קשין אצל נפולה אפילו הכה בסימנים עצמן ואין ראי' מש"ך וכל זמן שאין אנו רואים שינוי ריסוק אין לחוש ואפי' אי ראינו ריסוק בסימנים נמי תלי' בשיטת הרשב"א והרא"ש וכבר פסק הש"ך וכן כמה אחרונים אצל נחמרו כשיטת הרא"ש דתלינן בד"א וע"כ בסימנים נמי כן לענין נפולה ורק הת"ש מחמיר בנחמר כרשב"א אבל מ"מ אצל הסימנים גם הרשב"א מסופק משום דקשי' ועדיף מריאה העוף, וי"ל שגם הרשב"א מודה לענין נפולה אפילו חזינן ריסוק בסימנים לא מטרף ואם כן בוודאי יש לסמוך על הרא"ש בזה דפסקינן הלכתא כוותי' וכבר מיקל בזה בתשו' שבות יעקב ח"ב נ"ו באחד שדחק באצבע על הקנה ושמע קול שבר עד שנתמעך הקנה שאין לחוש משום ריסוק אברים דסימנים קשים ומכ"ש בנדון דידן שאין לחוש כלל ואפילו ראינו שינוי בקנה מ"מ לא ידעינן אי שינוי זה ריסוק הוא ואפי' באמת הוי ריסוק מ"מ יש לצדד להקל מכ"ש שאין לחוש דילמא שינוי של ריסוק הוא כנ"ל לקיים מנהג ישראל שאין משגיחין על זה ומעלתו נ"י ימחול לעיין בדברי ויודיעני דעתו בזה ואצפה על דבריו: והנני ידידו ואוהבו הנאמן הדש"ת באהבה פה פ"ב יום ד' לסדר חקת תרל"ד לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ז

שוכ"ט לרב טב ה"ה הרב המופלג מורג חרוץ ברק השנון בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה מרדכי ליב ווינקלער נ"י רב בק"ק מ. מעל עגעט יע"א (כעת הגאון אבדק"ק ה. מאד יצוי)

מכתבו הגיעני בעת שטרידנא טובא עם התלמידים וגם עתה מוטרד אני אבל יען כי מעלתו נ"י דחק עלי להשיבו כי נוגע לאפרושי מאיסורא ע"כ הנני להשיב ע"ד המנהג רע והמכשלה אשר נוהגים במקומו הקצבים שמניחים עוד הבשר למעלה מצלע י"ג לחלק הפנים וכן שמע מקהלה גדולה ולא ידע מנין להם המנהג גרוע הזה.

הנה ראיתי בתשובת שיבת ציון מהגאון מו"ה שמואל לאנדא ז"ל שמביא ג"כ שהמכשלה זאת בכמה מקומות ומצוה להזהיר על זה ושם בס' כ"ז האריך לבאר את דברי אביו בנוב"י תנינא יו"ד ל"א שכתב שיניח לחלק פנים רק י"א צלעות אבל הבשר בין צלע י"א לצלע י"ב אסור, ותמוה לי כי בח"ס סי' ס"ח כתב כי אותו הגאון ז"ל אוסר הבשר בין צלע י"ב לצלע י"ג וכן הובא בספר אוהל יצחק שאסור הבשר בין י"ב לי"ג והלא בנוב"י כתב בפירוש שאסור ג"כ הבשר בין י"א לי"ב ומכ"ש בין י"ב לצלע י"ג, ובח"ס כתב זאת בשם הגאון הנ"ל ובאמת גרם זה שלא היה נדפס אז ס' שיבת ציון כי שם כתב ליישב דברי אביו בסימן ל"א ואלמלא ראה את דבריו שם לא הי' כתב בח"ס שאוסר הבשר הנ"ל כי שם מבאר את דברי אביו ז"ל כי מונה את הצלעות הגדולים שיש בהם מוח ולא שני צלעות אצל החזה כי זה אין שמם צלעות רק חזה כמו שהובא בש"ך סי' נ"ד וא"כ גם הנוב"י מתיר ליקח עד הצלע י"א היינו מהגדולות לבד שני צלעות אצל החזה וזה ג"כ כמנהג שכתב בח"ס להתיר גם כן הבשר שבין צלע י"ב לי"ג אם מתחילים למנות גם שני צלעות אצל החזה והכל עולה לחשבון אחת ומסיים שם באותו תשובה במקום שאין מנקרין צריך למנות לחלק פנים רק י"א צלעות גדולות ולא יותר וממילא לדידן שהמנהג שהטבחים מונים ג"כ שני צלעות אצל החזה יכול ליקח גם הבשר בין צלע י"ב לי"ג ולא יותר וכן היה נוהגים בפראג ליקח עד צלע י"ג עם שני צלעות אצל החזה בכלל.

והנה בתשובה שם כתב שיצא להם המנהג רע להניח עוד למעלה מי"ג לחלק הפנים מדברי משאת בנימין שכ' שנוהגים ליקח י"ב צלעות לחלק הפנים ולהניח צלע אחת לאחוריים והטועים סוברים כי כוונתו שחושב הי"ב צלעות מלבד שני צלעות אצל החזה ולפ"ז היו לוקחים גם צלע קטנה אחת מצלעות קטנות אשר עוד למטה מי"א צלעות הגדולות, וזה טעות כי המשאת בנימין הי' מונה גם שני צלעות אלו אצל החזה ולפ"ז היה מניחים לחלק הפנים עד צלע י"ג ורק הצלע י"ג עצמו כתב שם שחומרא הוא מה שמניחים לחלק אחוריים, ובספר כנפי יונה מיישב המנהג על נכון כי יש לגזור אם יקחו

גם הצלע י"ג אז יש לחוש שיחתכו עם הצלע גם קצת הבשר למטה מהפלע ושם בוודאי אסור כי יש שם חלב שתותי מתנא ע"כ מניחים גם הצלע י"ג שלא יבואו לאיסור חלב וטעם הגון ונכון הוא, ומכל הדברים האלאווכח מוכח שהבשר למטה וצלע י"ג בוודאי אסור ואדרבה החמירו אפילו להניח הצלע י"ג בשביל אותו הבשר ואין מי שמתיר זה אבל הבשר שבין צלע י"ב לי"ג אין מי שאוסר וכבר בררנו שגם הגאון מו"ה שמואל לאנדא ז"ל מתיר בלי פקפוק ורק בעל אוהל יצחק מחמיר בבשר זה ולא ידעתי מאין יצא לו זה כי אם הי' סובר כפשוטה בדברי נוב"י שחשב למנין גם שני צלעות אצל החזה היה לו לאסור גם הבשר שבין י"א לי"ב.

ולפי דברי אאמ"ו ז"ל בח"ס מיושב מנהג פראג שהי' מניחים לחלק פנים רק י"א צלעות עם הצלעות אצל החזה ויהיב טעם לשבח וכן נראה כדבריו הקדושים כי לפי מה שמיישב בנו את דברי אביו א"כ הי' לוקחים גם הצלע י"א רק הבשר בין י"א לי"ב הי' מניחים ולפי מה שכתב משאת בנימין הובא בש"ך ס"ד המנהג להניח הצלע י"ג לאחוריים וכן מוכח במ"ב שם שמנהג זה הי' בכל מקומות והי' לוקחים עד צלע י"ג לבד והי' מניחים האחת לאחוריים א"כ האיך כתב שם במקום שאין מנקרים יקחו לפנים י"א צלעות דהא הצלע י"א אשר לפי החשבון עם שני צלעות החזה הוא הצלע י"ג ג"כ המנהג להניח לאחוריים, אבל לפי אאמוז"ל בח"ס שפיר כי הי' מניחים לפנים י"א צלעות עם שני צלעות החזה משום דשם אין ניקר כלל ואפילו השלי"ם כבר פסק שם.

והנה לפי אלו הטועים בדברי משאת בנימין ומקילים ליקח גם הבשר למטה מצלע י"ג ביותר הי' יכולים להקל לפי טעותם ליקח עוד למטה מי"ד צלעות כי המ"ב כתב שלוקחים י"ב צלעות ומניחים רק צלע אחת א"כ אם כוונתו לבד משני צלעות שבחזה הי' יכולים ליקח גם הבשר בין צלע י"ד לט"ו אבל באמת כבר כתב בשיבת ציון שטועים בזה כי כוונתו עם שני צלעות שבחזה ולפי דעתי מוכרח בדברי מ"ב כי כתב ומניחים צלע א' לאחוריים, ולפמ"ש הש"ך בסי' נ"ד בשם הרשב"א שיש עוד ג' צלעות קטנות א"כ הי' מניחים לאחוריים ב' צלעות כיון שלא הי' לוקחים רק י"ב היינו י"א צלעות גדולות וגם א' מן הקטנות א"כ נשארו ב' לאחוריים, אלא ודאי ברור שכוונתו כמש"כ בשיבת ציון שמונה עם צלעות שבחזה וכיון שלוקחים י"ב הי' נשאר רק אחת מצלעות גדולות והקטנות לא נכללו בחשבון. וזו ראיה ברור' לפי דעתי. ועיין בפרמ"ג סי' נ"ד מה שמתמה על הש"ך שם.

בהא נחתינן כי אין מי שמתיר הבשר למטה מצלע י"ג וגם הצלע י"ג מניחים פה קהלתינו לחלק אחוריים, וחותכים הבשר בין י"ב לי"ג עד סמוך לעצם י"ג וכפי מה שהחמיר במ"ב

ובכנפי יונה וגם ביתרת צלע נוהגים פה להחמיר שלא ליקח רק י"ב צלעות עם הבשר והכל עפ"י תקנת הגאונים אשר הי' יושבים פה על מדין, וכבר כ' הג' מו"ה שמואל לאנדא ז"ל בספרו שראוי' להזהיר ולפרסם המכשלה שיש באיזהו קהלות קטנות שנוהגים ליקח עוד למעלה מצלע י"ג, ויישר כחו וחילו אם יבטל המנהג הרע, ואז יאכלו ענוים וישבעו, דברי הכותב בחפזון. פרעסבורג יום ד' לס' וישלח תרל"ח לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ח

שוכ"ט לאהובי אחי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים מורג חרוץ בעל פיפיות ז"ר יפ"ת מעוז ומגדול שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה שלמה סופר נ"י רב בק"ק דערעטשקע יע"א (כעת הוא הגאון אבדק"ק בערענסאס יע"א).

מכתבך קבלתי ע"נ וקשה עלי עתה שימי הפסח הבע"ל ממשמשים ובאים לעיין בדברים אחרים בפרט מה שצריך חיפוש ודרישה בספרים ופוסקים שונים ואין הזמן מספיק לזה בכל זאת לעשות רצונך הצצתי בין הפרקים לעיין בדבריך אודות בועות השכיחים ורגילים במעי עופות והאיך לנהוג בבדיקת אלו בועות ועיניך שפיר חזי בספרן של אחרונים מה שדברו בדין בועת וסירכא בשאר איברים והנה עיקר דין בועות וסרכות נמצא בש"ס בריאה בהמה ובריאה של עוף כתב ברשב"ץ אם נמצא סרכה טריפה מהא דתני לוי כל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף וכבר האריך בפ"ת בסימן ל"ט והביא בשם הר"ן פא"ט בהא דאמר אמימר הנך ביעי דספק טריפה וז"ל ואיכא מ"ד דכי אמרינן בביצת ספק טרפה שאסורה בטרפות שידוע שנולד קודם זמן השחיטה כמו סירכא וכיוצא עי"ש ואף שבהגהות מרדכי כתב דלא שייך בריאת העוף טרפת של סירכא כתב בכנה"ג שכונתו דלא שייך בדיקה משום דלא מצוי כמו בבהמה ועיין בפרמ"ג סימן ל"ח בשפתי דעת שהביא ראי' מרמב"ם בפ' י"א מהל' שחיטה שכתב מעולם לא שמענו מי שבדק בעוף אלא אם נולד לו חשש הא בשנולד שוה לבהמה יע"ש ובאמת ביותר הי' לפרמ"ג להביא ראי' מרמב"ם פ"י שם שמנה בהל' ט' כל שבעים טרפות וכ' וכל שאפשר בהן שימצא בעוף באיברים המצוין לעוף ולבהמה דינו בבהמה ועוף אחד הוא חוץ מטרפות שבכולי' ושבטחול ושבאונות הריאה מפני שעוף אין לו חיתוך האונות וכו' משמע עריפות סירכא בודאי טריפה גם בעוף.

וראיתי בתשוב' חינוך בית יהודא סימן ל' שחקר על בועא שנמצא בריאה של עוף מעבר לעבר וכ' דטריפה מהא דתני לוי כל טריפה וכו' ולא הביא מהא דהרמב"ם וגם מהגהות מרדכי שכ' בפירוש דבועא בשיפולי הריאה של עוף טריפה ועיקר הטעם מהא דתני לוי

כמו שכתב ברשב"ץ ואע"ג דלא נמנו סרכות ובועות במתני' רק בדברי רבא והב"ח בסימן מ"ג הובא בט"ז ס"ק ט' כתב דלא אמר לוי האי כללא רק בטרפות שמנו במתניתן ולא מה שאמרו אמוראים ומה"ט הכשיר הרמב"ם בטחול וכליות של עוף לא דמי דניקב הטחול אי לקתה בכולי' לא נתני כלל במתני' אבל סרכא ובועא כתב רש"י בר"פ א"ט דכל הני טרפות דריאה בכלל ניקבה הריאה או שחסרה דתני במתני' משא"כ ניקב הטחול או לקתה בכולי' ותמוה על ב"ח וט"ז שלא הביאו דברי כ"מ בפ"י מהל' שחיטה שמתרץ נמי כן דברי הרמב"ם מהא דתני לוי ומה שהקשה הט"ז מהא דבי רב פפא מחו בכליותא קטלוה אתא לקמי' דרב אבא אמר להו וכי להוסיף על הטריפות יש אין לך אלא מה שמנו חכמים והא ודאי על כל מה שמנו אמוראים ג"כ קאי ומנ"ל לחלק לפרש בהא דתני לוי בענין אחר לא קשה על הכ"מ והב"ח שכבר נשמר הב"ח בדבריו ודייק מדלא נקט לוי בפשוט כל מה שטרפה בבהמה טרפה בעוף ונקט דוקא כהאי לשנא כל מה שמנו חכמים אלא ע"כ דבא להוציא אלו שלא מנו במתני' אע"ג דאיתנהו בבהמה כשר בעוף משא"כ בהא דר' אבא שאין לנו הוכחה לומר שרצה להוציא דברי האמוראים ובלשונו שאמר אין לך וכו' בודאי הכל בכלל מנו חכמים וכן משמע מדיוק לשון הרמב"ם שם כתי' הכ"מ יע"ש.

וזה דוקא בבועא וסרכא בריאה של עוף דמשמע מכל הפוסקים שטרפה ואין חילוק בין ריאה של בהמה לעוף רק שעוף דלא שכיח לא צריך לבדוק אחריו אבל בסרכא ובועה בשאר אברים שנקיבתו במשהו כבר הביא ב"י בכמה מקומות שאין דין בועא וסרכא רק בריאה ולא בשאר אברים דלא נמצא בש"ס רק בריאה וכמה פוסקים חולקים ע"ז דאין חילוק ומבואר הכל בפוסקים ראשונים ואחרונים ולדינא העלה ב"י והרמ"א בסי' ל"ו ובסי' מ"ו דאין סרכא ובועא רק בריאה ובת"ש סי' ל"ט מחמיר כדברי המטרפין וכן בפר"ח העלה להחמיר אפילו בהפסד מרובה ובפרמ"ג מכריע להקל אם לא בדק בדיעבד אבל לכתחילה בודאי צריך בדיקה כמו בכל ריעות' ועיין בנוב"י תנינא סימן כ"ב וכוונתו דוקא לכתחילה שהרי כתב בתשובה אחרת הא דכתב הרמ"א אם נסרך בה"כ בטרפש הכבד בודאי שיש מחט היינו קרוב לודאי כמו שכ' הרמ"א בת"ח ובדיעבד אם לא בדק טרפה ואם גם בשאר איברים כן א"כ מאי חילוק יש בין בה"כ לשאר איברים אלא ודאי שכונתו דוקא לכתחלה אבל לא בדק כשירה כמו שהכריע בפמ"ג בכמה מקומות ויש לי מקום עיון בדברי הת"ש דבסרכא נקט להחמיר כדברי הפוסקים דלא מהני בדיקה אף בשאר איברים ובסימן ל"ז סעי' כ' כתב לא מצינו בועא מטרפת רק בריאה אבל בשאר איברים אע"פ שנקובתן במשהו אין טרפות שייך בהם דהא מלשון הפוסקים שהביא ב"י

משמע דסרכא ובועא שווין דאלו תרתי נקטו בלישנייהו ולכאורה למאן דאוסר בסרכא בשאר איברים גם בבועה אוסר וכן משמע מדברי הרמ"א בד"מ ל"ז שכתב על הא דהביא ב"י בשם או"ח וז"ל אבל אני מצאתי בבד"י בועה אחד שעל סמפון אצל הגרגרת טרפה וציין על הא דסימן מ' לענין סירכא וכתב דה"ה לענין בועה משמע דלשיטת האוסרין גם בבועה אוסרין ומנ"ל לת"ש לחלק בין סירכא לבועה וצ"ל דהכריע מסברת עצמו כמו שכ' בסי' ל"ט שסרכא תלוי או שכנקקת במיעוך כשר כמו בריאה וכ' בס"ק צ"ז אע"ג די"ל בשאר אברים גם סרכא תלוי טרפה מ"מ מפני שכמה פוסקים מתירין לגמרי' בשאר איברים וגם באוסרים לא מצינו רק סרכא דבוקה יש להקל בו א"כ גם בבועה י"ל כיון דהא דפסק כהאוסרין משום דמשמע מראב"י ור"ן ורש"ל ותה"ד דאוסרין ושם לא נאמר רק מסרכא אבל לא בבועה וכיון שלא מצינו בפי' לאסור יש לסמוך על המתירין.

ומצאתי אח"כ בכה"ג ל"ט שמסתפק ג"כ אי לאוסרין גם בבועות כן כיון שלא נזכר בדבריהם רק סרכא והא דבד"י שהביא בד"מ יש לומר ג"כ דקאי על סמפון שבאונא העליונה משום ששם סמפון אצל הגרגרת ומש"ה הקיל בת"ש בבועה בדקין אבל מ"מ בדיקה בעי ואפילו בדיעבד מעכב אם יש בועות הרבה אע"פ שאינן סמיכין אהדדי כמו שכ' הש"ך הבדיקה אם לא נתמסמס הבשר ורק אם הבשר שלם ויפה תחתיו כשרה ואפי' לא נתמסמס כל הבשר רק יש שנוי מראה בעבר האחר נמי טרפה אע"ג דלא פסקינן כת"ש דאוסר כל שנוי מראה משום דאין אנו בקיאין בבשר שהרופא גוררו עיין בפרמ"ג ובנב"י קמא סי' י"ג זה דוקא אם לא נתמסמס כלל אבל אם כבר לקוי הבשר ובמקצתו שנוי מראה העלה בנוב"י וגם בפרמ"ג סימן מ"ו להחמיר שזה מעיד שיש לקותא וצריך להיות הבשר בריא ויפה תחת הבועות או בעבר האחר אבל אם הבועה בולטת לחוץ ובפנים אין לזה בדיקה כלל כי עור הבועה א"א לבדוק ואע"ג דחזינן שהיא שלימה מ"מ א"א להכיר בעור הבועה אם היא יפה ובריא וכן משמע מלשון הש"ך אם הבשר שתחתיו יפה ושלם וכ"ש בנידן דידן שהי' נראה בפנים נקב והבועה בולט לחוץ שאין בדיקה אחרת ואין להשגיח על עור הבועה שיש בו מוגלא וכן כתב בשו"ת אמרי אש סי' כ"א ומלתא בטעמא משום דבריאה אורחא לגדל בין עור לבשר משא"כ בדקין ומשו"ה בריאה בבועה אחת אפילו בדיקה לא צריך משא"כ בדקין ואין לזוז מדבריו להלכה למעשה. כתבתי כל זה בחפזון אחיך הדש"ת וד' ירום ראשך וקרנך במהרה. פרעסבורג יום ה' לסדר ויקהל פקודי תרל"ט לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ט

שלום וכ"ט ושפעת ברכות לכבוד תלמידי חביבי הרבני המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ ברק השנון בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה ישעיה פירסם שי' יושב באוהל התורה בשבת תחכמוני ק"ק א"ש יע"א (כעת הגאון רב בשיפשוהל בוויען יע"א).

מכתבך הנעים לי קבלתי זה ימים ומפני הטרדות שונות הרגילות בעתים הללו ימי החג ביותר וגם עתה תחלת הזמן עת האסיף העדרים והתחלת לימוד סוגי' עמוקה שאנו עסוקי' בה כעת. וכל זאת מנכעוני לעשות כרצונך ורצוני לשום עין בקורת על ד"ת מגילה עפה שהצעת לפני אבל בכל זאת אהבה דוחקת אותי להפנות איזה רגעים להשיב על דבריך מה שתרצת קושי' אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל בכ"ס יו"ד סי' כ"ב על הא דאמר אפיק מרה דהא ר"י סבר טרפה חיה וכל הוכחה דניקב מרה כשר מהא דאיוב דאמר ישפוך לארץ מרירתו ועדיין איוב קיים ולר' ישמעאל דסבר טרפה חיה לא מוכח משם ותירץ דר"י סבר דמצד הסברא ניקב המרה כשרה והאריך שם ליישב קו' מהרש"א בפלפול נאה. והנה גוף הקושי' והתירוץ כבר נאמר בס' ראש יוסף במקומו יע"ש וכן מוכרחים לומר על הא דאמר ומתרץ ו"כ מקודם דר"י סבר כר"ש בן אלעזר דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלם כשרה אע"ג דרשב"א טעמא קאמר משום דיכולה ליכוות ולחיות ולר"י לא שייך הוכחה זו כדמקשה והא ר"י טרפה חיה קאמר וע"כ צ"ל שסבר ר"י מסברא דלא נאמרה טרפות זו מסני כלל ועיין במהר"ם שם וכן במרה יש לומר כן.

ונפש תלמידי שי' רצה לומר לפי מה שהעלה הפלתי סי' כ"ט דגם ר"י סבר טרפה אינו חיה רק דמיעוט יכולין לחיות כשיטת היש"ש באמת ומשו"ה אין לסמוך על ספק טרפה על שהוי י"ב חודש משום דר"י סבר דחיישינן למיעוטא א"כ גם לר"י יש להוכיח מאיוב דמנ"ל לאיוב להוציא את עצמו מן הרוב ולומר שישפוך וכו'. הנה מלבד שדבריך לא נכונים דלר"י דחייש למיעוט בודאי אין ראי' כלל גם הי' בהעלמת עין ממך דברי פלתי בסי' נ"ז ס"ק יו"ד שהקשה להיפך אף לדידן דלא וחיישינן למיעוטא דמ"מ מנ"ל להביא ראיה מאיוב להיפוך דכשר דילמא מהמיעוט הי' והנה באמת כאשר הובא הקושי' בפלתי בשם פר"ח יש לפקפק מנ"ל לומר דילמא איוב מן המיעוט כיון דבכל מקום אזלינן בתר רוב ובודאי יש הוכחה דניקב המרה כשר כמו דסמכינן דסמכינן בכל טרפה מספק אבל באמת ראיתי בפנים בפר"ח שמקשה דלמה צריך ריב"י לדחוק מעשה נסים, דע"כ לדידי' ע"כ מסברא אית לי' ניקב מרה טרפה דהא אפי' אי אמרינן מעשה נסים מ"מ לא מוכח להיפוך דטריפה וע"כ דסבר מצד הסבר' או בקבלה וא"כ שפיר יותר הי' לו לדחות משום דילמא מן המיעוט היה ועפ"ז הי' גם מקום לומר לישב ע"פ דרכו של

אמ"ו וצ"ל קושי' מהרש"א דאמר ר"י הלכה כריב"י דהא הוא סבר בכל מקום הלכה כסתם משנה, אלא באמת מדלא מהדר ריב"י מהא דאיוב דילמא מן המיעוט הי' כסברת הישׁ"ש דמיעוט טרפות חיות וע"כ מוכח מריב"י דסבר כתשו' רשב"א דכל הטריפות אינו חיים ואפי' מיעוט ליכא וזה לא מוכח ממתני' ורק נשמע מריב"י וזה דלא ידעינן מסתם מתני' משו"ה אמר הלכה כריב"י ועיין.

ומה שהעלה בכ"ס לתרץ קושי' זו משום דגם למ"ד טרפה חיה מ"מ מתנוו' והולכת עד שימות כמ"ש תוספת בזבחים דהורג טרפה פטור גם למ"ד טרפה חיה מה"ט דסופו למות, כונתי בזה לדעתו הקדושה בחידושי לחולין ואח"כ מצאתי כבר זו בפלתי שם דמה"ט גם אם מעוט חיות מ"מ א"ש הראי' לאיוב משום דסופו למות וכתיב רק את נפשו שמור, ובכ"ס הסביר הדבר בטוב טעם ומדייק בלישנ' ועדיין איוב קיים, וכשאני לעצמי תרצתי הקושי' הא דפירש רש"י גם לפי האמת דמדלית מרה, לפי מה שכבר העיר בתב"ש לפי מה שכתב הרשב"א דטעמא דנטלה הכבד משום דסוף המרה לנטל וכ' דמסוגי' דש"ס כאן משמע דחשיבי מרה ונטלה הכבד לתרתי מדצריך לומר דאפיק מרה יע"ש וא"כ י"ל דמשו"ה צריך רש"י לומר דמדלית למרה דאי גם המרה בכלל נקובה מכ"ש נטולה וגם נטולה הכבד בכלל וחסר חדא מי"ח טרפות דהא כל הטעם משום המרה והוי בכלל טרפות המרה. ומה שכ' בראש יוסף וכן בפרמ"ג סי' מ"א ציין עליו לדחות ראי' תב"ש, דבריו קשים להולמן דמתוס' ד"ה ואמר רב יהודא וכו' משמע דמ"מ כחדא חשיב והא דלא מתרץ כן כדמקשה ממרה דחשיב נטלה הכבד ומרה כחדא יש לתרץ לפי מה שכ' בתב"ש באותו סימן די"ל דטעמא דרשב"א תליא אי צריך כזית במקום מרה או במקום חיותא ולמ"ד במקום מרה הטעם משום דסוף המרה לנטל משא"כ למ"ד במקום חיותא, וא"כ משום דרצה לתרץ גם למ"ד במקום חיותא מתרץ דאפיק מרה אבל רש"י פירש לפי האמת גם למ"ד במקום מרה ומשו"ה ע"כ דמדלית למרה דאל"ה חסר חד נטלה הכבד כנ"ל.

ואיידי דאיירי בדברי התוס' אימא בי' מלתא זוטא על הא דהרגישו המפרשים על הא דהקשו בתוס' דא"כ אמאי לא פריך נמי והאיכ' גולגולת דבלא זה הא דהקדימו תחלה היה יכול תוס' להקשות כן ועיי' בראש יוסף וצריך להבין הקישור והמשך דברי התוס'. ונ"ל דהא ר"י מסמיך על קרא בין החיה דטרפה חיה ומנה י"ח טרפות וא"כ י"ל דלא מנה ר"י רק אלו טרפות דחיות כאשר נראה מקרא דבין החיה הנאכלת דחיות יותר מי"ב חודש אבל אלו טריפות דלא יכולי' לחיות ומתות מיד אלו לא באו בין המנויים. ועיין בכ"מ בפ"י מהל' שחיטה ה' ט' טעם שהשמיט הרמב"ם ניטל הלב ועיי' בפלתי סי' מ'

וא"כ בגולגולת שקאמר ב"ה כדי שינטל מן החי וימות משמע שימות מיד ולא יכול לחיות ועיי' בפלתי אלא שתוס' הקשו בעירובין ד' ט' מאי קמ"ל ר' יודא דהוי טרפה דהא ב"ה בפירוש קאמר כדי שינטל מן החי וימות ופשיטא דטרפה ותירצו משום דיותר יכול' הבהמה לחיות אם יש חסרון ע"י רקבון או חולי משינטל ביד והו"א לענין טריפות אם ע"י חולי או רקבון חסר כשיעור שינטל לא הוי עוד טרפה קמ"ל ר"י דגם בחסר כדי שינטל הוי טרפה ועיי' במפרשי תוספת וצ"ב באמת מנ"ל לר' יודא דטרפה נמי הוי כשיעור שינטל אפילו בחסרון ע"י חולי וכן הרגיש במהר"ם שי"ף חולין ובביאורו שם, וצ"ל דסבר ר"י כיון שע"י נטילה תמות מיד בודאי גם ע"י חסרון מחמת חולי סופו למות ולא הדרא בריא והוי כשאר טריפות ולמ"ד טרפה חי' יכולה לחיות יותר מי"ב חדשים ומשו"ה מקדים תוס' דר"י ממתני' יליף וקשה דמאי קמ"ל פשיטא דטרפה אלא משום דהו"א דלא נטרפה כלל ע"י חולי ורק בנטילה תמות וע"י חולי הוי כשאר טריפות ואז שפיר מקשה בתוס' דלחשוב נמי חסרון גלגולת וא"ש.

ועל שאר הערות שכתבת אין לי פנאי כעת לעיין בדברי ר"ת שמחלק בין טריפות אדם ובהמה ושלשה נביאים הח"ס סי' נ"ב הפלתי סי' מ"א והתב"ש סי' ל"א מתנבאים בסגנון א' לתרץ הקושי' מאיוב. ומה שמתמה בכ"ס שם מירושלמי יבמות הרגיש בח"ס באותו תשובה ומה שתמהת ע"ז לא יהי' אצלך לתמי' לאחר שיצקת מים כמה שנים על ידי אאמ"ו זצ"ל וראיתי בעיניך טרדותיו וטרחותיו אין לשער, וכמה פעמים אמר שנקל לו יותר לחדש מדעתו מליקח פנאי לחפש בספרי אחרונים כי הי' צריך להיות סופר מהיר מאוד במלאכת שמים, ובדעתי היה להדפיס כזאת בראש הספר למען לא יתמהו הרואים אם ימצאו בו דברים שנאמרו כבר בספרי אחרונים שלא הי' מספיק הזמן לעיין בהם, אבל נשכח הדבר, והנני חותם בחפזון רבך החפץ בהצלחתך ואחריתך ישגא. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה י

שוכ"ט לכבוד הרב המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ ובקי בע"פ כש"ת מו"ה אבא חייא הירש נ"י דיין ומורה בק"ק סערעד יע"א.

את מכתבו עם אגורת כסף קדשים לשלוח לא"י קבלתי ובקרוב יקבל כתב קבלה על השילוח ובשולי המכתב הציע לפנינו תמיהתו על דברי הש"ך סי' ל"ה ס"ק י"ז שרצה לתרץ פסקי הרמ"א בהגהות שפסק להתיר יתירת מקמא כשיטת הגאונים ולאסור תרתי ורדות דהא רש"י כתב דמשו"ה יתרת ורדא טריפה משום דהוי יתרת דביני ביני וכיון דיתרת ביני דיני כשר גם תרתי ורדות אין טעם להטריף והעלה הש"ך דהרמ"ה הבין

כמו מרדכי והגהמי"י שדעת הרמב"ם להטריף בתרי ורדות אע"ג דהרמב"ם מתיר ביתרת קמא ויהיב טעמא בש"ך דיתרת בצורת ורדא לאו אורחייהו בהכי יע"ש וע"ז תמה דהאיך אפשר לומר כן בשיטת הרמב"ם דגם חסר ורדא כשר דטעמא דלאו אורחייהו היינו משום דאז הוי יתר כנטול הורדא דמי ולהרמב"ם דסבר דיתר כנטול היינו כחסר ולא כנקוב א"כ א"א להטריף כלל יתרת ורדא, במח"כ לא דייק יפה בדברי הש"ך בזה והחליף דברי הט"ז בס"ק ד' עם דברי הש"ך דרחוקים זה מזה לענין דינא דט"ז סבר דטעמא דאוסר הרמ"א שתי ורדות משום דכל יתר כחסר ומצא מזה קולא דאם אינם שניהם במקום אחד כשר והש"ך לא ניחא לי' בזה דמשמע מדברי הרמ"א דאף בכל מקום תרי ורדות טריפה וגם מכח קושי' הפלתי' דהא בין לפירש רש"י ובין לרבינו אפרים יהי' כשרה והפלתי' כתב לתרץ לפי שיטת הרמב"ן דיתר כנטול אותו יתר ממקומו והוי כנקוב ובט"ז לא מטעם זה אוסר ועיין בפרמ"ג מה שנדחק בדברי ט"ז. ובאמת שראיתי שרוצים איזה מאחרונים להעמיס בדברי הש"ך כן דאוסר ג"כ שתי ורדות משום דהוי כנטול היתר וכנקוב ולא משמע כן והעיקר כמ"ש הב"ח בהבנת המרדכי בדברי הרמב"ם דדוקא יתר בצורת אונא סבר הרמב"ם דכשר משום דאורחייהו בהכי משא"כ יתר ורדא דלאו אורחייהו מודה הרמב"ם דטריפה משום דלאו אורחייהו בכך וטריפה משום יתרת מקמא דלאו אורחייהו, וזה כונת דברי הש"ך ועיין בפרמ"ג שם ולא כמו שעלה בדעתו ועיין גם כן בת"ש שקשה על ט"ז דאי יתרת מקמא כשר אם כן אורחייהו בכך ושוב לא מקרי יתרת לומר דהוי כנטול וחסר ועל כן הסכים לדברי הש"ך דמשום יתרת מקמא הוא דטריפה ביתר ורדא ולא מכשיר הרמב"ם יתרת מקמא רק שלא בצורת ורדא דשכיח, ובזה עלה ג"כ כהוגן לתרץ קושי' הפלתי' על הרמב"ם דאי יתרת מקמא כשר א"כ מאי ס"ד דרב אשי למטרף ומאי מתרץ דכל הני חיוי ברייתא הכי אית להו ונדחק כיון דחיוי ברייתא אית להו יתרת חוץ מה' אונות משו"ה מכשיר הרמב"ם כל יתרת מקמא, ולדברי הש"ך א"ש דרב אשי רצה למוריף משום דמצא ורדא וסבר דלאו אורחייהו בכך משא"כ שאר יתרת וע"ז השיב דכל הני חיוי ברייתא אית להו הכי ודוקא חד ורדא אבל תרי דלאו אורחייהו באמת טריפה מצד יתרת דביני וביני.

שוב מצאתי שכן פירש הב"ח דברי הש"ס להרמב"ם לפי הבנת המרדכי דאוסר הרמב"ם בתרי ורדות וגם מה שמדייק שם הב"ח מהטור דמדייק מהרא"ש דאוסר ורדא משמאל דסבר כבעל עיטור דיתרת מקמא טריפה דע"כ לית לי' לחלק בין יתרת ורדא או שאר יתרת גם אני עמדתי ע"ז בעזה"י. ויש לדחות מכמה טעמים וגם הא דרצה מע"כ לפרש דברי המרדכי דקאמר דהרמב"ם פוסק כרש"י לא לענין דתרי ורדות טריפה רק לענין

חסר ורדא משום דמפרש בש"ס כרש"י דלא כרבינו אפרים, המעיין במרדכי בפנים יראה דדוחק לפרש כן כי לא נזכר שם מחסר ורדא כלום רק הביא שיטת רש"י דאוסר בשתי ורדות ורבינו אפרים מתיר וע"ז מסיים והרמב"ם פוסק כרש"י משמע דעל איסור שתי ורדות קאי.

ראיתי אח"כ בפ"ת שמדחה כן דברי ספר תורת יקותיאל שרצה לומר כן וספר הזה אינו תחת ידי לעיין בו, ויען כי הפ"ת האריך בדינים אלו לארכו ולרחבו. כדרכו בקודש וכמעט לא הניח לחדש דבר בענינים אלו לרוחב ועוצם פלפולו והוא רב הכמות ורב האיכות ע"כ הקצרתי, וד' ישפות שלומו וטובו, כותב בחפזון, פרעסבורג, אור ליום ד' ויקהל תרמ"ג לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יא

שוכ"ט לכבוד הרבני המופלג מורג חרוץ ובקי בע"פ כש"ת מו"ה אהרן וואלף נ"י דיין בק"ק אשוויצין במדינת גאליציען.

את מכתבו קבלתי ואודות מה שביקש ממנו לחוות לו דעתי בעובדא שבא לפניו בריאה שנפחוה יותר מדאי בכח גדול וחזק וניכר ונראה לאחר הנפיחה מראה פסולה כפי שנתבאר בסי' ל"ח ואח"כ נפחוה כדרכה ולא נראה עוד המראה והיה נראה בעיניו בפשוט להכשיר כמבואר בפרמ"ג במשבצות סי' ל"ח ס"ק א' אך שלבו נוקפו אח"כ יען כי עיקר ומקור הדין של הפרמ"ג מדברי הט"ז וש"ך סי' ל"ו על דברי הגהות הרמ"א סעי' ב' אם נפחוה יותר מדאי ונקרע דמעשה בכל יום דמכשירין משום דתלינן להקל שלא היתה הבהמה נפוחה כ"כ בחייה וא"כ גם כן במראה תלינן להקל משום דבהמה בחזקת היתר עומדת ומעלתו כתב דלא דמי בנקרע ע"י נפיחה יש לנו הוכחה דלא היתה נפוחה כ"כ בחיי' משום דחזינן לפנינו דלא נקרעה משא"כ במראה וכדומה יש לחוש שפיר דלמא באמת היה גם בחייה המראה פסולה עכ"ד, מה שכתב דמזה למד הפרמ"ג דינו להכשיר גם במראה לא נכון דיבר כי בפרמ"ג לא נזכר כלל מהיכן למד דין זה רק דעיקר טעמו כמו דמעשים בכל יום דמכשירין בנקרע ע"י נפיחה משום דתלינן להקל דלא היתה נפוחה משום דרוב בהמות כשרים כן י"ל ג"כ לענין מראה, ובט"ז לא נזכר שם כלל סברת דמשו"ה כשר בנקרע משום דחזינן דלא נקרע בחיי' רק עיקר טעמו של הט"ז מדינו של תשובות הרשב"א הובא בש"ע סי' ל"ט סעיף ה' אם נסתפק אם הוא בגב או בחיתוך וכשנופחים הרבה נראה שהוא בחיתוך וכשאין נופחין הרבה נראה הסרכה שהיא בחוץ כשרה משום חזקת היתר ומזה הוציא הט"ז דה"ה איפכא נמי להקל אמרינן דלא היתה נפוחה ועיין בת"ש סי' ל"ו דכל צד להקל וממילא שפיר כתב ג"כ הפרמ"ג דגם במראה

כשר כיון דתלינן להקל בסרכה וכן בבועה בשיפולי בהגה' רמ"א סי' ל"ז סעי' ד' ובט"ז וש"ך כתב ג"כ כפרמ"ג ואין תמיה על הפרמ"ג רק על דינו של רמ"א קשה דהא חזינן דבאמת לא נקרעה בחיי הבהמה וע"כ ראי' דלא היתה נפוחה כ"כ אלא שכבר מתרץ זה הת"ש בשמ"ח ויהיב תרי טעמא משום דתלינן שיש חולה ועי"כ לא היתה נפוחה כראוי מחמת החולי ולא נסתר הקרום או שבאמת נקרע הקרום רק עלה בו קרום מחמת מכה וטעם השני כתב ג"כ בלבוש"ש ובל"ח כתב כיון דע"י נפיחה נקרע ודאי דחולשת ודקות הקרומים הוא וכאלו ניקבה דכל ריאה בבהמה נפוחה וסופו לינקב יע"ש.

אבל מטעם אחר לא נ"ל להקל כדברי הפמ"ג דדבריו אתי שפיר לפי ש"ך וט"ז בסי' ל"ו דעיקר הטעם בנפחוה ונקרע וכן בסי' ל"ט ול"ז הוי משום דתלינן להקל דבהמה בחזקת היתר קיימא ואתי שפיר גם כן דינו אלא שהפלתי ותב"ש כתבו טעמא אחרינא לחלק בין נפחוה, ונקרע ובין בועא וסרכא דודאי אמרינן דבהמה היתה נפוחה בחייה כמו שהיא עתה נפוחה ע"י אדם אף אם נפחה בכח ובחוזק ואפ"ה יש להכשיר בנקרע משום דבחיי' הקרום חזק וקיים ולא נקרע ע"י נפיחה כזו משא"כ לאחר מיתה שנחלשה הקרומים ע"י שיצא כח החיות מהקרומים ובטבע נחלשה ותלינן שעי"כ נקרע עכשיו לאחר מיתה ע"י נפיחה וכן נראה לת"ש עיקר, ולפ"ז בנפחוה כ"כ וכן הרבה אף יותר מדאי ונראה בו מראה פסולה טריפה כיון דאמרינן גם בחיי' הבהמה היתה נפוחה כ"כ וכן ראיתי בשו"ת פנ"י סי' ר"א שמחלק דאינו דומה כח הנפיחה של אדם שמחמת חוזק הנפוח שכופחין בו בכח תלינן שנקרע הקרום משא"כ בחיי' שלא נקרע מחמת הרוח כיון שהרוח שבתוכה הוא מטבע הבעל חי והחילוק של תב"ש ופנ"י שניהם נכונים וממילא ליכא להתיר בשינו מראה כמ"ש הפרמ"ג בפשיטות להקל ולא הזכירו שדין זה תלוי' בהטעמים שכתבו להכשיר בנקרע ע"י נפיחה ועיין.

ומה שכתב ליישב דברי הב"ח שלא הביא רמ"א דינו של בדיקות ישינים בנקרע ע"י נפיחה וט"ז כתב שנעלם ממנו שהביאו בסי' ל"ו ומשו"ה רצה לומר לישב דברי הב"ח שסבר דרמ"א קאי וסובב והולך על המחבר בנגלד קרום העליון דוקא אז יטריף בנקרע ע"י נפיחה ויען שבדיקות ישינים כתב בין שנקרע במקום הבועא ובין בשאר ריאה וכיון דרמ"א הולך על בנגלד קרום העליון וא"כ לא הביא הא דכתב בב"י גם בשאר ריאה דמשמע גם בכל ריאה אף בלא נגלד והנה מה שרצה לומר דרמ"א קאי על נקלף קרום העליון כן מצאתי בשו"ת פנ"י לישב דברי הרמ"א כן שיש לומר דקאי על היכי דנגלד קרום העליון וכן הש"ך תירץ בב' תירוצים דהרמ"א איירי במקום יבש או בריעותא אחרת דטריפה מכח ממ"נ ובאמת לתירוצים אלו קשה דהא כתב בבדיקות גם בשאר ריאה

וראיתי בספר בית אפרים שהרגיש בזה וכתב שצריך לדחוק שיש כאן ט"ס שמ"ש בשאר ריאה צ"ל בשאר ריעותא אבל פשטות לשון הרמ"א לא משמע כן דסתם ולא פירש דאירי במקום ריעותא רק כדי לתרץ דברי הרמ"א נדחקו דבהכי אירי, אבל לתמוה איפכא כמו שרצה להעמיס בדברי הב"ח שלא הביא הרמ"א הא דכתב בבדיקות דגם בשאר ריאה כן ולתמוה כן על הרמ"א בודאי אין מקום לומר כיון דפשטות דברי הרמ"א משמע דאירי בכל ענין אף דליכא ריעותא כלל.

בהא נחתינן מאי דפשיטא לי' לפרמ"ג להכשיר במראה פסולה ע"י נפיחה יותר מדאי צ"ע טובא להכשיר לפי מה שכתבו הת"ש ופלתי ושו"ת פנ"י ואין להתיר רק בהפסד מרובה ושאר צדדי היתר שוב ראיתי בספר פרי תבואה שהאריך והרחיב הדיבור בכמה מקומות וגם הוא כתב להטריף במראה פסולה ע"י חוזק נפיחה ואף בהפסד מרובה לא התיר בפירוש, מ"מ נ"ל מי שסומך בהפסד מרובה על דברי הפרמ"ג ולבושי שרד שהתירו בפשיטות ודבריהם בנויות על דברי הש"ך וט"ז שנקטו לעיקר דברי הרשב"א בתשובה דתלינן בכל צד להקל שמא היתה נפוחה או לא היתה נפוחה כ"כ אין מזניחן אותו, וה' ידרוש שלומו וטובו פרעסבורג, אור ליום ד' לסדר מקץ תרמ"ב לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יב

שוכ"ט ושפעת ברכות לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מלא וגדוש מורג חרוץ בע"פ וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה אבא חייא הירש נ"י דיין מצוין בק"ק סערעד.

מכתבו הגיעני בעת שהייתי טרידנא טובא בנסיון הגדול להעביר כל צאן קדשים תחת כור הבחינה וב"ה אשר לא עזב חסדו ואמיתו מאתנו שלא ניגע לריק כי ב"ה כולם אהובים וברורים ויודעים את התורה שגורה ושנונה בפיהם כן יעזרינו ד' ע"ע, ועכשיו שמצאתי קצת פנאי זה תחלת מעשי לעיין בשאלתו אשר שדר לן בדבר שבא לפניו טחול שהי' נפוח הרבה וחתך הטחול ומצא שהי' הבשר מבפנים לקוי ושחור עד שלא נשתייר כעובי דינר זהב אמנם מבחוץ הי' שלם ובריא רק נפוח והרבה פעמים בא לפניו כזאת והטריף, והטבחים מתרעמים עליו כי קרוב כי חולי הזה שלטה בכל העדר צאן כערך מאה שתחת ידם ויעלה להפסד מרובה, וטעמי דיל"י לאסור מפשטות דברי הרמ"א בהג"ה סי' מ"ג סעי' ב' דלקתה בשינוי בשר דיני כנקובה ומראה שחור לקותא הוא ותפס לעיקר דברי התב"ש בשינוי מראה לחוד נמי אסור כיון דאין אנו בקיאין בבשר שהרופא גורדו. והנה בדבר הזה לא אאריך כי כבר הלכו בו נמושות בספרן של גדולי אחרונים לחלק על דברי התב"ש דכתב דבשינוי מראה לחוד טריפה וכבר האריך בפרמ"ג

במשבצות סק"ה והביא כמה פוסקים להקל דשינוי מראה לחוד לא מטריפינן רק אם ניכר ג"כ לקותא ורקבון קצת בבשר וכתב דכן המנהג להכשיר אלא שקשה דא"כ כיון דצריך להיות ג"כ קצת לקותא ממש בבשר א"כ לאיזה צורך כתבו ג"כ שינוי מראה וזה הוכחת התב"ש לדחות דעת הפוסקים דתרתי צריך לקותא ושינוי מראה ונדחק בפרמ"ג דאולי בקצת לקותא נמי הי' מתירין אם לא שיש ג"כ שינוי מראה ודוחק.

אלא שראיתי בנוב"י קמא סי' י"ג שהוא ג"כ מן המתירין שינוי מראה לחוד רק תרתי צריך קצת לקותא ושנוי מראה, אלא אם לא שלטה הלקותא בכל האבר רק מבפנים ובחוץ שינוי מראה אז השינוי מראה מעיד ששלט בכל האבר וגם המראה לקותא הוא ובזה מישב דברי המרדכי הובא בב"י סי' נ' שכתב להחמיר בנשתנה הבשר וכתב לפי דמשמע דלאו כל מראה פסול רק לפי הענין אם יש בו קצת לקותא וא"כ קשה למה צריך תרתי כתמיהת הפרמ"ג אלא דכוונת המרדכי דאם לא שלט הלקותא מעבר לעבר ושינוי מראה נראה מבחוץ אז טריפה ועיין ג"כ בפרמ"ג בשפתי דעת ס"ק ד' שהעלה ג"כ כדברי הנוב"י ובמשבצות ס"ק ה' ובזה נ"ל לפרש ג"כ בעובדא שבא לפני הראב"י בטחול שהיה נפוח שחתכו לפניו ויצא מים זכים וגררו מבפנים והיה בשר שלם סביבו והכשיר ועיין בב"ח ובט"ז וש"ך כונת הראבי' ובפלתי העלה בכונת הראבי' לפי מה שכתב הט"ז להכשיר אם הבשר מבחוץ שלם רק מבפנים לקה עד שלא נשתייר כדינר זהב כשר משום דזה לא מקרי ניקב כיון דשלם מבחוץ וכן כתב הפר"ח ובפ"ת בפשיטות להכשיר ובתב"ש מדחה פירש זה דא"כ כיון דשלם מבחוץ א"כ למה קרע ולמה גרר מבפנים ואמאי צוה לפתחו כלל כיון שראה שהעור שלם מבחוץ ולפי דברי הני גאונים יש לומר כי בוודאי קרוב הדבר מחמת הנפוח ומים שהי' בתוך הנפוח וגם הלקוי בפנים א"א שלא ישנה מראות הבשר קצת מבחוץ ולפ"ז אפילו לא הגיע הלקותא לחוץ נמי טריפה מחמת המראה שהוא מעבר לעבר אלא דאם כל המראה הוא רק מפני לקוי הבשר ומפני המוגלא ומים שבתוכו וכשמסיר המוגלא והלקוי סר המראה חזינן דלאו שינוי מראה הוא רק מחמת המוגלא וכשר כן אם נשאר עוד המראה טריפא כיון שהסיר המוגלא ועוד נשאר המראה עיין בפרמ"ג שם וא"כ במעשה דראבי' נמי י"ל דהוי שינוי מראה עכ"פ מבחוץ אע"ג דהי' שלם מלקותא ומשו"ה קרע וגרר והוציא את המים לבדוק אם עדיין ישאר המראה וכיון שראה שהכל הי' סביבו שלם הכשיר כנ"ל בדברי הראב"י.

והנה בעיקר הדין אם הלקותא רק מבפנים ובחוץ הבשר שלם מכל סביבו כתב הט"ז לולא דמסתפינא הי' מכשיר והפלתי והפר"ח ופ"ת הסכימו בפשיטות להתיר רק מע"כ חשש לדברי התב"ש שהאריך להחמיר ומעלתו רצה לומר ולהסביר קצת דמשו"ה

טריפה בטחול אע"ג דנשתייר ולא ניקב במפולש כיון דהבשר הטחול ספוגי' הוי כאלו ניקב לגמרי ודינו כמפולש ממש ובזה יצא להציל דברי הד"מ בסי' מ"ו שהקשה על האו"ה שכתב דלא מהני סתימה בטחול כיון שגם לנקיבתו שיעור ובט"ז כתב דלא ירד במחכ"ת לסוף דעת האו"ה ומע"כ כתב בטחול כיון דלא נשאר כדינר זהב הוי כמפולש ממש ובשר הטחול כמאן דליתא אלו דבריו ולא נראה לי כלל ולא מסתבר מה שהחוש מכחיש שלא יהי' בשר הטחול אף בפחות מדינר זהב יותר הגנה מכל האיברים שנקובתן במשהו ובמפולש דמהני רק אם נשאר מקצת מן העור הדק וע"כ צריכין לומר בטחול צריך הגנה יתירה כעובי דינר זהב דוקא ושפיר כתב כיון דצריך כ"כ הגנה כדינר זהב לא מהני סתימה דמנ"ל דסתימה מגין כ"כ כעובי דינר זהב והא דצריך דינר זהב דוקא בטחול אין אנו אחראין וערבאין ליתן טעם לטרפות דאין מדמין טריפות אהדדי וגוף טריפות הטחול חדוש הוא דהא ניטל כשר וניקב טריפה ויצא מכלל שאר איברים גם בזה נאמר בו שצריך הגנה יותר משאר איברים והנה אף שאיני כדאי להכריע בין האחרונים אלו מ"מ נ"ל ראיי' דכשר אם נראה מבחוץ הכל שלם ואין זה מקרי ניקב כמ"ש בפלתי ממה שפירש רש"י אי אשתייר כדינר זהב ולא יצא מחט לחוץ ועיין בב"ח ובש"ך ס"ק א' שכוונת רש"י כגון שהמחט נתחב לפנינו דליכא למיחש לנקיבת איברים בפנים ועיין בפלתי שתמה דמי הכריח רש"י לפרש כן ולא כפשיטא דניקב על ידי חולי ועיין שם ולפי דעתי יש לומר דרש"י רצה בזה דלא נטעה לומר דאף אם ניקב רק בפנים של הטחול ולא נשתייר כעובי דינר זהב טריפה כיון דאין הטריפות תלי' בעור דליתא דאין זה מקרי ניקב רק חסרון ומשו"ה פירש רש"י דוקא במחט דודאי ניקב עכ"פ מצד אחד מבחוץ ולא נשאר שלם מבחוץ וכה"ג דוקא טריפה משא"כ אם ניקב ע"י חולי דיכול להיות דניקב רק מבפנים ומבחוץ שלם סביבו וכדי שלא נטעה דגם כה"ג טריפה כתב רש"י מחט וזה נ"ל ראיי' נכונה לדברי הפוסקים דמכשירין.

היוצא לנו מכל זה לדינא אם הלקותא מבפנים ובחוץ רק שינוי בשר גם בהפסד מרובה אין בידינו להתיר אבל אם מבחוץ הוא שלם מבלי שינוי מראה רק מבפנים הוא לקו עד שלא נשתייר כעובי דינר זהב אין בידי להכריע ומי שאין לבו נוקפו יכול לסמוך על הפלתי ופר"ח ופ"ת שהתירו אבל בהפסד מרובה כנדון שלו נ"ל המיקיל לא הפסיד וכן אם מבפנים לא ניקב הבשר רק שינוי בשר אפילו במראה שחור ומבחוץ שלם ג"כ יש להתיר אפילו בלא הפסד מרובה דכבר כתב הפרמ"ג דבמראה שחור לא אמר לא איסור ולא היתר והיכא דיש לנו לצרף היתר של אחרונים כיון דמבחוץ שלם בודאי יש להתיר אפילו בלא הפסד מרובה, ע"כ בנדון שלו דעתי להתיר כיון דכתב דהוי הפסד מרובה ואין

שנוי מראה ניכר מבחוץ וליתר שאת יוכל לעשות ולשום עצות בנפשו להשליך הטחולים ושלא לבדוק אחרי' כלל כמו שכתב עצה זו בס' משנת דר"ע ז"ל שקבל מרבותיו בטחול שניקב ונראה שהוא כן מתחלת ברייתו שהאריכו כל האחרונים להחמיר או להקל להשליך הטחולים ושלא לבדקם כלל וכן יוכל לעשות בעדר זה שאמרו הטבחים שקרוב הדבר שכל העדר יהי כן שלא לבדוק אחריהם כנ"ל לדינא ומעכ"ת כחכמתו יעשה הנני ידידו הדורש שלום תורתו חותם בחפזון. פ"ב יום ג' לסדר תשא תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יג

שלום לכבוד המופלג בתורה ויראה חרוץ ובקי בע"פ כש"ת מו"ה רפאל סג"ל ציממעטבוים נ"י רכ"ד דק"ק גארליטץ יע"א במדינת גאליציען.

אחדש"ה לא ידעתי אכנהו כראוי וכבודו מחול והנידן אשר בא לפניו בריאה שהיה בועא בשיפולי וחוט בשר מקיף אבל לאחר הנפיחה לא היה בשר מקיף רק לאחר המישמוש של הטבח אבל לאחר שסילק הבודק את ידו מהמישמוש ונשארה נפוחה נשארה מבלי היקף בשר והיו דיעות שונות בין הדיינים יש אוסרין ויש מתירין ורצה לחוות דעתי בזה, דבר זה כבר נמצא בפרי תואר סימן ל"ז שהעלה אם לא נשאר הבשר המקיף לאחר המישמוש טרפה והוא כתב דינו בלא היה גם קודם נפיחה חוט בשר מקיף ואין לדייק מדבריו דדוקא אם גם קודם הנפיחה לא היה בשר מקיף אז טרפה אם לא נשאר בשר המקיף לאחר המישמוש אבל אם הי' קודם הנפיחה חוט בשר רק ע"י הנפיחה אזיל בשר המקיף אז כשר גם אם לאחר המשמוש אין עוד בשר המקיף דהוא לשיטתו אזיל דמכשיר אם הי' חוט בשר מקיף אף אם כשנפחה לא היה מקיף כלל כיון דאינו רק חומרת הגאונים לא צריך רק גילוי מלתא בעלמא דיש בשר מקיף אף דבכל מקום אזלינן בריאה לאחר נפיחה מ"מ לא מצינו דבה"מ צריך גם לאחר נפיחה ומשו"ה נקט דינו בלא היה בשר מקיף כלל אבל לפי מה שהחמיר בת"ש וכן משמע משו"ת מהרי"ט דצריך גם לאחר נפיחה בשר מקיף יש לאסור לכאורה אם לא עמד בשר המקיף לאחר המישמוש אף אם היה בשר מקיף קודם שנפחה הריאה אלא דיש לצדד להקל לפי מה שהסביר בת"ש הא דמהני המישמוש היינו משום דלאחר מיתת הבהמה נדעך ונתכווץ הבשר ועי"כ אין בשר מקיף הבועה והבועה נתגלה יותר ע"י הנפיחה וא"כ ע"י המישמוש מרכך ומחליק הבשר אבל אם סליק את ידו אז נשארה בטבעה שנדעך ונתכוון הבשר כאשר הי' למקדם וזה החוש מעיד אלא דאם לא היה חוט בשר כלל רק ע"י משמוש בודאי אין לנו לסמוך על זו לחוד כיון דאין לנו ראיי' רק אם עומד גם לאחר המישמוש אבל אם

כבר היה חוט בשר קודם שנפחוה אז יש לנו הוכחה דהיה בשר מקיף בודאי יש לתלות הא דחזר לאחר שסילק הבודק את ידו היינו משום דנדעך ונתכוון הבשר בודאי ועיין בספר פרי תבואה דמסביר ג"כ דברי המהרי"ט כן שכתב עליו התב"ש דאם מישמוש לא מהני משום דבידי שמים לא היה חוט מקיף א"כ מה לי אם היה חוט בשר מקיף קודם הנפיחה או לא וכתב משום דיש לומר הא דליכא בשר מקיף לאחר הנפיחה משום דלא היה נפוחה כ"כ בחייה אבל אם אין לנו הוכחה אמרינן דגם בחייה היתה נפוחה כ"כ אבל אם יש בשר מקיף קודם הנפיחה אמרינן הא דליכא בשר מקיף לאחר הנפיחה רק ע"י מישמוש היינו משום דלא היתה נפוחה בחייה כאשר נפחה הבודק ולכמה דברים מקלינן אם כבר היה בשר מקיף אף אם ע"י נפיחה אינו מקיף ואם לא היה בשר מקיף כלל וכן כתב בפרי תואר באם לא היה מקיף כלל רק לאחר המישמוש צריך דוקא מראה ריאה אבל בהיה חוט מקיף לא צריך מראה ריאה דוקא וכן אם שהה מלבדוק רק לאחר שעות דיש לתלות בודאי דנדעך וכתכווץ הבשר ומשו"ה ליכא חוט מקיף נמי יש להקל אם היה חוט מקיף קודם הנפיחה עיין בפרי תבואה וכיון דהפרי תואר בלא"ה מיקל דדי אם היה חוט מקיף קודם הנפיחה וכבר כתב מהרי"ן חביב כיון דלא מפורש בש"ס בועה בשיפולי שומעין לדברי המקיל כה"ג אם לאחר המישמוש היה בשר מקיף רק דאינו עומד וגם קודם הנפיחה היה בשר מקיף כיון דלא מצינו מפורש לאיסור המקיל לא הפסיד ובפרט אם לא בדק מיד רק לאחר הזמן שבודאי יש לומר שנתכווץ הבשר וכבר מצדד בפרי תבואה שם להכשיר אף אם ליכא בשר מקיף כלל וכתב לפי ראות עיני המורה אם נשתנית הריאה ע"י המקום והזמן יש להתיר בהפסד מרובה אבל כנדון שלפנינו יש להתיר לאחר שהות אף בלא הפסד מרובה ואם בדק הריאה כרגיל על אתר לאחר השחיטה גם בלא הפסד מרובה יש לצדד להקל אבל המחמיר שלא לצורך גדול תבוא עליו ברכה ועיין.

ונ"ל לומר אף שהט"ז והש"ך וכן בת"ש תפסו לעיקר כהרמ"א בתשובה דתרי טינרא דסמיכי דכשרה דוקא באין בו לחלוחית כלל אבל ביש בו קצת לח הוי כבועה דלא כמהרש"ל והחמיר בת"ש דאם לא בדק מחזקינן לה בבועא וטרפה אבל כה"ג בטינרא בשיפולי דמכשיר ברמ"א בודאי אין צריך בדיקה וטעמא דידי דכבר התעורר בפרי תואר כיון דטינרא היה מתחלה בועא מליא מוגלא כמ"ש דזה החלוק בין טינרא ובין אטום א"כ האיך מכשרינן תרי טינרי דסמיכי אהדדי דהא מתחילה כבר היתה טרפה ועיין בפרמ"ג במשבצות שכתב והסביר דלא לבד לטעם הרשב"א יש להכשיר משום דאי כבר נקבה הבועא בודאי לא היתה חוזרת ומתרפאות אלא אף לרש"י משום חשש נקב יש

לומר דאי נעשה מבועא טינרא זה הוכחה דגם מתחילה לא היה נקב וא"כ תרי בועות דסמיכי לכאורה רק ספק טרפה יע"ש וכן כתב גם הר"ן ג"כ לענין סרכא כסדרן לשיטת רש"י דאין סרכא בלא נקב לא הוי טרפה דחוזר לכשרות משום דאם הנקב מתחילה היה ראוי להעלות סרכא איגלאי מלתא דלמפרע נקב זה לא היה טרפה כיון דראוי להעלות סרכא כסדרן והדרי בריא ומה"ט כתב דנקב בריאה רק ספק טרפה משום דלא ידעינן אי ראוי להעלות סרכא או לא יע"ש ואף שבפרמ"ג שם דייק מרש"י דהוי ודאי טריפה בתרי בועות דסמיכי מ"מ אם חזינן דהוי טינרא רק שנשאר בו קצת לחלוחות בודאי יש סברא לומר דיתהפך הכל לטינרא כיון דכבר ראינו דמוגלא בבועא זו נתקשה בסלע יש לתלות שגם קצת הלח שבו יתהפך ועיין בח"ס יו"ד סי' ל"ח שתמה על הר"ן דא"כ למה צריך בדיקה בסרכא כסדרן דאף אם לא נסתם עוד לגמרי מ"מ כיון שכבר חזינן דנקב זה ראוי להעלות סרכא בודאי יסתים אח"כ לגמרי ונ"ל דהיינו טעמא דבעל העיטור שהביא הב"י סי' ל"ט דמכשיר בסרכא כסדרן אף בנפחוה ומבצבץ ותמה עליו הב"י דהא ניקב לפנינו ולהר"ן א"ש כיון דחזינן כבר סרכא בנקב בודאי לבסוף יסתום לגמרי אלא דמלשון בעל העיטור שכתב כחלב טהור שסותם משמע דעיקר סתימא הוא האונא הסמוכה ולא צריך לסרכא כלל וזה ודאי תמוה דהא מלשון הש"ס משמע דוקא בנסרך כשר כסדרן אבל בלא סרכא אין האונא מגין כמו שפירש רש"י.

ונ"ל שיש לפרש דבריו דסבר דעיקר הסתימה לא הוי הסרכא דזה הוי קרום מחמת מכה ולא הוי סתימא מעיקרא רק סבר הבעל העיטור כמ"ש הרשב"א במשמרת הבית הא דנקיב האונא ודופן סותמתה דכשר דוקא בסביך ולא הוי טריפה חוזר לכשרות משום דעיקר הסתימה הוא הדופן אלא חשינן שמא ברוב הימים יתפרק הדופן אבל בנסרך וסביך בדופן תו אין מתפרקין ועיין בפרמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט וזה ג"כ סברת הבעל העיטור דבאמת עיקר הסתימה האונא שסמוכה אלא דיש לחוש שיתפרק האונא ולא יהיה שוכבת על חברתה בחוזק אבל את נסרכה שוב שוכבת תמיד עליה ואף אם אין הסרכא ממלא את כל הנקב מ"מ כיון שלא יכול האונא להתפרק שוב האונא סותם וזה שכתב כמו תרבא דסותם נקב להורות דאין עיקר הסתימה הסרכא דאז בודאי יש להטריף אם אין כל הנקב נסתם ע"י הסרכא אבל עיקר הסתימה האונא רק שלא תתפרק ולזה מהני סרכא אף שלא סותם הנקב וא"ש נכון.

ולפי מה שכתבנו דאם כבר נעשה טינרא רק יש קצת לח בתוכו בודאי יש סברא לומר שיתהפך אף דא"א להקל מטעם זה בתרי בועות דסמיכי כיון דמפורש בש"ס לאיסור אבל בועא בשיפולי דוקילן כמה קולות כה"ג בטינרא עם קצת לח בודאי יש להקל ועוד

דהא כל הטעם משום דמחזי כתרי בועות ומצד מראית עין כה"ג דמחזי כטינרא מבחוץ תו ליכא מראית עין ואף שהטעמים שכתבתי נכונים מ"מ שלא לצורך לא נכון לבי ובטוח להקל כיון שלא מצאתי מפורש אבל לא בדק ומתחזי מבחוץ כטינרא בודאי אין לאסור וגם לכתחילה לצורך לא צריך לבדוק לפי דעתי וכדאי המהרש"ל לסמוך עליו עכ"פ בבועא בשיפולי בצירוף טעמים שכתבתי ולא מצאתי מי שדיבר מזה והנני ידידו הדש"ת פ"ב אור ליום ד' לסדר בא תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יד

שלום וכ"ט לב"א תלמידי המופלג חו"ש מו"ה משה דייטש יושב עה"ת בקלויז דק"ק אלטונא יע"א.

מכתבך קבלתי ע"נ ושמחתי לשמוע משלום תורתך ועל מה שעוררת בדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' שחיטה הל' ט' ריאה שנשפכה כקיתון וקרום העליון שלה קיים שלם בלי נקב כשירה וכתב הלח"ם ופשוט הוא דאל"כ ניקב קרום של ריאה יע"ש וגם בר"נ דאמר ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים וכן בברייתא דקאמר וקרום שלה קיים יש לדקדק כן מאי קמ"ל ולכאורה י"ל דקמ"ל דוקא בידעינן דקרום שלה קיים דצריך בדיקה מצד הדין אבל בלא בדיקה חיישינן שמא ניקב העור ועל הא דאמר רבא ריאה דאגלוד כאהינא סומקא כשירה כתבו הראשונים דכשירה סתם משמע בלי בדיקה וכתב הרשב"א בתו"ה משום דאין דרך של אמוראים לסתום אלא לפרש רק שבה"ג כתב והוא דלא מפקי זיקא משמע דגם באיגלד צריך בדיקה וכתבו דאין להקל משום דכל דבריו דברי קבלה אבל מ"מ הקילו בהפסד מרובה היכא דנאבד ומשום ה"ט סמכינן נמי על הבדיקה אף שאין אנן עכשיו בקיאין היכי שצריך בדיקה מדין הגמרא עיין בט"ז וש"ך סי' ל"ו ובת"ש שם ובריאה שנפשך כקיתון אמר סתם כשירה משמע דלא צריך בדיקת קרום ויש ליתן טעם לפי מה שכבר העיר הרשב"א על הא דקאמר רבא והוא דקיימי סמפונייהו ובדקינן במנא דקוני' ושפכינן בגוה אי אית ביה שורייקי חיורי דמאי מהני בדיקה זו דלמא ניקב סימפון ולא מינכר' ותירץ בטוב טעם דכיון דשלנה הלקותא כ"כ עד שנימק הריאה אי איתא דשלטי גם בסימפונות בודאי נימח גם הסימפונות יע"ש וא"כ גם אצל הקרום י"ל כן אי איתא דמחמת הלקותא של נשפך כקיתון שלטי בריאה בודאי לא נקבה הקרום לחוד והיה נימוק הקרום ומשו"ה לא צריך בדיקה ע"י נפיחה משא"כ בנימוק ברביעית או ביותר דלא הוי לקותא כ"כ וכתב הב"ח דמה"ט ביותר מרביעית טריפה בנימוק משום דיש לחוש לנקיבות סימפון ולא ניכר ויש לחוש ג"כ שמא ניקב הקרום וצריך לראות אם הקרום קיים ע"י נפיחה ועוד י"ל לפמ"ש הנה"כ דנימוק יותר מרביעית

טריפה משום דסוף הקרום לינקוב כיון כרבעית כשר ע"כ לאו משום חסרון טריפה רק משום דסוף הקרום לנקוב ומישב בזה קושי' הט"ז יע"ש וא"כ מה"ט צריך בדיקת קרום כיון דבאמת אם נתרוקן יותר מרביעית טרפה מצד הקרום גם ברביעית חיישינן לקרום משא"כ בנשפכה כקיתון דלגמרי כשר אין חשש על הקרום כלל אלא דהרמב"ם כתב דגם בנשפוך כקיתון צריך שידע שקרום העליון קיים וצ"ל דלמד זה מהא דריאה שנימוק והרמב"ם לטעמו דלא הביא הא דנימוק הריאה דכשר וכתבו דיליף מהא דנשפך כקיתון דהיינו נימוק א"כ כמו שהתם צריך שידע דוקא שהקרום קיים ה"נ בנשפוך כקיתון וזה אתי הרמב"ם וגם הברייתא לאשמעינן דצריך דוקא לידע שהקרום קיים אבל בלא בדיקה אם נאבדה טריפה והנה רבא אמר והוא דקיימי סמפונייהו וצריך בדיקה לסמפון וצ"ע לכאורה מאי קמ"ל רבא בזה דהא ידעינן דניקב הסימפון טריפה וע"כ לאשמעינן דצריך בדיקה ואע"ג דר' יוחנן סתם קאמר כשירה מ"מ צריך בדיקה דוקא וכשירה בבדיקה משמע ומזה ראיה לבה"ג אע"ג דקאמר כשירה סתם י"ל בבדיקה דוקא אף בדברי אמוראים ותמוה על הרשב"א והרא"ש שכתבו בדברי האמוראים כשירה סתם משמע בלי בדיקה דהא גם ר' יוחנן קאמר כשירה סתם וצריך בדיקה בסמפונת.

אלא שיש לדייק עוד בדברי הרמב"ם שקאמר וקרום העליון שלה קיים ולא קאמר סתם וקרום שלה קיים וראיתי מי שירצה לומר דבנשפכה כקיתון אף אם ניקב העליון לבד טריפה משום דיש ג"כ חסר מבפנים ולא נראה כן מכל הפוסקים דחידוש כזה היה צריכין לאשמעינן דבנשפכה גם בחד קרום טריפה ועוד דא"כ גם בניקב התחתון לחוד ג"כ טריפה והאיך אפשר לבדוק בנפיחה דקרום קיים דלמא ניקב התחתון ולא העליון אם לא שנקלוף העור העליון לבדוק התחתון וזה לא מצינו שיאמר ויכוין הרמב"ם לזה ונ"ל אדרבה דלרבותא קאמר הרמב"ם אם קרום העליון קיים דכשר לפמ"ש הט"ז בסי' ל"ג לחלק בין וושט דטריפה בלקוי עור אחד ובריאה כשר באיגלד דניטל יותר עדיף מאם העור עליו לקוי דסוף שישלוט הלקותא גם בהתחתון והת"ש כתב לחלק משום דוושט אין לעור אחד סמיכה א"א להתקיים משא"כ בריאה דאיגלד דיש לקרום סמיכה על בשר הריאה יכול להתקיים גם בעור אחד יע"ש וא"כ בנשפכה הריאה כקיתון דחסרה הריאה מהבשר כמ"ש רש"י דחציה ריקנות ואין לעור סמיכה כלל דהא נשפך הבשר כקיתון והוא דוקא אם שני הקרומים קיימים אבל אם ניטל הבשר וגם קרום התחתון של הריאה הו"א דלא מהני אם קיים קרום העליון כיון דאין סמיכה כלל דנימוק הבשר וגם הקרום התחתון קמ"ל הרמב"ם דאף אם הקרום העליון לבד קיים שלם בלי נקב נמי כשר ומדויק נמי לשון הברייתא וקרום קיים דהא שני קרומות יש לריאה אלא דרצה

לאשמעינן דאף אם קרום אחד לבד קיים נמי כשר ועיין בחדושי הר"ן שכתב הא דלא מבעי בקרום של מוח למ"ד קרמא תתאה אי דוקא תתאה קאמר או תתאה ועילאה כדבעי גבי ריאה משום דנקבה הריאה תנן ואיכא לספוקה דלא מקרי נקבה הריאה עד דמנקבא תרי קרומי דידי' אבל הכא ניקב קרום של מוח תנן משמע חד וליכא לספוקי בתרתי יע"ש וא"כ ה"נ בברייתא דנקט וקרום שלה קיים דמשמע חד הא אתי לאשמעינן דאפילו בחד לחוד כשר והרמב"ם מפרש הרבותא ביותר דכוונת הברייתא על העליון דאף שנימוק גם התחתון עם הבשר כשר וא"ש נכון.

ויש להקשות על דברי הט"ז שהבאתי שהעלה שגם בריאה דוקא איגלוד כשר אבל אי לקוי עור אחד ודבוק בעור שני יותר גרוע משום דסוף שישליט הלקותא גם בתחתון אם נלקה רוב העור כמו בושט א"כ מאי פריך רבינא על רבא דאמר ריאה שהאדימה מקצתה כשרה כולה טריפה מקצתה מ"ט דהדרא בריא כולה נמי הדרא בריא ומאי קושיא דאף אי במראות פסלות גם במקצתה טריפה היינו טעמא משום דהוי כנקובה אבל האדומה אף דאינה כמראה פסולות מ"מ לקותא הוא כמו בעור הושט שנהפך ללובן או לאודם ומה"ט במקצתה כשר כמו בושט אבל ברוב טריפה וראיתי אח"כ בת"ש סי' ל"ח שהקשה על הט"ז דסבר בסי' ל"ח דכל מראות פסולות אפילו בעור אחד נמי א"כ מאי הקשה בתוס' על ר"ח דסבר דוקא ברובו או בכולו אבל במקצתה אין טרפה במראות פסולות דהא כיון דלקותא הוא מה לי כולו או מקצתו דהא לדברי ט"ז דאפילו בעור אחד שפיר יש חילוק יע"ש ובאמת גם על דברי הש"ס יש להקשות כן מאי פריך רבינא דאף שי"ל לפי שיטות הט"ז דבמראה פסולות בעור אחד טריפה משום דהוי כמו זיהרא דמקלי קלי כמו שהביא הט"ז בסי' ל"ח מדרוסה לנחמרא בני מעיה מ"מ שפיר מקשה רבינא כיון דהוי כמו זיהרא וסופו לנקוב גם השני מה לי כולו או מקצתו מ"מ הא גופא קשיא מנ"ל לרבינא דרבא סבר דהאדימו הוי כמו שאר פסולות זיהרא דמקלי קלי דלמא לא הוי רק כלקותא דעור הושט ומקצתו כשר וכולו או רובו טריפה וע"כ מוכח דלא כט"ז דבריאה אפילו לקוי העור העליון כשר והחילוק בין ושט לריאה כמ"ש בדרישה או כת"ש.

ובזה יש לישב קושית הר"ן שמדייק הא דהביא הא דאמר רבא עוד הפעם דריאה דאיגליד כשר ונדחק ולפי דברינו א"ש דודאי אי בנגלד העור אחד היה טריפה לא היה קשה קושית רבינא על רבא די"ל דגם בעור אחד אם ניטל רובו טריפה כמו בושט ויש חילוק בין מקצתו וכולו אבל מאחר שאמר ריאה דאיגלוד כשר ממילא גם בלקה עור אחד כשר ומשום שהגמרא הביא הא' דרבא ריאה שהאד' מה מקצתה וקושית רבינא ע"כ היה צריך

להקדים תחלה הא דרבא ריאה דאגלוד דכשר ומהאי דינא דרבא סובב והולך הקושי' של רבינא דמה לי כולו או מקצתו וא"ש.

וראיתי בח"ס יו"ד סי' ל"ה שמצדד להחמיר בחסרון ניכר מבחוץ וגם מבפנים בחסרון יותר מרביעית כשיטת אוהל מועד אף בהפסד מרובה ומפרש שזה דקמ"ל הברייתא ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים היינו שאין ההתרוקנות ניכר מבחוץ שאין קמט מבחוץ אבל אי יש קמט ע"י התרוקנות טריפה ע"כ ביש קמט והתרוקנות אף בהפסד מרובה טרפה יע"ש ובאמת יש לצדד גם להקל לפי מה שכתב הב"י הא דמטריף הרמב"ם קמט מבחוץ והא נתרוקנה כשר וכתב משום דטעמא דרמב"ם דקמט מבחוץ טריפה משום דסופו לנקוב אבל בנרקב אלו סופו לנקוב כבר היה נקוב כמו סברת הרשב"א גבי סמפונות יע"ש והפרמ"ג מחלק בין חסר בתולדה או חסר אח"כ דהדרא בריא וקושי' הב"י משום דסבר דמסקנא כיון שנתרוקן הריאה ואין סמיכה מהבשר בודאי נעשה קמט וגומא על הריאה ומשו"ה מחלק בין הריאה בריא ויש קמט ובין נעשה הקמט ע"י התרוקנות ומלשון הרמ"א שכתב בסעי' ח' אבל אם היא מבחוץ כשאר ריאה אלא שנחסר מבשרה מבפנים אפילו מחזיק החסרון רביעית כשירה משמע דוקא שלא ניכר קמט מבחוץ וכן כתב הט"ז ס"ק י"ב דחסרון מבפנים כשר ודוקא אם לאחר הנפיחה העור קיים ולא נראה חסרון מבחוץ וכן כתב בשמלה חדשה סעיף כ' ריאה שנתרוקנה מבפנים ומבחוץ הוא כשאר ריאה ובת"ש שם ס"ק מ"ה כתב בחסרון מבחוץ וגם מבפנים יש לדון משום תרתי לריעותא אלא שתמוה דבסעי' מ"א בדיני תרתי לריעותא כתב דחסרון מבפנים לא מקרי ריעותא אם לא דנתרוקן כרביעית אף להמתירין מ"מ ריעותא הוא משמע אבל בפחות מרביעית לא הוי תרתי לריעותא ודבריו סותרין ומצאתי לאחר החיפוש שכבר הרגיש בזה בספר פרי תבואה וכתב דיש להכשיר בהפסד מרובה ע"כ לדינא בחסרון יותר מרביעית ויש חסרון ככף כפופה יש להטריף אף בהפסד מרובה אבל ככף פשוטה וכדומה שאר קמט יש להקל לעת הצורך בהפסד מרובה עכ"פ ולפי מה שראיתי שתירצו על קושי' הב"י מנתרוקן דזה לא מקרי חסרון מבחוץ כיון דלא נעשה הקמט מעצמותו רק ע"י שנתרוקנה הריאה ממילא נעשה גומא א"כ לא הוי ג"כ תרתי לריעותא אבל מאחר שכבר הורה זקן קדוש זקני בח"ס ביותר מרביעית ויש קמט אף בכל צורה שהיא דיש להטריף אף בהפסד מרובה לא מלאני לבי להקל בפרט דמאחר דמת"ש יראה דיותר מרביעית בנימוקה הוי בודאי תרתי לריעותא אבל מ"מ אם יש עוד צד להקל ונתערב כבר יש להקל אף כה"ג והנני דודך ורבך חפץ בהרמת קרנך פה פ"ב יום ג' לסדר וארא תרמ"ט לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה טו

שלום וברכה לתלמידי חביבי הרבני המופלג בתורה ויראה מורץ חריף ובקי כש"ת מו"ה מרדכי מאיר בנעט נ"י בק"ק מיאווא יע"א (כעת הוא אבדק"ק שמיינאמאנגער.

אחדש"ה מכתבך קבלתי ע"נ ביום משתה ושמחה והנני אומר לך ברכה חיי וחמרא לפום רבנן ותלמידיהון ואודות ספיקתו אם נולד ספק טריפה באבר שצריכין לבדוק אם גם כל האבר במקום דליכא ריעותא צריך בדיקה כיון דכבר נולד ריעותא באבר אי דומה לריאה שתקנו בדיקה משום דשכיחי סרכות והביא הפמ"ג בשם כנה"ג דגם משום שאר טרפות צריך לבדוק הריאה וכדמשמע מש"ך סי' ל"ט סק"ב וכן כתב בת"ש דצריך לבדוק הריאה גם משאר טריפות כיון דכבר נחית לבדיקה משום סרכות א"כ גם בשאר ספק טריפה כיון דכבר צריך לבדוק צריך ג"כ בדיקה בכל האבר משום שאר ריעותא או דוקא בריאה תקנו כן ולא בשאר איברים ואתה מצדד להקל כאשר הוא האמת כי אינו דומה לריאה כלל כי בריאה מצד גזירת חכמים הוא בכל ריאה משום דשכיחי סרכות או שאר טעמים שהביא הרשב"א בסוגי' דרוב ומשו"ה תיקנו ג"כ שיבדוק משאר טריפות ועיקר הטעם משום דהרבה טריפות נאמרו בריאה מה דלא שייך בשאר איברים כגון אטום ומראה ובועות וכדומה ואף דכל חדא לחודא לא שכיח כמו סירכות מ"מ אם מצרפינן יחד כל הני טריפות שכיחי קצת ואף בריאה יש חילוק דאי לא בדק משום סרכות בנאבדה טריפה לכמה שיטות וכן פסק בסי' ל"ט אבל אי לא בדק משום שאר ריעותא כ"ע מודו דכשר בדיעבד כמו שכתב הת"ש לדינא בסי' ל"ט דאין החיוב מצד גזירות רבנן רק משום סרכות ומשום שאר ריעותא הוא רק לכתחלה מטעם שכתבתי אבל בשאר איברים דלא שייך טעמים אלו לא ראינו ולא שמענו שיצטרך לבדוק כל האבר מלבד מקום הריעותא ולהביא ראיה לדבר אך למותר, אבל ראיתי עוד בדבריך שמצד הסברא נראה לך דעכ"פ באותו מקום שנולד ריעותא צריך לבדוק גם משאר טריפות כיון שנולד ריעותא במקום ההוא ובזה רצית ליישב דברי הראב"ן התמוהים שהביא ראיה דמ"ד בקרום של מוח עד דאנקב תתאה שצריך שניהם דוקא מהא דהכתה חולדה על ראשו דקאמר הש"ס למ"ד עד אנקב תתאה ניחא ואם איתא דתתאה לחוד טריפה יש לחוש דילמא אינקב תתאה ולא עילאה ולא מבצבץ וכבר תמהו כל הראשונים דהא בהכתה חולדה אי אינקב תתאה ע"כ גם עילאי אינקב.

ותרצת התמיה רבה לפי דבריך כיון שנולד ריעותא במקום ההוא צריך לבדוק ג"כ אי לא ניקב מחמת חולי ישוב זה לדברי ראב"ן אף לפי דבריך ליתא דבמקום שנעשה ריעותא מחמת חולי וכדומה יש לחוש דילמא גם שאר ריעותא איכא מחמת טריפות אחרת

מחמת חולי אבל בריעותא שנעשה ע"י הכתה חולדה וכדומה ע"י מעשה אחרים מנ"ל לחייש לשאר ריעותא מחמת חולי בבהמה זו וזה ודאי אינו אבל עיקר דבריך לא נראין כלל וכי אתה בא להוסיף על הטריפות מה שלא מצינו ולא נראה מכל הפוסקים וכ"ש לאסור אף בדיעבד לפי דבריך ומה שכתבת שהדין זה מפורש בסי' נ"ז סט"ז שכתב המחבר כיצד היא הבדיקה שוחטין את הנדרס ובודקין את כל החלל שלו אם נמצא כולה שלימה מכל מיני טריפות ולא נמצא בה רושם הדרוסה וקשיא לך כל מיני טריפות מאי בעי דהא אין כאן רק ריעות' דדרוסה וע"כ כיון שצריך לבדוק משום דרוסה גם משאר מיני טריפות צריך בדיקה דבר זה שגיאה היא לפניך דכבר כתבתי דבמעשה טריפה ע"י דבר אחר בודאי אין לחוש גם לשאר טריפות והא דכתב המחבר מכל מינ' טריפות היינו כגון פסוקת הגרגרת ולקתה בכולי' או ניטל צומת הגידין דלא תימא דוקא משום ניקב בני מעיים חיישינן בדרוסה דבאמת יש פלוגתא בש"ס אי צריך בדיקה דוקא נגד החלל או מכפא דמוחא עד אטמא ואנן פסקינן מכפא עד אטמא משום דהארס שורף ולא מנקב לחוד ומשו"ה קאמר השו"ע לשון מכל מיני טריפות היינו משום פסוקה ונטילת צומת הגידין ולא משום נקבים לחוד ועיין בטור דנקט שצריך לבדוק מכל י"ח טריפות היינו נמי משום פסוקה ולקותא ונטולה וזה כוונת המחבר ג"כ מכל מיני י"ח טריפות ואין שום רמז ראיה כלל לדבריך וכ"ש שאינו מפורש מה שליתא לדינא כלל.

ובאמת צל"ע לפי מה שהאריך הת"ש סי' כ"ט לתרץ דברי הד"מ במים במוח וספק אם מקיף או לא דלא אוקמינן אחזקה דרוב בהמות כשרות משום דבהמה זו כבר יצאה מרוב כשרות דאין להם מים במוח ע"כ חיישינן נמי דילמא מקיף המוח וטריפה יע"ש דא"כ אמאי באמת לא צריך לבדוק בנולד ספק טריפה בבהמה כל שאר האיברים דהא דלא בדקינן מטרפות כתב רש"י חולין בסוגי' דרוב משום דסמכינן על הרוב דכשרות הם אבל באיכא ריעותא בבהמה אף דכשר כמו ניקב קרום אחד מוושט וריאה וכדומה למה סמכינן על הרוב שלא לבדוק כיון לפי דברי הת"ש עכ"פ כבר יצאה בהמה זו מרוב כשרות דלא מקיף אפילו קרום אחד ודלמא בהמה זו ממיעוט טריפות הוא ובחות דעת הקשה על הת"ש דא"כ בהמה שהיא חולה ונולד לה ספק טריפות נימא נמי רוב בהמות כשרות בריאות הן וזו הואיל ואינה בריאה איתרע לה רובא דכשרות והא ודאי ליתא וכתב דכל בהמה יש לה תרי רובא רוב אין להם מים במוח ורוב כשרות וכי משום שיצא מרוב אחד שיש לה מים במוח נוציאה ג"כ מרוב השני ולא דמי לרוב דבתולה נשאת דיש לה קול יע"ש.

ובשו"ת פרי תבואה מגאון בית אפרים תמה על תמיהת של החו"ד דמאי ענין בהמה שהיא חולה לכאן דחולה אינו ענין טריפות כלל ואין זה מוליד ריעותא בכשרות משא"כ מים במוח שהוא ענין להטריף על ידו אם לא המוח מקיפו לא שייך בה רוב כשרות דלא על אותן שיש מים במוח נאמר אלא על רוב בהמות שבעולם דאין להם מים במוח כלל וכשנסתלק מהרוב אותן שאין להם מים במוח ולדין על בהמה שיש מים במוח פשיטא שאין לומר שהרוב מהן כשרות דאפשר שבהמות שהמוח נמס כמים הרוב טרפות ועכ"פ פלגא ופלגא הוי ומנ"ל לומר שהיא מהמיעוט שנתקלקל המוח ואפ"ה הם כשרים ושמא נתקלקל עד שנטרפת על ידי זה שהרי בע"כ אינו מן הרוב שאין להם מים כלל ומה לי אם היא מהמיעוט שיש מים במוח וכשרה או מן המיעוט שיש מים במוח וטריפה ומצייר כגון שיש כאן מאה בהמות וששים אין בהם מים במוח כלל ועשרים יש להם מים במוח ומקיפים ועשרים שאין המוח מקיפים פשיטא שאין לצרף אלו שאין להם מים כלל לאלו שיש להם מים במוח שאלולי מים במוח לא היה צריכין לדון עליהם כלל על הכשרות ורק מחמת המים אנו באנו לדון עליו וא"כ צריכין לידע שהרוב מאותן שיש להם מים במוח כשירות וזה באמת אינו והביא כמה ראיות לדברי הת"ש והעתקתי דבריו בקיצור יען כי אין הספר מצוי לכל אבל גם לפי הסבר דבריו קשה תמיהתי דא"כ בכל ריעותא נצטרך לבדוק ג"כ אחר כל י"ח טריפות כיון דרוב בהמות אין להם ריעותא דמעשה טריפות כלל וא"א להצטרף רוב בהמות לבהמה זו שנולד ריעותא דטריפות וכיון דיצאה מהרוב דלמא באמת מהמיעוט טריפות הוא וצ"ע לעת הפנאי כי לא ידעתי כעת חילוק בין חשש טריפה לאותו אבר לשאר איברים לפי דברי ת"ש.

ואציע לפניך גרגיר קטן בדברי רש"י שהבאת בסוגיא דרוב שכתב רש"י הא דסמכינן ארוב היכי דאפשר היינו משום הלמ"מ או דילפינן מאחרי רבים להטות וליכא חילוק בין רובא דאיתא קמן או ליתא קמן ובשעה"מ הל' טומאת מת הביא קושי' בשם ספר עץ חיים על דברי מהרי"ט שכתב ליישב קושית הראשונים על הרמב"ם דספק מה"ת להקל א"כ האיך ילפינן רוב מפסח ופרה אדומה דילמא מצד ספק נמי מותר מה"ת והעלה המהרי"ט דזה מקרי אפשר לברר איסורא וכה"ג גם הרמב"ם מודה דספק מה"ת אסור וכיון דגוף הטריפות אפשר לברר אע"ג דלא יכול לשבור עצם בפסח מחמת איסורא מ"מ אפשר מיקרי ומה"ט דחי התלמודא רק על ילפותא דר' אשי דילמא במקום נקב קשחיט דלמא היכי דלא אפשר שאני משמע דשאר ילפותות אפשר מקרי יע"ש ותמה עליו בספר הנ"ל דא"כ אמאי הוצרך רש"י לומר דאזלינן בתר רובא היכא דאפשר הלמ"מ הוא והא

אפשר למילף מפרה אדומה דהא לדברי מהרי"ט אפשר הוי אף דצריך לשרפו שלימה ונדחק בשעה"מ דהרמב"ם באמת לא סבר כרש"י בזו יע"ש.

ולדידי נראה לומר לפי מה שכתב הרשב"א בחידושיו חולין דף ט' דנאבדה הריאה מותר והביא ראיה מש"ס ביצה כ"ה דאין הפשט ונתוח לקצבים וכתב דאפילו ר"מ דחייש למיעוטא מודה לזה מדלא פליגו רק בקטן וקטנה וטעמא משום דאמרינן לר"מ היכא דאפשר אפשר והיכא דלא אפשר לא אפשר ואע"ג דבחולין אפשר למבדק כיון דלגבי פסח וקדשים לא אפשר סמכינן ארובא אף בחולין כן דלחצאין לא שרי לן רחמנא יע"ש.

והפלתי בסי' ל"ט מקשה על מתניתין דמסוכנת דמתיר ר"ע ביו"ט לשחוט אם יכול לאכול כזית מבית טביחתה דהא ר"ע חייש ורק בדלא אפשר אמרינן לר"מ דסמכינן ארוב וכיון דאפשר למבדק א"כ אמאי מותר לאכול בלי בדיקה אף במקום הפסד והניח בצ"ע ובמח"כ נעלם ממנו דברי הרשב"א אלו שהבאתי כיון דלא אפשר משום במקום נקב קשחיט לא שרי לן רחמנא לחצאין ואזלינן בתר רוב בטריפות אף במקום שאפשר לבדוק וא"כ י"ל מה"ט כתב רש"י דא"א למילף רוב כלל אף מפרה אדומה כיון דעכ"פ לא. אפשר משום דלמא במקום נקב קשחיט מה"ט אזלינן בתר רובא גם במקום דאפשר בשאר טרפות כיון דע"כ צריכין לסמוך על הרוב בלא אפשר אבל בס"ד דלא ידעינן עוד ממקום נקב קשחיט שפיר כתב מהרי"ט דמיקרי אפשר כיון דעיקר הטריפות אפשר לברר וכה"ג ספק מה"ת להחמיר וע"כ דאזלינן בתר רוב וא"ש וכתבתי בחפזון וה' ירים קרנך בכבוד הכ"ד פ"ב עש"ק לסדר שמיני תרמ"ט ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה טז

שלום וכ"ט לתלמידי המופלג מורג חרוץ ברק השנון אוצר בלום יפ"ת כש"ת מו"ה משה דוד ראטה נ"י לאי"ט.

ראיתי דבריך ואודות האוזת ותרנגולים שיש להם נוצות בראשם שקורין ''שעפליך,, כבר הלכו בו נמושות בכל ספרי גדולי אחרונים וראש המדברים בשו"ת צ"ל ע"א שפתח בכח דהתירא ועיין בפר"ח סי' נ' ובת"ש סי' ל"ד שהחמיר ועיין ג"כ בפלתי סי' ל' ובשו"ת חנוך בית יהודא שהביא בשם כמה גדולים שהקילו ועיין בנוב"י קמ"א סי' ה' שהאריך ג"כ ועיין בח"ס יו"ד סי' נ"ה שמחלק בין עוף היבשה כגון תרנגולים ובין עוף המים וכן הת"ש נוטה להקל בתרנגולים ולהחמיר באוזת וכ"ש בר אוזת שקורין ענטען דהוי ודאי עוף המים כמ"ש הרשב"א בחדושי חולין נ"ו ע"א וכל אחד מי שרוצה להקל או להחמיר ימצא כמבוקשו בספרן של אחרונים אלו.

ומתחילה יש לדון על הנקב אם טריפה מצד חסרון גלגולת דאסור לכמה פוסקים אף בלא נקיבת הקרום וכן שיטת רש"י בהא דר"נ כסלע כיתר מכסלע דלענין חסרון גלגולת ועיין ברשב"א על מתניתין דאלו כשרות בבהמה שהאריך בזה ואנן נקטינן דטריפה אף בלא חסרון קרום כמבואר בש"ע סי' ל' ובעוף משערינן לפי קטנן א"כ בנקב קטן יש לחוש שמא יש שיעור לפי שיעור חסרון כסלע בבהמה ועיין בפלתי סי' ל' שמתמה דאם שיעור חסרון בבהמה כסלע א"כ למה באדם דקטן מבהמה נמי צריך חסרון כסלע וכבר הרגיש הת"ש בזה וכתב דצ"ל דאדם דאית ליה מזלא צריך חסרון כבהמה גדולה אלא שעדיין יש להתיר אי אמרינן דוקא כדי שינטל מהחי וימות דהוי ניטלה ביד דוקא טריפה ולא מתולדה בהאי אוזין דראינן שהוא מתולדה וכן בחסרון חולי' דטריפה וכבר האריכו בזה הש"ך וט"ז בסי' נ"ד וכן בפלתי שם שמצדד ג"כ דוקא בניטלה ולא מתולדה וכן פסק הרמ"א בסי' נ"ד וא"כ משמע גם בחסרון גולגולת כן וכן משמע לכאורה מדברי תה"ד סי' קמ"ו דשווים המה חסרון חולי' וחסרון גולגולת אלא דהת"ש סי' ל' האריך דתה"ד לא מתיר רק חסרון חולי' בתולדה ולא חסרון גולגולת יע"ש ובאמת יש להביא קצת ראיה לדבריו מדהביא הרמ"א בסי' נ"ד דבחסרון בתולדה כשר ודוקא נעקרה ולא כתב ג"כ גבי חסרון גולגולת בסי' ל' משמע דשאני גולגולת משדרה ועיין ב"ח סי' נ"ד שכתב ומחלק בין ניטל ונעקרה דוקא בניטל סבר הרשב"א דליכא חילוק בין ניטלה לחסורה מתולדה אבל בנעקרה וודאי דוקא ניטלה ולא חסורה וגם הרשב"א מודה להרמב"ם בזה וחסרון חולי' היינו נעקרה יע"ש באריכות ופר"ח בסי' כ"ט כתב איפכא דוקא היכא דנאמר ניטלה סבר הרמב"ם דאין חסורה בכלל כדיהיב הרמב"ם טעמא דא"כ למה מנה נטולה וחסורה לשתים אבל בנעקרה ושבורה גם הרמב"ם מודה להרשב"א דגם חסורה אסור ועיין בנוב"י סי' ה' שדבריו נוטים להב"ח ולא הביאו ועיין בח"ס שכתב ג"כ דוקא ניטלה כסלע אבל חסרון בתולדה כשירה מדקתני כמה חסרון וקאמר כדי שינטל בזה גם הרשב"א מודה כיון דמתחיל בחסרון וסיים כדי שינטל מן החי ובמחכ"ת יש להשיב על זה לפי מה שכתב תוס' עירובין דף ז' הא דקאמר ב"ה כדי שינטל מן החי דהא גם לב"ש דאמר מלא מקדח אינו חי דמשו"ה טרפה הוא ותירצו כדי נטילה ביד הוי שיעור כסלע מצומצם דמודה ב"ש בנטולה ביד רק ב"ש ע"י חולי ורקבון צריך שיעור יותר ע"ז קאמר ב"ה דשיעור ע"י חולי הוא ג"כ כשיעור ליטול ביד ועיין במהרש"א ומהר"ם לובלין שם פירש דברי תוס' וא"כ צריך לשנות ולנקוט כדי שינטל דמשום זה דן ב"ה ומחולק על ב"ש בחסרון ע"י חולה אלא השתא דאתית להכי בודאי יש מקום לדברי הפלתי סי' נ"ד שהוכיח מזה דוקא חסרון אח"כ ולא מתולדה דהא ודאי דאינו כאיב בתולדה כמו

אח"כ ע"י חולי ורקבון וניטל ביד והיכי מדמי ב"ה ליטול ביד לחסרון בתולדה אלא ודאי דוקא בחסרון אח"כ ודברי פלתי מגומגמים קצת וזה כוונתו שם ותמוה לי שלא הביאו דברי חדושי הר"ן ר"פ דאלו טרפות שהקשה מהא דנדה דף כ"ד דאמר רב פפא מחלוקת ממטה למעלה אבל מלמעלה למטה אפילו כל שהוא דאמר רב גידל אמר ר"י המפלת את שגולגלתו אטומה טהורה אלמא דשיעור שינטל מהחי וימות הוא כ"ש ולא כסלע ותירץ די"ל תחלת ברייתא שאני א"נ דכל שהוא שיש לו שיעור הוא לאפוקי משיעורין גדולים שנחלקו בהם מלמטה אמר הכי וכן מצינו בכמה מקומות כ"ש שיש לו שיעור עכ"ל משמע מדברי הר"ן בתירץ ראשון דאדרבה מתחילת ברייתא גרע ואפילו בחסרון כ"ש טרפה ובתירץ שני עכ"פ כסלע אף בתולדה וזה דלא ככל אלו הפוסקים דמכשירין חסרון בתולדה וראיתי אח"כ בת"ש בסי' ל' שהביא ג"כ מש"ס הנ"ל דטריפה מתולדה ולא הביא שכבר קדמו בחדושי הר"ן ולפוסקים דלא מטריף חסרון גולגלת כלל כתב שצ"ל עם הקרום דוקא כמ"ש תוס' בחולין ובסי' כ"ט כתב דמה"ט לא מנה הרמב"ם חסרון גולגלת בכלל חסורה משום דמשמע מש"ס נדה דלא יכול לחיות כלל אף בכ"ש דהכי קים להו דגרע טפי נברא כך משום רכותו דמוח וע"כ הא דאמר רב יהודא וכן לטרפה כסלע היינו בניטל אח"כ יע"ש וזה כתירץ הראשון של חדושי הר"ן דאף בכ"ש טריפה בנברא כך וצ"ל לדעת כל הפוסקים דמכשירים בנברא כך דסברי כמ"ש הר"ן ורשב"א נדה דהתם לאו משום טריפות אתינן עלה רק משום דלא נברא כצורת בני אדם ואטום לאו היינו חסר כמ"ש רש"י אלא אטומה שלא נולד ונברא כדרך החיים יע"ש ומה"ט לא קשה נמי מה שהקשה בת"ש דמשמע מסוגיא דנדה דאף בנברא חסר טריפה דלא כרמב"ם ועיין בח"ס סי' נ"ב בד"ה ובלאה"נ וכו' שהרגיש בזה.

וכל זה בעוף היבשה שאין לדון רק על חסרון גלגולת אבל בעוף המים יש לדון ג"כ אף בנקב לחוד מהא דתני לוי נשבר העצם אף שלא ניקב קרום של מוח וכבר כתב הרמב"ם דכל היכא דניקב טרפה אף חסרון בתולדה טרפה ולא נחלקו הרמב"ם ורשב"א רק בטריפות ניטל והאריך בו בצ"צ ונוב"י חקר אי הטעם משום דניקב עצם הוא טרפות מחמת עצמו בעוף המים אז אין לחלק בין חסרון בתולדה או נשבר העצם וניקב אח"כ אבל אי טעם טריפות משום ניקב קרום של מוח אח"כ י"ל דוקא בנשברה או ע"י חולי ולא בתולדה יע"ש וכן כתב הצ"צ די"ל הא דנקובים טרפה אף בחסרון מתולדה זה דוקא אי מחמת עצמו ולא אי ניקב ערפה משום דסוף לנקוב הקרום וכדומה יע"ש.

והנה מרש"י שכתב בד"ה וקרומו רך הלכך כי נשבר העצם תו לא קאי קרום משמע דהטעם משום דסופו לנקוב הקרום ולא טריפות מחמת עצמו אלא שהנוב"י הביא ראיה

מתוס' שכתבו דמשו"ה לא חשיב לוי נמי ניטול צומת הגידין דבעוף דשיתסר חוטי הוי ואי פסק חד מינייהו טרפה משא"כ בבהמה משמע דהטעם בעוף משום דסופו לפסוק כולן א"כ גם נשבר העצם לא חשוב אי הטעם משום דסופו לפסוק הקרום יע"ש.

והנה הלחם משנה בפ"י מהל' שחיטה הלכה י"א הקשה ג"כ קושי' תוס' מהא דצומת הגידין ותירץ דלא תני לוי רק טרפות חדש נוסף על הבהמה משא"כ צומת הגידין דאינו טרפותו חדש רק חומר הוא בעוף שטריפה אף בחוט אחד וא"כ לא קשה לרש"י דאף דטריפה משום דסוף הקרום לנקוב י"ל דמ"מ טרפות חדש הוא דאף בנשבר העצם שהוא אבר אחר טרפה משא"כ בצומת הגידין שהוא באותו אבר רק חמור דאף בחוט אחד טרפה אם נפסק וזה מקרי רק חמור דהא בתרוייהו נפסק כבר רק בהמה צריך תלתא ובעוף סגי באחד ומה"ט כתב הלחם משנה דלא כתב הרמב"ם רק דשתי טרפות יש בעוף יתר על הבהמה ניקב העצם בעוף המים ושנשתנה מראה מיעיו משום דטרפות חדש הוא אע"ג דנחמרו ודאי משום דסופו לנקוב מ"מ חדש הוא דאמרינן סופו לנקוב בעוף ולא בבהמה משא"כ בצומת הגידין דכבר נפסק ג"כ בעוף אלא דחמור אף באחד וזה לא מקרי חדש דא"כ י"ל גם בעוף המים דהטעם משום דסופו לנקוב והא דלא תני לוי נחמרו בני מעיים לשיטת דלא שייך נחמרו רק בעוף ולא בבהמה מתרץ הכסף משנה שם משום דלא תני לוי רק מה שאינו במשנה אבל נפלה לאור דלא הוזכר טרפות זה אלא בעוף לא איצטריכא ליה וכן כתב בלחם משנה.

ולכאורה יש להקשות מהא דפריך הש"ס על שמואל ורב דבדק בידא מהא דתני לוי יתר עליהן עוף נשבר העצם אע"ג שלא ניקב הקרום וצ"ל לכאורה דהא במתניתין קתני הכתה חולדה על ראשה במקום שעושה אותה טרפה היינו נקיבת הקרום וא"כ האיך ס"ד דבכל עוף טרף לוי אף בנקיבת עצם לחוד וצ"ל ע"כ דסבר בהו"א זו דמקום שעושה אותה טרפה היינו נגד המקום שעושה אותה טרפה היינו נגד הקרומים ולא בכל הראש ורש"י במתניתין פירש לפי האמת דטרפה דוקא בעוף המים וא"כ בהו"א זו מאי קמ"ל לוי דהא בבהמה גבי אלו כשרות נפחתה הגלגולת מפורש דניקב העצם לחוד כשר ואי מתניתין דאלו טרפות בעוף בכל עוף איירי כס"ד דמקשן א"כ קשה לדידי' למאי תני לוי דהא לא איצטריכא דתני במתניתין ויש לתרץ דוקא בנחמרו שתני מפורש במתניתין דטרפה בעוף לא צריך לוי לאשמעינן מאי דתני במתניתין אבל בניקב העצם אף אי בכל עוף איירי לוי וכן ע"כ מתניתין כן מ"מ חידוש רב אתי לוי לאשמעינן דהא באמת יש לפרש מתניתין כמו למסקנא דמקום שעושה טרפה היינו נקובת קרום ממש ומשו"ה

תני לוי יתר עליהן עוף דטרפה בלא נקיבת קרום והפשט במתניתין נגד מקום שעושה טרפה אף שלא ניקב עדיין הקרום וא"ש.

ויש להביא ראיה דטרפות מחמת עצמו הוא ולא משום נקיבת הקרום מהא דאמר א"ל ההוא בעוף של מים הואיל ואין לו קרום אין לו קרום ס"ד אלא הואיל וקרומו רך ותמוה מפני מה לא אמר ליה מיד הואיל וקרומו רך ומאי השיב לו תחילה מאי דאינו אלא די"ל דרצה לומר בזה דטעמא דנקב העצם הוא מחמת עצמו ולא משום דסופו לנקוב הקרום ע"כ אמר לו בלשון דאין לו קרום דאין הקרום מעלה ומוריד בעוף המים ונחשב כאלו אין לו קרום כלל וטרפה מחמת נשבר העצם לחוד דהמוח אין לו מגין כלל מהקרום בלא עצם ועיקר הוא העצם לחוד ועיין בת"ש שכתב די"ל מדתני לוי נשבר העצם משמע דוקא נשבר ולא בתולדה אלא הרמב"ם כתב ניקב במקום נשבר אלמא דס"ל היינו נשבר היינו ניקב ודין אחד להם ובנקובים כבר הוכיח הצ"צ דליכא חילוק בין ניקב אח"כ ובין מתולדתו יע"ש וזה יש לדחות דהא הרמב"ם מנה ניקב עצם הגלגולת בכלל שבורה ולא אצל שאר נקובים משמע מטעם דשברוה אתי' עלה וכמו בשבורה דוקא אח"כ ולא בתולדה כן ניקב דוקא אח"כ ולא בתולדה והא דלא כתב הרמב"ם נשבר י"ל דרצה לאשמעינן דאף בניקב מחמת חולי טרפה ולא בנשבר בכח דוקא כמו שצידד ג"כ הנוב"י די"ל דאפילו ע"י חולי כשר אבל בניקב מתולדה בודאי כשר מדחשיב בין השבורות ולא בין שאר נקובים ולוי לא נקיט ניקב משום דאז היה אמרינן דגם ניקב מתולדה טרפה כמו בשאר נקובים ומשו"ה נקט נשברה דאינו דומה לשאר נקובים בזה אבל באמת גם בניקב מחולי אח"כ טריפה אבל לא מתולדה והנוב"י רצה עוד לדייק מדקתני במתניתין נשכה חולדה על ראשו ולא קתני ניקב קרום של מוח כמו בטרפות דבהמה לאשמעינן דגם בעוף דוקא ניקב קרום של מוח אלא דאי קתני הכי אין בזה רבותא דאף בעוף המים כשר אבל נשברה הו"א דגם בעוף יבשה טרפה קמ"ל נשברה ג"כ דוקא במקום שעושה טרפה עם נקיבת הקרום יע"ש.

ולא הבנתי דבריו דודאי רבותא יש בנשברה דנמי כשר בלי נקובת הקרום ואי הוי תני ניקב הו"א דוקא ניקב בתולדה כשר ובעוף המים אף ניקב בתולדה טרפה אבל מנ"ל דבשל עוף המים ניקב כשר דלמא רבותא דעוף יבשה קמ"ל דאפילו נשברה כשר אבל בעוף של מים אפילו ניקב טריפה ויש להביא ראיה מרש"י דוקא בהכתה ונשברה טרפה ולא בניקב דהש"ס פריך על שמואל ורב דבדק בידא מהא דתני לוי ופירש רש"י בד"ה מר אמר אתה אמרת לי שראית שמואל שהוא בודק לנשיכת חולדה אלמא לא מטריף בעצם לחודיה וצ"ע דהא כתב תוס' הא דלא פריך מרב ושמואל דלעיל דאמרי מכניס ידו לפנים

משום דמקשה יותר ממעשה רב וא"כ לאיזה צורך כתב רש"י דראה שבדקו לנשיכת חולדה ולא קאמר סתם דבדקו לעוף שניקב העצם ובהו"א דכל עוף דינו כעוף המים ואי ניקב בתולדה טריפה בעוף המים גם בעוף היבשה כן בניקב העצם ולמאי מדייק רש"י דבדקו נשיכת חולדה אלא דרש"י סבר דוקא נשברה ולא ניקב ואי ראה בנקיבת עצם דילמא הוי מתולדה או מחולי דנמי י"ל דכשר ונשברה דקאמר לוי דוקא וא"כ לא היה מקשה מלוי כלום ע"כ מדייק רש"י דנשיכת חולדה ומשו"ה שפיר מקשה מלוי אבל אי ראה ניקב לא היה קשה מלוי וממילא כדמתרץ דלוי בעוף המים נמי דוקא בנשברה ומוכח מרש"י דוקא נשברה ולא ניקב בתולדה ורש"י לשיטתו דפירש דטעמא משום דלא קאי קרום ודוקא בנשבר יש חשש דניקב הקרום לבסוף ולא בתולדה וראיתי בח"ס שם שהביא ראיה מרשב"א דכתב דטעמא דניטל הכבד משום חסר המרה ומה"ט גם חסר הכבד טרפה ומוכח דאף בחסרון מתחילת ברייתו אמרינן סופו ליטול ולינקב ותפס לעיקר דטעמא דרשב"א משום דסוף המרה לינטל דלא כמשמע מב"ח ופר"ח ופלתי שכולם סברו בכונת הרשב"א משום דניטל הכבד ניטל ג"כ המרה וכן הבין בפרמ"ג ות"ש בדברי הרשב"א כדברי קדוש זקני ז"ל דטעמא דרשב"א אע"ג דתלוי' המרה בגידין מ"מ סופו להנטל המרה אבל מ"ש בח"ס דגם בשני כבדים הטעם דסוף המרה לינטל ע"ז כבר העיר בפרמ"ג בסי' א' דלפי מה שכתב המ"ב בשני כיסין דכשר משום דשני רואין לא אמרינן א"כ גם בשני כבדין א"א לומר משום דסוף המרה לינטל דהוי שני רואין וע"כ דאמרינן בשני כבדין כאלו ניטל שניהם לגמרי עם הגידין וממילא חסרה המרה ג"כ אבל מ"מ מחסר הכבד יש ראייה ולפמ"ש הפלתי סי' מ"א דבחסר הכבד א"א שיהיה סופונת שתלויה בו המרה גם בחסורה צ"ל ע"כ דלאו משום דסופו לינטל הוא ולשון הרשב"א בת"ה משמע כאשר פירשו הב"ח ופר"ח ופלתי שכתב על הרמב"ם ועוד קשיא לי שהכבד אחד מן הנטולין ואם נבראת הבהמה בלא כבד גם היא חסרת המרה וכל עצמנו לא אסרנו בניטלה אלא מחמת חסרון המרה. לשון זה משמע דממילא היא חסרת המרה ולא משום סופו לינטל והא דסבר הרשב"א בפשיטות דטעם משום חסרה המרה עד דמקשה על הרמב"ם היינו משום דסבר כיון דלא טרפה למתניתין רק בלא נשתייר כלום ובודאי בשיור כל דהוא מהכבד לא הדרי בריא והוי כאלו אינו וע"כ טעמא דמתניתין דבעינן שיור כל דהוא היינו כדי שיהיה מקום שתלויה בו המרה וביותר קשה לי דאי טעמא דרשב"א כמ"ש בחתם סופר ופרי מגדים אם כן מאי זה שמדייק הרשב"א לסתור דברי הרמב"ם דהא טעמא דהרמב"ם דנטלה דוקא משום דנטל אח"כ ביד או ע"י חולי מכאיב יותר מחסר מתחילת מברייתו ומה"ט כתב אבל היכא דתני חסורה כ"ש ניטל טריפה

משום דכאיב לבהמה יותר ואם באבר שנטרף מחמת עצמו סבר הרמב"ם לחלק וכ"ש שיש לחלק כן באבר שנטרף מטעם דסופו לנקוב וא"כ מאי מקשה הרשב"א על הרמב"ם מכבד דמוכח מניטל הכבד דגם בחסר טריפה דלהרמב"ם בודאי גם בחסר הכבד כשר דהא עדיף עוד יותר משאר נטולין דאינו טריפה מחמת עצמו והא זה גופא מחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א אי גם בחסורת טרפה היכי דקתני ניטלה מטעם דכאיב יותר וכ"ש דכשר לרמב"ם חסורה הכבד אי הטעם משום דסופו לינטל וע"כ דהרשב"א אתי' עלה משום בחסרון הכבד ממילא חסרה המרה בודאי כמ"ש הפלתי ובזה גם הרמב"ם מודה דהא חסרון המרה גם לרמב"ם טרפה ושפיר מקשה מחסרה הכבד על הרמב"ם ועיין.

ועוד כתב שם בח"ס דאף אם מטיל בצים וירבה ימים כחול מ"מ אין ראיה כיון דהטעם משום דסוף הקרום לינקוב אפילו אחר כמה שנים כבר נטרף היום ובאמת הי"ש הובא בת"ש ובפרמ"ג סי' ל' שכתב בנשבר הגף ובנפחת גלגולת מהני שיחיה י"ב חודש משום דחכמים על הרוב דברו שסופו לינקב הקרום בנחבסה משמע דגם בטרפות משום דסוף לינקב נמי אינו יכול לחיות י"ב חודש ולענין לידה עיין בפלתי סי' מ"ה שהאריך אלא דהח"ס מגיה בדברי יש"ש שספק ניקב הקרום גם בנחסרה עיין בתשובה סי' נ"ב בד"ה ועכ"פ וכו'.

אלא דלפי דבריו בודאי קשה דא"כ מאי מקשה בש"ס ולחשוב נמי נחבסה גולגלת דאף אי אמרינן דחשוב נמי מה שהוא משום סופו לנקוב אבל אי החשש משום דכבר ניפסק הקרום בודאי א"א לחשוב לטרפות בפני עצמו כיון דכבר ניקב הקרום ועוד דלא דמי כלל לשאר טרפות דחשיב דהוי ודאי טרפה משא"כ בנחבסה הוי רק ספק משא"כ אי אמרינן דטעמא משום דסוף הקרום לפסוק כיון דרוב הוא כן והרוב הוא כודאי שפיר פריך ולחשוב נמי נחבסה ועיין בת"ש סי' ל' דגם לגרסא שלפנינו בי"ש הקשה דלא דמי לשאר טרפות אבל זה אינו קושי' כ"כ כיון דדרך רחוקה הוא שלא ינקוב הקרום אבל אי אמרינן משום ספק דכבר ניקב הקרום בודאי קשה מאי מקשה ולחשוב נמי נחבסה ובפלתי סי' ל' רצה לדייק דחסרון בתולדה כשר לפי השיטות דמשערין לפי ערך שור גדול א"כ בנברא חסר היה אז בן יומו ומטריף בחסרון כל דהו וכי יחזור הטריפה לכשרותו כשיגדל יע"ש ואינו ראיה דוודאי גם בעגל בן יומו לפי שיעור סלע בשור גדול לא מטריף בכל דהו רק בפחות מסלע כערך שליש או רביע סלע וא"כ י"ל שפיר כשנברא לא היה חסר כשיעור דמוקמינן בחזקת כשרות רק אח"כ כשנעשה שור גדול היה מתגדל והולך החסרון עד כסלע דזה דרך הטבע כשיתגדל האבר מתגדל ומתרחב ג"כ החסרון ועיין בת"ש שכתב דמה"ט אין ראיה מלידה דהחסרון פחות מכשיעור די"ל דבתולדתו

לא היה כשיעור ואחר כן נתרחב עד שישנו כשיעור והראנו פנים מסבירות לדברי האוסר והמתיר ויש לנו לנהוג כמ"ש בח"ס להחמיר בעוף המים וכבר הורה רבן של ישראל שממנו יצאה הוראה לעולם וכאשר כתב שבכמה קהילות קדושות נוהגין כן.

שוב ראיתי בספר כנפי יונה שגם הוא האריך וכתב ג"כ בפשיטות דהטעם בעוף המים משום דסוף הקרום לנקב ולא שייך רק בנשבר ולא אם ניקב מתחלת ברייתו ועיין בת"ש סי' כ"ט שכתב ג"כ דהרשב"א סבר כסברא זו לשיטתו דכל שניטל טריפה גם חסר וליכא חילוק בין נטולה לחסורה והקשה בפר"ח מתוס' בכורות דף מ' שכתבו דמתניתין דשמוטת ירך איירי ג"כ לר' מתנא דמטרף אף בלא עיכול ניבי' שנברא כך ומוכח דשאני נטולה מחסורה וכתב תחילה דבוקא דאטמא דשף מדוכתי לאו לנטולי דמי' כמ"ש בש"ס חולין דף נ"ד ורשב"א לא אמר כלל שלו רק בניטל ולא בפסוקה ושבורה וכבר הארכנו לעיל בזה ועוד תירץ דטעמא דרב מתנא דמטריף אף בלא עיכול ניבי' משום דסבר דסוף הניבי' להתעכל והיינו דוקא בלקותא שסופם אח"כ להתעכל גם ניבי' משא"כ בנברא כך לאו לקותא הוא ואין סוף כיבי' להתעכל משא"כ שאר נטולי דטרפות מחמת עצמן יע"ש.

חזינן דגם הת"ש סבר דיש חילוק בין טריפות מחמת עצמן או מחמת שסופו לינקב או לינטל דלא שייך בתחילת, ברייתה ודוק בדברי הת"ש בסי' מ"א דלא כתב דהרשב"א מטריף בניטל הכבד אף דתלוי' עדיין בסמפונות משום דסוף המרה לינטל מחמת הכבד דזה לא שייך בחסרון הכבד בתולדה כמ"ש בסי' כ"ט והרשב"א אוסר מה"ט גם בחסורה כבד אלא דכתב דטעמא דרשב"א כיון דאין המרה תלוי' רק בסמפונות מקרי כבר חסרה המרה דאין זה דבק טוב והוי כאלו מונחת ומוטלת בבטן הבהמה אבל סופו לינטל לא שייך בחסורה כיון דאינו לקותא וזה דלא כהבנת הפרמ"ג וח"ס בדברי הרשב"א ויש להביא ראיה דטעמא דרב מתנא דמטריף אף בלא עיכול ניבי' היינו משום דסוף הניבי' להתעכל ולא משום דשמוטת ירך בעצמו טריפה מהא דתוס' דף נ"ז ע"א בד"ה שמוטת ירך שכתבו דע"כ בעיכול כיבי' דאי בלא עיכול א"כ ר' יוחנן דמטריף בעוף וסבר אלו טרפות אתי למעוטי דרב מתנא א"כ בבהמה נמי טרפה מהא דתני לוי ולא חשיב ליה גבי יתר עליהן עוף וליכא מאן דפליג על לוי מדאקשינן לעיל מיניה על רב ושמואל יע"ש. ואגב.

ואגב אכתוב מה שיש לדקדק בדברי תוס' שהביאו ראיה דליכא דפליג על לוי מהא דלעיל דמקשה על רב ושמואל ולא הביאו הסוגי' במקומו דפריך על חזקיה דאמר אין ריאה לעוף אי דלא מטריף ביה והתני לוי וצ"ל בדוחק דתוס' רצה להקשות יותר דמשמע שם דלא פליגו על הא דאמר יתר עליהן עוף ולא על תחילת דבריו כל מה שמנו חכמים

בבהמה כנגדן בעוף ועל חזקיה לא פריך רק על תחילת דברי לוי כל מה דטריפה בבהמה ג"כ בעוף ודוחק והדרן לדברינו דתוס' כתבו דא"א לומר דבלא עיכול איירי בעוף מהא דלוי ומפני מה לא הביאו תוס' ראי' דאי בסוגי' כאן אזלי בלא עיכול ניבי' א"כ גם מאן דמכשיר שמוטת ירך בעוף י"ל ג"כ דוקא בלא עיכול ניבי' א"כ מאי מקשה רב אבא דאשכחי לרב ירמיה דבדיק בצומת הגידין והא אמר רב הונא שמוטת ירך כשרה וצריך לחלק בין שמוטה לחתוכה דהא בלא עיכול ניבי' אמרינן דלא לנטולי דמי' ומה"ט חולק ר"י על רב מתנא וגם ר"ל סבר דלא דמי לנטולה ממש וצריך למעט מאלו כשרות בהמה אבל דרב מתנא טריפה וא"כ בודאי לא דמי לחתוכה דניטל הצומות הגידין אלא האי בעיכול ניבי' איירי וכבר כתב הרשב"א לעיל בעיכול ניבי' דמי' לנטולה ממש ושפיר הקשה למה ליה למר כולי האי דהא שמוטת ירך כשר אף בעיכול נבי' דהוי כנטולה ממש אלא ע"כ סבר תוס' דאף אי אמרינן בעוף דטרפה אף בלא עיכול ניבי' היינו לא משום טרפות שמוטת ירך לחוד אלא משום דניבי' להתעכל בסוף ודוקא בעוף דחיותי' זוטר חיישינן דסוף להתעכל ניבי' ע"י שמוטה אבל בבהמה לא אמרינן דסוף להתעכל ומשו"ה מכשיר ר' יוחנן בבהמה ולא בעוף ורב אבא סבר איפכא דעדיף יותר עוף מבהמה אף דבהמה טריפה דסוף להתעכל כן אבל לא בעוף כמ"ש תוס' בד"ה למה ליה למר וכו' כמו שאמרינן באמת אי בעיכול ניבי' איירי הסוגי' דאף דכ"ע סברו בבהמה טריפה מ"מ בעוף סברו רב הונא ורב ירמיה דכשר לרב משום דעדיף עוף מבהמה כמ"ש הרשב"א דבהמה נשען על ירכה משא"כ עוף דיש לו אגפים לסמוך עליהן משו"ה צריך תוס' ע"כ להביא ראיה דסוגיא בעיכול איירי מהא דתני לוי אבל כל הטעם אם היינו מטריפים אף בלא עיכול ניבי' ולהני הגאונים דהביא הרשב"א והר"ן דסברו באמת דסוגי' זו בלא עיכול ניבי' ומחלקים בין בוקא דאטמא דשף מדוכתא ובין שמוטת ירך הטעם משום דסוף להתעכל ניבי' וכן סבר רב מתנא ומטריף בשמוטה לחוד משום דסוף להתעכל כיבי' ומשו"ה הקשה שפיר רב אבא לרב ירמיה כיון דעכ"פ סוף ניבי' להתעכל בעוף כמו בבהמה אלא דמ"מ כשר בעוף משום דלא נשען על ירכו ומה"ט אף בעיכול ניבי' נמי כשר א"כ כיון דהוי כניטול ממש לא יטריף נמי מחמת צומת הגידין ומוכח עכ"פ מדברי תוס' דאי היה אמרינן בעוף טרפה אף בלא עיכול ממש מ"מ צריכין אנו לומר דכל הטרפות דשמוטת עוף לא מחמת עצמו הוא אלא משום דסוף לעכל ניבי' ור' אבא היה סובר דאף דסופו לעכל מ"מ כשר דעוף אינו נשען על ירכו וכמ"ש הפוסקים בפשיטות דטעמא דרב מתנא משום דסבר דסופו להתעכל כיבי' ור"י סבר דהדרי בריא וא"כ קשה לפי מה שהוכיח הנוב"י מתוס' דמשו"ה לא אמר לוי נמי יתר עליהם עוף דנטרף בצ"ה

אף בחוט אחד משום דהטעם דסופו לפסוק כולן וזה גם בבהמה טרפה ומה"ט כתב דא"א לומר נמי דטעמא דעוף המים משום דסופו לנקוב הקרום א"כ קשה מאי מדייק' תוס' דע"כ בעיכול ניבי' אירי ר"י בעוף דאל"כ ניתני לוי נמי יתר עליהן עוף דטרפה אף בלא עיכול כיבי' דהא ע"כ הטעם משום דסוף ניבי' להתעכל ואי אתעכל ניבי' גם בבהמה טרפה וע"כ צ"ל כמו שכתבתי דכונת תוס' נמי דוקא בצוה"ג דנטרף ע"י צוה"ג כמו בבהמה אלא בעוף כשנפסק אחד סוף לפסוק כולן דלא אלימי כ"כ כמו בבהמה והכל באותו אבר וחד טרפות הוא אבל בעוף המים דיש עצם לבהמה ולעוף ובבהמה עצם זה לא מעלה ולא מוריד והכל תלויה במה שנתהוה בקרום ובעוף תלוי' בעצם ג"כ מה דליתא בבהמה כלל ושפיר שייך על זה יתר עליהן עוף וא"כ גם בשמוטת ירך כן הוא כיון דבהמה הכל תלוי' בעיכול כיבי' ושמוטת עצם לא מעלה ולא מוריד ובעוף תלוי' בעצם ג"כ שפיר הקשה תוס' דלתני לוי יתר עליהן עוף אלא דזה א"ש אי באמת בבהמה הכל תלוי' בעיכול ניבי' לחוד ושמוטת הירך לא מעלה ומוריד ולא שייך להטרפות כלל כמו עצם הגלגולת בבהמה אך אי בעיכול לחוד גם בבהמה כשר רק צריך להיות שניהם יחד שמוטת ירך וגם עיכול ניבי' ובעוף טריפה בשמותת ירך משום דסופו להתעכל א"כ דמי ממש להא דצומת הגידין.

והנה הרמ"א בסי' נ"ה כתב דעיכול ניבי' בלא שמוטת כשר והפר"ח שם חולק ואוסר אף בעיכול ניבי' לחוד ולפי דברינו יש ראיה מתוס' לדברי פר"ח דשמוטת ירך בבהמה לא שייך להטרפות רק עיקר הטרפות עיכול ניבי' לחוד ובאמת צ"ע קצת על הש"ע דבסי' מ"ד פסק דאם הגיע הלקותא בלובן הכולי' במקום החריץ לבד נמי טרפה והראב"ד בספר תמים דעים כתב מדקאמרו במערבא והוא שיגיע הלקותא עד מקום החריץ ולא נקט מקום החריץ לחוד משמע דבמקום חריץ לחוד לא מטרפה רק צריך להיות הלקותא בכליות נמי ובעיכול ניבי' נמי דייק המרדכי דינו דעיכול ניבי' לבד כשר משום דקאמר עד דעיכול כיבי' משמע דשניהם צריכי והפר"ח כתב דאינו ראיה דאי היה אומר דעיכול ניבי' לבד טריפה הוי קס"ד דגם שמוטה לבד טריפה וקמ"ל דשמוטה לבד כשרה עד דעיכול ניבי' אבל עיכול ניבי' לחוד י"ל באמת טרפה וכן כתב בסי' מ"ד לדחות כן ראיית התמים דעים להראב"ד דמשו"ה נקטו במערבא עד שמגיע למקום חריץ לאשמעינן אבל בכליות לחוד כשר וכיון דהמחבר פסק לעיל דחריץ לחוד טריפה ולא דייק הא דקאמרי במערבא עד וע"כ צ"ל כדחיות הפר"ח א"כ גם בעיכול ניבי' יש לנו לומר כן ועיין בבכור שור בחדושיו ותמוה שלא הביא מהא דכליות ועיין.

וראיתי להביא ראיה דלא קחשיב לוי ביתר עליהן עוף רק בטרפות אבר מחמת עצמו דאל"כ קשה דלחשוב נמי שמוטת היד דבהמה כשר ובעוף טרפה כדאמר רב א"כ יתר עליהן עוף שמוטת הגף דהא שמוטת יד בבהמה כשירה וצ"ל ע"כ כיון דטעמא משום נקובת הריאה לא קחשיב דגם בבהמה ניקב הריאה טרפה אלא דיש לדחות דבשמוטת הגף הטעם דכבר ניקבה הריאה ובהמה דיש לה כתף לא חיישינן לניקב ובנקובת הריאה שניהם שוים אבל מה שהוא טרפות חדש משום דסופו לנקוב כמו בעצם דעוף המים דכאב נקובת העצם יגרום אח"כ נקיבת הקרום בזה ודאי שייך יתר עליהן עוף שוב מצאתי במרדכי שהקשה ותירץ כן משום דבנקובת הריאה שניהם שווים והנאני ועוד י"ל דלא קחשיב לוי ביתר עליהן רק מה שהוא ודאי טרפה משא"כ טרפות מחמת ספק וכיון דקאמר רב דטרפה חיישינן שמא נקבה הריאה משמע דספק הוא ולא ודאי ומשו"ה לא שייך למתני ביתר עליהן דלאו טרפה ודאי הוא רק ספק אע"ג דלית ליה בדיקותא לרב ואולי סובר המרדכי דטעמא דרב דסבר דלא מהני בדיקה הוא משום דסבר דעכ"פ רוב שנקב הריאה ומשו"ה לא מהני בדיקה דאמרינן מכח הרוב דנסתם הנקב ורב ושמואל סברו דמהני בדיקה דלא הוי רק ספק ניקב הריאה ובזה יש לדחות נמי חד מהיתרים שכתב הפלתי בסי' ל' די"ל דגם בעוף המים יש ראיה מביצים ויב"ח דלוי לא אמר דהוי ודאי טרפה משום דסוף הקרום לינקב אלא ספק הוי משום דקרומו רך אולי אח"כ ינקוב הקרים וכיון דהוי ספק מהני שיהוי יב"ח וביצים ולפמ"ש א"א לומר כן דמה שהוא ספק טרפה בודאי לא חשיב לוי ועיין בנקודת הכסף סי' נ"ב על הט"ז סק"ה בסוף דבריו שכתב נמי די"ל דלא קחשוב לוי רק מה שהוא טרפות ברור ולא מה שהוא משום סופו לנקוב משו"ה אף דלגאונים נחמרו ריאה בבהמה טרפה ובעוף כשר וכן מראה כרתי געלב טרפה בבהמה ובעוף כשר מ"מ לא קשה עליהם מהא דלוי דכל מה שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף יע"ש.

ואציע לפניך מה שאמרתי דיש לדייק לכאורה בהא דהביא הש"ס הא דר"י ונחמיה חד בדיק בידא וחד בדיק במחטא מאן דבדיק בידא א"ל עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל א"ל מאן דבדיק במחטא למאן דבדיק בידא עד מתי אתה מאכיל טרפות לישראל וראיתי בחדושי אבא מאוה"ג זצ"ל שתמה מאד דתחילה אמר מאן דבדיק בידא למאן דבדיק במחטא עד מתי אתה מכלה וכו' ואח"כ אמר ליה עד מתי אתה מאכיל טרפות דאם לדעתו מאכיל טרפות מיד כשהיה רואה דבדק ביד היה לו לומר שהוא מאכיל טרפות להצילו מאיסור ומכשול אחרים ואיך שתיק ליה עד דאמר לי' אתה מכלה ממון דהא אכילת איסור חמור מכילוי ממון ויש לומר ולתרץ לפי מה שהרגיש במהר"ם שיף

על הא דאמר זעירי דאין בדיקה לחולדה מפני ששינה דקות ועקומות דאין יכול לפחות העצם הגלגולת כמו מ"ד דבמסמר דא"כ ודאי יקרע הקרום יע"ש וא"כ יש לומר דמאן דבדק בידא באמת היה עושה כן דהיה חותך העצם ובודק בקרום ואין העצם מפסיק עוד וממילא ליכא מאכיל טרפות דלא שייך עוד שינה עקומות והעצם מפסיק כמ"ש רש"י אלא משום דאמר למאן דבדיק במחטא עד מתי אתה מכלה ממון ואי גם הוא היה חותך ופוחת העצם בודאי גם בזה שייך מכלה ממון דיקרע הקרום ע"י חתיכת העצם כמש"כ במהר"ם שיף וע"כ באמת לא היה חותך העצם ומשו"ה שאמר ליה דהוא מכלה ממון וממילא שפיר השיב לו אח"כ כיון דמוכח מדבריך דאין אתה חותך העצם עד מתי אתה מאכיל טרפות דהא שינה עקומות והעצם סותם וא"ש.

והפלתי כתב דצ"ל ע"כ מאן דבדק בידא שהיה חותך העצם דאל"כ הא שיניה עקומות ולא יחלקו במציאות שיני החולדה אם הם עקומות או לא יע"ש וצ"ל דליכא בזה משום מכלה ממון דלא כמהר"ם שיף משום דבודאי היה בקיאים לחתוך העצם מבלי לנגוע ולנקוב הקרום וביותר מזה מצינו בש"ס דף נ"ד ע"א רב פפה בר אבא רישבא מחו בכוליא וקטלי וכתב רש"י מכין בחץ מלמעלה ומכוונים שאין החץ נכנס ויורדת למטה מהכליות לחלל וכ"ש שהיו יכולין לזהור לחתוך העצם ולא לנגוע בהקרום כלל משא"כ בבדיקת מסמר ומחט שצריך להיות חד ועוקץ כדי שירגיש בהנקב וצריך לנגוע בהקרום עצמו ולראות אם יחגור בקרום בודאי יש חשש קרום שינקוב הקרום ע"י המחט ונ"ל ליישב גם לפי דברי הפלתי בשנקדים דתוס' כתבו דר"י סבר אף במסמר דליכא משום מכלה ממונן של ישראל וגם על זה קשה וכי יחלקו במציאות וגם משמע הא דבדק במסמר מודה דאיכא משום מכלה אלא דא"ל דא"א בכל זאת בבדיקה אחרת משום דבידא הוא מאכיל טרפות אבל ר"י דסבר דגם בידא מהני וע"כ דסבר דלא שייך מאכיל נבילות בבדיקת ידא א"כ למה בדיק ג"כ במסמר דלא יחלוק במציאות ונ"ל דיש לומר דטעמא דר"י דבדק אף במסמר משום דגם בבדיקת יד שייך מכלה ממון דהנה רש"י כתב על הא דאם מבצבץ טרפה משום ניקב הקרום משמע דסבר רש"י דלא הוי ודאי טרפה אף דמבצבץ והיינו משום דסבר רש"י לפי מה דמסקינן דאי עילאי אינקב אף תתאה דרכיך מפקע פקע גם למ"ד עד דאינקב תתאי יש לומר כן דמפקע פקע התתאה דלא יחלקו במציאות או פקע ע"י דרכיך או לא ושפיר כתב רש"י דהוי רק ספק טרפה דהא דאף דמבצבץ דלמא לא אינקב רק עילאי ותתאי מפקע פקע והפלתי כתב דע"כ מ"ד אף תתאי לא סבר דרכיך ופקע דא"כ מאי אמר למאן דבדיק במחטא אתה מכלה ממון דהא גם הוא מכלה ממון דלמא לא היה ניקב תתאי ופקע חגב דוחקיה ורוככי' ולדידי לא קשה די"ל

באמת מאן דאמר למאן דבדיק במסמר שהוא מכלה סבר באמת כמ"ד עילאי בלא תתאי טרפה וממילא ליכא מכלה ממון דהא בעילאי לחוד טריפה ואי לא נקבו שניהם בודאי לא שייך מפקע פקע דרק בתחתון דרכיך אמרינן כן וא"כ י"ל ר"י דבדק אף במסמר סבר דגם בידא שייך מכלה משום שמא לא ניקב תתאי ואגב דרכיך פקע ע"י בדיקה וליכא חילוק בין ידא למסמר דבשניהם שייך מכלה ממון משו"ה בדק בשניהם ביד ובמסמר ולפי דברינו אלו יש לישב תמיהת אבא מאוה"ג ז"ל די"ל מאן דבדק במסמר סבר דבידא הוי מאכיל טרפות לא משום דשיני חולדה עקומות די"ל כמ"ש הפלתי שהיה חותך העצם אלא אף שהיה חותך העצם מ"מ סבר הא דאמרינן אגב רוככי' מפקע פקע לאו ודאי הוא ואין לסמוך על זה להתיר טרפות רק ספק הוא משו"ה אמר אתה מאכיל טרפות אף אם היה חותך העצם אלא זה ניחא אי אמרינן דעילאי לחוד טריפה שפיר יש חשש דלמא לא יפקע קרום תתאי אגב רוככיה אבל אי אמרינן דתרתי בעינן עילאי ותתאי בודאי אין שייך מאכיל טרפות רק אדרבה מכלה ממון הוא דלמא לא נקבו שניהם וע"י הבדיקה שדוחק באצבעו יפקע התחתון וא"כ מיד לא היה יכול לומר אתה מאכיל טריפות די"ל אי משום ששיני חולדה עקומות שהיה חותך העצם ואי משום דלמא לא יפקע התחתון ועילאי אינקב דלמא סבר מאן דבדיק בידא עד שינקבו שניהם אלא דא"כ דסבר עד שינקבו שניהם הדרי הקושיא דגם אתה מכלה ממון של ישראל וע"כ מוכח מדאמר למאן דבדק במסמר אתה מכלה דבבדיקת ידא לא שייך מכלה ומוכח ממילא דסבר קרמא עילאי לחוד טרפה א"כ קשה עליך אתה מאכיל טרפות אבל מקודם דאמר ליה, אתה מכלה לא היה יכול להקשות אתא מאכיל טרפות דלמא סבר קרמא עילאי ותתאי וא"ש נכון ע"ד פלפול ואסתגר בזה חותם בברכה רבך חפץ בהצלחתך. פה פ"ב יום ד' לסדר וארא תר"נ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יז

שלום וברכה לכבוד הרב המופלג הוותיק בע"פ מורג חרוץ ערוגת הבושם כש"ת מו"ה עמרם יעקב הכהן נ"י רב דק"ק לעוועניץ יע"א.

קבלתי מכתבו וגם ההמסס ובה"כ אשר שדר לן לראות בעין השאלה יען כי השוחט במקומו מפקפק על הוראתו ואיזה אנשים במקומו מזדנזין עי"ז ורצים אחר הקטטה ורע עלי המעשה כי הוצרך מע"כ לכך ויש לקנוס השוחט אשר החציף נגד הרב לפקפק על הוראתו כי אין לשוחט לדבר מאומה במה שנוגע לשאלת חכם כי אין להם רק במה שנכתב לפניהם לחק ולא יעבור בספרים של שחיטות ובדיקות וחוץ מזה הכל אצליהם שאלות חכם ואין להם רשות להורות ולדון כלל וראוי לקנסו על זה אם לא ירצה למחול

על זה כבודו והנדון הוא כי יש על הבה"כ כפתור יבלת גדולה ונמצא ג"כ מסמר בפרש והשוחט אמר שלא בדק אחר הסרכת אם נסרך ביה"כ לחצר הכבד והקצב לאחר שבא הבשר במקולין שלו בא ואמר שמצא סירכא בבה"כ.

והנה בגוף הדין אם. נסרך הבה"כ בחצר הכבד ונמצא מחט כבר הלכו בו נמושות בספרן של גדולי אחרונים לפרש דברי הרמ"א בסי' מ"א אם דוקא בתחוב בו טרפה או אפילו בנמצא וראש המדברים בשו"ת צ"צ ופר"ח מסכים עמו להתיר בנמצא על הפרש וכבר תפסו עליי בשו"ת פנים מאירות ובבאר יעקב ועוד תשובות וראיתי אריכות גדול בזה בשו"ת מאמר מרדכי מסי' כ"ב עד סי' ל"ג כמה גאונים גדולים במדינת אשכנז זה אוסר וזה מתיר בנמצא על הפרש מזה נשתרבב המנהג גם כן בקהילות מהם מתירים בנמצא ומהם אוסרים ופה מחמירים עיין בח"ס יו"ד סי' ל"ג וסי' מ"ה ויש קצת לעיין שכתב בתשובה מ"ה ביש מחט תחוב אף שלא כנגד הסירכא לית דין ולית דיין להכשיר אבל בנמצא תחוב אפילו ,,בפלידרליך'' של בה"כ אף שדעתו נוטה להטריף מ"מ אין למנוע במקום שנוהגים להתיר ובאמת מכל הפוסקים משמע שיותר יש להטריף בנמצא מתחוב שלא כנגד הסירכא כי טעם של צ"צ שעיקר דבריו בנוים בנמצא כשר דא"כ יהיה תחוב בצד אחר יותר טוב מנמצא דהא בתחוב צריך להיות נגד קורט הדם דוקא כמבואר בב"י סי' מ"ח ובש"ע שם ובנמצא יהיה אסור ומה"ט מקיל ג"כ בנוב"י בנמצא ועיין בדגול מרבבה סי' מ"ח וע"ז השיבו הפמ"א ובאר יעקב ועוד פוסקים דנמצא באמת גרוע מתחוב שלא כנגד הסרכא משום דבתחוב צריכין לומר שיצא ממקום שיש הסרכא ונתחב אח"כ למקום אחר זה לא אמרינן להחזיק המחט ממקום למקום משא"כ בנמצא וכבר הרעש בזה בדגול מרבבה ומשמע מדבריהם שבתחוב שלא כנגד הסרכא באמת מותר רק בנמצא יש להחמיר ומדברי קדוש זקני זצ"ל נראה שאוסר בודאי בתחוב שלא כנגד הסרכא ומניח המנהג להתיר בנמצא ולקיים דבריו הקדושים צריכים לומר כי באמת כתב הפר"ח דאף אם יש לצדד להקל אף בושט בנמצא קוץ וקורט דם בחוץ עיין בש"ך ל"ג מ"מ בהמסס ובה"כ מאחר שהעיד הרמ"א שיש לבדוק בנסרכא לטרפש בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט וכבר העידו כל האחרונים שאחד מן האלף שלא יהיה כן א"כ זה הוכחה שמחמת המחט בא הסרכא וחמור מקורט דה מבחוץ ומה"ט גם בתחוב יש להחמיר אף שלא כנגד הסירכא דהא הרוב מעיד על הנקב ע"י המחט ופעמים נמצא שביל בבה"כ שניכר שמן המחט הוא וגם יכול להיות שנקוב המחט בשפוע בבה"כ מנקב לנקב עד הסירכא ע"כ בתחוב שיש ריעותא לפנינו ויכול להיות שהלך ונקוב המחט בשיפוע ע"כ אין להכשיר בסרכא משא"כ בנמצא דאין ריעותא של נקובה

לפנינו יש להכשיר במקומות המתירין וזה החומרא לתלות שנקוב בשיפוע אמרינן דוקא בסרכא משא"כ קורט דם כן הוא סברת זקני זצ"ל להכריע וכן מצאתי בספר פרי תבואה שמצדד ג"כ להחמיר בתחוב אף שלא כנגד הסרכא אבל הוא מחמיר ג"כ בנמצא.

והייתי נסתפק אם לא נסרכא לחצר הכבד רק נמצא על בה"כ סרכא תלוי' ונמצא מחט תחוב מה דינו לפי מה שכתב הרא"ש דסרכא תלוי' כשר אף לשיטות הסוברים דאין סרכא בלא נקב משום דאי מחמת נקב קאתי היתה נסרכת למקום אחר א"כ יש הוכחה דודאי לא נקב המחט לחוץ דא"כ היתה נסרכת למקום אחר ויש לנו הוכחה להיפך והרמ"א וכל הפוסקים לא דברו רק בסרכא דבוקה ולא בתלויה ולפענ"ד נראה להחמיר גם בתלוי' דהא לכמה פוסקים לשיטת רש"י כמו שכתב הר"ן סרכא תלויה טרפה וכן כתב הרשב"א דלשיטות דאין סרכא בלא נקב לא ידע טעם בין דבוקה לתלויה ולהרמב"ם עכ"פ צריך בדיקה ובתרתי לריעותא בסרכא תלוי' יוצאה מהבועה טרפה וכן ביש מכה בדופן נגד הסרכא תלוי' כמבואר כל זה בסי' ל"ט וכבר העיר הפרי תואר למה יהיה טרפה דהא אם היה נקב צריך להיות דבוק במקום אחר להרא"ש וכתב כיון דיש ריעותא תלינן שכבר היה נדבק ונתפרק משם א"כ ה"נ במחט י"ל כיון דהמחט ריעותא לפנינו תלינן שכבר היה נסרכא למק"א ונתפרק משם אבל מ"מ נ"ל כה"ג יש להקל בלא בדק דהא בשו"ת חוט השני מקיל אף בסרכא דבוקה אם לא בדק ואף שפמ"א מחמיר וכן הנוב"י כתב שצריך עכ"פ בדיקה מ"מ זה דוקא בדבוקה שבלא"ה יש אוסרים בסרכא אף בשאר איברים משום דבשאר איברים לכ"ע אין סרכא בלא נקב כמש"כ בתה"ד וביש"ש ואף לדידן דמכשירין מ"מ ביש ריעותא בלא"ה שתחוב מחט יש להחמיר שהסרכא מורה על הנקב ע"י מחט וגם הטעם משום דרוב פעמים אם נסרכא ממש נמצא מחט בכרס כעדות הרמ"א ומה"ט יש לאסור אף בלא בדק אבל בסרכא תלויה דלא נמצא כן רוב פעמים בלא בדק יש להקל וכן בנמצא יש להקל לעת הצורך אף במקומות שנוהגין איסור בסרכא די"ל דלא נהגו חומרא רק בסרכא מטעמא דפנים מאירות כיון דנמצא כן על הרוב אין לך עדות יותר מרוב אך בשאר ריעותא כמו יבלת או סרכא תלוי' כה"ג לא החמירו על עצמן ואף שהת"ש סוף סי' ל"ט כתב דבכל ריעותא בסירכא ובועא צריך בדיקה ויש להחמיר בלא בדיקה מ"מ בסרכא תלוי' יש להקל דהא אף בריאה פסק בש"ע ל"ט דאין צריך בדיקה דאף דהט"ז והת"ש כתבו לבדוק מ"מ זה דוקא בריאה אבל בשאר איברים בודאי יש להקל בסרכא תלויה ועיין בפ"ת שמקיל ג"כ בסרכא דעוברת ע"י משמוש ומיעוך בשאר איברים בלא בדק אף דבריאה החמיר הת"ש בלי בדיקה אף בעוברת ע"י משמוש מ"מ בשאר איברים יש להקל וכ"ש בסירכא תלויה דיש להקל ועיין בפרמ"ג

סי' מ"ב במשבצות א' שמקיל ג"כ בשאר ריעותות בלא בדק ויש להקל ג"כ בסרכא תלוי' דיש לנו הוכחה ג"כ מדלא נסרכא למק"א אבל בתחוב אין להקל כלל לדעתי אם הוא נגד הסרכא עכ"פ ובנדון שלפנינו דנמצא כפתור מבחוץ דהוי כקורט דם עיין בפרמ"ג סי' מ"ח במשבצות סק"א בשם שער אפרים דיבלת הוי סי' דניקב אלא דנמצא המסמר על הפרש וכבר כתבתי דאף המחמירין בנמצא זה דוקא בנסרכא הבה"כ משום דיש לנו עדות דניקב ע"י המחט ומזה בא הסרכא משום דהרוב מעיד עליו משא"כ בשאר ריעותות אם בדק הבשר תחתיו וראה שהבשר יפה ושלם ואין שביל ניכר בבה"כ וכ"ש בנתחב במקום אחר רחוק מהכפתור דיש להקל דלא גרע מקורט דם ורק בסרכא מחמיר הח"ס מטעמא שכתב שם כי הנסיון הוא עד נאמן יותר מכ' הסברות אבל מאחר שהקצב אומר שמצא ג"כ סרכות בבה"כ בודאי אין לנו מקום להקל ואין כאן הכחשה כי השוחט אמר שלא בדק אחר הסרכא אף שבקל כשחותכין חצר הכבד ובדק הריאה נרגשים הסרכות מ"מ יכול להיות שלא הרגיש כי לא היה עליו מלתא דרמיא ובודאי יש להזהיר השוחט ע"ז ג"כ כי שכיח סרכות בבהמות המפוטמים בבה"כ ג"כ וכיון דפוגע בחצר הכבד תחילה הוי קצת כמעלים עין מן האיסור וכיון דנמצא ג"כ כפתור יש לחוש שהיתה הסירכא בכפתור והקצב לא השגיח על זה וכה"ג אפילו במקומות שמקילין בנמצא אף בהפ"מ יש להחמיר ועיין בח"ס סי' ל"ג ושפיר הורה מע"כ להחמיר ולהשוחט יש לגעור ולהזהירו שיהיה זהיר וחרד יותר באומנתו ולהתרות אותו, ולא כתבתי רק מה שנוגע לעיקר הדין וסמכתי על מי שבקי בטרפות שלא לציין כל המקומות והנני הטרוד מאוד פ"ב חדש אדר שני תרמ"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יח

שלום לכבוד ש"ב הרבני המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ ברק השנון כש"ת מו"ה יוסף לעהמאן נ"י כעת במרחץ וועמלוי יע"א.

אחדש"ה מכתבך קבלתי פה ויען כי אני טרוד לעסוק ברפואות על פי פקודת הרופאים ע"כ קשה לי לעיין ולהאריך בכל זאת לכבודך פניתי מעט זמן לשום עיני על דבריך שהצעת בשולי מכתבך ותמהת על דברי מהרש"א בחולין דף כ"ח שהקשה על הא דתירץ תוס' על קושית הר' אלחנן לריב"א דיש לנקב בדיקה מבחוץ צ"ל הא דמקשה הש"ס לר"מ האיך אכיל בשרא היינו משום דא"א לבדוק תחילה משום דיש חולי שיאדים כמו דרוסה ותמה המהרש"א למה לא מתרץ תוס' דחיישינן לדרוסה עצמה ועיין בראש יוסף שם ובסוגי' דרוב שהאריך לפרש כונת מהרש"א אע"ג דבדרוסה ממש יש חזקת הגוף שלא נדרסה ובחזקה ורוב גם ר"מ לא חייש מ"מ כונתו לפי מה שכתב הט"ז דטיפת האם

מזיק ג"כ לולד וממילא ליכא חזקת הגוף לולד שלא נדרס יע"ש ותמהת דהא בלא"ה א"א לומר מצד דרוסה דהא אי שמרה מדרוסה א"א לחוש שנדרסה ואף אי החשש מצד האם דהא לזה מהני י"ב חודש וידעינן ע"כ שלא נדרסה וחזקה שלא נתבררה לא הוי אצל הולד דהא שמרה שלא יבוא הדורס וממילא הוי חזקה שנתבררה אצל הולד וחזקת הגוף ממש ורוב ומשו"ה צ"ל תוס' משום חולי שיאדים כמו דרוסה וזה לא נתברר אלו דבריך ויפה דברת.

ויש לישב קצת דברי מהרש"א לפי מה שכבר העיר בפלת בסי' ל"ג בסופו על דברי הט"ז שיצא בכח דהיתרא באוזת שמלעיטים דבחולה אף ששלטה ג"כ במקצת החיצון לא חיישינן ולא כמשמעות תוס' דיש בדיקה בחיצון רק אם נראה שלא שלטה חולי כלל בחיצון ועיין בפלתי שכתב דאי ע"י חולי יש היכר א"כ גם לרש"י קשה מאי פריך איך אכיל בשרא ר"מ והא היה יכול לשמור שלא תאכל קוצים וממילא אין לחוש ויכול לבדוק גם לרש"י בחוץ ודברי פלתי שהוכיח דע"כ גם משום חשש חולי חיישינן מגומגמים כמובן למעיין בדבריו וגם דבריו בס"ק י"א מה שמפלפל בדברי הריב"א מחשש הבריא ונרפא והביא הא דמקשה לר"מ האיך אכיל בשרא דמקשה רב כהנא לשיטתו אין לו מובן דהא לר"מ דחייש למיעוטא בודאי גם לספק דרוסה חיישינן יע"ש וי"ל דמהרש"א סבר באמת מדמקשה תוס' לריב"א והא גם לרש"י קשה מאי מקשה דלמא שמר הבהמה שלא תאכל קוצים וע"כ דנראה לתוס' לדוחק שלא אכל ר"מ בשרא רק כה"ג ששמר אותה וסגר אותה שלא תאכל דבר שאין בו קוץ וא"כ גם מדרוסה קשה דדוחק שלא אכל בשרא רק כשסגר הבהמה שלא יבוא עליה הדורס. ולכאורה י"ל דמה"ט לא חיישינן לדרוסה ממש משום דהוי מיעוט' דתליא במעשה וכה"ג גם ר"מ לא חייש ובאמת צ"ע על הא דדייק מהא דמכה אביו ואמו דלמא לאו אבוה הוא לפי מה שכתבו תוס' ר"פ בתרא דיבמות בד"ה ר"מ וכו' דרוב נשים מתעברות ויולדות לא הוי רובא דתליא במעשה משום דממילא הוא בא שאדם נזקק לאשתו אבל ביאת זנות שפיר הוי תליא במעשה וא"כ מה"ט אמרינן רוב בעילות אחר הבעל אבל היכי דגם המיעוט לא תליא במעשה מנ"ל דאזלינן בתר רוב וצ"ל או דרב מרי דדייק ממכה אביו ואמו סבר כרבא בבכורות דלא מחלק בין תלוי' במעשה או לא או הא דמחלקינן בין רוב לרוב זה דוקא לאחר שאזלינן בתר רוב אבל אי חיישינן למיעוט גם היכא דהמיעוט תליא במעשה חיישינן למיעוט אלא שי"ל לפי מה שכבר העיר בראש יוסף בסוגיא דרוב די"ל הא דלא אזלינן בתר רוב דתליא במעשה זה דוקא מדרבנן אבל מה"ת אין חילוק וא"כ שפיר יליף רב מרי דאזלינן מה"ת בתר רוב ואי משום דהמיעוט תליא במעשה מה"ת ליכא חילוק אבל לר"מ דכתב

תוס' דלא חייש למיעוט רק מדרבנן ומש"ה לא מקשה לר"מ מבשר תאוה רק מפסח וקדשים וא"כ שפיר י"ל הא דחייש מדרבנן למיעוט זה דוקא אם הרוב וגם המיעוט לא תליא במעשה או שניהם תליא במעשה אבל אי הרוב לא תליא במעשה והמיעוט תליא במעשא גם ר"מ לא מחמיר מדרבנן לחוש למיעוטא וא"כ לא יכול תוס' לומר דקושי' הש"ס האיך אכיל בשרא הוי משום דרוסה ממש כיון דתליא. במעשה מנ"ל להקשות לר"מ דלמא כה"ג לא חייש ועיין.

ואיידי דאיירי אכתוב לך מה שאמרתי לחדודי לפרש הא דקאמר הש"ס דף מ"ג ע"ב ורבה נמי לחדודי דאביי הוא דבעי וצ"ל מה חידוד יש בזה והלא לא זכר רק מה ששמע מרבו דושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים וגם לישב הדקדוק דלא קאמר אביי רק ושט אין לו בדיקה אלא מבפנים ולא נקט תחילת דבריו של רבה דושט אין לו בדיקה מבחוץ וזה שנים רבות שאמרתי בזה ולאחר שיצא לאור עולם תורת אבא בכ"ס מצאתיו ביו"ד סי' כ"א אות י"ב ונהניתי שכונתי לדעתו הגדולה.

ואמרתי עוד לפרש על שני אופנים ובפשוט י"ל דלכאורה יש להקשות לפי מה שהעלה הרא"ש בתירץ הראשון הא דמהני בדיקת פנים בדרוסה ולא חיישינן דלמא הדרוסה עוד מבחוץ היינו משום דהקילו בספק דרוסה ובת"ש מסביר משום דבלא"ה רוב הוא דאין הדרוסה שולט בסימנים משום דקשין אצל דרוסה וגם ספק דרוסה הוא ומשום הכי לא חיישינן ולפ"ז יש להקשות מאי קאמר אביי והא מר הוא דאמר ושט אין לו בדיקה אלא וכו' לפי מה שכבר כתב בראש יוסף ופלתי הא דאמר למאי נ"מ לספק דרוסה לאו דברי רבה היא רק סתם גמרא קאמר הנ"מ וא"כ מנ"ל לאביי להקשות דלמא דוקא בודאי דרוסה אין לושט בדיקה מבחוץ אבל בספק דרוסה דהוי בלא"ה ספק וגם רוב דאין דרוסה מזיק לסימנים כה"ג עכ"פ סמכינן ודי בבדיקת חוץ ולא צריך לברר ולבדוק אף מבפנים ומעשה דאתי קמיה דרבה הוי בספק דרוסה ומשו"ה בדק בחוץ אלא לפי מה שכתב הרא"ש א"ש דהא לתירץ זה בודאי דרוסה באמת לא מהני אף בדיקת פנים ואי על ודאי דרוסה קאמר רבה דאין לו בדיקה מבחוץ האיך קאמר אלא מבפנים דהא לא מהני בדיקת פנים דלמא עדיין הארס מבחוץ וע"כ בספק דרוסה קאמר רבה דינו דאין לו בדיקה מבחוץ ושפיר מקשה אביי וזה מוכח מדקאמר רבה ''אלא מבפנים,, משמע דמהני בדיקה עכ"פ מבפנים וע"כ בספק דרוסה קאי אבל אי לא הוי אמר רק אין לו בדיקה מבחוץ שפיר היה יכול לומר דרבה לא קאי רק לודאי דרוסה ומדאין לו בדיקה מבחוץ ממילא גם מבפנים לא מהני וזה היה מדייק אביי בקושיתו דהא מר הוא דאמר דאין לו בדיקה אלא מבפנים וע"כ בספק דרוסה קאי והא דאין לו בדיקה מבחוץ אף

בספק דרוסה אמר ושפיר מקשה דמר הוא דאמר אין לו בדיקה אלא מבפנים והאיך בדק מבחוץ אף אי ספק דרוסה הוי וזה הוי חדודו דאביי אי ידע לדייק בדברי רבה וא"ש.

ועוד אמרתי על דרך זה לפי מה שכתב הר"ן לתרץ על קושיי תוס' דף כ"ח לרש"י דסבר דגם לענין נקב אין לושט בדיקה מבחוץ אמאי קאמר נ"מ לספק דרוסה ולא לספק נקב ותירץ דרבותא קמ"ל דלא מיבעי נקב דהוא קטן ובקל יכול לכנוס בו טיפת דם לסתום הנקב בודאי אין לו בדיקה אלא אפילו דרוסה שהוא רחב הו"א דיש בדיקה מבחוץ קמ"ל דאף לענין דרוסה אין לו בדיקה מבחוץ יע"ש.

ולפי"ז יש להקשות מנ"ל באמת לומר לרבה דנ"מ לספק דרוסה כיון דסתם גמרא קאמר הנ"מ דלמא רבה לא קאמר רק לענין נקב אבל לא בדרוסה ומנ"ל לאביי להקשות והא מר הוא דאמר דלמא לענין נקב אמר אבל לא בדרוסה דרחב ויש לישב בדברי הפלתי דדייק מדברי רבה עצמו מדקאמר אלא מבפנים ומאי קמ"ל אי בנקב קאי דפשיטא דיש בדיקה ובפנים וע"כ דקמ"ל דהו"א כרא"ש מדלא מהני בדיקת חוץ ממילא חיישינן דלמא הארס מבחוץ עדיין ולא מהני גם מבפנים וחידוש זה קאמר דאפ"ה יש לו בדיקה מבפנים דלא חיישינן בדרוסה דלמא במקום דרוסה קשחיט כשיטת רש"י ומישב בזה קושית תוס' דלא קאמר נ"מ לענין נקב דמדבריו של רבה מוכח דלענין דרוסה אמר עיקר דינו יע"ש וא"כ א"ש דקאמר הש"ס דנ"מ לספק דרוסה דאף בדרוסה מוכח מדברי רבה דאין לו בדיקה וכ"ש בנקב וא"ש דמקשה אביי רק מהא דאין לו בדיקה אלא מבפנים דמזה מוכח דגם אצל דרוסה אמר דאין לו בדיקה אבל מהא דושט אין לו בדיקה מבחוץ היה אפשר לומר באמת דוקא לענין נקב וכסברת הר"ן וזה הוא חדודי דאביי אם יבין מתוך דבריו דגם לענין דרוסה אמר דאין לו בדיקה וא"ש ועוד יש להאריך ולא כתבתי לך רק מה שנוגע לחדודי ושלום לך מנאי ש"ב פה מרחץ מאריענבאד תרמ"ח לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה יט

שלום וברכה לתלמידי הרב המופלג בתורה מורג חרוץ וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה משה לינק רב בקהל נעמעש סאלאק והגליל יע"א:

אחדש"ה קבלתי מכתבך וגם התנצלותו ונאמנים לי דבריך ומה ששאלת ממני אודות מה שמצא באיזה כפרים בגליל שלו כי הני טבחי נוחרים תיישים כדי למכור הבשר לנכרים ולאחר שהוכיח אותם על ככה עכו ואמרו יוען כי אין השוחט באתרם ואם ישלחו אחריו להוליכו על עגלה ולשלם לו שכר טרחא יעלה הוצאות יתר מהריוח ורק בזאת יאותו אם יתן מע"כ רשות להעופות שוחט לשחוט דקות ולא לבדוק אחר הריאה ובשביל הוצאות

מעט שצריכין לשלם להשוחט שכר טרחא לא שבקי' היתרא ומע"כ לבו נקפו להתיר להם יען כי ראה מה שכתב בתשובות חו"י סי' קע"ח שנשאל כעין זה ולא רצה להתיר לשחוט אפילו לשוחט שבקי בשחיטה ובדיקות גסות רק שלא נטל עוד קבלה וכתב שטוב יותר לנחור ע"י נכרי ולמכור לנכרים.

והנה לפי דעתי פשוט יותר מביעי בכותחא דח"ו לא התיר הח"י לנחור ע"י נכרי וימכור אותם לנכרים והעסק והריווח של ישראל דכה"ג בודאי לא התיר מלבד דפסקינן דאף בשאר איסורין יש אמירה לנכרי לחומרא בכה"ג דתליא באיסור סחורה לא שייך כלל אי יש שליחות לנכרי או אמירה לנכרי וכמ"ש בח"ס חלק שישי סי' כ"ד שסיים לאחר שפילפל בדיני אמירה לנכרי בשאר איסורים בסוף התשובה אך לפע"ד מה יושיענו כל זה בסחורה דנבילות וטריפות דאסרי' רחמנא שלא יהיה ישראל עוסק בהם או חכמים אסרוה א"כ מה לי מכירה או מתנה או עשיות שליחות או שותפות הכל הוא בכלל עשיות סחורה והאמירה לנכרי גופי' הוא סחורה ועסק ואסור וזה פשוט וברור בלי ספק ואין כאן מקום לאמירה לנכרי כלל יע"ש ודבריו הקדושים קלורין לעינים והאמת אתו והחו"י שם לא התיר רק באופן שיש היתר גמור בלי קבלת ריוח לישראל מהתישים ואין לישראל שייכות בו וכמו שמבואר בח"ס יו"ד בכמה תשובות דרך ההיתר אבל בדרך סחורה בודאי לא התיר החו"י בשביל שלא להיות נראה כדבר זר אם ישחוט השוחט בלי נטילת קבלה דמה דבר זר ומראית עין וחששות רחוקות אצל איסור סחורה דלרוב הפוסקים הוא מה"ת ובנידון דידן שעושים הקצבים איסור גמור שנוחרים בעצמם ואפילו לא ע"י נכרים ועיקר כוונתם רק בשביל למכור הבשר ולא בשביל העור דשווי' טפי וכנידון דט"ז וכה"ג גם הט"ז מודה דאסור בפרט שכל האחרונים הסכימו למ"ב נגד הט"ז ודחו ראיותיו וא"כ יותר טוב אם ישחוט העופות שוחט שלהם מאחר שבקי בשחיטה ופגימות ורק לא למד דיני בדיקות בהמה בודאי אין בו חשש משום אסור סחורה דהא כל בדיקת הריאה הוא רק חומרות הגאונים ואפילו איסור דרבנן ליכא ורוב טרפות הריאה שלנו הוא רק מצד חומרות,

ועיין בשאגת ארי' הל' יו"ט סי' ס"ד שחקר לענין שחיטה ביו"ט מאחר דשכיחי טריפות בריאה ואפילו ליקח טריפה מטבח שנזדמן לו הקילו משום דרוב טרפות המה בריאה מחמת סירכות וכ"ש שיש להתיר בלי בדיקה כלל לסחור בהם וכדי לצאת ידי פסק החו"י מלבד מה שכתבתי שהוא איירי באופן שהטבח יעשה אותו בדרך היתר ג"כ י"ל דיותר יש חשש תקלה אם ישחוט שוחט דבקי בשחיטה ובדיקות ורק שלא נטל קבלה דזה לא משמע לאינשי איסורא כ"כ ושפיר יש לחוש שיקילו לאכול משחיטתו אבל

כגון זה שישחוט מי שלא למד כלל דיני בדיקה ולא שחט כל ימיו רק עופות וזה ידוע ושכיח בכל מקומות אין חשש תקלה כ"כ כמו שלא חסר לו רק הקבלה וטוב להזהיר על הטבח שלא יהיה מקילין בו לבדוק בעצמם ויזהיר ג"כ על השוחט שלא יבדוק כלל ואם יעלה בידו שיעשה הטבח ע"ד היתר גמור כמו שכתוב בח"ס שם למכור הבהמות לנכרי במכירה גמורה בכסף ומשיכה והגוי מה שירצה יעשה אע"ג שיודע שהגוי ינחור וימכרנו לנכרים בשלו הוא עושה והישראל יכול למכור לו ביותר וביוקר באופן שלא יהיה לו כל הריוח וכתב שם וזה נ"ל יותר נכון מכל מה שנאמר בזה ומהיות טוב כדי לצאת ג"כ לדברי חו"י כנראין פשטן של הדברים ולא נצטרך לחלוקים אבל קשה להאמין שיעשו כן מאחר שנוחרים בעצמם ע"כ כדי להציל אותם מאיסור דאורייתא לדעתי המיקל לא הפסיד בפרט באזהרה להטבח והשוחט ואם לא ישמעו לדבריו יעבור אותם מאומנתם וה' יצילנו משגיאות וכחכמתו יעשה הכ"ד רבו החותם בברכת כל טוב ויהא רעוא דתירים ראשו בכבוד ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כ

שלום וכ"ט לכבוד ידידי התורני והרכני המופלג בתורה ויראת ה' טהורה חרוץ ברק השנון הקצין היקר כהן שדעתו יפה כש"ת מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י בק"ק קלויזענבורג יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי בעת שטרידנא טובא בשיעורים דיומא תמידין כסדרן ולא באתי עד עתה להכריע במה שנחלקו שני לומדים בפירוש דברי התוס' חולין דף כ' ע"א ד"ה לא אמרן וכו' דהקשה למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה מהא דרבינא דאמר במנחות דף מ"ה דדריש קרא דיחזקאל דנבילה וטריפה לא יאכל הכהנים דסד"א הואיל דאישתרי מליקה גבייהו אישתרי נמי נבילה דהא ליכא לאותו מ"ד נבילה במליקה וכתבו דנבילה לאו דוקא אלא דקרא נקט נבילה אגב טריפה, ורצה אחד לומר דקו' התוס' אפילו למ"ד יש שחיטה לעוף מ"מ בודאי לא הותר רק ע"י נחירה ולא במתה מאליה וא"כ ג"כ לא א"ש לשון נבילה דמשמע אפילו מתה מאליה ומה שהביאו ללמדן זה לפרש כן דברי התוס' דלא כפשוטו הוא משום דאל"כ מאי מקשה תוס' דלמא רבינא סבר כמ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת.

כל עין רואה יראה דא"א לומר כן בדברי תוס' ואין לו מקום ושחר להעמיד דוחק זה בדבריהם כיון דאיצטרך קרא שפיר למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת ודאי הא דאזהיר יחזקאל על נבילה ע"י נחירה אזהיר מה שהוא באמת נבילה להאי תנא ואין בו שום טעם לומר להאי תנא דנבילה לאו דוקא ועוד שאר הוכחות מלשון תוס' ואין מן הצורך

להאריך לסתור פשט זה וגם בלא"ה לא קשה דקושי' תוס' דמאי יענה רבינא להא תנא דסבר אין שחיטה לעוף מה"ת וע"כ דאלי' עתיד לדורשה כר"י א"כ אמאי נאיד מר"י דהא דרשה דרבינא בלא"ה לא אתי שפיר כמ"ש תוס' שם דשאני מליקה דמצותו בכך וזה פשוט.

וקושי' זו שהביא בשם ספר לב אריה לא ראיתיו ולא נמצא במחיצתי ואף שאין משיבין את הארי אחר מותו בקושי' זו ודאי יש להשיב עליו דלא קשה מידי והנה לכאורה לדברי תוס' צריכין אנו לומר ג"כ דרבינא סבר דלא מחזיר סימנים אחורי עורף דאל"כ אלא כמ"ד דמחזיר א"כ טריפה נמי לא הוי וכמ"ש תוס' נזיר כ"ט לר"ל דסבר כמ"ד מחזיר סימנים אחורי עורף ולא הוי טריפה, ולפ"ז לר"ל דסבר אין שחיטה לעוף מה"ת וגם מחזיר ע"כ סבר כר"י דאלי' עתיד לדורשה ולרבינא דדריש כן וע"כ משום טריפה צ"ל דתנא דסבר דאין שחיטה לעוף ע"כ סבר דלא מחזיר ובני ר' חייא דף י"ט ע"ב דסברו מצות מליקה מחזיר סימנים לאחורי עורף ע"כ סברו כמ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה דאל"כ טריפה נמי לא הוי.

אלא לפ"ז לכאורה יש להקשות דגם למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת לא א"ש דממ"נ או דנבילה או דטריפה לאו דוקא לפי מה שכבר חקר הנוב"י קכ"א אי איסור נבילה חל על איסור אבמ"ה או טמאה כמו דחל על איסור חלב וכתב דלא חל משום דטומאה לא הוי איסור מוסיף ומשו"ה לא חל איסור נבילה על איסור יוה"כ ועיין באריכות בשו"ת אבא בכ"ס יו"ד סי' כ"א אות ג' וא"כ לדברי הנוב"י ממ"נ אי סבר מחזיר סימנים אחורי עורף ליכא איסור טריפה רק נבילה ואי סבר דלא מחזיר אחורי עורף רק חותך שדרה ומפרקת ואח"כ חותך וכן פסקינן להלכתא דלא מחזיר וא"כ איכא איסור טריפה דוקא ואיסור נבילה לא חל אח"כ על איסור טריפה דכבר חל מחיים ולא פקע אף אחר מיתה ואע"ג דהוי נבילה לטמאות מ"מ מאי אתי יחזקאל לאשמעינן דלא יאכלו נבילה וטריפה דהא רק חדא איסור הוא או נבילה או טריפה וע"כ גם למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת טריפה או נבילה לאו דוקא מזה מוכח דגם התוס' כאן אזלי לשיטתם חולין דף ל"ב ד"ה ורמינהו דמוכח מדבריהם דבנקובת הוושט לאחר שחיטה חייב משום טריפה וגם משום נבילה וכמו שהאריך בכ"ס שם.

וביותר נ"ל לומר דרבינא סבר כמ"ד אף מחזיר סימנים אחורי עורף וא"כ א"ש דאי מחזיר איכא איסור נבילה ולא טריפה ואי לא מחזיר איכא איסור טריפה ולא נבילה אי אמרת דלא חל איסור נבילה על טריפה וממילא צריך קרא דיחזקאל לאסור תרוייהו לכהנים למ"ד יש שחיטה לעוף מה"ת ויש לישב קושי' התוס' במנחות שם דהקשו לרבינא דשאני

מליקה דמצותו בכך כמ"ש דף ה' ולפמ"ש א"ש דרש"י פירוש שם דמצותו בכך משום דשאני שבת דא"א בענין אחר וכן בכלאים א"א בע"א א"כ במליקה דאפשר בענין אחר להחזיר סימנים אחורי עורף למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה וליכא איסור ואפי"ה אם ירצה שלא להחזיר רשאי אע"ג דתרוייהו כמצותו נינהו מ"מ לא שייך פירכא דמצותו בכך כמו בדף ה' דא"א כלל בענין אחר משא"כ הכא שפיר ה"א כיון דהתירה תורה שלא להחזיר אע"ג דיכול להחזיר ע"כ דנבילה או טריפה הותר לגמרי וגם למ"ד יש שחיטה לעוף אתי שפיר דרשת רבינא כיון דיכול להחזיר וליכא איסור טריפה רק נבילה ואפ"ה מותר למלוק אף בלא החזרת סימנים ואיכא איסור טריפה ונבילה כשיטת תוס' ממילא הוי אמינא דליכא איסור טריפה או נבילה דהא חזינן דלא הקפידה תורה אי יעבור על שתיהם וליכא קושי' דמצותו בכך שאני כמו שכתבתי ונכון.

ולפ"ז י"ל הא דלא רצה לומר ר"י כרבינא ואמר אלי' עתיד לדורשה משום דסבר מחזיר דוקא וא"כ לא יכול לדרוש כרבינא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ליכא לא נבילה ולא טריפה' ואף למ"ד יש שחיטה איכא נבילה ולא טריפה וצריך לומר גם לדידיה לאו דוקא ע"כ אמר אליה עתיד לדורשה וא"ש ועיין בח"ס או"ח סי' ר"ח מה שכתב בזה.

ועל דברי מהרם מלובלין חולין דף כ"ח על תוס' ד"ה רבי היא וכו' שיצא לחדש דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ליכא איסור טריפה ג"כ דחתיכת שדרה ומפרקת עם סימנים כולה חדא נחירה ותמוהים מאד דבריו דא"כ קשה קושי' תוס' למאי צריך קרא לרבינא למ"ד אין שחיטה לעוף דהא גם איסור טריפה ליכא כבר כתבתי יישוב על זה בתשובה אחרת זה איזהו שנים ואין הזמן מספיק להכפיל הדברים ולא כתבתי זאת רק לשעשע קצת עם מעכ"ת במעט צרי דשדר לן והיה זה לו שלום מנאי ידידו הדש"ת פה פ"ב יע"א ו' לסדר יתרו תרמ"ה לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כא

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג חרוץ ברק השנון יד"ג כש"ת מו"ה מאיר ראזענבערג נ"י רב דק"ק קאוואגרעש יע"א.

אחדש"ה הנני בברכת מז"ט שנתקבלת לישב על הוראה בקהל עדת ישורון וה' ירים רישך וקרנך בכבוד והמעשה שבא לפניך בושט שנמצא על עור החיצון נקב וסביב מראה לובן ונשתנה העור ומחזי כלקותא ובפנים אין רושם כלל ושלם מבלי ריעותא והיית מצדד להקל.

לא אאריך בפלפול רק במה שנוגע לעיקר הדין הנה הרמ"ח כתב סי' ל"ב כ' אם לא ידוע אם מחמת חולי או קוץ אפילו לא ניקב רק הפנימי טרפה ונחלקו הפוסקים בלשון אפילו

הט"ז הביא הא דאו"ה דכ"ש אם ניקב החיצון והב"ח הביאו משום דבחיצון יש להטריף משום דרוב הכבלעין דרך הושט ובודאי ניקב הפנימי והחיצון והב"ח תפס דהא יש לתלות דלמא מהצואר נכנס בושט וע"ז כתב בפלתי כיון דהעור שלם בודאי יש לתלות יותר דרך הושט יע"ש והנה באו"ה לא כתב דינו רק אם נמצא קוץ בעור החיצון אבל אם נמצא נקב לחוד מזה לא אירי כלל אלא שהב"ח וט"ז רצו לישב לשון אפילו בזה וכבר כתב הת"ש דהא הרמ"א בקורקבין מכשיר בסי' מ"ט ונ"א בניקב עור החיצון של קורקבן ולא אמרינן דרוב נבלעין דרך הושט וא"א להעמיס כן ברמ"א ומלשון הב"ח משמע דגם בנמצא קוץ בחיצון חולק על האו"ה משום דלא נמצא ריעותא בושט מבפנים וכונתו אף דבמחט בחלל הגוף אמרינן דרוב נבלעין דרך הושט משום דשם א"א לבדוק בכל בני מעיים משא"כ כאן דאין לנו רק נגד הנקב שמבחוץ ואי חזינן דעור שלם מבפנים ולא ריעותא יש לתלות מבחוץ כמו מבפנים ולפי מה שהאריך התב"ש ופרמ"ג בסי' מ"ט ונ"א יש ללמוד מדבריהם בעור שלם וקוץ תחוב מבחוץ טרפה ודאי הוא משום דרוב נבלעין דרך הושט כיון דהעור שלם מבחוץ ואי ריעותא בהעור מבחוץ תלינן בקוץ וליכא ס"ס דלמא ע"י חולי ואי העור שלם ונמצא נקב מבחוץ אז תולין בודאי שנעשה ע"י חולי רק אם ליתא העור לפנינו אז יש לצדד משום ס"ס דלמא ע"י חולי או ע"י קוץ מבחוץ וא"כ גם כאן בנדון שלך אי העור שלם מבחוץ לא צריכין לס"ס ורק בליכא להעור אז יש לצדד משום ס"ס ומלתא דתמוה על דברי הח"ס ביו"ד סי' צ"ג שכתב על פקפוק השואל שם על דברי שבות יעקב דלא אמרינן דרוב נבלעין דרך הושט רק במחט שאשתכח בכבדא או בקנה שהספק אי דרך הושט או הקנה אז אמרינן דרך הושט אבל בנמצא בחלל הגוף יש לתלות דרך החלל הגוף כמו בושט וכתב ואין זה צריך לפנים.

ובאמת מדברי הסמ"ג שהביא הפרמ"ג סי' מ"ט וכן מדברי האו"ה כאן מוכח דגם במחט שנמצא בחלל הגוף נמי אמרינן דרוב נבלעין דרך הושט ובפרמ"ג הביא הא דשבות יעקב וכתב דצ"ל דאיירי דנמצא רושם בעור החיצון או דאין העור לפנינו ואולי כונת הח"ס ג"כ דוקא כה"ג דאין העור לפנינו דאז הוי ספק השקול אבל אי העור שלם לפנינו בודאי לאו ספק השקול הוא דהא אי היה אתי מבחוץ בודאי היה ניכר בעור משא"כ אי אתי דרך הושט דא"א לבדוק כל חלל הגוף ביותר יש לתלות בושט והנה מש"ך ס"ק ז' משמע דגם בנקב בעור החיצון אסור אע"ג דהוי ס"ס כמו בניקב הפנימי רק דהכשיר בהחיצון משום דיש לפנימי בדיקה במקום ידוע וכיון דחזינן הנקב בהחיצון ולא צריכין להחזיק ריעותא דלמא ניקב גם במק"א הוי כנגדו בפנימי מקום ידוע וגם לרמ"א מהני בדיקה אבל התב"ש סובר דכונת הש"ך דוקא אם נתחב הקוץ לפנינו אז מהני בדיקה משא"כ

בניקב החיצון או אפילו קוץ נתחב שלא לפנינו לא הוי מקום ידוע משום דיש לחוש שניקב גם במקום אחר וצ"ל לדבריו דהש"ך לצדדים נקט הפירש ברמ"א ולא משמע כן מלשון הש"ך כי פירש של התב"ש דחוק כמובן וכן מסתימת הראשונים שכתבו דבמקום ידוע יש לושט בדיקה מבחוץ אם תחוב בו קוץ משמע דלא חיישינן דלמא ניקב ג"כ במקום אחר ועין בש"ך ס"ק כ"א בהג"ה וגם שם נדחק הת"ש.

והנה עיקר מה שהקשה הת"ש הוא מהא דסי' ל"ד שכתב הרמ"א דאם יש לתלות דניקב הגרגרת ע"י קוץ טרפה משום דחיישינן דלמא ניקב הושט ואין לו בדיקה חזינן דגם ע"י קוץ לא הוי מקום ידוע ובאמת יש לחלק קצת דהתם כיון דהקוץ בהגרגרת והושט מתפשט וגמדא א"כ יש לחוש שפיר דלמא ניקב הקוץ בכל הושט ולא דוקא נגד מקום נקב של הקנה דהא כל הושט הולך מלמעלה למטה משא"כ אם תחוב הקוץ בושט לא חיישינן דלמא ניקב תחילה במקום אחר ואח"כ נתחב במקום זה דאמרינן כאן נמצא תחוב גם מתחילה ולא היה נוקב במקום אחר כמו בנמצאת בושט דלא חיישינן דלמא ניקב כבר הושט והאוכלין ומשקין הי' דוחקין הקוץ לחוץ כי לא מחזקינן ריעותא רק באותו מקום שנמצא כמו שכתב הש"ך דרמ"א לא חייש להא דרבנו ירוחם ועיין בסי' נ"א שיש פוסקים מכשירים אם נמצא מחט תחוב בלב אף שלא ראינו נתחב לפנינו וגם אינו תחובה עתה בדופן תלינן דנקבה מיד ללב ולא חיישינן שמא נקבה תחילה במק"א וכ"ש כאן דלא חיישינן שמא ניקב הקוץ תחילה מקום אחר בושט ומדברי הש"ך כפשוטן מוכח ממילא דגם בניקב החיצון ליכא ס"ס ולא הותר רק ע"י בדיקת של הפנימי ולא הוי ס"ס אף דלא שייך דאוכלין ומשקין דחקוה אם ניקב מבחוץ ע"י קוץ מ"מ כבר כתב הב"ח דגם בקוץ בחיצון י"ל דאגב דוחק התחיבה מסתמא ניקב גם הפנימי ואדרבה כתב דכה"ג גם עולא מודה כיון דנדחק בכח משא"כ מבפנים הוי דרך אכילה לא חיישינן שניקב לחוץ וכן בפלתי מצדד להחמיר בושט אף מבחוץ דליכא ס"ס משום דהוי ספק בשחיטה וכן הפר"ח מחמיר אף בניקב החיצון וכן משמע מדברי הרמ"א בסי' ל"ד שכתב דוקא בידוע מחמת חולי משמע אבל בספק אסור ופרמ"ג הרגיש בזה וכתב דלאו דוקא בידוע אלא ספק נמי וכן כתב הת"ש בפשט דברי הרמ"א דלא נקט רק לעיקר הדין בניקב הפנימי אבל לדידן דלא בקיאין גם בניקב החיצון טרפה וכיון דכל הני פוסקים מחמירין כאשר הוכחנו ורק הפרמ"ג מצדד להקל קשה להקל באיסור דאורייתא ובפרט בושט דהוי נבילה ובחזקת איסור לכמה אחרונים אבל בנדון שלך דניכר מבחוץ דמחמת מכה וחולי הוא יש להקל ואע"ג דלא נראה רק שאצל מקום הנקב מראה לובן והר"ן ומהרש"ל כתבו דלובן מבחוץ לא הוי לקותא והפנים מאירות כתב דאצל אוזת שמלעיטין פעמים

מחמת ליבון השמנונית מ"מ זה יכול המורה להכיר אם רק שינוי מראה הוא או לקותא מחמת חולי ובפרט אם יש נקב בודאי תלינן הלובן מחמת המכה אבל אם הוא רק צלקת כמו גידין לבנים וקשים כבר כתב בפנים מאירות דזה ניכר ונראה דקרום מחמת מכה הוא ואין להתיר רק בנראה וניכר שבא הנקב החיצון מחמת חולי אבל בלא"ה אין להקל בניקב החיצון לבד אף שלא נראה ריעותא מבפנים דבאמת פירש הפרמ"ג בש"ך ג"כ דחוק דאי טעמא דש"ך משום ס"ס לא היה צריך הש"ך לאריכות כ"כ אי זה מקרי מקום ידוע או לא דהא בלא"ה מותר מצד ס"ס אלא דלכתחילה עכ"פ צריך לבדוק משום דאפשר לברורי אבל לאחר שבדקנו מבפנים ולא חזינן אף אי אנן לא בקיאין מ"מ מותר מצד ס"ס ודברי הרמ"א כפשוטן ואי דהש"ך רצה לומר אפילו בנתחב הקוץ מבחוץ מזה לא איירי הרמ"א כלל ואדרבה לפירוש התב"ש יש דוחק לפרש לשון אפילו לחצאין ולפי דברי הפרמ"ג א"ש דברי הרמ"א כפשוטן בניקב החיצון כשר מצד ס"ס ומה לו להש"ך בכל האריכות אי מהני בדיקה מבפנים כיון דכל הבדיקה הוא רק משום דאיכא לברורי ואין להכשיר רק במקום שנראה מכה מבחוץ דידעינן דבא על ידי חולי אם לא בהפסד מרובה ותערובות דיש להקל ולסמוך על הש"ך לאחר שבדק היטב מבפנים אף שאינו ניכר הלקותא מבחוץ.

וראיתי בכתב סופר יו"ד סי' כ"א אות ט"ו וט"ז שיצא ג"כ להקל בניקב החיצון והאריך שם וגם אני בנו אוחז בדרכו בקודש אבל לא מטעמי' כי עיקר דבריו בנוים לפי הנחה דהא דשכיח שינקוב לחוץ או דקוץ שכיח טפי לא הוי רוב גמור רק כמו רוב רצון שכתב תוס' כתובות כיון דלא הוי רק רוב מדרבנן מצרף לס"ס אף דיש בספק השני רוב כזה נגד המיעוט ובאמת לא הבנתי למה יהיה רחוק לומר דשכיח שמנקב לחוץ לא יהיה רוב גמור וכן כתב הש"ך בכללי ס"ס פי' ל"ג דכל היכא דשכיח איסור יותר מהיתר לא מקרי ס"ס ואין זה ספק כלל אלא כשאיסור והיתר שווים משמע כל דשכיח צד אחד יותר ליכא ס"ס ומנ"ל לומר דשכיח דקוץ לא אתיא בזה הכלל ונ"ל שיש לצדד וטעם אחר דמקרי ס"ס אע"ג דיש רוב נגד ספק השני דהנה בנוב"י תנינא יו"ד סי' קי"ח כתב הא דכתב תוס' היכא דספק השני אינו שוה לא הוי ס"ס זה דוקא בליכא חזקה נגד הרוב אבל אם יש חזקה עם המיעוט אף דיש רוב דאורייתא בספק השני מ"מ לא אמרינן דחזקה נגד הרוב כמאן דליתא להיות ספק שאינו שקול אלא דהוי כמו רוב רצון כיון דלא הוי רוב גמור מצרף לס"ס כן הוא אם נגד הרוב חזקה לא הוי עוד רוב גמור ותוס' לא כתבו רק בס"ס באונס או אינו תחתיו דליכא חזקא כלל דהא נגד חזקת היתר עומדת חזקת הגוף שיהיה הספק תחתיו או אינו תחתיו ספק שקול וכיון דכבר צריכינן החזקת היתר לעמוד נגד

חזקת הגוף שוב לא מהני לעמוד ג"כ נגד הרוב רצון ומשו"ה לולי דרוב רצון אינו רוב גמור לא הוי ס"ס אבל ביש ג"כ חזקת היתר נגד הרוב אף נגד רוב גמור מהני להיות ס"ס דהוי כרוב גרוע יע"ש וכן כתב סברא זו בחדושי הפלא"ה בכתובות שם א"כ ה"נ בקוץ דכתב התב"ש דבקוץ כ"ע מודו אף לפוסקים דלא אמרינן בריעותא מחיים בהמה בחייה בחזקת היתר עומדת מ"מ בקוץ ודרוסה דיש חזקת הגוף דלא נדרסה ולא נתחב הקוץ מתולדה בודאי הוי חזקת היתר ומצאתי שכן כתב בחדושי פנ"י בס"פ המדיר דתוס' לא הקשו רק על קוץ ודרוסה דנוקמי בחזקת היתר אבל לא בשאר ריעותא דאפשר בתולדה ולא היתה מבוררת כלל וא"כ אף דשכיח יותר שינקוב הקוץ לחוץ מ"מ יש חזקת היתר דבהמה והוי ספק השקול אלא דהנוב"י שדי ביה נרגא ורוצה להוכיח דאפילו בסיועת חזקה לא מהני ס"ס במה דלא שכיח מהא דהקשי תוס' שם אכתי באשת כהן או באשת ישראל שקבל אביה פחות מג' שנים יש ס"ס דלמא מוכת עץ דשכיח הוא ומשמע דאי מוכת עץ לא שכיח לא הוי ס"ס והא באשת ישראל אכתי איכא ס"ס ספק מוכת עץ או בעולה ובאונס ויש ג"כ חזקת היתר אלא ודאי היכא דלא שכיח לא מהני חזקת היתר יע"ש ולדידי אין הוכחה מזה דהא כבר כתבו תוס' דספק אונס נמי לא שקול אלא דמ"מ מצרפינן לס"ס משום דלא הוי רק רוב מדרבנן אבל לזה עכ"פ צריך להיות ספק אחד שקול ממש אבל אי מוכת עץ שכיח אע"ג דיש חזקת היתר נגד השכיח מ"מ לא הוי ספק השקול רק רוב גרוע כמו רוב רצון והיכי דאצל שני הספקות יש רוב דרבנן גרועה מודה תוס' דלא הוי ס"ס ומשו"ה הוצרך תוס' לומר דמוכח עץ שכיח והוי ספק השקול ממש וממילא בספק השני ספק אונס מצרפינן לס"ס משום דלא הוי רק בחד ספק רוב גרוע רוב רצון אבל היכי דספק אחד שוה ממש ובספק השני רוב גמור נגד מיעוט וחזקה יש לצרף לס"ס אע"ג דהוי רוב גמור אלא דלכאורה יש להוכיח מדברי תוס' דגם אי משני צדדים רוב גרוע נמי מצרף לס"ס לפי מה שכבר הקשה בהפלא"ה שם למאי צריך תוס' להקשות מצד ס"ס ולא בפשוט דלמא מוכת עץ או לא ויש חזקת היתר ותירץ דאף דשכיח מוכת עץ מ"מ לא הוי רק כספק אונס דלא מהני חזקה היתר משום דאונס לא שכיח אע"ג דרוב רצון לא הוי רק רוב דרבנן מ"מ מהני נגד חזקת היתר כן ה"נ מוכת עץ לא שכיח ורוב בעולות אבל לא הוי רק רוב מדרבנן ולענין ס"ס מצטרף כמ"ש תוס' לענין ס"ס דלמא תחתיו או אונס יע"ש וממילא מהא מוכח מתוס' דגם היכא דיש לנו נגד שני ספיקות רוב דרבנן נמי מהני ס"ס ודלא כמ"ש בכ"ס שם דפשיטא ליה דלא הוי ס"ס כה"ג אף ברוב גרוע דרבנן.

ובאמת צ"ע מנ"ל לתוס' להקשות דלמא כה"ג לא אמרינן ס"ס היכא דאין שני ספיקות שקולים, אף ע"י רוב דרבנן כי מסתבר דכה"ג לא הוי ס"ס וצ"ל דתוס' סברו כיון דלא הוי רק רוב דרבנן וגם יש לנו חזקת היתר כה"ג בודאי הוי ספק השקול כיון דגם ברוב גמור נגד חזקה הוי רוב גרוע היכי דבלא"ה הוי רק רוב גרוע ויש ג"כ חזקה הוי כספק השקול ממש ושפיר הקשה תוס' וזה דוקא ברוב גרוע אבל אם יש רוב ממש ושכיח לא מהני אם יש חזקת היתר נגד הרוב דאורייתא משום דגם ספק השני אינו, שוה ע"י רוב דרבנן ומשו"ה הוצרך דאין לומר דמוכת עץ לא שכיח היינו דלא שכיח והוי רוב גמור דאז באמת לא הוי ס"ס אף דיש חזקת היתר כיון דגם בספק אונס יש רוב דרבנן וליתא להוכחת הנוב"י והדרינן להסברא היכי דיש חזקה נגד הרוב בספק אחד אמרינן ס"ס וא"כ גם בקוץ יש לומר כן אלא דלזה א"ש מה שכתב בכ"ס כיון דגם בספק השני יש ג"כ רוב כמ"ש הפלתי ויש לנו שני טעמים של נקה"כ והפלתי משום דשכיח שינקוב לחוץ וגם רוב ע"י קוץ לא הוי ס"ס וזה דוקא בפנים אבל בחוץ דלא שייך טעמא דפלתי דרוב ע"י קוץ רק הטעם של נקה"כ דשכיח שינקוב לחוץ ואף אי גם מבחוץ אמרינן מחמת דוחק ניקב מעבר לעבר מ"מ כיון דיש חזקת היתר בקוץ הוי ס"ס אף דהוי רוב גמור ולא צריכין אנו להקדמת הכ"ס דרוב זה לא הוי רק רוב גרוע אבל מ"מ אין להקל לאחר שהבאתי שמרוב הפוסקים גדולי אחרונים מוכח דגם בניקב החיצון אסור אם לא שידוע וניכר שניקב ע"י חולי ואסתגר בזה והנני הדש"ת טרוד מאד פה פ"ב יום ג' לסדר שמות תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כב

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חרוץ ובקי יפ"ת בע"פ כש"ת מו"ה ישששכר בער נ"י רב בק"ק יאקע יע"א.

מכתבו קבלתי בעת שהייתי טרידנא טובא בלימוד השיעורין ולא באתי עד עתה אל המנוחה לעיין במעט צרי ששדר לן לישב דברי העט"ז שהובא בש"ך סי' נ"ז ס"ק ו' שמסביר וכ' הטעם דלא חשינן אי לא ידעינן אי שתקו או איהי שתק ואינהו מקרקרין כשיט' הרשב"א משום דהוי ספק ספיקא דלמא שתקו או צווחו כולם ודלמא לא דרס ותמה הש"ך דלא שמע ס"ס כזו דכל הספק דלמא לא דרס ומחלק בין ספק על או לא על בנמצא צפורן בגבו של אחד מהם יע"ש וכאשר נראה מדברי הש"ך התמיה' הוא דהוי שם אונס חד ובפרי מגדים כ' משום ס"ס מתהפך ולא זכר משם אונס חד ומעלתו נ"י רצה לומר על דברי העטרת זקנים דבר שכליי לפי מה שכתב בתרומת הדשן דלא מקרי שם אונס חד אם ספק אחד מתיר יותר מחבירו עיין בש"ך ק"י בדיני ס"ס כלל י"א והכי

נמי דאם אמרינן שמהם שתקו א"כ בצמקה הריאה לית לה בדיקה לפי מה שכ' הרמ"א סי' ל"ז דלא סמכינן על בדיקה אבל אי אמרינן דילמא איהו שתק ואינהו קמקרקרין א"כ כמו ארי שרדף אחר הבהמה שכתב הרמ"א בכה"ג יש בדיקה בצמקה הריאה משום דסמכינן על שיטת הר"ן דבלא"ה תולין וכיון דמחמת ביעתות' קמקרקרין בודאי יש לתלות שצמקה הריאה מחמת ארי וספק שני יותר מתיר שמהני בדיקה בצמקה הריאה ע"כ דבריו.

ואף שדבר שכליי הוא מ"מ לא נראה לי מכמה טעמים כאשר אבאר דהנה הא דלא מהני בדיקה אי לא ידעינן אי בידי אדם או בידי שמים בחרותה זה דוקא משום דאנן לא בקיאים למבדק כמ"ש בש"ך ל"ו סק"ט משום דלא ידעינן אי הוי פושרי' מעל"ע או דלא ידעינן איזה נקרא הדרא לברייתא וא"כ י"ל כמו דאמרינן דס' חסרון ידיעה לא הוי ספק לצרף לס"ס א"כ הכי נמי כיון דשם אונס חד הוי כמו חד ספק ורק שע"י שאנן לא בקיאים למבדק הוי ספק השני והוי כמו חסרון ידיעה ולא מקרי ס"ס עי"ז וזה פשוט ונכון.

אלא שיש מקום לקיים דבריו באופן אחר לפי מה דפסקינן דבידי אדם לא מהני בדיקה ואם ידעינן שנרתעה הבהמה ע"י אדם תו לא מהני הבדיקה אם נמצא אח"כ שצמקה הריאה ואף הרשב"א דסבר דלא תלינן להקל מ"מ בידוע בידי אדם כגון ששחטו אחר לפניה גם הרשב"א מודה להר"ן דלא מהני בדיקה להקל ועיין בש"ך סי' ל"ו ס"ק לא ובפרמ"ג שם וע"כ שפיר ספק אחד מתיר יותר מחבירו כגון שראינו מקודם שנרתעה הבהמה בידי אדם דלא מהני הבדיק' ע"י פושרין אם נמצא אח"כ שצמקה הריאה אבל אי גם אח"כ ראינו שנרתעה ג"כ בידי שמים כגון שרדף ארי אחריה או קול ברד ורעם ונרתעה הבהמה מהני בדיקה דהא יש ספק שקול לפנינו דילמא צמקה ע"י אדם או בידי שמים והוי כמו שנמצא שצמקה הריאה ולא ידעינן אי בידי אדם או ע"י שמים וה"נ כן כיון שראינו שע"י תרוייהו נרתעה הבהמה כן העלתי מסברא דנפשאי ומצאתי אח"כ בס' לבושי שרד שכ"כ ושפיר ספק אחד מתיר יותר מחבירו אף דבקיאים אנן בבדיקה היכא שחזרה קודם מעל"ע כפי מה שהעלה לבושי שרד לדינא.

אלא שגוף הדבר שזה מקרי ספק א' מתיר יותר מחבירו לא נ"ל ואף שקשה לחלק חילוקי' בעניני ס"ס שכבר נעל בפנינו הש"ך דיני ס"ס בכלל ל"ו מ"מ הבאתי כמה ראיות כאשר נראה מהדברים בענין זה שזה לא מקרי ס"ס דהנה גוף החילוק היכא שספק אחד מתיר יותר נצמח מדברי ת"ה שהובא בש"ך כלל י"א בבהמה שילדה ולא ידענו איזהו משני שעירי' יצא ראשונה וכ' בשני זכרים בוודאי הוי ס"ס דספק שמא כבר ילדה מקודם מתיר טפי וא"כ י"ל דוקא אם ספק אחד מתיר יותר מחבירו באותו ענין שאנו דנין עליה

להתיר כמו בבכור ויש בין השני הספיקות חילוק לענין בכור אבל אם שני ספיקות אין אחד מתיר יותר מחבירו באותו ענין שאנו דנין עליה רק בנדון אחר כמו כאן שלענין דרוסה אין ספק אחד מתיר יותר רק לענין צמקה הריאה וכיון בענין דרוסה שאנו רוצין להתיר עכשיו מכח ס"ס זו אין נפקותא בין הספיקות לא מקרי ספק אחד מתיר יותר כן הי' נראה לכאורה מסברא ישרה.

אלא שראיתי בפלתי סי' ק"י בקונטרס הספיקות שמקשה על דברי ת"ה מתוס' כתובות בספק אונס דשם חד הוא ג"כ והקשה דספק אחד מתיר יותר מחבירו לענין כתובה דספק אונס או ברצון לא מהני רק להתירה לבעלה ולא ליתן כתובה וספק קטנה או גדולה מהני גם לכתובה משמע מדבריו אע"ג דמ"מ לענין להתירה לבעלה ליכא נפקותא בין שני ספיקות מ"מ כיון שנצמח חילוק בין הספיקות לענין דבר אחר לענין כתובה מקרי ס"ס וכן יש להוכיח ג"כ מש"ך כלל י"ב שכ' שגם באחד זכר ואחד מהן נקבה הוי ג"כ ס"ס אע"ג דלענין נקיבה אין נפקותא לענין בכורה מ"מ עתה לא יצא שום אחד מהן תחלה והוי רק ספק במציאות כמש"כ בפר"ח שם ואע"ג דלא הוי נפקותא לענין דינא מכ"ש היכא דיש נפקותא בדבר אחר לענין דינא, אלא שגוף דברי הפלתי תמוהים מ"ש דספק אחד מתיר יותר מחבירו לענין כתובה דהא באמת דגם אי אמרינן שהיא גדולה והיה באונס יש לה כתובה רק דלענין ממון אנו אומרים ספק ברצון ולא סמכינן משום חזקת ממון לומר באונס אבל מ"מ גם באונס אם האמת כן הוא אית לה כתובה וליכא נפקותא כלל בין שני הספיקות כיון שגם בספק ראשון לא הותרה לבעלה רק אי אמרינן אונס שפיר מקרי שם אונס חד ואין נפקותא לענין כתובה וצ"ע.

וגם מה שהקשה שם מקדירה שאינן בני יומין דמתירין כלים סתם משום ס"ס כבר כתב הש"ך שם שספק אחד מתיר יותר לענין דברים שאין פוגמי' בעין ומ"ש בפלתי שזה דוחק משום דגם במעל"ע יש דברים כמו דבר חריף שאוסר אין לו מובן כיון שמ"מ בדברים שאינם חריפי' ואינם פוגמי' בעין יש נפקותא בין הספיקות תו לא מקרי ספק משם אחד לגמרי כיון שיש נפקותא ביניהם באיזה דברים ולא גרע משני שעירי' אחד זכר ואחד מהן נקיבה.

והנה מדברי הש"ך שנדחק את עצמו ליתן טעם בדברי הת"ה שכ' גם בזכר ונקיבה לא מקרי שם אחד וכן בפלתי טרח ומצא טעם ע"ז כיון שת"ה לא גילה לנו סברתו דמפני מה לא מקרי שם אונס חד ולא אמרו כיון שמ"מ יוכל לצמוח חילוק בין שני הספיקות בשני זכרים ואע"ג דעל בהמה זו אין נפקותא מ"מ כבר לא מקרי משם אחד כיון שיש עכ"פ חילוק בין הספיקות בשני זכרים מוכח דעכ"פ צריך חילוק בין הספיקות באותו בהמה

שאנו דנין עליה עכשיו וכן בקטנה שפיר מקשה הפלתי כיון שבאותו ס"ס שאנו דנין על אשה זו יש חילוק ג"כ לענין כתובה הוי ס"ס וכן בסתם כלים אינן בני יומן אנו דנין על הבלועה שיש בכלי זו אי אוסר התבשיל שנתבשל בו וכיון שאנו דנין על הבלועה שבכלי ויש נפקותא כמו שכ' בש"ך הוי ס"ס גמור אבל אם אנו דנין על דבר אחד להתיר מצד ס"ס ולא יצא לנו בנדון זה שום נפקותא רק אם יקרה ג"כ בדבר אחר יהיה נפקותא כמו שכ' מעלתו נ"י דלענין צמקה הריאה יהיה נפקותא מ"מ כיון שעכשיו אין נפקותא הוי שם אונס חד דמה לנו אם בדבר אחר יהיה לס"ס כיון שעכשיו הוי שם אונס חד ולא מקרי ס"ס והבאתי ראיה לזה מדברי הפלתי סי' ק"ג ס"ק ו' שכ' ומיישב דברי הש"ך שכ' דוקא אם עבר לילה בין בישור איסור לחימום מים מותר התבשיל משום דבלא"ה הוי ס"ס משם אחד אי לינת לילה פוגם או דהוי אינו בן יומו ורק אי הוחמו בו מים לאחר לינת לילה יש ג"כ נפקותא בין הספיקות לענין המים יע"ש ואי אמרינן כיון שיש חילוק בין הספיקות בנדון אחר שפיר מקרי ס"ס א"כ בפשוט לא מקרי ס"ס זה שם אונס חד דהא משום לינת לילה ספק זה מתיר יותר דאפילו לינת ליליה לחוד פוגם ואי אמרינן כספק השני מ"מ צריך מעל"ע מעת בישול האיסור וע"כ כיון שאין שנפקותא עתה בכלי זה שכבר עבר מעל"ע מעת בישול האיסור הוי משם אונס חד רק אם יש לנו לדון על המים ג"כ ומוכח בבירור כמו שכתבתי דלא מהני אם יכול להצמיח חילוק בין הספיקות בדבר אחר ולא בדבר שאנו דנין ביה ולפי"ז נדחו ג"כ דברי מעלתו נ"י ואף אם ימצא בבהמה זו שצמקה הריאה שלה י"ל הס"ס שכ' העט"ז כמו שהוכחתי מדברי הפלתי דגם לענין דבר אחר מהני דלא מקרי שם אונס חד אבל בבהמה שלא ידעינן שצמקה הריאה ואין אנו צריכין לחוש לזה כמו דלא חשינן לשאר טרפות אין לנו לומר ס"ס בשביל נפקותא בצמקה הריאה ועיין. ועיין בפרמ"ג סי' ט"ו על הט"ז שם שמוכח נמי כדברי שזה מקרי שם אונס חד.

והנה בפר"ח ובפלתי הביאו כמה מקומות דלא הוי מתהפך וגם משם אחד ובחוות דעת כ' לחלק בין אם הריעותא ברירה כמו בפתח פתוח או בנשבר הגף שצריכי אנו להתיר מכח ס"ס אבל אם כל החשש הוא רק אם נמצא הריעותא ואנו דנין ואיכא ס"ס בריעותא גופא לזה לא צריך לא ס"ס מתהפך ולא משני שמות יע"ש ואף שהש"ך הקשה מדברי הרשב"א בנמצא צפורן בגבו מ"מ י"ל שזה מקרי ריעותא גמורה וצריכין ס"ס להתיר אבל על דברי העט"ז בלא ידעינן אם דרס ארי או לא שמקשה ג"כ הש"ך משם אונס חד או דלא מתהפך מוכח מדברי הש"ך דל"ל חילוק זה דהא גם בזה אנו דנין אם יש ריעותא שאולי דרס ארי והוי כמו מחט שנמצא בחלל הגוף וספק על ולא על.

ובאמת בגוף דברי הש"ך שתמה על העט"ז אני נבוך כי מדברי ד"מ בתירוצו על הרשב"א נראה שלאו מדין ס"ס אתי' עלה רק כיון שיש עוד ספק שמא נכנס אע"ג דיש רק חד ספק להתיר מ"מ לא צריך ס"ס גמור רק שמצוי יותר לתלות בכותל כיון שבארי נמי יש ספק אי נכנס וכ"כ ביש"ש כיון שיש ספק אם נכנס קרוב הדבר שלא דרס אע"ג דלא הוי ס"ס גמור דהא בספק דרוסה הוי ליה לאוקמי אחזקה רק משום דרגלים לדבר יש כיון שאינהו מקרקרין כמ"ש הרשב"א לעיל דף מ"ו ע"ב אבל כיון דלא ידעינן שהיו מקרקרין וליכא רגלים לדבר ומצוי יותר לתלות דלא דרס תולי' במצוי יותר וכן הלבוש לא אתי' עלה מצד ס"ס גמור רק מצד מצוי כמו שפי' בד"מ וי"ש דברי הרשב"א ולא צריכין אנו כאן ס"ס גמור כמו שרצה הש"ך להסביר דברי הד"מ דמכח זה צריכין אנו להתחיל אם נכנס תחלה ועיין ויען כי דיני ס"ס רחבים מנו ים וקשה לפלפל בזה לא עיינתי רק מפני כבודו ומעלתו נ"י ימחול לעיין ואם יש אתו להשיב יודיעני בקרוב והנני ידידו הנאמן הכותב בחפזון פ"ב ו' עש"ק לסדר פנחס תרמ"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כג

שלום וברכה לכבוד הרבני המופלג בתורה בע"פ יפ"ת מו"ה זאב איסור סאללאמאן נ"י בק"ק נאדאש במדינת זיעבענבירגען יע"א.

מכתבו קבלתי בעת שטרידנא טובא בחזרתי לביתי לטובה ובלתי ספק אין רב במקומו אשר עליו להורות כי אין דרכי להשיב במקום שיש רב אשר עליו מילי דמתא ונפשו בשאלתו אודות פרה אשר קנה בקיץ העבר מנכרי ואצלו ילדה עגל ואח"כ שמע בבירור שקודם לכן דקרוה להוציא ממנה הרוח מחמת שנפחה מרוב מאכל עשבים ושאל מה דינו של החלב לאחר י"ב חודש וגם אי מותר למכור אותה לנכרי.

הנה מדברי הגה"ה בטור סי' מ"ח מוכח לכאורה דאין תקנה רק לנקב הכרס כדי שתצא הרוח והכרס ולא די אם דוקרים עד סמוך לכרס ואם הדבר כן יש לעיין אי מהני שיהוי י"ב חודש כי הש"ך בסי' נ"ז העלה דבספק פלוגתא מהני י"ב חודש כמו בכל ספק טריפה ומסכים בזה עם דברי מהרש"ל שכתב כן ביש"ש ועיין בח"ס חו"מ סי' ל"ה שכתב בפשיטות דלא לבד דבהמה זו שחיתה כשירה בספק פלוגתא רק דמעידה גם על חברתה ומטהרת עצמה ומטהרת חברתה ועל הכלל יצא להתיר והב"ח והת"ש כתבו על הג"ה זו שארי לי מארי' שרוצה להוכיח דעיקר כפוסקים דכרס הפנימי הוא מפרעתא דהא כתב הרשב"א דבודאי טריפה לא מהני יב"ח וכ"כ המהר"ם א"כ אין להוכיח דהלכה כרבה בר רב הונא יע"ש וצ"ל דהב"ח והת"ש סברו כיון דרוב הפוסקים סוברים כר"י בר חנינא

דכל הכרס כרס הפנימי הוי כודאי טריפה ואין ראיה מיב"ח דלא מהני בודאי טרפה ועיין בפרמ"ג בסי' נ"ז שכתב דוקא בספק דפלוגתא דרבוותאי אבל ברוב הפוסקים נגד מיעוט לא מהני יב"ח דמשום דאזל בתר רוב דאינם חיות יב"ח ניזל בתר רוב הפוסקים דסברו דהוי טרפה ולא מהני שיהוי י"ב חודש כן צריך להסביר דברי הב"ח דלא יהיה תמיה עליו מדברי מהרש"ל עד שכתב על דברי הגה"ה דשארי לי מאריה והפרמ"ג בשפתי דעת כתב דרוב הפוסקים סברו להחמיר כר"י בר חנינא וממילא אין הכרעה מדחי יב"ח אלא שראיתי בפ"ת שכתב דמשמע מכל הפוסקים דלא הוי ודאי טריפה רק ספק טריפה דרק לחומרא פסקו כר"י בר חנינא כמו בכל ספק טריפה דמה"ת להחמיר רק מלשון הרמב"ם משמע דהוי ודאי טריפה וכיון דרוב הפוסקים רק משום ספק לחומרא פסקו דטריפה בכל הכרס ממילא מהני שיהוי יב"ח כמו בכל ספק פלוגתא אלא דקשה להקל ולסמוך על זה מאחר דהב"ח ורא"ש מחמירין דלא מהני יב"ח, וראיתי בבינת אדם בסי' כ"ו דמיקל כאן אף בניקבו הכרס בודאי נגד הצלעות אם חיתה י"ב או עיברה וילדה וטעמו כיון דהוי ספק פלוגתא מהני יב"ח יע"ש ומדבריו משמע דאף אם רוב פוסקים להחמיר מהני שיהוי יב"ח ואני כבר הבאתי דלא מהני ברוב הפוסקים כדמוכח מדברי הב"ח ות"ש אבל מ"מ יש להקל בזה משום דגם רוב הפוסקים רק מפני ספק פסקו לחומרא ואלו היה ראה דברי הב"ח והת"ש אולי לא היה מיקל בפשיטות מ"מ נ"ל בהפסד מרובה יש להקל בשיהוי יב"ח מטעמא שכתבת.

ועכשיו באנו לדון אם מותר למכור לנכרי והנה להשהות פשיטא דאסור כמו שפסק הרמ"א בסי' נ"ז דאף בחדא חיישינן לתקלה וגם למכור אסור שמא יחזור וימכרנו לישראל ורק בספק פלוגתא מיקל הרמ"א בשם תה"ד אבל כתב הש"ך דלא בכל ספק פלוגתא רק היכא דיש עוד כמה צדדים להתיר ואם ידעינן בודאי שניקב הכרס ע"י הדקירה להוציא הרוח אין להקל למכור לנכרי ועיין בנוב"י תנינא רצ"ג ביו"ד שמצדד להקל בתרי דרבנן ואני כתבתי בגליון שם עיין בר"ן ס"פ כל הצלמים דמשמע דבגד שנארג בעצי עו"ז וכן פה שנאפה לא הוי רק דרבנן ומשו"ה מהני פדיון לר"א ובכל זאת אם נתערב באחרים לא מהני מכירה לנכרי שמא יחזור וימכרנה לישראל כמו שהביא תוס' שם בשם הירושלמי וצריך לומר משום דאין לעשות ס"ס או ספק דרבנן בידים כמו שהביא המג"א סי' תס"ז בשם מהרי"ט והבאתי ראיה לזה מכמה מקומות וכיון דלרוב הפוסקים עכ"פ ספק בטריפה הוי אין למכור לנכרי, והנה בספק אם צריך לנקב הכרס דוקא יש לצדד להתיר מכח ס"ס דילמא לא ניקב הכרס כלל ודילמא הלכה דמפרעתא דוקא אלא דכבר כתב הש"ך בסי' ק"י סי' ל"ג דוקא היכא דאיסור והיתר שווין אז יש

להתיר מס"ס אבל היכי דרוב לאיסור לא הוי ספק השקול ולא מצטרף לס"ס וכתב במנחת יעקב במחודשים דגם בספק דרבוותאי אי רוב הפוסקים לחומרא אין לעשות ס"ס אלא דכבר כתבתי בשם פרי תואר דגם לרוב הפוסקים דטריפה ניקב בכל הכרס לא הוי רק משום ספק א"כ שפיר יש להקל מכח ס"ס דילמא לא ניקב הכרס כלל ודלמא לא הוי טריפה אלא אם לא נזהר שלא ינקב הכרס י"ל דשכיח יותר שינקב הכרס ג"כ דלא רמי' עלי' ולא אדעתי' שלא ינקב הכרס ועיין בח"ס יו"ד סי' קכ"ב דאפילו אם אמר אח"כ ברי לי שלא נגעתי לא מהני כיון דמעיקרא לא רמי' עליה וקרוב לודאי ושם הנידון בתחוב המחט תחת כנף העוף כדי להצבות מקומו שיהיה נראה כעבה מחמת שומן שיש לחוש לשמא ניקבה הריאה בין הצלעות.

אלא דהיכא דיש אומנים על זה נאסר שמעתי הבקיאים לדקור בין הצלעות ונזהרו שלא ינקבו הכרס יש לסמוך על זה וכמו שכתב בפרמ"ג סי' מ"ו בתרנגולים המסורסים דאין חיישינן שמא ניקבו הבני מעיים משום דבקי באומנתו שלא יפגע בבני מעיים ועיין בח"ס יו"ד סימן כ"א ע"ד הקזה שעושים בצואר הבהמה שאין לחוש משום נקיבת הסימנים משום דלא מרעא אומנתו וזהיר שלא ינקב הסימנים והא דמחמיר בסי' קכ"ב צ"ל דהתם כל או"א תוחב המחט תחת הכנף ולא זהיר כלל דהא כל התכלית שיראה עב ושמן ע"י המכה הנפוחה ועושים כן קודם המכירה ומה להם ליזהר דאדרבה כל שקודם המכירה יותר עדיף שלא תתרפא המכה ותהיה נפוחה סמוך למכירה משא"כ המסרסים לתרנגולים עושים כן כדי לשבחה ולפטמה למכור לאחר זמן אז בודאי נזהרים שלא ינקבו הבני מעיים שתוכל למות עי"כ וכן אלו האומנים המוציאים הרוח מבהמה שנפחה כריסה כוונתם להציל הבהמה שתחי' בודאי נזהרים שלא ינקבו הכרס וצריך דרישה וחקירה אם אפשר אף בלא נקיבת הכרס ויען כי שכיח הוא ורוב הבהמות הנדקרים להוציא מהם הרוח חיים לפנינו ויולדת ג"כ ש"מ דאפשר בלא נקיבת כרס והאומנים בקיאים בזה ובזמן הגה"ה ובארצות המערב עדיין לא היו בקיאין באומנות זם כאשר נראה מדבריו כי במדינתינו אינם עושים כאשר עושים בארצות המערב שקורעין הכרס ומוציאים הפרש ושמעתי כי האומנים תופסים בהמחט השיעור שיתחוב בבהמה שלא יכניסו המחט יותר מדאי שלא לנקב הכרס ואם הדבר כן בודאי יש להקל למכור לנכרי או בהפסד להתיר עכ"פ לעצמו לאחר ששהה יב"ח ואם יש ספק בדבר ימכור לנכרי ויעשה אופן המכירה כמ"ש בח"ס יו"ד סי' ס"א וס"ב להרהין אצל הגוי במשכנתא או למכרו אם לא יתן הדמים אחר י"ב חודש בטל המקח למפרע ועל החלב שיחלוב אח"כ הגוי נ"ל דאין איסור מכירה כלל דהא החלב עדיין אינו בעולם ובמג"א סי' תס"ז סק"ד

כ' דדגן שנפל למים קודם ששהה שיעור חימוץ מותר למכור לנכרי וכתב במקור חיים אע"ג דודאי יתחמץ אחר שישהה ואיכא למיחש שמא יחזור וימכרנו לישראל מ"מ כיון דכל הטעם דלא ימכור לנכרי כתב תוס' בחולין צ"ה דמדינא לא היה לנו לחוש שמא ימכרנו לישראל דאזלינן בתר רובא ולא אסור רק משום מבטל איסור לכתחילה וסבר המג"א קודם שנעשה איסור מותר לבטל ולא דמי לחמץ קודם זמן איסורו דשמו עליו יע"ש והארכתי בזה בתשובה אחרת וא"כ כ"ש היכא דהחלב עדיין אינו בעולם בודאי מותר למכור הפרה לנכרי וגם הישראל יכול לקנות החלב מגוי אם מבטל הגוי החלב תחילה כמבואר בח"ס שם ע"כ לדינא יען כי לא נודע לנו בבירור היטב שאומנים בקיאין בזה ולא דמי לסירוס תרנגולים ולהקזה דצואר בהמה שיותר יכול ליזהר בזה שלא יגע בבני מעיים וסימנים משא"כ אם תוחב המחט במקום שאין עינים שולטות כ"כ ועיין בב"י סי' מ"ח שמיישב הרמב"ם דסבר דנקרע רוב חיצונה אף ברוב לא מפולש משום דנקרע משמע גם בסכין ואז יש חשש משום ניקב הכרס משמע בנקרע בסכין יש חשש קרוב לנקובת הכרס ע"כ לאחר יב"ח יש להקל ולמכור לנכרי נ"ל דשרי ומהיות טוב יש לעשות כמו שהבאתי בשם ח"ס וגם החלב שנחלב כבר מותר למכור לנכרי באין ישראל רואה ולחלב שנחלב אח"כ בודאי אין לחוש משום שמא ימכרנו כמ"ש וכתבתי רק מה שנוגע לדינא בלא פלפול והנני הדש"ת יום ג' לסדר ויקהל תרמ"ה ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כד

שלום וכ"ט לכבוד הרב הגאון המופלג חו"ב בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה שלמה מעהר נ"י אב"ד דק"ק בראיולוב יע"א במדינת מאלדאיי.

מכתבו קבלתי מגלה עפה מזה ומזה כתובה בדברי תורה אודות הנידון שבא לפניו עגל שנולד אצל נכרי וקנהו ישראל מאתו ושהה אצל ישראל שבעה ימים ואינו יכול לילך רק לעמוד במקומו והנכרי אמר אחר המכירה דלסיבת שנולד ביום קרה נגלדו הרגלים וזאת עצרוה מלכת ויש לנו לדון לפי מה שהחמיר בת"ש סי' פ"ו ביש ריעותא בעגל שנולד כל שאינו יכול לילך כל שבעה ימים בריעותא כה"ג אף ר' נחמן מודה ומסביר בזה שיטת מהרש"ל בפירוש הרא"ש בביצה בעגל שנולד ושהה שבעה ימים צריך שיפרוס ע"ג קרקע ולאו דוקא שלא ידעינן שכלו לו חדשיו אלא אף בכלו לו חדשיו ולא הלך לאחר שנולד איזה ימים יש להחמיר דריעותא גדולה אין להתירו אף בדיעבד אי הנכרי נאמן על זה שנגלדו רגליה מפני הקור ויפה מצדד הדר"ג נ"י להתיר ולא מבעי בנידון דידן שכבר מכר הנכרי בודאי אינו נאמן בליכא רגלים לדבר שלא הלך מקודם דהא לא מחזיקינן ריעותא

בלא ראינו שנפלה אף שלא עמד כלל כמבואר בראשונים ברשב"א ור"ן וגם בצולעות תלינן בשגרוכא ואי לא אמר לנו הנכרי כלל שהגלידו רגליה לא היינו חוששין כלל ועיין בט"ז סי' ל"ב בשם רבינו טוביה מווינא ורק ברגלים לדבר יש להאמין לנכרי כמ"ש בט"ז בסי' מ"ח בשו"ת מהר"ם לובלין בס"ק י"ט דהוי כעין גלוי מלתא בעלמא כמ"ש הרשב"א אלא אף באמר הנכרי קודם שמכרו לישראל דהוי כמעיד בשלו ועיין בש"ך קכ"ז מ"מ אמרינן הפה שאסור הפה שהתיר כמו שכתב הט"ז שם אלא שהנה"כ שם שפיר כתב דמהר"ם לובלין כתב דנאמן לאסור ולא להתיר מפני שלא פיו של נכרי אסרו דהא עומד אצל הבהמה ומתעסק בהוצאות הפרש ומסמר בידו ולא הוי רק גלוי מלתא בעלמא ונאמן לאסור אבל לא להתיר וכן הסכים בפרמ"ג אבל לאחר שגמר המלאכה לא נאמן בבהמת ישראל ואף בבהמה שלו נאמן ג"כ להתיר משום הפה שאסור הוא הפה שהתיר וממילא כאן דלא הוי גלוי מלתא דתלינן בשגרונא וכדומה דשכיח ורק אי ידעינן בבירור שלא הלך הולד כל ז' ימים אז חושש הת"ש להחמיר אבל מסתמא אמרינן דכבר הלך א"כ אף אם נאמן הנכרי בשלו מ"מ נאמן נמי שמחמת הקור הגלידו רגליה מכח הפה שאסור הוא הפה שהתיר וכ"ש בנידון דידן שכבר מכר הנכרי וגם גוף הדבר לחוש כה"ג הוא חומרא דת"ש ואף אם באנו לחוש לדבריו שכבר הורה זקן אך לענין נאמנות בודאי יש להקל וזה פשוט וברור.

ומה שהאריך בפלפול לישב דברי הרא"ש ועיקר דבריו בנוים לפרש דברי תוס' שכתבו דר"נ איירי בלא הלך משום דבלא"ה אזלינן בתר רוב ועיין במהרש"א ובבכור שור לפרש דברי תוס' וכתב הא דלא קאמר תוס' דאי בהלך בלא"ה אין חשש דהא הליכה מהני אף בנפולה גמורה ויצא לחדש לפי מה שמבואר בסי' נ"ח דצריך הילוך יפה כמו שהלכה קודם שנפלה וא"כ בעגל שנולד שהלך א"א לידע זאת ואין הליכה מוציאו מחשש ריסוק דבית רחם אם אין לנו הוכחה זו במח"כ לא נראין לי דבריו כלל וגם שאר דבריו שכתב וחידש מכח פלפולו ואין פנאי לנצח בדבר שאין נפקותא לדינא דדוקא היכא דאיכא ריעותא לפנינו שהיא צולעת ואינו הולכת הילוך יפה והאו"ה מחמיר עוד יותר אפילו אינו צולעת כלל רק אינו הולכת כמקדם אז יש לחוש אבל בעגל שנולד כיון שהולכת כדרך העגל שנולד מנ"ל לומר שאין הילוך זה מוצא מידי חשש ריסוק איברים דהא זה תחילת הליכה הוא ואין ריעותא לפנינו בהליכה.

ונ"ל אף לפי מה שהחמיר הב"ח שצריך דוקא עמדה מעצמה וגם הלכה כמשמעות לשון הרשב"א דצריך עומדת מעצמה והולכת עיין בש"ך נ"ח ס"ק ו' ובט"ז סק"ז היינו דוקא כיון דחזינן ריעותא שלא יכלה לעמוד מעצמה ולילך רק בהעמידהו אחרים אבל ביש

ספק ולא ידעינן אי העמידהו אחרים או עצמה לא חיישינן שמא העתידהו אחרים כיון שאין ריעותא לפנינו וכיון שהלכה אמרינן מסתמא ג"כ עמדה מעצמה וקצת ראיה נ"ל מהא דעוף שנחבט במים דאי שט מלמטה למעלה לא חיישינן והא איירי אף שלא נפלה במים על גבה או על צדה רק שנקשרו כנפיה ונחבטה במים ואח"כ שטה מהני משום דשט הוי כהליכה והא צריך להיות עמדה ג"כ עם הליכה לשיטה זו ע"כ כיון דליכא ריעותא דלא יכולה לעמוד מהני הליכה לחוד ומתחילה רציתי לומר שזה יכול להיות שיטת הי"א שהביא הר"ן דאי הלך החוטרא אפלגא דשדרה דחיישינן משום ריסוק דלא מהני הליכה וצריך בדיקה עיין בסי' ל"ב די"א אלו סוברים דוקא בעמדה והלכה כיון שהיא בריאה וחזקה כ"כ שיכולה לעמוד מעצמה ולילך אז דוקא מהני הליכה שזה עדות שלא נתרסקה ולא נפסקו אחד מאיבריה וזה דוקא בנפולה שצריכה לעמוד ויש לנו ג"כ הוכחה מחמת עמידה שיכולה לעמוד מעצמה ויש לה כח ועוצם כ"כ בודאי בבריאותא הוא ולא שלט ולא הזיק בה הנפילה כלל כמ"ש הראשונים אבל בהכה על שדרה דיש חשש ג"כ משום ריסוק ופסיקת החוט וכיון שכבר עומדת דהא אינו נופלת לארץ מחמת החוטרא אין ההילוך לחוד מועיל שלא יצטרך בדיקה דהליכה לחוד בלי שצריכה להעמיד את עצמה מן הארץ אין ראיה כ"כ שהיא בחזקה ובבריאותה כבראשונה כאשר החוש מעיד ורגיל להיות אם מעמידין אותו יכול ג"כ להלוך משא"כ להעמיד את עצמו מן הארץ ולילך שזה צריך התחזקות יותר.

ואם כלים דברינו מיושב ג"כ הקושיא שהקשו הפלתי והדג"מ על י"א אלו מש"ס ר"פ כל הזבחים דלא מוקי בנפולה כה"ג שהכה בחוטרא על השדרה ולא מהני הליכה לפמ"ש אבא מאוה"ג בכ"ס יו"ד לישב קושית הש"ך סק"ו על הב"ח דס"ל דוקא עומד מעצמו א"כ אמאי לא מוקי בזבחים כה"ג שהעמידוה אחרים דלא מהני הליכה וכתב די"ל כמו שמהני עמדה והלכה כן מהני ג"כ שהה מעל"ע והלכה דעמדה ושהה כהדדי נינהו א"כ עדיין אפשר להשהותה מעל"ע ולבדקה בהילוך וכן העיר כבר על זה בפרמ"ג בשפתי דעת סק"ו וא"כ גם בהכה באבר אחד י"ל דמודו הי"מ דמהני שהה והליכה לפי מה שהסברתי דטעמא דיש אומרים משום דאין לנו הוכחה דעמידה אלא דכבר כתבתי דלא נראה כן מסברא דדוקא ביש ריעותא לפנינו דלא יכולה להעמיד את עצמה לא מהני הליכה משא"כ היכי דלא נפלה כלל רק שהכה אותו על אבר אף דחיישינן משום ריסוק ג"כ מ"מ מהני הליכה לחוד דאין ריעותא דעמדה לפנינו וגם גוף דברי קדוש אבא זצ"ל צ"ע כי אין הדמיון במחכ"ת עולה יפה לדעתי העניה דבודאי אי היינו צריכין עמידה להוציא לנו מחשש ריסוק איברים והליכה שלא יצטרך בדיקה משאר טרפות בודאי יש

לומר דגם שהה מעל"ע מהני כמו עמדה והלכה מעצמה אבל בודאי זה אינו דגם הב"ח מודה דהליכה לחוד בודאי מוציא ג"כ מחשש ריסוק איברים כמו עמדה לחוד דמ"מ לא גרע הליכה אף בהעמידוה אחרים מעמדה לחוד בלא הליכה אלא דשיטת הרשב"א לפי מה שהבין הב"ח הסברא כך הוא לפי מה שכבר העיר הר"ן אע"ג דשאר טרפות הולכות מ"מ אי איתא דנטרפה מחמת החבט לא היתה יכולה להלוך וכיון שהולכת כדרכה בודאי בחזקת בריאה הוא וזה דוקא אם יכולה לעמוד מעצמה ולהלוך אז הליכה סימן מובהק דבחזקת בריאה הוא אבל לא כשהעמידוה אחרים כמו שהסברתי וכיון שאין אנו צריכין העמדה בהליכה להוציא מחזקת ריסוק רק לאות ולראיה שהיא בריאה עד שלא נטרף אבר בודאי אין לדמות שהתה מעל"ע לעמדה מעצמה והלכה ועיין. ונ"ל לרב ירמי' בר אחא אמר רב דסבר עקרה רגלה להלוך אע"פ שלא הלכה וסבר דלא צריך הליכה יפה א"כ בודאי גם בהעמידה אחרים והלכה יפה י"ל דמהני דודאי לא גרע הליכה בהעמידוה אחרים מעקרה רגלה להלוך אע"ג דלא הלכה ולא יכול הש"ס זבחים לאוקמי כה"ג בהעמידוה אחרים אי גם עקרה רגלה להלוך מהני ומזה יהיה ראייה לשיטת בעה"ט וסמ"ק והרא"ש דפסקו כרב ירמי' בר אחא משום דאתי לפרש הא דרב ולא פליגו על ר' יהודא אמר רב אבל לפי מה שהעלה המהרי"ק בב"י לפרש דברי הכל בו בשם ר"י וסמ"ק דחילוקים יש בדבר דהא דעקרה רגלה להלוך מהני דלא בעי בדיקה אם יכולה להלוך אם לאו דמסתמא כיון דראינו דעקרה רגלה להלוך אית לן למימר דראויה היא להלוך אבל אם אנו רואים בעין דלא יכולה לילך לא מהני בלא בדיקה יע"ש וא"כ כיון שכל הטעם דמהני עקרה רגלה להלוך משום דלא מחזקינן ריעותא ואמרינן מסתמא ראוי' היא להלוך י"ל שפיר אף אם מהני עקרה להלוך מ"מ אם לא יכולה לעמוד מעצמה לא מהני דהא חזינן ריעותא דלא יכולה לעמוד לפנינו.

אלא דצריך לי עיון על חילוק של מהרי"ק דמלשון של אמוראים לא משמע הכי דקאמרו פשטה ידה לעמוד אע"פ שלא עמדה עקרה ידה להלוך אע"פ שלא הלכה וכן אמר רב חסדא ננערה לעמוד אע"פ שלא עמדה לכאורה שפת יתר הוא הא דמסיימו אע"פ שלא עמדה ולא הלכה כיון דאמר תחילה פשטה ידה לעמוד ידעינן ממילא שלא עמדה ממש קאמר והול"ל בקיצור אף בפשטה ידה סגי אלא שבדיוק אתי לאשמעינן בפשטה ידה לעמוד או רגלה להלוך אע"פ שראינו שלא יכולה לעמוד או להלוך אח"כ מ"מ מהני דכמו למ"ד בהילוך יפה דמהני אף שלא יכולה אח"כ להלוך כן לדידהו מהני אף בפשטה ועקרה אף שלא יכולה להלוך אח"כ ובזה א"ש הא דפסק הרמ"א היכי דהלכה ד' אמות אע"ג דלא יכולה להלוך אח"כ דינה כשאר מסוכנת ולמד מדברי מהרי"ק והמעיין בדברי

מהרי"ק בפנים יראה שעל דיוק קל בנה יסודתו דמצא גרסא והלכתא וכו' הלכה אפילו בדיקה לית לה ומדייק מדקאמר תמיד צריכה בדיקה ולא צריכה בדיקה והדר קאמר בדיקה לית לה היינו משום דמעיקרא דלא צריך בדיקה בלא הלכה פחות מד"א דמסתמא יכולה לילך אבל בהלכה ד' אמות קאמר לית לה דהיינו דלא הוי כנפולה כלל כאלו לא נפלה אלו דבריו שם מלבד במח"כ דיוק קלוש גם רוב ראשונים לא היה להם הגרסא כלל וגם בש"ס שלנו שנדפס הגרסא קאמר באמת אפילו בדיקה אינו צריכה ולא לית לה ומהרי"ק כתב שמצא הנוסחא שהביא בשני ספרים ועיין בפרי תואר שכתב שצ"ע רב לדינו של הרשב"א שהתיר במצא שינוי באיברים לאחר שהלכה דהא איכא מ"ד דסבר דגם בהלכה צריכה בדיקה אף דקיי"ל דלא צריך בדיקה מ"מ מנ"ל להקל כ"כ אף בנמצא שינוי באיברים וא"כ ה"נ יש לעיין מנ"ל להקל בפשיטות באיסור דאורייתא בשלא היתה יכולה להלוך רק ד' אמות ולפמ"ש א"ש לקיים פסק הרמ"א דמוכרח מהש"ס מדקאמר ר' ירמיה בר אבא ורב חסדא וסיימו אע"ג דלא עמדה והלכה משמע אף דיש ריעותא אח"כ מ"מ מותר לדידהו אף בשנער לעמוד או עקרה לבד וכ"ש למ"ד דהליכה בעינן דמהני אע"ג דלא יכולה להלוך אח"כ דבודאי אין לעשות פלוגתא רחוקה כ"כ דלמ"ד עקרה מהני אע"ג דלא יכולה לילך אח"כ ולמ"ד הלכה בעינן צריך ג"כ שלא יהיה ריעותא גם אחר הילוכה יפה ומה"ט כתב הרשב"א ג"כ דאף בנמצא שינוי מהני כיון דחזינן מהש"ס דלא מזיק ריעותא אחר הילוכה כלום כן מדמה שינוי דאיברים לשינוי דלא יכולה לילך אח"כ כלל ולפי"ז מיושב נמי שפיר קושית הש"ך על הב"ח מש"ס זבחים לפי מה שכבר כתבתי אי מהני עקרה רגלה להלוך אע"ג דחזינן דלא יכולה לילך אח"כ בודאי מסתברא דמהני ג"כ הליכה ע"י העמדת אחרים דלא גרע הליכה ממש לאחר העמדת אחרים מעקרה רגלה להלוך לפי מה שבארתי הטעם דצריך העמדת עצמה משום דהעמדת עצמה ראיה על ההליכה משא"כ בהעמדת אחרים בנקל יכולה לילך אח"כ ואינו ראייה שחוזרת לבריאותה לגמרי אבל אי סגי בהליכה מעוטת דעקרה רגלה אע"ג דלא יכולה לילך כלל בודאי אין זה ראייה יותר לבריאותה והליכה ע"י העמדת אחרים אדרבה עוד גרע הרבה יותר כאשר החוש מעיד וא"כ שפיר משני הש"ס דמשו"ה לא מוקי כר"ל משום דסברו הלכה אינה צריכה בדיקה וסברו ג"כ דמהני גם עקרה רגלה ונקט הלכה סתם דמשום דאז מהני אף בהעמדת אחרים וממילא אין להקשות מאי טעמא דלא מוקמי כר"ל בנפולה משום דסברו כרב ירמיה או רב חסדא וממילא גם בהעמדת אחרים מהני הליכה ממש ונכון ואסתגר בזה והנני ידידו הדש"ת וטובו פ"ב מרחשון תרל"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כה

שלום לכבוד הרב המאוה"ג חו"ב יפ"ת בע"פ כש"ת מו"ה משה קנאבעל נ"י בקהל קעווערשד בעהמ"ח ספר אבני שוהם.

אחדש"ה מכתבו הטהור הגיעני והציע לפני כמה דברים לעיין בו ראשית דבר מה שכתב על הא דהקשו הראשונים על הרמב"ם דס"ד מה"ת לקולא מהא דיליף דאזלינן בתר רוב בש"ס חולין י"א מרישא של עולה דלמא טרפה דהא ס"ד לקולא וכשר הקרבן ומע"כ כתב דאדרבה מסוגי' זו ראי' דהא אי אמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור כרש"י דבהמה בחייה בחזקת אבמ"ה עומדת א"כ גם לענין טרפה מחזיקין מאיסור אבמ"ה לאיסור טרפה וא"כ קשה לפי האמת דהא פסקינן דסמוך מיעוטא לחזקה ולרוב ראשונים אף לרבנן ואף מה"ת ועיין בשעה"מ בהל' יבום וחליצה וא"כ אף אי אזלינן בתר רוב קשה דלסמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא ואסור עדיין מצד ספק וע"כ ראיה לשיטת הרמב"ם דספק מותר מה"ת ושפיר כשר ברישא של עולה וכתב דאולי מקום הניחו לו מן השמים בזה.

וכאשר ראיתי כן תמהתי דנעלם ממנו דברי המהרש"א בסוגיא שם שהקשה על פרה אדומה דיליף רוב דהא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה א"כ אף אי אמרינן רוב מ"מ קשה מפרה אדומה משום סמוך מיעוט לחזקה דחזקת טמא דאדם וכתב דצ"ל או דסמוך מיעוטא לחזקה הוי רק חומרא דרבנן או כמו שכתב בתירץ שני דהוי טרפות מיעוטא דמיעוטא יע"ש וכבר תמהו על תירץ שני של מהרש"א בראש יוסף ובשעה"מ מהל' טומאת מת ולפי דבריו היה יכול להביא ראיה להרמב"ם מקושי' מהרש"א אלא דלפי דבריו דהרמב"ם סבר דמחזיקין מאיסור לאיסור א"כ לא ידעתי מה הועיל דהא אף אי ס"ד מה"ת לקולא מ"מ מדרבנן לחומרא וקשה לפי האמת אמאי לא אמרינן סמוך מיעוט לחזקה וניחוש דלמא במקום נקב קשחיט וגם אמאי לא חיישינן לבדוק מכל שאר טריפות ועיין במהרש"א בבכורות ס"פ שני שעמד שם על דברי תוס' שהקשו אמאי סמכינן על רוב מצוין אצל שחיטה מומחין ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה ותירצו משום דהוי מיעוטא דמיעוטא ואמאי לא הקשו האיך אכלינן בשרא דלמא במקום נקב קשחיט ותירץ דנקובת הושט הוי רק טריפה וכבר עמד על דברי מהרש"א אלו בפרמ"ג סימן ל"ג והניח בצ"ע ולהרמב"ם דפסק נקובת הושט הוי נבילה א"כ קשה נימא סמוך מיעוט לחזקה ואפילו לא חיישינן דלמא במקום נקב קשחיט משום דלא אפשר מ"מ היה צריך בדיקה עכ"פ וכן הקשה במשמרת הבית דבהוי אמינא דלא ידע עוד משום דלא אפשר היה יכול להקשות ג"כ אנן האיך אכלינן בשרא דנימא סמוך מיעוטא ובאמת

לפי רש"י והרי"ף דבהמה בחייה בחזקת איסור אבמ"ה ואמרינן מחזיקין מאיסור לאיסור א"כ גם על כל שאר טרפות קשה דעכ"פ נבדוק אחר כל הטריפות ואין לנו מנוס רק לומר דרש"י סבר כמו הרשב"א במשמרת דלא אמרינן סמוך מיעוט היכא דעוסק ובא לסלק החזקה או דלא אמרינן רק היכא דהמיעוט מגרע הרוב כמו מיעוט מפילות דעומד נגד הרוב דמתעברות ויולדות אבל לא אם המיעוט עומד נגד הרוב יע"ש וא"כ ליתא לדבריו. **אלא** עיקר דבריו, מה שכתב דמשו"ה לא אמרינן דספק מה"ת לקולא בטריפות אי לא אזלינן בתר רוב משום דהרמב"ם סבר דמחזיקין מאיסור אבמ"ה לאיסור טריפה כבר קדמו בזה בספר טורי אבן באבני מלואים שלו על מס' חגיגה דמתרץ כן דברי הרמב"ם דסבר כרש"י דמחזיקין מאיסור לאיסור וא"כ מצד ספק אסור דהא אזלינן בתר חזקה אף דלא ידעינן דאזלינן בתר רוב כמ"ש תוס' דרק מפרה אדומה ידעינן דרוב עדיף מחזקה יע"ש.

אלא דגם דברי ט"א צ"ע קצת דהא לר"מ דחייש למיעוטא ולא אזיל בתר רוב סבר דגם בחזקת איסור מ"מ לא הוי ודאי ולא אמרינן כיון דחייש למיעוט הוי כספק וע"י חזקא הוי כודאי זה לא אמרינן כמו שמבואר מדברי הש"ס חולין דף פ"ו ועיין בפלתי בסי' ק"י בבית הספק אלא אף עם חזקה לא הוי רק כספק וא"כ עדיין קשה אף דהרמב"ם סבר דלא אמרינן ס"ד לקולא במקום חזקה מ"מ נגד רוב אף בהו"א דלא ידע דאזלינן בתר רוב מ"מ לא גרע כמו לר"מ לפי האמת דחייש למיעוט ולא אזיל בתר רוב מ"מ לא הוי גם במיעוט עם חזקה רק ספק ועדיין קשה קושי' הראשונים האיך יליף מטריפה דאזלינן בתר רוב דאף דמחזקינן מאיסור לאיסור לא הוי רק ספק וצ"ל דלא אמרינן דגם המיעוט עם החזקה לא הוי לר"מ רק פלגא היינו לפי האמת דסברו רבנן דאזלינן בתר רוב וגם לר"מ עכ"פ מוכח בדלא אפשר דסמכינן על הרוב אבל בהו"א דלא סמכינן על הרוב כלל במקום חזקה הוי כודאי איסור ועיין בתשובת אבא בכ"ס יו"ד סי' ע"ג שכתב דרש"י נמי לא סבר דמחזיקין מאיסור אבמ"ה רק לאיסור נבילה אבל לא לענין טרפה ומסביר לפי דברי הרשב"א יבמות ל"א ע"ב ודלא כט"א וש"ש עיין בשמעתתא פרק ו' ופרק ט' שהאריך בזה ובכ"ס שם יצא לתרץ קושית השואל על החוות דעת שמתרץ דברי הרמב"ם מקו' הראשונים דלא קשה משום דלא דברה תורה רק על הודאי וא"כ במצות עשה צריך לקיים העשה בודאי ולא בספק וכן בל"ת לא אסרה התורה רק הודאי ולא הספק וכמו שאמרינן בש"ס סוטה דף כ"ט דאמר רב גידל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל טמא ודאי הוא דלא יאכל הא ספק יאכל וכתיב כל טהור יאכל בשר טהור ודאי הוא דיאכל אבל ספק לא יאכל חזינן דמשמעותא דקרא הוא על הודאי ולא על הספק ומוכח דשאני

בין קום ועשה דצריך לקיים לודאי ובין שב ואל תעשה דהזהיר קרא רק על הודאי ולא על הספק יע"ש והקשה השואל א"כ מאי קאמר וכי תימא דבדיק ליה דאסור דהא כתיב ועצם לא תשברו בו דהא כיון דספק הוא מותר לשבור דבו בכשר ודאי ולא בספק פסול ותירץ בכ"ס דודאי אע"ג דלא ידעינן מקרא דאזלינן בתר רוב להקל מ"מ מצד הסברא יש לתלות יותר ברוב וא"כ עכ"פ ספק שקול לא הוי וכה"ג לא אמרינן דהתורה התירה הספק יע"ש.

ולדידי בנו תמוה דדבר זה מבואר בדברי תוס' חולין דף פ"ו בד"ה סמוך מיעוטא וכו' דהקשו דלמה צריך לר"מ לטהר העיסה משום סמוך מיעוט לחזקת טהרה דעיסה כיון דר"מ דחייש למיעוט מצד ספק טהור ואי גמרינן ספק טומאה לטהר מסוטה לא קשה דמ"מ לא הוי כפלגא ופלגא כמו בסוטה כיון דעכ"פ רוב יש אבל אי ילפינן מדרב גידל אשר יגע בכל טמא ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק יאכל גם במיעוט נגד רוב מותר יע"ש וא"כ מבואר בתוס' היכא דדברה על הודאי גם במיעוט נגד הרוב מותר לר"מ מצד ספק וממילא גם בהו"א דלא אזלינן בתר רוב ולא דברה התורה רק על הודאי בל"ת גם ברוב נגד מיעוט מותר והדרא קושית השואל ואין להאריך.

ומה שכתב מעכ"ת האיך יליף מפסח וכדומה דלמא הלאו דטריפה לא נאמר כלל אצל קדשים כמו שכתב רש"י בכתובות בסוגיא דלאחותו דטומאת כהנים לא נאמר אצל מת מצוה לא הבנתי דהא ילפינן מן הבקר להוציא את הטרפה וצ"ל דלמא דוקא בטרפה ידוע אבל בפסח וכדומה דלמא התירה תורה ולא נאמרה בכה"ג הלאו דטריפה משום דלא משכחת בענין אחר דהא א"א למבדק והא באמת זה תירץ הש"ס ודלמא היכא דאפשר אפשר והיכא דלא אפשר לא אפשר ואף דלא אזלינן בתר רוב מ"מ התירה התורה בפסח וכדומה ומאי חידש מע"כ יותר מדברי הש"ס ואיידי דאיירי הנה השעה"מ בהל' שחיטה הקשה להרמב"ם דיליף טריפה בקרבנות מהקריבהו נא לפחתיך וכתב הכ"מ משום דסבר דדרשא דקרא דמן הבקר אסמכתא הוא א"כ איך יליף מרישא של עולה רוב דהא רק מדרבנן הוא והניח בצ"ע ובח"ס יו"ד סי' ע"ב כתב דה"מ לשנוי' בקיצור דרמב"ם ס"ל דלא ממעטינן מן הבקר רק דרוסה דסבר הרמב"ם דאין לך מפורש טרפות בקרא רק דרוסה והשאר הלל"מ ולא מתסרי לגבוה אלא משום הקרבהו ואתי שפיר ש"ס דחולין דדרוסה שאמרו מכפא דמוחא עד אטמא ודלמא נדרסה יע"ש.

ולדידי נראה הא דלא רצה השעה"מ לתרץ כן משום דא"כ דכל החשש משום דרוסה א"כ איך יליף רוב דהא הוי מיעוטא דמיעוטא והא דיליף משום דלמא ניקב קרום של מוח או משום דלמא במקום נקב קשחיט כבר כתב בח"ס סי' כ"ד משום דכל החששות

טרפות חד הוא ולמיעוט אחד יחשב רק פעם נטרפה בזה ופעם ע"י טרפה אחרת אבל אי ליכא חשש לשאר טרפות כלל רק משום טרפה אחת הוי מיעוטא דמיעוטא ומתרץ בזה קושי' הרשב"א דלא אמרינן סמוך מיעוט לחזקה לדידן דלמא ניקב הושט משום דלפי האמת דאזלינן בתר רוב רק משום ניקב יש לחוש משום חזקת אינו זבוח תו הוי החשש דניקב הושט מיעוטא דמיעוטא יע"ש וכן כתב ג"כ בתשובות ר"ע איגר סי' קצ"ח וא"כ להרמב"ם נמי דליכא למיחש משום שאר טרפות בקרבן רק משום דרוסה לחוד תו הוי מיעוט דמיעוטא ומנ"ל דאזלינן בתר רוב במיעוט לחוד ומה"ט לא רצה שעה"מ לתרץ בקיצור כן ובלא"ה נמי י"ל משום דא"א למילף מדרוסה דהוי נמי חזקת הגוף שלא נדרסה ובתר חזקה אזלינן אף דלא ידעינן רוב אלא דזה תליא אי דרוסת האם מזיק לולד ועיין בראש יוסף וכבר כתבתי בתשובה אחרת די"ל דדרוסה הוי מיעוט דתליא במעשה והארכתי.

עוד הביא לנו הא דש"ס זבחים דף כ"ט ע"א דר' ינא אמר המחשב בקדשים לוקה וקאמר דסבר כר' יהודא דלאו שאין בו מעשה לוקין והקשה ממתניתין דכהנים שפגלו דמזידין חייבין דהא אינו לוקה ומשלם ודחיק ליה לומר דר"י מחולק על המתניתין לא הבנתי דבריו דהא קאמר דר' ינאי סבר כר"י דלוקין ומתניתין סבר ע"כ דלאו שאין בו אין לוקין כמ"ש בפנ"י גיטין שם וכי לא יכול לסבור ר' ינאי כר"י נגד המתניתין דהוא כתנאי וראיתי בח"ס יו"ד סי' ס"ט שהביא קושי' בשם תלמיד אחד דהא שוהה עליו כלאים וחייב מלקות על השהיי' ואינו לוקה ומשלם ותירץ דאיירי בכהן שכבר מלובש בהם ומחשב בפיגול כרגע ואינו שוהה בה אפילו שיעור פשיטה ולבישת האבנט אע"פ שהוא זמן מועט יע"ש. ומזה הקושי' היה לכאורה ראיה לשיטת הראב"ד דאף שלא בעידן עבודה מותר הכהן בכלאים כל זמן שהוא במקדש דהא דחייב בכלאים על שיעור פשיטה ולבישה ולא הוי לאו שאין בו מעשה היינו משום דהכל הולך בתר תחילת הלבישה וכיון שעושה מעשה מתחילה בהלבשה גם על כל התראה של שיעור פשיטה ולבישה חייב כמו שמבואר בש"ס מכות ובתוס' וכן בכהן שנכנס בבית שהמת שם חייב על השהי' ג"כ אבל אם מתחילה לא היה איסור כשלובשו או שנכנס בבית ואח"כ מת אחד אינו חייב רק עובר בשוא"ת עיין בחות יאיר סי' צ"ה במה שתמה על דברי התה"ד הובא ברמ"א יו"ד שע"ב שאם הגידו לכהן שמת בביתו צריך לילך משום דאין מצוה נדחית מפני כבוד הבריות דהא כיון דבשעת הכניסה לא היה המת שם א"כ הא דשוהה שם הוי שב ואל תעשה ונדחה מפני כבוד הבריות יע"ש וא"כ להראב"ד כיון דגם במקדש מותר בודאי אינו קושי' דהא גם אם מפגל בעבודה מ"מ מותר במקדש בכלאים אף אם אינו רוצה לעבוד עבודה

כלל רק דהקושי' הוא להרמב"ם דסבר דרק בעידן עבודה מותר וא"כ כיון דמפגל ליכא עבודה וחייב וגם על זה נוכל לומר כיון דמ"מ בתחילת הלבישה לצורך עבודה לא היה עליו איסור כלאים רק אח"כ אם מפגל א"כ לא הוי לאו שיש בו מעשה דהא בתחילת הלבישה לא עביד איסור כלל משא"כ בלובש כלאים דמיד שלבש עשה איסור אף דלבש בשוגג מ"מ כששוהה אח"כ חייב מלקות דמ"מ שם איסור עליו בשעת הלבישה משא"כ בעבודה ואף אם נאמר כיון דתחילת הלבישה לא הותר רק בשביל עבודה וא"כ כשמפגל אח"כ איגלאי מלתא למפרע דתחילת הלבישה ג"כ באיסור היה ודומה לכלאים מ"מ בודאי אי כבר עבד עבודה כשירה שהיתה הלבישה בהיתר ורק בעבודה אחרת מפגל זה ודאי לא הוי מעשה אם שוהה בהם כיון דלא אפשר לומר דאזלינן בתר תחילת הלבישה דהא בהיתר היתה דהא עבד עבודה כשירה והוי רק לאו שאין בו מעשה ואין לוקה עליו ומשלם וא"ש אלא דגוף הדבר מה דפשיטא ליה לחות יאיר אם הכניסה היתה בהיתר לא חייב על השהי' רק אם תחילת הכניסה באיסור אז נגרר דוקא הכל בתר תחילת המעשה ולוקה לא פשוט כ"כ ועיין בשאגת ארי' דיני ציצית סי' ל"ב שמעורר על חילוק זה ועיין בשו"ת שאגת ארי' החדשות סי' י"ב פילפול ארוך נפלא על דברי התה"ד שהביא ראיות לכאן ולכאן יע"ש.

ומאי דקשיא למע"כ אמאי לא יהיה לוקה במפגל לפמ"ש הרמב"ן בדיני דגרמי דמשו"ה חייב אומן שקלקל בשחיטה ולא הוי היזק שאינו ניכר אף בפסול שחיטה שאינו ניכר משום דכיון דלא שחט כראוי הוי כמתיז ראשו בסייף והשחיטה עצמה היא ההיזק וניכר וא"כ במפגל נמי כיון דהקרבן פסול השחיטה הוא כמתיז ראשה בסייף ויש בו מעשה והניח בצריך עיון גדול נעלם ממנו דהרמב"ן שם בעצמו הקשה ממפגל ומחלק דוקא אם השחיטה עצמה גורם דנשחטה בפסול אז הוי ניכר אבל כל ששחיטתו כראוי ואיסור אחר גורם לה אין השחיטה כנחירה או כמתיז ראשה דהא השחיטה כשירה שהוציאה מידי נבילה והוי אינו ניכר יע"ש וממילא מה"ט נמי לא הוי מפגל לאו שיש בו מעשה כיון דרק המחשבה גרם לפסול אלא דקושי' הפנ"י בגיטין שם בודאי קשה דהא קיימ"ל עקימת שפתיו הוי מעשה היכי דבדיבורא עביד מעשה וה"נ אי מפגל דוקא בדיבור עביד מעשה לפגל הקרבן ולפסלו וכש"כ דהכא עביד מעשה ממש ששוחטו יע"ש הארכתי למען כבודו קצת והיה זה לו שלום וברכה מנאי ידידו פ"ב אור ליום עש"ק לסדר שמות תרמ"ט לפ"ק הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כו

שלום וכל טוב לכבוד אהובי הרב הגאון המאוה"ג חריף ובקי בעפ"י ז"ר יפ"ת בנש"ק כקש"ת מו"ה יחזקאל נ"י דייך אב"ד דק"ק באנאויטץ יע"א.

את מכתבו הטהור קבלתי וגם ההודעה שנתקבל בנו נ"י לרב ומורה בקהל עדת ישורון והנני בברכת מזל טוב וישב השקט ושאנן על התורה ועבודה ויעלה מעלה בקודש וזכות אבותיו מסייעתו ויעמוד לימינו.

והנה בשולי מכתבו הציע מעכ"ת נ"י קושי' אחת בש"ס מנחות דף מ"ה וכל נבילה וטריפה וכו' לא יאכלו הכהנים הא ישראל אכלי ואמר ר"י דרשה זו אלי' עתיד לדורשה הא בפסחים כ"א אמר ר"א כ"מ שנאמר לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט בנבילה וא"כ דלמא אתי קרא דיחזקאל להוסיף אה"נ בנבילה בכהן דלא כתיב כאן היתר אחריו ורק לישראל מותר נבילה בהנאה אלו דבריו.

ואעו" ואומר דלפי האמת לרבינא ל"ק דלמא אתי קרא לאסור בהנאה נבילה לכהנים אי אמרינן כר' אבוה כיון שבאמת יש לנו דרשה אחרת דה"א מדאשתרי מליקה גבייהו לשתרי נמי נבילה וטריפה ונ"ל יותר לומר דרשה אחרת מלומר דהיתר נבילה בתורה רק לישראל נאמר ולא לכהנים כיון דהלאו נאמר בין לישראל בין לכהנים גם ההיתר אחריו לכל נאמר ומנ"ל לחלק לענין אה"נ בין לכהנים לישראל כיון דשפיר יכולין לדרוש בגוונא אחריתי דכהנים וישראל שווים לענין איסור נבילה רק לר"י דל"ל דרשה דרבינא ואלי' עתיד לדורשה יש להקשות דלמא אתי לאסור הנאה לכהנים וקרא דיחזקאל גילה לן דהיתר הנאה הוא רק לישראל ולא לכהנים דקרא ריבה מצות יתירות בכהנים, אלא שבאמת גם זו אינו קושי' דלמא ר"י ל"ל דר"א דלא תאכל אה"נ במשמע ואע"ג דר"א תלמיד דר"י מ"מ מוכח דפליג ר"י ועיין ברא"ש פרק גה"נ סוגי' דמולח אדם ירך וכו' דהוכיח מסוגיא דנזיר כ"ט דר"י סבר חולין שנשחטה בעזרה דאורייתא ולר"א ע"כ סבר לאו דאורייתא וכן מפורש בירושלמי פסחים בסוגי' שם דסבר ר"י כחזקיה דלא תאכל איסור אכילה לבד משמע וא"כ ל"ק על ר"י נמי אע"ג דל"ל דרשא אחריתא ושפיר קאמר עתיד אליה לדורשה.

אלא שהיה מקום להקשות לפמ"ש תוס' ב"ק מ"א ע"א בד"ה כר"א וכו' לרווחא דמלתא נקט דבלאו ר"א לא הוי מצי למימר אלא להנאה דלאכילה ל"צ יע"ש א"כ מוכח מתוס' היכא דל"ל למימר דלשון אכילה אתי לאיסור אכילה כמו התם בשור הנסקל דמיותר לן לא יאכל את בשרו גם חזקיה מודה דלא יאכל אה"נ במשמע א"כ ה"נ כן כיון דקרא

דיחזקאל לענין אכילה ל"צ גם לחזקיה י"ל דלא תאכל אה"נ במשמע ושפיר קשה על ר"י גם אי ל"ל דר"א.

אלא דגם זה ל"ק לפי מה שתירץ הגמ' ב"ק שם דא"כ דלא יאכל אה"נ לחוד משמע ולא אתי לאכילה כלל לכתוב לא יהנה א"כ גם הכא קשה יכתוב לא יהנה אי יחזקאל לאיסור הנאה לבד קאתי ואף שקאמר שם אי נמי את בשרו למה לי משמע דכ' ג"כ לא יאכל לאיסור הנאה לבד מ"מ לא קשה לר"י דלמא קסבר כתי' קמא דלכתוב לא יהנה ולפי האמת אף אי אמרינן כר"א וגם כתירץ ואי נמי מ"מ לא קשה כיון דיש לנו דרשא דרבינא מנ"ל לחלק בין כהנים לישראל בהיתר נבילה שכתוב בפי' בתורה ור"י דלית ליה דרשא דרבינא שפיר קאמר דעתיד אליה לדורשה דא"כ לכתוב לא יהנה וא"א לומר דאתי לאיסור הנאה וא"ש.

והנה בתוס' חולין דף כ' ע"א בד"ה לא אמרן וכו' מקשה על רבינא דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת לא אתי שפיר דבמליקה לא הוי נבילה ורק טריפה איכא אם אינו מחזיר סימנים אחורי עורף ותי' תוס' דנקט נבילה אגב טריפה ותי' התוס' דוחק כמובן לומר כן בקרא דנקט נבילה אגב טריפה ונ"ל לומר לפמ"ש תוס' דף כ"ח ע"א בד"ה תיהני ליה סכין וכו' הך פירכא ליתא לר' יוסי דאמר בזבחים דף ס"ט גבי מלק ונמצאת טריפה דאין מליקה מטהרת מידי נבילה דדוקא שחיטה מטהרת ולא מליקה אלא לר"מ פריך דסבר דמליקה נמי מטהרת וא"כ אף דאין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ טריפה שנמלקה הוי נבילה דדיו לבוא מן הדין להיות כנידון דעיקר דילפינן דטריפה שנשחטה לא הוי נבילה אתי' רק מבהמה ומה בהמה בשחיטה אף עוף אבל לא מליקה וא"כ י"ל דמ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת סבר להלכתא כר' יוסי דאין מליקה מטהר טריפה וכן פסק הרמב"ם פ"ב מהלכות אבות הטומאה ושפיר אתי' תירץ דרבינא גם למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת ולר"מ דסבר דגם במליקה מטהרת סבר דיש שחיטה לעוף מה"ת כדמסיק דתנאי פליגי ואתי' דרשא דרבינא כך"ע כן היה נ"ל לפום רהיטא.

אלא שבתי וראיתי שזה ליתא דכל הפלוגתא אי מליקה מטהרת מידי נבילה בטרפה שנשחטה זה דווקא לענין טומאה דהוי ילפינן טריפה ששחטה משחיטת בהמה טמאה דמטמאה אע"ג דשחטה אי לאו דכתיבה מן הבהמה מקצת מטמאה מקצת אינה מטמאה ואיזהו זו טריפה ששחטה עיין חולין ע"ד ע"א או לתנא דלא פריך מינא דאמיה בלא"ה לא ילפינן מבהמה טמאה משום דאין במינה שחוטה משא"כ טריפה כדתנן במתניתין שם ע"ב ע"ב אבל לענין נבילה בודאי לא צריכין לילפותא כיון דשחט הסימנין וכן בעוף למ"ד דדי בנחירה לחוד ליכא איסור נבילה כלל ופלוגתא דר"מ ור"י ור' יוסי הוא דוקא

לענין טומאה אבל לא לענין איסור נבילה כיון ששחטה כראוי, אלא שהרווחנו בזה להמתיק יותר תי' תוס' דנקט נבילה אגב טריפה ולפמ"ש דלפי האמת נבילה הוא לענין טומאה א"כ כל מליקה בעוף הוי טריפה וגם נבילה שמטמאה כיון דאין מליקת העוף מטהר טריפה ושפיר ג"כ שם נבילה עלה ועיין.

והנה במהר"ם לובלין דף כ"ח יצא לחדש על קושי' העולם בש"ס נזיר דף כ"ט והוא קושית תוס' שם בד"ה משו"ה וכו' דאכתי קשה והא קאכיל כהן טריפה דכי תבר שדרה ומפרקת הוי טריפה ויצא לחדש דבאמת לא הוי טריפה דכיון דמולק מן העוף וחותך הסימנים הכל בבת אחת כולה חדא נחירה מקרי.

וראיתי בספ' דרוש וחידוש מאאמו"ז הג' רע"א שמתמה על דבריו מדברי תוס' דף כ' שמתרץ למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת דמ"מ טריפה הוי ולפי דבריו אפילו טריפה נמי לא הוי והדרא קושי' תוס' והניח בצע"ג ולפי חומר הקושי' היה נ"ל לומר דזה תליא בפלוגתא דתנאי בחולין כ"ז מהיכא ילפינן שחיטה מן הצואר ר"א דיליף מעוף דשחיטה מן הצואר וממעט ממול ערפו דוקא ראשו של זה ממול עורף ולא ראשו של אחר וא"כ מהכא ממועט כל שחיטה וכן נחירה בעוף למ"ד דאין שחיטה מה"ת ונחירה במקום שחיטה דהוי דוקא מן הצואר ולא מעורף ודוקא בחטאת ועולת העוף התיר קרא מול עורף ולא בעוף חולין וליכא למימר כולה חדא נחירה היא דמיעטה תורה בפי' אבל להנהו מ"ד דילפי שחיטה מן הצואר מוזבחת או משחט כמ"ש תוס' שם בד"ה ותו שהייה וכו' דזה ילפינן אי מן העורף אי מן הגרון משחט או מוזבחת א"כ שפיר י"ל זה דוקא בבהמה דכתיב ביה ושחט או וזבחת אבל למ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת אלא הוקש עוף לבהמה ובשפיכה בעלמא סגי שפיר י"ל דבעוף אפילו מן העורף כשר ואין לנו מיעוט דפסול מן העורף ולפ"ז יש לקיים דברי מהר"מ די"ל סבר כהנהו מ"ד דילפינן שחיטה מן הצואר מושחט או מוזבחת וכשר בעוף אפילו מן העורף אבל רבינא סבר כר"א דממעטינן ממול ערפו ולא ראשו של אחר א"כ דוקא בחטאת ועולה אבל לא בחולין ושפיר הוי טריפה דכי תבר שדרה ומפרקת לאו חדא שחיטה מקרי יעי"ש.

ועוד יש לי הרהורי דברים בענינים אלו אבל עת לקצר מפני טרדות שונות ולא באתי רק לשעשע במה שנוגע לדרוש בקרא דיחזקאל וה' ישפות שלומו רב שלום עליו ויברכהו בשמחת החג הבע"ל כחפץ ידידו הדש"ת באהבה כותב בחפזון פ"ב יום ד' לסדר שמיני תרל"ה לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כז

שוכ"ט לכבוד אהובי ש"ב הרב המופלג מלא פלג מורג חרוץ בע"פ ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה משה גלאזנער נ"י אב"ד דק"ק ק"ב יע"א.

את מכתבו קבלתי ע"נ ויען שאינו נוגע רק לפלפולא והיה נחוצים לפני כמה ענינים שונים ע"כ לא הייתי ממהר להשיב ועתה באתי על מה שקרא תמה במה שראה בשו"ת אבא בכ"ס יו"ד סי' י"ז שיצא להציל את דברי קדוש זקנינו בעל ח"ס סי' י"ח שרצה לקיים ולהצדיק מנהגן של ישראל למכור בני מעיים מעוף שנתנבלה בשחיטה דלא שייך מא"מ ואסורין לב"נ משום אבמ"ה וכתב משום דרוב פעמים לא נשחטו רק רובם של סימנים ולא כולם והוי אבר מדולדל דאין בו אלא מצות פרוש מדרבנן לרוב הפוסקים והרבו תמהו ע"ז דהא קיי"ל מיתה עושה ניפול והוי אבמ"ה ובכ"ס מקיים מילי דאבוהון משום די"ל דרק לישראל נאמרה מיתה עושה ניפול ולא לב"נ ומפלפל בזה.

ומע"כ תמה על גוף הדבר דהאיך אפשר לומר כן דהא אפילו אי נשחטה כל הסימנים לגמרי בכ"ז הבני מעיים מעורים בכרכשתא וגם הקנה והריאה מעורים בבהמה עכ"פ כחוט השערה וע"כ הא דאין מזמנים לראב"י משום דמיתה עושה ניפול ובאמת כאשר ראיתי דבריו תמהתי כן כי כן החוש מעיד שכך הוא ולא כנפל לגמרי מן הבהמה הוא אפילו אמרינן כמאן דמנחי בדיקולא דמיא וכ"כ הרשב"א בת"ה ולאחר שחפשתי בספרים ראיתי בספר כנפי יונה סי' נ"ה שעמד ע"ז ותמה על הרשב"א והר"ן שכתבו דאבר המדולדל רק לישראל אסור ולא לב"נ דלא כסמ"ק ושאר פוסקים עיין בש"ך סי' נ"ה דהא ראב"י אוסר לזמן נכרי על בני מעיים והא לא גרע מאבר המדולדל דאף שנשחט לגמרי מ"מ ידוע דהריאה היא מדולדלה בגוף הבהמה בהרבה מקימות בטרפש ובערוגה הדבוקה בשדרה והגרגרת עצמו כולו מחובר ומדולדל ולגבי דלדול דאמ"ה סגי אפילו דבק בשער אחד עד שיפול לגמרי ואף דלא קיימ"ל כראב"י מ"מ לאו מהאי טעמא הוא אלא משום מי איכא מידי אבל מצד דלדול נאסר וע"כ דאבר מדולדל אסור לב"נ אלו דבריו.

חזינן דגם הוא כתב אע"ג דכמנחי בדיקולא דמיא ונשחטו לגמרי הסימנים מ"מ הבני מעיים עדיין דבוקים בגוף אלא שמה שמקשה על הרשב"א דבריו תמוהים דהא כיון דאמרינן מיתה עושה ניפול א"כ לראב"י דל"א מא"מ משו"ה אסור לזמן נכרי על ב"מ דהא כשתמות הבהמה עושה ניפול משא"כ הרשב"א אזיל לדידן דאמרינן מא"מ ושחיטה אינו עושה ניפול ואפי"ה אבר המדולדל אסור משום מצות פרוש שפיר כתב הרשב"א כיון דלא הוי רק מדרבנן משו"ה לנכרי מותר ומה"ט כתב נמי הרשב"א דאם נתנבלה

בשחיטה או ששחט נכרי אסורין הב"מ לנכרים ומשמע דאפילו עדיין מדולדלים ולכנפי יונה בודאי כן הוא ע"כ משום דמיתה עושה ניפול ולא קשה על הרשב"א כלום.

ואנכי תמהתי האיך אפשר לומר דלא אמרינן מיתה עושה ניפול בנכרי דהא גמרא מפורשת היא בס"פ עור ורוטב קכ"ט ע"ב דמסיק הא דאמר ר"י דר"ש סבר מכל מאכל אשר יאכל אוכל אשר אתה יכול להאכילה לאחרים קרוי אוכל שיקבל טומאת אוכלין, קאי על סיפא דמתניתין מתה הבהמה הבשר צריך הכשר ור"ש מטהר משום דאין יכול להאכילה לאחרים ואי אמרת מיתה אין עושה ניפול הא מותר לנכרי ויכול להאכילה לאחרים וע"כ דמיתה עושה ניפול ואסור משום בשר מן החי בין לישראל ובין לנכרי ויען כי היה הדבר פלא בעיני ע"כ רציתי לדחוק ולומר דהא מעיקרא רצה לומר דהאי דר"י קאי אמצעיתא נשחטה הבהמה הוכשרה בדמיה ור"ש לא הוכשר אלא דמקשה הש"ס ודלמא טעמא דר"ש בהאי אי כדרבה אי כדר"י והא שחיטה אינו עושה ניפול וצריך לומר דהוי אינו יכול להאכילה לאחרים משום אבר המדולדל וא"כ גם במתה י"ל אע"ג דאינו עושה ניפול מ"מ מקרי אינו יכול להאכילה לאחרים דמ"מ אבר המדולדל הוא כן רציתי לקיים את דברי קדוש זקני ודברי רבו הפלא"ה דמשמע מדבריהם דלא אמרינן אצל ב"נ דמיתה עושה ניפול שלא יקשה עליהם מש"ס מפורש אלא שבאמת זה ליתא דלכאורה צ"ע גם להרשב"א והר"ן דסברו דאבר מדולדל רק לישראל אסור ולא לב"נ א"כ האיך אפשר לומר דטעמא דר"ש דסבר במציעותא לא הוכשרה משום אוכל שאי יכול להאכילה לאחרים בהס"ד דש"ס דהא מ"מ מותר לנכרי ואף שמדחה דר"י קאי אסיפא מ"מ כיון דמוכח כאשר רצה לאוקמי על המציעותא דאבר המדולדל אסור גם לב"נ מנ"ל דאבר המדולדל מותר לנכרי דהא לא מה"ט מדחי דר"י קאי על סיפא רק משום דלמא כרבה או כר"י ועיין בתוס' דף קכ"ז ע"ב בד"ה ומר סבר דמה"ט צריך ר"י לומר דפליגו אי בהמה נעשה יד לאבר משום דלא. אסור האבר רק מדרבנן ויכול להאכילה מה"ה ומקבלת טומאה ועיין במהרש"א על דברי רש"י בד"ה אלא לעולם וכו' דסבר ג"כ רש"י דבמציעותא לית לן לפי האמת רק טעמא דר"י דאין בהמה נעשית יד לאבר משום דמותר באכילה מה"ת ומוכח דסברו תוס' דאפי' לנכרי אסור מדרבנן ובתוס' בפרק בהמה המקשה דף ע"ג ע"ב בד"ה הוכשרו הקשה למאי צריך ר"י לומר משום דאין נעשה יד לאבר דהא איכא למימר כרב אשי דטעמא דר"ש משום דסבר ר"ש דדם אינו מכשיר ורק שחיטה מכשרת מדרבנן וכיון דאסור באכילה מדרבנן לא הוי שחיטה מכשרת ונדחקו.

וי"ל דבזה פליגו ר"י, ורב אשי אי אבר המדולדל מדרבנן אסור גם לנכרי או לא דר"י סבר לפי האמת כיון דהוי רק מדרבנן לנכרי מותר לגמרי וכיון דעכ"פ הכשירה השחיטה הבהמה לנכרי לגמרי מקרי שחיטה מכשרת משא"כ רב אשי סבר דגם לנכרי אסור ומשו"ה שפיר קאמר דטעמא דר"ש דשחיטה מכשרת ולא דם וכיון דאסור מדרבנן עכ"פ גם לנכרי שוב לא נקרא שחיטה מכשרת דעדיין אסור מדרבנן ומזה יש להביא ראיה לדברי הסמ"ק דאבר מדולדל אף לנכרי אסור כדמוכח מדברי רב אשי ולהרשב"א והר"ן צ"ל כיון דמ"מ עיקר השחיטה הוא בשביל ישראל וכיון דעכ"פ האבר אסור לישראל לא מקרי שחיטה מכשרת דליתכשר האוכל על ידה ובהו"א דר"ל דר"י קאי על ר"ש דאמר לא הוכשרו בנשחטה הבהמה משום דאינו ראויה להאכיל לאחרים יהיה ע"כ מוכרח דאף לנכרים אסור וצ"ע האיך ס"ד דר"י קאי בנשחטה דאינו יכול להאכילה לאחרים דהא מ"מ מדאורייתא מותר ומקבל טומאה וצ"ל דסבר בס"ד זו דר"ש סבר דגם שחיטה עושה ניפול דלא כר"מ והא דאמר ר"י בדף ע"ג דכ"ע שחיטה אינו עושה ניפול היינו לר"מ וחכמים אבל ר"ש בס"ד זו סבר דגם שחיטה עושה ניפול וממילא הוי אוכל שאינו יכול להאכילה לאחרים אבל לפי האמת דיהיב ר"י טעמא דר"ש משום אין בהמה נעשית יד לאבר סבר גם ר"ש דשחיטה אינו עושה ניפול ולפ"ז אדרבה מוכח איפכא מדקיהיב ר"י טעמא דר"ש דלא הוכשרו משום יד לאבר ולא משום אוכל דלא יכול להאכילה לאחרים מוכח דאי אסור מדרבנן מקבל טומאה באמת אם הוכשר וכן מוכח מדברי ר"ש דקאמר לא הוכשרו ולא קאמר מטהר משמע ע"י הכשר אחר מקבל טומאה ורק ע"י שחיטה לא הוכשר ובהס"ד צריכין לדחוק משום דנקט ר"מ הוכשר נקט ר"ש לא הוכשר כמ"ש בחידושי הר"ן כאן או לדברי רבנן קאמר כמ"ש תוס' דף ע"ג בד"ה אי מההיא אבל לפי האמת א"ש דקאמר לא הוכשר וכיון דמשום אבר המדולדל מקבל טומאה אם לאו כר"י דאין בהמה נעשית יד לאבר או כדרב אשי משום דסבר ר"ש דדם אינו מכשיר ע"כ טעמא דסיפא במתה דמטהר ר"ש לגמרי לאו משום דאבר מדולדל הוא רק משום דמיתה עושה ניפול ומוכח דגם בנכרי מיתה עושה ניפול וזו ראיה ברורה דגם מיתה עושה ניפול ועיין.

אלא דתמיה לכאורה לדברי הרמב"ם דסבר דאבר מדולדל מדאורייתא אסור מקרא דבשר בשדה טריפה לא תאכלו ולא הוי רק אסמכתא בעלמא כאשר כתב תוס' ובפרי הביא ראיה מן התוספת' ועיין בפלתי סימן נ"ה ובסימן ס"ב מה שכתב דלהרמב"ם יש לומר דגם לנכרי אסור ודבריו מגומגמים קצת והדבר פשוט דלהרמב"ם דפסק כראב"י דלא אמרינן מא"מ א"כ השחיטה אינו מתרת לנכרי ומיתה עושה ניפול והוי לנכרי אבמ"ה גמור וא"כ קשה למאי צריך ר"י לומר ולדרוש טעמא דר"ש דלא הוכשר משום דפליגו

אי בהמה נעשית יד לאבר דהא לרמב"ם הוי אוכל שאי אתה יכול להאכילה לאחרים דישראל אסור מדאורייתא מריבוי דבשר בשדה טריפה ולנכרי ג"כ אסור דהא בדידי' לאו בשחיטה תליא מלתא ומיתה עושה ניפול ואי אתה יכול להאכילה לאחרים ומדאורייתא אינו מקבל טומאה וכן מוכח נמי מרב אשי ומזה מוכח לכאורה ראיה לדברי יש"ש שכתב דגם הרמב"ם פסק מא"מ רק מחלק בין אם שחט ישראל בהמה שלו או בהמת נכרי וממילא יהיה מוכח נמי דלא כפר"ח די"ל דלהרמב"ם דאבר מדולדל מדאורייתא אסור גם לנכרי אסור דא"כ עדיין קשה כיון דגם לנכרי מה"ת אסור הוי אוכל דאינו יכול להאכילה לאחרים.

אלא דדברי יש"ש דחוקים ברמב"ם וכן כתבו כל הראשונים דהרמב"ם לית ליה מא"מ בשחיטה והדרה קושיתינו אמאי נאיד ר"י מטעמא דאוכל שאינו יכול להאכילה לאחרים גם על המציעותא כיון דע"כ בסיפא לית לן טעמא אחרינא ולחומר הקושי נ"ל דהא כבר כתבו כיון דר"י, אמר באבר המדולדל לית בו אלא מצות פרוש בלבד משמע דהוי רק מדרבנן דבדאורייתא לא שייך למימר מצות פרוש אלא דדייק מדאמר רב אכלו לזה אינו לוקה משמע דאינו לוקה אבל אסור מדאורייתא ואף דקיי"ל כר"י מ"מ מדאמר בש"ס דף ע"ז בגידין הרכין אי מצטרפין לבשר ר"ל ואיסורא דאורייתא ולדעת הרמב"ם אין טרפות בבהמה בשבירת אמצעי והנהו גידין ליתנהו אלא בעצם האמצעי וע"כ על האיסור אבר עצמו קאמר ר"ל ואיסורא דאורייתא ומוכח דרב פפא וכל הנהו אמוראים סברו דאבר מדולדל מדורייתא אסור ומשו"ה פסק הרמב"ם כהנהו אמוראי דלא כר"י ועיין בפלתי דהביא ראיה זו וכ"כ בכנפי יונה וא"כ י"ל דר"י לשיטתו דאמר אין בו אלא מצות פרוש ורק מדרבנן אסור לישראל צריך לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש במציעותא אי בהמה נעשית יד לאבר וכן רב אשי סבר כר"י אבל להלכתא כרב י"ל באמת דטעמא דר"ש משום אוכל שאי אתה יכול להאכילה לאחרים כמו בסיפא והא דנקט ר"ש לא הוכשרו צ"ל כמו בס"ד דסבר ע"כ דלאו דוקא ואינו בתורת הכשר קאמר או לדבריהם.

וי"ל עוד דר"י סבר דלא כרא"ב ואמרינן מא"מ וכן מוכח דהביא ראיה מברייתא הרוצה שיאכל מבהמה קודם שתצא נפשה דלא כראב"י ובפ' עור ורוטב קכ"א קאמר דר"י קאי כברייתא זו דתנא רב אושיע ושחיטה מתרת גם לנכרי ורק אבר המדולדל אסור לישראל מקרא דבשר בשדה טריפה ודוקא לישראל נאמר ולא לב"נ וכן כתב בפלתי בפשיטות סי' נ"ה דלרמב"ם דמקרא יליף בודאי רק לישראל אסור מה"ת ולא לב"נ וכיון דלנכרי שרי לר"י צ"ל דטעמא דר"ש דלא הוכשר משום דאין בהמה נעשית יד לאבר אבל להלכתא דפסק דלא אמרינן מא"מ משום קושי' תוס' דשאני נכרים דלאו בני שחיטה נינהו כמו

שאמרינן בסנהדרין אצל יפת תואר בלא"ה א"ש טעמא דר"ש דלא הוכשרו כמו בסיפא דאף בנשחטה לישראל אסור מדאורייתא משום אבר המדולדל ולנכרי דאין שחיטה מתרת מיתה עושה ניפול כנ"ל בישוב דברי הרמב"ם.

ודכירנא כאשר היה אצלינו הרבה להקשות על דברי תוס' שהקשו מהא דש"ס סנהדרין דמשני על יפת תואר דשאני נכרים דלאו בני כיבוש נינהו וה"נ שאני נכרים דלאו בני שחיטה נינהו דהא לא דמי דשאני יפת תואר דלא מותרת רק למי שכבשה משא"כ השחיטה דמתרת השחיטה לכל לאכול גם לנכרי מותר משום מא"מ ושחיטת נכרי באמת אינו מתרת לו לאכול כמו אם הוא כובש יפת תואר ואז לא עלה בזכרוני דברי הר"ן בהלכות בפרק שני שכ' כן לתרץ קוש' תוס' בתוך דבריו שכ' הכא בשחיטת ישראל מגו דאשתרו לישראל אשתרו נמי לדידהו ועיין במעדני יו"ט שכונתו בזה לתרץ קושי' תוס' מיפת תואר דטעמא דהכא מגו דאשתרי לישראל אשתרי נמי לדידהו יע"ש.

ובח"ס בתשובה י"ט הרבה לצדד הא דנוהגין למכור הבני מעיים מעוף שנתנבלה בשחיטה וגם בהגהות אאמו"ז ר"ע איגר זצ"ל על יו"ד סי' כ"ז האריך בפלפול ויצא להתיר מכח ס"ס לפ"מ שמוכח מדברי הרא"ש בפ"ב דחולין בשם ר"ת דאיבעי בשהה במיעוט סימנים היינו במיעוט קמא דושט ואע"ג דמטרפה הושט דלמא לא פסלה שהייה אלא במידי דמנבלה בי' כגון אחר רוב סימן ומוכח מדבריו דנקובת הושט הוי רק טריפה וא"כ יש לדון דהוי ס"ס דלמא כהרא"ש דלא הוי רק טריפה ואמרינן מא"מ בנטרפה דהא עכ"פ השחיטה מועלת לטהר מידי נבילה כמ"ש בת"ח ושאר אחרונים ודלמא לא אמרינן כלל כמאן דמנחי בדיקולא אלו דבריו בקיצור ובאמת מה שהביא ראיה מדברי הרא"ש דנקובת הושט טריפה וכתב עליו שזה ראיה שאין עליה תשובה אני מצאתי תשובה לזה בדרישה סי' ל"ג שכ' דאין מדברי הרא"ש ראיה די"ל דכונת הרא"ש דלמא לא פסול שהייה רק במידי דמנבלה ומתה מיד אבל לא בשהה במיעוט קמא יע"ש אבל ראה זה מצאתי מפורש בתוספתא פ"ב שחט מיעוטו של ושט ושהה כדי שחיטה ואח"כ שחט שניהם או שניקב ושט ואח"כ שחט שניהם טריפה ושחיטתה מטהרת מוכח בהדיא דנקובת הושט רק טריפה ולא נבילה אבל מ"מ קשה לעשות מזה ס"ס כיון דכל הפוסקים סברו דנקובת הושט הוי נבילה וכן עדיין לא הועלנו בזה רק באלו האוזת פטומות דשכיח נקובת הושט אבל לא באלו שמסתכנות ע"י הלעטה ונוחרים הסימנים כמ"ש בח"ס סי' י"ט דהוי ודאי נבילה וביותר יש לומר לצרף לס"ס לפמ"ש בחידושי הר"ן הא דנקט רש"י דאין מוזמנים בשביל קנה ולא בשביל שאר בני מעיים כאשר הקשו משום דלא אמרינן כמאן דמנחי בדיקולא רק בריאה ולא בשאר בני מעיים דאין לנו אלא מה שמנו

חכמים וע"כ כתב דאין מחוור לי לומר גם בלב כמאן דמנחי בדיקולא או ששאר בני מעיים החיות תלוי' בושט לבד וכיון דריאה דעוף אינו ראוי' לכלום ע"כ מקילין למכור הבני מעיים.

אלא שתמהתי על הר"ן שר"ל כן דמה"ט נקט רש"י דוקא ריאה דהא רש"י כתב מפורש לעיל מזה בד"ה אבל בבני מעיים לא דחיותא דבני מעיים בושט תלוי' ונקט ריאה משום דדרך הקנה לשחוט תחילה, שוב מצאתי שכבר הרגיש בזה בראש יוסף ומלתא דתמיה ראיתי בפלתי סי' כ"ז שכתב דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת יהיה מפרכסת אסור וזו לא שמענו ונדחק כיון דתיקנו שחיטה גם מפרכסת התירו משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת ולא הבנתי דהא כ' תוס' חולין דף כ' מפורש דלמ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ ודאי נחירה בסימנים בעי דאל"כ לא משכחת נבילות עוף טהור וכיון דבעוף צריך עכ"פ נחירה בסימנים הוי כמו שחיטה לדידן דבשחיטה תליא מלתא ה"נ למ"ד אין שחיטה לעוף מ"מ בנחירה תליא מלתא ולא במיתה והא דנקט ראב"י נכרי דבנחירה תליא מלתא כבר כתב הראש יוסף דלאו דוקא רק במיתה דנכרי לא צריך אפילו נחירה ול"ק כלום.

ובשו"ת אמונת שמואל סי' י"ד מאריך בהיתר למכור בהמה לנכרי באבר מדולדל ויש לפלפל ולפקפק על התירים שלו וכעת אין הזמן מספיק וכבר הארכתי בכל זה בתשובה אחרת וכעת אסתגר בזה ברב ברכות ושלום כחפץ ש"ב ידידו פרעסבורג מש"ק תשא ראש תרמ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כח

שלום לתלמידי הרבני המופלג בתורה ויראה חו"ש מו"ה ישראל חיים ברוין שי' בק"ק נייטרא יע"א.

אחדש"ה מכתבך קבלתי ושמחתי לדעת משלום תורתך ועל מה שעלה ספק בלבך בשחיטת ציפרים ויונים שהביא הש"ך בסי' א' שלא ישחוט אותם גם מומחה ואתמחי בשחיטה רק שישחוט עוף אחר עמו או שישחוט שתי צפרים דלא שכיח שיתנבל שניהם אם אין לו לשחוט עוף אחר או הרבה או אם הוא יו"ט שכתב בכרתי סי' י"ט שלא ישחוט עוף אחר שלא לצורך שלא להרבות בשחיטה ביו"ט אי הדין כמו באתילד ריעותא שכתב הרמ"א סי' י"ט שיברך אח"כ או דשאני התם דאתילד ריעותא וגרע מצפרים קטנים.

הנה בסי' כ"ה כתב הש"ך הא דלא יכסה ויברך עד לאחר שיבדוק הריאה ובשחיטה מברך קודם היינו משום דלא אפשר בשחיטה דצריך לברך קודם לעשייתן ובודאי טריפות הריאה שכיח דלדידן בנאבדה טריפה ואפ"ה לא מחמירין בשחיטה לברך אח"כ

רק בכיסוי משום דאפשר ובודאי לא שכיח יותר שיקלקל השחיטה בצפרים מטריפות הריאה ואפ"ה מברך קודם בשחיטת חי' ועכצ"ל משום דרוב בהמות כשרות הן וה"נ בשחיטה אמרינן כן דרוב שוחטין כהוגן ואע"ג דקשה לשחוט יותר צפרים משאר עופות מ"מ לא שכיח כ"כ כטריפות הריאה ואפ"ה מברכין קודם שחיטה ולא חיישינן משום הריאה וע"כ צ"ל היכי דאתילד ריעותא לפנינו גרע יותר מחשש דשכיח ובירושלמי הובא בש"ך סי' י"ט פליג ר"י סבר דמברך קודם שחיטה ור' יוסי בר נהוראי סבר דחיישינן שמא תתכבל בשחיטה ואנן פסקינן כר"י כמו בש"ס פסחים דף ז' ע"ב דלא חיישינן בשחיטה שמא תתקלקל ולכאורה צ"ע דהא בדף ט' חולין יש פלוגתא בלא בדק בסימנים אי מטמא במשא כנבילה או דאסורה רק באכילה דחיישינן דלא שחט הרוב ואמאי מברך מקודם ולא חיישינן שלא ישחוט הרוב ולפי מה שכתב תוס' דאמרינן רוב שוחטין כהוגן ורק מדרבנן החמירו ופליגי אי החמירו גם לענין טומאה או דאסורה באכילה לחוד י"ל כיון דהחשש ברכה לבטלה רק מדרבנן לא החמירו בברכה שיברך אח"כ אבל הרמב"ם דפסק דהוי נבילה ממש מדאורייתא ועיין בת"ש שהאריך בזה בודאי צ"ע אמאי מברך מקודם כיון דאם לא בדק אי שחט הרוב הוי ודאי נבילה ובפרי תואר סי' כ"ח כתב דאם לא בדק אחר הסימנים יכסה כיון דהוי נבילה עכ"פ מדרבנן והוא לשיטתו בסי' כ"ה דגם הרמב"ם סבר רק מדרבנן הוי נבילה אבל לפי מה שכתבו דמהרמב"ם משמע דהוי נבילה ולוקין ולהרמב"ם כתבו דאף בכיסוי פטור בלא בדק בודאי צ"ע למה יברך ולא חיישינן שלא ישחוט הרוב וגם לא תשא דאורייתא להרמב"ם וצ"ל לפי מה שכתב הרשב"א דמה"ט במומר לתואבון כשר בבודק סכין ולא חיישינן שמא לא שחט הרוב משום דבודק מסתמא אי שחט רוב ואי לא שחט שוחט אח"כ וכתב הראש יוסף אף לדידן דשיהוי מועטת נמי פוסל ובפרט בעוף דהוי שיעור שיהוי מועט צריך לומר דלא מסלק הסכין עד שרואה בשעת שחיטה ששחט הרוב יע"ש וא"כ מה"ט יכול נמי לברך קודם שחיטה דמסתמא רואה ובודק בשעת שחיטה אי שחט הרוב או לא ואין לחוש כלל שלא ישחוט הרוב ולחלדה ודרסה בלא"ה אין חשש ואף דיש חשש משום שמוטה וצריך לבדוק אחריו כמבואר בסי' כ"ה בש"ך שם מ"מ בדיעבד לא חיישינן לשמוטה ורק אם לא בדק בסימנים בשעת שחיטה אז הוי נבילה אבל מ"מ יכול לברך דהא יכול לזהור ולבדוק בשעת שחיטה שישחוט הרוב ובאלו צפרים קטנים אף שלא אתמחי עליהן ויכול לבוא לידי קלקול מאיזה צד כבר כתבתי דלא חמיר משכיח טריפות דריאה וכיון דלא אתיילד ריעותא ממש לא חיישינן ועוד ראיתי בפר"ח סי' א'. שהביא הא דיש"ש בצפרים או בני יונה ומסיים וכל זה אינו מעיקר הדין רק חומרא בעלמא ונכון לזהור בו יע"ש

ומשום חומרא וזהירות בודאי לא יעקור הברכה ממקומה ויברך עובר לעשייתן אף באין לו עוף אחר או ביו"ט.

שוב ראיתי בפרמ"ג במשבצות כ"ח ס"ק ט"ו שמתמה מאד כיון דלדידן נאבדה הריאה טריפה איך לא תקנו לברך אחר השחיטה והניח בצ"ע מ"מ הדין כך הוא ועכצ"ל דלא החמירו רק באתיליד ריעותא ממש וא"כ גם בצפרים כן הוא.

ולגודל תמיהת הפרמ"ג יש לומר לפי מה שכתב הש"ך בסי' ל"ט סק"ח דלכ"ע בדיקת הריאה רק חומרא מדרבנן ובדיעבד מצד הדין כשר רק החמירו משום דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתן ומשו"ה לא כתב הרמ"א יש אוסרין רק יש מחמירין דרצה לומר דלאו מדינא אסרו אלא החמירו כדי לחזק דבריהם ובהפסד גדול באמת כתב הרמ"א דיש להתיר יע"ש ועיין ברשב"א פ"ק דחולין דהביא דהטעם בדיקת הריאה משום דמונח לפניו בשעת הפשט הבהמה ונראה כמעלים עין מהאיסור או דשמא ימצא אדם אח"כ שטריפה ויצטרכו לאסור הכלים ובסי' כ"ח כתב הרמ"א בדבר דלא מצינו איסור רק שמחמירים בו חייבין לכסות ועיין בש"ך דצריך לברך ג"כ וא"כ גם בנאבדה הריאה י"ל כיון דעיקר חיוב בדיקה רק מדרבנן והא דאסרו אף בדיעבד בנאבדה הוא רק מצד חומרא בעלמא משו"ה לא תיקנו שיברך לאחר הבדיקה רק בכיסוי משום דאפשר ועיין.

ועוד כתב על הא דפליגו בר"פ אלו טרפות בקרא דוזאת החיה אכול אי טריפה חיה או אינו חיה וכ' הרשב"א דנ"מ לספק טריפה והקשית להרמב"ם דספק מה"ת מותר למנ"מ אשמעינן קרא דחיה או אינו חיה כיון דבלא"ה ספק טריפה מותר ורצית לתרץ לפי מה שכתב מהרי"ט בתשובה דבאפשר לברר גם הרמב"ם מודה א"כ שמא בידינו לברר ע"י שיהוי יב"ח לפ"ד זה לא מקרי אפשר לברר דגם אם יהיה מתה תוך יב"ח מ"מ לא מוכח דטריפה ודאית הוא דלמא ע"י מקרה מתה רק אם חיה יב"ח אז ידעינן דבודאי כשירה אבל גם אם מתה תוך יב"ח אז עדיין רק ספק טריפה ממילא לא צריך להמתין עד לאחר יב"ח כיון דלא יבורר ולא אפשר לברר הטריפות וממילא יכול לאכול גם תוך יב"ח ועיין בחי' הר"ן חולין שם שתמה האיך נחלקו חכמי ישראל בדבר שאפשר לעמוד עליו ישהו את הטריפות יב"ח לראות אם הם חיות או לא ומתרץ שכבר שהו מהן הרבה ולא היה חיות ומי שאומר טריפה חיה מדרך קבלתו לא היה חוזר בו שהיה יכול לומר במקרה מתו או שהיו חולים ואלו היה טבעם חזק היתה מתקיימות יע"ש.

אלא בפשוט היית יכול לומר דגוף הטריפות אפשר לברר כמו ספק דרוסה או נקובת הקוץ וכדומה ע"י בדיקה לאחר שחיטה אבל לאחר יב"ח לא צריך לברר ולבדוק ומהרי"ט מישב קושי' הראשונים מהא דיליף רוב משבירת עצם בפסח דילמא ניקב

הקרום ולהרמב"ם מצד ספק מותר והעלה הוא היכי דאפשר לברר גם הרמב"ם מודה וכיון דאפשר לברר הטריפות אף דהתורה אמרה ועצם לא תשברו בו רק ארי' הוא דרביע עליה אבל מ"מ גוף הטריפות אפשר לברורי וזה מקרי אפשר דרק על ילפותא דילמא במקום נקב קשחיט דחי הש"ס דילמא היכי דלא אפשר שאני אלמא דשאר ילפותא מקרי אפשר ועיין בשעה"מ הל' טומאת מת שהאריך בדברי מהרי"ט דלא כתב זאת רק ליישב הרמב"ם אבל מרש"י שם משמע גם אינך ילפותות מקרי לא אפשר וזה דוקא בפסח או פרה אדומה אבל בכל שאר טריפות בודאי אפשר לברורי וגם הרמב"ם מודה דספק מה"ת לחומרא.

ועוד כתבת די"ל בנתערב ספק טריפה בודאי טריפה וכה"ג גם להרמב"ם לחומרא משום דהוי ס"ס להחמיר דילמא ודאי טריפה ודילמא גם הספק טריפה הוי ובס"ס להחמיר כתב הפר"ח דגם להרמב"ם להחמיר וגם בזה הנחת הפשוט דהא באיקבע איסורא הרמב"ם מודה ומה"ת חייב אשם תלוי בשני חתיכות וכאשר כתב מהרי"ט דבאמת בזה פליגו למ"ד בחתיכה אחת מחייב סבר ספק מה"ת לחומרא ולמ"ד בשני חתיכות דוקא משום דאיקבע איסורא סבר דמה"ת להקל רק באיקבע לחומרא וכיון דנתערב ספק בודאי הוי איקבע ואף דע"כ צ"ל דאיירי נמי כשמתה אחת מהן תוך יב"ח דאי שניהם חיות אז לא מהני ג"כ שיהוי דהא בודאי טריפה לא מהני שיהוי יב"ח כמו שכתב הרשב"א ומהרש"ל הובא בסי' נ"ז מ"מ אף כשמתה אחת מהן א"א להתיר מצד ספק מה"ת להקל דהא הרמב"ם בהל' שגגות פסק דגם אכל כלב או נכרי חתיכה אחת משתי חתיכות ולא נשארה רק אחת מ"מ חייב אשם תלוי אע"ג דעכשיו לא איקבע עוד איסור ודאי מ"מ כיון שהיה איקבע איסורא חייב אשם תלוי וממילא גם כה"ג ספק מה"ת להחמיר וא"כ שפיר י"ל דצריך לטריפה אינו חיה כגון בנתערב ספק בודאי ומתה אחת מהן דמ"מ הנשארה אסורה מצד ספק ואם אח"כ חיה יב"ח מותרת דאמרינן כיון דחיתה זו יב"ח בודאי הטרפה מתה וזו שחיתה מותרת ועוד יש לתרץ ואין פנאי להאריך והנני רבך חפץ בהצלחתך פה פ"ב יום ג' לסדר צו תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה כט

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג מורג חרוץ ובקי ז"ר יפ"ת בע"פ ב"ע כש"ת מו"ה גרשון ליטש סג"ל נ"י אב"ד דק"ק טאליא והגליל יע"א.

את יקרתו הגיעני ומחזקינא לו טובא על שהתעורר אותי לפרוש אחד מן איסורא רבה ומיד שלחתי אחר אותו איש לדבר על לבו ולכפיי' בדברים ואין לנו עתה כח אלא בפה וה' יעזור.

ונהנתי מדברי תורתו אשר הציע לפני ולולא טרדות בלימוד הישיבה כבר הייתי בא אליו בתשובה מאהבה וגם עתה לא באתי רק לשעשע קצת בדבריו אשר הציע לפני ליתן טעם להשמטת הפוסקים הא דסוף פרק כיסוי דם דאמר ר' זעירא מכסין בעפר עיר הנדחת ויהיב רבא טעמא משום דמצות לאו ליהנות נתנו כבר עמד בזה בכה"ג הובא בפרמ"ג כ"ח במשבצות וכתב די"ל משום דהוי מאיס למצוה כמו בשופר ולולב של ע"ז דלא יטול לכתחילה ותוס' כתב דבכיסוי לא מאיס וע"ז קשה דהא עיקר בזוי מצוה ילפינן מכיסוי דם אלא רבא י"ל דלא סבר דרשא במה ששפך יכסה רק דרשינן מי ששפך יכסה ומשו"ה מכסין אפי' לכתחילה משא"כ לדידן דפסקינן גם בכסוי שלא יהא מצות בזוית עליו ומשו"ה אין מכסין לכתחילה בעפר עיר הנדחת והאריך לישב בזה דברי הלח"מ בהל' שחיטה.

והנה מה דפשיטא ליה דגם בעיר הנדחת יש משום מאיס כמו בע"ז לא משמע כן מתוס' רק דפשיטא להו דעפר עיר הנדחת ליכא משום מאיס דהא כתבו בד"ה והתני' וכו' אפילו את"ל דשרי לכסות בעפר עכו"ם כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כסוי לחליצה ולא כתבו בפשוט אע"ג דמותר לכסות בעפר עיר הנדחת ולחלק בין כסוי לחליצה משמע דפשוט לתוס' דבעיר הנדחת ליכא בזוי מצוה משום דלא נעבד העפר רק שהתורה צותה לשרוף הכל משא"כ בלולב ושופר של ע"ז שנעבד השופר והלולב ומשו"ה כתבו ואפילו את"ל דמותר לכסות בעפר עכו"ם וכן בסוכה וביבמות נקטו תוס' כן בלישנא דאת"ל שוב עלה בדעתי מה שכתב המהרש"א על תוס' חולין ק"מ ע"א בד"ה למעוטי וכו' דלכתחילה בודאי אין להביא קרבן מבהמה של עיר הנדחת משום דמאיס והביא ראיה מסוגיא כאן משופר ולולב של ע"ז ועכצ"ל דסבר מהרש"א דלענין קרבן אין חילוק בין שופר ולולב שנעבד או של עיר הנדחת ורק בכסוי מותר ובאמת מלשון תוס' לא משמע כן ושוב ראיתי בכה"ג שכתב בתוך דבריו מתוך משמעות תוס' משמע דליכא בע"נ משום מאיס ובודאי כונתו למה שכתבתי אלא שבאמת תמוה מה הכריח תוס' לזה לחלק בין כסוי לשאר מצות כיון דלא קשה מעיר הנדחת ובפרט שגוף דברי תוס' תמוהין כאשר תמהו עליו בספר כפ"ת בסוכה שם דעיקר בזוי מצוה אתי' מכסוי דם ושפך וכסה במה ששפך יכסה והכנה"ג רצה לומר טעם בדברי תוס' משום דעיקר המצוה הוא על הקרקע וגם בעפר לא שייך בזוי כ"כ ויש ליתן טעם לפי דבריו הא דאמרינן דאבוהון דכולהו דם וגילתה תורה

בדם דוקא שלא יהיה מצות בזוית עליו משום דהוי אמינא בכסוי לא שייך זה דהא בלא"ה היא בקרקע ובעפר קמ"ל קרא בכסוי כ"ש בשאר מצות ובזה יש ליישב קצת קושי' תוס' בשבת כ"ב בד"ה אבוהון דלא יליף כולהו מעצי סוכה דנפקי מקרא יע"ש והנה משמע מש"ס שבת שם דכ"ע סברי דרשא דשפך וכסה דמקשה שם על שמואל ולית מאן דפליג על דרשא זו דלא כמו שרצה מעלתו לומר דרבא פליג משום וסבר דילפינן משפך וכסה מי ששפך יכסה וכבר האריך בכה"ג דתרוייהו דרשות מוכרחים מקרא יע"ש ושם מפלפל אי בכל איסורי הנאה אע"ג דמצות לאו ליהנות נתנו מ"מ לכתחילה אסור משום דמאיס והביא דברי מהר"ם די בוטין בתשובה דלכתחילה אסור דהא כתב הרמב"ם בפ"א מהלכת שופר דשופר של עולה בדיעבד יצא משמע לכתחילה אסור ובכה"ג תמה עליו דהא מכסין בעפר עיר הנדחת לכתחילה משמע ואי לכתחילה מודה רבא דאסור אמאי נאיד מאוקימתא דזעירי ל"נ אלא לעפר עפרה דהא ע"כ ר' זעירא בהכי איירי ובאמת היה לו לתמוה ג"כ מדברי הרמב"ם שכתב באותו הלכה הנודר הנאה משופר מותר לתקוע בה משמע אפילו לכתחילה מותר ועיין בט"א בר"ה שכתב די"ל הא דאמר רבא יצא לאו דוקא ואפילו לכתחילה מותר אבל דברי הרמב"ם צ"ע למה נקט בשופר של עולה יצא ובנודר הנאה אפילו לכתחילה אם לא שנדחק ולומר לפי מה שכתב הרשב"א ביבמות טעם דאסור לכתחילה לחלוץ משום דמחזי כנהנה א"כ י"ל דוקא באיסורי הנאה דאסור לכ"ע כמו בע"ז ועולה משא"כ בנודר הנאה דמותר לכ"ע רק לדידיה לא מחזי כנהנה כ"כ ולא מאיס נמי כיון דמותר לכ"ע אלא דקשה מעפר עיר הנדחת דמשמע אפילו לכתחילה ואין לנו רק חילוק תוס' דשאני כסוי ועיין באחרונים בשעה"מ ואבני מילואים סי כ"ח שהאריכו בזה.

וליישב השמטות הפוסקים דלא הביאו הא דמכסין בעפר הנידחת יש לומר לפי מה שהאריכו בסוגי' דמצוה לאו להנות נתנו אי יש הנאת הגוף בהדי מצוה אסור א"כ כיון דאסור לשחוט אם אין לו עפר מוכן לכסות הוי בהדי מצות כסוי הנאת הגוף דהא נהנה שיכול לאכול בשר ע"י שמכסה בעפר ע"נ ועיין בא"מ סימן כ"ח שרצה לומר ג"כ דמה"ט אסור לקדש באיסורי הנאה כיון דאיכא הנאת גוף בהדי מצוה וא"כ גם בעפר נדחת כן כיון דכסוי צורך שחיטה וא"א לשחוט בלא כסוי ואפילו אית ליה עפר אחריתא נמי כמו דאין מערבין לדבר רשות בא"ה אע"ג דיש בית אחר דמ"מ נהנה באותו דבר וי"ל דרבא סבר דאפילו כי איכא הנאת גוף בהדי מצוה נמי שרי ומשו"ה סבר מכסין בעפר עיר הנידחת אבל לפי מה שמתרץ סתם גמרא בנדרים דף ט"ו באומר הנאת תשמישי עליך מוכח ע"כ דהנאת גוף בהדי מצוה אסור כמש"כ הר"ן שם א"כ גם בעפר ע"נ אין מכסין

משום שיש הנאת הנוף בהדי מצוה כסוי ורבא מוקי מתניתין בנדרים באומר גופה לתשמישי עלי ועיין ברשב"א שם ובפלתי סימן יו"ד רצה לומר טעם להשמטת הריף דלא הביא הא דשוחט בסכין של ע"ז משום דשחיטה הוי מצוה ולאו להנות נתנו ולפי מה שכתבתי תליא בשיטת ראשונים אי הנאת הנוף בהדי מצוה שרי והא דאסור רבא בנודר הנאה מן מעין לטבול בימות החמה כבר הביא בשעה"מ בשם מאירי משום דיש לחוש שיהנה אף לאחר שעברה המצוה יע"ש.

אלא שבתי וראיתי שליתא דהא מסוגי' דעירובין ל"א מוכח נגד זה דהא אמרינן שם דכ"ע מודה דאין מערבין לדבר הרשות אע"ג דבידו לילך מ"מ כיון דמצד איסור לא יכול לילך אסור לערוב באיסור הנאה כיון דהוי דבר רשות וא"כ בכסוי נמי כן כיון דהוי רשות לשחוט ולאכול אסור אם לא בשחיטה דמצוה ומה"ט דחוים נמי דברי הפלתי ושפיר קאמר לולא דמסתפינא.

ושוב יצא מעלתו לפלפל בענין דחוי ולייישב קו' תוס' ר"פ כסוי דם ד"ה שחט חי' וכו' דכתבו תימא לגרר ולכסי' וכתב משום דדחה בידים בשחט בהמה על דם חיה משא"כ בדם הניתז על הסכין ומתחילה לא הבנתי דבריו דלא שייך דחוי אלא אם נתכסה הדם בעפר כמו כסהו הרוח אבל דם בהמה דלא הוי כסוי כלל לא תדחה הדם ממצות כסוי ושוב ראיתי שמצדד בת"ש לומר דגם בדברים שאין מכסין בו הדם נדחה הדם וכתב בכונת קו' תוס' דלא הוי דחוי כלל משום דבידו לגרור ובאמת הא יכול תוס' להקשות על הא דכסהו הרוח במתניתין יעיי"ש.

ודבריו במח"כ תמוהים דהא כתב תוס' בסוכה ל"ג ע"א בפירוש דזה לא הוי בידו כיון שכבר מכוסה בעפר אין מצוה עוד שיגלה ויכסה בעפר ומשו"ה הוי דחוי דלא נתחייב להוציאו מן הדחוי כיון שכבר נתכסה בעפר אבל אם הוא כיסה בדברים שאין מכסין בו בודאי יש לומר דמחויב להוציאו מן הדחוי כיון שלא נתכסה בעפר ושפיר מקשה תוס' ולגרר ולכסי' כיון דהמצוה עליו שיכסה הדם בעפר וכיון שבידו אפילו דחוי בידים לא הוי דחוי כמו שמבואר בתוס' סוכה שם בהא דהפריש קרבן והמיר דתו אע"ג דהוי דחוי בידים כמו שאמרינן בש"ס זבחים ומ"מ כתב תוס' דצ"ל דזה לא הוי בידו וצריך לחלק בדברים ובזבחים כתב תוס' משום דאין בדעתו לחזור לא הוי בידו יע"ש ובפרט לפי מה שכ' הרא"ש סוף פרק אלו מגלחין דגם כסוי הוי בידו בודאי קשה קו' תוס' דלגרור ולכסה כמו בכסהו הרוח אלא שדברי הרא"ש תמוהין ובחידושי אאמו"ז בח"ס על פרק לולב הגזול הרבה לתמוה עליו דא"כ דהוי בידו מאי מקשה דלפשוט מרב פפא דאין דחוי דהא בכסוי הוי בידו וכן קשה בע"ז דרצה לפשוט מדרב פפא וכן הקשה בספר קרבן

נתנאל אלא דמוסיף בח"ס להקשות דא"ת דעכשיו לא סבר החילוק בין בידו ואין בידו וכמ"ש בפ"י דכל הסוגיא בסוכה אזיל לרבא דלא מחלק בין בידו דלא כרב אשי אלא דא"כ קשי' קו' תוס' אמאי לא פשוט ר' ירמיה ממתניתין דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי וסברת בידו ע"כ לא סבר עכשיו ומסיים דצריך נגר ובר נגר לפרש דברי הרא"ש ועיין בשו"ת אאמוז"ל בכ"ס קכ"א פלפול ארוך ונעים.

ולענ"ד נראה דעל גוף סברת הרא"ש חולק תוס' דזה לא הוי בידו משום דאין מצוה לגלות הדם ולכסות כמו בקרבן והדס ולולב דצריך לקיים המצוה ולסלק הדחוי ונ"ל דהרא"ש הוכיח דינו דגם זה הוי בידו מהא דהביא ש"ס שם ע"ב פלוגתא דת"ק דאין ממעטין ומסיק דפליגו באית ליה הושענה אחריתא דלא מחזי כמתקן מנא וע"כ בהושענה כשירה דאי בפסולה אכתי מחזא כמתקן ועיין בפ"י שכתב דע"כ מתניתין נמי באית ליה הושענה אחריתא כשירה דאל"ה לת"ק נמי מותר למעט דלא העמידו דבריהם במקום מצוה וא"כ כיון דאית ליה הושענה כשירה דומה לכסוי דם דהא יכול לצאת בהושנה כשירה ואדרבה גרע מכסוי דעכ"פ מצוה עושה אם מגלה ומכסה, ומזה הוכיח הרא"ש למאי דמסקינן דע"כ באית ליה הושענה כשירה פליגו רבנן וראב"ש מוכח דאף כה"ג דאינו מחויב ומצוה לתקן הדחוי מ"מ הוי בידו כיון שיכול לתקן ולא קשה מאי מקשה דתפשוט מרב פפא דהא בכסוי שאני דהוי בידו דהא בהוי אמינא עד דלא ידע דפליגו באית ליה הושענה אחריתא סבר באמת דכסוי לא הוי בידו כיון שאינו מחויב לגלות ולכסותו אבל למאי דמסיק דפליגו באית ליה הושענה כשירה ואפילו כה"ג סבר תנא דמתניתין דאם מיעטן כשר וע"כ דגם זה הוי בידו ושפיר כתב הרא"ש דלפי האמת אין ראיה מכסוי דשאני התם דהוי בידו ונכון.

אלא שעדיין יש לפקפק דהא הרא"ש כתב דבקטן יש דחוי אע"ג דהוי דחוי מעיקרא ובדחוי מעיקרא נפשוט ממתניתין וצ"ל דרא"ש מחלק ג"כ כמ"ש בתוס' דאין ראיה ממתניתין משום דהוי בידו ואפ"ה כתב הרא"ש בנראה ונדחה דפסול וצ"ל משום דהוי בידו רק באיסור ולענין דחוי מעיקרא דקיל מהני בידו כזה משא"כ לענין נראה ונדחה ועיין בר"ן וא"כ עדיין מנ"ל לרא"ש דבכסוי מהני בידו גרוע אע"ג דאינו מחויב דהא ממתניתין אע"ג דאיירי באית ליה הושענה אחרית' מ"מ אין ראיה רק בדחוי מעיקרא משא"כ בנראה ונדחה כמו בכסוי לא מהני ויש לומר דהרא"ש היה מדמה מסברא אם בדחוי מעיקרא מהני אפילו בתרתי לגריעותא דהוי באיסור וגם אינו מחויב למעט כלל כיון דאית ליה הושענה אחריתא א"כ בנראה ונדחה מהני עכ"פ היכא דבידו לגלות בהיתר אע"ג דאינו מצוה למעט ומה"ט כתב הב"י דגם במיעטן בי"ט פסק הרא"ש דמהני

אפילו בנראה ונדחה כיון דלדידן היתר גמור הוא דפסקינן כראב"ש וממילא הוי בידו בהיתר והא דכתב הרא"ש במ"ק דפסול בנראה ונדחה אם מיעטן היינו לת"ק ומביא ראיה דמצינו גם דחוי אצל מצוה אע"ג לדידן אם מיעטן כשר אפילו בנראה ונדחה משום דפסקינן כראב"ש והוי בידו אבל עכ"פ ראיית הרא"ש מת"ק היכא דלאו בידו כמו בקטן שהגדיל שע"ז דן שם אמרינן יש דחוי ואין סתירה בדברי הרא"ש במה שכתב במ"ק למה שכ' בסוכה סתם דכשר אפילו בנראה ונדחה וראיתי בשו"ת כ"ס מאאמ"ו מאוה"ג שתמה על דברי הרא"ש שסתרו אהדדי ובמח"כ קדשו אין סתירה בדבריו.

ועוד י"ל דברי הרא"ש בשנקדים ליישב דברי רש"י שכתב באיבעי דר"י ועכשיו לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה וכבר עמדו בפ"י וכפ"ת על דברי רש"י למאי צריך ומאי כונת רש"י בזה ונ"ל דגם רש"י אית ליה סברת הרא"ש דכסוי הוי בידו אע"ג דאין מצוה לגלות והא דלא דחי הש"ס כן דלא תפשט מרב פפא דשאני התם משום דהוי בידו משום דקשה דא"כ אמאי אמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות על מתניתין דכסוי דם דהא גם על מתניתין דכאן היה יכול לדייק זאת אומרת אין דחוי אצל מצות ואע"ג דהוי בידו הא גם בכסוי דם הוי בידו לגלות ומדלא דייק כן על מתניתין דסוכה ע"כ מוכח דסבר רב פפא דכסוי לאו בידו משום דלא הוי מצוה לגלות אלא אי מחלקין בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה לא קשה כלום דממתניתין דסוכה לא מוכח רק דיחוי מעיקרא ובידו דהא יש לאוקמי באשחור מאתמול ומשו"ה דייק רב פפא יותר על מתניתין דחולין דמוכח אפי' בנראה ונדחה לא הוי דחוי ולעולם הטעם משום בידו ומש"ה כתב רש"י דעדיין לא ידע לחלק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה ומשו"ה לא מתרץ דשאני כסוי דהוי בידו אבל לפי האמת דמסיק חילוק בין נראה ונדחה לדחו' מעיקרא יש לומר באמת דטעמא דר"פ משום בידו כסברת הרא"ש ויש ראיה מרש"י לרא"ש ומיושב הכל שפיר ע"ד ישר.

והנה הפ"י כתב דרש"י סבר דיש מקום נמי לומר דדחוי מעיקרא גרע מנכראה ונדחה וכן משמע מש"ס לקמן דקאמר אלא לאו דאשחור בי"ט אע"ג דלא רצה לפשוט אפי' בדחוי מעיקרא ואפ"ה רצה לאוקמי בנראה ונדחה ולאמת מסיק דנראה ונדחה גרע מדחוי מעיקרא ועיין בכפ"ת הקשה ג"כ דאיפכא הול"ל אי באשחור בי"ט תפשוט נראה ונדחה אלא באשחור מעי"ט וכתב נמי דסבר מתחילה דעדיף נראה ונדחה ולבסוף חזר וכמה גדול הדוחק ונ"ל לפרש דברי הש"ס באופן אחר בהקדמת דברים לישב דברי רש"י שכ' בפלוגתא דר"א בן צדוק וחכמים בהוי אמינא דרצה לומר דפליגו ביש דיחוי או לא הא דנקט בי"ט משום דמסתמא אגדו בי"ט אבל באמת אי אגיד בעי"ט נמי שייך פלוגתתן

אי יש דחוי וכבר הקשה מהרש"א דהא מסיק לקמן דאגד הזמנה בעלמא הוא ולא הוי דיחו רק בשנכנס יו"ט שמתחיל זמן המצוה ומתרץ דרש"י סבר הא דאגד הוי הזמנה היינו דוקא אי אין צריך אגד משא"כ אי צריך אגד שעת התחלת מצוה משאגדו והוי דחוי משנאגד יע"ש.

אבל ראיתי שא"א להעמיס בדברי רש"י דהא כ' רש"י בד"ה אלא לבתר דאגוד ואשמעינן האי תנא דלא ילפינן לולב מסוכה משמע הא דקאמר בתר שאגוד פירושו שצריך לאגד וא"כ לאמת דקאמר בתר שאגוד פירושו שצריך אגד וא"כ לאמת דקאמר לעולם בתר דאגדו נמי למ"ד צריך אגד קאמר ואי אין צריך אגוד אע"ג דאגדו לא הוי שום רבותא כיון דאין מחויב לאגוד וכן מן מאי שהאריך רש"י לפרש הטעם הא דאגד הוי הזמנה משום דאכתי לא מטי זמן חיוב מצוה ולא בפשוט משום דאינו מחויבו לאגדו מוכח דרש"י סבר הא דקאמר לעולם בתר דאגדו היינו למ"ד שצריך אגד כאית ספרים שהביא תוס' ומכ"ז מוכח דרש"י נמי סבר כתוס' דאפילו אי צריך אגד הוי הזמנה אלא בפשוט כ"ל ליישב דברי רש"י דהא באמת הסברא לומר דהוי דחוי אם אגד הלולב למצוה ומצוה לאגוד כמו דהוי תעשה ולא מן העשוי למ"ד צריך אגד אף קודם יו"ט כן נמי לענין דחוי דנקראת עליו שם הושענה פסולה משאגדו למצוה אלא דהש"ס מדחה דלא תפשוט מהא דאין דחוי די"ל דהזמנה בעלמא הוא אבל לפי האמת דע"כ תפשוט ממתניתין מהא דאם מיעטן כשר דאין דחוי י"ל דאגד לאו הזמנה הוא אי מצוה לאגדן ומשו"ה לפי האמת פירש רש"י הא דנקטו מיעטן בי"ט אי צריך אגד היינו משום דמסתמא אגדו ממש בי"ט כנ"ל נכון.

ולפ"ז מורוח לנו לישב דברי הש"ס דלכאורה צריך נמי להבין מפני מה לא אמר נמי לעיל דרצה לדייק מרישא דאין דחוי אי דאשחור קודם שנאגד תפשוט דחוי אלא דאשחור אחר שנאגד תפשוט נראה ונדחה כמו שמדייק בסיפא דמתניתין דהא ודאי לפי סברת הש"ס עכשיו דיש דחוי משנאגד דאז נקראת שם הושענה פסולה גם לענין נראה ונדחה כן הוא דנראה משעה שנאגדו ומכל זה נראה לי דקושי' הש"ס לפי מה שכבר העיר בכפ"ת למאי צריך כלל לרישא אם מיעטן כשר דהא מדאמר אין ממעטין בי"ט הא מיעטן כשר כ"ש מיעטן בחול ודאי כשר אפילו אי אגד לאו הזמנה דהא עכ"פ מסיפא מוכח דאין דחוי ויש לומר שזה קו' הש"ס אי דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא ותפשוט דלא הוי דחוי ולמה נקט רישא דאם מיעטן כשר דהוי מיותר ומסיפא מוכח יותר אפילו הוי בידו באיסור כ"ש ברישא בחול דהוי בידו בהיתר גמור וע"ז קאמר אלא דאשחור בי"ט וי"ל דמשו"ה נקט הרישא דאי הוי נקט רק מיעטן כשר הוי אמינא דוקא בדחוי מעיקרא

אבל בנראה ונדחה לא ומשו"ה נקט נמי הסיפא דאפילו בנראה ונדחה נמי כשר ואי הוי נקט רק אין ממעטין בי"ט הוי אמינא דאיירי רק באשחור מעי"ט ומשו"ה נקט תרוייהו דהוי מיותר לאשמעינן דאפילו בנראה ונדחה וכן מצינו כמה פעמים בש"ס דרישא מגלה לסיפא וכן איפכא וא"ש קו' הפ"י והכפ"ת הא דקאמר אלא באשחור בי"ט לא רצה לומר דלא תפשוט דחוי מעיקרא אלא ותפשוט דאפילו נראה ונדחה דאל"כ הא דמיעטן כשר מיותר לגמרי כיון שכבר מוכח מהא דאין ממעטין ביו"ט וע"ז משני לעולם דאשחור מאתמול ודוקא בדחוי מעיקרא ונראה ונדחה לא מוכח מסיפא כלל והא דקשה א"כ רישא ל"ל י"ל דאתי לאשמעינן דכשר לאחר שאגדו אפילו באשחור לאחר שאגדו אע"ג דהוי נראה ונדחה ולא תפשוט נראה ונדחה ומ"מ אם מיעטן בחול דהוי בידו ממש בלא איסור אפילו נראה ונדחה לא הוי דחוי ובסיפא אשמעינן בדחוי מעיקרא דלא הוי דחוי אע"ג דלא הוי בידו רק באיסור ולא בנראה ונדחה ומיושבים כל קו' בסוגי' הש"ס בעה"י.

ואציע לפניו מה שאמרתי ע"ד פלפול ליישב דברי הרמב"ם שכ' סתם אם לקטן ביו"ט כשר ולא מחלק בין אשחור בי"ט או בעי"ט והש"ס קאמר דלא כפשוט נראה ונדחה ועיין בב"י שנדחק ועיין בט"ז ופ"י ובכפ"ת שסוגי' אזלא לרבא דלא מחלק בין בידו ונ"ל באופן אחר ידוע מה שהקשו בספרן גדולי אחרונים אמאי מיעטן כשר אם מיעטן בי"ט נימא אי עביד לא מהני ואפילו באיסור דרבנן נמי לא מהני מכ"ש לשיטת הרא"ש שבת דהוי מתקן מנא ממש ואסור מן התורה ותי' לפי מה שכ' תוס' בתמורה בצורם אוזן בכור דלא שייך לא מהני דגם אי נעשה ממילא נמי המום מתיר ולא תליא במעשה ומחשבה דידיה וכה"ג לא שייך אי עביד לא מהני וכן כאן אם נתמעט ממילא נמי כשר אלו דבריהם ועדיין יש להקשות אי אמרינן דחוי אצל מצות א"כ כשנכנס יו"ט ולא נתמעטו הענבים הוי דחוי ולא מהני ורק משום בידו למעט לא הוי דחוי וכל ההכשר הוא רק משום בידו ומשום מעשה דידי' שימעט וכיון דעביד איסור א"כ הדרא קו' לדוכתא דלא מהני וממילא אם נפל נמי לא מהני כיון שהוי דחוי וכל ההיתר הוא רק משום בידו ולפ"ז י"ל הא דלא רצה לומר דנפשוט מכאן נראה ונדחה היינו מה"ט כיון דלא שייך לומר משום דהוי בידו דהא לא מהני ועל ר"י ל"ק די"ל דסבר כאביי דמהני ולא נפשוט כלל אפי' דחוי מעיקרא או כמו שכ' הרשב"א דלפי האמת נפשוט בעי דר"י וזה הכל לרבא אבל הרמב"ם שפסק בכמה מקומות כאביי דאי עביד מהני עיין בלח"מ בפ"ו מהל' בכורות ומשנה למלך בפ"ג מהל' גירושין ובשער המלך שם שהוכיחו מכמה הלכות דהרמב"ם פסק כאביי א"כ הוי בידו ממש דלא כתוס' דמחלק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה

משום דהוי באיסור דמאן פליג וכבר תמה פ"י על זה וזה טעמא דרמב"ם דאפילו בנראה ונדחה נמי כשר כן י"ל ע"ד פלפול התלמידים.

ובזה אשים קנצי למילין והנני ידידו הדש"ת פ"ב יע"א אור ליום א' לס' משפטים תרל"ט לפ"ק. ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל תשובה ל.

שוכ"ט לכבוד מר דודי הרב הגאון הגדול חריף ובקי בחדרי תורה ע"ה צדיק כביר שלשלת היוחסין מפורסם בקצוי ארץ כקש"ת מו"ה שמעון סופר נ"י אב"ד דק"ק קראקא יע"א.

נתכבדתי ביקרת מכתב קדשו ואשר בדק לן מר דודי נ"י בדברי החתם סופר יו"ד סימן כ"ט שמתמה שם על הג' מו"ה בונם איגר ז"ל שהקשה ממתני' דהניחו זקן או חולה גיטין כ"ח ע"א דמהני חזקת חי נגד חזקת איסור לשוק במקום זקוקה ליבם ולא מקשה ביותר מחזקת א"א כפשוטה ודבר זה אין לו שחר דהא ממ"נ מותרת מצד אשת איש וברא מזכה אבא ליישב דבריו עפ"י מ"ש תוס' גיטין ע' ע"ב בד"ה התם דעתא צלותא וכו' וא"כ בגט שכ"מ צריך להיות שפוי בדעתו עד לאחר הנתינה וא"כ לולי חזקת חי יש לחוש שמא נטרפה דעתו קודם נתינה. ועדיין חי והגט לא מהני משום שנטרפה דעתו וע"כ חזקת חי שהוא כמו שהיה בשעת כתיבה מהני גם נגד חזקת א"א אלו דבריו הקדושים.

ואמת נכון הדבר ובדברי דודי נ"י ישבתי קושי' באר שבע על הראב"ד הובא ברא"ש פ' אלו טרפות שמדייק מהא דאמר כל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים י"ב חודש היינו דחוזר לעפרו מדלא קאמר אינו חי ומשו"ה הני תמרי דכדא לאחר י"ב חודש שרי ומתמה עליו ממתני' דהניחו זקן או חולה דהא קאמר בחזקת שהוא קיים ואנו דנין רק אם חי ועיין בח"ס יו"ד סי' ע"ז ולפי דבריו שצריכין אנו לדון לא לבד אם הוא חי רק ג"כ אם לא נטרפה דעתו בשעת נתינה וצריכין לאוקמי בחזקה שהוא שפוי בדעתו כמו בשעת כתיבה א"כ א"ש דנקט בחזק' קיים ולא בחזקת חי כי בחי לחוד לא סגי רק צריך ג"כ שיהיה קיים במעמדו ובדעתו כמו בשעת כתיבה ויש ראיה ממתניתין לדבריו משא"כ הראב"ד דייק שפיר מדלא נקט חי רק קיום משמע שאינו קיים כלל. אולם לא על הח"ס לבד התלונה רק היה יכול להקשות ג"כ על תוס' יומא נ"ה ע"ב ד"ה והא תנן וכו' שכ' הא דרבה שמחלק בין הגיע לגבורות קאי רק על רישא דמתניתין משום חומרא דא"א ומאי חומרא דא"א שייך כאן דהא ממ"נ מותרת משום א"א.

וראיתי בתוס' רע"א ז"ל על משניות שהרגיש בזה ומתרץ די"ל התוס' לאו דוקא קאמר א"א רק איסור יבמה נמי הוי כחומר א"א כמו שסובר המרדכי דהוי דבר שבערוה וראיה מתוס' סוף פ"ק דב"מ ולאחר החיפוש בחי' רע"א על גיטין מצאתי שמיישב דברי תוס'

שכ' משום חומר א"א ע"ד שמיישב מר דודי נ"י דברי אבי זקני הח"ס זצ"ל אלא שמדחה שם דהוי חשש רחוק משום דהוי ס"ס שמא אינו חולה כ"כ שנטרפה דעתו ושמא כבר מת.

אלא שמתמה שם על דברי התוס' דהא יש לחלק דברישא אף דאיכא חזקת חי מ"מ איתרע ע"י זקן וגוסס ומשו"ה אזלינן בתר חזקת איסור יבמה לשוק משא"כ בסיפא דיש חזקת היתר מוקמינן אחזקת חי גם בזקן וגוסס ובדברים אלו י"ל קו' תוס' בד"ה תרומה אפשר וכי לא היה יודע המתרץ מתניתין דתרומה ואיכא לאקשויי תרומה אתרומה וכן על אביי נמי יש להקשות אמאי לא הקשה מיד מתרומה אתרומה ועל דברי פ"י שיצא ליישב כל זה נמי יש לדקדק דכ' דלא מצינו שיש חילוק בין ב' חזקות לחזקה א' דבאמת מצינו כן לענין יוחסין דחמירא ברוב א' והכשירו בתרי רובא אלא שיש לומר דודאי בהגיע לגבורות כבר איתרע חזקת חי קצת וגם אביי מודה לזה אלא דחזקת חי הוי חזקה דאתי' מכח רובא ומשו"ה אזלינן בתרה אף בחזקת איסור יבמה לשוק דנמי איתרע מכח הגט וחזקה דאתיא מכח רוב עדיף משא"כ חזקת היתר לתרומה כמ"ש בפ"י ומשו"ה מקשה רק מא"א על תרומה וזה לרבה דסבר דוקא בלא הגיע לגבורות א"כ לא היה להקשות מתרומה דמתניתין משום די"ל משום חזקת היתר וע"ז מתרץ שפיר משום דאפשר ולא אפשר אבל לדידן דאפי' בהגיע לגבורות א"כ איתרע חזקת חי וע"ז מקש' מהא דהרי זה גיטך דאיירי אפילו בלא הגיע לגבורות וא"כ לא איתרע חזקת חי כלל ואפ"ה אסורה א"כ גם במתניתין אע"ג דחזקת היתר לתרומה לא איתרע מ"מ חזקת חי איתרע דהא אפילו בהגיע לגבורות איירי ודמי להדדי וקושיא מתרומה לתרומה לא קשיא לרבה רק לדידן וא"ש.

והנה מה דמשמע מדברי תו' רע"א ז"ל דגם חילוק דגוסס לא קאי להתוס' רק אירישא לא כן כתב במל"מ בפ"ד דפסולי מוקדשין דכ' בפשיטות משום דרוב גוססין למיתה גם בתרומה אסורה ומקשה שם על הרמב"ם דלא הביא חילוק דגוסס בפ"ד דפסולי מוקדשין ואי דסמך על ה' גירושין גם בה' תרומות לא היה לו להביא וכן הקשה בלח"מ פ"ו מגירושין ובאמת בפשוט י"ל דלא היה לו לסמוך על ה' גירושין די"ל דשאני התם משום דיש חזקת איסור יבמה לשוק משא"כ בתרומה דיש חזקת היתר לתרומה ומשו"ה הביא בה' תרומות משא"כ בפ"ד דפסולי מוקדשין סמך על ה' תרומות וזה פשוט.

ועוד יש ליישב לפמ"ש הבאתי ראי' לדברי מל"מ דגוסס קאי גם על אינך דמתניתין ולא על הרישא לבד לפי מה שכבר העיר הישׁ"ש בגיטין למאי צריך למימר אבל גוסס לא משום דרוב גוססין למיתה דהא כיון דאמר בחולה משום דרוב חולים לחיים א"כ אפילו

גוסס לא הוי רוב נמי לא הוי בחזקת חי אלא אי אתרומות ואחטאת נמי קאי חילוקו של רבה א"ש דרוב חולים לחיים נקט משום רישא דהוי חזקת איסור לשוק ומשו"ה קאמר רוב דעדיף מחזקה ובגוסס אי הוי ספק הוי מוקמינן בחזקת היתר דתרומה וחזקה דראוי להביא חטאת ומשו"ה קאמר דוקא רוב גוססין למיתה ומוכח כדברי מל"מ והיש"ש רצה להכריח מכח זה דנקט רוב גוססין למיתה דרצה לאשמעינן דאפילו לקולא סמכינן על רוב זה ובשו"ת מהר"ם פסק דחייב להתאבל אם הניחו גוסס לאחר ב' או ג' ימים וכן מותרת לשוק והא דכ' הטור שמא מת וכן רמב"ם דנקט בגוסס ספק מגורשת היינו אתוך יום או יומים דעדיין לא אמרינן ודאי מת יע"ש ומדברי הרמב"ם פ"י מהל' תרומות ה"ג לא משמע כן שכ' הניחו בעלה גוסס במדינה אחרת בין שהיתה כהנת אשת ישראל או ישראלי' אשת כהן לא תאכל שרוב גוססין למיתה ואי גם להקל סמכינן על רוב זה א"כ בכהנת אשת ישראל אמאי אסורה ולא אמרינן שודאי מת ויהי' מתרת לאחר ג' ימים אלא ודאי דלא סמכינן להקל והטעם י"ל אע"ג דהוי רוב מ"מ יש נגד רוב זה ב' חזקות חזקת חי וגם חזקת איסור לתרומה וכשיטת הריב"ש ורוב לא עדיף מב' חזקות והוי ספק השקול ומשו"ה בין כהנת שנשאת לישראל ובין ישראלית שנישאת לכהן שניהם אסורים ומהאי טעמא י"ל לשי' הרמב"ם דאין חייב להתאבל דהוי נמי חזקת חי וחזקת שאינו אבל עיין בבכור שור מ"ק או אולי רק בתרומה החמיר הרמב"ם משום דאפשר אבל עכ"פ חידש הרמב"ם כאן דלא סמכינן להקל על רוב גוססין א"כ ל"ק קו' הלח"מ דמשו"ה כתב הרמב"ם דין גוסס בה' תרומה דנקט דין חדש מה דלא ידעינן עוד מה' גירושין כנ"ל.

ויען כי אמרתי קצת דברי הלכה עם דברי דודי הג' נ"י אציע ג"כ לפניו דברי אגדה מ"ש בס' השבוע עם דברי קדשו ליישב מדרש פליאה שראיתי בס' ישמח משה בשעה שנכנסו שני פולמסין דנורא לתוך חוטמיהן של נדב ואביהו ענו שרפי קודש ואמרו השיבנו ה' אליך ונשובה ותמוה ונ"ל כי הקרא אמר בקרבתם לפני ה' כי עיקר החטא של נדב ואביהו היה כאשר אמר ויראו את אלקי ישראל ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו שהיו נכנסים לפנים ממדרגתם אשר הוגבל להם כאשר הובא במדרש על פסוק ויעל משה ואהרן נדב ואביהו שהיה לכל אחד מהם תחום וגבול בפני עצמם עד היכן יכולים לעלות אבל נדב ואביהו מתוך שהיו משתוקקין להשיג יותר ע"כ פרצו הגבול ויעפילו לעלות ונכנסו לפנים ממחיצתם מתוך תשוקתם וזה היה אש זרה כי לא ניתן להם רשות לזה וזה הוא בקרבתם לפני ה' ולא אמר בהקריבם כי החטא היה שקרבו ביותר וראו מה שלא היה ברשותם לראות.

ושמעתי מפי דודי הגאון נ"י לפרש דברי ש"ס ברכות י"ג ע"ב א"ל רב לר' חייא לא חזינן ליה לרבי דמקבל עליו מלכות שמים א"ל בר פחתו בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים היינו באמת אצל רבי אשר זקף עשר אצבעותיו שלא נהנה כלום מעשרו והגיע למדרגה גדולה כזו שנקרא רבינו הקדוש עבודת השם לא היה אצלו עול כי כבר לבו חלל בקרבו אלא שזה שהיה צריך להעצים את עינו שלא לכנוס לפנים ממחיצתו מה שלא ניתנה רשות לעין לראות זה היה אצל רבי עול וע"ז קאמר בשעה שמעביר ידיו על פניו שלא לראות אז היה מקבל עליו עול מלכות שמים והדברים מתוקים וגם העונש שנכנסו שני פולמסין של נורא בחוטמיהן וגופן היה קיים ונשמתם נשרפת היה מורה על זה כי ח"ו לא חטאו בגופם כי היה מזוכך ונקי מכל רק בנשמתם חטאו על כן היה גופם קיים ורק נשמתם נשרפת ואיוב אמר גם במלאכיו ישים תהלה וכבר פירשו כי לא שייך חטא אצל מלאכים אשר אין להם יצה"ר רק אם ירצו להיות הולך בהשגתם כי גם במלאכים יש מדרגות שונות בהשגתם וכבר ביאר הרמב"ם מדרגות המלאכים בפ"ב מה' יסה"ת ה' ז' וזה הוא התהלה אשר ישים במלאכיו ע"כ כאשר ראו שנענשו נדב ואביהו על חטאם ונשמתם נשרפת וגופם קיים ע"כ מיד ענו ואמרו השיבנו ד' אליך ונשובה כי גם אצלם אף שאינם גוף ישנו חטא בנשמתם ודברי המדרש מפורשים היטב וה' יחדש ימינו כקדם ומאד אשמח אם ישמחני בתשובתו הרמה כחפץ ב"א הדש"ת באהבה ברוב קידה פ"ב יע"א יום ו' עש"ק לסדר אחרי תרל"ח ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ל

שוכ"ט ושמחת החג לכבוד תלמידי רב חביבי הרבני המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ברק השנון וותיק מלא עתיק מוכתר במעלות בנש"ק כש"ת מו"ה נח צבי נ"י אוללמאנן בעיר פעסט.

במכתבי הקודם הבטחתי כשיהיה לי איזהו רגעים פנוים מטרדתי לעיין בהערה אשר הצעת לפני ואף שעתה הכל טרודים בהכנת החג וד' מינים בכל זאת לא רציתי לאחר לקיים הבטחתי ולשמחך כי ידעתי כי ערבים עליך דברינו מעת שיצקת מים על ידינו משך כמה שנים.

והנה עמדת על דברי הרמ"א סי' כ"ח מי ששחט פעם ראשונה יברך שהחינו על הכסוי ולא על השחיטה משום דמזיק לבריה והקשית הא בסי' רמ"ה פסק הרמ"א דאף בבן הבכור לא יברך שהחינו על המילה ורק אם גם מצות פדיון הבן עליו אז יברך שהחינו בשעת מילה ולפמ"ש הש"ך סי' כ"ח דטעמא דרמ"א משום דנתחנך למצוה תחילה כמו

שפירש רש"י במנחות ע"ה על הא דמי שמקריב מנחות בירושלים אומר שהחינו משום שנתחנך במצוה א"כ גם במילה בבנו הבכור למה לא יברך אלו דבריך.

והנה אף די"ל דמהא לא קשיא די"ל דרמ"א איירי שכבר מל האב פעם אחד במילת בן אחר וכבר נתחנך במצות מילה ועל החינוך מצוה כבר בירך שהחינו ויען כי יש כמה פוסקים שעל כל מילה מברך שהחיינו כמו שאר מצות דאתי' מזמן לזמן וע"ז מכריע הרמ"א דאם מל האב בנו הבכור שנתחייב בפדיון יברך בשעת מילה כדי לצאת ידי כל הפוסקים ולא יברך על הפדיון מ"מ מסתימת לשון הרמ"א משמע דגם בפעם ראשון לא מברך האב ברכת שהחינו והש"ך סי' כ"ח הקשה על הרמ"א מציצית ותפילין וכן ממזוזה ועיין בת"ש שמתרץ קושי' הש"ך על הרמ"א ותירוצו אינו עולה יפה רק על ציצית תפילין ומזוזה אבל עדיין קשה ממילה דמשמע דלא מברך גם בראשונה ועיין בכרתי סי' כ"ח שמחלק ג"כ בין מצוה דחובת גברא הוא אז אינו מברך משא"כ בכיסוי דאי בעי לא שחיט ולא מיענש רק אז מברך ולפי תירוצו ל"ק ג"כ ממילה אלא גם תירוצו יש מן הדוחק קצת.

ולכאורה עלה בדעתי לומר דמשו"ה לא יברך על המילה משום צערא דינוקא וכמו שכתב הרמ"א דלא יברך על השחיטה אף בפעם ראשונה משום דמזיק לבריה ולכן לא יברך ג"כ על המילה אלא דזה ליתא דא"כ אף במחוייב בפדיון אמאי יברך בשעת מילה כיון דעכ"פ השתא איכא צערא דינוקא ויש לחלק קצת ומוכח ג"כ מרמ"א דלית ליה טעמא דרוקח דלא יברך על המילה משום ספק נפל דא"כ גם בבנו כשמחוייב בפדיון לא יברך וע"כ הכריע הרמ"א כסברת התוס' בפ' יש בכור משום דפדיון לא שכיח ומילה שכיח ומשו"ה אם יתחייב בפדיון יברך בשעת המילה ויפטור בברכה זו גם הפדיון וא"כ בודאי קשה אמאי לא יברך אם מל פעם ראשונה כמו בכסוי ואין לנו מנוס רק לומר דהרמ"א חש לטעמא דהגהות מיימנו דמשו"ה אינו מברך שהחינו במילה משום דלאם יש ג"כ שמחה וכל היכא דאיכא לאחרינא ג"כ שמחה מברך הטוב והמטיב משא"כ בפדיון דאינה רק שמחת מצוה והיא אינו חייבת בפדיון אבל במילה איכא שמחה כוס הברית יע"ש בפ' ג' מהל' מילה וצ"ל הא דבאמת אינו מברך הטוב והמטיב בשעת מילה היינו משום דכבר בירך בשעת לידת זכר ולא נכון לברך בתוך ח' ימים ברכה אחת משא"כ אם מחוייב בפדיון דמברך שהחינו יברך ברכה זו על המלה ואף אם אחר מל י"ל דסבר הרמ"א כיון דעיקר המצוה על האב למול בנו אף במל פעם ראשונה לא יברך משא"כ בכיסוי דהחיוב על מי ששוחט דשפך וכיסה מי ששפך יכסה ומה"ט באמת י"א דאם אחר מל שאין שם ברכת שהחינו לא האב ולא המל כן יש ליישב דברי הרמ"א וצ"ע.

והנה מדיהיב הרוקח טעמא דלא מברך שהחינו על המילה משום ספק נפל והובא ג"כ ברא"ש בפ' יש בכור יש להביא ראייה נגד הב"ח בסי' כ"ב וסי' תל"ג שרצה לחדש דברכת שהחיינו משום דרשות הוא יכול לברך ג"כ על הספק ולא אמרינן ספק ברכות להקל ועיין בא"ר סי' כ"ב שעשה סמוכים להב"ח מברכות דף ס' וצל"ח שם כיון מדעתו לדבר הא"ר ולסברת הב"ח ובתשובה אחת הארכתי בזה ומדברי ראשונים אלו משמע דאף ברכת שהחינו לא יברך על הספק ואע"ג דרוב לאו נפלים אפ"ה החמירו שלא יברך וכ"ש בספק ועיין בח"ס יו"ד רמ"ז שמתרץ דברי הרוקח דהא מברכינן על המילה וברכת להכניסו וכתב דאין לנו להכניס את עצמינו לספק ברכת הרשות ולפי דברי הב"ח איפכא כיון דברכת שהחיינו רשות אדרבה יכול לברך אם ירצה אפילו על הספק וע"כ מוכח מרוקח דלא כב"ח ודברי קדוש זקני לא זכיתי להבינם שכתב דברכת שהחינו רשות וציין על ש"ס עירובין ומג"א סי' רכ"ג ובאמת לא כתבו כן רק על ברכת שהחינו שמברך על הנאה שיש לו מהחפץ הנאת גופיות כמו מנא חדתא וכמו קנה כלים או נולד בן זכר שכל אלו רשות אבל ברכת מצוה כמו מילה ופדיון הוי ודאי חובה כמו ברכת שהחינו על הזמנים וכן מבואר בתשובת הרשב"א הובא בב"י ססי' רכ"ג דמסיים דוקא אותם שבפרק הרואה כמו קנה כלים חדשים או נפלה ירושה דלאו מצוה אלו רשות אבל על המצוה כמו מילה בודאי חובה הוא וצ"ע ומה שנ"ל בדברי רוקח וליישב ג"כ קושי' הרשב"א עליו דהא מהלינן בשבת ולא חיישינן לנפל די"ל דמחלק כסברת תוס' סוכה דף מ"ו דאינו מברך שהחיינו רק על המצוה שיש בה שמחה וא"כ כיון דאכתי הולד בספק נפל ולא ידע אם בן קיימא הוא ועוד לא ברור אצלו אם מקיים מצות מילה אין בה שמחה כ"כ בהמצוה שאינו עושה בודאי ומשו"ה לא מברך ולא משום חשש ברכה לבטלה דודאי אזלינן בתר רוב אבל מ"מ שמחה ליכא אצלו כ"כ שיברך שהחיינו כן יש לישב דברי הרוקח.

אלא דעדיין קשיא לי דא"כ אמאי מברך בנולד בן זכר הטוב והמטיב ואם מת האב שהחינו דהא לא יצא מספק נפל ושוב מצאתי בשו"ת חות יאיר רל"ז שכבר הרגיש בזה ועל הטעם משום צערא דינוקא הקשה ממת האב דמברך שהחינו על הירושה אע"ג דיש לו צער ועלה בדעתי דיש לחלק דשאני במת האב אע"ג דיש לו צער מ"מ מצד אחר יש לו שמחה ג"כ שנפלה לו ירושה ומי שיש לו הצער יש לו השמחה משא"כ במילה דיש לתינוק הצער ג"כ בשביל המילה ומשו"ה לא יברך האב כיון דהתינוק מרגיש רק הצער אלא דתוס' נסתפקו ג"כ במת הבכור אם מברך האב שהחיינו וע"ז ודאי קשה מהא דמת האב וצריכין לחלק כמ"ש הדרישה והובא בש"ך סי' ש"ה ס"ק י"ז ולתירוצו גם ממילה לא קשה כמובן.

והנה הרמ"א כתב דלא יברך על השחיטה משום דמזיק לבריה והש"ך כתב דטעם קלוש הוא ועיין בד"מ או"ח סי' רכ"ג שהביא בשם מהרי"ל דאין לומר תבלה ותחדש על מנעלים חדשים משום דהא צריך להמית בריה וכתב עליו דטעם חלוש הוא וראיתי מי שכבר הרגיש בזה ואין לי עכשיו פנאי לחפש בספרים שמחלקים בין תבלה ותחדש ובין שהחינו ונ"ל קצת ראיה דאין לברך שהחינו היכא דמזיק לבריה מדברי תוספתא הובא ג"כ בתוס' מנחות ע"ה והוא בפ"ד דברכות היה מקריב זבחים בירושלים היה אומר ברוך שהחינו כשהוא מקריבם אומר בא"י אקב"ו להקריב זבחים וכן באכילה יע"ש וכיון דשחיטת קרבנות ג"כ מעבודה הוא אמאי לא נקט התוספתא כשהוא שוחט זבחים מברך שהחינו ועל ברכת שחיטה ל"ק דהא גם בחולין צריך לברך בכל שחיטה ולתוס' שכתבו דמשו"ה מברך משום דאתיא מזמן לזמן שתי משמורות בכל שנה ושנה והוי כזמן לזמן א"ש כיון דשחיטה כשירה גם בזר ולא לכהנים דוקא אינו מברך שהחיינו בשחיטה אבל אי הוי טעמא משום דנתחנך למצוה תחילה ובראשית עבודה מברך שהחינו גם בשחיטה יש לברך ואע"ג דיכול להיות שכבר שחט חולין תחילה מ"מ נ"ל דשחיטת קרבנות מצוה בפני עצמה הוא דהא שחיטת חולין לא צריך כונה ושחיטת קדשים מתעסק פסול ויברך ג"כ שהחינו על שנתחנך לשחוט קדשים וע"כ משום דמזיק לבריה אינו מברך שהחינו וכדברי רמ"א ומקצת ראיה לטעם החלוש לסמוך אותו.

ותו לא מידי כעת והוצרכתי לקצר כל האפשר מפני הכנסת החג הבע"ל וכמה פעמים הוצרכתי להפסיק מפני הנכנסים ויוצאים וכתבתי בחפזי הכ"ד רבך הדוש"ת חפץ בהצלחתך פ"ב ערב סוכות תרמ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לא

שוכ"ט להרב הגאון המופלג חו"ב המפורסים כש"ת מו"ה נתן נטע סג"ל לנדא נ"י אב"ד דק"ק אשפצין יע"א.

אחדש"ה את ספרו כנפי רננים שו"ת על יו"ד קבלתי ע"נ ומע"כ יודע כי אני עמוס הטרדות ואין לי פנאי לעיין בספרו והצצתי באיזה תשובות ועמדתי על מה שכתב בסימן וי"ו וח' כי ראיתי ומצאתי שגם אני הערותי על איזה דברים שנאמרו ונשנו שם ואמרתי להציע לפניו מה שעמדתי בענינים אלו ובתוכו ימצא תשובה על כמה חקירות ותמיהות בתשובות אלו וראשית דברי כי בש"ס חולין דף מ' ע"א הביא על הא דרב הונא היתה בהמת חברו רבוצה לפני ע"ז כיון ששחט בה סימן אחד אסרה סבר לה כי הא דאמר עולא אמר ר"י אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה והנה רש"י בד"ה היתה וכו' הביא ראיה דבעה"ח אע"ג דאין נאסרין להדיוט בנעבד מ"מ

בעשה מעשה נאסרו אף להדיוט מהא דאמר ר"י בעבודה זרה דהמשתחוה לקרקע עולם לא אסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה ונראה מדברי רש"י מעולא אמר ר"י דהמשתחוה לבהמה חבירו בשעשה בה מעשה אסרה לא מוכח דגם להדיוט יכול לאסור במעשה בשל חבירו די"ל דוקא לגבוה דאינו אוסר בשל חבירו אף לגבוה מ"מ בעושה מעשה אסרה אבל י"ל דוקא לגבוה אבל לא להדיוט וכ"ש לפי מה שכתב תוס' בע"ז דף נ"ד וכן בחולין בסוגיא בד"ה תא שמע דילפינן מכלים דאחז אע"ג דלא נאסרו רק לגבוה וקרא איירי רק לגבוה מ"מ יליף כיון דאסור לגבוה במעשה כל דהו שלא נעשה שינוי בכלים בודאי להדיוט אוסר בשעושה מעשה ושינוי בגוף הדבר כמו שחיטה וא"כ הו"א דר"י באמת לא יליף מכלים דאחז רק לגבוה בשל חבירו אבל לא להדיוט ומשו"ה הביא רש"י הא דמשתחוה לקרקע עולם דבחפר בו בורות אסרן והא דר"י בודאי להדיוט איירי דאי לגבוה המשתחוה לקרקע עולם בלא מעשה אוסר כמבואר בש"ס ע"ז דף מ"ו פ"ב דיש נעבד במחובר לגבוה כמו בבעלי חיים דילפינן מק"ו מאתנן דקאסר אף במחובר וכן מוכח מר"י ובני ר' חייא דפליגו בע"ז באבני הר שנדלדלו אי הוי תפיסת ידי אדם ואוסר להדיוט דבמחובר נאסר לגבוה וא"כ משו"ה הביא רש"י הא דר"י דהמשתחוה לקרקע דאוסר במעשה גם להדיוט.

אלא דעדיין י"ל דלא מוכח מר"י דאוסר במעשה של חבירו להדיוט די"ל דוקא אם הוא שלו דאף בלא מעשה יכול לאסרו לגבוה בשעושה מעשה אסרו להדיוט אבל בשל חבירו דאינו יכול לאסור אף לגבוה בשעושה מעשה לא עדיף המעשה כ"כ לאסרו' אף להדיוט ודי אם יכול לאסור לגבוה דהאי חזינן דמעשה ושימש בעלמא אוסר לגבוה ואינו אוסר להדיוט ובאמת גם לרב הונא י"ל דאיירי רק לגבוה ובתוס' בד"ה שנים אוחזין כתבו מדפריך על ר"נ דוקא מהא דשנים אוחזין משמע דרב הונא אוסר אף להדיוט וצ"ע באמת מנ"ל דרב הונא אף להדיוט אוסר דלמא לא עדיף מעשה כ"כ לאסור של חבירו גם להדיוט וראיתי בחדושי הר"ן ע"ז וכן בריטב"א שכתבו דמוכח מר"ה דאף להדיוט איירי דאי לגבוה אף בלא שוחט לע"ז נמי אסור לגבוה לפסול משום דשחט סימן אחד ונעשה טריפה וע"כ דלהדיוט איירי יע"ש.

ובזה יש ליישב הא דנקט רב הונא סימן אחד והט"ז רוצה להוכיח מזה אע"ג דלא צריך מעשה רבה מכל מקום מעשה טריפה צריך עכ"פ דבלא זה הוי רק מעשה כ"ד ואינו אוסר ונה"כ חולק דאף במעשה כל דהו לחוד נמי אוסר דלא צריך רק מעשה בגוף הבהמה וצריך עיון דאם כן אמאי נקט ר"ה סימן אע"ג דלאו דוקא מ"מ יש לטעות ולפי דברי הר"ן א"ש דהו"א דוקא לגבוה משו"ה נקט סימן אחד דבלא"ה פסול לגבוה אף בלא שחט לע"ז

משום טריפה והא דמייתי הא דעולא צ"ל כמ"ש תוס' דלא מייתי סייעתא לעולא ממש להא דרב הונא רק כיון דר"ה סבר כן אמרינן דגם עולא הא דאמר דאוסר ע"י מעשה נמי להדיוט איירי כמו שכתב תוס' לענין מעשה רבה וזוטא.

ומתחילה רציתי לומר כי באמת דרב דימי אמר ר"י בהמשתחוה לקרקע עולם פליג עם הא דעולא אמר ר"י דרב דימי סבר דשל חבירו לא יכול לאסור אף במעשה כמו ר"נ ור"ע ור"י וכר"י בן בתירא וריב"ב דפליגו על הת"ק בנכרי שניסך יינו של חבירו דאי לא תימא הני תרתי מימרא דר"י למה לי כיון דסבר דהמשתחוה לבהמת חבירו ועושה מעשה אסרה להדיוט וכ"ש במשתחוה לקרקע שלו דהא לא נקט בקרקע של חבירו כמו דאמר עולא המשתחוה לבהמת חבירו אלא ודאי דרב דימי אמר ר"י באמת סבר דלא יכול לאסור להדיוט רק בשלו אבל בשל חבירו אין אוסר אף במעשה.

אלא שראיתי בריטב"א ע"ז נ"ד שכתב דמשו"ה הביא בשמעתא מדהמשתחוה לקרקע עולם לומר דאף קרקע שאינו שלו נאסר ע"י שחפר בו בורות שיחין ומערות וצ"ל הא דאשמעינן ר"י תרתי היינו כמו שמבואר הש"ס בע"ז מ"ו ע"א גבי אבני הר שנדלדלו דבהר י"ל דחשיב יותר משום דמחובר ובבהמה י"ל משום שהמה בעלי חיים משו"ה אינו נאסר דאין בו תפיסת ידי אדם וכן בעי רמי בר חמא אי מחובר נאסר לגבוה וא"כ משו"ה צריך ר"י לאשמעינן בבעלי חיים ובמחובר דא"א למילף אחד מחבירו ועיקר ילפותא דר"ה דאדם אוסר הוא מכלי אחז ולרש"י שם בע"ז אף להדיוט אסור בכלי אחז מדלא פרקינהו להדיוט ולתוס' דוקא לגבוה והוכיח ר"ה דאם לגבוה אסור בשימוש בעלמא להדיוט אוסר עכ"פ במעשה בגופו ור"נ דלא יליף מכלי אחז ללישנא דטעמא דר"נ משום לצעורי אבל א"א א"ש משום דאחז ישראל מומר הוי ולא שייך לצעורי וגם בלא"ה לא שייך לצעורי לגבוה אבל ללישנא קמא דר"נ סבר דאא"א לתוס' י"ל דסבר באמת דוקא לגבוה אבל לא להדיוט וגם לגבוה לא אסור רק משום קנסא כדמוכח בע"ז שם דהוכיח דקנסו לבית חוניו משמע דלא הוי בכלי אחז רק קנס דרבנן ומשו"ה מקשה ר"נ שפיר לר"ה מברייתא דשלש חטאות אע"ג דגם הוא סבר דלגבוה אסור אבל רק מדרבנן אבל מ"מ חייב משום שחוטי חוץ כיון דראוי לפנים מדאורייתא ולשיטת רש"י דילפינן מאחז אף להדיוט ולא שייך קנס ע"כ דר"נ סבר כאשר ס"ד דהכנו היינו דאטבלונהו הקדשנו דאקדשינהו ולא שהקדשנו אחרים תחתיהם או דסבר דלא מוכח מדאסרו הכלים גם להדיוט דאדם אוסר להדיוט לפי מה שכבר העיר הר"ן בחדושיו לרש"י היכי מוכח דאדם אוסר מכלי אחז אף להדיוט דלמא דוקא לגבוה אבל להדיוט לא יכול לאסור ומ"מ כלי אחז אסרו להדיוט מה"ט דקאמר הש"ס בע"ז נ"ב ע"ב כיון

דאשתמש לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי להדיוט ומה"ט לא פרקינהו לכלי אחז וכתב הר"ן דצ"ל דסוגי' חלוקות הן ולמאן דיליף אדם אוסר מכלי אחז לא סבר האי סברא דלאו אורח ארעא לאשתמושי להדיוט וסוגי' דבית חוניו אזלי למ"ד אין אדם אוסר דאי אדם אוסר ליכא ראיה דקנסו מכלי אחז ומשו"ה צריך לאסוקי דלאו אורח ארעא אבל אי אדם אוסר א"ש בלא"ה ולא אמרינן ג"כ הדרש דבאו הפריצים וחללוה רק דשיקצו אבני מזבח משום דאדם אוסר ולא צריך לאסוקי ג"כ לסברת דלאו אורח ארעא והא דקאמר דלא יליף מאבנים ששיקצו היינו קודם דילפינן מכלי אחז אבל לאחר דילפינן לא צריכין לסבר' זו עוד וא"ש וא"כ י"ל דר"נ סבר הסברא דבאו בה הפריצים דלדידי' מוכח דהא שקצו אבני מזבח וסבר דלאו אורח ארעא ומשו"ה נאסרו כלי אחז גם להדיוט אבל ר"ה לית ליה הסברא דלאו אורח ארעא ומשו"ה יליף שפיר מדאסרו להדיוט בכלי אחז ולא פרקינהו ע"כ דאדם אוסר גם להדיוט וא"ש גם לשיטת רש"י דלא יליף ר"נ מכלי אחז ולא צריכין לומר דר"נ דרש הא דהקדשנו דלא כר' ובפרט כי משמעות הקרא דהקדשנו אחרים תחתיהם כאשר כתב ג"כ הר"ן בחדושיו דהקדשנו אחרים תחתיהם משמע דאי בהני דאטבלינהו לא הי' צריכין הקדש מחדש ומאי והקדשנו ע"כ דהקדישו אחרים תחתיהם וגם ר"נ יכול לסבור אף לשיטת רש"י דמוכח דנאסרו הכלים גם להדיוט ואפ"ה לא מוכח דאדם אוסר ובארתי הכל לפרש פלוגתא ר"ה ור"נ ועיין.

ושיטת ר"ח דלא פליג ר"נ על ר"ה רק במעשה זוטא אבל במעשה רבה גם ר"נ מודה ורש"י ורא"ש הקשו דא"כ מאי מקשה על ר"נ ממתניתין דמנסך דהוי מעשה רבה ונדבר לקמן מזה והנה גם לרא"ש צ"ע דסבר דמנסך מעשה רבה א"כ להלכתא דפסקינן כר"נ לצעורי וגם ר"נ סבר דאדם אוסר כת"ק דנכרי שניסך מנ"ל באמת דמעשה זוטא אוסר דלמא מעשה רבה דוקא כיון דריב"ב וריב"ב סברו דאף בניסוך אין אדם אוסר מנ"ל לעשות פלוגתא כ"כ ולומר דת"ק סבר דאף מעשה זוטא ולכאורה י"ל דמוכח ממתניתין דשנים אוחזין בסכין דלא הקשה הרא"ש על ר"ח ג"כ דמאי מקשה ממתניתין זו ועכצ"ל כאשר נאמר בחדושי הר"ן חולין כיון דבשותפות שחטו ודאי לא מקרי רק מעשה זוטא ומשו"ה לא קשה רק ממנסך א"כ שפיר כתב הרא"ש דאף דפסקינן כר"נ וכת"ק מ"מ מוכח גם במעשה זוטא אלא שראיתי קונטרס אבא מאוה"ג שהוסיף להקשות דהא להרא"ש דסבר דשייך גם בשותפות לצעורי א"כ י"ל דבאמת מתניתין בשותפות ורק משום לצעורי מתרץ בישראל מומר אבל בלא שותפות באמת לא יכול לאסור רק במעשה רבה ונ"ל לומר דהוכיח הרא"ש מת"ק דגם בזוטא אוסר דנ"ל דודאי הא דסובר הרא"ש דמנסך הוא מעשה רבה אע"ג דמצד הסברא י"ל בהיפך דהא לא ניכר שום שינוי ביין שניסך (ולא יהיה עדיף

משימש דכלי אחז שכתבו התוס' דלא מקרי מעשה לאסור להדיוט) וצ"ל דהרא"ש ורש"י סברי דע"י הגבהה מקרי מנסך מעשה רבה כמ"ש תוס' דהרבותא דרבוצה דאע"ג דלא הרביצה, ולא עשה מעשה גדול כ"כ אסרה וכן מפרשו התוס' בע"ז נ"ד ע"א דהגבהה הוא מעשה רבה וא"כ מה"ט סברו רש"י והרא"ש דניסוך הוי מעשה רבה ע"י הגבהה ומתניתין ע"כ בהגבהה איירי ושפיר הקשו אבל בלא הגבהה בודאי לא הוי רק מעשה זוטא וכיון דת"ק נקט סתם נכרי שניסך יינו של ישראל שיכול להיות גם כן בלא הגבהה וע"י שכשוך לחוד מוכח דאפילו מעשה זוטא אוסר של חבירו.

ויותר יש לומר לפי מה שכתב הרא"ש בע"ז דף ס' ע"א בסי' י"ג דתימא הוא לומר דבהורקה לא הוי יין נסך ממש לאסור בהנאה כמו בשכשוך כי עיקר ניסוך בפנים היה דרך הורקה וכן בניסוך דע"ז אמר בגיטין מדאגביה קניא מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך אלמא עיקר ניסוך בהגבהה והורקה ושמא איכא למימר דהיינו דוקא בפני ע"ז אבל שלא לפני ע"ז אין דרך לשפוך אלא לשכשך יע"ש וכיון דברייתא איירי שלא בפני ע"ז דדרכם רק לשכשך ולא להגביה ולהוריק א"כ מוכח שפיר מת"ק דאף מעשה זוטא ומשו"ה פסק הרא"ש וכן להלכתא דגם מעשה זוטא אוסר ובזה אתיא שפיר כמין חומר הא דנקט הברייתא שלא בפני ע"ז וכתב רש"י רבותא אשמעינן ולפי דברינו הרבותא א"ש דאף שלא בפני ע"ז דלא הוי רק שכשוך ומקרי בלא הגבהה רק מעשה זוטא אפ"ה אוסר הת"ק ודו"ק ברש"י שפירש רש"י בד"ה שניסוך ששכשך ידו לתוכו ומאי ביקש רש"י בזה דהא יש ניסוך ג"כ ע"י הגבהה והורקה כמו דאיירי מתניתין דגיטין אלא משום דרש"י סובר כרא"ש דבלא בפני ע"ז דרכו לשכשך לחוד וזה הרבותא ג"כ דנקט שלא בפני ע"ז דאף במעשה זוטא אוסר ועיין ברשב"א גיטין בהיזק שאינו ניכר הא דלא אוקמי שמואל באגביה וניסוך היינו משום דקתני סתם מנסך ולא קאמר הגביהו ונסכו ורב דיליף קנסא מקנסא ולא יכול לומר מערב צריך לדחוק דע"כ מתניתין באגביה איירי והברייתא דתני סתם נכרי שניסוך בלא הגבהה איירי והוי מעשה זוטא.

ולכאורה י"ל דמשו"ה פירש רש"י שכשך ידו לתוכו משום דרש"י לשיטתו דבאגביה קניא ונעשית שלו וכיון דריב"ב וריב"ב פליגו ואמרו לאו כל כמינך שתאסר ייני לאונסי דאא"א ע"כ בלא הגבהה איירי אלא שכבר הקשו תוס' על רש"י דהגבהה לחוד לא הוי קנין להיות שלו לאסור רק לאונסין וע"כ צ"ל כמש"כ הר"ן בחדושיו לחולין דרש"י לרבותא כתב לא מבעי בהגבהה והרביצה דקנאה עכ"פ קצת לענין אונסין או כמו שכתבתי אני ישוב לרש"י אבל מכל מקום מודה רש"י דהגבהה אינו קנין להיות שלו לגמרי לאסור דזה מוכרח מקושי' הש"ס ממתניתין דמנסך ועדיין לא היה מוכרח רש"י

לפרש בשכשך נכרי דמשמע דהברייתא איירי בשכשך דוקא ועוד דיכול להיות שהגביה שלא ע"מ לקנותו עיין ברשב"א גיטין שם ואין לומר ג"כ משום דרש"י סבר דבהגבהה דהוי מעשה רבה גם ריב"ב וריב"ב אוסרין חדא דרש"י הוכיח מהא דמתניתין דמנסך דאף במעשה רבה אינו נאסר למ"ד אא"א דבר שאינו שלו וגם א"א לומר דריב"ב סבר במעשה רבה דאוסר דקאמר דלאו כל כמינך לאסור יין לאונסו משמע כל זמן שאינו שלו יכול לומר לו לאו כל כמינך אף במעשה רבה ע"כ הנכון כמ"ש מדנקט לפני ע"ז מסתמא בשכשך איירי ולאשמעינן דאפילו במעשה זוטא בלא הגבהה אוסר ועיין.

והנה הרא"ש הביא פלוגתא דרש"י ור"ח אי ר"נ מו"ה במעשה רבה וכבר תמה ביש"ש ופלתי כיון דלהלכתא פסק הרא"ש כלישנא דצעורי ור"נ ג"כ מודה לר"ה לענין דאדם אוסר שאינו שלו במעשה זוטא א"כ למאי נ"מ הביא הרא"ש הפלוגתא ונ"ל ליישב דכתב הרא"ש וכן הביא הש"ע שני דיעות דגם בשותפות לצעורי קמכוין ושיטת הרמב"ם דלא אמרינן לצעורי והש"ך הקשה על זה דא"כ עדיין קשה מדפריך ממנסך דיש לאוקמי בשותפות דמה"ט הוכיח תוס' ורא"ש דאמרינן לצעורי אף בשותפות ונ"ל לתרץ דתוס' הקשו מאי משני באית ליה שותפות דא"כ קשה מנסך היינו מערב ותירצו דמ"מ קמ"ל אע"ג דחייב מיתה לא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה ואי לא תני מדמע הו"א בדבר מועט לא קנסו יע"ש.

ולכאורה תמוה מאי קס"ד דתוס' להקשות דהא אמרינן בש"ס גיטין מפורש דבניסוך הרבותא דלא אמרינן קלבד"מ ומה לי אם נאסר יין של חבירו מצד מערב כיון דס"ס חיוב מיתה ג"כ על הניסוך ונ"ל דהנה בכתובות דף ל' ע"ב אמר רב אשי בזר שאכל תרומה משלו וקרע שיראין של חבירו וכתב רש"י דסבר רב אשי דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור והיינו דלא כרבא בסנהדרין דף י' דאמר פלוני בא על בת פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה ממון לבת שרצו להפסיד לה כתובה ונפשות לזה שאומרים שבא עליה ועיין בתוס' שם וא"כ לרבא דסבר דחייב בממון לזה ונפשות לזה אם כן גם במנסך בשותפות הוי ממון לזה ונפשות לזה דחייב מיתה משום שניסך יין שלו וחייב בתשלומין בשביל מערב בחלק חבירו ואע"ג דחייב מיתה. ג"כ על חלק חבירו דאף דאין אדם אוסר מ"מ חייב מיתה משום עובד ע"ז מידי דהוי עובד להר דלא נאסר וחייב מיתה מ"מ מקרי נפשות לזה וממון לזה כיון דחייב מיתה ג"כ על חלק שלו כמו בפלוני בא על בת פלוני אע"ג דנפשות לזה הוא ג"כ בשביל הבת כיון דהחיוב מיתה בא ג"כ בשביל פלוני משלם ממון לבת משום נפשות לזה וממון לזה ועיין בפנ"י כתובות שם וא"כ לרבא חייב ושפיר הקשו בקושיתם דהיינו מערב וקים לן בדרבה מיניה לא שייך דהוי נפשות לזה וממון

לזה ובתירוצם צ"ל דחזרו דמ"מ שייך קים ליה בדרבה מיניה בלתי הגבהה תחילה כמו שאחלקו והוכיחו בכתובות שם כר"ת דמחלק דוקא גבי עדים זוממין אית ליה לרבא דממון לזה ונפשות לזה חייב משום דבעינן שיתקיים הזמה כלפי כל אחד אבל בעלמא מודה רבא דנפשות לזה וממון לזה פטור כרב אשי ועיין.

והנה קושית תוס' יש ליישב דהיינו מדמע לפי שיטת ר"ח דסבר דבמעשה רבה כ"ע מודה דאוסר ומאי דפריך ממנסך צ"ל כמ"ש הרא"ש כיון דהיזק שאינו ניכר לא שמה היזק לא חשוב מעשה גמור וזה לר"י דוקא וא"כ שפיר יש לאוקמי בשותפות ומ"מ לא קשה היינו מדמע דשפיר יש צריכותא לפי מה שכתב תוס' ב"ק דף ק' ד"ה חייב באחריותו דלא שייך במסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קנס שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו משום דבעל הכרם נמי מפסיד יע"ש אבל לר"ח דסבר דקושי' הש"ס לר"י דוקא דלא שמיה היזק ומשו"ה לא הוי מעשה רבה ע"כ לית ליה כתוס' דגם בשותפות קנסו משום לא פלוג וא"כ שפיר יש צריכותא דאף דמנסך היינו מדמע אי אוקמינן בשותפות כיון דאוסר ג"כ שלו א"כ הו"א דלא שייך קנס ובמזיד נמי יהיה פטור קמ"ל דחייב ואי תני מנסך משום דהוי הפסד מרובה משא"כ מדמע דהפסד מועט ואי תנא מדמע הו"א ודוקא בהא קנס משא"כ במנסך דאינו אוסר רק בשותפות הו"א דלא שייך קנס כיון דצריך לאסור ג"כ את שלו ומאי דלא קאמר בגיטין כן היינו משום דרצה לומר הצריכותא כדמוקמינן בישראל מומר ולחזקיה בלא"ה לא קשה קושיא תוס' דהיינו מדמע לשיטת ר"ח כיון דסבר שמיה היזק א"כ הוי גמר מעשה ולא צריכין לתרץ באית ליה שותפות ולאו היינו מדמע וא"כ מיושב נמי קושי' תוס' על רש"י הא דלא משני בשותפות כיון דלא אמרינן לצעורי דהא כתב הת"ש דטעמא לצעורי היינו משום דאין אדם עובד בשאינו שלו משא"כ באית ליה שותפות לא שייך לצעורי כיון דיש לו חלק ועובד בשלו ונ"ב אף דלא אמרינן לצעורי בשותפות לא אמרינן דמסתמא עובד ג"כ בחלק חבירו דהא אין דרך לעבוד אלא בשלו ולא אמרינן רק דעובד בחלקו לחוד ומ"מ כל היין אסור משום מערב וא"כ מה"ט לא יכול לתרץ על מתניתין דמנסך בשותפות דא"כ קשה לחזקיה היינו מדמע דאף דלר"י י"ל הצריכותא כמו שכתבתי אבל הש"ס רצה לתרץ גם לחזקיה וליכא צריכותא לחזקיה רק דקמ"ל במנסך דלא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה וא"כ קשה היינו מדמע וקים ליה בדרבה מיניה לא שייך כמו שסברו התוס' ע"כ בקושיתם דהוי נפשות לזה וממון לזה ודלא כר"ת וכיון דלא יכול לתרץ על מנסך בשותפות דא"כ היינו מערב לחזקיה י"ל דגם על מתניתין דשנים אוחזין לא משני בשותפות כיון דע"כ מתניתין דמנסך בישראל מומר כמו שכתב בת"ש לתרץ

דברי הסמ"ע מקושית הש"ך וא"כ י"ל באמת בשותפות לא אמרינן לצעורי אבל אי לא אמרינן כר"ח אלא דגם במעשה רבה סבר ר"נ אא"א א"כ קשה גם לחזקיה ממתניתין דמנסך אף ללישנא דאין אדם אוסר כלל ואפ"ה בשותפות מתרץ מתניתין וקשה היינו מערב היינו מדמע ולחזקיה ליכא צריכותא רק משום קים ליה בדרבה מיניה וצריך לומר ע"כ כתירץ תוס' דגם בשותפות יש לומר קים ליה בדרבה מיניה אע"ג דאינו חייב רק משום מערב וא"כ הדרי הקושיא אמאי לא משני גם ללישנא דצעורי בשותפות וע"כ משום דגם בשותפות אמרינן לצעורי ושפיר הביא הרא"ש הא דחולק רש"י ור"ח אי ר"נ מודה במעשה רבה דיש נפקותא בזה אי מוכח דגם בשותפות אמרינן לצעורי או לא וכיון דהרא"ש הסכים לרש"י דאף בגמר מעשה סבר ר"נ ללשנא קמא דאינו אוסר ומשו"ה פסק דגם בשותפות שייך לצעורי מכח קושי' דא"כ מאי הדר ומקשי כיון דכבר אוקמי בשותפות וא"ש ע"ד פלפול ועיין.

ולשיטת רש"י דסבר דגם בגמר מעשה סבר ר"נ ללישנא קמא דאין אדם אוסר א"כ קשה לכאורה קושית תוס' אמאי חזר והקשה קושיות שכבר תירץ ונ"ל בשנישב תחילה הא שכתב לא מיבעי הגביה והרביצה שקנאה ונעשית שלו וכבר הקשו תוס' קושי' חמורות דהא לא קני רק לענין אונסין דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש ועוד דא"כ מאי מקשה ממנסך דהא מכי אגביה קניה אבל בשנדייק השפת יתר ברש"י שכתב שקנאה ונעשית שלו דהא כיון שקנאה בודאי שלו הוא ולא הוי לרש"י לומר רק קנאה או נעשית שלו ע"כ נ"ל דטעמא דרש"י דלא קנאה משום הגבהה לחוד דזה מודה רש"י דהוי רק לענין אונסין אלא כיון דגזלן קונה בשינוי מעשה א"כ כיון דשחט סימן אחד או חצי סימן סבר רש"י בודאי אין לך שנוי מעשה גדול מזה ובלא הגבהה שנעשה עליו גזלן לא קני שינוי מעשה כידוע דלא הוי רק מזיק בעלמא ורק בגזלן דקונה בהגבהה לענין אונסין קונה בשינוי מעשה לגמרי שהוא שלו וזה שדייק רש"י דקנאה ע"י הגבהה עכ"פ לענין אונסין ונעשית שלו אח"כ ע"י שינוי מעשה דשחט סימן ויש לרש"י ראיה לזה מהא דמקשה בב"ק ע"א ע"ב לר"מ כיון דשחט בו פורתא אסרה ואידך לאו דמרי' קטבח והקשו הראשונים שם דלמא ר"מ סבר כמ"ד אא"א דבר שאינו שלו ונדחקו דמקשה להלכתא דאדם אוסר ולמה שכתבתי א"ש כיון דשחט פורתא א"כ קונה ע"י שנוי מעשה מיד קודם גמר שחיטה דלענין דו"ה לא מחייב עד גמר שחיטה כמו שאמרו בש"ס שם דטבחו כולו בעינן וא"כ לכ"ע אדם אוסר כיון שקנאה ע"י שינוי מעשה והגבהה וא"כ לא קשה קושי' תוס' מהא דפריך ממנסך דשם לא הוי שינוי מעשה ומודה רש"י דלא קנאה בהגבהה לחוד להיות שלו רק לענין אונסין ולפי"ז יש ליישב קושי'

תוס' שהקשו באית ליה שותפות היינו מערב דתוס' כתבו בגיטין דמקשה על חזקיה ממתניתין דגזל חמץ ועבר עליו הפסח מטבע ונפסל אי אמרינן שמיה היזק אמאי יכול לומר הרי שלך לפניך ובתוס' שם הקשו האיך מדמה מזיק בידים לחמץ שנאסר ממילא וכן מטבע שנפסל ממילא וכתבו דלחזקי' דשמיה היזק א"כ הוי שינוי הניכר וקנאה מצד שינוי מעשה א"כ לחזקיה הוא בשינוי מעשה כמו בבהמה ע"י הגבה' אלא אי אמרינן דאין אדם אוסר ממילא לא הוי שינוי מעשה דהא לא יכול לאסור היין אבל באית ליה שותפות כיון דס"ס היין אסור מכח מעורב א"כ הוי ביין שינוי מעשה כיון דשמיה היזק וממילא יכול לאסור גם חלק חבירו דהא קנאה ע"י הגבהה ושינוי מעשה ולאו היינו מדמע דהא אוסר היין עצמו ולר"י דלא שמיה היזק בלא"ה יש לנו צריכותא כמו שכתבתי דהו"א דלא קנסו משום שאוסר גם את שלו ואי אמרינן כתוס' בב"ק דלא שייך קנס בשותפות א"כ צריך לומר דכל קושי' הש"ס והתירץ בשותפות אתיא רק לחזקיה כמ"ש בפלתי וא"ש תירוץ שלי ממ"נ וזה א"ש ללישנא קמא אבל ללישנא דלצעורי כבר כתבתי אע"ג דלא אמרינן לצעורי בשותפות מ"מ אינו עובד רק בחלקו לחוד ולא בחלק חבירו אלא דנאסר משום מערב א"כ הדרי קושי' תוס' דהיינו מדמע ומשו"ה לא יכול לשנות בשותפות ללישנא דצעורי ולא קשה קושי' תוס' על רש"י וכיון דלא יכול לתרץ במנסך בשותפות מתרץ ג"כ מתניתין דשנים אוחזין בישראל מומרים ושיטת הסמ"ע דוקא בבהמה אמרינן לצעורי בשותפות אבל לא ביין כיון דלאו חלקו היין והקשו הש"ך דהא כל הטעם דאמרינן לצעורי בשוטפות משום דמקשה עוד הפעם א"כ לסמ"ע ג"כ קשה מאי מקשה ממנסך דהא כבר אוקמי בשותפות ולדבריו א"ש דבמנסך לא היה יכול לאוקמי בשותפות ללישנא דלצעורי דקשה לחזקיה היינו מערב ומיושב הכל בעזה"י.

ונראה לי דפלוגת' אי אמרינן בשותפות לצעורי תליא בתרי טעמי דיהיב לנו הת"ש דאי הטעם משום דאין דרך לעבוד אלא בשלו א"כ י"ל בשותפות לא אמרינן לצעורי דהא עובד בשלו אבל אי הטעם משום חזקת כשרות גם בשותפות אוקמינן על חזקת כשרות וכל כונתו רק לצעורי לחברי' והרמב"ם כתב דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואמרינן לצעורי קמכוין וכבר הרגיש הסמ"ע בחו"מ וכן הת"ש דדבריו סותרין לכאורה דאין אדם אוסר משמע דלא יכול לאסור ואח"כ כתב דלצעורי משמע דיכול לאסור רק אמרינן לצעורי ופירשו דכונת הרמב"ם דאין אדם אוסר היינו שאין דרכו לאסור שאינו שלו דאינו עובד אלא בשלו וכיון דהרמב"ם סבר האי טעמא משו"ה כתב דבשותפות לא אמרינן לצעורי אבל הרא"ש ותוס' סברו דטטמא משום חזקת כשרות משו"ה גם בשותפות אמרינן לצעורי ובהני טעמא תליא ג"כ הפלוגת' דשנים אוחזין ואחד שוחט לשם קדשים

דסבר הרמב"ם ג"כ דאיירי בשותפות דוקא ומהרא"ש משמע דאף בלא שותפות עיין בב"י סי' ה' דהסברא דאין אדם עובד אלא בשלו שייך ג"כ בשוחט לשם קדשים דאין דרך להקדיש לגבוה ולשחוט לקדשים במה שאינו שלו וע"כ סבר הרמב"ם דוקא בשותפות נאסר בשוחט לשם קדשים משא"כ לרא"ש דטעמא משום חזקת כשרות אע"ג דעושה איסור בשוחט לחוץ לשם קדשים מ"מ י"ל דטעה וסבר דעושה מצוה ממילא אף בלא שותפות יכול לאסור בשוחט לקדשים דלא שייך לצעורי ואין לנו הכרח לומר כן כיון דלמצוה קמכוין.

ובזה א"ש הא דנקט הרמב"ם בה' שחיטה שותפות ולא ישראל מומר ובה' חובל ומזיק כתב תרוייהו שותפות ומותר ואי דסמיך במומר על חובל ומזיק גם בשותפות היה לו לסמוך ואי דלא סמיך הי' לו להביא ג"כ הא דמומר בה' שחיטה. וראיתי שמצדד ע"ז בקונטרס אבא מאו"הגז"ל, ולדידי לא קשה דהא הרמב"ם כולל כל דברים הפוסלים בשחיטה בהדדי ע"ז ולשם קדשים ומשו"ה לא יכול לומר דבישראל מומר אוסר דלא שייך בשוחט לשם קדשים משא"כ שותפות ומשו"ה הביא הא דישראל מומר בחובל ומזיק דאיירי רק במנסך לע"ז וממילא נלמד גם לענין שוחט לע"ז והא דלא סמך ג"כ על שותפות דהו"א בקדשים לא צריך לשותפות כסברת הרא"ש כיון דמצוה קעביד או מפני מראית עין קמ"ל דגם בקדשים אינו אוסר רק בשותפות ולסברת הרמב"ם דגם בקדשים שייך לצעורי א"כ מוכח דבשותפות לא אמרינן לצעורי דהא על מתניתין דשנים אוחזין ואחד לשם קדשים א"א לאוקמי בישראל מומר וע"כ בשותפות והא דלא מתרץ גם על מתני' דשנים אוחזין ואחד לשם ע"ז כן צ"ל כמו שכתב הב"י דרצה לאשמעינן חידוש דין דגם בישראל מומר לא אמרינן לצעורי' וראיתי שעמדו על דברי תוס' שהקשו על רש"י אמאי חזר והקשה קושיא שכבר תירוץ דמצינו בכמה מקומות בש"ס דמק' אולי יאמר תירץ אחר וללמוד ממנו דין חדש ונ"ל דתוס' סברו דזה אינו רק אם התירוץ האחרון עכ"פ מורווח כמו תירוץ הראשון אבל אם תירוץ השני אינו מורווח בודאי לא היה לו להקשות עוד הפעם מה שכבר תירוץ במורווח ורש"י כתב דתירוץ דישראל מומר אתיא רק כת"ק דהא ריב"ב וריב"ב סברו דאף בנכרי אינו אוסר אבל התירוץ בשותפות אתיא לכ"ע ואי אמרינן גם בשותפות דלא לצעורי קמכוין א"כ מאי חזר והקשה דיותר מורווח לאוקמי מתניתין בשותפות דאתיא לכ"ע מלתרץ בישראל מומר דלא אתיא כת"ק ומשו"ה שפיר הקשה תוס' וא"ש.

והנה הסמ"ע מחלק בין בהמה דאמרינן גם בשותפות לצעורי משא"כ במנסך דלא אמרינן דאי לצעורי היה לו לחלק יינו ולנסך של חבירו לחוד ובזה ישבתי קו' הפלא"ה שהביא

בנו בחידושיו בסוף הספר בשם אביו ז"ל בסוגיא דהיזק שא"נ דאמרינן לחזקיה דלא שייך לפטורי גם במזיד כדי שיודיעו דהשתא לאזוקי קמכוין ואודיע לא מודע לו דהא ע"כ במנסך לא אמרינן לצעורי דא"כ לא נאסר היין ושייך כדי שיודיע ולסמ"ע א"ש דמוכח דלא נתכוין לצעורי לבד כי אם נתכוין ג"כ להזיק חבירו דכמו שיש לנו הכרח דע"כ לא כיון לצעורי לחוד משום דא"כ היה לו לחלק היין כן יש לנו הכרח ג"כ דע"כ נתכוין להזיק חבירו דאי לנסך לבד א"כ היה לו לחלק את היין ולנסך את שלו ולמה לו לאסור גם כן חלק חבירו וע"כ דלתרווייהו נתכוין לנסך וגם להזיק לחבירו ובודאי יודיע לחבירו וא"ש והא דמשני הש"ס בישראל מומר היינו לר"י דלא שייך בשותפות קנסא כמש"כ בפלת"י דמה"ט צריך לתרץ בישראל מומר אבל לחזקיה באמת יש לומר דמתניתין בשותפות ובזה מיושב שפיר קושי' מהר"ם שיק ופנ"י בגיטין הם שתמהו על הא דמשני ר"נ דפליגו ר"י ור"מ אי קנסינן שוגג אטו מזיד ולא משני דכ"ע סברו קנסו שוגג אטו מזיד ורק פליגו בכדי שיודיע ולפי דברינו א"ש דהא במנסך ג"כ שייך כדי שיודיע דאי לצעורי לא נאסר היין וע"כ צריך לאוקמי לחזקיה בשותפות אבל לר"י דלא שייך בשותפות קנסא ומתניתין בישראל מומר ע"כ צריך לומר דלא סבר טעמא דכדי שיודיע דא"כ קשה במזיד נמי לפטור ור"נ דרצה לאוקמי הני תנאי כהלכתא כר"י דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק לא יכול לומר דכ"ע קנסו שוגג אטו מזיד ובשוגג פטור לר"י משום כדי שיודיע דא"כ קשה במזיד נמי ואתי שפיר.

הנה הפוסקים והראשונים כתבו דהלכתא דאדם אוסר ע"י מעשה ואף ע"י מעשה זוטא כמבואר ברמב"ם וש"ע ואי יכול לאסור ג"כ דבר של רבים ע"י מעשה מצאתי דפליגו בזה הראב"ד והרמב"ן הובא בריטב"א ע"ז דף נ"ג ע"ב שהקש' מאי מביא ר"א ראי' להא דשמואל ישראל שזקף לבינה ובא נכרי והשתחוה דאסרה מהא דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש דהא א"י ירושה הוא להם מאבותיהם ואא"א וע"כ מדפלחו לעגל גלי דעתייהו דניחא להו דלמא אסרו על ידי מעשה ותירץ הראב"ד כיון דשל רבים הוא לא יכול לאסור אף ע"י מעשה והרמב"ן חולק דגם של רבים יכול לאסור יע"ש והר"ן כתב דר"א סבר דאא"א אף ע"י מעשה כריב"ב וריב"ב יע"ש ובזה ישבתי דברי הרמב"ם בפ"ח מה' עכו"ם הל' ב' מים שעקרן הגל והשתחוה להן לא אסרן נטלן בידו והשתחווה להן אסרן אבני הר שנדלדלו ועבדן במקומן מותרות שהרי אין בהן תפיסת ידי אדם ולהראב"ד בהשגות כתב ואם מים של רבים הם אינן נאסרים ובשל יחיד אע"פ שעקרן הגל אסורים דפלוגתא דר"י ובני ר' חייא הוא ולא ידעינן בני ר' חייא מאי סבירא להו וספיקא לחומרא יע"ש ופליג על הרמב"ם בתרתי דגם בנתלשו ממילא נאסרים ומים רבים גם ע"י תפיסת

יד אדם אין נאסרים ובכ"מ נדחק דאפשר דהיה לו להרמב"ם גרסא דמסייעו דבני ר' חייא שרו והלכתא כוותייהו לגבי ר"י ועל השגה דמים רבים אינן נאסרים לא תירוץ ועין בב"ח וש"ך סי' קמ"ה.

ונ"ל לישב תרי השגות הראב"ד בחדא מחתא דהראב"ד הביא ראיה דדבר של רבים לא נאסר אף ע"י מעשה מהא דע"ז דף נ"ט ע"א דאוקמי הא דר"י דמים רבים אינן נאסרים בדטפחינהו בידים דאי בתלשו הגל א"כ תסתיים דר"י סבר דאבני הר שנדלדלי אסורות וכיון דאמרי דטפחינהו בידים א"כ הוא עושה מעשה ואפי"ה של רבים אינם נאסרים והרמב"ן נדחק לדחות ראיה זו לשיטתו עיין בריטב"א שם ואי אמרינן דמוכח דר"י סבר דבשל רבים נמי ע"י מעשה נאסר ע"כ מוכח דר"י איירי בתלשינהו גלא דלא עשה מעשה וממילא מוכח דר"י אוסר אבני הר שנדלדלו והנה הסוגיא כאן דמדחי ע"כ סבר דגם ע"י מעשה לא יכול לאסור של רבים אבל באמת ממקומות אחרות מוכח דר"י סבר דיכול לאסור אף בשל רבים דהא בדף נ"ד דילף ר"י דבעשה בה מעשה יכול לאסור בהמה מכלי אחז וכבר הרגיש הראב"ד לשיטתו דאין יכול לאסור של רבים הא כלי מקדש של רבים הם ונדחק דליחידו של עולם הם ולא של רבים וכמה גדול הדוחק לומר דשייכי לגבוה לחוד ולא של ישראל ג"כ אע"ג דקדושת הגוף הוא מ"מ יש חלק ג"כ לכל ישראל.

וראיתי בכנה"ג סי' ד' שכתב והוי יודע דהא דאמרינן בשיש לו שותפות בה היינו דוקא כשיכול להשתמש בה ואין שום מעיק אבל אם אינו יכול להשתמש ממנו כגון שהוא של הקדש אע"ג דהיה לו גם שותפות כדבר שאינו שלו מקרי ואין יכול לאסרה מדאוכחינן בפרק ר"י דאדם אוסר דבר שאינו שלו מהכלים שהזכיח אחז וגנזום ואי כל שיש לו שותפות בו אע"ג שאינו יכול להשתמש אסרה מאי הוכחה מכלים דאחז שהיה לו שותפות דכל הכלים שהיו בבית המקדש משל צבור הם באים אלא ודאי כיון דאינו יכול להשתמש בהם אע"פ שהיו לו שותפות בו כדבר שאינו שלו הוא ואינו יכול לאוסרם ושמעינן מינה דאם הקדיש איזה דבר להקדש ושחטה לע"ז לא אסרה למ"ד אא"א דבר שאינה שלו עכ"ל ממש ובאמת מש"ס דילן לא משמע כן דקאמר לר"נ כיון דקני' ליה לכפרה כדידיה דמיא אע"ג דאינו שלו ולא יכול להשתמש בו מ"מ כדידיה דמיא וה"נ גם בכלי אחז כן הוא שיש לכל אחד שותפות בו וקשיא האיך יליף מכלי אחז דאדם אוסר שאינו שלו ולפי דברי הראב"ד והרמב"ן א"ש ואין לדברי הכנה"ג הוכחה מהא דכלי אחז דלהראב"ד דסבר דלא מקרי של רבים משום דהוא ליחידו של עולם לבד ומקרי של יחיד א"כ אינו דומה לקרבן של יחיד והרמב"ן כתב לשיטתו דבמעש' גם של רבים נאסר א"כ מאי דקאמר מים של רבים אין נאסרים דמשמע הא דיחיד נאסרים א"כ

ממ"נ אי ע"י מעשה גם של רבים נאסרים ושלא ע"י מעשה גם של יחיד לא יכול לאסור וכתב דלא נצרכה אלא של הפקר אע"ג דכל אדם יש לו זכות בהם והוי כשותף אינו נאסרים הא דיחיד שהם שלו או שהם דיחידים שותפים נאסרין כיון דאית ליה שותפות בגוה וא"כ מוכח מדברי הרמב"ן דאינו דומה שותפות דיחידים לשותפות של רבים וכיון דכלי מקדש שותפות של רבים הוא לא יכול לאסור למ"ד דאין אדם אוסר דלא מהני שותפות שהוא של רבים ושפיר הוכיח הש"ס מכלי אחז דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה וממילא יכול לאסור גם של רבים ע"י מעשה כשיטת הרמב"ן דליכא חילוק רק לענין שותפות דנגד חלק של רבים בטל חלק שלו משא"כ אי של יחיד יכול לאסור בשאינו שלו גם של רבים יכול לאסור כיון דתרווייהו אין לו חלק לו ומוכח מכלי אחז דגם של רבים יכול לאסור ע"י מעשה וכיון דר"י יליף מכלי אחז א"כ ליכא לאוקמי הא דר"י דמים רבים אינם נאסרים בדטופחינהו בידים דא"כ גם של רבים נאסרים וע"כ דר"י אייר דתלשינהו גל ותסתיים דר"י אוסר באבני הר שנדלדלו ובני ר' חייא מתירין ושפיר פסק הרמב"ם כבני ר' חייא דאבני הר שנדלדלו מותרים וממילא א"ש ג"כ הא דלא כתב הרמב"ם דבמים של רבים אינם נאסרים דממ"נ אי בדתלשינהו גלא גם של יחיד אינו נאסר ואי בדטפחינהו בידים דעביד מעשה גם של רבים נאסרים ור"י לשיטתו דסבר גם בתלשינהו גלא נאסרים שפיר מחלק בין של רבים לשל יחיד אבל אנן לבני ר' חייא ליכא לחלק דאי בגלא גם של יחיד לא נאסר ובדטפחינהו בידים גם של רבים נאסרים וא"ש.

ועוד י"ל דמוכח לר"י לשיטתו דסבר דגם של רבים נאסרים ע"י מעשה כרמב"ן דבש"ס ע"ז נ"ג אמר ר' אליעזר דמוכח הא דשמואל מדאשריהם תשרפון באש אע"ג דירושה הוא מאבותיהם ואא"א שאינו שלו וע"כ מדפלחי בעגל גליא דעתיה דניחא להו והש"ס מקשה שם דלמא בעגל הוא דניחא להו במידי אחרינא לא אמר קרא אלא אלקיך ישראל מלמד שאיוו לאלוקות הרבה וא"כ אי לא דרשינן שאיוו לאלוקות הרבה מוכח דאדם אוסר שאינו שלו אף של רבים דהא אשריהם של רבים הוי וע"כ דעל ידי מעשה יכול לאסור אף של רבים ור"א דהוכיח דינו של שמואל צ"ל או דסבר שלא יכול לאסור של רבים או דיכול לאסור אבל סבר ר"א דאין אדם אוסר כלל ושפיר הוכיח בדניחא יכול לאסור של חבירו וצ"ל ג"כ דאיוו לאלקות הרבה אבל אי לא דרשינן כן אין לנו טעם רק דבאמת אסרו ע"י מעשה וגם של רבים יכול לאסור ע"י מעשה והנה ר"י קאמר בסנהדרין ס"ג ע"א אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כליי' ואמר שם כתנאי דאחרים דרשו כר"י ורשב"י אמר והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם אלא מה ת"ל אשר העלוך שאיוו אלקות הרבה וכיון דש"ס מקשה דלמא בעגל ניחא להו

ולא בעבודה אחרת מכ"ש דיש להקשות כן לר"י דהא לדידי' לא עבדו ע"ז רק בשיתוף ולא חמור כע"ז בלא שיתוף א"כ בודאי רק בעגל היה ניחא להו ולא בעבודה של הנכרים שהיה עובדים לאשיר' בלי שיטוף ור"י לא דריש שאיוו לאלקות הרבה ומוכח ע"כ מקרא דאשריהם תשרפו באש שאדם אוסר ע"י מעשה אף של רבים ושפיר הוכיח הרמב"ם מסוגי' זו דתסתיים דר"י סבר דאבני הר שנדלדלו אסורים דא"א לאוקמי הא דר"י דמים של רבים אינם נאסרים רק בדתלשינהו גלא וא"ש בעזה"י ודו"ק בדברי הרמב"ם שכתב גבי אבני הר שנדלדלו ועבדו במקומם מותרות ולכאורה שפת יתר דאי זקפן כבר מבואר במק"א דיכול לאסרן משום תפיסת ידי אדם.

ונראה לפי מה שראיתי בע"ז בריטב"א שהביא בשם הרב ז"ל דטלטול בעלמא לא חשיבה תפיסה וכן הוא דלא חשיבה תפיסה בבהמה לאסרה ואע"ג דבזקיפת ביצה מסתפק אי חשיבה תפיסה שאני התם דזקפה רק דלא מינכר כ"כ אבל טלטול בעלמא לא וא"כ י"ל דהרמב"ם סבר באמת דטלטול האבן ממקומו חשוב תפיסה בידי אדם ומשו"ה מדייק ועבדו במקומם ובזה נ"ל לומר כמין חומר הא דנקיט ר"ה היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"ז ורש"י ותוס' כתבו מה הרבותא ולשניהם הרבותא דאף בהרביצה כבר יכול לאסור של חבירו.

ולדידי נראה די"ל דהרבותא הוא לענין איסור להדיוט דהא מר"ה תרתי משמע אע"ג דבעלי חיים אינם נאסרים בנעבד מ"מ בשעושה מעשה נאסר גם להדיוט אע"ג דאכתי בעלי חיים נינהו וטעמא דבעה"ח קאמר בש"ס ע"ז משום דאין בו תפיסת ידי אדם משא"כ בשעשה מעשה אוסר ור"ה מעשה כל דהו קאמר וא"כ לא מיבעי הגביה' והרביצה דעשה בה מעשה גדול כמ"ש תוס' בודאי יכול לאסרה אם עושה אח"כ גם מעשה זוטא דמקרי תפיסת ידי אדם אלא אפילו רבוצה כבר ולא עושה תפיסת ידי אדם רק במעשה כ"ד נמי נאסרת לגבוה ואין לומר דמשו"ה נקט רבוצה משום דבאמת בהגבהה לחוד בלא מעשה יכול לאסור דזה אינו תפיסה משום דשאני בהמה דניידו מנפשה וגם נושאת את עצמה בשאינה כפותה אבל מ"מ רבותא איכא בלא הגביה ומשו"ה נקט ר"ה רבוצה כבר וא"ש ומדברי הריטב"א לכאורה משמע דבכפותה י"ל דגם בבהמה נאסר דאינו שייך חי נושא את עצמה ונ"ל דחזקיה מתני הברייתא דתני נעבד אחד שלו ואחד של חבירו אסור בניסוך לה יין בין קרניה וזה אינו מעשה בגוף הבהמה רק שימוש ותפיסת ידי אדם ואפי"ה מהני לאסור ולתוס' שכתבו שם דכל הסוגי' לגבוה איירי אינו מוכח דנאסר בשימוש בעלמא גם להדיוט די"ל לענין הדיוט צריך מעשה בגופו דוקא אבל לשאר הראשונים דכתבו דאיירי חזקיה גם לאסור להדיוט והברייתא

דשלו ושל חבירו אסור גם להדיוט איירי א"כ מוכח דגם בשימוש דעלמא נאסר בעה"א גם להדיוט והריטב"א דכתב שם דאיירי בחקק בקרניה וניסך בו יין היינו משום דסבר דאין אוסר של חבירו אלא במעשה בגופו אבל משום איסור דהדיוט י"ל דמודה דלא צריך מעשה בגופו דוקא ובהמה שהגביה והיתה כפותה נמי מקרי תפיסת ידי אדם דלא גרע מזקיפת ביצה ועדיף מיניה ולהרמב"ם דטלטול אבנים מקרי תפיסת ידי אדם א"כ גם בבעלי חיים י"ל בכפותה דאינו נושא עצמו דמיקרי תפיסת ידי אדם ויש להאריך ואכ"מ. **והנה** הבאתי פלוגת' הראב"ד והרמב"ן אי יכול לאסור של רבים ולרמב"ן הא דמים רבים אינם נאסרים בלא עשה מעשה ולא נצרכה אלא כשהם של הפקר ובלא עשה מעשה ולכאורה משמע מזה דגם דבר של הפקר לא יכול לאסור בלא מעשה וראיתי בספרו סי' ו' שחקר ומסתפק ושואל על זה אי יכול לאסור של הפקר די"ל דוקא של חבירו לא יכול לאסור אבל של הפקר דאין לו עוד בעלים יכול לאסור והנה מהא דפ"ז דכלאים דאמר ר"ע במעשה באחד שזרע כרמו בשביעית דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו כבר כתב הר"ש שם דאין ענין מתניתין דכלאים דפליגו ר"מ ור"י ור' שמעון אי אדם אוסר של חבירו או לא דבדרשא תליא מלתא דר"מ סבר דדרשינן כלאים מ"מ ר"י ור"ש סברו מדכתיב כרמך ממעט הכתוב של אחרים משו"ה לא הביא בש"ס דילן פלוגתא זו לענין אוסר דבר שאינו שלו ולומר כתנאי כמו שהביא כתנאי מהא דנכרי שניסך ומירושלמי דכלאים ובע"ז שהביא פלוגתא זו על הברייתא דנעבד שלו ושל חבירו אסור משמע דמדמה הא דכלאים לשאר דברים לא דמי נמי להא דמים של רבים לפירש רמב"ן דשאני התם דלא יכול לזכות בשל הפקר דשל רבים הוא משא"כ בשאר הפקר דיכול לזכות בו י"ל דאוסר והלשון דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו משמע מה שאינו שלו לא יכול לאסור ומלישנא דקאמר ריב"ב וריב"ב לאו כל כמינך שתאסר ייני לאונסי משמע דוקא אם היין של אחרים אבל בהפקר יכול לאסור ונ"ל דטעמא דאין אדם אוסר משום דדמה להקדש כמו שאין יכול להקדיש דבר שאינו שלו כן לא יכול לאסור וברא"ש נדרים דף ל"ב הביא בשם ר"א ממיץ דהיכ' שהיה לפניו ככר של הפקר דיכול להקדישו כיון שבידו לזכות בו לא הוי דשלביע יע"ש וא"כ לענין אדם אוסר נמי כיון שבידו לזכות יכול לאסור דלא גרע מהקדש דאדרבה לענין איסור מצינו פלוגתא דאדם אוסר משא"כ לענין הקדש אבל זה דוקא אם זוכה בו לבסוף אבל אם אינו זוכה בו אח"כ לא חל האיסור כלל מעיקרא ואין לדייק מהא דאמר דאא"א דבר שאינו שלו דגם של הפקר לא יכול לאסור מדלא קאמר שלא יכול לאסור של חבירו דבאמת גם בהפקר אם לא זכה לבסוף בו לא יכול לאסור וצריך להיות אח"כ שלו אבל אם לא יהיה שלו כלל גם הפקר אינו אוסר כנ"ל והארכתי

מפני כבודו וה' שנותיו יאריך בטוב ובנעימות ידידו הדש"ת פה פ"ב תשרי תרנ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לב

שלום וכ"ט לאהובי תלמידי המופלג חרוץ ובקי מוה' משה דור נ"י.

ראיתי פלפולך בסוגי' דרבוצה ושמחתי ועל סתירות הסוגי' דבחולין מ' פריך והא מחתך בעפר הוא ובב"ק דף ע"א ע"ב מקשה לר"מ כיון דשחט בה פורתא אסרה ואידך לאו דמריה קטבח ותוס' שם עמדו על זה ונדחקו דגם בחולין הכוונה משום דאינו ראוי לפתח אוהל מועד וכיון דשחט פורתא תו לא חזי לפתח אוהל מועד אבל רש"י פירש בחולין דחיתוך עפרא בעלמא הוא וליכא שחיטה כלל א"כ קשה אמאי לא פריך בב"ק ג"כ משום דמחתך בעפר ולא צריך לטעמא דלאו דמריה קטבח כאשר הקשו תוס' שם.

ונ"ל הא דהוצרך רש"י לפרש בחולין כפשוטו ומשמעותו דמחתך בעפר בעלמא ולא מקרי שחיטה כלל כבר אמרתי זה קרוב לעשרים שנה דרש"י הולך לשיטתו בדף כ"ט ע"ב הא דאמרינן דנתקלקלה בשחיטה שאני ולא אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף זה דוקא בנתקלקלה בשחיטה ממש כמו שנתנבלה דסופו לאו שם שחיטה הוא אבל בפסול מחמת דבר אחר כמו פסול מלאכה שם אמרינן ישנה לשחיטה מתחיל' ועד סוף ורש"י דרצה לתרץ כאן אף דצריך סי' אחד דוקא וישנו לשחיטה עכ"פ מתחילה מ"מ לא אמרינן דחייב משום דסוף השחיטה לא מקרי משו"ה צריך רש"י לשיטתו לפרש דשחיטת ע"ז הוי כנתנבלה דליכא שחיטה כלל וכאלו חתך בעפרא בעלמא אבל התוס' לשיטתם שם שכתבו דאף בפסול מחמת מלאכה כיון דסופו אינו ראוי לטמא בגדים דנפסלה במלאכה גם תחילת השחיטה לא הוי שחיטה לדבר זה לטמא בגדים שפיר כתבו דקושי' בחולין הוא ג"כ משום דאינו ראוי לפתח אוהל מועד אע"ג דשם שחיטה עלה ותוס' ורש"י לשיטתם.

אלא שקשה למה לא מקשה בב"ק גם כן דמחתך בעפר הוא, ונ"ל ע"ד פלפול בשנקדים דתוס' בב"ק שם כתבו דתקרובות ע"ז אינו אסור בהנאה מדאורייתא רק מדרבנן מדכתיב ויאכלו זבחי מתים משמע אכילה דוקא ולא הנאה אבל מ"מ מקרי לאו דמרא קטבח כיון שאסור עכ"פ בהנאה מדרבנן לכ"ע ואם קידש בו אשה אינה מקודשת יע"ש.

ויש אריכות בדברי תוס' אלו בשער המלך בה' אישות שהרבה לפלפל שם והביא כמה ראיות מש"ס דמשמע דאיסור הנאה דתקרובות ע"ז הוא דאורייתא ולאחר אריכות גדול העלה די"ל דתוס' לא כתבו זאת רק לחזקיה דסבר דלא תאכל איסור אכילה משמע ולא איסור הנאה אבל לר' אבוה דלשון לא תאכל איסור הנאה משמע מודה דאיסור הנאה נמי

מדאורייתא יע"ש ולרש"י דסבר דשחיטת ע"ז הוי כמחתך עפר בעלמא הוא ולא מקרי שחיטה בודאי זה דוקא אי איסור הנאה נמי דאורייתא וכיון דהוי תקרובות ע"ז ועומד לשרוף לא הוי שחיטה וכעפר יחשב אבל אי דרבנן ורק איסור אכילה דאורייתא לא שייך עפר בעלמא דהא מותר בהנאה מדאורייתא ולאו עפרא בעלמא הוא מה שמותר בהנאה רק מ"מ לאו דמרי' קטבח כיון שאסור לכ"ע בהנאה ואין מן הצורך להאריך.

והנה רש"י כתב בפסחים בסוגיא דחזקיה ור' אבוה דף כ"ב ע"ב דהא דלא אותבינהו לחזקיה מנבילה דאי כר"י סבר לדברים ככתבן ואי כר"מ סבר לה איצטריך קרא להקדים נתינה דגר למכירה לנכרים וא"כ לחזקיה גם ר"מ סובר כל מקום שנאמר לא יאכל לאו איסור הנאה במשמע דא"א לגמור מנבילה וי"ל דהש"ס בב"ק רצה להקשות לר"מ לכ"ע אף לחזקיה דסבר דגם לר"מ אכילה לאו איסור הנאה משמע ותקרובות ע"ז לא אסור רק מדרבנן ולא שייך להקשות מחתך בעפר ומשו"ה מקשה דלאו דמרי' קטבח דקשה לכ"ע והתוס' הקשו לשיטתם שפיר שכתבו בפסחים שם דחזקיה לא אתיא כר"מ ולר"מ בודאי יליף מנבילה דאיסור הנאה במשמע וכיון דהקושי' הוא לר"מ האיך מחייב דו"ה בשוחט לע"ז א"כ לר"מ לשיטתו לכ"ע היה יכול להקשות מחתך בעפר הוא אבל רש"י לשיטתו שפיר י"ל כמו שכתבתי ובחולין שם מוכרח להקשות כמ"ש משום מחתך בעפר וי"ל דפריך לר' אבוה דסבר איסור הנאה במשמע כמו שהקשה בש"ס על ר"נ ממתניתין דגיטין לרב דסבר מנסך ממש אף דשמואל סבר מערב דרצה להקשות לכ"ע כן י"ל דרצה להקשות מהברייתא לכ"ע, וביותר י"ל לפי מה שכתב רש"י בחולין שם בלשון שני הא דפריך לר"ה דוקא דהא לדידהו אי אין אדם אוסר נמי קשה מאי ארי' חטאת לתני זבח משום דשלמים הם שלו ויכול לאסור במעשה זוטא משא"כ חטאת ובתוס' כתבו דצ"ל דסבר השתא כרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הן דלרבנן לא חשוב שום זבח שלו יע"ש וכיון דהברייתא אתיא כר"י הגלילי המקשן שפיר מקשה נמי מחתך בעפר הוא דהא בפסחים שם קאמר לימא כתנאי דפליגו ר"י הגלילי ור"ע אי צריך קרא לאיסור ולהיתר או לטומאה וטהרה וקאמר דר"י הגלילי סבר כר' אבוה דלא תאכל איסור הנאה משו"ה צריך קרא בחלב דיעשה לכל מלאכה למלאכת הדיוט להתיר בהנאה ולמסקנא נמי ר"י הגלילי ע"כ סבר כר' אבוה דא"ה במשמע וא"כ תקרובות ע"ז נמי אסור בהנאה לר"י הגלילי מה"ת ושפיר מקשה מחתך בעפר וא"ש.

ועוד י"ל לפמ"ש תוס' בפסחים דף ע"ג דהקושי' הש"ס שם למ"ד מקלקל בחבורה פטור היינו לר' יוחנן אליבא דר"ש ועיין בפלת"י בהל' אבמ"ה שהוכיח ג"כ מדברי רש"י שפירש שתיקן להוציא מידי אבמ"ה לבני נח דסבר נמי כתוס' דאזיל הסוגיא לר"ש דוקא

ור"ש סבר דגיד הנשה אסור בהנאה וכתבו תוס' שם דחזקיה ע"כ לא סבר כר"ש אלא כר"י דחזקי' לא אתי נמי כר"מ דיליף מנבילה וכיון דהברייתא כר"ש אתיא דאיסור הנאה במשמע שפיר פריך דמחתך בעפר כי"ל סתירת הסוגי' לרש"י ע"ד פלפול וחדוד ועיין.

ויש לתרץ בזה דברי הרא"ה שסבר אף דאין אדם אוסר היינו דוקא בהנאה אבל באכילה אסור והקשה עליו הרשב"א דא"כ מאי פריך על ר"ה משוחט בשבת בחוץ דהא גם למ"ד אאדש"ש קשה דהא אינו ראוי לפתח אוהל מועד כיון דאסור עכ"פ באכילה ועיין בת"ש שכתב דהרא"ה רק מדרבנן אוסר משום לת"א דע"ז ולדידי י"ל דגם מדאורייתא אוסר הרא"ה באכילה ומ"מ לא קשה מהברייתא למ"ד, אא"א די"ל דסבר ג"כ כרש"י דמשו"ה לא מחייב על תחילת שחיטה אע"ג דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף משום דסוף השחיטה הוי כאלו חותך בעפרא וזה דוקא אי אסור בהנאה גם כן אבל אי לא אסור רק באכילה לא שייך מחתך בעפר כיון דמותר בהנאה והא דכתב הרא"ה והוי כמתה ונוחר ומעקר לאו דלא חשוב שחיטה כלל כנבילה וגם רש"י מודה דלא אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף דזה בודאי אי אפשר לומר דהא אפילו שחט לע"ז איני מטמא משום נבילה רק משום תקרובות ע"ז מכ"ש דאם לא שחט לע"ז רק דנאסר משום דלא שרי' לה דלא הוי כנבילה ממש וע"כ כונתו דאסור כנבילה אבל לא נבילה ממש ושפיר מקשה מהברייתא דעכ"פ היה חייב על תחילת שחיטה וא"ש.

ועוד הקשה הרשב"א בת"ה דללישנא לצעורי קמכוין בודאי קשה מפני מה יהיה אסור באכילה כיון דאמרינן דלא נתכוין לשם ע"ז כלל והפלתי הקשה מדנפשיה קושט' זו ולא ראה שכבר קדמו מהרש"א במשמרת הבית ונ"ל ע"ד הפלתי אבל לא מטעמו לפי מה שכתב די"ל דלצעורי לאו ודאי הוא אלא ספק וא"כ לתוס' דתקרובות ע"ז לא הוי איסור הנאה אלא דרבנן אמרינן ספיקא לקולא משא"כ איסור אכילה הוי דאורייתא ולפ"ז יש לומר איפכא דהרא"ה לא קאמר דינו וסברתו רק להלכתא דאמרינן לצעורי אבל ללישנא דאין אוסר כלל גם באכילה מותר ושפיר מקשה מברייתא דשלש חטאות וגם לא קשה הא דהקשו עליו מהא דמקשה ממתניתין דשנים אוחזין בסכין דפסולה דהא מתניתין רק באכילה איירי דלא קתני זבחי מתים דאי אא"א גם באכילה מותר וללישנא דצעורי י"ל דמקשה לר' אבוה דתקרובות ע"ז אסור בהנאה מדאורייתא ואי סתם מתניתין ר"מ א"כ לר"מ בודאי אסור מה"ת אף בהנאה דלא תאכל לר"מ א"ה נמי במשמע א"כ לדידהו אין לומר חילוק בין הנאה לאכילה ואי אמרינן לצעורי גם באכילה יהיה מותר משא"כ הרא"ה כתב להלכתא דפסקינן כחזקיה כרוב ראשונים עיין בראש חולין פ' גיד הנשה שפיר קאמר דלא אמרינן לצעורי רק לענין הנאה ולא באכילה דהוי מה"ת ובפשוט י"ל

כיון דמתניתין בשוחט להר דתקרובות רק מדרבנן א"כ גם באכילה מותר דהוי ספק דרבנן.

ועוד י"ל חילוק בין אכילה להנאה אי גם הנאה מה"ת לפי מה שכתב הרבנו ירוחם הובא בב"י סי' ה' דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו לענין לאסור באכילה ולא בהנאה והקשה בב"י דאי אסור באכילה לחסור נמי בהנאה ותירץ בפ"ת שם דהוי ספק ולענין אכילה בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אוקמינן אחזקתה ואסורה באכילה ולענין הנאה אדרבה בחזקת היתר עומדת וי"ל דהיינו נמי טעמא דהרא"ה דלצעורי ספק הוי ואוקמינן לענין אכילה בחזקת איסור ולענין הנאה בחזקת היתר היתה עומדת ובפרט לפי מה שכתבו דכל הטעם דאמרינן לצעורי אע"ג דאמר ששוחט לע"ז משום דאוקמינן על חזקת כשרות ולענין אכילה יש לנו חזקת איסור נגד החזקה ולכמה פוסקים מה"ט צריכין אנו דוקא לידע בבירור שהשוחט מוחזק בכשרות ולא אוקמינן מסתמא על החזקה עיין בב"י סי' א' ביו"ד וא"ש.

וראיתי בחות דעת דרצה לישב דברי הרא"ה דאסור באכילה לפי מה שכתבו הא דלא אמרינן בשוחט בשבת דשחיטתו אסורה משום אי עביד לא מהני היינו דלא אמרינן דלא מהני אם לא נתקן האיסור בכך כמו באונס שגירש דאם אין גטו גט נתקיים מה שאמרה תורה לא יוכל לשלחה משא"כ בשוחט בשבת דהאיסור הוא משום נטילת נשמה ואם לא הוי שחיטה נמי נעשה האיסור דנטילת נשמה וכן בע"ז אינו אסור רק שחיטה כעין פנים שייך לומר דלא מהני ומשו"ה אסור באכילה ומותר בהנאה יע"ש.

ודבריו תמוהים לי במאוד דהא בע"ז שם שחיטה עלה ולא מטמא משום נבילה רק משום תקרובות ע"ז עיין בתוס' פסחים שם דאינו מטמאה רק מדרבנן וגם לענין אותו ואת בנו בשחט ראשון לעבודה זרה חייב על שני משום או"ב ומוכח דמהני השחיטה דאי לא מהני הוי כמו נוחר ומעקר דאינו חייב באו"ב ובאמת גם לרש"י קשה שפירש מחתך בעפר הוא בע"ז ולא מקרי שחיטה כלל לחייב על שחיטת חוץ מצד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף וסבר נמי דלא הוי שחיטה וכנתנבלה א"כ בשוחט לע"ז אמאי מחייבי רבנן משום אותו ואת בנו שוב נזכרתי מה שכתב בצל"ח שם בפסחים שרצה לחדש דבשוחט לע"ז מטמא כנבילה משום אי עביד לא מהני ולא משום תקרובות לבד ומישב בזה כל הסוגיא שם דלא כתוס' ובסוף הספר הביא מה שהקשה בנו הג' ז"ל מהא דשחוטי חוץ ושוחט לע"ז דמחייבי רבנן לשחוט בנו אחריו משום או"ב ובנוב"י תנינא יו"ד סי' ט' האריך שם בנו לישב דברי אביו ותוכן דבריו כיון דמצינו לשון שחיטה בקרא בשחוטי חוץ וע"ז לא שייך אי עביד לא מהני דהא הקרא קראו שחיטה אבל ר"ש דסבר דשחיטה

שאינו ראויה לא שמה שחיטה ולא הועיל מה שקראתו התורה שחיטה א"כ אף בשוחט הטריפה מהני השחיטה לטהר מידי נבילה כמבואר בש"ס חולין מ"מ הכי דעביד איסור אמרינן לא מתני וא"כ לפי מה שכתבתי דהברייתא דשלש חטאות כר"ש שפיר י"ל דהוי כמחתך עפרא בעלמא משום דאינו ראוי ולר"ש לא שמה שחיטה ואע"ג דאמרינן אי עביד מהני מ"מ לר"ש לאו שמה שחיטה מקרי ואפילו תקרובות ע"ז מותר בהנאה מה"ת מ"מ שחיטה שאינו ראוי מקרי דשחיטה שאינו ראוי תליא באיסור אכילה כמבואר בב"ק שם דאי הוי מעשה שבת דאורייתא הוי שחיטה שאינו ראוי אף דמותר בהנאה.

אלא דקשה לי דאי כר"ש א"כ מאי משני בגמר זביחה או בחצי קנה פגום דמ"מ לאו שחיטה הוא כמו שמוכח בב"ק שם דמוקי הא דר"מ מחייב באומר בגמר זביחה עובדה ואפי"ה חולק ר"ש ופוטר משום שחיטה שאינו ראוי ומה מהני חצי קנה פגום כיון דאותו כ"ש ששוחט לאו שחיטה הוא מצד שוחט לע"ז ושחיטה שאינו ראוי הוא אע"ג דבשחוטי חוץ אמרינן דשמה שחיטה לא גמר ר"ש משם לשאר שחיטות כמו בשוחט בחוץ דפטור משום אותו ואת בנו ולא לחייב ג' חטאות כיון דמצד ע"ז לא הוי שחיטה ממילא פטור משום שחוטי חוץ וא"א לכאורה לאוקמי הברייתא כר"ש רק כר"י דמקלקל בחבורה פטור וצריך עיון בכל זה.

אבל מ"מ ובכל אופן במחכ"ת אין קיום לדברי החו"ד דהא לדידן מוכח דלא אמרינן בע"ז אי עביד לא מהני או משום דקרא קראו שחיטה כמ"ש בנוב"י דכתיב זובח לאלקים יחרם או דלא שייך אי עביד לא מהני בע"ז מטעם שמצאתי בח"ס יו"ד סי' ו' דאפילו שבר מקל לע"ז הוי כעין זביחה כמבואר בע"ז א"כ לא נתקל האיסור ועוד יש לנו דברים אבל אין הזמן מספיק להאריך בפלפולא הכ"ד חותם באהבה פה פ"ב ג' מרחשון תרנ"ג ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לג

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג מורג חרוץ ובקי יפ"ת וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה אייזיק פרישמאן נ"י רב דק"ק וואכטערליטץ יע"א.

מכתבך עם מעות א"י קבלתי ע"נ ושלחת לי ג"כ דברי פלפולא בסוגיא דרבוצה וראיתי דבריך ונאמרים כשורה אבל כאשר נראה העלמת עינך מדברי הפלתי ושם תמצא התירוצים שכתבת לישב דברי הרא"ה וגם דברי הט"ז שהקשה עליהם הש"ך וגם מה שהארכת בדיני מיגו אי נאמן שלא לצעורי היכי דיש לו מיגו והבאת בשם מהר"ם מינץ דאף דאין אדם משים עצמו רשע היכי דיש לו מיגו נאמן וזה דלא כש"ך סי' צ"ב בדיני מגו לא הבנתי דאנן פסקינן כרבא דמוקי מתניתין כתובות דף י"ט דאנוסים היינו היינו

מחמת נפשות דוקא אבל באנוסים מחמת ממון אף בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אינם נאמנים דלא כרב"ח וכן פסקינן להלכתא בחו"מ סי' מ"ו רק באיסור דרבנן יש שיטות אי אמרינן דנאמן להשים עצמו רשע במגו וזה פלפול בתשובת פני משה עם מהר"א ששון וברש"י מפרש במתניתין פסולי עדים היינו משחק בקובי' והרא"ה כתב דרש"י סבר דבדרבנן נאמן לעשות עצמו רשע במגו ועיין בש"מ שהקשה על רש"י וכתב דרש"י חזר אח"כ ובמתניתין לא נחית עוד לפלוגתא דרמב"ח ורבא ולקמן בד"ה בשלמא פסולי עדות חזר רש"י וכתב קרובים או עבדים ועכשיו משוחררים ועיין בתומים סי' מ"ו וגם אני הארכתי בקונטרס אבל באיסור דאורייתא בודאי לא מהימן אף במגו וכל פלפולך בנוי' בזה שמהימן במגו ונפל עוזר וכשל עזור וראיתי במהרם מינץ שחקר מטעם פלגינן דיבורא וזה תליא בכמה תירוצים בתוס' שם בכתובות שחילקו כמה חילוקים ולא עיינת ג"כ בפלתי בסוף סי' ד' שחקר בשוגג אי נאמן מצד מגו היכי דהוי בידו אבל לא במזיד והפלתי הוכיח שם דלא מהימן אף במגו בשוגג דאם לא כן מאי מקשה מב' אוחזין בסכין דלמא בשוגג דלא ידע שהוא של חבירו או דלא ידע דנאסר או דשגג בע"ז דלא שייך לצעורי דהא סבר דשלו הוא או שלא נאסר וכן במתניתין דהמנסך יש להקשות כן מאי פריך ממזיד דלמא מזיד איירי שיודע שהוא של חברו ונאסר בניסוך אבל שגג בע"ז דאומר מותר דהא הכל תליא אי היה שוגג או במזיד בההיזק או לא ועיין ברש"י חולין שמפרש שוגג דלא ידע שהוא של חבירו או דלא ידע דנאסר אבל אם שגג רק בע"ז מזיד הוא לענין תשלומין וא"כ גם מתניתין דמנסך יש לאוקמי כה"ג וע"כ כפלתי דאינו נאמן לומר שהוא שוגג. אלא שדבריו תמוהים דהא יכול להיות שיש עדים והמה יודעים שהוא שוגג וצ"ל ע"כ דדוחק ליה לאוקמי מתניתין דב' אוחזין דוקא בשוגג או מתניתין דמנסך הא דמזיד שהוא מזיד דוקא לענין מזיק ולא לענין ע"ז ועיין בכ"ס יו"ד סי' ו' שהביא שם מה שאמרתי בילדותי לישב דברי רש"י דלא מיבעי אם הגביה והרביצה מקושי' תוס' דהגבהה לא קניא וגם מאי מקשה ממנסך ובאמת מה שכתב בכ"ס שם לחלק דלא שייך לומר מתוך שנאמן להפסיד שכרו רק אם בכל אופן יהיה צריך לשלם היינו כיון שעכ"פ הוא מודה שלא עבד לשמן מפסיד שכרו משא"כ לשלם ההפסד דלא צריך לשלם אם הבעלים אינם מאמינים לו דבריו קלורין לעינם.

ומצאתי אח"כ בחות דעת שכן כתב בסי' קכ"ז והוכיח זה דאל"כ אף בעושה בחנם אם אומר שנתנסך אמאי לא מהימן וכן בספר תורה בגוילין כיון שלא עיבד לשמן חייב לשלם דמי הגוילין וע"כ משום דלא מהימן רק אם לא יהי' מאמינים לו הבעלים ג"כ מפסיד שכרו משא"כ לענין תשלומי ההיזק דאין צריך לשלם רק אם מאמין לו לא שייך

לומר מתוך דהא אינו משלם לו רק אם היין אסור יע"ש ובכ"ס האריך וממתיק יותר אבל מ"מ יש לקיים את אשר דברתי אז בישוב רש"י דלא צריכין כלל למתוך שנאמן רק בפשוט אם צריך לשלם דמי היין או הבהמה לא שייך לצעורי דהא משלם לו עכ"פ דמי ההיזק ואף שמ"מ לא יכול לשתות היין שלו או שאוסר עליו הבהמה מ"מ אין לומר משום זה לצעורי קמכוין עד שלא נאמין לו אפילו אמר בפירש לפני עדים ששוחט לע"ז כיון דשילם לו ההיזק מה ששוה היין והבהמה וא"כ ממ"נ אי לא יאמין לו בודאי לא שייך לצעורי ואי יאמין לו צריך לשלם וג"כ לא שייך לצעורי ומשו"ה בהגבה' דצריך לשלם ולא שייך קלבד"מ לא שייך לצעורי משא"כ בלא הגביה דלא צריך לשלם שייך לצעורי אם יאמין לו והקושי' ממתניתין משוגג דאינו נאמן ג"כ משום לצעורי כמ"ש בפלתי ואע"ג דמשכחת בעדים דידעו מ"מ משמע ליה מתניתין בכל גונא בפרט לחזקיה דהמטמא והמדמע ע"כ שלא בעדים איירי דאל"כ לא שייך כדי שיודיע כמש"כ המהרם שיף ובפנ"י גיטין ואף דמנסך לא צריכין לטעמא דכדי שיודיע דכיון דשוגג לא קנאה בהגבה' דלא נתכוין לגזלו מ"מ מסתמא איירי ג"כ שלא בעדים דומי' דהמטמא והמדמע כן יש לקיים דברי מה שאמרתי מאז.

והנה מה שכתבתי בפשיטות וכן משמע משאר אחרונים היכי דאומר מותר לא שייך לצעורי וכן כתב בפנ"י בפירש בגיטין דבשוגג איירי אף בישראל כשר כיון דלא שייך אין אדם משים עצמו רשע זה לפי הסברה דכתב התב"ש משום דאוקמינן הישראל בחזקת כשרות דודאי לא עביד ע"ז וממילא באומר מותר לא אמרינן לצעורי אבל לאידך סברה דטעמא משום דאין אדם עובד ע"ז אלא בשלו א"כ אפילו באומר מותר יש לומר לצעורי דהא חזקה אין אדם עובד אלא בשלו והוא ידע שהוא של חבירו ונאסר עי"כ י"ל לצעורי.

אלא דראיתי דזה ליתא דא"כ גם בישראל מומר מ"ט לא אמרינן לצעורי ודוחק לומר כיון דמומר הוא עובד אף בשאינו שלו אלא ודאי דלולי חזקת כשרות לא אמרינן ג"כ דאין דרך לעבוד בשלו אלא דסברה זו דחזקת כשרות לחוד לא מהני דהא שמעו עדים שאמר בפירש לע"ז ומנ"ל לומר לצעורי קמכוין ובפרט דהוי דברים שבלב והוא אומר בפירש שלא לצעורי אבל משום דאין דרך לעבוד אלא בשלו אמרינן דלמא לא עבד ע"ז ואוקמינן אחזקת כשרות ולא הוי דברים שבלב ג"כ כיון דאין דרך לעבוד הוי כמו דברים שבלב באומדנא דמוכח דלא הוי דברים שבלב אבל בלא חזקת כשרות לא מהני הסברא דאין דרך לעבוד בשלו לחוד ומשו"ה מומר דאין לו חזקת כשרות לא אמרינן דאין דרך לעבוד בשלו ומה"ט גם בשוגג לע"ז לא אמרינן כן והא דלא מוקמינן מתניתין כן צ"ל משום דדחיק ליה לאוקמי מתניתין דוקא כה"ג ועיין ברשב"א גיטין שכתב דמשמע ליה

מתניתין בהתרו בו וקיבל התראה מדאמר שמואל מנסך קילב"מ ולא אמר כיון באלו אתרי ביה פטור בלא אתרי נמי פטור וע"כ דמשמע ליה מתניתין באתרי ועיין בפנ"י גיטין שהאריך שם דלר"י דטעמא כדי שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ע"כ מתניתין בישראל מומר איירי ולא באתרי וקיבל התראה ומכח זה הניח בתמיה שתי קושי' מאי מקשה כלל על שמואל מ"ט לא אמר מנסך דהא כתב תוס' חולין למאי דאוקי בישראל מומר היה יכול שמואל לומר מנסך היינו מגע וע"כ צ"ל הא דלא אוקמי באמת כן משום דלא משמע ליה מתניתין בישראל מומר א"כ מה"ט אמר מערב ולא מנסך משום דלא רצה לאוקמי מתניתין במומר וגם הרבה לתמוה על מה שכתב תוס' הא דלא סבר שמואל כר' ירמי' דבשעת הגבה הוא דקנה משום דעדיין יכול לומר הרי שלך לפניך דהא כיון דמנסך ממש ע"כ במומר איירי ואוסר היין במגע לא יכול לומר הרי שלך לפניך ורצה לדחוק דאולי סברו תוס' דשמואל כרב הונא סבר דאדם אוסר ולא צריך לישראל. מומר והנה מלבד שזה דוחק לתוס' א"א לומר כן לפי מה שמוכח מתוס' יבמות דף פ"ג בפלוגתא דמסכך גפנו של חבירו דר"מ מחייב ור"י ור"ש פוטרין והקשו מנפל חלב לקדירה של חבירו ותירצו דלא שייך אדם אוסר רק במה שתלוי' במחשבה משמע להם דמסכך דתליא במחשבה דומה לשוחט ע"ז שאין אדם אוסר וא"כ שמואל דפסק התם כר"י ור"ש סבר דאין אדם אוסר אבל לפי דעת הר"ש בכלאים דפליגו בדרשה דקרא אי דרשינן כרמך או לא לא תליא פלוגתא דר"מ ור"י ור"ש אי אדם אוסר או לא.

ונ"ל לישב תרי קושי' של הפנ"י שהניח בצ"ע דהנה הש"ס מקשה תחילה על שמואל מ"ט לא אמר מנסך היינו משום דמנסך עדיף לפרש מנסך ממש ממערב ואח"כ פריך על רב מאי טעמא לא אמר מערב והא כיון דרב סבר כר"י דמשעת הגבהה הוא דקנה א"כ עדיף לפרש מנסך ממש וי"ל ע"פ דברי הרשב"א שכתב דע"כ גם שמואל מודה להא דרב ירמי' וליכא למימר דפליגו אי הגבהה צורך ניסוך דהא בכתובות מוכח דהגבהה לאו צורך אכילה אלא דשמואל לא רצה לאוקמי מתניתין בשהגביהו דוקא משום דמנסך סתם קתני במתניתין דמשמע אף בלא הגבהה דלא קתני הגביהו ונסכו וא"כ א"ש דמתחילה מקשה על שמואל דלא אמר מנסך ממש אבל לאחר שצריך למכסך ממש בשהגביה תחילה ולא משמע ממתניתין כן דלא קתני הגביהו ונסכו שפיר מקשה על רב דלא קאמר יותר מערב וע"ז משני דסבר קנסא מקנסא ילפינן וא"א לומר מערב וא"ש.

ונ"ל דודאי במנסך יש להעמיס ג"כ מגע יותר ממערב דטעמא דמגע נכרי או ישראל מומר אוסר ואסור היין אף בהנאה הוא משום לתא דיין נסך ממש דמשום בנותיהן לחוד לא היה אסור רק בשתיה אבל משום דיש חשש ג"כ שמא ניסכו אסרו אף בהנאה כמבואר

ברמב"ן ור"ן ע"ז וא"כ כיון דמגע משום חשש ניסוך ממש הוא יש לומר יותר מגע אבל זה דוקא אי לא היה צריכין לאוקמי בישראל מומר אבל מאחר שגם אוקימתא דישראל מומר אינו מורווח ועיין בב"י יו"ד סי' ד' שכתב דדחיק לאוקמי מתניתין בישראל מומר דלא ציית דינא א"כ יותר יש לומר מערב דאיירי ג"כ בישראל כשר אלא אי יכולין לאוקמי מתניתין במנסך ממש בלי שום דוחק כלל ע"כ מתניתין דחיק ואוקמי אנפשי' בישראל מומר אבל מאחר דא"א לאוקמי לומר במנסך ממש רק מגע דדמי למנסך וא"א לאוקמי ג"כ אלא במומר יותר יש לומר מערב דאיירי בישראל דציית דינא וא"כ לא קשה קושי' פנ"י דהא דלא אוקמי במגע ומומר הוא מטעמא שכתבתי אבל הגמרא הקשה שפיר מפני מה לא אמר מנסך ממש וא"ש.

ונבוא לתרץ קושי' השניה דהנה המהרש"א בחולין שם כתב על הא שכתבו תוס' דהיה יכול לומר שנגע בו פירושו דה"מ לאוקמי כשהיה כבר מומר כמה זימנן דבפעם אחד לא היה אוסר בנגיעה כמו שאין שחיטתו אסורה אלא בשוחט לשם אחד מכל אלו אבל בלא"ה לא הוי מומר לע"ז לאסור שחיטתו וכמ"ש תוס' פ"ק במתניתין בשוחט בשבת יע"ש וא"כ הא דמוקי בישראל מומר מתניתין דשנים אוחזים בסכין היינו שאינו רגיל בכך רק שכבר עבד פעם אחד או ב' ע"ז ולא שייך עוד לצעורי אע"ג דלא נעשה עוד מומר ממש לאסור שחיטתו או מגעו ביין וא"כ לא קשה קוש' פנ"י על תוס' דהיכי יכול לומר הרי שלך לפניך דהא נאסר בשביל נגיעת מומר הא ליתא דמשום לצעורי די לאוקמי במומר בפעם אחד ולא בהרבה פעמים משא"כ בשביל נגיעה לא נאסר היין רק בכמה זימנן ושפיר כתב תוס' לשמואל דיכול לומר הרי שלך לפניך אע"ג דאוקמינן מתניתין בישראל מומר.

אלא דעדיין קשה כיון דכל טעמא דשמואל משום הרי שלך לפניך א"כ קשה לוקמי במומר כמה זימנן דמה לי אי פעם אחת או שמה פעמים לענין אוקימתא דמתניתין אין בזה דוחק יותר מזה בפרט דיכול לומר מנסך ממש בודאי יותר לאוקמי אף במומר כמה פעמים מלומר מערב אלא דגם זה לא קשה דהא כיון דסבר שמואל קנסא מקנסא לא ילפינן א"כ אף דאיירי בישראל מומר כמה פעמים ואוסר אף בנגיעה לחוד וכבר נאסר בנגיעה קודם שנסכו מ"מ יכול לומר הרי שלך לפניך כיון די"ל במתניתין דמנסך ממש וקנסא מקנסא לא ילפינן מנ"ל דצריך לשלם אם נגע ביין וקנסו גם נגיעה ואדרבה דמסתבר דבנגיעה לא קנסו כלל דהא הטעם משום שלא יהא כל אחד ואחד הולך וכבר כתב תוס' בע"ז דאם נגע להכעיס לא נאסר היין בנגיעה, וא"כ אף במומר כמה פעמים יכול לומר הרי שלך לפניך ואין לומר דלוקמי במנסך וכיון דאמרינן קילבד"מ וא"א

לאוקמי אלא במומר דאוסר במגע ממילא נשמע ממתניתין דקנסו ג"כ במגע דזה דרך עיקש שיסמוך מתניתין ע"ז דנקט מנסך ממש דנשמע מיני ג"כ קנסא אחריתא מה שלא נזכר כלל דקנסו עליו משא"כ לרב דילפינן נן קנסא מקנסא וידעינן ממטמא ומערב דכ"ש דקנסו על מגע ועיקר רבותא דמתניתין דלא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה שפיר יש לאוקמי במומר ממש והשתא דאתית להכי יש לפרש תירץ תוס' במורווח דבאמת תוס' נדחק בטעמא דרב דהא סברת שמואל הוא נכונה כיון דיכול לומר הרי שלך לפניך א"א לחייבו על הגבה' אבל לדברינו א"ש דבאמת רב מוקי מתניתין במומר הרבה פעמים ואוסר בנגיעה וממילא לא יכול לומר הרי שלך לפניך ומתניתין בע"כ במומר איירי משא"כ לשמואל וא"ש וקצרתי.

ואציע לפניך יען כי נפשך חשקה לזה מה שהעלתי זה שנים בקונטרס להזשא"נ לפרש הא דירושלמי גיטין חיילי' דר"י ממתניתין המטמע והמדמע והמנסך ובפני משה נדחק דהראיה כיון דקתני שוגג תחילה משמע דהוא פשוט יותר דשוגג פטור ולחזקיה אדרבה מזיד חייב ושוגג הוא חידוש דפטור יע"ש ולדעתי נראה לפי מה שאמרינן בש"ס חולין דמתניתין ע"כ בישראל מומר או באתרי וכבר הקשה בפנ"י א"כ האיך נאמן שניסך ואף למ"ד אדם אוסר אינו נאמן ולא שייך כדי שיודיע וברשב"א הביא בשם הראב"ד ראי' דע"א נאמן משום דאמרינן כדי שיודיע והא אינו נאמן ובקדושין כתב הרשב"א דאולי נאמן עליו כבי תרי ובפנ"י כתב דשוגג יש לאוקמי בישראל כשר ולא אמרינן לצעורי דאין משים עצמו רשע ולפי דבריו צ"ל דמזיד שניסך בפני עדים כאשר העלה שם וזה בודאי דוחק דמזיד איירי בעדים ושוגג שלא בעדים דהא בעדים לא שייך כדי שיודיע וגם לרשב"א בנאמן כבי תרי ודאי רחוק לומר דמי שניסך לע"ז יהיה נאמן עליו כבי תרי אבל לר"י א"ש די"ל דמתניתין בעדים ושוגג פטור משום דלא קנסו ואדרבה עיקר תקנת שלא יהא כל אחד ואחד הולך הוא אי מזיק בעדים דשלא בעדים יכול לומר שוגג הייתי ולחזקיה איפכא דפטור דשוגג הוא דוקא שלא בעדים ושפיר כתב הירושלמי דחילי' דר"י ממתניתין דמנסך הוא מנסך ממש א"כ לחזקיה לא א"ש דלדידי ע"כ צ"ל מנסך דאין לנו צריכותא דלחזקיה דיני הוא וע"כ קמ"ל במנסך דלא אמרינן קילבד"מ וא"כ לחזקיה אינו דומה שוגג דמנסך למזיד דזה בישראל כשר ושלא בעדים דוקא ומזיד בישראל מומר ובעדים משא"כ לר"י שוגג ומזיד בחד גונא איירי וא"ש כמו מטמא ומערב דאיירי בין במזיד ובין בשוגג אף לחזקיה שלא בעדים אי אמרינן דע"א נאמן או כרשב"א דמהימן ליה משא"כ מנסך וזה שדייק הירושלמי ג"כ המטמא והמדמע ומנסך דתלתא בחדא גונא איירי ואף דירושלמי מביא ראיה לר"י ור"י סבר אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא

אמרינן לצעורי ולא צריכין לאוקמי במומר מ"מ כיון שהוא אומר שהוא מזיד ולא אמרינן לצעורי א"כ לפי דבריו רשע הוא ואינו נאמן רק דפליגו אף אי אמר לפני עדים ששוחט לע"ז אי לצעורי או לא אבל שלא בפני עדים בודאי אינו נאמן ששחט לע"ז במזיד וגם שיאמין לו כתרי לא שייך וא"ש ויש להאריך עוד ואכ"מ וה' ירום קרנך ורישך הכ"ד פה פ"ב יום ב' לסדר תולדות תרנ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לד

הש"ך בסי' פ"ג סקי"א חולק על העט"ז בשני ראשים כדים או חדים אף דאדם הוחזק בכשרות אינו נאמן דודאי משקר בבירור וכן כתב הש"ך סי' פ"ו סק"א בסימני בצים דאף במוחזק בכשרות אינו נאמן דשקר מבורר הוא ועיין בפלתי שחולק על הש"ך ובפר"ח בזה.

הנה באמת מדברי הרשב"א בחדושיו משמע דשני ראשים כדים או חדים ודאי טמאה היא והוי סימן דאורייתא בזה ואפילו מיעוט אינו שיהיה לטהורים שניהם כדים אבל ראה זה מצאתי בחדושי ר"ן בחולין שכתב על הא דקאמר הש"ס חולין ס"ד דאי לא תימא הכי הא דאמר רב אסי שמנה ספקות הן לבדקו בבצים דידהו וע"כ סימנים לאו דאורייתא בזה והקשה דלמא איכא טהורים דדמיא לטמאים ומשו"ה א"א לעמוד על שמנה ספקות אבל ליכא טמאים דדמי לטהורים ואפשר דסימני טהרה דאורייתא ומתרץ דסבר תלמודא דאם איתא דאיכא טהורים דדמו לטמאים אפשר נמי דאיכא טמאים שדומין לטהורין כמו דאמרינן דאיכא דעורבא דדמי לדיונה וע"כ לאו דוקא דעורבא דא"כ ביצה יותר גדולה מדעורבא לשתרי וע"כ כיון דיש דעורבא דדמי לדיונה ה"נ איכא למיחש לאחריתא ג"כ ודקאמרינן שני ראשיה כדין או חדין טמא לאו ודאי טמאה קאמר אלא דכיון דרובא דטמאים אפילו אמר של עוף פלוני וטהור הוא אינו נאמן יע"ש וא"כ למדנו מדברי הר"ן דדוקא רוב יש אבל מ"מ יש ג"כ מיעוט דטהורים דדמי לטמאים וא"כ יש לומר דמוחזק בכשרות נאמן דהא מצד הרוב לאו שקר ודאי בבירור הוא דהא משכחת עכ"פ מיעוט וכדברי חדושי הר"ן כתב הרא"ש בע"ז דף מ' הא דמשני הש"ס בארא ופלמידא דדמי רישייהו לטמאים לאו דוקא אלא דיש נמי דג טהור דאין לו שדרה ג"כ אלא שזה היה ידוע להם וכיוצא בהן נאמר דאיכא דגים טמאים דדמו לטהורים בראש ושדרה אע"פ שאינם ידועים לנו וא"כ יש לנו לומר דמוחזק בכשרות נאמן אלא שאדרבה יש לחקור לפי מה שכתב הפני יהושע בקדושין דף ס"ד דאף דאין אחד נאמן נגד החזקה מ"מ נגד הרוב נאמן ומה"ט במקולים שיש בתוכו רוב טרפות ומיעוט כשרות נאמן לומר שזה מן המיעוט כשרים היינו טעמא משום דחזקה עדיף יותר מרוב דברוב איכא מיעוט עכ"פ

ונאמן העד לברר שידוע לו שזה מהמיעוט אבל בחזקה שיש בחזקת איסור או היתר אינו נאמן ואי אמרינן דיש מיעוט טהורים דדמי לטמאים למאי צריך שידעינן שהוחזק בכשרות דוקא ולמה לא יהיה נאמן כל אדם שבא לפנינו דיש לו חזקת כשרות כל זמן שלא ידעינן שהוא חשוד וגם על הר"ן יש צ"ע דכתב בחולין שם על קושי' תוס' על הש"ס דמקשה וליחוש דלמא דעוף טמא הוא דהא אמרינן דעופות טהורין מרובים משל טמאים ומתרץ הר"ן בחד תירץ דהקושי' דנפרף מיעוט של נבילות וטרפות למיעוט דעוף טמא והוי תרי מיעוטא נגד הרוב ועיין בפלתי שמשתמש בדברי הר"ן אלו בכמה מקומות בסי' א' סקי"ד וכן בסי' ט"ו בסק"א וסק"ג יע"ש ובאמת אין לדמות אהדדי ועיין בח"ס אהע"ז סי' צ' שמחלק בכמה דברים ואין לדמות שאר תרי מיעוטא להא דר"ן ועוד תירץ הר"ן מדנקיט בברייתא דלוקחין ביצים בכל מקום משמע אפילו במקום ידוע דרוב עופות טמאות ומוכח מתירץ זה כדמשני הש"ס מעוף פלוני וטהור דאף נגד הרוב נאמן במרתת ובחדושיו כתב הר"ן דבשניהם כדים או חדים אע"ג דלא הוי אלא רוב אינו נאמן בעוף פלוני וטהור וצ"ע לכאורה.

ונראה לי לישב דהנה השב שמעתתא שמעתתא ו' פרק ז' האריך בדברי הפנ"י אלו ומחלק בטוב טעם ודעת בין רובא דאיתא קמן דיש עכ"פ מיעוט בתוכו והע"א אמר דלו אין ספק כלל דידע המיעוט א"כ לפי דברי העד אינו בכלל רוב כלל דהא לדבריו ליכא תערובות כלל וכמ"ש הגה' מיימוני דאם העד אמר דליכא חזקה כלל ולא בא להוציא מחזקה נאמן כן גבי הרוב דאמר העד שמכיר המיעוט וליכא תערובות אבל ברובא דליתא קמן דכל דבר שבא לפנינו אנו דנין ע"פ הרוב שהוא בטבע כן ואם הע"א מעיד שאינו כן א"כ מעיד נגד הרוב בזה בודאי רוב בטבע עדיף יותר מחזקה ודבריו קלורין לעניים יע"ש וא"כ מיושבים שפיר דברי הר"ן דודאי במקום דשכיח רוב טמאים אע"ג דלא הוי רק מיעוט טהורים נאמן לברר המיעוט מרוב שהוא ידע שהביצה נולד מעוף טהור אבל ביצה שבא לפנינו ושני ראשיהם כדים או חדים דהוי רוב בטבע שטמאים יש להם אין ע"א נאמן ואם כן יש לומר דהלבוש סבר אף על גב דעד אחד אינו נאמן נגד הרוב שהוא בטבע מ"מ מוחזק וידוע בכשרות שאני דאף דאין ע"א נאמן נגד חזקה ורוב מוחזק בכשרות עדיף יותר ועיין בנוב"י תנינא יו"ד סי' ל' שכתב דלא מצינו בפוסקים בדין ע"א שאינו נאמן לאסור שמחלקים אם העד הוא מוחזק בנאמנה ואדם כשר או לא ובאמת נמצא בהגהות אשרי פ"ב דחולין שהביא המרדכי בשם ר"א ממיץ דהקשה האיך נאמן לשוחט דהא אין ע"א נאמן באיסורין היכי דאתחזק איסורא ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ותירץ דזה דוקא ברקים ופוחזים דומיא דשנים שהאמינו תורה כמו שהן

אבל בע"א מהימן וכשר סמכינן עלה אף נגד חזקה והובא ג"כ בב"י סי' א' וזה נמי טעמא דלבוש אלא די"ל דר"א ממיץ סבר זה דוקא נגד חזקה כיון דנגד חזקת איסור דבהמה יש חזקת כשרות דע"א אבל רובא דליתא קמן עדיף מחזקה ככל רוב דעדיף מחזקה וי"ל אף חזקת כשרות דאדם לא מהני ואין ראיה מר"א ממיץ לדברי העט"ז שוב מצאתי שכבר דיבר מזה בפרמ"ג סי' א' במשבצות סק"א יע"ש מ"מ הראני לדעת שיש מקום וטעם לדברי העט"ז ועיין.

וראיתי בכנפי יונה שיצא לתרץ קושי' תוס' שהקשו דאין לחוש לטמאים דמיעוט הם טמאים ואין לחוש למיעוט דקושי' מעיקרא ליתא לפמ"ש הרשב"א דמה"ט מרתת אע"ג דעורבא דמי לדיונה משום דא"א שלא יהיה הכרה במיני ביצים ושיהיה האחד דומה ממש לחבירו וא"כ אין זה ספק להתיר מפני שאפשר שיהיה אחד בעולם שמכירו וידע שהוא איסור ולא עדיף מכל ספק וס"ס דאית ליה ידיעה שאין נחשב בגדר הספקות אלו דבריו אבל לא מוכח כדבריו אי כה"ג לא שייך ביטול ומקרי קבוע ניכר דכן כתב התוס' נזיר י"ב וגיטין ס"ד בצא קדש לי אשה ומת השליח דאסור בכל הנשים שבעולם כתבו תוס' דלא הוי קבוע ולא אסור רק משום קנסא אע"ג דאשה, שנתקדשה ידעה בבירור ש"מ דתוס' סברו דאם למי שנולד התערובות הוא ספק ואין לאוקמי מי שיודע בודאי שייך ג"כ ביטול וכ"ש אם יש לנו ספק אם יש אחד מי שמכיר ועיין בפלת"י סי' ק"י שכתב ג"כ דלא הוי קבוע אם ידעינן שיש אחד בעולם שמכיר אע"ג דאינו ובפרמ"ג סי' ק"י בחלק הב' מתמה בזה על דברי תוס' ועיין בחות דעת שם מ"מ מוכח מתוס' משני מקומות אלו בחולין וגיטין דאית להו בפשיטות דגם בכה"ג הוי קבוע שאינו ניכר ושייך ביטול והארכתי במק"א.

ותמוהים לי דברי קדוש זקני בח"ס יו"ד סי' ע"א שמתמה על הרמב"ם שסבר דאין לוקחין מן הנכרי רק בט"ע א"כ מאי מקשה מהא דאין לוקחין ביצים טרופות אע"ג די"ל דגם סתם ישראל בחו"ל חשוד שלוקח מן הנכרי טרופות מ"מ דלמא דוקא בנכרי חיישינן בטרופות משום דיש לחוש נמי בשביל טמאים דאינו נאמן לרמב"ם בעוף פלוני משא"כ ישראל דמהימן בעוף פלוני וליכא אלא חשש טרפות לוקחים טרופות דרובא לאו טרפות נינהו יע"ש וקושי' זו אינינו מכיר במחכ"ת דהא הרב המגיד כתב דברייתא זו איירי ע"כ ביש טביעת עין באלו טרופות דאל"כ אפילו שלימים אין לוקחין מן הנכרים לרמב"ם ואשמעינן הברייתא דטרופות לא משום חשש טרפות וא"כ מוכח דגם בשביל חשש טריפות אין לוקחין דלרמב"ם ע"כ בהיכר ע"י ט"ע איירי הברייתא ויותר תמוה שמיד

אחר זה הביא בעצמו דברי הה"מ ואולי זה כונתו במה שכתב וי"ל אבל הקושי' מעיקרא ליתא במחכ"ת.

ובאותו תשובה חקר מנ"ל דעוברי דגים אסורין לפמ"ש דביצת שרץ מותר דלא ילפינן מבת היענה רק עוף מעוף א"כ מנ"ל עוברי דגים והעלה מצד הסברא דעוברי דגים יותר שייך להבשר משאר בצים וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' מ"א הלכה ז' שכתב ויראה לי שהאוכל ביצי דגים טמאים הנמצאים במעיהם כאוכל קרבי דגים ולוקין מה"ת וכן ביצי עוף טמא שתלוין באשכול ויש טעם וסברא ששייכים יותר לגוף דהא שאר ביצים העוף והשרץ מטילים הביצים לחוץ וע"כ לא נקשר בגוף כ"כ אבל בעוברי דגים טמאים שמשריץ דוקא מבפנים ולא מטילים לחוץ בודאי נקשרים ותלוים בגוף תמיד כמו ביצים שלא נגמרו בקליפתן ותלוין באשכול ונ"ל שזה שרמז הרמב"ם בדבריו שכתב הנמצאים במעיהם ומה שייכות זה הכא אי נמצאים במעיהם או לא ועוד דהא לא נמצא כלל רק במעיהם דמשריץ רק מבפנים אלא דטעם אתי הרמב"ם למיהב מפני מה המה כקרבי דגים וכבשר ולא שאר ביצים אלא מפני שעוברי דגים טמאים נמצאים רק במעיהם משו"ה שייכי יותר להבשר משאר ביצים שנגמרו לגמרי ולא תלוין באשכול עוד אע"ג דלא יצאו עדיין לחוץ.

אלא דתמוהים לי הרבה דהא באותו פרק הל' א' כתב הרמב"ם כל המאכל וכו' כגון חלב בהמה וחיה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים שנאמר ואת בת היענה משמע דגם ביצי דגים טמאים ילפינן מבת היענה וממילא אין לוקין עליהן כמו שאר הדברים שמנה הרמב"ם באותו הלכה והא בביצי דגים טמאים כתב דלוקין עליו וע"כ דלא ילפינן מבת היענה רק דהמה כבשר ממש ולא צריכין לשום ילפותא וצע"ג שלא הרגיש אחד מנושאי כליו בזה ועיין גם בדברי הה"מ שם שכתב דמשו"ה אין לוקין בביצת עוף טמא ועל חלב משום דלא אתי' רק מריבוי והרמב"ם כתב מדכתב מבשרם לא תאכלו וכבר הרגיש בזה במשנה למלך בפי"ג מהל' שגגות והארכתי בחדושי חולין בזה ואכ"מ.

וראיתי ג"כ בתשובת אבא בכ"ס סי' נ' שיצא לישב קוש' מהר"ם שיף דלא אמר תוס' דביצת שרץ בלא ריקמה דמותר לגמרי דנ"מ בסימני ביצת שרץ אי מותר לאכילה וכתב דיש לחוש דלמא דנחש הוא וכיון דטעמא דתוס' משום דילפינן מטומאה א"כ דנחש דלא מטמאה ילפינן מביצת עוף מבת היענה דאסור כמו ביצת טריפה יע"ש ובמחכ"ת לא הבנתי דתוס' כתבו שפיר דיותר יש למילף איסור שרץ מטומאה דיליה מלילף מעוף טמא כיון דזה מין עוף וזה שרץ אלא דאי לאו דמצינן בטומאת שרץ דבעי ריקם הוי ילפינן מעוף כמו דילפינן ביצת טריפה מביצת עוף טמאה אע"ג דאינו דומה לגמרי שזה

מין היתר וזה מין טמא אבל מאחר דכבר מדמינן ביצת שרץ לטומאת שרץ דמותר בלא ריקמה א"כ בודאי יותר מסתבר למילף ביצת נחש נמי אע"ג דלא מטמאה מביצת שרץ דמטמאה כיון דתרוייהו באיסור אכילה עובר משום איסור: שרץ מלמילף מעוף טמא שאינו מינו כלל וכיון דבשרץ דטמאים לא מקרי שרץ לחייב עליו עד שריקמה ממילא לשון שרץ משמע דוקא בריקמה גם באלו דלא מטמאים ודברי קדשו צ"ע.

ומה שמפלפל בדברי הכ"ס סי' מ"ה לישב המחבר דנקט התרי בדיקות דש"ס ע"ז ל"ט ולא נמי בדיקת רב אשי דנקטי להדי' יומי' י"ל בפשוט לפי מה שרצה הב"י לפרש דברי הטור דאמר בידוע שהיה לו קשקשים היינו אף שקשקשים קטנים אינם קשקשים אבל בידוע ע"י קשקשים אלו שיש להם קשקשים אחרים אלא שכתב ודוחק אטו גדולים כתיב ומנ"ל להטור לחדש מה דלא מבואר בש"ס אבל מ"מ יש לומר דיש הוי אמינא דקשקשים דלא נראים כלל אף נגד השמש או דוקא נגד השמש ולא ניכרים מבלעדי בדיקה אינם בכלל קשקשים אלא דמוכח מהני בדיקות דגם אלו קשקשים המה א"כ י"ל דנקט הטור וש"ע שני בדיקות אלו דיש רבותא בהני בדיקות דנקט הש"ס דאף קשקשים קטנים כ"כ עד שאינם ניכרים רק ע"י בדיקה דכרכוה בבגד או בכלי נמי מקרי קשקשים ובודאי אלו הוי ניכרים נגד יומא הוי בדקי כן אלא דגם נגד יומא לא הוי חזי ונצרכו לבדיקה אחרת וזה רבותא שפיר דגם קשקשים כאלו נקראים קשקשים וכיון שכבר הביאו הני תרי בדיקות לרבותא דגם אלו נקראים קשקשים תו לא צריך הטור וש"ע להביא גם בדיקת רב אשי להדי' יומא דכ"ש הוא מהני בדיקות כיון דעכ"פ ניכרים הקשקשים נגד יומא ונכון.

והנה מה שכתב בכ"ס שם לפרש דברי הטור בידוע שהי' לו קשקשים גם אני אמרתי כן ומצאתי אח"כ בב"ח וגם בפרי חדש ולפי דברי הרא"ש שכתב דלא סמכינן להתיר דג בראש ושדרה וכתבו רוב מפרשים לפרש דברי הרא"ש כיון דהדג לפנינו בלא קשקשים אע"ג דיש לומר נשרו במים מ"מ כיון דלא שכיח ומיעוט הוי חיישינן ג"כ למיעוט טמאים דדמיא לטהורים משא"כ בטרית שאינו טרופה יע"ש וא"כ בלא"ה לא קשה מהני בדיקות דליחש דלמא נדבקו מדג אחר די"ל דחזיני ראש ושדרה אבל מ"מ כל זמן דלא חזינן קשקשים כלל מלומר דנשרו חיישינן לטמאים אבל כיון דחזינן ג"כ קשקשים בודאי לא חיישינן שמא מדג אחר דהא יש גם ראש ושדרה דרובם טהורים ובודאי הני קשקשים מדג עצמו הוא ולא קשה ג"כ הקושי' על הרמב"ן מהא דרב אשי דחזי ביה צמחי עצרי' דלרמב"ן דלא מקרי קשקשים אם אינם נקלפים א"כ עדיין יש לחוש שמא אינם נקלפים כאשר הקשה בב"ח אלא דכיון דהיה להם ראש ושדרה וגם קשקשים הראש ושדרה מעידים דודאי דג הוא ונקלפים קשקשים ולא צריך אפילו לברר דרוב טמאים אין להם

ראש ושדרה אלא דהרמב"ן מדויל ידי' משתלים דהר"ן לעיל הקשה בשם הרמב"ן על הני בדיקות דלמה היו צריכין לאותן בדיקות ותירץ דבדקו ולא נמצא סימני ראש ושדרה דכמו דיש טהורים דדמי רביתייהו לטמאים כן נמי יש טהורים דאין להם שדרה וא"כ לרמב"ן לשיטתו הדרי קושית הה"מ וקושית הב"ח ויש להאריך בפלפול.

ועוד רגע אדבר במה שהבאת קושי' הת"ח ס"פ דטריפות על הא דאמר רב חסדא לר"ה תניא דמסייע לך כל השרץ וכו' לרבות יבחושין שסננן דהא ר"ה מסייע ליה מהברייתי' לרבות בורות שיחין וכו' דאמרינן היינו רביתייהו ועוד דלא נקט כדאמר לעיל דלמא פירש לדפנא ותירץ דמביא ראיה לעיקר מילתא דר"ה דסבר בשרץ המים דפריש למנא אסור אע"ג דלא שריץ על הארץ ממש וזה מוכח דוקא מברייתא זו דיבחושין שסננן אסור חזינן דגם בפריש ושרץ בכלי אסור ולא צריך לארץ דוקא אלא שהרגיש בעצמו הא דקאמר הש"ס טעמא דסכנן דהאי דיוקא לא אצטרך ונדחק ונ"ל לישב עפמ"ש הרא"ש שם על הברייתא דשוחה ושותה די"א דוקא שוחה ושותה אבל בכלי אסור לשאוב דחיישינן דלמא פירש בדופני דכלי ועיין בב"י שכתב דדוקא בכלי מבור לאו היינו רביתייהו אבל אם שופך מים מכלי לכלי אע"ג דפירש אח"כ לדופני דמנא לא הוי שרץ דהיינו רביתייהו כיון דהיה מתחילה בכלי ועכשיו נמי בכלי ובד"מ הביא ראיה מהא דר"ה דלא לשפי אינש שיכרא בצבייתא באורתא משמע דוקא משום חשש דפריש לעיל מצבייתא והדר נפל לכסא אסור אבל לשפוך לכלי אחר בלא צבייתא מותר ולא חיישינן דלמא פריש אלא כיון מהברייתי' דשוחה ושותה מותר דמשמע אבל לשאוב בכלי אסור ומוכח דאם שפך המים לכלי ממקום שהיה מתחילה לא אמרינן היינו רביתייהו וא"כ מנ"ל לר"ה בפשיטות דאם שואב מכלי לכלי אמרינן היינו רביתייהו וע"ז מוסיף רב חסדא שפיר והביא ראיה לר"ה גם לזה מהברייתא דיבחושין שסננן משמע דוקא שסננן אסורין אבל בלא סננן מותר אף דשפך מכלי לכלי ויש לחוש דלמא פריש אפ"ה מותרין ובסננן דוקא ומוכח מהברייתא כר"ה דמכלי לכלי אמרינן היינו רביתייהו וא"ש הדיוק דעיקר הראיה מהא דלא סננן דמותר ומיושב הכל שפיר ועיין.

ועוד יש לי דברים אבל הזמן גורם לקצר והנני החותם בברכה מרובה פ"ב יום ה' לסדר חקת התורה רנ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לה

שלום וברכה לידידי הרב הגאון המובהק חו"ב צדיק תמים המפורסים כקש"ת מו"ה יוזפא ראזענבערג נ"י אב"ד דק"ק לאדאן והגליל יע"א.

מכתבו הגיעני עם איזה עלים מספרו דברי יוסף על הל' מליחה ועוררני על מה שהביא בכ"ס יו"ד סי' ל"ג קושיא בשמי על תוס' מנחות כ"א ד"ה דם שבשלו שכתבו והיינו דתנן בפ' כל הבשר הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו דמשמע דמיירי אחר בישולו וצ"ע דהא תוס' צריך לישב לשיטתו דדם שבשלו אינו עובר עליו הא דרב בכריתות דאמר ל"ש אלא לב עוף שאין בו כזית אבל לב בהמה דיש בו כזית אסור וחייבין עליו כרת ומשו"ה נדחקו בתוס' חולין ק"ט ע"א בד"ה הלב קורעו דנראה לו לרב דמתניתין אפילו בחי אינו עובר עליו ואף דנקבל תירץ זה מ"מ בודאי אינו ראיה ממתניתין דאדרבה אי אמרינן כרש"י דדם שבשלו עובר א"ש יותר הא דרב יע"ש בכ"ס מה שתירץ ע"ד פלפול וכעת נראה לי דיש לישב ראיות תוס' בפשטות דהא ודאי גם זה דוחק גדול לאוקמי המתניתין בעוף דוקא דהא סתמא קאמר הלב משמע בין של עוף ובין של בהמה ועוד דהא רישא דמתניתין הכחל קורעו בבהמה איירי ועוד קושית הפלתי סי' ע"ב אי בעוף וטעמא דאינו עובר משום דאין בו כזית מאי קמ"ל מתניתין וכי לא ידענא דח"ש אינו חייב כרת מה"ט סברו תוס' דמתניתין בעוף ובהמה איירי ומשום דדם שבשלו אינו עובר עליו מה"ט אפילו בבהמה דיש בו כזית אינו עובר עליו אבל משום דמשמע ג"כ מחיים משו"ה קאמר דזה דוקא בעוף אבל בבהמה באמת חייב אבל מ"מ מתניתין ודאי גם בבהמה איירי נמי ושייך אינו עובר משום דדם שבשלו אינו עובר ומשו"ה נקט לב סתם משום דעכ"פ גם בבהמה אינו עובר כשבשלו וזה קמ"ל דדם שבשלו אינו עובר עליו וא"ש כונת תוס' במנחות ועיין ובזה א"ש הא דאמר רב אבל בבהמה אסור וענוש כרת ודקדק בכ"ס שם כיון שאמר חייב כרת לא צ"ל אסור ונדחק ולדברינו א"ש דרב מוקי מתניתין בין בחי ובין במבושל כמ"ש תוס' ומשו"ה קאמר אבל בבהמה אסור בלבד אם מבושל ובחי חייבין עליו כרת כיון שיש בו כזית.

ועוד נ"ל לישב הדקדוק של כ"ס לפי מה שכתב מהר"י מינץ בתשובה סי' ט"ו הובא בפר"ח סי' ס"ח סק"ז שיש להקל בלב עוף בתערובות לשער שיש סמ"ך בעוף אף בלא ראש והכנפים ורגלים משום דאין בו דם כזית כמו שאמר רב ואע"ג דאמר רב אשי בגה"נ לא תזלזל בשיעורי דרבנן ועוד דח"ש אסור מה"ת י"ל דשאני ח"ש דלב עוף שלא בא לעולם לידי חיוב לא למלקות ולא לכרת שלעולם לא תמצא בו כזית אלא איסור תמצא בו לכך אין לדקדק עליו כיון דלא אתי לידי חיוב וכתב שזה טעמא של רבינו קלונמיס בב"י ס"ח שהקל בראש אווז שנתבשל כשהיה שלם ולא חתכוה משום דאין בדמו כזית יע"ש משמע מדבריו דח"ש דלב עוף קיל יותר משאר ח"ש כיון דלא שייך ביה עצמו חזי לאצטרופי וא"כ י"ל הא דאמר רב ל"ש אלא עוף הואיל ואין בו כזית ומשו"ה אינו

עובר עליו דמשמע אף איסור מה"ת ליכא כדמשמע לשון דאינו עובר עליו ומדויק לשון דקאמר הואיל ואין בו כזית היינו שלא נמצא בו תמיד כזית ומש"ה ח"ש מותר מה"ת ורק מדרבנן אסור אבל בבהמה אסור מה"ת בח"ש וחייבין עליו כרת כיון שיש בו כזית ונכון. **והנה** תוס' דף קי"א בד"ה דם דאורייתא כתבו דדם שבשלו אפילו איסור דאורייתא ליכא וכן שיטת רוב ראשונים וברשב"א שם הביא בשם בעל העיטור דאיכא מ"ד דמיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא כמו חצי שיעור ואיכא מ"ד דההוא דמנחות דוקא בדם קדשים וחולין מקדשים לא גמרינן אף לקולא יע"ש ומאז תמהתי על סוף דבריו שכתב דחולין מקדשים לא גמרינן אפילו להקל דהא בכמה מקומות בש"ס אמרינן דחולין מקדשים לא גמרינן היינו דוקא להחמיר אבל קדשים ילפינן להחמיר ואי דאין לילף חולין מקדשים אפילו להקל די"ל דקדשים קיל א"כ גם להחמיר א"א למילף קדשים מחולין ועיין בפסחים דף מ"ה ע"א ברש"י ד"ה חולין להחמיר לא גמרי מדין קדשים דדין קדשים להיות חמורין ומשו"ה מקשה שם לכתוב בנזיר ותיתי חטאת ותגמור מיניה וכן בקדושין בסוגיא דשלחיות קאמר דא"א ללמוד קדשים מחולין אבל נכתב בקדשים דיש שליחות וניתי הנך ונגמרו ולדברי בעל העיטור האיך אפשר למילף שליחות בחולין מקדשים דלא ילפינן חולין מקדשים אף להקל ועיין בט"ז יו"ד סי' ג' שהביא קושית הדרישה כמו דאמרינן דמתעסק בשחיטת חולין דכשר משום דבקדשים גלי קרא ולא ילפינן לחולין גבי גיסטרא נמי נימא הכי מדגלי בקדשים דלא לשוויר גיסטרא בחולין שרי ותירץ הט"ז לפי פירש רש"י שלא יצטרך לחתוך מפרקת לשנים א"כ קולא הוא בקדשים וכ"ש דילפינן מיניה בחולין להקל שלא צריך לחתוך מפרקת לשנים יע"ש חזינן דפשיטא ליה דקולא שפיר ילפינן מקדשים וזה דלא כבעה"ע.

ונ"ל לחלק ולישב דודאי קדשים חמירי כמ"ש רש"י דדי קדשים להיות חמירי וא"כ מצד הסברא שפיר יש ללמוד להקל מקדשים לחולין אבל לא להחמיר וכן לילף קדשים מחולין להחמיר דמהיכי תיתי לנו לומר דלמא קילא קדשים מחולין דהא לרוב דיני קדשים חמורין מצד חומר קדשים אבל בדם שנאמר לא תאכלו כל דם דמשמע בין חי ובין מבושל כמו בכל איסורים דחייב בבשול ואנו רוצים ללמוד מדם קדשים להקל אמרינן שפיר דלמא דוקא בקדשים הקילו התורה בדם שבשלו אבל לא בחולין ואין לילף אפילו להקל די"ל גזירת הכתוב הוא דוקא בקדשים אבל היכי דלא מפורש בקרא האיסור ורוצה לילף זה מזה קולא או חומרא אמרינן מסתמא הקילה התורה טפי בחולין מבקדשים דדינם להיות חמורין ובדם בלא"ה יש נמי סברא דאין ללמוד דיש לומר דוקא בדם קדשים משום דדם לזריקה עומד וכיון שנתבשל ואינו ראוי לזריקה מותר משא"כ בחולין וכן

משמע מש"ס מנחות דף כ"א דמשני כאן בחטאת החיצונות כאן בחטאת הפנימית דהכל תלוי' בזריקה ומה"ט סברו איכא מ"ד דההיא דמנחות דוקא בדם קדשים משום דצריך זריקה ור' זעירא ג"כ רק בחטאת פנימיות חולק ועיין בפלתי סי' ס"ט שמבאר כן שיטת רש"י ודבריו נכונים וא"כ בודאי ליכא למילף חולין כיון דלא עומד לזריקה ואפילו לקולא אין ללמוד ויש חילוק רב אבל מפשטות דברי בעה"ע משמע דבכל מקום הדין כך הוא דלא גמרינן חולין מקדשים אף להקל וצ"ע ועיין.

וראיתי בספר כנפי יונה וכן בשו"ת שאגת ארי' החדשות סי' ט"ז שמצדד לומר די"ל הא דאמר זעירא דם שבשלו אינו עובר עליו היינו שאינו בכרת כמו שאמרו בכריתות דף כ' אכל דם שחיטה בבהמה חיה ועוף דם עיקור דם הקזה וכו' חייבין עליו דם הטחול דם הלב אין חייבין עליו היינו אין חייבין עליו כרת כמו בדם הנפש אבל חייבין עליו כמו בדם התמצית ודם איברים וא"כ י"ל נמי הא דאין עובר עליו שקאמר זעירא היינו כרת אבל מ"מ לאו איכא כמו בשאר דם איברים דהא כל הטעם הוא בדם שבישל או שמלחו משום דאינו ראוי לזריקה ולענין כפרה כתיב כי הדם הוא בנפש יכפר דם שהנפש יוצאה בו מכפר דם שאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר וגבי עונש נאמר הטעם בתורה ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם והכרתי אותה וכו' כי הנפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם וכו' אלמא לא חייבה התורה כרת אלא על דם הנפש שראוי לזריקה ומה"ט אמרינן דם שבשלו אינו עובר עליו וה"ל כדם של איברים שאינו ראוי לזריקה אבל מ"מ דינו כדם איברים אע"פ שאינו ראוי לזריקה מ"מ עובר עליו בלאו יע"ש וכבר הרגיש בזה בפלתי סי' ס"ט ומתרץ שם הא דלא הקשה מיד על ר' יוחנן מהברייתא היינו משום די"ל דפטור דקאמר ר"י הוא מכרת והא דתנן הקפה ואכלו חייב היינו בלאו אבל לזעירי דאמר אינו עובר עליו משמע דלאו נמי ליכא פריך שפיר יע"ש ולש"א דאינו עובר דקאמר זעירא היינו באמת רק מכרת א"כ קשה מאי מקשה מהא דהקפה הדם חייב דלמא היינו מלקות וי"ל דפריך מדתני יחד הקפה את הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב א"כ חייב דקאי אשניהם בודאי כי אהדדי הוא כמו שחייב על המחה חלב בכרת כן נמי בהקפה הדם דלא כמ"ש בפלתי אלא דיש להקשות לפי"ז לר' יהודה דסבר דאף על דם איברים ודם תמצית חייב כרת אע"ג דאינו ראוי לזריקה א"כ דם שבשלו לא גרע מדם איברים וחייב לר"י נמי כרת דהא לדידיה לא תליא בראוי לזריקה כלל ולפי"ז מאי מקשה דלמא הא דתנן הקפה הדם ואכלו ר"י הוא וחייב אפילו כרת וי"ל לפי מה דפליגו ר"ל ור"י בפ' בהמה המקשה דף ע"ד ע"ב דר"ל סבר לדברי המתיר בחלבו מתיר בדמו ור"י סבר דאף לדברי המתיר בחלבו אוסר בדמו ומקשה ממתניתין

דתנן קורעו ומוציא את דמו ומתרץ דפליגו לענין כרת ופריך דהא ר"י דם תמצית סבר דהוא בכרת ומתרץ אית ליה לר"י דם וכל דם כל היכא דמחייב אדם נפש מחייב אדם תמצית וכל היכא דלא מחייב אדם נפש לא מחייב אדם תמצית יע"ש וא"כ כמו בשליל כיון דליכא דם נפש שיתחייב עליו כרת ליכא כרת כלל בדם כן י"ל בדם שבישל כיון דלא מחייב כרת גם על דם הנפש כיון דאינו ראוי לזריקה ממילא גם על איברים ליכא חיוב כרת כיון דאין בדם שבישל שיתחייב כרת עליו דמי לדם של שליל כיון דחיוב כרת של דם תמצית נמשך אחר עיקר הדם עיין ברש"י שם גם דם שבשלו כן הוא ולפי"ז לר' יוחנן דסבר דחייב גם כן כרת ולא סבר דרשא דם וכל דם דאף בשליל דליכא דם נפש והוי כולו כדם תמצית נמי חייב כרת א"כ דם שבשלו נמי אע"ג דהוי כולו כדם תמצית מ"מ יש חיוב כרת וא"כ לר' יהודא אף בדם שבשלו חייב כרת כמו בדם שליל ומיושב שפיר קושית הפלתי דלא הקשה מהא דתנן דם שהקפה דחייב גם לר' יוחנן דאמר דם שקרש ואכלו הואיל ונדחה ידחה די"ל דברייתא ר' יהודא הוא דסבר דם תמצית בכרת ולר' יוחנן לשיטתו דאף בדם שליל חייב כרת אע"ג דליכא דם נפש גם בדם שבישלו יש חיוב כרת אבל הש"ס רצה לתרץ לזעירא גם לר"ל דסבר דליכא בשליל חיוב כרת גם לר' יהודא ומשו"ה משני יותר לכ"ע כאן באור כאן בחמה ולאשמעינן ג"כ אגב אורחא דיש חלוק בין הקפה באור או בחמה ועיין ברשב"א וחדושי הר"ן בחולין שם שהוכיח מדברי הרי"ף והרמב"ם שפסקו כר' יוחנן דחייב כרת על דם שליל וע"כ סברו דר"י לאו אליבא דר' יודא דסבר דם תמצית חייב כרת קאמר דבשליל נמי חייב כרת אלא גם לרבנן קאמר ר"י דחייב כרת בשליל דדוקא ר"ל סבר דליכא בשליל דם נפש אבל ר"י סבר דגם בשליל דם נפש אית ביה אע"ג דניתר בשחיטת אמו מ"מ כיון דד' סימנים אכשיר ביה רחמנא אף מצד עצמו יש בו חיוב ודם הנפש הוא הלכך לר"י אכולו דמו של שליל חייב כרת ולרבנן דוקא על דם הנפש יע"ש וא"כ גם לר"י יש לומר בדם שבישל דליכא כרת גם לר' יודא כיון דנשתנה ע"י בישול דאינו ראוי לזריקה גם לר"י ליכא כרת וגם ר"י דרש דם וכל דם ולא פליגו בדרשא רק אי דם שליל מקרי דם הנפש או לא ועיין.

ובחדושי לחולין הבאתי בסוף פ' כל הבשר במתניתין דחומר חלב מבדם דברי זקני הח"ס ז"ל אמאי לא קאמר דחומר בדם מבחלב דדם נוהג בשליל וחלב אינו נוהג בשליל ובבן ח' לכ"ע אף לר"מ מותר ואף בתלש חלב מבן ח' כמו דאמרינן בפ' בהמה המקשה ע"ה ע"א ותירץ לפמ"ש מהר"ם שיף הא דלא קתני דחומר בחלב דנוהג בו בשר בחלב משא"כ בדם משום דהא לאו משום חומר הוא אלא דדם לא מקרי גדי א"כ גם בחלב שליל כן הוא דלא מקרי חלב שור כשב ועז עד שנולד ויוצא לאויר העולם כמ"ש תוס'

ר"פ גיד הנשה דעד שלא יצא לאויר העולם לא מקרי חלב וגם תלש מבן ח' פטור משום דכשב ועז כתיב ובן ח' לא מקרי שיר וכשב יע"ש. אלא דעדיין אינו מיושב שפיר תינח בבן ח' י"ל כן דלא מקרי חלב אבל בבן ט' שנשחט דקיי"ל כר"י דניתר בשחיטת אמו ואע"ג דחדשים ואוירא בלא לידה גרמו דחייב על חלב דמה"ט סבר ר' יוחנן דתלש חלב מבן ט' חי חייב דאויר עולם בעינן ור"ל סבר דוקא לידה בעינן עיין ברא"ש שם וא"כ לר"י הא דמתיר ר' יהודא חלב של בן ט' היינו משום גזירת הכתוב כל בבהמה תאכלו עיין ברא"ש בפרק בהמה המקשה שם וברשב"א באריכות פ' גיד הנשה ודם אסור בשליל וא"כ בבן ט' א"א לומר דלא מקרי חלב שור כשב דהא יצא לאויר העולם לחוד חייב בלא לידה אלמא דמקרי חלב ואפ"ה מותר בשחיטת אמו משום גזה"כ משא"כ בדם והוי חומר דם מחלב ויש לקיים דברי קדוש זקני זצ"ל עם דברי בנו אבא מאוה"ג זצ"ל בכ"ס שם דלא קתני במתניתין רק מה שהוא אליבא דכ"ע ולא בדבר שתלוי' בתנאי וא"כ בבן ח' בלא"ה א"ש משום דלא מקרי עוד חלב שור כשב ומבן ט' י"ל כיון דבאמת לר"מ בבן ט' חלבו אסור וליכא חומר בבן ט' בדם ומשו"ה לא קחשיב ויפה כח האב מכח הבן זי"ע ועיין.

ובזה יש לישב הא דהקשה בראש יוסף אמאי לא תני חומר מבדם דאם חי חייב עליו וחלב אוכלו חי פטור כדאמר בפסחים פרק כ"ש למעוטי אוכל חלב חי והניח בצ"ע ויש לומר לפי מה שכתב מהרש"ל בשבועות בסוגי' דכולל דלר"ש דכ"ש למכות גם שלא כדרך הנאתן חייב וכיון דבפלוגת' לא קמיירי משו"ה לא תני חומר זו כיון דלר"ש גם בחלב חי חייב ואע"ג דגם לר"ש איכא חילוק לענין כרת כמ"ש תוס' בשבועות דלא אמרו כזית רק לענין קרבן משום דחיוב כרת מודה ר"ש דליכא בכ"ש מ"מ כיון דעכ"פ איסור לאו איכא לא קתני חומר ודוחק ועוד דהא מ"מ חומר איכא לענין אם אכלו בשוגג בחלב חי פטור מקרבן ובדם חי חייב אף לר"ש ועיין ברש"י בד"ה וטמא דחומר פגול ונותר הוא לענין חטאות אלא דנ"ל דבלא"ה לא קשיא דהא דאכלו חי פטור בחלב וחייב בדם לאו משום קל וחומר הוא אלא משום דהוי שלא כדרך הנאתן וכן בדם שלא כדרך הנאתן מותר אלא דדם חי הוי כדרך הנאתן ובכל איסורים כן כדרך, הנאתן אסור ושלא כדרך הנאתן מותר הכל לפי שדרכו לאכול ולהנות ולאו חומר הוא וזה פשוט.

ומה שמעורר הדר"ג על קושי' הח"ס הובא בכ"ס שם אי דם שבשלו דרבנן א"כ מאי קאמר בר"פ כיצד צולין נימא מסייע ליה נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דאמרינן כבולעו כך פולטו דלמא שאני גבי פסח דמשום איסור דרבנן לא מבטלינן מצוה דאורייתא לצולאו שלם כמ"ש תוס' שם לענין דם כבדא למ"ד כבדא עילוי בשרא אפילו בדיעבד

אסור יע"ש ובאמת כבר הרגיש מהרש"א שם בזה ותירץ בדוחק ובפשוט י"ל דמאן דאמר נימא מסייע סבר באמת כמ"ד כבדא על גבי בישרא רק לכתחלה אסור ולא החמירו לכתחילה בפסח ולא מוכח דאפילו מה דאסור בדיעבד שרי לגבי פסח ואביי דאוסר סבר באמת דכבדא גבי בשרא אסור וע"כ הא דפסח שאני דהא בכבדא ע"כ לא אמרינן כבולעו כך פולטו.

וראיתי אח"כ בצל"ח שם שכתב בד"ה האי מולייתא די"ל דמאן דאסור סובר כיון שדם שבשלו הוא דרבנן לא החמירו בפסח לחוש שמא לא יפלוט כל דמו שבלעו ובמולייתא אסרו לכתחילה שמא לא יפלוט ובדיעבד גם האוסר מתיר יע"ש וזה דוחק וא"א לומר לתוס' דהא ע"כ מאן דאמר נימא מסייע ע"כ נמי סבר דבפסח לא חיישינן דהא הכבדא מונח בתוכו וא"כ מאי מקשה לאביי ולפמ"ש א"ש ועוד י"ל דע"כ מה שכתב תוס' דמדרבנן אסור ובפסח לא החמירו לאו איסור דרבנן ממש אלא דאסור משום חומרא בעלמא בכבדא על גבי בישרא מפני שדם הכבד מרובה שמא לא יצא כל הדם אע"ג דבשאר בשר אמרינן כב"כפ אבל לאביי דלא אמרינן כבכ"פ ומשמע דאף בדיעבד אוסר מדקאמר בפשיטות והא קבלעה דמא בודאי אין להתיר איסור דם אף שבבישול הוא דרבנן מ"מ לא התירו גבי פסח איסור דרבנן וכ"ש דם שבישל שכתב הרשב"א בת"ה דאפילו בספק יש להחמיר עיין בפרמ"ג בפתיחה להלכות מליחה ותדע דהא רב אשי מוקי מתניתין דהעצמות וגידין ונותר ישרפו בששה עשר בשמנו של גיד וכר"מ דישראל קדושין נוהגין בו איסור כמבואר בפסחים דף פ"ג ע"ב ובחולין ר"פ ג"ה וכתב מהרש"א בחולין שם דצ"ל דהעמידו דבריהם ומפני סייג ותקנת דרבנן מיעקר לאו דאורייתא דלא תותירו בשב ואל תעשה והה"ד דהיה יכול לומר מהרש"א דהעמידו דבריהם אף לבטל העשה לאכול הפסח עיין בשאגת אריה סי' פ"א וצ"ו וכ"ש שלא יתירו לאכול דם שבישל אף דהוי דרבנן דהא שמנו של גיד אפילו איסור דרבנן ליכא כמ"ש הרשב"א וריטב"א חולין על הא דשמואל וחלבו מותר לדברי הכל ומוקי שם הא דשמואל בשומן של גיד ומודה שמואל דאסור מדרבנן והקשו דהא במתניתין מותר קתני והיכי פסק ואמר מותר במידי דאסור מדרבנן ותירצו כיון דאיסורא לא היה מתחילתו מגזירה דרבנן ורק ישראל קדושין נהגו בו איסור שייך לומר מותר יע"ש ובכל זאת העמידו דבריהם נגד ל"ת ועשה וכ"ש שהעמידו דבריהם באיסור דם שלא לצלותו שלם ולאכול אח"כ דם שבשלו שלא יצא מה שבלע ועיין ברמב"ם בפ"י מהל' קרבן פסח הלכה י' ובהשגות הראב"ד שם ומה שכתב כסף המשנה בכונת הרמב"ם דדוקא שומן הגיד התיר הרמב"ם לצלותו עם קרבן פסח משום דאין בו איסור רק מנהג קדושים אבל החוטים והקרומות אע"ג דלא אסירי רק

מדרבנן צריך לנקרם קודם הצלייה אע"ג דמצותו לצלותו שלם יע"ש משמע נמי מדבריו דפשיטא ליה דאין לצלות עם קרבן פסח דבר שאסור מדרבנן אע"ג דמצותו לצלותו שלם וע"כ כונת תוס' נמי כן הוא דוקא בכבדא דלא אסור ממש רק משום חומרא דריבוי דם דלמא לא יצא אבל איסור דרבנן ממש לא התירו ועיין בכל זה ואסתגר בברכה מרובה ידידו הדש"ת פ"ב יום ג' פקודי תרנ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לו

שלום להרב הגאון ערוגת הבושם בע"פ כש"ת מוה' שלום קוטנער נ"י אב"ד דק"ק אייזענשטאט טאט יע"א.

אחדש"ה מכתבו הטהור קבלתי על נכון ויען כי מע"כ יודע כי אני טרוד ע"כ לא באתי רק בקוצר אומר ודברים להשיב על הנדון שבא לפניו בפרט בדברים המבוארים ומפורשים היטב בש"ע ופוסקים והוא ע"ד אווז שנשלחה ממקום רחוק ולא נודע למקבל שכבר עברו ג' ימים מעל"ע ונמלחה כראוי ונתבשל הבשר והשומן ניתך לבדו ונתערב ע"י עירוי לתוך כלי גדול שהיה בו ארבע פעמים נגד השומן שנתערב ואח"כ נשפך עוד עליו כשומן אחר אבל לא ששים וראיתי שמע"כ טרח עצמו ומצדד להקל להתיר השומן ולא אכחד מלפניו כי לא כן אנוכי עמדי בפסק זה ואלו אנו רוצים לגבב כל הקולות שנמצאים בספרים יכולים אנו למשרי ולהתיר כמה איסורים ואין דין שברור לנו ומוסכם מכל הפוסקים ובכל דין ודין נמצאים קולות ואין לנו רק סתימת דברי רמ"א בש"ע וכבר כתב זקני מאוה"ג בעח"ס זצ"ל ע"ד מליצה כי בני ישראל יוצאים ביד רמה אכן בנידון כשלנו כבר פסק הרמ"א בש"ע סי' ס"ט כי אף בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה אם נתבשל צריך ס' כנגדו וכן מבואר בב"י דאף שהראב"ד מיקל לשער בכל חתיכה שלא נמלחה במה דנפיק מיניה משום דהדם מועט מ"מ אנן מחמירן אף בנשתהה ג' ימים בלא מליחה ונמלחה אח"כ.

וראיתי במכתבו שרצה לצדד לפי מה שכתב באמונת שמואל הובא בפר"ח וכן בפרמ"ג סי' צ"ח דלאו דוקא במין במינו ונשפך דתולין להקל אם יש רוב רק דלא ידעינן אם יש ששים אלא אף בכל איסור דרבנן אם נפל באקראי בקדירה ולא ידעינן כמה נפל בקדירה דהוי ספק דרבנן ותולין להקל אם יש בודאי רוב ומכח זה יצא לצדד דגם בחתיכה ששהה ונמלחה יש לשער במה דנפיק מיניה כיון דנמלחה באקראי לא מסתבר לי לומר כן כי בין לטעם הרשב"א דלא משערין במה דנפיק מיניה משום דדעת שוטים הוא זה א"כ אף אם נמלחה ולא ידעינן מה דנשאר דעת שוטים הוא זה ועיין בט"ז סי' צ"ח מה שהסביר

משא"כ בלא ידעינן כמה נפל והאיסור בקדירה אין מי שיכול לידע כזאת כמה נפל לקדירה כמ"ש באמונת שמואל וכן לטעם הר"ן דכל אחד ואחד ישער לפי דעתו ויתיר האיסורים זה ג"כ לא שייך אם נפל איסור באקראי משא"כ אם החתיכה לפנינו וכל אחד ישער לפי דעתו ומה לי אי לא נמלח מתחילה כלל ומה לי אם נמלחה אח"כ וידעינן שלא יצא הדם מפני שנשתהה ג' ימים וכי מפני שידעינן שיצא עכ"פ קצת דם הותרה לכל אחד לשער לפי דעתו ורצונו ומה שרצה לצדד מפני דשומן אין מוחזק כ"כ בדם יש להקל לשער במה דנפיק זה מצדו תברא דאמונת שמואל באותו תשובה כתב בשומן שנמלח עם שאר שומן בכלי שאינו מנוקב דלא משערין במה דנפיק רק באם לא ידעינן כמה שומן נמלח ואף שכתב הש"ך סי' ע"ה ס"ג להקל דלא בעי ס' נגד כל החלחולת וגם החלחולת עצמה מותרת מ"מ היינו לענין דבוק דחומרא בעלמא הוא לומר דמהר לבלוע וכדדייקא לישנא דהש"ך שם אבל לא לענין שאר דברים ועוד הוסיף בכח דהיתרא והביא הא דשו"ת דשבות יעקב דמקיל בשומן אווז אף בנשתהה ג' ימיה משום דרכיך ולח בעצמותו כבר ראו עיניו ג"כ שכבר דחאו בשו"ת נוב"י חלק יו"ד סי' נ"ד וכן בפרמ"ג בסי' ס"ט וכן בשו"ת זקני ר"ע איגר זצ"ל כתב בסי' מ"ד שאין לסמוך עליו ובפרט בנידון שלנו שכתב הנוב"י דגם הש"י לא התיר רק אם נפשט השומן מהאוזת אבל לא אם העור עוד על הבשר ולא נפשט ממנו והבו דלא לוסיף עלה וא"כ בנידון שלנו שהיה האוזת שלימים ולא נפשט השומן אין לצרף היתר של השב"י ואלו בא לפני הייתי מורה ודן לערב עוד הפעם השומן עד שיהיה ששים נגד השומן והאוז שנשתהה ג' ימים כאשר צדד בשו"ת ר"ע איגר בתשובה ל"ח והוא הורה אפילו לכתחילה לערב שומן שלא נמלחה בששים אף שלא נתערב עוד כלל דלא כפרמ"ג שהחמיר בזה בסי' ס"ט ותל"י כונתי לדעתו באותו תשובה במה שהשיג על הפרמ"ג שרצה לומר הא דהתיר הט"ז בסי' תמ"ז בחמץ קודם זמנו שנתערב להוסיף עליו לבטלו כיון דעדיין היתר הוא דלא התיר הט"ז רק להוסיף אבל לא לערב לכתחילה דמראיה שהביא הט"ז מסכך משמע אף לכתחילה מותר לערב אלא בלא"ה יש להחמיר לפי מה שהביא המג"א סי' מ"ז דברי הרשב"א בשו"ת דאין להתיר בחמץ לערב קודם פסח וגם אין להוסיף והטור דמתיר בסי' תנ"צ היינו מפני שכבר נתערב בששים ובנתיב חיים שם הסביר דברי הרשב"א די"ל משום דחמץ שמו עליו וא"כ כ"ש בדם דלא מיקרי היתר לענין זה לערב לכתחילה והוי כמו חלב אף דהיתר הוא מ"מ אסור לבטל ברוטב בששים ואפילו לערב חלב במים לאכול אח"כ בבשר אסור לכתחילה כמבואר בסי' צ"ט משא"כ לפי הבנת הפרמ"ג דדם שלא פירש הוי כמו חמץ קודם זמנו בודאי היה מותר לערב אפילו לכתחילה ולא להוסיף

עליו דוקא כמבואר במג"א רסי' תק"ז דמותר לערב כלים שלימים עם שאר עצים מוכנים ביו"ט להיסק משום שהכלי עדיין היתר הוא אלא לאחר שיתחיל לשרוף יהיה אסור אין זה מבטל איסור אלא דכבר כתבתי דחמץ נקרא שמו עליו וכ"ש דם שלא פירש אלא דמ"מ להוסיף יש להקל לפי מה שפסק הט"ז ויש"ש דיש לסמוך על הרשב"א בסי' צ"ט דמותר להוסיף באיסור דרבנן כמו שמצדד בשו"ת ר"ע איגר שם בנידון שלו וכאן אף שכבר נתערב עם שאר שומן מ"מ הוי לח בלח אף שנקרש אח"כ כמ"ש בנוב"י תנינא סי' כ' וכן בפרמ"ג בפשיטות בסי' צ"ט ובהפסד מרובה לא אמרינן בלח ולח חנ"נ כמבואר ברמ"א סי' צ"ב וא"כ אם יש לערב כל השומן בששים בודאי טוב שלא נצטרך להקל ג"כ לענין חנ"נ אבל אם אי אפשר לערב רק נגד השומן שלא נמלחה ג"כ יש להקל בהפסד מרובה לעת הצורך כיון דמבואר דלענין לח בלח בנ"נ ולהוסיף ולבטל מותר בהפסד מרובה אף דצריכין אנו לצרף שתי קולות בהפסד מרובה מ"מ כבר כתב המשאת בנימין סי' ט"ז דבדרבנן אין מצרפין החומרות כל זמן שאין באחד לבד לאסור כמו בסבלונות ויצא קול שנתקדשה כיון דלא חיישינן לקול אירוסין וגם לסבלונות לא מצרפינן להחמיר וה"נ בנידון כיון בכל אחד לבד יש להקל בהפסד מרובה לא מצטרפין בתרי חששא להחמיר בדרבנן וזה דוקא בקולות המבוארים אבל לא להתיר בלא ששים מהני טעמים שכתב מעכ"ת כיון דמסתימת הפוסקים לא משמע כן ואף דמי שמורה כן אין מזניחים אותו מ"מ לכתחילה אין להתיר בתערובות פחות מששים ואין מורין כן ואין הזמן מספיק לעטר המכתב בפלפול ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לז

שוכ"ט ושפעת ברכות לתלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון בעל פיפיות ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה דוד פראנקפורטער שי' יושב על התורה בקהל סאבאטיסט יע"א.

מכתבך הגיעני ע"נ ואודות מה ששאלת באחד שניתן לו גדי מנכרי במתנה ועכב הנכרי האחורים וגם כל העור מהגדי לעצמו אם נכון להחמיר ליתן מתנות לכהן יען כי הנכרי עיכב לעור הוי הנכרי כמו שותפות בראש ובזרוע ופטור לכ"ע מדין שוטפות גוי. הנה כבר כתב הרמ"א שכבר נהגו עלמא כשיטת מי שאומר בסי' ס"א סק"א דגם מתנות אינו נוהגת בח"ל וזה שיטת רש"י בפ' רה"ג קל"ו הא דאמר נהגו עלמא כתלת סבי כר' אילעי ברה"ג ה"ה במתנות דחד טעמא הוא משום דיליף נתינה נתינה מתרומה אבל הרמב"ם מחלק בין מתנות דחייב גם בחו"ל ובין רה"ג דפטור בחו"ל ועיין בר"ן שמחלק בין מתנות לרה"ג משום דלא דמי מתנות לתרומה שחלק כהן וישראל מעורבין יחד משא"כ במתנות

שעומד חלק כהן בפני עצמו ומשו"ה מחלק הרמב"ם בין מתנות לראשית הגז ולא ילפינן נמי מתנות בגז"ש נתינה נתינה דרה"ג יע"ש.

ובזה א"ש נמי הא דפסק הרמב"ם דראשית הגז חייב גם בטריפה משא"כ במתנות כדיליף בספרי מאת זובחי הזבח או מדכתיב ונתן לכהן ולא לכלבו ובחדושי זקני בעל ח"ס על חולין הקשה לפי מה שמקשה בש"ס קל"ו אי טעמא דר"ש דפוטר טרפה מרה"ג הוא משום דיליף נתינה נתינה ממתנות א"כ לילף נמי נתינה מתרומה דלא נהג בחו"ל ולפי הרמב"ם דבאמת יליף נתינה דרה"ג דלא נהג בחו"ל לא קשה קושית הש"ס וממילא היה לו לפטור טרפה מרה"ג ולדברי הר"ן א"ש דהש"ס מקשה שפיר אי יליף רה"ג ממתנות דפטור בטרפה משום נתינה נתינה אע"ג דלא דמי להדדי א"כ כ"ש דיש לפטור רה"ג בחו"ל מנתינה נתינה דתרומה דדמי טפי להדדי דבשניהם חלק כהן מעורב בהם משא"כ הרמב"ם מחלק שפיר בין מתנות להר"ג משום דאמר דנהגו עלמא כתלת סבי ברה"ג כר' אלעאי מדלא אמר גם במתנות משמע דוקא רה"ג דלא כרש"י ומהכא הוכיח הרמב"ם חילוקו בין מתנות דלא ילפינן מתרומה ובין רה"ג דילפינן משום דדמי אהדדי משא"כ תרומה דחלק כהן עומד בפני עצמו ממילא לא ילפינן נמי רה"ג ממתנות לענין טרפה וא"ש שיטת הרמב"ם ופשוט.

ועיין בישו"ש חולין שיהיב ג"כ טעם לרמב"ם דמחלק בין מתנות לרה"ג ומשו"ה כתבו הפוסקים מי שנוהג ליתן מתנות ולהחמיר על עצמו לא מחזי כיהורא ומה שלא נהגו המדקדקים למהדר אחר מצוה כזו כבר כתב בפלתי משום דאין לנו כהן מיוחס וכבר קדמו בזה ג"כ הישו"ש שם ועיין בח"ס ש"א שכ' שהיה נוהג בכל יו"ט לשחוט בהמה ונתן מתנות וגם רה"ג ובבית לחם יהודא כתב שמ"מ לא יתן בפרהסיא ומה שנסתפקת דבשביל שיש להנכרי העור פטור מליתן לכ"ע דהוי כמו שותפות לדידי נראה פשוט כיון שהחלק נכרי מבורר קודם שחיטה ונשאר לישראל הבשר חייב ליתן מהחיוב שנשאר לו ואטו אם יחסר מקצת האבר מהזרוע או מהראש יהיה פטור ליתן כיון שלא יכול ליתן כל האבר ויפסיד הכהן דהא הזרוע והלחיים והקבה ג' ביחד חדא מצוה ועיין בריטב"א בבא מציעא שכתב אף דפליגו ר' יונתן ור' יאשיה היכי דכתב רחמנא ו' ומשמע לר"י כל אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו מכל מקום זה דוקא במניעה אבל בעשה ד"ה שניהם יחד ומשו"ה המצוה ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה חזינן דעיקר המצוה ליתן הג' מתנות ביחד ואפי"ה אי יש לכהן או לנכרי שותפות בראש חייב ליתן האחרות ואף שלא קיים המצוה ונותן כולם ביחד מ"מ צריך ליתן לכהן ממה שנשאר לו לבד א"כ

פשיטא לי באבר אחד נמי אף שיש לנכרי שותפות במקצת מ"מ כיון שהוברר מקודם חלק ישראל חייב ממה שנשאר לו מהבשר וקיים המצוה במה שבידו וברור.

וכדברי הריטב"א כתב בש"מ ר"פ השואל בשם רבינו פנחס ובספר שיח יצחק של יומא מקשה מהא דפליגו אבייי ורבא בדם הפר ודם השעיר אי משמעות שיערבן יחד ועיין בתמורה דף ו' דפליגו בפלוגתת ר' יונתן ור' יאשי' והא התם עשה הוא ולכ"ע יחד משמע ועיין בא"ד סימן רכ"ח סעיף ח' באב שהשביע את בנו שלא ילוה, רק מרצון ראובן ושמעון אי צריך דוקא רשות שניהם או לא ועיין בט"ז שם ועיין בחכם צבי סימן ד' שחולק על הט"ז והאריך בדין זה ותלמיד אחד עוררני מהא דצבי הבא על התיישה דנמי לא מחייב בחצי מתנות חזינן אפילו על חצי האבר מוטל החיוב ליתן ועיין.

ומה שקשה לך בש"ס יבמות ס"א דסבר ב"ש דאין דנין אפשר מא"א ובדף מ"ו סבר ר"א דפסח אינו בא אלא מן החולין משום דקסבר דנין אפשר מא"א והא ר"א שמותי הוא ואיך חולק על ב"ש ומצאת אח"כ הקושי' בספר אוהל דוד מהג' מו"ה דוד דייטש זצ"ל והפשוט כמו שכתבת די"ל דמשו"ה סבר ב"ש כאן דאין דנין אפשר מא"א משום דאית לן ילפותא איפכא ממשה שלא היה לו רק שני זכרים אבל מה שכתבת ג"כ די"ל דטעמא דר"א משום די"ל היקש בקרבן פסח דועבדת בש"ס מנחות כ"ב מוכח דר"א אף בלא ועבדת יליף שאר קרבנות מפסח מצרים רק לר"ע דלית ליה דנין אפשר מא"א השיב מהיקש ועבדת ובריטב"א כתב דוקא בפסח כיון שעיקר הפסח היה במצרים והוא היה אב לכל הפסחים שפיר גמרינן מיניה לשאר פסחים וכן נמי טבילות גרים גמרינן מטבילת אבותינו שהיתה ראשונה לכל הגרים הנכנסים תחת כנפי השכינה הא בעלמא י"ל דכ"ע שאין למדין אפשר מא"א ודברי הריטב"א צ"ע דהא בכמה מקומות מש"ס נדה ל"ז וכן במנחות שם דיליף מאשם דולדות קדשים בהוייתן הן קדושין מוכח דיליף ר"א גם בשאר מקומות חוץ מפסח וטבילת גרים אפשר מא"א ועיקרן של דברים נ"ל לפי מה שיש לדקדק לכאורה אי ר"א יליף בכל מקום אפשר מא"א למאי צריך ר"א לומר כתיב פסח במצרים וכתיב פסח בדורות מה פסח וכו' דמשמע דיליף מבנין אב דפסח פסח ולא קאמר דילפינן מפסח מצרים בלא בנין אב דפסח פסח וע"כ צ"ל דדוקא היכא דיש לנו בנין אב או היקש אלא שההיקש אינו מוכרח דיש לאוקמי ההיקש לדברים אחרים דכ"ע סבר דאין דנין אפשר מא"א אבל ר"א סבר דיליף כה"ג כיון דיש לנו בלא"ה בנין האב או היקש משא"כ בלא ההיקש או בנין אב גם ר"א מודה דלא ילפינן והא דמקשה הש"ס מר"א דפסח על טבילת גרים יש לומר לפי מה שהקשה תוס' במנחות ד"ה והשתא נמי וכו' דאי ר"א מודה בהיקש דא"א לאוקמי לשאר מילי א"כ גם לר"ע היה יכול להקשות

אמאי סבר דלא ילפינן מאמהות דטבילה לחוד מהני דהא היקשן הכתוב בפסוק ככם כגר כדאמרינן בכריתות דף ט' ותירצו משום דמסתמא הוא דאתא קרא למימר דילפינן אנשים מאנשים ונשים מנשים וא"כ כיון שיש לנו היקש באמת ככם כגר אלו ר"א סבר בעלמא אין דנין אפשר מא"א סבר ה"נ מסתבר לן למימר דאין דנין ולא אתא רק דילפינן אנשים מאנשים אבל כיון דר"א סבר דנין אפשר מא"א היכא דהוי בנין אב או היקש ה"נ משום היקש ככם כגר אית לן לומר דדנין מנשים וממילא לא קשה מב"ש לילף מבריית העולם דלית לן לא בנין אב ולא היקש גם ר"א מודה דאין דנין מא"א ונכון.

ואיידי דאיירי הא דהקשה מהרש"א שם בסוגיא לפי מה שכתב תוס' בד"ה כי פליגי וכו', דר"ע סבר כר"י ור"ע סבר מדמעטי' קרא בפסח תושב ושכיר ומשו"ה אינו גר עד שימול ויטבול וא"כ אמאי דחק תלמודא למימר אליבא דר"י דבאבות טבילה הוי הא איכא למימר דר"י נמי סבר דממעטי' קרא מתושב ושכיר יע"ש שנדחק.

ולדידי לא קשה כיון דר"י סבר דגם טבילה לחוד מהני ויליף מנשים וסבר דדנין אפשר מא"א וגם סבר דבמדבר לא היה רק מילה ולא טבילה וממילא יהיה מוכח דמילה בלא טבילה וגם טבילה לחוד מהני ואם יסבור ר"י דממעטינן מתושב ושכיר מנ"ל דממעט קרא דוקא מילה בלא טבילה דלמא אתיא למעט טבילה בלא מילה ואינו גר עד שימול ויטבול אבל לר"ע א"ש דטבילה בלא מילה בלא"ה לא מהני כיון דקסבר אין דנין אפשר מא"א וממילא לא אתיא קרא דתושב ושכיר אלא למעט דגם מילה לחוד לא מהני דלא נילף מדור המדבר משא"כ לר"י אי יליף כר"ע קשה דלמה סבר דטבילה לחוד מהני ולא ממעט מתושב ושכיר וק"ל.

ושאר דברים שכתב על דר"א שמותי לא הבנתי מצינו בירושלמי דמקשה מר"א שמותי דלא יחלוק על ב"ש עיין תוס' נדה דף ז' הביא ראיה מירושלמי תרומה פ"ה וה"ה דהוי מצי להביא ראיה מירושלמי ביצה ס"פ ד' הובא בתוס' דף ל"ד ע"ב בד"ה ואומר דמקשה ירושלמי מחלפא שיטותייהו דב"ש ור"א שמותי יע"ש ועיין בסוגיא דהואיל פסחים שהביא תוס' בשם ריב"ם מדמקשה אביי על רבה מהברייתא מוכח דאפילו מאן דלית ליה מתוך מ"מ הואיל אמרינן דהא הברייתא ע"כ כב"ש אתיא יע"ש.

ובלא"ה יש ראיה דהא ר"א סבר הואיל כמסקנת הסוגיא ור"א שמותי וע"כ לית ליה מתוך ואפ"ה סבר הואיל וביותר לפי מה שכ' הרשב"א בשבת ל"ט הא דאמר ב"ש לא יחם חמין לרגליו אלא א"כ ראוין לשתיה היינו דצריך שישתה מהן והוחמו לשתיה קאמר ולא די בראוין לבד ואם כן קשה דהא ר' אליעזר אית ליה הואיל ור' אליעזר שמותי ובלאו הכי קשה על הרשב"א דא"כ קשה מאי מקש' אביי על רבה כהוחכת ריב"ם וצ"ע.

ועיין ביצה דף ט' ע"א דאמר רב תנור ברשות היחיד ד"ה מותר ומקשה מרב ומשנה תנאי הוא דתנור שוטחין בחמה אבל לא כנגד העם ר"א ור"ש אוסרין וא"כ נמי קשה לרב חנה דהא ר"א שמותי הוא וא"כ איך אוסר אפילו בחדרי חדרים וב"ש מתיר ברשות היחיד וראיתי בהגהות דמגיה ר' אלעזר במקום ר' אליעזר ואולי מטעם זה מגי' כן אלא שהקשיתי מש"ס עירובין דף י"א במתניתין בהכשר מבוי דב"ש לחי וקורה וב"ה או לחי או קורה ור' אליעזר אמר שני לחיים והא ר"א שמותי ופליג על ב"ש ולאחר החיפוש מצאתי ונהנתי שהרגיש הריטב"א בזה ותירץ כי ר"א אמר כי כך אמר ב"ש שני לחיים דוקא יע"ש. כל מה שכתבתי בחפזי וישב בהשקט ושאנן על התורה כחפץ החותם פה פ"ב יע"א יום עש"ק לס' וישלח תר"מ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לח

שלום לך תלמידי המופלג חו"ש ז"ר מו"ה יצחק דאזנער בע"מ וויען יע"א.

מכתבך קבלתי ע"נ ושמחתי לראות כי אתה שוקד על התורה ועסקך כעת בסוגיא דמכריזין חולין דף צ"ה ע"א ופלפולך בדברי הרי"ף שעמד עליו הפלתי סי' ק"י שהשמיט הנך עובדי דנאמרו בהאי טבחא הן לישנא קמא והן לישנא בתרא ולא לחנם הביאו הגמרא דיש ללמוד ממנו כמה דינים ולמה לא זכרו והלך בדרך פלפול רחוק במח"כ ולדידי נראה דבפשוט יש לתרץ דהנה הר"ן כתב דהני תרי לישנא איירי במקום שהעמידו על שורת הדין ולא תקנו כלל להכריז ובדין שיכולין ליקח כיון דרוב טבחי ישראל ואזלינן בתר רוב אבל ממילא לא יכולין למכור טרפות כמו בבגד שארג בו כלאים שאסור למכור לנכרי שמא יחזור וימכרנו לישראל ועיין ברשב"א ובר"ן ולישנא קמא סבר אע"ג דעשה שוטה זו שלא כהוגן מ"מ לא נאסר כל המקולין דאזלינן בתר רוב ולישנא בתרא סבר כיון דאתחזיק איסורא תלינן דודאי קנה הנכרי מן הטריפות דאזולי אוזיל לגביה מן הכשירות וכבר תמה הפר"ח על זה מהא דתשע חניות דהא איתחזיק ג"כ טריפה במקולין ואפ"ה אמרינן נמצא ביד נכרי מותר ודחה דברי הר"ן וי"ל כיון דתרי לישנא דטבחי פליגי בזה וללישנא קמא אע"ג דאתחזיק איסורא דמכר השוטה טרפות מ"מ לא נאסרו המקולין ע"כ דסבר דלא חיישינן בנמצא ביד נכרי משום דמסתמא מטרפה זבני דמוזלי גבייהו א"כ י"ל הא דמשני בנמצא ביד נכרי אזל ללישנא קמא אבל ללוי י"ל באמת כלישנא בתרא דבאיתחזיק טרפה במקילין אסור בנמצא ביד נכרי משום דמוזלי גבייהו והברייתא בנמצא בקרקע וא"כ כיון דהרי"ף פסק כרב דבשר שנתעלם מן העין אסור וע"כ הברייתא בנמצא ביד נכרי ממילא מוכח דפסק כלישנא קמא דטבחי דלא חיישינן אף באתחזיק

טרפה דמוזלי גבייהו וא"ש ובזה יש ליתן טעם ג"כ לדברי הרמב"ם שפסק דאף בנמצא ביד נכרי אסור וכתב ה"ה שלמד כן מירושלמי אלא דקשה ששבק גמרא דילן ופסק כירושלמי ולפי דברינו י"ל דאף דפסק הרמב"ם כרב וצ"ל בנמצא ביד נכרי מ"מ רק מחמת חומרא פסק כרב אבל ליליף קולא מזה זה לא אמרינן דהא כמה אמוראים סברו כלוי וי"ל נמצא ביד עכו"ם אסור משום דאזולי מוזיל גביה כלישנא בתרא דטבחי וא"כ י"ל מה"ט פסק הרמב"ם כתרווייהו לחומרא דלמא כלוי ונמצא ביד נכרי אסור ודוחק ונ"ל לתרץ דברי הרמב"ם דכבר העיר הריטב"א לרב למה נמצא ביד נכרי מותר דלמא אעלים הנכרי עינו מהבשר ומנ"ל לומר שהיה יושב ומשמר לבשר ואדרבה מסתמא לא משתמר ותירץ כיון דחומרא בעלמא הוא לא החמירו ולכאורה יש להקשות מאי פריך לרב דהא כל החשש הוא אף במקום דרוב כשרים דלמא הביאו העורבים מרובא דעלמא דהוי רוב טרפות לפמ"ש תוס' על הא דרב כהנא דשרי כבדי וכולייתא דמייתו עורבין ושדי משום דהתם בכל מקומות שסביב שהיה עורבין יכולים להביא לשם היו רוב טבחי ישראל וא"כ י"ל הברייתא דט' חניות איירי בליכא למיחש לעורב דכל המקומות שסביב יש רוב כשרות ומנ"ל לחדש דנמצא ביד נכרי מותר וצ"ל דסבר הש"ס דגם כה"ג יש לחוש לעורבים כמו שכתבו ושנדחקו הראשונים על תירץ תוס' דאיזה גבול תתן לעורב ודלמא היה פורח והביא מרחוק ובודאי גם בעיו"כ רוב דעלמא טרפה נינהו אבל לאחר שהביא המעשה דרב כהנא דאתו עורבי ושדי כבדא וכולייתא וכה"ג שראינו שהביא העורב בפיו לכ"ע אף דלא חיישינן בהניחו על שלחן לבשר שנתעלם מהעין מ"מ כה"ג מודה לוי כמ"ש תוס' ג"כ בפי' אלו מציאות דמשו"ה מקשה מרב על אביי משום דהיכי דחזינן שהביא העורב גם ללוי חוששין שהביא מרובא דעלמא ולתירץ רשב"ם שברא"ש אף דחזינן שלקח העורב בשר כשר מ"מ חיישינן להחליפו דלא כרש"י שסבר דהאי דרב כהנא דלא כרב ומשו"ה כתב תוס' לתרץ הא דרב כהנא דאיירי שכל הסביבה שיכולים להביא רוב כשרים אע"ג מהא דהקשה רב כהנא ורב אסי לרב דאיסורא שכיח דהיתרא לא שכיח משמע דלא סבירא להו כרב ומה"ט כתב הרשב"א דרב כהנא דהתיר בשדי כבדא וכולייתא לשיטתו מ"מ לא ניחא לתוס' כך משום דלשיטתם אזלי דהיכי דחזינן דשדי עורב לכ"ע חיישינן ומשו"ה הוצרכו לתרץ דאיירי דבכל מקומות שסביב רוב טבחי ישראל וכיון דמוכח מרב כהנא דכה"ג לא חיישינן דלמא הביאו העורב לשם מרחוק יותר רק משערין מקומות הסמוכים ממילא לא קשה ג"כ מהברייתא ד"ט חניות אע"ג דודאי רובו דעלמא נבילות הן מ"מ יש לומר דברייתא איירי דעכ"פ בכל מקומות שסביב

העיר היו רוב טבחי ישראל ולא צריכין לתירץ בנמצא ביד נכרי וי"ל דגם ביד נכרי אסור דבחזקת שאינו משתמר הוא ונכון.

והנה רש"י כתב דלא קיי"ל כרב משום דרב כהנא חזינן דאמר שקול ואכול ור"ה תלמיד דרב הוא ולכאורה צ"ע דהא משאר הני שמעתתא דגבא דבשרא דשאל ר"נ אית לך סימנא מוכח כרב אע"ג דלא תלמידיה דרב הוא ונראה לי דמהרש"א כתב דלא מוכח מהני עובדא דרב סבר בשר שנתעלם מהעין דאסור משום די"ל כתוס' דאיירי ברוב טבחי נכרים כמ"ש תוס' בעובדא דחיותא ונ"ל דהא רב הונא דאמר לו רב דחרוזין הוי סימן אע"ג דחרוזין לא הוי סימן כמ"ש תוס' מתוספתא ותירצו דהכא סמכינן בדבר מועט משום דבשר שנתעלם מהעין ברוב טבחי ישראל חומרא בעלמא הוא כמ"ש תוס' ורא"ש אבל ברוב טבחי נכרים מצד הדין גם ללוי אסור כמ"ש ראשונים והרא"ה בבדק הבית והיכי דמצד הדין אסור בודאי לא סמכינן על סימן גרוע וע"כ דעובדא דר"ה ברוב טבחי ישראל הוי ואע"ג דהא דרב הונא באיתבד ליה כרכשא י"ל ברוב טבחי נכרים אבל משום הא דאמר ר"ה בחרוזים הרי זה סימן ע"כ ברוב טבחי ישראל אמרי ומוכח מזה דר"ה סבר כרב משו"ה מתרץ רש"י דר"ה תלמידי דרב הוי משא"כ שמעתתא דר"נ בגבא דבשרא לא צריך רש"י לתרץ די"ל באמת ברוב טבחי נכרים ולא מוכח מר"נ כלל וא"ש וי"ל דנפקותא בין הני לישנא אי אמרינן דרב אמר לר"ה אל תהי שוטה בחרוזין הרי זה סימן או דאמר רב הונא בחרוזין הרי זה סימן דהנפקותא אי גם ברוב טבחי נכרים סמכינן על סימן חרוזין דודאי ברוב טבחי נכרים דלאו חומרא בעלמא הוא דגם לוי מודה י"ל דצריך עכ"פ סימן גמור להתיר הבשר שנמצא משא"כ ברוב טבחי ישראל דהוי רק חומרא מהני סי' גרוע ובודאי אי חרוזין הוי סימן גרוע ועל הא בעי ר"ה מרב לא היה לו להשיב אל תהי שוטה דהא אפילו חכם צריך לשאול אי מהני סימן גרוע כיון דאפילו אצל אבידה שסמכו מתקנתא דרבנן אי סימנים לאו דאורייתא לא מהני א"כ יש לשאול אי מהני בבשר שנתעלם מהעין ומה לו להשיב אל תהיה שוטה דלאו מלתא דפשיטא היא כ"כ שהשואל יהי' שוטה מה"ט אלא מוכח מרב דסבר דחרוזין הוי סימן גמור אצל אבידה כמ"ש הגהות אשרי דוקא חרוזות דגים לא הוי סימן משא"כ חרוזות בשר כדמשמע פשטות דמתניתין ר"פ אלו מציאות דנקט חרוזות דגים וחתיכות בשר ולא קאמר וחרוזות בשר וכיון דהוי סימן גמור י"ל דגם ברוב נכרים יש לסמוך כיון דכל החשש משום אחלופי הוא לא מחמירין כ"כ שלא לסמוך עכ"פ על סימנים אמצעים אבל אי רב הונא אמר שמעתיה דחרוזין הרי זה סימן י"ל דחרוזין סימן גרוע הוא וקמ"ל דמ"מ סמכינן על סימן חרוזין בבשר שנתעלם מהעין ברוב כשרים עכ"פ דסמכינן בדבר מועט

כיון דרוב כשרים הוא משא"כ ברוב נכרים דכ"ע מודה לאחלופי י"ל באמת דלא סמכינן על סימן גרוע דחרוזין משא"כ ללישנא דאמר אל תהי' שוטה מוכח דעכ"פ סימן אמצעי הוא כמו שאר סימני אבידה ויש לסמוך אף ברוב טבחי נכרים וא"ש.

והנה בסוגיא שם מבואר דט"ע עדיף מסימנים והביא ג"כ תדע דאלו אתי בי תרי ואמרו פלוני דהאי ודהאי סימניה קטל נפשא לא קטלינן ואלו אמרי דאית לן ט"ע בגויה קטלינן ובנוב"י קמא א"ע סימן נ"א רצה לחדש בסימן מובהק באמת קטלינן ומשו"ה לא הביא הרמב"ם כל הסוגיא זו משום דסבר סימנים דרבנן ומהני רק סימנים מובהקין ובהני סימנים באמת קטלינן דהוי כמו ט"ע דעדיף יע"ש ועיין בש"ך חו"מ סי' רצ"ז דמוציאים ממון בסימנים מובהקים ועיין בקצה"ח סי' נ"ט דחולק על הש"ך ובאמת מתוס' שהקשו בד"ה פלבי' למ"ד סימנים דאורייתא שמשיאין אשה ע"פ סימנים ולא הקשו אף למ"ד סימנים דרבנן מ"מ במובהק בודאי משיאין משמע לכאורה דבמובהקין בודאי קטלינן אלא דאין מזה ראיה די"ל דתוס' בקושיתם עדיפא הקשו אף בסימנים אמצעים אבל באמת סברי תוס' דלא משכחת דקטלינן רק בט"ע כדמשמע פשטות לשון תוס' דליכא חילוק כלל ולדידי נראה לדייק מהש"ס דלא קטלינן אף בסימן מובהק דאמר תדע דאלו אתו תרי ואמרו פלני' דהאי סי' ודהאי סי' וכי שגרת דלישנא הוא דאמר תרי זימנא דהאי סימנא ודהאי סימנא ומאי רצה בזה דכופל דהאי ודהאי סימנא אלא נ"ל דרצה לרמז בזה דאף בסימן מובהק לא קטלינן דידוע מה שכתב המשאת בנימין הובא בב"ש סי' י"ז דתרי סימנים אמצעים בגוף הוי סימן מובהק וא"כ קמ"ל פלניא דהאי סימנא והאי סימנא דיש לו תרי סימנא והוי כסי' מובהק אפ"ה לא קטלינן ודייקתי בדברי רש"י שכתב בסוף דבריו אלא סימנים כך וכך היו לו בגופו ובכליו של הורג ומאי רצה בזה אלא נראה שהרגיש למה נקט תרי זימני דהאי ודהאי סימני ומשו"ה פירש כך וכך היה בגופו ובכליו אלא דעדיין צריך להבין למה נקט רש"י בגופו ובכליו מאן דכר שמיה דכליו של הורג.

ונ"ל לפרש לפי מה שחקר בשו"ת מהר"י בן לב כלל א' סי' ח' ומדבריו משמע דפשיטא ליה דתרי סימנים בגוף בודאי לא הוי סימן מובהק דשכיחי שיהא לאדם תרי סימנים בגוף אבל חקר אי סימנים בגופו ובכליו לכל אחד סימן אי הוי כסימן מובהק דזה לא שכיח שיתרמי לאיש שיהיה לו סימנים בגוף וגם בכליו ומתניתין דיבמות אע"פ שיש לו סימנים בגופו ובכליו או קתני יע"ש וא"כ י"ל דגם רש"י סבר בפשיטות תרי סימני גוף הוי כחד סימן ולא מהני להצטרף להיות סימן מובהק ומאי קמ"ל רבותא דנקט דהאי סימנא ודהאי סימנא ע"כ רצה לאשמעינן רבותא אע"ג דאלו תרי סימנים חד בגופו וחד בכליו אפי"ה לא קטלינן דכה"ג הוי בודאי סימן מובהק ומוכח דגם בסימן מובהק לא

קטלינן ורק בט"ע דעדים ואפשר דאלו אפילו מסימן מובהק בגוף אדיף די"ל דסימנים מצוין בבין גילו משא"כ ביש סימן בכליו ובגופו דלא בן גילו בכלי ומשום חשש שאלה נמי לא חיישינן כיון דיש סימן גם בגופו הוי שאלה דיחיד דלא חיישינן כמ"ש בחכם צבי ומשו"ה לא נקט דלא קטלינן בסימן מובהק משום דהיכי דיש תרי סימנים בגופו ובכליו ה"א דעדיף מסימן מובהק בגופו קמ"ל דלא ועיין.

והנה לתוס' כל הסוגיא איירי בט"ע כל דהו אבל בט"ע גמור ידע דעדיף מסימנים דהא מהדרינן אבידה בט"ע בצורבי מדרבנן עכ"פ ועיין בת"ח שכתב דצ"ל לפי"ז דט"ע דקלא הוי רק ט"ע כל דהו דאל"כ האיך הביא ראיה מהא דסומא מותר באשתו ודוחק שיהיה לו רק ט"ע כל דהו בט"ע דקלא של אשתו שהוא עמה תמיד ועוד יש לי לתמוה מאי הביא ראי' מהא דבי תרי דאי אמרי ט"ע אית לן בגוה קטלינן דודאי מסתבר דלענין קטלא צריך ט"ע גמור ולא מהני כל דהו ודלמא באמת לא קטלינן רק בט"ע גמור ואי אמרינן דגם בסימן מובהק לא קטלינן י"ל דדייק כיון דט"ע גמור עדיף אפילו מסימן מובהק א"כ הה"ד דט"ע כל דהו עדיף מסימנים אמצעים דהא דרצה לומר תחילה דסימנים עדיפא מט"ע כ"ד היינו בסימנים דמחזירים אבידה אבל לפי דעת הנוב"י דבאמת דגם בסימן מובהק קטלינן ולא עדיף רק מסימנים אמצעים א"כ קשה מאי ראיה דלמא קטלינן דוקא בט"ע גמור ואולי לנוב"י דסבר דגם בסימן מובהק קטלינן אע"ג דלאמת לא עדיף כט"ע ועיין ברא"ש בב"מ בסוגי' דסימנים דעדים וסימנים ואפילו סימן מובהק עדים עדיפי אע"ג דלא ראו שממנו נפל רק שמכירים שהחפץ היה שלו וא"כ כיון דקטלינן בסימן מובהק יש לומר ג"כ דלא צריך ט"ע גמור ואף כל דהו דעדיף מסימנים אמצעים עכ"פ נמי קטלינן.

וראיתי בקונטרס אבא מאוה"ג נ"י שכתב לפרש הא דאמר דאלת"ה והלשון קשה דזה ראיה אחרת הוא והול"ל תדע כמו שאמרו אמוראים אחרים אלא דבאמת יש לפקפק על הא דכתב תוס' דהביא ראיה מהני שמעתתא דט"ע כ"ד מהני דאי בט"ע גמור לא היו שואלים דאין זה ראיה כ"כ דלמא היה מסופקים אי יש לסמוך על ט"ע שמא עינו הטעתו ואמר בדאי כיון שיודע שאבד וכן קשה דהא ט"ע דקלא דאשתו בודאי ט"ע גמור הוא אלא דהכי ההוכחה דאלת"ה קאי על הראיה מהני שמעתתא דלמא תאמר כי באמת היה להם ט"ע גמור ושאלו אי סמכינן על ט"ע גמור באיסורא א"כ האיך סומא מותר באשתו וב"א מותרים בנשותיהן בלילה וזה מעשה בכל יום וע"כ דסומכים על ט"ע גם באיסור ואיך שאלו אי באמת היה להם ט"ע גמור וע"כ דלא היה להם רק ט"ע כ"ד וע"ז באו לשאול וש"מ דגם ט"ע כ"ד מהני אלו דבריו הקדושים וש"י והנה לפי פירוש הר"ן ושאר

ראשונים שפירשו דבהו"א היה סבור דאף בט"ע גמור לא מהדרינן בע"ה משום דלא דייק כולי האי ואמר בדדמי משא"כ צורבא מדרבנן מידק דייק טפי והוי כסימן מובהק א"כ מאי ראייה מייתי מהא דאתי בי תרי ואמרו פלניא דהאי סימנא לא קטלינן ובט"ע קטלינן וצ"ל דהראיה משום דקטלינן בבי תרי אף בע"ה שהעידו ומאי ראי' לפמ"ש הרא"ש קט"ו יבמות דאף דבעד אחד במלחמה צריך לומר מת וקברתיו משום דאמרי בדדמי מ"מ בתרי עדים לא צריכין לומר מת וקברתיו משום דבב' לא חיישינן שיאמרו בדדמי דלא כרי"ף יבמות שסבר דגם בתרי עדים חיישינן לדדמי וצריך מת וקברתיו דוקא וא"כ להר"ן דכל הראיה הוא דגם בע"ה דלא דייק כולי האי וי"ל בדדמי מ"מ עדיף מסימנים ועל זה מייתי מבי תרי דע"י ט"ע קטלינן דהא מבי תרי ליכא ראי' דתרי בודאי לא אמרי בדדמי אם לא שדייקו הרבה כמו שלא אמרי בדדמי במלחמה לומר מת אם לא שדייקו אם באמת מת משא"כ ביחיד שמעיד על איסור י"ל דאומר בדממי בט"ע ולא מהני רק בצורבא מדרבנן ויש ליישב דהר"ן בעצמו כתב דט"ע דצורבא מדרבנן דדייק טפי הוי כסימן מובהק וא"כ גם ט"ע דתרי הוי כסימן מובהק כיון דלא אמרי בדדמי ויש לישב ג"כ הראיה כאשר כתבתי לתוס' כיון דאף בסימן לא קטלינן ממילא מוכח דט"ע עדיף מסימנים. והנה הר"ן כתב הא דהביא ראיה מהני שמעתא אע"ג דהוי צורבא מדרבנן ודייק טפי מ"מ מוכח דט"ע כ"ד היה להם דאי ט"ע גמור לא היו שואלים כמ"ש תוס' והריטב"א הסביר יותר דדוקא בכלים דיש להם סימן ושינוי וחילוק שייך ט"ע גמור משא"כ בכרכשא ובשרא ותכלתא דלא שכיח שיהיה ט"ע גמור ומסתמא רק ט"ע כ"ד.

ובזה יש לפרש הא דאמר רבא השתא דשמעתינהו להני שמעתתא אמינא ט"ע עדיפא מסימנא ויש לדייק דאמר להני שמעתתא משמע דוקא מכל הני היה מדייק זאת והא גם מחדא מהני שמעתתא יש לדייק כן אלא דיש לומר כקו' הר"ן דהא הני שמעתתא בצורבא מדרבנן איירי דיש להם ט"ע גמור דדייקי וצ"ל דלא היה להם ט"ע גמור וקשה מנ"ל הא דלא היה להם ט"ע גמור וצ"ל דלא שכיח בהני מילי שיהיה ט"ע גמור והוכיח זאת דיש לדייק דבכל הני שמעתתא שאלו כולהו אית לך סימנא בגוה ואח"כ שאלו אית לך ט"ע ולא שאלו איפכא אית לך ט"ע ואח"כ סימנים ובחדא י"ל דאולי מקרה הוא ששאל כן אבל מדבכל הני שמעתתא שאל תחילה אית לך סימנא בגוה כולהו בחדא גונא תחילה על הסימן ואח"כ על הט"ע משמע בדיוק שאלו כן והיינו משום דבאמת לא שכיח שיהיה בדברים כאלו ט"ע דלא דמי לכלים שיש כלים מכלים שונים ורגיל ט"ע משא"כ בבשר ושאר הדברים דהני שמעתתא ומה"ט נראה לי ג"כ הא דאמר אלא רב היכי אכל בשרא בשעתי' דלא עלים עיני' מיניה איבעת אימא בציירא וחתומא וא"נ

בסימנא ולמה לא קאמר בטביעו עיני' שהוא פשוט יותר ולא יצטרך לומר שלא העלים כל הזמן עינו מהבשר או שחתם ועשה סימן בכל בשר אלא משום דלא שכיח שיהיה ט"ע בבשר זכרכשתא וכמ"ש הראשונים ג"כ דבקל אומר באלו בדדמי וצריך שידקדק הרבה אם לא עינו הטעתו באלה ולא שכיח שיהיה מכיר בטביעת עין חתיכת בשר ע"כ אמר דלא עלים עיני' או בציר חתום כי רגיל שיטעה עינו בבשר כיון דלא שכיח שיהיה לו ט"ע גמור ומשו"ה שאלו ג"כ כולם תחילה אית לך סימנים בגוה ולא ט"ע משום דרגיל יותר שיכיר ע"י סימן או יעשה סימן בבשר משיכיר את הבשר בט"ע דלא הוי רק ט"ע כל דהו בבשר ע"כ שאלו כולם אית לך סימנא וממילא הוכיח מדדייקי כל הני שמעתתא ושאלו תחילה אית לך סימנים ש"מ דט"ע דבשר הוא רק ט"ע כל דהו והוכיח דאפילו ט"ע כ"ד עדיף מסימנים ונכון ופה תהיה שביתת קולמסי כעת הנני רבך חותם בברכה מרובה הכ"ד פ"ב יומא דחנוכה תרנ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה לט

שלום תנינא לכבוד ידידי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון הקצין כש"ת מו"ה יצחק שווייגער נ"י בק"ק טאפאלטשאן יע"א.

קבלתי ממנו מגלות שניות על התשובה שכתבתי לו ויען כי אינו נוגע רק לפלפול ואני טרוד עם בני הישיבה בסוגיא עמוקה לא מהרתי להשיב ואתמול ביומי דפגרי בי רבנן עיינתי במכתבו וראיתי איזה דברים שצריך אני להעמידו על האמת.

ר"ד מה שמתמה על החות דעת סימן ק"ג שהשיג על הפלתי שם שרצה לחדש בבב"ח נטלפ"ג אסור לפי חידושו בדברי הרמב"ם דטעמא דנטלפ"ג משום שלא כדה"נ ומביא החות דעת ראיה מש"ס ע"ז דמוכח דגם בכ"כ מותר נטל"פ אע"ג דשלכ"א אסור בכ"כ וע"ז תמה דהא ר"ש אמר דבר זה ולדידי בודאי נטלפ"ג לא משום טעם שלכד"א רק משום אינו ראוי' לגר.

יפה אמר בזה אבל מ"מ מוכח נגד דברי הפלתי שרצה להעמיס כזאת בדברי הרמב"ם ועיקר חידושו הוא מדברי הרמב"ם שהביא דבר שנפסל ונסרח בין דברים דהוי טעמא משום שלכד"א ובאמת מבואר ברמב"ם פ' ט"ו מ"א הל' למ"ד היפך זה שכ' ואם היה בשר בחלב או יין נסך ערלה וכ"כ שנפלו לדבש וכו' או אמר יש בו טעם והטעם רע הוא והרי פוגמו הכל מותר חזינן דגם בב"ח וכ"כ מותר נטלפ"ג והחות דעת כתב מסתימות לשון הפוסקים דלא חילקו משמע אף בכ"כ ובב"ח ויותר היה לו להביא מדברי הרמב"ם דמפורש בו דגם בב"ח ובכ"כ נטלפ"ג מותר ומה"ט כ' קדוש זקיני בעל הח"ס יו"ד סי' צ"ח ובחידושיו על פ' השוכר דגם בבב"ח וכ"כ נטלפ"ג מותר.

ומה שתמה עליו דלא ידע מה חילוק יש בין בב"ח בעין או כ"כ שנפגמו דפשיטא לח"ס דאסורין ובין נטלפ"ג שלהם והפלתי לא מחלק בכ"כ ובב"ח בין בעין לטעם לא ראה שפיר בדבריו הקדושים כי רצה להסביר שם בחידושיו דברי הרשב"א שכ' דלא יכולין ליליף טעם פגום מנבילה שאינה ראוי לגר רק מסברא ידעינן דלא יכולין ליליף ממשרת טעם כעיקר רק טעם משובח משום חיך אוכל יטעם לו אבל לא טעם פגום דזה לא אסרה התורה כלל וזה החילוק גם בב"ח וכ"כ אע"ג דמשום שלכד"א אין להתיר הבעין שנסרח מ"מ הטעם מותר משום דלא אסרה התורה משום טע"כ רק טעם משובח ולא פגום וכן בתשובה צ"ח כתב דע"כ צריכין לומר בטעם פגום של בב"ח וכ"כ משום סברת וטעמא דר"ן דילפינן מנבילה כמו דמצער לגר לאכלה כן היה נוח לו יותר אם לא היה מתערב כלל הטעם פגום בתבשילו וציין על דברי פרמ"ג סי' צ"ד וכן כ' ג"כ בפתיחתו לה' בב"ח בסופו יע"ש וימצא כי דברי קדוש זקני דברי טעם הם ולא כאשר כתב שמחלק בלי נתינת טעם.

וגם בזה שגג וטעה במה שהקשה על החות דעת לדידיה דילפינן נטלפ"ג מנבילה וטעמא דנבילה שנסרח משום דפקע איסורו וא"כ כמו שילפינן חומץ שנפל לתוך גריסין שמותר כן יש ליליף בעירב דבר מר ולמאי צריך ליליף מלשון אכילה דשלכד"א מותר: ולא ידעתי מה שח דהא הר"ן לטעמו דטעמא דכל נטלפ"ג דמותר אע"ג דראוי לגר מ"מ מותר וילפינן מנבילה משום דמצער לגר שנתערב לתוך תבשילו המשובח דבר שנפגם ואין לו הנאה ממנו ומכח זה חידש בהגדיל מדתו אסור וכן להרשב"א הטעם משום דהאיסור כבר בטל ברוב והטעם לא יכול לאסור רק במשובח דילפינן ממשרת ולהר"ן בחומץ לתוך גריסין ג"כ מותר רק בלא הגדיל מדתו וכן לרשב"א דוקא אם נתבטלו הגריסין ברוב והאיך אפשר למילף מזה בדבר איסור עצמו שנתערב בו דבר מר דהא הוא ממשו של איסור ואדרבה הוא רוצה להתיר האיסור לאכול מה שהיה אסור מקודם ובודאי אסור בין לטעם הר"ן ורשב"א וצריכין אנו לומר ע"כ משום שלכד"א אבל לא דילפינן מנבילה דאינו ראוי לגר דא"א למילף רק חומץ לתוך גריסין שפוגם ההיתר.

ומ"ש עוד להביא ראיה לדברי הצל"ח דחידש דהיכי דעכשיו לאחר שנשתנה האיסור נהנה כדרך הנאתן אסור מהא דנקברין דאפרן אסור כבר קדמי בזה בשעה"מ הל' יסודי תורה שמתמה על הראבי' שכ' כיון דשלכד"א מותר כ"ש אפרן ותמה עליו דהא בשור הנסקל שלכדה"נ מותר ואפרן אסור וע"כ דטעמא משום דעכשיו נהנה כדרך הנאתן ועיין ג"כ בפרמ"ג סי' צ"ד במה שהשיג שם על דברי הפלתי סי' פ"ז ומה שרצה ליישב בזה דברי תוס' פסחים דף ה' שכתבו דלא יכול להנות מהחמץ בשריפתו והא הוי ודאי

שלא כדה"נ וע"כ משום דבגחלים ואפר הוי דרך הנאתן לא עיין יפה בדברי התוס' דהא בגחלים ואפר באמת מותר לר"י דכל הנשרפין אפרן מותר וזה קושי' תוס' דיכול להנות מגחלים וע"ז תירצו משום דבתחילת הבערה לא יכול להנות וע"ז שפיר הקשה דחמץ אין דרך הנאתו להסיק בו תנור וכיריים וכבר עמד על דברי תוס' ג"כ בשעה"מ שם וכתב דמשמע מדברי תוס' דגם מדאורייתא אסור שלכדה"נ בחמץ והניח בצ"ע ולחומר הקושיא י"ל לפ"מ שחידש הפנ"י הא דחלב של שור הנסקל מותר שלכדה"נ זה דוקא לר' אבוה אבל לחזקיה דיליף מלא יאכל שלא יהיה בו היתר אכילה א"כ אף שלכדה"נ כיון שמביא לידי אכילה אסור וא"כ י"ל דתוס' בתירץ זה אזיל לחזקיה וגם שלכדה"נ אסור ולר' אבוה י"ל כתירץ ר"י באינו רוצה להנות וכן רצה לומר הש"ס דף כ"ג ע"ב דר"י הגלילי ור"ע פליגו אי לא תאכלו איסור הנאה משמע או לא וכדמשני ר"ע לא תאכלו איסור הנאה משמע ה"ה היה יכול לשנות דר"ע כחזקיה כאשר כתב בפנ"י ובצל"ח לתרץ קושית מהרש"א על תוס' בד"ה שאני התם יע"ש ועוד י"ל דר"ע מודה נמי למשמעות של לא יאכל כחזקיה אע"ג דסבר כר' אבוה ואע"ג דע"כ צ"ל לדברי פנ"י דר"י דמתיר בלישנא בתרא שלכדה"נ לית ליה כן מ"מ לכ"ע י"ל דתרווייהו אית ליה ועיין בלחם משנה ובכסף משנה בפ"א מה' חמץ וא"כ משני תוס' שפיר לר"ע דאסור בחמץ אף שלכדה"נ אלא בלבד שדוחק לומר כן גם דברי פנ"י אין להם קיום דא"כ קשה מאי מקשה מאי בנייהו בין ר"א לחזקיה דהא שפיר איכא בינייהו חמץ ושור הנסקל שלכדה"נ וזה יש ליישב דר"ל איכא בינייהו גם ללישנא קמא דבכל איסורי הנאה גם שלכדה"נ אסור אלא מדברי הרמב"ם מפורש מוכח נגד דבריו דנקט הרמב"ם דרשא דחזקי' בפ"א מה' חמץ ואפי"ה כתב בפ"ה מה' יסודי תורה ה' ח' דעושין רטייה מלוגמא דחמץ להתרפאות משום דמותר להנות שלכדה"נ ויש להאריך אבל אין הזמן מסכים.

ומ"ש ליישב קושית הר"ן בסוגיא דנפש על הא דמקשה הש"ס א"ה בחמה נמי דזה בלא דר"ל נמי קשה כאשר יתבונן הטיב בעיניו יראה שא"א לומר ואין פנאי לנצח בדבר פלפול בעלמא ולא השבתי רק במה שצריך אני להעמידו על האמת כאשר בקש ממני וכדי לעטר את מכתבי בפלפלת כל שהוא אעלה לפניו מה שאמרתי בחדושי לחולין בסוגיא זו ליישב קושית תוס' בד"ה חלב לא אתי וכו' לר"י הגלילי דלא חיישׁ להא פירכא בפסחים וחשיב חלב לא הותר מכללו דקאמר בבהמה מיהא לא אשתרי א"כ למה צריך נפש בחלב דאתיא מחמץ ונבילה ונ"ל דר"י ור"ל פליגו בפ' בהמה המקשה ע"ה ע"א בתלש חלב של בן ט' חי דר"י סבר חלבו כחלב בהמה דחדשים גרמי ור"ל סבר כחלב חיה דחדשים ואוירא גרמי וא"כ לר"י דמקרי חלב גם שבמעי בהמה ואפי"ה ניתר בשחיטת

אמו הרי הותר מכללו בשליל משא"כ לר"ל דסבר חדשים ואוירא גרמי אין שם חלב עליו כל זמן שלא יצא לאויר ולא הוי חלב הותר מכללו כמ"ש תוס' דף קט"ו בד"ה כ"כ וכו' דה"ט לא הוי בב"ח הותר מכללו אצל בהמה טמאה כיון דלא הוי בכלל איסור וכ"ש חלב דלא מקרי חלב כל זמן שלא יצא לאויר דלא הוי הותר מכללו לר"ל והא דלא קאמר הש"ס הותר מכללו בחלב דשליל משום דהסוגיא אזיל לר"ל דאמר נפש לרבות את השותה ולשיטתו לא הוי חלב הותר מכללו אצל שליל ומשו"ה אמר דהותר אצל חיה אבל לא קשה לר"י הגלילי דלילף חמץ מנבילה דהא הותר מכללו בשליל ובפסחים קאמר שפיר דילפינן לר"י הגלילי גיד מחלב ולא הוי חלב הותר מכללו בשליל דהא גם גיד דשליל בן ט' מותר לר"י כמו חלב משא"כ מחמץ ונבילה א"א למילף חלב דקיל דהותר מכללו אצל שליל בן ט' חי.

אלא דא"כ קשה נילף חמץ מחלב ואין לומר דשאני חמץ דהיה לו שעת הכושר דהא גם חלב היה לו שעת הכושר בשליל ועדיין קשה לר"י הגלילי דנילף חמץ מחלב וי"ל ג"כ הא דקאמר דחלב לא היה לו שעת הכושר זה ג"כ דוקא לר"ל אבל לר"י באמת גם חלב היה לו שעת הכושר בשליל ומ"מ א"א למילף לפי האמת חמץ מחלב לר"ש דקיי"ל דחמץ לאחר זמן מותר א"כ חמץ יש היתר לאיסורו לאחר זמן משא"כ חלב לאחר שנולדה הבהמה אין היתר לאיסורו והש"ס נקט משום שעת הכושר משום דרצה אליבא דר"ל לתרץ לכ"ע אף לר"י דחמץ לאחר זמנו אסור משא"כ לר"י הגלילי לא קשה דסבר כר"ש דמותר לאחר זמן ובלא"ה א"א למילף חמץ מחלב ואתי שפיר.

אלא ששבתי וראיתי שתוס' לשיטתו שפיר הקשה דהא תוס' כ' בפ' ג"ה ד"ה הכא במבכרת דגם לר"י לא חדשים לבד גרמי רק חדשים ואויר העולם ור"ל אויר לידה בעי וגם לר"י לא מקרי חלב כל זמן שלא תלש החלב מבהמה וכן גיד כן דלא מתחיל האיסור רק ביציאה לאויר העולם וא"כ גם לר"י לא הוי חלב הותר מכללו אצל שליל וכן לא מקרי שעת הכושר לחלב במעי אם וראיתי אח"כ בחדושי הר"ן שכתב דמה"ט לא הוי לחלב שעת הכושר כיון שצריך אויר העולם וקודם לזה לא חל עליו שם חלב וכמ"ש תוס' דנבילה לא היה לה שעת הכושר משעה שחל עליה שם נבילה יע"ש אבל מרא"ש פ' בהמה המקשה משמע דחדשים לבד גרמו ועיין ברשב"א בפ' גיד הנשה מ"מ תוס' לשיטתם הקשו שפיר.

ונ"ל ליישב באופן אחר דמתחילה רצה הש"ס לומר דהותר מכללו חלב אצל גבוה וע"ז מקשה דנבילה נמי אשתרי מליקה דחטאת העוף וזה ניחא אי אמרינן יש שחיטה לעוף מה"ת וא"כ הותרה נבילה אצל גבוה משא"כ למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת ורק נחירה

בסימנים בעי מליקה לא הוי נבילה והוי חלב הותר מכללו אצל גבוה והא דלא קאמר הש"ס כן אע"ג דר"ל אמר נפש לרבות השותה והוא סבר בנזיר דף כ"ט ע"א דאין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ רצה לתרץ הברייתות להלכתא דיש שחיטה לעוף מה"ת וגם ר"ל אינו מוכרח דסבר דאין שחיטה לעוף מה"ת די"ל דסבר דאינו נאכלת כמו חטאת העוף שבא על ספק וכמ"ש תוס' נזיר שם לרבי דרצה הש"ס לומר דסבר משום חינוך אע"ג דרבי סבר בחולין כ"ח יש שחיטה לעוף וא"כ גם לר"ל י"ל כן ומשו"ה משני הותרה מכללו אצל חיה משא"כ לר"י הגלילי י"ל דסבר אין שחיטה לעוף מה"ת ממילא הוי חלב הותר מכללו אצל גבוה משא"כ מליקת העוף דלא הוי נבילה ולא הותר מכללו לגבוה ונכון.

ועוד יש אתנו הרבה דברים אבל לקצר אני צריך והנני הדושו"ט טרוד מאוד פ"ב יום ה' למבי' תרמ"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשביס זצ"ל.

תשובה מ

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג מופלג בהפלגת חכמים ונבונים חרוץ ובקי בעל פיפיות עדני העצם יפ"ת כש"ת מו"ה קאפל רייך נ"י אב"ד דק"ק וועריוי יע"א:

אחדש"ה את מכתבו הטהור הגיעני זה שבועות שתים בעת שהייתי טרידנא טובא ע"כ לא יכולתי לשום עיני על שאלתו בנידון ציגאריע אשר יצא עליו ועל מעשה תיקונו קלא דמערבין בו שומן דבר אחר ביותר מס' להעמיד שחרורותו ורטיבות, זה כבר יותר מעשרים שנה שנתחדש החשש הזה ואז נשתקע הדבר ועכשיו הקול חוזר וניעור כדת מה לעשות אם לאסור ולהכריז האיסור או אולי יש למצוא צדדי היתר, ועיני מע"כ שפיר חזו כל מה שנאמר בספרן של אחרונים ושאלת חכם חצי תשובה ואבוא רק על דבריו מה שמצדד להתיר כי באמת השומן אף שמערבין אותו ורגילים לערב מ"מ בטל אם היה פחות מס' ואחר שנודע דיש לעשותו ג"כ בלי תערובות שומן דבר אחר א"כ אין עיקר תיקונו בכך ולא דמי להא דרשב"א הובא בב"י סי' קל"ד ובמג"א ר"ס תמ"ב שדבר דעיקר תיקונו בכך אין לו ביטול וראייתו של רשב"א מ"ד מיני מדינה כמו כותח הבבלי דלא בטל ועוד כתב הרשב"א דאפילו בכבשן שרק דרכן ליתן בתוכו י"נ נמי לא בטל מטעמא דהראב"ד דכל דבר של גוי לא שייך ביטול משום שלא יפרוצו.

והנה מדברי המג"א ר"ס תמ"ב וכן מדברי רי"ו שהביא שם משמע דאף בשל ישראל אם הוא דבר שעיקרו בכך לא בטל דהא דן נמי על חמץ בפסח דהוי כמו דבר המעמיד דלא בטל ותמוה לי על דברי הנוב"י מה"ת סי' נ"ו שעירבב דברי הרשב"א עם דברי הראב"ד וכתב דטעמא דדבר שעיקר תיקונו כך לא בטל משום שלא יפרוצו דבאמת טעם זה הוא דוקא בדברים של נכרים ומהטעם שלא יפרוצו ולהרחיק מדבריהם כמ"ש הר"ן בשם

הראב"ד וגם משום דשכיח שיערב ג"כ ביותר מס' אבל בישראל לא שייך כן אלא אם אין רגילין בכך לא גזרו כיון דאז ג"כ לא הוי רק דרך מקרה אבל בדבר שרגילין להתערב איסור יש חשש דלא יפרוצו ועיין בריטב"א דף ל"ח בע"ז שכתב במה"ט בכבשן בידוע דפסקינן כחזקיה דאסור אפילו בהנאה להראב"ד הכל אסור בהנאה ולא ימכר חוץ מדמי יי"נ שבו כיון דאסרו בדבר של נכרים ים אפילו בליכא נתינת טעם לא הניחו בו שום שיור היתר ותקנתא וזה אם רק שכיח החשש שמערבין אע"פ שאין עיקר תיקונו כך משא"כ בעיקר תיקונו מטעם אחר נאסר משום דהוי כמו דבר המעמיד או כדברים דלטעמא עבידא דלא בטלו וכן נראה בעליל מדברי שו"ת הרשב"א שהביא הב"י ססי' קל"א דמתחילה דן על המשקים שנעשין מיין וחומץ של נכרים ודבש וכתב תחילה דלא בטל משום דעיקר תיקונו כן והוי כמו ד' מיני מדינה ואח"כ כתב דאפילו בכבשין אף שרק רגילין ליתן לתוכו דבר איסור לא בטל משום טעמא דהראב"ד דכל שאסרו להתרחק מהם בכל ענין אסרו משמע מדבריו דדבר שעיקר תיקונו כך אפילו בלא סברת הראב"ד נמי לא בטיל כיון דכל המאכל והמשקה כך נעשו ע"י דברים אלו כמו ד' מיני מדינה דמאכל כותח כך נעשה ע"י שמערבין בו כמה מינים כמו שאמרו בש"ס פסחים פרק אלו עוברין ואח"כ כתב דאפילו בלא האי טעמא נמי אסור משום סברת הראב"ד והארכתי בזה משום דראיתי בספרים שעירבבו דברי הרשב"א ובאמת הם ב' סברת שונות וממילא דלא קשה נמי על דברי צ"צ בתשובה פ' הובא במג"א סי' המ"ז שחקר אי מותר ליתן חלב בהמה וחלב חטה ביין עכור כדי לעשות אותו צלול ולבן והקשה בח"מ דהא עיקר תיקונו כן ולא בטל כפ"מ שהביא המג"א דברי הרשב"א ברסי' תמ"ב ומחצית השקל מחלק בין עיקר תיקונו לטעמא או לחזותא ובאמת לפענ"ד לא דמי כלל לד' מיני מדינה שהמאכל נעשה ונתחדש ע"י דברים אלו משא"כ ביין כיון שהיין הוא המשקה רק שמתקן אותו שיהיה צלול ולבן עי"ז לא נתחדש משקה חדש רק שמתקן הטעם והמראה ובמהש"ק מחלק בין חזותא או טעמא ומדברי הצ"צ לא משמע כן דנידון שאלתו הוא כיון דבשנה ההוא היה הענבים נרקבים ועי"כ היין עכור כיון שמעורב בו מהענבים הנרקבים וע"י חלב בהמה וחטה נעשה צלול ולבן משמע דמתקן ג"כ הטעם ולא המראה לבד וכן משמע נמי ממה שכתב באותו תשובה דאין להתיר מטעם דחלב ביין הוי נותן טעם לפגם לפמ"ש בש"ע סי' ק"ג דהגדיל מידתו אסור כיון דהו משביח יותר ע"י גודל מידתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו והה"ד נמי אם משביח מחמת דבר אחר כגון בנידון דידן שמשביח טפי מחמת צלולתו ובמראה לבד כתב הרמ"א ססי' קל"ד דאם הוא לפגם מותר כמש"כ בהג"ה שם דאם נותנין יין או דם במלח ללבנו מותר משום דהוי לפגם אע"ג דמלבנו עי"כ

וע"כ לחלק בין דמשביח הטעם ע"י צלילותא שנפרד ממנו הרקבון בענבים ועומד בשולי הכלי או מראה לבד אף דבאמת קשה לחלק לפ"מ שהסביר הר"ן דכל הטעם דנוטלפ"ג מותר משום דלא ניחא ליה בהאי טעמא משום הכי אף דאינו נפגם עד שאינו ראוי לגר מותר ומכח זה המציא דאם הגדיל מדתו אסור א"כ אף בליבון מראה יש לאסור לפי סברת הר"ן כיון שהוא מערב ורוצה בכך וצריכין לומר דהרמ"א בסי' קל"ד נקט לעיקר סברת הרשב"א בנטלפ"ג דלא כר"ן עי"ש בב"י ק"ג א"כ בלא"ה יש להתיר במעשה דצ"צ משום טעם זה דמצדד לאסור אי לאו משום טעמא אחרינא שכתב שם וי"ל מדברי הרמ"א קי"ד אין ראיה די"ל דהיין והדם במלח נפגם ונסרח בעצמותיו כמו נבילה מוסרחת וכן משמע דהא המלח מותר לערב אח"כ בכל תבשילין ואם אינו נפגם רק במלח דלמא בשאר תבשיל יהיה היין או הדם לשבח ואסור כמבואר בש"ך שם.

אלא דלא ידענא מה דהקשה הח"מ ומה שהכריח למחצית השקל לחלק בין טעם למראה דהא גם בדבר המעמיד אם הוא מעמיד באיסור ובהיתר מותר משום זוז"ג עיין בסי' פ"ז יו"ד ובסי' תמ"ב במג"א סק"ט א"כ במעשה דצ"צ נמי כיון דא"א שיצלל היין אם לא דנותנין לתוכו חלב בהמה וחלב חטה כדמשמע שם ולא דן שם אלא אי מותר לאכול בפסח משום חלב חטה או משום חלב בהמה כשאוכלין בשר אבל עיקר תיקונו נעשה ע"י שניהם א"כ הוי זוז"ג ומותר אפילו בדבר המעמיד ואע"ג דגם זוז"ג לכתחילה אסור מ"מ כה"ג בנדון דצ"צ בודאי אין לאסור כמובן ועיין.

בהא נחתינן דודאי בציגאניץ כיון דאפשר לעשותו בלי תערובות שומן דבר אחר כיון דידוע דכמה בעלי מלאכה עושין בלא זה א"כ אין תיקונו כך רק דרגילים לערב משום שחרורות או משום רטיבותו וממילא אם מערבין בפחות מס' אין לאסור רק מטעם הראב"ד דכל שאסרו בדברים של נכרים משום תערובות אף בלי נתינת טעם אסור משום הרחקה דלא יפרוצו אלא דכבר כתב הנוב"י שם באותו תשובה כיון דרבנן הוא ורוב ראשונים דנותנין טעם בגבינה משום דבר המעמיד וגם מתירים בחמאה שנתבשלה משום דנתבטל מיעוט חלב טמא שנשאר ש"מ דעיקר דלא כהראב"ד ובמילי דרבנן אזלינן להקל.

אלא לפ"מ שנאמר יש בו חשש תערובות שומן ד"א יותר מס' ויש לצדד לפמ"ש הרמ"א בס' קי"ד דאם יש נכרי ידוע שאינו מערב אז תלינן לקולא כמו במחבואה אחת שמצלת על כולן אלא שכתב שזה דוקא באיסור דרבנן כמו בשבוי' דהקילו אבל לא בדאורייתא ומע"כ הביא דהרמ"א בתשובה נ"ד מקיל אפילו בחשש דאורייתא וכן בשומן חזיר מצדד שם משום דמאיס והוי לפגם אבל בהגה נקט לעיקר דוקא בדרבנן סמכינן ע"ז ובכ"מ

דבריו בהגה עיקר ועיין בפרמ"ג בפתיחה ליו"ד בהקדמה שכתב הרמ"א חיבר הגה' ות"ח וד"מ ולא הביא השו"ת הרמ"א מ"מ דבריו שבהגה' עיקר דדוקא בדרבנן סמכינן ע"ז וגם משום דמאיס אין לסמוך דכבר כתב כן הפרמ"ג סי' ק"ג ס"ק י"ג אלא די"ל כיון דודאי לאחר שמערבין הציגאריע עם קאפפע השומן ד"א הוא פחות מס' בטל אלא דיש לדון דכבר נעשה הציגאריע נבילה וגוף האיסור ע"י ד"א ומע"כ הביא הא דמצדד שם הנוב"י משום דבלח בלח לא אמרינן נ"נ כמ"ש בסי' צ"ב א"כ גם הציגאריע שנפרד דק דק הוי כמו קמח ונקרא לח בלח ולא אמרינן נ"נ אלא דלא צריכין אנו לזה כיון דכל האיסור חנ"נ בשאר איסורים הוא רק מדרבנן משום לתא דבשר בחלב דלא כמהרי"ק דהביא דיעה דהוא מה"ת וכיון דאפילו אי אמרינן דנעשה הציגאריע נבילה מ"מ לא הוי רק מדרבנן ואם נתערב אח"כ במשקה הוי השומן ד"א ודאי בס' ואין לדון רק משום נ"נ וכיון שזה רק דרבנן שוב הדרינן להיתר הרמ"א דאם יש נכרי אחד דידוע שאינו מערב הוי כמחבואה דמצלת על כולן ועיין בנוב"י קמא סי' ל"ד ועכשיו שנודע לנו שיש כמה אומנין שעושין בהכשר גמור בלי שום תערובות ד"א יש לסמוך על הרמ"א ובפרט שלא נודע לנו בבירור אם רובן עושין כן יש לצדד מכמה טעמים להקל ומאחר שבאו אלי כמה מכתבים בענין זה קראתי לאומן יהודי פה אשר עשה כמה שנים ליגאריע ובקי בטיב התיקון ואמר שלא נודע לו מאומה מתערובות ד"א וגם קראתי לביתי מי שבקי בחכמת כעמיא ועשה לפני אומנתו ולא מצא בו מאומה ואח"כ אני בעצמי הייתי מערב טיפה שומן והיה אחד באלפי רבבות בכל זאת ע"י אומנתו הוציא הטיפה אבל בכל זאת מאחר שכמה רבנים העידו וכן ממדינת רוסלאנד שיודעין בודאי שמערבין בו שומן דבר אחר ראוי להזהיר שלא לקנות רק ממקומות שנודע בבירור שאינן מערבין כי עכשיו יש כמה אומנין שעומדים תחת השגחה שלא יערבו אבל בודאי אין להכריז איסור בפומבי וטוב יעשה מעכ"ת שלא היה מן המכריזין איסור רק להודיע כזאת ליראים ושלמים וכן אנו עושין פה וכך השבתי לכמה רבנים אשר שואלים אותי אם יאסרו וראיתי ג"כ בספר דברי החיים מה"ג דק"ק צאנז ז"ל וסיים אף שיש למנוע מלשתות מ"מ אין בידינו לאסור רק בע"נ יחוש לעצמו ותו אין להאריך וזה שמנה שנים אשר נשאלתי ג"כ על החמאה שנולד החשש שמערבין בו חלב וכתבתי תשובה ארוכה וכעת מקום לקצר וראיתי ג"כ בספר תשובה מאהבה או"ח קצ"מ שדן אודות ציגאריע בפסח יען כי מיבשים השרשים בתנור שאפין בו לחם ומשמע שם דלית בו בשאר כל ימות השנה שום חשש איסור והוא היה בקי בטיב תיקונו וגם לפי החשש הנאמר שמערבין שתי ליטרות שומן ד"א בצענטנער ציגאריאוואורש צעל א"כ לפי מה שאמר לי האומן יהודי שלא נעשה לבד משרשים רק

עם תערובות ממינים שונים א"כ בודאי יש פחות מס' והנני ידידו הדש"ת פ"ב יום עש"ק לסדר תרומה תרמ"א לפ"ק ה"ר שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מא

שלומים מרובים לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים מורג חריף ובקי המאוה"ג מעוז ומגדול צדיק תמים כקש"ת מו"ה אברהם ברודא נ"י אב"ד דק"ק ברעזנא יע"א בעה"מ ספר פרי החג.

אחדש"ה את מכתבו הגיעני זה שבועות ומרוב הטרדות לא יכולתי להשיב מיד מפני הכבוד והנחתי באמתחת שלי ונשכח ממני עד שיבוקש וימצא ולא אאחר עוד מלהשיבו על אודות ששאל אם מבטלינן קלא שיצא על מעשה תיקן של צינאריע שמערבין בתוכו תערובות שומן ד"א ומע"כ ראה שו"ת אחרונים מהם מחמירין ומקילין ואני קבלתי כמה מכתבים מרבנים שונים ושואלים כדת מה לעשות אם לאסור אותו ולהכריז בפומבי האיסור והשבתי בתשובה ארוכה לפי דין ודת של תורה שאין בדבר כלח לאסור רק בע"נ שיחוש לעצמו ימנע ולשתותו בפרט עכשיו שאחר שיש כמה פאבריקען אשר עומדים תחת השגחה ולא צריכין אנו למשכונא נפשין למצוא היתרים.

ועל הערות אשר כתב לי בדין אומר מותר אשר עסקו כעת בדין זה והביא לנו דברי הרמב"ם פ"א מה' תמורה אם המיר בשגגה ה"ז תמורה ולוקה ואם דומה לו שמותר להמיר אינו לוקה וכתב הכ"מ משמע לרבינו אע"ג דמתכוין לעולה ואמר שלמים לוקה משום דעכ"פ התכוין להמיר משא"כ באומר מותר קרוב לאונס ומזה רצה להביא ראיה לדברי הח"ס יו"ד סי' פ"ח בתירץ קמא על דברי הטו"ז צ"ט דדוקא בעבירות חמורות כמו ע"ז ושבת אומר מותר כשוגג וברציחה משום דכמה שגגות כתיבה קרוב למזיד משא"כ בשאר איסורים דלא משמע להו לאינשי איסורא הוי קיל משוגג יע"ש.

הנה מלבד דלא ניחא לח"ס בתירץ קמא בלא"ה קשה לחלק באיסורא דאורייתא בין חומרא או קולא לפמ"ש רש"י במכות טעמא דסבר רבא דהוי קרוב למזיד משום שהיה לו ללמוד ומהאי טעמא גם כסבר בהמה ונמצא אדם כותי ונמצא גר תושב נמי חייב שהיה לו לעיין כמו שפי' רש"י שם דף ט' ע"א א"כ גם באיסורא לאוין כמו תמורה או פגול שייך דהיה לו ללמוד וראיתי ג"כ בספר כנפי יונה בסי' צ"ט שיצא לחלק בין דברים המפורשים הו"ל אומר מותר קרוב למזיד וכ"ש בדברים שלא נכתבו וראוים הם מצד השכל כמו רציחה אבל דברים שאינם מפורשים יש לומר דאמר מותר כשוגג או קיל ממנו אבל כתב מי יכול לבדות חילוקים מלבו אבל מ"מ בקנס ואיסור דרבנן בודאי יש סברא לומר דקיל משוגג כמו במבטל איסור לכתחילה כנידון הטו"ז ועוד י"ל ראיה דע"כ

אומר מותר לא קיל משוגג ואדרבה הו"א דגרע מש"ס בב"ק דף צ"ה ע"א דאבעי שם לר"מ אי קניס דוקא במזיד או בשוגג נמי וקאמר מאי בע"ה דלא ידע דקרקע נגזלת או אינו נגזלת וכתב תוס' שם בד"ה דאתא וכו' דשוגג דלא ידע דקרקע גזולה הוא פשיטא לר"מ ג"כ דלא קנס בשוגג כה"ג משא"כ בע"ה דלא ידע חזינן דשוגג דאומר מותר גרע ויש לדחות קצת כיון דעכ"פ ידע דארע' דחברי' הוא אע"ג דסבר דנגזלת מ"מ יש לקנסו יותר ועיין בח"ס כעין חילוק זה על הא דאין תורמין מן הטמא על הטהור אלא דלפי האמת מסיק שם ממתניתין לצבוע לו אדום וצבעו לו שחור דלא קנס והתם נמי אומר מותר כמ"ש ברש"י שם והוי נמי קרוב למזיד עיין בתורת חיים שם ואפילו הכי לא קנסו חזינן דגם בשוגג דאומר מותר לא הוי קרוב למזיד לענין קנס וא"כ קשה על תוס' בכורות דכתבו ושמא אומר מותר כשוגג משמע דלא ברירי להו אי הוי לענין קנס כשוגג או מזיד והא מהכא מוכח דגם קנס דאומר מותר הוי כשוגג גמור ולא קנסו ועיין בשו"ת פנים מאירות חלק ב' סי' קס"ג ועוד ראיה מפורשת מדברי הירושלמי בפ' הניזקין עד כדין כסבר שהוא חולין היה יודע בו שהיא תרומה וכסבר שמותר לטמאותה נישמעינה מן הדא כהנים שפגלו במקדש וכו' מה אנן קים לן אם כסבר שהוא חולין ויש פגול בחולין אלא בידוע שהוא קודש וסבר שמותר לפגל ומוכח מירושלמי דמסתפק באומר מותר דיש סברא לומר דאומר מותר יותר יש לגזור משוגג דעלמא ומסיק דאף כה"ג לא קניס וא"כ יש מזה ראי' עכ"פ דאומר מותר גם בשאר איסורים לא קילא משוגג וגם דלא קנסינן יותר משאר שוגג ומפני ראיה שהבאתי נ"ל להוכיח כדרך האחר שכתב בח"ס אף דחמור שוגג דאומר מותר משאר שוגג לא שייך למקניס שוגג אטו מזיד משום שמא יערים במזיד ויאמר שוגג הייתי אומר מותר והביא שם כמה ראיות מהא דמקשה הש"ס מדם שנטמא בשוגג הורצה ובמזיד לא הורצה דלמא באומר מותר וע"כ דהוי באמת קרוב למזיד ולא שייך לשון שוגג.

והנה הראיה מהא דמקשה מדם שנטמא יש לדחות לפי מה שכתב התוס' פ' הניזקין דעיקר קושי' ממתניתין דכיצד צולין דהפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שנטמא אלא דמקשה מברייתא דמפרשינן בהדיא אבל עכ"פ הקושיא מסתם מתניתין ר"מ ושם מפורש השוגג שלא נודע שנטמא ולא באומר מותר ומע"כ הרגיש בדברי רש"י מנחות כ"ה ע"ב בד"ה שוגג כסבר דאין קרבנות מקבלין טומאה וא"כ מאי מקשה לרבינא דהא אומר מותר ויש לדחות דרש"י לא פירש רק לרבינא דברייתא לענין טומאה וקאמר בין בשוגג בין במזיד ולענין טומאה דוחק לומר שלא ידע שדם של קדשים הוא דהא נפסל ביוצא וכדומה וע"כ נדחק רש"י לפרש דסבר שאין קרבנות מקבלין טומאה אבל

בברייתא דשוגג הורצה שפיר יש לומר בשוגג שלא נודע שלא נטמאה הדם דומיא דשוגג דמתניתין פסחים ומקשה שפיר ולרב שילא דמפרש דקאי על הזריקה בין בשוגג כפשוטה דלא ידע שנטמא הדם אלא משום דפשטות לשון הברייתא כרבינא דקאי לענין טומאה פירש רש"י דלא ידע דקרבנות מקבלין טומאה ועיין בתוס' שם ד"ה זריקתו וכו' אע"פ שצריך לדחוק הלשון ניחא ליה לשנוי הכי ולא כרבינא משום דצריך לתרץ לרבינא בגיטין דגברא לכפורי בעי ואנן ניקים ונקניס וצ"ע לכאורה דעדיין מה הועיל רב שילא דהא גם משום שאר מתניתין דמטביל כלים ומעשר בשבת ומהא דסומכס לר"מ דשוגג תשלומין צריכין לומר כיון דלשלומי או לתקונא קמכוין לא קניס ומוכח תירץ זה א"כ גם בזריקה י"ל כן ויש לישב קצת לפמ"ש רש"י בהניזקין דה"ה דהוי מצי לשנוי הא מני ר"י הוא אלא דניחא ליה לתרץ אפילו לר"מ וא"כ י"ל דרב שילא סבר באמת דע"כ הני סתמא דלא כר"מ אלא משום דם שנטמא לחוד צריך לדחוק דע"כ אטומאה קאי לפמ"ש הפנ"י שם דבלאו סתם מתניתין קשה דהא ע"כ ר"מ הוא דהא מחלק בסיפא בין יחיד וצבור ור"י סבר טומאה הותרה בצבור ולא צריך לציץ לרצוי.

או יש ליישב דברי תוס' מנחות שם לפי מה שכתב בכ"ס או"ח סי' ע"ו דהיה יכול לשנוי על סתם מתניתין דמעשר וטבל דלא קנסינן משום עונג שבת שוגג אטו מזיד אלא דקושטא קאמר ומתרץ דלא שייך למקנסי' משום דלתקוניה קמכוין ע"כ באמת לרב שילא י"ל דסבר דשאני התם משום עונג שבת לא קנסו בשוגג משא"כ בברייתא דשוגג הורצה אלא דעדיין קשה דהא ע"כ מסומכס אומר משום ר"מ דבשוגג תשלומיו תשלומין ע"כ צריכין לתירץ דגברא לשלומי קמכוין אם לא שנאמר ונדחוק דסבר כרב חסדא דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה כיבמות פ"ט ע"ב ולא צריכין לתירץ דרב אחא כר"י דרב איקא יע"ש ויותר נ"ל די"ל דסבר רב שילא כיון דעיקר האיסור הוא דאורייתא דאכל תרומה טהורה הוי כדאורייתא לענין קנס ומשו"ה לא קניס ר"מ שוגג אטו מזיד וכן הוכיח הפ"ח סי' צ"ט מדברי הרמב"ם בה' תרומה דפסק דאם שילם חולין טמאים דאפילו בשוגג יחזור וישלם אע"ג דפסק בדרבנן כר"י דלא קניס וע"כ דסבר הרמב"ם דהוי דאורייתא כיון שאכל תרומה טהורה וכתב שאין מציאות לישב דברי הרמב"ם בענין אחר אלא שהפר"ת שם הרבה להקשות על דברי הפר"ח שזה נגד סוגיא הש"ס בניזקין דפריך לר"מ דלא קניס וע"כ סבר דזה הוי מדרבנן כיון דמדאורייתא יכול לשלם גם טמאין כמ"ש רש"י שם ומשו"ה כתב שם תירץ אחר דשאני תשלומי ממון דקילא לאינשא יותר מאיסור ומשו"ה גם הרמב"ם פסק כרבנן דגם בשוגג אין תשלומין דיבוא בקל להערים כמו שאמר ר"י לענין ביטול איסור אע"ג דפסקינן שם כר"י דלא קנסינן אבל בתשלומי

ממון דקיל יותר פסק כרבנן ולדידי נראה לישב דברי הרמב"ם ויש במציאות לישבן באופן אחר דהרמב"ם לשיטתו אזיל דפסק שם בה' תרומה דגם במזיד אם אכל תרומה צריך לשלם דוקא חולין טהורין ולא דמים וסבר דגם במזיד משלם לפי מדה ולא לפי דמים ולא יכול לשלם כסף אלא דלא נתפס כקדושת תרומה שאכל וגם לא צריך להוסיף חומש והבאתי ראיה לדברי הרמב"ם מהא דמקשה הש"ס תבוא עליו ברכה דשילם מידי דחזי' ליה בימי טומאתו ונדחק רש"י דהא אף התשלומין נעשין תרומה טמיאה ולהרמב"ם דסבר דגם במזיד צריך לשלם לפי מדה ולא נעשה כתרומה שאכל שפיר מקשה והמשנה למלך שם הרבה לתמוה על דברי הרמב"ם שזה נגד הסוגיא דתרומת חמץ דרצה לפשוט דבשוגג לפי מדה משלם ממתניתין דאוכל תרומת חמץ ומשמע דבמזיד פטור משום דלפי דמים משלם ובתשובה אחת הארכתי בביאור דברי הרמב"ם ומצאתי לו חבר ולאו יחידאי הוא כי גם הריב"א הובא בתוס' יבמות צ' ע"א ד"ה בשוגג סבר כן דהא הריב"א מפרש שוגג ומזיד דברייתא לא לענין תשלומין רק לענין אכילה אבל התשלומין הם במזיד ע"ש ואזיל הריב"א בשיטת הרמב"ם דגם במזיד צריך לשלם לפי מדה חולין דוקא ולא דמים ובאותו תשובה הארכתי לתרץ דברי הרמב"ם דאף דבתחילת הסוגיא דתרומת חמץ רצה לפשוט ממתניתין דלפי מדה משלם ומוכח במזיד לפי דמים מ"מ ממסקנת הסוגיא הוכרחתי דגם במזיד סבר דמשלם לפי מדה לאביי דאוקם פלוגתא דר"ע וריב"נ אם לפי מדה או לפי דמים משלם א"כ הרמב"ם לשיטתו סבר כריב"א דברייתא בשוגג ומזיד לענין אכילה איירי אבל התשלומין במזיד וממילא הוי כמו שכתב התוס' לרב שילא דלא קשה מברייתא דבשוגג הורצה כיון דשוגג ומזיד לענין טומאה קאי וה"נ כיון דשוגג ומזיד לענין אכילה קאי לא קשה על ר"מ והסוגיא דמקשה על ר"מ דאזיל בה"א דבסוגיא דתרומת חמץ שם דבמזיד לפי דמים משלם וע"כ שוגג ומזיד לענין תשלומין משא"כ הרמב"ם לשיטתו ולפי מסקנת סוגית הש"ס פסחים דשוגג ומזיד לענין אכילה קאי ומשו"ה פסק הרמב"ם דגם בשוגג אין תשלומיו תשלומין כר"י דקניס בדאורייתא שוגג אטו מזיד ונכון.

והנה בכ"ס יו"ד סי' פ"ב האריך בפלפול הסוגיא ומה שמתמ' שם על דברי הרשב"א שמחלק לענין אתי לאערומי בין להוציא ממון או לאסור מה דיליה כבר קדמו בפרי תואר וכן מה שהקשה על קושי' הש"ס ממבשל בשבת דלמא שאני התם דלא נאסור לעולם ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים מה שמתרץ קושית התוס' מכהנים שפגלו במקדש דשוגגין פטורין לפי קושי' הפנ"י משום כדי שיודיע אלא במטמא לא שייך לדידן משום דאין ע"א נאמן וחזקיה סבר דנאמן משא"כ בכהנים שפגלו שהוא בידו או משום שהיה

בידו ולא ידעתי מפני מה לא נוכל לומר כן ג"כ לדידן במטמא ומדמע כדי שיודיע בעודו בידו ובפנ"י בסוגיא דהשא"נ מדחה באמת ראי' הראב"ד דרוצה להוכיח דע"א נאמן דיש לומר משום בידו וכן כתב מהר"ם שיף בסוגיא שם דיש לומר דבעודו בידו יודיעו ונאמן משום בידו וא"ש.

ושם באותו תשובה מישב בטוב טעם ודעת לתרץ קושית תוס' דלא מקשה ממטביל תחילה ששנויה שם במשנה תחילה ולדידי נראה לפי מה שכתב במהרש"ל וכן בתשובת הרשב"א דמטביל ומעשר בשבת אפילו בלית ליה קנסינן במזיד דומיא דמבשל בשבת דשאני איסורא שבת דחמיר ואפי' באיסור דרבנן קנסינן אפילו בלית ליה אבל אי אמרינן באית ליה פירי אחרינא דוקא קנסינן במזיד י"ל דמשו"ה לא קנסינן בשוגג כיון דאית ליה פירי אחרינא ולא צריך להני פירות בודאי לא שכיח שיעבור במזיד כיון דאית ליה מה לאכול ולמה יעשה איסור כיון דיכול לאכול בהיתר ועיין בטהרות הקודש זבחים ע"ד סברא כזו אלא כיון דאמרינן לפי שיטת מהרש"ל והרשב"א דאפי' בלית ליה קנסינן במזיד וזה מוכח ממתניתין דמבשל בשבת כיון דעבר על איסור דאורייתא בודאי גם בלית ליה קנסינן ומשו"ה לא מתרץ בביצה גם על מתניתין זו דמבשל באית ליה עיין בפנ"י שם וכיון דע"כ צריך לאסוקי משום מתניתין דמבשל בשבת איסור דשבת שאני וממילא גם בדרבנן אמרינן כן כיון דתני בהדדי ומתורץ שפיר קושי' תוס' דממטביל לא יכול להקשות די"ל באמת דוקא באית לי' או דיש לומר משום דיכול להשאיל וכיון דיכול לעשות בלי איסור לא קנסינן שוגג אטו מזיד משא"כ במעשר דתני ג"כ מבשל בהדיא וממבשל ע"כ אפילו בלית ליה קנסינן וממילא גם במעשר כן פריך שפיר ונכון.

אלא שהיה תמוה לי מפני מה לא מקשה מהא דאין תורמין מן הטמא על הטהור ובשוגג תרומתו תרומה אבל לא במזיד ורציתי לתרץ לפי מה שכתב תוס' יבמות פ"ט ע"א בד"ה אין תורמין וכו' דלריב"א הוי דאורייתא מתתן לו ולא לאורו וגם הר"י כתב דילפינן מאת כל חלבו ומשו"ה לא קניס ר"מ אלא דהר"ש כתב וכן תוס' שם בשם רש"י דרק משום הפסד כהן ולא הוי רק מדרבנן ועוד דאפילו הוי מדאורייתא מ"מ קשה דהא רב יהודא קאמר במתניתין פרק ב' דתרומה אם יודע בו בתחילה אע"פ שהוא שוגג לא עשה כלום וטעמא משום דשוכח הוי קרוב למזיד ומשמע דשוגג דעלמא לא קניס והא ר"י מדאורייתא קניס אפילו בשוגג דעלמא ויש לכאורה ראיה לחילוקו של הרשב"א בחידושי גיטין על הא דקאמר דלר"י לא קניס במדמע ומטמא משום דהוי דרבנן דהא מטמא תרומה דאורייתא משום ושמרתם את משמרת תרומתי וכתב די"ל משום דלא הוי רק עשה לפיכך אינו חמיר אלא שכתב דאין הדבר מחוור בעיניו ובתשובה אחרת

הארכת בדברי הרשב"א שוב מצאתי בחו"ד סימן צ"ט שעמד בזה וכתב דע"כ תרומה שאני דלאו משום קנס הוא דהא לחד מ"ד הדרי' לטיבלא יע"ש ולפמ"ש אף אם אמרינן דאורייתא אין תורמין מן הטמא על הטהור צריכין לתירץ של החו"ד ועיין.

ועוד אשתעשע עמו בדברי תוס' בב"ק דף ק' ד"ה חייב באחריותו וכו' שכתבו בסוף דבריהם ועוד אי קנס הוא במזיד היה לו להתחייב וחזיתי בהגהות רע"א זצ"ל הא ר"מ קניס בדרבנן שוגג אטו מזיד וא"כ י"ל דסבר ר"מ כת"ק דר"ע דמקיים בכלאים אינו לוקה והמסכך גפנו משמע מזיד דוקא אבל בנתיאש מלגדור דמשמע לתוס' אפילו בשכח א"כ כיון דהוי רק דרבנן קנס אפילו בשוגג והניח בצ"ע.

ויש לומר דתוס' לא נאיד לגמרי מתירץ הראשון דהכא ליכא למיחש כיון שבעל הכרם נמי מפסיד ובתירץ השני סבר התוס' דמ"מ כיון דלהזיק חבירו קמכוין ולצעורי לחבריה אפי' במזיד קנסינן משא"כ לענין שוגג דאתו לאערומי ולקנוס שוגג אטו מזיד בודאי לא שכיח כיון דבעל הכרם נמי מפסיד ומה"ט כתבו דוקא במזיד היה לו להתחייב וק"ל.

ולדינא כבר פסקו כל האחרונים להתיר אפילו באומר מותר ואף דלא קיל משוגג דעלמא כאשר הוכחתי מש"ס בב"ק ומירושלמי מ"מ מוכח דהוי כשוגג דעלמא ולא קנסו כמזיד ותו אין להאריך והנני ידידו הדש"ת פ"ב יום ב' לסדר תצא תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מב

שוכ"ט לכבוד תלמידי ב"ע הרב המופלג בתורה וביראה מורג חרוץ ברק השנון בעל פיפיות ז"ר יפ"ת מלא עתיק כש"ת מו"ה משה ניימאנן שי' רב דקהל יאמבאקרעטע.

אחדש"ה את מכתבו קבלתי ע"נ ויען כי חפץ לשמוע דעתי ע"כ כאשר הנחתי מעט מעסקי המרובים בענינים שונים עיינתי מעט בדבריו שכתב לפי מה שהעלה הר"ן בע"ז בסוגיא דנטלפ"ג אע"ג דהטעם בפני עצמו אסור דהא ראויה לגר ואפי"ה ילפינן מנבילה אם הוא פגם בתבשיל משום דלא ניחא ליה בהאי תערובות וכמו בנבילה פגומה מותר דאין לו הנאה באכילתה כן בטעם פגום ומכח זה חידש דאם הגדיל מדתו ע"י התערובות דהשבח יתר על הפגם באמת אסור דלא כרשב"א ורצה מעלתו שי' לחדש דבאיסורין שאוסרין בכ"ש דלא נרגיש בו פגם בתבשיל דנתערב בהרבה עד שלא נרגש בו הפגם מהדבר שנתערב באמת יש לומר דאסור דהא נתבטל הפגם ויהיה לפ"ז חידש דין אם נתערב איסור הרבה עד שמרגישין הפגם יהיה מותר ובמעט אסור עכ"ד.

ואען ואומר בע"ז ט"ז ע"ב אמר ר"ל נטל"פ לא שיאמר חסרה מלח יתירה מלח וכו' אלא כל שאין חסירה כלום ואינה נאכלת מפני זה ובראי"ש ותוס' שם אינה נאכלת לאו דוקא

כיון דפגמה פורתא קרי לה אינה נאכלת ולפי"ז משמע דמ"מ צריך להיות שמרגישין פגם מועט וכן דייק הריטב"א בחידושיו מדברי רש"י אלא שכתב שזה אינו דהא דגיעולי נכרים קדירה דלאו בת יומא יוכיח דאין פגם כלל נרגש בה ואפי"ה שרי וכן גבי שמן ודבש של נכרים קאמר אי משום גיעולי נכרים נטל"פ אלא כל שידענו שאין נ?אות לו ואלו מרובה היה פוגמו לחיך נידן בנטל"פ אע"פ שאינו מרגיש וכתב שיש להעמיס כן ג"כ בכוונת רש"י יע"ש ולפי"ז גם באלו איסורין שאוסרין בכ"ש אע"ג דלא נרגש הטעם מחמת מיעוט התערובות האסור מ"מ אלו היה הרבה הי' פוגמה הרבה לא נאות ולא ניחא ליה שנתערב והוי דומיא דנבילה דאין לו הנאה באכילתה כך בדבר הפוגם לא ניחא ליה שנתערב והראב"ד כתב באמת דאינה נאכלת דוקא כפשוטא והריטב"א כתב עליו דא"א לאמרו משום הוכחתו דקדירה דאינה בת יומא ובאמת י"ל דהראב"ד אזיל בשיטת הרא"ה בבד"ה דבלוע בדופני הכלי נפגם לגמרי עד שנעשה כעפר ושוב אע"ג דהוי לשבח בהתבשיל מ"מ שוב אינו חוזר לאיסור כיון שכבר נעשה היתר בקדירה עד שאינה ראויה לגר וכבר הקשו עליו הרשב"א במשמרת הבית הרבה יע"ש.

ולדברי הראב"ד דאינה נאכלת לגמרי צ"ל באלו איסורין דאוסרין בכ"ש או אף בשאינו מינו אם נאכלת מחמת פגם אסור והנה בתוס' דף ס"ו ע"א בד"ה מכלל דיש סוברים דכל איסורים דהוי במשהו גם נטל"פ אסור דהא גם במשהו נתבטל הטעם ותוס' חולקים דשאני מב"מ דנתחזק המשהו ולא נתבטל משא"כ בנטל"פ ולדבריו שרצה לחדש דמב"מ אם נתערב בתערובות הרבה עד שלא נרגש בודאי אסור צ"ל דכל הפלפול הוא דוקא אם נרגש הטעם לפגם וזה אינו במשמעות התוס' רק דאפילו אם כתערבת בתבשיל כ"כ עד דלא יהיב ולא נרגש טעם כלל ואפי"ה בנוטלפ"ג מותר ועוד דהא באו"ח סי' תמ"ז יש שיטות דסברו אע"ג דאסור נטל"פ בפסח מ"מ במשהו היינו ביותר מקילין דתרתי חומרא לא אמרינן דמשהו ונוטל"פ ואם כדבריו אם לא הוי רק משהו אדרבה כל שנתערב ביותר מנתינת טעם עד דלא נרגש והוי משהו אין לנו תרי חומרא דממ"נ אי מרגישין טעם לא נתבטל בששים ואף ביותר כיון דמרגישין טעם ולא הוי רק נוטל"פ ואי באין מרגישין טעם א"כ לא הוי רק משהו ולא נוטל"פ וע"כ בכל נוטל"פ אע"ג דנתערב בתבשיל הרבה עד שאין מרגישין נמי מותר כסברת הריטב"א שכתבתי לעיל וכן הריטב"א שם הביא בשם מי שאומרים דבכל איסורין במשהו גם נוטל"פ אסור משום דבלא"ה אין נותן שום טעם ודחי זה מחידוש דין שכתבתי דא"כ אם נתערב הרבה יהיה מותר ואם מעט אסור ויציבי בארעי וגיורא בשמי שמיא אלא דלא שנא ובודאי גם במשהו אע"ג דלא נרגש פגם כלל מותר דלא כמ"ש במכתבך ואדרבא איפך אנא ממה שכתבת דדוקא לשיטת

הר"ן יש לצדד היכא דאין מרגישין הטעם לפגם דאסור ואני אומר דלהר"ן י"ל דלא ניחא ליה כל שהוא פגום אם הוא מרובה כמו שהסביר הריטב"א אבל לפי הסבר הרשב"א דכל הטעם דמותר אע"ג דאינו דומה לנבילה מ"מ כיון דהאיסור בטל ברוב ולא נשאר רק הטעם דילפינן ממשרת צריך דוקא טעם לשבח א"צ באלו איסורין דאוסרין בכ"ש או במב"מ דלא שייך ביטול ברוב גם ביבש וממילא נוטל"פ אסור וכן מצאתי באחרונים דהרשב"א בתשובה דאוסר בחמץ בפסח ושאר איסורין דאוסרין במשהו אפילו בנטל"פ היינו משום דלא שייך ביטול ברוב גם ביבש ועיין בפלתי סי' ק"ג ובפמ"ג שם שעמדו על סתירת המחבר שפסק בק"ג כרשב"א ובאו"ח תמ"ז פסק דנוטל"פ מותר דכיון דלא שייך ביטול ברוב ביבש גם נוטל"פ אסר וע"כ צ"ל דסמך שם כיון דלא הוי במשהו רק משום חומרא דחמץ על שיטת הר"ן דנוטל"פ הוי דומיא דנבילה ולא משום ביטול ברוב יע"ש ובאמת לרשב"א לא מותר נוטל"פ רק אם נפגם כ"כ עד שאינו ראוי לאכול כלל ועיין.

ומה שעמדת על דברי הרמב"ם במ"א פ' ט"ו הל' ל' ואם בב"ח או ביי"נ ויין ערלה וכ"כ שנפלו לדבש וכו' אם אמר שאין בו טעם או יש בו טעם וטעם רע הוא והרי פוגמו הכל מותר והוא שלא יהיה סופו להשביח ואם אין שם עכו"ם לטעום משערין אותו בשיעורו בששים או במאה או במאתים ורצית להכריח דהרמב"ם סבר דמב"מ אם לא נרגש הפגם אסור דהא ע"כ מדקאמר דאם אין עכו"ם משערין במאה או במאתים וזה דוקא במב"מ דשלא במינו גם ערלה ותרומה וכ"כ בששים וע"ז קאמר אם טעם טעם רע מותר אף מב"מ ואם אין שם עכו"ם משערין בששים או במאה ובמאתים דכיון דשיעורו במאתים יש לומר שכבר נפסק הפגם אין זה הכרח דודאי בדברים שפגומים בעצמותם את התבשיל כמו קדירה שאינה בת יומא וכדומה אינו אוסר כלל אבל בדברים שאינם פוגמים רק דמ"מ יכול להיות שטועם טעם רע ע"י דבר אחר שקדירה זו חסרה מלח וכדומה אז בודאי דוקא אם טועם טעם לפגם אבל אם אינו טועם צריך לשער ע"כ בשיעורין שנאמרו בהאיסור שנתערב ועיין בלחם משנה שכתב דרמז הרמב"ם בדבריו אע"ג דאינו פוגם בעצמותו רק דנפגם מחמת דבר אחר נמי מותר דהא בב"ח או בשקצים ורמשים דודאי אינם פוגמים ואפ"ה כתב הרמב"ם דאם טועם טעם רע מותר וע"כ דדבר אחר גרם לקדירה שנפגמה אבל אם האיסור בעצמותו נוטל"פ אפילו באין מרגיש הטעם יש להתיר.

והנה הרמב"ם נקט יין נסך או יין ערלה וכ"כ שנפלו לדבש וקאמר אח"כ והוא שלא יהיה סופו להשביח דפגום ולבסוף השביח אסור ובזה נחלקו הש"ך ופר"ח דהש"ך סובר דוקא אם השביח כבר אוסר הרמב"ם אבל לא אם סופו להשביח ועדיין עומד בפגמו דהא

גריסין רותחין נמי סופו להשביח ואפי"ה מותר והפר"ח האריך לחלוק עליו דאף בפגמו אסור כיון דסופו להשביח ולא דמי לחסרה מלח חסרה תבלין דהתם מחוסר מעשה ליתן מלח משא"כ אם משביח ממילא ומדברי הרמב"ם אלו יש להביא ראיה לש"ך דהא הרמב"ם בפירוש המשניות על מתניתין יי"נ שנפל ע"ג ענבים כתב ד' חלוקים והחילוק הרביעי שמפסידו לפי שעה וברוב הימים משביחו כגון עירוב הדבש ביין שהוא מקלקלו מיד ולבסוף יתחזק עליו האויר וכח היין וכו' מוכח דיין בדבש הוי פגם ולבסוף לשבח וא"כ למה אם טועם העכו"ם טעם רע ופגם יהיה מותר בדבש ויין ערלה וכ"כ כיון דסופו להשביח ולדברי פר"ח אפילו בפגמו נמי אסור וע"כ מוכח כהש"ך דבפגמו מותר רק אם כבר השביח אסור וזה שהתנה הרמב"ם דלא יהיה סופו להשביח דלא ימתין עד שישביח לבסוף והשתא דאתית להכי ממילא נדחה ג"כ הכרח שלו די"ל דרמב"ם איירי בדברים שסופן להשביח ואם אין לטועמו ויש לחוש שכבר השביח צריך מאה או מאתים.

בכל זאת לא נחה ולא שקטה דעתי בדברי הרמב"ם לומר דהרמב"ם קאי על מב"מ דהא התחיל ופתח במין בשאינו מינו וע"ז מסיים דאם אין עכו"ם משערין במאה או במאתים ולא מצאתי מי שהרגיש בדברי הרמב"ם וצ"ע.

ועל דברי הפלתי סי' צ"ב אות י' שיצא לחדש דאף אי נטל"פ אסור מ"מ לא הוי מב"מ דאין טעמו שוה למינו והוי כמין בשאנ"מ ותמהתי מדברי ש"ס פסחים דף ל' דמקשה וליעבד בהו שלא במינו גזירה דלמא אתי למיעבד בהו במינו והא בנטל"פ אינו מינו הוי ויש ליישב דברי פלתי לפ"מ שהקש' תוס' דהא אין מבטלין איסור לכתחילה ומאי מקשה וליעבד שלא במינן ותירצו דהוי תרתי לטיבותא משהו וגם נטל"פ דמותר בדיעבד וא"כ עיקר הקושי' משום דהוי משהו ובטל משום הכי לא גזרינן בת יומא אטו שאינה בת יומא אבל במינו דלא בטל משהו שפיר יש לחוש אטו אינה בת יומא ולא הוי לפגם ומצד הדין לא בטל דהוי לשבח ומה שהקשית למה גזרינן אינו מינו אטו מינו דהא אי נטל"פ מותר גם במב"מ לא אסור רק מדרבנן הוי כמו גזירה לגזירה לא קשה לפי מה שכבר כתב תוס' שם אע"ג דרב לא גזר אינו מינו אטו מינו זה דוקא משום דלא שכיח שיתערב חמץ משא"כ בקדירה אם מבשל בו קרוב ושכיח ובודאי שיבשל ג"כ מינו וגם אינה בת יומא אטו בת יומא הוי גזירה קרובה וכולה חדא גזירה דהא אפילו באיסור דרבנן אסור לבשל בקדירה שאינה בת יומא ועיין בנוב"י תנינא סי' נ"א שכבר עמד בזה וכתב דע"כ דחדא גזירה הוא עשעו חכמים כל הכלים כאלו הן ב"י ושפיר מתרץ דלמא אתי למיעבד במינן דעשאו וגזרו חכמים בחדא גזירה כיון דקרוב הדבר שישתמשו ועיין.

אלא דצ"ע מסוגיא זו על דברי הרשב"א בחולין בסוגיא דזרוע בשילה בד"ה אמר אביי לא נצרכה וכו' שחקר אי לר"י גם בבלוע אמרינן מב"מ לא בטל כיון דילפינן מדם הפר ומדם השעיר א"כ י"ל רק בממשו של איסור ולא בטעמן ועיין בנוב"י תנינא סי' ל"ד שמסופק מעצמו בזה ולא ראה במחכ"ת דברי הרשב"א לפי שעה דהא מפורש כאן דקאמר גזירה דלמא אתי למיעבד במינו דאפילו בבלע בקדירה נמי אמרינן לרב מב"מ לא בטל וכ"ש ברוטב או בפליטת חלב שרצה הרשב"א להוכיח שם דלא אמרינן כה"ג מב"מ לא בטל ובאותו תשובה חקר ג"כ השואל אי במב"מ אמרינן טע"כ דאורייתא אפילו אי באינו מינו הוי דרבנן וגם ע"ז כבר עמד הרשב"א בחולין שם בסוף ד"ה אמר רבא לא נצרכה אלא לטע"כ יע"ש אלא שגוף דברי הרשב"א צ"ע ולימוד וכבר הארכתי בכ"ז בתשובה אחרת ואכ"מ להאריך בפרט כי אין הזמן מספיק ולא כתבתי רק למלאות בקשתך והנני חותם בברכה מרובה וד' ירום רישך וקרנך בכבוד פרעסבורג יום א' בשלח תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מג

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג עדני העצם המפואר כש"ת מו"ה משה ליב כהן נ"י רב"ד דק"ק ניקלשבורג יע"א:

אחדש"ה את מכתבו קבלתי עם איזה הערות בסוגיא דריחא מלתא אשר בתוך דברינו ימצא תשובה לדבריו ותירוצים על תמיהותיו ופתח דברינו יאירו לבאר ולפרש דברי הרי"ף שכתב ועוד כד דייקת במלתיה דרב משכחת דשייך באידך מימרא דרב דאמר כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נ"נ דס"ל מב"מ לא בטל וכבר הקשו עליו הראשונים דא"כ מאי קאמר דרב כר"מ דסבר בפת חמה אסור דהא הוי מבשא"מ ועוד אמאי לא קאמר דרב ככ"ע ור"י דמתיר הוא דוקא במבא"מ משא"כ בדינו דרב משום מב"מ גם ר"י מודה ולא צריך להביא הא דר"ל כלל.

ונ"ל בהקדם כאשר ניישב ג"כ מש"כ עוד הרי"ף דלוי שצלאו קאמר דוקא דיעבד ולא לכתחילה וממילא ליכא ראייה מהא דרב כהנא דאסר לאכול הפת עם כותח וכן מהא דרבא מפרזקי' דשאני התם דלכתחילה דא"כ מאי מקשה על לוי מהא דאין צולין שני פסחים כיון דברייתא לכתחילה מיירי גם לוי מודה דאסור וגם ללוי קשה מאי אריא גדי וטלה כיון דלכתחילה גם לדידיה אסור והוי ג"כ תיובתא מאי רבותא ונ"ל לפמ"ש הב"ח דאע"ג דרב נקט דוקא בשר שמן מ"מ בכחוש לכתחילה עכ"פ אסור וש"ך וט"ז חולק ע"ז וי"ל דמשו"ה אסור אף בכחוש דליכא ריח כמו שמן מ"מ גזרו אטו שמן דאם יתירו כחוש קרוב להתיר ג"כ שמן ועל טעם הצל"ח משום דאין מבטלין איסור לכתחילה יש

לפקפק לפמ"ש הרשב"א דקדירה שדרכה לשמש בשפועה ליכא ביטול איסור לכתחילה וכיון דריח רק משהו ולא יכול לבא לידי איסור לל גם משום אין מבטלין איסור ליכא אלא שגזרו אטו שמן וללוי יש לומר דוקא בשמן אסור לכתחילה כיון דעכ"פ איכא ריח ומרגישין הריח אע"ג דלאו מלתא מ"מ דומה לאוכל איסור משא"כ בכחוש לא גזרו כיון דבשמן ג"כ רק לכתחילה אסור והרי"ף לא כתב דלוי מודה דאסור לכתחילה רק בשמן אבל לא בכחוש ושפיר כתב דליכא ראייה מהא דרב כהנא ורבא מפרזקי' וא"כ גם מברייתא שפיר קמקשה דהא בברייתא סתמא תנן אין צולין שני פסחים ואפילו כחוש במשמע מדלא נקט שמן וא"כ לרב ניחא אבל ללוי קשיא דהא בכחוש מותר לכתחילה דליכא למגזר כלל לדידיה ובזה א"ש הא דמסיים וקשיא ללוי דהא פשיטא כיון דקאמר מאי לאו תערובות טעמים בודאי הקושי' ללוי אלא דהש"ס רצה לדייק דלכאורה גם לרב קשה כיון דרב אפילו בדיעבד אסור א"כ אמאי באמת נקט בברייתא דוקא לכתחילה ולא תני דאם צלאו שני פסחים דאסור כיון דאפילו בדיעבד נמי אסור וקשה ג"כ לכאורה לרב אלא לפמ"ש א"ש דלרב י"ל דמשו"ה נקט לכתחילה משום שניהם כחושים אבל בשמנים באמת אפילו בדיעבד ומשו"ה דייק וקשיא ללוי דדוקא ללוי קשיא כיון דתנן סתמא משמע אפילו בכחושין א"כ ללוי אפילו לכתחילה מותר וא"ש.

ובזה א"ש נמי הא דיש להקשות בין לפ"מ דרצה לומר מפני תערובות גופים וכן מתרץ לאמת בחסורא מחסרי לרב דרישא משום תערובות טעמים ובשני קדירות משום תערובות גופין א"כ אמאי נקט הברייתא דוקא הדין בשני פסחים ומ"ש שני פסחים מכל שאר איסורים ומזה ראיה נגד הט"ז שכתב בסי' קי"ח הא דאוסר הרמ"א אפילו בשני קדירות היינו משום איחלופי והעלה כן מדברי המרדכי והש"ך כתב משום חשש נצוצות דנתזין ומשו"ה יש לזהור אבל לא משום איחלופי לאסור לכתחילה ועיין בחות דעת סי' ק"ח שחולק על הט"ז ופירש דברי המרדכי דלא כט"ז ומחלק בין שני פסחים כיון דשניהם היתרא לא מיזדהר אינשי משא"כ באיסור והיתר ובאמת מדנקט שני פסחים דוקא מוכח כחילוק של חות דעת ולפמ"ש גם משום תערובות טעמים א"ש כיון דהברייתא בשניהם כתושים מיירי ואז דוקא לכתחילה אסור והנה הרשב"א רצה לתרץ בשם הראב"ד דברי הרי"ף דמשו"ה מקשה מאין צולין משום דשניהם היתר לא גזרו לכתחילה משא"כ באיסור והיתר ובאמת צריך הסבר מאי שנא איסור אכילת פסח שלא למנוין משאר איסור אבל מ"מ רבותא איכא באמת דאפילו בשני פסחים דשניהם היתר נמי אסור לכתחילה בשניהם כחושין וא"ש דנקט בשני פסחים דוקא ועיין.

ובזה מיושב נמי הא דהקשו הראשונים לרי"ף מהא דרבא דמתיר בבת תיהא אפילו לכתחילה לפמ"ש תוס' דהוי כחוש א"כ אפילו לכתחילה מותר ואביי אוסר לכתחילה וממילא מוכח דסבר כרב דבדבר שמן ריחא מלתא אפילו בדיעבד והא דמקשה רבא מהא דכמון אע"ג דהוי נמי כחוש וי"ל דאביי באמת מודה דדיעבד מותר ורק לכתחילה אסור כמו שתני במתניתין תנור שהסיקו בכמון של תרומה וגם לרבא לא ניחא דהא לדידיה עכ"פ בכחוש לכתחילה מותר ולמה תני בכמון רק בדיעבד ועיין בפר"ח שהוכיח ממתניתין זאת כשיטת רש"י ורי"ף דלכתחילה אסור אבל לפ"מ שכתבתי דבכחוש גם הרי"ף מודה א"כ קשה גם על רבא ומזה יש להביא ראייה לדברי האו"ה שכתב דבדבר חריף אפילו בתנור גדול נמי אסור דאף דריחא לאו מלתא מ"מ בדבר חריף אסור מדמשני אביי שאני התם מקלי קלי איסורא ותמהו הפר"ח ובפלתי דהא אביי סבר ריחא מלתא אפילו בלא דבר חריף והוצרך לשנות מקלי קלי איסורא ולפי דברינו א"ש דהא באמת כחוש הוי אלא כיון דדבר חריף הוי כמו שמן ומשו"ה הוצרך לשנות מקלי קלי אבל אי גם דבר חריף לא חמור יותר משאר ריח לא הוצרך לשנות משום מקלי קלא כיון דכחוש הוי ומשו"ה ג"כ לרבא אסור לכתחילה כיון דהוי דבר חריף והוי בדבר כחוש כמו שמן ומשו"ה אסור לכתחילה אלא דא"כ הדרה קושי' התוס' דלא מקשה ג"כ בסוגיא דפסחים על רב וצ"ע.

אלא דעדיין יש להקשות למ"ש דטעמא דרב דוקא משום מב"מ א"כ צ"ל דבשמן דוקא הוי משהו משא"כ בכחוש אפילו משהו לא הוי ומ"מ י"ל דגזרו בכחוש מב"מ אטו שמן מב"מ דאפילו בדיעבד אסור אבל בכחוש מבא"מ בודאי אין לאסור כיון דאפילו בשמן נמי לא הוי רק משהו ובדיעבד מותר וכן לרבנן דסברו מב"מ בטל אפילו מב"מ בכחוש אין לאסור א"כ קשה מהא דמקשה מאי שנא גדי וגדי וגדי וטלה משמע רק דליכא רבותא אבל ניחא דאסור לרב דהא כיון דברייתא אפילו בשניהן כחושין למה יאסר כלל בגדי וטלה בכחושין וגם למה לא משני באמת בגדי וטלה מפני תערובות גופין אפילו בלא שני קדרות ולא צריך לחסורי מחסרי כלל ויש ליישב קצת לפי דברי או"ה דוקא בשלימים הוי גדי וטלה מבא"מ משא"כ בחתיכות כיון דהכל נקרא חתיכות אפילו גדי וטלה הוי מב"מ א"כ כיון דגם בגדי וטלה משכחת מב"מ לא חילקו לכתחילה בין שלימות לחתיכות או דאזיל לאביי דאזיל בתר טעמא וגדי וטלה שוה בטעמא עיין בפרמ"ג בפתיחה להלכות תערובות ודוחק.

ע"כ נ"ל לומר בדברי הרי"ף הא דקאמר כד דייקת ומכח זה פסק דלא כרב היינו דוקא בדינו של רב ממש דקאמר אפילו באיסור כחוש והיתר שמן נמי אסור משום דמפטמי

אהדדי היינו דהיתר השמן נאסור מאיסור הכחוש ונעשה נבילה ואח"כ אוסר ההיתר השמן מה שנשאר וזה סבר הרי"ף הוא מטעם חתיכה עצמה נ"נ ולא משום דהיתר השמן מולך האיסור כחוש עמו דזה מוכרחים אנו לומר אי אמרינן אין הנאסר יכול לאסור עיין בש"ך וט"ז אבל לשיטת הר"ן דלא אמרינן אין הנאסר י"ל כפשוטו דהיתר השמן נאסר מהאיסור ואוסר אח"כ עיין בח"ס בחידושיו לחלק הששי והרי"ף לא נקט הא דרב כיון שנתן טעם בחתיכה וכתב הר"ן משום דלית ליה נמי דין חתיכה נ"נ וכן כתב בסוגיא דטפת חלב דהרי"ף סובר כשיטת הראב"ד דלא אמרינן כן רק דוקא לענין מב"מ דיאסור אח"כ משום מב"מ אבל בשאינו מינו או למ"ד מב"מ בטל לא אמרינן דנ"נ ויאסור אח"כ ומה"ט הביא הרי"ף דוקא הא דינו דרב ולא הא דרב ושמואל בע"ז דאמרו כל איסורין שבתורה מב"מ לא בטיל משום דמהא דרב מוכח דחתיכה עצמה נ"נ לא אמרינן רק דלא יתבטל אח"כ משום מב"מ כמבואר בר"ן וכיון דאנן פסקינן מב"מ בטל וממילא לא אמרינן נמי דנעשה נבילה ולית הלכתא כרב נמי בהא דינו בבשר שחוטה שמן ונבילה כחושה אבל באמת לא סבר הרי"ף דרק משהו הוי כאשר פירש הר"ן דברי הרי"ף רק עיקר כונתו משום דלא אמרינן נ"נ אבל מ"מ טעם גמור הוי וממילא באינו מינו או בנבילה שמינה דלא צריכין לומר נ"נ בלא"ה נאסר משום דריחא מלתא ושפיר הביא פלוגתא דר"מ ור"י מפת חמה ורב סבר כר"מ ואוסר אפילו בא"מ משום דריחא מלתא כיון דלא צריכין לטעמא דנ"נ בפת חמה ועיין בשעה"מ בפ' י"א מה' מ"א שתירץ ג"כ באופן זה לפי דרכו את דברי הרי"ף דכונת הרי"ף בהא דכד דייקת כלפי סברת החולקים דפסקו ג"כ כמימרא דרב מהא דר"ל דכ"ע מודה בפת חמה וחביות פתוחה וכן מהא דרב כהנא ושאר הראיות וע"ז השיב הרי"ף אף לפי סברת החולקים מ"מ דינו של רב דחוי מעיקרא הוא משום דשייך רק באידך מימרא רק שהקשה שם לפי דרכו דהרי"ף סבר רק משהו הוי א"כ מאי מקשה מברייתא דאין צולין דלמא אתיא כרבנן דסברו מב"מ בטל ותירץ משום דקתני גדי וטלה כשהן שלימים הוי ליה מבא"מ כמ"ש ב"י בשם האגור בסי' צ"ח דדבריו מאד תמוהים דהאגור לא כתב רק גדי וטלה אינם שווים בשמם אבל בטעמן איך אפשר לחלק בין גדי וטלה שלם לחתיכות וכיון דסברי רבנן דבטל מב"מ מה לי חתיכות או שלימות כיון דלא נרגש הטעם ולפי דברינו א"ש הכל ועיין.

אלא שבאמת מצד דוחק יש בזה לומר דהרי"ף לא קאי רק על דינו של רב לבד ולא לענין עיקר הלכתא ומודה לאחרים דעיקר הדין דריחא מלתא ע"כ נ"ל לומר בישוב דברי הרי"ף כאשר נתרץ עוד הפעם הא דהקשו ג"כ על הרי"ף דאם לוי רק בדיעבד מתיר מאי מקשה מהא דאין צולין דהא הברייתא לכתחילה קאמר דאין צולין ונ"ל לומר כאשר

נאמר טעם הא דלוי אוסר לכתחילה אי אמרינן ריחא לאו מלתא היינו לפי דעת האחרים שכתבו הא דר"ל הלכתא הוא וכ"ע מודה דבפת חמה וחביות פתוחה אסור וזה הריח החזק לכ"ע אסור וכמ"ש תוס' וראש בע"ז ורק פליגו בפת חמה וחביות סתומה או בפת צונן וחביות פתוחה ופליגו רב ולוי אי הא דבשר שחוטה דומה לפת חמה או לאו וגרסו הא לדידי וכיון דמסתבר דדינו של רב דומה לפת חמה וחביות פתוחה ומשו"ה סברו ופסקו האחרים כרב וא"כ כיון דלאחרים גם לוי מודה דיש ריח החזק ביותר דאסור כמו פת חמה וחביות פתוחה ומשו"ה שפיר יש סברה לומר דאף בריח שאינו חזק כ"כ מ"מ אסרו כיון דבאמת בריח חזק גם לוי סבר ריחא מלתא משא"כ אם לא משכחת ריח דאסור כלל מנ"ל לאסור (בפת חמה וחביות פתוחה) לכתחילה כיון דלאו מלתא הוא וא"כ דוקא לפי האמת דהביא הא דר"ל דכ"ע מודה בפת חמה וחביות פתוחה שפיר י"ל דגם לוי סבר דלכתחילה אסור אבל בה"א דאכתי לא אסיק אדעתי' הא דר"ל מקשה שפיר על לוי מהא דאין צולין דמנ"ל לאסור לכתחילה כיון דסבר דריחא לאו מלתא אלא שבאמת לפמש"כ תוס' בע"ז דרב ולוי פליגו אי זה דומה ג"כ לפת חמה וחביות פתוחה קשה להבין במה פליגו אי דומה או לא דהא יכולין לעמוד על הריח אי חזק הוא כ"כ כפת חמה וחביות פתוחה ומשו"ה חידש הרי"ף דגם רב מודה דמה שלמטה מפת חמה וחביות פתוחה לא הוי אז הריח רק משהו רק רב לשיטתו דסבר מב"מ במשהו ומשו"ה אוסר אפילו בריח שאינו חזק כ"כ ולוי מתיר רק בדיעבד אבל לכתחילה אוסר כיון דיש ריח חזק דאוסר אפילו בדיעבד וזה רק לפי האמת דהכל מודים בריח חזק דאסור וא"כ קשה במאי פליגו רב ולוי אי דומה לריח חזק או לא ומשו"ה יצא הרי"ף לחדש דכד דייקת תלי' דינו דרב במימרא דיליה דסבר מב"מ לא בטל אבל קודם דאסיק הא דר"ל דאין לנו היכרח לזה שוב אמרינן דפליגו כפשוטו אי ריחא מלתא או לא אי הוי כטעם גמור ושפיר קאמר רב כר"מ ולא קשה נמי דלמה דחק לומר להא דר"ל דרב ככ"ע דבלא"ה יכול לומר דרב ככ"ע ובמב"מ גם לר"י אסור דבלא הא דר"ל לא הוי אמרינן דטעמא דרב משום מב"מ רק דפליגו אי ריח הוי כטעם גמור או לא ורק מהא דר"ל מוכרח זה לומר לרב דלא פליגו במציאות והכי מתפרשין דברי הרי"ף מתחילה הביא האחרים דסברי הלכתא כרב משום הא דר"ל וכיון דמסתבר הא דרב דדומה לפת חמה וחביות פתוחה משו"ה הלכתא נמי כרב ועוד הביאו הא דרב כהנא ורבא מפרזקי' דמוכח דסברו דריח כזה דומה לפת חמה וחביות פתוחה וע"ז שפיר השיב הרי"ף די"ל דנטמא דרב לא משום דדמי לפת חמה אלא משום דהוי מב"מ אבל לעולם דגם רב מודה דהוי למטה מריח פת חמה וחביות פתוחה וכתב ועוד אפילו סבר רב דדומה מ"מ לא מוכח מרב כהנא ורבא

מפרזקי' דסברו דדומה לפת חמה וחביות פתוחה דהא אי אמרינן דכ"ע מודה להא דר"ל ממילא י"ל הא דקאמר לוי שצולין דיעבד קאמר ולא לכתחילה וממילא משום הכי אף מהא דרב כהנא לא מוכח כיון דלמיכל בכותח הוי לכתחילה וגם לוי מודה דאסור אע"ג דלא הוי כריח חזק דפת חמה וחביות פתוחה מ"מ לכתחילה אסור ולא מלשון שצולין לחוד דייק הרי"ף דע"כ לוי לכתחילה אוסר דהא י"ל ג"כ דנקט משום רב דאיירי בדיעבד כמ"ש מהרש"א אלא שכונתו כיון דלוי רק צולין קאמר י"ל דאינו מתיר רק בדיעבד וממילא לא מוכח מרב כהנא דלא כלוי רק לכתחילה אסור משום ריח חזק ודברי הרי"ף מזוקקים בעה"י.

אלא עדיין לא מתורץ הקושיא על הרי"ף מהא דירושלמי דמשמע דלוי מתיר אף לכתחילה דקאמר מהו לצלות שני שפודין אחד של שחוטה ואחד של נבילה ר"י בשם רב אסור ושמואל בשם לוי מותר הרי מפורש דלוי מתיר אפילו לכתחילה ונ"ל דבלא"ה יש לדייק דקאמר ר"י בשם רב אסור משמע דוקא לכתחילה ולא דיעבד ועיין בפר"ח שכתב דע"כ צ"ל הא אסור דקאמר רב אפילו בדיעבד קאמר ולפמ"ש לעיל די"ל לרב דאוסר בשמן אפילו בדיעבד א"כ. יש לגזור כחוש אטו שמן עכ"פ לכתחילה י"ל דהאיבעי הוי מסתמא בשניהם כחושים מדלא נקט מפורש שמן כמו שאמר רב וע"כ בכחוש ומשו"ה מסופק אי בכחוש אפילו לכתחילה מותר וע"ז קאמר רב דאסור לכתחילה משום גזירה כחוש אטו שמן אבל לוי התיר היינו בכחושין דוקא וע"ז הקשה הירושלמי מהא דתנן אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובות טעמא מפני התערובות אבל הא שלא מפני התערובות לא ועיין במפרש שכתב דקושי' הירושלמי מהא דנקט בסיפא אפילו גדי וטלה כקושית הש"ס וכמה גדול הדוחק לומר דכונת הירושלמי על הסיפא שלא הביא כלל בירושלמי ולפי דברינו י"ל לפ"מ שכבר כתב הרמב"ן לתרץ הקושיא על הרי"ף דלוי מודה לכתחילה אסור א"כ מאי מקשה מאין צולין שני פסחים ותירץ הרמב"ן דלישנא דתערובות משמע דיש בו תערובות ממש שנתערב ולא משום חשש לבד וע"ז משני מפני תערובות גופין וא"ש לישנא מפני התערובות ולפ"ז א"ש קושית הירושלמי דהא כיון דהכל על לכתחילה קאי ע"כ הא דאין צולין בשניהם כחושים וזה מטעם גזירה וחשש אטו שמן א"כ לא א"ש נכון לישנ' תערובות ואי הא דאין צולין שני פסחים בשמינים אפילו בדיעבד יאסר לרב וע"כ בשניהם כחושים א"כ בנבילה ושחוטה דליכא תערובות גופין כמ"ש בשם חו"ד שפיר מדייק מאי ארי' מפני תערובות הא שלא מפני תערובות לא היינו היכא דליכא חשש תערובת רק מפני גזירה בעלמא כחוש אטו שמן לא וקשי' לרב דאוסר אפילו בבשר שחוטה ונבילה כנ"ל ליישב ע"נ דברי הירושלמי ע"פ תירץ

הרמב"ן על דברי הרי"ף והש"ס דילן דניחא לרב י"ל דסבר דנקט מפני התערובות משום דבשמנים נמי איירי ונקט לכתחילה בשביל כחושים ולא בכחושים לבד איירי ועיין.

ובאופן אחר נ"ל לתרץ דברי הרי"ף מקושי' הראשונים דהנה בפ"ג סוף הל' דם כתב דריחא לאו מלתא קרא מסייע מדאוסר משרת משמע דוקא טעם ומנ"ל ג"כ ריח ועיין בח"ס בחידושיו שמפרש לא שבא להכריע מכח זה כלוי אלא דגם רב מודה דאסור רק מדרבנן מדאיצטרך משרת ממילא לא מוכח רק טעם גמור אבל לא ריח ורק מדרבנן אסור וממילא אזלינן להקל לפסוק כלוי והנה בתוס' חולין צ"ט ע"ב בד"ה שאני ציר דזיע בעלמא הוא כתבו דלא הוי רק מדרבנן ומשו"ה גם מב"מ בטל דבדרבנן לא אמרינן מב"מ לא בטיל וכן כתב הרשב"א שם וא"כ לכאורה אי כל הריח לא אסור רק מדרבנן לא שייך כלל לומר דטעמא דרב משום מב"מ דהא בדרבנן לא אמרינן כן ונ"ל דהנה בח"ס יו"ד סי' פ"ה האריך ליישב דברי הרשב"א שהוכיח מהא דרבא דקאמר מב"מ דליכא למיקם אטעמא בסמ"ך דסבר רבא מב"מ בטל דהא גרס כגון שומן הגיד דלא הוי רק דרבנן ולא מוכח לדבריו דסבר כתוס' דבדרבנן מב"מ בטל ומתרץ שם בטוב טעם די"ל הא דחידש תוס' דלא אמרינן בדרבנן מב"מ לא בטל זה דוקא לאביי דשמעתין אזלי לאביי דיתיב ר"ד קמי' דאביי וכבר הקשו תוס' דלימא משום סליק ולאביי לא קשה דהא לית ליה סליק וע"כ מוכרחים לתרץ דשאני ציר דזיע בעלמא והוכיח הרשב"א כתוס' דבאיסור דרבנן לא אמרינן מב"מ לא בטל אבל לרבא דאית ליה סליק אמרינן אפילו בדרבנן לא בטל כדמוכח מיבמות פ"ב ע"א וא"כ שפיר י"ל דהרי"ף סבר ג"כ להלכתא לרבא דלא מוכרחים אנו לתרץ שאני ציר רק די"ל סליק וממילא אמרינן שפיר דבדרבנן נמי מב"מ לא בטל וי"ל ג"כ טעמא דרב לרבא משום מב"מ הוא אע"ג דריח לא אסור אלא מדרבנן לכ"ע אבל לאביי דסבר בדרבנן בטל א"א דטעמא דרב משום מב"מ וע"כ דסבר דטעם ממש הוי וא"כ י"ל ר' ירמיה דנדחק בברייתא ולא משני מתניתין כרבנן דסברו מב"מ בטל משום דסבר כאביי דבדרבנן מב"מ בטל וע"ז סובב כל הסוגיא כתנאי היינו לר' ירמיה ולאביי דסברו בדרבנן מב"מ בטל וע"כ אפילו שלא במינו נמי אוסר רב ושפיר קאמר לרב מי נימא תנאי והוצרך לתרץ כדר"ל אבל לרבא שפיר י"ל דטעמא משום מב"מ ולא צריכין לדר"ל רק טעמא דרב משום מב"מ ואפילו ר"י מודה לדינו של רב וממילא לדידן לית הלכתא כרב וא"ש ע"נ דברי הרי"ף ועיין.

ועוד אני אומר לפרש דברי הרי"ף דהנה הרשב"א בחולין בסוגיא דזרוע בשלה הקשה דאי אמרינן כשיטת רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא א"כ האיך קאמר רב כיון שנתן טעם בחתיכה אוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה דהא טעם כעיקר לאו דאורייתא

ותירץ דאפילו אי בא"מ אמרינן לאו דאורייתא מ"מ במב"מ הוי דאורייתא דהא לא תלי' בטעמ' כלל דהא גזה"כ הוא דלא בטל אף דאינו ראוי לנתינת טעם כלל וכיון דלאו בטעמא תליא אין חילוק בין טעמא לממשו ובחידושי הסברתי יותר דברי הרשב"א וא"כ י"ל כן נמי לענין ריחא אע"ג דגרע מטעמא כמו דטעם נמי לא הוי כממשו למ"ד טכ"ע לאו דאורייתא ואפי"ה במב"מ אסור משום דלא תליא בטעם כלל א"כ גם לענין ריחא י"ל כן וא"ש הא דהביא הרי"ף דוקא הא דרב דלעיל ולא מהא דע"ז דסבר רב כל איסורין שבתורה מב"מ במשהו משום דהתם לא מוכח רק בעין אבל לא טעם אבל מהא דינו של רב מוכח דאפי' בטעם אוסר מצד מב"מ ואע"ג דטעם כעיקר לאו דאורייתא וע"כ כיון דלא תליא בטעם לענין מב"מ לא בטל משו"ה י"ל נמי אע"ג דריחא לאו מלתא מ"מ לענין מב"מ לא בטל דלא צריך להיות כממשו כלל ועפ"ז יש ליישב עוד הפעם קושי' הראשונים מהא דאמר לימא רב כתנאי דהנה דינו של הרשב"א מוכח אי אמרינן טע"כ לאו דאורייתא אבל אי טע"כ דאורייתא לא צריכין לחלק בין מב"מ למבא"מ ועיין בר"ן חולין דלית ליה כסברת הרשב"א ולפ"ז לאביי דסבר טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא ויליף מבב"ח א"ש דרב בלא"ה דהא בכל התורה טע"כ דאורייתא וממילא לאביי ליכא הכרח למימר טעמא דרב ריחא מלתא דוקא במב"מ דהא לאביי אי לאו מלתא וגרע מטעם גם לענין מב"מ אמרינן כן.

אלא דגוף דברי הרשב"א שהוכיח מהא דרב דסבר דאוסרת כל החתיכות משום מב"מ דע"כ צ"ל דלענין מב"מ אמרינן טע"כ דאורייתא צ"ע דהא י"ל כיון דאסרו מדרבנן טע"כ וכמו שאוסר בא"מ גם מב"מ אוסר וע"כ צ"ל דרשב"א לשיטתו דסבר כתוס' דבדרבנן לא אמרינן מב"מ לא בטל ושפיר הוכיח הרשב"א דלענין מב"מ ע"כ טעם כעיקר דאוריית' אלא דלפ"ז לפמ"ש לעיל דזה דוקא מוכרח לאביי אבל לא לרבא א"כ לרבא לא מוכח דברי הרשב"א לומר דבמב"מ אמרינן לכ"ע טע"כ דאורייתא אבל מ"מ י"ל דרשב"א הוכיח לאביי דמתרץ ג"כ דברי רב אבל לפי מה שהעלתי דלאביי דסבר טע"כ דאורייתא ג"כ לא מוכח א"כ אין החידוש של הרשב"א מוכרח לא לאביי ולא לרבא ויש להאריך ע"ד פלפול ותן לחכם ועיין.

והנה עוד הקשה הרמב"ן קושי' חזקה על הרי"ף מהא דצנון שחתכו בסכין דמותר וקאמר האי אפשר למטעמי' והא לרי"ף לא בטל משום דשיל"מ כמו פת שאפאו עם הצלי וזה שנים כתבתי על הגליון הרמב"ן לפ"מ שהביא הב"י סי' צ"ו לשון ת"ה הקצר כיון שאין טעם בשר נרגש בידוע שלא בלע כלום משמע מדבריו דאי לית ביה טעם אפילו משהו לא בלע מדלא קאמר שנתבטל במיעוטו ועיין בנוב"י או"ח סי' ע"ב מה"ת שרצה להוכיח

מדברי הרשב"א אלו דסבר היתר בהיתר לא בטל מדהוצרך לומר בידוע שלא בלע כלום וממילא דלא קשה נמי על הרי"ף ואסתגר בזה והנני ידידו חותם בברכה פה פ"ב י"א ניסן תרמ"ג לפ"ק. ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מד

שלום לכבוד הרב המאוה"ג בע"פ ז"ר יפ"ת כש"ת מוה כלב פייבל וועזעל נ"י רב בק"ק טארדא יע"א.

ראיתי מכתבו ואודות בקשתו אעשה בל"נ לדבר עם הידוע ובשולי מכתבו הציע לפני תמיהתו על הרמב"ם בה' מ"א פי"ד הל' י' וי"א דמשמעות דבריו דבב"ח שהבאיש או הסריח חייבין עליו אף דהוי לפגם ואינו ראוי לגר וכמ"ש הפלתי סי' פ"ז ס"ק ט"ו והרי רב ע"כ אזיל בתר בטל דאמר דף ק' בחולין כיון שנתן טעם בחתיכה חענ"נ ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה וכתבו תוס' במנחות כ"ב ע"ב בד"ה ור"י דזה דלא כרב חסדא דאזיל בתר מבטל וא"כ האיך קאמר בחולין בסוגיא דט"ח ק"ח כיון שנתן טעם בחתיכ' אוסרת כולן מפני שהן מב"מ דהא בב"ח א"א לבטל להיות כמבטל דאפילו נפגם נמי אסור אלו דבריו אמת כן הבין ג"כ הפרמ"ג בפתיחה להל' בב"ח דרמב"ם סבר דבב"ח פגם בעין אסור בהסריח לאחר שכבר נעשה בב"ח יע"ש ולפי הבנת דמעלתו דהרמב"ם סבר דגם לענין איסור אזלינן בתר בטל או מבטל אי מקרי מב"מ או אינו מינו כדמשמע מתוס' גם כן יש לישב דברי הרמב"ם דבודאי אי נסרחה כ"כ עד שנפסל מאכילת כלב ונעשה עפרא ממש אז גם בב"ח מותר וכן לר"מ בכל איסורים אע"ג דסבר דנטל"פ אסור מ"מ באינו ראוי לגר דוקא אבל לכלב מותר דהא אף לטומאה דסבר ר"י בין טומאה קלה וחמורה מטמאה באינו ראוי לגר דלא כבר פדא מ"מ עד לכלב מותר וא"כ אפשר גם לבב"ח להיות כמבטל בנסרחה לגמרי והנה רש"י מנחות כ"ג בד"ה פרחה טומאה כתב דכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואמרינן בבכורות הראוי לגר קרוי נבילה משמע דרש"י סבר דלא אמרינן דאפשר לבטל להיות כמבטל רק בנסרחה עד לגר אבל אם לא היה פרחה הטומאה עד לכלב לא מקרי אפשר לבטל כמבטל דנעש' עפרא וכן כתב תוס' דלא שייך בתר בטל במשקין כיון דלכי מסרחא אין שם משקה עליהן וכן הוא בנבילה שאין ראוי לכלב אין שם נבילה עוד עליהן כלל אף לענין טומאה ותדע דאל"כ אמאי הוצרך רש"י לפרש כבר פדא דסבר עד ראוי לגר ודלא כר"י דהלכתא כותיה לפמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' אבות הטומאה וע"כ משום דרש"י סבר כתוס' וגם אינו ראוי לכלב דומה למשקין ולא שייך בתר בטל אלא דעדיין קשה דהא גם לבר פדא גם כן טומאה חמורה עד לגר וטומאה קלה עד לכלב וכיון דפלוגתא דרב חסדא ורב חנינא הוא בטומאת מגע

דוקא ולא במשא כמ"ש ר"י ברבי חנינא בבכורות כ"ג וכן פסק הרמב"ם ג"כ שם וכיון דבמשא לכ"ע מטמא אף באינו מינו ורק פליגו במגע וא"כ בטומאה קלה אף לבר פדא הוא עד לכלב והאיך דרש רש"י דראוי לגר ולשיט' תוס' בבכורות בד"ה בטומאה קלה שכתבו דטומאת נבילות היינו טומאה חמורה וטומאה קלה היינו אוכלין א"ש אבל רש"י דמחלק בין טומאת משא וטומאת נגיעה קשה דגם לבר פדא לא א"ש וברש"י חולין ע"א ע"א פירש ג"כ כתוס' כאן דהחילוק בין טומאת חמורה וקלה לא לענין מגע ומשא הוא רק לענין טומאת אדם ואוכלין אבל לפי פירוש של רש"י כאן קשה וצ"ל דסבר רש"י דר"ח ור"ח סברו דאין חילוק בין קלה וחמורה וכמו שסבר ר"י דאין חילוק עד לכלב כן צריך לומר לדידהו דליכא חילוק עד לגר בין טומאה קלה לחמורה וצ"ע וכל זה לרש"י אבל הרמב"ם דסבר ופסק כרב חסדא וכתב שם באבות טומאה הל' י"ז אבל נבילה אפשר שתטהר כשתסרח ולרמב"ם דפסק כר"י דנבילה מטמאה עד שנפסל מכלב כר"י ע"כ צ"ל דסבר דלא כתוס' דאף במשקין שנסרחים שייך בתר בטל אף דנפסדו המשקין לגמרי וכן בנבילה כיון דשייך שיתבטל האיסור והטומאה אע"ג דלאו שם אוכל עלה מ"מ אזלינן בתר בטל א"כ להרמב"ם לשיטתו לא קשה דהא גם בב"ח אפשר שתסרח לגמרי עד שנפסל לכלב ואזלינן בתר בטל לרב אף בבשר בחלב ועיין.

וכל זה כתבתי לפי הבנת הפלתי ופרמ"ג בדברי הרמב"ם אבל האמת יורה דרכו כמ"ש בחות דעת סי' ק"ג דשלא כדרך הנאתן וטעם לפגם שני ענינים הם דשלא כדרך הנאתן שעירב בו דבר מר אם התקין אח"כ המאכל שחזר והמתיק אותו עד שהוא כדרך הנאתן אז חייב עליו משא"כ בדבר שאינו ראוי לגר פרח האיסור מיניה לגמרי ונעשה כעפרא ואינו חוזר לאיסורו עוד ודוקא בטעם פגום אסור בסוף השביח משא"כ כשגוף האיסור נפגם ומשו"ה אף בב"ח לפגם מותר דלא כפלתי וכן מדויק בדברי הרמב"ם שסיים בכ"כ ובב"ח רק בדבר מר והניח חילוק דנסרח ולא כתב סתם בכ"כ ובב"ח אסור מכל זה מוכח דוקא דבר מר אבל נסרח והבאיש גם בב"ח מותר ודבריו קלורין לעינים וניכרים דברי אמת יע"ש.

ועוד כתב מע"כ לישב דברי הרמב"ם דלולי דמסתפינא היה אומר דהרמב"ם סבר דכל הסוגיא במנחות ובכורות לא נאמרה רק לענין טומאה אי אזלינן בתר מבטל או בטל אבל באיסור לא אזלינן רק בתר טעמא או שמא דלא כמשמעות תוס' ובאמת לא היה צריך מורא לעלות על ראשו לומר דבר זה דכבר קדמו הרשב"א בתשובה סי' רפ"ד וכן כתב הפר"ח בסי' צ"ח ועיין ג"כ בפלתי סי' ק"א ס"ק ו' שמישב שם דברי הרמב"ם מקושי' הראב"ד ומסיים ג"כ וזה רק בטומאה אבל לא לענין איסור ולרמב"ם מוכח ע"כ דסבר

דרק לענין טומא' איתמר ולא באיסור לפי מה שתירץ הר"י קורקוס בכ"מ שם לתרץ הרמב"ם מהשגת הראב"ד דהא אנן פסקינן דלא כר"י דמב"מ בטל וכל הפלוגתא, אזיל רק לר"י כמו דאמרינן בש"ס מנחות ותירץ כיון בביצה וכן בבכורות נאמרו דברי רב חסדא סתם וכן מחלק בבכורות בין מגע למשא ע"כ דלא דמי טומאה לשאר איסורין בזה ואע"ג דמב"מ בטל לרבנן באיסור מ"מ טומאה שאני דאף לרבנן אזלינן בתר בטל או מבטל ונעלם מכ"ת דברי הר"י קורקוס במקומו דבודאי לא היה מסתפי לומר כן דלרמב"ם רק לענין טומאה איתמר,

אלא באמת דברי הרמב"ם שם מאוד תמוהים לי לפי הבנת הכ"מ דפסק כרב חסדא דאזלינן בתר מבטל ומשו"ה לא מטמאה במגע ונבילה בטלה בשחוטה א"כ מאי האי דכתב הרמב"ם לבסוף אבל נבילה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל דהא לר"ח אדרבה משו"ה בטל הנבילה משום דאזלינן בתר מבטל וא"א לשחוטה שתעשה נבילה אבל מצד הבטל הנבילה אדרבה לא היה בטל הנבילה כאשר סבר ר"ח דאזלינן בתר בטל והאיך כתב הרמב"ם לפיכך תבטל ואין לו מובן כלל ועוד מלישנא דרמב"ם שכתב אבל אם נשא הכל נטמא שא"א לשחוטה שתחזיר נבילה וזה הטעם הוא שלא יטמא במגע אבל במשא בכל אופן מטמא ועל שלא מטמא במגע היה להרמב"ם ליתן טעם זה ולא ידעתי פתר רק לומר דהרמב"ם סבר דר"ח ור"ח לא מחלקי כלל בין מגע ומשא ואזלי לר"י ע"כ באפשר להיות כמותו גרע למ"ד בתר בטל או מבטל דהוי מב"מ אבל לפי דאמרינן דיש חילוק בין מגע ומשא כמו שסבר ר"י ברבי חנינא י"ל דחולק על הכל ונבילה בטלות בשחוטת משמע ליה בין שחוטה בנבילה או נבילה בשחוטה אלא דיש חילוק לענין מגע ומשא ואתיא כרבנן דמב"מ בטל ושאינו מינו אינו בטל ברוב רק צריך ששים אבל במגע לא החמירו כיון דאפשר לבטל להיות כמבטל עכ"פ מקרי לרבנן מב"מ ולא מטמא במגע אבל במשא אזלינן לחומר' בתר מבטל והוי אינו מינו ולהרמב"ם דוקא יבש ביבש באינו מינו צריך ס' כרשב"א בכ"מ בפט"ו מהל' מ"א י"ט ואע"ג דתוס' כתבו בבכורות דלענין טומאה לא אמרינן טע"כ ונבילה בשחוטה אף נתבשל אח"כ בטל ברוב י"ל דהרמב"ם דסבר דיבש ביבש בס' לאו משום טע"כ הוא אלא משום דפחות מששים הוי כבעין משא"כ בס' נתבטל לגמרי ועיין בש"ך סי' צ"ד סק"ה דטעמו דאו"ה דצריך ס' ביבש באינו מינו לא משום דאם יתבשל יתן טעם אלא משום דפחות מששים הוי כניכר האיסור משא"כ בששים אף דהוי אינו מינו כיון שהוא מועט ועיין במג"א סי' תצ"ח ס"ק כ"ח דסבר גם במוקצה צריך ביטול בששים ותמה עליו בבינה לעתים להל' יו"ט בפ"ב דהא לא שייך טע"כ בטלטול מוקצה ובטל ברוב ועיין בח"ס יו"ד סי' רע"ז שמישב

דברי מג"א כיון דבמשא אמרינן דמטמא משום דאיסור כמאן דאיתא דמי ומוקצה דומה למשא וזה דוקא עד ס' אבל ביותר מס' דמצינו בכיוצא בו הטעם עבר ובטל ה"נ איסורא כמאן דליתא ואפילו במשא לא מטמא יע"ש והוא קאמר דבריו לענין לח דיש ביה או לא ולדברינו בהרמב"ם אף ביבש וסבר דלענין מגע אזלינן לקולא דהוי מב"מ בין בתר בטל ובין בתר מבטל אבל לענין משא אזלינן לחומרא בין בתר בטל ומבטל ומשו"ה יהיב הרמב"ם על טומאת משא טעם דמטמא משום דא"א לשחוטה שתעשה נבילה והוי לענין טומאה מבשא"מ ולא בטל ברוב אבל נבילה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל היינו לענין מגע משו"ה תבטל כיון דאפשר להיות כשחוטה ואזלינן לענין מגע לקולא דהוי מין במינו בתר בטל ומצאתי אח"כ במרכבת המשנה מקצת מזה אבל לא ביאר כל הצורך רק רמז בעלמא יע"ש ועדיין צ"ע.

ומע"כ הביא לנו קושית פלתי סי' צ"ח דמאי פריך מאי אריא כי נתן טעם אפילו לא נתן טעם נמי לדעת הרשב"ם דאי אמרינן חנ"נ הנאסר הוי כגופו של איסור ואזלינן בתר הנאסר לענין מב"מ א"כ דלמא רב אזיל בתר מבטל וא"א לשחוטה להיות כנבילה משו"ה אמר כיון שנתן טעם בחתיכה והוי כאיסור מגופו וגם שאר חתיכות יכולים להיות כהאוסר והוי מב"מ והוכיח מזה ע"כ כדעת הר"י דהנאסר נקרא על שם האוסר ואי אזיל בתר מבטל א"א לשחוטה להיות כנבילה הבלוע וע"כ בתר בטל כמו שכתב תוס' במנחות דמוכח מכאן דאזלינן בתר בטל אלא באמת לפי מה שכתב הפלתי בסימן צ"ב דלאביי דאזיל בתר טעמא בודאי אמרינן כסברת הרשב"ם ור"ת דאזלינן בתר הנאסר דשווים בטעמא עם הרוטב משא"כ לרבא דאזיל בתר שמא י"ל שפיר דרוטב הנאסר מחמת בשר שם בשר עליה והוי מין באינו מינו א"כ רב ספרא דמקשה לאביי היה יכול לשנוי משום דרב אזיל בתר מבטל ולאביי דאזיל בתר טעמא הוי דינו כנאסר ולא צריך לשנוי דחיקא בקדם וסלקו ונ"ל לומר דע"כ מוכח דרב אזיל בתר שמא דהא רבה בר בר חנה נקט תרוייהו חתיכה של נבילה ודג טמא ועל זה קאמר כיון שנתן טעם בחתיכה והא דג טמא ודג טהור אין שווים בטעמא כמ"ש בש"ך סי' ק"ו משא"כ אי אזלינן בתר שמא י"ל כאו"ה דבחתיכות אף שור ואיל הוי מב"מ דחתיכת בשר מקרי ה"נ חתיכות דג מקרי ומוכח מרב דאזיל בתר שמא והוצרך אביי לתרץ בשקדים וסלקו משום דאזלינן בתר האוסר כשיטת הר"י דלא כרשב"ם ור"ת.

אלא דשבתי וראיתי דאדרבה דיותר קשה לאביי לפי מה שכתבתי דלאביי לכ"ע מודה דאזלינן בתר הנאסר א"כ י"ל דמה"ט אמר כיון שנתן טעם בחתיכה משום דנקט וקאי נמי רב על דג טמא ולאביי בודאי אין שווים בטעמא משו"ה קאמר כיון שנתן טעם

בחתיכה והנאסר הוא דג טהור נ"נ ואוסר שפיר שאר חתיכות דהא שווים בטעמא עם הנאסר ולתוס' דאזלינן בתר האוסר צ"ל באמת דמוכח ע"כ מרב דאזיל בתר שמא משא"כ לרשב"ם ולאביי לכ"ע מאי מקשה דלמא אזיל רב בתר טעמא משו"ה צריך ליתן טעם וצ"ל כיון דעכ"פ רב על תרוייהו קאי גם על חתיכה נבלה ועל תרוייהו אמר כיון שנתן טעם ובנבילה דשווי בטעמא עם שחוטה למה צריך ליתן טעם בחתיכה אלא דקשה קושי' הפלתי דלמא אזיל רב בתר מבטל ולשיטת הרשב"ם ולאביי בודאי אמרינן בתר הנאסר ומאי מקשה ומאז אמרתי דלאביי דאזיל בתר טעמא לא שייך לענין איסור אי אזלינן בתר מבטל או בטל כיון דהכל בטעמא תליא אפילו אי לא שווים בשמא וכל הטעמא דצריך להיות המבטל כבטל או איפכא היינו לרבא דאזלינן בתר שמא וכיון דעל זה שם נבילה לא הוי שוים בשמא כמ"ש המרדכי דנבילה ושחוטה אינו שוים בשמא ולאביי מודים תוס' דכל הפלוגתא אי בתר מבטל או בטל הוא רק לענין טומאה ולא לאיסור דתליא הכל בטעמא וא"כ לאביי לשיטתו שפיר מקשה רב ספרא מאי אריא כי נתן טעם ולרבא באמת לא קשה ואליבא דאביי קמשני כמו שמצינו בחולין דף ג' ע"ב לדבריו דאביי קאמר וליה לא ס"ל ועוד נ"ל לומר דנראה בודאי אי אמרינן חנ"נ מדאורייתא ולר"ת דלוקין מצד דנהפך היתר להיות איסור א"כ י"ל דמקרי ג"כ השחוטה נבילה כיון דמה"ת נעשה כנבילה שנאסרה ממנה ואפשר לשחוטה להיות כנבילה ומתוס' שהקשו האיך מגעילין מוכח דנ"נ מה"ת ועיין בפלתי צ"ב שכתב דלאביי דילפינן מבשר בחלב בודאי נ"נ מה"ת כמו בבשר בחלב א"כ אף אי אזלינן בתר מבטל שפיר מקשה דהא אפשר לשחוטה שתעשה נבילה כיון דנ"נ דאורייתא והתוס' דכתבו במנחות דמוכח מכאן דאזלינן בתר בטל היינו משום דסברו דחנ"נ דרבנן ומדתירץ רבא ג"כ ע"כ דאזלינן בתר בטל ע"כ שפיר מקשה הש"ס מאי אריא דנתן טעם ומוכח ג"כ דלא כרשב"ם ולא כמו דכתבתי דע"כ אמרינן כרשב"ם ולא קשה מאי מקשה הש"ס משום דסבר נ"נ מה"ת ואפשר לשחוטה להיות כבטל והא דאמר רב חסדא דלא אפשר לשחוטה שתעשה נבילה לא צריכין לומר דסבר נ"נ מדרבנן דהא לענין טומאה איתמר וא"א להיות כנבילה לטומא' והוי אינו מינו לענין טומאה משא"כ שחוטה אינו בטלה בנבילה משום דלכי מסרחת פרחה טומאה יע"ש ועוד י"ל דהוכיח תוס' דלאביי ע"כ נ"נ מה"ת לפי מה שכתבו תוס' דף צ"ט שאני ציר דזיעא בעלמא הוא משום דלא אסור מדרבנן סבר ר"י דמב"מ בטל וא"כ כיון דרב אמר כיון שנתן טעם חתיכה עצמה נ"נ צריך לומר נ"נ מה"ת דאל"ה לא היה אוסר משום מב"מ ולרב לא היה צריך רוטב ששים כנגד שתי חתיכות ואי נ"נ רק מדרבנן האיך יכול לאסור משום מינו דהא בדרבנן לא אמרינן מב"מ לא בטל ולרב גם שאר חתיכות מצרפין

לבטל החתיכה שנאסרה מצד נ"נ וע"כ צ"ל דסבר דנ"נ דאורייתא וזה מוכח דוקא לאביי דשמעתין אזיל שם לאביי דיתיב ר"ד קמיה דאביי אבל לרבא לא מוכח די"ל באמת כקושית תוס' שם משום סליק ואביי לית ליה סליק דמתרץ דקדם וסלקו עיין בח"ס סי' פ"ה וא"כ א"ש דכתבו תוס' בסוגיא דנ"נ מן התורה משום דמכאן מוכח לאביי דנעשה נבילה מן התורה אבל לרבא דגם בדרבנן מב"מ לא בטל לר"י וכן סבר ר"ש בריה דר"א דלר"י גם בדרבנן לא בטל כמ"ש תוס' יבמות פ"ב ע"א אמרינן דנ"נ רק מדרבנן ע"כ כתבו להלכתא בסוגי' דט"ח דנ"נ מדרבנן ולרשב"ם ברוטב נמי צריך ששים משום דנ"נ אע"ג דהוי דרבנן משום דלרבא גם בדרבנן מב"מ לא בטל ועיין.

ואחר זמנים טובא מצאתי ביערות דבש בסוף הדרשות שכתב ג"כ לאביי דאזיל בתר טעמא נבילה בשחוטה הוי מב"מ דמאי נ"מ אם אפשר לשחוטה שתעשה נבילה או לא סוף. כל סוף חד טעמא איכא ונהניתי אלא מדברי תוס' שכתבו דמהא דזרוע בשלה דאמר לא נצרכא אלא לר"י דקאמר מב"מ לא בטל היינו דלא כרב חסדא והא אביי שאמר ומתרץ כן הא דזה היתר הבא לכלל איסור משמע דתוס' סברו דפלוגתא דבתר בטל ומבטל שייך גם לאביי וצ"ע והנני חותם בברכה ידידו הדש"ת פה פ"ב תרל"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל התשיבה.

תשובה מה

שלום לתלמידי חביבי הרב המא"ה חו"ב בע"פ יפ"ת מו"ה אלכסנדר שטיינבערג נ"י רב דקהל יראים בקאמארן יע"א.

קבלתי מכתבך וראיתי מגלה עפה בפלפול בסוגיא דר"פ כל הבשר בדברים נכונים וישרים ואציע לפניך מה שאמרתי ג"כ על הא דדייק ממתניתין ש"מ בשר עוף בחלב מה"ת ותוס' כתבו דסמיך אסיפא כדדייק ר"י משום דגזרינן העלאה אטו אכילה וכבר תמהו ע"ז במהר"ם שיף ומהר"ם לובלין יע"ש וגם על הא דכתבו תוס' דאין לומר משום דכל הבשר משמע שכל הבשר שוה זה כזה דהא בנודר מן הבשר אין כל הבשר שוה דאפילו ר"ע מודה דלא מיתסר בבשר עוף מה"ת דמודה ר"ע דלא לקי וגם בזה מחלק הרמר"ם די"ל דשאני בנודר מן הבשר דלא קתני אסור בכל הבשר ולא קתני אסורא אלא היתרא דחוץ מן דגים וחגבים אבל ברישא דקתני כל הבשר אסור משמע ליה להמקשה דאיסורן שוה יע"ש.

ובאמת ראיתי בתוספתא ושם הגירסא דהנודר מן הבשר אסור בכל בשר חוץ בבשר דגים וחגבים א"כ שפיר כתבו תוס' יהא דכתבו תוס' דגם בנודר אינו שוה משום דאינו לקי זה תוס' לשיטתם בנדרים שם אבל הר"ן כתב שם דוקא בנודר מהירק דאסור בדלועין לר"ע

בזה דוקא קאמר אביי דמודה ר"ע דלא לקי משא"כ בנודר מהבשר דאסור ג"כ בבשר עוף משום דמימלך שליח וכן בכבד דתנן במתניתין דמעילה מודה ר"ע דלקי וי"ל שפיר דמקשה ומדייק משום דמשמע ליה דשוה דכן בנודר מן הבשר לקי ג"כ על בשר עוף ולדעתי י"ל הא דדייק לפי מה שכבר מקשה הר"ן על הרמב"ם שכתב בהל' נדרים דנודר מן הבשר אסור בבשר עוף ובדגים אסור דוקא במקום דמימלך עלייהו שליח ומסוגיא דנדרים מוכח דדגים ובשר עוף חד דין יש להם רק ביומא דהקזה או דכאיב ליה עינא ועיין בכ"מ ובלחם משנה ובמהרי"ק כתב דרמב"ם הוכיח דבשר עוף יותר מקרי בשר מדגים משום דגזרו על עוף לאכול עם חלב ולא בבשר דגים וע"כ משום דעוף מקרי יותר בשר מדגים וא"כ י"ל דמקשה ומדייק מה"ט דבשר עוף דאורייתא משום דסבר כפשטות סוגיא דנדרים דאין חילוק בין בשר עוף ודגים כיון דתרוייהו מקרי בשר במקום דמימלך עלייהו שליח דוקא וא"כ למה תנן במתניתין דבשר עוף אסור ודגים מותר וע"כ דעוף באמת אסור מה"ת כדכתבו תוס' לקמן דף קי"ג דנפקא לן את שאסור משום נבילה אסור לבשלו בחלב וכיון שלא מצינו שגזרו כלל על בשר דהא הכל אסור מה"ת מה"ט דגים מותרים דהא לא גזרו משא"כ אי גזרו על בשר עוף קשה מ"ט לא גזרו ג"כ על בשר דגים כיון דגם דגים במקום דמימלך מקרי בשר לענין נודר כמו עוף וע"כ דבשר עוף מה"ת ור"ע דסבר לקמן במתניתין קי"ג דחיה ועוף אינו מה"ת י"ל דבאמת לדידיה אסור אף בשר דגים רק שחולק על הת"ק דסבר דחיה ועוף מה"ת אסור ע"ז קאמר דאינו מה"ת אבל אסור מדרבנן וגם דגים אסור מדרבנן ומשום דלא אתי לפלוגי רק על הת"ק דאוסר מדאורייתא אמר דחיה ועוף אינו מה"ת אבל אביי סבר דאף דבשר עוף רק מדרבנן אסור מ"מ לא גזרו גם בדגים משום דעוף מקרי יותר דגים מבשר וכיון דרמב"ם פסק כאביי א"כ הוכיח ג"כ דבשר עוף לא דמי לדגים ומשו"ה אף במקום דלא מימלך אסור בנודר מן הבשר וא"ש.

ועוד י"ל לפי מה שפסק הרמב"ם דבשר עוף בחלב רק באכילה גזרו ולא בבישול והנאה וכן פסקינן בש"ע וכתב הה"מ דצ"ל להרמב"ם הא דתנן במתניתין כל הבשר אסור לבשל היינו אכילה דוקא ולא בישול דהא רחמנא אפקי' ג"כ אכילה בלשון בישול וא"כ להני תנאים דילפו איסור אכילה מלא תאכלנו או משאר דרשות דכתיב אכילה א"א לומר דהאי בישול דמתניתין אכילה דוקא הוא דהא לא מצינו בישול בבשר בחלב שהוא לשון אכילה וא"כ גם בישל אסור וכיון דלא מסתבר לומר דגזרו ג"כ על בישול והנאה כדכתב הה"מ דאין לגזור בישול אטו בישול דדוקא באכילה דשכיח שמבשל כדי לאכול יש לגזור משא"כ בבישול לחוד עיין בלחם משנה שהסביר דברי הה"מ יהיה מוכח ע"כ

ממתניתין דתנן בישול דאיסור דאורייתא הוא א"כ י"ל דגמרא דייק להני תנאים דילפי מלשון אכילה דמצינו בשאר פסוקים דקאי על בשר בחלב א"כ אי אפשר לומר דנקט בישול והוא אכילה דוקא ולא בישול וע"כ דבשר עוף מה"ת ומשו"ה אסור ג"כ בבישול אבל לדידן וכאשר כתב הרמב"ם בפ"ט מה' מ"א דילפינן מג' פעמים לא תבשל שפיר י"ל דבשר עוף בחלב דרבנן ובישול דמתניתין: אכילה הוא ולישנא דקרא נקט דבישול נמי לשון אכילה הוא אבל בישול באמת מותר דלא גזרינן בישול בדרבנן.

אלא דקשה לכאורה דהא רב אשי אמר כולה ר"ע הוא והא רב אשי יליף לקמן קי"ד איסור אכילה בבשר בחלב מלא תאכל כל תועבה א"כ היכי קאמר דבשר עוף בחלב דרבנן דהא במתניתין בישול תנן ולא מצינו בישול שהוא אכילה ונ"ל גם זה לתרץ די"ל דסברת הרמב"ם דגזרינן באכיל' דוקא ולא בבישול והנאה הוא משום דאכילה חמור כמו שכתב הרמב"ם דאכילה אתיא מק"ו כמו דלא כתב בתורה בת רק בת הבת ה"נ כתיב לשון בישול ואכילה אתיא מק"ו ועיין בלחם משנה שם שהאריך דע"כ הרמב"ם סבר ג"כ דדרשינן ג' פעמים לא תבשל על איסור אכילה והנאה כר"י כמו שכתב בספר המצות אלא שצריך ג"כ לומר דילפינן אכילה מק"ו משום מלקות יע"ש שהאריך והנאה אינו חמור כ"כ מאכילה משו"ה אין לוקין וא"כ כיון דאכילה חמור מבישול מק"ו כמו בת הבת י"ל דלא גזרו רק באכילה אבל לא בבישול והנאה משא"כ לרב אשי דיליף מלא תאכל כל תועבה דעיקר איסור אכילה הוא משום דנעשה תועבה בבישול בודאי אין לומר דאכילה חמור מבישול דהא כל האיסור אכילה גורם הבישול ואם גזרו באכילה בודאי אף בבישול גזרו וכן ראיתי בחדושי אבא מאוה"ג זצ"ל וא"כ רב אשי לשיטתו אף דיליף אכילה מלא תאכל כל תועבה מ"מ קאמר שפיר דעוף רק מדרבנן ובישול הוא בישול ממש וגם אכילה דהא לדידי' בודאי גזרו על הבישול ואדרבה כיון דהוצרכו עכ"פ לגזור על אכילה גזרו ג"כ על הבישול שכל האיסור הוא בא רק מכח בישול משא"כ לדידן דילפינן מג' פעמים לא תבשל וצריכין לומר כהרמב"ם הא דלא כתיב אכילה היינו משום דהוא כמו בת הבת משום דאתיא מק"ו וידעינן אכילה מכח ק"ו שפיר י"ל דלא גזרו רק על אכילה ולא בבישול והא דקתני במתניתין אסור לבשל היינו לישנא דקרא אכילה בלשון בישול וא"ש ע"ד פלפול.

והנה גם אביי קאמר די"ל דמתניתין סבר בשר עוף בחלב דרבנן וגזרינן גזירה לגזירה משום דלא דמי לחלת חו"ל משום דאי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה ומיכל בשר בחלב דאורייתא ורב ששת מתקיף סוף סוף צונן בצונן הוא וכתב בתוס' דרב ששת על רב יוסף פריך ולא על אביי דהא אביי גזר גזירה לגזירה אם כן גם צונן

אסור מה"ט דגזרינן ובאמת דוחק שהקושיא יהיה רק לר' יוסף דהא מתרץ אביי אתקפת' דרב ששת משמ' דגם לאביי קשה ונ"ל לישב דלכאורה בלא"ה קש' אי הקושיא לר' יוסף דלא גזרירן גזירה לגזירה א"כ מאי האי דמתרץ גזירה שמא יעלה באלפס רותח דהא לא משום העלאה לחוד אסרו שמא יעלה באלפס רותח ויבוא על ידי זה לבישול דמהיכי תיתי שיערב בשר בחלב יחד דהא מעלה כל אחד בפני עצמו אלא דחיישינן מתוך שרצה לאוכלם יבוא לאכול יחד או לטבול הבשר בתוך החלב כמו שכתבו הראשונים א"כ עיקר הגזירה רק משום אכילה הוא וכן כתב רש"י במתניתין דכל הגזירה משום דלמא אתי למיכלינהו כי הדדי והא דכתב רש"י בד"ה גזירה שמא יעלה בשר בהמה עם הגבינה בתוך אילפס רותח והוי ליה בישול אין כונת רש"י דגזרו שיעבור על איסור בישול דמנ"ל לגזור שיתנם ביחד בקדירה אם לא ע"י אכילה ובזה נדחו דברי הפלתי במח"כ במה שהקשה על הרמב"ם דנקט משום אכילה והש"ס קאמר משום שמא יעלה באילפס רותח דכונת הש"ס ג"כ בשביל אכיל' הוא אלא ע"י העלאה באילפס רותח יבא לידי איסור בשר בחלב מה"ת ע"י הבישול אבל עיקר הגזירה יש לגזור רק משום אכילה כמו שאמר ר"י ג"כ רק גזירה משום אכילה וא"כ עדיין הוי גזלג"ז צונן אטו רותח והעלאת רותח אטו שיבוא לאכלם יחד וצ"ל דזה ודאי חדא גזירה הוא כיון שצריכו לגזור על העלאת רותח נמי בהעלאת צונן גזרו וכולי חדא גזירה ולא פלוג בהעלאה בין צונן לרותח ומשני שפיר אף לר"י דלא גזר גזירה לגזירה וא"כ י"ל דרב ששת פריך ג"כ לאביי דודאי אי סבר דגזרינן גזירה לגזירה בהא מילתא בודאי אין קושט' דצונן בצונן דגם בהא גזרינן אבל מלשון אביי משמע דגם בזה לא גזרינן גזירה לגזירה רק דטעם דגזרינן אף אי בשר עוף דרבנן היינו משום דהעלאה אטו אכילה חדא הוא כמו שכתב רש"י בד"ה אבל הכא דכי מסיק להו היינו אכילה וכחדא גזירה דמי.

וראיתי בת"ח דמשו"ה לא קאמר אביי ואתי למיכל בשר בחלב דאורייתא כדאמר אתי לאסוקי בשר וגבינה משום דאסוקי היינו אכילה דחדא הוא ומוכח מדברי אביי עצמו שלא גזרינן באמת גזירה לגזירה כמו בכל מקום רק הכא שאני דחדא גזירה הוא אסוקי ואכילה ולא הוי רק גזירה חדא עוף אטו בהמה וע"ז שפיר מתקיף רב ששת דהא סוף כל סוף צונן בצונן הוא א"כ עדיין הוי גזלג"ז צונן בהעלאה אטו אכילה ועוף ואטו בהמה והכל בצונן דהוי רק דרבנן וע"ז שפיר משני שמא יעלה באילפס רותח וא"כ באילפס רותח לא הוי גזלג"ז דגזרינן העלאת עוף רותח אטו בהמה ואסוקי ואכילה חד הוא וא"כ מה"ט גם בהעלאת צונן אסרו כמו שכתבתי כיון דע"כ ברותח לא הוי גזירה לגזירה גם בצונן לא אמרו חוץ וגזרו על סתם העלאה וא"ש.

ולפי מה שכתבתי לעיל דעיקר דיוק הש"ס דעוף ע"כ אסור מדאורייתא כיון דלענין נדרים בשר עוף ודגים חד דינא יש להם ומ"ט גזרו על העוף ולא על בשר דגים יש ליישב קושית תוס' דהקשו למה לא נקט נמי חיה דהא גם חיה מדרבנן וכתבו דה"ה דהוי למנקט חיה ודוחק ולפי דברינו א"ש דהא חיה לענין נודר הוי ממש כבשר בהמה ומקרי יותר בשר מבשר עוף דהא יש לו חד דינא עם בשר בהמה וא"כ אף דהוי מדרבנן מיסתבר יותר לגזור בשר חיה מבשר עוף ודגים ומשו"ה הדיוק הוא רק מעוף דאי עוף דרבנן וגזרו הוי להו לגזור גם בדגים וע"כ דבשר עוף באמת מדאורייתא אסור וא"ש נכון והנני חותם בברכה וה' ירום קרנו בכבוד פ"ב ד' תר"נ ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהאשב"ס זצ"ל.

תשובה מו

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג ומופלא בע"פ וכו' מו"ה משה ליב ענגעל נ"י רב דק"ק סאסין יע"א.

מכתבו קבלתי בעת שטרידנא טובא ולא יכולתי לעיין בדבריו רק בין הפרקים בעיון מעט אודות הסוחרים בעירו שקונים חמאה מבושלת לאכלה וגם לסחורה ואמרו כי עכשיו דרכן של הסוחרים והאומנים המבשלים חמאה לערב ג"כ שומן חזיר עד שאינו ניכר ודרכן בכך ורק באיזהו מקומות לא נהגו כן.

הנה דין זה מפורש יוצא בש"ע סי' קי"ד שבכל דבר שיש חשש שמא ערבו בו דבר אסור אסור לקנות וחשינן נמי שמא אין ס' לבטלו ואפילו אם הדבר שעירב ביוקר מ"מ היכא שמשביח הדבר ע"י האיסור חשינן שעירב בו כמו שחשינן בקפריסין סעיף ח' ורק היכא שיש לו הפסד ע"י שמערב בו דבר שביוקר טפי לא חיישינן אבל היכא שמשביח הדבר ועי"ז משביח מקחו בודאי חשינן כיון שאין לו הפסד ע"י כך ול"ד להאי דע"ז דף ל"ד ע"ב קיסתא דמורייס בלומא ופשוט הוא.

ונדון שלנו דמי לכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ במתניתין ע"ז דף ל"ה ובש"ס ל"ט פליגו חזקיה ור"י לענין איסור הנאה אם בידוע אסור בהנאה או לא והחילוק בין דרכן בכך לידוע הוא שדרכן בכך הוי אם אפילו חשינן על רוב העולם שעושים כן רק שלא ידעינן בודאי שמערבין כמו מורייס שידעינן בודאי שמערבין בו יין שא"י לתקן בפעם ג' בלי יין כמו שכ' הטור קי"ד או שראינו בעינינו שעירב בו יין וכ"כ הריטב"א בפירוש בחידושיו לע"ז דידוע מקרי היכא שא"א לתקן בלא יין וחומץ אבל דרכו בכך אפילו חשינן על רוב העולם שעושים כן אלא שלא ודאי הוי שיכול להיות ג"כ שאינם מערבין רק חששא הוא זה מקרי דרכן וכתבתי זאת יען שראיתי שמעלתו נ"י במכתבו כ' שהחילוק בין דרכן בכך הוא בין אי מחצה עושין כן או רוב עושין כן וזה ליתא כמו שכתבתי שהכל

תלויה אם ידעינן בודאי שעושין כן וא"א לתקן הדבר בלא תערובת יין וזה מוכח ג"כ מפי' רש"י שכ' דרובא דעלמא שדו ביה חמרא ולא כתב שרובא דעלמא דרכן בכך רק שידעינן דרובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כמו ידוע לפנינו שראינו שערב בו יין ובזה פליגי חזקיה ור"י אי בידוע אסור בהנאה או לא והנה הראב"ד מקשה דלמה בדרכן בכך מותר בהנאה לחזקיה שאסור בהנאה בידוע ועיין בר"ן מה שתירץ.

ולענ"ד יש לחלק בין היתר אכילה והנאה לפמ"ש תוס' בב"ק דף ע"ב דתקרובת ע"ז אסור בהנאה רק מדרבנן ורק באכילה דאורייתא משום דילפינן מויאכלו זבחי מתים ורק אכילה במשמע ולא הנאה א"כ בספק הנאה אזלינן לקולא כמו בשאר ספיקא דרבנן דלא חשינן וטעמא דסתם יינם אסור בהנאה כ' תוס' בע"ז ויותר מפורש בתוס' פ"ק דשבת בסוגיא דד' דברי' דמשום בנותיהם לא אסרו רק באכילה רק כיון שיש נמי חשש שמא ניסוך היין לע"ז ורק משום הא לחוד לא היו אוסרים היין משום דחשש רחוק הוא שניסך שלא לפני ע"ז או כמו שכ' הרמב"ן משום דאי נסכו לא הי' מוכרו ורק מיעוט הוא וכיון שכבר אסרו באכילה משום בנותיה' אסרו ג"כ בהנאה משום חששא שמא נסכו ומשו"ה בשמן ופת לא גזרו רק באכילה ולפי דברי תוס' אלו כל עיקר איסור בהנאה ביין הוא משום דחשינן שמא נסכו א"כ יש שפיר לחלק בין אכילה להנאה דלענין אכילה דאסור מדאוריית' חששו חכמים אפילו בדרכן בכך לחוד אפילו לא ידעינן בודאי שעירב בתוכו אבל לענין הנאה לא חששו משום דהוי רק מדרבנן אבל בידוע באמת אסור ואפילו בהנאה ואולי י"ל דחזקיה לשיטתו שפיר מחלק בין ידוע לדרכן בכך לפמ"ש שכבר האריך בשעה"מ ה' אישות דהא שכ' תוס' דתקרובת ע"ז בהנאה מדרבנן זה דוקא לחזקיה דאכילה רק איסור אכילה ולא הנאה במשמע אבל לר' אבוה דלא תאכל גם איסור הנאה במשמע תקרובת ע"ז אפילו בהנאה אסור מד"ת יע"ש א"כ חזקיה שפיר מחלק בין ידוע לדרכן בכך מפני שמקילין בספק ור"י שהוא רבו של ר' אבוה ומסתמא גם רבו סבר דאכילה איסור הנאה משמע היה מוכיח ממתני' דגם בידוע מותר בהנאה דאל"ה גם בדרכן בכך היה לנו לאסור אלא שבירושלמי פסחים מוכח דר"י כחזקיה דאכילה רק איסור אכילה במשמע ועיין בצל"ח פסחים בסוגיא דחזקי' ור"א דף כ"ב ע"ב.

אלא שקשה על שיט' תוס' מהא דאמרו ליה לרבנן בגבינו' בית אונייקי דתיאסר גם בהנאה דהא לא הוי רק ספק שמא העמידו בעור קיבת ע"ז א"כ באכילה אסור ולא בהנאה דהוי רק ספק והא דאוסר ר"מ בהנאה י"ל לפי מה שכבר כתבנו בשם שעה"מ דתליא בפלוגתא דחזקיה ור"א אי לא תאכל איסור אכילה במשמע או אף איסור הנאה א"כ לפי מש"כ תוס' פסחים כ"ב ע"א דחזקיה מודה ע"כ דר"מ סבר דלא תאכל איסור הנאה

משום דל"ל דברים ככתבן א"כ מוכח מדאיצטרך קרא בנבילה להתיר נתינה לגר ומכירה לנכרי ע"כ דלא תאכל איסור הנאה א"כ שפיר אוסר ר"מ משום חששא שמא העמידו בע"ז אפילו בהנאה אלא שקשה מה שאמרו לרבנן דתיאסר נמי בהנאה ויש לדחוק קצת לפמ"ש תוס' בע"ז דף ל"ד ע"ב בד"ה מפני וכו' דבלא"ה דיחוי בעלמא הוא דהא רבנן לא חיישינן למיעוטא יע"ש.

ובחידושי לחולין הקשיתי על מאי דפריך הגמרא בדף י"ג ע"ב על מתניתין דנכרי ששחט וכו' וליחוש שמא מין הוא דתיאסר נמי בהנאה דהא איסור הנאה רק מדרבנן אסור א"כ הוי ספקא דרבנן ולקולא וי"ל דקושית הש"ס לר' אבוה או לפי מה שמה שמוקמינן בש"ס מתניתין כריב"ב דתקרובת ע"ז מטמא במשא ולריב"ב דע"ז מטמא מדאו' איסור הנאה נמי מדאורייתא דהא איתקש לכל דבר למת אף לטומאה ומכ"ש לענין איסור הנאה ועיין בשעה"מ שם א"כ להאי לישנא שפיר פריך הש"ס וליחוש שמא מין הוא ובזה תרצתי ג"כ דברי רבינו ירוחם ביו"ד סי' ד' דפסק בשחט ואח"כ זרק לע"ז דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו דאסור רק באכילה ולא בהנאה ומקשה עליו הב"י דהא אי שחט לע"ז אסור גם בהנאה ומאי חילוק יש בין אכילה להנאה ובדברי תוס' א"ש דהא דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו אינו רק ספק וכן כתב בפלתי שם א"כ לענין איסור אכילה פסק לחומרא אבל בהנאה לקולא משום ספק דרבנן ומיושב קושית הבית יוסף.

ובחידושי לסוגיא דרבוצה ישבתי ג"כ דברי הרא"ה בב"ה שפסק אע"ג דפסקינן כר"נ דאמרינן בישראל לצעוריה קמכוין ושוחט בהמת חבירו מותר ודוקא בישראל מומר או כותי אוסר היינו דוקא בהנאה דמותר ובזה פליגו ר"ה ור"נ אבל באכילה לכ"ע אסור ובמשמרת הבית הרבה להקשות עליו דהא להאי לשנא דפליגו לצעוריה אין חילוק בין הנאה לאכילה דאי היה מכוין לע"ז ולא לצעורי אפילו בהנאה אסור ואי לצעוריה ולא לע"ז באכילה נמי מותרת ולפי שיט' תוס' דלחזקיה תקרובת ע"ז מותר מה"ת ורק מדרבנן אסור והנה כמה שיטות פסקו כחזקיה ועיין בראש פ' גה"נ א"כ להלכתא לא אסור תקרובת ע"ז בהנאה רק מדרבנן ובפלתי סי' ה' העלה דהא דסבר ר"נ לצעורי לאו ודאי הוא אלא ספק דלמא לצעוריה קמכוין ולא לע"ז משום דיש לו חזקת כשרות כמ"ש בפנ"י גיטין בסוגיא דהשא"כ או משום דאין דרך לעבוד בשל אחרים כמו שהסביר בתב"ש אבל מידי ספק לא נפקא א"כ שפיר מחלק הרא"ה דדוקא לענין הנאה מתיר ר"נ משום ספק דילמא לצעוריה אבל באכילה דהוי דאורייתא אוסר משום ספק מה"ת לחומרא וא"ש.

וראיתי בתו"ח שמקשה לר"י דסבר דאפילו בידוע נמי מותר א"כ למה לא תני רבותא יותר במתניתין דאפילי בידוע מותר בהנאה יע"ש ולפענ"ד י"ל לפי מ"ש הד"מ וכן פסק

בהגה' סי' קי"ד דאם ידעינן בודאי שיש נכרי אחד שאינו מערב מותר ליקח משום דתלינן שמא מהאי הוא כמו שאמרינן בכתובות דאם יש מחבואה אחת מצלת על כל כהנת וזה דוקא אם ידעינן בודאי שיש נכרי א' שאינו מערב אבל אי חיישינן לכל הנכרים אף שא"א שלא יש נכרי אחד שאינו מערב לא מהני וכן כתוב בש"ך סי' קי"ד על הא דתשובת הרשב"א בכרכום של נכרי וראיי' הרמ"א מהא דכבשי' שאסורין אע"פ דלא הוי רק דרכן בכך והכל נכנס בספק כמו בשבוי' ואף שידעינן שא"א שלא יש נכרי שאינו מערב מ"מ לא מהני רק אם יש לפנינו נכרי אחד שאינו מערב ובשאר רק דרכן בכך אז תלינן וא"כ זה הרבותא במתניתין שנקט שאפי' דרכן בכך נמי אסור אע"ג שיש לתלות בנכרי א' שאינו מערב מ"מ לא תלינן כיון שלא ידעינן בבירור אבל בידוע שעירב א' לפנינו או אפילו ידעינן שבודאי עירבו כמו מורייס לא מהני מה שא' אינו מערב דלא דמי לכהנת שהכל נכנסים בספק שמא נאנס' אבל אם האיסור בודאי לא תלינן וחיישי' ליקח אפילו רק א' מערב וכמו שחילק בהג"ה רמ"א שם.

והנה בנדון שלפנינו דחיישינן שמא עירב בו שומן חזיר אפילו ידעינן שיש אומנים שלא עירבו בודאי מ"מ לא מהני לתלות שמא מזה הוא דלא מקילין רק באיסור דרבנן דומיא דשבויה שהקילו בדרבנן אבל בדאורייתא לא תלינן וכן ג"כ לפי מה שהעידו הסוחרים שהחמאה מבושלת יותר בזול ממחמאה שאינו מבושלת וע"כ משום דמערבין בו שומן חזיר דזול ביותר א"כ הוי כידעינן בודאי שמערבין בו שומן חזיר ולא מהני אפילו ביין נסך לתלות בא' שלא עירב רק תלוי' אי רובן מערבין או לא אם לוקחין בשוק משום דכל דפריש מרובא פריש אבל ליקח בחנותם הוי קבוע רק אם יש מקומות שאין מערבין ולא לוקחין משאר מקומות אז אין לחוש ואזלינן בתר אותו מקומות שלקחו מהם.

וראיתי למעלתו נ"י שכ' אולי יש להקל משום שמא מערבין בו פחות מששים שלא ירגשו טעם שומן חזיר וכבר כתבתי שבסי' קי"ד מוכח דחיישינן שמא עירבו בו פחות מס' ואפילו באומן יש לחוש היום לכך יען כי יש הרבה שקונים מאומן נכרי שלא יקפידו על זה וגם לנכרי אין הקפדה ולא מרע נפשיה בזה ועיין במג"א או"ח סי' כ' ובמחהש"ק שם ובפרט לפמ"ש במכתבו שגם יהודים חשודים על זה שמערבין שומן חזיר א"כ אפילו אם יש ששים אינו מועיל דהא אסור לישראל לקנות ממנו משום מבטלים איסור לכתחילה ומוכר ביוקר בשביל שומן חזיר שבתוכו ושייך אצלו קנסא כמו שכ' ברמ"א סי' צ"ט ואפילו לפר"ח שחולק ומתיר למכור מ"מ לא שייך בנדון שלנו דהא מתחלה לא נעשה רק למכירה ולא מתיר הפר"ח רק אם ביטל איסור לאכול בעצמו אבל אם מבטל לעשות בהם סחורה אסור למכור ושייך קנסא אצל המוכר ובלא"ה יש לאסור לפמ"ש

הריב"ש בתשובה סי' רצ"ח דמי שדרכו לאחרים ומבטל איסור למי שירצה לקנות הוי כמו כנתבטל בשבילו דאסור כיון שמבטל האיסור למכור לאחרים א"כ אם חיישינן לישראל חשוד שמערב שומן אפילו אם יש ששים נמי אסור ליקח אצלו משום אין מבטלין איסור לכתחילה.

אלא מנכרי היה מותר אם ידעינן שבודאי יש ס' בהחמא' דכבר נתבטל האיסור אלא שגם זה לאו מילתא דפסיקא הוא וראיתי ברדב"ז ח"ג סי' תקנ"ט שכ' שאסור לקנות מנכרי היתר שנתבטל בו איסור יען כי הלקיחה מנכרי הוי כלכתחיל' ולא שרינן בדיעבד רק מפני פסידא ולשיט' הרדב"ז אסור לקנות מנכרי היתר שנתבטל בו איסור ובכ"ס סי' פ"ז הרבה לתמוה על הרדב"ז שאוסר לקנות מנכרי דהא בודאי לא גרע מישראל ששרי ליקח מישראל אחר שביטל איסור אם לא נתבטל בשבילו אם לא מרוויח בשביל האיסור כמ"ש בש"ך שם ומכ"ש מנכרי ומתוך כך יצא שם לחלק בין מכירה למתנה שיש לישראל הפסד אם נתנו לו במתנה אבל במכירה באמת אסור לישראל לקנות ע"ש.

ומתחילה עלה במחשבה ליישב דברי הרדב"ז לפי מה שכבר חקר בפרמ"ג בפתיחה לה' תערובת אם גם בנכרי שייך ביטול או לא דלא נאמר אחרי רבים להטות דילפינן מיניה רוב רק בישראל ולא בנכרי יע"ש והנה אי אמרינן דלא שייך ביטול בנכרי א"כ שפיר כ' הרדב"ז שאסור ליקח מנכרי יען שלא נתבטל האיסור אצלו רק אם קונה הישראל אז שייך ביטול והוי אצל הישראל כמבטל איסור לכתחילה אלא שקשה לומר שיסבור הרדב"ז שלא שייך ביטול אצל הנכרי דהא באמת פסקינן מי איכי מידי וע"כ גם בנכרי שייך ביטול דלא עדיף מישראל ועוד נ"ל שכל החקירה הוא דוקא בביטול ברוב דילפינן מאחרי רבים להטות אבל בס' דלא מטעם רוב אתינן עלה רק מכח שבטל הטעם ונאבד האיסור לגמרי א"כ אפילו להני מ"ד דלית להו מי איכא מידי מ"מ אבמ"ה בודאי בטיל בס' כיון דליכא טעם ועיין בנב"י יו"ד מה"ת סי' נ"ד שמחלק כך בדברי המרדכי שכ' שהאיסור שמתחילת ביאתו לעולם מעורב בהיתר אין לו ביטול שזה דוקא בביטול ברוב אבל לא בששים יע"ש ועיין בח"ס יו"ד סי' י"ט בסופו א"כ הרדב"ז שכתב דינו בביטול בס' בודאי לא שייך לחלק בין נכרי לישראל שגם אצל הנכרי לא ביטול.

ורציתי עוד לומר דאי אמרינן בהיתר שנתערב בהיתר ל"ש ביטול כמו שהוא שיטת הרי"ף בפת שאפאה עם הצלי א"כ ל"ש בנכרי ביטול אם נתערב אצלו איסור שאסור רק לישראל יען כי אצל נכרי שהאיסור ג"כ היתר ל"ש אצלו ביטול ורק אם קנה הישראל ממנו אז שייך ביטול ושפיר כ' הרדב"ז שע"י קנייתו מבטל הישראל האיסור ויש חילוק בין אם קונה מישראל או שקונה מנכרי אלא שבאמת מדברי הרדב"ז מוכח דאתיא עלה

מכח פסידא דלא התירו בישראל רק משום פסידא אבל לקנות מנכרי ליכא פסידא ומשו"ה אסור וע"ז שפיר קשה דהא גם בישראל אחר שקונה ליכא פסידא אצלו ומ"מ שרי לקנות לפי דברי הש"ך ופר"ח שם ומה שנ"ל בדברי הרדב"ז שהחילוק הוא יען שהתירו איסור שנתערב בהיתר משום פסידא ורק לכתחילה אסרו משום קנסא שלא יערב ג"כ פעם אחרת אבל מ"מ אם עבר ישראל וביטל איסור היכא דלא שייך קנסא לחוש שמא יערב ג"כ פעם אחרת אז התירו לו למכור לישראל אחר ג"כ משום פסידא שלא יפסיד הישראל המבטל כיון שכבר קנסו שלא יכול להנות מן האיסור ול"ש שיערב פעם אחרת ואע"ג דיכול למכור לנכרי מ"מ ג"ז מקרי פסידא כיון שלא יכול למכור גם לישראל כמו שמצינו במדמע תרומה בחולין שחייב לשלם אע"ג שיכול למכור לכהן מ"מ כיון שלא יכול למכור גם לישראל מקרי מזיק ומפסיד חבירו א"כ ה"נ זה מקרי פסידא כיון שלא יכול למכור גם לישראל והוי כמו דיעבד אבל לקנות מנכרי איסור שנתבטל אצלו אסור דליכא פסידא כלל ושפיר אוסר הרדב"ז כנ"ל ליישב דברי הרדב"ז מחומר הקושי'.

והנה לדינא מפורש יוצא מש"ע קי"ד נגד הרדב"ז דדוקא אם יש לחוש שעירב הנכרי בפחות מס' אז אסור לקנות אבל אם ידעינן שיש ס' מותר לקנות חזינן דלא חשינן משום מבטל איסור לכתחילה אצל הישראל הקונה אלא שיש לדחות דאין ראי' דלא חשינן אם ידעינן שאין מערבין רק בס' לפמ"ש הש"ך שם ס"ק כ"א כיון שיש ספק איסור ל"ש מבטל איסור לכתחילה וא"כ בכל הני דברים דהוי רק דרכן בכך ולא ידעינן בודאי ל"ש איסור לקנות לכתחילה מהם אלא שמדברי רמ"א שכתב שאין לחוש על שרגילין אלו למשוח היורות בשומן חזיר כיון שבטל בס' משמע אע"פ שידעינן בודאי ורגילין בכך אין אנו צריכין לחוש ואולי גם בזה יש לדחות דלא סמכינן על ביטול בס' רק שמקילין מפני שיש ג"כ משום נטל"פ ומשום הני טעמים ביחד מקילין בזה אלא שנ"ל ראיה להתיר לקנות מנכרי אם כבר נתבטל האיסור אצלו מדברי הרמ"א סי' צ"ט סעיף א' חלב שנפל במים ונתבטל החלב במים בששים ואח"כ נפלו ממים לקדירה של בשר לא צריך ס' כנגד החלב במים כי כבר נתבטל החלב במים ועיין בש"ך שהרבותא הוא דהיתר בהיתר בטל ול"ד לכלאי' יע"ש ושיטת הת"ח שגם לכתחילה מותר ליתן מן המים לקדירה של בשר כיון שכבר נתבטל במים א"כ מכ"ש בנכרי שמותר לכתחילה לקנות ממנו איסור שכבר נתבטל נמי דליכא פסידא לישראל דהא ליתן מן המים לבשר נמ' ליכא פסידא ואפי"ה מותר כיון שכבר נעשה היתר ונתבטל מקודם ורק לכתחילה אסור לבטל חלב במים ליתן המים אח"כ בבשר כמ"ש בצ"צ אבל אם כבר נתבטל מותר וזה נגד הרדב"ז

וי"ל שבאמת מדברי האו"ה מוכח דוקא בדיעבד מותר אם נפל לבשר ולא נקט רבותא יותר דאפילו לכתחילה מותר לערב משמע שזה באמת אסור אלא שהתו"ח מתיר אפילו לכתחילה ועיין בפמ"ג שכ' דאי לאו לכתחילה ליכא רבותא כלל בהאי דינא דאו"ה א"כ מכ"ש מנכרי דשרי ליקח כיון שכבר נתבטל ודוחק לומר שהת"ח מיירי באין לו מים אחרים ויש לו פסידא אם אינו לוקח המים שזה אינו במשמעות הת"ח וכ"כ בחו"ד סי' צ"ט בחידושיו דלכתחילה מותר.

היוצא לנו מדברינו לדברי הת"ח בודאי מותר ליקח מנכרי דבר שנתבטל אצלו וגם מסי' קי"ד' מוכח בפשיטו' נגד הרדב"ז ולא זכיתי להבין דברי אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל שרצה ליישב דברי הרמ"א סי' צ"ט לפי שיטת הרדב"ז ובאמת משו"ע משמע נגד הרדב"ז ועיין בסי' צ"ו סעיף ד' במי למונישׁ וע' בהג"ה ש"ד הובא בפרמ"ג סי' ק"ג ס"ק י"ד ובסימן נ"ז ס"ק כ"ח.

ולאחר שהארכנו קצת בענין זה בנידון שלנו אין להקל ליקח מהמקומות שיש לחוש שמערבין בו שומן חזיר ובפרט מישראל שחשוד ע"ז שמערב וגם מהנכרים אסור משום שמא עירבו בו בפחות מששים ושומר נפשו ירחק ולא יקנה רק מישראל שמוחזק בחזקת כשרות וידעינן שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו וכן נוהגין היראים בקהלתינו שאינם קונים רק מהסוחר שהוא מוחזק בחזקת כשרות ויש לו הכשר מהרב שראה וידע שהחמאה נעשית בכשרות בלי שום פקפוק וחשש ועכשיו בדור הזה צריך לזהירות יתירה ומורה הוראה בכל אתר צריך להזהיר ע"ז שלא יקנה מכל אשר בשם ישראל יכונה אלא מאנשים שידעינן שיש להם נאמנות לענין או"ה הכ"ד פ"ב יום ה' לס' במדבר תרל"ד ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מז

שלום לך אהובי ש"ב ב הרב המאוה"ג בע"פ מורג חרוץ מוכתר במעלות בנש"ק כש"ת מו"ה שמעון עהרענפעלד נ"י רב דקהל שעניע והגליל יע"א: (כעת הוא הגאון אבדק"ק מיהאלאוויטן יע"א)

אחדש"ה בעת שהיית במחיצתי זה איזה שבועות דברנו אודות העמדת הגבינה בגלילות שלך כיצד נוהגים הישראלים בהעמדה זו ואמרת שנוהגים כאשר כבר נאמר ונשנה בשו"ת זקנינו ר"ע איגר זצ"ל בסי' ר"ז שמיבשים בעור קיבה כשירה עד שנעשה כעץ ומצדד שם להתיר אף דהש"ך כתב בסי' פ"ז ס"ק ל"ג דלכתחילה אין נוהגין כן היינו היכא דיכול לבוא לידי נתינת טעם אבל בהעמדת קיבה כיון דלא יכול לבוא לידי נתינת טעם י"ל גם הש"ך מודה דאף לכתחילה מותר דכל החשש של הש"ך דלכתחילה אסור

הוא משום שמא לא נתיבש לגמרי בכאן דלא נשאר רק חששא דאין מבטלין איסור כיון דספק הוא שמא לא נתיבש לגמרי כה"ג מבטלין וגם לפי טעמו של הנוב"י קמא יו"ד סי' כ"ו משום דיכול לבוא לידי איסור דאורייתא אם יבשל אח"כ בכאן כיון דאיכי ששים לא יכול לבוא לידי איסור תורה.

והנה לפי היתר זה צריך ליזהר מאד שלא יהיה העור בהחלב שמעמיד יום שלם ויקח אותו קודם שיעור כבישה דהפרמ"ג כתב שם דוקא בשיעור מליחה מהני יבש כעץ משא"כ בבישול או בכבוש דהוי כמבושל דחזר העור לאיסורו ואף שמדברי הנוב"י לא משמע כן ורק אם נתבשל אסור שנתרכך אח"כ אבל ע"י כבישה לא חזר עוד לאוכל אדם מ"מ ראיתי בדברי הכנה"ג שכתב דה"ט דהש"ך דמחמיר לכתחילה משום שמא ישהה בתוכו כשיעור כבישת יום שלם ויתרכך ויחזור לאיסורו וא"כ עדיין אין ההיתר ברור לגמרי ואף די"ל ג"כ דלא גזרינן רק בפחות מס' אבל בהעמדה שהוא הרבה יותר מששים כאשר כתב הרמב"ם ג"כ בה' מ"א בפ"ג עיי"ש מ"מ צריך ליזהר מאד שלא ישתהה כשיעור כבישה וגם מטעמא שמא לא נתיבש עוד דאף דיש להתיר משום דהוי רק ספק ביטול איסור אינו ברור כ"כ ע"כ נ"ל להוסיף עוד צדדי היתר על המנהג שנהגו להתיר.

והנה הא דלא נאסר מצד בב"ח ודבר המעמיד לא בטל כבר כתבו הראשונים ובראשם הר"י מגאש לתרץ הא דאמר שמואל מפני שמעמידין בעור קיבת נבילה ולא אמר התם מפני שמעמידין בעור קיבה וכתבו משום דבאמת אף ביותר מס' אסרו הגבינות וגם היכא דטעמו וליכא טעם והיינו מטעם העמדה דדבר המעמיד לא בטל משא"כ בב"ח דקודם שיתן טעם לא שייך איסור בב"ח כלל דדרך בישול אסרה תורה ומה"ט תנן במתניתין בחולין קט"ז המעמיד בעור קיבה כשירה בנו"ט יע"ש וכן פסקו רוב הפוסקים רק המרדכי מחמיר דאף בבב"ח אמרינן דדבר המעמיד לא בטל והמתני' בנו"ט איירי ביש ג"כ חלב קרוש עם העור והוי זוז"ג ולא נאסר משום המעמיד ורק בנו"ט יע"ש ועיין בח"ס יו"ד סי' ע"ט שכתב די"ל דמה"ט פירש"י במתניתין דאם מלח החלב עם עור הקיבה דאוסר אח"כ משום מב"מ במשהו ולא משום דבר מעמיד ובדגול מרבבה רצה לדייק מזה דרש"י לית ליה דבר המעמיד כלל דאי משום דהוי רק מדרבנן א"כ מה"ט גם מצד מב"מ לא יאסר יע"ש ואין זה דיוק במח"כ די"ל דוקא מב"מ דבעלמא הוי דאורייתא סבר רש"י גם בדרבנן לא בטל אע"ג דבשר בחלב שנמלח לא הוי רק דרבנן משא"כ דבר המעמיד דלרוב הפוסקים הוי רק דרבנן סבר רש"י דלא גזרו בבשר בחלב שיהיה כאיסור מחמת עצמו לאסור משום דבר המעמיד וליכא ראיה מרש"י והח"ס כתב משום דרש"י רצה לאסור אף בזוז"ג כגון שיש לו ג"כ קיבה שלא נמלח בעורו מ"מ אסור יע"ש וצ"ל

לרש"י דמתניתין דקתני בנו"ט לא אתיא כר"י דמין במינו לא בטל וכמו דסברו ג"כ מתני' דירך שנתבשל בו גי"ה דתנן והרוטב בנו"ט דע"כ אתיא דלא כר"י וסבר מתניתין דמב"מ בטל דאי לא תימא הכי א"כ גם העמיד בעור קיבה כשירה יאסור מצד מב"מ דהא החלב שנכנס לעור הקיבה קיבל טעם מעור הקיבה כמו שמקשינן לרב בסוגיא דטיפת חלב חלב נבילה הוא היינו שהחלב שנכנס לתוך בשר מקבלת טעם בשר וכשיוצא תאסור מצד מב"מ א"כ ה"נ במתניתין החלב שנכנס לעור הקיבה נאסרה ותאסר מצד מב"מ וע"כ סברו מתניתין דמב"מ בטל ועיין.

והנה בשו"ת ר"ע איגר ז"ל שם וכן בח"ס סי' פ"א כבר עמדו על הר"י מגא"ש ג"כ כיון דדבר המעמיד לא בטל א"כ גם במעמיד בעור כשירה אמאי בנו"ט דהא העור נאסר תחילה מהחלב שנכנס ותאסר אח"כ העור מצד דבר המעמיד וראיתי בפלתי סי' צ"ב סק"א שכתב הא דכתב הרמב"ם במעמיד בעור כשירה דמהני נו"ט וכתב הרמב"ם טעימא קפילא ואע"ג דהחלב נאסר כבר מהעור וחוזר ופולט ומה מועיל טעימה דהא החלב הוי מב"מ עם שאר החלב ויצטרך ס' וכתב דהרמב"ם לטעמו דלא אמרינן בדרבנן הנ"כ אף בבשר בחלב וע"י כבישה הוי רק דרבנן ובח"ס כתב שכמה שנים עמד ע"ז וחזר על כמה צדדים ולא מצא תירוץ ורצה לחדש פירוש חדש במתניתין אבל מ"מ מזה ראיה להש"ע דבשר שנמלח בעור הקיבה לא אמרינן דבר המעמיד דלא מחמרינן כ"כ שיהיה נחשב כאיסור מחמת עצמו וכמו שכתב הש"ך ס"ק ל' וזה ראיה ברורה.

אבל מאוד תמוהין לי דברי הריטב"א שכתב נמי לאסור כרש"י באם מלח החלב בעור הקיבה שאוסר אח"כ בכ"ש אבל לא מטעמו של רש"י אלא משום דבר המעמיד ומוכח מהריטב"א דסבר דגם כה"ג במליחה אמרו דדבר המעמיד לא בטל ואח"כ מיד כתב וה"ט דאסרו גבינת עכו"ם משום קיבת נבילה ולא משום כשירה משום דבב"ח הוא בנו"ט משום דרך בישול ומה"ט תנן במתניתין בנו"ט יעיי"ש ולדבריו בודאי קשה אמאי תנן בנו"ט דהא החלב והעור כבר נאסר ע"י החלב שנבלע בעור ותאסור מצד דבר המעמיד ולא די לנו בזה אלא התמיה עוד יותר לפי מה שראיתי בריטב"א בע"ז דף ל"ה שהשיג על תירץ הראב"ד דמה"ט אמרו משום עור נבילה משום דכשירה הוי ספק דרבנן כמו שתירץ בתוס' וכתב ואין זה מספיק לפי מה ששמענו שהמעמידו בעור הקיבה מרתיחו בתחילה ואח"כ מעמידו יע"ש ואם כן לריטב"א דמרתיחו תחילה באש הוי בשר בחלב גמור מה"ת ומה"ט גם ספיקו אסור וא"כ בודאי קשה למה תנן במתניתין בנו"ט ולא אסור משום מעמיד דנאסר העור תחילה מהחלב שנכנס בתוכו ומימים רבים היו לי לפלא דברי הריטב"א אלו ולא ידעתי פשר לישב אם לא שנאמר דהריטב"א סבר דקודם שנותן

החלב טעם בעור הקיבה כבר התחיל להעמיד ונגמר ההעמדה אח"כ וא"כ הוי זוז"ג דהא התחילה ההעמדה כאשר עדיין לא נעשה העור נבילה ומצד בב"ח לא נאסר החלב דהא הוא בנו"ט ודוחק דהא הריטב"א כתב דמרתיחין תחילה ואח"כ מעמידו ובודאי בלע העור החלב בשעת רתיחתו קודם שמתחיל להעמיד וצע"ג לישב דברי הריטב"א לעת הפנאי.

והנה הש"ך כתב בסק"ל די"ל דהטור ס"ל כשיטות דלית להו דבר המעמיד ועיין בח"ס שם שלא כתב כן אלא ע"ד בשלמא דאפשר לדחוק כן אבל האמת אינו כן כמו שהוכיח המג"א בסי' תמ"ב סק"ט דהטור סבר דדבר המעמיד מה"ת לא בטל ודוחק לומר כן בש"ך וראיתי בפרמ"ג שהרגיש בזה וכתב די"ל דכונת הש"ך דדוקא בחמץ דאורייתא סבר הטור דבר המעמיד אבל לא באיסור דרבנן יע"ש ונ"ל לחילוק זה דעיקר דין דדבר המעמיד לא בטל מקורו מש"ס ע"ז ל"ה ע"א דקאמר כיון דאוקמי קמוקים ה"ל כאלו איסורי בעיניה וכמו שאיסור בעין לא שייך ביטול כן במעמיד שניכר ובע"ז שם מקשה הש"ס למ"ד דגזרו בגבינות של עכו"ם משום דמעמידין אותו בחומץ או משום שרף ערלה דא"כ תאסר נמי בהנאה ומסיק בקשיא וראיתי בתורת חיים שכתב מיהו תיובתא לא הוי די"ל דלא החמירו לאסרו בהנאה דהא הש"ס קאמר דמשו"ה לא אסרו במורייס בהנאה משום דליתי' לאיסורא בעיני' משא"כ בגבינה דאוקמי קמוקים וא"כ י"ל דוקא באיסורא דאורייתא כגון פירש של ע"ז החמירו לאסרו בהנאה משא"כ בחומץ דסתם יינם מדרבנן ושרף פגין לאו גוף דפרי ניהו לא החמירו כ"כ יע"ש.

חזינן דיש לחלק בין איסור דאורייתא בדבר המעמיד או לא ואע"ג דאסיק בקשיא י"ל משום כיון דחזינן דאלו המ"ד החמירו משום הני טעמא לאסור הגבינות משום דבר המעמיד אם כן סברו ע"כ אע"ג דחומץ רק מדרבנן מ"מ לא בטל דבר המעמיד א"כ מהאי טעמא תאסור גם בהנאה ואסיק בקשיא א"כ י"ל לדידן דפסקינן כשמואל באמת לא אמרינן דבר המעמיד רק באיסור דאורייתא כמו נבילה אלא שהרמב"ם בפ' ט"ז מה' מ"א הל' כ"ו כתב דהמעמיד בשרף הערלה או בחומץ יין של ע"ז הרי זה אוסר בהנאה אע"פ שהוא אינו מינו מפני שהאיסור ניכר שעשה אותו גבינה וא"כ משמע דהרמב"ם אית ליה כהני מ"ד דגם חומץ אוסר אלא דלא חששו מפני הני טעמא אבל כשמעמיד אוסר אלא כד דייקת בדברי הרמב"ם מוכח להיפך דכתב או בחומץ יין של עכו"ם והנה בגמרא אמר סתם מפני שמעמידין אותו בחומץ היינו חומץ מסתם יינם שלהם וא"כ למה נקט הרמב"ם חומץ יין של עכו"ם דמשמע מיין שידוע שנתנסך לעכו"ם ולא קאמר חומץ מיין נסך או מסתם יינם כמו שכתב בכל הפרק זה ובכל מקום דאיירי מיין נסך ממש כתב

יין שנתנסך לעכו"ם עיין בהלכה כ"ח וכל היכא דאיירי מסתם יינם לא כתב של עכו"ם עיין בה' כ"ט ועיין ברמב"ם פרק י"א הל' ג' וכו' ומפני מה לא כתב הרמב"ם גם כאן חומץ של סתם יינם אלא דרצה לדייק דוקא בחומץ של יין נסך ממש דהוא דאורייי' אוסר משום דבר המעמיד אבל סתם יינם לא כיון דאסיק הני מ"ד בקושי' באמת י"ל בדרבנן לא חיישינן ודוקא בשרף ערלה דהוא ג"כ דאורייתא כמו עור נבילה משא"כ בחומץ לית לן כרב חסדא דחייש לדבר המעמיד אף בדרבנן אלא בדכתב הרמב"ם בפ"ט מה מ"א ה' ט"ז דאם העמיד הגבינה מעור קיבה שחוטה דטועם הגבינה אם יש בה טעם בשר אסור ואם לאו מותרת מפני שהמעמיד דבר המותר הוא ואין כאן אלא בשר בחלב ששיערו בנותן טעם ואם הרמב"ם סבר דבדרבנן לא אמרינן דבר המעמיד א"כ בלא"ה יכול לומר הרמב"ם כיון דמליח וכבישה דרבנן לא אמרינן מעמיד אלא דיש לדחות דרצה לומר דאף אם הדרך שמרתיחין תחילה מ"מ לא שייך מעמיד כמ"ש הריטב"א ולא מוכח דסבר דגם בדרבנן אמרינן מעמיד לא בטל ויותר יש לומר דאף לרב חסדא לא מוכח דאמרינן מעמיד בדרבנן דכבר הקשה התורת חיים לתוס' והראב"ד דמשו"ה לא אמרו משום כשירה משום דהוי ספק דרבנן א"כ מ"ט דרב חסדא דחומץ סתם יינם נמי מדרבנן וכתב די"ל דמשום סתם יינם החמירו כמ"ש בכמה מקומות וא"כ י"ל דוקא בחומץ סתם יינם אבל לא באיסורי בשאר דרבנן וכיון דמוכח מדאסיק רק בקשיא די"ל דלא החמירו רק בדאורייתא או בסתם יינם אבל לא בשאר איסור דרבנן יש מזה ראיה לזה להטור לפי חילוקו של הש"ך וברמב"ן בחידושיו לע"ז ראיתי שהקשה לתירץ התוס' והראב"ד מהא דחומץ דהוי נמי רק דרבנן ותירץ משום דסתם שחיטת עכו"ם הוא נבילה וגם למ"ד דאין איסור חל על איסור לא חל איסור בב"ח משו"ה קאמר נבילה ועיין בח"ס בחדושיו דהרבה לתמוה עליו דהא שמואל סבר אפילו חלב אפילו מיחה ולא ידעתי תמיה דכונת הרמב"ן כיון דבאמת נבילה הוא וגם לא צריכין לומר איסור חל על איסור ע"כ קושטא דמילתא נקט דסתם עור קיבה שלהם נבילה הוא וכן כתב הריטב"א וכיון דקושטא דנבילה הוא משו"ה נקט שמואל משום נבילה דהוא לכ"ע אף למאן דלית ליה איסור חל על איסור ועיין בלשון הרמב"ן ותמצא שכן הוא.

ועל דרך פלפול אמרתי ליישב קושי' הרמב"ן על תוס' והראב"ד שכתבו דמשו"ה לא קאמר משום בשר בחלב דהוי ספק דרבנן דהא רב חסדא קאמר משום חומץ דהוי נמי רק דרבנן לפי מה שראיתי בכה"ג שהקשה על שבלי לקט דמותר לאוקמי בעור שנתיבש דלפי דבריו האיך אסרו גבינת עכו"ם מפני שמעמידין אותו בעור קיבת נבילה הא הו"ל ספק ספיקא ספק שמא העמידוה בעשבים או ממי פירות ואם ת"ל שהעמידוהו בעור

קיבת נבילה שמא נתיבש העור מקודם עד שלא היה בו צחצוחי חלב והביא קושי' זו בשם דמשק אליעזר והניח בצ"ע.

ולדידי לא קשה כיון דיותר מעמיד אם יש בו צחצוחי חלב וגם מיץ מקיבה א"כ מסתמא וקרוב לודאי שמעמידים בעור שלא נתיבש כעץ ולא הוי ספק השקול אבל מ"מ י"ל בחשש משום איסור דרבנן היכי דיש ג"כ ספק שמא נתיבש לגמרי כעץ בודאי לא חששו ורק בספק אחד יש לומר דהחמירו וא"כ יש לקיים שפיר תירץ תוס' משום בשר בחלב לא חששו כיון דיש נמי ספק שמא נתיבש כבר העור משא"כ בחומץ דליכא רק ספק אחד שפיר גזרו בגבינות של עכו"ם שלא ליקח מהם וא"ש.

וראיתי בנוב"י סי' כ"ו שכתב דאף בשרה במים מעל"ע עור שנתיבש כעץ אף דראוי לכלב מ"מ אינו ראוי לאדם וא"כ גם בנבילה מותר וכ"ש בבשר בחלב דהוי סרוחה מעיקרא דלא ככנה"ג שאסור גם בכבוש מעל"ע דהוי כמו בישול וא"כ גם בשהה מעל"ע יש לסמוך על הנוב"י, ואף בדיעבד אם שהה ולא היה ס' וכן בקיבת נבילה ביותר מס' יש לסמוך על הנוב"י בזה כיון דלא הוי רק דרבנן ובדאוריי' צ"ע אבל ביותר משש ואין החשש רק משום מבטל איסור לכתחילה יש לומר דאין לחוש גם בשהה בתוכו מעל"ע העור קיבה בהחלב וגם לפי מה שכתבתי להוכיח מדברי הריטב"א דסבר דהוי זוז"ג דקודם שבולע החלב מתחיל פעולת ההעמדה וכ"ש בעור יבש אף שנתרכך אח"כ מ"מ אינו אוסר דהוי ג"כ זו"זג דודאי קודם שנתרכך כבר עבר רוב פעולת העמדה וא"כ בדיעבד בודאי נ"ל דמותר אבל מ"מ אין לשהות לכתחילה מעל"ע להיות כבוש משום דאין מבטלין לכתחילה וגם זוז"ג לכתחיל' אסור ואולי גם לכתחילה יש להקל ולסמוך על זה על הנוב"י דגם בכבוש אינו ראוי לאכילת אדם ועוד י"ל דאין לאסור משום דאין מבטלין איסור לכתחילה כיון דבשעה שמעמיד העור הוא עדיין יבש כעץ וכיון דבשעת הביטול היתר היא לא שייך אין מבטלין איסור ועיין בפרמ"ג בפתיחה להלכות מליחה אם מותר לבטל חתיכה שלא נמלחה בחתיכות שנמלחה כיון שדם שלא פירש מותר עדיין היתר הוא וכתב להחמיר ועיין בט"ז בסי' תמ"ז דמותר לבטל חמץ קודם זמנו כיון שאין עוד זמן איסורו וכן בה' סוכה סי' תרכ"ז פסקינן דמותר לבטל סכך פסול בסכך כשר כיון שאין עוד זמן איסור ולא דמי לדם שלא פירש דהא גם עכשיו חל איסור על הדם אם פירש וכיון שהוא רוצה לאכל הדם כשפירש אסור לבטל משא"כ בחמץ וסכך אין שם איסור כלל קודם זמנו על החמץ והסכך ומותר לכל ענין ועיין במג"א סי' תק"ז שכתב הא דמעסיקים בכלים ועביד כדרב מתנה דמרבה עליהם עצים היינו טעמו כיון שעדיין היתר הוא אלא שלאחר שיתחיל לשרוף יהיה אסור משום שברי כלים אין בזה

מבטל איסור משמע דגם כה"ג מותר וזה דמי לגמרי לדם שלא פירש ובתשובה אחרת הארכתי בכל זה דאף אם בדם אסור מ"מ יש לחלק בין דם להא דמסיקים בכלים ויש לנו סניף דלא שייך מה"ט בעור יבש אין מבטלין אף בנכבש יום שלם אם באנו לחוש ג"כ לדברי כנה"ג דגם בנכבש חוזר לאיסורו כיון דעדיין היתר וגם זוז"ג וגם לסמוך על דברי נוב"י ומנהג ישראל תורה הוא מ"מ כיון דמדברי פרמ"ג שהביא דברי הכנה"ג נראה דמסכים לדבריו מהיות טוב לעשות כאשר הורה לנו הדרך קדוש זקני בח"ס סי' פ"א שיסיר העור קודם שנכבש יום שלם בב"א ואם אי אפשר בנקל לעשות כן אז בודאי יש לעשות כאשר נהגו להעמיד בעור יבישה של קיבה כשירה ומנהג ישראל תורה הוא.

ומדי לעטר ג"כ המכתב בפלפול קצת אעתיק לך מה שאמרתי לתרץ הקושי' שראיתי בקונטרס של אבא מאוה"ג זצ"ל על הא דאמר ר"י מעמידין בקיבת נבילה ואין מעמידין בקיבת שחיטת כותי ואמר כמאן כר"א דאמר סתם מחשבת כותי לע"ז דהא ר"י סבר הלכה כסתם משנה ור' חייא בר אבא דאמר משמיה דר"י דאין מעמידין בקיבת שחיטת כותי קאמר לעיל בדף י"ג ע"א דמתניתין דשחיטת נכרי נבלה משמיה דר"י דמתניתין דלא כר"א דאמר סתם מחשבת כותי לע"ז והאיך פסיק ר"י כר"א וצ"ל דאמוראי נינהו אליבא דר"י כמו דאמרינן בשאר מקומות בש"ס וכי אתא רב שמואל בר רב יצחק אמר משמיה דר"י דמעמידין ג"כ בקיבת שחיטת כותי וי"ל דפליגו אי אמר ר"י הלכה כסתם מתניתין אכל מ"מ קש' מפני מה לא מקשה על הא דר' חייא והאמר ר"י הלכה כסתם משנה ולתרץ אמוראי אליבא דר"י והניח בצ"ע.

ולדידי נראה לישב לפי מה שהקשיתי מה מקשה הש"ס אטו קיבת עכו"ם לאו נבילה הוא דלמא מתניתין לא זו אף זו קתני דהא פירש של ע"ז אף לאחר חזרה אסור משא"כ קיבת נבילה דוקא קודם חזרה משום דמחזי כנבילה וא"כ מתניתין הכי קאמר קיבת עכו"ם היינו של נכרים אסור משום סתם מחשבת כותי לע"ז ואפילו של נבילה נמי אסור וראיתי אח"כ בראש יוסף שהקשה ג"כ והתירוץ פשוט כמו שכתב דלא רצה לאוקי מתניתין כן משום דסתם מתניתין בפ"ק דשחיטת נכרי נבילה דלא כר"א וגם לא רצה לאוקי דלא כהלכתא אבל ר"י דסבר לר' חייא בר אבא כר"א י"ל באמת דמשו"ה פסק כר"א דלא כרבנן משום דמתרץ המתרץ כן דמתניתין לא מיבעי קאמר וממילא סתם מתניתין זו כר"א ופסק כסתם משנה זו משום דסתמא בתרא הוא ועיין בתוס' דף מ"ג ע"א בד"ה והא אמר ר"י דאע"ג דמתניתין דאלו כשרות מסייע ליה והאחרון הוא עיקר במקום שיש סדר למשנה כגון בחדא מסכתא מ"מ הך משנה דאלו כשרות ואלו טרפות

כחדא בבא חשיב ואין סדר יע"ש וכיון דבחדא מסכת יש סדר למשנה דפרק כל הבשר הוא אחרון משו"ה נקט ר"י לעיקר כר"א ולא מקשה הש"ס ממתניתין דפ"ק וא"ש.

ואני הקשיתי על הא דמקשה הש"ס שם על רב הונא דאמר דחיישינן שמא ינק מן הטרפה ומקשינן מהא דאין לוקחין ביצים ולא חיישינן לא משום נבילות וטרפות ומשני חיישינן שמא ינק מן הטמאה ומקשה מאי שנא טריפה דלא חיישינן ומ"ש טמאה דחיישינן ומשני טמאה שכיח לפי מה שכתב הר"ן בפ' אלו טרפות לתרץ קושי' תוס' על הא דמקשה על הברייתא וליחש דלמא דעוף טמא הוא אע"ג דעופות טהורות מרובין מ"מ הוי תרי מיעוטא מיעוט דטרפות ומיעוט דעוף טמא ובתרי מיעוטא לא אזלינן בתר רוב א"כ גם משום טמאה י"ל דלא שכיח אבל משום תרתי שמא ינק מהטרפה ושמא מהטמאה אע"ג דשניהם מיעוטא מ"מ חיישינן ולמה צריך להגיה לגמרי דברי ר"ה דאמר משום טרפה וליכא החשש רק משום טמאה ביותר י"ל הא דנקט ר"ה משום טרפה היינו משום בשביל טמאה לחוד לא חיישינן רק בצירף חשש טריפה אף דעדיין קשה למה לא אמר ר"ה תרתי מ"מ אין דוחק כ"כ מלתרץ דברי ר"ה מטרפה לטמאה וצע"ק.

לאחר שהגעתי עד כה עלה בזכרוני על מה שפלפלתי אי מותר לבטל דם וכדומה בעודו היתר שכבר העיר ע"ז ג"כ במהר"ם שיף בסוגיא דכחל חולין דף ק"ט על הא דכתב תוס' בד"ה אינו עובר ליש ספרים דגרסי כחל שבישל בחלבו מותר היכי דבשלו לחוד בלא בשר ויש להעמידו לפירש רש"י שיש במים ס' שמתבטל בהן חלב היוצא מהכחל והקשה במהר"ם שיף א"כ מאי פריך הש"ס על ר"נ והא שבשלו קתני דיעבד דלמא ה"ט משום דאסור לבטל לכתחילה וכי שרי לבשל בשר בלי מליחה ברוטב שיש ששים נגדו ואי אמרינן דם שפירש ממקום למקום בחתיכה אסור א"כ כבר נאסר הדם קודם שמתבטל במים משא"כ בכחל דאינו אוסר עד שפירש לגמרי מהכחל אבל זה אינו דהא תוס' דף י"ד סברי דצריך להיות יוצא לגמרי מהחתיכה הדם א"כ כמו שהדם אסור לבטל אף שהוא היתר קודם שפירש ה"נ כחל ותירוץ משום דדם דאורייתא משא"כ כחל דרבנן וכיון שלא היה האיסור ניכר מעולם שרי בכה"ג באיסור דרבנן יע"ש וכן סבר המג"א דמוקצ' כיון דהוא מדרבנן לכן מותר לבטל כלים שלמים בעודן היתר משא"כ בדאורייתא י"ל גם המג"א מודה וא"כ בנדון שלנו בעור עם חלב דהוי נמי דרבנן ע"י כבוש ומליחה יכול לבטל לכתחילה.

אלא שראיתי בביאור שם דהרגיש על תירוצו של מהר"ם שיף דהא דם שבשלו נמי דרבנן וכתב דמ"מ דם עיקרו דאורייתא משא"כ כחל וא"כ בנדון שלנו דעיקרו דאוריי' אלא ע"י מליחה דרבנן דומה לדם שבישל ויהיה אסור לבטל אלא שאינו מוכרח חילוק זה וי"ל

לפמ"ש תוס' דף קי"א ע"א בד"ה דם דאורייתא אע"ג דבהקומץ דם שבשלו אינו עובר מ"מ תחילה כשנפלט עד שלא נתבשל היה דאורייתא א"כ י"ל דוקא בדם כיון שמבטל דם ברוטב ופולט הדם ברוטב קודם שנתבשל הדם לגמרי משו"ה אסרי לבטל משא"כ בעור זו כשהוא יבש עדיין היתר לגמרי ואח"כ כשיתרכך ע"י כבישה לא יהיה בשעת ביטולו ג"כ רק איסור דרבנן ע"י מליחה שרי לבטל וראיתי אח"כ מה שכתב בפרמ"ג בפתיחה להל' מליחה בד"ה וראיתו שהאריך בזה אי דם בתחילת בישול הוי מה"ת או לא יע"ש ואחתום בזה וה' ישפות שלומך וטובך הכ"ד ש"ב חפץ בהרמת קרנך פ"ב יום עש"ק לסדר חקת התורה תרנ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מח

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חרוץ ובקי בע"פ כש"ת מו"ה גבריאל מיללער דיין ומורה דק"ק מאטערסדארף יע"א.

קבלתי מכתבו ע"נ וראיתי מה שיצא לישב דברי רש"י בחולין בסוגיא דטיפת חלב דפירוש דהחידוש דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי נגד הש"ס פסחים כאשר הקשו בתוס' ובסוף דבריו הביא בשם פלתי דאם מבשל כזית בשר בתוך יורה גדולה דאינו חייב בבישול משום דאין הבשר נותן טעם בחלב אני לא מצאתי כן בפלתי רק חקר מה שיש לומר חילוק בין אי ילפינן מכל תועבה או מדרשות אחרות והעלה אח"כ אף דילפינן מתועבה מ"מ לא מקרי תועבה רק אם החלב קבל טעם וגם הבשר אבל שאר חלב שלא קבל טעם אף שהיה בהיורה בשעת שנעשה התועבה מ"מ מותר אבל הבשר אסור כיון דהבשר וגם החלב שנכנס בבשר ונפרד משאר חלב נתנו טעם זה בזה כאשר מקשה על רב חלב נבילה הוא שנכנס בבשר וקבל טעם ואח"כ יצא א"כ הוי דרך בישול שחלב ובשר שניהם קבלו טעם וכבר נאסר הבשר והחלב. כאשר היו ביחד בתוך החתיכה יע"ש וע"כ צ"ל כן דהא הרמב"ן כתב בסוגיא דנ"ט בר נ"ט דוקא טעם שלישי היינו טעם בשר שהוא מדגים לא יכול ליתן טעם בכותח דהוי טעם שלישי ואע"ג דכותח נותן טעם בדגים מ"מ כיון בבשר בחלב צריכין שניהם ליתן טעם זה בזה ודגים בכותח טעם שלישי הוא מותר וא"כ משמע דצריכין דוקא ליתן טעם בהדדי וקשה לכאורה מכזית בשר שנפל לתוך יורה גדולה וע"כ משום דחלב שנכנס בבשר קבל טעם וכבר נאסר משא"כ דגים בכותח שהטעם שלישי לא יכול לאסור כלל ומה"ט ג"כ איפכא אם בישל בשר הרבה בחלב מועטת ג"כ אסור דהא לחלוחית הבשר שנתערב עם החלב מיד נותנים טעם זב"ז ונאסרו רק אח"כ בטל אבל כבר נתנו טעם לחלוחית הבשר נכנס לחלב ונתבשל מיד וכן סבר הפלתי בפשיטות שהביא ראית דבברוע לא שייך איסור בישול דהא כתב הרמב"ם

בפ"ט בלא ידע על איזה חתיכה נפל החלב נוער מיד והא עובר על איסור בישול וכתב דאף שיש ס' בבשר נגד החלב מ"מ עובר בבישול ועיין בחות דעת בסי' צ"א סק"ז ובכתב סופר סי' נ"ג רוצה לחדש דאם בישול בשר הרבה עם מעט חלב י"ל דמותר וכתב שלא מצא לו חבר ובאמת מצאתי בהיפוך והטעם כמו שכתבתי דמ"מ חלב הנכנס בבשר ולחלוחית הבשר שנכנס בחלב קבלו טעם זה מזה.

ולישב קושי' תוס' לאביי דסבר דלא הוי חידוש קשה מרבנן ור"ע דילפו מגע"נ וממשרת נ"ל דיש לומר לפי מה שכתב בחדושי ר"ן חולין בסוגיא דזרוע בשלה דיש ג' נותנים טעם בב"ח דהוי טעם של ממש וגע"כ דגרוע ממנו דהוי בלוע בקדירה ומשרת דשרה ענבים דלא הוי טעם ממש כלל רק קולט טעם מן הענבים ודומה לריח ועיין בפרמ"ג בפתיחה לבשר בחלב שחקר אי לוקין על טעם שבקדירה להר"י מאוריליינש דגע"נ לא הוי רק עשה א"כ אף דבבשר בחלב טעם בודאי דאורייתא מ"מ יש לומר דוקא טעם בשר או חלב שבא מממש אבל לא בלוע שבקדירה ועיין בח"ס סי' פ"ו שכתב דמוכח נגד חילוק זה מש"ס פסחים וע"כ דאין חילוק בין הטעמים יע"ש וכונתו דאי יש חילוק בין הטעמים א"כ מאי מקשה שם אמאי לא ילפו רבנן מבב"ח ולמה צריך גע"נ או לר"ע משרת למה לא מתרץ דשאני בב"ח דהוי טעם ממש משא"כ מגע"נ ילפינן אף בלוע בקדירה וכן לא קשה לר"ע דלילף מגע"נ די"ל דמשרת צריך דאף דלא קלוט רק ריח בעלמא מ"מ אמרינן טע"כ אלא שבאמת צ"ע מה מקשה הש"ס דהא מ"מ חילוק רב ביניהם ומנ"ל להש"ס להקשות וע"כ צ"ל ולתרץ דברי הש"ס דהקושיא איפכא דאי ילפינן ממשרת א"כ בב"ח למה לי דהא מעיקרא סבר הש"ס דגם תרו אסור וליכא חידוש בב"ח א"כ אמאי אפקי' רחמנא בב"ח אכילה בלשון בישול אלא לאשמעינן דנותן טעם אוסר א"כ בבשר בחלב לא תבשל למה לי אי ילפינן ממשרת וע"כ משרת לדרשא דהיתר מצטרף לאיסור קאתי וכן פירשו באחרונים ועיין בשעה"מ ג"כ הא דפריך משרת למה לי אע"ג דאין לוקין אי ילפינן מגע"נ ומשרת י"ל דאתי למלקות מ"מ הקושי' דליליף מגע"נ דלא אתי משרת לטע"כ דאל"כ קשה גע"נ למה לי עיין בחדושי ח"ס על ע"ז בסוגיא דנטל"פ ועיין בצל"ח פסחי' שכן פירש הקושיא וכן הא דקאמר דר"ע יליף מבשר בחלב היינו כיון דכתיב לא תבשל בבשר בחלב ע"כ משרת לאו לטעם כעיקר וכתב לפי האמת דאמרינן דתרו שרי ורק בישול אסור משום לשון בישול א"כ תו לא צריכין לומר דבשר בחלב חידוש הוא יע"ש לפי דרכו וא"כ לדברינו די"ל דלא ילפינן טעמים מהדדי ויש חילוק בטעמים א"כ אביי הכי קאמר טעמו ולא ממשו בעלמא דאורייתא לאו טעמא כמו משרת ענבים או גע"נ קאמר דזה ודאי א"א לילף מבשר בחלב דבא מממש אלא דמ"מ יש למילף טעם ולא

ממשו כמו בשר בחלב אע"ג דאינו ממש רק הבשר נותן טעם בחלב או חלב בבשר לפי שיטת רש"י בפסחים דגם חלב מבשר מקרי טעם לבד ולא ממש וע"ז קאמר אי חידוש הוא אפילו ליכא נ"ט נמי ולא איירי רק מטעם כמו בשר בחלב וא"כ לא קשה מרבנן ור"ע דילפי ממשרת אי גע"נ דהא צריך לטעם כמו שרה ענבים או בלוע בקדירה ואפילו לא הוי בשר בחלב חידוש מ"מ צריך משרת וגע"נ ואביי קאמר אף דלא ילפינן ממשרת ומגע"נ כמו שכתב רש"י בפסחים משום שני כתובים או דמשרת להיתר מצטרף לאיסור וגע"נ חידוש מ"מ מבשר בחלב בודאי ילפינן וא"ש.

ועוד י"ל לפי מה שהעיר כבר בפנ"י ובצל"ח שם על הא דקאמר דר"ע יליף מבשר בחלב דהא א"א לילף מבב"ח דהוי איסור הנאה וגם עובר בבישול לבד משא"כ בשאר איסורים בפרט משרת דנזיר דקיל טובא ותירץ בפנ"י דסבר הש"ס דילפינן מלא תאכל כל תועבה או משאר דרשות דאכילה וכיון דאפקיה רחמנא טעם בלשון אכילה לא הוי רק גילוי מלתא לומר גם בשאר איסורים טעם כעיקר דהא התורה קראה אכילה טעם לבד וע"ז מתרץ הש"ס דליכא למילף כיון דתרו שרי אע"ג דהוי טעם ג"כ חזינן דקרא לא הקפיד על טעם לבד יע"ש וא"כ אי ילפינן איסור אכילה מג' פעמים לא תבשל א"א למילף כלל מבשר בחלב אע"ג דלא הוי חידוש וא"כ י"ל דהש"ס בפסחים רצה לישב ג"כ אי ילפינן מלשון אכילה וא"כ שפיר יש ללמוד אי לא אמרינן חידוש אע"ג דבשר בחלב חמור בשאר איסורים אבל אביי סבר דמה"ט לא יליף ר"ע וחכמים משום דסברו דילפינן מג' פעמים לא תבשל וא"כ א"א למילף מבשר בחלב בלא חידוש משום חומר האיסור אבל רבא סבר דילפינן מדרשא דלא תאכל כל תועבה כרב אשי או מלא תאכלנה כרבי וא"כ שפיר יש למילף מבשר בחלב כיון דגלי קרא דטע"כ בלשון אכילה וביותר יש לומר דזה טעמא דאביי דסבר דלאו חידוש ומה היה מסופק אי חידוש או לא ועוד דהא באמת חידוש דתרו שרי וצ"ל ע"כ דאביי סבר דתרו ג"כ אסור וי"ל דתליא ג"כ אי ילפינן משאר דרשות או מג' לא תבשל דאי ילפינן מלא תבשל א"כ מדאפקי גם אכילה בלשון בישול ש"מ דתרו ליה שרי באכילה אבל אי מדרשות דאכילה י"ל באמת דתרו אסור וכן משמע מלשון הטור שכתב מדאפקיה בלשון לא תבשל דוקא בבישול אסור וא"כ אביי דאסיק דלאו חידוש ואף תרו אסור באכילה וע"כ ילפינן מלשון אכילה ויש לילף ג"כ מבשר בחלב אע"ג דחמיר איסוריה משאר איסורים ואע"ג דלענין איסור בישול י"ל דאביי מודה דמנ"ל לומר דתרו אסור דהא בישול כתיב מכח זה אינו חידוש כמו שכתב ג"כ הפנ"י דאי ילפינן מאכילה צ"ל הא דקאמר חידוש הוא היינו כיון דתרו מותר באכילה אע"ג דהוי נמי טעמא משו"ה א"א למילף מלשון אכילה אבל איסור בישול דחמור מתרו לא הוי

פירפא וא"ש דברינו אבל לאיסור אכילה שפיר י"ל דתליא אי תרו שרי מהיכא דילפינן איסור אכילה וא"כ אביי דסבר דר"ע וחכמים ילפו מג' פעמים לא תבשל משרו טעמא א"א למילף מבשר בחלב או משום דהוי חידוש דתרו ליה שרי אף באכילה או משום דשאני בשר בחלב דאסור בהנאה ועיין.

והנה רש"י כתב בפסחים דהחידוש דמותר לשרות ואסור לבשל ובאמת אין זה חידוש כאשר כתב בכ"ס הא לענין שבת ג"כ מצינו כן דאסור לבשל ומותר לשרות וכמו דלא הוי חידוש דבהדדי אסור משום כלאים כן לא הוי חידוש דתרו מותר משום דבשבת נמי כן הוא וי"ל לפי מה שכתב הפלתי והוכיח דבבשר בחלב יש בישול אחר בישול משא"כ בשבת משום מלאכת מחשבת וא"כ שפיר חידושו דבב"ח דתרו ליה שרי ובישול אסור אע"ג דכן הוא בשבת מ"מ הא חזינן דבשר בחלב לא הקפידה תורה על בישול גמור דהא בכבר נתבשל ג"כ אסור ויש בישול אחר בישול ואפי"ה תרו שרי ואף אי אמרינן דגם בבשר בחלב אין בישול אחר בישול מ"מ כבר כתב בח"ס ס' פ"ב בפשיטות דאם בישל חלב ובשר בפני עצמו ואח"כ נתבשלו ביחד בודאי חייב ובשבת מבואר דגם אם מערב שני תבשילין שכבר מבושלים ומבשלים עכשיו ביחד מ"מ פטור וא"כ שפיר הוי חידוש בבשר בחלב דהא חזינן מה דלא מקרי בישול במקום אחר מ"מ בבשר בחלב הוי בישול ואסור בשביל נתינת הטעם א"כ תרו נמי יהיה אסור דהא מקבל טעם ג"כ על ידי תרו ומדויק שפיר לשון הש"ס דקאמר בשיב ליה בשולי אסור ולא קאמר בשול ליה אסור ומאי כפיל בשול ליה בשולי אלא שרצה זאת לדייק דודאי אי רק בישול פעם אחת היה אסור ולא בבישול אחר בישול לא הוי חידוש אבל מאחר דבשול ליה בשולי אסור היינו כמו שפירש"י דאסור לבשל עוד הפעם או לפי דברי הח"ס דבשול ליה בשולי לאחר שכבר בישל כל אחד בפני עצמו אסור עכשיו לאכלו ג"כ א"כ שפיר הוי חידוש ומדויק שפיר לשון הש"ס.

ואציע לפניו ליישב דרך פלפול מה שעמדו בסוגיא זו על הא דפריך הש"ס תחילה מהא דרבא דאמר סליק ואח"כ מסופק מאי קסבר רב אי אפשר לסוחטה מותר או אסור דמתחילה היה לו לשאול מאי קסבר דשייך לגוף הדין דאמר רב דנ"ן ואח"כ להקשות מסליק וגם לשון ומאי קסבר רב בוי"ו החיבור משמע דאלעיל קאי לאחר דמשני ברוטב עבה עכשיו יש להסתפק ושואל מאי קסבר באפשר לסוחטה ונ"ל בהקדם דברים דהנה המר"ם שיף כתב הא דמקשה ש"ס דלימא סליק אולי רב איירי באין ברוטב ששים כמו שכתב תוס' דמה"ט לא מקשה ג"כ לר"י וברשב"א ור"ן נדחקו ותירץ מדלא קאמר רב דגם רוטב אסור רק ואוסרת כל חתיכות משמע דיש ברוטב ס' ומה"ט הרוטב מותר א"כ

לימא סליק יע"ש וצריך לומר לאחר דמשני ברוטב עבה לא קשה דלימא דגם רוטב אסור דזה אינו כיון דרוטב עבה דינו כחתיכות דהוי מינו א"כ בכלל חתיכות הוא משא"כ רוטב רכה והרשב"א כתב דהרוטב ג"כ אסורה אף דאיכא ששים אי לא אמרינן סליק משום דמיחל היוצא מחתיכה דאיסורא אוסרת המיחל מחתיכת של היתר וא"כ נגד כל המיחל של כל החתיכות ליכא ששים ברוטב וצריך להוסיף על דבריו אע"ג דבמשהו לא אמרינן חתיכה נ"נ כמו שכתב תוס' והרשב"א דף ק' מ"מ כבר כתב תוס' שם אף דאינו אוסר משהו משום נ"נ לאסור אחרות משום מינו מ"מ צריך ס' לבטל ומה"ט כתב תוס' שם הא דמהני בנפל קיתן של מים לבסוף אע"ג דצריך ששים לבטל ג"כ המים שנאסרו משום דר"י סבר אפשר לסוחטו מותר ואגב אומר מה שהרבו להקשות על תוס' האיך אפשר לומר דר"י סבר אפשר לסוחטו מותר דהא ר"י סבר בפירש דאפשר לסוחטו אסור והארכתי בזה בתשובה אחרת וע' בח"ס בסי' א' ומצאתי בהגהות ש"ס מהנוב"י שתירץ זה בקיצור דבריו דכונת תוס' דוקא בדבר שנאסר במשהו סבר ר"י אפשר לסוחטו מותר משא"כ כשנתן טעם ויש להאריך בזה הדרן לדברינו דרשב"א כתב בפירש דהרוטב ג"כ נאסר משום דאין ששים נגד כל המיחל של החתיכות וא"כ קשה אמאי לא קאמר רב דגם הרוטב אסור ויש לומר כיון דאין הרוטב נאסר מצד החתיכה דאיסורא רק משום שנאסרו שאר החתיכות ואין ששים נגד כולם וכל האיסור משום שאר החתיכות משו"ה לא קאמר רב רק דאוסרת כל החתיכות וממילא נאסרה הרוטב ג"כ מהחתיכות משא"כ אם הרוטב נאסרה מצד החתיכה דאסורא משום דאין ששים שפיר כתב המהר"ם שיף אמאי לא קאמר דגם הרוטב נאסרה כמו שאמר שאוסרת החתיכות ועיין בראש יוסף שם שכתב לפי מה שהעלה הרשב"א דהא דס"ד דלא אמרינן סליק אף דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב א"כ כבר נתבטל תחילה בהרוטב ושוב אינו חוזר וניער וכה"ג א"א לומר דלא אמרינן סליק ומישב משום דמיחל יוצא מחתיכות ברוטב ונאסר הניחל דהיתר שם ממיחל האיסור ושוב נכנס המיחל בחתיכות וכתב הראש יוסף השתא דאתית להכי יש לישב תמיהת הרשב"א בסוגיא דזרוע בשלה שחקר האיך הרוטב אף שרוטב עבה הוא מב"מ לרבא דאזיל בתר שמא בשלמא לאביי דאזיל בתר טעמא שפיר הרוטב דיש לו טעם בשר מב"מ אבל לרבא קשה דאזיל בתר שמא והניח בצ"ע ולפי דבריו כאן י"ל דלא הוי מב"מ רק המיחל הוי מין במינו ונאסר המיחל כולו וכיון דלא ידעינן כמה מיחל היוצא מחתיכות אוסרת כל החתיכות כיון דכל המיחל נעשה נבילה, וצ"ל נמי כמו שכתבתי אף במשהו לא אמרינן נ"נ מ"מ צריך ששים לבטל כולו ובאמת הרשב"א לא כתב כן בסוגיא דטע"כ ובודאי לא היה צריך להניח דבריו שם בצ"ע אלא

דנראה לי דדברי ראש יוסף א"ש להו"א דלא אמרינן סליק א"כ שפיר י"ל דצריך בחתיכות ששים נגד כל הויחל משום דנ"נ אבל לפי האמת דאמרינן סליק ע"כ מוכח דצריכין לומר דמיחל עם בשר הוי מב"מ דאל"כ עדיין קשה לימא סליק דמיחל היוצא מחתיכות לא לאסור שאר המיחל במשהו רק סליק את המיחל היתר ויתבטל בחתיכות דהיתר והאיך אוסרת כל החתיכות וע"כ משום דמיחל עם החתיכות הוי מינו ולא שייך סליק ומשו"ה כתב הרשב"א שפיר דמוכח דמיחל עם בשר הוי מב"מ והניח בצ"ע לרבא אמאי דאזלינן בתר שמא ודברי הראש יוסף אין להם מקום רק בהו"א דלא אמרינן סליק ועיין.

בהא נחתינן ובהא סלקינן דלדברי הרשב"א לא קשה מפני מה לא קאמר רב דגם הרוטב אסור כיון דכל האיסור רק מצד החתיכות אלא דקשה לפי דברי הרשב"ם ור"ת דסברו אי אמרינן לא בטל צריך תרי ששים ברוטב לבטל החתיכה דאסורה משום סליק ובחתיכות לבטל הרוטב שנכנס בחתיכה כמו שהקשה על רב דיאסר החלב משום מב"מ א"כ הרוטב לא מצד החתיכות של היתר נאסרה רק החתיכה דאסורה אוסרת הרוטב משום הרוטב שנכנס והרוטב מצד עצמותה נאסרה א"כ הדרי הקושיא לדוכתא אמאי לא אמר רב דגם הרוטב אסורה כמו החתיכות מצד מב"מ.

ונ"ל דיש לישב דמרשב"ם ור"ת מוכח דאמרינן גם לח בלח נעשה נבילה דלא כשיטת הראשונים דבלח בלח לא אמרינן נעשה נבילה משום דמתערב ונבלל אח"כ יפה והרשב"א ור"ת ע"כ סברו דגם לח בלח אמרינן נ"נ וצ"ל כמו שכתב הר"ן כיון דהא דאמרינן בשאר איסורים נ"נ היינו משום לתא דבשר בחלב. א"כ כיון דבבשר בחלב גם לח בלח אמרינן נ"נ כמו דמוכח מש"ס דמקשה על רב דיאסר החלב היוצא משום מב"מ מה"ט גם בשאר איסורין אמרינן נ"נ יע"ש והא דאמרינן באמת בבשר בחלב לכ"ע אף לח בלח נ"נ היינו כמו שכתב הרשב"א בת"ה ושאר ראשונים כיון דהאיסור בב"ח מחמת עצמו והחלב נאסר כמו הבשר גם לח בלח שייך נ"נ והנה הר"ן כתב הא דמסתפק הש"ס אי רב סובר אפשר לסוחטו מותר אף דאמר חנ"נ ולכאורה תליא זה בזה ומישב די"ל אף דאפשר לסוחטו מותר מ"מ יש לומר כיון דהחתיכה נשארה באיסורה ומסתמא לא יצאה הבלוע מחתיכה זו ולא נתערב יפה האיסור בשאר חתיכות י"ל ג"כ דנ"נ אלא דהש"ס הקשה דמ"מ א"א לומר דיאסור משום מינו אף די"ל דנ"נ מ"מ לא הוי מינו וא"כ אי אפשר לסוחטו מותר דהחלב לא נאסרה מחמת עצמו רק כל זמן שהחלב בתוכו וא"א לאסור משום מינו בודאי א"א לומר בלח בלח דנ"נ רק בחתיכה י"ל דנעשה נבילה משום דלא נבלל ונתערב יפה אבל לא לח בלח דנתערב ונבלל יפה עם ההיתר וא"כ א"ש דמעיקרא דלא אמרינן סליק לא יכול להסתפק מאי קסבר רב דמוכח דע"כ סבר רב אפשר לסוחטו

מותר דאל"כ קשה לשיטת הרשב"ם ור"ת אמאי לא אמר רב ג"כ דהרוטב נאסרה כמו החתיכות וע"כ דבלח בלח לא אמרינן נ"נ ומוכח דאפשר לסוחטו מותר דאל"כ גם בלח בלח אמרינן נ"נ אבל עכשיו דמסיק דאמרינן באמת סליק וברוטב עבה אייריי רב ודינו כחתיכות ממש שפיר קאמר ומאי קסבר רב די"ל אי אפשר לסוחטו מותר לא אמרינן כלל נ"נ ובאפשר. לסוחטו אסור הוא דאמרינן דנ"נ והא דלא קאמר רב דגם רוטב אסור משום דאייריי ברוטב עבה וא"ש ע"ד פלפול וחדוד התלמידים.

ועל דרך זה יצאתי לתרץ ג"כ מה שיש עוד לעמוד על הא דמקשה הש"ס וסבר רב אפשר לסוחטו אסור והא אמר דכזית בשר שנפל ליורה גדולה דחלב מותר ומוכח ע"כ דסבר אפשר לסוחטו מותר הא רב בפירש קאמר אפשר לסוחטו אסור ובודאי קסבר דאפשר לסוחטו והוי ליה להקשות ורמי דברי רב אהדדי ולא להקשות וסבר רב דמשמע דאלעיל קאי על הא דקאמר ומאי קסבר ועוד דהא רב אמר ג"כ דאוסרת החתיכות מפני שהן מינה וא"כ סבר דאפשר לסוחטו אסור ומהא דחלב מותר ולא אמרינן נ"נ משמע דאפשר לסוחטו מותר והיה יכול להקשות ג"כ ורמי דרב אדרב דהכי קאמר ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה וקאמר ג"כ דהחלב מותר ונ"ל לתרץ הא דלא קשה מהא דאמר רב בפירש אפשר לסוחטו אסור לפי מה שכתבו הראשונים וכן פסקינן ג"כ להלכתא אף דלא אמרינן נעשה נבילה מ"מ החתיכה אסורה וכן פירש רבינו אפרים עיין ברשב"א דפלוגתא דאפשר לסוחטו מותר או אסור היינו דוקא בבשר בחלב דכל אחד היתר בפני עצמו וכשנפרדו זה מזה יש לומר דגם החתיכה מותר וא"כ אף דאפשר לסוחטו אסור מ"מ יש לומר דלא אמרינן נ"נ אלא דהש"ס מסתפק ברב אי גם באפשר לסוחטו מותר י"ל דנ"נ כמו שמפרש הר"ן וע"ז מסיק דליכא סברא לומר נ"נ רק אי אמרינן אפשר לסוחטו אסור אבל מ"מ אינו מוכח ג"כ מאפשר לסוחטו אסור דאמרינן בודאי נ"נ אלא אי אסור אפשר לסוחטו יש סברא לומר ג"כ דנ"נ משא"כ אי מותר סבר הש"ס דאין מסתבר כלל לומר דנ"נ וא"כ לא יכול להקשות רב אהדדי מהא דסבר אפשר לסוחטו אסור די"ל דהפלוגתא קאי רק על החתיכה גופה אי חוזרת להיתר או לא אבל נ"נ לא אמרינן אלא שקשה מהא דרב על מתניתין דקאמר ואוסרת כל החתיכות דסבר דאמרינן אף נ"נ ולדברינו א"ש דבאמת י"ל ג"כ באפשר לסוחטו מותר דנ"נ כמו שמסתפק במאי דקסבר רב וא"כ אי אפשר לסוחטו מותר ואעפ"כ אמרינן נ"נ זה אפשר לומר דוקא לח ביבש אבל לא לח בלח וא"כ לא קשה מרב דאמר על מתניתין דנ"נ דיש לומר דוקא לח ביבש אבל לא בחלב דהוי לח בלח ולא נעשה נבילה דהא אפשר לסוחטו מותר ולא הוי איסור מחמת עצמו אבל לאחר דמסיק דרב ע"כ סבר דאפשר לסוחטו אסור משום דלא

מסתבר כלל לומר דנ"נ אי אפשר לסוחטו מותר וא"כ בבשר בחלב בודאי אמרינן גם לח בלח דנ"נ כיון דנעשה איסור בעצמותו וא"כ קשה חלב אמאי מותר דנ"נ וא"ש הכל ע"ד פלפול נכון.

והנה הר"ן הביא בשם הרמב"ן אמאי מהני ששים דנימא בלע ופליט והדר בלע ופליט ותירץ משום דכבר נתבטל ולא אמרינן שוב דחוזר וניער כיון דאינו נותן טעם ובפר"ח כתב לפי מה דאמרינן דגם מב"מ דחוזר וניער קשה ומתרץ כיון דמב"מ ברוב בטל לא חיישינן לבלע והדר ובלע ודוחק ועלה בדעתי לישב לפי מה שכתב הר"ן הא דאמרינן בשאר איסורין דנ"נ הוא רק משום לתא דבב"ח דאורייתא א"כ לפי מה שהעלה הש"ך אם כבר נאסר הבשר או החלב אף שנתבשל אח"כ עם בשר או חלב לא אמרינן נ"נ מדאורייתא גם בבשר בחלב דלא שייך דשניהם היתר ופר"ח חולק יע"ש וא"כ מיד שבלע מחלב שנכנס בבשר כבר נאסר הבשר ונ"נ שוב החלב שנכנס אח"כ לא נאסר מצד בשר בחלב ולא שייך נ"נ ומה"ט לא חיישינן לבלע והדר ובלע דהבלוע שניה לא נ"נ כיון דלא שייך בבשר בחלב.

אלא דצ"ע לפי"ז אמאי לוקה על חצי זית בשר וחצי זית חלב לרב בבא מיורה גדולה דהא בודאי לא נכנס כל החלב בבשר מיד וגם לא נותן הבשר מיד טעם לכל החלב רק שפלט הבשר וחזר ופלט א"כ כיון דמיד נאסר הבשר ע"י החלב שנכנס בתוכו מיד קודם שקבל שאר החלב טעם אמאי לוקה כיון דאח"כ לא נאסר החלב וא"כ דלמא אכל מהחלב שקבל טעם מהבשר לאחר שכבר קבל הבשר טעם חלב ולא נאסר כל החלב מחמת עצמו ובודאי לר"ת דלוקה על טע"כ בשאר איסורין א"ש אבל אי אינו לוקה על טע"כ בפרט אי אמרינן דטע"כ לאו דאורייתא אמאי לוקה על חצי זית בשר וחצי זית חלב לפי שיטת הש"ך ומזה יהיה ראיה מוכרחת דלא כש"ך וכדברי פר"ח וצ"ע.

והנה אי אמרינן כש"ך דכה"ג לא אמרינן נ"נ אף בבשר בחלב אם הבשר או החלב כבר נאסרה א"ש הא דכ' הרמב"ם אם לא ידע באיזה חתיכה נפל נוער הקדירה וכבר הבאתי מה שעמד הפלתי הא בלוע בחלב חוזר להתבשל ע"י שאר חתיכות ואיך יגרום בישול חדש וי"ל דהרמב"ם סבר דגם דרך טיגון וצלי חייב משום בישול דלא כר"ן א"כ כיון שכבר נתבשלה בחתיכה ראשונה שוב לא מחייב משום בישול בחלב בשאר חתיכות או כמ"ש בח"ס סי' צ"ז אף דצלי מותר להר"ן זה דוקא אם אינו מבליע רק כדי קליפה אז מקרי צלי ולא בישול אבל חם לתוך חם בהבל קדירה דמתפשט בכולו כמו בבישול מודה הר"ן דאסור מדאורייתא א"כ לא מחייב אם מבשל בשאר חתיכות וי"ל הא דכתב הרמב"ם וכן וכבר עמד על זה הש"ך וט"ז מאי וכן וי"ל דהרמב"ם אתי לאשמעינן דאפילו

לכתחילה יכול לנער ואין לחוש משום בישול בב"ח או משום ביטול איסור לכתחילה עיין בכ"מ והנה גם לפי דברי הש"ך לא א"ש לשון וכן כיון דדין חדש הוא מאי וכן ולא הול"ל רק אם נפל וכו' ונ"ל לישב דשני ההלכות שייכות אהדדי ומחד טעמא הוא ואקדים דה"ה וכן הש"ך הסכים לזה הא דלא אמרינן דנ"נ אף דהרמב"ם בנוער לבסוף איירי משום דספק הוא לא אמרינן דנ"נ ועיין בפלתי שהביא בשם פ"ת דספק הוא אם נפל לתוך הרוטב או חוץ לרוטב וגם אי נפל לחתיכה שיש ס' או לא ואוקמינן החתיכות על חזקת היתר יע"ש ומקשה שם הפלתי אי ניעור בתחילה חששו בגמרא להחמיר אולי לא ניער יפה ובלא ניעור כלל נתיר לנער לבסוף ע"ש.

ונ"ל לישב הכל הב"י כתב דצריך ניעור תחילה וסוף דוקא דחיישינן שמא לא ניעור מתחילה יפה וגם רבי מודה בניער מתחילה ומשו"ה צריך גם ניער לבסוף ודבריו תמוהים כיון דלא ניער יפה תחילה א"כ כבר נעשה נבילה ומה מועיל ניער לבסוף ומה"ט באמת אוסר ר"י כמו שכתב בב"ח ולח"מ משום דחיישינן שמא לא ניער יפה תחילה וניער לבסוף ועיין בכ"ס סי' נ"ג ויש לומר דבאמת בהא פליגו ר"י ורבי אם גם בספק אמרינן נ"נ או לא דר"י סבר דגם בספק אמרינן נ"נ א"כ אף דניער תחילה מיד מ"מ יש לחוש שמא לא ניער יפה ואע"ג דמ"מ ספיקא הוא גם בספק סבר דאמרינן דנ"נ אבל רבי סבר דלא חיישינן לזה כיון דניער מתחילה מיד כל החתיכות בספק ולא אמרינן דנ"נ בספק ומשו"ה כשניער בסוף דיצא הבלוע החתיכה שנפל החלב ג"כ מותר ולא קשה מה שמתמה הפלתי דהא אפילו ניער בתחילה חיישינן דאדרבה דזה גופה טעמא דהרמב"ם כיון דרבי בעי תחילה וסוף משום דחיישינן שמא לא ניער יפה מתחילה ואפי"ה מתיר בניער לבסוף וע"כ משום דבספק לא אמרינן דנ"נ משא"כ ר"י שפיר חייש בניער מתחילה משום דקסבר אף בספק אמרינן דנ"נ ויש לישב בזה ג"כ מה שמקשה בראש יוסף מה שייך בזה נראין ואין נראין כיון דגם חכמים אי הוי סברו חנ"נ אולי היו חוששין שמא לא ניער יפה ולדברינו א"ש דחכמים סברי אף בלא ניער מתחילה כלל לא אמרינן דנ"נ ור"י סבר אף בניער מתחילה ולא נשאר רק ספק ג"כ אמרינן דנ"נ ורבי מכריע דבלא ניער כלל אמרינן כר"י ובניער מתחילה ועד סוף כרבנן דלא אמרינן דנ"נ וא"כ יש לדברי הרמב"ם ראיה לדינו מסוגיא הש"ס וכולם תמהו מנ"ל להרמב"ם לחדש דין מעצמו מה שאין לו מקור בש"ס ואדרבה הדין בעצמותו חידוש הוא ולפמ"ש הראיתי פנים מסבירות לדברי הרמב"ם מש"ס דילן והוציא דינו מרבי וא"כ מיושב שפיר הא דכתב הרמב"ם וכן דשני הלכות שייכי אהדדי וכולם מטעם אחד הוא דלעיל כתב דמהני אם ניער מתחילה ועד סוף דוקא וע"כ מדמהני ניער לבסוף אף דחיישינן שמא לא ניער יפה מתחילה הוא

משום דבספק לא אמרינן נ"נ א"כ אם בלא ניער כלל יש ספק דלא ידעינן באיזה חתיכה נפל נוער ג"כ אח"כ דלא אמרינן בספק נ"נ וא"ש.

לאחר סיום המכתב מצאתי בריטב"א שכתב על הא דאביי אי חידוש הוא כי ליכא נ"ט נמי ואי משום דכתיב ל"ת סבר אביי דלא מוכח דבעינן טעמא אדרבה אבישול כל דהו קפיד רחמנא ואפילו בישל חלב מועט ביורה גדולה של בשר דליכא טעמא כלל ורבא סבר דסתם בישול אסרה וסתם בישול יש בו טעם נראה בעליל מדברי ריטב"א שנקט בשר הרבה בחלב מועט שכיון לזה דמכזית בשר ביורה גדולה דנקט רב אין ראיה כ"כ די"ל כמ"ש בכ"ס משום דעיקר הגדי ומשו"ה נקט הריטב"א בשר הרבה ומעט חלב דאף זה אסור לכ"ע וצ"ל באמת לרבא דהטעם משום דגם לחלוחית הבשר שיוצא מהבשר מקבלת טעם מהחלב ונאסר החלב יע"ש ואסתגר בזה וה' ישפות שלומו וטובו פה פ"ב לסדר וישב תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה מט

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ובקי המאוה"ג זקן שקנה חכמה ודעת כש"ת מו"ה שרגא צבי המכונה פייש וויענער נ"י מלפנים רב דק"ק פראדען יע"א.

אחדש"ה את מכתבו עם מעט צרי היה לי לנחת רוח ומפני חביבותי' לקחתי פנאי לעיין בהם כפי הספקת הזמן לרוב טרדות והדברים נאמרים על קושי' ח"ס יו"ד סי' א' דאביי דלית ליה סליק מדלא משני בדף ק' חולין כרבא א"כ מאי יענה מהאי דמנחות דהא התם ליכא תירוצא אחרינא כמ"ש תוס' בסוגיא דטיפת חלב בד"ה ואמר רבא רק תירץ של רבא שם במנחות משום סליק וכתב מעלתו דמשו"ה לא מתרץ אביי משום סליק לפמ"ש תוס' שם דמשו"ה לא פריך מדר' יודא גופיה משום דאמרו רבנן עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכה משמע דליכא ס' ברוטב משא"כ על רב שפיר מקשה א"כ גם רבב"ח דאמר דחתיכה של נבילה ודג טמא אינו אוסר עד שתתן טעם ברוטב בקיפה ובחתיכות משמע דליכא ברוטב לחוד ס' משו"ה לא תירץ סליק ורבא נדחק דע"כ דיש ברוטב ס' נגד חתיכה של נבילה לחוד אבל מאביי ליכא להוכיח דלית ליה סליק משום דלא מתרץ כרבא דמשמע ליה מדברי רבה בב"ח דליכא ברוטב ס' אלו דבריו ויפה כתב.

ואני אפרש עוד דמהא יש להביא ראיה לשיטת ר"א בתוס' שם דלית ליה חתיכה נ"נ בשאר איסורים רק בב"ח וכתב תוס' שם הא דאמר כיון שנתן טעם בחתיכה אע"ג דלא נ"נ היינו משום דאיירי שנתמעטה הנבילה הרבה מכמות שהיה ואי לא נתנה טעם היה ששים נגד הנבילה אבל כיון שנתנה טעם בחתיכה שבצדה צריך ס' נגד הנבילה ונגד

הטעם שבחתיכה ולפי דבריו שפיר מתרץ רבא סליק אע"ג דלענין זה אין נפקותא בין רבב"ח ורב דהא לשניהם אין אנו אומרים חתיכה נ"נ ולרבב"ח ע"כ דאין ס' ברוטב נגד הנבילה מ"מ קאמר שפיר סליק דאי לא נתנה טעם בחתיכה הוי ששים נגד הנבילה כיון שנתמעטה אבל כיון שנתנה טעם אין ס' נגד שניהם והא דאמר רבב"ח עד שנתנה טעם ברוטב ובקיפה היינו נמי משום דאין ברוטב ס' נגד החתיכה שנתמעטה ונגד הטעם שבחתיכה אחרת דהא לרבב"ח גם טעם שבחתיכה אחרת אוסר דבזה ליכא פלוגתא וממילא שפיר קאמר רבא סליק דנגד החתיכה שנתמעטה יש ששים אי לא היה נותנת טעם אבל כיון שנתנה טעם ליכא ס' נגד שניהם כמו לרבב"ח אבל לר"ת דבלא נתמעטה החתיכה איירי ולרבב"ח ליכא ששים נגד הנבילה ברוטב לחוד א"כ גם לרבא קשה אמאי אמרינן סליק נגד הנבילה לחוד כיון דלרבב"ח מוכח דע"כ ליכא ששים נגד הנבילה לחוד ולמאי צריך רב לומר חתיכה נ"נ דהא גם נגד הנבילה ליכא ששים ברוטב כדמוכח מדברי רבב"ח וזו ראיה נכונה לדברי ר"א.

ובח"ס סי' פ"ה כתב די"ל דמשו"ה לא משני אביי סליק משום דאזיל בתר טעמא והוי ליה רוטב עם בשר ולא שייך סליק משא"כ רבא דאזיל בתר שמא הוי רוטב עם בשר מין בשאינו מינו וציין על דברי הרשבא בסוגי' דזרוע בשילה אבל לעולם אביי אית ליה סליק ודבריו הקדושים קשים להבין למעיין ברשב"א שם שכתב דמים של רוטב בודאי גם לאביי הוי מין בשאינו מינו רק מיחל היוצא מהבשר הוי מינו עם בשר וע"ז כתב דזה לכאורה דוקא לאביי דאזיל בתר טעמא אבל לרבא דאזיל בתר שמא לכאורה לא הוי מב"מ דזה רוטב וזה בשר מקרי ואפילו ברוטב עבה לא יהיה מב"מ אלא מסוגיא דטיפת חלב משמע מדתירץ לרבא ברוטב עבה משמע דגם לרבא הוי מב"מ ולא אמרינן סליק אבל מ"מ המים של רוטב בודאי גם לאביי הוי מין בא"מ והוי יכול לשנויי סליק אם לא דאוקי אביי ברוטב עבה וזה דוחק מנ"ל הא עד דנדחק ומשני בשקדם וסלקו ועיין.

ובאמת מאביי לא מוכח דלית ליה סליק די"ל מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגו כדמצינו כמה פעמים שלא לעשות פלוגתא מה שאין מן ההכרח אלא שמצאתי בריטב"א ע"ז דף ע"ג ע"ב בפלוגתא דחזקיה ור"י אי אמרינן רואין לאחר שהוכיח כדברי תוס' דבנפל מים בתחילה כ"ע סברו רואין את מינו כמי שאינו הקשה מהא דאביי גבי חמרא חדתא בעינבי דסבר אביי במשהו דאזלינן בתר טעמא ואמאי נימא שהחרצנים וזגים שאינו מינו רבה עליו ומבטלו ותירץ דילמא אביי לית ליה סליק ואין הלכתא כוותיה או משום דעיקר היין והפסולת של ענבים טפלים להם וכיון שהיין הכנוס אינו מבטל אף הן אינן מבטלין כל זמן שהן ענבים ומיהו אם נדרכו ופרשו לעצמן מבטלין וזה יותר נכון

יע"ש ומשמע דתפס לעיקר דגם אביי אית ליה סליק אע"ג דלא משני הא דרב בסליק ולפי תירץ הראשון דרצה לומר דלית ליה סליק כלל מוכרחים לתירץ של הח"ס דהתם במנחות אין לו ענין לסליק ואין תירץ מעכ"ת עולה להריטב"א בתירוצו הראשון ועיין בתוס' ע"ז כ"ו ע"ב בד"ה אבל וכו' שכתבו ג"כ דלית ליה לאביי סליק ועיין.

ומע"כ במכתבו יצא לתרץ הא דפריך מרבא על רב דלימא סליק דילמא בדליכא ס' ברוטב וראיתי במהר"ם שיף שכתב הא דלא ניחא לש"ס דליכא ברוטב ששים נגד החתיכה מדאמר רב ואוסרת כל החתיכה כולן ולא אמר אוסרת חתיכות ורוטב ע"כ דיש ברוטב ס' יע"ש וצריך להבין דאי לא אמרינן סליק א"כ נאסרו גם שאר החתיכות מפני שהן מינה ושוב נאסרה הרוטב ג"כ דהא ליכא ס' נגד כל החתיכות ועדיין הול"ל דאוסרת גם הרוטב ולשיטת רבינו אפרים דלית ליה חתיכה נ"נ בשאר איסורים א"כ שאר חתיכות לא נעשו נבילה משום מינה ולא נאסרת הרוטב אבל לשאר שיטות קשה וצ"ל כמ"ש תוס' דף ק' והראשונים דחתיכה שנאסרת במשהו לא אמרינן נ"נ והרי אמר ואוסרת כל החתיכות כולן במשהו ואין הרוטב נאסרת מפליטת שאר חתיכות דלא נ"נ במשהו.

ושוב ראיתי דלא אתי שפיר לפי דברי הרשב"א בסוגיא דמשמע ליה דגם הרוטב נאסר והקשה לפמ"ש בשם בעלי תוספות שאין מחמירין לומר חתיכה נ"נ אם לא קבלה טעם גמור א"כ האיך יצטרפו שאר חתיכות לאסור הרוטב כיון שיש ברוטב ששים נגד חתיכות איסור ותירץ משום מיחל של חתיכות היתר שיש ברוטב וכשפלטה החתיכה של איסור מיחל שלה מוצא מין את מינו ולפי שאין ברוטב לבטל מיחל כל החתיכות כל הרוטב נאסר דהא גוף האיסור נתערב ברוטב וגם החתיכות נאסרו לפי שכל המיחל שנאסר נבלע בחתיכות יע"ש ומוכח מדבריו דלא כמהר"ם שיף דגם הרוטב אע"ג דאיכא ששים נאסר משום המיחל שנתערב ברוטב והמיחל שנאסר שוב לא חזר להיתר לעולם אם אין ששים נגד הכל ולא דמי לחתיכה שנאסרת במשהו שאינו אוסרת לאחר שהוציא החתיכה של איסור משם כמובן.

וע"ד פלפול התלמידים אמרתי הא דלא משני אביי סליק כרבא דהא ע"כ מוכח מר"י במנחות דאמרינן סליק ולתרץ ג"כ קושית תוס' דלא מקשה מר"י גופיה דאמר נמי כרב ור"י סבר סליק ותירץ התוס' דחוק ונ"ל בשנבין הא דלא פירש"י דהקושיא מרבא דמנחות דמשני סליק אליבא דר"י ופירש דהקושיא מרבא דמשני בדף ק' סליק לרב דלכאורה צריך להבין לפ"מ שהקשה תוס' דף ק' ד"ה סליק מהא דבכורות בלוקח ציר מע"ה משיקו במים והוא טהור וקאמר לא שנו אלא לטבל פתו אבל לקדירה לא משום דמצא מין את מינו וניער לימא סליק ותירצו דלא דמי דהתם מינו עצמו מטמא מחמת מגע מים

טמאים לא שייך לומר סליק משא"כ הכא אין מינו נאסר אלא מכח האיסור שנתערב בו ובכל מקום שישנו היתר הוא רק דא"א להבדיל ולפיכך שייך לומר סליק יע"ש לפי"ז למאי דאמרינן אפשר לסוחטו אסור וחתיכה עצמה נ"נ ואוסרת אחרת משום מינו דהוי כגוף האיסור וכ"ש בב"ח דהוי כגוף האיסור ממש דבהדי הדדי אסור הוי כמו מגע במים טמאה דמאי שנא ואמאי אמרינן סליק כיון שבלוע מאיסור נעשה החתיכה נבילה ממש ולפמ"ש תוס' דף קי"ב ע"א ד"ה תרי גללי וכו' דאף דאמרינן אפשר לסוחטו אסור וחתיכה נ"נ זה דוקא משום דלא יצא האיסור לגמרי מהחתיכה ועדיין נשאר משהו בתוכו משא"כ אם ידעינן דיצא לגמרי חוזרת להיתר וזה הוא ג"כ סברת הראשונים דאמרינן אין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך לשם כיון דלא נפלט גם האיסור ולא נתערב בהיתר קצת מהאיסור שוב הוי כנסחט לגמרי האיסור מההיתר וחוזרת להיתירה ולפי דבריהם א"ש דשאני איסור ממים טמאים אבל לפ"מ שסבר רש"י בסוגיא דט"ח והר"ן שם האריך לחלוק על סברא דאין הנאסר יכול לאסור יותר מהאוסר משום דחתיכה גופא נ"נ ממש ואפילו נסחט האיסור לגמרי נמי אסור ולשיטות אלו קשה מהא דבכורות דלא אמרינן סליק והכא אמרינן סליק דהא אף חתיכה זו נ"נ ממש ולשיטת דלא אמרינן במשהו חתיכה נ"נ רק בשנתן טעם כאשר כתב תוס' דף ק' דמשו"ה אמר כיון שנתן טעם בחתיכה אע"ג דמשהו נמי אוסר משום דלא אמרינן נ"נ רק בנתינת טעם נמי א"ש דהא כיון דשאר חתיכות לא נאסרו רק משום מינה במשהו ולא נ"נ א"כ אם יש ברוטב ששים אמרינן סליק ולא נאסרו שאר חתיכות כיון דלא נבלע בהם רק משהו איסור אבל יש כמה שיטות מראשונים דגם במשהו אמרינן נ"נ ורב לאו דוקא נקט נותן טעם וקשה מש"ס בכורות דלא אמרינן סליק ונ"ל לפמ"ש הרשב"א בסוגיא הא דצריך להביא כאן הא דרבא דהא כה"ג כ"ע מודה דאמרינן סליק דא"א לאיסור הבלוע לצאת אלא ע"י רוטב וכיון דנתערב ברוטב תחילה כבר נתבטל האיסור דהוי אינו מינו ושוב אינו חוזר וניער לאסור את מינו ולא דמי לסליק דמנחות וש"ס ע"ז ותירץ משום מיחל היוצא מהחתיכה של איסור נתערב במיחל של חתיכות היתר ושוב נאסרין החתיכות עצמן משום דנבלע בהן המיחל יע"ש וכתב בראש יוסף שם דלפי"ז יכולין לומר דמיחל הבשר עם הבשר הוי מין בשאינו מינו כמו שחקר הרשב"א בסוגיא דזרוע בשלה ואפי"ה אסור כל הקדירה דמוהל של חתיכות איסור נתערב עם מוהל של חתיכות היתר דהוי מב"מ ואח"כ נבלע בחתיכות ואין ששים נגד מוהל של היתר דלא ידעינן כמה נפיק מן החתיכות והדברים נכונים וישרים יע"ש.

וא"כ כיון דכל האיסור הוא משום מוהל היוצא מהחתיכות וצריכין אנו לומר סליק נגד מוהל של איסור שלא יאסור משום מינו מוהל של היתר בזה י"ל שפיר סליק לפ"מ שפסקו כמה ראשונים וכן הביא הרמ"א בסי' צ"ב להלכה דלא אמרינן בלח בלח נ"נ אבל מ"מ נאסרו החתיכות משום מוהל כיון דליכא ששים נגד גוף האיסור שנתערב ואף דלא אמרינן נ"נ מ"מ האיסור שכבר נאסר אינו חוזר להיתר וכיון דנכנס המוהל בחתיכות צריך ששים ואנן לא ידעינן כמה נפיק ועיין בתוס' דף ק' ומה דהקשו מש"ס ע"ז האיך חוזר היין להיתר אע"ג דלא אמרינן נ"נ מוכח כן ואם כן שפיר יש לומר סליק.

אלא דזה א"ש לרבא דאזיל בתר שמא ולא נאסרו החתיכות משום מב"מ מהמוהל היוצא מהחתיכות רק משום מוהל ההיתר שנתערב עם מוהל האיסור שפיר מקשה דלימא סליק אבל לאביי דאזיל בתר טעמא א"כ המוהל עם בשר הוי מב"מ ומיד שנכנס המוהל של איסור בחתיכה הוי מב"מ ואמרינן נ"נ דהוי לח בג"ש נכון דנ"נ ולא אמרינן סליק כמו בש"ס בכורות בציר כסברת תוס' ומשו"ה לא משני אביי לשיטתו סליק דלדידיה לא שייך אי אמרינן חתיכה נ"נ אבל במנחות שם מודה לתירץ רבא דאמרינן סליק לר"י אבל מרבא מקשה שפיר דהא משני על רב לעיל סליק א"כ גם כאן למה לא אמרינן סליק וא"ש דפירש"י דכל הקושיא מרבא דלעיל אבל ממנחות לא קשיא דיש לחלק כמו שכתבתי היכי דאמרינן נ"נ לא שייך סליק ומשו"ה מקשה מרבא דלעיל דמוכח דאפילו היכי דאמרינן נ"נ נמי אמרינן סליק וע"כ כמו שכתבתי משום דלא נאסרי החתיכות רק משום מיחל של איסור והיתר ומתורץ נמי קושי' תוס' דלא יכול להקשות מר"י על ר"י גופא די"ל דשאני בחתיכה של איסור משום דנ"נ משא"כ במנחות ולא מקשה רק מרבא דאפילו בכה"ג סבר סליק וא"ש.

ובזה מורווח לן לישב דקדוק עצום בסוגיא דט"ח דמקשה ומאי קסבר רב לאחר שמקשה ומתרץ מאי קסבר לענין סליק תחילה היה לו לברר טעמא דרב אי משום דסבירא ליה אפשר לסוחטו אסור ואח"כ להקשות מסליק לימא פליג אדרבא וכ"ש לרש"י דכל הקושי' רק לרבא דלעיל וכן משמע מלשון דקאמר ומאי ולא אמר מאי קסבר וזה משמע דרק עכשיו לאחר שקאמר דסבר סליק ומשני ברוטב עבה נולד הספק אי קסבר אפשר לסוחטו אסור או מותר ולפמ"ש יש לתרץ כל זה לפמ"ש הר"ן דספיקת הש"ס משום די"ל אע"ג דרב סבר אפשר לסוחטו מותר זה דוקא אם נסחט לגמרי אבל מ"מ בעוד האיסור בתוכו החתיכה אסורה ואוסרת ג"כ משום מינו אלא שמסיק שאין זה סברא לומר דאוסר משום מינו אם לא אסור החתיכה רק בעודו האיסור בתוכו משו"ה קאמר דע"כ סבר אפשר לסוחטו אסור יע"ש ואי אמרינן כסברת הר"ן דאפשר לסוחטו מותר

ואפי"ה אוסרת החתיכה בודאי לא קשה מציר כלל דהא החתיכה לא נ"נ וגם אפשר לסוחטו מותר ורק משום דהאיסור בתוכו וא"כ קשה מר' יהודא במנחות אמאי לא אמרינן גם כאן סליק וגם אביי מודה לפי הו"א זו וגם קשה מר"י אדר"י וע"כ דאמרינן אפשר לסוחטו אסור ונ"נ ומשו"ה לא אמרינן סליק כמו בציר אבל לאחר דמקשה מרבא דאפילו אי אמרינן נ"נ נמי אמרינן סליק וע"כ רב ברוטב עבה שפיר שואל ומאי קסבר רב עכשיו לאחר דמשני ברוטב עבה ואמרינן סליק ברוטב רכה יש מקום ספק אולי ס"ל אפשר לסוחטו מותר וכפירש הר"ן וא"ש ע"ד פלפלא חריפתא ועיין.

ומה שרצה עוד לומר ולדחוק בקושית הח"ס ימחול לעיין בתוס' חולין דף צ"ט ע"ב בד"ה והאמר ר"י וכו' וכן בשו"ת ח"ס סי' פ"ה בד"ה ותו הקשה וכו' ופה תהיה שביתת קולמסי כעת כותב וחותם בברכה באישון לילה הכ"ד דש"ת פרעסבורג עש"ק לס' ויחי תרמ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל,

תשובה נ

שלום וכ"ט לתלמידי המופלג חרוץ ברק השנון מו"ה זנוויל שי'

ראיתי דבריך שהצעת לפני ותמיהתך רבה על דברי כ"ס ביו"ד סי' ס"ג שכתב די"ל הא דאזלינן בחתיכה ר"ל אף לאחר שיתבטל זה דוקא בב"ח או בחטאת טמאה שהוא אסור בהנאה ג"כ ומשום דתרתי אית ביה י"ל דאף אם לא יהיה ראוי להתכבד רק לאחר שיתבטל ג"כ לא בטל משא"כ בחתיכה של נבילה דלא אסור רק באכילה אזלינן דוקא בתר השתא ויצא לישב שם בטוב טעם ודעת דברי הרי"ף דפסק כמתניתין דע"ז דבעי תרתי ותמהת דהא כתב תוס' דמשו"ה חתיכה של חטאת טהורה אינו בטל בחולין משום דאם יתבטל יהיה ר"ל והא דחטאת טהורה נמי רק איסור אכילה הוא ותשובתך כתבת בצדו די"ל דכ"ס לא כתב כן לשיטת תוס' ולא בא רק לישב דברי הרי"ף וי"ל דהרי"ף לא סבר כטעמא דתוס' דחטאת טהורה לא בטלה משום ר"ל רק כמ"ש רש"י ביבמות דטעמא דטמאה בטל הוא משום הפסד משא"כ בטהורה דליכא הפסד ועיין בכ"מ בפ"ו מהל' פ"מ שכתב ג"כ בטעמא דהרמב"ם כמ"ש רש"י ודלא כלחם משנה שכתב דהרמב"ם מפרש ג"כ כתוס' ועיין בראש יוסף שכ' דלפירש הכ"מ צ"ל דאיירי בחתיכה חיה שאינו מבושלת דלא הוי חה"ל או חתיכה קטנה והא דנדחק הכ"מ כן לפרש משום הפסד ולאוקמי בחיה להרמב"ם י"ל משום דקתני נמי בברייתא פרוסה של לחם הפנים וזה ודאי לא הוי ראוי להתכבד ורק כל שדרכו למנות הוא כמ"ש רש"י ביבמות דף פ"א ע"ב בד"ה ד"ה לא תעלה וחתיכה ופרוסה דרכן למנות הוא ואף לפי מה שכתב תוס' שם בד"ה ככרות של ב"ב אבל של נחתם שהם קטנות אפילו לר"מ בטל

דתנן במס' ערלה דתעלה בא' ומאתים וצ"ל ע"כ דשאני לחם הפנים דחמיר טפי וראוי להתכבד מ"מ הרמב"ם ורש"י לא סברו כן דמשום דחמור לחם הפנים יהיה חשוב כ"כ כחה"ל ודי אי אמרינן מחמת חומרא דלחם הפנים דחשוב ככל שדרכו למנות ומשו"ה גם חטאת דנקט באותו ברייתא הוי נמי רק כל שדרכו בחיה או בקטנה שאינו רל"ה אבל מ"מ דרכו למנות ומשו"ה כתב רש"י והכ"מ בטעמא דהרמב"ם משום הפסד ומה שהקשה תוס' על רש"י בזבחים ע"ב בד"ה אלא וכו' דזו תימא דכמה איסורי לא בטלי ולא חיישינן לא זכיתי להבין דודאי היכי דלא בטל מחמת חשיבות לר"ל בכל שדרכו או לר"י באם שדרכו בודאי אף במקום הפסד לא בטל משא"כ בחתיכה של חטאת דכתב רש"י בפירוש דטעמא הוא לר"י בין רישא לסיפא אע"ג דלא הוי רק כל שדרכו ומצד הדין בטל לר"י מ"מ כיון דהוי עכ"פ כל שדרכו למנות אמרו שדוקא במקום הפסד יהיה בטל משאים בחטאת טהורה בחולין דליכא הפסד והוי דבר שדרכו למנות עכ"פ אבל היכי דלא בטל מצד הדין מצד חשיבות ליכא חילוק בין הפסד או לא ואדרבה ר"י גופא אמר ביבמות שם והלא אני שונה חתיכה בחתיכות עולה מי סברת כל שדרכו למנות את שדרכו למנות שנינו משמע אבל אי הוי את שדרכו למנות אף טמאה לא היה עולה אבל משום דמ"מ הוא כל שדרכו למנות רק משום הפסד בטל וכן כתב רש"י מפורש בד"ה ד"ה לא תעלה וכן בדף פ"ב ע"א בד"ה ולר"ל דמדייק רש"י בדבריו כיון דהפסד מועט לא מבטלינן חתיכה שלימה הואיל ודרכו למנות ועוד י"ל דדייק הכ"מ פירושו בדברי הרמב"ם כרש"י ולא כתוס' משום דכתב הרמב"ם בפט"ו מהל' מ"א הל' י"ג וכן פרוסת של לחם הפנים לתוך פרוסת של חולין עולין בא' ומאה והקשה בכ"מ דלכאורה דברי הרמב"ם סותרין ממה שכתב בפ"ו מה' פ"מ ומתרץ דהרמב"ם איירי כאן בפרוסת טמאות ובטל אף בחולין משום דיש הפסד מרובה דצריך לשרוף הכל יע"ש וזה ניחא אי אמרינן כפירש"י אבל לפירש הלח"מ דטעמא דהרמב"ם כתוס' וכתבו תוס' בפירש ביבמות דלטעמא דידהו הא דקתני סיפא חטאת טהורה בחולין לאו דוקא רק דטמאה נמי לא בטל וקמ"ל רבותא אע"ג דלא הוי איסור הנאה ולא צריך תרתי א"כ האיך כתב הרמב"ם בהל' מ"א דפרוסה לחם הפנים בטל בחולין דהא בין טהורה ובין טמאה לא בטל ע"כ הכריח הכ"מ פירושו דהרמב"ם סבר כרש"י דטעמא משום הפסד ואיירי הא דמ"א בפרוסה טמאה ולישב דברי הרמב"ם גם לפירש התוס' משום חה"ל נ"ל בשנדייק בדברי הרמב"ם בה' כ"ג כתב חתיכת של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכה של חטאת טהורה וכן פרוסה של לחם הפנים שנטמא וכו' ובהל' כ"ד אבל חתיכה של חטאת שנתערב במאה של חולין וכן פרוסה של לחם הפנים הטהור שנתערבה במאה

פרוסות של חולין הרי אלו לא יעלו אלא יאכל הכל לכהנים ככל המדומעות יע"ש ויש לדקדק למה שינה הרמב"ם בלשונו בהל' כ"ד דאצל חתיכת חטאת כתב סתם דמשמע בין טמאה ובין טהורה ובלחם הפנים מדייק הרמב"ם בלשונו וכתב וכן פרוסת של לחם הפנים הטהור משמע אבל טמאה לא ומאי חילוק בין חתיכת חטאת ובין לחם הפנים. **ונ"ל** דהנה הפנים מאירות בתשובה הובא בפמ"ג בש"ד ק"א סק"א הביא ראיה דאזלינן גם בתר השתא מלחם הפנים דלא בטל בחולין וכתב בתוס' דטעמא דפרוסה חשוב משום דחמירא והא לאחר שיתבטל בחולין לא יהיה חמירא וע"כ דאזלינן בתר השתא ובפמ"ג שם הקשה דא"כ ברישא בפרוסה של טמאה אמאי יבטל דהא כיון דמשום קדושתו וחביבותו לא בטל א"כ כשיתבטל יהיה ראוי להתכבד משום קדושתו וחומרתו ובין אי אזלינן בתר מעיקרא ובין אי אזלינן בתר לבסוף לא יתבטל ברישא ובסיפא והניח בקושי' ולדידי נראה די"ל לפמ"ש הפ"ת דחתיכה של בשר בחלב שנתערב בחתיכות של נבילות בטל משום דגם אח"כ לא יהיה ר"ל רק לנכרים וצ"ל אע"ג דכתב תוס' דחתיכה של נבילה ראוי להתכבד לאורחים נכרים זה דוקא אי אזלינן בתר השתא אבל חתיכת בב"ח שלא יתבטל משום לבסוף אע"ג דמצד הסברא אין לנו למיזל אלא בתר השתא מ"מ משום חומרא אזלינן גם בתר לבסוף אבל מ"מ צריך להיות לבסוף מותר לכל ולא לנכרים לבד ועיין בכ"ס ג"כ וא"כ י"ל ג"כ כן לענין פרוסת לחם הפנים אע"ג דמוכרח דאזלינן בתר השתא מצד חביבות וקדושת לחם הפנים דמה"ט אף דפרוסה אינו ראוי להתכבד זה דוקא אי גם השתא ראוי לכהנים עכ"פ אבל ליזל בתר לבסוף משום חומרא דלחם הפנים זה לא אמרינן דהא סוף כל סוף לא חזי רק לכהנים ולא עדיף מחתיכה של נבילה דראוי ג"כ לנכרים ולא אזלינן בתר לבסוף וא"כ א"ש דברי הרמב"ם בחתיכה של חטאת טמאה דהוי מצד עצמותה ראוי להתכבד לכל א"כ גם בטמאה לא בטל בחולין דהא אח"כ יהיה מותר לכל משא"כ בלחם הפנים דלא הוי ראוי להתכבד מצד עצמותה דהא פרוסה הוא וע"כ משום קדושת וחביבות של לחם הפנים ואזלינן בתר השתא כמו שהוכיח בפנים מאירות א"כ זה דוקא בטהורה אבל לא בטמאה דהא בין בתר השתא ובין בתר מעיקרא לא יהיה ראוי להתכבד ומשו"ה מדייק הרמב"ם בלחם הפנים דוקא טהור אבל טמא אף בחולין בטל ובזה א"ש יותר הא דנקט הברייתא בסיפא חתיכה של חטאת טהורה דהא אף טמאה לא בטל ועמד בתוס' על זה ולהרמב"ם א"ש די"ל משום דבלחם הפנים צ"ל טהור נקט נמי בחתיכה של חטאת טהורה וא"כ בהל' מ"א איירי בפרוסה של לחם הפנים טמאה ומשו"ה בטל אף בחולין ומדוקדקים שפיר דברי הרמב"ם.

ועוד ראיתי בכ"ס סי' ס"ד שעמד על דברי הר"ן חולין שהביא ראיה דגדולה לא מקרי חה"ל דהא רב אשי אמר משום דבע"ח חשיבי משמע הא שחוטין לא וע"כ דגדולה לא מקרי ר"ל דלמא טעמא משום דאינו מבושל ואני לא הבנתי גוף הראיה של הר"ן דמדייק הא שחוטה לא דהא מדברי הרא"ש נראה אע"ג דחי וגדולה הוי ר"ל מ"מ בעוף בנוצתה דיש מחוסר מעשה יותר י"ל דלא מקרי ר"ל ובש"ע באמת פסק הרמ"א דאע"ג דחי וגדולה ר"ל הוי מ"מ בעוף בנצותה יש להקל וא"כ מכ"ש דבעודו חי בודאי אין לך מחוסר מעשה גדול מזה ודלמא אינו עומדת לשחוט כלל ובודאי מחוסר שחיטה מחוסר מעשה מקרי מכ"ש מתרנגולת בנוצתה אע"ג דכבר נשחטה ומאי דיוקא הוא דמשו"ה צריך רב אשי לומר דבע"ח חשיבי משום דעדיין חי ולא מקרי ר"ל משא"כ בנשחט לא בטל משום דר"ל שוב מצאתי החילוק מפורש כן בתוס' יבמות פ"א ע"ב בד"ה ר"י וכו' דאומר ר"י דדוקא מחטאות המתות הן כבשות קטנות פריך דלא חשוב שבמנין דאפילו יחשב כשהוא שחוט כחתיכה הראוי להתכבד כשהוא חי גרע טפי יע"ש ואפילו אי אמרינן דהר"ן מדמי להדדי דאי גדולת מקרי ראוי להתכבד ולא מקרי זה מחוסר מעשה גם חי מקרי ראוי להתכבד כיון דעומדת להתבשל ולא סתרו דברי הר"ן אהדדי וכמו שבאמת פסקינן דשניהם יחד אף גדולה וחי מקרי ר"ל אבל לדמות בע"ח בעוד שלא נשחט כלל בודאי אין לדמות אהדדי ומאי ראיה מהא דתירץ רב אשי בע"ח חשיבי והא דהקשו תוס' בזבחים דמי גרע שור הגדול מאת שדרכו למנות דהא אפילו חתיכה חשיבה את שדרכו משום דחשובה לאורחים אין הכוונה דשור אף בחייו הוי ר"ל כחתיכה דזה א"א לומר כמ"ש תוס' ביבמות בפירש דבעודו חי גרע אלא דקשי' לתוס' כיון דגם חתיכה משום דראוי להתכבד חשוב את שדרכו למנות בודאי לא גרע שור הגדול דחשיב יותר אף בעודו חי דהוי את שדרכו וזה קשה ג"כ על הרא"ש שרצה לדייק מקושי' התוס' דגם חתיכה גדולה וחי' מקרי ר"ל דהא ביבמות כתבו מפורש דכבשים קטנים אע"ג דכשנשחטו מקרי ר"ל בעודו חי גרע וצ"ע.

ומה שנ"ל בישוב הריי"ף שפסק כמתניתין דע"ז נגד דמתניתין דחולין משום דסבר הא דקאמר האי תנא תרתי איתי ליה וכן הא דקאמר למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה היינו למעוטי ממש ולא כדכתבו הראשונים דלא תני להו אלא דעדיין צריך טעם למה נקט הריי"ף לעיקר מתניתין דע"ז ולא כמתניתין דחולין ובפשוט י"ל משום דהא דדבר חשוב לא בטל הוא רק מדרבנן אבל מה"ת בטל ברוב כמו שהאריכו ומשום ה"ט כתבו דספק אם הוא דבר חשוב אזלינן בספק להקל ומה"ט פסק הריי"ף לקולא כמתניתין דע"ז דצריך תרתי דוקא.

וע"ד פלפול י"ל דהר"ן כתב הא דחהר"ל לא בטל הוא דוקא לר"מ דסבר לר"י את שדרכו למנות מקדש ואע"ג דחתיכה לא הוי את שדרכו מ"מ ע"י שראוי להתכבד חשוב כאת שדרכו למנות אבל לרבנן דסברו דוקא ששה דברים מקדש גם חתיכה ראוי להתכבד בטל דלא עדיף וחשוב כששה דברים ודוקא בע"ח לא בטל גם לרבנן כדאמר רב אשי בזבחים אפילו תימא רבנן בע"ח לא בטל וכן כתב הר"ן בע"ז מדתני במתניתין חולין שנשחטה בעזרה ובב"ח דטעמא משום דראוי להתכבד ע"כ מתניתין כר"מ ולא כרבנן אבל הרמב"ם ותוס' סברו דחתיכה י"ל גם לרבנן לא בטל דחשוב כששה דברים ומה"ט אע"ג דהרמב"ם פסק כרבנן דלא מקדש רק ששה דברים מ"מ גם חהר"ל לא בטל וטעמא כיון דאמר רב אשי דגם לרבנן בע"ח חשיבי ולא בטל כן י"ל נמי לענין שאר דברים חשובים ותוס' הביאו ראיה דחשובה כששה דברים מדפריך בע"ז ולתני אגוזי פרך ורמוני באדן ולא פריך מחבילי תלתן משמע דגם כרבנן אתיא מתניתין ונ"ל דהרי"ף הכריח מכח סתירת המתניתין דע"ז ודחולין דודאי באיסורי הנאה ודבר שבמנין דאיכא תרתי לחשיבותיה וחשוב איסור דידהו ביותר כמ"ש רש"י בע"ז לא בטל גם לרבנן דחשוב מכח דאית ביה תרתי כששה דברים משא"כ באיסור אכילה לחוד דאיכא רק חדא לחשיבותיה לא חשוב כששה דברים אבל חשוב עכ"פ לר"מ כאת שדרכו למנות וא"ש יותר הא דפריך דוקא ולתני אגוזי פרך לרבנן ולא פריך וחבילי תלתין ומנ"ל למקשן באמת דמתניתין זו פליג על מתניתין דחולין ובמאי פליגי ובאיזה סברא אלא ע"כ דמתניתין זו דבעי תרתי כרבנן דששה דברים מקדש ומתניתין דחולין כר"מ ודי באיסור אכילה לחוד ועיין בר"ש בערלה פ"ג שמיישב בחד תירץ קושי' תוס' על הא דאמר ר"ל שאני שונה עיגול בעגולין עולה דתרומה בזה"ז דרבנן דהא אי בטלה קדושת הארץ גם חבילי תלתן כ"כ דרבנן וכתב דכ"כ דאסירי בהנאה חמירי שיקדש בהן כל שדרכו אע"פ שהוא דרבנן משא"כ בתרומה יע"ש וא"כ גם לענין חהר"ל י"ל ג"כ דוקא באיסורי הנאה וחהר"ל סברו רבנן דחשוב כששה דברים משא"כ בחתיכת נבילה באיסור אכילה לחוד דוקא לר"מ לא בטל וכיון דהלכתא כרבנן נגד ר"מ כמו שפסק הרמב"ם משו"ה פסק כמתניתין דע"ז דאתיא כרבנן ולא כמתניתין דחולין דאתיא כר"מ דוקא וא"ש והנני רבך חותם בברכה פה פ"ב יום ד' לסדר שמות תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נא

שלום וברכה לתלמידי חביבי הרבני המופלג מורג חרוץ וותיק מלא עתיק מוכתר במעלות ומדעות הקציו כש"ת מו"ה אברהם פראנק שי' בעיר פעסט יע"א.

קבלתי מכתבך עם מעות כסף קדשים ובקרוב יקוים מצות שילוח לתמן וגדול העושה ומעשה וראיתי מעט צרי ששדר לן ועמדת על דברי תפארת ישראל במשניות בפ' ב' דכלאים מ"א כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט ומפלפל שם למה לא יהיה אסור למעט או להוסיף משום אין מבטלין איסור לכתחילה ורצית לחלק דאינו דומה למבטל איסור דאף אם יוסיף עד אלף מ"מ איסור בתוכו רק שנתבטל משא"כ כלאים דכל אחד היתר רק דהאיסור בא אם נזרע רובע בסאה משא"כ אם ממעט או מוסף עד שאינו רובע אינו נעשה כלאים כלל וחזר להיות היתר כך הבנתי מקצורי דבריך].

והנה משניות עם הפירוש הזה אינו בביתי אבל תמה אני עליך על מה שעמדת תמיהתך על התפארת ישראל הלא הקושי' מקשה בירושלמי שם לא כן אמר ר' אבהו בשם ר"י כל האיסורים שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור תמן את מרבה לבטל איסור תורה וכה את מרבה לבטל מפני מראית עין והובא ג"כ בתוס' יו"ט שם וכונת הירושלמי בתירוצו כיון שאין באמת איסור תורה אף ברובע קב ומותר לזרוע כיון דלא היה מערב לכתחילה כדי לזרוע ולא מכוין לזריעת כלאים משא"כ אם מערב לכתחילה אז אפילו חטה אחת לא בטל אם מערב כדי לזרוע כלאים כמבואר בירושלמי ועיין בכ"מ בפ"ב מהל' כלאים ה"א ואם לא היה מפני מראית עין לחוד שפיר מקשה בירושלמי כיון דאסור לזרוע בא' מכ"ד בסאה האיך יכולין למעט כדי לזרוע אח"כ אבל יען כי בלא"ה רק מפני מראית עין כיון דלא נתכוין לזרוע כלאים ולא ניחא ליה בתערובות השאר כלל רק מראית עין הוא שיאמרו שזרע כלאים ע"כ יכול למעט דיותר מכ"ד ליכא מראית עין ומתחילת דברי הירושלמי שכתב תמן איסור תורה משמע דבאיסור דרבנן מותר לבטל או עכ"פ להוסיף באיסור דר"י איירי בריבה עליהן במזיד וכשיטת המחבר סי' צ"ט דבדרבנן מותר להוסיף ואח"כ קאמר כה את מרבה לבטל מראית עין משמע דוקא משום דהוא רק מראית עין בעלמא דקיל מותר להוסיף אבל איסור דרבנן לא ודיוקים סתרי אהדדי לכאורה וצ"ע.

ותמיהתך דאם ימעט או יוסיף מעיקרא לא יהיה איסור כלל כמו כן יש לחקור בבשר בחלב דנמי שניהם היתר ורק ע"י בישול אסור וכתב הרא"ש הא דבגד שאבד בו כלאים לא בטל כמ"ש תוס' משום דכיון שניהם היתר וע"י תערובתן נאסר לא שייך ביטול ובב"ח אע"ג דנאסר נמי ע"י חיבורן ואפ"ה בטל המתיק הרא"ש והובא ג"כ בט"ז רצ"ט דשאני התם דדרך בשול אסרה תורה ולא מקרי בב"ח בלא נתינת טעם ושניהם היתר אם אין בנו"ט א"כ נמי יהיה מותר לבטל לכתחילה בשר בחלב ביותר מששים דהא ליכא נותן טעם ולא היה למפרע איסור כלל וזה דומה ממש לביטול כלאים אם ממעט שיהיה פחות מרובע הקב או מוסיף דאז נשארו שניהם היתר והא דכלאי זרעים בטל בפחות

מרובע ומאי שנא מכלאי בגדים כתב הרשב"א בתשובה סי' רנ"ט הטעם מסתברא משום דלא אפשר דאי אפשר שלא יצא פרידא אחת ממין אחר ותאסר את הכל ולא ניתנה תורה למלאכי שרת והלכך כל שנתערב בטל ומותר לזרוע לכתחילה ואינו אסור משום כלאים ולפיכך דוקא שנתערב אבל לערב לכתחילה אפילו חטה אחת אסור כדאתמר בירושלמי מה אנן קיימין אם במתכוין אפילו חטה אחת אסור אבל כלאי בגדים אין מין אחר מתערב בו אלא במקרה לעתים רחוקות לפיכך לא ניתן להתבטל יע"ש וכונתו משום דלא אסור אם כבר נתערב רק משום מראית עין דהא דאמר ר' יוסי שיבור לא אמר אלא בשמין אחר ניכר בו ולא שייך ביטול כלל וע"כ רק משום דהוי כמחזי כזורע או מקיים כלאים אם כבר נזרע וכן הוא בש"ס ב"ב צ"ד דאין צריך למעט רק משום דמחזי ככלאים ועיין בתוס' יו"ט שם שהקשה ג"כ מהא דלא שייך ביטול בשניכר ומתרץ ג"כ משום דלא אסרו רק משום מראית עין ולא ראה במח"כ דברי הרשב"א בתשובה שם ובב"ח דמהני ביטול ע"כ כמ"ש הרא"ש דכל זמן שלא נתן טעם אינו משום ביטול דלא שייך ביטול כמו בכלאי בגדים אלא משום דאיסור אינו מתחיל אלא בנ"ט א"כ גם בבשר בחלב צ"ע למה יהיה אסור לבטל ביותר בנ"ט דהא ליכא איסור כלל ובאמת מדברי רמ"א בסי' צ"ט שכתב כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס' מותר ליתן המים לבשר כיון שנתבטל החלב והוא משו"ת צמח צדק משמע דלכתחילה אפילו לבטל חלב בתוך מים אסור ליתן אח"כ לבשר וכ"ש לבטל חלב בבשר ועיין ברמב"ם בפט"ו מה' מ"א הל' ט"ז ובלחם משנה שהרגיש בחילוק זה בין בב"ח ושאר איסורים.

וראיתי אח"כ בשו"ת ר"ע איגר ז"ל סי' ר"ז שעמד על חקירה זו וכתב מלתא בטעמא לפי מה דמבואר בסוגיא דטיפת חלב דפרכינן מכזית בשר שנפל ליורה חלב אמאי מותר חלב נבילה היינו משום דהחלב נכנס לבשר נפרד משאר חלב ומקבלת טעם בשר ונאסר החלב והוי מב"מ לרב א"כ לדידן אף דמב"מ בטל מ"מ הוי ביטול איסור חלב לכתחילה דהא הבשר והחלב שנכנס בבשר קבלו טעם ונאסר עכ"פ החלב בתוך הבשר וממילא שייך ביטול איסור יע"ש וצ"ל דמה"ט אסרו אף לבטל חלב במים לבשל אח"כ בבשר אע"ג דלא שייך זה מ"מ אסרו כיון דשייך עכ"פ בבישול בשר בחלב או משום דלא פלוג דשאר איסורים גזרו ג"כ משום בב"ח דמחזי כמבטל איסור ובקונטרס אבא מאוה"ג ראיתי די"ל אי הטעם משום גנאי לבטל ולאכול איסור כמ"ש הרשב"א בסוגי' דזרוע בשלה דגנאי הוא לבטל איסור א"כ בב"ח בליכא טעמא דלא חל עליו שם איסור כלל י"ל דמותר משא"כ להטעם משום דיש לחוש שמא יבטל פחות משיעור ביטול ויאכל איסור כמו שמשמע מרשב"א דמשו"ה בקדירה שדרכו להשתמש בשפוע מותר לבשל משום דא"א

לבוא לידי נתינת טעם ועיין בפרישה בסי' קכ"ב די"ל דטעמא דרשב"א משום דכל הטעם דאין מבטלין איסור הוא משום גזירה דלמא יבטל בדבר מועט או דבלא"ה לא שייך בקדירה משום מבטל איסור דאינו מכוין לבטל רק אסור לבשל בקדירה משום דלמא יבשל דבר מועט משא"כ בדרכו להשתמש בשפע וכתב שם דנראה מדברי הרשב"א בת"ה הארוך דזה עיקר הטעם דאין מבטלין איסור שמא יבוא בדבר מועט לידי נתינת טעם יע"ש ולהאי טעמא גם בב"ח אסור לבטל ואפילו חלב במים לערב אח"כ בבשר כדברי הגה' ברמ"א ועיין במג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה שהביא דברי הצ"צ ובט"ז שם ס"ק ה' מתיר להתערב ולהוסיף קודם פסח משום דעדיין היתר ובדג"מ מחלק בין חמץ דשמו עליו אסור לבטל אבל חולק על הצ"צ משום דעדיין הכל היתר וכמו דאמרינן בסכך פסולה דמותר להתערב בסכך כשר כמובא באו"ח סי' תרכ"ו וכבר האריך בתשובת זקני ר"ע איגר ז"ל לחלק דאף אי אמרינן דחמץ קודם פסח מותר היינו משום דלא שייך איסור כלל קודם פסח וכמו שיכול לאוכלו בתערובת כן יכול לאכלו בעין ועכשיו קודם פסח האיסור לא שייך עוד משא"כ חלב במים דגם עכשיו אסור לאכול החלב עם בשר והוא רוצה לאכול חלב ובשר ע"י תערובות מים שפיר מקרי מבטל איסור והארכתי במק"א בזה ומה"ט גם לערב סכך פסול מותר דלא שייך האיסור כלל קודם זמנו משא"כ בחלב דשם איסור עליו לאכלו עם בשר וגרע עוד מחמץ דבחלב בודאי שם איסור עליו לאכלו עם בשר ונ"ל ראיה ברורה לזה מדברי הירושלמי שהבאתי שמקשה לא כן אמר ר"י כל איסורין שריבה עליהן במזיד אסור ומאי קושי' דהא בשעה שמבטלו עדיין היתר הוא רק לזרוע אח"כ התערובות איסור אבל בשעה שבטלו בתלוש אין שום איסור והוי דומיא דחלב במים דאין איסור רק לאחר שיתנו לבשר משא"כ במוסיף על איסור דמיד מבטל איסור ובש"ס ירושלמי שם אית תניי תנא שנפל לתוכה ואנן תנינן שיש בה ואמר אח"כ מאי כדין מאן דאמר שיש בה בתלוש מ"ד שנפל לתוכה במחובר וא"כ למ"ד במחובר שכבר נצמח הכלאים והוא' בא למעט שפיר מקשה הירושלמי ודומה לשאר איסורין ממש משא"כ בתלוש דליכא עוד איסור כלל להתערב תבואה בתלוש ועדיין היתר ודוחק לומר דקושי' הירושלמי אזיל למ"ד בנפל במחובר דוקא ועוד דקודם זה אמר בירושלמי באיזה צד הוא ממעט או פוחת מרובע או מוסיף על הסאה ומקשה לא כן אמר ר"י כל איסורין שריבה עליהן.

והנה תקנתא דממעט או מוסיף הוא דוקא בתלוש דליכא עוד מראית עין בפחות מכ"ד משא"כ בשכבר נזרע ומחזי כאלו זרע כלאים וצריך לבטלו משום חשדא א"כ תינח ממעט אבל להוסיף לא מהני דהא התבואה כבר נצמח ועד שיצמח מה שזרע והוסיף איכא

חשדא שמקיים כלאים ועיין בש"ע יו"ד רצ"ט דבסעיף ה' בזרע שנתערב בזרע אחר נקט התקנה למעט או להוסיף ובסעיף ח' בזרע שכבר נצמח לא קאמר רק תקנתא דממעט ואע"ג דאפשר להביא ממקום אחר ממה שכבר נצמח ולתוסיף ממין האחר ולהשרישו במקום זה גם זה ניכר ועוד דצריך למעט מיד דעד שיביא ממק"א איכא גם כן חשדא וכיון דאפשר למעט מיד לא יוסיף וכיון דירושלמי קאמר דימעט או יוסיף וזה למ"ד דנתערב בתלוש דוקא ועל זה מקשה מיד לא כן אמר ר"י בודאי דוחק לומר דקושית הירושלמי הוא למ"ד שנפל לתוכו שתני בירושלמי מיד על המתניתין ולא על מה דסמוך ליה ומוכח מזה ראיה ברורה לדברי הרמ"א שאסור לבטל חלב במים כדי לאכלו עם בשר ומה"ט גם למעט ולבטל בתלוש היה אסור לזרוע אח"כ אם לא שמשום מראית עין כל האיסור ומותר לבטל ועיין.

והנה בירושלמי דתרומות פרק ה' שהביא הא דר"י הקשה ולא מתניתין הוא שוגג מותר מזיד אסור ומשני מתניתא בתרומה אנא מימר לך אפילו שאר כל הדברים ועיין בפרמ"ג בש"ד סק"ט שמפרש וקוצר דבריו דה"א תרומה שאין בנו"ט קמ"ל ש"א אפילו הכי בדיעבד מותר יע"ש.

ולדידי נראה דהרבותא הוא בין לענין שוגג ובין לענין מזיד דהו"א דהא דקנסו במזיד אע"ג דהוא לא רוצה לאכול האיסור רק רוצה לתקן ההיתר שנאסר לו והוא בא רק להוסיף להציל הפסדו זה דוקא בתרומה כיון דאין אסור לכל ויכול ליתנו לכהן אין לו הפסד כ"כ משו"ה קנסו במזיד ועיין בסוגיא דהשא"נ גיטין נ"ג דעשה ג"כ צריכותא בין מטמא ובין מדמע משא"כ בשאר איסורים דאסור ולא חזי כלל הו"א דלא קנסו למזיד משום הפסד היתר שלו קמ"ל ר"י דאף בשאר איסורים במזיד אסור וכן י"ל לענין שוגג דהא מתניתין סבר כר"י דלא קנסו שוגג אטו מזיד ובגיטין שם מקשה מהברייתא דנפלו ונתפצעו דגזר ר"י אף בדרבנן שוגג אטו מזיד אע"ג דלא הוי רק דרבנן ומתרץ דטעמא דר"י משום דאתי לאיערומי ומתניתין דתרומות כר"י ור"ש דלא גזרו שוגג אטו מזיד והו"א דוקא בתרומה כיון דיכול ליתנו לכהן ולא הוי רק הפסד מועט לא חיישינן שיעשה איסור ואתי לאיערומי בשביל הפסד מועט משא"כ בביטול איסור דמפסיד ליה ההיתר לגמרי חיישינן דאתי לאיערומי וקנסינן שוגג אטו מזיד קמ"ל ר' יוחנן דאף מבשאר איסורין כן הוא דלא קנסינן שוגג אטו מזיד וא"ש.

ומצאתי וראיתי באבני מלואים בתשובותיו בסוף הספר שהעלה שם על הקושי' פרשת דרכים בסוגיא דמאכילין קל קל ויצא לחדש בתרומה לכ"ע אסור לבטל בחולין מדאורייתא דכתיב משמרת תרומתי ואי מערב תרומה בחולין כאלו מטמא התרומה

ומאבדו בידים כיון דנעשה חולין ובהג"ה שם הוסיף דבזה א"ש הא דתירץ הירושלמי דממתניתין הו"א דוקא תרומה משום שמירת תרומה ובודאי אסור לבטל מדאו' קמ"ל ר"י אף בשאר איסורין כן והוא דבר נכון לכאורה אלא דנראה לי היפך מירושלמי דאינו דומה למטמא או מפסיד כמו שפקפק שם בהג"ה ג"כ דהא ודאי אי אמרינן דתרומה אסור לבטל בחולין משום משמרת תרומותי אז גם כהן אסור לבטלו משא"כ אי בתרומה הוא ג"כ כמו בשאר ביטול איסור שלא יהנה מהאיסור אז לכהן שרי ביטול תרומה דהא אצלו היתר גמור הוא והנה בירושלמי אמרו שם על המתניתין תני אף טוחן הוא בתחילה ומתיר מתניתין דרבי יוסי דר"י אמר אף מתכוין ללקוט בא' ומאתים אמר ר' זעירא שכן דרך הכהנים להיות טוחנן מדומע בבתיהן מה נפיק מבניהון כלאי הכרם על דעתיה דר"י טוחן ומתיר על דעתיהן דרבנן אינו טוחן ומתיר יע"ש ואי אמרינן כדברי האבני מלואים דשאני תרומה משום משמרת תרומותי א"כ אף הכהן לא יכול לכתחילה לטוחנו ולבטל התרומה וי"ל כיון דכבר הוא מדומע ונתבטל ברוב אלא שבא להוסיף משום שצריך ק"א לא שייך עוד משמרת תרומותי ומשו"ה יכולין הכהנים לטחון המדומע אבל לערב תרומה לכתחילה ולהוציאה ע"י ביטול לחולין בודאי אסור מ"מ א"ש פירש הג"ה דשאני תרומה כיון דעכ"פ לכתחילה אסור לבטל מה"ת משום משמרת תרומותי גם להוסיף אסרו חכמים משום ביטול איסור משא"כ בשאר איסורין ועיין.

והך דאמר הירושלמי דר' יוסי לשיטתו דמתיר אף ללקוט לכתחילה נטיעה של ערלה וכ"כ ולפי ש"ס דילן דקאמר דטעמא דר"י משום דחזקה דאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת א"כ אינו דומה לתרומה וכי לירושלמי מתיר ר"י לבטל לכתחילה אלא דירושלמי בפ"א דערלה קאמר מ"ט דרבי יוסי שכן דרך בני אדם להיות מידל בגפנים וגם שם קאמר דמתניתין דתרומה שאסטחנו והותירו וחולין יפות משל תרומה מותר אתיא כר"י דכלאים ולפי טעם דירושלמי משום דדרך בני אדם להיות מידל בגפנים ולא מקרי מכוין לבטל א"כ מה"ט גם בתרומה מותר דלא מכוין לבטל התרומה רק לטחון אותה כמו שמותר לטחון חטים שהתליעו משום דאינו מכוין לבטל וכן להתיר דבש שנפלו בו נמלים כמבואר בש"ע פ"ד.

והריב"ש בתשובה הובא בפר"ח סי' ס"ד כתב ראיה מהגעלה דבאינו מתכוין לבטל מותר דאל"כ האיך צותה תורה להגעיל כלים דהא מבטל האיסור הבלוע בכלי ובריב"ש כתב דהמים נאסרים וחוזרים ואוסרים הכלים וע"כ דבאינו מתכוין לבטל מותר ובפר"ח הוכיח מדברי הריב"ש דסבר דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דאורייתא ואפילו בדיעבד אסור דלא כראב"ד שהובא בר"ן ורשב"א בזרוע בשלה דלכתחילה אסור מה"ת

אבל בדיעבד מותר ובפר"ח הקשה על הריב"ש מאי מייתי ראיה מהגעלה דגלי קרא דמהני ויפה אשר תירץ ודיבר הכנפי יונה כיון דבכל מקום אסור מנ"ל לומר דגע"נ חידוש הוא בזה ביותר יש לנו לומר כיון דגילתה התורה דמהני הגעלה בודאי הטעם משום דאינו מתכוין וגם בשאר איסורים מותר מלומר דהתיר תורה בהגעלה מה שבשאר איסורים אסור יע"ש.

אלא דתמוה לי אמאי לא הקשה הפר"ח להריב"ש דאף בדיעבד אסור א"כ קשה אמאי לא אמר זה היתר הבא מכלל איסור לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה ותוס' מתרץ משום דזה היתר משמע מכלל דבר האסור באכילה ולריב"ש אם ביטל באמת אסור באכילה בדיעבד וצ"ע ועוד רגע אדבר במה שראיתי שמתמה בפמ"ג על הכנה"ג בהגהות הטור דאם משנה האיסור מכמות שהיה מותר לבטל והוא מדברי תוי"ט פ"ד דתרומות משנה ח' דמשום הכי תאנים שחורות מעלות את הלבנות שאם רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד אע"ג דאין מבטלין לכתחילה כיון דאינו מוסיף רק משנה האיסור מכמות שהיה מותר לבטל לכתחילה ומתמה דהא בנפלו ונתפצעו לכ"ע במזיד אסור אע"ג דלא מוסיף רק משנה האיסור ומרסקו.

ונ"ל דיש לחלק דוקא שם קודם שנתפצעו דהוי דבר רשות שלא בטל אפילו באלף ולא התחיל עוד הביטול כלל קודם שנתפצעו משא"כ בתאנים דאיירי שנפל בתוך חמשים שחורות וחמשים לבנות דכבר התחיל הביטול בחמשים השחורות אלא משום דאידך לבינות א"א לבטל בתוך מאה דהא הלבנות ניכרים בזה שפיר אמרינן כיון דלא צריך להוסיף רק לשנות האיסור לא מחזי כביטול כ"כ דהא נתערב בתוך ק' והתחיל הביטול ומדברי כנה"ג משמע דאף אם כל הביטול תליא בריסק האיסור נמי יכול לרסק כיון דלא צריך להוסיף והפמ"ג כתב דהא דלא פסקינן כר"י והלכה כר"ע ור"א דאוסרין ומזה אין קושי' כ"כ די"ל הא דאוסרין היינו משום דסברו דלא אמרינן שיתבטל גם בעודן הלבנות ניכרים הואיל דאפשר לרסקן אבל אם רסקן י"ל באמת דמותר ואין קונסין משום מבטל איסור משום דאינו מוסיף אלא משנה האיסור כמות שהיה אבל מהא דנתפצעו יש ראיה דכה"ג אסור ולא צריכין לומר כמשמע מדברי פרמ"ג דאתיא הברייתא כר"א ור"ע אבל לר"י גם בנתפצעו מותר אלא בנתפצעו לכ"ע אסור לפי החלוק שכתבתי אבל כה"ג כדינו דמתניתין י"ל בדיעבד אם ריסק כדי שיבטל מותר בלא צריך להוסיף ור"ע ור"א לא חולקין רק דלא אמרינן הואיל שיכול לרסק ומפני שידעתי כי חביבין עליך דברינו מעת שיצקת מים על ידינו אמרתי לעשות לך נחת רוח בדברי תורה כי הוא חיינו ואורך ימינו ויגמור ה' כל טוב בעדינו וישלח כולנו מהרה משיח רוח אפינו ונזכה לעלות ולראות

עיר קדשנו כחפץ רבך חפץ בהצלחתך והרמת קרנך בתורה ועושר פה פ"ב תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נב

שלום לך אהובי בני המופלג בהפלגת חכמים וותיק מלא עתיק מורג חרוץ בע"פ מו"ה עקיבא סופר נ"י.

אמרתי להעלות בכתב מה שאמרתי לך בע"פ בדברי הרא"ש סוף מס' ע"ז דף ע"ו שכתב דאין להגעיל כלי בת יומא רק בס' אבל אינו בת יומא מהני הגעלה אף בפחות מס' ואע"ג דטעם הפגום הנבלע בכלי חוזר ונבלע בתוכו והוה ליה כקודם הגעלה אין לחוש דהוי ליה נ"ט בר נ"ט יע"ש ולכאורה דברי הרא"ש סותרין אהדדי מיניה וביה דקודם לזה הביא החילוק הא דכלי שאב"י אסור להשתמש משום גזירה דבת יומא והתבשיל שנתבשל באב"י מותר דשאני קדירה שהיה בו איסור קודם שנפגם אבל התבשיל לא היה בו איסור מעולם וכן כתבו תוס' דף ע"ו ד"ה מכאן ואילך וכו' וא"כ מאי הקשו הרא"ש דשפיר מהני הגעלה באב"י מהאי טעמא דקודם הגעלה היה נבלע בו טעם לשבח קודם שנפגם ומשו"ה אסור הכל אבל לאחר הגעלה אע"פ שחוזר הבלוע ונבלע בהכלי מעיקרא בולע טעם לפגם ודומה לתבשיל דמותר ובאמת בר"ן חולין בסוגיא דטיפת חלב הביא בשם רבינו יצחק ז"ל דמה"ט אין לחוש בהגעלת כלי שאב"מ בפחות מששים אע"ג דחוזר ובולע מן הפגום דקודם הגעלה בלע כשהוא מושבח משא"כ בפגום מתחילת בליעתו אין לחוש כלל ולמה לא מחלק הרא"ש כן והוצרך לומר משום נ"ט בר נ"ט ואין לומר דהרא"ש מקשה לתירץ השני דמחלק בין תבשיל לכלי משום דבתבשיל ליכא למגזר הואיל ואסור לכתחילה להתבשל אפילו באינו בת יומא ולפי תירץ זה י"ל בכלי אסור אפילו בלע מתחילה לפגם דמסתימת לשון הרא"ש לא משמע כן אלא אזיל גם לתירץ ראשון ולא קשה לתירץ זה כאשר כתבתי.

ונ"ל לישב דהנה בהגה"ה אשר שם כתב ואין לומר הטעם משום שזה לכתחילה ונטלפ"ג לכתחילה אסור משא"כ התבשיל הוי דיעבד דהא כיון דטעינן שבירה הוי ליה כדיעבד ועיין בתוס' פסחים ל' ע"א סוף ד"ה לשהינהו ולפי"ז י"ל דאין לחלק לכתחילה בין בלע מעיקרא לשבח או מעיקרא היתה הבלוע לפגם דלכתחילה הכל אסור משום גזירה דאטו בת יומא וכן מסתבר משא"כ בדיעבד שפיר יש לחלק בין שתחילת הבלוע היה באיסור או לפגם וקושי' הרא"ש ותוס' ג"כ היתה דוקא מכלי חרס דהוי כדיעבד משום דצריך שבירה ומאי שנא מתבשיל דהוי דיעבד דכבר נתבשל ואין לאסור בדיעבד א"כ גם בכלי חרס הוי כדיעבד וכמו שכתב בהג"ה וע"ז שפיר חילקו הכי דהיתר תחילת בלוע לשבח

ונאסר הכלי אז דוקא גם בדיעבד אסור באב"י משא"כ בתבשיל דבלע מעיקרא לפגם אבל הרא"ש דאיירי לענין כלי שיש להם הכשר בהגעלה ולא טעונה שבירה הוי לכתחילה אין לחלק בין פגום מעיקרא מיד בשעת בלוע או בלע איסור מתחילה ולא סתרו דברי הרא"ש אהדדי.

ואין לומר דהא הרא"ש קאי דלא תהני הגעלה גם באב"י משום דחוזר ונבלע הפגם וא"כ אכתי הוי דיעבד דהא מה"ט דחוזר ונבלע הבלוע לא תהני הגעלה אלא שזה ליתא דהא באמת יכולין להגעיל ביש ששים במים דהא מה"ת דלא אסור אלא קדירה בת יומא ע"כ אין להגעיל בפחות מששים אלא דהרא"ש מצדד דיש להגעיל אף בפחות מס' אם הכלי אינו בת יומא ואי מכ"מ אין יכולין להגעיל משום דחוזר ונבלע טעם הפגום מ"מ אין זה מקרי דיעבד דהא יכולין להגעיל בששים משא"כ כלי חרס דלא מהני הגעלה כלל וא"ש ועיין והנני רבך ואביך אוה"נ פ"ב אדר שני תרס"ב ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נג

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב המופלג מורג חרוץ ובקי ז"ר יפ"ת המאוה"ג מו"ה אברהם פראגער נ"י דיין ומורה דק"ק מאפאלטשאן יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי ע"נ ואודות הענין הידוע א"א לי לעשות עכשיו דבר מפני דברים שנתחדשו בנתיים אשר בלתי ספק ידועים למעכ"ת נ"י וראיתי בשולי מכתבו שהעיר על הרמ"א בסי' פ"ג ביו"ד סעיף ה' דאם כבר קנה מנכרי מקרי דיעבד משמע בלא קנה כבר ולקנות מנכרי הוי לכתחילה ובסי' קכ"ב בהגה סעיף ו' כתב דישראל קונה לכתחילה בנותן טעם לפגם מנכרי מאחר דכבר נעשה ביד גוי מקרי דיעבד יע"ש והיה יכול להקשות ג"כ דמפשטות לשון הרמ"א בסי' קכ"ב משמע דאף בקל יכול לקנות ממק"א מ"מ מותר לקנות לכתחילה אף ביש לו פת אחר ועיין בט"ז סי' ק"ח סק"ד שהביא הא דת"ח דנוהגין לקנות אגוזים מבושלים מעכו"ם ושאר דברים שאינן משום בישול נכרי אף על גב דנטלפ"ג לכתחילה אסור מ"מ הקני' חשוב דיעבד ובסי' ק"ח שם סעיף א' בהגה כתב דאם אפה נכרי פת עם בשר בתנור אחד אסור לכתחילה במקום שיש לו פת אחר וכן בסי' צ"ו סעיף א' בהגה כתב במקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין נוהגין לקנותו ולהתיר ע"י נטילת מקום וכתב בט"ז וש"ך אבל במקום שנמצא לקנות אחרים הוי כלכתחילה דאסור כולו יע"ש וראיתי אח"כ במנחת יעקב כלל ה' שעמד על הרמ"א בזה והקשה מסי' ק"ח על סימן קכ"ב וכן מש"ס ע"ז דף ל"ט ומיו"ד סי' קי"ד דמשמע דאף בכל מקום מותר לקנות אף דיכול לקנות מישראל ומחלק דפת שאני כיון דשכיח

דעל הלחם, יחיה אדם יותר החמירו לאסור לכתחילה במקום שיש לקנות במק"א עיין בפרמ"ג סי' ק"ח בשפ"ד סק"ה שהביא הא דמנ"י ולפי שהבאתי מהא דסי' צ"ו עדיין לא הועיל דהא התם בצנון איירי וכן הא דסי' פ"ג שהביא מע"כ וראיתי ברדב"ז חלק ג' סי' תקפ"ז שכתב בפשיטות דאם ביטל גוי איסור אסור לישראל לקנות ממנו דזה הוי כמבטל איסור לכתחילה אע"פ שכבר נעשה ביד גוי מ"מ הקניה מגוי מקרי לכתחילה ולאחר שחתם התשובה כתב דמצא להרשב"א דמתיר לקנות מעכו"ם בנותן טעם לפגם אע"ג דלכתחילה אסור משמע דלקיחה מן העכו"ם לא הוי לכתחילה וכתב לחלק בין נטלפ"ג דכיון שהוא פגום לא חיישינן שמא יאמר לעכו"ם אבל הנך שנתבטל בששים חיישינן שמא יאמר לעכו"ם לבטלה יע"ש ועיין בכ"ס או"ח סי' פ"ז שכתב ונוראות נפלאתי על דברי הרדב"ז וכי גרע תערובות של נכרי מתערובות של ישראל שבטלו באיסור שמותר לאחר שלא נתבטל בשבילו ונכנס בדוחק לחלק בין מתנה למכירה יע"ש ולפי טעם שכתב הרדב"ז לחלק בין נטלפ"ג ובין ביטול איסור דהחשש שיאמר לעכו"ם לבטל א"כ לא קשה מישראל דיכול לקנות דהא הישראל אסור לבטל לכתחילה ומי פתי ישמע לו לבטל מאחר שצריך למכור לו בזול חוץ מדמי האיסור כמש"כ הש"ך סי' צ"ט משא"כ הנכרי דליכא איסור לו בודאי שיבטל אם יכולין ליקח ממנו ובתשובה אחרת הארכתי הרבה בדברי הרדב"ז אלו.

ולדידי נראה בפשוט לחלק בשנדקדק עוד בסי' ק"ח וסי' צ"ו שהביא הרמ"א חילוק בין אם אפשר לקנות אז הוי לכתחילה ולא מקרי דיעבד רק באין יכול לקנות ממקום אחר ולא כ"כ ג"כ בסי' פ"ג רק כתב סתם דאסור לכתחילה לקנות ורק אם קנה מתיר וע"כ דאין הענינים שווים והכל תליא לפי הדין ושיטות הפוסקים בנטלפ"ג דלכ"ע שרי ואין מי שפוסק לחומרא שיאסור נטלפ"ג בדיעבד וכל הפוסקים מודים בזה ע"כ התיר לקנות מה שנעשה בידי גוי דהוי דיעבד ומה"ט מקילין ג"כ במרדה של נכרי דיכול ג"כ להשתמש בו ישראל גם לכתחילה ועיין בסי' ק"ח סעיף ג' ובט"ז וש"ך שם אבל בריחא מילתא דיש פוסקים כרב דאף בדיעבד אסור לא מקילין רק בא"א לקנות במקום אחר אבל במקום שיכול לקנות ואפשר בלא"ה אין להקל נגד הפוסקים דאסיר אף בדיעבד דהא לכמה דברים אמרינן ג"כ להלכתא ריחא מלתא ומה"ט גם בסי' צ"ו לא התיר הרמ"א רק בא"א לקנות כיון דשיטות סוברים דצנון שנחתך בסכין של גוי נאסר כולו ועכ"פ צריך כדי נטילה אבל בסי' פ"ג ראה לפי שיטות הפוסקים דשם להחמיר עוד יותר דאין לסמוך להקל כלל לקנות לכתחילה מגוי אף בא"א ממקום אחר אבל בדיעבד אם כבר קנה מותר משום דיש ג"כ הפסד ולא בחדא מחתא מחתינהו תמיד מה שנקרא לכתחילה ודיעבד

וכן מצינו בכמה דברים וכן בגט פעמים כשר הגט אם כבר נכתב ומקרי דיעבד ולפעמים לא כשר בדיעבד רק אם כבר ניתן ליד אשה ולכמה דברים לא מיקרי דיעבד רק אם ניסת כבר ונתתי טעם והסבר מה ראה הרמ"א על ככה להקל ביותר בנטלפ"ג משאר מקומות ולאו כל אנפין שווין והנני ידידו הדש"ת חותם בברכה פ"ב יום ג' לסדר ויקהל תרמ"ט ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נד

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המופלג המאה"ג חריף ובקי בע"פ כש"ת מוה מרדכי פריעד נ"י רב דקהל מארטינסבערג והגליל יע"א.

מכתבו קבלתי ע"נ ואני טרוד כרגיל ולא אבוא בארוכה רק להשיב במה שעמד על דברי תוס' בע"ז דף ס"ו ע"ב ד"ה וכן חומץ דקמ"ל אע"ג דכי נפל לתוך גריסין צוננין משביח אפי"ה לתוך גריסין רותחין שרי דלא גזרינן אטו צוננין יע"ש ובזה ניחא לגרסת תוס' אבל לגרסא שלנו במתניתין כגון חומץ קשה אמאי נקט כגון ונראה לי דיש לומר לפי מה שמחלק תוס' דתנא דמתניתין דאוסר בשמן מחמת זליפתן של כלים ומתיר בדבש ע"כ דסבר מתניתין חילוק בין פוגם בעין ובין פוגם ע"י כלי וכשהוא בעין הוי לשבח כמו בשמן וא"כ י"ל דהא קמ"ל מתניתין דוקא פוגם בעין שרי אבל לא מה שבעין לשבח ומרישא ליכא ראיה דדוקא פוגם בעין דהו"א דאף בעין לשבח ואח"כ נפגם ע"י כלי אב"י נמי מותר אלא משום דאיירי ביין נסך שנפל ע"ג ענבים ומשו"ה מחלק אבל אם לפגם מותר ומעשה בביתוס נמי בעין הוי אבל י"ל דגם בעין לשבח מותר אם נפגם בבלוע בכלי קמ"ל כגון חומץ שנפל לתוך גריסין דוקא נפגם בעין ולתירץ שני של תוס' דף ל"ו ע"א דמשו"ה אסרו שמן במתניתין משום דשייך נמי חתנות וגם בשבח בעין מותר א"א לומר כן אבל תוס' לשיטתו דגרסו וכן לאשמעינן רבותא בחומץ של גריסין שפיר תירצו די"ל נמי דתנא דמתניתין סבר דגם פגם בכלי מותר וא"ש.

והנה ראיתי בח"ס בחדושיו שכתב לגרסא דגרסינן במתניתין נפל ע"ג תמרים ותאנים אם יש בהן בנותן טעם אסור ומעשה בביתוס שהביא גרוגרת ופריך מעשה לסתור מתאנים לגרוגרת עיין בתוס' דף ס"ה ע"ב בד"ה ה"ג וכו' א"כ קשה מאי וכן דהא רבותא זו ידעינן גם מרישא דלא גזרינן גרוגרת אטו תאנים יבשים אטו לחים ונראה לי דלגירסא זו יש לומר רבותא אחרת דהנה הש"ך בסי' ק"ג סק"ז כתב הא דכתב בטור וש"ע דפגום ולבסוף השביח אסור היינו דוקא אם כבר השביח אבל בעודו לפגם מותר וכן כתב הטו"ז בסק"ה דאל"כ לא משכחת דיהיה מותר בגריסין דהא גם בנפל ברותחין אסור משום דהשביח אח"כ אם יצטנן ומטור משמע דהא דפגום ולבסוף השביח אסור גם על גריסין קאי כמו

השביח ולבסוף פגום וא"כ היכי משכחת נטלפ"ג דיהא מותר אצל גריסין וא"כ רבותא רבתי אשמעינן מתניתין דגריסין בנפל לתוך רותחין מותר אע"ג דממילא משביח אח"כ כשיצטנן מ"מ בעודו לפגם מותר והפר"ח חולק על הש"ך והוכיח מירושלמי בפגום ולבסוף השביח אף בעודו פגם אסור משום דסופו להשביח אבל מ"מ לגירסא דמתניתין נפל ע"ג תאנים דליכא למימר רבותא דתוס' דכבר אשמעינן מרישא שפיר י"ל ולישב גירסא זו לשיטת הש"ך דהרבותא אע"ג דהשביח לבסוף מותר בעודו רותח ועיין בזה.

והנה כבר כתבתי לגירסא כמו חומץ וכו' מוכרח החילוק בין פוגם בעין או שבח ואח"כ נפגם כמו שכתב תוס' ג"כ בתירץ ראשון אבל תוס' לגרסא וכן כתבו ג"כ בתירץ שני דליכא חילוק וכן כתבו בדף ס"ז ע"ב בד"ה ואידך וכו' די"ל דרק שתי מחלוקת ורבנן דפסחים כר"ש ס"ל דג"נ חידוש ור"ע סבר דלאו חידוש ומחלק מצד הסברא בין פגם רבה לפגם זוטא ובמהרש"א ומהר"ם בפסחים הקשו מנ"ל דר"ע סבר דנטלפ"ג מותר דלמא סבר כר"מ דנטלפ"ג אסור וג"כ לאו חידוש ושפיר יליף טע"כ מג"נ ומה שתירץ המהר"ם כיון דהלכתא כר"ש רצה לתרץ ר"ע כר"ש כבר הקשה בכ"ס יו"ד סי' ס"ט לתירץ ב' של תוס' בע"ז דרבנן דר"ע כר"ש ס"ל וחידוש הוא היינו משום דלא הוי ידעינן לחלק בין פגם רבה לזוטא ור"ע צ"ל דסבר דמסברא ידעינן לחלק בין פגם רבה לזוטא וליכא חידוש ובהא פליגו ר"ש ורבנן ור"ע ביותר הו"ל לש"ס לומר דר"ע כר"מ מלומר דר"ע ורבנן פליגו בסברא בעלמא יע"ש דבר נכון וחריף ומאז אמרתי לפי מה שהקשה הרשב"א בתשובה מנ"ל דנטלפ"ג אסור מכלי מדין דלמא צותה תורה להגעיל משום שמא יבשל דבר חריף דמחליף לשבח וכתב דלמיעוט לא חיישינן ועדיין קשה דהא ר"מ חייש למיעוטא והאיך יליף מג"נ וצ"ל דר"מ חייש למיעוטא רק מדרבנן כמ"ש תוס' חולין דף ט' אבל ר"ע חייש למיעוטא מה"ת כדאמר דלא היה נהרג אדם מעולם וא"כ א"א למילף מג"כ דנטלפ"ג אסור די"ל משום דבר חריף ולא מוכח לר"ע דנטלפ"ג אסור וא"ש.

וראיתי בכ"ס יו"ד סי' ע"ו שעמד על דברי הר"ן חולין ופסחים שדייק מהאי פנכא דר"א בפ' כל הבשר שתברה מפני שמלח בו בשר דמוכח מזה דנטלפ"ג לכתחילה אסור דהא ש"ס מפורשת הוא סוף ע"ז דגזרינן אב"י אטו בת יומא ותירץ דקמ"ל אף באיסור דרבנן כמו דם שמלחו נמי גזרינן אטו בת יומא ולא הוי גזירה לגזירה יע"ש וכבר עמד על חקירה זו בנוב"י תנינא סי' נ"א ולא הביא האי דפנכא ועיין בטו"ז יו"ד שכתב בסי' קל"ז סק"ו בסתם יינם לא גזרו בכלי אטו בת יומא משום דלא הוי רק דרבנן והוי גזירה לגזירה ולא צריכין לומר כמ"ש בש"ך שם משום דביין נסך הקילו יע"ש משמע מדבריו בפשיטות דבאיסור דרבנן לא גזרו באינו בת יומא ותמוה לכאורה מהאי פנכא ונ"ל דטו"ז סבר

דאין לדמות דם שמלחו ושבשלו לשאר איסור דרבנן דדם שמלחו חמור וכן כתב בת"ה במשמרת דף נ"ט דפוס וויען הובא בפרמ"ג בפתיחה להל' מליחה דאין לדמות שאר איסורי דרבנן לדם שמלחו ועיין.

ולדידי נראה לישב דברי הר"ן דקמ"ל טובא דהא דאסריכן לכתחילה באב"י מבואר בש"ס ע"ז דמקשה מכאן ואילך לשתרי ומשני גזירה קדירה שאב"י אטו בת יומא והנה הר"ן בפ"ב דע"ז מוכיח מסוגיא כאן דסתם קדירה של נכרי אב"י דאי הברייתא דמתיר איירי בידעינן ששהה הקדירה א"כ אמאי צריך לתרץ השתי ברייתות הא כמ"ד נטלפ"ג מותר והא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור לשני הא בשהה הא בלא שהה אלא ודאי משום דסתם קדירה של נכרים אב"י יע"ש וא"כ י"ל בודאי בידעינן קדירה שהוא אב"י לא גזרינן אטו בת יומא דמהיכי תיתי שיטעה להתיר גם בקדירה בת יומא משא"כ בסתם קדירות של נכרים דיכול להיות שהשתמש היום דלא ידעינן שלא השתמש אלא דמתירין מצד ס"ס א"כ בקל יש לטעות אטו בת יומא וכיון הא דמקשה מכאן ואילך לשתרי הוא רק על הברייתא דמוכח דאף למ"ד נטלפ"ג מותר מ"מ לכתחילה אסור א"כ משני שפיר אטו בת יומא אבל בקדירה שידעינן בודאי שהיא אינו בת יומא י"ל דלא גזרינן משו"ה דייק הר"ן שפיר מהאי פנכא דר"א מדתברה ולא שהה עד שיהיה אינו בן יומא משמע דגם באינו ב"י ודאי נמי גזרינן ואסור לכתחילה וא"ש.

שוב ראיתי מה שכתב קדושת זקני בח"ס יו"ד סי' קי"ד ד"ה ובזה י"ל לישב קושית תוס' לחלק בין כלי לתבשיל די"ל דוקא בכלי גזרינן מדסתם כלי לא הותר רק משום ס"ס וגם בב"י יש ס"ס שמא בישל דבר המותר ושמא פוגם בעין אלא דמ"מ אסור בידעינן בת יומא משום דאין לעשות ס"ס בידים משא"כ בדלא ידעינן דיש ספק שמא אינו בת יומא משו"ה גזרינן אטו בת יומא מדלא הותר סתם כלי ג"כ רק משום ס"ס משא"כ בתבשיל דגם בידעינן שבישל הנכרי מותר אלו דבריו הקדושים ולפי דבריו לא יהיה אסור רק בסתם כלי דשייך הך גזירה משום דתרוייהו יש ס"ס אבל בודאי אינו בת יומא דלא צריכין לס"ס יהיה מותר ותמוה שלא הרגיש בזה דהא פסקינן דגם בודאי אינו בת יומא אסור לכתחילה אבל מ"מ מרוויחין אנו ליישב ג"כ דברי הר"ן לפי דבריו דהו"א דוקא בסתם כלי גזרינן משום דיחלפו הספק ספיקות משא"כ בודאי אב"י יהיה מותר משו"ה הביא הר"ן מהא פנכא דר"א על דרך שכתבתי ועיין.

והנה מזה דמקשה על הברייתא מכאן ואילך לשתרי היינו אף לכתחילה יש להוכיח דהגעלת כלים לא הוי דבר שיש לו מתירין כשיטת הרשב"א הובא בסי' ק"ב ומהרי"ל חולק משום דהוצאה מועטת הוא הוי דבר שיש לו מתירין דוקא בהפסד וטורח מרובה

לא מקרי דשיל"מ משא"כ בהוצאות הגעלת ואי כמהרי"ל קשה מאי פריך מכאן ואילך לשתרי דהא יש לו היתר ע"י הגעלה וליבון והברייתא ע"כ בכלי מתכות איירי דקתני עד שלא יטביל ולא יגעיל ואי ס"ס לכתחילה אסור בדשיל"מ מאי מקשה וע"כ דזה לא מקרי דשיל"מ או דס"ס שרי בס"ס בגופו בדשיל"מ וראיתי בפלת"י סי' ק"ב סק"ה שכתב לדעת ר' שמחה דלא מהני ס"ס בדשיל"מ למה קיי"ל סתם כלי של נכרי אב"י מטעם ס"ס וע"כ צ"ל דהגעלה לא הוי דשיל"מ יע"ש ובפרמ"ג שפתי דעת סק"ח הרבה לתמוה עליו דהא הכלי בודאי אסור משום גזירה ורק התבשיל שרינן וזה אין לו מתירין ולפי דברינו יש לקיים דברי הפלת"י דהראי' מהא דפריך הש"ס מכאן ואילך לשתרי אף לכתחילה דהא הוי דשיל"מ ולא צריך משום גזירה דהא על הברייתא קאי דאיירי דלא ידעינן בודאי שהוא בת יומא ואף דאין משמעות לשונו של פלת"י משמע דראיתו כן הוא מ"מ גברא רבה אמר מילתא ומצוה לקיים עכ"פ ראיתו ועיין.

ומה שעמד בסוגיא דעכבר' בשיכרי בפירש רש"י ותוס' דשרצים חידוש הוא ועמד ג"כ על דברי ח"ס יו"ד סי' ק"ח בסופו יעיין בחדושי ח"ס בחלק ששי בחדושיו על ע"ז שם שהאריך בזה יותר ממה שכתב בתשובה שם וימצא שם מרגוע לנפשו ודברי תורה עניים במקום אחד וכו' והנני חותם בברכה מרובה ידידו פה פ"ב יום ה' לסדר שלח תרנ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נה

שלום וברכה לכבוד תלמידי ידידי המופלג בהפלגת חכמים חרוץ ובקי מו"ה דוד פראנקפורטער נ"י דיין בסאכאטיש יע"א.

מכתבו קבלתי ע"נ וראיתי פלפולו בדבר שיש לו מתירין ורוב ככל דבריו כבר נאמרו ונשנו בצל"ח וגם בשאר אחרונים אשר דשו הרבה בסוגיא וקשה לחדש עוד ורק אעורר מה שלא ראיתי עוד כי לדעתי בקונמות דהוי דשיל"מ ולא בטל משום דמצוה לאתשולי עליה א"כ אם נדר מדבר אחד ונתערב אח"כ ולא נשאר כלום מאותו דבר שאסר על עצמו בקונם לא יהיה דבשיל"מ דהא אף להלכתא דאמרינן כאמימר שבועות דף כ"ז דאכלה כולו נשאלין עליה היינו במזיד משום מלקות ובשוגג משום קרבן ולפמ"ש הרא"ש שם דאף בזה"ז דליכא קרבן ומלקות מ"מ נשאלין משום איסור וחיוב קרבן ומלקות אבל אם נתערב כל אותו דבר שאסר על עצמו ונתבטל לגמרי ולא נשתייר שום איסור ונהפך להיות היתר בודאי אין נשאלין עליה ולא מקרי דבר שיש לו מתירין ולא מצאתי באחד מהפוסקים שיאמר דבר זה אדרבה מסתימת לשון הפוסקים משמע דאף כה"ג לא בטל.

והנה בנדר שאין לו התרה כמו נדר שהודר עד"ר וכדומה בודאי לא מקרי דבר שיש לו מתירין ולא אזלינן בתר רוב נדרים דהא כתבו תוס' בטבל לא הוי דשיל"מ בשאין הבעלים בעיר וכן בתוס' בב"מ בפ' הזהב היכי דיש טירחא והוצאות להעלות לירושלים לא הוי דשיל"מ וכן כתב הרשב"א דמה"ט הגעלת כלים לא הוי דשיל"מ משום הפסד חזינן דלא אמרינן לא פלוג ועיין ברמב"ן פסחים שכתב דמה"ט לא בטל חמץ של ישראל משום דשיל"מ אע"ג דחמץ של ישראל גם אחר הפסח אסור משום קנסא משום דכיון חמץ של נכרי שנתערב הוי דשיל"מ גם חמץ של ישראל לא בטל נראה לכאורה דאמרינן לא פלוג אע"ג דלא שכיח שיתערב בחמץ של ישראל אבל כאשר נדייק בדבריו לאו עיקר טעם של הרמב"ן הוא רק כתב לסניף כי כתב אע"ג דצריך לבער חמץ בעינו מ"מ כיון דזה רק אגברא אבל היתרא דחמץ אתי ממילא וגם אע"ג דקנסו אחר הפסח מ"מ לא להקל עליו באו וע"ז כתב כיון דבחמץ של נכרי לא שייך כל זה בודאי יש לומר מהני טעמא דחמץ של ישראל הוי דשיל"מ והר"ן דלא רצה בזה וסבר דלא רצה בזה וסבר דלא הוי דבשיל"מ אע"ג דחמץ של נכרי בודאי הוי דבשיל"מ חזינן ויש ראיה דלא אמרינן לא פלוג אע"ג דמחזי כחוכא דחמץ של ישראל יתבטל וחמץ של נכרי יהיה חמור יותר ולא יתבטל וגם בחמץ בלא"ה יש להחמיר ולומר לא פלוג כמו דגזרו בשלא מינו אטו מינו אע"ג דבכל מקום דשיל"מ בטל שלא במינו מ"מ משום חומרא דחמץ אמרינן אף שלא בעינו ואפ"ה לא סבר הר"ן דאמרינן לא פלוג בשביל חמץ של נכרי ואף אם נאמר דזה עיקר הטעם מה שכתב הרמב"ן דבשביל חמץ של נכרי אסרו גם חמץ ישראל מ"מ לפמ"ש לאו נוכל לילף לשאר דברים די"ל דוקא בחמץ דגזרינן אף משום חומרא דחמץ אף שלא במינו משא"כ בשאר דשיל"מ לא אמרינן לא פלוג וקונמות עד"ר שאין לו התרה בטל אבל אי נתערב כל מה שאסור עליו בקונם ולא נשאר כלום לשאול עליו אי הוי דשיל"מ יש לומר דתלי' בשתי סברות אי אמרינן הטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנה בהיתר אזלינן בתר השתא ובודאי לא הוי דשיל"מ דהא לא יכול עכשיו לאחר שנתערב לשאול עליו רק אם נשאר מקצתו אבל אי אמרינן כסברת הר"ן דכל טעמא דדבר שיש לו מתירין הוא משום דהוי מין במינו כיון דסופו להיות מותר החמירו רבנן שלא יתבטל משום מב"מ כמו לרבנן בעולין וכן כל היתר בהיתר אם כן הדעת נותנת לילך בתר מעיקרא כמו בכל תערובות מב"מ וא"כ גם בקונמות שנתערב כולו ולא נשאר כלל מ"מ לא בטל דהא בשעה שנתערב היה לו היתר לשאול ומקרי עם התערובות מב"מ כמו בעולין ועיין בר"ן פסחים שכתב דלא מקרי חמץ בפסח דבשיל"מ משום דבעינו גם אחר הפסח אסור מצד קנס אע"ג דבתערובות מותר ולא קנסו כלל כמו שאמרו כי קניס ר"ש בעינו אבל

לא בתערובות ולא צריכין אנו לביטול כלל בתערובות מ"מ סבר הר"ן דלא הוי דשיל"מ מה"ט משום דעכ"פ בתחילת תערובות בעינו אסור משום קנס יע"ש והר"ן אזיל לטעמו בזה דכל עיקר הטעם דאמרינן דלא בטיל דשיל"מ היינו משום דהוי היתר בהיתר ולא משום עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר ואזלינן בתר מעיקרו משו"ה לא מקרי חמץ דשיל"מ וכיון דעיקר כסברת הר"ן וכמ"ש הט"ז סי' ק"ב א"כ משו"ה סתמו הפוסקים סתם דאף בשלא נשתייר כלום ונתערב כולו ג"כ לא בטל ועיין.

ויש לכאורה להביא ראיה מירושלמי דמקשה ממתניתין דנדרים דף נ"ב דאמרינן בנו"ט והא קוכמת דשיל"מ ומשני משום באינו מינו לא אמרינן דשיל"מ והא בקונם יין זה שאני טועם ונפל לתבשיל דאמרינן דאם יש בו בנו"ט אסור י"ל דאיירי דנתערב כל היין וכן משמע פשטות לשון המתניתין א"כ מה"ט לא הוי דשיל"מ וע"כ דירושלמי סבר דאזלינן בתר תחילתו ומקרי דבר שיש לו מתירין אלא דיש' לדחות דעדיין קשה מרישא דמתניתין במעשה דר"ט בבצים שנתבשלו עם בשר ואסר הבצים בשביל הרוטב בנו"ט דהא נשאר הבשר שאסר עליו ויכול לשאול על הבשר ואפילו הכי אסור דוקא הבצים בנו"ט מוכח ע"כ דשלא במינו לא אמרינן דבר שיל"מ וליכא ראיה בנתבטל הכל דהוי דשיל"מ ובזה מורווח יותר הא דכתב הרמב"ם יראה לי דלא אמרינן דבשיל"מ דוקא במינו אבל לא בשלא במינו וצווח הראב"ד דהוא משנה שלמה ובפלתי כתב בסק"ו די"ל לפי מה שכתבו הפוסקים דוקא ממש לא בטל בדשיל"מ אבל לא טעם עיין בש"ך שהאריך בזה א"כ ממשנה אין ראיה די"ל דטעמא דמתניתין לא משום אינו מינו רק משום טעמא ומשו"ה כתב הרמב"ם יראה לי ועדיין צ"ע דהא בקונם יין בודאי לאו טעמא מקרי ואף אי אמרינן באיסור שנימוח כן מ"מ לא ביין שנתערב וכתבתי על גליון ש"ע שלי בש"ך סק"ט וז"ל עיין בפר"ח או"ח סי' תמ"ב שמחלק בין יין וחלב שנתערב ואינו בעין ובין איסור ממש שנימוח דלא מקרי רק טעמא ומוכיח מתוס' ע"ז דחלב בבשר מקרי בעין ולא טעם וחלב שנימוח מקרי טעם לבד ועיין בפלתיי כאן עכ"ל וא"כ ביין ודאי דוחק לומר שלא אמרו דשיל"מ ועדיין קשה משנה שלמה הוא מהא דקונם יין ולפמ"ש א"ש יותר כי מיין בלא"ה יש לדחות דלא הוי דשיל"מ משום דאיירי בנפל כל היין ולא הוי דשיל"מ דלא יכול לאתשולי עליו כיון דלא נשאר כלום והוי כמו אכלה כולה ולא צריכין לתרוצי דאינו מינו אלא דמוכח מרישא דקונם בשר וע"ז שפיר י"ל כיון דרוטב לא הוי ממש רק טעם בבצים משו"ה בטל ושפיר כתב הרמב"ם יראה לי ומדברי הפלתי מיניה ומיני הקטן מורווחים דברי הרמב"ם ועיין.

ובפשוט י"ל דברי הרמב"ם לפי מה שכתב הרמב"ן בפסחים די"ל דר"י דסבר דחמץ בזמנו בנו"ט אע"ג דסבר כר"ש והוי דשיל"מ משום דסבר כרבנן דפליגו על ר"ש ולית להו לרבנן דבר שיש לו מתירין וכן כתב בסוגיא דריחא מילתא בישובו על דברי הרי"ף די"ל דרב דסבר בדגים שעלו בקערה בנו"ט דלית ליה דבשיל"מ כרבנן וא"כ י"ל דמשנה דנדרים דקונמות בנו"ט כרבנן דר"ש ולא מוכח לדידן דוקא במינו ומשו"ה כתב הרמב"ם יראה לי דוקא במינו משום דדברי הרמב"ן באמת תמוהים כאשר כבר עמד עליהם בנוב"י תנינא ובן המחבר בצל"ח ביצה יע"ש ועוד לדברי הרמב"ן מאי מקשה הש"ס ממתניתין דתרומה בטלה ומחלק בין קונמות לתרומה ולא משני דמתניתין כרבנן דלית להו דשיל"מ וגם מקושי' הירושלמי ממתניתין דלמא כרבנן וצריכין לדחוק דרצה לאוקמי אף לר"ש משום דהלכתא כוותיה דר"ש דבשיל"מ לא בטל אבל מ"מ אינו משנה מפורשת משום די"ל דמתניתין דקונמות כרבנן ולא מוכח דשיל"מ דבטל באינו מינו וכן מתניתין דטבל דאוסר בכ"ש דוקא במינו יש לומר דאתיא כרבנן וטעמא במינו משום כהיתרו כך איסורו אבל משום דדחיק ליה להרמב"ם לאוקמי הני מתניתין משו"ה כתב יראה לי דבאינו מינו בטל והמשנה כהלכתא ועיין בצל"ח שם שכתב דה"ט דר"י דסבר דחמץ לא הוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה וכתב לסברת הר"ן משום היתר בהיתר י"ל דזה לא מקרי היתר בהיתר כיון דנאסר לשנה הבאה משא"כ עד שתאכלנה באיסור זה שייך אף בחוזר ונאסר יע"ש ובלחם משנה כתב דפליגו דר"י סבר משום דבעינו אין לו היתר רק בתערובות דלא קנסו סבר ר"י דלא הוי דשיל"מ אבל רבא סבר כיון דבתערובות יש לו היתר נמי מיקרי דשיל"מ ולא כתב הסבר במאי פליגי ולפמ"ש יש לומר ג"כ ע"ד הצל"ח דר"י סבר דטעמו דלא בטל משום היתר בהיתר א"כ כיון דבעינו לא הותר לאחר הפסח משום קנס לא מקרי תערובות מין במינו אבל רבא סבר משום עד שתאכלנה וכיון דיכול לאכול התערובות בלא ביטול כלל דלא קנסו בתערובות שייך שפיר עד שתאכלנה ועיין.

והנה על סברת הר"ן לתרץ דברי הרי"ף משום דהוי היתר בהיתר הקשה הרמב"ן קושי' עצומה מהא דצנון שחתכו בסכין של בשר דמותר לאכלו בכותח כמבואר בש"ס חולין קי"א משום דאפשר לטעמי' ולהרי"ף אמאי יתבטל הבשר בצנון לאכלו בכותח דהא הוי היתר בתיתר וכתב שהרז"ה מחל מחילה גדולה בזה להרי"ף וגם הוא לא מצא מענה ובאמת כתבתי מאז בגליון עיין בב"י יו"ד סי' צ"ו שהביא בשם ת"ה הקצר וז"ל צנון שחתכו בסכין של בשר וכו' בד"א בשלא טעמו אבל אם טעמו ואין מרגיש טעם בשר מותר כיון שאין טעם בשר נרגש בו בידוע שלא בלע ממנו כלום עכ"ל הרי דהרשב"א סבר דלא משום ביטול אתינן עלה אלא משום דבלא"ה הוא צונן אלא אגב חורפא בולע

וכדחזינן דאין לו טעם אמרינן דלא בלע כלל כנ"ל להסביר דברי הרשב"א בת"ה אבל מ"מ חזינן דרשב"א סבר דלא בלע כלל אפילו משהו וי"ל הא דדחיק לרשב"א לומר כן היינו משום דסבר באמת דהיתר בהיתר לא בטל ולא קשה על הרי"ף די"ל דסבר ג"כ כהרשב"א דאפילו משהו ליכא ולרמב"ן פשיטא ליה דמ"מ משהו איכא ובולע אגב חורפא עכ"ד ולאחר חיפוש בספרים מצאתי ראיתי בנוב"י תנינא סי' קפ"ו שהאריך שם בדין ביטול היתר בהיתר והביא ג"כ הא דצנון ודברי הרשב"א שהבאתי כמו שהייתי מדייק בדבריו ותל"י שכונתי לדעתו הגדולה.

אבל רבה התמיה בעיני שלא הביא ולא נזכר כלום באותו תשובה מדברי הרי"ף והר"ן ולא מדברי הרמב"ן ונראה שנעלם מהשואל והמשיב כל זה מה שקשה לומר על שני גדולי עולם אלו שכל רז וכ"ש דברי הראשונים לא נעלמו מהם וגם הוא מקשה ממתניתין דצמר וגמלים וצמר רחלים דמוכח בפירש דהיתר בהיתר בטל והנה אבי זקני בעל שו"ת ר"ע איגר ז"ל וזקני בעל ח"ס ז"ל ואבא בעל כ"ס זכותם יעמדו ויגונו עלי ועל ביתי לעולם כולם הביאו קושי' זו וטרחו לישב ולא הביאו שכבר כתובה בנוב"י שם ועיין שם שרצה לומר דאף דאין היתר בהיתר בטל מ"מ שם חדש לא יכול לחול על המיעוט וכיון דעל צמר בלי טוויה ושוע ונוז לא שייך כלאים כלל ואם עושה אח"כ חוט מהם נקרא רק חוט של צמר גמלים ומשו"ה בטל בצמר גמלים וכתב דמה"ט חוט באמת לא בטל ודבריו דברי טעם ודעת לישב ומיושבים בזה דברי הרי"ף כמובן ועיין בח"ס או"ח סי' ק"ז שמתרץ לפי דברי מהרי"ל משום דבצמר ליכא טעם משא"כ בשאר איסורים ע"ש.

וזה שנים טובא שכתבתי בגליון ש"ס שלי בע"ז דף ע"ג ע"ב בד"ה וברואין קמפלגי ברש"י שם שפירש דחזקיה סבר לא אמרינן רואין את מינו כאלו אינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אלא כיון דיין כשר הוה רבה על המים כי נפל יין נסך מצא מין את מינו וניעור יע"ש וז"ל שם משמע מדברי רש"י שכתב ויין כשר הוי רבה על המים בזה דוקא אמרינן רואין אבל אם המים רבה על היין כשר לא אמרינן חוזר וניעור מוכח מזה דהיתר בהיתר בטל דאי לא בטל היתר בהיתר אף ברבה המים כיון דלא נתבטל עוד היין כשר יש לומר חוזר וניעור ועיין בתשובות ר"ן ובפר"ח או"ח סי' תמ"ז עכ"ל שם ועכשיו ראיתי בריטב"א שם שכתב בד"ה הא וכו' בתוך דבריו כשנתבטל האיסור לית ליה רואין ואע"ג דתחילה כשנתערב במים חושבו כאלו הוא בעין לפי שאין דרך היתר להתבטל זה בזה יע"ש ויש להאריך בכל זה ולא באתי רק כמעורר להמבין ולהמעיין וה' יברכו ויגדל כבודו כחפץ רבו חפץ בהצלחתו פה פ"ב יום ד' לסדר דברים תרמ"ד ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נו

שלום וכ"ט לתלמידי מחותני חביבי הרב המאור חרוץ ובקי בע"פ יפ"ת עדני העצני מו"ה יוסף בער קאהן כ"ץ נ"י מורה כהלכה בע"מ וויען הבירה יע"א,

קבלתי מכתבך ואודות שאלתך אודות הפאבריק שבקשו ממך שרוצים לעשות ציגאריע מפייגען שנקרא פייגענקאפע ועושים אותה מתאנים יבישים וקולין אותן בכלי על האש או בתנור עד שנקלו כ"כ שראוין לכותשן דק דק אם יש למצוא היתר מאחר שמבואר בש"ע סי' תס"ז בהגהת רמ"א סעיף ח' שנוהגין שלא לאכול תאנים יבשים וראיתי שאתה מצדד להקל משום שלכד"א שמאחר שהתאינים, קלין בגחלי אש ואכילתן שלכד"א וכתבת שיש לומר דבחצי שיעור כמו חשש פירורי קמח שיש על התאנים יבשים יש להקל בשלכד"א והנה בענין שלכד"א אי אסור מה"ת אלא שאין לוקין או שמותר לגמרי כבר האריך בו במשנה למלך בה' יסודי תורה ומבאר הכל באריכות דלרמב"ם לפי דברי הה"מ שלכד"א מה"ת אסור ולרוב השיטות רק מדרבנן ומשמעות התוס' מכמה מקומות דאף איסור דרבנן ליתא וכן הוא שיטת הראב"י הובא במרדכי שמותר לגמרי ופטור וגם אינו אסור יע"ש וראיתי במחנה לוי בחדושיו שנספחים לספר המקנה במס' שבועות כתב והעלה דבחצי שיעור שלא כדרך הנאתן יש להקל אבל הוא לא כתב רק להרמב"ם ולשיטת תוס' בע"ז דמשמע דמדאורייתא אסור רק מלקות ליכא שפיר כתב לפי הסברא דחצי שיעור רק משום חזי לאצטרופי אסור א"כ בשלכד"א דלא שייך חזי לאצטרופי להתחייב מלקות א"כ ח"ש ושלכד"א מותר אלא שזה דוקא לשיטת תוס' ורמב"ם דבחצי שיעור יש להקל דאינו מה"ת שלכד"א אבל לדידן להלכתא דשלכ"א רק מדרבנן א"כ גם בח"ש שהוא אסור מה"ת בודאי גם שלא כדרך הנאתן אסור מדרבנן ורק בדרבנן מצדד בעה"מ שם להקל בשלכד"א אבל בח"ש בודאי אסור ועוד אני אומר לרמב"ם חמץ שאני דאפילו בח"ש אסור מה"ת שלכד"א דהא הרמב"ם כתב בפי" מה' חמץ דמה"ט ח"ש אסור בחמץ משום דכתיב לא יאכל ועיין במשנה למלך שם דלמה לא יליף גם חמץ כמו שאר איסורים מכל חלב והצל"ח וכמה אחרונים גדולים כתבו דאפילו בסוף ימי פסח דלא שייך עוד חזי לאצטרופי כגון דאכל סוף יום שביעי של פסח דליכא עוד זמן לאכול כזית אפילו הכי בחמץ אסור משום לא יאכל וא"כ כיון דלא צריכין לטעמא דחזי לאצטרופי בחמץ בפסח אף שלכד"א אסור בחצי זית חמץ מה"ת לשיטת הרמב"ם דכל שלכד"א אסור מה"ת וכאשר הוא שיטת תוס' כן בע"ז דף י"ב ע"ב בד"ה בורד והדס יע"ש ועוד י"ל דחמץ שאני דחמור כמו שהעלה השעה"מ שם דצ"ל לתוס' דמשמע מדבריהם דאפילו איסור דרבנן ליכא א"כ האיך תנן ולא יסיק בו תנור וכיריים דהא שלכד"א הוא

להנות מחמץ בשעת שריפה וע"כ דחומרא דחמץ שאני דהחמירו אפילו שלכד"א א"כ גם בדרבנן יש להחמיר וכ"ש בח"ש ויש לכאורה להביא ראיה דאי בח"ש מותר שלכד"א א"כ אמאי לא יסיק בו תנור וכיריים דמשמע דאסור להנות כלל מחמץ והא יכול לשרפו פחות מכשיעור ולהנות בו אלא ודאי דגם ח"ש נמי אסור בשלכד"א אלא דיש לדחות לפי מה שכתבו תוס' פסחים דף כ"ח ע"ב בד"ה ר"ש למה שורפין בשש לר"ש יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו ותירצו דגזרינן שמא יאכלנו וכן לר"י הגלילי דשרי חמץ להסיקו תחת תבשילו היינו הכל ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו דמסתמא אית ליה אור לארבעה עשר בודקין יע"ש וא"כ מה"ט אסור לשרפו ג"כ פחות מכשיעור משום שמא יאכלנו וצריך לשרוף הכל בבת אחת ועיין.

ועוד י"ל דחמץ שאני דהנה רבא אמר דף כ"א דחרכה קודם זמנו מותר בהנאה אחר זמנו וכתבו בתוס' דהיינו דוקא בשנפסל מלאכול לכלב דבענין אחר לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה שצריך לבער בשנפסלה מלאכול לאדם דוקא וראוי עוד לכלב וכן מבואר בש"ע סי' תמ"ב סעיף ט' ואע"ג דבשאר איסורין כל שאינו ראוי למאכל אדם מותר שאני חמץ משום דראי לחמע בו עיסות אחרות ובפרמ"ג בפתיחה כוללת לה' פסח מתמה כיון דחמץ בפסח אסור אף שנפסל מאוכל אדם א"כ למה לא אמר אביי הכל מודים שלוקין שלכד"א גם על חמץ בפסח וגם הרמב"ם בה' מאכלות אסורות לא אמר חוץ רק בב"ח וכלאי כרם והא גם חמץ בפסח בנפסל מאוכל אדם שלכד"א הוא וכתב די"ל דנהי דלא חזי לאכילה ונשתנה חמץ מכל שאר איסורין מ"מ יש לומר דרך אכילה עכ"פ בעינן כמו גיד הנשה למ"ד עץ הוא מ"מ אם עירב בו דבר מר אינו לוקה דאכילה כתיב ביה יע"ש.

וראיתי דבר נכון בספר מקור חיים בסי' תמ"ב שכתב דמה"ט שלא כדרך הנאתן אסור בחמץ בפסח אף מה"ת משום עשה דתשביתו לפי מה שכתב תוס' בפסחים כ"ח דמה"ט לר"ש חמץ בפסח אסור באכילה לאחר שש מה"ת אע"ג דמותר בהנאה משום דתשביתו משמע שלא כדרך אכילה דוקא וכיון דאיסור אכילה מתשביתו נפקא דלא כתיב ביה אכילה ודאי אסור אפילו שלא כדרך אכילתו כמו בב"ח וכלאי כרם ומשום דתשביתו רק עשה משו"ה לא לקי עליה ומה"ט לא יכול אביי לומר הכל מודים בחמץ בפסח משום דאין לוקין עליו יע"ש אבל מדברי הרמב"ם בפ' ה' מהל' יסודי תורה ה' ח' משמע מדבריו דאף בחמץ בפסח אף עירב בו דבר מר מותר לשתותו להתרפאות בו יע"ש ואף דלשיטת הרמב"ם גם שלא כדרך הנאתן אסור מה"ת לשיטת הרמב"ם, ואפי"ה מותר להתרפאות בו לפי הבנת המ"מ ברמב"ם מ"מ מה דאסור מעשה דתשביתו בודאי אסור להתרפאות בו ועיין במשנה למלך שמתמה מאד אמאי יהיה שרי להתרפאות באין סכנה בדבר

שיש איסור מה"ת אף דלא הוי איסור עשה רק כמו ח"ש מ"מ לא מצינו שיהיה מותר להתרפאות בחצי שיעור אבל מ"מ היכי דעשה מפורש דעדיף מח"ש כמו שכתב תוס' בשבועות ג"כ אע"ג דאמרינן דשבועה חל על ח"ש מ"מ בעשה אינו חל כן הוא לשיטת הה"מ אע"ג דמתרפאין באיסור דאורייתא מ"מ בעשה בודאי אסור להתרפאות ומוכח דרמב"ם סבר דגם בחמץ בפסח שלכד"א אינו איסור עשה ולא חמור משאר איסורין ואגב אומר דתמוה לי מה שמתמה שם במקור חיים על הר"ן שהקשה כיון דפת שעיפשה שאינו ראוי לגר אסור מה"ת א"כ גם נותן טעם לפגם יהיה אסור בחמץ וכתב דהא טעם כעיקר ילפינן ממשרת ושאר איסורין קו"ח ממשרת א"כ דיו לבוא מן הדין להיות כנדון וכיון דבנזיר גופא נותן טעם לפגם מותר משו"ה גם בשאר איסורין מותר משום דיו לבוא מן הדין יע"ש ובמח"כ הר"ן לשיטתו אזיל שכתב בע"ז בסוגיא דנו"ט הא דילפינן נוטלפ"ג מסרוח בעין היינו דאמרינן כמו נבילה בעינא אם אין הנאה באכילתה מותר ה"ה הטעם שהוא לפגם אין לו הנאה ממנו ויותר היה רוצה שלא יהיה מעורב בתבשיל כלל ומטעם זה כתב דאם הוסיף במידתו הרי יש לו שום הנאה ובאמת אסור דשוב אינו דומה לנבילה ואינו ראוי לגר ואסור יע"ש והרשב"א באמת כתב סברא זו כיון דנתבטל ברוב ולא אסור רק משום טע"כ טעם משובח דוקא ואפילו הגדיל מידתו מותר אבל הר"ן דלית ליה סברת הרשב"א ובהגדיל מידתו אף בטעם אסור אף שהוא לפגם א"כ בחמץ שאסור בעין לפגם מכ"ש שיאסור טעם לפגם ומשו"ה צריך הר"ן לתרץ דשאני חמץ בעין משום דראוי לחמע בו עיסות אחרת.

אבל שבתי וראיתי כעת דקושי' המקור חיים א"ש גם להר"ן דהא להר"ן לסברתו באמת גם במשרת היה לנו לאסור טעם לפגם דהא לא ניחא ליה בסברת הרשב"א דטעם לפגם איני טעם דנהי דסברה אמתית ויש לומר כן מ"מ איך נילף זה מנבילה שאינו ראוי לגר דביה מיירי קרא ומשו"ה מחדש בהגדיל מידתו באמת אסור ולפי"ז גם במשרת אסור בהגדיל מידתו אבל כיון דעכ"פ במשרת בלא הגדיל מידתו נטלפ"ג מותר שפיר הקשה מקור חיים כיון דבמשרת כן הוא וכל טע"כ ילפינן ממשרת אמרינן דיו לבוא מן הדין להיות כנדון דאף בחמץ בפסח אע"ג דבעין אסור מ"מ א"א לאסור הטעם בלא הגדיל מידתו כיון דלא ניחא ליה אע"ג דבעין התורה אסרה אף בלא ניחא מ"מ בטעם חמץ א"א לאסור בלא ניחא כיון דעיקר טע"כ ממשרת ילפינן.

בהא נחתינן דעכ"פ יש חומרא בחמץ לענין שלכד"א יותר משאר איסורים ועוד י"ל לפי מה שכבר העיר בצל"ח בסוגיא דשלכד"א די"ל דשלכד"א הוא היינו כמו שהאיסור הוא עתה לפנינו צריך שיהנה כדרך הנאתן כמו אכל חלב חי שיכול לאכלו מבושל וכן במניח

חלב חי על מכתו שיכול למשוח בו עורות אבל משקין היוצאין או עירב דבר מר או שהסריח אם נהנה כדרך הנאתן כאשר הוא עתה אסור אף דמעיקרא לא לכך היה עומד והא דפטור באוכל שהבאיש או עירב דבר מר היינו משום דכאשר הוא עתה אינו עומד לאכילה עוד אבל אם נהנה כדרך הנאה שעומד עתה חייב ע"ש וביותר באריכות שם דף כ"ד ע"א בד"ה ומה מעשר הקל אריכות יותר ויש להאריך בדבר זה וא"כ באותו ציגאריע שנעשה מן התאנים לאחר שנקלו ואינו כדרך הנאתן באכילה ממש מ"מ עומדים עכשיו לעשות מהם ציגאריע ולטחנו ובשביל כך נקלו על האש ודרך הנאתן כך הוא ואסור ולאחר שהארכתי שאין לצדד להקל בשביל שלכד"א נעמוד על המחקור בעיקר איסורין של פירות יבשים עיין בטו"ז שכתב בתאנים יש חשש שמפזרים עליו קמח היינו משום דגם מטבעו יש מראה לובן על התאנים כי המתיקות היוצא מתאנים נעשה לבן ומשום זה יש חשש שמפזרים ג"כ עליו קמח כדי שיהיה נראה יותר לובן ומתוקים ובמג"א משום דמיבשים בתנור שאופין בו לחם ויקבלם טעם ועיין בנוב"י תנינא סימן ע"א משום שרגילות לפזר בתחתית הלחם קמח הרבה ואולי נשאר מהם בעין בתנור ועל התאנים ובשערי תשובה שם מצדד להקל משום די"ל דהקמח מעט בעין מקלי קלי ליה חום התנור ונעשה אפר ועכ"פ חרוך מאד עד שלא נשאר בו טעם בעת שנותנין בתנור יעיין שם וא"כ אם רוצים לעשות מתאנים אלו ציגאריע שצריכין לקלותן בכלי על גחלים ממש בודאי יש לתלות שפרורי קמח נקלו לגמרי עד שיופסל ג"כ מאכילת כלב ובחרכו קודם זמנו מותר אבל אי אמרינן הטעם משום דהתאנים קבלו טעם מהתנור שאופין בו הלחם לא מהני כמובן וגם יש לחוש שמא לא נקלה יפה באור עד שאינו ראוי לכלב ועיין בפרמ"ג סי' תס"ז במשבצות בשאלה אם יש ליקח מעכו"ם קאפפע שקולין קאפפע בכלי שנקרא ברעננער ומצדד שם להחמיר שמא לא נקלה החטים לפעמים בתוכו יפה ולא מקרי לח בלח וחוזר וניער בפסח גם הציגאריע לא מקרי לח בלח אף לאחר שטוחנין אותן ואף שבפרורי קמח שנדבקו בתאנים אין לחוש כ"כ שמא לא נקלו יפה כמו בחטים ושעורים שחקר הפרמ"ג שם מ"מ כבר כתבתי אי מיבשים אותן בתנור ובולעים מחמץ לא מהני כל זאת ומאחר שנוהגים איסור בכל מקומות בפירות יבשים לא נראה לי להתיר לעשות מהם ציגאריע לצורך פסח ויש לחוש שנפיק מיניה חורבא ג"כ ויזלזלו באיסור זה ועיין בנוב"י תנינא שם שכמה זהיר להקל אף בפירות יבשים שידוע שנעשים בצינה ואין להתיר רק בתאנים שמשמרים מעיקרא לשם פסח וכן במקומנו פה אין להם ציגאריע רק מה שנעשה מציגאריע ווואורצעל ועיין בתשובה מאהבה או"ח קצ"ה שגם בשרשי ציגאריע לא מתיר אם לא נשמרו מתחילה לשם פסח משום החשש ג"כ שמיבשין בתנור

טרם ששורפין שטוחנים אות ברחיים וכ"ש דאין להתיר כלל בתאנים יבשים ושומר נפשו ירחק ואין להקל אם לא שנשמרו מתחילה קודם שנתיבשו לשם פסח והמדקדקים וכן בביתי אין לוקחים ציגאריע כלל כל ימי פסח ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים הכ"ד רבך החפץ בהרמת קרנך בכבוד פה פ"ב חודש ניסן תרמ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מדראשב"ס זצ"ל.

תשובה נז

שלום לך תלמידי חביבי הרבני המופלג מורג חרוץ וותיק מלא עתיק מו"ה מתתי' דושינסקי נ"י יושב על התורה בפעסט יע"א.

קבלתי מכתבך ע"נ עם ד"ת שהצעת לפני בסוגי' דירך לתרץ קושי' תוס' הא דאמר רבא על הברייתא קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנו"ט מאן טעים ולא מקשה על מתניתין דט"ח ואין פנאי עכשיו להאריך בפלפול כי מוכן אני לנסוע למרחץ ואשיב רק על מה שרצית לומר לפי מה שכתב הפלתי בסי' צ"ח הא דנשפך מותר באיסור דרבנן ובדאורייתא אסור היינו משום דנגד חזקת היתר דמאכל או קדירה שנפל ונתערב איסור יש ג"כ חזקת איסור ולפי"ז בבשר בחלב דשניהם היתר יהיה מותר לטעום מצד ספק ומשום חזקת היתר ועפ"ז יצאת לתרץ קושי' תוס' זה ליתא דא"כ יהיה תערובות בב"ח עדיף בנשפך וספק שיש ס' מותר וזה א"א לומר ולא לשתמט מן הפוסקים לומר כן ואדרבה בט"ז שם סק"ה רצה לומר דבשר בחלב חמור יותר ואף בבשר עוף בחלב אע"ג דהוא דרבנן אסור בנשפך מצד גזירה דבשר בהמה ואף דהש"ך ופר"ח חולק מ"מ משמע דבבשר בהמה בנשפך בודאי אסור והנה הפלתי כתב דמשו"ה לא אמרינן בספק דרבנן דנוקמי אחזקת איסור משום דיש לנו חזקת היתר כנגדה ואדרבה אפילו במבשא"מ יש לדקדק דלמה נחמיר ולא נימא העמיד הקדירה על חזקת היתר וצ"ל דאיתרע הואיל וראינו דנפל שם איסור יע"ש ולמאי צריך הפלתי לזה דאיתרע דהא אפילו חזקה ממש חזקת איסור יש לנו נגד חזקת היתר אלא משום דאי מצד חזקת איסור ממש מחמירך בא"מ היה לנו להקל בבשר בחלב ומשו"ה כתב דאיתרע וכן צ"ל ע"כ בסי' קי"א דלא אמרינן שאני אומר באיסור דאורייתא אע"ג דיש לאוקמי הקדירה בחזקתה והיתר לתוך היתר ואיסור לתוך איסור נפל וע"כ משום דאיתרע דנפל עכ"פ איסור להקדירות ועיין בתוס' יבמות דף פ"ב ע"א ועיין בסי' ק"ה בספק כבוש דהקשה הט"ז אמאי יהיה אסור בספק כבוש דאורייתא דהא ק"ו הוא ממקוה דאוקמינן אחזקת' אע"ג דהי' טמא בודאי א"כ כאן בכבוש יש לומר דלא נכבש יום שלם ובנק"כ ופר"ח תירצו דחילוק גדול יש משום דהמקוה לא איתרע אבל כאן איתרע החזקה דנכבש בו איסור עם היתר ועיין

בפלת"י שהקשה דהא בחולין לא אמרינן כשעת מציאתן רק אזלינן בתר חזקה דמעיקרא כמו בגבינות ונמצא הבהמה אח"כ טריפה אמרינן השתא הוא דנטרפה וכתב הא דספק כבוש אסור הוא בשני חתיכות באחד נכבש יום שלם ומסופקים אנחנו איזה חתיכה או באיזה כלים ועדיין קשה דהוי לן לאוקמי בחזקת היתר וע"כ כיון דאיתרע לא אמרינן חזקת היתר והא דאמרינן להקל בחזקה דמעיקרא אע"ג דאיתרע השתא יש לחלק דודאי בחזקה דמעיקרא אמרינן דהשתא איתרע וקודם לא היה ריעותא כלל אבל אם אנו דנין בשעת ריעותא לאוקמי אחזקה אז שפיר יש לנו לומר דלא ניזל עוד בתר חזקה ועכ"פ מדרבנן יש להחמיר ויש אריכות בזה בפר"ח ושאר אחרונים אי אזלינן בתר חזקה במקום ריעותא.

שוב ראיתי בפמ"ג סי' ק"ה במשבצות שהרגיש קצת בזה יע"ש ומאז ראיתי בש"ש שמעתא ג' פרק ז' דיצא לחדש דלא שייך בתערובות לאוקמי אחזקת היתר דלא שייך חזקת היתר אלא בשאיסור בגופו כמו בבהמה דהיתה בחזקת כשרות ובספק טריפה אוקמי אחזקה דעדיין היתר הוא אבל בתערובות שאין האיסור בגופו אלא האיסור שבתוכו אסור ולא אמרינן נ"נ רק בבשר בחלב וגם לאחר שנפל האיסור אין ההיתר נאסר לא שייך חזקת היתר דאיסור שבתוכו מעולם אסור וההיתר לא נאסר יע"ש וי"ל דזה תליא אי אמרינן שהיתר נהפך להיות איסור לשיטת ר"ת דלוקין על כל התערובות אף ביותר מכדי אכילת פרס א"כ ההיתר נהפך להיות איסור בודאי יש חזקת היתר אבל לר"ת דאין לוקין רק בכזית כדי אכילת פרס יש לומר כסברת הש"ש וא"כ בבב"ח דודאי נעשה החלב והבשר גוף איסור בודאי היה לנו לומר חזקת היתר גם לסברת ש"ש ועכצ"ל כמ"ש דשאני התם משום דאיתרע לפנינו והש"ש לא יצא לתרץ רק קושי' הט"ז בספק כבוש דהתם אזלינן בתר חזקה בחולין ולא אמרינן דאיתרע החזקה דמעיקרא אבל היכא דאנן דנין על שעת ריעותא בלא"ה לא אוקמינן על החזקה להקל ובאמת לפי סברת הש"ש צ"ע איפכא דא"כ בנשפך בספק דרבנן אמאי אזלינן להקל דהא יש לאוקמי אחזקת איסור וחזקת היתר לא שייך דהא ההיתר לא נאסר אלא דגם באיסור יש לומר כן ועיין בראש"ש פרק ג"ה אי אמרינן דנהפך איסור להיות היתר ולפי"ז אף יבש ביבש בא"מ ונשפך דלא הוי רק דרבנן אע"ג דודאי בזה שייך שפיר סברת ש"ש דהא ההיתר לא נעשה נבילה מ"מ גם חזקת איסור לא שייך אי לא אמרינן נהפך ואי אמרינן חזקת איסור דמעיקרא היה אסור לאכול ועכשיו מותר אע"ג דלא נהפך להיתר מ"מ מותר משום אחרי רבים להטות א"כ אף בחזקת היתר יש לומר כן דמעיקרא היה מותר לאכול ועכשיו אסור לאכלו וע"כ צ"ל כיון דעכ"פ החתיכה גופא לא נאסרה ואי יכול להוציא האיסור

עדיין ההיתר במקומו עוד לא שייך לומר דיצא מחזקת היתר א"כ גם באיסור כן דאי ניכר האיסור או נתוסף על האיסור אמרינן חוזר וניער ותרוייהו שווין ועיין בסוף השמעתא זו מה שכתב דשאני בספק נדמעו דהתם מוקי בחזקתו דכשר לעירוב ולא ידעתי מאי שאני התם משאר תערובות איסור דנמי יש לומר דאוקי בחזקתו דהיה מותר לאכול כתבתי בחפזי קודם הנסיעה לטובה וה' יצליח דרכי לחזקני ולאמצני למען שמו בתורתו פה פ"ב יום א' לסדר מטות ומסעי תרנ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נח

שלום וכ"ט לידידי הרב הגאון המובהק המפורסם קש"ת מו"ה יוזפא ראזענבערג נ"י אבדק"ק לאדאן יע"א.

מה שעורר על דברי קדוש זקני בח"ס יו"ד סי' ל"ח שהביא בשם זקני ר"ע איגר י"ל מדברי תוס' בסוגי' דירך שכתבו דלא מוכח מהא בר גוזלא דנפל לכדא דכמחא דסגי בצלי בקליפה משום דאירי בצלי צונן ומשום דרכיך צריך קליפה עכ"פ דלית להו כרשב"א הובא בב"י סי' צ"א דכל מה שעומד במקומו מקרי תתאי הנה כבר הרבה שנים בלמדי מס' חולין בישיבה עוררני בחור אחד דהא לתוס' היה הגירסא רב ועיין בהגהות ה"ג ר"י פיק בדברי תוס' אלו א"כ לרב שפיר הקשה תוס' דהא עילאי גבר לרב ואדרבה לגרסת תוס' מוכח כהרשב"א דכל מה שעומד במקומו מקרי תתאי דאל"כ קשה להבין מאי מקשה תוס' לרב דהא גם לרב אמרינן אדמיקר ליה בלע וצריך קליפה ואי אמרת כיון שהחלב צף על גבי צלי מיקרי עילאי א"כ מה"ט סגי לרב בקליפה ולא צריך נטילה וע"כ דגם תוס' סברו דמה שעומד במקומו הוי תתאי ואי בצלי רותח לרב יצטרך נטילה דהא עילאי גבר ומתוס' שהקשו נגד הרשב"א יש ראיה לרשב"א ועיין ומצאתי עכשיו בחות דעת סי' צ"א שהביא ג"כ ראיה מתוס' נגד הרשב"א ונעלם מהם במח"כ שתוס' גרסו רב.

ואודות דברי הח"ס בסי' פ"ב שעמד על דברי תוס' בסוגי' זו שכתבו דלרש"י מיירי בחצי' חוץ לרוטב הא בכה"ג אין לו דין בישול אלא דין צלי וסגי כדי נטילה ולא שייכי הכא ב' תי' הש"ך בסי' צ"ב סק"ב דהרי גיד ושמנו כחוש הוא כבר עמד על זה בנוב"י קמא סי' כ"ה וכתב דתוס' סברו דשאני איסור דבוק דחום הקדירה ואיסר דבוק מבליע בכולו ומישב בזה סתירת תוס' ויש ראיה קצת לחילוקו זה מדברי הט"ז סי' ק"ה סק"ב שכתב לא מבעי בגדי שצלאו בחלבו דאמרינן דמפטם משום דדבוק בחתיכה גופו אלא אפילו האיסור שמן והיתר כחוש ויש שני חתיכות נמי אמרינן כן אלא שדברי הנוב"י שם תמוהים שכתב דלר"י איירי מתניתין דירך בשכולו חוץ לרוטב ומדברי תוס' לא משמע הכי אדרבה דירך בתוך הרוטב ואם יש בה בנו"ט לאו דוקא דגם הרוטב מצטרף לבטל הגיד.

וראיתי בספר חות דעות סי' צ"ב שהביא ראיה מדברי תוס' אלו נגד המנחת יעקב כלל כ"ז בלב הדבוק בעוף וחלק בתוך הרוטב דלהחמיר אמרינן דאין החלק שחוץ לרוטב מצטרף לשיטת רש"י דהא תוס' כתבו לרש"י ניחא ואי איירי דהגיד בחתיכה שחוץ לרוטב א"כ גם לרש"י לא יצטרך רק נטילה כצלי דהא גיד הוא כחוש וגוש ואי הגיד בחלק שבתוך הרוטב א"כ אמאי קאמר אם יש בה בנו"ט דמשמע דמשערין בכל הירך הא אין החלק שבחוץ לרוטב מצטרף אלא ודאי דהכל בולע בשוה רק לצאת מחתיכה לא מהני מקצתה ברוטב אבל באמת בחתיכה בודאי מתפשט יע"ש ואני אומר דלרש"י אף אם נפל בחלק שחוץ לרוטב ואף גוש וכחוש מתפשט בכולו ואף דלא משמע כן מדברי הש"ך צ"ב סק"ב דטור והמחבר קאמר אף לרש"י בנפל בקדירה במקצתה חוץ לרוטב סגי בנטילה אבל במחכ"ת נ"ל לדייק מדברי הטור וש"ע איפכא לפי גרסא הנכונה בדברי הטור שכתב וכן אם נפל איסור על חתיכה שבקדירה שהוא חוץ לרוטב אינו אוסר אלא כדי נטילה אבל אם היא ברוטב לרש"י כולה ולר"י אפי' מקצתה או אפילו כולו חוץ לרוטב וניער או כיסה הרוטב מפעפע הטעם ומערבו ונבלע בכולו וכן לשון המחבר ואם הטור סבר דאף לרש"י במקצתו חוץ לרוטב נמי אינו רק כדי נטילה אמאי לא הביא הטור מיד בתחילת הדין שיטת רש"י ולאשמעינן רבותא דלרש"י אפילו מקצתו ברוטב נמי אינו אוסר רק כדי נטילה ורק בסיפא שיצטרף גם שאר חתיכות להתיר או שיאסרו הביא הטור החילוק שבין רש"י ותוס' וע"כ מוכח מזה דלאסור כדי נטילה זה דוקא כשכולו חוץ לרוטב אבל במקצתו ברוטב בודאי צריך ס' בכל אותו חתיכה ולא סגי בנטילה והא דמסיים הטור ומערבו ונבלע בכולו על כל הקדירה קאי.

ומצאתי און לי מדברי פלתי צ"ב סק"ד שהקשה למה צריך תוס' לומר דאיירי דהירך הוא תוך הרוטב ולא חוץ לרוטב כמו לרש"י ורצה להוכיח מזה דדוקא בחום הקדירה וחום קצת אמרינן דמבליע בכולו יע"ש וקשה דהא תוס' כתבו דלרש"י ניחא והא לרש"י לפי דבריו דצריך דוקא קצת פעפוע לאסור כל החתיכה גם לרש"י לא ניחא במקצתו תוך הרוטב ועל כרחך דסבר הפלת"י דלרש"י במקצתו תוך הרוטב גם בדבר גוש וכחוש מפעפע עכ"פ באותו חתיכה לאסור כל החתיכה ועיין והנה מפשטות דברי תוס' דאוקמי באמת בתוך הרוטב ויש בה לאו דוקא מוכח דלא כנוב"י דלתוס' גם באיסור דבוק אינו אוסר יותר מכדי נטילה ולא מוכח נמי דתוס' סברו דלרש"י במקצתו תוך הרוטב אף בכחוש וגוש אוסר בכולו אלא די"ל דוקא באיסור דבוק וגם מקצתו תוך הרוטב סבר תוס' דלרש"י אוסר כולו אבל בשכולו חוץ לרוטב לא מהני דבוק אבל באמת דחוק וגם מה שרצה לישב בחות דעת דברי תוס' דמה"ט לרש"י ניחא משום דאיירי באמת שמקצת

הגיד בתוך הרוטב וכה"ג בודאי מפעפע בכולו גם זה צל"ע דאי האיסור נפל על מקצת חתיכה שבתוך הרוטב נ"ל דודאי גם שאר הקדירה מצטרף לבטל האיסור ורק אם נפל על מקצתו שבחוץ הרוטב אז שפיר י"ל דלא מפעפע מחתיכה לחתיכה כיון שהאיסור חוץ לרוטב אבל אם האיסור בתוך הרוטב אין טעם וסברא לומר דלא יצטרף שאר הקדירה ורק שבמקצתו שבחוץ לרוטב יש להסתפק כמ"ש במכ"י אבל לא בשאר חתיכות שבתוך הקדירה וזה ברור ע"כ נ"ל דמוכח כסברת הנוב"י דתוס' סברו בדבוק אוסר כל החתיכה בהבל קדירה באין חילוק בין רש"י במקצתו תוך הרוטב או לר"י בכולו והא דבאמת לא תרצו תוס' דאיירי בשכולו חוץ לרוטב היינו משום דמשמע לדוחק לאוקמי מתניתין דירך שנתבשל בו ג"ה דמשמע דכל הירך נתבשל ושיהיה כל הירך מונח על חתיכה שמקצתה חוץ לרוטב ורק בחתיכות אפשר להיות כן אבל לא בירך כולו כן הוא פשטות התוס' ויש ראיה לדברי הנוב"י אם לא שנאמר דלרש"י הכל מודים דנאסר כל החתיכה אף בדבר גוש ולח אבל יען כי מש"ך ופוסקים לא נראה כן אין לנו פשט נכון יותר מדברי נוב"י ועיין.

והנה הפלת"י שם רצה להוכיח דיש חילוק בין מפעפע קצת מהבל הקדירה לשאר צלי מהא דמשמע מטור ומחבר דאם יש ס' בחתיכה לא צריך נטילת מקום ובס' ק"ה פסק המחבר כרשב"א דבשמן דמפעפע בצלי צריך עכ"פ נ"מ וע"כ דחום הקדירה מבליע ומפעפע יותר יעיין שם וכן משמע מדברי נוב"י שם בנדון דידי' דמשערין בס' וא"צ נ"מ אבל מדברי מנ"י שם בנדון דידיה משמע דצריך נ"מ כמו בשאר צלי שהוא בס' וצריך נמי נ"מ והנה עיקר הדין שצריך אף נ"מ הוא מדברי הרשב"א והוכיח דינו ממתניתין פסחים דנטף מרוטבו על החרס יטול את מקומו דאיירי ברוטב שמן אלא דבטל במיעוטו בס' וקמ"ל מתניתין דעכ"פ יטול את מקומו אבל מתוס' שכתבו דצ"ל דרוטב לא הוי רק כציר בעלמא משו"ה סגי בנ"מ ולא צריך ששים כחלב דמפעפע ע"כ לית להו כרשב"א ונראה לי ראיה לרשב"א דלכאורה קשה מאי קמ"ל שמואל בצלי קולף ואוכל וקליפה לאו דוקא רק נ"מ כמ"ש תוס' דאף דבמתניתין יש לומר דבישול היינו צלי כמ"ש תוס' אבל עכ"פ ממתניתין דפסחים מוכח דבצלי לא צריך ששים ויותר קשה לפ"ד המקשה דהקשה והאמר ר"ה ורצה להוכיח דכל צלי מפעפע והא מוכח דמנטף מרוטבו דסגי עכ"פ בנטילה.

וראיתי בהגה' ר"ע איגר ז"ל על הש"ס שהקשה כן להמקשן ובאמת גם לשמואל קשה מאי קמ"ל ולדברי רשב"א ניחא די"ל דבאמת י"ל כל צלי אוסר בס' ונ"מ דנקט בנטף ברוטבו היינו מלבד ס' צריך ג"כ נ"מ וקמ"ל שמואל דקולף ואוכל וגם להמקשן לא קשה

אלא די"ל הא דסבר הרשב"א דצריך נמי נטילה היינו דוקא אי צלי באמת לא מפעפע בכחוש רק בשמן וא"כ כיון דבכחוש לא אזיל הפליטה יותר מכדי נטילה גם בשמן עכ"פ מבליע האיסור יותר בכדי נטילה אבל אי אמרינן דצלי הוי כמבושל ואוסר גם בכחוש א"כ דומה למבושל ממש ולא צריך נטילה ביש ששים וא"כ הדרי הקושי' אלא שראיתי שמר"ן וריטב"א לא משמע כן שכתבו לרא"ה דסבר דלא מהני ששים במליחה וצלי משום דלא מתפשט בשוה אף וא דרבינא דאסור היינו אפילו ביש ששים משום דלא מהני ששים במליח ור"א דשרי היינו בנטילת מקום או קליפה משמע מדבריהם דאף לרבינא דסבר בכל מקום מליח כמבושל מ"מ אינו דומה למבושל ממש ואינו מתפשט בשוה ולא מהני הה"ד די"ל נמי סברת הרשב"א אף דמהני ששים בצלי ומליחה מ"מ אינו מתפשט בשוה ובולע יותר בכדי נטילה ולא קשה על המקשן ושמואל ולשיטת תוס' י"ל לפי מה שהעיר בפלתי סי' צ"ח אי חלב ובשר מקרי מין במינו בשמא ומישב הא דלא פריך על ר"ה מיד מר"י ופריך תחילה על מלתא דשמואל משום די"ל דטעמא דר"ה בצלי דאוסר משום דסבר כרבו רב דמב"מ במשהו וצלי אף דאינו נותן טעם יותר מכ"נ מ"מ משהו מיהא מתפשט ולא קשה מר"י דסבר מב"מ בטל ומשו"ה מקשה תחילה על שמואל דסבר ג"כ מב"מ לא בטל וכדמסיק שאני חלב דמפעפע מקשה שפיר מר"י יע"ש בסק"א ובסק"ד ובמח"כ נעלם ממנו לפי שעה שהגהת מיימוני הובא במג"א סי' תמ"ז סק"ט סבר באמת כן בצלי דמשהו מיהא הולך בכולו ומה"ט בחמץ בפסח לא מהני קליפה ואסור כולו יע"ש וצ"ל באמת להגהת מיימוני דלא שוה בשמא או כמו שכתב הרשב"א בסוגיא דזרוע בשלה די"ל דוקא אם מעורב גופו של איסור סבר ר"י מב"מ לא בטל דומיא דדם הפר ודם השעיר אבל לא בפליטתו של איסור וזה מוכרח מהא דשמואל דאמר בנצלה קולף ואוכל ואף אי אמרינן בגיד ובשר הוי מבשא"מ מ"מ יאסור משום שומן הגיד דשוה בטעמא ובשמא כמו שהוכיחו הראשונים דחלב ובשר הוי מב"מ מהא דתלש חלב מה"ח ומן הטריפה דחיוב שלש וא"כ י"ל דהמקשה סבר דטעמא דר"ה באמת משום מב"מ ומתניתין דפסחים בכטף מרוטבו אתיא כמ"ד מב"מ בטל וכן שמואל קמ"ל דלא אסרינן בצלי משום מב"מ ומיושב שפיר קושי' דמאי קמ"ל שמואל דמליח הרי הוא כרותח דצלי ולמה נקט מתניתין ירך שנתבשל דכבר נאסר משעת מליחה די"ל דהו"א באמת בצלי במב"מ נאסר כולו משום דמשהו עכ"פ הולך בכולו אבל מתניתין סבר מב"מ בטל משו"ה דוקא נתבשל אבל נצלה לא וקמ"ל שמואל לא אף דקאי על מתניתין מ"מ משמע דאמר כן לדינא אע"ג דהוא סבר מב"מ לא בטל וקמ"ל או דלא הלך אף משהו בכולו או לדברי הגהות מיימני טעמים אחרים מפני מה דלא נאסר משום מב"מ ולא

קשה על המקשין דפריך מר"ה די"ל דסבר דטעמא דר"ה באמת משום מב"מ ומקשה על שמואל דסבר נמי מב"מ לא בטל אף דמתניתין דפסחים סבר דמב"מ בטל וא"ש גם לשיטת תוס'.

והנה מתוס' שכתבו דמה"ט אין קליפה אוסרת משום דאין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ואין הנאסר יכול לאסור וזה לכאורה דלא כהגהת מיימוני דסבר דעכ"פ משהו הולך וראיתי בחות דעת ק"ה סק"י דמחלק די"ל דאין הנאסר יכול לאסור רק במקום שהולך עמו איסור שיכול להטעים עכ"פ שום דבר אפילו היא מיעוטא דמיעוטא ובמשהו שיוצא בצלי אין כח להטעים כלל משא"כ בחמץ שאיסור משהו אוסר אפילו במשהו שאין כח להטעים שום דבר יע"ש.

אלא מדברי הפלתי בסוגי' דירך שהקשה דמשמע דשמואל אית ליה ג"כ הא דר"י והא שמואל סבר מב"מ לא בטל והוכיח מזה ע"כ כפירוש דהאי כחוש הוי היינו דבטל בס' אלא דאינו מפעפע ואי כהגהת מיימוני דמשהו הולך לכולו גם לפירוש זה קשה וגם משמואל קשה דאי חלב ובשר הוי מב"מ גם שומן הגיד הוי מב"מ וע"כ דלא כמיימוני דאפי' משהו אינו מתפשט בכולו וכאן פשיטא ליה לרשב"א בפליטה לא אמרינן מב"מ לא בטל ועיין בנוב"י תנינא סי' ל"ה שרצה לחדש מדעת עצמו חילוק בין פליטה ובין גוף איסור במב"מ ולא הביא דכבר קדמו הרשב"א בזה ויש להאריך עוד אבל יען כי טרוד אני בנסיעה למרחץ לטובה וה' יחזקני וישמרני למען שמו ותורתו ע"כ אסיים ואסתגר בזה ידידו הדש"ת פה פ"ב בחדש תמוז תרנ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה נט

שלום וכ"ט לכבוד הרב המופלג המאוה"ג בע"פ חו"ב כש"ת מו"ה נתן נטע קעל הלוי נ"י אבדק"ק שארבאנארד יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי ע"נ ואודות הנסיעה באחוזת מרעים לארץ הקדושה בודאי מצוה גדולה הוא ומי לא ישתוקק לחבק ולנשק עפר ארץ הקדושה אבל כבר אמרו ת"ת כנגד כולם ובפרט ת"ת דרבים ישיבה גדולה לאלקים והתלמידים מבקשים תפקידם ולהטריפם לחם חוקם לחמו של תורה ע"כ לא אוכל כעת ונקוה כשיבוא משיח צדקנו לשוב לציון ברנה במהרה.

ומה שעמד בדברי תוס' בסוגי' דמכריזין צ"ה בד"ה ובנמצא שכתבו דתקנתא בעלמא שלא לקנות במקום שאין מכריזין דילמא אתי לזבוני לישראל אע"ג דבטל ברוב כמו בגד שאבד בו כלאים דלא ימכרנו לנכרי יע"ש והקשה מע"כ דהא מהא דאמרו בש"ס חולין

קמ"א ובכמה מקומות דלא אמרה תורה שלח לתקלה ע"כ מוכח דכה"ג דאורייתא הוא ואין מבטלין מה"ת כמ"ש בשעה"מ הל' מ"א פרק ט"ו הל' כ"ה ובנוב"י תנינא ביו"ד מ"ה כתב דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין דאוריית' וכן כתב בח"ס יו"ד שי"ט וזה דלא כדברי תוס' אלו, אלו דבריו. כבר עמדתי על זה זה כמה שנים דמדברי תוס' מוכח דלא כנוב"י וח"ס דביבש ביבש לכ"ע מדאורייתא אין מבטלין מדכתבו דתקנתא בעלמא הוא יעיין במקור חיים סי' תס"ז שכתב טעמא דתקנתא משום דהוי כמבטל איסור לכתחילה אלא בלא"ה קשה מדברי תוס' בסוגיא דזרוע בשלה צ"ח ע"ב בד"ה לאו למעוטי שהקשה דילמא היינו לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה משמע דסברי דאין מבטלין לכתחילה מה"ת אף בטעם א"כ לכאורה סתרו דברים מהא דכתבו באין מכריזין ובבגד שאבד דהוי רק תקנתא אלא דיש לחלק בודאי אם מערב איסור כדי לאכול ממנו כמו בזרוע בשלה שודאי יאכל האיסור אז סבר תוס' דגם בטעם הוי מה"ת אבל במקום שאין מכריזין ובגד שאבד דלא מבטל לאכול האיסור בודאי דילמא לא יקח מהגוי הטריפה וגם לא ימכור לו בגד הכלאים דרוב אינו כלאים זה ודאי רק דרבנן ודלמא לא ימכור לישראל כלל אבל מ"מ כיון דיכול לבוא ישראל לידי איסור תקנתא דרבנן הוא שלא יכשול בו ישראל כמ"ש הר"ן בסוגיא דמכריזין ומהא דלא אמרה תורה שלח לתקלה לא קשה לתוס' שכתבו כה"ג תקנתא בעלמא אע"ג דהתם נמי יכול להיות דלא יבוא לידי ישראל י"ל כמו שתירץ בשעה"מ שם דיש לחוש שיצוד אחד קודם שיבוטל בשאר עופות או כמ"ש במקנה קידושין דף ל"ט דמי שמשלח מכיר הצפור ואע"ג שבטל למי שאינו מכיר אבל מ"מ לבטל לכתחילה כה"ג דאורייתא הוא יע"ש ויש ראיה לדברי נוב"י וח"ס ביבש ביבש אין מבטלין לכתחילה מה"ת מש"ס נזיר דהקשה לר"ל דאב מחנך מדרבנן והא קאכיל כהן מליקה והקשה בפלתי סי' ק"י דהא יכול לבטל בשאר קיני עופות שהקריבו לאלפים וכתב דתרתי דרבנן לא התירו ואי אמרינן ביבש אין מבטלין מה"ת א"ש ולא צריכין לדחוק ובלא"ה דבריו שם קשים להבין ואין מקום להאריך.

ולאמת מוכרח תירץ של השעה"מ או המקנה דאף אי אמרינן דמה"ת אין מבטלין זה דוקא במכוין לבטל אבל באין מכוין מותר ומוכח מדברי הר"ן פ' אין מעמידין ועיין בפר"ח ס"ד שהביאו בשם הריב"ש הא דהתירה התורה להגעיל כלים אע"ג דחזר ונבלע בכלי והוי מבטל איסור ולמ"ד מה"ת יהיה אסור ותירץ משום דאינו מכוין וא"כ גם בהא דשלח לתקלה אינו מכוין לבטל האיסור רק לקיים העשה וקרוב לודאי שלא יבוא לידו ואין בודאי שיתפוס אחד את המשולחת וכ"ש דמותר משום דאינו מכוין ואין לנו תירוץ רק כמ"ש בשעה"מ ומקנה וראיתי אח"כ בפלתי שנזהר בזה בתוך קושייתו בסי'

ק' שהקשה ג"כ ממה דשלח לתקלה וכתב דאפי' למ"ד אין מבטלין מה"ת מ"מ הא לא נתכוין לבטל ותירוצו שם שכתב משום דכל זמן שאדם אחד רואה אע"ג דכבר מעורב לא חל עליו שם ביטול אף לאחר דלא ידע דבר זה צ"ע ועיין בחוות דעת סי' ק"י ומקנה לא כתב רק דאז אין לבטל לכתחילה מה"ת אבל לא שלא שייך ביטול וצ"ע בכל זה.

ורציתי לומר לפי מה שהעלה החוות דעת סי' צ"ט סק"ח לחלק בין איסור הנאה לאיסור אכילה דאף להוסיף באיסור הנאה דרבנן אסור משום דכשנוטלו ומבטל הרי נהנה במה שנוטל ומבטלו ואין לך יותר הנאה שמרבה ומשביח ההיתר א"כ מה"ט אסור לבטלו באיסור הנאה מה"ת לכתחילה דהא נהנה בתחילת ביטול לבטל איסור וצפורי מצורע אסור בהנאה השחוטה ושפיר אמר רבא דע"כ המשולחת מותר משום דלא אמרה תורה שלח לתקלה ואין מבטלין באיסור הנאה וכן בצפורי עיר הנדחת חולין ק"מ ע"א.

אלא שבתי וראיתי שזה ליתא דוקא אם מבטל איסור שבודאי יהנה ממנו ומרבה ומשביח ההיתר עי"ז אז יש סברה לומר דבאיסור הנאה אין מבטלין מה"ת לכ"ע אבל בשלח לתקלה דלא משלח ע"מ להנות ולא יודע אם יבוא ליד ישראל ולא מכוין כלל לבטל בודאי אין לומר שנהנה בשעת ביטולו ולהחמיר יותר באיסור הנאה מאיסור אכילה ועוד דעדיין קשה מהאי דחולין קט"ו שילוח הקן ליתסר לא אמרה תורה שלח לתקלה ודוחק לומר דתירץ הש"ס קאי לר' אבהו דמלא תאכל כל תועבה גם איסור הנאה במשמע ולא לחזקיה ג"כ ונ"ל ליישב קושי' מהא דשלח לתקלה לפי מה שכתבו הראשונים בסוגי' דזרוע בשלה הא דקאמר הש"ס דחידוש הוא היינו אע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה דרבנן מ"מ זה חידוש שציותה התורה לעשות מצוה ע"י ביטול איסור יע"ש וא"כ גם בשלח לתקלה כן הוא שיצוה התורה לשלוח מצפורי מצורע לעשות מצוה ולשלחו שיכול להכשל בו בני אדם אע"ג דאינו דומה ממש לזרוע בשלה דהתם צותה התורה לאכול ע"י ביטול משא"כ במשולחת שרחוק שיתפוס ישראל את המשולשת דכל דפריש מרובא פריש מ"מ חידוש הוא שיצוה התורה מצוה שיכול להכשל בו ישראל ולאכול ע"י ביטול דוקא וכן בשילוח הקן לפי פירוש שני של רש"י שם דכל שילוח הקן ליתסר לעולם אפילו שלחה מעיקרא נמי כן הוא דאיך צותה התורה לקיים מצוה ולבטל איסור אלא מהא דאמר חולין ק"מ למעוטי צפורי עיר הנדחת דקאמר אי לשילוח לא אמרה תורה שלח לתקלה וכן ללשון ראשון בשילוח הקן דלא תאכל כל תועבה דוקא אם כבר נטל האב דוקא לא א"ש כ"כ דהא לא דמי לזרוע בשלה דהמצוה ניתנה מעיקרא כך וע"י ביטול איסור אבל בשילוח הקן אדרבה עשה עבירה תחילה שלקח האם וכן בצפורי עיר הנדחת לא צותה התורה שיקח מעיר הנדחת רק מקרה הוא שאין לו צפרים אחרים

רק מעיר הנדחת ולא שייך לומר שהתורה ציותה לבטל איסור דהא המצוה לא ניתנה על זה האופן מ"מ אף שיש לחלק בין הני לזרוע בשלה ואין לדמות ממש מ"מ יש לנו לומר מעצמינו וללמוד משם דגם כה"ג לא היה אמרה התורה שלח לתקלה ולקיים עשה לאחר שכבר נטל או אם אין לו צפורי מצורע שיקח לטהר מציפורי עיר הנדחת ועיין ומפני הכנסת כלה צריך אני לקצר ולא כתבתי רק לשעשע קצת בד"ת ידידו כותב וחותם בחפזון יום א' לס' בחוקותי שנת תרמ"ט ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ס

שלום וברכה לכבוד תלמידי המופלג בתורה ויראה וותיק מלא עתיק בע"פ יפ"ת כש"ת מי"ה ישראל חיים ברוין נ"י רב ומ"מ דיראים בקהל האללע במדינת אשכנז יע"א:

אחדש"ה מכתבך קבלתי בעת שטרידנא טובא עם הנסיון הגדול של בני הישיבה הע"י ולאחר זה רגיל אני לילך למרחץ למצוא מרגוע לנפשי ורוחי מכל הטרחות והטרדות שעמוסים עלי כל השנה אבל לא אוכל מלהשיב לך תחילה על שאלתך שנדרשת להורות אם מותר לעשות סחורה עם הקונסטבוטטער ומעשיהו ע"י שמערבין חלב וחמאה ושאר דברים ע"י דאמפף ומצדד אתה להקל ואשיב לך על ראשון ראשון.

בתחילה אתה דן אם חלב בחלב אסור בהנאה או לא ועיניך שפיר חזו בכל מקומות שצריכין לזה ודג"מ בסי' פ"ז כתב המיקל כפירש משניות להרמב"ם שמותר בהנאה מטעם אין איסור חל על איסור אין מזניחין אותו ובח"ס יו"ד סי' צ"ב חקר למצוא טעם לכנפי יונה בעובדא שהאומנין עירבו חמאה בחלב לעשות מהם נרות ופשוט ליה לאסרו בהנאה והוכיח דס"ל אע"ג דאיסור אכילה לא חל מ"מ אסור בהנאה דלא כהרמב"ם בנקודה נפלאה דאיסור אכילה והנאה תלי' בבב"ח זה בזה ואנכי תמהתי מאד כאשר ראיתי כל זה דהא מוכח מש"ס יבמות ל"ב אע"ג דאין איסור חל על איסור דוקא לענין חטאת או מלקות אבל תרי איסורי מיהא איכא למנ"מ לקוברו בין רשעים גמורים וכתבו תוס' שם שר"ש סבר דאע"פ שיש בעבירה זו שני איסורין כיון דלא מחייב אלא חדא אין קוברין אותו אצל רשעים גמורים משמע מדבריהם דליכא פלוגתא בזה דשני איסורים יש א"כ חלב בחלב נמי אע"ג דאין לוקין מ"מ איכא נמי על החלב איסור אכילה מצד בב"ח וכ"ש שיש איסור הנאה ועיין באבני מלואים בתשובותיו שהאריך בזה ונצטערתי על זה הרבה עד שמצאתי בפרמ"ג בפתיחה להל' בב"ח כשחקר בד"ה ועוד אדבר אי חלב בחלב אסור בהנאה וכתב בסוף דבריו ועוד ביבמות איכא תרי שינויי ולחד תירץ אין אחע"א למלקות ולחטאת דוקא אבל ודאי דעבר ב' איסורים ה"ה דודאי אסור בהנאה באופן שמבשל בשר נבילה וחלב בחלב אסור בהנאה מה"ת ושקטה ונחה דעתי שראיתי שכבר

עורר ע"ז פוסק וגדול כמוהו וצריך לומר דלרמב"ם בפירוש המשניות דכתב בפירש שמותר בהנאה ס"ל כתירץ א' בש"ס יבמות וביד החזקה פ"ט מהל' מ"א הל' ו' כתב אבל המבשל בשר מתה או חלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בב"ח ומהנאה לא דיבר שם כלום ועיין באחרונים ובזה א"ש דבאמת על הנאה לא צ"ל הרמב"ם דאסור בהנאה דהוי כמו בכל איסורים אע"ג דאין אחע"א מ"מ תרי איסורא מה"ת הוי ויען כי הרמב"ם סבר דאין לוקין על שום הנאת בב"ח כמ"ש הלח"מ שם לא היה צ"ל דאין לוקין על הנאה משום דאין אחע"א דבלא"ה נמי אינו לוקין ומשו"ה לא קאמר רק דאין לוקין על אכילה אבל בהנאה אע"ג דאין לוקין מ"מ איסור מה"ת הוי וא"ש.

ובח"ס שם כתב דמי שמורה ובא כדגול מרבבה דמותר בהנאה אין מזחיחין אבל הוא לא היה מורה כן מ"מ בנדון זה מעורר כבוד תלמידי שיש עוד לצדד להקל לפי מה דמבואר בסי' פ"ז דמעושן ומבושל בחמי טברי אין לוקין עליו ומשמע דרק מדרבנן אסור אבל לפי מה שכתב ה"ה דספק הוא כדאיבעי בירושלמי א"כ ספק מה"ת הוא ובפר"ח האריך ומסיק דמעושן מה"ת אסור דהוי כבישול מכל הני טעמא לא נ"ל להקל מחמת איסור הנאה ובנדון דידן יש לחקור נמי אף בלא איסור הנאה משום איסור סחורה דאסור אף בדברים שאסורים באכילה לבד ולכאורה יש לצדד ג"כ בזה מהטעם שאין בו רק חלב והרמב"ם והש"ע בסי' קי"ז כתב חוץ מחלב דהתירה התורה מקרא דיעשה לכל מלאכה והתוס' בב"ק פ"ב חולקים על הרמב"ם שכתבו בסוף דבריהם וכן כל חלב מותר למכור היכי דלא קאי לאכילה רצה תוס' בזה לאפוקי מהרמב"ם דכתב דחלב מותר לגמרי אף אם עומד לאכילה ומתחילה כתב תוס' דבחלב חזיר מותר היה מה"ת היכי דקאי למשוח עורות בשומנן אבל בעומד לאכילה אסור מה"ת לסחור בהם והו"א דוקא חלב של טמאים דלא שרי התורה בפירש רק בחלב נבילה וטריפה אבל בטמאים לא כמש"כ בב"י סי' קי"ז דחולק על הא"ח דלא מחלק בין חלב טמאים לשאר חלב ומשו"ה מוסיף בתוס' דאף בחלב מבהמות טהורות הדין כן וא"כ כיון דלהתוס' כל חלב אסור בסחורה ויש לחוש ג"כ על חלב של טמאים אין לסמוך על היתר זה כלל ועוד אני אומר לפי מה שראיתי בח"ס סי' צ"ב בד"ה אמנם בתוך דבריו דאיכא נמי למיחש לתערובות שאר מינים שומן אלא דנהי משום תרבא ליכא מ"מ משום נבילה איכא דהא רוב בהמות של גוים אינם נשחטים והו"ל איסור נבילה ואם כן בקונסטבוטטער שמערבם בו ג"כ שומן ולא תרבא לבד אם כן השומן הוי כמו שאר בשר נבילה דאסור לסחור בהן דמאי שנא בשר נבילה ומאי שנא שומן ועיין.

והנה באיסור סחורה אי הוי מה"ת או דרבנן כבר הלכו בו נמושות ורוב הפוסקים דהוי מה"ת וכבר כתב בנוב"י דאי מה"ת אין להקל רק בדבר ברור משא"כ בדרבנן שומעין להקל וא"כ בנדון דידן אי הוי מדרבנן יש לצדד להקל אבל יען כי רוב הפוסקים נקטו לאיסור מה"ת וגם אי הוי רק מדרבנן מ"מ בנדון זה שיש לחוש ג"כ מלבד איסור סחורה לאיסור הנאה של בב"ח שג"כ רוב פוסקים מחמירין לאסור בהנאה אף תרבא ובשר מת בחלב ע"כ אין להקל כלל ואם יש בכחו למחות בסוחרים אלו בודאי טוב אבל אם לא ישמעו בקולו מוטב שיהיה שוגגין וכו' והנני רבו כותב וחותם בחפזון פה פ"ב יום א' לסדר דברים תרנ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סא

הש"ך בסי' ס"ח הביא דברי הרי"ו שאין כלי נחושת בולע אלא כשהאור מהלך תחתיו ועיין בב"י סי' צ"ג ורשב"א בת"ה הביא ג"כ בשם בעה"ט כן וכתב במנחת יעקב דאם בשלו בו קודם הגעלה יש לסמוך על הב"י ובעה"ט ופר"ח ס"ח כתב שאין לסמוך על דברי הרי"ו כלל שנדחה דבריו לגמרי מראיות שהביא הש"ך ונחזי מה דקמן קושי' הש"ך על הרי"ו וראשית דבר אני אומר על הא דפריך הש"ך ממתניתין דקתני אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח ומתניתין בכלי נחושת איירי דהא קתני אחד ק"ק וכו' טעונים מריקה ושטיפה דמלבד מה שרוצה הש"ך לדחות די"ל דאיירי בכלי עץ ולרמב"ם בלא"ה י"ל דאיירי מתניתין בכלי חרס כמ"ש הפלתי סי' ק"ה ג"כ יש לדחות דאחד שבישל ואחד שעירה לתוכו לא קאי על סיפא דמתניתין דטעונין מריקה ושטיפה אלא דרישא איירי לענין שבירה בכלי חרס וכן מוכח מש"ס דהביא לפרש המתנית' דמנ"ל דעירה לתוכו רותח אסור ת"ל ואשר תבושל בו ישבר ולמה לא הביא ג"כ סיפא דברייתא דת"כ שהביא הירושלמי דמנ"ל דאף בכלי נחושת כן כיון דקאי על מתניתין דאיירי ע"כ בכלי נחושת אלא ודאי משום דרישא דמתניתין לא איירי רק בכלי חרס אבל סיפא דאחד ק"ק מלתא באפי' נפשיה הוא ומזה ג"כ ראיה לדברי הרי"ו מדלא הביא ש"ס דילן כולו ברייתא דת"כ דאף בכלי נחושת כן משמע דבאמת לא אסור בכלי נחושת עירה לתוכו כיון דאינו מבשל אינו בולע ועיין במפרש ירושלמי שכתב ג"כ הא דאמר חיילי' דר' יונה מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח דמתניתין הוא בזבחים ומדחה תמן בכלי חרס מוכח דגם הירושלמי סבר דיש לאוקמי רישא דמתניתין בכלי חרס וראיתי בכ"ס יו"ד ע"ט שמדחה קושי' הש"ך ג"כ ממתניתין די"ל לרבי דמריקה ושטיפה בצונן ולפמ"ש הרא"ש דהחמירה תורה בקדשים משום בעין הנדבק בדופני הכלי ומסברא ליכא חילוק בזה בין חרס לנחושת וכבר קדמו בזה בספר טהרות קודש בסוגי' שם ואין

לנו נגד רי"ו רק ראיות הש"ך מהירושלמי דאמר ר' יוסי בן בון דאף בכלי נחושת כן ופירושו דאי לאו מבשל אינו בולע ואף לפימ"ש הר"ן בשבת וע"ז דלא חש להשיב משום די"ל דאף בכלי נחושת י"ל דבולע אף דאינו מבשל מ"מ מוכח מירושלמי דעירה אוסר גם בכלי נחושת ובפלתי סי' ק"ה תמה על הש"ך דלא מקשה ג"כ על הרמב"ן שהביא בת"ה שמציין עליו הש"ך ובאמת דברי הרמב"ן הביא ג"כ הר"ן בע"ז ואני ראיתי דברי הרמב"ן בחדושיו לע"ז וכאשר יראה הרואה מסידור דבריו לא קשה כלום מה שמתמה הפלתי על הש"ך ודברי הרמב"ן ורי"ו רחוקים זה מזה דתחילה הביא דברי ר"ת שיש להכשיר כלים ע"י עירוי דמבשל בכלי ראשון וכתב דר"ת הביא ראיה מדברי הירושלמי דעירוי מבשל וע"ז מדחה וקאמר דזה דקאמר ועירוי ככלי ראשון הוא לאו דברי ר' ינאי הם אלא דמתמיה עליו ועירוי ככלי ראשון הוא דקאסר לערות על תבלין וע"ז פריך דחיילי' דר' יונה מן הדא דאחד שבישל ואחד שעירה לתוכו רותח ואי לאו דמבשל עכ"פ קצת לא היה מצריך התורה מריקה ושטיפה וע"כ שבלע טפי מפני שמבשל קצת ע"כ אסור לערות על התבשיל בשבת מפני הרחקה דמבשל עכ"פ קצת וע"ז מדחה ר' יוסי תמן כלי חרס בולע אע"ג דאינו מבשל קצת מ"מ כלי חרס בולע יותר וע"ז מדחה דתני אף בכלי נחושת כן דא"א לומר דבולע הרבה אם אינו מבשל קצת והביא אח"כ הא דאמר דאין חייבין עליו משום מבשל רק באור מהלך תחתיו וכן לענין בשר בחלב וע"כ דטעמא דמתני' דאין נותנין תבלין באלפס הוא רק משום הרחקה והביא ג"כ אידך הירושלמי מה בין כלי ראשון לכלי שני אמר ר' יונה כאן וכאן אין היד סולדות בו אלא עשו הרחקה לכלי ראשון ולא מבשל גמור אלא בשאור מהלך תחתיו הוי בישול גמור ומסיים דאין צריך מריקה ושטיפה אלא אם מ"מ מבשל קצת אבל הגעלה לחוד בבלוע בלא בישול כלל כמו כלי שני דלכ"ע אינו מבשל כלל נמי צריך הגעלה מפני שעכ"פ מפליט ומבליע כשיטת הרשב"א וליתא נמי לדברי ר"ת דיכול להגעיל ע"י עירוי משום דעירוי נמי מבשל דירושלמי לא איירי אלא בבישול קצת כיון דהחמירו התורה במריקה ושטיפה ע"כ צריך לבלוע הרבה אבל לא מבשל לגמרי כדי להכשיר הגעלה ע"י עירוי זה תוכן דברי הרמב"ן שם לכן לא הקשה הש"ך מירושלמי על דברי הרמב"ן כמובן.

והנה ר"ת הביא עוד ראיה דעירוי מבשל מהא דקאמר עירה לתוכו רותח מניין ת"ל אשר תבושל בו ישבר ומישב הא דקאמר בלוע בלא בישול אלמא דלא בעי לעירוי אלא בלוע בלא בישול היינו משום דלא נתבשל מחמת כלי זו אלא בכלי אחר וראיתי בטהרת הקודש שעמד בזה דנהי די"ל כן מ"מ אינו ראיה לדברי ר"ת דעירוי מבשל וכתב דמסברת חוץ סבר ר"ת דאם אינו מבשל אינו בולע ג"כ וכיון די"ל דקרי ליה בלוע בלא בישול

משום דלא נתבשל באותו כלי שוב נשאר סברת חוץ בלי בישול ליכא בלוע ודוחק ונ"ל דהוכחת ר"ת לאו מסברת חוץ אלא דמדייק מקרא מדכתיב אשר תבושל בו ובו ע"כ הוא עירוי ואם עירוי אינו מבשל למה כתוב אשר תבושל ולא קאמר נבלע בו וע"כ דעירוי נמי מבשל וקרי לעירוי בישול וזו ראיה ברורה ופשטות דקרא הכי משמע ובזה נ"ל לישב דברי הת"כ דאמר מניין אף בכלי נחושת כן ת"ל אשר תבושל בו ישבר ומפרש הקרבן אהרן מדסמיך ליה ואם בכלי נחושת ואלעיל קאי וזה דוחק דעיקר הילפותא חסר מן הספר ולדידי א"ש דעיקר הילפותא הוא מדקרי לבלוע בישול דכתיב אשר תבושל בו וכיון דמוכח מקרא דעירוי מבשל ילפינן דכלי נחושת נמי בולע ע"י עירוי כיון דמבשל וא"ש.

ובאמת צ"ע על ר"ת דמפרש דבלוע בלא בישול הכונה אף דמבשל עירוי ג"כ מ"מ כיון דלא נתבשל באותו כלי קרי ליה בלוע בלא בישל א"כ מאי פשיט רבא לרב"ח מהא דעירוי דבישול בלא בלוע קפיד רחמנא וברש"י כיון דבלוע בלא בישול נמי קפיד אלמא אחדא קפיד קרא דהא לר"ת בעירוי נמי תרתי נינהו בישול ובלוע ויש לפרש לפי מה שתמה בטהרת קודש למאי צריך ריבוי בכלי חרס דצריך שבירה דכיון דבולע עכ"פ אע"ג דלא מבשל למה צריך קראי לרבות בלוע דהא סכ"ס נותר בתוכו ותירץ כיון דגלי לן קרא בהא דצריך שבירה משום דכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם וא"כ הו"א דוקא בלוע ע"י בישול לא מהני הגעלה דאינו יוצא מידי דופיו אבל בלוע שנבלע ע"י עירוי הו"א דמהני בכלי חרס הגעלה דשאני בלוע שנתקשה בכלי ובין לא נתקשה כדאיתא סוף ע"ז קמ"ל קרא דאף בעירוי צריך שבירה דוקא ולא מהני הגעלה יע"ש וא"כ לר"ת אף דעירוי ג"כ מבשל מ"מ אינו מתקשה הבלוע בתוכו דהא באמת אינו מבשל ובולע רק אדמיקר ליה בולע דהא תתאי גבר משא"כ באותו כלי שנתבשל בו מתחילתו עד גמר בישולו דבלע כל הכלי ומתקשה הבלוע בתוכו ושפיר פשט רבא מהא דגם על העירוי לחוד קפיד רחמנא אף דג"כ מתבשל מ"מ לענין בלוע לא מתקשה בתוכו כבישול ממש ורצה לפשוט נמי בישול בלא בלוע דלא הוי רק חדא כן נ"ל לישב דברי ר"ת מ"מ פשטות לשון הש"ס משמע כדברי רבינו שמואל דעירוי אינו מבשל דקרי ליה בלוע בלא בישול וא"כ אף דמירושלמי משמע דעירוי הוי כמבשל ובכלי נחושת נמי בולע מכל מקום מש"ס דילן דקרי עירוי בלוע בלא בישול וזה מוכח מירושלמי דבכלי נחושת אם אינו מבשל אינו בולע וגם מדלא הביא הש"ס דילן כל הברייתא דת"כ מנין דאף בכלי נחושת כן מכל זה משמע דש"ס דילן חולק על הירושלמי וסבר באמת דבכלי נחושת לא צריך בעירוי מריקה ושטיפה דלא בולע אלא בבישול דאור מהלך תחתיו וכיון דמש"ס דילן מוכח

איפכא מירושלמי ובכל מקום נקטינן להלכתא כש"ס דילן נגד הירושלמי ומשו"ה פסק הרי"ו ובעה"ט דלא כדמשמע מירושלמי וכמשמעות ש"ס דילן דכלי נחושת אינו בולע אלא כשהאור מהלך תחתיו שהוא בישול ממש אבל לא עירוי שאינו מבשל רק מבליע בכלי חרס או בכלי עץ שממהרים לבלוע ולא בכלי מתכות ועיין.

וראיתי בסי' ק"ה בט"ז סק"א שהביא דברי או"ה דכבוש בכלי אינו אוסר אלא בכלי חרס או עץ אבל לא בכלי מתכות וכתב עליו הט"ז דאינו מכיר חילוק זה בין כלי חרס ומתכות דלא מצינו בשום מקום דמתכות יהיה לו קולא יותר ובפלתי שם כתב נראה די"ל כרי"ו דאין כלי נחושת בולע אא"כ האור מהלך תחתיו וע"י כבישה אינו אוסר יע"ש וא"כ חוט המשולש הוא שסברו דאין כלי נחושת בולע אלא אם האור מהלך תחתיו ויש לומר מדברי או"ה אין ראיה דוקא לענין כבוש דלא הוי כמבושל ממש רק לענין להפליט ולהבליע בזה סבר האו"ה דוקא בכלי חרס אבל לא בכלי מתכות דמה שאינו מבשל אינו מפליט ומבליע נמי אבל לענין עירוי י"ל כירושלמי דמבשל נמי וה"ה נמי דכלי מתכות בולע ועיין פרמ"ג סי' ק"ה סק"ב דרצה לדייק גם מדברי או"ה דכבוש אינו כבישול ממש ונ"מ לדם שכבשו ולהלכה אף שאין לסמוך על מהרי"ו ובעה"ט להקל כמ"ש המנחת יעקב אבל בכבוש כשעמד איסור לח בכלי מעל"ע ואח"כ בישל בו היתר דיש לצרף ג"כ סברת האו"ה דאין כבוש בכלי מתכות מי שרוצה לסמוך במקום הפסד על ג' אלו הרי"ו ובעה"ט ואו"ה אין מזניחין אותו ועיין בפרמ"ג סוף הל' דם במשבצות שהאריך בדיני כ"ר בעירוי וכ"ש ומברר הכל באריכות ובסופו מה שכ' בכלי מתכות ומה שנ"ל כתבתי פ"ב לסדר שמיני תרנ"ה ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סב

שלום וברכה לתלמידי ידידי הרב המופלג חרוץ ברק השנון בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה נח ברוך פישער נ"י רב דקהל מילכדארף יע"א.

אחדש"ה בשולי מכתבך ראיתי שהבאת לנו קושי' בשם זקני קדוש ר"ע איגר זצ"ל בהגהות על משניות במכות פ"ג משנה ה' על התוס' שכתבו בחולין דלר"ש דאף חטה חשוב ברי' א"כ תרומה לא לבטיל בק"א ואין לומר משום שאינו נוצר באיסור דלא נאסר קודם מירוח אכתי קשה מערלה וכ"כ יע"ש דהא ר"ש ע"כ לא סבר דתליא בנוצר באיסור דהא גם טבל אינו נוצר באיסור ואינו חייב עד שרואה פני הבית ואפי"ה סבר ר"ש דחייב על חטה אחת משום בריה והניח בצע"ג ותרצת לחלק בין בריה ללקות עליו אז לא צריך להיות נוצר באיסור דוקא דכיון דהוי בריה מנ"ל לחלק לענין איסור תורה לומר שאין לוקין אם לא נוצר באיסור משא"כ לענין ביטול דהוי רק דרבנן דתלי' בחשיבות י"ל שפיר

שצריך דוקא להיות נוצר באיסור אלו דבריך ותמהתי עליך שלא ראית שכן כתב בפלתי בסי' ק' בסוף סק"ד בד"ה שוב ראיתי וכו' ובאמת לא הבנתי החילוק דהא תרי טעמא יש מפני מה בריה לא בטלה המרדכי ואו"ה וכן כתב הט"ז סי' ק' דהטעם כיון דאחשביה התורה הבריה ולוקין עליה בכ"ש משו"ה אמרו שלא יתבטל בריה או דהטעם משום דבריה חשוב מצד עצמותה ואינו בטל כמו שאר דברים חשובים ולר"ש דסבר דגם חטה הוי בריה וע"כ סבר דגם בלא נוצר בתחילת ברייתה באיסור נמי חשוב דלחייב בכ"ש א"כ גם לענין ביטול כן הוא ואין סברא לחלק בין ללקות או שלא יתבטל ועוד דע"כ לר"ש טעמא דבריה חייב בכ"ש הוא משום חשיבות דתוס' כתבו דטעמא דג"ה ואבמ"ה דהוי בריה היינו משום דהוי כמפורש בתורה דלא תאכל בין גדול ובין קטן כיון דאם יתחלק אין שמו עליו משא"כ בנבילה וחטה וכדומה כן דלא אמרה התורה לא תאכל חטה של טבל א"כ כיון דאם יתחלק שמו עליו אין לחייב משום בריה ובתנאי זה לבד מהני ולא צריכין לשאר תנאים שכתבו הראשונים דבתנאי זה לבד א"ש הא דלא הוי נבילה וחלב וחטה וכדומה בריה לרבנן וא"כ לר"ש דסבר דטעמא דבריה משום חשיבות שאחשביה התורה לחייב עליו אף בכ"ש וכיון דסבר דגם בלא נוצר באיסורא יש חשיבות לבריה א"כ גם לענין ביטול יהיה חשיבות שלא לבטל כשאר דברים חשובים וישבתי בזה קושי' תוס' שהקשו קושי' חמורה על הא דהשיבו רבנן לר"ש דנמלה שאני דברית נשמה חשיבה משא"כ חטה דהא היכן מצינו שישיבו תשובה מה שהמה בעצמם אינם סוברים דהא אבמ"ה וגיד הוי בריה לרבנן אע"ג דליכא ברית נשמה ונדחקו ולפי מה שכתבנו יש לומר דודאי אי אמרינן דטעמא דבריה דחייב בכ"ש לאו משום חשיבות הוא רק דהוי כאלו פרשה התורה לא תאכל בין קטן ובין גדול א"כ מנ"ל לומר דהטעם משום חשיבות ולא צריך לדיני תנאים כלל בבריה והכל תליא רק אם יחלק שמו עליו או לא דאי אם גם יחלק שמו עליו אז א"א לומר דהתורה אמרה לא תאכל בין קטן ובין גדול דהא גם אם יחלק שמו ואז א"א לחייב רק בכזית דהא אכילה כתיב ביה אבל אי אמרינן דטעמא דבריה משום חשיבות הוא וכמו שכתב רש"י בשבועות דמפרש נמי כבריה דמי היינו משום דאחשביה אז שפיר יש לנו להתנות תנאים דלא חשיב רק אם נוצר באיסור וגם דוקא ברית נשמה חשיבה דהא כל הטעם דלוקין בבריה הוא מצד חשיבות וא"כ לר"ש לשיטתו שפיר השיבו רבנן אע"ג דהם לא סברו דצריך ברית נשמה דוקא היינו משום דסברו דהכל תליא אי מפורש בתורה בין קטן ובין גדול ולא צריך לחשיבות כלל אבל לדידך דאמרת דגם חטה של טבל הוי בריה אע"ג דהתורה אמרה רק לא תאכל טבל וגם קמח נקרא טבל וא"א לומר דהתורה אמרה בין קטן ובין גדול ע"כ צ"ל דטעמא דר"ש

משום דחטה חשוב בעצמותה וכיון דלר"ש תליא בחשיבות שפיר השיבו לו חכמים דברית נשמה דוקא חשיבה אבל לא חטה ומיושב נכון קושי' תוס'.

והנה הפלתי הקשה עוד שם על תוס' דהא הקשו לר"ש דלא תבטל תרומה דהא הטעם דבריה לא בטל משום דלוקין עליו בכ"ש כמ"ש הט"ז וכיון דר"ש סבר דכ"ש למלקות אין חילוק בין בריה לשאר איסורים וכן הקשה בראש יוסף וכתב דתוס' הקשו למ"ד במכות דסבר דלא מחייב ר"ש בכ"ש רק בחטה משום בריה ולראשונים דטעם דבריה לא בטל הוא מטעם חשיבות וכבר הוכחנו דלר"ש ע"כ מטעם חשיבות א"כ לא קשה דאף דלוקין בכ"ש בכל מקום מ"מ בריה חשיבות יש לה כשאר דברים חשובים וקושי' הפלתי הוא דוקא לטעם הט"ז דהוא משום היכר משום דלוקין בכ"ש ומאז אמרתי די"ל לפי מה שכתב התוס' בע"ז בשם רבינו יקיר דלא מחייב ר"ש בכ"ש רק בעין אבל לא בתערובות והטעם כמו שכתבו האחרונים לפמ"ש הריטב"א ובחדושי ר"ן במכות משום דאחשביה לאכילה ומשו"ה בשוגג אינו חייב קרבן רק בכזית וזה שייך דוקא באוכלו בעין דאחשביה לכ"ש משא"כ בתערובות דלא אחשיב לאכילת כ"ש של איסור רק כל התערובות וא"כ "כ שפיר יש חילוק בין בריה לשאר כ"ש דאינו חייב רק בעין משא"כ בבריה כיון דהתורה אחשביה לחייב עליו וחשיבותה הוא מחמת עצמה וחייב מדאורייתא גם בתערובות ומשו"ה יש היכר גם לר"ש שלא יתבטל בריה דחמור משאר כ"ש וא"ש.

וראיתי בהגהות ר"ע איגר שם שהקשה דנבילה לא תתבטל דאע"ג דאינו נוצר באיסור נבילה מ"מ יש עשה דאינו זבוח וי"ל דוקא לענין מלקות לא מקרי נבילה בריה משא"כ איסור עשה יש אף בנבילה בבריה בכ"ש אבל מ"מ לא תתבטל דאין לומר דהטעם דבריה לא בטל הוא משום דהתורה אחשביה לענין מלקות אבל לא לענין איסור עשה דא"כ מאי הקשה תוס' לר"ש דהא לר"ש ליתא כלל לדין בריה דלא חזינן דאחשביה רחמנא דהא לר"ש כ"ש למלקות והניח בצ"ע ולפמ"ש א"ש דגם לר"ש אחשביה רחמנא בריה לענין מלקות דחייב עליה אף בתערובות ובלא"ה מה שהקשה מאיסור עשה דאינו זבוח כבר כתבו דאף טרפה מבטן לא הוי בריה משום דלא תליא אי אסור מיד מתחילת בריית ו רק אי האיסור בעצמותה משא"כ אי דבר אחר גרם האיסור ועיין בזה בחות דעת ונכון אשר דיבר בזה וקלורין לעניים.

והנה הרמב"ם כתב בפט"ו מהל' מ"א דמה"ט צריך בשומן הגיד ס' לבטל אע"ג דבכחל הואיל והוא אסור מדרבנן הכחל מן המנין משום דגיד הנשה בריה בפני עצמו הוא ובלחם משנה הקשה דהא בהל' כ"ט כתב הרמב"ם דבביצת אפרוח צריך ס"א מפני

שהוא בריה ומחלק משום דביצה גופה בריה משא"כ בשומן הגיד שהוא רק משום לתא דגיד יע"ש ולכאורה צ"ע דהא באיסור דרבנן צריך רק נ"ט ע"כ בשומן הגיד הוסיפו עד ס' ויש היכר משום בריה משא"כ בביצת אפרוח שהוא מה"ת מצד הדין צריך ס' ע"כ הוצרכו להוסיף שלא יבטלו ג"כ בריה עד ס"א וצ"ל דקושי' הלח"מ משום דהרמב"ם פסק בפ"ג הל' ח' דדוקא בביצת עוף טמא שהתחיל העוף להתרקם לוקין עליו אבל בביצת עוף טהור שהתחיל להתרקם לוקין עליו רק מכת מרדות ואפי"ה צריך הרמב"ם ס"א משום דהוא בריה א"כ גם בגיד יצטרך ס"א ומחלק שפיר משום דביצה גופה בריה הוא אלא דאכתי צריך טעמא כיון דהוא רק מדרבנן בביצת אפרוח למה באמת צריך ס"א דהא כיון דלא הוסיפו רק אחת משום היכר בריה וכיון דבכל איסור דרבנן סבר הרמב"ם דלא צריך רק נ"ט היתר כמ"ש הכ"מ ולאו דוקא בכחל א"כ למה צריך בביצת אפרוח ס"א דהא כבר היכר הוא בחד שהוסיפו ולסגי בס' ודוחק לומר משום ביצת טמא שיש בו אפרוח אמרו שגם בביצת טהור שיש בו אפרוח יצטרך ס"א ועוד דהא לא מצינו שיצטרך פליטת בריה ס"א משום היכר וגיד דתנן במתניתין אמרו כיצד משערין כבשר בקפלוט ולא מצינו ברמב"ם שגם בשאר פליטת בריה צריך ס"א ובפלתי סי' פ"ו ס"ק ז' כתב די"ל דלא אמרינן כן בשאר בריה דלא שכיח שיבשל איסור עם היתר אבל בביצים שכיח כי דרך לבשל בקליפות כמ"ש תוס' א"כ מי יודע אם לא בתוך אחד אפרוח ולכך גזרו להוסיף במנין אחת וא"כ זה דוקא בביצת טהור שכיח אבל לא בביצת טמא דהא ניכר בסימן כד וחד בזה גם הרמב"ם מודה דלא הוסיפו במנין כמו בשאר בריה וא"א לומר דלא פלוג בביצת טהור משום ביצת טמא אלא דגם דברי פלתי צ"ע דהאיך גזרו בביצת טהור שיש בו אפרוח משום דשכיח ולא בשאר בריה דלא שכיח דהא כל הטעם הוא משום היכר בריה שלא יאמרו שגם הביצה גופה בטל ע"כ עשו היכר בפלינתה להוסיף אחת דהא כתב הפלתי בסי' ק' דלא ידע האיך שייך דלא יתבטל ביצת אפרוח משום בריה וקשה במציאות דאם יש באחד אפרוח ובאינך לא א"כ ניכר האיסור ואינך שרי ואם כולם כך בלא"ה כולם אסורים וכתב שלא יצויר התערובות אם לא בהיפך וכאלו אמר אפרוח בביצה ונטל האפרוח מביצה ונתערב באפרוחים שחוטים ואינו ניכר וקמ"ל דהוי בריה יע"ש וזה בודאי לא שכיח שיטול אפרוח מביצה ולא יהיה ניכר בין אפרוחות שחוטות והאיך גזרו בפליטה בשביל תערובות בריה דלא שכיח כלל ומאי שנא משאר בריה ועיין בחות דעת שכתב דמשכחת דנתרסק אפרוח בתוכו וע"י נענוע נתערב האפרוח בביצה או ע"י בישול עד שא"א להכיר עוד ואפי"ה הוי בריה לפמ"ש הש"ך בסי' פ"ו דביצה גופה הוי בריה ולא משום האפרוח יע"ש וגם זה דוחק ולא שכיח שיתערב האפרוח

בביצה עד שאינו ניכר כלל הריקום ועוד דכבר תפסו כולם על הש"ך דביצת טריפה ונבילה ועוף טמא לא מקרי בריה רק באפרוח משום ברית נשמה ועוד קשה להפלתי דא"כ למה הוסיפו בשומן הגיד להרמב"ם משום הגיד דנמי לא שכיח שיבשל השומן הגיד ואע"ג דהוי דרבנן הוסיפו בשיעור והעיקר טעמא דרמב"ם כמ"ש ביש"ש ופר"ח דמשו"ה עשו היכר בביצה שיש בו אפרוח ולא בשאר בריה מאחר שהביצה מין היתר שהרי הביצה מותרת ואף האפרוח סופו להיות מותר משו"ה עשו בו היכר להוסיף על שיעורין כדי שלא תקל ותזלזל בתערובות יע"ש ומה"ט י"ל גם בשומן הגיד דהחמירו משום הגיד דיזלזלו בתערובות הגיד ג"כ משום דאין בו טעם ובאמת הגיד אינו בטל משום דהוי בריה אבל לכל הטעמים לא צריך לרמב"ם ס"א בביצת אפרוח רק בביצת עוף טהור וא"כ למה לא סגי בס' כיון דלא הוי רק דרבנן להרמב"ם הוסיפו כבר בשיעורו בס' ויש היכר להבריה וצ"ע לישב.

ועוד רגע אדבר במה שהבאתי שיטת הרבינו יקיר דלא אמר ר"ש כ"ש למלקות רק בעין אבל לא בתערובות וכל האחרונים כתבו הטעם לפמ"ש הריטב"א דטעמא משום דהוא אחשביה לאיסורא משא"כ בשוגג וכן בתערובות ולולי דבריהם היה נ"ל לפרש כונה אחרת בדברי הריטב"א והר"ן וז"ל ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון שאכל במזיד אחשביה לחומר האיסור להתחייב בכ"ש אבל קרבן שהוא על אכילת שוגג בעי כזית לחשיבות עכ"ל והריטב"א לא זכר כלל משום דהוא אחשביה לאכילתו ועוד דגם בשוגג אמאי לא אמרינן אחשביה דהא כמה מיני שגגות יש ואם אכל הכ"ש אלא שאינו יודע שהוא איסור או אפילו ידע שהוא איסור אלא שהוא בשגגת כרת אמאי לא שייך שהוא אחשביה להדבר שאכל אלא דנראה בעליל מלשון הרבינו מאיר דטעמו לא משום אחשביה דא"כ מאי אחשביה לחומר האיסור שכתב וכי משום חומר האיסור אחשביה לאכול אלא דהכונה דהתורה אחשבי' כיון דאכל ועבר במזיד על מה שחייבו התורה ובשאט נפש אוכל ומזיד הוא ע"כ משום חומר האיסור דמוכח במזיד אחשביה התורה שיחייב עליו אף בכ"ש משא"כ בשוגג דלא מכוין לאיסור ולעבור על איסור חמור אלא דאפי"ה חייבו התורה שעכ"פ יביא קרבן על שגגתו לכפר אבל די שהחמירה התורה עליו להביא קרבן אם אכל עכ"פ כזית אבל לא אם אם אכל כ"ש משא"כ כשעובר במזיד החמירה התורה עליו ואחשביה לחייב עליו מפני חומר האיסור אף בכ"ש וכד דייקת בלשונו של רבינו מאיר נראה כי זה סברתו באמת והנני רבך חפץ בהצלחתך והרמת קרנך בכבוד פה פ"ב יום ג' לסדר ויחי תרמ"ז לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סג

שלום וכ"ט להרבני המופלג בתורה מורג חרוץ ובקי כש"ת מו"ה יעקב יצחק מארנענשטערן נ"י בקהל קערעסטור יע"א.

קבלתי מכתבו וראיתי מה שפלפל בדברי תוס' מעילה דף כ"א ע"ב בד"ה פרוטה וכו' על הא דתירצו דמטבע חשוב ולא בטל ולא אכחד ממנו כי דבריו לא נראין לי הן בפלפול הן בסברא ויען כי אינו נוגע רק לפלפולא אין פנאי במה שאין נפקותא לדינא כי ידע מעכ"ת נ"י כי מוטרד אני מכל צד ולא באתי רק מפני כבודו להשיבו כי ראיתי את דבריו וגם מה שעלה ברעיוני הנה הפלתי בסי' ק"ב סק"ח עמד על דברי תוס' מהא דכתב המרדכי הובא ברמ"א שם דאם שלא היה האיסור ניכר מעולם גם דשיל"מ בטל כיון דהיתר היה ניכר ולא האיסור עדיף מכל תערובות דגם האיסור היה ניכר קודם התערובות וביבמה שרקקה שם שאני שתחילה נולד התערובות ההיתר והאיסור יחד ולא נודע תחילה גם ההיתר רק באים מעורבים לעולם והחילוק זה כבר כתב בשעה"מ הל' י"ט וכן בנוב"י אבל הפלתי רצה להוכיח מדברי תוס' מעילה דגם כה"ג לא בטל דהא תוס' כתבו הא דהפרוטה לא בטל משום דהוי דשיל"מ והא אין האיסור ניכר מעולם ובאמירת פיו הוי ותיכף נתבטל בכיס וההיתר היה ניכר ועומד דכל הכיס בחזקת היתר ומ"מ הוי דשיל"מ והניח בצ"ע ודברי פלתי תמוהים לכאורה דהא תוס' כתבו זאת על הא דפרוטה שנפלה לכיס א"כ גם האיסור היה מבורר קודם התערובות אבל אם נולד האיסור בתערובות כמו ענבים בגיגית י"ל דגם תוס' מודים למרדכי בזה וראיתי אח"כ אחר זמן זמנים טובא שהרגיש כבר בזה על דברי הפלתי בפרמ"ג סי' ק"ב סק"א אלא די"ל דהפלתי הקשה דהא גם על הא דפרוטה בכיס זה הדבר קשה דלבטל ברוב וע"כ צ"ל נמי משום דהוי דבר שיש לו מתירין ואי כה"ג לא שייך דשיל"מ א"כ מאי מהני תוס' בתירוצם דאכתי קשה מהא דפרוטה בכיס זה הקדש וע"כ תוס' ניחא להו בתירץ זה גם על הסיפא רק דנקטו בקושיתם הרישא דנפל פרוטה לתוך כיס אבל התירוץ מספיק ג"כ על שניהם כן הוא הוכחת הפלתי מדברי תוס' דלא כמרדכי וא"ש.

ומאז כתבתי בגליון פלתי שלי די"ל דלא קשה מסיפא לפי מה שחקר הפמ"ג בפתיחה להל' תערובות אי הא דחד בתרי בטל הוא דוקא בהיתר מבורר מעיקרא הא כל שלא היה ההיתר מבורר מעיקרא כמו המבשל ג' מיני כבד מג' בהמות שניטל א' ממקום מרה וא' ממקום חיותה וא' ממקום כליות שכולם ספק טריפה הם אי שייך ביטול כשנתערבה דהא תרי ממ"נ כשר יע"ש וא"כ ה"נ י"ל בהני פרוטות כיון שאמר פרוטה בכיס זה הקדש ונכנסו כולם בכלל ספק ועל כל פרוטה שהוציא חייב מעילה י"ל דלא שייך ביטול דהא

כל פרוטה נכנס בספק אולי היה על זה כונתו אלא שזה ליתא דהש"ך בסי' ק"ט ס"ק ח' כתב דמשכחת יבש ביבש שלא במינם שיש כאן ג' מינים ונודע שאחד מהם נשחט שלא כהוגן ואינו יודע איזהו יע"ש חזינן אע"פ שכולים נכנסו בספק איסור מ"מ בטל כיון דמ"מ מתחילה היה מבורר ההיתר ולא נולד הספק רק ע"י שנתערבו אבל בפני עצמם לא היה ספק משא"כ בג' ספק טרפות אף בלי תערובות וכל אחד בא בפני עצמו נמי היה ספק בזה שפיר י"ל דלא מהני רוב כיון דהספק לא מכח תערובות הוא וראיתי בחו"ד סי' ק"א סק"ה שמיישב בזה קושית הפלתי בגמרא פסחים דף פ"ח חמשה שנתערבו פסחיהם דלא שייך שם ביטול ברוב ומסביר שם הדבר בטוב טעם ודעת דהיכי דנולד הספק אף על אחד בפני עצמו לא שייך ביטול ברוב דלא הוי דומיא דסנהדרין שיש רוב מזכין ואלו לא היה רק המזכין או המחייבין לא היה ספק כלל רק מפני ששניהם לפנינו משא"כ באלו שנולד הספק גם בלי התערובות והביא ראי' מהא דר"מ דחייש למיעוטא ומקשה הש"ס האיך אכיל בשרא ומאי קושיא דהא ר' מאיר לא פליג על ביטול ברוב וכיון דרובא כשרות נינהו יתבטל הטרפה ברוב אלא כיון דאפילו לא היה רק בהמה אחת היה ספק בה ולא מצד תערובות לא שייך ביטול ברוב יע"ש וכן הוא ג"כ בג' בהמות שנולד ספק במרה דאפילו בא בפני עצמו היה לכל אחד ספק משא"כ בפרוטה בכיס וכן בהא דכתב הש"ך סי' ק"ט.

ות"ח אחד הקשה לי זה שנים להרמב"ם דסבר בחמץ דאף בנתערב קודם פסח דאמרינן חוזר וניער בפסח ואינו בטל והוי במשהו דהא הרמב"ם יהיב טעמא דחמץ בפסח במשהו משום דשיל"מ וא"כ מיד כאשר בא זמן איסור חמץ כבר נתערב האיסור בההיתר והוי כמו יין בגיגית כשבא זמן איסור מוקצה של שבת לא ניכר האיסור ולא אמרינן דשיל"מ וחמץ שנתערב קודם הפסח כמו כן הוא, ואמרתי דלא קשה כלום דהא כתב הרמב"ם בהל' מ"א אע"ג דדשיל"מ דוקא במינו שאני חמץ דלא בטל אף באינו מינו משום דנאמר כל מחמצת ומה"ט כתב המנחת כהן אע"ג דטעם בעלמא בטל בדשיל"מ מ"מ בחמץ אף טעמא אינו בטל כמו דמחמירין אינו מינו אטו מינו וא"כ מה"ט לא מהני בחמץ גם כשנולד האיסור בתערובות דלא עדיף מאינו מינו וטעם.

ובשעה"מ הל' י"ט פרק ה' הל' כ' רצה לומר דרק באיסור דרבנן כמו יין בגיגית מיקל המרדכי דיליף דינו מהא דרב מתנא דמרבה עליהן מוכנים ואמרינן משום דמקלי קלי לא הוי דשיל"מ א"כ הבו דלא להוסיף דוקא בדרבנן אבל בדאורייתא לא א"כ לא קשיא מפרוטה בכיס אבל באמת מסתימת רמ"א בסי' ק"ב משמע דליכא חילוק בין דאורייתא ודרבנן ועיין.

והנה בש"ס ביצה דף ל"ז ע"ב דקיהיב טעמא לרב דאוסר בבהמה משום דקא ינקי תרומין מהדדי כתבו האחרונים הצל"ח והשעה"מ אע"ג דהיניקה הוא רק מעט וא"כ תבטל וצ"ל דהוי דשיל"מ והקשו להמרדכי ביין בגיגית כיון שלא היה ניכר היין קודם התערובות לא שייך דשיל"מ א"כ היניקה ג"כ לא ניכר קודם שנתערב ותירצו משום דכל חלק חבירו אסור על שותפו הרי האיסור בעולם וכשינקי אהדדי נאסר כל חלק מחלק חבירו אלא שבצל"ח הקשה עוד לפירש רבינו שמואל שפירש לאיסור מוקצה לא חששו היינו מה שבהבהמה גדלה והוסיפה שמנונית ביו"ט הדרי הקושי' דהא קודם שהוסיפה אין כאן מוקצה כלל ותיכף כשמוסיפה הוא מעורב ובטל ואיך מדמה זה לאיסור תחומין שהאיסור בעולם ונדחק לתרץ משום דגם הבהמה היתה אסורה מחיים משום אינה זבוחה נמצא שגם ההיתר לא היה עד שנזבחה וכבר הוסיפה שמנונית משא"כ ביין שבגיגית שהמבטל כבר מותר והאיסור לא היה בעולם בפני עצמו יע"ש ואני אומר השתא דאתי להכי לחילוק זה לא היה צריך לומר דטעמא דרב משום דשיל"מ ועיין ברמב"ן במלחמות בסוגיא דריחא מילתא דרצה לומר דרב לית ליה דשיל"מ אלא בפשוט היה יכול לומר הצל"ח כיון דתחילה לא הוי רק איסור ורק אח"כ כשנשחטה הבהמה יש לדון על ביטול איסור בהיתר שוב דומה לאידך דמרדכי ביבמה שרקקה דם כיון שתחילת ביאת התערובות ההיתר והאיסור באים יחד לא שייך ביטול ולא צריכין לדבר שיש לו מתירין ועיין בחות דעת בסי' ק"ו שמסביר הא דפסקינן דחתיכה עצמה אסורה אע"ג דלא אמרינן חתיכה נ"נ היינו משום דכל זמן שהאיסור בתוכו ולא יצא ממנו בודאי גם החתיכה אסורה ומצרפין להאיסור רק אם יוצא הבלוע של איסור מהחתיכה לא אמרינן דנ"נ ותהיה אוסרת אבל כיון דלא היה החתיכה ניכר מקודם דהא קודם שיצא ממנה היה כולו איסור כסברת המרדכי כיון שלא היה ההיתר ניכר מקודם לא שייך ביטול והעליתי לפניו זה כי הוא דבר שכלי' וגם אתי לידן האי ענינא וא"כ כיון דהיה על הבהמה שם איסור אינו זבוח השמנונית שהוסיפה לא בטל שלא היה ההיתר ניכר כאשר כתבתי אלא די"ל דהצל"ח לשיטתו אזיל שכתב בנוב"י תנינא סי' נ"ד דלא שייך סברת המרדכי הנ"ל רק בביטול ברוב דילפינן מסנהדרין ואינו דומה לסנהדרין כיון שאין ההיתר ניכר כמו שם המחייבים והמזכין אבל בששים דטעמא משום דליתא לאיסורא בעולם כלל וכאלו עבר ובטל מן העולם ולאו משום ביטול ברוב אתיא עלה גם באין ההיתר ניכר מקדם בטל והיניקה בודאי פחות מששים וכבר הארכתי בזה במקום אחר אלא שבאמת לא צריכין אנו לזה שכתבו דטעמא דרב דלא בטל היניקה משום דבר שיש לו מתירין אלא דרב לטעמו משום דמין במינו לא בטל וצ"ל דהקשו לפי מה שכתב תוס' חולין דף

צ"ט ע"ב שאני ציר דבאיסור דרבנן גם ר"י מודה דמב"מ בטל א"כ גם תחומין דהוא דרבנן בטל ומשו"ה תירצו משום דשיל"מ אבל באמת אינו מוכח ורש"י יבמות וכן הריטב"א חולין שם סברו דגם בדרבנן מב"מ לא בטל ושאני ציר דקיל משאר איסור דרבנן דהוי רק זיעא בעלמא יע"ש וא"כ י"ל דמשו"ה אסור לרב משום דינקי מהדדי אע"ג דהיניקה, רק מעט משום דמב"מ לא בטל ובזה י"ל הרי"ף והרמב"ם דפסקו דחביות מותרת משום דיש ברירה ובהמה אסורה משום דינקי מהדדי והקשו דהא שתיק רב על הקושי' שהקשו לו לאיסור תחומין חששו ולאיסור מוקצה לא חששו ונדחקו דסברו מדשתיק רב משמע דלא חש להו יע"ש ואינו מובן דלא אמרו לנו כלום מפני מה שתיק דהא קושי' עצומה הוא דמוקצה חמור מתחומין ולא יהיה חש רב אפילו להשיב אלא נ"ל מדשתיק רב ולא השיב משמע כשאר ראשונים דלא ודע להשיב ולחלק בין איסור מוקצה ובין תחומין וזה דוקא לרב לשיטתו דסבר מב"מ לא בטל ולא צריכין לדבר שיש לו מתירין אבל לדידן שפיר יש לחלק דבתחומין י"ל דלא בטל משום דהוי דשיל"מ וכיון דחלק של חבירו ניכר קודם התערובות כמ"ש בצל"ח לא דמי ליין שבגיגית ולא בטל אבל לענין מוקצה סברו הרי"ף והרמב"ם בפירוש רבינו. שמואל משום הוספות שמנונות ביו"ט דלא נולד האיסור רק בתערובות ומה שרצה הצל"ח לחדש משום חזקת איסור שאינו זבוח דבהמה זה דוחק דהא אנן דנין על ביטול איסור מוקצה והיתר המוקצה היה מבורר שיתבטל האיסור מוקצה של שמנונות ולא דמי להא דחו"ד דגם על החתיכת היתר היה שם האיסור ממה שנאסר אבל כאן מה שייכי אהדדי איסור אינו זבוח עם איסור מוקצה וכיון דלענין מוקצה היה ההיתר מבורר והאיסור נולד בתערובות א"כ דומה להא דיין שבגיגית שנולד האיסור בתערובות היתר וגם דשיל"מ בטל א"כ יש חילוק רב בין תחומין למוקצה ושפיר פסקו הרי"ף והרמב"ם דחששו לענין תחומין ולא קשה ממוקצה רק רב לשיטתו וא"ש נכון ע"ד פלפול וכל זה כתבתי בחפזי בין הפרקים ומע"כ ימחול לעיין בכל הדברים והנני ידידו דוש"ת פ"ב עש"ק לסדר בריתי שלום תרנ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סד

שלום וברכה לכבוד תלמידי מחותני הרב המופלג בתורה ויראה חרוץ ובקי יפ"ת כש"ת מו"ה יוסף בער כהן נ"י רב דבהמיד בע"מ וויען יע"א.

קבלתי מכתבך ושמחתי לדעת משלום תורתך וראיתי שאתה עומד בתמי' על הא דש"ס זבחים דף צ"ה דהביא הש"ס על המתניתין ברייתא דת"כ אין לי אלא שבישל בתוכו עירה לתוכו רותח מנין וכו' ובתו"כ איתא מנ"ל דאף בכלי נחושת כן והוצרך ילפותא

אחריתא דאף בכלי נחשת כן וכיון דאייתי ש"ס ברייתא זו על מתניתין דמנ"ל דה"ה עירה למה לא מייתי לכולהו ברייתא דמנ"ל דאף בכל"נ כן דהא מתניתין אף בכל"נ עכ"ד.

וראיתי בקונטרס אבא מאוה"ג זצ"ל שכבר עמד בזה ומתרץ זאת בדבריו אשר נאמרים ונשנו בכ"ס יו"ד סי' ע"ט דאי מריקה ושטיפה בצונן כרבי וכסתם מתניתין אז בודאי אין צריך לימוד דאף בכל"נ כן לפי טעמא דרא"ש בע"ז דמריקה ושטיפה משום הבעין הנדבק בכלים דלענין נקיון הכלי מהבעין הנדבק בודאי אין חילוק בין כ"ח לכנ"ח והברייתא דת"כ סבר מריקה בחמין ע"כ הוצרך לימוד גם לכלי נחשת אבל סתם מתניתין לפי גרסא שלפנינו דמריקה ושטיפה בצונן לא הביא רק תחילת הברייתא דגם לענין עירה כן אבל לכלי נחשת לא צריך ילפותא יע"ש ועיקר דברי אבא שם כבר נאמרים בספר טהרת הקדש וכיוונו שניהם לדבר אחד ליישב דברי ר"י יע"ש ולשיטת הרמב"ם דסבר דאיבעי דרמב"ח הוא דוקא בכלי חרס דצריך שבירה ולא לענין מריקה ושטיפה יש ליישב קצת דמשו"ה לא הביא גם סיפא דברייתא דאף בכלי נחשת כן דהוי משמע דרמב"ח מסופק נמי בכלי נחשת וכדי שלא נטעה בזה לא הביא רק רישא דברייתא דאירי בחטאת ובכלי חרס דישבר ועל זה בעי רמי ב"ח בישול בלא בלוע מהו ויש קצת ראיה מזה לרמב"ם והנה הרמב"ם הנ"ל שהבאתי מקומו בהל' מעשה קרבנות הל' י"ד וז"ל צלה הבשר באויר תנור של חרס יש בדבר ספק אם יושבר הואיל ונתבשלה בו או לא ישבר הואיל ולא נגעה בו ובהלכה זו בסופו כתב דרק חטאת אם נתבשל בכלי חרס צריך שבירה אבל שאר קדשים אף בכ"ח סגי במריקה ושטיפה, ומוכח מדבריו מדנקט הספק דוקא לענין שבירה משמע דאיבעי דרמי ב"ח ג"כ רק בכ"ח ולא בשאר כלים אירי ותמה הלחם משנה מנ"ל לרמב"ם זאת דהא איבעי דרב"ח סתמא קתני ומשמע דאף בכלי נחשת מסופק אם צריך באופן זה מוש"ט וביותר קשה לדבריו דדוקא בחטאת טוען שבירה וטעמא בעי ועיין בטהרת הקדש מה שמיישב ועיין ג"כ בפלתי סימן ק"ה.

ונלפע"ד דלכאורה יש להקשות מאי עלה על דעת רמי בר חמא להסתפק שאף בישול בלא בלוע יהי' אסור מהיכי תיתי לומר כן כיון דמקרא דוקא בישול במשמע וגם לענין עירוי צריך ריבוי מבו מנ"ל לומר דאף בישול בלא בלוע יהא אסור ונ"ל דספיקת רמי ב"ח הוי לפי מה שכבר העיר בתוס' ע"ז דף ע"ו ד"ה בת יומא דאי אמרינן דלינת לילה פוגמת כדברי רש"י שם א"כ אמאי צריך קרא שבירה בכ"ח ומוש"ט בכ"נח למ"ד נ"ט לפגם מותר דהא קודם שנעשה נותר נפגם הטעם ותירץ הרא"ש בחד תירץ שם דאע"פ שכשנפגם הותר מה"ת אם נעשה נותר מ"מ גזה"כ הוא שבירה בכ"ח ומוש"ט בכ"נח מידי דהוה אמריקה ושטיפה שהיא גזה"כ אפילו כשהוא בת יומא שהרי אחר הגעלה

שכבר נפלט כל האיסור וטעון מריקה ושטיפה לר' בצונן ולרבנן שטיפה יתירתא וה"נ אע"פ שאין בכלי אלא בליעת טעם פגום גזה"כ הוא וא"כ כיון דחזינן דהתורה אסרה והחמירה אף בנטלפ"ג אף דהבלוע בתוכו כבר הותרה וכאלו לא הוי מעולם כמו כן יש סברה לומר דלמא החמירה התורה אף בבישול בלא בלוע ג"כ דמאי נ"מ בין טעם שנפגם ונעשה היתר דזה הוי כאלו לא נבלע בו כלל מעולם ולבין תלאו באויר תנור סוף כל סוף בין בזה ובין בזה לא הוי הטעם אסור ואפי"ה אסרו התורה וזה היה ספיקת רמי בר חמא דילמא גם כאן אסרה התורה דלאו בטעמא תליא.

והנה מלשון הרמב"ם שם בהל' י"ד משמע דאע"ג דמריקה ושטיפה בכלי נחשת צריך שיהיה עקב אכילה אבל שבירה בחטאת שנתבשל בכלי חרס לא צריך עקב אכילה דכתב שם ק"ק וקדשים קלים טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה ואינו מניחן עד זמן אכילה שנייה אלא כשישלים לאכול יגעיל וכו' וימרק וישטף הכלי בין כלי מתכות ובין כל"ח חוץ מן החטאת ששובר בה כ"ח יעוי"ש והא לעיל בהל' י"א כתב הרמב"ם דבחטאת כלי חרס צריך שבירה ומאי חידש כאן ואי גם חטאת בכלי חרס צריך שבירה ועקב אכילה כמו מריקה ושטיפה הול"ל ובחטאת שובר הכלי חרס ומדנקט לשון חוץ משמע מדיוק לשונו דרצה לאשמעינן דחוץ מחטאת דצריך שבירה לא בעי עקב אכילה ועוד מוכח דהא דצריך עקב אכילה ילפינן מדכתיב ומורק ושוטף וכתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה ולרמב"ם דלא צריך שבירה רק בחטאת היינו מטעם דלא דרשינן הא דקדש קדשים הוא רק על מה דכתיב לפניו אמורק ושוטף במים ולא על ישבר דלפני לפניו וא"כ גם הא כל זכר בכהנים יאכל אותה דמינה ילפינן עקב אכילה נמי ולא קאי רק על מורק ושוטף ולא על ישבר דחטאת ומזה נמי מוכח דלא צריך לשבור עקב אכילה.

ויש ליתן טעם לשבח בזה דבשלמא בשאר כלים דיש להם תקנה במריקה ושטיפה ואם ירצה לבשל בו פעם אחרת יוכל לבשל לאחר מרו"שט גזרה התורה שצריך ביהא עקב אכילה קודם שיעשה נותר כדי שלא יבוא לידי נותר אבל בכלי חרס דאין לו תקנה במוש"ט ואם ישבור אותו עקב אכילה לא יכול לבשל בו פעם שני ע"כ לא גזרה התורה בכ"ח דישבר אותו עקב אכילה משום חשש שלא יבוא לידי נותר וסגי מה שצותה התורה דישבר לאחר שנעשה נותר.

וראיתי אח"כ בראש יוסף בסוגיא דנ"ט בר נ"ט בחולין דפשיטא ליה דגם לענין שבירה מצריך הרמב"ם עקב אכילה אבל שמעתי אומרים כי משאר גדולי אחרונים משמע דפשיטא להו לאידך גירסא דוקא ענין מרוש"ט ולא לענין שבירה וכדבריהם נראה לי מהטעמים שכתבתי ועתה נחזור לראשונות שאמרנו דספיקת רמי בר חמא הוי מדחזינן

שהתורה אסרה הכלי משום נותר אע"פ שאז הוא פגום ודמי כאלו לא נבלע כלל ה"ה דאיכא למימר דתלאו באויר תנור דהוא בישול לבד בלא בלוע נמי אסור והנה הא דאסרה התורה נטלפ"ג אינו מוכח לשיטת הרמב"ם בכלי נחושת אלא דוקא בחטאת בכלי חרס מדצותה התורה לשברו לאחר שנעשה נותר ואז טעם לפגם הוא ושפיר סבר הרמב"ם לשיטתו דגם רמב"ח לא מסופק רק בכלי חרס ובחטאת דוקא לענין ישבר דבכלי נחושת לא מוכח דנטלפ"ג אסור דשם צותה התורה לעשות מוש"ט קודם שנעשה נותר בעוד שהוא טעם לשבח ועיין בלחם משנה בפי"ז מהל' מ"א הל' ז' דמטין דברי הרמב"ם לפירש"י דלינת לילה לבד פוגם וא"ש נכון.

ובזה א"ש ליישב ג"כ קושית תוס' דמקשה מאי פריך הש"ס על רב קדירות שבמקדש אמאי ישברו להדרא לכבשונות דהא אי אבישול בלא בלוע קפיד רחמנא א"כ גזה"כ הוא ולא מהני נמי הסיקא ולפי הנ"ל מיושב דהא כל ספיקת רמב"ח הוא דוקא מדאסרה תורה נטלפ"ג ג"כ א"כ תינח למ"ד נטלפ"ג מותר וכן פסקינן אבל למ"ד נטלפ"ג אסור ליכא ספיקא דמהיכי תיתי לנו לומר דהקפידה התורה אף בבישול בלא בלוע והנה תוס' בפסחים כתבו על הא דאמר רב קדירות בפסח ישברו אע"ג דש"ס בע"ז מספקא לרב אי סבר נטלפ"ג מותר או אסור מ"מ ליכא למידק מהכא דסבר אסור משום דיש חילוק בין פוגם בעין לפוגם מחמת ששהה בדופני הכלי וכיון דש"ס קאי הכא לרב שפיר מקשה לרב קדירות במקדש אמאי ישברו דלרב דסבר בכה"ג נטלפ"ג אסור ליכא ספיקא כלל דיאסור נמי בישול בלא בלוע.

ומיושב נמי שפיר מה שמדקדקים אמאי לא פריך מיד על הברייתא דאין לשין וכו' עד שיוסק התנור דמוכח דהיסק מועיל דא"כ קדירות של מקדש אמאי ישברו ואמאי מקשה תחילה על רב ושקיל וטרי על רב ואח"כ מקשה אלא דעל הברייתא לא קשה די"ל דאתיא כהלכתא דנטלפ"ג מותר ולא קשה מקדירות של מקדש אבל עכשיו דמסיק דגם רב סובר דמהני היסק א"כ מקשה שפיר ולשיטתו קדירות של מקדש אמאי ישברו וק"ל.

אבל אי קשיא על הרמב"ם הא קשיא לי איך אפשר לומר דאיבעי דרמי בר חמא דוקא בכ"ח ובחטאת דישבר הא מפשיטותיה דרבא משמע דאף בכלים דאינן צריכין שבירה רק מריקה ושטיפה נמי ספוקי מספקא ליה לרמב"ח דאמר רבא ת"ש אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח ופירש"י אלמא אחדא קפיד דהא עירה לתוכה בלוע איכא בישול ליכא ובירושלמי איתא דאף בכלי נחושת צריך בעירה מרוש"ט וכן פסק הרמב"ם ג"כ ואם הא דעירה מיירי בכלי נחושת רישא דמתניתין אחד שבישל בו דהוא בישול בלא בלוע לפי ס"ד דרבא נמי מיירי בכנ"ח ומיניה פשט לרמב"ח משמע דאיבעי דידיה

מיירי אף בכלים דצריכין מריקה ושטיפה וקשה על הרמב"ם דכתב דהספק הוא דוקא לענין חטאת דישבר ותמהני שלא קדמוני בזה המפרשים.

ונלפע"ד ליישב בשנדקדק בדברי רש"י דפי' בד"ה ה"ג בתו"כ עירה לתוכו וכו' מדסמיך ישבר אצל בו ולא כתב אם בכ"ח תבושל ישבר ולמידרש אם נבלע בו מ"מ ישבר עכ"ל ולכאורה נראה דארכיב שני פירושים ביחד מתחילה דייק רש"י מדסמיך ישבר אצל בו ומסיים מדלא כתיב אשר תבושל לחוד ומסוף דבריו משמע מדכתיב בו לחוד ילפינן עירה ומתחילת דבריו משמע דהעיקר ילפותא מדסמיך בו אצל ישבר וראיתי בקרבן אהרן שכתב באמת או דילפינן מדלא כתיב תבושל לחוד א"נ מדסמיך בו אצל ישבר משמע מדבריו דשני פירושים הם ורש"י כולל שניהם כנ"ל לומר דבזה פליגו רבא ורמב"ח דרבא סבר דילפינן עירה מבו לחוד וא"כ מוכח ע"כ דדרשינן תבושל לחוד היינו בישול בלא בלוע וגם בו לחוד בלוע בלא בישול דאי צריך בישול ובלוע דוקא קשה מנ"ל עירה דהא דכתיב בו צריך לילפותא אחריתא דהיינו דצריך בישול ובלוע ביחד דאי לא כתיב בו הוי אמרינן ודרשינן מתבושל דלא צריך רק בישול לחוד וע"כ צריך לכתוב בו כדי שנדע דצריך בישול ובלוע דוקא ומנ"ל עירה וע"כ הוכיח רבא מתנא דמתניתין דיליף עירה מבו וא"כ בישול בלא בלוע נמי אסור ודרשינן אשר תבושל לחוד דהיינו בישול בלא בלוע ובו לחוד דהיינו עירה בלא בשול ושפיר פשיט דתלאו באויר התנור נמי צריך שבירה ועל זה אמר רמב"ח דבלוע בלא בישול לא קמיבעי לן דודאי אסור אף דבישול בלא בלוע לא אסור ודרשינן בו על תבושל מ"מ מוכח עירה לתוכו והיינו מדסמיך בו אצל ישבר ולא כתיב אשר בו תבושל וממילא דרשינן תרוייהו דבישול בלא בלוע מותר מדכתיב תבושל בו משמע דצריך שיהיה בישול ובלוע וגם עירה אסור מדכתיב בו אצל ישבר מוכח דעירה ג"כ צריך שבירה אבל יש לספק נמי אי דרשינן תבושל לחודא ובו לחוד וזה היה ספיקת רמב"ח לפי"ז לרבא ילפינן עירוי מדכתיב בו ולרמב"ח מהסמיכות דכתיב בו אצל ישבר והשתא א"ש מה שכתב רש"י שני הפירושים וה"ק מדסמיך ישבר אצל בו היינו לרמב"ח וסיים מדלא כתיב אשר תבושל לחוד היינו לרבא ואף דמפשטות לשון רש"י לא משמע כן מ"מ יש להעמיס בדבריו כך והשתא דאתינן להכי גם על הרמב"ם לא קשה דהקושי' הוא רק אם נאמר כפירש"י דהפשיטות הוא ממתניתין אחד שבישל ואחד שעירה וכי היכי דעירה לחוד בלא בישול אסור כמו כן בישול בלא בלוע נמי אסור אז קשה קושיתי הנ"ל דהא דעירה דמתניתין בשאר כלים דאינן צריכין שבירה אבל השתא אמרינן דרבא לא רצה לפשוט ממתניתין והביא לראיה דתנן במתניתין עירה וקשה מנ"ל עירה וצ"ל דיליף מבו מזה מוכח דהא דכתיב אצל

כ"ח בחטאת ואשר תבושל משמע בישול בלא בלוע ושפיר אפשר לומר דספיקת רמי בר חמא הוא דוקא בכ"ח ובחטאת דישבר.

אלא דהקשו על הרמב"ם מהא דרצה לפשוט דתנור של מקדש של מתכות היה דבישול בלא בלוע אסור ומתרץ משום דאיכא שירי מנחות דאפייתן בתנור ופירש"י משום שמן וקשה דהא לרמב"ם לא תירץ מידי לשיטתו דסובר דלא צריך: שבירה רק בחטאת ובמנחת חוטא לא הוי שמן ועיין בבה"ז ובפלתי ונ"ל דצאן קדשים כתב וכן הסכים עמו השעה"מ בהל' חו"מ בתירוצו דרמב"ם סבר גזה"כ הוא בחטאת דוקא דישבר אף דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דלא מהני הגעלה כמו בכלי מתכות דיצא כל הבלוע אלא דנשאר משהו בתוכו ומשו"ה בחטאת אסרה התורה אף משהו וכן בחמץ וביין נסך דאסור במשהו לא מהני הגעלה רק היסק יע"ש ויש לומר הא דהוכיח הרמב"ם לומר כן היינו משום דאמרינן בש"ס ע"ז הא דתנן השפוד ואסכלא מגעילן בחמין בקדשים משום דהיתרא בלע ונקלש האיסור וסגי בהגעלה לחוד וכן כתב הרשב"א ושאר ראשונים דכל היכי דהיתירא בלע כמו בשר בחלב או חמץ בפסח אי מיקרי היתירא בלע סגי בהגעלה גם בדברים שצריכין ליבון ומוכח דגם בדברים שבולעין ע"י אש כמו בשפוד ואסכלא ובאיסור צריך ליבון דוקא משום כבולעו כך פולטו מ"מ כיון דעכ"פ הבלוע יוצא ע"י האור יוצא נמי רוב הבלוע ע"י הגעלה ולא נשאר רק משהו ומסתבר להרמב"ם לומר כן גם בכלי חרס כיון דע"י היסק יוצא הבלוע כולו ע"כ מסתבר ליה דבאמת יוצא ע"י הגעלה נמי רק דנשאר משהו בתוכו ובחטאת אסרה תורה ולא בשאר קדשים וזה לפי האמת דמהני היסק גם בכלי חרס אבל אי גם היסק לא מהני בכ"ח בודאי אינו יוצא כלל ומנ"ל לומר דרוב הבלוע יוצא ולא נשאר רק משהו והא דמהני היסק בכ"ח זה מסיק הש"ס על רב אבל עכשיו לא ידע עוד דמהני היסק דא"כ עדיין קשה ליעבד של חרס וכדפריך הש"ס אח"כ וצריך לאסוקי דאין עושין כלי שרת מחרס ומוכח דאכתי לא ידע דמהני היסק בכ"ח וממילא שפיר משני הש"ס משום דאיכא שירי מנחות דכיון דלא מהני היסק בכ"ח אמרינן דאינו יוצא מידי דופיו כלל וצריך ג"כ שבירה בשאר קדשים ולפי האמת דמהני היסק גם בכ"ח לא קשה על הרמב"ם כדמשני הש"ס משום דאין עושין כלי שרת מחרס ואתי שפיר.

ובזה מיושב נמי הא דהקשו לרמב"ם מאי מקשה על רב דקדירות בפסח ישברו מהברייתא דאין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיוסק התנור ולהרמב"ם דלמא גם היסק לא מהני להוציא הבלוע לגמרי ונשאר משהו ובבשר בחלב מותר אבל בקדירות בפסח משום גזירה דאתי למיעבד במינו דהוי במשהו לרב ומשו"ה

ישברו ועיין בכ"ס ולדברינו א"ש דהא אי גם היסק לא מהני להוציא הבלוע לגמרי בהו"א זו בודאי אין אנו מוכרחים לומר דנשאר בכ"ח רק משהו ומהיכי תיתי לנו לחדש כן רק לפי האמת דמהני היסק בכ"ח מסתבר דגם ע"י הגעלה יוצא הרוב ונשאר רק משהו אבל אי היסק לא מהני ג"כ בודאי יותר מסתבר לומר דלא יצא הבלוע כלל ונכון.

ובזה עלה בידינו לישב השגת הראב"ד על הרמב"ם מהתוספתא דאמר ר"ש קדשים קלים אינם טעונים מריקה ושטיפה וכו' כלי חרס אין טעונין אלא שבירה והכ"מ נדחק דמילתא באפי נפשיה הוא ולא קאי אדלעיל יע"ש ולפי דברינו י"ל דר"ש לשיטתו שפיר צריך שבירה בשנקדים דהבה"ז הקשה אמאי לא משני הש"ס מיד דכלי שרת דחרס לא עבדינן ולמה צריך לשנויי משום דאיכא שירי מנחות ובצאן קדשים תירץ משום דאיכא בזה פלוגתא דר"י ור"ש במנחות דף צ"ה ע"ב אי התנור כלי שרת הוא או לא והגמרא רצה לתרץ אף לר"ש דסבר דתנור לאו כלי שרת הוא ומשו"ה משני דאיכי שירי מנחות ולרב דסבר דמהני היסק ע"כ כר"י סבירא ליה דתנור כלי שרת וכלי שרת דחרס לא עבדינן יע"ש ומוכח דלית לנו לומר פלוגתא בזה אי הוי התנור מכלי חרס או לא רק דכ"ע מודו דממתכות הוי וא"כ אי אמרינן דהיסק מהני גם לכ"ח קשה ניעבד של חרס דהיסקו מבפנים ולר"ש ליכא לתרץ דכלי שרת דחרס לא עבדינן דהא לדידיה לא הוי התנור כלי שרת וע"כ צריכין אנו לומר לר"ש דסבר דהיסק לא מהני בכלי חרס כשנויי קמא על רב דברייתא עד שיוסק התנור במתכת איירי וא"כ ל"ש דבאמת לא מהני היסק אף בכ"ח לא מוכרחים אנו לומר דיוצא הבלוע ולא נשאר רק משהו דאדרבה כיון דהיסק ג"כ לא מהני בודאי אינו יוצא מידי דופיו מכל וכל ומשו"ה שפיר קאמר התוספתא לר"ש דכ"ח אין טעונין אלא שבירה ומיושב הרמב"ם על נכון.

ועוד יש לומר ע"ד פלפול דכבר כתבו הראשונים הא דצריך מו"שט וגם שבירה בכ"ח לא משום דאם יבשל אח"כ יהיה נאסר מהבלוע של נותר רק גם בלא בישול אח"כ צריך שבירה ומו"שט משום נותר הבלוע בכלי דהקפידה התורה לבער מהכלי כמו נותר בעין שצריך לבער. והנה כמה הוא שיעור הנותר לבער כבר דברו בזה האחרונים אי צריך כזית דוקא או גם בפחות משיעור החיוב בבל תותירו ולבער ומסתברא כמו האיסור האכילה של נותר הוא בכזית ג"כ האיסור דלא תותירו ולבער הוא כאכילתו ומוכח כן מהא דיליף ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה מנותר ואי נותר גם בפחות משיעור כזית א"כ איכא למיפרך מה לנותר שחמור דאף בכ"ש חייב משא"כ חמץ דילפינן שאור דראיי' משאור דאכילה דהוי בכזית וע"כ דגם בנותר הוי בכזית וא"כ לדידן דהשיעור בכזית שפיר י"ל דוקא בחטאת הקפידה התורה לבער אף המשהו בקדירה משא"כ בשאר קדשים אבל

לר"ש דסבר דכ"ש למכות וגם שיעור נותר י"ל דצריך לבער בכ"ש דדינו כמו כזית לרבנן וא"כ לר"ש בודאי ליכא לחלק בין חטאת לשאר קדשים דהא לדידיה בכל הקדשים השיעור בכ"ש והבלוע דינו כמו בעין ומשו"ה סבר ר"ש דכל כלי חרס טעון שבירה משא"כ לדידן שפיר י"ל דלא הקפידה התורה רק בחטאת ולא בשאר קדשים ועיין.

והנה הרמב"ם דסבר דלא צריך שבירה רק בכלי חרס ובחטאת דוקא כבר כתב בתוס' יו"ט להביא ראיה לשיטתו ממתניתין כאן ועיין בטהרת הקדש ואני ג"כ הבאתי ראיה לרמב"ם מירושלמי שבת דאמר מנין שאף בכלי נחשת אמרינן דעירוי ככלי ראשון ומביא מברייתא דתו"כ דאף בכלי נחשת צריך מרו"שט בערוי מדכתיב ואם בכל"נ בושלה וקאי בו גם אכלי נחשת ולמה לא מביא ממתניתין דכאן דקתני ואחד שעירה לתוכו רותח צריך מרוש"ט אלא שאתניתין יש לאוקמי באמת בכ"ח ומהני הגעלה כשיטת הרמב"ם ומשו"ה מביא מברייתא דתו"כ דמוכח בפירוש אף בכלי נחושת וראיתי אח"כ שכבר נכתב בפלתי ראיה זו אלא שבארתי יותר דלכאורה י"ל משו"ה לא מביא ממתניתין משום די"ל דמתניתין בכלי עץ ועיין בש"ך סי' ס"ח מ"ש על שיטת רבינו ירוחם דסבר דכל"נ אינו בולע אלא באור מהלך תחתיו דלא קשה עליו כ"כ ממתניתין דכאן דקתני דצריך מריקה ושטיפה וחזינן דבולע די"ל דמתניתין איירי בכלי עץ וא"כ ה"נ י"ל דמשו"ה לא מביא הירושלמי ראיה ממתניתין משום דמתניתין איירי בכלי עץ אלא די"ל שהש"ך כתב שזה דוחק לאוקמי בכלי עץ דוקא א) דסתם כלים של מקדש של מתכת היו ב) דהא סתמא קתני ג) אחד שבישל בו קתני משמע דאיירי בכל הכלים אפי"ה לא הוי ראיה לרמב"ם דרק אז הוא דוחק לאוקמי בכלי עץ אם נוכל לומר דמתניתין בכל הכלים דמהני בהו מריקה ושטיפה איירי אבל אי אמרינן דמשו"ה אין יכול הירושלמי להביא ראיה ממתניתין משום דיש לאוקמי בכ"ח א"כ ה"נ יש לאוקמי בכלי עץ דמה לי כל"ח או כלי עץ כיון דע"כ מתניתין לאו בכל כלים דמהני מרו"ישט איירי וליכא ראיה מירושלמי לרמב"ם אבל אעפ"כ יש לקיים ראיה זו לפי מש"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' מע"ק דכלי אבנים וכלי אדמה מדיחים ועיין בכ"מ דהרמב"ם סובר דלא צריך מרו"שט רק בכל"נ או בכ"ח דאיירי בהו קרא אבל בשאר כלים מהני בחמין לחוד ועיין בשעה"מ בהלכות חו"מ דהא דמדיחין בחמין הגעלה הוא וא"כ בודאי ליכא לאוקמי מתניתין בכלי עץ וכדומה דהא לא צריך מריקה בחמין ולא שטיפה והשתא קשה למה לא מביא הירושלמי ראיה ממתניתין דעירוי בכלי נחשת דהוי ככלי ראשון וכי תימא דממתניתין ליכא ראיה דיש לאוקמי בכלי עץ או כלי אבן וכדומה הא ליכא למימר דתנן מריקה ושטיפה ולהני כלים בהגעלה לחוד נמי סגי וע"כ צ"ל דיש לאוקמי בכלי חרס וא"ש ראיית הרמב"ם

ועיין והנני רבך חפץ בהרמת קרנך בכבוד פה פרעסבורג ביומי דניסן תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סה

שלום לתלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון יפ"ת מו"ה משה דוד ראטה נ"י מתושבי קהלתינו יע"א.

ראיתי דבריך בדין בע"ח חשיבא דלא בטלה ובסוגיא דכל הזבחים שנתערבו וראשית דבריך נאמרים על דברי הח"ס יו"ד סי' ע"ב שמחדש בדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מאיסורי מזבח דטריפה פסול משום הקרבהו לפחתך וכתב הכ"מ דסבר הרמב"ם דקרא דמן הבקר אסמכתא הוא והקשה השעה"מ מסוגיא דרוב דרצה למילף מרישא של עולה דלמא ניקב קרום דאזלינן בתר רוב והא לרמב"ם לאו דאורייתא הוא וכתב בח"ס שם בדרוסה הרמב"ם מודה דממעטינן מקרא דמן הבקר ורק בשאר טריפות סבר הרמב"ם דאסמכתא הוא יע"ש והבאת סמוכים לדבריו תקדושים מש"ס נזיר ס"א ע"ב דממעטיכן בנזיר בני ישראל ולא כותים שאין נודרין בנזירות ומקשה שם הש"ס דלמא אתי למעוטי לענין מדיר בנו בנזיר ומשני דזה הלכה מסיני הוא ופירש"י ותוס' דלא שייך דאתי קרא למעט מה שהוא הלכה מסיני וא"כ הרמב"ם שכתב בהל' שחיטה דאין לך מפורש בקרא רק דרוסה ושאר טרפות הל"מ א"א למעט מקרא דמן הבקר רק דרוסה ולא שאר טריפות יפה כתבת ובודאי נתכוין בח"ס לגמרא זו ולסמוך על הבקי ויודע כדרכו בקודש.

אלא שיצאת לתמוה מש"ס זבחים ר"פ כל הזבחים דקמני במתניתין בכל זבחים שנתערבו טריפה ומקשה הש"ס דלבטל ברובא ומשני רב פפא משום דהוי דבר שבמנין ובדרבנן לא בטל וכ"ש בדאורייתא משמע דגם טרפה דאורייתא הוא זה אינו קושי' די"ל דרב פפא כר' ינאי דאיתערב נקיבת הקוץ בדרוסת הזאב דהוי דאורייתא ואדרבה מזה קצת ראיה לחילוק הח"ס דלכאורה יש לתמוה מפני מה לא אוקמי רב ינאי בנקובת הקוץ דלא ניקב לחלל ובין נקובת הקוץ דניקב לחלל ומצאתי אח"כ שעמד בזה בחדושי פנים מאירות על זבחים שם אלא שרצה לאוקמי בטריפה דאורייתא וגם אי אוקמי רב פפא כר' ירמיה בולד טריפה וכר"א נמי י"ל דקאמר רב פפא וכ"ש בדאורייתא די"ל דנדרסה האם ואז הולד טריפה משום דרוסת האם ומה שכתבת שזה א"א לומר משום דכתב הט"ז בסימן ע"ט דדרוסת האם לא מזיק לולד משום דיש חיות בפני עצמה לולד טעית בזה דהט"ז לא כתב רק לדידן דפסקינן דולד טריפה מותר משום דלא אמרינן לענין זה עובר ירך משום דיש לולד חיות בפני עצמו ומ"מ בדרוסה מסופק אולי טיפת הארס הולך ושורף ונכנס גם לולד ונטרף לעצמו משא"כ לר"א דסבר בכל טריפת דהולד

אסור משום דעובר ירך אמו והוי כחד גוף א"כ כ"ש בדרוסה דאסור הולד לר"א וכי גרע דרוסה מניקב קרום של מוח ושאר טרפות דודאי אינו מזיק וסבר ר"א דהולד טרפה וכ"ש דרוסה די"ל דגם לדידן טרפה משום דהארס הולך ושורף ועיין בפלתי סי' ע"ט שבאמת מקשה למה לא מוקי בולד של נדרס גם לדידן אי טיפת הארס מזיק לולד יע"ש ומה שכתבת ר"ל דמוקי בנפולה ע"כ דסבר דהוי דאורייתא משום דעל הקושי' דלכבשינהו דניידי משני שמא יקח מהקבוע ואי הטרפה לקרבן רק מדרבנן הוי ליה תרתי דרבנן דהא דב"ח לא בטלי ג"כ מדרבנן והבאת דברי הט"ז סי' קי"ד ס"ק י"ד שכתב דסתם יינם כיון דהוא דרבנן לא גזרינן שמא יקח מהקבוע הנה מדברי טורי זהב נראה איפכא דגם באיסור דרבנן אמרינן שמא יקח מהקבוע אלא שכתב דבסתם יינם דהקילו יש לסמוך על הרשב"א דפירש ממילא גם באיסור מה"ת שנתערב מותר משמע דוקא בסתם יינם אבל לא בשאר איסור דרבנן ועוד בקדשים בודאי מחמירן דהא ר"ת דמתיר בככבשינהו בחולין בקדשים מודה ועיין בפרמ"ג סי' ק"י בחקירותיו בדיני קבוע בחלק ג' שכתב דאין חילוק בין איסור תורה ובין איסור דרבנן וכן כתב בשפתי דעת ס"ק ל"ג ועוד נ"ל דכל הקושיא דלבטל ברובא לא קאי אי אוקמינן טריפה דמתניתין בדרוסה או נפולה דהא כתב תוס' ד"ה טרפה מה"ט לא הוי פודין קדשים להאכילן לכלבים משום דאפשר לברר אח"כ הטריפה ומ"מ אסור להקריב משום דאתחזיק ריעותא בתערובות וצריך כל אחד בדיקה ואסור משום הקרבהו לפתחך כמו שפירש רש"י שם ומה"ט כתב הש"ך בסימן ק"י בכללי ס"ס אות ל"ו דאף לר"ת דמהני ספק אחד בגופו וספק שני בתערובות מ"מ כיון דצריך לברר שייך הקריבהו לפחתך או אף דאין צריך לברר בס"ס מ"מ דלמא ימצא ריעותא באיברים הפנימים יע"ש וא"כ בודאי לא שייך ביטול ברוב כיון דאפשר להכיר האיסור ע"י בדיקה לא בטל דהוי כניכר האיסור ואף אי בס"ס לא צריך לברר מ"מ ביטול ברוב לא שייך היכי דיכול להכיר ועיין ביו"ד סי' ברמ"א סעיף ד' בחלב שנפל לתבשיל ונתבטל בששים צריך ליתן מים צוננים משום דטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה ומשום דאפשר להסירו הוי כאלו מכירו וצריך להסירו ולא שייך ביטול ועיין בסי' ק"ב בש"ך ס"ק בשם הרא"ה דמה"ט לא אמרינן דהכלי בטל וצריך להגעילו כיון דאפשר להוציא בהגעלה הוי כניכר האיסור וא"כ בנפולה או דרוסה שנתערב אף שבטל ברוב מ"מ צריך לבדוק אח"כ כיון דאפשר להכיר האיסור ושייך הקרבהו לפחתך וע"כ קושי' הש"ס דלבטל ברובא לא קאי רק אשאר דתנן במתניתין ולא על הטרפה או למ"ד בולד טרפה דא"א לברר גם על טרפה קאי ועכ"פ לכל האוקימתות שפיר קאמר רב פפא

וכ"ש בדאורייתא דאי לולד טריפה י"ל בדרוסה ואי בנפולה בלא"ה לא הוי קושית הש"ס על טריפה ג"כ רק אשארא ושפיר קאמר דהוי דאורייתא.

ועוד י"ל לפי מה שכתב התשב"ץ ח"ר סי' ס"ז דבקרבנות שיש בהן אכילת כהנים לא צריכין לרבוי דמן הבקר להוציא את הטרפה דהא משום חלק הכהנים דצריכין לאכול אסור להקריב טרפה ולא צריך למילף רק בעולה שכולו לגבוה וא"כ כיון דכל הזבחים שנתערבו בכל קרבנות איירי נקט רב פפא וכ"ש הני דדאורייתא משום דגם בזבחים דיש לכהנים חלק שייך עכ"פ דאורייתא והנה גם התשב"ץ באותו תשובה כתב וא"ת שאין נוהג בקדשים אלא טרפות של דרוסת זאב אבל הטרפות מחמת חולי לא אסרה התורה בקדשים והביא ראיה מסוגיא דרוב דקאמר וניחוש שמא ניקב קרום של מוח משמע דגם שאר טרפות דאורייתא בקדשים יע"ש ראינו שגם התשב"ץ נחית לחלוקו של הח"ס בין דרוסה ושאר טרפות אלא דהביא ראיה דגם שאר טרפות דאורייתא מהא דקאמר דלמא ניקב קרום של מוח והא דלא ניחא ליה לתשב"ץ לומר כמ"ש בח"ס דגם שם הילפותא מחמת דרוסה דצריכה בדיקה מכפא דמוחא עד אטמא י"ל לפי מה שכתב תוס' במתניתין דאלו טרפות בד"ה דרוסת הנץ דטעמא דדרוסה לא משום דסופו לנקוב דא"כ בכלל נקובה הוא ומה"ט לא תני במתניתין דמיא לדיותא ולבשרא אלא טעמא דדרוסה משום שהארס שורף וסיפו למות וש"ס דקאמר דלמא ניקב קרום של מוח משמע ע"כ משום ניקב מחמת חולי ולא משום דרוסה דלא משום ניקב הוא ועוד י"ל לפי מה שכתב הב"י בסי' נ"ז דמשמע מדברי רש"י והר"ן הא דאמר מכפא דמוחא לא בא להוסיף אלא הסימנים ולא המוח משום דהוא לפנים מהעצם לא חיישינן שניכנס הארס לפנים ושאר ראשונים כתבו דגם משום מוח צריך בדיקה וי"ל דהתשב"ץ סבר ג"כ דעצם המוח מגין בעד דרוסה וליכא חשש ניקב קרום של מוח בשביל דרוסה ובתשובה אחרת כתבתי עוד טעמים דקשה לומר דכונת הש"ס על דרוסה.

והנה הפלתי וכן במהר"ם שיף בסוגיא דדרוסה הקשו אמאי ירעו עד שיסתעבו בנתערב טרפה דדרוסה או נפולה לשהינהו עד י"ב חודש ובפלתי נ"ז נדחק ונ"ל לפי מה שכבר העלה בישש"ש דאף דטריפה אינו חיה י"ב חודש דוקא על רוב נאמר אבל מיעוט חיות ומה"ט ודאי טריפה לא מהני י"ב חודש דע"כ מהמיעוט וא"כ בודאי בספק טריפה אע"ג דחי י"ב חודש מ"מ צריך בדיקה דאמרינן כל היכי דאיכא לברורי מבררינן ואף אי אמרינן דס"ס לא צריך לברר ה"ט משום דס"ס עדיף מרוב כמו שהוכיח הרשב"א מסוגיא דאלמנת עיסה אבל ברוב בודאי צריך לברר וא"כ ליכא תקנתא בשיהוי י"ב חודש דהא צריך לברר ולבדוק ושייך הקריבהו לפחתך כמו שכתב הש"ך לר"ת דמהני ספק אחד

בגופו ובתערובות וראיתי בראש יוסף בסוגיא דדרוסה דתמה למה צריך לברר בדרוסה אף בס"ס דמה"ט כתב הרשב"א דחוששין לספק דרוסה והא לא בדקינן אחר י"ח טריפות משום דטרחה הוי א"כ גם בדרוסה או נפולה הוי טרחה ותירץ ברוב בהמות כשרות דלא איתרע כלל וכל בהמה שבאה לפנינו אמרינן דהו מן הרוב לא צריך לברר היכא דאיכא טרחה אבל ביש ריעותא כמו דרוסה שהדורס לפנינו או בנפולה וכדומה ואנו רוצים להתיר התערובת מצד הס"ס או הרוב אז גם בטרחה צריך לברר ועיין במג"א תל"ז דמחלק בין רוב בהמות כשרות ובין רוב מצוין מומחין דצריך לברר משום דבהמה בחזקת איסור עומדת וע"י הרוב מצוין אצל שחיטה מומחין רוצה להוציא מחזקה צריך לברר יע"ש וכן הוא גבי ריעותא דאנו רוצים להתיר הריעותא מצד ס"ס או רוב צריך לברר לכ"ע ולא מהני שיהוי י"ב חודש וכיון דצריך לברר שייך הקריבהו לפחתך ובזה מיושב נמי מה שהקשה השעה"מ בהל' מקואות כלל ג' לשיטות דגם ודאי דרוסה מהני בדיקה וכתב הש"ך דמהני ג"כ כל ששהה י"ב חודש א"כ אמאי לא מוקי לה בששניהם היו דרוסת הזאב אלא שכבר שהתה י"ב חודש ולא ניכר וכ"ת משום דיש תקנה לשהות י"ב ואמאי ירעו עד שיסתעבו דהא אי אוקמינן בנקובת הקוץ ג"כ קשה דישהו י"ב חודש וע"כ הא דירעו עד שיסתעבו אשארא קאי ולא אטריפה א"כ ה"נ יכול לאוקמי כה"ג ולא ניכר והניח בצ"ע ולפמ"ש א"ש דבודאי לא מהני שיהוי י"ב חודש משום דעכ"פ צריך לברר משום דמיעוט חיות וממילא לא יכול לאוקמי בנתערב בשאר דרוסות שכבר שהו י"ב חודש דהא גם המה פסולין לקרבן משום דצריכין בדיקה אע"ג דכבר שהו י"ב חודש וע"כ בנתערב בנקיבת הקוץ דידעינן שלא ניקב לחלל ונתערב דרוסה ומצד שנתערב בו דרוסה ירעה עד שיסתעב דלא מהני י"ב חודש וכמה גדול הדוחק של השעה"מ לומר דירעה עד שיסתעב על שאר קאי ולא על טריפה ולפי דברינו א"ש.

ומה שהקשית מש"ס קדושין דף נ"ז ע"א דפליגו ר"י ור"ל אי צפורי מצורע מחיים או לאחר שחיטה נאסרו והקשה ר"י מהא דאם נמצאת טריפה יקח זוג לשניה והראשונה מותרת בהנאה ומשני ר"ל בנמצאת טריפה בבני מעיים דלא חל עליה קדושה כלל וכתב התוס' שם דע"כ ביתרת דידעינן דנטרפה קודם ההקדש ואי אמרינן דטרפה פסול לקרבן רק מדרבנן א"כ האיך באו חכמים להקל על דין תורה שחל ההקדש ואסור בהנאה כמ"ש הר"ן פסחים בסוגי' דחמץ בזמנו דחמץ מקרי דשיל"מ אע"ג דקנסו לא באו להקל על ד"ת אלו דבריך ואינם נכונים דלא דמי כלל דוקא גבי חמץ פסח דקנסו חכמים על שעבר על בל יראה ורק מצד קנס אסרו אם כן מצד הסברה היכי מצד קנס שלהם יצמח קולא לא באו להקל על ד"ת דהא לקנס התכונו ולא להקל עליו עי"ז אבל טריפה דאמרו דפסול

לקרבן וכי מצד קנס אמרו אלא דאסמכוה על קרא דהקרבהו לפחתיך וכיון דלא חל ההקדש כלל כיון דאינו ראוי מדרבנן הוי כאינו מדאורייתא כמו שמצינו כמה פעמים ואין להאריך וכ"ש בקרבן כיון דאמרו חכמים דטריפה לא יקריב ולא יכול להקריב הוי כמקדיש בעל מום ולא חל ההקדש ומותר בהנאה ג"כ ולא דמי לחמץ דמצד קנס הוא.

אלא שיש להקשות מש"ס חולין ק"מ ע"א דרצה למעט משתי צפרים חיות טריפה ומקשה הש"ס הניחא למ"ד טרפה אינו חיה ועוד בין למ"ד טריפה חיה ובין למ"ד דאינו חיה נפקא מתנא דבי ר' ישמאל דנאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר מכשיר ומכפר מבחוץ מה מכשיר ומכפר מבפנים עשה בו מכשיר כמכפר אף מכשיר ומכפר מבחוץ כן ועיין ברש"י שם וכיון דגם מכפר מבפנים טריפה אינו פסול אלא מאסמכתא לפי הבנת כ"מ ברמב"ם א"כ שפיר יש ללמוד מצפרים חיות פרט לטריפות דהא מקרא זה מדאורייתא פסול בצפורי מצורע דחיות כתיב בהדיא בקרא למעוטי טריפה דאינו חיה וגם להח"ס דדרוסה עכ"פ דאורייתא מ"מ מחיות אימעטו גם שאר טריפות אע"ג דהל"מ המה מ"מ אינו חיות וצע"ג לרמב"ם.

ונ"ל ליישב דהרמב"ם יליף בה' עבודת יו"כ דהא דשעיר המשתלח צריך להיות כשירה ולא טריפה מיעמד חי חי למעוטי טריפה דאינו חיה וא"כ הא דילפינן מכשיר ממכפר מבחוץ היינו משעיר משתלח וכיון דלרמב"ם שעיר משתלח ילפינן מיעמד חי ומדאורייתא פסול וגם שאר טריפות בכלל שפיר קאמר הש"ס דאף למ"ד טריפה אינו חיה לא צריך חיות בצפורי מצורע מחיות רק מתנא דבי ר' ישמאל מכשיר ממכפר מבחוץ דלהרמב"ם לשיטתו א"ש דלדידי' לא צריך להא דכתב רש"י דשעיר משתלח טריפה משום דצריכים דיהיה שני השעירים שווים ראוים לה' אלא דפסול טריפה משום יעמד חי ולא צריך למעוטי לחיות במצורע פרט לטריפה דהא יש למילף מכשיר ממכפר מבחוץ משעיר המשתלח דכתיב בו ג"כ יעמד חי וא"ש הא דעמד שם במשנה למלך למה נקט הרמב"ם דרשא דיעמד חי ולא דרשת הש"ס דאין הגורל קובע אלא בדבר ראוי לשם ג"כ ועיין בראש יוסף ולזה א"ש דמשום דמהיקש דראוי לשם בעינן לא הוי רק דרבנן בשאר טרפות משא"כ משום יעמד חי והא דלא נקט בש"ס דרשת הרמב"ם י"ל כמ"ש בראש יוסף שם דאזיל לרב אחא בר יעקב דיליף משעיר המשתלח והוא סבר טרפה יולדת ומשבחת יע"ש ומרוב טרדות אסיים רבך דוש"ת פ"ב עש"ק לסדר וישב תרמ"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סו

שלום וברכה מאלקי המערכה לתלמידי חתן אחי הרבני המופלג מורג חרוץ ובקי קולע על השערה בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה אלי' הכהן נ"י יושב על התורה בק"ק בערעגסאז יע"א. (כעת אבדק"ק נאמעני יצ"ו:)

מכתבך קבלתי מגילה עפה מזה ומזה כתובה בסוגיא דח"ש והבאת לנו בראשית דבריך מה שכתב כבוד זקני בעל ח"ס יו"ד סי' צ"ב לישב שם קושיתו על הא דחולין קי"ב חלב בחלב איכא מ"ד דסבר דלוקין על בישולו ואין לוקין על אכילתו וכן פוסק הרמב"ם בה' מ"א פ"ט הל' ו' והטעם משום דאין איסור חל על איסור לפי דמוכח מכמה ראיות מסוגי' הש"ס וראשונים דשבועה ואיסור חל על ח"ש א"כ ללוי דמחייב בחצי זית תרבא וח"ז חלב ואפילו לרב עכ"פ בבא מיורה גדולה ואמאי לא יחול איסור בב"ח על איסור חלב דהוי רק ח"ש ואם יאכל ח"ז חלב וח"ז חלב יהיה לוקין על אכילתו ג"כ וכבר קדמו בקושי' זו בפלתי סי' פ"ז והעלה בח"ס שם מכח קושי' זו דהא דחל שבועה או איסור אחר על ח"ש ה"ט משום דח"ש לא נאסר אלא משום דחזי לאצטרופי עם חתיכה אחרת והשתא על ידי איסור חדש נאסר בלי צירוף אבל אם גם ע"י איסור השני לא נאסר אלא ע"י צירוף כמו בח"ז חלב וח"ז חלב לא חל דב"כ וב"כ אין לו שיעור בפני עצמו יע"ש והבאתי ראיה לזה כאשר העליתי מאז בתשובה אחת דביה מתורץ קושי' הראש יוסף בתוס' חולין ק"ב ע"ב ד"ה שאין בו וכו' שכתבו בתוך דבריהם ועוד אמאי לא חייל איסור אבמ"ה כיון דליכא מטרפה אלא ח"ש ובשבועות מוכח דר"ל סבר דשבועות חל על ח"ש יע"ש והרגישו כל המפרשים אמאי כתבו דוקא לר"ל והא גם ר"י סבר כן כדהוכיח התוס' בשבועות בסוגיא דח"ש ולפי דברי קדושת זקני ח"ס ניחא דאבמ"ה דנמי צריך צירוף משהו גידין ועצמות וצריך לאכול אבר שלם דוקא לא חל לר"י על ח"ש כן כתבתי מאז ועכשיו שיצא לאור עולם חלק שני מכבוד זקני שו"ת ר"ע איגר מצאתי שכבר עמד בזה השואל בתשובה קי"ט ורצה לחלק כי התוס' לא כתבו דשבועה חל על ח"ש אלא בשבועה דוקא מפני שלא מושבע ועומד על ח"ש אבל שאר איסור דטעמא משום דאין איסור חל על איסור על ח"ש דאסור נמי מה"ת לר"י לא חל ומשו"ה לא כתב תוס' שם בחולין אלא לר"ל דוקא חייל על ח"ש ודחה שם בתשובה זאת מתוס' שם דהכריחו לחלק מהא דכהן טמא שאכל תרומה טמאה דפטור בין איסור עשה ובין ח"ש ש"מ דלית להו החילוק בין שבועה דוקא דחל על ח"ש ובין שאר איסורים דאינם חלים אף בח"ש והנה מתוס' שבועות דף כ"ט ע"א בד"ה שבועה שלא אוכל וכו' דכתבו על פירוש רש"י ומיהו ה"מ לפרושי בנשבע על חצי שיעור מזה וח"ש מזה וכן כתבו אח"כ לגרסתם דאיירי

דתחילה נשבע על תאנים ואח"כ על ענבים ותאנים ביחד דאיירי נמי בנשבע שלא יאכל מכל אחד שיעור שלם דמפרש טעמא מגו דחיילי שבועה אענבים חיילי נמי אתאנים ואי בח"ש אין שייך כלל מגו דלא הוי כלל מושבע ועומד יע"ש מוכח לכאורה דלא כח"ס דהא נשבע שלא יאכל יחד תאנים וענבים ולא חייב בח"ש לחוד מבלי צירוף תאנים ג"כ והאיך כתבו בפשיטות דחייל אף אם נשבע על התאנים תחילה משום דלא אכל רק ח"ש מתאנים וכזית שלם מתאנים וענבים והא לא חייל כה"ג שבועה דהא אין לו שיעור בפני עצמו מבלי צירוף עמו עוד דבר אחר אלא ודאי דתוס' סברו בפשיטות דאף כה"ג חייל על ח"ש א"כ אבמ"ה וכן ח"ז חלב וח"ז חלב יהיה חלים על ח"ש דטריפה ועל ח"ש דחלב.

ושבתי וראיתי דלא מוכח מדברי תוס' אלו די"ל דתוס' סברו כשיטות ראשונים דלא אמרינן ח"ש אסור אלא משום חזי לאצטרופי ובשבועה דכונתו אלא לכזית ממילא ח"ש מותר מטעם איסור שבועה וא"כ שפיר כתב תוס' דרבה בשבועה איירי דנשבע על תאנים וא"כ ח"ש מותר לגמרי והוי כמו לר"ל בכל איסורים דח"ש מותר דחייל גם כה"ג ואם כנים דרבינו לישב דברי הח"ס והחילוק נכון מסברא יש לישב בזה קושי' חמורה שראיתי בשו"ת ר"ע איגר ז"ל סימן ע"ו דתחילה הקשה על ר"ל דלמאי צריך לאוקמי במפרש ח"ש די"ל דנשבע סתם שלא יאכל דברים אסורים ואכל ח"ש מנבילות וטריפות יחד דלא מצרפין דלא הוי משם אחד כדאיתא ברמב"ם בפ"ד מהל' מ"א ולענין שבועה דהוי משם אחד חייב וצ"ל דמשמע ליה מתניתין דאכל נבילות וטריפות שאכל נבילות או טריפות ולא ע"י צירוף ושוב הקשה לר"י דאוקמי בכולל דברים אסורים עם דברים המותרים הא בסתם שלא אכל דברים אסורים הוי כולל מגו דחייל על צירוף נבילות וטריפות דלא אכל מכל אחד אלא ח"ש חייל נמי אם אכל כזית מנבילה לחוד ומה"ט מחדש שם כלל חדש דלא הוי כולל רק אם כולל מין אחר אבל ע"י אכילת דבר זה ובאופן אחר לא מקרי כולל יע"ש ולפי דברי כבוד זקני ח"ס ז"ל אינו מוכרח דלא הוי כולל כה"ג דהא גם על ח"ש ע"י צירוף לא חל השבועה כיון דצריך עכ"פ לאכול כזית מפני שבועתו ואין לו שיעור בפני עצמו מבלי צירוף וא"כ גם על ח"ז לחוד לא חל השבועה על הנבילות או טרפות לר"י אבל עדיין א"ל היכא דנשבע שלא יאכל ח"ש ואכל אחר כך כשיעור דחל ע"י כולל לר"י ועיין בח"ס שם שכתב על קושיתו וא"ל דאיירי כשיעור כמו דאמר אין לוקין על אכילתו הוא שיבוש דאי חייל בכה"ג על ח"ש ממילא באוכל כשיעור חייב שתים משום חלב ומשום בב"ח משמע דפשיט ליה דכה"ג חייב שתיים כיון דנתחיב כבר על איסור בב"ח ואח"כ כשגמר השיעור חייב משום חלב ג"כ וזה דלא כדמוכח מהרמב"ם שם ואני לעצמי דקדקתי ג"כ מדברי רש"י ר"פ יו"כ דמקשה על ר"ל ומיהו

כשאכל לא אכל רק ח"ש והארכתי בדין זה והבאתי ראיות שונות בתשובה אחרת ואכ"מ וכתבתי זאת רק לאות לך כי עיינתי בדבריך והנני בד"ש פרעסבורג בחדש כסליו תרנ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סז

שלום וברכה לככוד ידידי הרב המאוה"ג הו"ב בע"פ ערוגת הבושם צדיק תמים כש"ת מו"ה דוד גיימאן נ"י דיין דקהלתינו המפוארה יע"א כעת בק"ק ואמבאקרעט יע"א.

מכתבו קבלתי ושמחתי לדעת משלומו הטוב ואודות אשר העיר ע"ד זאדאפלאשען דשכיחי האידנא טובא ובעליהם יהודים מפני מה לא טובלין אותן כמו כל כלי סעודה של יהודים דצריכים טבילה ומע"כ מצדד ליתן טעם להמנהג והנה צלוחות אלו א"א להטביל אותן אם לא שלוקחים חלק העליונה שנקרא צאפפען שעל ידה יוצאים המים מהצלוחית והוא נעשה מבדיל ומחובר על הצלוחית של זכוכית ע"י שרויף וצריך להטביל איברים איברים ותליא לכאורה בפלוגתת ר"א ורבנן פ"ק דסוכה דף ט"ז דר"א סבר דמטה מטמאות חבילה ומטהרת חבילה וחכ"א מטהרת איברים ומטמאה איברים ואע"ג דהתם קאמר משום דחזי למסמכינהו אגודה ולמיסיב עלייהו ומשדא אשלי וי"ל דמשו"ה דוקא מטהרת איברים דאכתי חזי ויש תורת כלי על ארוכות וקצרות של המטה אבל הצאפפען של הצלוחית לא חזי לחוד ואין תורת כלי עליו מ"מ י"ל דמטהרת איברים כמו מטמאה איברים ודומה למ"ש הראב"ד בפ"י מהל' כלים בהשגה הל' ט"ו על הרמב"ם בחצוצרות שמפוצלת חליות חליות אם אין יודע להחזירה אלא אומן הרי זה מקבלת טומאה כשהיא מחוברת ואם יכולין הכל לפרקה ולהחזירה אינו מקבלת טומאה וכתב הראב"ד דהיפך הוא וכמו שאמרינן בש"ס שבת גבי ענבל וזוג הואיל והדיוט יכול להחזירם אפילו נטלו ונתפרקו מקבלים טומאה וכן נמי מטהרת אפילו נתפרקו הואיל ואין צריך מעשה דטומאתן וטהרתן שווים אם טומאתן באיברים גם טהרתן כן הוא ועיין בכ"מ שם דחצוצרות שאני משום שהוא של חוליות יע"ש וא"כ בהני צלוחית כיון שכל הדיוט יכול להחזיר הצאפפען על הצלוחית יכול לטהר בודאי איברים ועדיף מכרעי המטה.

ויש לדון אי צלוחית אלו צריכין טבילה מה"ת מפני הבדיל שיש בו או דלא צריך טבילה רק מדרבנן כשאר כלי זכוכית והשב יעקב מדמי טבילה לטומאה לפי טעם הירושלמי דטבילה הוא כדי שיצאו מטומאתן של עכו"ם לקדושתן של ישראל וכל שאינו מקבל טומאה אינו צריך טבילה, וא"כ גם צאפפען זה כיון שלא נעשה אלא להשתמש לצלוחית של הזכוכית אינו צריך טבילה מה"ת כמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' כלים כל שנעשה

להשתמש לקרקע או לשמש את העץ אינו מקבל טומאה וגם אין לבדיל של הצאפפען שם בפני עצמו שכתב ג"כ הרמב"ם שם דאינו מקבל טומאה כי מחובר בו שפופרת של קנה זכוכית ובלא שפופרת של זכוכית זה הבדיל לבד לא הוי כלי כלל וא"כ בודאי אינו מקבל טומאה משום הבדיל וממילא לדברי השב יעקב אינו צריך טבילה מה"ת עכ"פ רק מדרבנן שכתב הפר"ח דבכלי זכוכית גם לשיטות הסוברים דטבילת כלים מה"ת אבל בזכוכית רק מדרבנן דהא רב אשי יהיב טעמא משום דכי נשתברו אית להו תקנה שווינהו רבנן ככלי מתכת ובפ"ק דשבת דף ט"ז ע"א מוכח דמה"ט כלי זכוכית אינם מקבלים טומאה רק מדרבנן ומה"ט לא חזרו ג"כ לטומאה ישנה דדוקא בטומאה דאורייתא אחיתו בה רבנן טומאה ולא בטומאה דרבנן וי"ל ג"כ דמה"ט לא כתב הרמב"ם בהל' מ"א דכלי זכוכית צריכין טבילה ועיין בכ"מ שתמה על זה אלא משום דהרמב"ם פסק דכל הטבילה הוא רק מדרבנן דדרשה דטהר' רק מפי שמועה הוא כמ"ש הר"ן דהרמב"ם סבר דטבילה מדרבנן הוא וא"כ מה"ט סברו נמי דכלי זכוכית לא צריך טבילה כמו שאינו מקבל טומאה דרבנן וטבילה וטומאה כהדדי נינהו.

אלא דא"כ קשה כיון דרב אשי אמר דכלי זכוכית בעי טבילה יהיה מוכח דרב אשי סבר דטבילה מה"ת הוא וקשה למה פסק דטבילה מדרבנן ואפשר דהרמב"ם ממשמעות הסוגיא הוציא דכל הטבילה רק מדרבנן ואם כנים דבריני דכל הטבילה של אותם צלוחית אינו רק מדרבנן א"כ יש לצדד וליתן טעם להמנהג שלא טובלין אותן לפמ"ש הב"י בסי' ק"כ ולמד מהנה"ה דאם לקחו ישראל לסחורה ולא להשתמש בו אם השאיל לישראל אחר לא צריך טבילה דלא נתחייב עוד בידי ישראל הראשון כמו שקונה לחתוך קלפים דא"צ להטבילו ואף שאו"ה מחמיר וכתבו הט"ז וש"ך דיש להטבילו בלא ברכה י"ל דלא החמירו אלא בכלי מתכות דצריך טבילה מה"ת אבל בכלי זכוכית דהוי רק מדרבנן יש לסמוך על המחבר והרמ"א דלא צריך טבילה כלל ואף שבעליהם של הצלוחית משתמשים בצלוחית אלו וכה"ג החמיר רמ"א דאסור להשתמש דרך עראי בלא טבילה י"ל ג"כ כיון שבעלים הראשונים לוקחים לסחורה להשאילם לאחרים ורק בעראי משתמשים לא החמירו בכלי זכוכית דהוי טבילה מדרבנן ורק בכלי מתכות יש להחמיר.

ושוב מצאתי וראיתי בבינת אדם סימן ס"ה דיהיב טעמא להמנהג ששואלים בסעודות גדולות כלי חרס מצופין וכלי זכוכית מחנוני ישראל וכתב כיון דהרמ"א לא הביא כלל דעת האו"ה וגם הפר"ח חלק עליו אף שהט"ז והש"ך חוששין לסברת האו"ה לטבול בלא ברכה לצורך שבת או אורחים וסעודה גדולה יש לסמוך להשתמש בלא ברכה ואפשר דאו"ה גם כן לא כתב רק בכלי מתכות ולא זכוכית דלכ"ע טבילתן אינו אלא מדרבנן

יע"ש וא"כ באלו צלוחית זאדאפלאשען שיש טורח גדול לטבול כל אחת בפרט שצריך לפרקן איברים ויש לחוש שישתברו מה"ט נהגו להקל שלא לטבול אותן ולסמוך על סתימת הרמ"א והמחבר ואף בעליהם של צלוחית משתמשים ע"ד עראי מה"ט.

אלא שגוף דברי השב יעקב סי' ל"א שמדמי טומאת כלים לטבילה זו כבר השיג על זה בספר גדולי טהרה בשו"ת סי' י"ז דאין לדמות טבילה לטומאה ואין לזה שורש בש"ס ואדרבה דהא כיסוי של כלי קי"ל סי' ק"כ דצריך טבילה ואלו לענין טומאה משנה שלימה שנינו דכל הכיסוין טהורים והביא עוד ראיות יע"ש ועוד יש להביא ראיה דלא דמי דהא לענין טהרת כלים מטומאתם סגי ברביעית ובטהרה זו דוקא במ' סאה עיין בתוס' סוף ע"ז ובטור וכן כתב תוס' בשבת דף ט"ז ע"ב בד"ה רב אשי אע"ג דלית ליה לרב אשי לענין טומאה דכלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות לענין טבילה כשהן חדשים אית ליה לרב אשי האי טעמא בהדיא בע"ז ע"ה ע"ב יע"ש חזינן דלא דמי לשאר טומאת טבילת כלים חדשים ואע"פ דהפוסקים למדו קצת דיני טבילה מטומאה היינו אי אזלינן בתר המעמיד אבל לא לכל ענינים ועיין ברמ"א סעי"ז דכלי המתוקן ביתדות של ברזל ובלא היתדות א"א להשתמש והם מבפנים צריך טבילה וא"כ גם בהני צלוחית כיון שדרך תשמישו א"א אלא על ידי הצאפף והמים עוברים ג"כ על הבדיל י"ל דצריך טבילה מה"ת וצריך לומר דנהגו להקל עפ"י דברי הפר"ח שחולק על הש"ך וט"ז וכסתימת המחבר ורמ"א דלא שייך טבילה כלל וסמכו על דבריו כאשר כתבנו כי בלא"ה יש טורח גדול וחשש שישתברו וכן סיים הפר"ח לפ"ז השואל כלים מישראל חנוני לצורך סעודה יכול להשתמש בהם בלא טבילה דלא כש"ך וט"ז שחששו לסברת האו"ה דליתא וכן היקל בפירש אף לבעלים להשתמש בו עראי יע"ש וכן עמא דבר ששואלין כלים לחתונה מחנוני ישראל ואין טובלין ומה"ט נהגו ג"כ שלא לטבול אותן צלוחית של זאדאפלאשען ותנוח דעתו בזה והנח להם לישראל.

ומה שתמה מע"כ נ"י לשיטות דסוברים דטבילת כלים מדאוריי' מפני מה לא נצטוו עליה במלחמת סיחן ועוג והרמב"ן בפ' מטות כתב הא דלא נצטוו בסיחן ועוג על הגעלת כלים משום דסיחון ועוג ארצם מנחלת ישראל הוא ואפילו קדלי דחזירי אשתרי להו כאשר דרשו מקרא ובתים מלאים כל טוב אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם לכן נהג איסור בכליהם יע"ש אבל עדיין קשה למה לא נצטוו על הטבילה דהא גם בכלים חדשים צריך טבילה ומצאתי הקושי' בספר גדולי טהרה ומתרץ לפי מה דאמרינן בע"ז דמשעה שנתנה הארץ לאברהם זכה בה ובכל מה שבתוכה ובכלל זה ג"כ מיני מתכות היוצאים מהקרקע א"כ כל אלו הכלים הנעשים ממתכות שהוציאו

מקרקע מדינא א"צ טבילה כנותן כסף לאומן לעשות כלי ואותן שנעשו ממתכת שהיה להם קודם לכן או ממתכת דאתי מעלמא י"ל דאזלינן בתר רובא משא"כ במלחמת מדין דלא היה הארץ שלהם והוא דבר שכלי'.

ולפי דעתי י"ל לפי מה שכתב הרמב"ן ג"כ שם דלא נזהרו ג"כ על הטומאה במלחמת סיחון ועוג כי מלחמת סיחון ועוג היה כל ישראל וטומאה הותרה בצבור א"כ לפי מה שיהיב בירושלמי טעם לטבילת כלים כדי שיצאו מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל וכיון שלא נתנו טומאה במלחמת סיחון ועוג גם טבילת כלים לא היה צריכין כי עיקר הטעם טבילה להעלותן מטומאתן ולא נהג אז ולא חמור מטומאה ממש ועיין והנני ידידו הדש"ת מצפה לשמוע כל טוב ועל ביאתו לשלום לקהלתינו פה פ"ב לסדר מטות תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סח

שלום להמופלא ברק השנון יפ"ת מו"ה אברהם ליב טרוטצער שי' בק"ק טאפאלשאן יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי ע"נ והביא לנו מה שכתב בספר אור הגנוז מבעל שו"ת פנים מאירות לישב דברי רש"י בע"ז דף ע"ב ע"א שפסק רש"י כרב ששת דאי מוריק נכרי מכלי דאסור היין מכח נכרי דלא אסור רק מה דנפיק לבראי אבל מה בגוואי בתוך הכלי לא גזרו רבנן משום דכח נכרי לא הוי רק מדרבנן ולא החמירו במה שבתוך הכלי וכבר תמהו כל הראשונים דהא רש"י פסק כרב חסדא דניצוק חיבור א"כ גם מה שבתוך הכלי יהיה אסור דניצוק חיבור והראשונים תירצו דבכח עכו"ם דקיל לא אמרינן ניצוק חיבור אלא הב"י הקשה מהא דהביאו מעשה בא לפני רש"י בנכרי שהריק יין מקנקן לכוס ואח"כ מחביות לקנקן מותר מטעם דהוי ניצוק בר ניצוק משמע אבל ניצוק לחוד אוסר גם בכח ככרי ועיין בב"ח וט"ז שם ס"ק ג' והאור גנוז יצא לחדש דסבר רש"י דלא נאסר מה שיצא לחוץ מכח עכו"ם עד שירד לכלי והא דרב ששת איירי במקטף קטופי דהא תחילה רצה לדייק מה דקילוח שיורד משפת הכלי ולמטה אסור דניצוק חיבור וע"כ צריך לאוקמי ג"כ במקטף קטופי דאל"כ קשה דאי הוי חיבור אף מה שבחוץ הכלי יהיה אסור ע"כ במקטף קטופי א"כ גם רב ששת דאוקי בכח גברא איירי ג"כ במקטף קטופי ומשו"ה פסק רש"י כרב ששת במקטף קטופי דלא שייך ניצוק חיבור אבל מעשה דרש"י איירי בלא נפסק קילוח ע"כ לא התיר רק משום דהוי ניצוק בר ניצוק אלו דבריו. וע"ז מתמה מלבד דדבר חדש הוא שלא יהיה נאסר מה דנפיק לבראי מכח עכו"ם עד שיגיע לתוך הכלי גם מש"ס לא משמע כן דהא קתני דקילוח היוצא משפת הכלי אסור משמע

דמיד נאסר כמו אי אמרינן ניצוק חיבור דנאסר מיד הקילוח כמ"ש רש"י בד"ה דמקטף קטופי דביני וביני דמחובר ע"י ניצוק אסור לקלטו מן האויר לשתותו אלו דבריו.

ומה שנ"ל ליתן טעם ולישב דברי האור גנוז דלא נאסר מיד מה שנפיק לבראי עד שנכנס לכלי לפי מה שמבואר בסי' קכ"ו בטור וש"ע בשם הראב"ד ושאר ראשונים דאם שפך עכו"ם יין לטיט או לשאר מקום מאוס לא נאסר היין כלל משום דכה"ג לא גזרו כח עכו"ם משום דאין דרך לנסך כך והוי כזורק מים לטיט ועיין בש"ך ס"ק ז' דאם נגע הנכרי ששופכו ג"כ מותר דבטליה מחשבתו רק אם נגע נכרי אחר אסור וא"כ י"ל כיון דע"י כח עכו"ם לא נאסר אם הולך הניצוק לאיבוד וצריך להיות דוקא על קרקע בלי לכלוך או בכלי מה"ט י"ל דלא גזרו כל זמן שהוא באויר דהא כח עכו"ם רק מדרבנן הוא ואסרו משום דקרוב לנגיעה. וכיון דלאו בכל מקום ששופך הניצוק נאסר דהא במקום לכלוך לא נאסר מה שיצא לחוץ מה"ט אף אם שופך לכלי נמי לא נאסר עד שמגיע לתוך כלי דוקא וממילא במקטף קטופי דפסק קילוח העליון עד שלא נגע בתחתון מותר אע"ג דנגע מה שבתוך הכלי במה שיצא לחוץ דלא נאסר עד שירד לתוך הכלי אבל אם כבר ירד הקילוח לכלי אף שלא ירד לתוך הכלי כל הקילוח ועדיין באויר מ"מ כיון דמקצת מאותו קילוח כבר הוא בכלי גם מה שבאויר אסור משום דסופו לירד ג"כ ואותו קילוח מחובר למה שבכלי כבר והוי כאלו כבר הוא בכלי וא"כ שפיר הא דקאמר גם לרב ששת קילוח היורד למטה אסור דהא גם למאי דבעי לדייק מברייתא זו דניצוק חיבור ע"כ הקילוח כבר נגע ביין שבכלי וכה"ג גם בכח דנכרי אסור משא"כ במקטף קטופי ועדיין הקילוח באויר לא נאסר הקילוח עוד עד שירד לכלי ואז כיון דכבר פסק הקילוח מכלי מותר מה דגואי וא"ש.

ובזה יש לישב דברי הלבוש שהביא בש"ך סק"ו דכתב אם שופך יין ע"ג קרקע ונגע עכו"ם באותו קילוח נאסר הקילוח מהנגיעה ונאסר מה שבפנים ע"י ניצוק וכתב הש"ך הא דלא פירש כפשוטו דנאסר מה שבחוץ משום כחו משום דלא נאסר משום כחו רק בשתיה ולא נאסר מה שבפנים משום ניצוק דאינו אוסר ניצוק רק ביין שאסור בהנאה יע"ש ובאמת לא פשיטא ללבוש כן דבסי' קכ"ה כתב דוקא בהפסד מרובה יש להקל בניצוק הבא מכח נכרי ולפי דברי אור הגנוז שפיר יש נפקותא אי נאסר ע"י כח נכרי או ע"י מגע דאם נגע בקילוח דאז אי מקטף קטופי קודם שירד הקילוח לכלי מותר מצד ניצוק משא"כ אי נגע בקילוח נאסר הקילוח מיד וגם מה דגואי אסור משום ניצוק ומשו"ה נקט הלבוש במגע עכו"ם דאז אסור אף במקטף קטופי וא"ש.

והנה דין דאם שפך הגוי היין ע"ג מקום לכלוך דלא נאסר מכחו יצא להראשונים מש"ס פ' אין מעמידין דף ל"ג ע"א דמפרשי הא דרב זביד דאמר דנעשה כזורק מים לטיט ביין של ישראל ושפך הנכרי בזפת ע"כ שרי דאין דרך לנסך על הזפת וכדומה אבל רש"י, פירש שם משום דהולך יין לאיבוד לגמרי בזפת א"כ לא מוכח דלא נאסר היין מכח נכרי אם שופך לאיבוד ודברינו אמורים לישב דברי רש"י מ"מ יש לומר דרש"י נמי מודה לשיטות הפוסקים אלו מצד הסברה משום דאין דרך לנסך ולא גזרו בכח נכרי כה"ג והא דלא פירש רש"י כן דברי רב זביד משום דמשמע לרש"י דהסוגיא איירי שם גם ביין של נכרי ועוד דכתב הר"ן שם מהא דאמר רב פפי ש"מ מדרב זביד נכרי דשדי חמרא לבי מילחא דישראל שרי משמע יותר כרש"י אבל בגוף הדין היכי דהלך הניצוק לאיבוד י"ל דרש"י נמי סבר כהפוסקים אף דלא מוכרח לפירושו.

ובזה א"ש לנו לפרש דברי רש"י במתניתין בד"ה המערה דגמרא מפרש בנכרי שמערה וכו' ומשמע לרש"י דתירוצא דרב ששת קאי גם אמתניתין והקשה בספר לחם סתרים דהא לרב ששת נמי קשיא דיוקא דרישא דמשמע מה שביני וביני אסור ומסיפא משמע מה דביני וביני מותר ותירץ כיון דהאיסר משום כח נכרי דנפיק אבראי כך הוי מה דביני וביני דכבר נפק כמו שהגיע למטה בכלי ופשיטא דאמרינן הא דביני וביני נעשה כמי שעירה לתוכו כיון דליכא חילוק בין דביני וביני ובין מה שבתוך הכלי כיון דאין בכלי תחתון יין איסור ונאסר הכל רק מכח הנכרי דנפיק לאבראי משא"כ גבי ניצוק א"א לומר דנעשה כמו היין שבכלי משום דלא דמי הגיע למטה דיש בתוכו יין נסך מעיקרא לניצוק שעדיין באויר אלו דבריו.

אלא דעדיין צריכין תבלין כיון דבאמת ליכא חילוק בכח נכרי בין מה שהוא באויר ובין מה שבתוך הכלי לאיזה צורך נקט המתניתין כלל דנעשה כמו שהגיע לכלי כיון דאין בכלי פשיטות יותר ממה שהוא באויר דהא הכל מכח נכרי הוא אבל בדברי האור הגנוז ולפי מה שפרשתי דבריו א"ש דבאמת גם מכח נכרי לא אסור מה דנפיק לאבראי עד שהגיע לכלי ואז גם כן מה שהוא באויר ונוגע ליין שבכלי נאסר אף אם לא ניצוק חיבור משא"כ אם הקילוח עדיין לא הגיע לכלי לא נאסר כלל משום כח נכרי ומשו"ה נקט שפיר דהא דביני וביני נעשה כמו שהגיע לכלי התחתון כיון דלא נאסר מאי דנפיק לאבראי אם לא שיגיע לכלי ג"כ וא"ש ואסתגר בזה והנני בברכה פה פ"ב תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה סט

שלום וברכה לכבוד תלמידי חביב נפשי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון יפ"ת הקציין מוכתר במעלות כש"ת מו"ה יקותיאל ווייס שי'.

אחדש"ה את מכתבך קבלתי ע"נ ושמחתי לראות כי שוקד אתה על התורה בעיון וטוב תורה עם דרך ארץ ומפני טרדות בפרט בתחילת הזמן כידוע לך לא יכולתי להשיבך עד היום ואין הזמן מספיק להשיב על הפלפול רק על הקושיות אשר נפלאים בעיניך ולא מצאת מענה והא' בסוגיא דנפש דילפינן בחלב וחמץ ונבילת עוף טהור מנפש לרבות את השותה דאל"ה היה פטור בהמחה חלב וחמץ מדכתיב אכילה וא"כ מנ"ל לאביי בפסחים לילף מדלא כתיב אכילה בכ"כ ובב"ח דאף שלא כדרך הנאתן אסור דלמא משו"ה לא כתיב אכילה דיהיה חייב על השותה כגון המחה כ"כ או בב"ח אלו דבריך מלבד שיש לדחות כיון דעכ"פ לא כתיב אכילה בכ"כ ובב"ח מנ"ל לפטור שלכד"ה כיון דכל מיעוט שלכד"ה דפטור הוא מדכתיב לשון אכילה והי מינייהו מפקת וקישיית כאלו תמצא בהרבה אחרונים והמה לחדודי בעלמא.

ונראה דאשתמיט מינך הסוגיא במקומה דמקשה עליו מהברייתא דהטבל והקדש וכו' דמשקין היוצאין כמותן מנ"ל באיסור דלא בא מאליו וכתבו התוס' דהקושיא מכלאים אע"ג דלא כתיב אכילה בכלאים מ"מ סברא הוא דלא אסרה תורה אלא כשהאיסור בעין ובחלב וחמץ בלא"ה הוי מצי למפרך אלא משום דכתיב אכילה בהדיא פריך מינה וא"כ חזינן אע"ג דלא כתיב אכילה בכלאים מ"מ ממעטינן משקין היוצאין אי לאו דילפינן מבכורים ותרומה לר"א ושפיר דייק דכ"כ שלא כדרך הנאתן אסור מדלא כתיב אכילה ואי משום משקין היוצאין בלא אכילה נמי ממעטינן מצד הסברא וא"א לחייב.

אלא דיש מקום לקושי' לפי מה שהביא תוס' שם בשם ה"ר שמואל דוקא במשקין היוצאין דלא הוי גוף הפרי לא צריכין למעט מאכילה משא"כ בהמחה חלב דהוי גוף החלב אלא שנמחה צריך למעט מאכילה דוקא וא"כ י"ל דלמא משו"ה לא כתב אכילה בכ"כ ובב"ח משום דאם המחה הכ"כ או בב"ח דלחייב ויש ליישב בדרך הפלפול לפי מה שכתב הת"ח על קושית תוס' הא דלא אמרינן שתיה בכלל אכילה והא דלא ממעט נמי דלא יצא ידי מצה משום דכתיב אכילה דעיקר קושית הש"ס משום כיון דהמחה החלב הוי שלא כדרך הנאתן דפטור כי דרך הנאתו הוא לאכלו כמו שהוא בעין וע"י שנמחה גרועי ואע"ג דשתיה בכלל אכילה מ"מ הוי שלא כדרך הנאתן וכן גבי מצה צריך למעט מלחם עוני דמצות לאו להנות ניתנו ויצא אף שלכד"ה כהאי גוונא אבל שאר שלכד"ה מותר אף בחלב וחמץ כמבואר בפסחים דהא עכ"פ כתיב אכילה וא"כ זה דוקא בחלב

וחמץ כיון דכתיב נפש וכתיב ג"כ אכילה ע"כ דלא חייבה תורה רק שלכד"ה בשותה חלב אבל בכלאים אי אמרינן דחייב בכ"כ במשקין היוצאין או בהמחה משום דלא כתיב אכילה וע"כ הטעם משום דאף שלכד"ה אסור וא"כ ממילא מוכח כיון דחייב בהמחה אף כל שלכד"ה אסור והא דפריך מנ"ל בכלאים משקין היוצאין היינו משום דאין זה גוף הפרי וזיע בעלמא כמ"ש הרי"ף וא"ש לשני התירוצים.

ועוד יש לתרץ באופן אחר ואין הזמן מספיק ומלתא דתמי' מדכר דכירא שכתב הת"ח שם דלפי דבריו שכתב משום שלכד"ה בא למעט המחה חלב ומשקין היוצאין א"ש הא דבעי בסמוך בכלאים מנ"ל אע"ג דלא כתיב אכילה משום דלא אסרה תורה אלא כדרך הנאה יע"ש ואין לדבריו מובן כלל דהא בכלאי כרם מדלא כתיב אכילה אפילו שלכד"ה אסור כאביי בפחים, ומאי מקשה בכלאים מנ"ל וא"א לעמוד על דבריו והארכתי בשאר דבריו במקום אחר.

ובעוד שיצקת מים על ידינו בישיבה העליתי בדברי תוס' שהבאתי יישוב לקושית הגהות משנה למלך פי"ג משגגות שהקשה על התוס' בפסחים כ"א וא"ת יהיה נהנה בחמץ בפסח בכרת דהא כתב תוס' כאן הא דמקשה על חמץ אכילה כתיב ביה אע"ג דנהנה מחמץ בפסח מ"מ אינו בכרת וא"כ מורח דאין נהנה מחמץ בפסח בכרת דא"כ נפש לרבות השותה ל"ל יע"ש ולדידי לא קשה בשנדקדק ג"כ הא דלא הקשו תוס' על הקרא ל"ל נפש לרבות השותה בחמץ דהא נהנה והקשו על הא דמקשה אכילה כתיב ביה וכמו שהקש' בד"ה לרבות את השותה ל"ל קרא ולא הקשו על המקשין.

אלא באמת בודאי נפש צריך לרבות השותה אע"ג דלא כתיב אכילה כמו שהקשה הש"ס בכלאים וע"כ צ"ל מצד הסברא א"א לחייב כיון דאין הדבר בעין או לפי הר' שמואל עכ"פ במשקין היוצאין צריך נפש ואע"ג דנהנה עכ"פ מחמץ וא"א למעט מאכילה הנאה מ"מ אף בלא אכילה מצד הסברא א"א לחייב הנאה כיון דאין האיסור בעין וכלאים אסור בהנאה ואפי"ה פריך בכלאים מנ"ל אלא על המקשין הקשה תוס' שפיר דהא עכ"פ הוא הקשה מדכתיב אכילה ולפי תירץ הראשון של תוס' משום דכתיב בהדיא אכילה פריך מיניה אע"ג דלא צריך וע"ז שפיר הקשה בתוס' דהא מאכילה אין פירכא כלום דהא מ"מ אף נהנה חייב ולפירש הר' שמואל בודאי הקשה שפיר דהא בהמחה הגוף חלב באמת צריך למעט מאכילה ולא מסברא ומאי מקשה דהא עכ"פ נהנה וזה דוקא על המקשין אבל נפש עכ"פ צריך לרבות את השותה כיון דמצד הסברא ממעטינן המחה ולהר' שמואל נמי כתב המהרש"א על דברי תוס' דצ"ל הא דרצה למילף במשקין היוצאין באיסור הבא מאליו מחמץ וחלב כיון דכתיב נפש מרבינן נמי אף משקין היוצאין וא"כ

צריך עכ"פ נפש לרבות השותה במשקין היוצאין ולא קשה קושית הגהות מל"מ דאע"ג דנהנה בכרת מ"מ צריך נפש לרבות השות דהא אף בלאו לשון אכילה ממעטינן משקין היוצאין כמו בכלאים וא"ש וזה ברור.

ועוד הקשית על דברי הירושלמי שהביא תוס' בסוגיא דחדש דמשו"ה לא דחי מצה ל"ת דחדש משום דאין עשה דלפני דיבור דוחה ל"ת לאחר הדיבור וכבר הקשו האחרונים מש"ס יבמות דלא רצה ללמוד דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ממילה ותמיד שכן ישנו לפני הדיבור וכולם כאחת תירצו דשאני התם דנשנו גם אחר הדיבור ובודאי חמור משא"כ מצה דנאסרה לפה"ד לבד וקשה לך דהא בחולין דף צ' וק"ב רצה לומר דמשו"ה חייל איסור גיד על המוקדשין וטמאה משום דכן איסורו נוהג בב"נ היינו לבני יעקב ומשו"ה חמור וחייל חזינן דלפני הדיבור חמור כיון דכבר נאסר קודם מתן תורה והנה לפי מה שהסביר הפנ"י בקדושין בטוב טעם ודעת סברת הירושלמי דמשו"ה לא דחי עשה דלפני הדיבור כיון דעדיין לא נאמרה הל"ת א"א לומר שצותה התורה סתם לקיים העשה אפילו במקום ל"ת דחדש דהא לא נאמרה עדיין ולדבריו לא משום קיל וחמור אתינן עלה דהא אפילו אי חמור עשה דלפני הדבור מ"מ לא דחי וא"כ לא קשה אע"ג דלא דחי עשה דלפני הדיבור מ"מ לא קיל ואדרבה יש לומר דחמור ומ"מ אינו דוחה ל"ת לאחר הדיבור אבל איסור חל על איסור שפיר אמרינן דבאמת חמור וא"ש אלא בלא"ה אין להקשות על הירושלמי מש"ס דילן דהא באמת הובא בירושלמי פלוגתא דתנאי רב ינאי סבר דאף שאינה כתובה בצדה מ"מ דחי העשה ל"ת ור' יוסי סבר דוקא כתובה בצדה א"כ י"ל דר' יהודה דאמר דחייל בטמאה משום דאף בב"נ נאסר סבר כר' ינאי דאף שאינה כתובה בצדה דחי משום דסבר דחמור לפני הדיבור ובזה יש לישב קושיות השאגת אריה סי' צ"ו דהקשה על הש"ס בפסחים דאמר דלר"י אתי ההיקש דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות למצה בזה"ז מנ"ל לקבוע חובה אפילו בזה"ז דלמא להכי אהדרי' לקרא כדי שיהיה העשה דלאחר הדיבור וידחה ל"ת ולדברינו א"ש מדקאמר ר"י דנוהג בטמאה ע"כ דחמיר מה שנאמר לפני הדיבור וסבר כר' ינאי בירושלמי ושפיר קאמר דלקובע חובה בזמן הזה אתי ויש להאריך וה' ירים קרנך ורישך בכבוד כחפץ רבך הדש"ת ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ע

שלום וברכה מאלקי המערכה לכבוד הרבני המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ושנון הקציץ היקר כש"ת מו"ה יצחק שווייגער נ"י בק"ק מאפאלטשאן יע"א:

את מכתבו קבלתי בעת שטרידנא טובא ולא יכולתי להשיב מפני הכבוד עד היום שבאתי קצת לשום עיני על ד"ת קושיא אחת אשר גדולה היא בעיניו בדברי תוס' בב"ק ק"א ד"ה ולא יצבע בו שחדשו דשומר לפרי חמור לענין משקין היוצא מפרי עצמו והטפול חמור מהעיקר ותמה האיך אפשר לומר כן דהא מפורש בש"ס ע"ז דף ל"ה דגבינות עכו"ם אסרו משום דמעמידין בשרף ערלה ואפילו לר"י דפליג על ר"א בשרף העץ מ"מ בשרף קטפא דפירי מודה והביא ראיה ממשנ' פ"א דערלה חזינן דחמור קטף דפירי מקטף דגואי.

ואני אומר לפי הבנתו דמדמי זה למשקין היוצאין א"כ האיך אוסר ר"א בקטף האילן דהוי רק עץ והא בערלה לא מרבינן לאסור מאת פריו רק שומר לפרי אבל העץ והקשין מותר משום ערלה ורק בכ"כ גם הקשין נאסרו כמבואר בכמה מקומות וא"כ מהיכי תיתי לאסור הקטף היוצא מעץ לר"א משום משקין היוצאין דהא עץ גופא מותר וגם לר"י רצה לומר בש"ס נדה דף י' באילן שאינו עושה פרות דאסור וא"כ צריך לומר דזה לא משום משקין היוצאין רק הקטף הנוטף מעצמו סבר ר"א דזה ג"כ פירי כמו שאר פירות האילן ואע"ג דר"י חולק בקטף העץ מ"מ בקטף הפרי מודה דזה כמו הפרי עצמו וכן מפורש בש"ס נדה דקאמר אבל בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי אבל מה שיוצא מעץ סבר ר"י דהוי רק כמו עץ דמותר בערלה ולא מקרי פרי האילן ואין לו שייכות למשקין היוצאין ותדע דאי משום משקין שיוצאין אסור אם כן ע"כ מדרבנן הוא דהא ר"י ממעט משקין היוצאין בערלה מגז"ש דפרי פרי מבכורים וממתניתין דערלה משמע דהוי דאורייתא כמו פרי עצמו וכן מוכח מש"ס ע"ז דהא אוסר גבינות משום דמעמידין בשרף הערלה ואי דינו רק כמשקין היוצאין אע"ג דאסור עכ"פ מדרבנן גם בהנאה כמו שכתב בתוס' בב"ק שם מ"מ אין לאסור גבינות דהוי רק ספק דרבנן דהא מעמידין הגבינות גם בשאר דברים בחומץ וכדומה והוי ספק דרבנן ואע"ג דערלה בחו"ל ספק מותר בלא"ה כבר עמד ע"ז בריטב"א קדושין ותירץ כיון דאסרו בארץ מחמת ספק דאורייתא וגזרו על הגבינות לא חלקו בגזירתן ואסרו אפי' בחו"ל אבל אי כל איסור של קטף הפגין יהיה רק משום משקין היוצאין גם בא"י הוא רק ספק דרבנן דהא מדאורייתא בודאי מותר.

אלא דזה יש לדחות דהא מ"מ יש לאסור מחמת קטף שיוצא ג"כ משומר לפרי דכתב תוס' דאסור משקין היוצאין משומר לפרי וכן מקטף פירות של זיתים וענבים דלכ"ע משקין היוצא כמותן אבל מ"מ מחמת דברי הראשונים שהוכחתי דאין לדמות קטף למשקין היוצאין נדחה קושיתו על תוס' ועיין.

ומה שפלפל בדברי הרמב"ם בפ"י מה' מ"א לענין משקין היוצאין אין הזמן מספיק כעת להאריך בדבר הזה ובפרט בענין אשר כבר הלכו בו גדולי אחרונים ואריכות נפלא בשו"ת באר יעקב ופנ"י בקונטרס אחרון על מס' קדושין וכמעט לא הניחו מקום להתגדר בו וכאשר יעיין היטיב בדבריהם ימצא תשובה לדבריו.

ומה שרצה לתרץ קושית תוס' חולין ק"כ דלר"ז דדייק מהא דאין סופגין דשלא כדרך הנאתן מותר דא"כ למאי איצטרך גז"ש דפרי פרי וכתב די"ל דר"ז סבר כתירץ ב' של תוס' בב"ק דבשומר לפרי אמרינן משקה היוצא כמותן והוי אמרינן בכל איסורין משקין כמותן ולהכי צריך גז"ש דפרי פרי למעט שאר משקין לאשמעינן חידוש זה שכתב תוס' דטפל חמור מעיקר לא דיבר נכון בזה דהא לפי הבנת תוס' דר"ז מצד הסברא קאמר דאין משקין כמותן משום דהוי שלכדה"נ וא"כ ליכא חידוש כלל דבשומר לפרי הוי משקין כמותן דהא זה דרך הנאתן לצבוע בו ולהדליק בו משא"כ בשאר פירות ותוס' לא כתבו דהוי חידוש רק לאביי דטעמא משום זיעה בעלמא משא"כ לר"ז משום שלכדה"נ ושפיר יש לחלק וא"א למילף משומר לפרי.

שוב מצאתי כן בפנ"י בפסחים דף כ"ב בפירש"י ד"ה מנין שלא יצבע דמה"ט פירש"י בשומר לפרי משום דהוי כדרך הנאתן משא"כ בשאר פרי, והנה במאי דפליגו ר"ז ואביי כבר הביא בצל"ח פסחים דר"ז סבר כיון דמתחילה היה עומד הפרי לאכילה אע"ג דעכשיו עשה ממנה משקין ואינם עומדים רק לשתייה מ"מ מיקרי שלכ"ה ואביי סבר דאנו דנין לפ"מ שהוא עתה ורק באוכל חלב חי כיון שיכול לאכול מבושל ג"כ הוי שלכדה"נ משא"כ במשקין היוצאין כיון שעכשיו עומדים לשתיה דרך הנאתן כך הוא ולא פטור רק משום זיעה בעלמא.

ורציתי להביא ראיה לדברי הצל"ח מהא דקאסר ר"מ נבילה שאינה ראוי' לגר ורק ממעט סרוחא מעיקרא דלא חל עליו שם נבילה דאמאי חייב דהא הוי עכ"פ שלכד"ה ואכילתן וע"כ כיון דעכשיו כבר מוסרחת וא"א לאכלה בשבח מקרי דרך הנאתן, אלא דזה ליתא דא"כ גם בעירב דבר מר לחייב דהא א"א לאכול רק באופן זה וע"כ צ"ל כיון דעתה שלא לאכילה עומד רק לשאר הנאות גם זה הוי שלא כדרך אכילתן ועיין בצל"ח דף כ"ד בד"ה ועדיין שהאריך בזה והוכיח מזה חדשות דבאמת לאחר שנסרח או עירב דבר מר שאינו עומד לאכילה רק להנאה גם לרמב"ם לוקה לפי מ"ש ה"ה טעם הרמב"ם דאין לוקין על הנאה לפי שדבר מאכל עיקר עומד לאכילה ולא להנאה והוי שלכה"נ וא"כ לאחר שנסרח שאינו עומד לאכילה ורק להנאה לוקין על הנאה ומאי דפשיטא ליה לצל"ח נסתפק במשנה למלך בפי"ד מה' אבל דבכל איסורי אכילה והנאה בנסרח שאינו עומד

לאכילה ואין לוקין משום שלא כדרך אכילתן אי גם במכר או במתנה פטור כיון דהנאה מלשון אכילה נפקא דקיי"ל כר"א דבכל מקום שנאמר לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע וכיון דליכא איסור אכילה גם איסור הנאה ליתא.

ורציתי לומר דמשנה למלך לא נסתפק רק בנפסל מאכילת אדם לגמרי דבטל מתורת אוכל וא"א לעבור עוד על אכילה משא"כ בעירב בו דבר מר וכדומה דלא נפסד המאכל ויכול להשביחו אח"כ וחייב עליו גם על הנאה חייב אלא דמלשון המשנה למלך שכתב דפטור משום שלכד"ה לא משמע הכי וגם מדברי הצל"ח משמע דחידש דינו אפילו בנפסל מאוכל אדם.

ויש להביא ראיה נגד המשנה למלך דהא בפסחים כ"ד פליגי תרי לשונות לר"י אי גם באיסורי הנאה אין לוקין שלכדה"נ או דוקא שלא כדרך אכילתן ומשמע ללישנא בתרא דכדרך הנאתן לוקין ורק במניח חלב חי על מכתו והא בחלב חי לא לקי על אכילתו משום שלא כדרך אכילתן ואפי"ה לוקה על הנאה למשוח עורות ודוחק לומר דבכיון נקט מה"ט ר' שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו ולא קאמר חלב חי של שור הנסקל כמו דנקט בלשון ראשון חלב חי משום דבאמת בחלב חי דפטור על אכילה גם בדרך הנאתן פטור משו"ה נקט חלב סתם דאיירי במבושל דחייב על אכילה ויש להאריך אבל המסתבר בזה מה שראיתי בחות דעת סי' ק"ג שמחלק בין דבר פגום ונסרח שממעטינן מראוי' לגר ובין שלכד"ה שממעט מלשון אכילה דבעירב דבר מר אם הדר משביח חייב עליו משא"כ בנסרח לא עובר עליו אף אם משביח בתבלין דמיעטה תורה שאינו ראוי' לגר קרוי נבילה דפקע שם האיסור לגמרי ומה"ט גם בב"ח וכ"כ דחייב שלכד"ה מ"מ נותן טעם לפגם מותר ודבריו קלורין לענים יע"ש וממילא בדבר שנפסד וכסרח לגמרי עד שאינו ראוי לגר אפילו בהנאה מותר דפקע שם האיסור מיני' ולא קרויה עוד איסור כלל משא"כ בעירב דבר מר כיון דהדר לאיסורא אם משביח גם הנאה אסור כדרך הנאה כסברת הצל"ח ודלא כמשנה למלך ועיין.

והנה בדבר שבעצעותו איני ראוי' לאכילה ואפי"ה אסרה תורה כמו אבמ"ה משהו בשר גידין ועצמות וכן ג"ה למ"ד עץ הוא והתורה אסרתה אי גם שלכד"א חייב או לא כבר עמד על חקירה זו בפרמ"ג יו"ד סי' ס"ב בשפתי דעת סק"א ולא פשיט ליה רק מסברת עצמו דנהי דחייבה תורה גיד ועצמות מ"מ מדכתיב אכילה דרך אכילה בעינן יע"ש ומצאתי וראיתי בספר דרוש וחידוש מאאמ"ו ר"ע איגר זצ"ל שכתב היפך זה מדברי תוס' שהקשו על הא דאמר פרט לאוכל חלב חי מהא דאמרינן בפ' גיד הנשה אכל צפור טהורה בחייה בכ"ש במיתתה בכזית ולכאורה הא דהביאו מסיפא דמיתתה בכזית הוא מיותר

דהא מזה ליכא קושי' כ"כ די"ל במבושל והיה די מרישא אלא משום די"ל הא דבחייה חייב היינו משום דבאמ"ה גם שלכד"א חייב ומשו"ה הביאו ג"כ הסיפא דמשמע דומיא דרישא דבחייה דלא אכלו מבושל ומיישב בזה ג"כ הא דתמהו על הרמב"ם דב"נ חייב גם על משהו א"כ לאיזה צורך כתב דב"נ מצווה על אבמ"ה ובשר מן החי דהא בכל אבר צריך להיות בשר גידין ועצמות ולמאי נ"מ דמצווה נמי על אבמ"ה דהא ממילא חייב על במה"ח ולפי הנ"ל ניחא דמשום אבמ"ה חייב אפילו שלכד"א ועיין גם כן בח"ס יו"ד סי' ע' תירץ על קושי' זו.

ולכאורה בזה הוי א"ש ג"כ מה שמתמה בנוב"י קמא יו"ד סי' ל"ה על דברי ת"ח בחולין שרצה להוכיח דמצוה יוצא גם שלכד"א מהא דבלע מצה ובולע מאכל חשוב שלכד"א דהא בחולין ס"פ גיד הנשה לא משכחת לר"ל שלוקה על אבמ"ה רק שבלע גרומתא זעירתא והרי אינו לוקה באיסורין שלכד"א וע"כ בולע חשוב ד"א ואי באמ"ה שלכד"א חייב לא קשה כלום על הת"ח ומשמע מדברי נוב"י דסבר בפשיטות ג"כ באבמ"ה דאינו לוקה שלכד"א כפרמ"ג ואני מתמה על גדולים אלו דלא פשטו דבר זה מתוס' שבועות דף כ"ב על הא דבעי רב אשי שבועה שלא אוכל חרצן וכ' תוס' דגם לר"י מיבעי רב אשי ומפרש אהיתרא קמשתבע על שלכד"א והא חרצן דבר שלא ראויה לאכילה כמו אבמ"ה וגיד ואפי"ה כ' תוס' דמותר שלכד"א וע"כ דסבר תוס' דאפילו דבר שאינו בעצמותו דבר אכילה אפי"ה בעינן ד"א ובזה הוי א"ש נמי הא דנקט רב אשי אבעי שלו בחרצן ולא בכל איסורים ונדחק בתוס' ולפי דברינו י"ל דרצה רב אשי לאשמעינן ג"כ דאפילו בחרצן לא חייב שלכד"א ואע"ג דהיה יכול לנקוט ג"כ אבמ"ה וגיד מ"מ על זה כבר מורווח יותר תירץ תוס' כיון דקאי בחרצן נקט חרצן משא"כ אי היה יכול למבעי ג"כ בכל איסורין דחוק תירץ התוס' ועיין.

ועוד נ"ל ראייה מדברי תוס' חולין דף ל"ג שכתבו על הא דפליגו על אבמ"ה אם נוהג בטמאה דדוקא בישראל אבל בב"נ ד"ה מוזהרין ולא אמרינן מי איכא מידי משום דעכ"פ גם לישראל אסור משום טמא ואע"ג דכותי חייב במשהו בשר גידין ועצמות מ"מ אסור גם לישראל ח"ש דאסור מה"ת ור"ל באמת ליה האי כללא ואי אמרינן באבמ"ה גם שלכד"ה חייב א"כ גם לר"י לא א"ש דהא נכרי מצד אבמ"ה חייב אף שלכד"א משא"כ משום טמא ישראל פטור שלכד"א וע"כ תוס' סברו דגם באבמ"ה פטור שלכדה"נ וגם מה שרצה קדוש זקני ז"ל לתרץ דברי הרמב"ם בזה לא א"ש לפ"מ שהעלה מהרש"ל ומהרימב"ל דלר"ש דכ"ש למכות גם שלכד"א חייב א"כ לרמב"ם דלא נאמרו שיעורין לב"נ גם שלכדה"נ חייב ועדיין אין נ"מ בין בשר מה"ח או אבמ"ה אלא דלכאורה מן

הרמב"ם מוכרח דלית ליה כמהרש"ל דא"כ קשה מי איכא מידי כיון דלנכרי במשהו גם שלכד"א אסור ולישראל מותר וע"כ דסבר הרמב"ם דלא כמהרש"ל אלא דזה ליתא דהא הרמב"ם בהל' מלכים לית ליה האי כללא דאוסר מפרכסת לנכרי וא"כ שפיר י"ל דגם הרמב"ם סבר כשיטת מהרש"ל וכותי חייב וישראל פטור שלכד"א אלא ממקום אחר הוכחתי מדברי הרמב"ם דלא כמהרש"ל דהא הרמב"ם בפ' י"ד מהל' מ"א נקט ג"כ בין דברים שפטור עליהן שלכד"א יין נסך דהוי תקרובת ע"ז ובה' עכו"ם פ"ו הל' ט"ו כתב הרמב"ם והאוכל כ"ש לוקה וע"כ גם היכי דחייב בכ"ש פטור שלכד"א והנאתן ושפיר קאתי ישוב של קדוש זקני ז"ל על הרמב"ם.

ובזה נלענ"ד ליישב דברי הרמב"ם שפסק דאין לוקין על הנאה והקשה במשנה למלך בפ"ה מיסודי התורה דא"כ הדרי קושי' תוס' אמאי לא נקט אביי ג"כ בבב"ח ותירץ תוס' דאין מזהירין מן הדין לא שייך לרמב"ם דהא לרמב"ם ע"כ אביי על אכילה ולא על הנאה קאי א"כ גם בבב"ח לוקה שלכד"א והניח בצ"ע ולע"ד לכאורה י"ל לר"ש דיליף בב"ק דאסר באכילה מגז"ש דאנשי קודש מטריפה והקשה התוס' חולין קט"ז אע"ג דאיכא למילף איסור הנאה מק"ו כמו דיליף איסי בן יהודא ותירצו דר"ש לא אלים ליה ק"ו להוציא מהגז"ש דאין גז"ש למחצה ואיסי סבר דאהני גז"ש ואהני ק"ו וא"כ י"ל הא דאמר אביי דמשו"ה לא כתיב אכילה בבב"ח לחייב אף שלכדה"נ זה דוקא לאיסי דסבר דאלים ג"כ ק"ו להוציא מגז"ש דטריפה לאוסרה אף בהנאה ואמרינן מכח ק"ו גז"ש למחצה ה"נ עדיף האי הוכחה דלא כתיב אכילה בגופי' לאוסרה שלכד"א ואמרינן גז"ש למחצה משא"כ לר"ש דלא אלים הק"ו להוציא מגז"ש גם מדלא כתיב אכילה בגופיה לא מהני ואמרינן אין גז"ש למחצה ותדע דעדיף ק"ו מהוכחה זו מדלא כתיב אכילה דהא האי דמותיב על אביי קאמר להכי קגמיר מנבילה מה נבילה דרך הנאתה אף בשר בחלב דרך הנאתה ואמרינן גז"ש לענין דרך הנאתה נגד הוכחת אביי אע"ג דמהני ק"ו לאסור בהנאה ולא אמרינן להכי קגמר מנבילה. ע"כ דעדיף הק"ו ואע"ג דלאביי מהני ג"כ הסברא דמשום הכי לא כתיב אכילה נגד הגז"ש מ"מ לא עדיף מק"ו וכיון דלר"ש לא אמרינן ק"ו נגד גז"ש כ"ש דלא אמרינן לדידיה מדלא כתיב אכילה בגופיה וא"כ קשה מאי מקשה תוס' על אביי דלימא גם כן בבב"ח דהא לר"ש עכ"פ פטור שלא כד"א ולא כ"ע הוא אלא דתוס' שפיר מקשה לשיטתן לר"ש דכ"ש למכות גם שלכד"א אסור וא"כ לר"ש בלא"ה חייב משא"כ לפ"מ שהוכחנו מרמב"ם דלית ליה כסברת מהרש"ל לא קשה קושית תוס' משום דלר"ש בבב"ח שלכד"א פטור וא"ש נכון ותו אין פנאי להאריך ורק שלא להשיב

פניו ריקם לקחתי פנאי לשעשע עמו ידידו הדוש"ת פרעסבורג יום ה' תזריע תרמ"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עא

שוכ"ט לידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים חו"ב בע"פ עדני העצני המאוה"ג בנש"ק כש"ת מו"ה ישוע ברוך רייניטץ נ"י אב"ד דק"ק טשעטשאוויץ יע"א.

מכתבו הטהור הגיעני ע"נ בעת שאני עסוק בלימוד שיעורין כסדרן עם התלמידים הע"י ויען כי דבריו נוגעים רק לפלפולא ע"כ לא יכולתי ליקח מועד לעיין קצת עד היום שבאתי על העיון והיום יצאתי להשיב על דבריו במה שהציע לפני קושי' שהקשה אדם קשה כברזל בעהמ"ס יריעת שלמה בחולין דף ל"ח למ"ד דאמרינן זה מחשב וזה עובד א"כ קשה מהברייתא דדרש מכם ולא כולכם להוציא את המומר מכם בכם חלקתי ולא באומות ומה"ט אמר ר"י בר מניומי אין מינין באומות דהא סתם מחשבת מין לע"ז ודלמא חישב לע"ז והאיך יכולין להקריב קרבן מן נכרי ומע"כ רצה לחדש מכח זה בהקדש נכרי יצא מרשותו לגמרי ולא הוי עוד בעלים ואין מחשבתו פוסלת את קרבנו עוד ואף שדבריו נכונים ויש להסבירם אבל לא הביא ראיה לדבריו ולחדושו.

ומתחילה רציתי לומר הא דאמר ר"י באמת אין מינין באומות היינו משום דסבר כר"י דלא אמרינן זה מחשב וזה עובד והכי פסק הרמב"ם בה' מעה"ק ומש"ה אין מחשבתו פוסלת ומברייתא דמכם לא שמעינן בעכו"ם מומר לע"ז דהוי אמינא דוקא בצדוקי שלא עובד ע"ז אבל לא בעובד ע"ז ברשיעי דלא מקיים שבע מצות קמ"ל קרא דבכם חלקתי אפילו עובד ע"ז נמי כשר להביא קרבן ובזה מיושב הא דהקשה רש"י שם בד"ה ולא באומות מה חידש ר"י דהא בהדיא שמעינן ותני לה במתני' וליכא למיפרך תנינא יעיין שם.

ובזה א"ש דמברייתא לא שמעינן רק בעובד ע"ז אבל לא במינין דסתם מחשבתו לע"ז קמ"ל ר"י בר מניומי דאפי' מינין באומות נמי כשרים להביא משום דהלכה כר"י דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן והתניא כוותיה הוא רק דלא חילוק באומות כמו בישראל אבל מחדש ג"כ דאפילו מין כשר להביא.

אלא שבאמת עדיין לא הועלנו דהא קשה על ר"א דסבר סתם מחשבת כותי לע"ז ודוחק לומר דחולק על הברייתא יתא דבכם חלקתי ולא באומות ויש לתרץ לפי מה שכבר העיר בתוס' ל"ח ע"ב בד"ה אלא זביחה וכו' דבמחשבת ע"ז צריך דיבור דוקא ולא די במחשבה לחוד ואפילו אי בפנול מהני מחשבה פגול שאני משום דכתיב לא יחשב אבל לא במחשבת ע"ז א"כ משכחת שיכול הנכרי להביא קרבן שראינו שלא דיבר שיהיה

לשם ע"ז ומחשבתו לבד לא פוסלת אלא שדוחק לאוקמי קרא כה"ג דוקא דהא אפילו בלא השמיע לאזנו נמי מהני הדיבור וצריכין לעמוד אצלו בכל עבודות שלא יהיה שפתותיו דובבות ומלבד זה נ"ל דאפילו אמרינן דלא מהני מחשבה היינו כמו שמצינו בכמה מקומות דדברים שבלב לא הוי דברים ולא חשוב לפסול הקרבן משא"כ לר"א או לדידן במין לע"ז דאמרינן סתם מחשבתו לע"ז י"ל דמהני אפילו במחשבה כמו בדברים שבלב דהוי דוקא בלבו של אדם ולא שבלב כל אדם ה"נ כן עיין בפ"י פ' השולח בס"ת שכתבו מין והדרא הקושיא ולחומר הקושיא אני אומר כיון שהנכרי רוצה להביא קרבן לגבוה דהא מוסר הקרבן לכהן שיקריב אותו במקדש ואומר שרוצה להקריב לגבוה תו לא חיישינן שיחשוב לע"ז כיון שידע שפוסל הקרבן בזה ונכון מסברא ויש להביא ראי' לזה ואין להאריך.

ועוד אני אומר לפי מה שכבר כתב תוס' חולין דף ה' הא דצריך למעט באינו שב מידיעתו דהא בלא"ה הוי זבח רשעים ותירצו בעשה תשובה ועיין במשל"מ הל' שגגות א"כ הא דממעט מומר לכל התורה היינו נמי בעשה תשובה עיין במהר"ם על תוס' א"כ י"ל על זה אמר מכם בכם חלקתי דאפילו בעשה תשובה פסול משא"כ באומות בעשה תשובה ולא עבד ע"ז כשר להקריב קרבן להקדש ואין לחוש עוד למחשבת ע"ז ועיין.

ומדברי תוס' נראה שמסופקים אי מהני מחשבה בפגול ובמל"מ בפ"ב מהל' פ"ו כתב דמוכח מרמב"ם דגם במחשבה סגי ועיין במגי' שם שמתמה מש"ס סנהדרין אטו מאן דאכלי תמרי בארבלא לוקה וכבר תמה עליו בראש יוסף כאן דהא משכחת ג"כ בדיבור והא דקאמר בש"ס פ"ק דזבחים דמחשב קדשים לוקה לר"י דסבר לאו שאין בו מעשה לוקה היינו בדיבור והקשה עוד דא"כ קשה אמאי לא לקי באמת בדיבור כיון דבדיבורו אתעבד מעשה כמו מימר וכן הקשה ג"כ בפ"י בסוגיא דכהנים שפגלו ומזה רציתי להביא ראיה לדעת הרא"ה דאפילו בלאו שיש בו מעשה כיון דיכול לעבור בלא מעשה אין לוקין אף אם עשה מעשה וא"כ א"ש כיון דמהני מחשבה ג"כ בפגול לדעת הרמב"ם ויכול לעבור בלי דיבור אע"ג בדיבור הוי עקימת שפתיו מעשה היכא דעביד מעשה ע"י דיבורו מ"מ אין לוקין כיון דיכול לעשות במחשבה לבד ג"כ אבל לדעת הה"מ הל' שכירות קשה ואין להאריך.

עוד הביא לנו במכתבו קושיא להיעב"ץ שהביא בעל ח"ס סי' שי"ט על ש"ס יומא פ"ג טבל ותרומה היכא דא"א לתקוני דמר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה דהא אפשר לתקן הטבל ולערב אח"כ התרומה ולא עבר רק על אין מבטלין איסור לכתחילה דהוי רק דרבנן וביעב"ץ תי' לפי דברי הירושלמי רפ"ד דדמאי דאמר דאם חזרה למקומה

מדמעת והדרא לטיבלא ובח"ס מפלפל אי זה דאורייתא או רק מדרבנן הדר לטיבלא ומעלתו רצה לחדש כה"ג שתחילת מחשבתו לערב מיד אח"כ התרומה בודאי מדמעת וכאלו לא הפריש כלל ואף שמסברא יש מקום לדבריו ולא ידעתי מקום מתנגד לזה בכל זאת צריך מסמורת לחזק את דבריו ולחלק בין אי חישב לבטל מיד או שביטל אח"כ.

ואין לנו אלא דברי האבני מילואים בתשובה דבתרומה לכ"ע הוי דאורייתא לבטל תרומה משום משמרת תרומותי ואם מבטלו הוי כמאבד תרומה ודבריו קלורין לענים ועיין ברשב"א גיטין בסוגיא דקנסו שוגג אטו מזיד שרצה מתחלה לומר דהוי רק אסמכתא ורק מדרבנן אסור לטמאות קדשים מדלא משני רק אמנסך ולא על המטמא אבל לבסוף מסיק דהוי דאוריית' ועיין גם בפנ"י שם שעמד בזה וכתב לתרץ בטומאה דרבנן ומדלא מתרץ הרשב"א כן נ"ל ראיה מוכרחת לדברי הראש יוסף ריש חולין על רבה בר עולא דאוקי מתניתין בטמא בחולין אבל טמא במוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר והק' בתוס' שם דהא דם קדשים אינו מכשיר ותירצו משום דחיבת קודש מכשרת וזה ניחא לר"ל דסבר חיבת קודש מכשרת מדאורייתא אבל למ"ד מדרבנן קשה דהוי גזירה לגזירה ועיין בנוב"י קמא יו"ד סי' א' ומכח זה העלה בראש יוסף כיון דצריך ע"כ לשרוף הקדשים גם בטומאה דרבנן ומפסיד קדשים בידים עובר על עשה דמשמרת תרומותי יע"ש ומדברי הרשב"א שהבאתי יש ראיה לדבריו מדלא מתרץ כפ"י בטומאה דרבנן וע"כ דגם זה היה בעשה דמשמרת תרומותי אלא דלא מוכח מהרשב"א דהא אכתי יכול לתרץ בתרומה דרבנן וכמ"ש בפנ"י ג"כ וע"כ צ"ל דחדא מינייהו נקט אלא מדברי מהר"ם שיף דנקט רק תרוייהו או במטמא חולין ובתרומה דרבנן ושבק תרומה דאורייתא וטומאה דרבנן כיון דנחית למנינא מוכח כראש יוסף.

ובחדושי לסוגיא דטבילת כלים הבאתי ראיה מזה לדברי מחצית השקל בה' שבת על הא דהקשו על הרא"ש שכ' להרי"ף דהביא הא דר' יוסף ור' ביבי ושבק טעמא דרבא ודרבה דלהני טעמא שכ' הרי"ף מותר להטביל כלים חדשים משא"כ לרבה ולרבא וכבר תמהו עליו בישו"ש וש"א בתשובה דממ"נ אי קסבר הרא"ש כלים חדשים מדאורייתא צריכין טבילה גם לר' ביבי חשינן לתקלה כמו באב הטומאה ואי רק מדרבנן גם לרבא מותר כמו בולד הטומאה דלא מחזי כמתקן בדרבנן וכתב לחלק בין היכא שהדבר נאסר אם משתמש בכלי כמו אב הטומאה אז חיישינן לתקלה משא"כ בכלים חדשים דלא נאסר המאכל שמשתמש בתוכו ולפי מה שכתבתי בשם הראש יוסף דאף בטומאה דרבנן עובר על משמרת תרומותי וכן הוכחתי מדברי הרשב"א א"כ גם בולד הטומאה הוי לן למיחש לתקלה דאף אם הוא דרבנן מ"מ עובר על משמרת תרומותי דצריך לשרפו והוי

ג"כ דאורייתא כמו אב הטומאה וע"כ דאפילו בדאורייתא לא חיישינן לתקלה רק אם יאכל דבר שאסור מדאורייתא משא"כ בנטמא בולד הטומאה אף אם יאכלנה לא עבר רק על דרבנן ואף שעבר משום משמרת תרומותי משום זה לא חיישינן לתקלה אפילו בדאורייתא כמו בכלים חדשים שצריכין טבילה מדאורייתא ונכון.

והנה הגה"ה באבני מילואים שם מפקפק על סברת הא"מ מהא דזרוע בשילה דכתבו הראשונים דמשום דמבטל איסור לכתחילה א"א שם לומר דזה היתר הבא מכלל איסור כיון דכל ביטול האיסור רק דרבנן דהא בקדשים דאורייתא לכ"ע ויש לדחות קצת לפי מה שכתב הט"ז ביו"ד שכ"ד דלא נאסר הזרוע לישראל רק לאחר הבישול ואחר התנופה ולמפרע חל גם כן על הטעם שנפלט ממנו להאיל וכיון דבשעת הבישול עדיין מותר י"ל דלא הוי רק מדרבנן ודוחק.

ועל מה שכתב לפרש שם דברי הירושלמי פ"ה דתרומה דאמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה שריבה עליהן בשוגג מותר ובמזיד אסור ומקשה בירושלמי והלא מתניתין הוא ומתרץ מתניתין בתרומה וקמ"ל ר"י אפילו בשאר איסורין ומפרש החילוק בין תרומה לשאר איסורים משום בתרומה הוי דאורייתא משא"כ בשאר איסורין יע"ש ואף שיש לפקפק קצת על פירוש זה דהא הירושלמי בשכבר נפל התרומה בחולין איירי אלא להוסיף עליהן מ"מ י"ל כיון דתחילת הביטול אסור מדאורייתא בתרומה משו"ה ה"א דאפילו להוסיף אסור ולדידי נראה דהא בתרומה אפילו נתבטלה מ"מ צריך להרים משום גזל השבט ולהחזיר לכהנים חלקם ואם ביטל לא אהני מעשיו ואין לחוש שיבטל לכתחילה תרומה בחולין משא"כ בשאר איסורין וזה כונת ירושלמי מתניתין בתרומה הוי אמינא דמשו"ה לא קנסו שוגג אטו מזיד כיון דאין לחוש שיבטל לכתחילה תרומ' כדי להתירה דהא צריך ליתן לכהן משא"כ בשאר איסורין יש לחוש אם יהיה מותר שיבטל ג"כ במזיד כדי להתיר האיסור קמ"ל ר"י דאפילו בשאר איסורין לא קנסינן שוגג אטו מזיד.

אלא שעדיין קשה כקושי' הירושלמי אמאי לא קאמר ר"י שהלכתא כר' יוסי ור' שמעון דסברו בפ' הנזקין בנפלו ונתפצעו בשוגג מותר ולא קנסו שוגג אטו מזיד בביטול איסור וראיתי שעמד בזה אאמ"ו מאוה"ג בחדושיו ומתרץ דה"א דשאני באגוזים דלא נבטלו כלל קודם שנתפצעו וכשנפצעי מחזי כמבטל איסור משא"כ בשאר איסורין שיש להם ביטול אלא שנתערב בפחות ולא נראה לכל כי הוא גורם הביטול ה"א מותר להוסיף זה קמ"ל ר"י ולי בנו ותלמידו נראה דהרבותא דר"י על השוגג לפי מה שהביא תוס' שם הירושלמי דר"י סבר דאפילו במזיד מותר בנתפצעו והטעם דכבר יש לו קנס שפצען ויש

לו הפסד ואף דש"ס דידן סבר איפכא דאפילו באגוזים קנס ר"י שוגג אטו מזיד מ"מ ה"א לומר הא דר"י ור' שמעון לא קנסו שוגג אטו מזיד היינו דוקא בכתפצעו דלא שייך שיתפצעו במזיד כיון דיש לו הפסד משא"כ בשאר איסורין והש"ס מקשה שם על ר"י מכח כ"ש דאפילו בנתפצעו קניס שוגג אטו מזיד וכן לר"י מנטיעה של ערלה אבל ר"י לא יכול לומר דהלכתא כר"י ור"ש דמשם לא ידעינן עוד שאר איסורין משום דכבר קנסו בידו דנתקלקלו פירותיו בשעת פציעה כמ"ש תוס' ונכון.

עוד רגע אדבר במה שכ' בח"ס באותו תשובה דאפילו אי מדאורייתא אסור לבטל איסור מ"מ הקושי' דלפרוש ולבטל התרומה כיון דלחולה מותר האיסור בעצמותיו ואנו מקילין להחולה ע"י ביטול בודאי מחוייבים לעשות כן ולא שיהיה מותר לאדם אחר אלא לפקוח נפש של חולה זה יע"ש ומדבריו הקדושים למדתי דאין איסור לבטל אלא א"כ רצה לאכול האיסור ולהפכו להיתר משא"כ אם אין בדעתו לאכלו מותר לבטל איסור אפילו אי מדאורייתא אסור לבטל ובאמת זה איזה שנים עמדתי על חקירה זו אי כה"ג כשאין רוצה לאכול מותר לבטל או דוקא אי רוצה לאכול האיסור ולכאורה יש להביא ראיה דאפילו באינו רוצה לאכול אח"כ האיסור אסור מדברי הר"ן ע"ז שהביא ראיה באין כונתו לבטל האיסור מותר מה"ת דאל"כ האיך צותה התורה להגעיל כלי דהא מבטל איסור וע"כ באין כונתו לבטל מותר ומאי ראיה דהא בהגעלה לא נהנה מן האיסור וע"כ דאפילו כה"ג נמי אסור דהתורה הקפידה שלא לבטל איסור כיון דנהפך להיתר.

שבתי וראיתי דברי הריב"ש שהביא הפר"ח ריש הל' חלב והוכיח ג"כ באין כונתו לבטל מותר מדצותה תורה להגעיל כלי הא מבטל איסור ושוב נכנס לתוך הכלי מה שפלט ומדהוסיף הריב"ש על דבריו משום נכנס מה שפלט בתוך הכלי משמע באמת דוקא היכי שנהנה אח"כ מהאיסור אבל בלא"ה לא ובזה יש לדחות נמי דברי הפר"ח שם שרוצה להוציא מדברי הריב"ש דאפילו בדיעבד אסור מדאוריית' מדכתב ושוב נכנס אל הכלי ולדידי ליכא ראיה דהריב"ש סבר דאין איסור רק אם רוצה ליהנות אח"כ מן האיסור ולאכלו אבל באין כונתו לאכול מותר לבטל ומשו"ה הוסיף דנכנס אח"כ הבלוע בכלי ויאכל האיסור אבל מדברי הר"ן שלא הביא והוסיף הא דנכנס אח"כ הבלוע בכלי מוכח דס"ל להר"ן דאפילו באין כונתו לאכול נמי אסור.

ועכשיו מצאתי מה שאהבה נפשי בפרי תואר סי' צ"ט שחקר אי אסור לבטל איסור להאכילו לגוי כגון שיש לו ב' חתיכות של היתר ורוצה לשלוח לגוי ג' אם מותר לערב חתיכה של נבילה עמהם וכתב דמסתבר דאסור לשדורי לגוי דהא סוף סוף שרי איסור והא מילתא עצמה אסור לן רחמנא להתיר איסור ולהפכו להיתר וממילא

דאסור מדאורייתי' ג"כ לבטל לחולה אף שאין כוונתו לאכול מ"מ שייך בו איסור ביטול מדאורייתא ועיין.

ולאחר החיפוש באמתחת גדולי אחרונים מצאתי בשו"ת מהרי"א סי' כ"ג שהאריך שם בישוב קושי' זו שהקש' לו המחבר יריעת שלמה ז"ל והביא שם קצת מדברינו וגם סברתו נזכר שם אבל הוא בעוצם בקיאתו הביא כמה ראיות מש"ס והרבה תירוצים נאמרו ונשנו שם ויען כי כבר עבר חצות לילה אסתגר בזה כעת וד' ישפות שלומו וטובו ידידו הדש"ת פ"ב יע"א אור ליום עש"ק לס' ויגש תרמ"א ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עב

שלום וברכה לכבוד אהובי תלמידי הרבני המופלג חו"ש מוכתר במעלות כש"ת מו"ה אברהם פראנקל נ"י בפעסט.

אחדש"ה ידעת כי טרידנא טובא בלימוד השיעורין ואהבה דוחקת אותי להשיבך והנה במה ששאלת הלכה למעשה אין מן הצורך להאריך כי הדין מבואר ומפורש יוצא בש"ע ואם יש חשש איחר זמן הרבה כאשר כתבת בודאי אין לחוש כלל להחמיר באלו שאמרו היתר גמור ותעשה כרצון המשפחה.

ומה שתמהת על דברי מהרש"א בע"ז כ"א ע"ב הא דלא דייק על מתניתין גופא מאי שנא שדה ממרחץ משום דבמתניתין אפשר לומר איסור מרחץ משום הכנסת ע"ז שהיו מעמידין בכיפה כדקתני במתניתין ט"ז ע"א הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותו יע"ש וקשה לך א"כ מאי משום שנקראת על שמו דקתני דהא מצד הדין אסור משום לא תביא וכו' וגם למה לא כללו ביחד במתניתין בתים ומרחץ כיון דהכל משום חדא טעמא הוא.

והנה בקושיתך הראשונה כבר קדמך התורת חיים שהקש' ג"כ קושי' מהרש"א ודחה תירץ מהרש"א משום דא"כ מאי שנקראת על שמו וע"כ משום איסור שבת ומשום חשדא ונ"ל ליישב דבריו לפי מה שמבואר בריטב"א דף ט"ו דמקשה הש"ס דאי שכירות קני' ממתניתין דהכא הא כי קמעייל בביתו דנפשיה קמעייל ומתרץ שאני ע"ז דחמיר וכתב הוא דקושית הש"ס כיון הא דלא תביא תועבה רק אסמכתא הוא דעיקר הקרא אתיא שלא יביא ישראל בעצמו הע"ז בביתו להנות בו ורק אסמכוה אקרא ואסרו גם אם מביא הגוי ע"ז בביתו של ישראל ואי שכירות קניא לא אתיא אסמכתא שפיר דהא לאו ביתו דישראל הוא ועל זה מתרץ דע"ז חמור ואסרו אף שכורה ושאולה משום דמ"מ נקראת על שמו של ישראל יע"ש וא"כ כי אמרינן שכירות קניא בודאי א"ש הא דקתני במתניתין

מפני שנקראת על שמו דבלא"ה לא היה אסור מצד הדין ואפילו אי שכירות לא קניא כדמסיק הש"ס שם מ"מ יש לומר יען כי בלא"ה לא אסור מצד הדין רק אסמכתא לא החמירו רק משום דעוד שם של ישראל על הבית ונקרא ביתו אבל בלא"ה לא החמירו להשכיר וכ"ש דא"ש לפמ"ש התוס' דף כ"א בד"ה אף במקום וכו' דלא אסור מה"ת רק אם הישראל דר בו ורק מדרבנן אסרו אבל מ"מ לא החמירו רק אם נקרא שם של ישראל ג"כ עליו אלא דבאמת מלשון המשנה דמחלק ולא כלל יחד בית ומרחץ משמע דבמרחץ טעם אחר הוא כאשר כתבתי וגם זה יש ליישב לפי מה שהביא הר"ן במתני' ראיה דבחוצה לארץ מותר להשכיר לנכרי בית דירה כמש"כ תוס' ושאר ראשונים דלא החמירו בחו"ל משום דגם בא"י להשכיר הוא רק מדרבנן דאי איתא דאסור להשכיר בית דירה גם בחו"ל הוה ליה למתני ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכ"מ הוא אלא ע"כ דבית דירה לא אסור רק בא"י אבל מרחץ דאסור משום איסור שבת גם בחו"ל אסור ומשו"ה תני' בסיפא בכל מקום ולפי דברי מהרש"א דס"ל גם במרחץ משום איסור ע"ז בודאי קשה מאי בכל מקום ונ"ל לפי מה שבארתי דברי מהרש"א דגם משום ע"ז י"ל דעיקר האיסור משום דנקראת על שמו וכתב בתוס' שבת סי' רמ"ג דאף להפוסקים דאוסרים לבנות כותל בביתו של ישראל או ליקצר שדהו בקבלנות משום מראית עין דלא כר"ת ומ"מ חוץ לתחום מותר כמבואר החילוק בש"ס מ"ק מ"מ במרחץ אסור משום דמרחץ יותר נקראת שמו של ישראל עליו מבית ושדה יעיי"ש וא"כ י"ל הא דהתירו לשכור בית לדירה בחו"ל משום דגם בא"י אינו רק אסמכת' היינו דוקא בבית דלא נקראת שמו של ישראל עליו כ"כ משא"כ במרחץ י"ל דגם בחו"ל אסרו דיותר שם ישראל נקראת עליו וא"כ א"ש דקאמר במתניתין ובכל מקום לא ישכיר לו מרחץ היינו בבית רק בא"י אסור אבל במרחץ בכל מקום אסור משום דנקראת על שמו בודאי וא"ש בביאור דברי מהרש"א ויש להאריך ע"ד פלפול בסוגי' ואין הזמן מספיק הכ"ד רבך חפץ בהצלחתך פ"ב ב' דר"ח תמוז זמרת לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל,

תשובה עג

שלום לך אהובי תלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ יפ"ת וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה אברהם אריה קורצווייל שי' מורה כהלכה בעיר מאדליגג יע"א.

אחדש"ה שמחתי במכתבך לדעת שאתה שוקד על התורה וגם עלתה בידך ליסד חברא ללמוד תורה ברבים וגם להורות להעם להקהיל קהילות בשבת לדרוש לפניהם דברי מוסר ותוכחה ונהניתי מאד בהודעה זו שזכית לכך ויה' דבריך נשמעים ומתקבלים על לב שומעיהם.

ובשולי מכתבו ראיתי דברי פלפולך בסוגיא דשלכד"ה פסחים כ"ד ע"ב וכאשר נראה מדבריך לא ראית הדק היטב בדברי מל"מ שהאריך בהא דאביי ורבא בלא אפשר וקמכוין ובהא דר"י בן זכאי שהיה יושב בצלו של היכל וגם אריכת בשעה"מ שם לישב ולתרץ דברי רבא לכל השיטות אי גם שלא כדרך הנאתן אסור מה"ת עכ"פ לשיטת הרמב"ם לפי הבנת מל"מ דליכא חילוק לענין הנאה בין כדרך או שלא כדרך הנאתן יע"ש הכל מבואר.

ומה שכתבת על תוס' בד"ה מה לכלאי כרם עיין בפנ"י שם שהעיר על זה ואני כבר העליתי בתשובה אחת דע"כ הא הוכחה דאביי דמשו"ה לא כתיב אכילה בגופו לומר שלוקין עליו אפילו שלכד"א לא עדיף כ"כ להוציא קרא מהגזירה שוה או היקש כמו קל וחומר וישבתי שם דברי הרמב"ם שלא קשה לשיטתו דלא נקט אביי ג"כ בב"ח כקושי' תוס' ועכשיו נפל בדעתי שיש להביא ג"כ ראיה לזה מדברי רבא דמשני שאני היכל דלתוכו עשוי ושלכד"א מותר וכתבו תוס' דילפינן חטא חטא מתרומה ועיין במהרש"א דמוכח דרבא חולק על אביי על זה וסבר דלא עדיף האי הוכחה מדלא כתיב אכילה בגופו מהגזירה שוה לומר למחצה והא דאיסי צ"ל לרבא דבאמת אין לוקין גם בכלאים שלכדה"נ דאיכא ביה שום דרשא או גז"ש כאלו כתיב ביה אכילה יע"ש וא"כ לרבא דאמרינן אין גז"ש למחצה אף דלא כתיב אכילה בגופו ואפי"ה סבר איסי מק"ו דבשר בחלב אסור בהנאה אע"ג דיש גז"ש מטריפה דלא אסור רק באכילה ואפי"ה לענין הנאה דאתיא בק"ו מערלה אמרינן גז"ש למחצה ואמרינן דאהני גז"ש ואהני ק"ו כמ"ש תוס' חולין כל הבשר ומדלא כתיב אכילה במעילה דאסור אפילו שלכד"א לא אמרינן גז"ש למחצה וע"כ ק"ו עדיף ומה"ט העליתי דאין לומר לר"ש דסבר דבשר בחלב מותר בהנאה ולית ליה ק"ו דערלה וכתב תוס' בחולין משום דקסבר דלא עדיף ק"ו לומר גז"ש למחצה מכ"ש דסבר דגם אכילת בב"ח אסור דוקא כדרך אכילתן מהיקש דטריפה ולית ליה מדלא כתיב אכילה דיהיה אסור שלכד"א ולא דמי לטריפה דמותר שלכד"א ואביי רק לאיסי דסבר ק"ו סבר ג"כ דהוכחה מדלא כתיב אכילה נמי אהני לומר גז"ש למחצה.

ובפשוט דמוכח דע"כ ר"ש סבר דלא אמרינן מדלא כתיב אכילה לומר גז"ש למחצה דא"כ בודאי גם ק"ו אמרינן דוקא אי לא אמרינן מצד אחר גז"ש למחצה רק מכח ק"ו יש לנו לומר כן שפיר סבר ר"ש דבשר בחלב מותר בהנאה ולא סבר דאהני ק"ו להוציא מגז"ש אבל אי גם ר"ש סבר דאכילת בשר בחלב אסור שלכד"א מדלא כתיב אכילה וכבר אמרינן גז"ש למחצה אז בודאי אלים ק"ו לאפוקי גם כן מגז"ש לומר דאסור בב"ח בהנאה ולומר גם בזה גז"ש למחצה כיון דכבר אפקינן הגז"ש ואמרינן למחצה לענין שלא כדרך אכילתן ועיין והנה ובשעה"מ מתרץ קושית מהרש"א דלרבא דלא סבר כאביי

מדלא כתיב אכילה א"כ קשה הק"ו דאיסי די"ל דרבא סבר דאיסי כר"ש דכ"ש למלקות ולפי דברי תוס' ומהרש"א בשבועות דלר"ש דכ"ש אסור גם שלכד"א אסור יע"ש.

ואני הוכחתי מדברי הרמב"ם בפי"ד מהל' מ"א הל' י"א דעירב דבר מר ביין נסך פטור משום שלכד"א דע"כ דהרמב"ם לית ליה סברה זו דהא פסק בפי"א שם דיין נסך שנתנסך לפני ע"ז וכן שאר הקרובות ע"ז אסור ולוקה בכ"ש משום לא ידבק בידך מאומה ועיין בלחם משנה שם ובשעה"מ בהל' אישות בפ"ה דהרמב"ם סבר הא דילפינן בע"ז מויאכלו זבחי מתים מהיקש למת דאינו אלא גלוי מלתא בעלמא דקרא דלא ידבק בידך אייריי נמי בתקרובות ע"ז ולאו בע"ז ממש דוקא וא"כ קשה כיון דרמב"ם סבר דחייב גם בתקרובות בכ"ש ע"כ צ"ל דלא דרשינן לשון אכילה דיאכלו זבחי מתים דלא יתחייב אלא בכזית בתקרובות משום דלא הוי רק גלוי מלתא בעלמא א"כ אמאי פסק דשלא כדרך הנאתן פטור ביין נסך דהא לא אכילה כתיב בלאו דלא ידבק בידך מאומה ולהוי דומיא דכלאים ובב"ח דלוקין שלכד"א וצ"ע ונפל בדעתי שי"ל דאף הרמב"ם סבר כתוס' ומהרש"ל שבועות דלר"ש דסבר בכל מקום חייב בכ"ש גם שלא כדרך הנאתן משא"כ לדידן באיסורי כ"ש כמו ע"ז לפי מה שכתב הריטב"א במכות דר"ש דס"ל כ"ש למכות לא מקרא אומר כן או מהל"מ אלא מסברא דשיעורים לא נאמרו אלא לקרבן דמייתי אשוגג דלא אחשביה משא"כ מלקות במזיד דאיהו אחשביה חייב אפילו בכ"ש ולפי"ז י"ל דהיינו נמי טעמא דשלכד"א חייב כסברתו דהא הוא אוכלו ואחשביה לאכילה ומה"ט כתבו ג"כ דאף בנבילה שנסרחה אם אוכלו אסור עכ"פ מדרבנן כיון דאחשביה לאכילה והארכתי במקום אחר בזה וצריך להבין לפי סברת הריטב"א מפני מה סבר ר"ש דנבילה שאינו ראוי לגר אינו קרוי נבילה ופטור והא אחשביה לאכלו וצ"ל דשאני התם דבטל ונפסל לגמרי מאוכל אדם ואינו מקרי עוד נבילה כלל ועיין בחות דעת סי' ק"ג שאפילו ממתיקי אח"כ בתבלין שראוי לאכלו מ"מ פטור דנפסל ונבטל לגמרי מאוכל אדם וזה לר"ש דמחייב מצד הסברא דאחשביה א"כ ליכא חילוק בין אכילת משהו או שלכד"א משא"כ לדידן דלא אמרינן אחשביה כלל י"ל שפיר דוקא בכדרך הנאתן חייב אף אי חייב במשהו כמו יין נסך להרמב"ם וכן באבמה"ח אע"ג דחייב על משהו בשר שעליו והגידין והעצמות אינם ראוים לאכילה מ"מ פטור שלכד"א אבל תוס' בשבועות שכתבו דטעמא דלא אמרו כזית אלא לקרבן היינו משום דליכא כרת רק בקרבן משמע דלית להו טעמא דאחשביה ואפי"ה משמע דסברי דגם שלכד"א אסור כדכתב מהרש"ל לשיטתם ע"כ צ"ל דסברו כיון דר"ש חייב על משהו דלא הוי דרך אכילה ולא קדריש לשון אכילה כלל או דסבר כרא"ם דאדרבה אכילה משמע כ"ש ורק הל"מ דשיעורין של עונשין בכזית א"כ

לדידן נמי היכי דחייב בכ"ש יש לחייב נמי על שלכד"א דהא משהו נמי לאו אכילה הוא כמו בע"ז או לרש"י בשרצים דסבר דאיסורן בכעדשה כנומאתן ועיין בתוס' יבמות קי"ד. **וראיתי** בספר מעט הכמות ורב האיכות גינת וורדים מבעל פרמ"ג שכתב דלהרמב"ם לשיטתו מוכח דשלא כד"א מה"ת אסור כדפירש הה"מ דבריו דהא הרמב"ם סבר דלא נאמרו שיעורין לבני נח וחייב בכ"ש וא"כ שלכד"א נמי אסור לב"נ ואם בישראל רק מדרבנן אסור שלכד"א א"כ קשה מי איכא מידי וע"כ דגם לישראל עכ"פ מה"ת אסור אע"ג דאין לוקין והוי כמו ח"ש אבל תוס' לשיטתם דמשמע מדבריהם חולין דף ל"ב דגם לב"נ בכזית דוקא ועיין בראש יוסף א"כ גם לב"נ שלכד"א מותר ומשו"ה י"ל דשלכד"א מותר לגמרי לישראל או עכ"פ מדרבנן אסור יעיין שם כלל ס"ד.

ותלמיד אחד כתב לי שי"ל הא דאמר רב שימי למעוטי שאם אכל חלב חי ושביק שאר איסורים משום דלשון דאין לוקין משמע אבל איסור דאורייתא איכא כשיטת הרמב"ם וי"ל דזה דוקא גבי חלב לפי מה שכבר הקשה מהרש"א על מהרש"ל בשבועות שם דאם לר"ש חייב שלכד"א א"כ לר"י דגם ח"ש אסור מה"ת יהיה גם שלכד"א אסור ג"כ מה"ת ממילא אין השבועה חל עליו כמו שאינו חל על ח"ש לתירץ זה וכבר כתב בשעה"מ דלא קשה דשאני ח"ש דטעמא משום דחזי לאצטרופי משא"כ בשלכד"א דלא שייך חזי לאצטרופי לא אסור רק מדרבנן והר"ן כתב הא דאצטרך באמת לטעמא דחזי לאצטרופי אע"ג דמרבינן מכל חלב משום די"ל דוקא חלב דחמיר דחייב כרת רבתה התורה מכל חלב דאסור ג"כ ח"ש משא"כ בשאר איסורי דקילי וא"כ עכ"פ בחלב דריבתה בפירוש אין לנו למדרש טעמא דקרא להקל בחלב וכיון דח"ש אסור מכל חלב באמת יש לנו לומר דגם שלכד"א אסור מה"ת כמו ח"ש דהא בחלב לא צריכין אנו לטעמא דחזי לאצטרופי משו"ה נקט למעוטי חלב דוקא אין לוקין אבל איסורא מה"ת איכא משא"כ בשאר איסורי דקילי מחלב ודבריו נכונים ועיין בחדושי מחנה לוי במס' שבועות שהעלה ג"כ דבחלב ח"ש אפילו בתערובות אסור משא"כ בשאר אסורים ועיין גם כן בכתב סופר.

ולדידי נראה די"ל דחלב נקט לרבותא לפי מה שאמרו בש"ס חולין דף ק"כ על הברייתא הקפה את הדם ואכלו או שהמחה החלב וגמעו חייב ומקשה והא לאו אכילה הוא ומתרץ דנפש לרבות את השותה ועיין בת"ח שם שמתרץ על קושית תוס' דהא שתייה בכל מקום בכלל אכילה דקושי' הש"ס הוא כיון דגרועי גרעי' ע"י שהמחה את החלב אמאי חייב דהא בכל איסורין אין לוקין אלא כדרך הנאתן ואכילתן נימא דלא חייבה תורה אלא כשאכלו דדרך הנאתו כך הוא יע"ש וכיון דמרבינן מנפש לרבות את השותה ומפורש בחלב כן הו"א דבאמת אף שלא כדרך הנאתן אסור משו"ה נקט רב שימי רבותא

דאפילו בחלב פטור בשלכד"א וטעמא צ"ל דזה לא מקרי שלכד"א כיון שהמחה את החלב ועכשיו כמות שהוא נהנה דרך הנאתן אע"ג דמעיקרא לא היה עומד לשתי' מ"מ חייב משא"כ כשאוכל חלב חי שיכול לבשל ועיין בצל"ח שהאריך בסברא זו ורמז על הסוגיא דמשקין היוצאין יע"ש. ולאיכא דאמרי י"ל נמי לפי מה שכתב הפנ"י דר' אבוה לטעמי' דדריש איסור הנאה מלא תאכל משא"כ לחזקיה דדריש מלא יאכל דשור הנסקל אסור בהנאה דמשמע שלא יהא בו שום היתר הנאה שמביא לידי אכילה גם שלא כדרך הנאתן אסור וכבר הארכתי בזה במק"א א"כ קמ"ל אפילו בחלב של שור הנסקל דכתיב לא יאכל נמי מותר שלכדה"נ והא דלא נקט חמץ בקל יש לדחות ולישב ואין מקום להאריך עוד כי מוטרד אני בענינים שונים והנני רבך חפץ בהצלחתך וטובך ואחריתך ישגא הכ"ד פה פ"ב ניסן תרנ"ג לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עד

שוכ"ט לכבוד חרב המאוה"ג מופלג בהפלגת חכמים זקן שקנה חכמה חריף ובקי כש"ת מו"ה פייש הרש וויעצער נ"י מלפנים רב בק"ק פראדען יע"א.

אחדש"ה את מכתבו קבלתי בעת שלא הייתי בביתי ומפני כך נדחה תשובתו מיום אל יום ולא באתי עד עתה להשיבו מפני הכבוד על מעט צרי ששדר לן בדברי רש"י נדה דף ד' ע"ב בד"ה מכדי הרי ככר וכו' ה"ה דהוי מצי למפרך אמחט ואמטלים ולשנויי כדמשני ותמה מעלתו דהא מאי ס"ד דמקשין דכל ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא דהא אין בו דעת לשאול אף ברה"י טהור וע"כ דהוי סבר דהוי כשני דברים שאבד"ל שעשאו כיש בו דעת לשאול כש"ס קידושין דף פ' וה"נ דיש לתלות יותר בנפילה מאדם שניטלו והתרצן חידש משום דמצוויי' הרבה דאדם ניטלו ומשו"ה הוי ספק השקול וטהור ככל ספק בדבר שאין בו דעת לשאול וציין על דברי תוס' בד"ה ה"נ נימא וכו' אלו דבריו.

ובאמת אין לומר כן מלבד דלא נזכר זה בדברי המקשין והתרצן רק מקשה סתמא מכל ספק ברה"י טמא ואלו כונתו משום דשכיח יותר נפילה הוי ליה לפרש רק אדרבה מדברי התוס' שהביא יש ראיה נגד דבריו דהא על המקשין שמקשה תחילה מככר על הדף על ר"י דמחזקינן ממקום למקום הקשה בתוס' הא הוי דשבד"ל ותירצו משום דיותר יש לתלות בנפילה א"כ זה היה תחילת קושי' המקשין וע"ז מתרץ לו התם כדקתני טעמא שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלו דיש לתלות ושכיח שאדם נוטלו כמו נפילה וא"כ א"א לומר דהדר מקשה לו דכל ספק ברה"י טמא משום דשכיח יותר בנפילה דזה כבר היה מתרץ לו וע"כ דעיקר קושייתו של המקשן דמקשה עוד הוא משום דאפילו הוי ספק השקול אפי"ה יהיה ספיקו טמא כמו כל ספק ברה"י ועיין במהר"ם לובלין

בפירושו על דברי תוס' בד"ה ואיבעית אימא וימצא כדברי ואדרבה הרשב"א בחידושיו כ' איפכא ממעכ"ת דלפי מאי דמתרץ לו דהתם כדקתני טעמא א"כ נטילת אדם שכיח כמו נפילה א"כ לא הוי עוד ספק השקול ברה"י כיון דאין תולין ממקום למקום ואף לר"י לא הוי רק לתלות ותירץ דלפי האמת חזר ממאי דקטעי המקשן דטעמא משום דלא הוי במקום מציאותו רק משום ה"ט לחוד דיש לתלות באדם כמו בנפילה ותקשה לדעת המקשה מאי קמקשה כיון דהוי דבר שאין בו דעת לשאול והניח בקושי' ועיין.

אלא דיש לומר דלא קמקשה ממחט ומטלית לפי מה שכתב התוס' בד"ה שכל הטומאות וכו' דלאו משום דכל שעת מציאותן דאורייתא רק משום חזקה דמוקי הטהרות בחזקותייהו וצריך הסבר אע"ג דברה"י אפילו בחזקת טהרה טמא ואפילו בלמפרע נמי כמו דמחמירין במעת לעת שבנדה אפי' למפרע לענין קדשים ותרומה ומתניתין סתמא אפילו לענין קדשים איירי עיין במהרש"א שם דמקשה דלמא בחולין ומתרץ אבל לפי האמת אפילו בקדשים וצ"ל משום דיש לנו נמי חזקה דשעת מציאתן וא"כ כמו בר"ה דספק טהור ואפ"ה בתרתי לריעותא הוי כודאי א"כ ה"נ הוי תרתי לריעותא חזקת טהרה דטהרות וחזקת המחט שהיתה שלימה איתרע וכה"ג אף ברה"י טהור ולא צריכין לדבר שאין בו דעת לשאול משא"כ בככר על הדף ושפיר קמקשה דוקא על הככר וראיתי בסדרי טהרה על הלכות שתמה על תוס' שכתבו דה"ט משום חזקה דטהרות דהא יש חזקה כנגדה חזקת המחט שהיתה שלימה ונדחק ולפמ"ש א"ש דשאני הכי דהוי תרתי לריעותא משום דלא אמרינן כן רק במקוה דדרכו להתחסר מעט מעט משא"כ בנגע שרגילה להתחסר בב"א וא"כ גם במחט כן דדומה לנגע דרגילה לשבור בב"א וא"כ גם לתוס' צריך לומר לפי האמת משום דהוי דבר שאין בו דעת לשאול שוב ראיתי מה שכתב בשב שמעתתא שמעתא ג' פרק ה' ופרק ו' ועיין אריכות בספר מקור חיים סי' תרמ"ז דבר נחמד לפרש דברי הש"ס נדה דף ד' ע"א ותמצא נחת.

והא דצריכין לומר גם במחט ומטלות משום דשאבד"ל היינו משום דאפילו בטומאה למפרע החמירו בקדשים ובתרומה משום חומר קדשים אף דליכא למילף מסוטה דשאני סוטה דהוי להבא עיין בתוס' ר"פ ד"ה מע"לע וכו' אבל בחולין אוקי אחזקה לחולין ולכאורה לפמ"ש המהרש"א בחולין דף נ"ט ע"ב על דברי תוס' שם הא דבספק נגע ספק לא נגע הא דבשני נזירים טהור ברה"ר אף דליכא לילף מסוטה כיון דבודאי באחד נגע היינו רק משום חזקת טהרה דגברא וא"כ ברה"י כיון דא"א למילף מסוטה יהי' נמי טהור משום חזקה ומהר"ם לובלין כתב כיון דגילתה תורה ברה"י גבי דבר שיכול להיות דלא ניזל בתר חזקה וכודאי משוינן ליה א"כ אף בדבר שלא יכול להיות אע"ג דליכא למילף

מסוטה מ"מ ספיקא הוא דלא אזלינן בתר חזקה לטהר לגמרי כמ"ש בתוס' דבטומאה מעל"ע מוקמינן אחזקה ומאי שנא שני נזירים דלא אוקמינן אחזקה ומביאין אפילו קרבן וע"כ מעיקר הדין לא אזלינן בתר חזקה אפי' היכי דלא דמי לסוטה ויש לתרץ הא דכ' התוס' דלא ילפינן טומאה למפרע מסוטה לאו מצד גזה"כ הוא אלא מצד הסברא דשאני סוטה כיון דאנו דנין להבא לאחר שכבר נולד הספק א"כ כבר איתרע החזקה משא"כ למפרע דעדיין לא איתרע החזקה ומשו"ה מוקמינן אפילו ברה"י על החזקה משא"כ בספק נגע או לא נגע אע"ג דלא דמי לסוטה לגמרי מ"מ זה יכולין למילף מסוטה היכי דאנו דנין לאחר שנולד הספק לא אוקמינן אחזקה כיון שאיתרע וכן הסביר הר"ן בחידושיו דה"ט דלא ילפינן למפרע מלהבא לענין ספק ברה"י ועיין בש"ש שמעתא א' מפרק תשיעי שהאריך בזה ולא ראה את דברי הר"ן שהסביר כן.

אלא שעדיין קשה לתירץ שני בתוס' דלא ילפינן מסוטה רק טומאות מגע ולא טומאות ראי' ועיין בתוס' דף י"ז ע"ב בד"ה ואין שורפין וכו' שהקשה בפירוש כיון דלא ילפינן מסוטה נוקי אשה בחזקתה ונטהר אפילו ברה"י משמע היכא דלא ילפינן מסוטה אפילו ברה"י אזלינן בתר חזקה וצ"ע.

ומוכח מתוס' דברה"ר דספק טהור שפיר ילפינן מסוטה אפילו למפרע כיון דכל ברה"י לא ילפינן משום דלא איתרע החזקה קודם שנולד הספק א"כ ברה"ר ילפינן מסוטה לטהר מק"ו מסוטה ומשו"ה הוצרך התוס' לחדש דגרע במעל"ע שבנדה משום דמגופה קחזי וגם עכשיו ודאי טמאה הא דצריך להאי טעמא דאיכא ריעותא מגופה צ"ל דאל"ה הוי מוקמינן אחזקה כמו בנגע באחד בלילה דמטהרין רבנן בראוה חי מבערב אע"ג דהתם דוקא ברה"ר כמ"ש בתוספתא הא תוס' לשיטתו במעל"ע בנדה אף ברה"ר טמא אבל ברה"י בלא"ה טמא כמו בראוה חי דלענין קדשים ותרומה החמירו שלא לילך בתר חזקה כלל כמו בשאר טומאות והשוו מדותיהם לעשות גם למפרע כמו להבא בסוטה משום חומר קדשים משא"כ ברה"ר דגם בלהבא טהור לא החמירו למפרע ג"כ רק היכא דהוי תרתי לריעותא ריעותה מגופה וגם שטמא עכשיו ודאי ועיין בר"ש בפ"ו דטהרות שכתב דמתוספת' משמע דגם בטומאה למפרע יש לחלק בין רה"י לרה"ר ובועל"ע דנדה קשה דלא מחלקינן כן ולמה שכתבתי לא קשה כלום על תוס' רק על שאר הראשונים רמב"ן ורשב"א שכתבו דאין לחלק בין רה"י לרה"ר בטומאה למפרע קשה קושי' הר"ש.

והנה הרשב"א כתב הא דהחמירו חכמים במעל"ע שבנדה לתלות אף ברה"ר דלא להוי מילי דרבנן כחוכא כיון דהאשה זו ודאי נגעה בין בטהרות דרה"י ובין דרה"ר וכשכגעה מעיקרא בטהרות דרה"י טמאתה אלמא בטומאה מוחזקת וא"כ כשחזרה ונגעה בטהרות

ברה"ר האיך אתם מטהרים אמש טמאה ועכשיו טהורה יע"ש ותמוהין לי דבריו ממתניתין מפורשת זו דטהרות דאפליגו תנאי בכגון זה המסוכן ברה"י והוציאו לרה"ר והחזירו לרה"י כשהוא ברה"י ספיקא טמא וכשהוא ברה"ר ספיקא טהור ור"ש סבר רה"ר מפסקת ועיין מה שכתב הר"מ בפירושו שם דטעמא דר"ש כיון דאח"כ מחזקינן אותו ברה"ר בחזקת שהוא חי האיך אפשר לומר זה ברה"י הי' מת דזה שקר ואפי"ה הלכה כחכמים ובודאי יותר זה דומה לחוכא לומר דמעיקרא כבר היה מת ועכשיו הוא חי' ואפי"ה לא חשו לזה ומאי שנא במעל"ע שבנדה לטעמא דרשב"א ולא ידעתי פתר לסברת הרשב"א רק לדחוק ולומר כיון דטומאות האשה שכיח חשו לחוכא משא"כ במסוכן ועיין.

ופה תהיה שביתת קולמסי כעת מפני הכנות שבת והוצרכתי לקצר במקום שיש להאריך עוד והנני חותם בברכה מרובה חיים ברכה ושלום ע"ע ידידו הדש"ת טרוד מאד פ"ב עש"ק לסדר צו תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עה

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב בע"פ מופלג בתורה הישיש כש"ת מהו' שרגא צבי נ"י וויענער מלפנים רב דק"ק פראדען יע"א.

אחדש"ה עוררני בלוחות שניות לעיין על ג' הערות שהציע לפני זה שבועות בנדה דף י"א ע"ב ואף שגם עתה אני עמוס הטרדות בכ"ז לעשות רצונו פניתי מעט לראות דבריו ותחילה זה שתמה על הא דקאמר הש"ס מי קתני מבקשת לישב יושבת קתני דמאי מקשה הא מצינו כמה פעמים בש"ס דהוסיף או מחסר ולא פריך מי קתני תמהתי על דבריו מה ראה על ככה לכתוב כן דהא הש"ס לא מקשה רק מתרץ כן על לוי דסבר דשתי מעינות הם וקס"ד דמבקש לישב וקשיא ללוי ע"ז מתרץ הש"ס מי קתני מבקשת לישב יושבת קתני ואין קושי' ללוי והוכחה בודאי יש עוד ללוי כיון דקתני באמת יושבת וכן מצינו כמה פעמים בש"ס דהתרצן הוכיח ג"כ מלשון המשנה דכן הוא ואלו היה מקשה על רב היה יכול לתמוה מאי מקשה אבל הש"ס מתרץ ללוי כבאמת כתב תוס' בד"ה אלא לרב וכו' דהיה יכול לתרץ דמבקשת לישב אע"ג דקתני יושבת יע"ש והדברים פשוטים והא דבאמת ס"ד למימר מבקשת לישב אע"ג דקתני יושבת ולהקשות ללוי צ"ל משום דקסמיך על הא דמקשה אח"כ דאי ביושבת פשיטא וע"כ דמתניתין דמבקשת לישב ומעין אחד הוא וכן מצינו כמה פעמים בש"ס אין מספר וכן מה דמקשה דהא ע"כ משמשת בעדים ביושבת הוא וא"כ קשה מאי קמ"ל דהא דאינה קובע וסת כבר ידעינן מרישא ורצה לישב בזה ע"ד פלפול קושי' תוס' דהוי מצי למימר לרב מבקשת לישב

לא הבנתי את שיחו דגם משמשת בעדים י"ל ברוצה לישב דהא מתניתין כמה בדיקות רוצה לאשמעינן לטהרות שחרית וערבית וגם בשעת תשמיש וגם זה במבקשת לישב והא דנקט גם במשמשת בעדים חוץ מימי טוהר אע"ג דכבר קתני ברישא כיון דמשמשת בעדים אף לבעלה איירי בעד קודם בדיקה משו"ה נקט כמו ברישא ואין להאריך.

רק על קושיא ג' אשעשע עמו קצת דבשמעתין מחלק הש"ס בבתולה שדמיה טהורין בין נשתנה מראה דמיה לאחר תשמיש או שלא בשעת תשמיש דבשעת תשמיש אמרינן דשמש עכרן והקשה מש"ס דף ס"ו דאמרינן אם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינו תולה ואמאי לא נימא דשמש עכרן בקושי' זו כבר הקדימוהו ונאמרה ונשנה בגדולי אחרונים וכבר עמד על זה בספר סדרי טהרה בסי' קפ"ז והוא מפרש הקושיא ביותר דאי אמרינן הא דקאמר ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה דאיירי בידוע שהמכה הוא במקור וא"כ אין קושיא דדוקא בדם בתולין שבא מן הצדדין במקום שהשמש דש אז י"ל דהשמש עכרן משא"כ אם דם המכה הוא ממקור אלא לפמ"ש בשו"ת שבות יעקב דהא דאם יש לה מכה באותו מקום איירי בידוע שהמכה מן הצדדין ומשו"ה לא נקט ונאמנת האשה לומר כמו דקאמר ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא משום דהצדדין כ"ע יכולין לראות אם יש לה ולא צריכין לנאמנת יע"ש וא"כ קשה נימא שמש עכרן ותירץ דדוקא בדם בתולין תולין דעדיין לא נתרפא המכה ועדיין אין פתחה פתוח ופרצה דחזקה הוא אז. לתלות דשמש עכרן משא"כ באשה דעלמא לא אמרינן דשמש עכרן והביא ראיה מדברי ח"מ בא"ע סי' ס"ג ס"ג ו' להפוסקים דאם יש דם לא יכול לטעון פ"פ מצאתי דמאי ראיה מן הדם דהא י"ל דהוי דם בתולים ותי' דכ"ז דיש דם בתולים עדיין אין פיתחה פתוח לגמרי יע"ש והתירץ נכון ובזה יש ליישב מה דלכאורה יש לדקדק הא דנקט ואם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה בין הא דאם יש לה מכה ובין הא דנאמנת לומר ואמאי לא נקט לבסוף דעל שני הדינים קאי ואם דם מכתה משונה והא דקאמר ואם יש לה וסת ביניהם באמת כן גרסת הראשונים מתחילה ואם יש לה וסת ואח"כ ואם יש לה מכה אבל כיון דהא דאם יש לה מכה והא דנאמנת שני דינים הם לפ"מ שפירשו רוב אחרוני' ועיין בסדרי טהרה וא"כ הוי לו למנקט בסוף ואם דם מכת' אלא דמשו"ה נקט דלא נטעה לומר הא דאם היה דם מכתה משונה קאי רק על הא דנאמנת דאיירי במכה שבמקור ומשום דל"ש שמש עכרן אבל באם יש לה מכה בהצדדין הו"א דאמרינן שמש עכרן ומשו"ה הכניס הש"ס בין הדביקי' ואחר הא דאם יש לה מכה לאשמעינן דאפי' כה"ג לא אמרינן שמש עכרן ואתי שפיר.

והא דכ' הסדרי טהרה דאם המכה במקור לא שייך לומר שמש עכרן יש לפקפק כיון דהדם יצא בשעת תשמיש מהמקור ופרוזדור וכיון דהדם עובר דרך שם במקום שהשמש דש אמאי לא נימא דשמש עכרן שוב מצאתי בשו"ת אאזמ"ו ח"ס יו"ד סי' קמ"ד בד"ה ומיהו וכו' שכבר עמד בזה ולפי דבריו שם שהעלה דבמכה שידוע שמוציא דם באמת אמרינן דשמש עכרן כמו בדם בתולין משא"כ במכה שאינה ידוע שמוציאה דם לא תלינן להקל דשמש עכרן דלא דמי לדם בתולין דידעינן בודאי שמוציאה דם ומשו"ה מקילין טפי מיושב נמי הדקדוק הא דלא נקט בהדי הדדי ומפסיק בהא דדם מכתה משונה יע"ש וגם בס' חו"ד בסי' קפ"ז ראיתי שעמד בקושי' זו ותירץ ג"כ דשאני דם בתולים דעדיף יותר ממכה שמוציאה דם רק לפעמים שבודאי ממכת בתולים הדם שותת ויורד תמיד ובזה חולק ולא התיר הוא רק אם ידוע בודאי דבשעת ראיית הדם יצא הדם מן המכה אז דוקא תולין דשמש עכרן וזה דמי לדם בתולים אבל לא במכה אף דלפעמים מוציא דם יע"ש ולדברי חו"ד דלא אמרינן אף במכה שמוציא דם שמש עכרן וגם לפי המפרשים דהכל איירי במכה במקור א"כ עדיין קשה אמאי חלקו ומפסיק בהא דאם דם מכתה משונה ונ"ל לפמ"ש בש"ך דרישא איירי לאוסרה ברואה מחמת תשמיש דוקא לבעלה וכיון דהוי רק מדרבנן וגם שלא תתעגן ולא תאסור לעולם משו"ה הקילו בסתם מכה אף שלא ידוע שמוציא' דם משא"כ הא דנאמנת איירי לענין לישב שבעה נקיים ולטהר לבעלה כיון דהוי חששא דאורייתא ויש לה היתר דאינה רואה לעולם ומשו"ה נקט דוקא דממנה דם יוצא ולפי דברי הש"ך גם ברואה מחמת תשמיש דאף דמותרת לבעלה מ"מ מחמרינן לענין ז' נקיים ולא אמרינן כיון דתולין בראיי' זו לענין היתר לבעלה תולין לענין ז' נקיים ועיין בסדרי טהרה אריכות בזה וא"כ אף לדברי הש"ך דקאי הא דנאמנת לומר מכה יש במקור שממנה דם יוצא גם ברואה מחמת תשמיש דאז לענין שבעה נקיים צריכה לומר דוקא שיש לה מכה שמוציאה דם י"ל דאי הוי נקט אח"כ דאם דם מכתה וכו' הו"א דוקא לענין ז' נקיים לא תלינן משום דיש לחוש לאיסור תורה משא"כ לענין בעלה שלא לאוסרה לעולם וגם דהוי רק איסור דרבנן משום דוסתת מחמת תשמיש דרבנן תלינן דשמש עכרן ומשו"ה נקט מיד בסמיך על האי דאם יש מכה דאפי"ה לא תלינן לקולא דשמש עכרן וכ"ש להני דחולקים על הש"ך וסברו ברואה מחמת תשמיש דגם לענין ז' נקיים תולין דאין טהרה לחצאין והא דנאמנת לא איירי כלל ברואה מחמת תשמיש בודאי א"ש ואני באתי לישב אפילו לדברי הש"ך ועיין.

ועוי"ל לפימ"ש הרא"ש וחולק על רמב"ן דלא צריכה לברר אי דם מכתה משונה מדם ראייתה רק מסתמא תולין דלא משונה וברשב"א בת"ה דייק כן מדלא קאמר אם יש לה

מכה רואין אם דם מכתה אינו משונה מדם ראייתה תולין ואם לאו אינו חולה משמע דוקא ביודעת שהוא משונה אז אין תולין אבל מן הסתם תולין והו"א דוקא בידעינן שמכה מוציאה דם תולין להקל אבל בדלא ידוע שמוציאה דם צריך לברר דוקא אם אינו משונה כשיטת הרמב"ן קמ"ל דגם בסתם מכה נמי תולין להקל מן הסתם דאינו משונה. **והנה** על דברי הרא"ש כבר עמדו דהא בכל מקום אמרינן כל היכי דאיכא לברורי מבררינן ואמאי לא צריכה לברר אי משונה או לא וט"ז בס"ק ט' הביא בשם פרישה דאם שניהם לפנינו לא ניזל לקולא כיון דאיכא לברורי ומדברי ש"ך ס"ק י"ט משמע דאף בשניהם לפנינו לא צריכין לברר ובדגול מרבבה שם מציין על הא דסי' א' בשוחט דלא סמכינן על חזקה ורוב מצוין אצל שחיטה בהיכא דאיכא לברורי והא דסמכינן כאן ציין על דברי מג"א בסי' תל"ז ס"ק ד' שמחלק דוקא ברוב מצויין אצל שחיטה דיש נגד הרוב חזקת איסור דבהמה משא"כ בחזקה או רוב דלא מתנגד חזקת איסור לא צריך לברר וכן כתב בספר נוב"י ח"א סי' נ"ה ושם מסיים שדברי מג"א סותרים את דברי עצמם ממה שכ' בסי' ח' ס"ק י"א וכבר עמד ע"ז בספר מחצית השקל שם ומחלק דוקא ברוב דעדיף מחזקה כתב המג"א דלא צריך לברר רק אם יש חזקת איסור נגד הרוב משא"כ חזקה דגרוע מרוב לא עדיף חזקה מרובא שה"ל חזקת איסור נגדו דצריך בדיקה יע"ש וא"כ י"ל בחזקת טהרה דאשה נמי כיון דרוב נשים אינם רואים מחמת תשמיש כמ"ש ב"י שפיר כתב הרא"ש דלא צריכה לברורי אי דם המכה משונה ואף באינו רואה מחמת תשמיש דמשמע נמי דאינה צריכה לברורי י"ל כיון דרוב נשים אינם רואות תמיד הוי חזקה דאתיא מכח רובא אלא באין לה וסת וביותר לפשטות דברי הרשב"א בת"ה דגם בשעת וסת כיון דוסתות דרבנן תלינן במכה ולא צריכין לברר אם משונה מדם מכה בודאי צ"ע כיון דבשעת וסתה עלולה לראות ואפילו אוקמינן בחזקת טהרה כמ"ש רשב"א מכל מקום רוב לא הוי דהא אדרבה רוב רואות בשעת וסתה וכה"ג בודאי היה מצד הדין לומר דצריך לברר אם אינו משונה מ"מ נ"ל דעכשיו בודאי לא צריכה לברר לפמ"ש בב"ח סי' קפ"ו על דברי הרא"ש שכ' דזה כל אדם יכול לידע אם דומין זה לזה אע"ג דאי לא ידעינן נמי תולין במכה עד שידוע לנו שהוא משונה וכתב דהרא"ש כתב זאת להחמיר דאם החכם אומר שהוא משונה לא אמרינן דחכם לא יכול לידע שהוא משונה ולא מטמאינן לה אלא דאמרינן דודאי אי שניהם לפנינו יכול לידע שפיר דהוא משונה ואע"ג דבסי' ל"ו אמרינן דאין מקיפין בריאה ולא במעיים כדפסקו הגאונים משום דבזה"ז אין אנו בקיאים אפילו בשניהם לפנינו זה דוקא לחומרא אבל לא להקל ובודאי יש להחמיר אי אומר דמשונה ע"י ששניהם לפנינו יע"ש וא"כ כיון דעכשיו בזה"ז אין אנו בקיאין אפילו

בשניהם לפנינו להקל רק להחמיר אמרינן כן אבל לא דבר ברור הוא שודאי משונה כיון דאין סומכין להקל ג"כ וא"כ תו לא מקרי לדידן איכא לברורי לפמ"ש בנוב"י ח"א סי' נ"ז לענין ס"ס אף לשיטת הרשב"א דצריך לברר ג"כ ס"ס ע"י בדיקה זה דוקא אם לא יהיה נשאר עוד ע"י בדיקה ובירור שום ספק כלל אבל אם לא יהיה נשאר עוד ע"י בדיקה ובירור שום ספק כלל אבל אם לא יכול לברר רק ספק אחד ונשאר עוד גם אחר הבירור ספק אלא דממילא אמרינן ספק אחד להחמיר זה לא מקרי אפשר לברורי כיון דלא יכולין לברר לגמרי האיסור וא"כ אני אומר גם כאן דבזה"ז כיון דאפילו בשניהם לפנינו אין אנו בקיאין ואפילו אם יראה שהוא משונה מ"מ עדיין אין בירור גמור רק צריך להחמיר ממילא לא צריך לברר כלל וסמכינן שפיר על הרא"ש ורשב"א אפילו בשניהם לפנינו דלא כט"ז בשם פרישה רק כמשמעות סתימת לשון הש"ך ועיין בחו"ד שרצה ג"כ להחמיר לענין ז' נקיים לטהרה לבעלה שצריכה לברר ורק לענין לאוסרה על בעלה מחמת רואה מחמת תשמיש מיקל הרא"ש ולפמ"ש עכשיו בזה"ז אין צריך בירור כלל כנ"ל נכון להלכה.

ופה תהיה שביתת קולמסי כעת מפני הכנסות כלה וד' שנותיו יאריך בטיב ובנעימות ידידו פרעסבורג עש"ק לסדר ויגש תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עו

שלום וכ"ט לכבוד דודי הרב הגאון המופלג חו"ב ערוגת הבושם גן הדסים כקש"ת מו"ה בנימין זלמן סג"ל שפיטער נ"י רב בע"מ וויען הבירה יע"א כעת במרחץ ראזנוי.

אחדש"ה מכתבו הטהור קבלתי ע"נ ושמחתי לדעת משלומו ושלום ביתו ואודות מה שביקש ממני לחוות לו דעתי בדבר ה' זו הלכה אשר רופפת בידו מלתא דשכיחא טובא בדורות אלו בנשים שסותמים נקבי השיניים ע"י כסף שקורין בלאמבירען ומצדד להתיר אף שראה בבינת אדם שהחמיר לפי מה שכתב בה"ג הובא בש"ך סי' קצ"ח בכוחלת דאי לרפואה חוצץ כן סתימת השן שהוא נמי לרפואה חוצץ והד"ג נ"י יצא לחלק דאף אי אמרינן דלרפואה נמי חוצץ משום דמקפיד שלא תצטרכת לרפואה ויושבת ומצפה מתי תוכל ליקח הדבר שעליה לרפואה מ"מ זה דוקא בגלוי כדי שלא תתגנה על בעלה ושלא תהיה נראה בעיני העולם כחולית משא"כ בדבר שבסתר שלא נראה לכל אלו דבריו.

במחכ"ת מפורש בהיפך בשו"ע סעי' מ"ג אספלנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים חוצצין משום דצריך שיהיה ראוי לביאת מים וסתם אספלנית ורטיה לרפואה הוא ואפי"ה אף בבית הסתרים דקיל יותר דלא צריך רק ראויה לביאת מים ובריטב"א ורשב"א

רק מדרבנן חציצה פוסלת בבית הסתרים ואפי"ה חוצץ דבר שהוא לרפואה אף שלכמה דברים מקילין בבית הסתרים כגון שלא בדקה עצמה קודם הטבילה או שנתעסקה לאחר הטבילה בכתמים ובתבשילין דתולין לקולא בבית הסתרים ולח בשאר הגוף ועיין בש"ך שם משום דבית הסתרים לא צריך ביאת מים ממש תולין להקל ומה שכתב והביא ראיה לחילוקו מדברי הנוב"י קכ"ב וח"ס קצ"ב שפלפלו אודות פארפאל אין מדבריהם הוכחה דהמה שפיר פלפלו אי חוצץ משום דצריך ליטלה בשעת בדיקה או בשעת לידה דאז הוי חציצה אע"ג דהוי לרפואה ואי אין צריכה ליקח כלל לא הוי חציצה משום דהוי סכנה ליקת הטבעת משם או דאינו חוצץ משום דהוי בלועה ולא צריך אפילו ראויה לביאת מים כמ"ש בזכרון יוסף סי' י' וכאשר מוכח מדברי ר"ש דמה"ט חץ תחוב באינו נראה אינו חוצץ משום דהוי בלוע אבל לא אמרו דאינו חוצץ משום דהוי לרפואה ואדרבה מדבריהם מוכח דאף דהוי לרפואה ובבית הסתרים נמי אפי"ה חוצץ רק מטעם אחר אתיא עלה להתיר דלא הוי חציצה, וגוף הדבר דאף שהוא לרפואה אפ"ה מקרי מקפיד מוכח מהא דרטיה דעל המכה דחוצץ וכן מהא דאגוד וקשקשים על השבר דהוי נמי לרפואה ואפ"ה חוצץ כמבואר בשו"ע סעי' י"א וכ"ג ובאמת בטור או"ח סימן קס"ז כתב דרטיה אם מקפיד עליו חוצץ משמע דוקא במקפיד אבל מסתמא לא מקפיד וביו"ד כתב סתם דרטיה חוצץ וכבר עמד על זה במעדנ"מ ונדחק דהחמיר בטבילה ובתשובות פנים מאירות ח"ב יצא להתיר בדבר שהוא לרפואה בדוקה במיעוט דאף במקפיד הוא רק מדרבנן ועיין בסדרי טהרה ס"ק י"ט שהקשה מהא דרטיה ואגוד דמשמע דאף לרפואה הוי חציצה ואף במצטערת בנטילתה החמיר בסדרי טהרה והא דהתירו איזה פוסקים בגלד שעל גופה שאינו חוצץ במצטערת בנטילתה מחלק בין דבר שבא מגופה ובין שבא מחוץ לגופה דאל"כ בחץ למה חוצץ דהא עכ"פ מצטערת בנטילתה אבל בסכנה ליטול העיה הסדרי טהרה דודאי אינו חוצץ כיון דיש סכנה ליטול מתיאשת מליטול משם ואינו מקפדת והנה בשו"ת זכרון יוסף וגם בנוב"י תנינא קכ"ב מחלקים די"ל אף דדבר שהוא לרפואה חוצץ הטעם כמ"ש הראב"ד בטבעת אע"ג שאינו מקפדת בשעת טבילה ואדרבה תכשיט הוא לה מ"מ כיון דמקפדת ליטול הטבעת בשעת לישה מקרי מקפדת וי"ל דוקא כמו טבעת שמסירה לפעמים כל זמן שיזדמן לה לישה אבל בדבר שאינו מסירה לפעמים רק פעם אחד לזמן ידועה י"ל דאינו חוצץ ושניהם כאחד הביאו ראיה מש"ס יבמות דאמר בס"ד דמה"ט לא הוי האם חציצה לטבילת העובר משום דאינו מקפיד והא לסוף בשעת יציאה יהיה מקפיד יע"ש ואף אי לא אמרינן כשו"ת זכרון יוסף ואף כה"ג מקרי מקפיד מ"מ בסכנה כ"ע מודים דלא מקרי מקפיד כמ"ש הלבוש דהני שערות

הארלאקין משום דהוי סכנה ליטלן מקרי אינו מקפיד אע"ג דהמרדכי יהיב טעם משום דהוי סכנה אמרינן דהינו רביתייהו כבר כתב בפמ"א משום דהמרדכי אזיל לשיטתו דהשערות נידונים בפני עצמן לענין חציצה כשיטת הגאונים וכאשר פסקינן ג"כ בשו"ע להחמיר א"כ ברוב שערות דבוקים אף דאינו מקפיד הוי חציצה ומשו"ה צריך לומר דהיינו רביתייהו אבל במיעוט י"ל אף בלא היינו רביתייהו אע"ג דאינו מגופה ולא שייך היינו רביתייהו כמו שהביא בס"ט שם מ"מ משום סכנה הוי אינו מקפיד כמ"ש הלבוש. **וראיתי** בשו"ת קדוש זקני ר"ע איגר סי' ס' שהקשה על הס"ט סי' קצ"ח דכתב בפשיטות במקום סכנה אף בדבר שחוץ לגופה אינו חוצץ דהא רבנן פליגו על רבי אף בשל מתכות וקיי"ל כרבנן דרבי דחייץ ותירץ שם דהר"ש לאו סכנה ממש קאמר דודאי בסכנה גם רבנן מודו אלא דכונתו דאיכא כאב וצער טובא ואפשר על צד הריחוק דאחת מני אלף דיצמח מזה סכנה דאף דאין דנין אותו כעת בכלל סכנה או ספק סכנה מ"מ כיון דאיכא צד אפשרות קורא בלשון סכנה ודייק מלשון הר"ש דכתב דאיכא סכנה טפי משמע דגם בעץ איכא סכנה ומי איכא חילוק בין סכנה לרב ומעט וע"כ דכונתו לענין צער וכאב דאיכא במתכת טפי מבעץ אבל בסכנה בודאי גם חכמים מודו דלא חייץ או די"ל דחכמים פליגו וסברו דליכא סכנה במתכת יע"ש ובאמת גם הס"ט בס"ק י"ט הרגיש בזה וכתב דמשום דנקטינן לעיקר כתירץ הראשון דר"ש דבמתכות עיילו בו מים יותר מבשל עץ אבל בסכנה בודאי לא הוי חציצה גם לחכמים ומשום דמיעוט המקפיד מדרבנן יש לסמוך על תירץ הראשון ולהקל בסכנה דמסתבר דלא חייץ כיון דמתיאשת שלא ליטול משם לעולם ולא דמי לרטייה ולאגוד ולקשקשים דעכ"פ יושבת ומצפה מתי תמצא רפואה ותיטול משם ומקרי מקפדת כמו בטבעת ולפי"ז אם בסכנה ליטול משם לא הוי חציצה וכ"ש בא"א ליטול משם וגם אומן לא יכול ליטול וצריכה להמתין עד שיפול מעצמו בודאי לא הוי חציצה דהא בודאי מתיאשת כיון דא"א ליטול וצריך להיות שם לעולם והא נקב שבשן אי אפשר להתרפאות ורצונה שיהיה שם לעולם ואף ביכולה ליקח היה מקום להקל וכ"ש במקום שא"א ליקח משם דודאי יש להקל דלא דמי לטבעת כלל וגם לא לרטיה שעל גבי מכה וגם הבינת אדם יש לומר דלא החמיר רק ביכולה ליטלה אבל כאשר עושים עכשיו הרופאים שא"א ליקח הסתימה נכון לבי ובטוח שיש להקל בפרט כי בלא"ה השניים בית הסתרים הוא ומקילין בו כמו שהבאתי ובדור הזה רוב ככל הנשים עושים כן ואינם מקפידות וא"א להחמיר בזה והנח להם לישראל וכו' ויען כי אני כבר מוכן לילך למרחץ למצוא מרגוע מעט מרוב טרדות ע"כ לא כתבתי רק מה שנוגע לעיקר

הדין בלי פלפול והנני ידידו מוקירו הדש"ת באהבה כותב וחותם בחפזון פה פ"ב תמוז תרמ"ו לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עז

שלום להרב המופלג מורג חרוץ בע"פ הותיק כש"ת מו"ה אלכסנדר אדלער בק"ק פאקש יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי ואודות המקוה שנשאל עליו שרוצים לעשות במחוז באטשקא על דרך זה שאצל באר מים יעמדו ארגז אשר נתבטל כדינו בתוך הקרקע וע"י צוגהעבער יומשכו המים ע"י אדם הממציא הרוח מהצוג- העבער ומשם ילכו ע"י המשכה להארגז ע"ג קרקע ודעתו נוטה להתיר ומפלפל בדברי הש"ך בס"ק קכ"ג ובט"ז ע"ג שכתבו דמה"ט בכלי המונח בצד המקוה לנענע בידו המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על גבי כלי כהובא ברמ"א סימן ר"א סעי' נ"ז אע"ג דהוי ע"י דבר מקבל טומאה ידי האדם ולרשב"א שסבר דגם בממשיך ממקוה או מעיין פסול על ידי דבר המקבל טומאה מ"מ כה"ג כשר משום דלא פסול הרשב"א אלא א"כ ממשיך למקום שלא היה מים כלל ועושה מלאכה במקום ההוא משא"כ בגל שמשים ידו במקוה עצמה וממילא הולכים המים חוץ למקומם לא הוי ממשיך ע"י דבר מקבל טומאה א"כ ה"נ כן דרק ע"י כחו במי הבאר יצאו המים וכה"ג כשר ומוכח מזה דע"י כח אדם כשר והביא לנו דברי האחרונים אשר אין לי פנאי לעיין בהם.

ואען ואומר לפי המבואר בשו"ע ופוסקים דהנה מה שנוגע משום הווייתן ע"י דבר המקבל טומאה אין לחקור כאן משום דהרי המים נמשכים למקוה ע"ג קרקע ולכ"ע כשר ואף בסילון של עץ בסוף סילון של מתכות נמי כשר ולא צריך דוקא ע"ג קרקע משום ממשיך בדבר המקבל טומאה דזה דוקא בשאובים בכלי ממש אז כתב הרמ"א להחמיר ע"ג קרקע הראוי לבלוע דוקא משא"כ משום פסול מהוה ע"י דבר המקבל טומאה די בכלי עץ פשוט או סילון המחובר לקרקע דמש"ס זבחים ס"ה מוכח דאי אויר כלי לא הוי ככלי אף על האויר כשר כמבואר הכל אלא מה שיש לעיין בנדון דידן הוא אע"ג דלא הוי הווייתן ע"י טומאה מ"מ כל המקוה נעשה ע"י אדם ולא נעשה בידי שמים כמו שהקשה הראב"ד הובא בט"ז ס"ק מ"ז ולא הוי דומיא דמעיין. דנעשה בידי שמים וכתב הראב"ד דבזה מהני המשכה אף דשאובים שהומשכו כולו פסול מ"מ בזה מהני המשכה והסכים לזה הט"ז. וכן נראה מדברי הרמ"א סעי' ט"ו שכתב די"א דרגלי בהמה כרגלי אדם ולא נטהרו אלא בהמשכה וכתב בט"ז דלא על ג' לוגין לבד קאי דאז לכל השיטות כשר רק אם כל המקוה נעשה מתחילה לכך אז צריך המשכה גם ברגלי בהמה לשיטות

דלא מחלקין בין רגלי אדם ובין רגלי בהמה ובמעדני מלך כתב דחילוק הרא"ש הוא דרגלי אדם פסול משום דמנהווה ע"י דבר מקבל טומאה משא"כ בבהמה ובאמת נראה דהעיקר טעם של הרא"ש לפי מה שכתב הראב"ד בספר בעל הנפש הובא בט"ז ס"ק כ"ז דיש מחלקים בין מזלף מים בכונה או שלא בכונה ומתרצים בזה סתירת התוספתא שם וי"ל דהרא"ש סבר אע"ג דגבי אדם אף שלא בכונה פסול עיין בט"ז בס"ק כ"ו שהאריך דאף שלא בכונה פסול מ"מ דוקא באדם דמ"מ בני כונה המה משא"כ בבהמה דלא שייך כונה כלל אז אף לכתחילה מותר לעשות כל המקוה ע"י רגלי בהמה דהוי בידי שמים כיון דלא שייך כונה בבהמה כלל ועיין חילוק כזה בנוב"י תנינא שהעלה דאף לשיטת הר"ש דמכשיר שאובים מה"ת בכלי אבנים וכלי גללים משום דלאו בר קבולי טומאה נינהו מ"מ בכלי עץ מודה הר"ש דפסול משום שאובין מן התורה כיון דעכ"פ שייך טומאה בכלי עץ ולפי הסברת המעדני מלך להרא"ש מותר גם במזלף ע"י נכרי מה"ת דלאו בר קבולי טומאה הוא ורק מדרבנן גזרו טומאה ולדידי בנכרי דבר כונה הוא לא מקרי בידי שמים גם מה"ת פסול במזלף על ידו ולפי"ז בנדון דידן כיון דיש המשכה ע"ג קרקע להט"ז שתפס כשיטת הראב"ד כשר ולא מקרי ע"י אדם אלא שהב"ח כתב דהראב"ד לא הכשיר ג"כ רק אם מזלף למקוה שלא בכונה דוקא אבל בכונה הוי כשאובים ממש דלא מהני המשכה והסכים עמו בגדולי טהרה והאריך בתשובה סי' י"ד שח"ו להקל בזה ע"כ נלך מדרך זה למצוא היתר אחר לפי דברי הש"ך וט"ז שהביא דאם אינו עושה מעשה רק במקום המקוה ולא במקום שהמים הולכים שם לא מקרי הווייה ע"י אדם כלל וא"כ ה"נ כיון שאינו עושה מעשה בצוגהעבער רק שמנענע המים בהבאר כשר לפי דבריהם אלא שראיתי דגם בזה לאו לכ"ע כשר דלפי מה שהביא הט"ז שם דברי הפרישה דאם עקר מהגל מ' סאה פסול לטבול בתוכו משום דהוה הווייתו ע"י אדם משמע דגם אם מנענע במים עצמם ג"כ פסול אלא שהט"ז חולק עליו בזה ועיין בש"ך שהביא ג"כ כסברת הפרישה ראייה מדברי התוס' יו"ט בפ"ז משנה ה' שכתב דמה"ט כשר במנענע המקוה ולא הוי כמהוה ע"י דבר המקבל טומאה משום דהגל עצמו אינו שיעור מקוה ועיקר המקוה במקומו וכתב דגם במ' סאה צריך שיהיה מחובר למקוה משמע מדבריו דוקא מה"ט כשר משום דעיקר המקוה במקומו ולא נעשה בו דבר אבל אם מנענע המקוה ונעשה מקוה אחרת פסול משום דמהוה ע"י אדם.

אלא דצ"ע לדבריו מהא דג' גממיות בפ"ג מקואות וירדו ג' וטבלו ונתערבו שטהורין והא הווייתן ע"י אדם ומע"כ הביא לנו מה שכתב הגדולי טהרה אע"ג דהשקה זו נעשה ע"י אדם מ"מ י"ל דלא פסלינן אלא אם עוברין המים על דבר המקבל טומאה קודם שנעשה

השקה אבל בשביל השקה עצמה אין קפידא אלו דבריו ולא הבנתי דהא בג' גממיות אחד מהם שאובין גמורים אף שנשאב בכלים טמאים וע"י אדם מ"מ נטהרו השאובין ועירוב מקואות כשפוררת הנאד הוא אפילו בשאובים והרשב"א דסבר דגם אם ממשיך המים ממקוה או מעיין פסול אע"ג דהוי השקה למקוה מ"מ פסול א"כ צ"ל ע"כ דמשום דהמשכה נעשה ע"י דבר המקבל טומאה לא מהני וראיה לרשב"א מהא דהעביר מעיין בשוקת אף דיצאו לחוץ לא מהני המשכה ע"כ משום דעוברין ע"י כלי ועיין בב"י ובט"ז ס"ק נ"ט דלרא"ש יש חילוק בין עוברין ע"י כלים משום גזירה דלמא אתי לטבולי בכלי אבל לרשב"א קשה מג' גממיות דהא גם שם יש שאובין תחילה ואח"כ נעשה השקה ג"כ ע"י דבר המקבל טומאה ולמה מהני שם ע"י אדם אף שבאו המים תחילה אפילו בכלי ולא תהני באם ממשיך מים על ידי דבר המק"ט ממעיין או מקוה והרא"ש באמת כתב דמה"ט כשר בממשיך ממקוה משום השקה כמו דמהני השקה בשאובין גמורים ולרשב"א צ"ל משום דפסול לעשות השקה עצמה ע"י דבר המקבל טומאה כמו בשוקת דלא מהני השקה ע"י הכלי אבל לפי דברי גדולי טהרה אינו יודע חילוק כיון לדידיה אין קפידא בהשקה עצמה ע"י אדם והטעם דרשב"א בממשיך ממעיין משום דעוברין המים על דבר המקבל טומאה קודם שנעשה השקה לא ידעתי נכון לחלק בין אם המקוה נעשה תחילה שאוב ע"י דבר המק"ט ואח"כ ממשיך ע"י אדם או שממשיך ממקוה שנעשה הכל בבת אחת וע"כ צ"ל הא דכשר בג' גממיות אף דהוה ע"י אדם ולרשב"א כה"ג פסול מ"מ שאני כמו שכתב הט"ז דאינו עושה מעשה חוץ למקוה רק במקוה עצמה כמו בגל שנתלש דמוכח נמי מהא דפ"ו משנה ח' דאם היה בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום דממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה והא נעשה ע"י אדם ולרשב"א יהיה פסול כיון דהוכחנו דעיקר קפידא דהרשב"א שלא יהיה השקה ע"י דבר המקבל טומאה וגם לדברי תוס' יו"ט קשה דהא עושה מקוה אחרת וע"כ כיון דאינו עושה מעשה רק במקוה עצמו ולא במקום שהמים הולכים לא מקרי ע"י אדם כדברי הט"ז ועוד קשה לדברי הגדולי טהרה דהא הרשב"א כתב הא דתנן במשנה שם מטהרים את המקואות העליון מן התחתון מביא סילון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שמתמלא מים ומושכו ומשיקו דאיירי במחובר לקרקע דוקא דאל"ה הווייתו ע"י דבמק"ט והא שם במים שאובין איירי ולא נעשה רק השקה ע"י הסילון ואפי"ה כתב הרשב"א דלא כשר רק במחובר לקרקע חזינן דגם השקה בעצמה אסור בדבר המק"ט ומאי שנא מג' גממיות לפי דברי הגד"ט וע"כ כדברי הט"ז ובתוס' יו"ט הקשה באמת שם על הרשב"א גם מהא דתנן במשנה שם ומניח ידיו תחתיו דהא לר' יוסי פסול בסומך את

ידו תחת הקנים בפ"ה משנה ה' ועיין בתוס' חדשים שם דמתרץ זה כיון דמדאורייתא כולו שאוב כשר ואפילו אי פסול כולו שאוב מה"ת מ"מ מהני השקה וכה"ג אפילו ר' יוסי מודה במניח ידיו תחתיו יע"ש וביאור דבריו אע"ג דע"י סילון מ"מ פסול לרשב"א אם לא מחובר לקרקע מ"מ במניח ידיו תחתיו דר"י מתיר במשנה פרק ה' משום דלא באו המים למקוה על גוף האדם רק שסומך את ידו תחת הקנה והמקל ור' יוסי אוסר כה"ג מ"מ בהשקה דמטהר המים ע"י זריעה והוי כאלו כולם אינם שאובים לא מחמירין בזה לפסול אפילו בסמיכת יד אדם לחוד משא"כ במתניתין דפרק ס' בנוטפין שעשה זוחלין דכל המקוה נתהוה ע"י זחילת דבר המק"ט ולא נטהרו אח"כ בהשקה פוסל אפילו סמיכת יד אדם לחוד אבל לדברי גדולי טהרה שרוצה להתיר השקה לגמרי ע"י אדם אף לרשב"א קשה ממשנה זו דמביא סילון וע"כ כדברי הט"ז כיון דלא נעשה רק במקוה עצמה ליכא פסול ע"י אדם גם לרשב"א ולפי זה נדון בנדון שלנו שגם כן אינו עושה מעשה ע"י צוגהעבער רק במים עצמם שמנענע המים מהבאר ליכא פסול משום תפיסת ידי אדם.

וראיתי בדבריו שכתב דמה"ט מותר בג' גממיות לפי מה שכתב הש"ך בס"ק ק"כ בשם הריב"ש דאם נעשה הזחילה ע"י אדם הטובל לא מקרי זחילה וא"כ גם לענין תפיסת ידי אדם נוכל לומר כן כיון דנעשה ע"י אדם הטובל לטהר אינו גורם טומאה מלבד שלא נראה סברתו כלל דהא אפילו באדם טהור לגמרי פסול משום דיכול לקבל טומאה וכי משום דעכשיו רוצה להטהר במקוה זו יהיה עדיף גם לא עיין היטב בדברי הש"ך שם דלא כתב רק אם המקוה יותר ממ' סאה וזוחל רק למעלה אבל מ' סאה נשארו באשבורין דאז כשר לשיטת המחבר סעיף נ' ורק הרמ"א מחמיר כה"ג כתב הש"ך דזה דוקא אם זוחלין ממילא אבל לא אם האדם הטובל גורם לזה כיון דרק על ידו זוחלין ולא בטבע אבל במקוה של מ' סאה מצומצם גם הש"ך מודה כמבואר בדברי הריב"ש דמצריך בג' גממיות שיהיה חוזרין למקומן משום זוחלין והא נעשה ע"י אדם הטובל ודבר זה טעות הוא בידו.

ועוד נ"ל דעדיף עוד יותר בצוגהעבער ממה שכתב הט"ז דהתם בגל מ"מ מנענע המים אבל במעשה כזו בשעת מעשה ששואף הרוח לא נעשה במים דבר רק לאחר כך המים נדחקים למעלה דלא הוי רק גרמא בעלמא זה בודאי לא מקרי ע"י אדם ועדיף עוד מכח כוחו עיין בשו"ת זכרון יוסף סי' י"ג ואף דהג"ט חולק בתשובה י"ד על הזכרון יוסף כה"ג כמעשה שלנו בודאי הוי רק גרמא בעלמא וראיתי במכתבו שהביא מנוב"י קמא יו"ד סי' ל"ט שדן לענין יין נסך בשפחה שהעלה יין ע"י מינקת שקורין ,,היבר'' שאינו נאסר היין

אם לא בנגיעה לפיו משום שזה המושך הרוח אינו עושה פעולה ביין רק מוציא האויר מן הכלי וע"י שאין ריקות בעולם אי אפשר לחלל המינקת להשאר ריקם ומוכרח היין מעצמו להמשך למעלה וא"כ היין אינו נמשך מכח האדם המוציק רק מרוח היוצא מכחו ויש לחשבו לכח כוחו וכתב דאולי גרוע אפילו מכח כחו יע"ש ויפה העיר וידוע כי יין נסך חמור דאף בנצוק וקטפרס דליכא חיבור מ"מ לענין יין נסך פסקו רוב הפוסקים דהוי חיבור וכן החמירו כמה שיטות אפילו בכח כוחו ביין נסך אבל לענין מקוה בודאי לא מקרי כזה כח אדם רק גרמא בעלמא כאשר כתבתי ועדיף הרבה יותר מנענע במים עצמן וכ"ש בנדון דידן דממשיך אח"כ על הקרקע ואפילו בתפיסת ידי אדם ממש מתיר הט"ז.

וראיתי בתשובות זקני ר"ע איגר זצ"ל הנספחים לספר דרוש וחידוש שנשאל לעשות מקוה ע"י אוהר- וועדק להגביה מים ע"י נענוע שלשלת דבשעת נענוע אין המים באים ממקומם עד לאחר פיסוק הנענוע של השלשלת וכתב להתיר אף אם קשה לתקן שיעברו מים ע"ג קרקע ממש וגם ע"י צינור של עץ בסופו כשר יע"ש שהביא צדדי ההיתר שכתבתי בנדון דידן ע"כ לדעתי המקוה כשירה לעשות כך והנני ידידו חותם בברכה פה פ"ב לסדר ויקרא תרמ"ו לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עח

שוכ"ט לכבוד הרב המופלג בתורה מורג חרוץ ברק השנון בע"פ כש"ת מו"ה יוסף ליב שרייבער נ"י רב דקהל ווינקאווצע במדינת סלאוואנינן.

אחדש"ה זה שבועות ארבע שקבלתי מכתבך ומפני טרדות לא באתי לעיין בשאלתך אפילו בעיון מעט עד עתה ע"ד מקוה שיש בעירך שיש ב' מקואות סמוכות זו לזו וביניהם נקב כשפופרת הנאד להשיק השאובים אם מנקין המקוה במקוה האחרת אבל עכשיו מפני הקור הגלידו המים ונעשו כקרח אי מותר להשיק השאובים וכתבת משום דאולי י"ל כל הראויה לבילה אין בילה מעכבת בו.

בתחילה נדבר אם המקוה כשרה בהגלידו המים והנה אנן נקטינן לחומרא דאין טובלין אפילו בשלג כשיטת הראב"ד דדוקא כשנתפשרו אבל בעודם שלג לא דלא כשיטת הטור ור"ש וכן מסקנת הש"ך ומג"א סי' קס"א וביאור שיטות אלו עיין בח"ס סי' ר' באריכות, ונקיטנא בסוף דבריו אשר גם אני עמדתי על הברייתא מקוה שהגליד כשר אם נמוח דמשמע לכאורה דלא כרא"ש ור"ש וכשיטת הראב"ד ודחה משום דלא שייך טבילה משום דמסתמא הגליד כולו משא"כ במעלין שיש ג"כ מים לטבול ובאמת יש בו קצת מן הדוחק דדוקא בהגליד.

ולולי דבריו הקדושים נ"ל דלרבותא נקט בברייתא בנימוח לפי מה שהביא הרא"ש בתשובה ראיה דמים שאובים שנטהרו ע"י השקה כשרין אפילו נפסקו מחבורן ונסתם הנקב נשארו בכשרותן כמו במים שנטמאו וזרעו ע"י השקה במקוה שאין חוזרין לטומאתן כן ג"כ מקוה שאובה שנטהר ע"י השקה שהוא ג"כ מטעם זריעה והביא ראי' דהשקה קילא מברייתא זו דהא מים שאובים שנקרשו ונימוחו כשרין ולא חזרו להיות שאובים ובטומאה חזרו לטומאתן א"כ זה הרבותא שנקט הברייתא דאפילו נמוחו לגמרי ה"א שחזרו להיות שאובים כמו בתחלתן קמ"ל דלא ולא צ"ל משום דמסתמא הגליד כולו דהא עדיין יכול לכתתן עד שנעשה ככפור או ברד ולחלק לחתיכות ולאשמעינן דטובלין אפילו בלא נימוח בזה סמך הברייתא על מתניתין ממעשה דאנשי מידבא ועיין, **ועיין** בח"ס סי' רי"ג שיצא לתרץ הני שיטות דסוברים דמותר לטבול בשלג ואפי"ה אין נפסל ע"י שאוב בכלי או ע"י תפיסת בני אדם ויצא לתרץ באריכות משום דבאמת טהרת אדם לא כתיב בקרא דאך מעין ובור מקוה דהקרא לא איירי רק לענין טומאת מים שאין מקבלין טומאה אלא שהביא בשם קדמון דמצד הסברא ילפינן דצריך להטביל בדבר שאינו מקבל טומאה דאל"כ הוי חוקה טפי מפרה אדומה שיטמא המים והמים יטהרו אותו אלו דבריו הקדושים ושפתים יושק אלא שעדיין צריך לפרש דבריו דא"כ דכל הטעם ששאוב כשר בשלג משום דאינו מקבל טומאה וגם תפיסת ידי אדם כשר אמאי אין טובלין בכלי שהוא מלא שלג דהא אפילו למ"ד שאוב מדרבנן מ"מ בכלי הוי דאורייתא כמ"ש בב"י דילפינן מה מעין מחובר אף בור מחובר לאפוקי כלי וזה דוקא אי הקרא בטבילת אדם אבל אי כל הילפותא משום דמקבלין טומאה המים ע"י השאיבה משא"כ שלג גם בכלי יהיה מותר לטבול בשלג וזה לא שמענו אפילו לשיטות הסוברים דשאוב כשר בשלג ויש לחלק קצת וצ"ע.

ולפי דברי הח"ס אלו יש להסביר קצת דברי הרא"ש בב"ק ובתשובה שכתב דטעמא דהשקה משום זריעה כמו מים טמאים וכמה ראשונים שסוברים דלא מטעם זריעה דזה דוקא בנטמאה מים שאין פסול מצד גוף משא"כ שאוב או תפיסת אדם ועיין בס' מעט הכמות ורב האיכות גדולי טהרה סי' י' שעמד בזה ולפי הסבר הח"ס דכל הטעם משום דמקבלין המים טומאה אם לא נעשה כמו שכתיב בקרא שהמים לא יהיו מקבלין טומאה א"כ העיקר מצד קבלת טומאה ומשו"ה מהני ג"כ השקה מטעם זריעה כן יש להסביר קצת סברת הרא"ש שסבר דטעם השקה מצד זריעה כמו מים טמאים.

ועוד כתב שם לו יהיבנא דגם השקה במים שאובים הוא זריעה מ"מ מנ"ל דבנגיעה ע"י נקב כשפ"ה הוי זריעה דילמא אם המים של המקוה הולכין על כל פני המים מה שאין כן בנגיעה ע"י שפ"ה דלא הוי תערובות ממש.

ולכאורה רציתי להביא ראיה דגם בנגיעה הוי השקה מטעם זריעה מש"ס נדה וכן מרמב"ם פ"ב מה' טומאת אוכלין דשלג שנטהר מקצתו נטהר כולו דהוי חיבור לטהרה ולא לטומאה משמע אפילו במקצת נמי הוי זריעה ולא צריכין להלוך ע"פ כל המים אלא באמת יש לדחות דאיירי שהשלג הוא בכלי והוא השיק רק על פני הכלי למעלה נטהר כולו גם מה שתחתיו אבל עכ"פ צריך שיהלכו המים ע"פ כולו ועיין במחצית השקל סימן ק"ס ס"ק ט"ז אבל נ"ל להסביר עפמ"ש הר"ש בפ"ג דטהרות הטעם דשלג הוי חיבור לטהרה ולא לטומאה וזה תימא להקל הוי חיבור ולא להחמיר ומסביר בטוב טעם ודעת משום דשלג מעלה מקוה וכשר לטבילה א"כ נמצא דכהושק מקצתו למקוה כהושק כולו שהרי כולו נוגע זה בזה והוי כנוגע במימי המקוה אבל לענין טומאה אין דברים נוגעים זה בזה נחשבין כאחד יע"ש וא"כ בהשקה ע"י נגיעה נמי י"ל דהא המים הנוגעים בכולו בשפ"ה בודאי יש זריעה וא"כ מצטרפים למקוה וממילא כל המים נוגעים במקוה כשירה והולכים מי המקוה על פני כל המים ודו"ק ונכון.

ובנדון שלנו להשיק בשלג לדידן דאנו מחמירין כשיטת רוב הפוסקים דאסור לטבול בשלג רק אם נמוח בודאי גם השקה לא מהני דהא עכשיו המקוה פסולה לטבול בתוכו ועוד עלה ברעיוני דגם לשיטת אלו דטובלין בשלג אולי לפי שיטת הרא"ה הובא בש"מ ביצה דלא מהני רק מב"מ היינו מקוה במקוה אבל לא מקוה למעין משום דאלו באשבורן ואלו בזוחלין ואע"ג דמעין נמי מטהר באשבורן מ"מ ס"ל דהוי מין בשאינו מינו והוי כמו לב"ש מים יפים ברעים בסוף מקואות דהוי טעמא לפי טעם הרא"ש והרמב"ם משום מבשא"מ א"כ י"ל גם בשלג כיון שאינו מקבל טומאה עכשיו והמים מקבלים טומאה לא מהני השקה דהוי מבשא"מ ובש"ס נדה י"א שאני דהתם איירי בשלג שחשב עליהם למשקה דמשו"ה משיק במים לטהר ויש לחלק כמובן דלא דמי כ"כ לדינו של הרא"ה ואין נפקותא כיון שאנן נקטינן לעיקר דאין טובלין בשלג א"כ לא מהני ג"כ השקה ובפרט בנדון שלו שהגלידו כל מימי המקוה דאין ראויה לטבול בו ואפילו לא הקריש עד תחתיתו רק רוב עביו כיון שאין ראוי להתכסות בו כל גופו כמו בשלג ועיין בגד"ט א"כ לפי שיטת הרא"ה במימיו מרודדין דאין יכול לשפוך עליו שאובים כיון שאין כל גופו עולה בהן א"כ בהגליד נמי כיון שלא יכול לטבול לא מהני ג"כ השקה ועיין בח"ס

סי' רי"ב שחושש לשיטת הרא"ה בבד"ה אבל אם יש רוב מים וגם חתיכות קרח וגליד דמעלין בודאי יכול לעשות השקה וזה פשוט.

ועתה אבוא על העיקר שכ' וחקר משום כל הראוי לבילה ועיין בכל המקומות שאמרינן כל הראוי' לבילה ובתוס' נדה דף ס"ו באריכות דלא אמרינן אין בילה מעכבת רק אי ידעינן מקרא דאין מעכב בדיעבד כמו בבילה של מנחות או בטהרת בית הסתרים רק איפכא אמרינן אפילו ידעינן שאין מעכב בדיעבד המצוה זה דוקא באם ראוי עכ"פ לבילה או בבית הסתרים לביאת מים משא"כ בדבר שפסול אפילו בדיעבד לא שייך לומר הואיל ויכול לעשות וראוי לתקן דא"כ בכל הפסולים יאמר כן ועיין בט"ז או"ח סי' נ"ה ס"ק ד' באדם שישן להצטרף למנין אפילו לא ניעור משום כל הראוי' לבילה התם נמי קאי אי פסקינן כריב"ל ובדיעבד לא מעכב כמו שמצטרף קטן מ"מ כ' לכתחילה לא אמרינן כל הראוי' לבילה יע"ש אבל בדבר שפסול גם בדיעבד ל"ש לומר כל הראוי לבילה ועיין בא"ח סי' ל"ו בט"ז ס"ק י"ח דמשמע מדברי הרשב"א בנגיעת אות באות כיון שאוי לגרור ל"צ להוציא אחרת משמע אפילו אי בלא גרירה פסול מ"מ אמרינן כל הראוי לבילה מ"מ גם לרשב"א נמי דוקא בנגיעת האות כיון שהאות נכתב כתקונה מאות שלם רק נוגע והוכשר בגרירה אמרינן כל הראוי לבילה וכו' משא"כ אם האות פסול לגמרי שנפסק האות וכדומה בודאי לא אמרינן כיון דאפשר לתקן וזה פשוט.

ושוב ראיתי מ"ש בזה בנשמת אדם בה' קריא' ס"ת סי' ל"ח שהאריך בדברי רשב"א אלו ומשם יראה כדברינו ואין לדמות כלל להא דכל הראויה לבילה ושגה בזה ואין להשיק מים שאובים במקוה מלא שלג וכ"ש בהגליד כולו או רובו רק אם רוב מים ונתערבו בחתיכות קרח יכולין להשיק כ"ז נכון וברור לדינא.

ועוד אעורר אותו מה שראיתי בס' גדולי טהרה בגבול שלו ס"ק ס"א שבימי הקור צריך להשגיח שלא יתמעט הנקב של שפופרת הנאד ע"י קרח וגליד דאז בטלה השקה דהא אנן פסקינן סי' ר"א סעיף נ"ב דאפילו דבר שהוא מאבריית מים ממעטת ועיין במג"א סי' קס"ב ס"ק י"ז ובימי הקור צריכין להזהר בזה ומפני הכנסת כלה צריך אני להפסיק וד' יהיה עמו ויעלה על במתי התורה כחפץ רבו הדש"ת פרעסבורג עש"ק שמות תרמ"ז לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה עט

שלום לתלמידי הרב המופלג בתורה חו"ש בע"פ כש"ת מו"ה אייזק הרש פרישמאן נ"י רב דק"ק וואכטערליץ יע"א.

אחדש"ה מכתבך קבלתי ונפשך בשאלתך ע"ד המקוה במקומך אשר האומן עשה אותה רחב מאוד עד אף לאחר שמטילין חמין בתוכה לא מגיע לשיעור המבואר בשו"ע ע"כ דעתך לתקן לחלק המקוה ע"י מחיצה של דפים מעץ ולחלק המקוה ולעשות נקב כשפה"נ לחבר השניהם חסרים ולהטיל חמין בחלק אחד ועי"ז יהיה המים גבוהים וגם לא יצטרך חמין הרבה ועלה ספק בלבך אולי לא התיר הרמ"א בססי' ר"א רק להטיל חמין לתוך המקוה וכן נהגו אבל להטיל חמין ולהכשיר ע"י האופן שהביא המחבר ג"כ כה"ג לא נהגו להקל אלו דבריך.

והנה בהשקפה ראשונה היה נ"ל איפכא דאדרבא עדיף אם מחבר חמין למקוה כשירה ע"י שפופרת הנאד כי בזה ליכא גזירת מרחצאות כ"כ דהא ניכר לכל שיש מקוה כשירה של צונן סמוך אצל החמין ובודאי לא יאמרו שטובלין בשאובין רק יתלו שחיברו החמין להמקוה כשירה משא"כ במטיל חמין לתוך צונן שעי"כ כל המקוה חמין יאמרו ששאובין נינהו ויש יותר גזירת מרחצאות וכן משמע לכאורה מלשון המחבר סעיף מ"ה שכתב יש מי שאוסר להטיל יורה מליאה חמין למקוה לחממו וכן למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר כשפופרת הנאד משמע דלא זו אף זו הוא דלא לבד להטיל חמין אוסרין אלא אף לחבר למעיין אע"ג דיש מקוה כשירה לפנינו וע"ז כתב הרמ"א דהמנהג להתיר, להטיל חמין למקוה וכ"ש דכשר לחבר חמין למקוה כשירה ולא צריך הרמ"א לומר דאף זה מותר דהוי זו ואצ"ל זו כך היה נ"ל בכונת המחבר והרמ"א.

אלא שראיתי בשו"ת ח"ס סי' רי"ד ביו"ד שאזיל בתר איפכא ולאחר אריכות העלה דגם הר"ש שהובא במרדכי לא אוסר רק בכולו שאוב ומחבר למקוה אבל להטיל חמין בתוך מקוה על זה היה מסתפק בדברי ר"ת שאוסר גם כה"ג מפני מה אוסר וסבר ר"ת דגם כה"ג שייך גזירת מרחצאות והאריך שם לפרש דברי הש"ס תענית דף י"ג ע"א וברכות דף כ"ב וגם דברי תוס' שם שהקשו דאי כולו שאוב כשר מפני מה קאמר טבילה בחמין מי איכא ובתוס' תמורה כתבו דגם אי כשר ע"י המשכה ורבי', נמי קשה דיכול למשוך חמין ברוב צוננין וגם הקשה בח"ס דהא יכול להטיל חמין לתוך מ' סאה כאשר מתמה ג"כ כבודך על דברי תוס' ותוכן דבריו הקדושים שם די"נ דאף אם יכול להטיל חמין וגם ע"י המשכה ורבי' מ"מ לא יספיק לאיסטניס אשר גופו מצונן וע"י הטלת חמין בצונן יצטונו המים חמין גם כן ויצטער בטבילה זו אבל אי כולו חמין אז מספיק גם לאיסטניס ותוס' תמורה כתבו ולטעמך דיכול למשוך ברבי' וע"כ דלא יספיק לאיסטניס ממילא גם בנמשך כולו יש לומר דיצטונו המים ע"י המשכה בקרקע וכך סבר הר"ש שבמרדכי ממילא ליכא ראיה דאסור להטיל חמין לתוך צונן די"ל דזה לא סגי למיטבל לאיסטניס אבל אי גם

כולו שאוב כשר ע"י המשכה או ע"י חיבור כשפופרת הנאד בודאי קשה מאי קאמר טבילה בחמין מי איכא וע"כ בכולו שאוב וע"י חיבור כ"ע מודו דיש גזירת מרחצאות ויהיב טעמא כיון דכולו שאוב והחיבור אינו ניכר כ"כ ביותר יש לחוש לגזירת מרחצאות אלו תוכן דבריו הקדושים שם בתשובה וכתב שמקום הניחו לו להתגדר בו יע"ש.

ומוכח מדברי הח"ס דסבר דבזה אי מחבר חמין למקוה כשירה כ"ע מודים דאסור משום גזירת מרחצאות דלא כמו שכתבתי אלא דיש מן וון הדוחק קצת דהא ראינו בכה"ג דאם היה זקן או איסטניס תנן במתניתין בפ' אמר להם הממונה דמחמין לו חמין ומטילין לתוך צונן חזינן בכה"ג סגי לטבול לזקן ואיסטניס ולא יצטונו החמין כ"כ שלא יהיה יכול לטבול בו ונ"ל לומר ולייישב הש"ס דתענית דהנה הרמב"ם בה' עבודת יו"כ כתב דאם היה זקן או איסטניס משליכין עששיות ומותר משום דאין שבית במקדש או דמטילין חמין בתוך צונן וכבר עמדו על דברי הרמב"ם דכתב תקנתא דמתניתין וגם הא דר"י דמתיר בעששיות וצ"ל דסבר דלא פליגו אלא דמל"מ בסוף הל' בית הבחירה הקשה לפי מה שכתוב הכ"מ דלא התירו שבות במקדש אלא היכי דאי אפשר בענין אחר אבל היכי דאפשר לא התירו שבות במקדש וא"כ לרמב"ם דיכול להטיל חמין אמאי התיר גם בעששיות ועיין בספר שיח יצחק ביומא שם שנדחק ולא הביא הא דמל"מ וגם הרדב"ז בתשובה סי' צ"ה תמה על הרמב"ם דהוי זו ואין צריך לומר זו כיון דכתב מקודם דהותר ע"י עששיות וכ"ש בחמין ומזה היה מוכח לכאורה דגם הרמב"ם סבר גזירת מרחצאות ואדרבה חמור להטיל חמין מעששיות כדמוכח מירושלמי דקאמר דטעמא דר"י דלא מתיר להטיל חמין משום דלא יאמרו כה"ג טובל במים שאובין ומשו"ה מתיר ע"י עששיות ומשו"ה שפיר כתב הרמב"ם דלא זו בעששיות מותר אלא אף חמין מותר ויהיה מוכח לכאורה מהרמב"ם דסבר ג"כ גזירת מרחצאות בחמין ונ"ל דאין ראיה מהרמב"ם די"ל דמתיר חמין אף במדינה והא דמתיר ג"כ ע"י עששיות כקושית המל"מ וגם קושית הרדב"ז דהוי זו ואצל"ז י"ל דראיתי בספר גדולי טהרה ס"ק מ"א דמסתפק אם מותר בשבת להשיק מים שאובין עם מקוה כשירה דאפשר דהוי כמתקן ואע"ג דקיי"ל דמשיקין את המים בשבת כבמתניתין ביצה התם טעמא כמש"כ בשיטה מקובצת דבאוכלין ומשקין ל"ג משום מתקן ועיין בצל"ח ובפנ"י שם אבל להשיק מים שאובין הוי כמבטל איסור לכתחילה דאסור בשבת ויו"ט כמבואר במג"א או"ח סי' שכ"ג סקי"ד יעיי"ש וא"כ גם להטיל מים חמין שאובים אסור דהא מותר לטבול בהן ונטהרו מכח זריעה והא דמותר ביוה"כ לעשות כן לכה"ג ע"כ ג"כ משום דבמקדש התירו שבות וא"כ גם בהטלת חמין מבלי גזירת מרחצאות יש איסור שבת משום דמחזי כמתקן דאין

מבטלין איסור וא"כ י"ל דזה קושית הש"ס בתענית טבילה בחמין מי איכא דאי מטהר המים ע"י המשכה או שמטיל חמין לתוך צונן הוי איסור מתקן ותנן כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב ובין ביוה"כ ואי בחמין ביו"כ אסור משום מתקן וע"כ בצונן דט"ב דומיא דיו"כ אלא די"ל דיכול להטיל חמין קודם יו"כ אלא דזה ניחא בנדה ויולדת דטבינתן בלילה אבל בזב וזבה דטבילתן ביום לא מהני אם מטיל חמין קודם יו"כ דהא בודאי יצטונו כל הלילה ומה"ט מותר להטיל חמין וגם עששיות ביו"כ אע"ג דהוי שבות צירוף מ"מ אי יעשה קודם יו"כ כיון דטבילתו ביום יצטונו המים ולא סגי לאיסטניס ושפיר מקשה טבילה בחמין מי איכא ובזה אתי לן שפיר ליישב דברי תוס' בתענית שמקשה רק אי כולו שאוב כשר דהיינו משום דע"י המשכה ורביי' כיון דצריך לעשות ע"כ קודם יו"כ בודאי יצטונו ע"י הצונן שתחתיו אבל אם כולו חמין יסגי גם לטבול ביום שלא יצטונו אם לא מעורבין החמין עם מים צוננין ובתמורה סבר תוס' דגם בכולו שאוב י"ל דיצטונו עד למחר ע"ד שכתב בח"ס רק הרווחנו בדברינו דלא קשה מה שכתבתי דחזינן דסגי בכה"ג ביו"כ ע"י הטלת מים חמין גם לזקן ואיסטניס דשאני התם דהיה יכול להטיל החמין ביו"כ כמו שכתב רש"י במתניתין שם וגם דלא קשה מה שכתב עוד תוס' בתמורה דיכול להטיל עששיות דזה גם לר"ת דאוסר משום מרחצאות קשה דהא בירושלמי מבואר בעששיות לא שייך גזירת שאובין דהא ר"י אוסר משום גזירת שאובין בהטלת חמין ומתיר בעששיות וא"כ עדיין משכחת טבילה בחמין ע"י עששיות עיין בח"ס שם ולפי דברינו א"ש דעששיות לא מהני ע"כ רק אם מטילין ביו"כ דאי גם היה דיו בהטלת עששיות מעיו"כ לא היו מתירין שבות במקדש שלא לצורך וא"כ בכל שאר חייבי טבילות במדינה דטובל' בט"ב וביו"כ לא משכחת חמין דא"א להטיל עששיות ביום יו"כ משום איסור צירוף ואי יטיל מבעוד יום לא סגי בחייבי טבילות ביום דוקא ושפיר פריך טבילה בחמין מי איכא וא"ש הכל במורווח ועיין.

ושבתי וראיתי די"ל דהטלת חמין לצונן אף בשבת מותר ולא שייך כה"ג משום אין מבטלין איסור דהא כל האיסור דאין מבטלין איסור בשבת ויו"ט הוא משום מתקן ולא מתקן ממש הוא רק מחזי כמתקן כמו שאמרו בש"ס ביצה דמה"ט אין מטבילין כלים דמחזי כמתקן רק דגזרינן במחזי כמתקן אטו תיקוני מנא וא"כ כמו דלא גזרינן באדם משום דנראה כמיקר ולא שייך לגזור אטו תיקוני מנא כן י"ל בנותן חמין שאובין לתוך צונן די"ל דאינו עושה לבטל המים ולהכשירו רק להפיג צונתן לא להכשיר המים חמין ודומה לנראה כמיקר באדם דמותר ועיין בצל"ח ביצה בסוגיא דטבילת כלים דרצה לומר דמה"ט מותר השקת מים טמאים בכלי אבן משום די"ל במים ג"כ דנראה כמיקר כמו

שאמרינן במתניתין שבת מים יפים ברעים כדי שיצטונו אבל צוננים שאובים בשאר צוננים י"ל באמת דאסור משום ביטול איסור דאסור משום מתקן אלא דא"כ קשה מפני מה לא הקשה תוס' בפשוט דיכול למלאות בכתף שאובים חמין על הצוננים ודברי הח"ס שכתב מפני שלא סגי לאיסטניס כבר כתבנו דבכה"ג הוי סגי כדמוכח ממתניתין יומא ואי יש איסטניס דלא סגי בהכי הו"ל למתניתין למיתני תקנתא אחרת.

ונ"ל לומר וליישב דברי תוס' לפי מה שיש לתמוה בסוגיא דתענית שם דמקשה מהא דר"ח סג"ה ומדייק מדקאמר דכדאי לאבד טבילה אחת בשנה דע"כ דטבילה בצונן אסור ומשני באתרא דלא שכיח צונן ואמאי לא הקשה אגופא דדינא דת"ק מ"ט מתיר בט"ב וביו"כ טבילה כדרכו בחמין כיון דאפשר בצונן עכ"פ לפי הס"ד דלא ידע מאתרא דלא שכיח צוננים.

שוב ראיתי שכבר עמד בזה בח"ס שם ונדחק ונ"ל די"ל דידע המקשן די"ל דלית צוננים אע"ג דלא שכיח מ"מ יכול להיות מקרה דליכא צוננין וצריך דוקא לחמין שיש לו בביתו לעשות מהם מקוה כשירה ע"י המשכה או שיש לו קצת צוננין במקוה דנתמעט וצריך לצירוף חמין ע"י המשכה ורבי' ולא יכול להקשות אדינא דתנא קמא אבל מדר"ח סג"ה פריך שפיר מדקאמר לאבד טבילה אחת משמע דמאבד לגמרי טבילה זו וע"ז מקשה שפיר דאי רק במקרה לית צונן לא שייך לשון לאבד דהא מקרה דלא שכיח הוא וע"ז משני הש"ס באתרי דלא שכיח צונן ושפיר שייך לשון לאבד ומשו"ה לא הקשה תוס' רק משום המשכת מים וממילא לא מוכח נמי דאסור להשיק מקוה חמין עם אחרת דהא אם יש מקוה אחרת צונן בודאי אסור להטיל חמין או להשיק כיון דמקוה צונן כשירה לפנינו ורק בדליכא צונן מותר לטבול בחמין כן יש לפרש דברי תוס' בתענית אבל מדהקשה תוס' בתמורה דיכול להטיל עששיות מוכח דאף דאיכא מקוה כשירה של צונן לפנינו נמי מותר ע"כ מוכח כמ"ש בח"ס דהתירו אף בדאיכא צונן משום איסטניס דאינם יכולים לטבול בצונן התירו גם בחמין כיון שאינו עושה מחמת תענוג רק מחמת צערא דגופא וטבילת מצוה וממילא מוכח ג"כ דכולו שאוב וחמין אסור ע"י השקה דבזה סגי ודאי אף באיסטניס וע"כ כה"ג גם תוס' מודה דשייך גזירת מרחצאות.

אלא שראיתי בפנ"י ברכות דף כ"ב שכתב לפרש הא דאמר הש"ס טבילה בחמין מי איכא היינו משום דטריחא מילתא לעשות כן וזה כוונת תוס' בתמורה דף י"ב דקאמרו דהוי מצי למימר ולטעמיך ולא פירשו אלא דכוונתם משום דטריחא מילתא ומשו"ה לא אוקמי הברייתא דכל חייבי טבילות בחמין דטריחא מלתא ולא שכיח ולא מוכח גזירת מרחצאות וא"כ ליכא ראיה ג"כ דכולו שאוב וע"י השקה אסור בחמין אלא לפי

שהח"ס הוכיח דבריו מדברי המרדכי דגרע כולו שאוב וכה"ג כ"ע מודו דאסור משום גזירת מרחצאות וכתב דכל הפוסקים מודים לזה בודאי אין לנו להקל וגם מדברי הרמ"א נראה שלא כתב דנהגו להקל רק בהטלת מים חמים אבל לחבר חמין שאובין יש לומר דמודה הרמ"א כהאוסרין ובנידון שלפנינו כיון דאין כל המקוה ע"י חמין וע"י חיבור רק שופכין חמין לתוכו אע"ג שבצד זה ליכא שיעור מ"מ כיון שהצוננין נתחברו ע"י שפופרת הנאד ליכא ששש מרחצאות לפי המנהג שמטילין חמין לתוך צונן אבל כיון דבלא"ה ע"י חיבור שני מקואות חסירים יש ששות הרבה וצריך זהירות יתירה לא נחה דעתי לעשות כזאת וטוב יותר למעט רוחב המקוה ע"י בנין לבנים בכותלי המקוה כדי שיהי' כל גופו עולה בהן דאי הוי מימי מקוה מרודדין ולא כל גופו עולה בהם בלי הוספות שאובים לשיטת הרא"ה בבד"ה אין השאובים נטהרים וכבר הארכתי במקום אחר בזה ולכתחילה יש לנו לתקן בכל אופן המועיל לצאת ידי כל החששות ובודאי אנשי עדתו ישמעו לעצתו בזה ולא יחוסו על הוצאות בדבר חמור כזה.

ומה שתמה על מה שפסק בש"ע סעיף נ"ב כשי' המרדכי במקוה שלם עם חסר סגי בשפופרת הנאד גם על ידי צירוף נקבים דהא מרש"י חגיגה כ"ב שכתב והמים באים מנהר גדול מוכח דלא כמרדכי כבר תמה על זה בשו"ת חכם צבי שמציין בדגול מרבבה שם ועיין בספר גדולי טהרה בתשובה סי' ו' שהאריך בזה וכונתי לכמה דבריו שם וצריך אני לקצר וה' ישפות שלומו וטובי כותב בחפזון פה פרעסבורג אור ליום א' לסדר בא תרמ"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פ

שוכ"ט לרב טב ה"ה ידידי המופלג בהפלגת חכמים ונבונים חרוץ ובקי המאוה"ג בע"פ כש"ת מו"ה אבא חייא נ"י דיין ומורה בק"ק סערעד יע"א.

אחדש"ה את מכתבו קבלתי ויען כי הייתי נחוץ לדרכי לשום פעמי לוויען הבירה לצורך רבים לא יכולתי להשיבו מיד בלי איחור כאשר ביקש ממנו ובחזרי לביתי עיינתי במכתבו ויען כי נוגע להסיר מכשול ע"כ הנני באומר ודברים במה שנוגע לעיקר הדין אודות המקוה שמימיה מרודדין הרבה יען כי המקוה רחבה רחבה ואין המים אף שהמה יותר הרבה ממ' סאה מגיעין אפילו לשולי הבטן ואשה טבלה ע"י שחיי' הרבה בלי פישוט ידים ורגלים והורה מעכ"ת שצריכה טבילה שנית יפה הורה ידו.

ואף שאני רואה תיוה' בדבריו שרצה לומר הא דכתב המחבר קצ"ח סעיף ל"ה דעלתה טבילה בדיעבד אף שלא טבלה דרך גדילתה היינו דוקא אם מגיעין המים עד החזה רק שחתה ביותר ונעשו קמטין בגופה והביא דברי הט"ז ס"ק ל"ח ודברי נקה"כ אבל

בלא מגיעין עד החזה כל הפוסקים מודים דלא מהני בדיעבד אין דבריו נכונים במח"כ בזה דהא עיקר הפלוגתא הוא אם הא דריש לקיש דף ס"ז ע"א האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה נאמר דוקא לטהרות דלטהרות דוקא קפדינן שיבואו המים בכל מקום או אף לבעלה נאמרו דברי ר"ל וכן פליגו הפוסקים בשאר המימרות דאמוראים שם ברבדי דכוסילתא ולפלוף שבעין או פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה אי מעכב ג"כ לענין. לטהר לבעלה או שלא נאמר רק לטהרות דמחמרינן יותר לענין טהרות וכן מבואר הדבר היטב בב"י באריכות ואין להאריך בזה.

וכן נראה ג"כ מסידור של המחבר דתחילה הביא השיטות אי מהני אי טבלה ע"י ששחתה ביותר ואח"כ כתב צריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטבורה זרת משמע דתחילה איירי אף אם אין המקוה גבוה כ"כ אפי"ה מהני טבילה לאלו השיטות דלא אמרה ר"ל רק לטהרות ואח"כ כתב דין אחר שצריך להיות ממעל לטיבורה זרת זה לכל הפוסקים דלכתחילה הכל מודים דגם לבעלה צריכה לטבול כדרך גדילתה כמבואר בב"י ובש"ך.

ואף שיש לדחות קצת כתבתי זאת רק לרווחא דמלתא כי העיקר ממשמעות הפוסקים דאף אם אין מגיעין עד החזה ושחתה הרבה עלתה טבילתה לכמה פוסקים וכאשר כתב המחבר דכתב דעת המחמירים רק בשם יש אומרים ובאמת עמדתי על דברי שו"ע דבסעי' ל"ה נראה דנקט לענין דעלתה טבילה דלא נאמרו רק לענין טהרות דדיעה ראשונה דנקט בסתם הוא עיקר בכ"מ ובסעיף ל"ט לא תעצים עיניה ביותר הביא רק דעת יש אומרים דלא עלתה טבילה משמע דראויה לחוש לדבריהם ומצאתי אח"כ מה שאהבה נפשי שכבר עמד בזה בספר סדרי טהרה שם ותירץ משום דר"ל לא אמר רק האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה משמע דוקא לכתחילה אבל בדיעבד לא מוכח גם לאלו פוסקים דגם לבעלה אמר ר"ל דלא עלתה לה טבילה דלא אמר רק לשון לכתחילה ומשו"ה מיקל הב"י דעלתה טבילה משא"כ בפתחה עיניה או עצמה עיניה ביותר דאמר ר"י בפירוש דלא עלתה טבילה אף בדיעבד ומשו"ה לא הביא רק דעת הי"א אלו משום דדעתו עיקר כפוסקים אלו יע"ש.

ולדעתי אין ראיה דלא יכול ר"ל לומר אשה שלא טבלה דרך גדילתה לא עלתה טבילה דהא אי מגנדרא כביניתא בדיעבד עלתה טבילה לכ"ע ואף שלא טבלה דרך גדילתה אלא שהיה יכול לומר אשה שטבלה בקומה זקופה או ששחתה הרבה דלא עלתה טבילה אלא דגם לזה יש ליתן טעם דלא נקט הכי משום דאי הוי קאמר הכי הו"א בשחיי' הרבה אפילו בדיעבד לא עלתה טבילה אבל אי מגנדרא כביניתא אפילו לכתחילה יכולה

להטביל אע"ג דלא הוי כדרך גדילתה וכדי לאשמעינן דלא תטבול לכתחילה כה"ג כמ"ש הרשב"א הובא בב"י משו"ה נקט דלא תטבול רק כדרך גדילתה ויגיעו המים עד החזה שזה השיעור ואפילו כביניתא לכתחילה לא אבל בשחתה הרבה אף בדיעבד לא עלתה טבילה לר"ל להני פוסקים די"ל אף לבעלה נשנה וכל פלוגתת הפוסקים רק בדיעבד אבל לכתחילה כ"ע מודים דצריכה טבילה לבעלה כמו לטהרות ועיין בש"ך ס"ק י"ג שכתב לפסק הלכה דהיכי דאפשר שתטבול עוד הפעם צריכה טבילה שנית ע"כ יפה החמיר מע"כ שתטבול האשה עוד הפעם.

ועתה אבוא מה שכתב שקשה להכין להוסיף מים עד שיגיעו עד החזה כי אז אי אפשר להחמין המים מפני רוב מים הקרים ולא ידעתי למה לא יוסיף וישפוך המים חמים לתוך הקרים עד שיגיעו עד החזה ע"י שניהם יחד ואולי חושש לשיטת הרא"ה בבדק הבית הובא בח"ס יו"ד סי' רי"ב במקוה שמימיו מרודדין שאין השאובין נטהרין מ"מ נ"ל זה דוקא אי לא יכול בתוך המרודדים כלל ואף דמגכדר' כביניתא נמי לא יעלו המים על גופה משא"כ אי יכולה לטבול ע"י פישוט ידים ורגלים בודאי גם הרא"ה מודה שמטהרין השאובין דהא יכולה לטבול במקוה זו ואף שיש תקנה ג"כ למקוה שמימיו מרודדין שכובש המים ע"י חבילי עצים וחבילי קנים ויכול לטבול בהם ואפי"ה סובר הרא"ה דאין השאובין נטהרים נ"ל דלא דמי כיון דעכשיו א"א לטבול רק ע"י כבישה בחבילי עצים הוי כמחוסר מעשה וכאשר המקוה עכשיו א"א לטבול ומשו"ה לא מכשירין השאובין משא"כ במרודדין אף שאין כל גופה עולה בהן כדרך גדילתה כיון שיכולה לטהר ע"י פישוט כביניתא גם השאובין נטהרין והרשב"א במשמרת חולק על דברי בד"ה כיון דיש במקוה מ' סאה ממלא בכתף ונותן והא דמתניתין דכובש היינו בדלית ליה מים שאובין להוסיף יעיין שם. ואח"כ ראיתי בשו"ת גנת ורדים כלל ד' סי' א' שחולק על הרא"ה ג"כ וכתב דגם מרודדין חשוב ככל גופו עולה בהן כיון שאפשר ע"י כבישה בחבילי עצים ואף שכתבתי די"ל דזה הוי מחוסר מעשה מ"מ כה"ג דאפשר לטבול ע"י פישוט אף דלכתחילה אין לעשות כן בודאי מכשירין ע"י ריבוי מים שאובין ע"כ יש תקנה למקוה זו להגביה ע"י מים חמין שיגיעו עד החזה אבל לכתחילה בודאי אנו צריכין לעשות באופן היותר טוב ומועיל כאשר כתב מע"כ למעט חלל המקוה ע"י שיבנו עוד ב' שורות אבנים ולכבוש המים על ידיהם ולהגביה אותם וכבר כתבתי דלכל הפוסקים לכתחילה צריך לבעלה טבילה כמו לטהרות וגם אין לטבול לכתחילה כביניתא רק שיגיע המים עד החזה ובדיעבד אם שחתה הרבה צריכה טבילה אחרת כמ"ש בש"ך י"ג ובודאי חיוב גדול ומצוה רבה להתאמץ להסיר המכשלה הזאת ולדבר על לב אקרו"ט שיתקנו את

המקוה ולא אפונה שישמעו לדבריו ולעצתו וימהרו את מעשה התיקון יהיה זה שלום לו דברי הכותב בחפזון ידידו פ"ב יום ד' לסדר בהר בחוקותי ל"ו למב"י תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פא

שלום וברכה להרבני המופלג מורג חרוץ מו"ה חיים זלמן מאשקאוויטץ שי' בק"ק בעסערמין יע"א.

מכתבו קבלתי אף שלא ידעתיו מ"מ מכותלי מכתבו ניכר כי צורבא דרבנן הוא וראיתי שעמד על מה שנאמר ביו"ד סי' קצ"ח סעיף כ"ד ויש נוהגת שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה מפני שהוא נכנס בין השיניים יותר ממאכל אחר ואע"פ שבודקת וחוצצת השיניים חוששת דלמא תשתייר ולאו אדעתא ומנהג יפה הוא ומשמע מזה דאינו חיוב רק נשים צדקניות מחמירות על עצמן בחומרא יתירה והט"ז כתב שם אף אלו דנהגו כן מ"מ אם לא עשאו כן לא מעכב הטבילה בשביל זה ובשבת ויו"ט המנהג לאכול בשר רק שתזהר לנקר ביותר אחרי כן ומעלתו תמה אמאי לא יהיה דינא לכל הנשים כן ולאו מצד מנהג בעלמא דהא פסקינן ביו"ד בסי' פ"ט כשיטת הרמב"ם דטעמא דצריך לשהות שש שעות בין בשר לגבינה הוא משום בשר שבין השיניים וכתב הרמב"ם דאינו סר בקינוח וכיון דאינו סר בקינוח אם כן דינא הוא שלא תאכל בשר דא"א לקנח וחוצץ והאריך בסוגי' דחולין ר"פ כל הבשר.

ואען ואומר לו דוק בדברי הרמב"ם שכתב דאינו סר בקינוח משמע דוקא בקינוח אינו סר היינו כמו שאמר בש"ס שם דאין קינוח אלא בפת ואם אוכל פת אינו סר רק מה שהוא על החיך אבל מה שהוא בין השיניים אינו סר בקינוח כיון שהבשר תחוב בחוזק בין השיניים אלא ע"י ניקור ואם חוצץ את שיניו באמת יש להסיר את הבשר וצ"ל דחכמים לא רצו בתקנה זו אולי לא ינקר היטב ולא יחצוץ שיניו יפה על ידי בהילות ויבוא לאכול בשר וגבינה יחד והא דהחמירו בבשר בחלב שלא לסמוך אף בניקור שיניים ובטבילה סמכו רק מנהג להחמיר יש לומר כיון דבלא"ה מיעוט הוא אלא שהוא מיעוט דמקפיד וגזרו אטו רוב המקפיד וי"ל דזה דוקא אם כל הבשר נשאר בין השיניים מה שרגיל להיות בשעת אכילה אז הוי מיעוט המקפיד אבל אם כבר נקרה וחוצצת את שיניה ולא נשאר רק מיעוט בעלמא בין השיניים מה שאינו נראה עוד מבחוץ בודאי אין חוצץ מצד הדין דהא אין לחוש רק שנשתייר שם דבר מועט ואין להחמיר שלא תהני ניקור השיניים וגם בית הסתרים הוא ואין צריך רק ראוי לביאת מים ולהריטב"א הוא רק מדרבנן ומצינו בכמה דברים שהקילו בבית הסתרים אף אי אמרינן דצריך מה"ת ראוי לביאת מים כיון

דעכ"פ יותר קיל דאין צריך לביאת מים גם עיין בש"ך שם ס"ק ל"ב ומה"ט אינו אלא מנהג כיון דאף אם נשאר מעט אין בו איסור כלל דודאי אינו מקפיד כנ"ל לקיים ולהצדיק אלו שאין נוהגים חומרא זו ובפרט בדורות אלו דנשים חלושות הנה ועיין.

וראיתי שטרח לישב דברי הרמב"ם מהקושי' החמורה שהקשו עליו בפר"ח ומהר"ם לובלין בחולין שם דכיון דכל הטעם דר' חסדא דגבינה אחר בשר אסור משום בשר בין השיניים א"כ מאי בעי בשר בין השיניים מהו דהא כל הטעם דר"ח הוא רק משום בשר זה ונדחק מאד ליישב ונ"ל דבאמת יש לנו עוד טעם כמ"ש רש"י משום דבשר מושך הטעם יותר מגבינה ומשו"ה בין בשר לגבינה צריך להמתין ולא בין גבינה לבשר וגם טעם הרמב"ם משום בשר שבין השיניים והטור באמת כתב דיש להחמיר כשני טעמים והרשב"א כתב בתשובה דגם לרמב"ם אסור לאכול אחר שומן של בשר ואע"ג דלא שייך בשר בין השיניים מ"מ אסור משום לא פלוג ויש להסביר כיון דבאמת שומן מושך הטעם אלא שהרמב"ם סבר דמשום ה"ט לחוד דנשאר רק טעם בעלמא מה שאינו ממש וטעם וריח כזה לאו מלתא הוא כלל לא היו אוסרים לאכול גבינה אחר בשר אלא משום בשר בין שיניים דנשאר בשר ממש וא"כ יכול לבוא לידי שיאכל בשר ממש עם הגבינה וזה עיקר הגזירה אבל כיון דכבר גזרו משום בשר בין השיניים שוב לא פלוג וגזרו גם כן על שומן כיון דעכ"פ שייך טעמא דרש"י דנשאר הטעם בפיו וא"כ יש לומר בודאי אי לא מצינו דבשר שבין השיניים מקרי בשר ע"כ צ"ל דטעמא דאסור לאכול גבינה אחר בשר הוא בשביל טעמא דרש"י אבל מאחר דהאיבעי נפשט ליה מקרא דבשר שבין השיניים מקרי בשר אמרינן דעיקר טעמא הוא משום בשר שבין השיניים ואף בלוע נמי אסור מה"ט.

וביותר יש לומר דהרמב"ם לשיטתו הוכיח דזה עיקר הטעם דהרמב"ם סבר דגם גבינה אחר בשר עוף אסור וכתבו הראשונים משום דרב חסדא אמר סתם אכל בשר אסור לאכול אחריו גבינה משמע דבכל מיני בשר אסור וצריך להסביר דהא ר"ח אמר ג"כ אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר והא אינו דומה בשר עוף לבהמה דהא בבהמה סבר הרמב"ם דצריך עכ"פ קינוח והדחה ובבשר עוף פסקינן כאגרא דעוף אחר הגבינה לא צריך לא קינוח ולא נטילת ידים כשיטת הרמב"ם וצ"ל דהא רב חסדא לא איירי מקינוח והדחה כלל דהא בגבינה אחר בשר לא סגי בקינוח ולא איירי רק שצריך לשהות בין בשר לגבינה ואסור אף בקינוח ומדקאמר סתם בשר משמע אף בשר עוף אבל בבשר אחר הגבינה הא דמותר לא קאי על קינוח והדחה כלל דמזה לא איירי רב חסדא רק

אי צריך לשהות א"כ שפיר קאמר דמותר לאכול בשר אחר גבינה מבלי שצריך לשהות ולענין זה אין חילוק בין בשר עוף לבשר בהמה ושפיר נקט סתם בשר.

אלא דעדיין קשה לפי מה שמבואר ברמ"א דיש להחמיר בגבינה קשה וישנה דיש להמתין ששה שעות כמו בבשר משום דג"כ מושך טעם כבשר א"כ למה נקט רב חסדא סתם גבינה מותר לאכול אחריו ומשמע בכל גבינה אפילו קשה והא בבינה קשה יש להמתין כמו בבשר דחד טעמא הוא אלא דלהרמב"ם דדייק מדנקט בשר סתם דכל בשר במשמע לא קשה מגבינה דכתב הט"ז סק"ד דנראה לו להרמב"ם שרי אף בגבינה קשה דהא לולי דמצינו דבשר בין השיניים מקרי בשר לא הוי קרינן בשר לולי דגלי קרא א"כ בגבינה דלית לן קרא גבינה שבין השיניים לא הוי גבינה כלל ושפיר נקט רב חסדא סתם גבינה ומה"ט דנקט סתם גבינה היה מוכיח הרמב"ם דעיקר הטעם משום בשר שבין השיניים ולא משום מושך הטעם דלשיטתו מוכרח וא"ש הכל.

ועוד אבאר דברי הרמב"ם שכתב דוקא בשר עוף יש לאכול אחר הגבינה בלא קינוח והדחה אבל לא בשר חיה ואגרא דוקא בשר עוף ודלא כתוס' שהה"ד חיה אלא מילתא דשכיח נקט והרשב"א כתב משום דבשר בבשר מחליף כדתנן בפ' שני דחולין והקשה דגם בשר עוף מחליף ונ"ל דיש להרמב"ם ראיה מהא דכבר עמד תוס' בר"פ הא דדייק ממתניתין דכל הבשר הא דבשר עוף מה"ת ולא נקט חיה ונדחקו דה"ה חיה ולרמב"ם א"ש דהא כל הדיוק הוא כמ"ש תוס' דסמך על הסיפא דגזרינן העלאה אטו אכילה וא"כ חיה דמחליף יותר בבשר בהמה לא הוי גזירה לגזירה ומשו"ה לא מצי למידק דחיה דאורייתא אבל מבשר עוף דלא מחליף בבשר בהמה שפיר דייק דע"כ מה"ת דאי לאו הכי לא היה להם לגזור דהוי גזירה לגזירה וא"ש. ומפני רוב הטרדות אסיים ידידו דו"ש ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פב

שלום וכ"ט לכבוד אחי הרב המופלג בהפלגת חכמים מורג חרוץ ושנון עדני העצני ז"ר יפ"ת בנש"ק כש"ת מו"ה שלמה סופר נ"י רב בק"ק דערעטשקע יע"א.

מכתבך עם בישור כל טוב מצדך קבלתי ע"נ ושמחתי לדעת שלום תורתך עם תלמידים סביב לשולחנך האוכלים מלחמך לחם של תורה וראיתי דבריך טובים בסוגיא דח"ש והצעת לפני ישוב דברי הרמב"ם בפ"ד מה' שבועות.

ואענה גם אני את חלקי אשר חנני החונן לאדם דעת תורה והנה הרמב"ם פסק שם מי שנשבע שלא יאכל ח"ש נבילות חל השבועה ואפילו בהן נמי חל דלא כשיטת תוס' בשבועות כ"ג דלא חל בהן אפילו אי חל בלאו והרשב"א בתשובה מקשה על הרמב"ם

מסוגיא דיומא דרצה מתחלה לומר לר"ל אפילו אי ח"ש רק מדרבנן אסור אפ"ה לא חייב קרבן שבועה ואח"כ אמר וכ"ת כיון דאית ליה היתר מה"ת חל עליה קרבן שבועה משמע אי הוי ח"ש מה"ת בודאי לא חל קרבן שבועה ומשו"ה פסק הרשב"א דלר"י דח"ש אסור מה"ת לא חל שבועה ונדחק בסוגיא דשבועות דמשמע מהא דמקשה ר"י מ"ט לא אמר כר"ל דשבועה חל על ח"ש וכתב דהקושיא הוי רק לרב ושמואל אי סברו דח"ש רק מדרבנן או דבאמת היה יכול לתרץ דלר"י לא חל ודוחק וצריך ליישב לפי"ז ג"כ סתירת הסוגיא דביומא משמע כדדייק הרשב"א דשבועה לא חל על ח"ש אי אסור מה"ת ובשבועות משמע להיפך.

ונלענ"ד ליישב דהנה התוס' בשבועות מקשה מאי קמשני ר"י דמוקי לה כדברי הכל דהא יכול לאוקמי מתניתין במפרש ח"ש וגם רבנן מודים והוי כד"ה ומתרץ בתוס' דא"כ הוי משמע דוקא במפרש אבל בסתם לא ולר"ע אפילו בסתם נמי ועדיין לא הוי כד"ה.

ובאמת דברי התוס' תמוהין דהא בכולל נמי יש לדייק כן דהא דצריך כולל ובפרט לפי שיטת התוס' דאיירי דוקא במפרש שחוטות ונבלות זה דוקא לרבנן אבל לר"ע בלא כולל נמי חל דהא דעתו על כל שהוא א"כ נמי יש לדייק דלא כר"ע ומצאתי אח"כ שכבר הרגיש בזה בס' מהרשש"ך בחידושיו לשבועות והניח בצ"ע.

ונ"ל לתרץ קושי' תוס' דהנה כבר הקשה המל"מ דמאי פליגו רבנן דסברו דדעתו לאסור רק כזית ור"ע דסבר דאוסר אפילו בכ"ש דאי אכילה בלשון בני אדם כזית מ"ט דר"ע ואי כ"ש נמי משמע א"כ מ"ט דרבנן דאי אפילו אכילה של תורה בכזית מ"מ בשבועה הכל הולך אחר לשון בני אדם והאריך ומפלפל שם בדברי הרא"ם דסבר דסתם אכילה של תורה בכ"ש רק דאתיא הלכה לענין עונשין בכזית ושאר מפרשים סברו דסתם אכילה משמע כזית כדמשמע מהא דאמר ר"ל אכילה אמר רחמנא וליכא יע"ש.

והנה המל"מ רצה להסביר מחלוקת של רבנן ור"ע בין לשיטת שאר מפרשים דסתם אכילה בכזית ובין לשיטת הרא"ם דסתם לשון אכילה בכ"ש אבל אנן לעצמינו נוכל לומר באמת דבהא פליגו רבנן ור"ע דהכל סוברים דאין אדם אוסר יותר ממשמעות לשון אכילה של תורה ורבנן סברו דסתם אכילה של תורה בכזית ומשו"ה גם הוא אינו אוסר את עצמו יותר מכזית ור"ע סבר דסתם לשון אכילה בכ"ש ומשו"ה אוסר נמי את עצמו בנשבע שלח יאכל כמשמעות אכילה של תורה דהוי בכ"ש ומאי דרצה המל"א לומר דגם רבנן סברו כשיטת הרא"ם ואפילו דעתו בכ"ש לענין עונשין דעתו דוקא בכזית כבר חולק על זה האבני מלואים בתשובותיו דא"א לומר כן כיון שהוא אומר בפירוש ונשבע שלא יאכל דהוי בכ"ש א"כ אם אינו רוצה שיענוש רק על כזית הוי כמתנה על מה שכתוב

בתורה יע"ש וע"כ רבנן סברו דסתם אכילה בכזית ולפי"ז י"ל אי שבועה חל על ח"ש או לא תליא בפלוגת' זו אי סתם אכילת בכ"ש או בכזית לפמ"ש הר"ן בחידושיו להסביר הא דשבועה חל על ח"ש אע"ג דאסור מה"ת היינו משום דאינו מפורש בתורה ולא אתיא רק מדרשא כמו ח"ש דמרבינן מכל חלב וא"כ זה דוקא אי סתם אכילה בכזית וח"ש רק מרבוי דכל אבל אי סתם אכילה בכ"ש והל"מ רק לענין עונש אע"ג דאי לאו ריבוי דכל הוי אמרינן דהל"מ אתיא להוציא הקרא מפשטי' מ"מ עכשיו דאתי וגילה קרא דכל דגם ח"ש אסור ופשטא דקרא אתיא על כ"ש מקרי מפורש בתורה ואין איסור שבועה חל עליו וא"כ לר"ע דסבר דאדם אוסר את עצמו בכ"ש וסבר ע"כ דסתם אכילה בכ"ש א"כ לר"ע לא חל שבועה על ח"ש וזה שמתרץ הש"ס על ר"י דלא אמר כר"ל משום דמוקי לה אליבא דכ"ע ולר"ע א"א לאוקמי כמ"ש ומיושב קושי' תוס' דלא יכול לומר נמי במפרש.

ויש לישב נמי סתירות הסוגיא וקושי' הרשב"א מסוגי' דיומא הא דרצה מתחלה לומר דאפילו באיסור דרבנן לא חל שבועה היינו לשיטת הרמב"ם דכל איסור דרבנן הוי מה"ת מלאו דלא תסור וכמ"ש רש"י ביומא בפירוש דלא חל משום לאו דלא תסור ובאמת הקשו על הרמב"ם דסבר דכל דרבנן הוי דאורייתא א"כ לא יחול שבועה על ח"ש אפילו לר"ל אלא שמתרצים לפי דברי הר"ן דכל שאינו מפורש בתורה חל עליו שבועה וה"נ אע"ג דעובר על לאו דלא תסור מ"מ האיסור ח"ש אינו מפורש ועיין באבני מלואים בתשובותיו א"כ משו"ה קאמר יכ"ת כיון דאית ליה היתר מן התורה הכונה דמן התורה יש היתר לח"ש דאינו מפורש אע"ג דבאמת אסור משום לאו דלא תסור אבל מ"מ מן התורה יש היתר ובזה מדויק דלא קאמר כיון דמותר מן התורה או דאסור רק מדרבנן וא"כ כונת סוגיא דיומא ג"כ דלא חל רק כיון שאינו מפורש בתורה האיסור אע"ג דבאמת אסור מה"ת וזה כסוגי' דשבועות ולא קשיין אהדדי ול"ק על הרמב"ם מסוגיא דיומא. אלא דא"כ צריכין אנו לומר להרמב"ם דפסק כחכמים דאדם אוסר עצמו רק בכזית וכן שבועה חל על ח"ש משום דסבר דלשון אכילה שבתורה הוי כזית.

ובאמת מהרמב"ם בפ"י מהל' מלכים הל' י' שכתב דלא ניתנו שיעורין לבני נח אלא לישראל בלבד והטעם כבר כתב בספרן של אחרונים משום דסבר הרמב"ם דלשון אכילה בכ"ש ורק לעונשין הל"מ ולב"נ לא ניתנו הלכה אבל אי לשון אכילה בכזית א"א לומר דיאסור לב"נ אפילו בכ"ש ולשנות משמעות הלשון. ומאז ישבתי ותרצתי בזה קושי' הצל"ח בסוגיא דחזקיה ור' אבוה בפסחים על הרמב"ם דמקשה שם והרי אבמה"ח ותניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אבמה"ח לב"נ וכו' דילמא ר"נ סבר כר"ל דח"ש מותר מה"ת וא"כ לא אסור בהנאה מה"ת אבל לב"נ מ"מ אסור משום לפני עור דלדידי' לא

נאמרו שיעורין ואפילו בכ"ש חייב והניח בצ"ע ולדידי ל"ק דהא כל טעמא דהרמב"ם משום דסבר סתם אכילה בכ"ש אבל אי אכילה בכזית גם לב"נ בכזית ומבואר במל"מ דר"ל דסבר ח"ש מותר מה"ת ע"כ סבר דסתם אכילה בכזית ומשו"ה אמר אכילה אמר רחמנא וליכא וא"כ לר"ל גם לב"נ ליכא איסור בכ"ש והרמב"ם להלכתא כר' יוחנן כתב שפיר דבן נח חייב בכל שהוא ומקשה הש"ס שפיר מר' נתן וא"כ מוכח דרמב"ם ע"כ סבר דסתם אכילה בכ"ש ולא א"ש תירוצי ע"כ בחרתי לי דרך אחר יותר נכון בדברי הרמב"ם וליישב ג"כ קושי' תוס' דנ"ל הא דשבועה חל על ח"ש או לא תליא אי כוי בריה בפני עצמה או ספיקא הוי דהא ר"י יליף דח"ש אסור מכל חלב וגם מרבינן כוי ממנו וכ' תוס' הא דצריך ר"י לסברת חזי לאצטרופי ואמאי לא אמר מטעמא דקאמר בסמוך דיליף מכל חלב ותירצו דאי מקרא דכל הו"א דעיקר קרא אתיא לכוי דמסתבר טפי לרבות וח"ש רק מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל מצד סברת חזי לאצטרופי מרבינן תרווייהו כוי וח"ש וא"כ י"ל בודאי אם אי אפשר לרבות מכל רק ח"ש מקרי נמי מפורש בתורה כי כל מיותר לגמרי וע"כ לא אתיא רק לח"ש והוי כמו מפורש אבל אם אפשר לרבות מכל כוי ומסתבר טפי רק משום דיש ג"כ סברא לח"ש משום חזי לאצטרופי מרבינן נמי ח"ש זה לא מקרי מפורש בתורה דהא רק מסברא מרבינן וי"ל נמי דאתיא כל לכוי אלא שזה ניחא אי אמרינן כוי בריה בפני עצמה ויש לרבות מכל כוי אבל למ"ד דכוי ספיקא הוי א"א לרבות מכל רק ח"ש א"כ אי אמרינן באמת דח"ש אסור ע"כ ילפינן מכל דהא אין לנו דרשה אחרת והוי כמו מפורש בתורה והא דאמר ר"ל ע"כ אסמכתא הוא משום דכוי ספיקא הוי היינו דאין ראיה מברייתא דדרשה גמורה הוא רק כמו כוי אסמכתא כן ח"ש אבל י"ל ג"כ דח"ש אסור מכל וכוי א"א לרבות משום דהוי ספיקא וא"כ שפיר מקשה לר"י בשבועות מ"ט לא אמר כר"ל אע"ג דח"ש אסור מ"מ ר"י סבר כוי בריה בפני עצמה הוא עיין בר"ן חולין פ' הזרוע קל"ב דמוכיח מר"י שם דע"כ סבר דכוי בריה בפני עצמה וכ' הר"ן שם דגם הרמב"ם פסק דכוי בריה בפ"ע ומשו"ה חל על ח"ש אבל הסוגיא דיומא דקאמר וכ"ת משום דאית ליה היתר מה"ת חל עליה שבועה דמזה הוכיח הרשב"א דאי הוי מה"ת באמת דלא חל היינו משום דאזיל השתא לר"ל ואי היה סבר ר"ל ג"כ דאסור מה"ת בודאי לא היה חל עליו שבועה משום דהוא סבר ספיקא הוי כמו שהוכיח ר"ל מכח זה דגם ח"ש אסמכתא וא"כ ח"ש מפורש בתורה דא"א לרבות מכל רק ח"ש ואין כאן סתירה בסוגיא וא"ש דפסק הרמב"ם דשבועה חל על ח"ש לשיטתו דפסק כוי בריה בפ"ע וממילא ח"ש לא הוי מפורש כאשר בארתי והדברים נכונים.

ואם כנים דברינו מיושב ע"נ קושי' תוס' דלא יכול לאוקמי במפרש וד"ה דהא כ' התוס' ביומא ד"ה כוי בריה וכו' הא דאמר ר' יוסי כוי בריה בפני עצמה היינו ספק חיה או בהמה וסבר כוי ספיקא הוי וא"כ לר' יוסי גם ר"י מודה דלא חל שבועה על ח"ש וא"כ לא אתיא מתניתין כד"ה ולא קאי על פלוגתא דרבנן ור"ע רק על ר' יוסי והתנאים דסברו כוי ספיקא הוי ומשו"ה לא יכול לאוקמי במפרש.

ובזה יש ליישב דקדוק עצום שי"ל בסוגיא דשבועות דהא גם רב ושמואל אמרי כר"י בכולל ואמאי מקשה רק ר"י מ"ט לא אמר כר"ל ולא מקשה גם על רב ושמואל אלא שבאמת לרב ושמואל אין להקשות די"ל דהם באמת סברו להלכתא כוי ספיקא הוי ולא רצו לאוקמי מתניתין דלא כהלכתא עיין בתוס' חולין ק"ג ע"א ד"ה מי סבר ר"י וכו' אבל ר"י דסבר להלכתא דבריה בפני עצמה הוא ולדידי' לא מפורש ח"ש משום הכי מקשה שפיר רק לר"י ונכון בעזה"י.

ועוד יש לנו ישוב על הא דלא מקשה ג"כ על רב ושמואל לפי מה שראיתי בחדושי אאזמ"ו בעל ח"ס זצ"ל שמקש' על הא דאמר ר"ל אי אתה מוצא אלא אי במפרש ח"ש ואליבא דרבנן או בסתם אליבא דר"ע דמשמע דא"א לאוקמי מתניתין באופן אחר דהא גם יש לאוקמי במפרש שלא כדרך הנאתן והעלה מכח זה דר"ל דסבר הנאת מעיו בעינן גם שלא כדרך הנאתן חייב משום דהכל תלוי לר"ל במלוי כרס גם שלכדה"נ הוי מלוי כרס ולפי"ז לפמ"ש תוס' בתירוץ שני דע"כ הקושי' ר"י מ"ט לא אמר כר"ל היינו דהוי לאוקמי בשלא כדרך הנאתן דבח"ש לא משכחת הן וא"כ י"ל דלרב ושמואל א"א להקשות דילמא סברו כר"ל דהנאת מעיו בעינן וגם שלכד"ה אסור אבל לר"י דסבר בפירוש בפסחים כ"ד ע"ב דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן משום דהלך לשיטתו דהנאת גרון בעינן מקשה שפיר ר"י מ"ט לא אמר כר"ל וק"ל.

והנה ממה שהקשה הצל"ח בפסחים משמע דפשיטא ליה דגם ח"ש באיסור הנאה לר"ל ג"כ אינו אסור אלא מדרבנן ובמח"כ לא ראה לפי שעה הירושלמי תרומו' פ"ו שאמר מודה ר"ל באיסור הנאה דח"ש מה"ת ועיין בס' קהלת יעקב אריכות נפלא בדיני ח"ש והאריך ג"כ באיסור ח"ש גבי הנאה ולא ידע טעמא מפני מה יהיה ח"ש מה"ת אסור לר"ל ומפלפל שם אי גם בא"ה צריך כזית או לא.

ובצל"ח הוכיח דע"כ גם לענין איסור הנאה צריך כזית דא"כ לשיטת הסוברים דלוקין על הנאה יהיה לוקין על פחות מכשיעור בחמץ ולמה צריך כזית ונ"ל טעמא לסברת הירושלמי דמחלק בין א"ה לאיסור אכילה בשנקדים ליישב קושית תוס' יו"כ דמקשה לר"י דח"ש אסור מה"ת בכל איסורין מ"ש דאשמעינן תנא דוקא ביו"כ ומיישב בזה

דקדוק אחר שקאמר הש"ס הניחא לר"י שדרך שמעיינים לבקש איזה קושי' או דוחק לאותו אמורא דנאמר עליו הניחא וכ' שזה הקושי' דמ"ש דאשמעינן תנא דח"ש אסור ביוה"כ טפי מבשאר איסורין ועיין שם.

ולדידי נ"ל בשנסביר תחלה סברת ר"י משום דחזי לאצטרופי וכתבו האחרונים הח"ץ והפרמ"ג יו"ד סי' ס"ג וס"ה די"ל דילמא ישכח ויאכל כזית שלם או שיאכל עוד איסור בכדא"פ ויצטרף אח"כ לשיעור שלם ובאמת דוחק לומר כן שהאיסור משום שיאכל עוד ולקרב הדבר יותר י"ל לפי מה דמבואר בש"ס ס"פ גה"נ לר"י באכל ח"ז והקיאו וחזר ואכלה חייב משום דסבר הנאת גרונו בעינן אבל לר"ל דסבר הנאת מעיו כתב רש"י אם אכל ח"ז ואח"כ הקיאו ממעיו וחזר ואכלה פטור משום דלר"ל הכל תלוי במלוי כרס וא"כ לר"י יכול לבוא לידי איסור מלקות או כרת בח"ז לבד אם יכנסו לגרונו וחזר והקיאו ויצטרף אח"כ לשיעור שלם ולא צריך לאכול יותר ובח"ז לבד יכול לעבור וזה ניחא לר"י דסבר הנאת גרונו אבל ר"ל דסבר הנאת מעיו ליכא אופן שיתחייב על ח"ש דהא הנאת מעיו ס"ל וכזית שלם בעינן כמ"ש רש"י ומשו"ה ל"ל סברת חזי לאצטרופי וזה הסבר נכון בטעם פלוגתתן אלא לפי"ז אם כל טעמא דר"י משום דחזי לאצטרופי כה"ג בהנאת גרונו א"כ לפי מה שכייל והשריש לנו אאמו"ז בעל ח"ס זצ"ל הובא בשו"ת ח"ס או"ח קכ"ז וכ"ס סי' צ"ו וקי"א דביו"כ לכ"ע בהנאת מעיו תליא משום דתליא ביתובי דעתא וזה ליכא רק בהנאת מעיו וא"כ יהיה ח"ש מותר ולא מוכח זה מכל חלב די"ל דוקא באיסורין דתלויין בהנאת גרונו וי"ל דזה קמ"ל מתניתין דגם לענין יו"כ ח"ש אסור והטעם באמת צ"ל משום דחזי לאצטרופי כמו שהסברו האחרונים משום שמא ישכח ויאכל כזית שלם בב"א או בכדא"פ.

ומיושב נמי שפיר דקאמר הניחא דמשמע דיש איזה דוחק גם לאותו אמורא וזה הוא הקושי' גם לאותו אמורא דהא לא מוכח רק בשאר איסורין משא"כ לענין יו"כ אף די"ל גם חזי לאיצטרופי בכה"ג מ"מ אינו מוכח מקרא דכל חלב ויש לחלקו כמו שכתבתי והשתא י"ל באמת הא דסבר ר"ל ח"ש מדרבנן ול"ל סברת חזי לאצטרופי היינו היכא דתלי' בהנאת מעיו וחזי לאצטרופי דילמא יאכל כזית שלם בב"א או בכדא"פ אבל חזי לאצטרופי בהנאת גרונו דקרוב וסברא יותר גם ר"ל מודה ול"צ קרא לזה משום דמסתבר הוא כמ"ש בירושלמי וא"כ באיסורי הנאה דגם ר"ל מודה דחייב בהנאת גרונו דהא נהנה ואפילו מטעמת לבד בלי שיכנוס לגרון כ' בח"ס אהע"ז סימן צ"ד בח"ר דאסור מה"ת ורק באיסורי אכילה מטעמת דרבנן וא"כ משו"ה שפיר קאמר הירושלמי דמודה ר"ל באיסור הנאה דח"ש אסור מה"ת ואף לדברי הפרמ"ג סימן ס"ה במשבצות שכ' דבהנאה

לא נאמר הלכה דכדא"פ רק באיסור אכילה נ"ל דזה דוקא אם נהנה שלא ע"י אכילה אבל אם נהנה ע"י אכילה בודאי גם לענין הנאה כזו אמרינן כדא"פ כמו לענין איסור אכילה וצריך שפיר צירוף וזה נכון בעזה"י ועיין בצל"ח פסחים בסוגיא דתרומת חמץ ל"ג ע"א בתוס' ד"ה ומינה מה תרומה וכו' שכתב דגבי הנאה בדבר שאינו אכילה לא שייך בכדי אכילת פרס יע"ש.

ובפשוט יש ליישב קושי' תוס' יו"כ דמשו"ה אשמעינן תנא דח"ש אסור ביו"כ לפמ"ש מהרלב"ח דרמב"ם נקט קרא מיוחד דלא יאכל לענין כ"ש דחמץ משום דאין למילף מחלב דאין היתר לאיסורו, משא"כ חמץ וא"כ ע"כ הא דביו"כ ח"ש אסור אע"ג דהמאכל והמשתה מותר קודם ואחר יו"כ וכן בנזיר ובשבועה משום דילפינן מחמץ וא"כ נקט התנא רבותא דאפילו ביו"כ אסור ואע"ג דחמץ אסור בהנאה מ"מ ילפינן מחלב וחמץ מהצד השוה שח"ש אסור אלא שראיתי בקהלת יעקב שמתמה א"כ בנבילה ושאר איסורי לאוין מנ"ל דאסור דהא יש למיפרך מה לחלב וחמץ דאסור כרת ונ"ל דמה"ט באמת כתוב בתשובת הרשב"א דילפינן ג"כ מהא דכתיב בקרא כל נבלה לרבות ח"ש יע"ש.

ובחידושי למס' חולין בלימוד הישיבה הקשיתי לר"ל דח"ש מותר א"כ אמאי אמרה תורה לגר אשר בשעריך תתנה להקדים נתינה לגר דהא גם ישראל יכול לאכול פחות מכשיעור וכמה בני אדם יאכלו כל אחד פחות מכשיעור ולמה צריך לתנה לגר או למכרה לנכרי ואמרתי דיש לכאורה מזה ראיה לדברי פרמ"ג בפתיחה להלכ' שחיטה דעשה שאינו זבוח חל אפילו פחות מכשיעור ולכ"ע אסור מה"ת והארכתי בזה ליתן טעם לפלוגתתא דר"מ ור"י אי דברים ככתבן או לא ואכ"מ ואח"כ מצאתי אחר זמנים טובא בחדושי אאמז"ו בעל ח"ס שכתב לחזקיה דסבר להקדים נתינה לגר מוכח מהאי קרא באמת דח"ש אסור ול"צ לדידי' ריבוי דכל ומיושב בזה קושי' שער המלך בפ"א מה' חו"מ יע"ש.

והנה באמת מה שחידש הפרמ"ג דעשה דזבחת אפילו בפחות מכשיעור משום דבאכילת רשות לא נאמרה הל"מ כזית דוקא וכן העלה בכמה מקומות בספרו ראש יוסף כבר פלפל בעצמו שמדברי הרמב"ם שכ' דשבועה חל על ח"ש דנבילה לא נראה כן ובאמת קשה ג"כ מסוגיא דשבועות דמוקי ר"ל בח"ש והא במתניתין קתני נמי נבילה ובנבילה ע"כ מודה דאסור ח"ש ואף דלר"ל י"ל דמוקי מתניתין בנבילת עוף ולדידיה דאין שחיטה לעוף מה"ת ליכא ג"כ עשה דזבחת וח"ש דקאמר משום שקצים ורמשים אבל מאי מקשה לר"י ויש לדחות דהא דמפלפל רק בדברי רמב"ם ולא מדברי ר"י משום די"ל כמ"ש בתוס'

דהקושיא לר"י הוא רק בשביל שלא כדרך הנאתן וגם בעשה דזבחת שלכדה"נ מותר אע"ג דלענין אכילה הוי בכ"ש מ"מ ממועט מלשון אכילה שלכדה"נ.

ומצאתי בס' גינת ורדים מבעל פרמ"ג ז"ל שכתב בכלל נ"ח כן בעצמו ומביא ראיה מתוס' פסחים כ"ה ע"ב דגם בחולין שנשחטה בעזרה מותר שלכדה"נ ועיין בכ"ס סימן צ"ו שמפלפל שם בזה בתוס' נזיר י"ז ע"א ומשו"ה הביא ראיה מרמב"ם דכ' בפירוש דשבועה חל על ח"ש נבילה ויש ליישב בזה קושי' תוס' בשבועות דלא מוקי במפרש ואליבא דכ"ע די"ל הא דאמרינן עשה שאינו זבוח וילפינן מוזבחת מבקרך לר"מ דסבר בחולין ק"ב ע"א דאבמ"ה אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד ולא בחיה ועוף משום דכתיב רק וזבחת מבקרך וצאנך וקאי גם על אבמ"ה וא"כ כמו דאמרינן באבמ"ה דוקא בהמה ולא חיה ועוף מכ"ש עשה דוזבחת דלא קאי רק על בהמה משא"כ לרבנן דסברי דאבמ"ה נוהג בחיה ועוף ג"כ י"ל דעשה דוזבחת נוהג גם בחיה ועוף וי"ל הא דמקשה לר"י מ"ט לא אמר כר"ל דיש לאוקמי מתניתין בחיה ועוף וסתם מתניתין ר"מ דליכא אבמ"ה בחיה ועוף וע"ז מתרץ דמוקי ככ"ע אפילו לרבנן וא"כ לא יכול לאוקמי בח"ש משום עשה דוזבחת דשייך אף בח"ש וזה א"ש לתירץ ראשון שבתוס' דהקוש' משום ח"ש וכן א"ש תירוצו לשיטת הרמב"ם דשבועה חל על ח"ש אבל לפי תירץ שני דהקושיא בשביל שלכדה"נ ולפמ"ש הגינת וורדים דמ"מ שלכדה"נ מותר הדרא קושית תוס' וצריכים אנו לישובים אחרים שכתבתי ועיין בח"ס יו"ד סי' ע' שרצה לומר גם לר"מ עכ"פ בשר מן החי נוהג גם בחיה ועוף דיליף במ"ה מקרא אחר ומתוס' חולין ל"ב דקאי שם לר"י לא משמע כן ועיין בס' ראש יוסף שם ודו"ק.

והנה א' מהראיות שהביא הפרמ"ג לחידוש דינו הוא מכח קושית תוס' דהאיך אבמ"ה חל על עשה דוזבחת דהא אבמ"ה הוא משהו בשר גידין ועצמות ואיסור חל על חצי שיעור ע"כ דעשה דוזבחת הוא ג"כ על חצי שיעור ולפי מה שהעלה בח"ס סימן צ"ב לישב קושית הפלתי סימן פ"ז אמאי לא יחול איסור בב"ח על חלב ללוי דחייב על חזי זית בשר וחצי זית חלב וכן לרב בבא מיורה גדולה דהא איסור חל על ח"ש ותירץ דלא חל על ח"ש רק אם בשביל איסור השני יהיה הח"ש איסור בפני עצמו כמו בשבוע' דאסור הח"ש לחוד אבל בב"ח דלא חייב רק אם אוכל עם החלב וצריך לצרף לכזית ואין לוקין גם בשביל איסור השני בח"ש לא מקרי חמור ודבריו נכונים מאד.

ואני נכדו מצאתי און וראיה לדבריו הקדושים מדברי תוס' חולין ספג"ה ק"ב ע"ב בד"ה שאין בו וכי' שכתבו דאין לאוקמי באבר שאין בו כזית בשר ומצרף כמו ח"ש מטרפה אחרת דמחייב משום טרפה ולא משום במה"ח דא"כ אמאי לא חל איסור אבמה"ח על

טרפה לר"ל דח"ש מותר מה"ת ובראש יוסף הרגיש שם דהא לשיטת תוס' בשבועות גם לר"י חל על ח"ש ולמה כתבו רק לר"ל ולפי דברי קדוש זקני זצ"ל א"ש כיון דצריכין אנו לצירוף הגידין ועצמות לא חל על ח"ש לר"י וא"ש.

ובזה מיושב נמי קושית פלתי סימן ס"ב בד"ה ובזה מיושב וכו' דמקשה על רש"י דמפרש בדף ק"ג דאבמ"ה הוי כולל מגו דחל על ב"נ ולא פירוש דהוי כולל משום מגו דחל על אברים דלית בהן כזית בשר רק ח"ז דהא רש"י פיר' כן לר"י דסבר ח"ש אסור מה"ת ולא יכול לחול על ח"ש משום דלא נאסר גם אח"כ רק בצירוף גידין ועצמות ומשו"ה מוכרח רש"י לפרש רק משום כולל לב"נ.

ועוד יש ראיה מש"ס בכורות דף י' ע"ב דאמר חלב בהמה טהורה מנ"ל דשרי אילימא מדאסר רחמנא בב"ח הא חלב לחודיה שרי דילמא בב"ח אסור באכילה והנאה וכו' והקשו באחרונים בנוב"י וריט"ו אלגזי בבכורות שם דהא בח"ז בשר וח"ז חלב מצטרפין וא"כ מצד אבמה"ח לא הוי לוקין דהא לא הוי רק ח"ז אבל משום בב"ח לוקין ובס' גינת וורדים כלל נ"ח הוסיף עוד דא"ל דהוכחת הש"ס משום דלא הוי חל איסור בב"ח על אבמה"ח דחלב דהא תוס' וכמה פוסקים סוברים דאיסור חל על ח"ש יע"ש ולפי חילוקו של אאזמ"ו בעל ח"ס ז"ל באמת כן דהוכחת הש"ס דלא הוי חל על ח"ש משום דלא נאסר הח"ש בפ"ע מכל דין הבאתי ראי' ועשיתי סמוכים לדברי קדוש זקני זצ"ל וזכותו יגן עלי.

ובגוף חילוקו של פרמ"ג דרצה לחלק בין אכילת רשות דלא הוי משמעותו כזית דהלכתא דאכילה בכזית לא נאמרה רק במניעת לאו או בעשה א"כ בברכות מ"ט ע"ב דקאמר ר"י דחייב לברך על כזית מדכתיב ואכלת והא הכא האכילה רשות היא ואפי"ה הוי בכזית דוקא ולפוסקים דס"ל דהוי רק אסמכתא ובכזית נמי אינו מחייב רק מדרבנן יש לדחוק אבל להני שיטות דפסקו דהוי דרשא גמורה וחייב מה"ת בכזית לברך צ"ע דהא באכילת רשות אכילה אפילו כ"ש משמע ומשמע מזה דלא כחדוש דינו של הפרמ"ג ועיין הארכתי קצת לשעשע עמך בדברי תורה וה' יאיר עינינו בתורתו כחפץ אחיך הנאמן הדש"ת פ"ב יום ג' לסדר נח תרל"ט לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פג

שלום לתלמידי המופלג בתורה חרוץ ברק השנון יפ"ת מו"ה רפאל קירש שי' רב דקלויז בהאמ- בורג יע"א.

את מכתבך קבלתי וראיתי קושיתך בשבועות סוגיא דח"ש דף כ"ג דר"ל מוקי מתניתין במפרש ח"ש לרבנן ובסתם לר"ע וקאמר הש"ס בשלמא לר"ל קפטר ר"ש דתניא ר"ש

אומר כ"ש למכות דהא במכות דף י"ז פליגי ר' ביבי ור' ירמי' אליבא דר"ש ור' ביבי סבר דוקא בחיטי משום בריה קמחייב ר"ש ור' ירמיה סובר בכל איסורין אומר ר"ש כ"ש למכות ואף בקמח מחייב בכ"ש א"כ לר' ביבי קשה מ"ט דר"ש דפוטר לר"ל דהא הוא בשם ר"ל אמר דמחלוקת ר"ש ורבנן בחיטי ופלפלת לתרץ ואין מן הצורך להשיב כי כתבת בעצמך שדחוקים המה דבריך.

והנה קושייתך כבר נאמרה ונשנה בספרן של גדולי אחרונים ואמרתי לתרץ בתרי ותלת אנפי' ראשית דבר דגם מתניתין אפשר לאוקמי בבריה ורבנן ור"ש לטעמייהו לפמ"ש תוס' שם במכות וכן בחולין דף צ"ז דנבילה לא מקרי בריה משום דאף אם נחלק שמו עליו דהיינו שם האיסור האמור בתורה א"כ נתמעט ג"כ חטה דהא לעולם שם טבל עליו כמו בחתיכה נבילה שם נבילה עליו והיינו דוקא לרבנן אבל ר"ש דמחייב בחטה של טבל משום בריה סבר ממילא דגם נבילה הוי בריה דהא לא סבר תנאים אלו וא"כ טריפה ונבילה דמתניתין ושבועות יש לאוקמי שאוכל נבילה שלימה ורבנן פטרו בח"ש משום דלא מחייבי בנבילה משום ברי' אבל ר"ש גם בנבילה הוי בריה וכן בשקצים ורמשים דמתניתין י"ל ג"כ לפמ"ש רש"י וכן כמה ראשונים דצריך להיות נאסר מתחיל' ברייתו משא"כ נבילה וכדומה ושור הנסקל עיין בשו"ע י"ד סי' ק' ויצא הפלתי שם לחדש דגם בשרצים אלו דלא נאסרו עד שפירשו וישרצו על הארץ כמו תולעים שבפירות וכדומה לא הוי בריה דהא לא נאסרו מתחילת ברייתו עד ששרצו על הארץ וא"כ משכחת ג"כ פלוגתא דרבנן ור"ש שאכל שרצים שלימים כאלו ואין שיעור כזית ולרבנן לא מחייב דלא הוי בריה משא"כ ר"ש לא סבר ג"כ תנאי זה דהא גם טבל לא נאסר מתחילת ברייתו עד שימרח ורואה פני בית ומה"ט פוטר ר"ש ועיין בפלתי וראש יוסף שעמדו על סוף דברי תוס' חולין דף צ"ו בד"ה מאי טעמא ואין להאריך.

אלא שנ"ל דוחק לאוקמי מתניתין דוקא כה"ג שאכל צפור טהורה במיתתה דליכא כזית וגם שרצים ורמשים דוקא באלו שאין נאסרים בתחילת ברייתן ע"כ נ"ל יותר לפי מה שעמדו כבר המפרשים על הא דמקשה אלא לר"י מ"ט דר"ש דילמא אף דלא מצינו במקום אחר דר"ש לית ליה כולל מ"מ מדפליג על רבנן במתניתין מוכח דלית ליה כולל ומפורש הכא במתניתין מדפליג על רבנן וכתבו דהקושיא כיון דלר"ל מצינו טעמא דר"ש בפירוש במקום אחר דאית ליה כ"ש למכות א"כ היה לר"י ג"כ לאוקמי מתניתין כר"ל בח"ש ועל זה משני דמצינו גם בפירוש דלית ליה ר"ש כולל ואקדים עוד דהנה ביומא מקשה לר"ל מברייתא דכל חלב לרבות כוי וח"ש והקשה בתוס' יו"כ שם דהא מצינו דרבנן ור"א בפסחים בסוגי' דתערובות חמץ פליגו אי דרשינן כל וא"כ אמאי לא משני ר"ל

דברייתא כר"א דדרש כל ומתרץ דרוצה ר"ל לאוקמי הברייתא ככ"ע אף לרבנן דלא דרשי כל ומשום הכי משני דאסמכתא הוא וא"כ י"ל דרב ביבי סבר דחכמים ור"ש פליגי אי דרשינן כל וחכמים סברי דח"ש מותר דכל חלב אסמכתא הוא אבל ר"ש מדפליג ופוטר ע"כ סבר דדריש כל ואתי לרבות ח"ש ומה"ט פוטר ר"ש והא דאמר הש"ס בשבועות דר"ש לטעמא היינו לר' ירמיה דתניא כוותיה דר"ש סבר כ"ש למכות אבל לר' ביבי לא קשה דיכולין לשנויי באמת דפליגי רבנן ור"ש אי דרשינן כל אף דלא מצינו דפליגי בזה במקום אחר מ"מ מגופא דמתניתין מדפליג ר"ש ע"כ דסובר דח"ש אסור מה"ת ומה"ט לא חל כלל או משום דליתא בלאו והן כמ"ש בתוס' יעיי"ש.

ובזה א"ש מה שקשה לכאורה לתירץ הגמ' ביומא איבעית אימא כי קתני אסור אשארא משמע דאף מדרבנן מותר ח"ש א"כ קשה מברייתא דכל חלב לרבות ח"ש דהא עכ"פ אסמכתא ומדרבנן אסור וצ"ל לפי תירוץ זה דבאמת מוקי ר"ל כר"א דדריש כל אבל לרבנן אף מדרבנן מותר ויש ליישב ג"כ מה שמדקדק בספר תוס' יו"כ על הא דכפלי עוד הפעם הקושי' ביומא שם הניחא לר"י אלא לר"ל מאי איכא למימר ונדחק בתירוצו ולפי דבריו הקודמים שם יש ליישב דהא יש סברא לומר דוקא בח"ש ממש סבר ר"ל מדרבנן אסור אבל ביותר מחצי זית וכן ביו"כ דחצי שיעור הוא כזית מודה דאסור מה"ת אלא לר"ל דמשני על הברייתא דכל חלב דאסמכתא הוא ולא משני דדרשא דקרא בפחות מכזית מעט מוכח דמאן דאוסר ח"ש מה"ת הוא אפילו בכ"ש ומאן דמתיר הוא אפילו בפחות מכזית וה"ה פחות מכותבת ביוה"כ אבל באמת היה מקום לומר ולחלק כן אלא מדלא מוקי ר"ל הברייתא כך מוכח דליכא חילוק וא"כ שפיר קאמר אלא לר"ל מאי איכא למימר דאילו היה אמורא אחר דאמר ח"ש מותר לא היה קשה ממתניתין די"ל ביו"כ דהוי ח"ש בכזית מודה דאסור מה"ת אבל מדלא משני ר"ל כן על הברייתא מוכח דליכא חילוק וכל דליכא שיעורא ליכא איסור מה"ת ע"כ מדייק ומקשה בחוזק לר"ל דוקא.

אלא דקשה דא"כ דהמקשה ידע מהאי ברייתא דכל חלב ומה דמשני ר"ל דהוי אסמכתא א"כ מאי מקשה דהא עכ"פ מדרבנן אסור כאשר באמת משני התרצן וי"ל דודאי אף המקשן ידע דיש לתרץ דמודה ר"ל דמדרבנן אסור דהא רק מותר מן התורה קאמר אלא דעדיין היה קשה לו ממתניתין דהא כולל ח"ש עם שאר ענויים דלרוב פוסקים הוי מן התורה ומשמע כמו דשאר עינויים מן התורה אף ח"ש ומתרץ דמודה ר"ל דאסור מדרבנן וסבר המתרץ לר"ל ע"כ ה' עינוים נמי מדרבנן וא"ש ולפי תירץ זה ראיה דאי ח"ש אסור לא משכחת לאו והן דלא כרמב"ם דהא לרב ביבי מה"ט ר"ש פוטר משום דסובר ח"ש אסור מדאורייתא.

אלא דיש ליישב ג"כ לשיטת הרמב"ם לפי מה שכבר העיר בחידושי רמב"ן שבועות דגם לר"ל מתניתין כד"ה דהא לא קתני במתניתין מפרש או סתם רק שלא אוכל קתני למר כדאית ליה ולר"ע כדאית ליה וכתב דאיכא למימר דר"ל הכי קאמר אי אתה מוצא שיתחייב אלא במפרש לרבנן או אפילו בסתם לר"ע אבל מתניתין מדקתני שלא אוכל סתם ע"כ ר"ע הוא דהא לא נזכר מפרש ח"ש לכך הוי לר"ל כיחידאה וא"כ דע"כ מתניתין כר"ע בסתם מה"ט פוטר ר"ש דסבר כרבנן שלא אוכל סתם הוא בכזית והש"ס אזיל לר' ירמיה דר"ש סבר כ"ש למכות וכיון דלשון אכילה בכל איסורין בכ"ש וא"כ לר"ש בשלא אוכל בשבועה ג"כ כ"ש כמו שמסופק הש"ס דטעמא דר"ע דסובר כר"ש גם בשאר איסורין אבל לר' ביבי דסובר דוקא בחטה אבל לא בקמח א"כ לשון אכילה בכזית וגם בשבועה שלא אוכל בכזית ומה"ט פוטר בנשבע סתם דהא המתניתין א"א לאוקמי אלא כר"ע בסתם וכמו לר"י דטעמא דר"ש משום דלית ליה כולל גם שאר תנאים דלית להו כולל פטרו כן לר"ל ר"ש וגם חכמים דפליגו על ר"ע סברו דפטור בשלא אוכל נבילות ונכון והנני רבך חפץ בהצלחתך דש"ת פ"ב תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פד

שלום לתלמידי חביבי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון מו"ח יצחק קערפעל בק"ק פאקש יע"א.

ראיתי דבריך על קושית מל"מ בפ"ה מהל' שבועות לר"ל דמוקי לה בסתם אליבא דר"ע א"כ ברישא בלא אוכל סתמא אמאי פטור באכל אוכלים שאינן ראוין דהא ח"ש מותר מה"ת ומכח זה העלה דאף איסורי דרבנן הוי אוכלין שאינו ראוים ואינם בכלל שבועתו לשיטת תוס' אף לפי המסקנא והארכת בפלפול ובתוך דברינו תמצא תשובה ג"כ לדבריך.

ואעו ואומר דעדיין לא הועיל המל"מ דהא לפי הס"ד דש"ס ביומא גם מדרבנן מותר ח"ש לר"ל וכן לתירץ איבעית אימא ביומא ר"פ יוה"כ דאסור קאי אשארא משמע דח"ש מותר מדרבנן א"כ קשה לר"ע מ"ט דרישא דפטור באכל אוכלין שאינן ראוין והריב"ש מדייק מדברי הרמב"ם פ"ה ה"ה מה' שבועות שכתב שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שא"ר לאכילה פטור אכל דברים האסורים מה"ת באכילה כגון כזית נבילות שקצים ורמשים פטור משום שבועות ביטוי דמשמע דוקא דברים האסורים מה"ת אבל דברים האסורים מדבריהם חייב על שבועת ביטוי כיון דראוים הם מה"ת א"כ קשה על הרמב"ם ומט דר"ע ברישא דבסתם נמי יהיה חייב דהא ח"ש בכלל שבועתו הוא ונ"ל לפמ"ש הרמב"ם

עוד שם נשבע שלא אוכל מנבילה ח"ש ואכל ח"ז וכו' משמע דוקא באוכל ח"ז אבל אכל כזית אינו חייב משום שבועה וטעמא משום דעל כזית מושבע ועומד מה"ת הוא וא"כ הרישא איירי דאכל כזית שלם ומשו"ה פטור וא"ש וכן משמע מדברי רש"י יומא דפי' על ר"ע ומיהו כשאכל לא אכל אלא ח"ז משמע באכל כזית שלם דפטור ומיושב הא דפירש רש"י על ר"ע כן ולא ג"כ על דברי חכמים אלא משום דלחכמים אינו מוכח דין זה די"ל אף במפרש ח"ש בסיפא מ"מ כשאכל ג"כ כזית איירי ואפי"ה חייב משום דנשבע על ח"ש ורישא פטור משום דאמר שלא אוכל סתם דהוי בכזית משא"כ לר"ע דגם בסתם בח"ש א"כ קשה מאי טעמא דרישא וע"כ מוכח דסיפא לא איירי רק כשאכל ח"ש אבל ביותר פטור ומה"ט ברישא פטור משום דבאמת אכל כשיעור ומוכח ע"כ דאף בנשבע על ח"ש אם אכל כזית פטור משום דמושבע ועומד על כזית וא"ש.

ושבתי וראיתי דאין מרש"י ראיה להרמב"ם די"ל הא דפירש רש"י היינו דוקא לר"ל אבל לר"י באמת חייב לפי מה שכבר העיר בשו"ת ר"ע איגר זצ"ל סימן ע"ו דהא מ"מ יהיה חייב אם אכל כשיעור משום כולל מגו דחייל על ח"ש חייל נמי באוכל כשיעור וכתב די"ל דלא מקרי כולל אלא ע"י מין אחר אבל ע"י אכילת דבר זה באופן אחר לא מיקרי כולל וזה טעמא דרמב"ם יעיי"ש ובאמת אינו מוכרח סברא זו וטרח שם למצוא ראיה לדבריו וא"כ י"ל דוקא לר"ל שפיר קאמר רש"י משום דלית ליה כולל באיסור הבא מעצמו וא"כ אם אכל כזית פטור דלא אמרינן כולל ומה"ט ר"ע פוטר ברישא בשאכל כזית אבל לר"י דאמרינן כולל מנ"ל דאכל כזית פטור ובזה מקום ליישב הא דלא פריך הש"ס ג"כ על רב ושמואל דמוקי המתניתין ג"כ בכולל כר"י ולא מקשה רק על ר"י דהא באמת קשה אי בסתם כר"ע אמאי פטור ברישא דהא ח"ש ראוין מקרי אי מותר מה"ת וגם אי הרישא בסתם קשה לר"ל אמאי פטור כקושית המל"מ וצ"ל דרישא כשאכל כזית ולא מחייב משום כולל כיון דבא מחמת עצמו אבל לר"י שפיר יכולין לאוקמי אף בסתם בח"ש דהא לדידיה ח"ש אסור מה"ת והוי אוכלין שאינן ראוין ומשו"ה מקשה ר"י מ"ט לא אמר כר"ל אבל רב ושמואל י"ל דסברי כר"ל דח"ש מותר מה"ת וא"כ קשה אי בסתם ואליבא דר"ע מ"ט דרישא ואין לומר בשאכל כזית דא"כ יחייב עכ"פ משום כולל דהא לדידהו אית להו כולל אף בבא מחמת עצמו וא"כ קשה מ"ט דרישא ומשו"ה מקשה לר"י דוקא אלא דעדיין צריך להבין דהא מ"מ יכול להקשות ג"כ על רב ושמואל דלוקמי כר"ל וכרבנן במפרש דלדידהו לא קשה מרישא כלום דרישא בסתם והוי בכזית מלבד די"ל דרצה הגמרא להקשות יותר על ר"י משום דיכול לאוקמי במפרש כרבנן וגם בסתם כר"ע משא"כ לרב ושמואל לא יהיה הקושיא רק דלוקמי מתניתין כרבנן במפרש עוד

י"ל לפי מה שכתב בחידושי הרמב"ן הא דאמר ר"ל אי אתה מוצא אלא במפרש אליבא דרבנן לאו דאוקי מתניתין כן דהא מתניתין רק בלא אוכל סתם איירי ולא נזכר מח"ש כלום אלא דאמר דאי אתה מוצא שיתחייב בנשבע על הנבילות רק במפרש ח"ש לרבנן או בסתם כר"ע ומתניתין כר"ע אתיא דגם סתם לא אוכל כ"ש משמע וא"כ כל קושי' לר"י ג"כ לא הוי אלא דלוקי כר"ע בסתם דהא במפרש א"א לאוקמי דהא סתם לא אוכל קאמר וממילא לא יכול להקשות ג"כ על רב ושמואל משום דא"א לאוקמי כר"מ דהא סברו גם בשבועה כולל ומ"ט דרישא לר"ע וא"ש.

ונ"ל ראיה לדברי הרמב"ם מתוס' בסוגיא דג"כ הכי סברי בנשבע על ח"ש בשאוכל כזית פטור דהקשו למאי דמשני כר"י בכולל א"כ לוקמי כולה במפרש ורישא באינו כולל ונדחקו בתירוצם ובספר מהרשש"ך הקשה על תוס' האיך יכול לאוקמי גם רישא במפרש דא"כ קשה מ"ט דר"ע דסבר אכילה בכ"ש ועוד הקשה בדברי תוס' שתירצו דמשו"ה לא יכול ר"י לאוקמי כד"ה ובמפרש ח"ש משום דאי במפרש לא מיתוקמי כר"ע דמשמע הא סתם פטור יע"ש דהא גם בכולל קשה כזאת דלא אתיא כר"ע דמשמע דוקא בכולל חל שבועה אבל בלא כולל לא ולר"ע גם בלא כולל חל השבועה אנבילות וטריפות והניח שתי הקושיות בצ"ע ואי אמרינן דגם תוס' סברי כרמב"ם דאם נשבע על ח"ש ואכל כזית דפטור א"ש דשפיר מקשה תוס' דלוקי גם הרישא במפרש ולא קשה לר"ע מ"ט דאיירי בשאכל כזית ומשו"ה פטור ג"כ לר"ע וכן לא קשה מסיפא דאוקמי בכולל משמע בלא כולל לא ולא אתיא כר"ע די"ל דר"י רצה לאוקמי הסיפא כשאכל באמת כזית וא"כ גם לר"ע דוקא משום כולל חל אבל בלא כולל פטור כשאכל כזית ושפיר אתיא בכולל כנ"ע גם לר"ע ומיושבים שתי הקושיות.

אלא דלאחר עיון נ"ל דלתוס' א"א לומר כן לר"ע לפמ"ש המל"מ דהקושיא לר"י דלא אמר כר"ל היינו דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דאינו אסור אלא מדרבנן כמו ח"ש לר"ל ומוכח מדברי התוס' דלר"ע גם בסתם שלא כדרך הנאתן אסור כמו שכתב מהרש"ל כמו שאוסר בכ"ש אוסר ג"כ שלא כדרך הנאתן ועוד מוכרח דאם לא לתירץ זה קשה לוקי במפרש וכנ"ע ואין לומר דא"כ לא מיתוקמא כר"ע דמשמע הא סתם פטור דהא בשלא כדרך הנאתן גם לר"ע אינו אסור בסתם וע"כ דתוס' סברו דגם לענין שלא כדה"נ ר"ע אוסר בסתם וא"כ אף דלא הוי איסור כולל כשאכל כזית משום דלא הוי כולל רק ע"י מין אחר ולא ע"י אכילה זו באופן אחר כמ"ש קדוש זקני ר"ע בתשובה מ"מ איסור מוסיף הוי לר"ע דהא עד עתה לא היה אסור בנבילה רק כדרך הנאתן וע"י שבועתו נאסר אף שלא כדרך הנאתן וממילא גם על כזית חייב בשבועה מה"ט דאיסור מוסיף והדרת

קושי' דאי גם רישא במפרש מ"ט דר"ע אף בשאכל כזית חייב עכ"פ לר"ע מצד מוסיף ולרש"י ל"ק דפירש ביומא לר"ע דלא חייב רק אם אכל פחות מכזית אף דהוי עכ"פ איסור מוסיף משום די"ל כמו דר"ל לית ליה איסור כולל בבא מחמת עצמו כן איסור מוסיף לית ליה ואף דיש לחלק בין איסור כולל למוסיף גם לענין בא מחמת עצמו וכמו שכתב הרמב"ן על קושית תוס' לר"ל מהא דיש אוכל אכילה אחת דשאני מוקדשים דהוי איסור מוסיף איסור הנאה יע"ש ובאמת י"ל גם תוס' סובר כרמב"ן ומ"מ התוס' לא יכול לתרץ משום דאזלי לשיטתם בכמה מקומות דאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף ומשו"ה הוכרחו לחלק בין שבועה למוקדשים אבל איסור שלא כד"ה בודאי הוי איסור מוסיף מ"מ י"ל דרש"י לא סבר כתוס' דלר"ע גם שלכדה"נ אסור וכן מסתבר דהא כל טעמא דר"ע כמ"ש במל"מ משום דסבר בלשון בני אדם סתם אכילה בכ"ש אבל שלכדה"נ בודאי לא בלשון בנ"א אכילה מקרי וממילא לא הוי איסור מוסיף ולתוס' אין לנו תירוץ אחר לקושית המ"למ דלר"ע בסתם ברישא נמי יחייב רק כמו שהוכיח מזה דגם איסורין דרבנן מיקרי אוכלין שא"ר או שתוס' סברו לר"ל ליכא חילוק בין כולל למוסיף באיסור הבא מחמת עצמו ורישא באכל כזית ומה"ט פטור ולהרמב"ם דסבר מסברא דאיסורי דרבנן אוכלין ראוים הוי מוכח לר"ל דאם אכל כזית אף שנשבע על ח"ש פטור דהא מה"ט בסתם ברישא פטור לר"ע אלא דעדיין י"ל דלמא דוקא לר"ל פטור משום דלית ליה כולל בבא מחמת עצמו אבל להלכתא כר"י דגם בבא מחמת עצמו מקרי כולל מנ"ל לרמב"ם דינו בנשבע על ח"ש דאם אכל כזית פטור דלמא כה"ג מקרי כולל עכ"פ וי"ל דהרמב"ם הוכיח מכח הקושיא דהא גם לר"י דאוקי בכולל לא אתיא ככ"ע דהא לר"ע אף בלא כולל חייב וצ"ל כמו שכתבתי דסיפא איירי דאכל כזית ומה"ט גם לר"ע צריך כולל דברים המותרים עם דברים איסורים דוקא אבל בנשבע על נבילות לחוד לא מחייב אם אכל כזית אע"ג דר"י סבר כולל גם בשבועה ומוכרח דגם לר"י בנשבע על ח"ש לא מחייב אם אכל כזית ולא מקרי כולל כה"ג ומוסיף ודאי לא הוי דאף אי אמרינן כתוס' דגם שלא כדרך הנאתן אסור זה דוקא לר"ע כיון דמחמיר בשבועה דאף בכ"ש אסור גם שלכדה"נ אסור כמו דאמרינן לר"ש דסובר בכל איסורין בכ"ש גם שלכדה"נ אסור אבל לרבנן במפרש ח"ש בודאי לא נאסר רק כדרך הנאתן ועיין בכל זה. ונ"ל ראיה דגם הריטב"א סבר כן מהא דפירש בקידושין בפ' עשרה יוחסין הא דר"ש בהאוכל נבילה ביוה"כ דפטור היינו שהוא פטור מן האחרון דאם נתנבלה בערב יוה"כ חייב משום נבילה ופטור מיוה"כ ואם נתנבלה ביוה"כ פטור משום נבילה וחייב משום יוה"כ ורבנן פליגו על ר"ש בנתנבלה בעיוה"כ משום דהוי יוה"כ איסור כולל ומחייב תרתי ומודו

בנתנבלה ביוה"כ דלא מחייב רק אחת וכתב בקצת נוסחאות גורסין ר"ש אומר אינו חייב אלא אחת יע"ש ובשעה"מ בפ' י"ז מהל' איסורי ביאה נתקשה בדברי הריטב"א דאיך אפשר לומר דבנתנבלה ביוה"כ לא חייל איסור נבילה על יו"כ ואפילו רבנן מודו הלה ביוה"כ אינו חייב אלא בככותבת ונבילה לר"ש דכ"ש למכות אפילו בכ"ש מחייב ולרבנן בכזית מיהא מחייב וא"כ מכי אכל כזית הרי נתחייב בנבילה ועיין בנוב"י קמא או"ח סימן ל"ו בסופו שיש לו מקום עיון בזה שכתב שאין איסור טבל ותרומה חל על איסור יוה"כ והרי יוה"כ שיעורו בככותבת וטבל ותרומה שיעורם בכזית ותליא אי איסור חל ח"ש ואי אמרינן דאף בנשבע על ח"ש בכל זאת אם אכל כזית פטור משום דאי אכל כזית מושבע ועומד עליו ולא הוי ג"כ כולל כיון דלא כולל מין אחר רק אוכל אותו באופן אחר א"כ א"ש דברי הריטב"א דלא משכחת לר"ש דיתחייב יותר מאחת דאי אכל רק כזית לחוד באמת חייב אף בנתנבלה ביוה"כ משום נבילה וכה"ג ליכא חיוב משום יוה"כ דשיעורו בכותבת ואי אכל בכותבת דחייב משום יוה"כ ליכא חיוב משום נבילה כיון דמושבע ועומד כבר על יוה"כ ואיסור יוה"כ קדים באוכל ככותבת וממילא מוכח מדברי הריטב"א דגם לא מקרי כולל כה"ג דהא כתב דגם רבנן פטרו בנתנבלה ביוה"כ משום דנבילה לא הוי כולל ואי מקרי בה"ג כולל יתחייב תרתי אם אוכל ככותבת בכזית ראשון משום נבילה ואם מצרף לכזית עד כותבת יתחייב משום כולל דהא רבנן אית להו כולל וע"כ דזה לא מקרי כולל כיון שאוכל הנבילה רק באופן אחר דאוכל ככותבת בבת אחת או כדי אכילת פרס והרי לפנינו דרמב"ם כרש"י וגם הריטב"א סבר בנשבע על ח"ש ואוכל כזית פטור וכן בנבילה ביוה"כ ועיין בכל זה והנני רבך חפץ בהצלחתך וטובך פרעסבורג תשרי תרמ"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פד ב

(**א.ה**. בטעות בדפוס מוספרו שני סימנים על שם אותו סימן לכן קראתיו ב)

שוכ"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג מלא פלץ חרוץ ברק השנון יפ"ת כש"ת מו"ה דוד פראנק- פורטער נ"י יושב על התורה בק"ק סאבאטיש יע"א.

את מכתבו עם צרור כסף הקדשים אשר קיבץ סך מ"א זהובים כסף קבלתי ע"נ ובקרוב אי"ה יקוים מצות שילוח לתמן ואשר נשאל מאיש אחד שרוצה להיות חבר לעוסקים בחסד של אמת ותקנה בין אנשי החברה שלא להכניס איש אם לא ישלם תחילה סך מה לפי ראות עיני הגבאים ונפשו בשאלתו יען כי נהג מעודו לנהוג ולהפריש מעשר כספים מכל הרווחים אם מותר נשלם הסך אשר יושת עליו מן מעות מעשר ומעלת תלמידי נ"י דוחק עלי השעה להשיב כי הבטיח את השואל להשיב עוד בשבוע זו, ויען כי בשבוע

זו התחלתי ללמוד עם התלמידים הלו"ת סוגי' עמוקה ורחבה והייתי טרוד מאד כאשר ידוע לו ג"כ מעת שיצק מים על ידינו ע"כ למען כבודו הצצתי רק בין הפרקים וקשה לדבר בענין זה מה שאין לו מקור בש"ס וראשונים אשר מימיהם אנו שותים ואחוה רק את דעתי לפי מה שנראה מספרן של האחרונים אשר הרבו לדבר בענין מעשר כספים בזה"ז אם הוא מן התורה או מדרבנן או אפילו מדרבנן אינו חיוב רק מנהג וראיתי מכתבו שכתב בפשיטות שהוא דאורייתא מתוס' תענית דף ט' ד"ה עשר שמביא מן ספרי את כל מעשר תבואתך לרבות פרקמטי' וכדומה ומה שכתבו הפוסקים דהוי רק מדרבנן היינו מה שנותנים מעשר כספים לעניים זה רק מדרבנן.

לא עמד על עיקרן של דברים דאף אם מעשר כספים מה"ת כדמשמע פשטות לשון ספרי לא הוי רק מעשר עני ולא שאר מעשרות רק דומיא דמעשר עני שמתבואת קרקע ומעשר עני פשיטא שאינו יוצא בהפרשה לחוד רק צריך שיתן לעני ואדרבה זה אחד מראיות של חו"י שאינו מה"ת דא"כ לא היה צריך להפריש רק לשלוש שנים כמו מעשר עני אלא דהוי מדרבנן ועיין בב"ח של"א ובט"ז שם וכן מלאו כל ספרי אחרונים מזה וכמעט כולם הסכימו דלא הוי מה"ת ודרשת ספרי רק אסמכתא ואם הוא דרבנן אם עשאו ותיקנו כעין דאורייתא וכל הדינים שנוהגים במעשר עני שייכים גם במעשר כספים או יש להקל בזה פלפלו האחרונים לענין כמה דברים ואף שאין נפקותא בנדון שלנו מ"מ כתבתי זאת יען שראיתי מתוך מכתבו ששגה בזה והנה הרמ"א בסימן רמ"ט הביא בשם מהרי"ל שאין לעשות שום מצות ממעות מעשר רק יתננה לעניים ועיין בבאר הגולה שם שכתב ומחלק רק אם הוא מחויב במצוה זו מכבר אבל אם לא היה מחויב מקודם יכול לשלם ממעות מעשר וזה כמו חילוק של הט"ז לענין קניות מצות וכן בש"ך שם הביא בשם תשו' מהר"ם שיכול לעשות כל המצות ולקנות ספרים ללמוד ולהשאילן לאחרים.

ובהשקפה ראשונה תמהתי שזה סותר לדברי מהרי"ל שכתב בפירוש ומדייק רק יתננה לעניים כיון דהוי מעות מעשר עני צריך ליתן דוקא לעניים ולא בשביל מצוה אחרת מה שאין העניים נהנים בו וכמו שכתב הרמב"ם לענין מעשר עני הובא בטור סי' של"א שאין משלמין את הגמולין וכו' ודברי באר הגולה ומהר"ם שהביא הש"ך לכאורה סותרין זה ומש"כ הט"ז לקנות מצות מותר פשיטא לי דהיינו אם המעות נופלים לצדקה שמחלקים עניים ממנו א"כ נותן הוא לעניים רק שיש לו ג"כ טובת הנאה ויותר מצאתי אח"כ בשל"ה הובא בגליון ש"ע יו"ד של אבא מאוה"ג שם דהיינו דוקא אם הוא נותן בעד המצות יותר מה שאין האחר רוצה ליתן רק הוא הוסיף על השער אבל בלא זה שגם האחר הוא רוצה ליתן מחיר זה בעד המצות לא יכול לקנות ממעות מעשר משום שיש היזק לעניים יע"ש

משמע ג"כ שכל הדין רק אם נופלים המעות לצדקה שמחלקים לעניים אבל אם עושים עם המעות שאר דברים של מצות אינו יוצא לידי מעשר עני רק לצדקה יחשב אבל מעשר עני לא יכול ליתן וכן נמי בנדון דידן כי המנהג של החברא זו וכן במקומינו שאין מחלקים המעות לעניים רק מוציאין המעות לצרכי מתים וכדומה היה נ"ל פשיטות דלא יכול ליתן ולפרוע מסך מעות מעשר שלא יבא לידי עניים.

אלא שעומדים לנגדינו דברי מהר"ם שבש"ך וגם שמהר"ם מסיים אם לא אפשר לעשות המצוה באופן אחר משמע באפשר לא שרי אלא כבר כתבתי מלשון מהרי"ל משמע שאין תקנה רק ליתן לעניים ורציתי לדחוק בכמה חילוקים אבל לא נראין לדעתי וכבר כתבתי שבמקום שאין לו שורש בש"ע וראשונים קשה לחדש סברות.

ובחפשי בספרים שמחתי שראיתי כי קדוש זקני בח"ס יו"ד סי' רל"א כבר הרגיש בזה ורצה להשוות דעת מהרי"ל עם מהר"ם דמהרי"ל איירי אי הפריש סתם ומסתמא לעניים אז א"א לשנות וכבר זכו בו העניים והא דמהר"ם איירי אם מתחילה התנה מיד שיכול לעשות דבר מצוה אחרת והחילוק נכון ועיין בתשובה הסמוכה רל"ב שרוצה לומר דמהרי"ל סבר דמעשר כספים מה"ת ומהר"ם סבר מדרבנן ובאמת קשה לומר דמהרי"ל סבר דמעשר כספים מה"ת ולפי חילוק של ח"ס אם הפריש סתם מעות מעשר ולא התנה בפירוש לא יכול לעשות מצוה אחרת אבל ראה זה מצאתי בתשובה מאהבה ח"א סימן פ"ז שהאריך לדבר ג"כ בענין מעשר כספים והרגיש ג"כ בסתירת מהר"ם ומהרי"ל ומחלק אם נוהגים במקום זה ליתן מעשר כספים אז דין מעשר עני יש לו ולא יכול לעשות מצוה אחרת עם המעות אבל באתרא דלא נהיגי ואחד נהג אז רק דין נדר יש לו ומסתמא לא נהג בשביל מעשר עני רק בתורת צדקה רק אם התנה בפירש שיהיה לעניים ובכה"ג איירי מהר"ם ומזה נרא' כי מסתמא באתרא דלא נהיג מותר לעשות שאר מצות ולדינא נ"ל בנדון שלנו יען כי האידנא כל אתר הוא אתרא דלא נהיגי וכאשר שמעתי המנהג שמשלמין ממעות מעשר כל המצות ולא לעני דוקא א"כ כל הנוהג ליתן מעשר מסתמא דעתו הכי ורק אם אמר בפירש שיהיה לעניים דוקא ואם גם השואל נהג כן אז יכול לשלם אשר יושת עליו ממעות מעשר אבל בכל זאת נ"ל דוקא אם אין באפשרות לבזבז ממעות שלו אבל אם יש ביכולתו לשלם ממעות שלו לא נ"ל להקל יען שמהר"ם גופא לא כתב רק אם א"א לעשות המצוה וכל החילוקים בנוים על דברי מהר"ם, ודי שנקל באופן דמהר"ם ע"כ טוב עין לא ישלם ממעות מעשר ויקוים בו ברכת עשר תעשר כדמשמע מפשטות לשון הרמ"א סימן רמ"ז סע"ד דגם במעות מעשר שרי לנסות ועיין בשל"ה ובתשו' יעב"ץ ח"א שחולקים על זה ואני הבאתי ראייה שגם במעשר כספים מותר ויקוים

בו עשר תעשר הכ"ד כותב בחפזון רב חותם בברכה מרובה וגם לבית חותני אשר יושב בתוכו על התורה פה פ"ב יע"א אור ליום עש"ק לסדר ויצא תרל"ח לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פה

שלום ורב טוב לכבוד אהובי מחותני הרבני המופלג מלא פלג חרוץ ובקי בתורה ז"ר יפ"ת צדיק תמים במעשיו כש"ת מו"ה אברהם אשי שי' לאי"ט חד מנטורי קרתא דקהלתינו המפוארה יע"א.

מכתבו מלא דברי תורה קבלתי ע"י תלמידי הב' המשכיל שי' ודבריו נאמרים באותו ענין שדרשתי במוצאי חנוכה בעת עשינו סעודת מרעים סעודת מצוה בחברת תלמידי חכמים ובני הישיבה הע"י לחינוך לס"ת שהתחיל לכתוב בעצמו אבא מאוה"ג זצ"ל ונגמר ע"י אחי הב' המופלג חו"ש מו"ה שלמה נ"י ודבריו המה בנוים בש"ס סנהדרין כ"א ע"ב אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר כתבו לכם את השירה והש"א סי' ל"ד מפלפל בדברי הרמב"ם שכוונת הרמב"ם לכתוב כל הס"ת שיש בו שירה ועיקר המצוה כה"ת כולה והעלה בסוף לדינא אפילו אם לא כתב אביו רק אות אחד ונגמר ע"י בנו לא יצא י"ח מצוה דכתבו לכם וע"ז מתמה מעלתו נ"י מש"ס מנחות דף ל' ע"א דאמר ריב"ל כל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קיבלו מהר סיני ואם הגיה אות אחת מעלה עליו הכתוב כאלו כתבו חזינן דאפילו הגיה אות אחת כאלו כתבו מכ"ש אם אביו כ' רק אות א' והוא גומרה וביותר עלה על דעתו לומר דאפילו במלך נמי כה"ג יוצא ומדחה ראי' הש"א מדלא אוקמי אבייי הברייתא כה"ג דבאמת י"ל אפילו במלך יוצא כיון שזה מקרי לכם א"כ מקרי נמי וכתב לו.

ובאמת זה ליתא וראית הש"א על מכונו דלא דמי כלל להאי דמנחות דבאמת נמי הלוקח ס"ת מן השוק יצא בו כמו שפירש"י שם וגם בנמק"י בה' קטנות וכן כתב הרמב"ם בס' המצות שלו בפירוש ורק דלא עשה מצוה מן המובחר משום דלא טרח בו והוי כמו חוטף מצוה מ"ה ועיין בט"ז יו"ד ע"ר חזינן דלא מנח אקרקפתא דגברא שיכתוב בעצמו הס"ת רק שיהיה הס"ת משלו ואפילו לא נכתב בשליחותו כלל והטעם משום דהטעם דלא יצא בהניחו לו אבותיו משום דכתיב כתבו לכם משלכם יהיה וכן דרשינן נמי לו דכתיב גבי מלך שצריך להיות הס"ת דוקא משלו וכ"כ בס' ת"ח בסנהדרין א"כ משו"ה בלוקח ס"ת יצא רק שלא עשה מצוה מה"מ ואם הגיה בו אות אחת יוצא וכאלו קבלו מהר סיני כיון שלקח משלו וגם הגיה וטרח בו כולי האי כמו שהסביר בנמק"י שם אבל אם כתב

אביו אות אחת כיון שזה בא לו בירושה ולאו משלו היא לא יצא ולא מקרי לכם משלכם ואפי' לרמ"א בסי' ע"ר דלא יצא בלוקח ס"ת מ"ה היינו משום דהוי כחוטף מצוה ולא הוסיף במצוה כלום כמו שהסביר בס' בני יונה ובהגיה כיון שהיה באיסור ביד הלוקח יוצא וכ"כ מהרש"ל אם לקח מנכרי ס"ת יצא ועשה מצוה כתקונה ולא הוי כחוטף מצוה והובא ג"כ בט"ז שם וזה דוקא אם כל הס"ת משלו אבל אם רק מקצת משל אביו לא יצא דלא הוי לכם ושפיר העלה הש"א לדינא ומכ"ש במלך דלא יצא בכך כיון שתנן וכתב לו לשמו משמע שצריך הס"ת נכתב רק לשם המלך ולא יצא אפילו אם היו לו שני ס"ת שכתבם הוא בעצמו וכן משמע מדברי הרמב"ם בה' ס"ת שצריך לשם מלך וכיון דאפילו אות אחת לא נכתב לשם מלך לא יצא בו ולא דמי להגיה בו אות אחת כמו שכתבתי ולאביי ודאי שפיר מביא הש"א ראיה דא"א לומר דיוצא בהדיוט אם כ' אביו והוא גמרה דאל"כ לא מקשה ש"ס מברייתא כלום דאתי לאשמעינן דבמלך אפילו בכה"ג לא יצא ואפילו אי זה מקרי לכם גבי הדיוט מ"מ גבי מלך לא יוצא בו וע"כ מיתורא דקרא דרשינן כך לאביי דהא לדידיה לא דרשינן כתבו לכם משלכם דוקא כיון שיוצא בהדיוט משל אביו א"כ במלך נמי כיון שגם הדיוט צריך להיות לו ס"ת וע"כ בהדיוט יוצא אפילו בשל אביו אלא שחדשה תורה גבי מלך דלא יצא רק אם כותב בעצמו או ע"י אחרים והטעם משום דצריך להיות נכתב לשם מלך ולפי"ז לרבא שמסיק לא צריכא אלא לשתי תורות לא מוכח שצריך דוקא לשם מלך ואם הגיה בו המלך אות אחת ולקח מאחר היה יוצא כמו בס"ת של הדיוט דיצא בכה"ג אלא שכבר כתבנו שמנהרמב"ם מוכח שאפילו כ' כל הספר כשהיה הדיוט אינו יוצא שצריך לשמו וכן משמע ממתניתין וכותב לו ס"ת לשמו ופשטא דקרא משמע כך והיה כשבתו על כסא ממלכתו שצריך לשמו וכ"כ בבני' והא דקאמר במתני' שלא יתנאה בשל אבותיו ולא נקט רבותא יותר אפילו אם כ' בעצמו נמי אינו יוצא וגם מאי מקשה אביי דלמא אתי מתניתין לאשמעינן דאפילו אם כתב כשהיה הדיוט אינו יוצא כבר האריך בזה בס' בני יונה בפלפול ארוך שלו ועיין.

ובאמת הקשיתי מאי מקשה אביי מברייתא שלא יתנאה בשל אחרים דהא בשל אחרים באמת יוצא בהדיוט כשיטת רש"י והנמ"י וגם לרמ"א בהגיה בו אות אחת א"כ ממעט הברייתא שפיר דוקא גבי מלך לא יוצא בשל אחרים אפילו קנה ס"ת שצריך לשמו דוקא אבל בשל אבותיו גם הדיוט אינו יוצא והיה לאביי להקשות מהברייתא דתנא שלא יתנאה משל אבותיו אבל משל אחרים לא קשה וצ"ע.

וראיתי שמעכ"ת נ"י תמה על דברי ש"א בתשובה הסמוכה ל"ה מה שמדמה כמו במזוזה אע"ג שפסלו הנשים לכתוב מזוזה מדרשא דוקשרתם וכתבתם מ"מ מחייבים במזוזה

משום דאטו נשי לא בעי חיי א"כ גם בס"ת י"ל כן אע"ג דפסולין לכתוב ס"ת מ"מ י"ל שישנו במ"ע דכתבו לכם ומתמה על הרמב"ם שכ' דנשים פטורות ממצוה זו אע"ג דהוי מ"ע שלא הז"ג וכ' שלא. דמי דבמזוזה לא צריך לכתוב המזוזה בעצמו רק חובת הבית הוא ומשו"ה חייבת אבל בכתיבת הס"ת כיון שלא יכולה לקיימה בעצמה המצוה של כתבו לכם ע"י אחר לא אפשר משום דכל מה דאיהו לא מצי עביד לא וכו'.

ודבריו היו נכונים לחלק אם באמת המצוה כתבו לכם שיכתוב הוא בעצמו דוקא והכתיבה הוא על קרקפתא דגברא אבל באמת מוכח מש"ס מנחות שגם בלוקח ס"ת מ"ה יוצא חזינן שלא צריך לכתוב בעצמו רק שהתורה הקפידה שס"ת צריך להיות משלו ולא צריך נמי שליחות להכתיבה רק המ"ע הוא שכל אחד יהיה לו ס"ת שנכתב ונקנה בממון שלו וכן מצינו בתוס' עירובין דף וגם ברא"ש גיטין פ' שני דכתב דגבי בעל לא על הבעל קאי שהוא יכתוב וממילא צריך שליחות רק וכתב קאי על הסופר ולא על הבעל החיוב ולא צריך שליחות בכתיבה וכן כתבו לכם את השירה הזאת וש"א שפיר רצה להוכיח איפכא כיון שנשים פסולות לכתוב מזוזה ע"כ שפטורים ממ"ע זו אבל למידק איפכא כיון שפסולות לכתוב פטורים ג"כ מהמצוה של כתבו לכם זה אינו דיוק' ואינו מוכרח כמו שכתבתי כיון שאין. עיקר המצוה שהוא יכתוב דוקא ועיין.

ומה שאני בחרתי ליישב דברי הרמב"ם הוא לפי מה שרצה הש"א לצדד לפטור הנשים משום שעיקר המצוה הוא הלימוד כמ"ש ג"כ הרא"ש שעכשיו פטורין ממצוה זו כיון שעיקר המצוה הוא הלימוד ואינם לומדים עתה מתוך ס"ת ונשים אינם מצווים על כל המצות הנכתבים בס"ת כמו מ"ע שהז"ג ומדחה זה דא"כ גם באנשים ל"ש כל המצות כגון מצות הכהנים ובכהנים מצות המלך יעיי"ש וכאשר ראיתי תמהתי מאד על דבריו האיך מדמה מלתא למלתא דהא באמת אנשים חייבים במצות ת"ת וזו מצוה בפ"ע ללמוד כה"ת אפי' במצות שאינם מחויבים חייבים במצות לימוד דהוי מצוה בפני עצמו אבל נשים שפטורות ממצות ת"ת כדילפינן בקידושין מקרא דולמדתם את בניכם ולא בנותיכם ורק הסמ"ק כתב דמחויבים מ"מ במצות הלימוד של מצות שמחויבים גם הם לקיימם שידעו האיך לקיים מצות שלהם ומשו"ה יכולין לברך ברכת התורה אבל אנשים מחויבים בלימוד עצמו אפי' במצות דלא שייכו גבם ומרחק רב יש בין אנשים לנשים ולפי"ז אחר שדחינו זאת יכולין שפיר לומר טעם דנשים פטורות ממ"ע זו משום דלא שייך גבם לימוד כה"ת והתורה חייבה לכתוב כל התורה כולה אבל אנשים שמחוייבים בלימוד כה"ת משו"ה חייבים גם בכתבו אלא שבאמת זה דוקא אי דרשינן טעמא דקרא אבל אי לא דרשינן טעמא דקרא ואין עיקר מצות כתבו בשביל לימוד א"א למפטר גם

נשים במצות כתבו וכן משמע לכאורה מהא דרבא דאפילו הניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משמע דאין עיקר המצוה בשביל הלימוד וצ"ע לכאורה על הרא"ש שפטר עכשיו ממצות כתיבת ס"ת והדרישה והש"ך הסכימו שפטור לגמרי ממצוה זו וקשה דהא פסקינן כר' יודא דלא דרש טעמא דקרא ומנ"ל למפטר ממ"ע זו וגם נשים א"א למפטר כיון דלא דרשינן טעמא דקרא דעיקר המצוה הלימוד.

וצריך לומר כיון שכאן כתיב בפי' בקרא שהטעם כתבו לכם הוא משום ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וכיון שמפורש בתורה הטעם דרשינן טעמא דקרא וכן מסיק בש"ס סנהדרין כ"א ע"ב ובש"ס ב"מ וראיתי בח"ס סי' רנ"ד שמפלפל בדברי הרא"ש אי דרשינן טעמא דקרא ובאמת מוכח היכא דמפורש בקרא הטעם גם ר' יודא מודה דדרשינן אפי' לקולא וכיון להלכתא פסקינן כר' יודא וכן פסק הרמב"ם פ"ג מהל' מלוה ולוה א"כ מה"ט שפיר כ' הרמב"ם דנשים פטורות ממצוה זו וגם הרא"ש דהאידנא ליכא מצות כתיבת ס"ת רק שאר ספרים שאנו לומדים מתוכם.

ובזה עלה על דעתי ליישב קושי' הש"א מש"ס קידושין דקאמר אין למדין מן הכללות דהא תלמוד תורת ופדיון הבן ופ"ו דהוי נמי מ"ע שאהז"ג ונשים פטורין ומדלא קחשיב נמי מצות כתיבת ס"ת ש"מ דנשים חייבות בה ולפמ"ש הרא"ש והוכחנו לדעת הרמב"ם דעיקר המצוה הוא משום לימוד א"כ לר"ש דדרש בעלמא טעמא דקרא ואמרינן בש"ס סנהדרין שם דהיכא דכתיב בפי' הטעם ע"כ המצוה לאו משוה האי טעמא לחוד רק דרשינן הקרא וגם הטעם לחוד א"כ ה"נ דרשינן כתבו לכם אפילו במי שלא שייך הלימוד התורה כגון נשים חייבות במצוה זו אע"ג דל"ש לימוד אצלם דאל"כ למה צריך התורה לכתוב הטעם כיון דדרשינן נמי בעלמא טעמא דקרא ואי לא הוי כתיב הטעם הוי דרשינן דוקא במי ששייך אצלו טעם המצוה חייב בכתיבה אבל נשים פטורות אבל מדכתיב הטעם ידעינן ודרשינן כתבו אפילו לגבי נשים דל"ש לימוד נמי חייבים בה ומהא דהניחו לו אין ראיה דהטעם משום לימוד די"ל דהקפידה התורה שיכתוב משל עצמו אבל מ"מ הטעם רק משום לימוד ולפי"ז י"ל דהש"ס בקידושין לא אמר רק במה שלא תליא בפלוגתא אבל כיון דכתיבת ס"ת תליא בפלוגתא ר"ש ור"י י"ל דלא קחשיב כתיבת ס"ת בהדייהו אבל באמת זה ליתא דהא מצות פ"ו דקחשיב נמי פליגו בה ור"י בן ברוקא סבר דנשים חייב' במצוה זו ואפ"ה מני נמי ג"כ בה חוץ מצות פ"ו.

ועוד י"ל שתליא אי מגילה ניתנה או חתומה ניתנה דאי מגילה ניתנה ולא אמרינן כיון דאידבק אידבק כמ"ש הרא"ש בחד תיר' להרי"ף שכ' כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה א"כ לא מוכח שכתבו לכם קאי על כה"ת כולה וכ"כ בתשוב' פ"י ח"ב סי' קע"ט וממילא

אין עיקר משום הלימוד כה"ת ורק שיהיה לעד וגם בנשים שייך זה להעיד על מצות שחייבת בהם ולפי"ז לר"י שסובר מגילה ניתנה אין חיוב רק השירה וגם נשים מחויבים בכתיב' שירה ובש"ס קידושין רצה לאוקמי מתני' אפילו כר"י דאמר שני כתובים הבאים כאחד מלמדין דמ"מ שלשה כתובים הוי ומשו"ה לא חשיב נשים כיון לר"י הנשים באמת מחויבות אבל הרמב"ם פסק חתומה ניתנה כת"ק דר"י ומשו"ה נשים פטורות.

ומלתא דתמיה' ראיתי בתשובה מאהבה ח"ב שרצה להביא ראיה לשיטת הרי"ף דפסקינן כותבין מגילות מש"ס נדרים ל"ח ע"א דלמא שירה לחודא חזינן שיכול לכתוב שירה לחוד ולפמ"ש בח"ס דהטעם משום דדורשין סמוכין כמ"ש ג"כ הב"י דמשום האי טעמא דברים שבכתב אין רשאים לאומרם בע"פ א"כ בהו"א דלא ניתנה לישראל רק השירה לחוד ל"ש לדרוש סמוכין אבל בלא"ה אפילו אי לא דרשינן טעמא מ"מ כיון שלא ניתנה להם רק השירה לחוד בהו"א זו ממילא לא מחוייבים נמי באין כותבין פרשיות פרשיות.

אלא לאחר שהוכחני לדידן דפסקינן כר"י דהיכא דמפורש בקרא דרשינן הטעם א"כ במה שמסיים הש"א בדוחק שי"ל דמצות כתיבת ס"ת נכלל בכלל ת"ת היה לנו לתירוץ מרווח דממילא נשמע שגם פטורות ממצות כתבו לכם אלא שצ"ע שמדברי הרמב"ם פ"ג מה' מלכים מוכח דאפילו היכא דמפורש הטעם נמי לא דרשינן הטעם משום דפסק שם שלא ירבה המלך נשים יותר מח"י משמע אפילו היכא שאינן מסירות לבו נמי לא ירבה יותר ואפילו נשים כאביגיל ולר"י אמרינן במתניתין שירבה ובפרט שלא יהיו מסירות לבו וצריכין אנו לומר לדברי הרמב"ם שסבר דג' מחלוקת במתניתין ור"י ור"ש לא אליבא דת"ק פליגי ורק הת"ק סבר דלא ירבה יותר מח"י אבל עד ח"י מותר אפילו מסירות לבו וכן מצאתי אח"כ בחי' ר"ן סנהדרין שיש מפרשים ג' מחלוקת בדבר ומתוס' פסחים פ"ג ע"א ד"ה ור"ש מוכח שר"י ור"ש אליבא דת"ק פליגו והרמב"ם שפסק בה' מלכים דלא ירבה יותר מח"י מוכח דאפי' היכא דמפורש תטעם לא דרשינן טעמא דקרא וראיתי בלח"מ פ"ג מה' מלוה ולוה שרצה לחדש שם ג' מחלוקת מדנפשיה ולא זכר מכל מה שכתבתי וצ"ע.

לפי זה נ"ל כיון שעיקר הטעם בשביל הלימוד לשיטת הרא"ש ולפי מה שהסכים בש"ך אם כ' ס"ת ומכר או הקדיש לא יצא כמ"ש בת"ח סנהדרין והוכיח מדברי הרמב"ם פ"ג מה' מלכים והבנ"י חולק עליו משום דמצות כתבו הוא רק הכתיבה וכיון שכבר קיים המצוה אפילו נאבד יצא וכיון שמפורש הטעם משום לימוד בודאי מצד הסברא לא יצא אם נאבד ולא יכול ללמוד מתוכה והא דכ' הרמב"ם דינו רק במלך ולא בה' ס"ת ג"כ

בהדיוט י"ל דרמב"ם רבותא נקט במלך אע"ג שיכול ללמוד מתוך הספר שהיה עמו תמיד וכתוב בו וקרא בו כל ימי חייו מ"מ צריך לכתוב אחרת אם נאבד שהמצוה שיהיה עמו שני ס"ת תמיד כמ"ש הבנ"י אבל אם כ' ס"ת וגם יש לו ס"ת אחרת מה שירש מאביו י"ל שאם נאבד הס"ת שכ' בעצמו יוצא בודאי במצות כתבו לכם כיון שכ' בעצמו ויש לו עוד ס"ת ללמוד בזה גם הת"ח מודה כן נראה לפענ"ד ועיין.

וראיתי למעלתו נ"י שמתמה על דברי ח"ס באותה תשובה שכ' הא דאין רשאי לכתוב אפילו אות א' שלא מן הכתב זה דוקא בס"ת תפילין ומזוזות לולי אם חיגרס גריסין אבל במגילת סוטה לא שמענו ולא ראינו דבר זה ובאמת בתוס' יומא ל"ז ע"ב בד"ה בסירוגין מוכח דגם מגילת סוטה צריך מן הכתב דוקא ול"ק מטבלא דהילני מלכה משום דמיגרס גריסי' וגם בעיני יפלא שנעלם לפי שעה מח"ס דברי תוס' אלו שמוכח להיפך ממ"ש ובאמת י"ל דתוס' כתב בפשיטות כן משום דמגילת סוטה נמי מקרי ספר כמו דילפינן בסוטה י"ז ע"ב כתבה אגרת פסולה בספר אמר רחמנא וילפי' כמה דברים במגילת סוטה מספר לענין שירטוט וכיוצא בו א"כ ג"כ צריך שלא לכתוב שלא מן הכתב וכן מגילה צריכה נכתבת מן הכתב דוקא כדאמרינן בש"ס מגילה י"ח ע"ב משום דמקרי ספר אבל בשאר דברים י"ל באמת שלא שייך הא דרבב"ח אמר ר"י שאין כותבין שלא מן הכתב והא דלא אבה יבמי שהביא שם הח"ס ליכא ראיה כיון דלא מקרי ספר ולא נכתב אלא לראיה בעלמא בודאי נכתב שלא מן הכתב ושאני מגילת סוטה שנקראת ספר ועיין.

והנה לפי דברי הרמב"ם שכ' בה' תפילין וכן הב"י בסי' רפ"ג דמותר לכתוב מגילה בע"פ אם לא כ' רק תיבות בשיטה א' וזה הפשט מאי דמשני הש"ס בסירוגי' ע"כ להרמב"ם כל מ"ס שהיתה נכתבת על טבלא מותר לכתוב אלא שקשה עוד על ר' ינאי שתי' תחלה בא"ב משמע שהיה נכתב רק ראשי תיבות ושפיר קשה קושי' תוס' ובאמת התוס' ציין הקושי' על הא דמשני בסירוגין ולא מקשה תוס' מיד על הא דר' ינאי ומתחלה עלה על דעתי שתוס' פירש הא דא"ב כריטב"א בגיטין שהיה נכתב הכל רק שהיו האותיות מפוזר ומפורד ולא ביחד ול"ק אלא שא"כ לא מקשה תוס' על הא דמשני בסירוגין די"ל דתחלת הקרא היה נכתב ביחד וסוף הקרא מפוזר והכל היה מן הכתב וכן לשון תוס' מוכח דפירשו כרש"י דהוי ראשי תיבות וצ"ע אמאי לא מקשה תוס' מיד וצ"ע.

ודברי תוס' אלו בתירוצם צריכים הסבר שכתבו כיון דכתבו ר"ת וראשי פסוקים ועוד שהיא פרשה קטנה שרי כדאמרינן בתפילין עיי"ש והנה א"א לחלק ולומר ועוד שכ' תוס' תירוץ אחר הוא דא"כ מאי סברא יש אם נכתב רק ר"ת שיהיה מותר שלא מן הכתב כיון שהשאר לא מיגרס גריסין בע"פ וביותר כתב הב"י בסי' ל"ב אפילו אם ידע מקצת

ומקצת לא ידע בע"פ אסור לכתוב הפרשה ועיין בב"ח שם אבל אם רק מקצת הפרשה הוא מן הכתב בודאי לא יכול לכתוב ג"כ השאר וע"כ צריכין אנו לומר שחד תירוץ הוא וכה"ג מצינו כ"פ בתוס' ועיין בפנ"י גיטין סוגיא דשמא יחפה בתוס' ד"ה משום אלא שעדיין קשה כיון דמיגרס גריסי' אמאי צריך להוסיף כיון שנכתב ראשי פסוקים דבלא"ה נמי שרי ועוד כיון דמיגרס גריסין א"כ אמאי צריכין הכהנים מקודם שעשתה הטבלא לטלטל הס"ת לכתוב מתוכו כמ"ש רש"י במשנה דהא יכולים לכתוב שלא מן הכתב כיון דמיגרס גריסין וכ"ז צ"ע.

ונלפענ"ד ליישב דברי תוס' לפמ"ש הרשב"א במגילה דף יח' על הא דמשני הש"ס על ר"מ שכ' שלא מן הכתב דהיו מיושרים אצלו דשעת הדחק שאני דהא בתפילין ומזוזה מותר לכתחילה ומחלק בין אם בקיאים בו כ"ע או יחיד לחוד דיש לגזור אטו כ"ע אבל בתיפילין דמיגרס גריסי' אצל כ"ע בודאי מותר לכתחילה ועיין.

ולפי זה במגילת סוטה נמי בודאי אי לא היו יודעים בע"פ כל הכהנים יש לגזור אטו אחד שאינו בקי ואסור ורק בשעת הדחק מותר ואפילו אי בקיאים כל הכהנים ומיגרס גריסין אצלם מגילת סוטה י"ל נמי דלא מותר כיון שלא בקיאים כ"ע אע"ג דאין לגזור בו משום אחר כיון שאין כותבין מגילת סוטה רק הכהנים מ"מ י"ל דאסור כיון דלא כ"ע גמירי וכן משמע מדברי רש"י מגילה שפירש ד"ה מיגרס וכו' שגורות בפי כל ועיין במג"א סי' מ"ט ס"ק א' שמשמע כן שתליא הכל אם שגור בפי כל או לא א"כ משו"ה לא תירץ תוס' בפשוט משום דמיגרס גריסי' דעדיין הוי אסור ורק בשעת הדחק אבל כיון דנכתבי' נמי ר"ת וגם ראשי פסוקים היה מותר לכתחילה שאין לגזור כה"ג כיון שנכתב גם קצת וביותר לפמ"ש הב"ח סימן ל"ב דמ"מ מצוה לכתחילה לכתוב מן הכתב ודייק מדקאמר נכתבי' שלא מן הכתב ולא קאמר מותר לכתוב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב משמע דמ"מ מצוה מן המובחר לכתוב מתוך הכתב וכדי לעשות ממה"מ בודאי אין קפידא לטלטל ס"ת משו"ה נקט תוס' בתירוצם משום דכה"ג שנכתב קצת ויכול לזכור קצת מן הכתב גם ממה"מ ליכא כנ"ל נכון ועיין ומפני כבוד מחותני שי' ויקר בעיני שעשתי עמו בדברי תורתו אף שאני טרוד מכל צד וכתבתי כ"ז בחפזון ובל"ס ישים עיונו על דברי אלו הכ"ד מחותנו ידידו פ"ב יע"א יום ו' עש"ק לס' מקץ תרל"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פו

שוכ"ט ושפעת ברכות לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים המאוה"ג מורג חרוץ ובקי כש"ת מו"ה משה ליב הכהן נ"י דיין ומורה בק"ק נ"ש יע"א.

אחדש"ה את מכתבו קבלתי ע"נ ואודות נדון שבא לפניו בס"ת שנקרע עמוד השני מיריעה בת ד' עמודים יותר מעשרים שיטין וגם נחלקו הרבה אותיות באופן שא"א לתקן רק לכתוב מחדש אי צריך לסלק כל היריעה כיון שאין עושין יריעה פחות מג' דפין או שישאר מהיריעה הישנה דף אחד כיון שיצטרך לגנוז הוי כדיעבד ויכתוב יריעה חדשה מג' דפין לבד ולזה מצדד מע"כ נ"י ועיניו שפיר חזו בכל ספרי אחרונים וראש המדברים בתשובת ח"צ סימן י"ט שכתב פירוש אחר בהא דמס' סופרים בס"ת שבלו היריעות שצריך להחליף ג' דלא כטור וב"י דסברו שצריך להחליף ג' יריעות רק על דפין קאי ומכח פירש זה מחדש הח"צ דאם לא נשארו ביריעה אחת ג' דפין צריך לסלק כל היריעה ורק מעלתו תמה דזה הוי דיעבד וט"ז בסי' רע"ב כתב דבדיעבד אפילו בדף אחד נמי כשר והנה אי בא הנדון לפני הייתי פוסק כח"צ דאם לא נשארו אהיריעה ג' דפין צריך לתקן כל היריעה ולגנוז דאין לי ראיה נגד הח"צ ואף שהשבות יעקב ח"ב פ"ט חולק על הח"צ ונקט לעיקר כש"ע דצריך להחליף ג' יריעות מ"מ לא חולק על גוף הדין של הח"צ דלא צריך להחליף היריעה אם לא נשארו ג' דפין אדרבה בח"א ס"ס פ"א מסכים לזה עם הח"צ דאם לא נשארו ג' דפים צריך לסלק כל היריעה וכן הסכים בשבות יעקב סי' נ"ג וכן כתב ג"כ בשארית יוסף סי' מ"ט אף שתפס לעיקר כפירוש הטור וב"י בהא דצריך לסלק ג' יריעות וממילא אין הכרח לדינו של הח"צ מ"מ פסק בפשיטות בח"ל לענין יריעה אחת בנמצא בו טעות ולא נתישנה ובלה הרבה כדי להחליף ביריעה אחרת כמו שמחלק שם ומנ"ל להקל נגד האחרונים אלו ובאמת בביאור מרדכי מפקפק על הח"צ דהא בדיעבד בשני דפין כשר ואף אם התיקון הוי כלכתחילה מ"מ בשני דפין הנשארים לא יצטרך להחליף דהוי דיעבד ובאמת עיקר כונת דבריו שם לחזק פירש של הטור במס' סופרים דהא דהוכיח הח"צ פירושו היינו משום דלא נזכר מזה בש"ס שלנו וע"ז שפיר הקשה בביאור מרדכי שם דהא גם חידוש דין זה שצריך להחליף כל היריעה נמי לא ידעינן מהא דצריך לכתוב ג' דפין דמשמע רק לכתחילה ולקיים פירש הטור וב"י והוא לא הביא דברי תשובות אלו שכתבו דצריך להחליף כל היריעה אי לא נשתיירו ג' דפין ולדידהו צריכין לומר הא דדיעבד כשר היינו כמ"ש בח"ס יו"ד סי' רנ"ז כל דלא אידבקו היריעות הוי כלכתחילה וכן בס"ת שבלו היריעות כתב דתליא אי אידבקו כבר דאז הוי ס"ת שלם והוי דיעבד דכשר לפמ"ש הט"ז ס"ס ר"פ ומע"כ פקפק די"ל דבלה ונתישן גרע דהוי שינוי גדול ומחזי כמנומר טפי ע"כ תקנו דצריך גניזה והא דכתב הט"ז דיעבד כשר היינו לענין שלא להוציא אחרת אף שיש ס"ת אחרת או באין ס"ת אחרת לקרות וכתב ומציין על בד"ה בב"י סי' רע"ג ולא היה צריך להביא מסי' רע"ג רק מט"ז באותו סימן

ס"ק ב' בשלוש לא יתפור שכתב בדיעבד שלא להוציא אחרת אלא הא דכתב הט"ז כאן דיעבד משמע יותר כפירוש הח"ס דהביא ראיה מהא דכ' הרמ"א דנוהגין הסופרים לתקן כתב מנומר וכ"ש כאן דאין כאן שינוי באותו היריעה משמע דעכ"פ בדאידבק היריעה לא מיפסל עוד כמו בתיקון כתב מנומר ועיין.

ובאמת תמוה על הח"ס שלא הביא כל התשובות אלו אשר כבר הלכו בו הנמושות והחילוק שכתב שם בין יריעה שבלה ונתישנה הרבה כתבו כל האחרונים ומשמע מדבריו דמ"מ בבלה יש להחליף ובשו"ת חינוך ב"י וכן בס' בית לחם יהודא כתב דאפילו בבלה לא נהגו משום דקלף שלנו הוא לבן מאד לא מחזי כמנומר ומנהג ישראל תורה היא יעיין שם.

היוצא לנו מזה אם כבר עשה כ"מע' מעשה להשאיר מהיריעה דף אחד וכבר אידבק היריעה בודאי קורין בו דהא אפילו בבלה דגרע מזה מתיר בח"ס באידבק כבר אבל אי לא אידבק עוד אין בידי להקל בלי ראיות ברורות נגד משמעות גדולי פוסקים שכתבו לסלק כל היריעה רק אם נשארו ג' דפין כמ"ש בח"צ שם.

ועוד נסתפק מע"כ בדיו לס"ת שצריך להיות שחורה דוקא דהל"מ הוא כמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' תפילין ובש"ע או"ח סי' ל"ב אי יכול לכתוב בדיו שבתחילת הכתיבה יש לה שאר מראות רק אח"כ נעשית שחורה כמו (אצילצערינטינטע) או דבשעת כתיבה מיד צריכה להיות שחורה ולא מהני אי נעשית אח"כ שחורה וכתב שלא מצא גילוי לדין זה והנה הא דכתב בלשונו דהל"מ שצריך להיות שחורה לישנא הוא דאתקל ליה דלא הוי הל"מ שחורה רק דיו וכתב הרמב"ם דדיו ממעט כל שאר מיני צבעונים והנפקותא נכתב לקמן וכתב הרמב"ם שם דאף במי עפצא ובקנקנתום כשר רק דלכתחילה לא יכתוב משום דאינו נמחק יעי"ש ועיין בבנ"י הלכ' ס"ת שתמה על הרמב"ם מש"ס שבת ר"פ כל כתבי כתב בסם ובסקרא ובקנקנתום מאי וכתב בתוס' שם דאי קורין בודאי מצילין וע"כ אין קורין והאיך כתב הרמב"ם דגם בקנקנתום כשר וכתב דלפי משמעות הכ"מ שם דסבר כהרא"ש א"כ דוקא מי העפצים עם קנקנתום אבל קנקנתום לחוד לא א"ש אלא דא"כ קשה ליה מאי קאמר הרמב"ם דא"כ מאי מיעטה בדיו דהא י"ל דממעט מי עפצים או קנקנתום לחוד ותמוה דביותר היה לו להקשות על הרמב"ם מש"ס מגילה י"ט דאין כותבין בקנקנתום משום דכתב על הספר ובדיו ואסמכוה על קרא דירמיה יע"ש ומוכח דאין כותבין בקנקנתום וכן פסק הרמב"ם בהל' מגילה וע"כ צריכין לומר או דהרמב"ם תרווייהו דוקא כמ"ש בכ"מ או כמ"ש ה"ה בה' מגילה הא דכתב הרמב"ם וקנקנתום היינו מי קנקנתום ולא בקנקנתום גופא וממילא לא קשה נמי מש"ס שבת

דהתם מיירי בקנקנתום ולא במי קנקנתום אלא דאכתי קשה דכתב הרמב"ם מפני שהוא עומד ואינו נמחק ואי בכל אחד לחודא הא דוקא קנקנתום אינו נמחק אבל לא מי עפצים כמ"ש הרמב"ם בהלכה י' שמערבין במי עפצים וכן בפירוש המשניות בפ"ג מסוטה וע"כ צ"ל דהא דכתב דעומד ואינו נמחק על קנקנתום לחוד קאי וכן משמע לכאורה פשטות הלשון דקאמר דעומד ואי אשתיהן קאמר הול"ל עומדים אבל מי עפצים באמת נמחק אלא שעדיין לא הועלנו דא"כ אמאי אין כותבין לכתחילה במי עפצים כיון דנמחק ואי כפשט של הכ"מ דתרוייהו בהדדי דוקא כשר וכהרא"ש א"ש ג"כ הלשון דעומד ואינו נמחק אבל מ"מ מוכרח או ככ"מ או כהה"מ בה' מגילה דדוקא במי קנקנתום ולא קשה מש"ס שבת ותמוה על בני יונה ועיין.

והנה בגט כשר בכל דבר שרשומו ניכר ומתקיים ולא צריך דיו ועיין בח"מ א"ע סימן קכ"ה סק"ב כתב דוקא משקין שאין סופן להיות עומד כשמתובשין משא"כ דיו לח אע"פ שעכשיו אפשר להעבירה אפי"ה הוי גט יע"ש ועיין בח"מ ססי' קכ"ד ס"ק כ"ד דמשו"ה כתב המרדכי דיש לזהור שלא ליתן גט לאשה בעוד הדיו לח משום דאפשר להעבירו ואינו מתקיים ומוכח דדיו לח אינו מתקיים מקרי ואע"ג דכתיב וכתב ולא הוי כתיבה בדבר שאינו מתקיים מ"מ כיון שסופו להתקיים מקרי וכתב וא"כ לענין דיו שחור דנמי ילפינן לענין ס"ת ואסמכוה אקרא דירמיה דכתב על הספר ובדיו נמי דיו מיקרי כיון דסופו יהיה דיו שחור ואף שכתב הב"ש קכ"ד סקכ"א דיש לפסול בגט בדיו לח היינו משום דהכל אחר נתינת הגט ואם לא הוי מתקיים בשעת נתינה לא מהני מה שיהיה מתקיים אח"כ אבל בס"ת לענין שחרות אם הושחרה אח"כ הדיו בודאי כשר דזה שחור מקרי כיון שסופו להיות כך והוי דיו שחור ואף מי שרוצה לפקפק על דמיון זה קצת מ"מ מתורת משה למדתי דכשר דיו אם הושחרה אח"כ לאחר הכתיבה דח"ס יו"ד סי' רנ"ו בנדון דידיה שם אם נתישנה הדיו ונתהפכה עי"ז למראה אדמדמות העלה דכשר כיון דהל"מ רק לכתוב בדיו ולא שתהיה כתיבה שחורה כמו שרצועות שחורות הל"מ היינו דאלו היה קאמר ההל"מ כתיבה שחורה אז אם נשתנה אח"כ הוי פסול משא"כ כיון דהלכה הוא רק לכתוב בדיו וכל טבע הדיו כאשר יזקין שכהה מראיתה ולהיות אדמדם כשר וזה דוקא אם היה מתחילה דיו ממש שחור ורק מכח שטבע כך הוא שתשתנה משא"כ אם הדיו מתחילה נעשה כך שתשתנה אח"כ למראה אחרת בלי ישן אז מעיקרא לא הוי דיו ודומה לכל העומד לשרוף כשרוף דמי כיון שמעצמה ומאליה נעשה כך יע"ש וא"כ איפכא נמי אמרינן כיון שטבע הדיו זו היא שתשתנה אח"כ ממילא למראה שחרות הוי דיו וכל העומד לשחור כשחור דמי וכ"ש לפמ"ש שם באותו תשובה אם

מיד הוכהה מראיתה או קצת נתאדם בתחילתו אם מוסיף עליו דיו שחור על הקלף אינו דומה לכותב בצבע ואח"כ מערב דיו דלא מהני דלו יהיה שהדיו כהה היה בכלי והוסיף עליו דיו שחור נתקן דמה לי שנתכשרה בכלי או על הקלף דמצא מין את מינו וניער יע"ש וכ"ש בדיו שממילא נעשה שחור אח"כ בלי שום תערובות דבר אחר בודאי יש לנו לומר מה לי שנתקן בכלי או על הקלף ובאמת דבריו הקדושים קשים להולמן שם כיון דדיו כהה הוא ונתאדם קצת ופסול כאשר הוא עתה רק אם מתערב אח"כ דיו שחור הוי הדיו בתחילתו כצבע אחר כיון דלא עשה הדיו כהלכתו שחור שתהיה כשר לכתוב בו ודומה לצבע אחר וקשה להבין החילוק מ"מ זה יכולין למילף בדיו שממילא נעשה שחור אח"כ שבודאי כשר.

ואיידי דאיירי שם כתב ג"כ על הפמ"ג בסי' ל"ב או"ח ששגה בהשגתו על האליה רבה סק"ה שכ' דאם כתב בשאר מיני צבעונים א"א להעביר עליו דיו ולתקן דהא דיו ע"ג סקרא לכ"ע הוי כתיבה כש"ס גיטין י"ט ע"א דהא אמר ר"י מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ועיינתי בפרמ"ג והוא לא הקשה מהא דדיו ע"ג סקרא אלא מהא דפריך הש"ס שם דעדים שאינם יכולין לחתום רושמין להם באבר וחותמין והא כתבו באבר כשר משמע משום דהוי כתב הא לא הוי כתב כשר ניחא וא"כ כיון דבתפילין כל מיני צבעונין פסולין הדיו הוי כתב וסקרא אין כלום משמע מלשונו דעיקר קושיתו כיון דאינו כלום לענין תפילין ולא מהני מידי הוי העליון כתב.

אלא אף אם כך הקושיא בכל זאת לא קשה דאבר שאני כיון דאינו כשר לענין גט אע"ג דבכל דבר שמתקיים כשר מ"מ אבר פסול וצ"ל ע"כ משום דאינו מתקיים הכתב באבר או דהוי רק רושם ולא הוי כתב כלל משא"כ בסקרא דהוי כתב ממש ובגט הוי כתב ובשבת חייב משום כותב אע"ג דלענין תפילין פסול משום דבעינן שחור מ"מ כתב ע"ג כתב הוי ופשוט דלא דמי לשם ולא קשה על האלי' רבה.

אלא שמה שתמה עוד שם על הא"ר שהביא ראייה דלא מהני העברת דיו דאל"כ יש תקנה לאזכרות שזרק עליהן זהב דהא באזכרות הוי מוחק כמו בדיו ע"ג סקרא דחייב שתים משום כותב ומוחק גם אנכי עמדתי על תמיה זו והיה נראה לכאורה ראיה לדברי הנוב"י בתרא יו"ד סימן קפ"א שהעלה שם אם מתקן השם ע"י כתב האחר שיהיה ניכר טפי וכ"ש אם לא היה השם כתוב בתחילתו בכשרות והוא היה כותב עליו בדיו והעלה לקדושה בודאי אין איסור מחיקת השם כיון דאזהרה הוא משום לא תעשון כן לה' וכו' אינו אסור אלא דרך השחתה יע"ש באריכות וכן נראה שהיה סובר הא"ר והא דאסור

לגרור הזהב מהשם אע"ג שמתקנו עי"ז היינו כיון שגירר הזהב אשר היה על השם הוי דרך בזיון ומיחק השם יע"ש.

ובאמת תמוהין דבריו דתשב"ץ ח"א סי' קכ"ג כתב בפירוש להיפך על הא דרצה להוכיח שם כל היכי דאתמר גניזה לעולם משמע וא"א בתיקון והביא מהא דכתב האזכרות בזהב הרי אלו יגנוז ובודאי לא מהני שום תיקון שא"א להעביר דיו מתרי טעמא חדא דהוי מוחק את הכתב התחתון והביא ראיה מהא דמעביר דיו ע"ג סקרא דחייב שתיים משום מוחק וכותב ועוד אפילו הוי אפשר מ"מ פסול משום מחזי כמנומר כש"ס פ' הניזקין דבכל האזכרות אפילו ר"י מודה דמחזי כמנומר והא דפריך ולעביר עליו קולמס ולקדשי' היינו משום דנכתב השם שלא בקדושה ומותר למחוק משא"כ בכותב האזכרות בזהב ומוכרח בפירוש מדבריו דהוי איסור מחיקה כה"ג אלא שצ"ע דברי התשב"ץ שם שכתב דאין זה מוכרח מכאן דשרי למחוק השם שנכתב שלא בקדושה משום דהתם אמרינן דדיו ע"ג דיו פטור אלא שיש לו ראיות ממקומות אחרות ותמוה לכאורה דהא לר"י דאמר מעביר עליו קולמס ומקדשו ע"כ סבר דהוי כתב דאל"כ מאי מהני העברת קולמס כיון דאינו כתב וע"כ צ"ל דסבר דהוי כתב או כמ"ש תוס' גיטין ט"ו כיון דמתקן הוי כתב עליון כתב ונראה לי דתשב"ץ סבר אע"ג דסבר ר"י דהוי כתב או משום דכתב העליון הוא מתקן מ"מ אינו רק כותב אבל לא מוחק דוקא אם כותב בסקרא ואח"כ בדיו דפנים חדשות באו לכאן הוי מוחק וכותב אבל בדיו ע"ג דיו דמחזק כתיבה ראשונה ומעיקרא דיו והשתא דיו אע"ג דחייב משום כותב מ"מ מוחק לא הוי דהא גם עכשיו לא נשתנה מראה כתב ראשונה מחמת דיו האחרון וכן הוא נכון מסברא.

ועיין בברכי יוסף סי' ל"ב והובא ג"כ בשערי תשובה שם שכתב לפמ"ש הר"ן והריטב"א בגיטין דחיישינן לר"י דסבר דהוי כתב ולרב אחא בר יעקב לכ"ע הוי כתב לא יכול להעביר קולמוס אם נטשטש הכתב של האזכרות ולפמ"ש ליתא ולא קשה נמי מה שראיתי מקשין לפ"מ שפסקו גדולי האחרונים דאף שם שנכתב שלא בקדושה אם כיון לכתוב השם אף שלא קודש מ"מ אסור למחוק דא"כ מאי פריך ולעבור עליו קולמוס ולקדשי' כמאן דלא כר"י דהא לר"י דסבר דהוי כתב אסור למחוק דאע"ג דהוי כתב מ"מ מחיקה לא הוי אלא שראיתי אח"כ בתשב"ץ ח"ג סימן קצ"ג כתב בס"ת שבלוי הרבה עד שהוא קרוב להטשטש שא"א לתקנו משום דהוי מנומר ועוד יש לאסור להעביר דיו דקי"ל כתב ע"ג כתב חייב משום מוחק התחתון משמע דאפילו בדיו ע"ג דיו הוי מוחק וזה לכאורה דלא כמ"ש בח"א וי"ל דוקא אם בתישן הכתב הרבה והולך לימחק ולא ניכר עוד היטב אם מעביר עליו דיו הוי ג"כ מוחק כיון שהכתב הראשון מטושטוש ונמחק

כ"כ עד שפסול לקרות בו ומשו"ה כשכותב עליו מחדש הוי מוחק את הראשונה לגמרי משא"כ אם הכתב טוב ומהודר רק שלא נכתב השם בקדושה אז הוי רק ככותב משום דמתקן אבל לא מוחק ועיין באו"ח סי' ל"ב סעיף כ"ז ובמג"א בשם תה"ד ובמהרי"ל ס"ק ל"ט וצ"ע.

ותמוהים בעיני דברי הרמב"ם בפ' י"א מה' שבת שכתב דיו ע"ג סקרא חייב שתים והא ר"י אמר מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכתב רש"י דלא היה מחייבין חטאת והרמב"ם כתב סתם חייב שתים ולא ראיתי מי שהרגיש בזה ורציתי לומר ולתרץ לפמ"ש פני"י שם לחלק על הא' דעדים שאינם יודעים לחתום דשאני כיון שצריך לכתב הראשונה י"ל דכתב שני לא הוי כתב וא"כ י"ל דהרמב"ם סבר דזה דהשיב ר"י נעשה מעשה בעדים כיון דע"כ צריך לכתוב הראשונה או כמ"ש המהר"ם שיף דעדות שאני דדוקא לענין לשמה מהני דמתקן כתב ראשון אבל לענין חתימת עדים צריך שיחתמו הם ולא שהיה חתום כבר שמם ויש להאריך בזה על דעת פלפול ואכ"מ והקצרתי ולאחר זמנים טובא יצא לאור שו"ת כ"ס על יו"ד מאבא מאוה"ג וימצא בתשובה, ק"ל ישוב זה על דברי הרמב"ם.

לאחר סיום המכתב חפשתי בספרים אשר באמתחתי על הל' קטנות אם לא מי שמעורר על זה ומצאתי בס' מלאכת שמים אשר איזן ותיקן וקיבץ הרבה בהלכות אלו שכתב בכלל ד' בדיני דיו ותהיה שחורה מיד בשעת כתיבה ולא שתעשה שחורה אחר היותה על הקלף ובבינה כתב שכן נרא' מצד הסברא דכל שאינו שחור לאו דיו מקרי ודייק מלשון הרמב"ם שנכתבין בדיו משמע שבשעת כתיבה כבר היא דיו וכן ממשמעות לשון הפסוק ואני כותב על הספר בדיו וסיים עכ"פ אין לנו ראיה להקל ובאמת אין ממשמעות לשון הרמב"ם הכרח כלל כאשר כתבתי דגם זה נקרא דיו כיון שעומד להשחיר ממילא וכשתור דמי ואף שלכתחילה בודאי טוב ליזהר ולהדר אחר דיו שהוא בתכלית השחרות בתחילתו אבל בדיעבד אין לחוש כלל ולמדן אחד אמר לי דאדרבה ממשמעות הקרא דאמר ואני כותב על הספר בדיו ולא אמר ואני כותב בדיו על הספר משמע דאפילו לא כתב מיד בדיו רק על הספר הוא דיו כשר ויפה דיבר ופר"מ ימחול לשום עיניו על דברינו אם יעלו לרצון לפניו הכ"ד יד"נ חותם בברכה פרעסבורג יום א' פ' פקודי תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פז

שלום וברכה לכבוד הרב המופלג הוותיק בע"פ ערוגת הבושם מוכתר במדעות יפ"ת כש"ת מו"ה מרדכי קרוב כ"ץ נ"י רב בק"ק הענא יע"א במדינת אשכנז.

אחדש"ה זה שבועות קבלתי מכתבו ויען כי הייתי טרוד ושאול לתלמידים והדבר אינו נחוץ לשעתא ע"כ לא באתי עד היום להשיב מפני הכבוד במה שרוצה לשמוע דעתי אודות ספרי תורה בקהלתו שיש מהם אשר נכתבו על הקלף המשוח בלאק כדי להצפיר ולהנהיר הלובן של הקלף ומזהיר הכתב טפי וספר אחד הלאק כ"כ עב עד אם גוררים האותיות אין רושם ניכר על הקלף וקראו בספרים האלו לפני גאוני ישראל אשר ישבו בקהלתו וכן בכמה קהלות באשכנז שישבו בו גאוני ארץ יש ס"ת כאלו וקשה על מעכ"ת להוציא את הספרים מחזקת כשרות ולפקפק במה דשתקו הרבנים מקודם אבל גם זאת ראה בספרן של אחרונים שכמה מחמירים ופוסלין ובאמת גם עלי קשה לדבר ולהכריע בענין זה ובפרט שנוגע לדין אי הוי חציצה או לא וכבר כתב תוס' סוכה ל"ז ע"א בד"ה כי היכא בסופו במה שנוגע לענין חציצה אין לדמות כל הדברים.

וראש המדברים בזה הוא הבני יונה בקצור ובארוך האריך לפסול בזה מכמה טעמים ועיקר הטעם שיש לפסול אף בדיעבד משום דכתיב על הספר ובדיו והלאק המשוח הוי חציצה בין הכתב והקלף ולא הוי על הספר ומהא דמותר להעביר הקולמס על האזכרה לר"י וגם לרבנן לא פסול רק משום זה אלי ואנוהו ולא הוי מן המובחר ומשמע דחציצה לה הוי היינו מטעם דמין במינו אינו חוצץ והפנים מאירות ח"ג סי' ל"ב הביא ראיה זו מהעברת קולמס להכשיר ועיין בנוב"י קמא סי' א' דרצה השואל לומר דטעמא דרבנן דאין מן המובחר משום דהוי חציצה והנוב"י שם דחה דבריו יע"ש ובתשובה אחת הבאתי דלפי דברי הבנ"י יש לומר דהיינו טעמא דא"ר בסי' ל"ב סק"ה דאם כתב בשאר מיני צבעונים דפסול דאף אם יעביר עליו דיו פסול ומדייק כן מדברי ש"ע שם והפרמ"ג חולק דמאי שנא מדיו על גבי סקרא דהוי כתב והניח בצ"ע ואי אמרינן דהוי חציצה א"ש דמעביר עליו קולמס לא מהני רק במב"מ אבל דיו על גבי צבעונים אחרים הוי חציצה.

אלא מצד הסברא לא נ"ל כן לפמ"ש תוס' גיטין דף י"ט ע"א בד"ה מוחק דמשו"ה הוי מוחק ע"מ לכתוב דעל הכתיבה הזאת תהא כתיבה העליונה רישומה ניכר טפי משאם היתה התחתונה לבדה וא"כ כיון דע"י כתב התחתון חזק הכתב העליון יותר הוי כגוף וצורך הכתב ובודאי כה"ג לא הוי חציצה וראיתי אח"כ בח"ס יו"ד סי' רנ"ו שכתב על דברי השואל שכחות לדבר בעניני חציצה דלא נ"ל כלל דחזותא כהאי תחוץ ומ"מ אי חוצץ הרי במינו שאינו כשר לאותו דבר חוצץ טפי משאינו מינו דקיי"ל דמינו מחריב ביה שאינו מינו לא מחריב ביה כר"ש בזבחים ומב"מ שאינו חוצץ היינו כשניהם כשרים בשוה אבל מינו ושאינו כשר מגרע גרע מאינו מינו יע"ש ותמוהים לי דבריו הקדושים מדברי תוס' סוכה ל"ז ע"א שהביאו הא. דפ' בהמה המקשה דף ע' ע"א כרכתו אחותו

מהו וכתבו לחלק בין הא דפ"ק דבכורות דאמר ר' אשי מב"מ אינו חוצץ בשני זכרים ובבכורות תירץ תוס' דאחותו הוי א"מ טפי מאחיו ולפי דברי קדושת זקני ז"ל אדרבה הא דאחותו גרע טפי מא"מ דמינו מחריב ביה הוא דהא אחותו אינו ראויה לבכור ומאי מסופק רבא טפי באחותו מכרכו בסיב ובטליתו דלא מהני דפירש"י שם משום דילמא מינו אינו חוצץ דהא אי אפילו בסיב. אינו חוצץ במינו דמחריב מגרע גרע מא"מ וצ"ע ותוס' כתב עוד שם בסוכה די"ל מה שאין דרכו בכך י"ל מב"מ חוצץ ובזה יש ליישב קצת הא דעמד בכפ"ת בסוכה שם על הא דאמר רבה לא לדוץ איניש וכו' ואמר רבה לא ליגוז דקשה אמאי אצטרכו תרתי בחדא מינייהו סגי וממילא נשמע אידך יע"ש תירוצו וי"ל בודאי דבר רגיל ושכיח הוא דנתרי עלי הדס וערבה כידוע וא"כ י"ל כיון דדרכו בכך הוא דוקא כה"ג סבר רבא דאינו חוצץ אבל לגוז הלולב דעלים של לולב לא שכיח דנתרי ויהיה תחובים בתוך האגודה הו"א דגם רבא מודה דמב"מ חוצץ קמ"ל דמ"מ לא הוי חציצה וכן י"ל איפכא לרבה ומשו"ה צריך לאשמעינן תרתי מימרי ולפמ"ש הכפ"ת שם דיש יותר רבותא בהאי לא לרוץ איניש דאינו חוצץ משום דילמא נתרי טרפא ועלה של הדס יהיה חוצץ בין הלולב והדס וזה דוקא חשיב לרבה מבשא"מ אבל לגוז הלולב בהושענא דעלים של לולב התלושים מפסיקים בין הלולב והדס וערבה לא חשיב חציצה כיון דעלי הלולב התלושים הם בצד הלולב והוי מב"מ קמ"ל לרבה דגם זה חוצץ ואי אשמעינן הא דלולב הו"א דוקא בזה אמר רבא אבל בלא לדוץ מודה קמ"ל ועיין במחצית השקל בסי' תרנ"א ס"ק ב' ולדבריו א"ש הא דהרי"ף וכן הרמב"ם לא הביאו רק הא דלא לדוץ איניש ולא הביאו ג"כ הא דלא לגוז לולב אלא כיון דפסקו כרבא דמב"מ אינו חוצץ וא"כ כ"ש דאינו חוצץ בהא דלא לגוז לולב דהוי טפי מב"מ וא"ש ולפי דברי הבנ"י דכתב דהעברת קולמס מהני משום דמב"מ אינו חוצץ צ"ל דגם זה הוי דבר רגיל לכתוב על הכתב דהרי כמה פעמים כאשר הכתב יושן מעבירין עליו קולמס לחדשו והוא מצוי בכל יום והוא מפורש בש"ע או"ח סי' ל"ב כ"ו באותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רשומן ניכר כ"כ ושתינק וכו' מותר להעביר עליו קולמס ולחדשו ולא הוי שלא כסדרן והוי דרכו בכך להעביר קולמס על הכתב ומשו"ה אינו חוצץ אלא בלא"ה אין תירץ בנ"י מספיק דא"כ קשה לרבה דסבר דמב"מ ג"כ חוצץ וקשה דהא מר"י ורבנן משמע דמהני העברת קולמס ובנוב"י שם כתב דמשו"ה אינו מבטל כתב התחתון משום דעושה כדי לנאותו ואינו חוצץ וגם לדידיה קשה דהא רבה גם לנאותו סבר דחוצץ וא"כ קשה מברייתא דר"י ורבנן וצ"ל ע"כ כמו שכתבתי לפמ"ש תוס' כיון דע"י כתיבה התחתונה רישומה ניכר טפי ומתקיים יותר הוי ככתיבה חדא ושייך התחתון לכתב העליון ולא הוי חציצה ועיין.

ועוד כתב בפנים מאירות שם להכשיר משום הא דאמר רבא ופליג על רבה דאמר להני דמגדלי הושענא דבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא שיירו בית יד דלא להוי חציצה ורבא פליג משום דכל לנאותו אינו חוצץ וכיון דמושחין הקלף בצבע לבן כדי לתקן הקלף שיהיה חלק ומזהיר ולבן יותר הוי לנאותו ואינו חוצץ יע"ש ומעכ"ת הביא לנו מה שכתב בקסת הסופר בשם בעח"ח ז"ל דאין ראיה משם לפמ"ש הר"ן והריטב"א דהתם אין הטעם משום חציצה דלא מצינו חציצה לענין לולב רק עיקר הטעם משום לקיחה ע"י דבר אחר ומשו"ה כל לנאותו הוי לקיחה תמה יע"ש ולא מצאתי כ"כ טעם לדחות דברי הפמ"א בזה דהא תוס' נקטו טעמא דחציצה בלולב ומוכח לדידהו דגם לענין חציצה אמרינן דלנאותו אינו חוצץ ומנ"ל דהר"ן והריטב"א חולקים על תוס' ורק יישבו קושי' תוס' שם אבל על עיקר הדין דלנאותו אינו חוצץ לא פליגי וגם מדבריהם יכולים אנו ללמוד כן דגם לדידהו הא דהוי לקיחה תמה אף דמפסיק האגודה צ"ל משום דבטל לגבי הלולב והוי כגופו וא"כ גם גבי חציצה י"ל סברא זו ומנ"ל לחלק ומסתביר טעמא דרבא דכל לנאותו אינו חוצץ דהא זה אלי ואנוהו להתנאות לפניו במצות ורש"י כתב דמה"ט לולב היבש פסול ואף לפי מה שחולקין תוס' שם על רש"י מודה תוס' דעכ"פ לכתחילה הוי מצוה מה"ת ומה"ט אף דלולב אין צריך אגוד לעכב מ"מ מצוה לאוגדו ומש"ס שבת דרצה לומר דאף בציצין שאינן מעכבין חוזר בשבת משום זה אלי ואנוהו משמע דלכתחילה מצוה דאורייתא דלא כמשמעות המהרש"א בשבת פ' הבונה והארכתי במקום אחר בזה וכיון דעכ"פ לכתחילה מצוה לנאותו ממילא שייך לגוף המצוה ולא הוי חציצה ואף דלענין בל תוסיף לא אמרינן כן היינו משום דעכ"פ אם לא אגדו כשר אבל לענין חציצה בודאי מסתבר לומר כיון דמצוה איכא לנאותו לא שייך חציצה וברמב"ם פ"ז מהל' לולב ה' י"א כתב עשה לאגודה זו גימון של זהב או כרך עליה סדין ונטלה יצא והוא שיהיה דרך כבוד והידור שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ ועיין בכפ"ת שמפרש יפה דברי הרמב"ם שיש דרך כבוד ודרך הידור דגימון של זהב הוא דרך הידור דהוי נוי ללולב אבל סדין וסודר על הלולב בודאי אינו נוי אלא דרך כבוד וקדושת המצוה שלא ליגע באגודה כמו שנהגו שלא לאחוז ס"ת משום קדושת ס"ת וה"נ עושה שלא יתלכלך האתרוג והאגודה ע"י מישמוש היד ושמעינן מהרמב"ם דגם אם עושה דרך כבוד נמי לא הוי חציצה ובש"ע תרנ"א הביא אם כרך עליו סודר ונטלו או שכרך על ידו ונטלו יש אומרים דלא יצא וכתב במג"א הא דכתב בלשון י"א משום דהר"ן מכשיר בכרך הסודר על ידו אבל אם כרך סודר על לולב גם הר"ן מודה וכתב במחצית השקל וא"כ לשון י"א לא קאי על שני הדינים רק על דין האחרון לבד והוא תמוה דהא הרמב"ם גם בכרך הסודר על הלולב

מכשיר ומשו"ה כתב כל הדינים בלשון י"א ומדברי הרשב"א הובא בב"י יו"ד סי' קצ"ח יש ללמוד יותר מזה דאף בדבר הרשות כל לנאותו חשיב כגופו ואינו חוצץ דהרשב"א התיר בצבע שנשים צובעות שערות ראשיהן משום נוי ואף ברוב השער ואע"פ שרוב ואינו מקפיד חוצצין מ"מ כיון במכוין ובידים עושים כן לנוי לא הוי כדבר הנוסף אלא מגופו של שער משמע דכל לנאותו הוי כגופו ולא הוי חציצה ולאו בדבר מצוה דוקא ובאמת הא דהביא הרשב"א ראיה מהא דפרוכת דמצינו טבילה אע"ג שהי' מתכלת וארגמן ותולעת שני צ"ע דשאני התם דמצותו בכך מה"ת וראיתי שכבר דחה ראי' זאת בתשב"ץ ח"ג סי' נ"ח וראיתי בבינת אדם סי' י"ב שרצה לומר דעיקר טעמא דרשב"א משום דאין ממש בצבע אבל משום דכל לנאותו לא מהני רק במיעוט דאינו מקפיד אבל באמת מרשב"א לא משמע כן רק דמתיר אף ברוב שאינו מקפיד משום דנעשה בידים כן לנוי הוי כגוף השער ובטל לגבי השער ויש לעיין קצת מהה דאמרינן פסחים ס"ה שבח הוא לבני אדם שילכו עד ארכבותיהם בדם ומקשה והא הוי חציצה והא אמרינן כל שהוא לנוי והידור אינו חציצה א"כ מאי מקשה וראיתי בשבות יעקב סי' ס"ט שהקשה משם על בטבח שנמצא רבב דם על בשרו אינו חוצץ משום דאומנתו בכך ואינו חוצץ דא"כ מאי מקשה דהא גם בבני אדם אומנתם בכך ובספר סדרי טהרה סי' קצ"ח כתב דשאני התם דהרגל שצריך לעמוד על הרצפה נידון לעצמו והוי כרובו שאינו מקפיד שחוצץ ולא כמו שדוחה השב"י שם דלא הוי רק כמיעוט שאינו מקפיד אלא לפי דברי הרשב"א שכתבתי דכל שהוא לנוי והידור אף ברוב אינו חוצץ א"כ עדיין קשה משם דלמה יהיה הדם חוצץ כיון דשבח והידור הוא לבני אהרן וצ"ל כיון דאין שבח הוא רק בשעת עבודה וגם לא בכל העבודה רק בהולכת אברים לכבש א"א שבטל וכגופה דמי דהא רוחצין מהדם ועיין בנוב"י שם שכתב מה"ט בנדה שטבלה בבגדים אף שהם לנאותה דחוצצים משום דפושטותן ולובשתן ואיך נימא דכגופה דמי ועוד הביא לנו מעכ"ת מה שכתב בספר מלאכת שמים לפקפק דמי יודע בחפצי שמים מה שהוא לנוי ואין לדמות לחציצת נשים וטבילה דמה לנוי אינו חוצץ דזה תליא לפי ראות עיני אדם שמיפות את גופם משא"כ במצות שמים מי בא בסוד ה' לידע מה הוא נוי של מצות וכיוצא מדקדק ג"כ בספר נשמת אדם על הנוב"י בענין שחרות בתים של תפילין לעשות גלאנן ע"י לאק דהתיר בנוב"י משום דלנאותו הוא ובטל לגופו וכי אנו יודעין מה שנקרא לדעת תורה נאה וכי אנו יודעין מה נקרא הידור באתרוג ומע"כ תמה דהא גם בלולב אנו אומרים לנאותו אינו חוצץ ומנ"ל דזה לנאותו ויש לדחות זה דהא שיערו חכמים דזה הוי נוי האגודה שיהי' בידו באגודה אחת וכן דרשינן כפות תמרים שאם היה פירוד

יכפרנו חזינן שלא יהיה הלולב נפרד וא"כ גם אגודת ג' מינים נוי הוא שיהיה באגודה אחד ולא אחד נפרד מחבירו ועיין בח"ס בחי' בפ' לולב הגזול על המתניתין במינו היו אוגדין אותו מלמטה שכתב דגם לר"מ צריך עכ"פ לאגוד במינו אף שהוא מיפים אותו למעלה מ"מ אין ואנוהו אלא מה שהתורה מיפה עלינו ולא מה שאנו ממציאים יפויים והידורים רק אח"כ יכול ג"כ ליפותו משום חיבוב מצוה ביפויים אחרים יע"ש ומשמע מדבריו דעיקר אנוהו מה שהתורה אמר' לנו ואע"ג דרבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואף שלא במינו קאמר צ"ל כיון דכבר מצינו ואנוהו לאגדו במינו חזינן דאגודה מצוה ויפוי הוא גם בגימוניות של זהב אינו חוצץ דהוי ג"כ יפוי אבל דבר חדש שלא מצינו דהוי נוי כלל למצוה י"ל באמת מנ"ל לחדש דזה הוי הידור ויפוי ונוי מצוה אלא השתא דאתית להכי גם בשחרות של התפילין י"ל כיון דמצוה שיהיו שחורות מן התורה ג"כ בודאי נוי והידור מצוה הוא כדי שיהי' השחרות בהידור יותר ויהיה מזהיר השחרות טפי ע"י גלאנץ וכן בקלף כיון שמצוה לכתוב על קלף לבן מצוה לנאותו שיהיה הקלף לבן ביותר אבל בדבר חדש לגמרי שלא מצינו שהקפידה התור' באמת יש לומר דלא אמרינן כל לנאותו אינו חוצץ דמנ"ל דהוי נוי בחפצי שמים מכל הני טעמא נ"ל דאין לפסול בדיעבד אם נכתב הס"ת על הקלף כאלו ואין לדחות דברי הפנ"מ ודברי הנוב"י שמכשירים משום לנוי הוי כגופו ובפרט אם אין הלאק על הקלף עב רק דק כצבע בודאי אין חציצה וכמו שמקיל ג"כ בבנ"י וכן משמע מתשובת גינת וורדים שפוסל בהעברת מי כרכום על הקלף מפני שהקלף צריך להיות לבן שניתנה אש שחורה ע"ג אש לבנה ולא פוסל משום חציצה משמע דמשיחה דקה לא הוי חציצה ועיין בנוב"י שם שכתב שלא יהיה הטיחה של תפילין יותר עב מעור הבתים שלא יהיה הטפל יותר מן העיקר וגם זה אינו רק חומרא.

עד כה דברנו מה שנוגע לדינא ולהלכה אבל הבנ"י כתב עוד איזה חששות שיש בזה דילמא יתחלף לו מקום שער למקום בשר ודילמא יהיה נקב בדיו ונסתם ע"י הצבע ודילמא מתפרכת הצבע והמשיחה מהקלף וגורם מחיקת השם וכל זאת רק חומרא בעלמא דמהיכי תיתי שיתחלף לו אדרבה כיון דאינו צובע רק על מקום הבשר יש לו היכר טפי וגם לנקב אין לחוש כיון שבטל הצבע וכגופו דמי לא פוסל הנקב הקלף כיון דנסתם יפה והדיו עוברת עליו הוי כשאר נקבים קטנים שיש בקלף דלא הוי נקב וגם כאן כיון דהוי כקלף גופא והקולמס עוברת עליו מה לי אם מדביק מטלית במקום נקב ומה לי הצבע כיון דאמרינן אינו חוצץ גם לענין סתימת נקב מהני ורק לחומרא בעלמא כתב כן בבנ"י אבל בדיעבד בודאי אין לפסול בשביל זה.

ומצאתי ראיתי אח"כ בס' תשובה מאהבה בסי' רע"א חלק יו"ד שהביא ג"כ קלקול ומכשול שאירע בימיו ע"י אותו צבע בתפילין שכתב סופר וראה אותן לאור היום ומצא כמה תיבות שאי אפשר לקרותן כלל נגד אור היום ואותיות רבות דבוקות ואינן מוקפת גויל ונבהל על המראה הזאת וכאשר חזר ולקח אותן בידו היו כתובות כדין ודת של תורה והראה הפרשיות לרבו הגאון נוב"י ז"ל והיה גם בעיניו הפליא ופלא ואסף הב"ד ושלחו אחר הסופר ואיימו עליו והתודה עונו שעל כמה תיבות נפלו טיפת דיו עד שא"א לתקנן והניחו שיתייבשו ואח"כ היה לוקח מאותו הצבע שמתקן הקלף שיהא לבן ומושח בו בין אות לאות עד שלא היו ניכרים טיפות דיו וע"י הצבע ההוא נראין כל התיבות כאלו הן כתובות יפה ומוקפת גויל והעבירו הגאון אב"ד וב"ד אותו סופר את זה רשמתי לזכרון ואח"כ הביא דברי הבנ"י נראה שהסכים עמו ומסיים שראוי להתרות לסופרים שלא יעשו כן והעתקתי דבריו יען כי הספר אינו נמצא ושכיח כ"כ והוא מוסר וזהירות בפרט בדור הזה דלא שכיחי סופרי דיוקנא דמדייקו כ"כ וצריך השגחה יתירה אבל לענין דינא נ"ל דאף אם נמשח על הקלאף בלאק שהוא עב קצת אין לנו ראיה לפסול בדיעבד ורק אם הלאק הטפל הוא יותר עב מהקלף עצמו יש מקום להחמיר אפילו בדיעבד אבל בצבע בעלמא בודאי אין מקום להחמיר רק זהירות יתירה לכתחילה מפני החששות שכתב בבנ"י ע"כ לדעתי אין להוציא הס"ת בעירו מחזקת כשרותן מפני שנמשחו בפרט שהגאונים לא מיחו בדבר ושכיחי כך באשכנז רק ס"ת האחד שכתב מעכ"ת שנמצא הלאק עב כ"כ אשר בגרירת האותיות אין רישומן ניכר על הקלף בזו יש להחמיר קצת כאשר כתבתי ואולי הגאונים שקראו מתוכם לא הכירו שהוא עב כ"כ כי אז היו עוד חדשים ולא נתפרד הלאק מהקלף ולא הרגישו בפרט אי יש עוד ספרים אחרים שנמשחו רק בצבע דקה מהיות טוב וכו' כנ"ל ויברכו ויקראו בהן בצבור כאשר היו נוהגין עד עתה וה' יניחנו בדרך האמת הכ"ד יום ו' עש"ק לס' ויקח ספר ויקרא באזני העם תרח"ם לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פח

שלום וכ"ט לכבוד הרב הג' המאוה"ג הו"ב ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה הינך ווייזנער נ"י רב בק"ק האמפאליץ יע"א במדינת פיהם.

מכתבו קבלתי ובנדון שאלתו בס"ת אשר מחמת ישנה צריכה תיקון לדבק טלאים מבחוץ הספר ולכתוב עליו אי מותר לקצוץ מגליונות של ספרים אחרים אשר מחמת יושנם וטעותיהם אין קורין בהם.

ואעו ואומר הנה הא דאין מורידין גם הגליונות מקדושתן כתב הרמב"ם פ"ה מה' תפילין דאין כותבין על גליוני הספר תפילין ומזוזות כמו שאין עושין מספר עצמו כמבואר בש"ס מנחות ל"ב ע"א וסבר הרמב"ם דגם בגליונות אין מורידין דנמי קדשי כמבואר בש"ס שבת קט"ז ע"א ממתני' במס' ידים דאגב הס"ת בודאי קדשי וספיקת הש"ס בשבת הוא אם נמחק הכתב או נחתכו מן הספר ועיין בנוב"י תנינא קע"ג שמוכיח מדברי הרמב"ם דגם אם כבר נחתכו נמי אין מורידין אע"ג דאין מצילין מ"מ לענין אין מורידין בקדושתן קיימו ולכאורה צ"ל לדברי הרמב"ם מאי פריך הש"ס במנחות שם דהכא סתומות והכא פתוחות דהא יש לאוקמי הברייתא דס"ת שבלו בגליונות שאין לכתוב על הגליונות מזוזה משום דאין מורידין וצ"ל דמדייק מדנקט דאין עושין מהן תפילין ומזוזה משמע מהפרשה שבספר גופו אין עושין מזוזה כמ"ש בתוס' שם ע"י תפירה או שכותב למטה פרשת והיה אבל אי מיירי בגליונות לנקוט ס"ת שבלו אין כותבין עליהן כמ"ש הרמב"ם דאין עושין מס"ת שבלה תפילין ומזוזות וכן על הגליונות אין כותבין ומשו"ה דייק דמיירי ודאי שרוצה ליקח מהס"ת עצמו פרשה לעשות תפילין ומזוזה וק"ל ולגנוז הגליונות וכתב ג"כ בפשיטות במהרמו"פ סי' פ"ד דמייתי הרמ"א סי' ר"צ דאין נכון כיון דהספר בקדושתו ואינו עומד להגנז גם הגליונות בקדושתייהו עומדין ואין ראויה לחותכם ולגנוז אותם רק אם בלא"ה צריך הספר גניזה אז מותר לתקן עם הגליונות ולגנוז השאר ודמי לתיבה דאירפט למעבדא תיבה זוטרתא דשרי וכן פרוסה דבלה למעבדא פרוסא לספרא שרי כבש"ס מגילה אע"ג דנשתייר מהם וצריך גניזה מ"מ כיון שבלא תיקון היה צריך נמי גניזה שרי לתקן ולגנוז השאר ורק אם אפשר לתקן ע"י דבר אחר וס"ת אינה עומדת להגכז אז אינו נכון לחתוך הגליונות ולתקן בו הספר ולגנוז השאר כיון שהגליונות עדיין בקדושתן ועיין ברמ"א שיצא להשוות דעת הריב"ש דאוסר לתקן בגליונות הספר עם דברי המהרמ"פ דגם הריב"ש דוקא באפשר לתקן איירי יע"ש.

וראיתי בח"ס יו"ד רע"ט שרוצה ג"כ להשוות דעת המרמ"פ עם הריב"ש ומחלק בין אם מתקן בגליונות אותו ספר עצמו שחתך ממנו הגליונות או שרוצה לתקן בהם ספר אחר והח"ס מסביר טעמא דריב"ש אע"ג דא"א לתקן מ"מ הוי הורדה כיון דלא נעשו הגליונות לתשמיש ספר זה וגם לא נעשה המטלית כגוף אחד עם הספר ומשו"ה אפילו בא"א לתקן הספר רק באלו הגליונות נמי אסור כיון שלא נעשו הגיליונות לתשמיש ספר זה אפילו להכשיר על ידן ס"ת אחרת אסור יע"ש.

ומה שרצה מעלתו לומר כיון שכשר לכתוב על המטלית בודאי נעשה כגוף א' דאל"כ הוי ס"ת חסר זה ליתא אע"ג דאמרינן לדבק כי טוב הוא להיות חיבור א' עם הספר מ"מ

לא הוי כגוף א' ועיין בח"ס או"ח סי' ה' לענין שני עורות בתפילין אי מהני ע"י דבק ותפירה ועיין בט"ז סימן ר"פ שרוצה נמי לומר דמותר לכתוב אות א' חציה על הגויל וחציה על המטלית כיון שנעשה גוף א' הוי מוקפת גויל אבל בש"ך וכן הסכימו כל האחרונים חולקים דאין לכתוב חציה על הגויל וחציה על המטלית דמ"מ לא הוי כגוף א' ועיין בח"ס יו"ד רע"ח דפוסל אפילו בדיעבד והנה לפי דברי הח"ס יש לומר הא דאוסר הריב"ש היינו דוקא אם לקח הגליון להיות תשמיש לספר לדבק קרעים וכיוצא בו אבל אם לקח מטלית לכתוב עליו או לדבקו על נקבים דאז הוי המטלית כס"ת עצמו ולא הוי רק תשמיש לחוד זה בודאי שרי דלא הוי הורדה כלל ואפילו מספר אחר נמי מותר אלא אם צריך לשייר מהגליונות שחתך ולא יכול לעשות מכולם אטליתים לספר וצריך לגנוז השאר אז לא נכון לעשות כן כיון שמוריד הגליונות שנשארו מקדושתן ולא נתעלו ורק לאותו ספר כיון שנעשו מתחילה לתשמיש אותו ספר מותר כמבואר שם בח"ס עיין שם. **ועיינתי** בפנים בהריב"ש וראיתי שכ' שאסור לחתוך גליונות ולעשות מטלית על הקרעים משום דאינו משתמש רק מעשה דבק בעלמה נראה מדבריו שזה הוי הורדה כיון שלא להשתמש רק לדבק בעלמא וגנאי הוא לגליונות אבל אם רוצה לעשות מטלית ולכתוב עליו שאז הוא מספר עצמו זה ודאי העלאה הוא דמעיקרא גליון ועכשיו כתב ויש להשוות המהרמ"פ עם הריב"ש דמהרמ"פ איירי שרוצה לעשות מגליונות מטלית לכתוב עליו זה ודאי שרי רק משום הגליונות שנשארים אסור אם אפשר לתקן הספר בדרך אחר אבל הריב"ש איירי בס"ת שנקרעה ודיבוק המטלית הוא רק לחבר הקרעים ומשתמש רק מעשה דבק בעלמא וראיתי בשבות יעקב סי' פ"ח שרצה להוכיח ממהרמ"פ דמתיר באותו תשובה אפילו לא ימצאו רק קלף לתקן הס"ת שנעשה מגויל ואין לחוש בזה משום מנומר והא דאין עושין ספר מגויל וקלף זה דוקא חציה גויל וחציה קלף כמו שכ' בירושלמי פ"ק דמגילה אבל מיעוט קלף כשר ומוכח דסבר דמהרמ"פ במטלית לכתוב עליו איירי ולפי"ז בנדון דידן אם אפשר לתקן הס"ת אין נכון לחתוך הגליונות לתקן ס"ת אחר אפילו אם רוצה לכתוב עליו על המטלית כיון שצריך לחתוך כל הגליונות כי לקצות רק קצת גליון יהיה יריעה אחת קצרה ואחת ארוכה וזה לא יתכן כמ"ש במהרמ"פ ויצטרך לגנוז השאר ומשו"ה אסור אבל אם אי אפשר לתקן באופן אחר אז מותר לכתוב על המטלית וליקח אותה מן הגליונות אפילו של ספרים אחרים וגם הריב"ש מודה בזה כמו שכתבתי להשוות הדיעות וגם לפי דברי הח"ס כתבתי היכא שכותב עליו יש להתיר אם לא שנחוש בשביל גליונות הנשארים ומשאר ספרים שא"א לתקן עוד יכול לחתוך מהנגליון רק מה שצריך למטליתם ורק אם חותך מהספר שרוצה לתקן ולקרות בו צריך

לחתוך כל הגליונות בשוה וא"כ אם חותך מספר אחר מה שצריך למטלית לכתוב עליו מותר גם להריב"ש כמו שכתבתי והיכא שלא צריך הגליונות אלא לדבק קרעים לפי מה שכתבתי בפי' הריב"ש יש לאסור אפילו מאותו ספר עצמו אבל כבר התיר הח"ס גם בזה כיון שהספר מתכשר על ידן וסמכינן עליו להקל אפילו שלא בשעת הדחק ועיין.

והנה ראיתי בספר משאת בנימין סי' ק' שכתב הא דגליוני ספר קדשי זה דוקא הגליונות מה שצריכין להיות מצד הדין והשיעור שנתנו חכמים למעלה ולמטה ובין דף לדף ובתחילת וסוף הכפר אבל מה שאינו צריך לנוי ולשומר ספר מותר להוריד ולהוציא לחול ולא חלה עליו קדושת ספר כלל מאחר שאינו שמוש לס"ת ומביא ראיה מש"ס שבת קט"ז דקאמר כי קמבעי' לי שלמעלה ושלמטה בין פרשה לפרשה ובין דף לדף ומדלא קאמר סתמא בגליוני ס"ת ש"מ דלא מבעי' ליה אלא בגליונות אלו שצריך לס"ת ולפי שיעורן שמפרש הש"ס בפ' הקומץ רבה והא דכ' הסמ"ג בלאוין ג' בשם שנכתב על היריעה בס"ת ותפילין אפילו בטעות שכל היריעה קדושה ועיין אליה רבה סי' ל"ב ס"ק ט"ז ועיין בנוב"י תנינא יו"ד קע"ד ובבנ"י רע"ו שהאריך בדברי הסמ"ג אלו מ"מ י"ל שגם הסמ"ג לא קאמר כל היריעה רק היריעה שצריכה לס"ת ומה שצריך להניח חלק שאמרו חכמינו ז"ל שיעורי' אבל כל שאר היריעה לא נתקדש יע"ש.

ויש להביא קצת ראיה נגד זה מהראיה עצמו שהביא המהרמ"פ מש"ס ב"ב פ"ק דאין לחתוך הגליונות מן הס"ת לגנוז אותן מהא דת"ר אין עושין ס"ת לא ארכו יותר מהקפו ולא הקפו יותר על ארכו וכו' רב הונא כתב שבעין ס"ת ולא אתרמי אלא חד ואם היה מותר לחתוך הגליונות העודפים ולגונזם. אח"כ היה נקל הדבר לעשות יריעות ארוכות מאד ולהעדיף הגליונות ולהגדיל הכתב ולחתוך אח"כ הגליונות אשר ארוכים ביותר עד ישוה האורך עם הקפו אלא ודאי אסור לחתוך העודף ולהניחו בלי קדושה יע"ש ומראיה זו מונח אפילו מה שהוא עודף מהשיעור הצריך להניח חלק נמי אין לחתוך ולגנוז דנמי קדשי אגב הספר כמובן אלא שגוף ראיתו תמוה דהיה יכול להתנות מתחילת הכתיבה שכל מה שלא יצטרך מהגליונות להס"ת לא יתקדש ובזה ודאי מהני תנאי ואע"ג דכ' מג"א סי' מ"ב ס"ק ו' דאם התחיל לכתוב על הקלף אסור לכתוב עליו אח"כ דברי חול ולא מהני אפילו תנאי זה דוקא בעוד שהכתב עליו אבל לחתוך הקלף והתנה מתחלה לכך בודאי מותר להשתמש בו אפילו דבר חול ומכ"ש לגנוז אח"כ הגליונות ועיין במ"ב באותו תשובה שמקיים בזה המנהג מה שנהגו האידנא לכרוך ספרים נדפסים בכריכה וחותכין הגליונות כדרך האומנין וזורקין הגליונות לארץ ולאשפה ולא אמרינן שקדשי כל היריעה וכ' דהוי כמו שהתנו המדפיסים מתחלה לכך והוי כמו לב ב"ד מתנה עליהן

ועיין במג"א של"ד ס"ק כ"ד וא"כ בלא"ה היה נקל לעשות כמ"ש במהרמ"פ ולהתנות מתחלה שלא יקדשו הגליונות וצ"ל אפילו באופן זה קשה לכוין ארכו להקפו או שקאי שם על הא דאמר בגויל ששה טפחים ובשיעור זה לא אתרמי ליה לר"ה אלא דגוף הדין לא ברירא ליה למ"ב משום דלשון הסמ"ג משמע דכל היריעה קדוש אפילו מה דלא שייך לשיעור הצריך להניח בשביל הס"ת אף דמשמעות הש"ס שבת נגד זה מ"מ לא סמוך לבי להתיר לחתוך הגליונות מספרים הנדפסים רק מטעמא דלב ב"ד מתנה עליה' אבל מ"מ נ"ל שיש לסמוך על זה במקום שקשה ורחוק הוא לתקן הס"ת רק אם לוקח מהגליונות אז אם הגליונות יותר מד' אצבעות למטה ולמעלה ג' יש להקל וליקח מהעודף השיעור לתקן הס"ת ולגנוז השאר כן נראה לענ"ד. וה' ישפות שלומו וטובו כחפץ נפשו היפה פה פ"ב יום ד' לסדר תרומה תרל"ו לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה פט

שוכ"ט לכבוד הרב המופלג מורג חרוץ ברק השנון בעל פיפיות הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה שבתי בריינפעלד נ"י אב"ד דק"ק טעלעק יע"א.

מכתבו קבלתי בעת שטרידנא טובא בענינים שונים ומפני הכבוד אני משיב בין הפרקים אודות שאלתו שנשאל מאחד מאנשי גליל שלו ע"ד ס"ת שנקרע בקרע הבא מגליון והגיע ביותר מג' שיטין למעלה בתוך הכתב ועיני מ"כ שפיר חזו בש"ע סימן ר"פ ובכל המקומות וכבר הלכו בו נמושות לקוטי בתר לקוטי בספרי גדולי הפוסקים וראש המדברים הריב"ש הובא ברמ"א שאוסר אפילו בחדתא אם הוא יותר מג' שיטין ונקה"כ הביא כמה תשובות שהתירו והריב"ש בעצמו חזר אח"כ ובברכי יוסף הובא עוד חבל תשובות המדברים בענין זה זה אוסר וזה מתיר וכל אחד ואחד מי שרוצה להקל או להחמיר ימצא מקום ויתד נאמן לסמוך עליו על גדולי פוסקים.

וראיתי בתשובה ארוכה בפרח מטה אהרן סימן מ"ה שכ' כיון שהוא מחלוקת הפוסקים יש להקל בספיקא דרבנן וכתב שתליא בשיטת הרמב"ם וטור בספק בין דף לדף שהרמב"ם פוסק להקל והטור פוסק להחמיר וכיון דב"י בש"ע וכן מדשתק הרמ"א משמע דמודה להקל בספק א"כ גם ביותר מג' שיטין דיש לנו ספק ע"י שיטות הפוסקים יש להקל ובגוף הטעם דפסק הרמב"ם להקל וטור להחמיר וכבר הרגיש הב"י כיון דספק דרבנן הוא אמאי פסק הטור להחמיר ועיין בב"ח שנדחק משום קדושת ס"ת ובתשובות הב"ח ק"ח כתב משום חשש ברכה לבטלה וכן כתב בשבות יעקב יע"ש ולפי דבריו אדרבה לרמב"ם שפסק דגם בברכה לבטלה עובר בלא תשא מדאורייתא היה לו להחמיר בספק ותוס' סוף ר"ה וכן רא"ש פ"ק דקדושין שפסקו בברכה הוא מדרבנן וגם הטור

כדעת אביו הרא"ש היה לו להקל ועיין במג"א סימן רט"ו שכתב לשיטת תוס' בספק אינו עובר משום לא תשא בברכה וצריך עוד טעם לטעמו מפני מה פסק הרמב"ם להקל אלא הב"ח העלה שם בתשובה ומתמה על הב"י מנ"ל דרמב"ם פוסק להקל דלמא הא דכתב הרמב"ם וכן בין דף לדף יתפור היינו נמי בעפיצן בג' ובלא ניכר עפיצן בב' שיטין ולדידי לא קשה דהא כיון דאיבעי הוי אי בין דף לדף הוי כמו בתוך הכתב או קיל מיניה וא"כ הוי ליה לרמב"ם לאשמעינן החומר דבג' לא יתפור בין דף לדף דהא זה הרבותא בין דף לדף ומדנקט הקולא יתפור משמע דהרבותא הוא הקולא בין דף לדף וע"כ דאפילו ביותר מג' יתפור ודייק שפיר הב"י דרמב"ם פסק לקולא ולפי"ז לא אתי שפיר טעמא דב"ח ועוד דבלא"ה לא נכונים דברי הב"ח במח"כ דרצה לומר לפי שיטתו דגם הרמב"ם פסק לחומרא דטעמא משום לא תשא דשמא הס"ת פסולה ואין לברך עליה לדעת המחמירים ואוסרים לברך על ס"ת פסולה אפילו אין שם ס"ת אחרת כמבואר באו"ח סימן קמ"ב שכן תופס הרמב"ם ורשב"א והכי נקטינן דהא בודאי לרמב"ם א"א לומר כן דהא מונה והולך בפרק י' מהל' ס"ת עשרים דברים שבכל אחד מהן פוסל הס"ת ואין קורין בו ברבים ולא מונה ביניהם דאם נקרע בג' שיטין וע"כ דגם זה כשאר דברים שמסיים ושאר דברים רק למצוה מן המובחר ולא לעכב ופשיטא דלא הוי חשש לא תשא דהא קורין בו ברבים אלא דלפ"ז א"ש לפי מה שנקט הב"י דפסק הרמב"ם לקולא וכאשר הוכחנו מלשונו דלשיטתו דלא הוי רק לענין מצוה מן המובחר ליכא משום חשש לא תשא משא"כ לטור ועוד נראה לי טעם אחר דטור ורמב"ם לשיטתם בפי' האבעי ובטעמא הא דלא יתפור בג' בעתיקא דהטור מפרש משום דניכר הקרע בלא עפיצן ומגניא מחמת הקרע והתפירה וא"כ כיון דהטעם משום זה אלי ואנוהו דהוי דאורייתא ודרשה גמורה הוא וכן מוכח מרש"י ר"פ לולב הגזול במתניתין דיבש פסול משום זה אלי ואנוהו ואף שתוס' שם חולקין על רש"י זה דוקא אי מעכב אפילו בדיעבד אבל מ"מ לכתחילה בודאי מדאורייתא הוא ושפיר פסק הטור לחומרא האבעי משא"כ הרמב"ם דסבר דטעם משום דמקרע ביותר ואין התפירה חזקה בלא ניכר עפיצן והוי רק חששא דרבנן מש"ה פסק לקולא ועיין.

והנה לכאורה מוכח מזה דאנוהו מעכב אפילו בדיעבד דהא כתב רש"י דצריך לסלק היריעה אלא מדברי הט"ז ס"ק ב' שכ' דאין צריך להוציא אחרת בשביל זה כיון דאינו רק משום הידור משמע דאנוהו אינו מעכב ורק לכתחילה צריך לחוש וצ"ל לט"ז לתקן הס"ת ולקראת בו זה הוי נמי לכתחילה וראיתי בחידושי חתם סופר בחלק הששי בפרק לולב הגזול שהביא מהא דש"ס גיטין דף כ' דפליגי ר"י ורבנן בהעברת הקולמס על השם

דמוכח לרב אחא בר יעקב דאמר דטעמא דרבנן משום אנוהו ש"מ דמעכב משמע דזה לא הוי לכתחילה שלא לתקן היריעה וא"כ מוכח מסוגיא דכאן דאנוהו מעכב ולכאורה מוכח דזה מקרי מעכב ולא לכתחילה דהא ודאי לראב"י דסבר דטעמא דרבנן משום ואנוהו בודאי דוחק לומר דפליגו אי גם זה מקרי אנוהו או לא וע"כ דפליגו אי צריך אנוהו ובודאי לכתחילה גם ר"י צריך אנוהו וליכא מאן דפליג על הדרשה דהתנאה לפניו במצות ומוכח כן מש"ס שבת פרק ר"א דמילה בסוגיא דציצין המעכבין דאם לא כן מאי פריך ע"כ לא אמר ר"י התם וכו' אבל הכא דבעינן זה אלי ואנוהו והביא שם פלוגתא דחכמים ואבא שאול דדרש ואנוהו הוי דומה ליה מה הוא רחום ואי יש פלוגתא בדרשה דהתנאה לפניו דלמא אבא שאול הוא דלית ליה האי דרשה וע"כ דכ"ע דרש התנאה לפניו וליכא מאן דפליג ועיין בשאגת אריה סימן נ' ושם מסתפק בסוף הדברים דאולי יש לומר דמדרבנן בעלמא הוא אבל יותר נוטה דדרשה גמורה הוא וא"כ ליכא פלוגתא בזה וע"כ גם לראב"י רק לענין מעכב חולק ר"י ולא לכתחילה וא"כ לשיטת רש"י ושאר מפרשים דטעמא משום מגני' אפילו אם כבר הוציא לקרות בו צריך להוציא אחרת משום הידור דמעכב וביותר י"ל לפמ"ש רש"י טעמא משום דמגני' א"כ כיון דמגני' חמור יותר מהידור דאפי' מגני' ומאוס נמי הוי ובזוי מצוה בודאי לכ"ע דאורייתא דילפינן משפך וכסה ואבוהן דכולהו דם ובזה י"ל דודאי מעכב וכן מוכח לכאורה דהא בש"ס גיטין פ' הניזקין דף נ"ד ע"ב קאמר עד כאן לא קאמר ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא משום דמחזי כמנומר וטעמא משום דמגני' ומאיס משמע בהא מודה ר"י דמעכב ורק בחדא אזכרה פליג אלא מתוס' סוכה ל"א ע"ב בד"ה אשירה דמשה וכו' דכתבו בשם ר"ת דלאחר הביטול לא יטול לכתחילה לולב של ע"ז משום דמאיס לענין מצוה אבל בדיעבד יצא משמע אפילו מאיס נמי לא מעכב בדיעבד והרי לפנינו פלוגתא דרש"י סבר אפילו אכוהו מעכב ולר"ת אפילו מאיס אינו מעכב בדיעבד ודוחק לחלק בין מאיס בעצמותו או מאיס מחמת איסור וכ"ש יבש דכשר בדיעבד ובאמת במאיס מצינו דאפילו ר"י מודה דמחזי כמנומר וע"כ צ"ל כמ"ש בח"ס שם דתוס' סברי דוקא בקדושת השם דשם כתיב זה אלי ואנוהו או משום דזה אלי והדר דאתרוג שני כתובים לעיכוב ולא בשאר מצות שאינו מעכב יע"ש.

אלא הא דכתב הט"ז ג"כ דאם אין שם אחרת יכול לקרות בזאת התורה זה ודאי עיקר ונכון וכן מוכח מש"ס סוכות ל"א ע"ב דקאמר אפילו באתרוג דכתיב הדר ואיתקוש לולב לאתרוג שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהם ואמרו אין שעת הדחק ראיה ובכל הפסולין שהוא משום הדר אם אין לו אחר יוצא בו ורק עיקר פלוגתא דר"י ורבנן אי צריך

לטרוח אחר לולב הדר ועיין בפנ"י על מתניתין דר"פ לולב הגזול לישב דברי רש"י שם בתירוץ השני שלו.

ונבוא לדברי מעלתו מה שכ' אי גם ביותר מג' שיטין כשר תליא בשיטת הרא"ש ונמק"י דלרא"ש דטעמא משום דניכר הקרע א"כ בעפיץ דלא ניכר אפילו בד' יש להכשיר באמת התשב"ץ חלק ג' ר"ז מה"ט חולק על הריב"ש כיון דלא מגני' בשלש גם ביותר לא מגניא וכן השואל בריב"ש כתב להנמק"י דטעמא משום דחזק התפירה ואין לחוש שיקרע ג"כ ביותר יש להכשיר מה"ט וכן כתב בתשב"ץ להקל ביותר לכל הטעמים אלא שי"ל דאע"ג דרא"ש סבר דלא חיישינן לסופו שיקרע מ"מ י"ל זה דוקא בג' שיטין משא"כ בד' שיטות שהקרע גדול כ"כ ואז לא מחזקת התפירה כ"כ ומשו"ה יש לחוש ג"כ לשמא יקרע ע"י שמושך אילך ואילך וכן לטעמא דנמק"י אע"ג דלא סבר דמגני' קריעה ותפירה מ"מ ביותר מג' מודה למגני' כאשר נכון כתב בזה מעלתו נ"י לשיטת הנמק"י וכן כאשר כתבתי לרא"ש י"ל איפכא אלא שדברי הנמק"י צריכין ביאור קצת דמתחילה כתב דג' לא יתפרו דבעינן ואנוהו וליכא כיון שכ"כ הוא נקרע ואח"כ כתב משום דקלף ישן וחלוש ובכל יום הלוך וגדול הקרע ועירבב לכאורה שני הטעמים ולדברינו א"ש דגם בג' שיטין הוא הטעם דאינו חזק ויקרע יותר ויכנס בארבע שיטין וממילא לא יהיה ואנוהו וצריך לדחוק הא דכ' דבעינן ואנוהו כיון שכ"כ הוא נקרע היינו כיון שכ"כ הוא נקרע וממילא יקרע עוד יותר ואז לא יהיה אנוהו וא"כ לכאורה בדבק יש להקל יותר אפילו ביותר מג' שיטין דהא בדבק כ' הרא"ש דלא ניכר כלל אלא שהר"ם חושש פן יתפרד הדבק ויקרע יותר ולדידן דנהגן כרא"ש בג' שיטין וממילא גם ביותר יש להתיר כיון דליכא גנאי וכבר כתב בש"ך דבשעת הדחק יש לסמוך על הרא"ש לדבק אפילו ביותר מג'.

ולאחר חיפוש בספרים מצאתי בח"ס חלק ששי סימן ס' וס"ח שהעלה להלכה ולמעשה שאין לזוז מפסק רמ"א לאסור קרע הבא ביותר מג' שיטין ומי יקל במה שכבר הורה זקן רבן של ישראל ואם הוא שעת הדחק שקשה למצא מי שיתקן היריעה כאשר רגיל להיות בישובים אז יכול לתקנו באופן המועיל וי"ל פשוט אף אם הקרע הולך יותר משלש שיטין רק לא נכנס בתוך שיטה ד' בכתב כשר לתפור כמו בישן דכשר אם לא נכנס בכתב של שיטה ג' אע"ג דהלך יותר בתוך הרווח של בין שיטה ב' לג' ועיקר הקפידה שלא יהיה נכנס בכתב של השטה ומה שמפלפל בזה לישב הדיוקים עם דברי הט"ז אין פנאי כעת להשיב וכל הפוסקים חולקים על הט"ז דפסול לקרות כל זמן שלא תפר ובבני יונה מחלק בין הקרע באמצע התיבה או בין תיבה לתיבה יע"ש.

ומה שהביא חדשות בשם הגהות יד שאול דמחמיר היכא דנקרע יותר מג' שיטין ונכנס בשיטה הד' במקום החלק שלא היה כתוב בשיטה הד' רק ב' תיבות דמנכר יותר ותמה עליו מהא דבעי בין דף לדף חזינן דמקום חלוק עדיף יותר אין אתי ההגהות לעיין בו ותמיהתו עליו אין כלום דלא דמי אהדדי דשאני בין דף לדף דשם אין כתוב כלל וליכא גנאי משא"כ אם כבר נכנס לכתב בשאר השיטין אז אם נכנס בשיטה ד' אף במקום חלק נגד התיבות אז יש לאסור לא מפני גנאי של החלק רק מפני גנאי בכתב דמנכר טפי ועיין בח"ס סימן ס"ח בסוף התשובה חילוק הדומה לזה.

ותמוה לי על דברי אאמו"ז ז"ל באותו תשובה דפשיטא ליה אם נקרע ברחבה בין השיטין דכשר והוא כ"ש מדברי הב"ח שמתיר אם לא נקרע הגליון כלל אפילו אם נקרע ד' וה' שיטין וכ"ש בין שיטה לשיטה לרחבה דסתום מכל צדדיו ואינו נחשב רק כנקב בעלמא ואני מצאתי בדרישה שכ' דאבעי בין שיטה לשיטה היינו אם נקרע ברוחב השיטה ודייק כן מדברי רש"י שלא פי' כלום בבין שיטה לשיטה כמו שפי' בבין דף לדף אלא סתם אם נקרע יתפור או לא והיינו משום דס"ל דבין שיטה לשיטה דהקרע הוא דרך רחבה של קלף ומשום דאין דרך לתפור בהרחבה של קלף מבעי אי אפילו בכל שהוא מותר לתפור ובח"ס מדחה פי' זה מכל וכל ולא זכר השר דברי הדרישה מ"מ נ"ל דיש להקל כה"ג דהוי כעין ס"ס דלמא הלכה כרמב"ם להקל באבעי דש"ס ודילמא כפירושים אחרים וכעין זה כתב בשו"ת פמ"א בבין תיבה לתיבה יותר מג' שיטין דלמא כרמב"ם ואפילו לטור עדיין יש ספק שהעיקר כהשיטות דבחדתא אפילו יותר מג' ועוד יש מקום להאריך ואסתגר בזה והיה זה שלום מנאי ידידו הדש"ת פה פ"ב אור ליום ד' פ' משפטים תר"מ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צ

שוכ"ט להתורני והרכני המופלג השנון כ"ה שלום יוסף זילבערשמיין נ"י סופר ס"ת"ם ממדינת רוסיא.

אחדש"ה קבלתי ממנו מגלות שניות להשיב לו על שאלתו אשר הציע לפני שמצא בס"ת אחד שנכתב מה טובו באמצע הדף ושאר האותיות מי"ה שמ"ו בתחילת הדף אם יש לפסול הס"ת או לתקנו כמבואר בש"ך רס"ג שיש פוסלין בדיעבד אם לא נכתב אותיות בי"ה שמ"ו בתחילת הדף או אין לחוש ומע"כ דחק עלי להשיבו אף שקשה לדבר ולחדש בענין זה שאין לו מקור בש"ס ופוסקים מ"מ לא אשיב עוד פניו ריקם.

והנה הש"ך כתב יען דיש פוסקים דאף בדיעבד פסול והחולקים עליהם הוא רק בדיעבד ע"כ לכתחילה יש לדקדק בזה ובשו"ת נוב"י קמא סי' ע"ז חולק וכתב דאפילו לכתחילה

אין לדקדק וחולק בפירוש הגהות מרדכי עם הב"י ורצה לומר הא דקאמר המרדכי על דברי מהר"ם דמצאתי דאף בדיעבד פסול אבל ווי דוקא לכתחילה בעינן כונתו למה שכ' בהגהות מיימני דכתב דאפילו בדיעבד פסול משום דא"א לעשות י' בראש הדף כיון דהפרשה צריך להיות פתוחה וכן ש' דשופטים ושוטרים א"א לכתוב בראש הדף כיון שצריכה להיות סתומה והא דקאמר ו' לכתחילה דוקא בעינן היינו לכתחילה צריך לזהור שלא לכתבם ווי עמדים אבל בדיעבד אין עיכוב יע"ש.

הנה כל רואה יראה שדוחק פירוש זה בהגהות מרדכי דאי כוונת המרדכי שמצאתי דאפילו בדיעבד פסול כן הול"ל אבל וי"ו בדיעבד כשר וגם לשון לכתחילה דוקא בעינן לא משמע כן אבל גם לפירוש הב"י עדיין יש לדקדק כיון דכל כונתו רק להשיב על מהר"ם א"כ לשון דוקא לכתחילה אינו מדויק שפיר דמשמע דיש הו"א לומר דאף בדיעבד פסול וזה לא מצינו בשום פוסק והול"ל ו' לכתחילה בעינן אבל דוקא משמע דאתי למעט דיעבד ע"כ אם היה רצוני לדחוק בלשון המרדכי הייתי אומר דכונת מהר"ם להביא ראיה לדבריו דאין לכתוב וי"ו עמודים משום דא"א לכוין יפה הכתב שלא להרחיב ולקצר וע"ז הביא ראיה דהא כתבו הפוסקים דיש לכתוב אותיות בי"ה שמ"ו בראש הדף וכן וי"ו דואעידה ואם יש לכתוב וי"ו עמודים לכתחילה לאיזה צורך הזכירו בי"ה שמ"ו הוי"ו וכן וי"ו דואעידה דהא המה בכלל וע"כ דאין לכתוב לכתחילה ווי עמודים רק אלו האותיות וע"ז השיב המרדכי ומיהו מצאתי כתוב דוקא בי"ה שמ"ו אפילו בדיעבד פסול אבל ווי רק לכתחילה בעינן וא"כ ליכא ראיה מהא דחשב גם הוי"ו של בי"ה שמ"ו כיון דוי"ו זו שאני דאפילו בדיעבד פסול אבל גם בפי' זה יש קצת מן הדוחק בלשון מהר"ם.

והנה הנוב"י רצה עוד לומר בלשון מהר"ם ולהגיה ואין לכתוב רק בי"ה שמ"ו ויו של ואעידה היינו דאין לכתוב לכתחילה רק ויו של ואעידה אבל שאר אותיות של בי"ה שמ"ו אין לכתוב אפילו לכתחילה גם זה דוחק דא"כ לאיזה צורך הזכיר בי"ה שמ"ו והול"ל דאין לכתוב ויו רק של ואעידה ואולי דרצה ג"כ לאשמעינן דאין לכתוב רק ויו של ואעידה בראש הדף אבל לא אותיות אחרות וכן משמע ממה שהביא בשם מורו דהשיב לו שלא היה כותב ומתחיל עמוד בוי"ו רק של ואעידה ומדלא קאמר רק אותיות בי"ה שמ"ו דהוי ויו של ואעידה בכלל ע"כ דוקא ויו של ואעידה ולא השאר אותיות ואי ס"ל דויו של בי"ה שמ"ו היא ויו אחרת בודאי מוכח דלא צריך לכתוב בי"ה שמ"ו דאל"כ הול"ל גם ויו זו של בי"ה שמ"ו אלא דזה יש לדחות דלא איירי מאותיות בי"ה שמ"ו דאלו אותיות יש להם חומרא בפני עצמן ולא נכלל הויו בכלל שאר ווים ע"כ לא פרט רק וי"ו

של ואעידה אבל מדברי הגהות מיימני נראה דויו היא של ואעידה יע"ש וא"כ יש קצת ראיה לדברי הנוב"י.

ועוד כתב באותו תשובה שהפי' הא דכתב בב"ה ולכתחילה אין לכתוב ס"ת כן היינו דאין לכתוב אף לכתחילה באותיות בי"ה שמ"ו בראש הדף וגם זה הלשון מהופך לפי כונתו וצ"ל הטעם משום דגם באלו אותיות אם רצה לכתוב בראש הדף צריך לזהור שלא יקצר וירחיב הכתב והוא הביא ראיה שזה כונת הב"י מדשמיט כל זה לגמרי בדברי ש"ע ע"כ זה לשיטתו דאין לכתוב לכתחילה ואני אומר אם מזה ראייה א"כ מאיזה טעם השמיט הב"י בש"ע רע"ה כל הדינים שמנה הרמב"ם שהסופרים נזהרים כמו שהביא שם הרמ"א בהגה שלו ומנין השיטין נזכר ג"כ במס' סופרים וכל זה לא הביא הב"י בש"ע שלו ובודאי לא יחלוק בזה על הרמב"ם שאף לכתחילה אין לדקדק כיון שיש לזה מקור מקומו טהור במס' סופרים אשר כמה דברים לענין ס"ת למדין אנו משם וע"כ צריך לומר כיון שאין בזה אלא מנהג סופרים למצוה מן המובחר ואין מעכב בדיעבד לא הזכירו בש"ע שלו אף שהוא דוחק מ"מ נדחה ראיית הנוב"י דהא גם מנהגים אלו שנזכרים ברמב"ם לא הזכיר בש"ע שלו.

ולדינא בודאי לכתחילה נוהגים עכשיו הסופרים לדקדק באותיות בי"ה שמ"ו ועיין בספרים על הלכות קטנות שמביאים פירושים שונים על האותיות ובתשובה מאהבה הביא במה שנזהרים הסופרים ועיין בח"ס יו"ד רס"א דיש לזהור באיזה יריעות מקודם שלא יצטרך אח"כ לקצר או להרחיב הכתב אבל בדיעבד לית מאן דחש לומר שפסול וכאשר כתב ג"כ הנוב"י בפשיטות כיון דלא נזכר בש"ס ובראשונים רק באיזה פוסקים בודאי אין לפסול רק מה שכתב ושואל אם לתקנו ממשמעות הנוב"י משמע דאף לתקן אין צריך ויכול לקרות בו אף שיש ספרים הרבה והוא אזיל לטעמיה דאף לכתחילה אין לזהור ולכתוב אבל לפי מה שאנו נוהגים כש"ך לזהור לכתחילה וכן כתבו כמה מפרשים דיש בו סוד גדול א"כ בודאי מצד הסברא היינו צריכין לחוש ולתקן לצאת ידי כל השיטות דהא יש פוסלים אפילו בדיעבד וכן מצאתי בספר אחד שהביא בשם שערי אפרים דאין להוציא עד שיתקנו ואף דבשאר אותיות יש לחוש לתקן את הספר אם יכול לעשות באופן שלא יקטין ולא יגדיל האותיות עד שיהיה ניכר לכל שנשתנה מכל כתב הספר אבל בנידון דידן שכתב מה טובו באמצע הדף ואין דבר זה מוסכם כי בתשב"ץ מבואר שהמ"ם הוא מוצא שפתיך תשמור א"כ יש להקל אף שלא לתקן וכיון דברוב אותיות של בי"ה שמ"ו יש מחלוקת איזה אות הוא אין לתקן אם כתב אות אחד מאלו אותיות לפי שיטה אחת רק אם לא כתב כלל מאלו אותיות אז יש לתקן כאשר

נהגו הסופרים עתה ואסתגר בזה מפני הכנסת שבת וה' ישפות שלומו וטובו פ"ב עש"ק לסדר כולם קדושים תרמ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צ ב

(**א.ה.** בטעות בדפוס מוספרו שני סימנים על שם אותו סימן לכן קראתיו ב)

שלום לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב בע"פ מופלג בתורה הישיש מו"ה שרגא צבי וויענעד נ"י מלפנים רב דק"ק פראדען יע"א.

אחדש"ה את יקרת מכתבו מגילה עפה מזה ומזה כתובה קבלתי זה איזה ימים ולהיותי תמיד מוטרד מענינים שונים לא יכולתי להשיב בפרט מה שנוגע על פקפוקים יען כי בעיקר הדין אין בינינו דבר חוצץ וגם מע"כ הסכים למעשה כאשר כתבתי ולא באתי רק להשיב על איזה דברים אשר גדלה תמיהתו על מה שכתבתי ורצונו אעשה.

ראשון תחילה מה שכתב כי מימים ימימה שתמה על הח"ס שחידש דין מכח דקדוקו שלא היה הל"מ כתיבה שחורה כמו רצועות שחורות דמזה נשמע דאפילו הוכהה אח"כ מראית הדיו כשר דהא גמרא ערוכה נדה דף כ' דיש הפרש בין שחור לדיו ובלתי ספק כונתו להא דמקשה שם ולימא דיו אי אמר דיו הו"א כי פכחותא דדיותא קמ"ל כי חרותא דדיותא וא"כ יש חילוק בין דיו לשחור ולי אפילו רגע לא היה לתמיה כיון דהרמב"ם אינו ממעט מהל"מ רק שאר מיני צבע א"כ משמע כל שחור כשר ואין חילוק בין שחור כי כפכחותא דדיותא או כחרותא דדיותא כיון דהכל שחור משא"כ על מתניתין דנדה שפיר קאמר הש"ס כיון דלא נקט במתני' שחור לחוד רק שחור כחרת ורק מחדש בברייתא היינו שאמרו דיו וא"כ בדיו לחוד הו"א כפכחותא דדיותא אבל עכשיו דנקט שחור כחרת משמע שיהיה שחרות של החרת עצמו ולא אם כבר ירד החרת לשולי הכלי כפירוש רש"י שם וזה דייק במתניתין שחור כחרת וקושי' של הח"ס היא דמ"ט לא אמרה הלכה כתיבה שחורה לבד ולא כחרת ופשוט.

ומה שרצה להעמיס בדברי ה"ה שגם הוא סבר ככ"מ דתרוייהו דוקא מהני מי עפצים עם קנקנתום כפי' הב"ח דברי ה"ה ורצה לדייק מדכתב ה"ה ומימיו כשר נקט מימיו לשון רבים כיון דאמר תחילה קנקנתום פסולה הול"ל ובמימעו לשון יחיד אלא דכונתו מי עפצים ומי קנקנתום ביחד כשר אלו דבריו אבל אין להם שחר כי מלבד שא"א להעמיס זאת בדברי ה"ה להמעיין בלשונו היטיב גם בלא"ה לפי דבריו לא הוי ככ"מ שכתב דשיטת הרמב"ם הוא כשיטת הרא"ש ולרא"ש מי עפצים אם שוחק וטוחן לתוך מי עפצים הקנקנתם גופא נמי כשר ולמאי צריך ה"ה דוקא מי עפצים ומי קנקנתום דמי עפצין וקנקנתום בלא מימיו בודאי כשר לכ"ע ולענין דיוקו שלא נקט במימו לשון יחיד

אולי יאמר משה שגה בסלע ומקרא מפורש פ' חקת ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו ואדרבה אי ה"ה כונתו על מי עפצים ומי קנקנתום הול"ל ובמימיהם כשר לכתוב אלא דקאי אקנקנתום לחוד וכמ"ש בפר"ח דכן הוא כונת ה"ה ודלא כב"ח.

ומה שרצה לישב תמיהת הפרמ"ג על הא"ר בסי' ל"ב דפוסל להעביר דיו על תיבות שנכתבו בשאר מיני צבע ונתן טעם לפי מה שכבר העיר בנוב"י קמא ס' א' דיש לחוש משום חציצה והא דמהני העברת קולמס היינו משום דמין במינו אינו חוצץ לא אאריך בדבר הזה כי כבר פלפלו בזה האחרונים ובבנ"י רצה לפסול מכח זה להעביר על הקלף צבע להחשיקו ולהזהירו משום חציצה וכתב מהא דהעברת קולמס על שנכתב שלא לשמה אין ראיה משום דמב"מ אינו חוצץ ובפנים מאירות חלק ג' סי' ל"ב התיר בפשיטות מהא דהעברת קולמס דמהני לר"י וגם רבנן לא פליגו רק משום דשם אינו מן המובחר אבל משום חציצה לא פסול ולא דחה ראיתו משום דמין במינו אינו חוצץ דזה ניחא לרבא בסוכה דף ל"ז דסבר כך אבל רבה הא פליג התם וסבר דגם מב"מ חוצץ א"כ לדידי' קשיא פלוגתא דר"י ורבנן ודוחק לומר דפליגא באמת בזה ר"י ורבנן והא דקאמר אינו מן המובחר היינו משום חציצה כמו שרצה השואל לומר בנוב"י ועוד מתיר שם משום דכל לנאותו אינו חוצץ ועיין ג"כ בנוב"י שם ולדידי נראה בכתב ע"ג כתב עדיף יותר לפמ"ש תוס' גיטין דף י"ט ע"א בד"ה מוחק הוא דאם כותב עליו אח"כ לא הוי מקלקל דעל הכתיבת הזאת תהיה הכתיבה העליונה ניכר טפי משאם היתה התחתונה לבדה א"כ גם הכתיבה התחתונה לגוף הכתב שייך דע"ז הכתב העליון חזי טפי וניכר יותר וחד כתב הוא ולא דמי לגמוניות של זהב בש"ס סוכה וכדומה ועיין מ"מ יש מקום לדבריו לקיים דברי הא"ר.

ועכשיו אבוא על דברי התשב"ץ אשר זה שלשים שנה שקשה לו שסותר את עצמו דבח"ב סי' ע"ב כ' דמחיקה ע"מ לתקן מותר וכן כתב בח"א סי' ב' ובתשובה קכ"ג כתב דאסור להעביר דיו על אזכרות שנכתבו בזהב משום מוחק השם הא הוי מתקן והג' מו"ה ר"ש קוועטש בספר הר המור תירץ לחלק לפי שיטת המרדכי בשם הר"ש דיש חילוק אם נכתב תחילתו כדינו או לא ומע"כ השיב דהא בח"ג קצ"ג אוסר להעביר דיו על שם שנתקדש ונתיישן הרבה ונטשטש אע"ג דנכתב מתחילה כדינו הנה ספר זה אין במחיצתי לעיין בו ולקיים דברי התשב"ץ דלא קשה מהא דכתב בסימן קצ"ג נ"ל דלא התירו למחוק אלא בנפלה טיפת דיו על השס עצמו דהו"ל תרתי לטיבותא א' שאין המחיקה כ"כ כיון שכבר נמחק ע"י הטיפה שנפלה ועוד שמחזיר השם לקדמותו שכבר היה נכתב כתיקונו משא"כ בדבק יע"ש וא"כ זה דוקא אם מחזיר השם הראשון לקדמותו

ומוחק רק הטיפת דיו מהשם ואז השם הראשון נשאר קיים משא"כ בנידון התשב"ץ שהאותיות נגררים ומטושטשים וצריך להעביר קולמוס על השם וצריך להעביר דיו על כל השם דוקא דאל"כ בודאי אפילו בחדא אזכרה מחזי כמנומר אם יהיה נכתב בכתב חדש וישן וכיון דלשיטת התשב"ץ הוא מוחק במעביר דיו א"כ מוחק השם הראשון לגמרי ואינו מתקנו דהא פנים חדשות באו לכאן ע"י כתב העליון ואינו מחזיר השם הראשון לקדמותו כמו בנפל טיפת דיו וכדומה רק מחיקה לגמרי הוי כנ"ל נכון.

ומע"כ תמה על מה שיצאתי לחדש אפילו לר"י דדיו ע"ג דיו הוי כתב מ"מ לא הוי מוחק דא"א זה בלא זה והביא מה שכתב בשו"ת מהרי"א זצ"ל לא הבנתי מה השגתו כי גם ממני לא נעלם כי בהשקפה ראשונה כך הוא לדמות לר"י דיו ע"ג דיו במתקן ע"י כתב העליון כמו דיו ע"ג סקרא וזה שחדשתי מסברא הוא כי אפשר לומר דהוי כתב ואפי"ה לא הוי מוחק דלא דמי דיו ע"ג סקרא דפנים חדשות באו וצבע אחר משא"כ דיו ע"ג דיו וכן מצינו להיפך נמי בסקרא ע"ג דיו אע"ג דלא הוי כותב הוי מוחק וכן כתב ג"כ בתשב"ץ בדיו ע"ג סקרא לפי מה שאמר ר"י וכי מפני שאנו למדין נעשה מעשה דלא הוי כתב ומ"מ הוי מוחק ולא תליא הא בהא כמו שכתב מע"כ נ"י ואף על גב דלתשובת מהרי"א פשיטא ליה לא הביא ראיה מוכרחת דכן הוא בודאי וביותר מה שכתב בהבנת דברי התשב"ץ במה שכתב דאין זה מוכרח מכאן משום דהתם אמרינן דיו ע"ג דיו פטור כונתו אף דלר"י מוכח כן מ"מ לדידן דפסקינן כרבנן לא מוכח דיש חילוק לענין מחיקה בין שנכתב השם בקדושה או שלא בקדושה והרבה להתפלא עלי שלא הבנתי כן דברי התשב"ץ לא אוכל לעמוד על שיחתו בזה דלו יהיה דרק לר"י מוכח ע"כ הדין דשם שנכתב שלא בקדושה מותר למחוק מנ"ל לומר לדידן לאסור כיון דלא מצינו בזה פלוגתא ורבנן לא פליגו רק משום דכתב עליון לא הוי כתב אבל לענין מחיקה מנ"ל לעשות פלוגתא וכיון דמוכח לר"י גם לדידן אמרינן וכן הוא דרך הש"ס במקומות אין מספר ועוד לא ידעתי היכי מוכח לר"י כן דהא מהא דמתיר להעביר קולמוס ברצה לכתוב יהודא ולא הטיל בו דלית לא מוכח כלל דמותר למחוק שם שלא בקדושה די"ל דוקא בכיוון לכתוב יהודא שלא התכוון לכתוב שם כלל משא"כ שכתב השם רק שלא קדשו בזה פליגי הפוסקים אי מותר למחוק עיין בש"ך רע"ו והתשב"ץ הביא ראייה רק מהא דמקשה ולעבור עלייהו קולמס וליקדשי' כמאן דלא כר"י משמע אף בכאן שכתוב אזכרות רק שלא כתבן לשמן נמי מותר להעביר קולמס דהא קאי על הסופר שאמר האזכרות שלו לא כתבתי לשמן ואי אמרת כה"ג אסור מאי מקשה וע"כ דפשיטא לש"ס דגם כה"ג מותר למחוק וממילא גם לרבנן דר"י מותר משום מחיקה ולא ידעתי מה שהביאו לשגיאה זו לומר דלר"י אין

לנו תירץ אחר רק לומר דמותר למחוק אם נכתב שלא בקדושה דהא ראיות התשב"ץ רק מקושית הש"ס ולא מדברי ר"י עצמו דכה"ג בלא נתכוין כלל לשם בודאי מותר למחוק ואין כאן ספק והבנתו שברור בעיניו אין לו שחר וקיום כלל ועיין ושלא יתארך הכתיבה אחתום ומע"כ נ"י ימחול לעיין בדברינו כי כנים המה ידידו הדש"ת באהבה פ"ב אור ליום ב' לסדר שמיני תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צא

שלום וכ"ט לידידי הרב המאו"ה חו"ש בע"פ ז"ר יפ"ת כש"ת מו"ה זלמן האהן נ"י רב דק"ק פלא- ריסדארף יע"א.

מכתבו קבלתי בעת לימוד השיעורים שהייתי טרוד ביותר ועכשיו שפנוי אני קצת שמתי עני על שאלתו אשר שאל ממני בסופר שכ' בפ' האזינו אלוקי עשהו חסר וי"ו והוסיף יו"ד בסוף ורצה מעלתו נ"י לצדד לסמוך על המ"ב בתשובה לתלות וי"ו ולמחוק היו"ד בסוף וכאשר ראיתי דבריו נבהלתי על המראה הזה ולא ידעתי מה עלה על דעתו למחוק היו"ד בפשיטות דהא לפי דעת הכ"מ בפ"ו מה' יסודי תורה היו"ד מאלקי היא שרשיות ולא מן הכנויין והמ"ב הובא בט"ז סי' רע"ו רוצה לומר שהוא רק מן הכנוין ואפילו בחסר רצה להתיר וכבר תפסו עליו בטו"ז על כל דבריו וכן בתשוב' מהר"ם לובלין חולק על המ"ב בזה והראיה שהביא המ"ב מירושלמי מדחה בתשובה שם וכן בס' בנ"י חולק על המ"ב דאפי' בדיעבד פסול אם לא כ' וי"ו או יו"ד אף שהוא נחה אלא שלפי דעת הטו"ז שכ' אלוקי בפתח אינו מן השורש היה א"כ ה"נ שנקראת בפתח אינו שרשיות וכן רצה לומר הבנ"י בקיצור ארוך שלו אבל גם על זה צווח היעב"ץ קנ"ב וחולק ובין כך אסור למחוק ח"ו היו"ד כיון שאפילו לדעת המ"ב הוי עכ"פ מן הכנויין והוי כמו נ"ו וכ"ס שאינו נמחק ורק לפי מה שרצה לומר ולחדש הבנ"י בפלפול ארוך שלו שכל כינוי שאינו נמחק זה דוקא אם הנטפל שייך שם אבל אם טעה בין כ"ס ובין נ"ו היה מקום להתיר למחוק משום דהוי הקדש בטעות ולא קידש השם רק מה שצריך לו אבל מה שהוא מומו וחסרון השם בודאי לא קידש.

אבל באמת מכל תשובות האחרונים לא משמע כן רק אפי' אם טעה בהנטפל נמי אסור למחוק כאשר משמע מדברי הט"ז וכן מתשובת מהר"ם לובלין ועבודת הגרשוני א"כ גם כאן אף לדברי המ"ב שהיו"ד רק נטפל מ"מ אסור אע"ג דאינו מקומו כאן ומכ"ש שאנן מחמירין כדברי הכ"מ שהיו"ד הוא מן השורש ולא גרע מהיו"ד בשם אלוקים ולא אדע האיך שגה מעלתו נ"י בזה לכתוב בפשיטות למחוק היו"ד ואע"ג דשכח הוי"ו מ"מ כיון שבכ"מ נכתב אלוקי בלא וי"ו ורק בשם זה מצינו מלא וי"ו הוי מהשמות שאינן נמחקים

ונכתב בטעות שם וגם לתלות הוי"ו א"א לפמ"ש שהיו"ד וגם הוי"ו של שם זה הוא מן השורש ואין תולין מקצת השם וגם לקלוף אף שכ' המג"א בסי' ל"ב בשם מהרי"א לוי ס"ק כ"ו שמותר לקלוף מ"מ בתשב"ץ הובא בב"י בסי' רע"ו אוסר בפי' וכן הסכימו כל גדולי אחרונים שגרע לקלוף מקדירה מפני החששות שכ' התשב"ץ וגם בנטפלי' אוסר בנב"י קמא ע"ה ובתשוב' מ"ב וכן הט"ז בסופו העלה מעשה כזה ששכח הסופר לכתוב הוי"ו משם אלוקי וכ' שאין תקנה לתלות רק לקדור או לגנוז היריעה וכבר כתב היעב"ץ וכן בח"ס בכמה תשובות שי"ל בשם שנכתב בטעות גם הרא"ש מודה שמותר לקדור ורק אם נכתב השם כהוגן ורק אם מטעם אחר כמ"ש הרא"ש בתשובה רוצה לקדור אז אוסר הרא"ש וכ"כ ג"כ בס' בנ"י ואין תקנה בספר זה רק לקדור וזה עדיף מגניזה כאשר העלה ביעב"ץ ובח"ס שלא יבואו ע"י כמה שמות לידי גניזה וצריך לקדור כל השם בבת אחת ולא האותיות כאשר כ' בשו"ת גינת וורדים דאם קודר רק אות אחת חייב משום מוחק וגם צריך לדבק תחלה המטלי' ואח"כ לכתוב עליו השם ולא לכתוב תחילה ואח"כ לדבק המטלית ביריעה כמ"ש בספרי האחרונים.

וכל הדברים אלו פשוטים ונכונים לדינא ובל"ס לא עשה עוד מעשה כאשר היה עם דעתו והנני ידידו כותב בחפזון למען קדושת שמו פ"ב יום ד' לסדר ואלה המשפטים תרל"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צב

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חרוץ ובקי ז"ר יפ"ת עדני העצני בע"פ מורה כהלכה כש"ת מו"ה שלמה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק שאנלאנקא יע"א במדינת פרייסען.

מכתבו קבלתי ע"נ ושמחתי בו בראותי מטובו ושלומו וכבודו שיקר בעיני ימחול אם איחרתי בתשובתי עד עתה כי כאשר ידע מעלת ידידי נ"י אני עמוס הטרדות והתלאות מכל צד וגם עתה יהיו דברי מעטים על השאלה שנשאל לפניו בשני אנשים שנכנסו לדור בבית אחד וכל אחד יש לו חדר מיוחד והפתח שנעשה לכנוס מחדר לחדר נסגר מיד בעת שנכנסו לדור שלא יכנס א' לחדר חבירו אם גם הפתח הזה חייב במזוזה ומעלתו נ"י שפיר הראה מקומו בש"ע יו"ד רפ"ו סעיף י"ז וי"ח שממנו מקור דין זה יוצא וג' פירושי' שונים נאמרו ונשנו בדברי ש"ס מנחות ל"ד ע"א אמר ר' פפא ש"מ מדר' הונא האי אינדרונא דאית ליה ד' בבי חייב בד' מזוזות פשיטא ל"צ דרגיל בחד ולכל הפירושים יש נפקותא לדינא לרש"י הא דתלוי ברגיל זה דוקא בשני פתחים אבל בכמה פתחים חייב דלא אתי חד פתח דרגיל ומבטל להו ולדברי הגאונים כל החילוק הוא בין אם נעשה עבור רבים בני בית או יחיד דוקא אם רבים המה אפילו בשני פתחים חייב אע"ג

דלא רגיל אלא בחד וביחיד אפילו בכמה פתחים פטור והרמב"ם לפי הבנת הכ"מ יש לו שיטה אחרת דאין חילוק כלל בין רגיל או לא רגיל בפתח שמחוייב במזוזה והא דאמרינן ל"ג ע"א במזוזה הולך אחר הרגיל זה קאי דוקא בפתח ביהמ"ד שפטור ממזוזה כמו שפסק הרמב"ם אבל אם יש בו פתח שרגיל לצאת ולבא בו לביתו ונעשה לתשמיש ביתו ג"כ חייב אבל אם לא נעשה רק לצאת בו במקרה פטור דהוי כפתח ביהמ"ד.

והנה מדברי הטור נראה בעליל שפסק כדברי הגאונים דלא מחלק בין הרבה פתחים או שני פתחים רק אם נעשה הפתח לכניסת ויציאת ב"ב כולם וכן מדייק אבל מי שיש לו פתח קטן לצאת בו לבדו פטור משמע אפילו בהרבה פתחים והא דכתב הטור לעיל ביהמ"ד פטור ממזוזה ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו חייב היינו ע"כ שרגיל לצאת בו ב"ב כולם דאם הוא לבדו פטור כמ"ש כאן בפירוש וכן משמע מלשון הטור שמדייק כאן וכ' לבדו ובש"ע מחלק הדינים ועיין בבאר הגולה שכ' וציין על סעיף י"ז שיטת הגאונים ועל סעיף י"ח פי' ראשון של רש"י והרמ"א מוסיף משמעות הטור ובאמת מהטור משמע שסבר כשיטת הגאונים וכן מדברי ש"ע שלא כ' חילוק בין שני פתחים או פתחים הרבה ודוחק לומר דפתחים הרבה משמע יותר משני פתחים דהא גם בסעיף י"ז כתב פתחים הרבה ולשיטת הגאונים אין חילוק בין שני פתחים או יותר ומדכ' סתמא בסעיף י"ח משמע אפילו בשני פתחים חייב דלא כשיטת רש"י רק כרמב"ם דהא דאמרינן במזוזה הולך אחר הרגיל זה דוקא בבית המדרש אבל בשני פתחים בבית אפילו א' רגיל והשני לא רגיל מ"מ מחויב לעשות מזוזה ומעלתו נ"י רוצה לדייק מדברי גאונים לדינא אע"ג דמחייבי אם נתמעטו הדיורין ואין צריכין עתה אלא לפתח אחד זה דוקא אם כבר היו מחויבים במזוזה אבל בנדון שלנו שמיד מתחלה שנכנסו לדור סגרו הדלת ולא נעשה לצאת ולבא פטור ומשמע מדבריו שאם אח"כ סגרו הדלת אז מחוייב במזוזה.

ולפענ"ד נראה הא דמחייבי הגאונים זה דוקא אם נתמעטו ולא צריכין עוד ודי להם בפתח אחד אבל מ"מ פתח פתוח להם לצאת ולבא ונעשה עוד לכניסה ויציאה וגם הולכים ונכנסים במקרה שם רק שאינם רגילים עוד בפתח זו אבל אם לא נכנסו עוד כלל דרך פתח זה בטל הפתח מתורת כניסה ויציאה והוי כמו הכותל ופטור מלעשות מזוזה ובפרט בנדון שלנו שכסגר הדלת מיד קודם שבאו לדור שמה שלא נתחייב הדלת במזוזה כלל ויפה דן והורה כתורה והנני בנחיצה ידידו אוהבו הנאמן הדש"ת באהבה פ"ב יום ו' עש"ק לסדר תרומה תרל"ד לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צג

שלום וברכה לאהובי תלמידי הרבני המופלג חרוץ ושנון יראת ה' אוצרו כש"ת מו"ה יצחק קערפעל שי' יושב על התורה בק"ק פאקש יע"א.

אחדש"ה אף שאני טרוד כעת עת האסף העדרים צאן קדשים בתחילת הזמן כידוע לך בכל זאת דחקתי את עצמי להשיב לך על מעט צרי שכתבת לי יען כי ידעתי כי חביבים עליך דברינו ודבריך נאמרים על דברי הב"ח שהאריך להציל את ישראל שלא נהגו באיסור חדש בזמה"ז יען כי רוב התבואות של נכרים ואיסור חדש לא נהג רק בשל ישראל ולא בשל נכרי דלא כתוס' בקדושין בסוגיא דחדש ועיקר ראייתו מש"ס ר"ה י"ג דלא מקשה רק מדיוק מעיקרא לא אכלו ע"כ דהקריבו העומר ולא דייק בפשטות כיון דאכלו ע"כ הקריבו העומר וע"כ דאפשר לומר דאכלו של נכרי אבל דעיקרא לא אכלו והדר אכלו וע"כ משל ישראל אכלו ממחרת הפסח וא"כ קשה מהיכן הקריבו והש"ך והטו"ז דחו ראייתו של הב"ח ועל דחיותם יש להקשות כמבואר באחרונים ואתה באת להוסיף די"ל לפמ"ש בטורי אבן דהא בשבע שכבשו אפי' כתלי דחזירי אשתרי להו ותירץ דקאי לשינויי בתרא דכי אשתרי שלל של נכרים דידהו לא אשתרי וה"נ כיון דארץ ישראל מוחזקת הוא וכו' הו"ל כדידהו ולתירוצא קמא דחולין דס"ל דכל שלל אשתרי להו צ"ל הא דלא אכלו משום דלא הוי צריכי כת"ק דר"א יע"ש וא"כ מדאכלו לאחר מחרת הפסח לא הוי מצי להוכיח די"ל דכתלי דחזירי אף דידהו אישתרי ולזה קאמר מעיקרא לא אכלי וע"כ דידהו לא אישתרי וע"כ דאקריב עומר ויפה דברת וכבר נאמר במקנה בסוגיא דחדש בקיצור אומר ודברים כדרכו בקודש בפלפולו שם בדברי הב"ח וכתב גם דחייה זו בתוך הדברים.

ובזה אמרתי לפרש דברי הירושלמי בחלה הובא בתוס' ר"ה שם קמה לחה ויבשה מהו ומסיק אפילו חיטים שבעליה א"כ אנו אומרים לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח ומשני מה שהיה תגרי נכרים מוכרים להם ולכאורה מפורש דאינו נוהג בשל נכרים ולפמ"ש תוס' דמשמע מירושלמי דחדש נוהג בשל נכרים א"כ דברי הירושלמי סותרין אהדדי ועיין בתשובות גאונים בתראי ובפנ"י בקונטרס אחרון שהאריך להקשות נמי הא דאמר בירושלמי וכר' ישמעאל דביאה לאחר ירושה וישיבה משמע א"כ לא היה צ"ל ממה שתגרי עכו"ם מוכרים להם ומזה יצא לחדש דע"כ שני תירוצים הם והא דמשני ממה שתגרי נכרי מוכרים להם אתי אפילו לר"א דחדש נוהג אף בחו"ל דמושבות בכל מקום משמע וא"כ מוכח בפירוש כב"ח ונדחק ובאמת בלא"ה הא דאמר וכר"י דביאה לאחר ירושה וישיבה משמע אינו מובן דהא קושי' הירושלמי הוא למ"ד מושב בכל מקום א"כ

לא אכלו מצה ומה ענין ר' ישמעאל לכאן דהא לדידיה אין כאן קושיא כלל ותמוהים דברי הירושלמי מכל צד אי אמרינן תירץ אחד או שני תירוצים וקהו בו הרבה לפרש דברי הירושלמי על נכון ולפמ"ש יש לפרש דברי הירושלמי דהא באמת אפילו כתלי דחזירי היה מותר להם אלא דצ"ל דשלל דידהו לא אשתרי ואפילו דשל גוים נמי לא משום כיון דארץ ישראל מוחזקת לנו א"כ הוי תבואות של גוים כשבאו לארץ כשלל דידהו ומה"ט נאסרו אפילו חיטים שבעלייה כשנכנסו לארץ אבל של גוים מחו"ל היה מותר ממ"נ דאף אי איסור חדש נוהג אפילו בחו"ל ואפילו בשל נכרי נמי דלא כב"ח מ"מ היה מותר של חו"ל משום דאפילו כתלי דחזירי היה מותר להם והוי כשלל של נכרים ודוקא בארץ ישראל היה אסור משום דמוחזקת היא לנו אבל לא בחו"ל ושפיר משני ממה שתגרי נכרים מוכרים להם מחו"ל אבל לא משום דלא נהג בשל נכרים כאשר רוצה לדייק הפנ"י רק משום דשלל דנכרי אשתרי להו וע"ז אמר הירושלמי כר' ישמעאל דהא גם לר' ישמעאל קשה אף דביאה לאחר ירושה וישיבה משמע מ"מ קשה מהיכן אכלו מצה בשנה ראשונה לאחר שכבשו לפי מה שפירש הר"ש רפ"ק דחלה דברי הירושלמי דאפילו חיטים שבעליה נאסרו ולא התירן יום הנף של אשתקד משום דלא היה נוהג עומר עד לאחר ביאתן לארץ ולא נהג איסור חדש תחילה ולאחר ביאתן נאסרו כל התבואות דלא כש"ך רצ"ג וא"כ גם לר"י דסבר לאחר ירושה וישיבה קשה כיון דלא נהג איסור חדש עד לאחר ירושה וישיבה ולאחר שכבשו ונהג עומר נאסרו כל התבואות אפילו שבעלייה א"כ היכן אכלו מצות בלילי פסח וע"כ גם לר"י צ"ל ממה שהביאו מתגרי נכרים מחו"ל. אף דלאחר שכבשו הוי וכבר נאסרו כתלי דחזירי מ"מ לר"י חדש בלא"ה לא נוהג בחו"ל וא"כ גם אי אמרינן בכל מושבותיכם בכל מקום ונאסרו מיד ואפילו של נכרים מ"מ יש לומר דאכלו ממה שהיה תגרי נכרים מוכרים להם ומותר משום שלל דגוים וע"ז הביאו הירושלמי דכמו דלר' ישמעאל צריכין אנו לומר ממה שתגרי נכרים מוכרים להם מחו"ל כן י"ל לת"ק עיין במקנה שפירש ע"ד זה דברי הירושלמי לפי דרכו אבל מה שכתבתי נ"ל יותר נכון בדברי הירושלמי.

והנה הב"ח תמה על תוס' שכתבו דמירושלמי מוכח דחדש אסור בשל גוים מדמקשה הירושלמי על ר"א דאמר אף חדש למה לא תני חלה דהא על ר"א לא קשה מידי דלא תני חלה כיון דת"ק לא פליג בחלה ול"ק לירושלמי רק על ת"ק ולא מוכח מר"א מידי ועיין בבה"ז דראיית תוס' דכיון דלא תני מה שאינו נוהג בשל נכרים מנ"ל לר"א דפליג דת"ק ס"ל דחדש אינו נוהג די"ל דלא תני ליה משום דלא נהג בשל נכרים ועיין בכנסת יחזקאל ובשב יעקב שהאריכו בזה אלא דעדיין צריך יישוב מה שכתב תוס' דירושלמי פריך עלה

דמתניתין דקתני אף החדש דהא לר"א לא קשה רק לת"ק ונ"ל דכונת תוס' לפרש קושית הירושלמי לפי שכבר העיר בעצמות יוסף הא דפריך והא תפילין ופטר חמור ומפרש בתוס' דהקושיא דאף דלא הוי רק מדרבנן למה לא קתני ג"כ במתניתין דומיא דערלה והא אין למדין מן הכללות אף במקום שנאמר בו חוץ ותירץ כיון דאמר ר"א אף חדש אלמא דת"ק בדקדוק נקט ערלה וכלאים דוקא ושפיר מקשה והא תפילין ופטר חמור דלא תני במתניתין דהא ע"כ בדקדוק נקט עכת"ד וא"כ גם על קושית הירושלמי אמאי לא תני חלה י"ל דתני ושייר אלא דא"כ אמאי קאמר ר"א אף חדש דלמא אף חדש תני ושייר וע"כ צ"ל בדקדוק נקט דוקא ערלה וכלאים וקשה לתני נמי חלה וכדי לפרש דברי הירושלמי כתב תוס' דירושלמי מקשה על מתניתין דקתני אף חדש משום דעיקר הקושי' על הת"ק למה לא נקט חלה הוא משום דאמר ר"א אף חדש ונכון ופשוט.

ובדברי הר"ש שהבאתי לעיל דפירש דברי הירושלמי דמה"ט אפילו חיטים שבעליה נאסרו כשנכנסו לארץ משום דלא נהג איסור חדש ועומר עד ביאתם לארץ ואח"כ נאסר הכל למפרע ובזה מישב הפלתי סי' ק"ב דברי המרדכי התמוהים שכתב דמה"ט אמרו בש"ס מנחות דהתירו ספק בחו"ל משום דקסברי חדש בחו"ל דרבנן והוי ספיקא דרבנן אע"ג דהוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר וכבר צווחו עליו דלא דמי לחמץ שחוזר ונאסר אותו החמץ עצמו גם לשנה הבאה אבל חדש כיון דהתירו העומר שוב לא נאסר אותו תבואה וכתב הפלתי כיון דבזה"ז דרבנן ממילא כשיבנה בהמ"ק יהיה נאסר כל התבואה למפרע גם הישינה ולכאורה דבריו תמוהים מאד דהא גם כשיבנה בהמ"ק תבואות חו"ל לא יהיה אסור דלא בזמה"ז או בזמן הבית תלויה רק בחו"ל או בארץ ובחו"ל גם בזמן הבית דרבנן להני מאן דאומרים דחדש בחו"ל דרבנן ובארץ גם בזמן הזה אסור מן התורה ונראה כשגגה לפי שעה וראיתי אח"כ בקונטרס אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל התפלא על זה ולפי דעתי יש לישב דבריו לפי מה שכתב המשנה למלך בפ"י מה' מאכלות אסורות דלמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד וכלאי כרם בזה"ז גם בא"י דרבנן כמ"ש תוס' יבמות דף פ"א ה"ה חדש נמי למ"ד חו"ל דרבנן בזה"ז גם בארץ דרבנן דכמו בטלה קדושת ארץ גם לכלאי כרם ה"ה לאיסור חדש ועיין ברמב"ם בפ"א מה' תרומה ובה' בית הבחירה דמשמע דוקא תרומה יע"ש וכיון דחדש בחו"ל דרבנן דלא דרשינן מושבות בכל מקום ותליא איסור חדש ג"כ בקדושת הארץ ממילא אי אמרינן דלא קדשה לעתיד לבוא גם בארץ אינו נוהג איסור חדש מה"ת וממילא אין יום הנף מתיר עכשיו מה"ת וכשיבנה בית המקדש ויהיה נוהג איסור חדש מה"ת הדרה גם התבואה הישנה לאיסור חדש לפי פירוש הר"ש בירושלמי וכיון דאסרו בחו"ל מדרבנן בשביל ארץ ישראל כמו שיהיה

התבואות חזרו ונאסרים בארץ כן בחו"ל ושפיר כתב הפלתי לפי דברינו דהוי חוזר ונאסר ומשו"ה לא הוי דשיל"מ כן יש לישב דברי הפלתי שכתב למ"ד חו"ל דרבנן בזמה"ז דרבנן דמשמע אף בארץ דבאמת זה בזה תליא אי גם בזמן הבית בחו"ל דרבנן ממילא עכשיו דבטלה קדושה גם בארץ בזה"ז דרבנן אבל אי בחו"ל דאורייתא גם עכשיו בכל מקום מה"ת.

אלא לפי"ז צריכין אנו לומר למ"ד דלא קדשה לעתיד לבוא וגם בארץ בזה"ז דרבנן הא דדרשינן בעצם היום הזה בזמן שאין הבית האיר המזרח מתיר או סוף היום היינו למ"ד חדש בחו"ל דאורייתא ולא תליא בקדושת הארץ כלל וא"כ גם בזמן שאין בית נוהג איסור חדש מה"ת אבל למ"ד דלא קדשה לעתיד לבוא וחו"ל דרבנן לא שייך כלל הא דדרשינן מקרא דעצם היום מתיר דהא בזה"ז אין איסור חדש נוהג כלל וצ"ל ע"כ דגם בזמן הבית עצם היום מתיר כר"ל ור"י במנחות דף ס"ח דסברו דגם בזמן בית המקדש האיר מזרח מותר ובזה יש ליישב קושית התוס' שם שהקשו על ר"ל ור"י מנ"ל לר"ל ור"י דגם בזמן הבית האיר מזרח מתיר כיון דליכא שום תנא דפליג על ר' יהודא דסבר דעצומו של יום מתיר בזמן שאין בית המקדש ולפי דברינו יש לומר דהא כבר כתב תוס' ביבמות שם דר"ל סבר תרומה בזה"ז דרבנן וגם ר' יוסי סבר דרבנן ואע"ג דר"י סבר במגילה דף י' דקדושה ראשונה קדושה לע"ל דוקא קדושת הבית אבל קדושת הארץ בטלה וא"כ לת"ק דר"א וגם לשאר תנאים דסברו חדש דרבנן וקדושת הארץ סברו דבטלה וא"כ למאי אתי עצם היום הזה וע"כ דגם בזמן הבית עצם היום מתיר ולא העומר דוקא וראיתי אח"כ בפנ"י בקונטרס אחרון שכתב הא דכתב תוס' דנראה דחדש נוהג בזמה"ז קאי על חו"ל דאי על ארץ ישראל פשיטא דמה"ת אסור דדרשינן מקרא דבזמן דליכא בית האיר מזרח מתיר ולא הביא דברי המשנה למלך ויש לפנפל עוד.

אלא דעדיין יש להקשות לפמ"ש דע"כ מאן דסבר בחו"ל חדש דרבנן וגם לא קדשה לעתיד לבוא גם בארץ בזמה"ז לא הוי רק דרבנן ומה"ט לא חששי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושוע לספיקא דרבנן ואכלו באורתא דשיתסר אע"ג דהוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר כשיבנה בית המקדש דא"כ הא דעצומו של יום מתיר הוא אפילו בזמן ב"ה קיים וא"כ קשה אמאי לא אכלו רק באורתא ולא בצפרא בשיתסר דהא לדידהו ליכא למיגזר כקושית הש"ס על ר"י ור"ל אע"ג דעומר למצוה מ"מ משום מצוה ליקום וליגזור ולדידהו ע"כ גם בזמן הבית האיר מזרח מתיר והעומר רק למצוה ויש לישב לפי מה שהקשה תוס' שם וכי משום עשה דאורייתא אין לגזור וכי גרע מביצה וע"כ צ"ל כמ"ש תוס' במנחות דף ה' ע"ב דאינו אלא למצוה מן המובחר ומה"ט מקשה הש"ס משום

מצוה ליקום וליגזור וי"ל דמקשה הש"ס ר"ל לשיטתן דקסברו עומר שקמצו שלא לשמה כשירה דהוי מן המותר לישראל דסבר האיר מזרח מתיר והעומר רק מצוה מן המובחר וקרינן ממשקה לישראל ושפיר פריך הש"ס לר"ל משום מצוה בעלמא ניקום וניגזור אבל רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושוע י"ל דסברו דהוי מצות עשה ממש ושפיר גזרינן משום יבנה בהמ"ק ואיבני בלילה דלא הקריבו העומר רק בסוף היום ומה"ט לא אכלו רק באורתא דשיתסר וא"ש הכל פה פ"ב יום ה' ר"ח אייר שנת תרמ"ו לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צד

שלום וברכה לתלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון יפ"ת כש"ת מו"ה יודא גרינוואלד נ"י בכפר מאשאני יע"א.

ע"ד הכרם אשר הזקין וגפנים אינם עושים פירות רק דבר מועט ומהם שאינם עושים פירות כלל ושכר הטרחה והמלאכה והוצאות עולין יותר משבח הפירות אם רשאי לעקור את הגפנים ולנטעו מחדש ואנשי עירו חששו הרבה יען כי אית ביה תרתי איסורי וסכנתא כמבואר בש"ס בב"ק דף צ"א ע"ב וראיתי שמצדד להיתר ורצה לומר דאין איסור לקצוץ רק בשאר אילני דמעצמן עושין פירות אף בלי לעבדם ושבחייהו ממילא קאתי' משא"כ בגפן שאינו עושה ענבים רק לאחר כמה עבודות ובאמת בהשקפה ראשונה גם בדעתי עלה חילוק זה אבל ראיתי אח"כ ברא"ש במקומו שם שכתב דבגפן השיעור כ"ש וכל דטעון כל דהו אסור לקוצו דהכל לפי חשיבותו דהא חזינן בדיקלא קבא ובזית רובע וכתב בי"ש דמסתבר טעמא דעצי גפנים אין ראוים להסקה כ"כ כמו שאר עצים ע"כ בטעון כ"ש שבחייהו דפירות יתר מדמי עצים ועלה ספק בלבי בנטיעה חדשה של ב' או ג' שנים שידוע שפירותיו מעטים ולא טעון אפילו קבא אי מותר לעקור כיון דלא טעון רק מעט ועיין ברמב"ן בפ' קדושים בערלה שכתב דפירותיו רק מעטים או דלא ישאו פירות כלל בשני הערלה ומלשון הרמב"ם בפ"ד משביעית משמע קצת דוקא אם כבר הניצו אילנות רובע אז אסור לקצץ אבל בנטיעה חדשה שלא הביא עוד קבא מותר אבל ברמב"ם בה' מלכים פרק ששי הלכה ט' כתב וכן עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראויה לטרוח בו מותר לקוץ משמע דוקא שהזקין ולא יעשה פירות כשיעור כי כבר הזקין ונתיבש האילן אז מותר לקוץ משא"כ בנטיעה חדשה כיון שיוסיף כל שנה בפירות אסור לקוץ וכן מסתבר ויש לישב בזה הא דאמר ר"ח לא שכיב שיבחא ברי אלא דקץ תאינת' בלא זמנה והעיר בשו"ת יעב"ץ הובא בח"ס יו"ד ק"ב דעל שיבחא גופא קשיא דבודאי ת"ח היה ואיך קץ תאינים בלא זמנה ומכח זה רצה לחדש דאף

דמותר מ"מ לא יעשה בעצמו ולפי דברינו י"ל דקץ תאנים בלא זמנה לא כמו שפירשו דעדיין היה טעון פירות ולא הזקין רק בלא זמנה הוא שהיה נטיעה חדשה דלא הגיע זמנה ועונתה לטעון פירות וטעה בזה שמותר לקוץ אבל אסור משום דסופו שיהי' עץ מאכל עושה פרי ורק בהזקין מותר וזה נמי כונת תוס' ב"ב כ"ו דהקשו בד"ה אנא לא קייצנא וא"ת והא תנן במתני' דקוצץ ונותן דמים ותירצו דאיכא לאוקמי באילן סרק ותמה בת"ח דהא חרוב ושקמה תנן ולאו אילני סרק נינהו ועיין בכ"מ בהל' מלכים דמאילני חרוב ושקמה הוכיח רמב"ם דינו בהזיק לאחרים מותר וע"כ צ"ל דתוס' אוקמי חרוב ושקמה דלא טענו קבא ובכלל אילני סרק המה כיון שאינו עושים פירות כאילני מאכל אבל מ"מ השרשים מרובים ע"כ צריך להרחיק יותר משאר אילני והא דכתב תוס' בב"ק דף צ"א ע"ב בד"ה החובל דמתניתין דאחרים שקצצו נטיעות חייבין כר"מ דסבר לוקה ומשלם ולא מתרץ באילני דלא טעונין קבא זה ליתא דהא במתניתין אע"פ שאינו רשאי תנן והא בודאי דוקא בטעון קבא דאל"ה מותר וע"כ הא דאחרים חייבין כר"מ דלוקה ומשלם ובאמת דברי הרמב"ם תמוהים לי שמפרש הא דעץ אשר תדע זה אילן מאכל היינו באילן שהזקין ולא טעון קבא כמ"ש בכ"מ שם אבל על מאכל ממש לא הותר בשביל לבנות מצור דא"כ הא דאילן סרק קודם אף באילן שהזקין איירי ואמאי כתב הרמב"ם סתם דמותר באילן שהזקין ולא הביא הא דתניא בברייתא להקדים סרק למאכל דע"כ על אילן שהזקין קאי וראיתי בת"ח שם שתמה ג"כ על הרמב"ם דמאי ראיה מייתי לרבינא דהא הוא מתיר במעולה בדמים אפילו באילן בחור ותנא דברייתא איירי באילן שהזקין ובגוף דברי הרמב"ם צריך טעם אמאי לא התיר בשביל מצור כמו בשביל שאר דברים דמנה הרמב"ם שם ומצאתי חבר להרמב"ם בפירוש ספורני על התורה שכתב ג"כ דהקרא באילן שהזקין ונ"ל לפי מה שכתב הרמב"ן בנימוקו חומש הא דאמר הקרא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת כי דרך הנלחמים להשחית העיר כענין שנאמר וכל עץ טוב תפילו ואתם לא תעשו כן כי תבטחו בשם שיתן אותו בידכם וסופכם לאכל מהם וי"ל דסבר הרמב"ם יען כי לה' המלחמה ולא צותה התורה רק שילחמו מפני שצריכים לעשות מה שהוא בדרך הטבע ואין סומכין על הנס ורק מה שיחסר הטבע אז ה' הוא ההולך לפניכם והוא ילחם לכם ועיין ברמב"ן שהאריך בזה בפ' שלח בשלוח מרגלים כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס וא"כ יען ובנית מצור הוא ג"כ דרך הנלחמים ע"כ אמר הכתוב וכרת ובנית מצור על העיר ולכרות עצי מאכל מה שהוא בלאו וגם משום סכנה מיסתבר דלא התירה התורה יען כי בלא"ה לה' הישועה כנ"ל ליתן פנים מסבירות להרמב"ם אבל מ"מ הקושיא ראשונה צ"ע כעת ליישב.

והנה במעולה בדמים מפורש בש"ס שמותר וכן אם אילן מזיק לגפנים דשבחייהו טפי נלמד ממעשה דשמואל והראשונים דוקא ביותר מדאי מכחישים הגפנים כמעשה דשמואל אבל לא במכחיש קצת יע"ש וכן משמע נמי מלישני' דשמואל מכחשי לחמרא כוליה האי וא"כ צריכין אנו לידע בבירור דוקא דשבח הגפנים יהיה אח"כ יותר שוה מעקירת האילן ומעובדא דרב חסדא אנו למדין דבר אחר דאף בלא מכחיש הגפנים רק שרצה לנטוע במקום האילן גפנים דשוים יותר נמי מותר דגפנים קני דיקלי ופירש"י דיכולין ליקח קרקעות מהם הרי דלא תליא הטעם משום דמכחישי' לגפנים רק שהוא רוצה ליטע במקום דיקלי גופנא ולכאורה צ"ע על הרא"ש שכתב וכן אם היה צריך למקומו נראה דמותר ומאי נראה דמותר דהא מפורש הוא בעובדא דרב חסדא משום שהיה צריך למקומן וכן כתב בצ"צ בפשיטות ג"כ דמשום צריך למקומן אתיא הא דרב חסדא ונ"ל משום דהיה מקום לומר ולחלק הא דמותר דוקא אם רוצה ליטע עץ מאכל אחר או משום דמכחש לגפני דעקירת עץ מאכל הוא בשביל שבח דעץ מאכל אחר אז מותר דמה לי עץ מאכל זה או אחר דסוף כל סוף לא מכלה חיות האדם שהוא ע"י העץ השדה כי גם ממנו תאכל לעתיד ועובדא דשמואל ורב חסדא מוכיח דגם לעקור עץ מאכל בשביל עץ מאכל אחר נמי אסור אם לא שמרוויח ע"י עקירת האילן אבל מ"מ הו"א דוקא כה"ג דצריך למקומו לעץ מאכל מותר אבל בשביל לבנות בית במקומו דעדיפי טפי אסור קמ"ל הרא"ש דאף בצריך מקומו מבלי ליטע אילן אחר במקומו נמי מותר ומה"ט התיר הטו"ז לבנות בית דירה עליה יע"ש ולפי דברי קדוש זקני בח"ס שם יש לומר בפשוט דוקא כה"ג דעקרינהו לגמרי לנטוע אותם במקום אחר מותר אבל מבלי לנטוע במקום אחר שיכלו לגמרי הו"א דאסור קמ"ל הרא"ש דכל צורך למקומו מותר.

וראיתי במכתבו שתמה על דבריו דא"כ מאי ראיה מייתי מהני עובדא לרבינא דמעולה בדמים דלמא דוקא לעקרינהו ולנטוע במקום אחר שרי אבל לא לכרות לגמרי ולפמ"ש נמי דלמא משום דנטע אילן אחר במקומו אבל בלא זה אסור אבל באמת זה ליתא דאינו מביא ראית מהני עובדא לרבינא כלל רק להודיע לנו כל שעושה בשביל שבח הגפנים או בשביל ריווח דאינו עוד בכלל לא תשחית ואפילו בעקרינהו נמי לא מהני רק בשביל שבחא דגופנא כמו שהוכיח בח"ס לפי פירושו אבל אף באין לו מקום אחר לנטוע דמותר במעולה בדמים זה ילפינן מרבינא דכל שאינו דרך השחתה מותר.

ולולי דברי הח"ס ז"ל הייתי אומר דאין ראייה מלשון דעקרינהו ולא אמר זיל קייצינהו כמו שאמר ר' יוסף בב"ב זיל קוץ דלשון קוץ שייך היכי דקוצין האילן מהשרשים אבל היכי דרוצה וצריך לעקור ג"כ השרשים כמו בעובדא דשמואל דצריך ג"כ לשרש אחריו

דלא מכחשי לגופני אז שייך יותר לשון עקרינהו וצוה לו שמואל כדי שלא יכחיש הגופני צריך לשרש אחריו ולא מהני קציצה לחוד כמובן והא דאמר ר' יוסף זיל קוץ היינו משום דשם לא בשביל כחש גופני צריך לעקר דהא היה מרוחקים כמו דאמר והא ארחיקו לי רק בשביל דאתי ציפורי ליתבי אדיקלי ונחתי לפרדיסא וזה שייך דוקא באילן עצמו אבל לא בשרשים ע"כ אמר לו רק זיל קוץ דתו לא מחייב כיון דמרוחקים היה והא דתנן במתניתין שם הי' חופר בור שיח ומערה קוצין ויורד אע"ג דקאי על השרשים היינו נמי משום דלא לשרש אחרי השרשים לעקרם לגמרי רק יען כי מגיעים השרשים לבור צריך רק לקצוץ בעומק שמגיעים לבור אבל לא לשרש אחריהם וצריך לקוץ רק השרשים אבל שמואל בדיוק נקט עקרינהו וכן רב חסדא דאם לא יעקור לגמרי יכחש לגופבא אלא בלא ראייה מסתברו דברי הח"ס ז"ל דהא מברייתא מוכח כל היכי דאפשר באילני סרק אז אף בשביל מצור דמותר לעקור אילני מאכל מ"מ יש להקדים אילני סרק חזינן כל היכי דאפשר לא יעקור עץ מאכל א"כ ה"נ כיון דאפשר במקום אחר לנטוע אותם ולא צריך להשחית ממילא הוא בלא תשחית.

ומעתה בנידון דידן דהזקינו הגפנים ועושים רק מעט אע"ג דבגפן השיעור כל דהו כמו שכתב הרא"ש מ"מ בצריך למקומו מותר וכ"ש היכי דרוצה לנטוע גפנים אחרים במקומן דטענו ומשבחו טפי דאיכא רווחא בודאי מותר דזה נלמוד בפירוש מרב חסדא בפרט האידנא דאיכא בגפנים הוצאה מרובה ומלאכתן נעשית ע"י אחרים והוצאות יתרת מן השבח בודאי מותר וכן מצאתי בש"מ שם שהביא מן גאון א' הא דאסור בדקטעין קבא וכן כזית ברובע דוקא כשעושין כשיעור זה יתר על הוצאה מוכח אם הוצאה יתירה מרווח הפירות מותר לקצוע וממילא גם חומרא דח"ס לא שייך לנטוע אותם במקום אחר היכי דאפשר דהא הזקינו וגם שם יהיה הוצאה יותר משבח פירות ורק לצאת ידי אותו צדיק קנאי בן קנאי הגאון יעב"ץ ז"ל וחמירא סכנתא טוב לקצצם ע"י גוי ולא לעשות בעצמו כמו שכתב שם בתשובה אף בהיתר גמור לא יקצנו בעצמו ומע"כ מפלפל בעושה ע"י גוי משום דיש שליחות לנכרי לחומרא ואי שייך בגוי אין שליח לדבר עבירה לדברי רש"י דיש שליחות לגוי לחומרא בב"מ ע"א ע"ב ונעלם ממנו כאשר נראה ש"ס מפורש בב"מ דף צ"ב דבעי אי גם בשאר איסורים אמירה לנכרי שבות או דוקא גבי מלאכת שבת ורא"ש ורוב פוסקים לחומרא דגם בשאר איסורין אסור אמירה לנכרי משום שבות ואין להאריך וה' יצילנו משגיאות הכ"ד חותם בברכה הטרוד מאוד פה פ"ב אור ליום ה' תרומה ר"ח אדר שנת דבר אמת לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צה

שוכ"ט לב"א תלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון כהן שדעתו יפה מו"ה יונתן כ"ץ שטראססער נ"י יושב על התורה בק"ק ווערבוי יע"א.

נעימות ימינך הגיעני ושמחתי לדעת משלום תורתך וראיתי פלפולך בדין בגד שאבד בו כלאים בש"ס נדה ס"א ע"ב ובדברי הט"ז שהרבה לתמוה על דברי הרמ"א בסימן ש"ב ולכבודך אשיב לפי מסת הפנאי, הנה הרמב"ם פסק פ"ו מהל' כלאים כרב חסדא דצובעו ומותר אפילו בכלאים דאורייתא ויהיב טעמא משום דכל ספקות מה"ת שרי ורק מדרבנן להחמיר ולפיכך הקילו בספק דאמרינן שמא נשמט והלך לו שהרי בדק ולא מצאו והנה הא דמסיים הרמב"ם שהרי בדק ולא מצאו ולא כתב שהרי צבעו ולא מצאו דהא עיקר ההיתר משום צביעה י"ל שהרמב"ם רצה לשמור מהא דלכאורה צ"ע כיון דבבגד שבודאי אבד בו כלאים איירי א"כ הוי איקבע איסורא וגם לרמב"ם מה"ת להחמיר ולפי מה שכ' בלחם משנה בפ"י מהל' עדות דבגד שאבד בו פשתן היינו לא שידענו בודאי שהוא בבגד אלא שספק אם יש בבגד כלאים א"כ א"ש אלא שהלחם משנה כתב בעצמו שהרא"ש לא הבין כן יע"ש וכן משמעות הרמב"ם שנאבד בו כלאים ודאי א"כ לכאורה הוי איקבע איסורא אלא שי"ל כיון דבדק ולא מצאו אפילו בלא צביעה כבר נולד ריעותא בבגד זה כיון דלא מצאו בבדיקה ותו לא מיקרי עוד איקבע וממילא ע"י צביעה מותר לגמרי כיון דע"י הבדיקה כבר נולד לנו ספק אם לא נשמט ונפל מהבגד ומשו"ה יהיב הרמב"ם טעמא משום דבדק ולא מצאו ואולי יש להעמיס זה בדברי הלחם משנה וא"ש ג"כ השגת הראב"ד דלא קשה על הרמב"ם ע"ד שתי' הל"מ ואני כתבתי ביותר ביאור ועיין.

והנה הרמ"א חולק וכתב דלא התירו ע"י צביעה רק בכלאים דרבנן ולא בכלאים דאורייתא וכן הסכים בש"ך והט"ז בסימן ש"ב האריך לתמוה על הרמ"א ועיקר קושיתו דהא אמר מתניתין הוא בודק עד שמגיע לסלע ואם לא מצאו אימר עורב אכלו והא בכזית מן המת טומאה דאורייתא ואפי"ה סמכינן וממילא בכלאים נמי והניח בצ"ע וגם הרמב"ם סבר דרב חסדא בכלאים דאורייתא ונ"ל לישב הכל דהנה תוס' הקשה דלבטל החוט של פשתן בהבגד כמו שמקשה ש"ס בתמורה בשער נזיר ותירצו משום דתערובות גורם האיסור לא שייך ביטול ובשר בחלב שאני משום דדרך בישול אסרה תורה יע"ש ובתוי"ט ר"פ דשקלים מקשה דליגמור מבב"ח דנמי שניהם מותר והתערובת גורם איסור ואפי"ה בטל א"כ ליגמור כלאים מבב"ח ותי' משום דבב"ח חידוש ולא ילפינן מחידוש ומקשין העולם א"כ אביי דלית ליה בב"ח חידוש בחולין בסוגי' דטיפת חלב א"כ הדרא קושיא לילף כלאים מבב"ח ואמאי לא בטל וקשה מברייתא דבגד שאבד בו כלאים ועיין

בכ"ס יו"ד סימן נ"א ולפי מה שהסביר הרא"ש דלא דמי שבב"ח אינו אוסר בלי נו"ט משום דדרך בישול אסרה תורה ולא מקרי בב"ח בלי נתינת טעם הובא בט"ז וש"ך רצ"ט וכונת הרא"ש דלאו מדין ביטול אתינן עלה קודם שיהיב טעמא דבאמת אינו בטל אלא שהאיסור אינו מתחיל כלל עד שנותן טעם ויש כמה נפקותות לסברת הרא"ש א"כ לא קשה קושית העולם דנילף כלאים מבב"ח דהא בב"ח שאני דליכא איסור כלל קודם נתינת טעם ולא מתורת ביטול אתינן עלה קודם נתינת טעם וליכא למילף כלאים מינה. **אלא** שעדיין קשה דזה לא ידעינן רק אי אמרינן דרך בישול אסרה תורה אבל אי לא אמרינן דרך בישול אסרה תורה לא שייך תירוץ תוס' ורא"ש א"כ קשה לאביי דהא הוא לית ליה דרך בישול אסרה ולא ידעינן דדוקא אטעמא קפיד קרא א"כ קשה מכלאים וראיתי בחדושי אאמו"ז בעל ח"ס בחדושיו לע"ז שנדפסים בסוף חלק ששי משו"ת שהוכיח מכח קושי' תוס' דע"כ סברו דוקא בכלאים דרבנן מהני צביעה ולא בכלאים דאורייתא דאל"כ לא הקשו דהא אפשר להכיר האיסור ע"י צביעה ולא בטל יע"ש ולפי דעתי י"ל דלא מוכח די"ל דתוס' סברו דאפילו בדאורייתא מהני צביעה ואפי"ה הקשו שפיר על רבא דאמר מנ"ל לסבא הא וסבר דלא סמכינן על צביעה א"כ קשה לרבא דלבטל כיון דלא מהני צביעה לדידיה וגם לרפרם קשה דאמר מתניתין היא דתנן בודק עד שמגיע לסלע ואמאי צריך להביא ראייה ממתניתין ולדמות צביעה לבדיקה זו דהא ע"כ רבא דידע ג"כ מתניתין סבר דלא דמי בדיקה דצביעה לבדיקת מתניתין ולא אמרינן מכח צביעה דנתק או נפל מעצמו וביותר הול"ל דמוכח מכלאים עצמו דלא בטל ואמאי לא בטל אי לאו דמהני צביעה ואפשר להכיר האיסור וע"כ בלא"ה נמי לא בטל ושפיר הקשו תוס' וצריך לתרץ משום דע"י התערובות נאסר ולא מוכח צביעה מברייתא ומשו"ה צריך להביא ממתניתין דוקא אלא דקשה לכאורה אי מהני צביעה אפילו בדאורייתא א"כ הוי בירור גמור א"כ מר זוטרא דאמר האי מאן דרמי חוטא דכתב' בגלימי' ונתקי' ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק שפיר דמי מ"ט מדאורייתא שעטנז כתיב ואמאי סמך על האי דמסתמא נתקי' דהא אכתי איכא לברורי ע"י צביעה ולרמב"ם לא קשה כיון דמשום ספק מותר א"כ לא הוי בירור גמור דהא גם לאחר הצביעה צריכין אנו להתיר מכח ספיקא ולקולא אבל לשיטת הט"ז קשה וצ"ל דלא דמי בשלמא לענין ביטול שפיר אמרינן כל דאפשר להכיר האיסור בכל אופן שאפשר להכיר האיסור לא שייך ביטול משא"כ בדין דמר זוטרא דמקיל משום דתלינן דאיסור נפל בדרבנן ואיכא לברורי לא שייך כיון דצריך לצבוע דוקא והוא לא רצה שיהיה בגדו צבוע ולא גרע מהיכא דאיכא טרחא דלא שייך

איכא לברורי וק"ל. ולפי דברינו מיושב קושית העולם דאביי דלא סבר דבב"ח חידוש סבר כרב חסדא דמהני צביעה ואפשר להכיר האיסור ומה"ט לא בטל.

אלא דעדיין קשה לשיטת הרמ"א דדוקא בכלאים דרבנן סמכינן אצביעה א"כ כמו שאמר מר זוטרא מ"ט מדאוריית' שעטנז כתיב ומפרש שבכלאים דרבנן איירי דלא לטעות דאפי' בדאורייתא סמכינן אהא א"כ גם רב חסדא אמאי לא קאמר נמי דבכלאים דרבנן אמר דינו דצובעו מותר ולא בדאורייתא וזה דקדוק חמור מכל הלין נ"ל ומכח קושי' הט"ז דראיית רב חסדא ממתניתין דבכלאים דאורייתא איירי דבאמת גם הרמ"א מודה דרב חסדא אמר דינו דצובעו מותר אפי' בכלאים דאורייתא אלא שהרמ"א החמיר משום דרבא מקשה מנ"ל לסבא הא אע"ג דודאי גם רבא ידע מתניתין וע"כ דחילק בין בדיקה דמתניתין ובין בדיקה דצביעה ומשו"ה פסק הרמ"א כרבא דלא סמכינן אצביעה בדאורייתא אבל בדרבנן בודאי גם רבא מודה לרב חסדא ואפילו בנתקי' ולא ידעינן אי נתיק אי לא סמכינן בכלאים דרבנן וכ"ש בצביעה דעדיף ועיין.

אלא שא"כ קשה על הרמב"ם דפסק דלא כרבא דקאמר מנ"ל לסבא הא ונ"ל לרמב"ם לשיטתו לא קשה לפי"מ שראיתי בש"ש שמעתתא א' פרק רביעי שכתב דאי ספק אסור מת"ת או רק מדרבנן להחמיר הוא מחלוקת בין האמוראי בש"ס פ"ק דחולין דף יו"ד בבא זאב ונטל בני מעיים דאמר רבא שם מ"ש ספק סכנה לחומרא ספק איסורא נמי לחומרא וא"ל אביי ולא שאני לן בין איסור לסכנתא דהא ספק טומאה ברה"ר ספיקא טהור ואלו ספק מים מגולין אסורין וא"ל רבא התם הלכתא גמירי מסוטה מה סוטה ברה"י אף טומאה ברה"י וכתב והסביר המחלוקת דרבא סבר דספק איסור מה"ת להחמיר א"כ ע"כ ספק טומאה ברה"ר דטהור מסוטה גמרינן דדוקא ברה"י טמא אבל אביי ורב שימי שם סברו דספק מה"ת להקל א"כ לא צריכין למילף מסוטה דברה"ר טהור ספק יע"ש וא"כ רבא לשיטתו דספק מה"ת להחמיר וכיון דלהרמב"ם הא דסמכינן אצביעה הוא משום דספק מה"ת להקל שפיר אמר רבא לשיטתו מנ"ל לסבא הא אבל רב חסדא סבר מה"ת להקל כמו שפסק הרמב"ם לפי האמת משום דאנן פסקינן דלא אמרינן במקום נקב ניקב ומשו"ה פסק להקל בצביעה ולא קשה עליו מרבא ועיין.

והנה הרמב"ם כתב עוד באותו פרק דעושין מכלאים תכריכין למת שאין במתים מצוה ובתוס' הקשו מהא דמנחות דבהאי שעתא בודאי רמינן משום לועג לרש וחלקו בין איסור כלאים לציצית ששקולה כנגד כל המצות אלא שקשה על הרמב"ם שלא הביא הא דש"ס מנחות דבהאי שעתא בודאי רמינן ועיין בשו"ת כ"ס או"ח סימן ד' באריכות דמישב דברי הרמב"ם שהלך בשיטת רבינו יודא בתוס' ע"ז דשמואל לשיטתו דסבר מצות אין בטילות

לעתיד לבוא ומשו"ה שייך נמי לועג לרש כיון שיעמוד באיסור כלאים משא"כ ר"י דסבר מצות בטלות לא שייך נמי לועג לרש וכן כתב הרשב"א בחדושיו ברכות דף י"ח ומשו"ה לא הביא הא דבהאי שעתא ודאי רמינן ובזה היה מיושב נמי קצת הא דהקשה מג"א בסי' י"ט על הב"י שסבר דאפילו לשיטת הרמב"ם דסבר דכסות יום חייב בלילה בציצית בעשה טלית לצורך תכריכים אעפ"י שלבשו פעמים בחייו פטורה כמבואר בש"ס מנחות מ"א ע"א ומודה שמואל בזקן שעשאו לכבודו שהוא פטור דא"כ אמאי קאמר ש"ס ומודה שמואל והא גם להלכתא דציצית חובת גברא נמי פטור בזקן שעשאו לכבודו ומשו"ה חולק המג"א וכתב דוקא לשמואל דסבר חובת טלית פטור משא"כ אי אמרינן חובת גברא באמת חייב יע"ש ולפי דברי רבינו יודא ורשב"א יש לדחות משום דמסיים בזקן שעשאו לכבודו בהאי שעתא בודאי רמינן ליה וזה דוקא לשמואל לשטתו ומשו"ה נקט ומודה שמואל אבל באמת גם לדידן פטור ולא קשה כ"כ על הב"י כמובן.

אלא שבתי וראיתי שא"א לומר ולתרץ דברי הרמב"ם דלא נקט הא דבהאי שעתא בודאי רמינן משום דסבר דאתיא לשמואל דוקא דסבר אין בין עוה"ז לימות המשיח וכו' ומוכח דסבר מצות אין בטילות לעתיד לבוא ותליא נמי בזה אי שייך לועג לרש דהא הרמב"ם בפי"ב מהל' מלכים הביא הא דשמואל דאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעיבוד מלכיות ואפי"ה פסק כר"י דמותר אפילו לקברו בכלאים דהא כתב סתם דעושין מכלאים תכריכים למת משמע אפילו לקברו וע"כ סבר דלא תליא זה בזה אי מצות בטלות לעתיד לבוא דהא דמצות בטילות לע"ל לאחר התחיה איירי כמו שאמר ר"י במתים חפשי דלאחר התחיה דוקא בטלין והא דאין בין עוה"ז לימות המשיח היינו אלו אשר בזמן הזה עודנה בחיים חיותם או דסבר הרמב"ם בפשיטות כהאי תנא בירושלמי סוף כלאים דאין כסות שיורדת עמו עולות עמו וא"כ עדיין קשה מסוגיא דמנחות דלא הביא הא דבהאי שעתא ודאי רמינן ולפע"ד נראה ליישב דברי הרמב"ם לפי שכבר הקשה בתוס' על הרשב"ם דרצה לומר דבכלאים לא שייך לועג לרש משום דגם בחי כה"ג מותר דאינו נהנה ממנו דהא גם בציצית נמי ליכא מה"ט דאינה נהנה משום לועג לרש וע"כ צ"ל דאפילו שאינו נהנה מ"מ מחזי משום לועג לרש אע"ג דבחי כה"ג נמי פטור מ"מ במת מחזי טפי משום לועג לרש וא"כ י"ל זה דוקא לשמואל דסבר דכלי קופסא חייב בציצית אע"ג דבשעה שמונח בקופסא לא נהנה מ"מ כבר רמינן חיוב ציצית על טלית אף בשעה שאינה נהנה ממנו אע"ג דצריך עכ"פ שיהיה הטלית מוכן להנות ממנו כדילפינן מכסותך מ"מ כיון שיש חיוב ציצית אף בשעה שאינו נהנה ממנו מחזי כלועג לרש אע"ג דמת נמי אינו נהנה ממנו משא"כ לדידן דפסקינן חובת גברא ולא משכחת חיוב ציצית כלל בלא

הנאת לבישה גם במת לא שייך לועג לרש משום דלא נהנה ומשו"ה דוקא לשמואל דפסק כלי קופסא חייב קאמר בהאי שעתא בודאי רמינן משא"כ לדידן דפסקינן כרב ומשו"ה השמיט הרמב"ם הא דש"ס מנחות כנ"ל נכון ומפני הכנסת שבת הקצרתי במקום שיש להאריך פה פ"ב ל"ג למבנ"י תר"מ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צו

שלום וברכה לכבוד הרבני המופלג חרוץ ובקי הקצין בע"פ יפ"ת כש"ת מו"ה יצחק בנימן שאכ- טער שי' בק"ק קאמארן יע"א.

אחדש"ה מכתבו קבלתי ע"נ מגילה עפה ולא יכולתי לעיין בו וגם עתה קשה טלטולא דגברא מחדר לחדר כי ידי נשים עסקניות הן לימי חג הפסח הבע"ל ולא באתי רק בקוצר אומר ודברים מבלי עיון וראיתי מה שפלפל על דברי להקשות ולפרק וימחול לעיין היטב בדברי ותמצא כי הרגשתי כמעט בכל זאת והייתי נזהר לדחות כל מה שיש לפלפל והכל נכלל בקיצור דברי כי בעל מלאכות הרבה אני ואין לי פנאי לכתוב באריכות וסמכתי על המעיין.

וראיתי מע"כ עומד על דברי ח"ס יו"ד סי' רפ"ד בדברי השאלתות פ' בהר בפלוגתא דהרכבה דת"ק סבר בתלתן בדדא וכו' והביא הא דשאילת שלום ומדחה ומגיה דצ"ל כדבא מלשון ולא יכזבו מימיו ומעלתו הביא לנו מה שמגיה בספר העמיק שאלה וכתב מלשון ובדרו אנבה בדניאל ד' י"א מלשון הפרצה והפזרה כי השרשים מתפזרים בארץ וספר זה אין אתי במחיצתי ודבריו נכונים לשמוע ומע"כ תמה למה לא כפשוטו דמצינו לשון בדדא עם עיפוש רקבון והפסד כהובא בערוך בדד ובמדרש על איכה ישבה בדד בגדים סמרטדין כך ישראל כל זמן שעושין רצונו של מקום ואלבישך רקמה וכ"ז שהן מכעיסין מלבישן בגדי בדד בלויות ונשחתות וכיון דאין נשרשים הפירות עד שירקבו י"ל בדדא מלשון השחתה ובאמת גם דבריו עולים יפה אבל אין תמי' על שאילת שלום כי בשאלתות לפנינו הגירסא כדרא וכפשטות פירושו דשאילת שלום ומה שהביא בח"ס בדדא אולי טעות סופר הוא כי בת"ק ור"י נקט לשון בדדא ובר"י ור"ש כדדא ובודאי המעתיק טעה באותיות המתחלפים בקל והגירסא לפנינו כדרא ע"כ לא רצו להגיה כ"כ לעשות מכדרא בדדא ויותר קרוב הגהות דהעמיק שאלה או דח"ס דאין מגיהין רק אות אחת והנה מה שכתב בח"ס שם דלא פליגו רק אם לא קלט שוב לא יקלוט אבל לענין הקליפה אפשר וקרוב לודאי שקולט בג' ימים וכ"ע מודו בזה הלשון אינו מדויק וכונתו דספק הוי דאל"כ למאי צריך לת"ק לענין ערלה שלשים יום ולר"י ור"ש שתי שבתות אלא דכונתו דספק הוי וכן כתב בפירוש בתשוב' הסמוכה רפ"ז ומיישב בזה דברי תה"ד

ורצה להקל לענין ערלה בחו"ל דספיקא מותר דדי בג' ימים ובאמת קשה מש"ס גיטין דף נ"ג דתנן הנוטע בשבת בשוגג יקיים ובמזיד יעקר ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר דברי ר"מ ור"י אומר בשביעית בשוגג יעקר ובמזיד יקיים ובשבת בין בשוגג ובין במזיד יעקר ומפרש ר"מ משום דישראל מונין לשביעית ואין מונין לשבתות ד"א נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ומפרש הש"ס הא דצריך לד"א משום דשבת נמי זימנין דמקלעי יום שלשים בשבת דאי נטע האי יומא סלקא ליה שתא ת"ש ד"א נחשדו ישראל וכו' ואי אמרינן דא"א לקלוט רק לשלשים יום א"ש דידעו דנטע בשבת דאל"ה לא היה קולט ולא סלקא לי' שתא אבל אי גם קודם זה יכול לקלוט א"כ לא מוכח מלתא דנטע בשבת דיכול להיות שקלט בציר משיעור זה וליכא למקנסי' דלא מוכח דנטע בשבת דוקא וראיתי בשו"ת חדשים משאגת אריה שהביא סוגיא זו ומקשה על הירושלמי בפ"ב דשביעית דקאמר ר"א בשם ר' יוסי בר זירא מתניתין בסתם אבל בברי שנשתרש מותר וכן הביא הירושלמי זה בט"א ר"ה דף יו"ד ומוכח דילושלמי סבר דאפשר לקלוט אם ידעינן בודאי אף קודם השיעור ומסוגיא דגיטין לכאורה לא משמע ותי' משום דמסתמא ורוב בודאי לא קולט קודם מהשיעור שנתן כל אחד ואחד וכיון דלא שכיח ומיעוט בעלמא הוא מסתמא במילתא דשכיח תליא מילתא יע"ש אבל לדברי ח"ס דספק גמור בודאי קשה מהיכי תיתי לנו לומר דיאמרו הרואים שנטע בשבת ולחשוד אותו כיון דספק גמור הוא יותר יש לנו לומר שלא נטע בשבת רק קליט בציר מהשיעור וצ"ע.

ועל מה שהבאתי דברי המרדכי דאיסור והיתר דתחילת ביאתו לעולם הוא ע"י תערובות לא בטל הביא לנו מה שכתב הח"ס בחידושיו למס' נדה דף כ"ב דמחלק דוקא באינו מינו דאזלינן בתר טעמא או חזותא ולא מהני רובא בהא אמר המרדכי דא"נ ליכא טעמא מ"מ עדיין אין בכח ההיתר לבטלו אם לא ניכר מעולם כמו צחצוחי רוק בדם או צחצוחי זובה בקרי אבל בתערובות מין במינו דרחמנא אמר אחרי רבים להטות מה לי אם מעורב בתחילתו או לא אלו דבריו הקדושים ז"ל אבל לא זכיתי להבינם דמה חילוק יש בין ביטול ברוב במב"מ או בא"מ ואדרבה במינו דצריך דוקא רוב י"ל בנתערב מתחילתו לא בטל דמכח ביטול אתינן עלה אבל באינו מינו כיון דליכא טעמא וחזותא ונתבטל בא"מ הוי כמאן דליתא כלל וכמו שאינו בעולם ועיין בנוב"י סימן נ"ד שאזיל בתר איפכא מח"ס דוקא בביטול ברוב אמר המרדכי דינו משום דביטול ברוב ילפינן מסנהדרין דלא היה מעורבים מתחילתו משא"כ בששים דלא מטעם ביטול ברוב רק בתורת ששים דאין בו טעם איסור כלל גם המרדכי מודה דבטל ובזה מיושב דברי חכמי אשכנז הובא במשנה

למלך בפ"א מהל' משכב ומושב דסברו דחלב של פקועה באבר היוצא דאם יש ששים נגד חלב האבר היוצא דמותר יע"ש.

אלא שגם דבריו לא א"ש לפי מה שכבר העלה הרשב"א בסוגיא דזרוע בשילה דגם במין בשא"מ א"א לבטל בששים אם לא אתינן עלה מתורת ביטול ברוב תחילה ואף שאין לו טעם ביותר מס' מ"מ צריכין אנו לביטול רוב תחילה וא"כ גם בששים שייך סברת המרדכי והנוב"י שם רצה לומר דגם במב"מ לבטל בששים אף בתערובות בתחילת ביאתו מכח סברתו ובזה ודאי יש לפקפק דהא אדרבה מין במינו מתחזיק טעמא כמ"ש הר"ן נדרים ובודאי לא הוי כאין בו ממש בתערובות וע"כ צריכין לומר מצד ביטול ברוב ועיין בפ"י ביצה ל"ח שכ' דמה"ט החמירו בדבר שיש לו מתירין וכן בערלה ותרומה דוקא במינו משום דלא שייך לומר דהוי איסורא כמאן דליתא דהא אדרבה הטעם נרגש יותר ע"י ההיתר משא"כ בא"מ דלא נרגש טעם האיסור כלל וכמאן דליתא ע"כ גם דברי הנוב"י לא א"ש לתרץ קושי' המל"מ על חכמי האשכנז.

ועוד לדבריו כיון דיותר מששים חזינן כמאן דליתא ולא צריכין לרוב לדעתו א"כ גם ביבמה שרקקה דם מפני מה לא נתבטל הרוק בדם אם יש בו ששים נגד הרוק כמו בדבר שתלויה בטעמא וחזותא דע"כ לא מצד ביטול ברוב הוא לדבריו וגם ברוק וזיבה י"ל בששים דיתבטל לפי סברתו ומה"ט גם דברי הח"ס צ"ע דגם מבשא"מ צריך ביטול ברוב והיכא דלא שייך טעם או חזותא צריך עכ"פ רוב ועיין בתוס' בכורות דף כ"ב עמוד א' בד"ה הנך מיעוטא וכו' דלא דמי לשאר איסורין שהוא בנותן טעם דלא איתמר טעם כעיקר לענין טומאה וכן נבילה בטילה בשחוטה לענין טומאה אפילו חזר ונתבשל בכלי יחד עכ"ד והא דאסור בטעמא או חזותא היינו דע"י טעם מינכר האיסור משום דחיך אוכל יטעם כמ"ש הרשב"א בחולין שם וגם חזותא מה"ט דלא בטל דהוי כמינכר וא"כ בלית ליה טעמא או חזותא דמי למינו דבטל ברוב ומה לי אם תחילת ביאתו מעורב או לא כיון דליכא טעמא וחזותא ליכא התחלת איסור כלל כיון שנתבטל ברוב ובמל"מ כתב דהפוסקים לחומרא בבעי דר' ירמיה אע"ג דכל אבר מינכר בפני עצמו מ"מ מפני שבביאתו לעולם הוא מעורב כבר לא בטל יע"ש מלבד דאין לזה הבנה דמה שייך לתלות בביאתו לעולם לענין ביטול איסורים כיון דההיתר והאיסור הוא כבר במעי האם גם זאת דחוזרת הקושיא מהא דנימוק השליא עד שלא יצא דבטל אף דלא יצא לאור העולם כמ"ש במל"מ שם והפלתי בסי' י"ד נראה שהרגיש מזה ע"כ כתב הוא דאלו פוסקים סברו דמיץ כל האיברים באים יחד לתוך הדד ושם נעשה חלב והוי תחילת תערובתו באיסור משא"כ החכמי אשכנז סברו דהחלב נעשה מיד באיברים ואחר כן מתערב בכחל יעיין

שם וגם על הסבר זה יש לפקפק דהא מ"מ המיץ האיסור היוצא מאיברים היה עומד בפני עצמו אע"פ דאח"כ בתוך הכחל פנים חדשות באו לכאן ונעשה חלב מ"מ כבר נתבטל קודם כשנכנס המיץ בהכחל ושם הוכיח דברי הרב ר"ח בלא"ה משום דאי בכחל נעשה החלב הוי זוז"ג ובזה היה מקום ליישב דברי הרי"ף שלא הביא הא דמהו לגמוע חלבו והרשב"א כתב משום דלא שכיח יע"ש ומלבד שיש לומר דרי"ף סבר כרש"י דד' סימנים מכשיר ביה רחמנא והוא ג"כ בנשחטה האם בשחיטה כשירה וממילא ליתא להאי איבעי' דר' ירמיה כמ"ש תוס' ע"ה ד"ה בן פקועה וכו' ולדברי הפלתי י"ל ג"כ לפמ"ש החידושי הר"ן דכל השקלא וטרי' שם דרצה הגמרא תחילה לומר בבא על בן פקועה דכותיה אי מותר הולד אזלי למ"ד זוז"ג אסור עיין בתוס' שם א"כ גם בעי דחלבו הוא אי זוז"ג אסור אבל להלכתא דזוז"ג מותר החלב בודאי מותר משום זוז"ג כדברי הפלתי אלא שעל דבריו שזה מקרי זוז"ג יש לפקפק טובא כמובן וביותר י"ל דהרי"ף הוכיח מש"ס בכורות דצריך לגמל גמל לאסור חלבו בטמאה משום דחלב חידוש דהוי אבמ"ה ואי גם בכשירה דוקא מותר ביש היתר לאיסורו למאי צריך קרא בחלב טמאה דהא אין היתר לאיסור טמאה וגם בכשירה אסור כה"ג וע"כ דליכא חילוק אם לא שנאמר דזה גופא בעי דר' ירמיה כיון דחזינן דחלב כשירה מותר אע"ג דהוי אבמ"ה ואפ"ה בטמאה אסור וא"כ י"ל דמה"ט הוא דבכשירה יש היתר ואיסור טמאה אין היתר וממילא גם בכשירה באין היתר אסור דדמי לטמאה.

ויש עוד מקום להאריך אבל מוכרח אני להפסיק ולא באתי רק לעורר במה שיש מן הקושיא ומע"כ ישים עינו לישב דברי גדולי אחרונים ואשמח בזה והנני ידידו הדש"ת כותב בחפזון נמרץ יום א' לסדר צו תרחם לפ"ק פרעסבורג יע"א ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צז

שלום לתלמידי חביבי הרבני המופלג מורג חרוץ וותיק מלא עתיק בע"פ כש"ת מו"ה דוד וועסעלי נ"י יושב עה"ת בק"ק סערעד יע"א.

אדש"ה קבלתי מכתבך ע"נ ובו שאלתך אודות פדיון בנך הנולד לך למז"ט אשר ביום ש"ק הבע"ל יהיה יום ל"א זמן פדיון לכל וגם כבר עבר באותו יום ג"כ כ"ט י"ב תרצ"ג כמבואר בש"ע סי' ש"ה שפודין ביום א' מטעמים שיהיב בת"ה אבל יען כי למחרתו ביום א' תענית י"ז בתמוז וכה"ג כתב במג"א סי' תקס"ח דפודין ביום התענית ועושין סעודה בלילה וכמו שכתב הש"ך ג"כ כשחל יום תענית ביום ל"א אבל הדגול מרבבה כתב וחולק על המג"א דכה"ג יש לפדות בלילה שלפני התענית ועושין ג"כ הסעודה וכן

יש לעשות כשחל ל"א בשבת שפודין במוצאי שבת ונסתפקת מה לעשות ומסתבר לך יותר כדברי הנוב"י,

והנה קשה מאוד ומה אני להכריע ובדברים כאלו אומרין פוק חזי האיך עושין ונוהגין וקשה לברר הדברים ולהכריע מש"ס ופוסקים ועיין ג"כ בכ"ס יו"ד סי' קנ"א שהביא כמה ספיקות בענין זה מכבוד קדושות זקני בעל ח"ס ז"ל והנה הסכימו בזה שלא לסמוך על הב"ח לעשות הפדיון ביום ל' אף שעבר כ"ט י"ב תרצ"ג כמבואר במג"א סי' של"ט והביא ראיה מהא דהקשה ש"ס בכורות מ"ט דרבנן במת ביום למד כיום שלפניו הא עדיין לא כלה לו חודש ע"כ דכבר עבר כ"ט י"ב תשצ"ג דהוי חודש ואפי"ה דרשינן מלמעלה דצריך למד יום דוקא וכדמשמע מדקאמר דמת ביום למד כיום שלפניו ולא חילק בין כ"ט י"ב תשצ"ג או לא והנה מראיות מג"א משמע ג"כ דפודין לאחר למ"ד מיד אף דלא עבר עדיין כ"ט י"ב תשצ"ג דהא קאמרו חכמים ג"כ סתם במתניתין זו לאחר למד יום אע"פ שלא נתן יתן משמע ג"כ סתם אף דלא עבר עדיין כ"ט י"ב תשצ"ג מ"מ מיד לאחר ל' צריך ליתן דלא כנוב"י תנינא סי' קפ"ז דפשיטא ליה דגם ביום ל"א אין פודין רק לאחר כ"ט י"ב וכו' רק כיעב"ץ בסידור מגדול שלו וכן משמע בשערי תשובה סימן תקס"ה דפודין ביום ל"א ואין משגיחין תו על כ"ט י"ב רק העיקר שיעברו למ"ד יום.

וראיתי במכתבך שהבאת בשם תשובת מהר"ם שיק ז"ל שכתב בשם ח"ס ג"כ דאין צריך כ"ט י"ב רק מיד בתחילת ליל ל"א פודין אף שלא עבר כ"ט י"ב נגד הנוב"י וראיתי באו"ח סימן פ"א ואדרבה מוכח שם להיפך והחמיר עוד יותר מנוב"י דאף אם עבר כ"ט י"ב ביום ל"א אין פודין עד ל"ב שכתב דפלוגתא דרבנן ור"ע אי ילפינן למעלה מעירובין או לא בנוי על ש"ס מגילה ה' ע"ב דאי אתה מונה שעות לחדשים וא"כ לר"ע דלא דרש למעלה אין מחשבין שעות י"ל כאשר עבר כ"ט יום פודין משא"כ לרבנן דילפינן למעלה מעירוכין וצריך למעלה מחודש דהיינו כ"ט י"ב תשצ"ג שהוא חידוש של הלבנה כמ"ש בספר היראים וכיון שאין מונין שעות א"כ אין פודין עד שעבר כל היום וממילא אם כ"ט י"ב תשצ"ג הוא ביום ל"א אין פודין עד ל"ב ועיין בכ"ס שם שהביא ספק זו בשם הח"ס ומדבריו כאן משמע דפשיטא ליה שכן הוא משא"כ מדברי הנוב"י ומדברי פ"ת בשם תיבת גומא משמע דפודין בתוך יום ל"א לאחר שעבר כ"ט י"ב וכאשר המנהג גם כן.

והבאתי ראיה מתשובת הב"ח קכ"ב דלא כדגול מרבבה שכתב דכה"ג פודין בליל ל"ב ועושין הפדיון והסעודה יחד דהא כתב אם חל יום ל"א ביום א' של רה"ש אז פודין בערהיש אפילו לדעת מהרי"א דהתם אם מקדימין לא יהיה כתיקון משום הברכה והסעודה אבל בנידון זה גם כשמאחרין לא יהיה כתיקון שהרי תיכף יהיה צום גדליה

וא"א לעשות סעודה ולאחריו אחר צום גדליה עובר עליו ע"כ חוב להקדים לערה"ש ולהתנות שלא יהיה הפדיון עד אחר ל"א מידי דהוי אנר חנוכה דמקדימין לברך כיון דלא אפשר בע"א ה"נ לא אפשר מחמת הסעודה שהיא ראוי לפרסום המצוה יע"ש ולמדתי מתוך דבריו שהמרי"א לא כתב לאחר רק אם אח"כ יעשה הפדיון עם הסעודה כתקנה אבל אם גם אח"כ לא יהיה הסעודה עם הפדיון ובלא"ה לא יהיה כתיקון אז יותר טוב להקדים אף שלא הוי ג"כ כתיקון מ"מ יותר טוב להקדים ומוכח דלא כנוב"י דהא יכול לעשות פדיון עם הסעודה בלילה קודם התענית וע"כ דאין עושין הפדיון בלילה כמו שכתב בשערי תשובה תקס"א דליכא פרסומא ולאחר עד ליל צום גדליה נמי א"א דעובר דהא יחול ביום התענית וכיון דאז לא יכול לעשות הסעודה והוי שלא כתיקון ע"כ יקדים בער"ה משמע בפירוש דלא כוותיה.

וראיתי אח"כ בנוב"י שכתב דמדברי ב"ח משמע גם כן דלא כמנהג שכתב הש"ך והיינו מדכתב דיש לפדות ולהתנות בער"ה ולפענ"ד נראה די"ל דגם הב"ח מודה למנהג של הש"ך דדוקא בצום גדליה שגם עובר יום ל"א שהוא זמן פדיון לכל כתב הב"ח שיש לפדות ע"ת משא"כ אם חל יום ל"א בתענית אע"ג דג"כ א"א לעשות הפדיון כתיקון לפי מנהג שהביא הש"ך מ"מ כיון דאינו מאחר בפדיון וזמן פדיון לכן הוא טוב יותר כה"ג לפדות ביום ל"א ולעשות הסעודה בלילה מלפדות ע"ת משא"כ אם חל הפדיון ביום א' דר"ה שצריך לאחר עד צום גדליה אע"ג דאינו עובר משום דאינו יכול לפדות ביום, מ"מ אין מאחרין כ"כ כיון דבלא"ה לא יכול לעשות הפדיון כתיקון וא"כ בנדון דידן לפי דברי הב"ח יכול להתנות אבל כבר כתב הנוב"י דאין לסמוך ע"ז כלל וכדמשמע מדברי מג"א דאין להתנות רק לעשות הפדיון ביום התענית והסעודה בלילה וראיתי בברכי יוסף סימן ש"ה שכתב ג"כ דאם חל הפדיון ביום א' דר"ה יש לעשות הפדיון ביום והסעודה בלילה של צום גדליה וטוב ונכון לעשות כן כיון דמג"א וברכי יוסף וכן בשערי תשובה כתב כן מ"מ מי שעושה כנוב"י לא הפסיד.

ואודות ברכת שהחיינו מבואר תקנ"א שמברך על פדיון ואף אם הפדיון שלא בזמנו נמי מברך ולא לאחר בשביל הברכה אע"ג דתוס' מ"ק מסופק לענין סעודה שלא בזמנו היינו אם לעשות סעודה ג"כ כיון דאינו בזמנו אבל אין לאחר הפדיון בשביל הסעודה ועושין הפדיון ביום תענית וסעודה בלילה וממילא כיון דצריך לעשות הפדיון בין המצרים ממילא צריך לברך ג"כ שהחיינו על המצוה וביום ע"כ אם יסכים הרב אב"ד נ"י וחותנך הדיין נ"י תעשה הפדיון ביום הצום י"ז ולברך שהחיינו והסעודה בלילה והנני רבך חפץ בהצלחתך כותב בחפזון נמרץ ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צח

שלום וברכה לתלמידי הרב המופלג בתורה ויראה מורג חרוץ וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה יוסף אונגאר נ"י רב דק"ק פישטיאן יע"א.

מכתבו הטהור קבלתי זה שבועות ויאמין לי כי מאז ועד עתה הייתי עומד ומצפה מתי אמצא עת להשיבו אבל לא יאומן כי יסופר את רוב הטרדות אשר מקיפים אותי תמיד בהקפת כל הראש וזה יוצא וזה בא ורבים הדופקים והמבקשים אין מספר והשם יעזרנו למען זכות אבותי הקדושי' ויען כי בדעתי כעת לילך למרחץ למצוא מרגוע לנפשי לא ארצה לאחר עוד להשיבו על הנדון אשר לפניו בבכור אשר נולד לאיש עני ויען כי דרכו להשכיר עצמו לאחרים והלך מביתו קודם זמן הפדיון ולא כתב ולא נודע מקומו איה ואנה הלך וכתב מע"כ מה לעשות בבן הבכור ודעתו לפדות אותו על תנאי אם יפדה עצמו לכשיגדיל יהיה המעות מתנה ומרוויחים ג"כ הברכה שיכול לברך לכשיגדיל וכן דעתו ביתום קטן לפדותו על תנאי ועיקר טעמו כדי לחוש לריב"ש שהובא ברמ"א סי' ש"ה דאין פודין ע"י שליח.

ואען ואומר בפדיון ע"י שליח לא אכניס בזה יען כי הרבה נאמר בזה בכל ספרי גדולי אחרונים ועיין דבר שמואל סי' רפ"ז שהביא כמה גדולי פוסקים שיכול האב לפדות ע"י שליח כמו בכל מקום דשליח של אדם כמותו וכן בח"ס סי' רצ"ח שכתב דיכול השליח ג"כ לברך השתי ברכות ואף שבסי' רצ"ו יהיב פנים להסביר דברי הריב"ש מ"מ להלכה גם הוא מודה דפודין ע"י שליח רק לחוש לרמ"א כתב דיותר טוב דיפדה האב בעצמו במקומו שהוא שם ולא ע"י שליח דלא כדגול מרבבה שכתב דיותר טוב לפדות ע"י שליח משיפדה האב במקומו מטעם דלמא נפל ואין הולכין בממון אחר הרוב ולא מחויב ליתן לכהן ולא שייך וצונו וכן כתב בנוב"י תנינא סימן קפ"ז יעיין שם ודבריו תמוהים דהא גם טריפה פטור מפדיון והאיך יכולין לברך וצונו בכל בכור ועיין בשעה"מ שהקשה באמת כן דאי לא אזלינן בתר רוב בממון אינו מחויב לפדות בכור מחשש טריפה וע"כ צריכין אנו לומר כמו שכתב הפלא"ה בספ"ק דכתובות כיון דיש לדון על הרוב ג"כ לענין שאר דברים גם לענין ממון אזלינן בתר רוב ואולי רק במיעוט זו חייש הנוב"י כיון דכבר מצינו דהחמירו חכמים לענין בהמה שלא לאכלה קודם שמנה ימים ובאדם שמת מקילין שלא להתאבל תוך שלשים וכן לענין יבמה לשוק וכתב תוס' משום דהוי מיעוט דשכיח אבל עכ"פ הנוב"י וכן הח"ס פסקו ג"כ דפודין ע"י שליח וכ"כ כל האחרונים.

ומע"כ הביא ראיה מפסוק מפורשת במדבר ויקח משה את כסף מאת וכו' ויתן לאהרן ולבניו ומזה רצה ג"כ להוכיח דגם לוי יכול להיות שליח לפדיון ועיין בח"ס רצ"ו שחקר

בזה והנה יפה דיבר בזה שמוכח מקרא דיכול לפדות ע"י שליח וראיתי בספר התורה והמצות מהג' מלבים בפירושו על התורה שהביא ג"כ ראיה זו אבל מה שכתב דגם לוי יכול להיות שליח מוכח מקרא זה אינו דהא טעמא דש"ס משום דליתא בנפשיה ולא יכול להיות שליח בדבר וזה לאחר שציוה הקרא שלוים יפדו הבכורים שילפינן מזה שגם לדורות בן לוי פטור כמו דאמרינן בבכורות אם הפקיעו קדושות אחרים כ"ש קדושת עצמן שיפקיעו אבל קודם זה הא גם לוים מחויבים דהא הלוים בכורים לא היו יכולים להפקיע אחרים משום דדי שיפקיעו את עצמן וגם הלוים הי' מחויבים בפדיון אז ע"כ שפיר היה יכול משה להיות שלוחם וגם על ידם נפדו הבכורים וא"ש והא דמתמה על ח"ס שם שכתב דמה"ט יכולים לוים להיות שלוחים משום דמחויבים לפדות בכורי ישראל בממון שלהם דמבואר בש"ס קדושין דדוקא במילה מחויבים אחרים ולא בפדיון וכן מפורש בש"ך בס"ק י"א הנה גם בח"ס שם בסי' רצ"ה כתב ג"כ בד"ה והנה דאין שום חיוב על אחרים לפדות ומה"ט לא יכול להיות שליח וצ"ל דהתם מסביר ליתן טעם לריב"ש אבל אלו הראשונים הר"ן וכדומה שסברו דיכול לפדות ע"י שליח ג"כ סברו דחיוב גם על אחרים לפדות דאלת"ה לא יכול להיות שליח דליתא בדנפשיה וממילא מה"ט גם כהן ולוי נעשים שלוחים לפדיון בכורים וראיתי ברי"ט אלגזי בבכורות דף י"א שעמד ג"כ על חקירה זו בפדיון פטר חמור אי יכול לוי או כהן להיות שליח מדליתא בנפשיה וכתב דשייך בפטר חמור בדנפלו לו מאבי אמו ישראל והא דמשמע מש"ס קידושין דליכא חיוב רק במילה י"ל דבמילה מחויב מקרא אבל גם בפדיון שייך חיוב מצד ערבות שקיבל אחד בעד חבירו ועיין בכ"ס יו"ד קנ"ג ומקרי ע"י כן מחויב בדבר.

ובמחנה אפרים ה' זכי' רצה לומר דלא צריך כלל שליחות בפדיון לפמ"ש ר"ה בבכורות דף י"א הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי וכתב תוס' שם משום דלא נאמר בו בעלים והסביר במ"א וכן בח"ס רצ"ה דלא כתיב חמורך וכל אחד יכול לפדות שלא מדעת בעלים ולא צריך שליחות כלל וכתב במ"א דגם בפדיון הבן י"ל כן דלא צריך שליחות כלל ואפילו גילה האב דעתו דלא ניחא ליה מהני די"ל דאיתקש זו לזו בכור אדם לבכור בהמה או די"ל דבבכור אדם חשוב כאלו כתיב בעלים דבכור בניך כתיב ע"ש והמל"מ כתב בהלכות תרומות מהא דר"ה נפשט איבעי בש"ס נדרים בתורם משלו על של חבירו דלא צריך דעת בעלים ולדבריו קשה קצת דא"כ אמאי נקט ר"ה דוקא פטר חמור ולא בכור אדם דהא לדבריו גם בכור אדם כן הוא אי מהני שליחות דגם בלא מדעת האב פודה כמו פטר חמור ותרומה אבל למ"א ניחא דנקט פטר חמור משום דלא כתיב שם בעלים וממילא יש להקיש גם בכור אדם ג"כ וכיון דעיקר הלימוד מפטר חמור נקט פטר

חמור אבל הה"ד בכור אדם אבל מכל דברי אחרונים משמע דלא כמ"א דעכ"פ בבכור אדם שליחות בעי משום דכתיב בכור בניך תפדה ואדרבה מהאי קרא רצו לומר דזה טעמא דריב"ש דלא מהני אפילו ע"י שליח כיון דמפורש כמה פעמים בקרא בכור בניך משמע דוקא אב ולא אחר ועדיף יותר ממה דילפו איזה פוסקים דלא יכול לעשות האב שליח במילה מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו.

ומה שרצה בח"ס רצ"ז לומר דאם האב שולח מעותיו ע"י אחר לא צריך לשליחות כלל ודוקא אם השליח רצה לפדות בממון שלו יע"ש יפה כתב מע"כ דלא נשמע כן מאחרונים ועיין בהפלאה פ' המדיר ובאבני מלואים והארכתי כבר בזה בתשובה אחרת רק מצאתי לקדושת זקני חבר בסידור יעב"ץ שכתב ג"כ בפשיטות כן אבל מה שכתב שם בסוף ד"ה לקחתי אמנם אם אין האב לפדות פודין הב"ד מממון הציבור את הבן והוא מ"ע בפ"ע בודאי צ"ע דלא מצינו מ"ע רק למילה ולא בפדיון ולא עלתה ארוכה לזה במה שכתב בכ"ס להסביר דברי הח"ס בסי' רצ"ו דמקרי מחויב בדבר מצד ערבות ועיין שם.

ומה שכתב עוד שם במזכה ה' סלעים ע"י שליח יי"ח וכן כתב מהר"ש הובא בש"ך אבל מצאתי במ"א שחולק ע"ז משום דכל זמן דלא אתי לידיה דכהן חייב באחריות ולא מקרי עוד נתינה ועיין רי"ט אלגזי דף צ"ח ע"ב.

בהא סלקינן אם האב חי לרוב הפוסקים הב"ד או אחר פודין את הבכור אם האב אינו בעיר אף אי אמרינן שאין מ"ע כמו במילה לפדות בכור מ"מ זכין לאב שלא בפניו שלא יעבור על מ"ע לפדות בנו ומברכין ג"כ דלא הוזכר זה בפוסקים בין ספק ברכה או ספק נפדה ולא צריך לפדות לכשיגדיל רק בבוכרא יתמא יש מחלוקה בין הטו"ז וש"ך ומע"כ הסכים שלא לפדותו משום דהוי כנפדה תוך שלשים דאינו פדוי כיון דקטן לאו בר חיובא ועיין גם בקצה"ח סי' רמ"ג ס"ק י"ח שהאריך בזה והעלה ג"כ דלא כנה"כ ועיקר ראיה להנה"כ מהא דמטבילין גר קטן ולא אמרינן דהוי קצת חוב משום מצוה דיליה הוא ואנכי עמדתי דהא לפי מה דפסקינן דאם הגדילו יכולין למחות א"כ בלא"ה לא שייך דהוי חוב משום מצוה למיעבד בנפשי' הא אם יגדיל יכול למחות ולקיים בעצמו המצוה להתגייר ומצאתי אח"כ שכבר עמד בזה בשו"ת זכרון יוסף סי' כ"ו ונדחק ולדידי לא קשה דהא גם בפדיון דהוי מטעם זכי' אף אי אמרינן דהוי זכות גמור בלא קצת חוב נמי יכול למחות ולקיים בעצמו המצוה כמו בכל זכות דיכול לומר אח"כ כששמע דא"א בו ומה"ט באמת יכול למחות בגר אף בגיירו אבותיו עמו דהוי זכות גמור ועיין במחנה אפרים הלכות גרים סימן ו' דרצה לומר בזכות גמור לא יכול לחזור והקשה לעצמו מהא דהגדילו יכולין למחות ונדחק אף דהוי השתא זכות גמור מ"מ לא חשוב זכות גמור לאחר

זמן ונעלם ממנו במח"כ דברי הרשב"א בקדושין דף כ"ד ד"ה ולענין פסק הלכה שמסיק דאף בזכות גמור יכול לחזור אח"כ וא"כ גם בפדיון יכול לחזור וצ"ל הא דאיבעי בתורם משלו על של חבירו משום דילמא ניחא ליה למיעבד מצוה בעצמו אע"ג דיכול לחזור אח"כ אם שמע שתרם חבירו וממילא לא יהיה חוב היינו משום דלא חיישינן שיחזור אח"כ כיון דכבר תרם חבירו וכן בפדיון וגירות כיון דכבר נתגייר ונפדה אמרינן דודאי לא יחזור אחר שכבר נעשה המעשה ועיין בש"מ כתובות דמשו"ה יכול לישא אשה וגם שחיטתו כשירה אע"ג דיכול למחות והוי נכרי למפרע מ"מ לא חיישינן שמא ימחה אח"כ ומשו"ה שפיר מסופק הש"ס אי יכול לתרום אחר דילמא ניחא ליה למיעבד מצוה בעצמו אע"ג דעדיין יכול למחות ולחזור מ"מ אנן סהדי דלא יחזור אם כבר נתרם וכן הוא בגר ופדיון ושפיר הביא הנ"כ ראיה מגר קטן אע"ג דיכול למחות דגם בפדיון כן הוא כמו בכל זכות.

ואגב אומר מה דהתפלא עוד שם בח"ס רצ"ה על דברי נקה"כ שכתב דב"ד עדיפי משליח והביא ראיה מש"ס קדושין מנשיא אחד למטה ומה"ט מהני בגר קטן ג"כ הזכיה מה"ת וכן כתב בפ"י בקונטרס אחרון ועמד בתמיה על התוס' בזה ונוראות מתפלא ע"ז בח"ס שם מה שייך ב"ד אבוה דיתמי בגר קטן דלא מצינו זאת רק בקטן יתום ישראל אבל לא נמנו הב"ד לאפטרופסים על גוי קטן וקודם שבא להתגייר נכרי הוא ומה כח ב"ד יפה שייך כאן וכוחם לא מעלה ולא מוריד אצלו יע"ש באורך ונ"ל ליישב לחומר התמיה דהא התוס' כתב בתירץ הא' דודאי זכיה מדרבנן אית ליה לקטן וקטן זה שבא להתגייר ג"כ מחמת שבא להתגייר ולטבול ובזה הוא נכנס תחת כנפי השכינה י"ל זכיה מדרבנן וזכיה וגירות באים כאחד אלא דלא ניחא להו לתוס' בתירוצם הא' דמשמע דהוי גר מה"ת דמותר לישא אשה וכדומה ע"כ שפיר כתב הנקה"כ דהב"ד שאני דאפטרופסים דיתמי נינהו ועדיפי משליח וכיון דקטן זה שבא להתגייר יש לו זכיה עכ"פ מדרבנן אף בלא כח ב"ד כמו שכתבו התוס' בתירוצם הא' דלכל קטן יש זכי' מדרבנן וא"כ שפיר מקרי ישראל לזה דשייך בו כח ב"ד ונכנס תחת רשות ב"ד בזה וא"כ יפה כתב הנה"כ דהוי גר מה"ת דכח ב"ד יפה כנ"ל נכון להסביר והארכתי עוד במ"א.

והגה בבכור יתום קטן מסקנת הח"ס בסי' רצ"ה לזכות לקטן ממון ויפדו אותו הב"ד במתנה ע"מ להחזיר ויתלו לו טס של כסף ספק פדה ולא יוכל לברך אח"כ כשיפד' את עצמו ומה שכתב מע"כ נ"י שיש יותר תקנה לפדות על תנאי אם יפדה את עצמו הרי מתנה מעיקרא המעות ויכול לברך אח"כ כשיגדיל כדבר זה כתב ג"כ בח"ס סי' ש"א בסופו אלא דקשה ליתן מעות ב"פ מתנה שלא ע"מ להחזיר וכן לא יוכל להתנות רק

אם מזכים מעות לקטן אז יכולין לזכות לכהן בשביל הקטן בתנאי שיהיה המעות מתנה כשיפדה את עצמו אבל אם פודין בממון של קטן אז א"א להתיר כזאת דהא לא יכולין ליתן מעות של קטן במתנה יע"ש ואם לא מקפידים על מעות בודאי יכולין להתנות כן ויכול לברך אח"כ כשיגדיל ויפדה עצמו אבל אם מקפידים על המעות אז יש לפדות כמו שכתב בח"ס לפדות במתנה ע"מ להחזיר ולברך בלא שם ומלכות וכן אם פודין במעות של קטן א"א לפדות אלא באופן זה ובנידון דידיה דהאב חי פודין הב"ד בלי תנאי כלל כמו שכתבתי. כתבתי כל זאת בחפזי והנני רבו הדש"ת פ"ב יום א' לסדר מו"מ תר"נ לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה צט

שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המופלג המאור הגדול מורג חרוץ ובקי בע"פ כש"ת מו"ה משה ליב כהן נ"י דיין ומורה כהלכה בק"ק ניקלסבורג יע"א.

אחדש"ה בעת קבלת מכתבו הוצרכתי לילך מביתי לפעול לצורך הצבור ובהחזרתי הייתי טרוד ולא יכולתי לעיין במכתבו עד היום בנדון שבא לפניו בעשיר שהיה מהדר לקיים על ידו מצות פדיון כנהוג היום שהכהנים מהדרין אחר מצוה זו לפדות על ידן והלוה לאחד חמש סלעים בתנאי שיפדה על ידו דוקא ופשיטא למע"כ כי כדין וכדת היא ולית בזה שום חשש רבית ואח"כ ראה עינו כי נידון כזה הובא בשו"ת אבא מאוה"ג בכ"ס יו"ד סי' קמ"ו והציע לפני כמה פקפוקים על דבריו הקדושים וראשון תמה על מה דפשיטא ליה לאבא דיכול הכהן לתבוע חובו אם ירצה וכן אשה שנתנה סלע ע"מ שיתקדש אותה וממילא הוי רבית ולא יצא לידי חובת פדיון משום מצהב"ע ומדמה להא דכנסי סלע שאני חייב לך דאם לא זכר בשעת הקדושין מהחוב צריך לפרוע.

ומע"כ חילק בין הענינים מצד הסברא כיון דהמלוה בא ללוה שילוה לו מעות על הפדיון ומהדר אחר מצוה זו ותיכף בעת הלואה גילה דעתו כי נעשה עמו טובה אם יקבל המעות ממנו בודאי היה בדעתו למחול החוב גם בכ"ס בסופו כתב דאם אינו תובע חובו אומדתן דעתו כי מעיקרא נתן לו המעות במתנה כדי שיפדו על ידו כיון דנהגו אינשי להדור אחר מצוה זו ובודאי נתן לו באופן המועיל רק לא פשיטא ליה דלא יכול לתבוע חובו ובודאי לפרעון נתן וקיבל דיכול לטעון דלא קיבל בעד חובו ובאמת אין הדבר מוכרח כמ"ש מע"כ דהא ביותר חזינן בש"ס כתובות ר"פ הנושא בכתב לכהן דחייב אני לך חמש סלעים דבנו אינו פדוי וסבר בהו"א דמקשה לר"ל דחייב לו בלא"ה מצד השטר ומה"ט אינו פדוי ואף דלפי האמת גם לר"י אמרינן דמסתמא לפדיון בנו חייב עצמו וכמ"ש תוס' דמה"ט אתי עולא גם לר"י וצריך ליתן טעם דבנו אינו פדוי דלא יאמרו פודין בשטרות

מ"מ יש לומר דדוקא התם דמהיכא תיתי יחייב את עצמו לחבירו בלא טעם וסברא ואמרינן יותר דבודאי כונתו היתה לחייב ליתן לו לצורך פדיון אבל במי שהלוה לחבירו לצורך פדיון אין לנו הוכחה שמחל על חובו וגם שהאב נותן לו בתנאי שימחול חובו דהא מחויב ליתן חמש סלעים מכיסו לכהן ולא מפסיד מידי אם חובו קיים עליו ע"כ לא מוכרח שמחל על חובו כיון דלא הזכיר מזה בשעת פדיון אלא דבאמת י"ל דאין ראיה מסוגיא זו לפמ"ש בש"מ שם על קושית תוס' דמאי מקשה לר"ל דלמא בשטר גמור וכן הא בודאי אומדין דעתיה דלא חייב רק משום פדיון דכונת הש"ס כיון דחזינן דאלימת' מילתא דשטרא כיון דכתב שטר דחייב דלא נכון לטעון דחייב את עצמו רק להפדיון ממילא בחוב בע"פ בודאי אמרינן אומדנא וכן בנדון זה כיון דחזינן דמהדר ורוצה לזכות רק בפדיון ולא להרוויח ממון בפרט כנהוג עכשיו דמחזיר דמי הפדיון בודאי לשם פרעון קיבל וגם האב ע"מ כן לוה ונתן שימחול לו חובו ויהיה לו המעות במתנה לפדות בו. ולדינא אם לא רצה לקבל בשביל חובו רק לרבית לא מהני הפדיון משום מצהב"ע וגם האב יכול לטעון דלא נתנו לו רק אם יקבל לשם פדיון ומחל לו חובו וממילא צריך להחזיר לו מעותיו דהא לא יכול לתפוס בע"כ מעות פדיון ואפילו תוקפו כהן מוציאין מידו ולא יכול להחזיק בע"כ של האב כמבואר באחרונים במחנה אפרים וברי"ט אלגזי באריכות ולפי דעת מע"כ אף אם הכהן טוען שקיבל המעות רק לשם פדיון ולא שמחל החוב אפי"ה אינו נאמן ובנו פדוי מ"מ לזה אין לו הוכחה וכיון דטוען שלא קיבל החוב נאמן על כך וצריך להחזיר המעות להאב ולפדות מחדש ובזה צדקו דברי קדוש אבא והוראתו נכונה ובקדושה.

ומה שמתמה דאף אם לא מחל החוב מ"מ כיון דהכהן היה מהדר אחר המצוה והאב בקל יכול למצוא מי שמלוה לו המעות וגם כהנים אחרים היה עושין כן והכל עשה רק לטובת המלוה וכה"ג ליכא איסור רבית כמו שמבואר בסוף סי' קס"ו בשם בעה"ת במי שבנה חורבתו של חבירו ובעל החורבה אינו צריך לכך ולא עשה רק לטובת המלוה מותר וה"נ כן מלבד שלא דמי לגמרי להתם דהא שם אין צריך כלל לחורבתו ולא רצה לבנותו ולא לדור בו אבל הכא אין ללוה כעת מעות בעין לפדות אף שיש לו שוה כסף מ"מ לא רצה לפדות בחפצים שלו וצריך ללות מכהן זה ויש לו הנאה מזה ובודאי אם ימצא כהנים אחרים במקומו אשר רוצים ליתן במתנה מעות שיפדה בו לא היה לוה מזה הכהן אשר רוצה שישלם לו חובו ואי ליכא כהנים אף שהמלוה מהדר אח"ז מ"מ כיון דגם ללוה יש צורך לא דמי לנדון דבעה"ת אלא דבלא"ה נ"ל דלאו כל אנפין שווין וכי מותר לעשיר ללות מעות מהעני כדי שיתן לו רבית אע"ג דידעינן דלא צריך לעשיר

המעות ולא עשה רק לטובת המלוה וע"כ דשאני הא דחוברבה דהא כדי שיהא דר בו נמי היה בונה חורבה שלו אפילו לא שילם לו שכר מלאכה רק הוא אמר לו שיתן לו שכר אם לא יהיה דר בו מותר אבל לא בהלואה גמורה ורבית קציצה.

שוב ראיתי בגדולי תרומה שכתב ג"כ דלא יספיק טעם הם לכל הענינים והביא ראיה מהא דבעי רבא הני זוזי דיתמי היכא עבדינ' להו ומסיק בדקינן גברא ויהבינן לי' בב"ד קרוב לשכר ורחוק להפסד ואם איתא דכל שאין הלוה צריך ללוות מותר לתת לו ריוח לתועלת המלוה לימא בדקינן גברא דאמיד ואינו צריך למעות ויהבינן ליה כרווחא אלא ודאי לא כל אנפין שוין ואף דיש לדחות ראיה זו כמובן מ"מ נראה כדבריו ולא אישתמיט חד מן הפוסקים לומר דמותר להלות מעות יתומים ברבית קצוצה ואסרו סתם ברבית קצוצה ולא חלקו בזה ובודאי יזדמנו איזה עשירים שאינם צריכים למעות וכדי לעשות מצוה יקחו מעות של מצוה או של יתומים ליתן דבר קצוב לשנה ושפיר כתב בכ"ס דהוי רבית קצוצה אם תובע חובו ולא העלים עינו מדין ערוך לפנינו בש"ע כאשר כתב מע"כ כי כן כתב ג"כ בספר גדולי תרומה דאין להתיר במלוה גמורה ועוד תמה על הא דמקשה בכ"ס כיון דאינו בנו פדוי בכתב לכהן ליתן ה"ס א"כ אמאי אמר במתניתין בכורות ואם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי דהא מצד הדין מחויב להחזיר דהא חיוב בטעות הוא וע"מ כן לא חייב את עצמו רק אם יהיה בנו פדוי ומתפלא אמאי הקשה על החזרה ולא על גוף הדין דחייב ליתן לו במח"כ לא ראה כהוגן דברי הפנ"י בכתובות שעמד בזה ומפרש דברי מהרש"א דלר"ל הא דמחייב ליתן אין רבותא אע"ג דלא חייב עצמו אלא א"כ יהיה בנו פדוי מ"מ יכול ליתן המעות לכהן ויאמר לו בפירוש דלשם פדיון נותן לו ואז באמת פדוי ורק אם נותן אח"כ המעות סתם אינו פדוי אבל מ"מ מחויב ליתן כיון שיכול ליתן באופן שיועיל יע"ש וא"כ על החיוב ליתן אין קושי' דהא יכול ליתן כה"ג דמהני הפדיון רק הקשה בכ"ס אם נתן לו באופן שאינו פדוי כגון שנתן לו סתם מ"מ יהי' מחויב להחזיר לו המעות ויפדה אח"כ באותו מעות וליתנו לאותו כהן באופן דמהני אלא דבאמת דברי הפנ"י תמוהים דלא הביא דזה מחלוקת הראשונים אי מהני אם אומר בפירש בשעת נתינת המעות לכהן שנותן לשם פדיון והובא בטור סימן ש"ה שיטת בה"ג דמהני והרא"ש לא סבר כן והביא הב"י ראיה דלא מהני מדכתב רש"י על מתניתין לפיכך אם רצה הכהן להחזיר דאין לו תקנה אחרת שלא יפסיד דהא לבה"ג יש תקנה שיאמר הילך לפדיון בני יע"ש.

שוב ראיתי בספר קהלת יעקב מרי"ט אלגזי שהקש' קושי' זו על מתניתין אמאי חייב ליתן לו כיון דאין בנוי פדוי חיוב בטעות הוא ותירץ כיון דמה"ת בנוי פדוי א"כ מה"ת חל חיוב

עליו ליתן ואף דהשתא דתקנו דאין בנו פדוי חיוב בטעות הוא ולא זכה הכהן מ"מ חייבו מדין הפקר ב"ד ומה שלא הפקיעו זכות הכהן מדין הפקר ב"ד י"ל דהכהן יהיה מפסיד זכותיה לגמרי משא"כ אבי הבן דיש בידו באופן דלא יפסיד שיתן פדיון הבן בתנאי דע"מ להחזיר דקיי"ל דשמה מתנה יע"ש ודבריו דחוקים מאוד מכמה טעמים ואין מן הצורך לפורטם כי מובן מאליו לכל מבין ויודע וראיתי עוד בחדושי רי"ט אלגזי שהקשה למאי צריך קרא דאין פודין בשטרות דהא מכירת שטרות דרבנן דמן התורה לא נקנה אלא גוף הדבר ולא אותיות השטר ולא זכה הכהן ורצה לתרץ לפי דברי הרמב"ן שכתב אע"ג דמכירת שטרות דרבנן מ"מ מצריכין קרא למעוטי שטרות מאונאה היכא דלא הדר ביה משגבה הלוקח את חובו דהא לא מצי הדר ביה ואפי"ה מיעטה רחמנא מאונאה כיון דשטר מכר לו מתחילה וקשה דא"כ אמאי אמר דאין בנו פדוי כשיתן משום דאין פודין בשטרות דהא גם בשט"ח דאחרים אין בנו פצווי משום דמעיקרא הוי שט"ח וא"כ גם בחייב בשטר נמי כן ומאי שנא משטר חוב דאחרים אע"פ שנתן המעות אח"כ יע"ש ובאמת ברש"י בכורות כתב שמא יאמרו פודין בשטרות אפילו אין נותנין כלום היינו דגזרינן שמא יחייב עצמו בשטר ולא יתן אח"כ וימחול הכהן דודאי לא מהני כמש"כ בתוס' שם וא"נ פירוש רש"י בשטר שיש לו על חבירו משמע מלשונו שיש לחוש אטו שט"ח אפילו כשיתן אח"כ ואפילו כה"ג אינו פדוי וקשה ג"כ דמאי שנא שטר של עצמו או של חבירו ורציתי לומר לפ"מ שהעלה הריב"ש והובא ברמ"א דלא מהני שליחות בפדיון וצריך האב לפדות בעצמו וא"כ בשטר של עצמו אם נותן הכותב אח"כ מהני אבל גזרי' אטו שט"ח של חבירו ואם יפרע אח"כ חבירו את שטרו מ"מ לא מהני כיון דנתינת השט"ח לא מהני ולא פדוי במסירת החוב ורק כשיתן הבע"ח את המעות לכהן וזה לא מהני כיון דצריך לפדות בעצמו משא"כ אם היה הדין דנפדה מיד כשנמסר השטר ומסר חוב לכהן דאז היה האב הפודה כן הי' נ"ל לכאורה אלא דכבר כתבו האחרונים וכן בהפלא"ה כתובות אף דאין פדיון ע"י שליח מ"מ נתינת המעות בודאי מהני ע"י שליח ועיין בח"ס יו"ד וא"כ כיון דהכהן פודה בעצמו רק מקבל המעות ע"י הבע"ח שלו מהני ע"כ נ"ל דרש"י סבר בא"נ דזה ודאי רחוק לגזור דלמא יסברו שפדוי אע"ג דאין נותנין כלום כיון דנשאר שיעבודו גבו ולא נתן ג"כ מעות בסוף במאי יהיה פדוי ואפילו בקידושין נמי לא מהני כמש"כ הר"ן בפ"ק דקידושין גבי מנה אין כאן משכון אין כאן מה שאין כן בשטר חוב דאחרים דמקודשת כהאי גוונא אבל בפדיון לא מהני ומשו"ה כתב רש"י בא"נ אטו שט"ח דאחרים דמסתבר לגזור יותר אבל בשט"ח דאחרים אם נתן בעה"ח אח"כ המעות מה"ת בודאי פדוי מכ"ש שט"ח של עצמו אבל מדרבנן יש לגזור

נמי אטו דלא יתן מעות וימחול הכהן דכה"ג אינו פדוי ממיעוט דאין גופו ממון כמ"ש רש"י בפירוש ראשון ובשט"ח דאחרים בודאי יש לגזור יותר כמ"ש וכן משמע מסתימת הפוסקים דכתבו דאין פודין בשטרות דאחרים ולא אמרו דפדוי כשיתן הבע"ח המעות והא דאמר עולא דינו וכן כתב לכהן י"ל דרבותא קמ"ל אפילו בכה"ג דחייב את עצמו בשטר אמרינן דמסתמא לפדיון בנו כתבו ואף לר"י אתי' עולא כמ"ש התוספ' או דאפילו כה"ג גזרינן אטו דלא יתן מעות כלל או משום שט"ח של חבירו משא"כ בשט"ח דאחרים בודאי יש לגזור יותר כמ"ש ועיין בכל זה.

ועוד תמה על הא דמחלק בכ"ס שם וכן באו"ח ק"ח בענין מהב"ע דאי אין העבירה נעשית רק ע"י מצות לכ"ע אמרינן מהב"ע מה"ת כמו בשופר של עולה דלא יצא אם מצות להנות ניתנו משום דכל האיסור רק הנאה וע"י שיצה במצוה ונהנה נעבדה עבירה והמצוה היא העבירה ומע"כ ציין על הט"א ר"ה שכתב כן הנה מסוף דברי ע"א שם נרא' דאתי' עלה מכח סברא אחרת והיינו דאף לאביי אמרינן אי עביד מהני כה"ג היכי דלא נעשה עבירה כלל אי לא מהני אז גם אביי מודה וגוף דבר זה כבר נאמר ברשב"א יבמות בחליצת סנדל של ע"ז ולאו דוקא לענין מצוה אמר כן דאף בלא מצוה הב"ע אמרינן דלא מהני דהא הרשב"א כתב שם משום הנאת מצוה בחליצה אמרינן לא ליהנות נתנו וליכא איסור כלל רק כתב על הי"מ דאמרו דאף על הנאה שמגיע לו ע"י החליצה דנותר לעלמא דנהי דעבדה איסורא מ"מ חליצתה לא מיפסלה וע"ז הביא הרמב"ן ראיה מהא דשופר של עולה כיון דנתקן האיסור לגמרי אמרינן דלא יצא ולא מהני מעשה החליצה אבל אאמ"ו מאוה"ג ז"ל כתב סברא אחרת דאף אי גם כה"ג אמרי' מהני מ"מ לא יצא משום מצהב"ע כיון דהמצוה עבירה ועיין בשו"ת ר"ע איגר זצ"ל סימן קכ"ט דלא שייך באיסור הנאה דלא מהני דוקא בלא יחלפנו ולא תפדה דכונת הקרא דלא יכול להחליף ולפדות משא"כ באיסור הנאה א"א לפרש כן דלא יהיה לו כח להנות דהא פשיטא דיכול להינות וכן במלאכת שבת יע"ש אבל מ"מ במצוה לא יצא כה"ג באיסור הנאה כיון דגוף המצוה עבירה היא ואין עבירה מצוה ועיין בח"ס חלק ששי בחדושי לולב הגזול דף ל"א שכתב ג"כ כסברת כ"ס ז"ל דכה"ג כ"ע מודה דהוי מצהב"ע וכתב בחדושי רשב"א יבמות כתוב בלשון אחר וכדברי ט"א ובאמת הט"א ערביב שתי הסברות כנראה מלשונו אבל כד דייקת שתי סברות שונות המה ועיינתי אח"כ בכ"ס או"ח ק"ח ומוכח נמי מדבריו כן דוק ותשכח וידע מעכ"ת על מה שראיתי במכתבו שתמה על הכ"ס שהעלים עין ממה שנאמר ונכתב בגדולי אחרונים כי אין זה תמי' כי כמה פעמים אמר כי מרוב טרדותיו אין לו לו פנאי ולחפש ולעיין אף בספרי גדולי אחרונים בכל המקומות ונקל לו יותר לחדש

מעצמו מלחפוש בספרים ע"כ נמצא כמה פעמים בכ"ס מה שכבר דברו בו האחרונים המפורסמים והיה רצונו לדפוס זאת בהקדמת ספרו ונשמט מחמת שכחה ותו אין הזמן מספיק להאריך והנני ידידו הדש"ת פרעסבורג יום א' לסדר ויקרא תרמ"ה לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה ק

שוכ"ט לכבוד תלמידי חביבי הרבני המופלג מורג חרוץ ברק השנון ז"ר יפ"ת בע"פ כש"ת מה"ו ישעי' פירסט שי'.

אחדש"ה את מכתבך קבלתי עם דברי תורה ונהניתי מהתמדת לימודך וידעת כי הטרדות גברו בעתים הללו קודם לחג הפסח ע"כ יהיה דברי מעטים ובגמר דבריו אדם נתפס והוא ג"כ מענינא דיומא בפדיון בכור מה שהעלית ליישב דקדוק של הצל"ח בסיומא דמס' פסחים על הא דהקדים פשיטא על פדיון הבן אבי הבן מברך שהחיינו מי מברך דלאיזה צורך הקדים הא דפשיטא ליה ותרצת לפ"מ שהעיר בריב"ש אמאי לא מברך על פדיון הבכור כיון דיכול דנפיק מיניה חורבא דנראה דכל הבנים מחויבים בפדיון ותי' הריב"ש כיון דאם הוא פודה את עצמו מברך על פדיון בכור וכדי לחלק בין פודה עצמו לבנו חילקו בנוסח הברכה וחורבא לא נפיק דזיל קרי ביה רב הוא ורצית להמתיק דברי הריב"ש לפמ"ש התוס' בפ' יש בכור לחלק הא דמברך שהחיינו על פדיון ולא על המילה דפדיון לא שכיח וע"כ דלא מחייב על כל בן ומשו"ה מקדים על פדיון הבן אבי הבן מברך ודלא יהא קשה מאי שנא ממילה ועד ששואל מי מברך שהחיינו ישאל אי מברך שהחיינו כלל ומשו"ה הקדים דמברך על פדיון הבן ולא מברך על פדיון בכור ע"כ דמברך שהחיינו וא"א למטעי דמחייב על כל בן ומשו"ה שאל דוקא מי מברך ודבר שכליי דברת.

אלא שגוף דברי הריב"ש תמוהין דאי לחלק בין פדיון בנו לפדיון עצמו עדיין ה"ל לאב לברך על פדיון בן הבכור בפודה עצמו מברך על פדיון בכור לבד אלא שבאמת דגם בשאר ברכות מצינו כן עיין בסי' כ"ח בט"ז למה מברך מל כיסוי דם בעפר כיון דלא מברכינן על פרטי המצוה רק ע"ד כלל ועיין בב"ח שם דה"ט דהרמב"ם דמברך על כיסוי דם לחוד ולא בעפר כמו דלא מברכינן על השחיטה בצואר ובב"ח ות"ש יהיב טעם להני דסברי דצריך לברך בעפר דשאני כיסוי יע"ש ובאמת ג"כ לאו כל דם מחויב בכיסוי רק דם חיה ועוף ולא חששו לטעות וכן בטבילת כלי לא תקנו רק טבילת כלי ולא איזה כלי עיין בסימן ק"כ ביו"ד בט"ז ובש"ך שם והנה בצל"ח כתב שם בפשיטות אם עשה האב שליח לא יוכל לברך שהחיינו ומשו"ה מספקין לבעל הבעאי ובח"ס סי' רצ"ח כתב להיפך דגם

השליח יכול לברך שהחיינו ובלא"ה דברי הצל"ח תמוהים דהא גם הכהן יכול לעשות שליח לקבל הפדיון בעבורו ובודאי הכהן אינו מברך שהחיינו רק בשעת הפדיון ולא אם יבוא אח"כ המעות לידו וא"כ גם אצל הכהן יתבטל לפעמים ברכת שהחיינו ואף דלא שכיח שיעשה הכהן שליח כמ"ש ח"ס סי' רצ"ו גם זה לא שכיח שיעשה האב שליח לפדות בנו דמצוה בו יותר מבשלוחו ולכאורה גם לישראל יכול הכהן לעשות שליח לקבל מעות הפדיון יבח"ס נקט דלא שכיח שיעשה כהן שליח לכהן אחר לפדות ומשמע דוקא כהן אחר ולא לישראל שוב ראיתי שכבר האריך בזה בספר מחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה סי' ל"ג יע"ש.

ועיין ג"כ בח"ס רצ"ה דאם פדה אחר שלא מדעת האב אין הבן פדוי ולא דמי לפטר חמור דלא כתיב פטר חמורך ואין המצוה מוטלת על הבעלים כלל משא"כ בפדיון בן בכור בניך כתיב ומצאתי וראיתי במחנה אפרים בהל' זו סי' ז' שהעלה איפכא דגם בפדיון הבן אפילו בלי רשות ודעת האב נמי הבן פדוי והביא ראיה מדברי הר"ן פסחים שכתב לחלק הא דמברכינן בתרומה בלמ"ד אע"ג דיכול להפריש ע"י שליח מ"מ בתרומה צריך מדעת בעלים מדכתיב אתם גם אתם משא"כ בפדיון הבן ומילה דאפילו שלא מדעת אחר יכול לפוטרו ומוכח מדברי הר"ן להיפך וע"ש.

ובאמת לפי הגירסא אשר לפנינו בדברי הר"ן לא כתב אלא ביעור ומילה דיכול לפוטרו שלא מדעתו ולא הזכיר מפדיון וי"ל דפדיון שאני דמשו"ה מברך בעל כיון דעשיית מצוה הוא ג"כ ע"י כהן ונעשה בסיעות הכהן משא"כ שאר מצות אלא דדוחק לומר דהר"ן כיוון על זה ובאמת כאשר הקשה הר"ן תחילה על החילוקים דמברך פעמים בלמ"ד ופעמים בעל נקט תלתא ביעור ופדיון ומילה וכאשר מחלק בין תרומה נקט רק ביעור ומילה וצ"ל דהה"ד בפדיון ונקט רק תרי מינייהו.

והנה בתשובת יד אליה הוכיח דא"א לפדות ע"י שליח דאל"כ גם בלא דעת האב יהיה פדוי כמו בפטר חמור ולא אשתמיט מי שאומר כן והבינו דדעת הר"ן דהה"ד בפדיון הבן כן הדין אלא דבאמת מהא דאמר בבכורות דף י"א הפודה חמר חמור של חבירו ולא סתם פדיון חבירו משמע דוקא פטר חמור דלא כר"ן ויש להאריך בכל זה שוב ראיתי אריכות בזה בריי"ט אלגזי בפ' א' דבכורות.

והנה בתשובת יד אליה שם מביא עוד ראיה לדעת השואל בריב"ש מהא דש"ס קדושין כ"ט ע"ב לפדות את בנו ולעלות ברגל פליגו ר"י ורבנן איזה קודם ריי"א דיעלה לרגל דזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת ומשמע דלתרוייהו לא מצי לפדות ע"י שליח דאל"כ הא אפשר לקיים שניהם לעלות לרגל ולפדות ע"י שליח וכתב שזם ראייה גדולה

ובאמת כבר כתב המקנה שם דאין הכונה אי יעלה לרגל תחילה או מצות פדיון הבן דהא יכול האב לפדות את בנו בכל מקום שהוא א"כ יעלה לרגל ויפדה את בנו שם אלא דעיקר הפלוגתא באין לו אלא חמש סלעים וכן מוכח מרמב"ם בה' בכורים דאיירי באין לו כדי לזה ולזה ועל זה פליגו איזה מצוה קדימה וממילא אינו ראייה משם אלא דעדיין צ"ע לשיטת הרמב"ם דגם לכתחילה פודין במתנה ע"מ להחזיר ולית ביה משום מסייע בבית הגרנות א"כ הא יכול ליתן לכהן במתנה ע"מ להחזיר ובאותן חמש סלעים יעלה לרגל וצ"ל ולדחוק דליכא כהן דרוצה לקבל במתנה ע"מ להחזיר וכן צריכין לומר לנו בהא דפליגו שם בבנו לפדות והאב איזה קודם ואמר היכי דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם הא יכול לפדות שניהם במתנה ע"מ להחזיר וע"כ דליכא כהן דרצה לקבל ע"מ להחזיר ועיין.

ואציע לפניך מה שאמרתי זה י"ד שנים על פדיון בני הבכור המופלג ר' משה שי' לפרש הא דמקדים תחילה על פדיון הבן אבי הבן מברך די"ל דספיקת הש"ס לפמ"ש התוס' היכי שמת הבן לאחר שלושים אי מברך שהחיינו משום צערא וברא"ש פשיטא ליה דאינו מברך כי היכא דלא מברך שהחיינו על המילה משום צערא דינוקא וכ"ש במת הילד דאינו מברך האב וא"כ י"ל דודאי מצד הסברא יש לומר דהאב מברך כיון דהוא קעביד מצוה ומצוה דיליה הוא ולא הכהן דאינו מברך רק על הנאת ממון ובודאי יותר יברך האב ויוציא הכהן בברכות משיוציא הכהן את האב כי זה עיקר הספק כמ"ש הרשב"א בתשובה דהאבעי מי יוציא את חבירו אלא כיון דאפשר ופעמים יתבטל ברכת שהחיינו מהאב אם מת הבן משו"ה היה מסופק אי כהן מברך דיכול תמיד לברך אלא דבאמת גם אצל כהן יתבטל לפעמים ברכת שהחיינו אי פודה את בנו במתנה ע"מ להחזיר דאז פשיטא דאין הכהן מברך כיון דהעיקר דמברך משום דקמטי הנאה לידיה וכיון דצריך להחזיר על מאי יברך א"כ האב והכהן שווים דלשניהם יש מקום לפעמים דלא יכולין לברך שהחיינו וזהו עיקר הספק ומשו"ה צריך להקדים תחילה דעל פדיון הבן האב מברך דכבר הבאנו דעת השואל בריב"ש דאין יכול האב לעשות שליח לפדות ובשעה"מ סוף פי' מה' אישות כתב ראיה נגד דעת הריב"ש מש"ס קידושין דרצה רבא תחילה לומר דאין בנו פדוי במתנה ע"מ להחזיר וכן למסקנא משמע דעכ"פ יכול להתנות והתנאי קיים דהא בדבר שא"א לקיים ע"י שליח לא מהני תנאי כש"ס כתובות א"כ היכא רצה רבא מתחילה לומר דאין בנו פדוי ואמאי צריך להחזיר דהא התנאי בטל והמעשה קיים ומוכח מזה דיכול לפדות ע"י שליח ומשו"ה מברכינן נמי בעל כיון דאפשר ע"י אחר כמ"ש הר"ן פסחים וכיון דיכול לפדות ע"י שליח משו"ה יכול לפדות

בע"מ להחזיר וממילא יתבטל ברכת שהחיינו גם מכהן ושפיר מסופק אי האב או כהן מברך כיון דלשניהם יש מקום לפעמים שיתבטל ברכת שהחיינו ושפיר מקדים תחילה על פדיון הבן דמטופס הברכה מוכח דיכול לקיים ע"י שליח ומיושב דקדוק של הצל"ח ע"ד פלפול וחידוד.

אלא האמת כמ"ש הפלא"ה כתובות ובא"מ וכן מצאתי ג"כ בהגהות ר"ע איגר זצ"ל וכולם משיבים כאחד על ראיית השעה"מ כיון דהמעשה נתינת המעות יכול לקיים ע"י שליח רק מצות פדיון גופא צריך לעשות בעצמו ומשו"ה יכול להתנות נמי על הממון ובח"ס יו"ד רצ"ז כתב דענין שליחות בפדיון הוא אינו מה ששולח האב מעות לכהן דדי ג"כ אם מניח, מעותיו על הקוף ומשלחו ליד הכהן ואין צריך לומר דבר אם הכהן יודע דבשביל פדיון בנו שולח לו המעות אך העיקר אם השליח רוצה לפדות בממון של עצמו ויהיה האב יי"ח פדיון מטעם שלוחו כמותו כמו מי שמפריש מתבואת עצמו על כרי של חבירו כה"ג דוקא פשיטא לשואל שבריב"ש דאינו נפדה ע"י שליח וכתב והרבה שגו בזה ובאמת מדברי רבו הפלא"ה בכתובות פ' המדיר דף ע"ד ומדברי שאר אחרונים שהבאתי לא משמע כן אלא דהאמירה והמעשה הפדיון צריך להיות בעצמו דוקא יע"ש.

ומה שכתבתי דפשיטא אם פודה האב במתנה ע"מ להחזיר לא מברך הכהן דהא לא מטי הנאה לידיה מצאתי אח"כ בח"ס סי' רצ"ט דפשיטא ליה נמי כן אבל עוד זאת מצאתי שם דאם לא יכול האב לברך אז מברך הכהן דהא מתחילה רצה לומר דהכהן יברך הואיל דקמטי ליה הנאה ואע"ג דמסקינן דהאבי הבן מברך היינו משום דהמברך על המצוה עדיף ויוציא האב את הכהן אבל היכא שלא יוכל האב לברך אז יברך הכהן ויוציא האב בברכתו ובגליון של ש"ע יו"ד מאמ"ו מאוה"ג זצ"ל ראיתי שמסופק בזה היכא דמת הבן לאחר שלשים אי יברך הכהן להוציא האב ומסופק בכונת הש"ס דמסיק דאבי הבן מברך שתים אי יכול הכהן ג"כ לברך או דלא תקנו ברכה לכהן כלל ומדברי ח"ס משמע דבפודה במעות מברך הכהן אם האב אין יכול לברך ותמה אני שלא הביא דברי מורי זקני ז"ל שכתב זאת עיקר לדינא יע"ש ומפני שכבר הגיע זמן שריפת חמץ צריך אני לקצר וד' יעזרני לבאר ולבער כל חמירא ונזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים ולברך על שתיהם הכ"ד דברי רבך החפץ בהרמת קרנך פרעסבורג יום ד' ער"פ שנת תרמ"א לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קא

שלום וברכה לכבוד הרב המאוה"ג חו"ב בע"פ כש"ת מו"ה שמואל פאנעט נ"י רב דק"ק הידאל- מאש יע"א.

אודות בכור שנמכר לנכרי במקצת מעות על הסך שקצבו ביניהם ויש לעיין אי הוי קנין במקצת המעות וכיון דלא משך הנכרי הבהמה אפילו ספק בכור לא הוי לדידן דמחמירין דלמכור בהמה לפוטרה מבכורה בתרוייהו במעות ומשיכה כמבואר ביו"ד סי' ש"כ הנה ראיתי בסמ"ע סי' ר"א בסק"ד שכתב דבמקצת מעות לא שייך נשרפו חטיך בעלייה וקונה במעות לחוד דלא חשו לזה אלא בשכבר קיבל המוכר דמי שוויה של כל המקח יע"ש ולמד זה מהא דהביא רסי' קצ"ח בשם הר"ן דמה"ט קונה קנין סודר ולא חשו כמו בכסף שיאמר נשרפו חטיך משום דעדיין לא קיבל המוכר המעות ויטריח להציל שלא למיזל בדינא ודייני להוציא המעות מיד לוקח ולמד הדרישה שגם בקיבל רק מקצת מעות נמי יטריח ויציל אלא שראיתי לנתיבות המשפט בביאורים שכתב דאפילו אם לא נתן רק מקצת מעות נמי לא קנה משום לא פלוג ובקנין סודר וסטומתא אפילו נתן הלוקח מעות נמי קנה משום לא פלוג יע"ש אלא שצ"ע לפי דבריו דמשמע דאף בקנין שנהגו הסוחרים כמו סטומתא נמי צריכין לטעם של הר"ן משום דלא נתן המעות רק הסטומתא לחוד הוי הקנין מה"ט מהני ולא חשו לנשרפו חטיך בעלייה א"כ לפי דבריו דגם במקצת מעות לא קנה משום לא פלוג מאי טעמא דמהני בסי' ר"א סעי' ב' שכתב המחבר וכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון ע"י שנותן הלוקח פרוטה למוכר אע"ג דלא קונה אלא בכסף וצ"ל דוקא אם קונה בקנין של תורה בכסף אלא שנתן לו על המקח מקצת מעות והשאר חוב עליו אז אמרינן לא פלוג כיון דבכסף אינו קונה והוא קנה בכסף אז אף אם נתן רק מקצת בתורת פרעון נמי לא קנה אבל היכי מצד מנהג סוחרים הוא לקנות ביהיב הלוקח פרוטה למוכר והוא כמו סטומתא דנהגו שיהיה קנין אז בודאי מהני כיון דלא שייך נשרפו במקצת מעות כמו בקנין סודר וקנין סטומתא וע"כ צריך לחלק כן דהא מבואר בפ' הזהב דף מ"ח במכר לו בית או שדה דאלף זוז ופרע לו חמש מאות זהובים קנה ובמטלטלין כה"ג אמרינן שם דלא קני רק למי שפרע וע"כ משום דהתם הקנין בתורת כסף ולא נתן לו רק מקצת פרעון אבל היכי דנהגו הסוחרים שיהיה המקצת כסף קנין כה"ג מהני באמת להיות קנין גמור אבל באמת דברי סמ"ע תמוהין לי וגם דברי הנתיבות דלא כתב הר"ן טעמו רק בקנין סודר דהוי כמו שאר קנינים ומהני אף לא במנהג סוחרים ובע"כ הוי קנין כדילפינן משלף איש נעלו ושפיר הקשה הר"ן אמאי לא תקנו גם בחליפין כמו בקנין מעות אבל בסטומתא לא צריכין לטעם כלל דהא אפילו בהתנו המוכר ולוקח דמעות יקנו קנו וכן פסק ברמ"א סעיף ה' ועיין להש"ך דחולק זה דוקא אם אינו מנהג לקנות בכסף לבד ולא הוי מנהג תגרים ורק משום קנין תורה רצו לקנות אז שפיר כתב הש"ך די"ל דלא מהני תנאי אבל במה שהוא מנהג תגרים בכל מקום בודאי

מהני דהא קנין סטומתא מהני אע"ג דלא מצינו שהוא קנין בשום מקום מ"מ כיון שכ"ע התנו שיהיה קנין מהני בממון ועיין בח"ס יו"ד שכתב דאפילו מה"ת הוי קנין וא"כ לא צריכין כלל לטעמו משום דלא שייך נשרפו חטיך כיון דהוי מנהג תגרים כך לא גרע מיחיד שהתנה שיקנה מעות לחוד וכ"ש היכי דהוי מנהג ודברי הסמ"ע והביאורים צ"ע לדעתי ותמוה לי ביותר דהנתיבות בביאורים בסי' קצ"ח כתב דאפילו אם נתן רק מקצת מעות לא מהני רק למי שפרע והביא ראיה מש"ס חולין דף פ"ג בנתן דינר על הבהמה דבשאר ימות השנה יכול לחזור ומת למוכר מפשטות דבריו משמע שסבר דש"ס חולין איירי שלקח כל הבהמה רק שלא נתן על המקח אלא דינר ולא ידעתי לאיזה צורך הביא ממרחק לחמו דהא מבואר בפירוש בפרק הזהב בסוגיא דערבון דלא קני רק למי שפרע הכלל דאם היא קנין כסף ולא נתן רק מקצת מעות לא הוי קנין רק אם המנהג תגרים כן לקנות במקצת מעות שנותן קנה אבל כבר כתב עה"ג הובא בכמה תשובות בח"ס דלא מהני מנהג תגרים רק בקנין ממש אבל בקניות בכור דלא הוי רק לאפקוע והישראל ועכו"ם יודעים שאינו מקנה וסופו להחזירו נהי דקנין דאורייתא מועיל אבל מכח דיניהם אין זה קנין להפקיע הקדושה אבל אם מכר הבהמה לנכרי בדמי שוויה ונתן פרוטה על החוב אי אמרינן נכרי בכסף קנה הכל משא"כ בישראל דלא קני רק למי שפרע אבל אם קנה ע"י הפרוטה אף שיהיה המנהג כן מ"מ לא קנה כמ"ש עבודת הגרשוני וא"כ בנדון זה שקצב תחילה סך המכירה על הפרה בדמים הראוים ונתן מקצת מעות על החוב הוי ספק בכור דהא בישראל נמי הוי קנין רק משום לא פלוג לא הוי קנין רק למי שפרע אבל בנכרי דלא שייך זה אי מעות קונות הוי קנין גמור והוי ספק בכור לדידן דצריכין קנין מעות ומשיכה לפטור מבכורה ועיין.

וראיתי בכ"ס יו"ד סי' ק"ס שחקר בישראל שקנה רק מקצת בהמה או כל דבר כיוצא שיש למוכר חלק ולא מכר כולו אי מעות קונות כיון דלא שייך נשרפו חטיך בעלייה דהמוכר יציל בשביל חלקו והביא ראיה מהא דד' פרקים דגם כה"ג אין מעות קונות משום לא פלוג יע"ש וכן מוכח מתוס' בב"מ דף ק' ע"ב בד"ה ר"מ מדנקט גבי פרה המחליף וגבי שפחה המוכר משמע בפרה לא מהני קנין כסף משא"כ בעבד וכן כתב רש"י במתניתין שם וכתבו בתוס' אע"ג לר"מ עבדי כמטלטלי מ"מ לענין קנין הוי עבדים כקרקע וכן כתבו תוס' בב"ק יע"ש משמע דבעבד אע"ג דלא שייך נשרפו עבדך דהא עבד יציל את עצמו ויברח מ"מ לא פלוג רבנן בכל מטלטלין ומשו"ה מוכרח תוס' לומר דלענין קנין מודה ר"מ דהוי כמקרקע ודוקא במלתא דלא שכיח או בשהיתה עלייה של לוקח מושכרת למוכר משום דמ"מ מחזי כמונח ברשות של לוקח אע"ג דלא קנה החצר

למשכיר דלא כשיטת הרמב"ם דקני גם למשכיר כה"ג אמרו מעות קונות אבל במילתא דשכיח אע"ג דלא שייך נשרפו לא פלוג ואמרו דמעות לא הוי קנין ובפנ"י קדושין כ"ד על הא דאמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה הקשה דאי עבדא כמקרקע לא מהני משיכה ואי כמטלטלי אי שייך נשרפו א"כ למה נקנה בכסף כדתנן במתניתין ואי מתניתין מה"ת קאמר זה א"א דהא קאמר ומתרץ שם על הא דלא תני בחליפין משום מידי דאיתא במטלטלין לא קתני והא מה"ת גם במטלטלין מהני כסף וע"כ מתניתין גם מדרבנן קתני דנקנה וע"כ משום דלא שייך נשרפו בעבד א"כ אמאי קאמר שמואל דמהני משיכה יע"ש מה שתירץ ובהשקפה ראשונה אמרתי דלא קשה דהא אף בהני דברים דמהני קנין כסף לחוד כמבואר בסי' קצ"ח מ"מ מהני נמי משיכה כיון דתקנו חכמים דמשיכה קונה גם באלו נמי אמרו אף דמעות נמי מהני ומצאתי אח"כ בנתיבות סי' קצ"ו שמתרץ כן ושמחתי אבל שבתי וראיתי שיש לומר דלא דמי דהא הקשו בתוס' אמאי עקרו קנין מעות לגמרי ליתקנו שיצטרך שניהם מעות ומשיכה ותירצו אי משיכה לא קנה לבדה יאמר הלוקח נשרפו חטיך וא"כ י"ל דוקא באלו דאם ימשוך הלוקח תחילה יאמר הלוקח נשרפו חטיך אע"ג דבשביל הלוקח שיאמר כן לא תקנו קנין משיכה ורק משום שלא יאמר המוכר משום דהיה צריכין לעקור קנין מעות רק שהיה די אם יאמרו דתרוייהו יהיה קונות אבל משום דשייך גם אצל לוקח נשרפו חטיך ע"כ תקנו משיכה לחוד וכיון דתקנו כבר בשאר דברים דשכיחי דמשיכה לבד יהיה קונה משום דלא יאמר הלוקח גם באלו דלא עקרו קנין מעות לגמרי מ"מ קנין משיכה לא בטל מה"ט דלא יאמר הלוקח אבל בעבד דלא שייך כלל נשרפה עבדך יש לומר באמת דרק קנין מעות ולא משיכה אבל אף דהסברה נכונה לחלק מ"מ הנכון דקנין משיכה כיון דתקנו שיהיה קנין מהני בכל מקום ולא לבטלו אותו קנין ועיין.

והנה אי אמרינן דגם בשכירות לא מהני קנין מעות ורק משיכה אע"ג דלא שייך כלל נשרפו חטיך דהא כל הגוף של החפץ של מוכר הוא בודאי לא שייך ספיקת הכ"ס היכי דלא קנה הלוקח רק חצי הבהמה דכ"ש הוא משכירות דכל הגוף של המשכיר ואפי"ה לא קני כסף כמו שמוכח מתוס' ע"ז דף ס"ד שכתבו דרבא הוכיח ממתניתין דבלן דמשיכה קונה כר"ל אע"ג דלר"י גם כן עקרו קנין כסף מ"מ מי הפקיע איסור דאורייתא דמעילה ומוכח דתוס' סברו דגם בשכירות עקרו קנין כסף אע"ג דהחפץ של המוכר אבל הרמב"ם לפי הבנת הלח"מ בה' מכירה סבר דבמשכיר לא שייך נשרפו ומהני קנין מעות אף לר"י ועיין בש"מ בב"מ דף צ"ט ע"ב שהביא שיטות ראשונים אי אמרינן בשכירות דלא קני מעות משום דשכיח ושכירות ליומי ממכר הוא לא פלוג בשכירות דדמי למקח

וממכר וא"כ י"ל דוקא בשכירות דדמי לזביני אבל לא בקנה מקצת בהמה אבל מ"מ מוכח מפורש מש"ס חולין דגם כה"ג לא פלוג רבנן ולא מהני מעות כיון דרגיל לקנות כל החפץ והוי כמי שפרע רק מקצת מעות אע"ג דלא יאמר נשרפו משום דאין כל המעות בידו מ"מ כיון דרגיל ליתן המעות לא פלוג גם בקנה מקצת חפץ כן הוא ובכ"ס מישב בזה שיטת הרמב"ם שלא הביא התירץ בזיכה לו ע"י אחר וגם לפרש דאמוראי דלא מתרצו כר"י משום דהעמידו דבריהם היינו משום דסברו באמת כה"ג דלקח מקצת הבהמה במעות הוי קנין ולא מת למוכר ור' שמואל בר יצחק מוקי בלא נתן הדינר ובזיכה לו ע"י אחר אבל בנתן דינר סבר דבאמת קנה ומת ללוקח יע"ש ובאמת דוחק לומר כן במחכ"ת דלר"ש בר"י איירי בלא נתן דינר ולר"י בנתן דינר דפשטות מתניתין משמע בנתן דינר איירי וגם שיסבור דמעות קונות כה"ג דהא כבר הוכחנו דאמרינן לא פלוג ועיין בח"ס ביו"ד ובחדושיו לע"ז שעמד ג"כ אמאי לא מתרצי כר"י דהעמידו דבריהם על ד"ת כיון דבעירובין אין לנו תירץ אחר על ר"א רק דהעמידו דבריהם יע"ש שנדחק דפליגו בפלוגתת הרז"ה והרמב"ן.

ולדידי נכדו נראה דלא קשה דהא באמת רבנן פליגו בעירובין שם בנתן מעות להחנוני דלא מהני משום דמעות אין קונות ורבנן פליגו על ר' אליעזר א"כ אדרבה קשה יותר על ר' יוחנן דמוקי מתניתין דד' פרקים כר"א דלא כרבנן ובאמת דברי הרמב"ם וש"ע סותרים דבהלכות עירובין פסק הרמב"ם כחכמים דאין מעות קונות ולא העמידו דבריהם כרבנן דר"א ובד' פרקים פסק דהעמידו דבריהם ועיין במג"א סי' שס"ה שעמד על זה והניח בצ"ע ובמחצית השקל שם הביא דיש שתירצו משום דשאני בד' פרקים דהחיוב לאכול בשר משום ושמחת וכן הא דפסק הרמ"א בחו"מ דגם ביין קידוש כן היינו דהוי מצוה דרבנן ואסמכוה על קרא משא"כ עירובי חצרות מדהוי רק להציל מאיסור ובאמת זה דוחק לחלק אבל יען כי סתם מתניתין בחולין סבר לר"י דהעמידו דבריהם ובעירובין סברו רבנן דלא העמידו ע"כ צריכין אנו לחלק בין המצות וי"ל דמה"ט לא רצו רב הונא ור"ש בר"י לתרץ כר"י אע"ג דר"ה סבר בודאי מעות קונות מ"מ לא חלקו בין מצות עירוב ובין ד' פרקים בשנה ולא רצו לאוקמי מתניתין דלא כרבנן אבל ר"י דמתרץ העמידו דבריהם ור"י סבר הלכה כסתם משנה והלכה ג"כ כרבנן נגד ר"א ע"כ מחלק בין מצות עירוב לשאר מצות וזה טעמא דהרמב"ם דלא הביא הא דר"ש בר"י בזיכה לו ע"י אחר וכן הרי"ף והרא"ש הביא השני תירוצים ועיין בב"י חו"מ קצ"ט דהרא"ש סבר דמר אמר חדא ולא פליגו ומנ"ל לרמב"ם דפליגו ולפמ"ש הוכיח הרמב"ם דע"כ פליג ר"י על הא תירץ דמוכח לו ע"י אחר דאם לא כו מה לו לר"י לדחוק ולתרץ מתניתין ולחלק בין מצות

עירוב לשאר מצות מה שאינו הכרח אלא משום דלית ליה כתירץ דר"ש בר"י וע"כ משום דהעמידו דבריהם משו"ה פסק הרמב"ם כתירץ של ר"י ולא כתירץ בזיכה לו ע"י אחר דמוכח ע"כ דר"י פליג על תירץ זה ואין לו תירץ אחר לתרץ המתני' ושפיר הביא הרמב"ם רק משום דהעמידו דבריהם ונכון ולא צריכין לדחוק דפליגו אי גם בקנה מקצת תקנו משיכה או דפליגו בפלוגתת הרז"ה ורמב"ן וסימנא מלתא שהביא הכ"ס קושיא בשמי על דברי קדוש זקני בח"ס שכתב סי' שי"ד דה"ט דרש"י דמקודשת לר"י אם קידש המוכר במעות משום דאי איתניס ללוקח א"כ לא עקרו קנין מעות לגמרי דא"כ לאיזה צורך הביא רש"י ממרחק נפקותא לענין קדושין ולא לענין ממון דלר"י איתניס ללוקח ולר"ל למוכר ועיין ברמב"ן במלחמות שהקשה לרז"ה היה לו לומר בש"ס מאי בינייהו כיון דהוא דבר שכיח משא"כ בהיתר עלייה של לוקח או שאר דברים דכסף קונה לא שכיח ועכשיו אני רואה שגם על הפנ"י קשה כזאת שכתב דרש"י סבר כתוס' ושאר ראשונים דאם כסף קונה מותר להשתמש במעות ומשו"ה מעל אבל אנן לר"ל דאין מעות קונות אסור להשתמש במעות אבל קנין דרבנן סבר ג"כ רש"י דמהני לדאורייתא משום הפקר ב"ד הפקר א"כ גם עליו תסובב הקושי' א"כ לאיזה צורך אמר רש"י הנפקותא לענין איסור ולא לענין היתר תשמיש במעות דשכיח ומה שכתב בכ"ס שם דלא קשה קושית הפנ"י דלא מפרש רש"י א"ב בשהיתה עלי' של לוקח מושכרת למוכר דיש לומר דהיא גופא קמ"ל רש"י דמקודשת מדאורייתא כן תירץ הפנ"י בעצמו קושיא זו שם אבל על קושיתי לא שייך לתרץ כן דפשיטא דמקודשת לו במעות שקיבל כיון דיכול להשתמש במעות וליתן ללוקח מעות אחרות אם יחזור אח"כ וגם קשה עליו דמאי מסיים ברש"י דמשום דקני המעות מדאורייתא דהא גם מדרבנן קני לענין היתר תשמיש והוי מקודשת גמורה אף מדרבנן וע"כ דרש"י לא סבר כתוס' בזה אלא כשם דלא קנה הלוקח החפץ כך לא קנה המוכר המעות להשתמש ובזה יש לישב הא דכבר עמד הפנ"י דהמתין רש"י לומר הנ"מ כדמתרץ הש"ס לר"ל דסבר דבדברים ואיכא בהדייהו מעות קאי במי שפרע אף דמעות אין קונות מה"ת והנה הפנ"י מתרץ משום דמעיקרא ידעינן דיש נ"מ לענין מי שפרע דדוקא לר"י דמעות קונות יש מי שפרע אבל לר"ל דמעות אין קונות לא שייך מי שפרע אבל לאחר דמתרץ דגם לר"ל איכא מי שפרע בדברים ומעות וליכא נפקותא בין ר"י לר"ל משו"ה הוכרח רש"י לומר נ"מ אחרת יע"ש ומוכח מזה דסבר רש"י דלא כהרי"ף והרמב"ם שכתבו דבהניח משכון על מעות המכר לא הוי במי שפרע כיון דהמשכון אינו קונה הוי כדברים לחוד ויש מהראשונים שחולקים בזה ובר"ן כתב דהרי"ף סבר דדוקא לר"ל מתרץ הש"ס כן דגם אי מעות לא קני מ"מ בהדי דברים איכא מי שפרע ממילא

במשכון נמי אבל אנן דפסקינן כר"י אמרינן באמת דוקא בנתן מעות כיון דהוי קנין מה"ת ואי רש"י כהרי"ף עדיין היה יכול לומר נ"מ לענין מי שפרע בנתן משכון על המכר דלר"י לא הוי מ' שפרע משא"כ לר"ל וע"כ דסבר רש"י כאשר מסיק הש"ס דבדברים ואיכא מעות עובר במי שפרע גם לר"י כן הוא וליכא נפקותא אלא שזה דוחק שיהיה כל החילוק בין ר"י לר"ל לענין מי שפרע ומה"ט לא כתב רש"י מיד האיכא בינייהו בין ר"י ור"ל ונ"ל דרש"י סבר בודאי בס"ד דלא הוי מי שפרע רק אם מעות קונות ג"כ וא"כ מוכח ג"כ דלא עקרו הרבנן קנין מעות לגמרי דאל"כ מאי איכא בין ר"י לר"ל כיון דגם לר"י עקרו קנין מעות לגמרי ולא יכול המוכר להשתמש בהם ולא קנו המעות לשום דבר וממילא כיון דלא עקרו קנין מעות לגמרי י"ל שפיר דיש נפקא מינה לענין להשתמש במעות כיון דלא עקרו לגמרי קנין מעות וגם נ"מ אי איתנס ללוקח כיון דלא עקרו לגמרי הוי ברשות לוקח לענין אונסין עכ"פ אבל כדמסיק גם בדליכא קנין ואיכא מעשה עובר במי שפרע א"כ גם לר"י יש לומר דמנ"ל לומר דפליגו בזה ג"כ וא"כ יש לומר דגם לר"י עקרו לגמרי קנין כמו בשאר הפקר ב"ד דהפקיעו לגמרי המעות ואסור המוכר להשתמש במעות ומשו"ה כתב רש"י הנ"מ ע"כ לענין איסור ומשום דאף דהפקר ב"ד הפקר מ"מ לא מהני לדאורייתא להפקיע איסור אשת איש ויש להאריך בזה אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא וכעת אין פנאי והנני ידידו הדש"ת חותם בברכה פ"ב יום ג' לס' ויצא תרנ"ב ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קב

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב וותיק מלא עתיק בע"פ בנש"ק מו"ה נתן נטע קעללין נ"י רב דק"ק באגארד יע"א.

קבלתי מכתבו ושאלתו אודות ספק בכור וראיתי שעיקר תמיכתו על דברי הרמב"ם שסובר דבנכרי בתרתי וכן סברו כמה ראשונים כאשר כתב ג"כ תוס' בע"ז דסוגיא אזלי דישראל בחדא אבל בנכרי או כסף או משיכה ולית לן הא דאמר בבכורות מדישראל בחדא נכרי נמי בחדא ועין בלח"מ שהאריך ג"כ בזה מהיכן הוציא הרמב"ם דלא כסוגיא דבכורות ותוס' כתבו בע"ז ע"א בד"ה אמר אמימר דעיקר טעמא דאמימר דסבר כר"י דמעות קונות ודרש לעמיתך בכסף לנכרי במשיכה ובד"ה שקילי זוזי כתבו דסבר האי דדחי דקני במשיכה או מעות בנכרי ולית ליה האי דאמר בבכורות מדישראל בחדא נכרי נמי בחדא אבל הרמב"ן כתב דגם אמימר סבר דנכרי בתרתי וכן כתב בספר תו"הב וכן משמע מפשטות הסוגיא דהא רב אשי רצה להביא ראיה מהא דרב דלא כאמימר דמשיכה קונה ואי לאמימר דוקא משיכה עדיין קשה מרב דמוכח תרתי ועכ"פ דלא

כאמימר ולתוס' צ"ל דרצה לדחות רק ראיות רב אשי מהא דרב אבל גם כאמימר לא אתיא הא דרב אבל אי אמרינן דאמימר אף משיכה קאמר א"ש יותר וי"ל דרש"י סבר באמת דגם אמימר סבר בתרתי כדמוכח כל הסוגיא זו ובזה יש לישב דברי קדוש זקני ז"ל בח"ס סימן שי"ח וגם בחדושיו לע"ז שהעלה דרש"י היה לו הגירסא כמו בירושלמי ומרדכי דר"י סבר במשיכה ור"ל סבר בכסף והביא ראיה מהא דכתב רש"י בד"ה אבל לא יין וכו' ואי קשיא אביי ורבא היכי מתרצי אתקפתיה דאמימר הא אינהו קשישי מיניה טובא לא תקשי דהא במס' בכורות מתרץ אביי ורבא אליבא דר"י דאליביה קאמר אמימר לשמעתי' וקבעוהו בעלי תלמוד אמילתי' דאמימר עכ"ל ומקשה בח"ס דהא הסוגיא התם אזלי לר"ל דסבר נכרי בכסף וע"כ דרש"י סבר דר"י סבר ישראל במשיכה ונכרי בכסף יע"ש ומע"כ הרבה להקשות על זה א"כ אין מובן הא דקאמר רש"י דאליבי' קאמר אמימר לשמעתי' דהא אמימר סבר משיכה בנכרי קונה וא"כ ישראל בכסף כמ"ש בתוס' דע"כ דלא כר"י דסבר משיכה בישראל לפי גירסת רש"י גם אני עמדתי על זה וכן ממקום אחר נשאלתי על זאת לפרש דברי רש"י לפי כונת ח"ס אבל לפי דברינו שהקדמתי יש לישב דברי קדוש זקני די"ל דגם אמימר סבר כר"י דישראל במשיכה אבל בנכרי אמרינן תרתי ודרש ישראל במשיכה אבל נכרי בתרתי ועיין בתוס' שכתבו וסבר הא דדחי דקני' במשיכה או מעות לנכרי ודריש הכי לעמיתך במשיכה הא לנכרי או בהא או בהא וא"כ שפיר כתב רש"י דמתרצי לר"י ולפי גירסתו דר"י סבר משיכה קונה ואמימר סבר כותיה היינו ג"כ דסבר דמשיכה בישראל קונה ואליבא ר"י דסבר משיכה קונה קאמר לשמעתיה דמשיכה וגם כסף קונה וא"ש אלא שצ"ל הא דכתבו תוס' דסבר דמשיכה בישראל קונה ונכרי בתרתי דהא מנ"ל לתוס' דסבר משיכה בישראל קונה כיון דאמרינן דנכרי בתרתי יכול לסבור ג"כ דמעות בישראל קונה כמו שבאמת פסק הרמב"ם דישראל במעות ונכרי בתרתי וצ"ע לכאורה ונ"ל דתוס' הוכיח ע"כ דמאן דדחי סבר בישראל במשיכה דהא אזיל לרב דאמר להני סבויתא שקלו זוזי מינייהו והא רב אמר על מתניתין דבלן דוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל מידי אחריתא לא מעל עד דמשך ולמאן דדחי וסבר דרב תרתי קאמר מעות או משיכה א"כ קשה אי אוקמי מתניתין בישראל א"כ כסף קונה ואי בבלן נכרי א"כ בודאי קשה דהא בנכרי בתרתי ואמאי לא מעל במידי דמחסרא משיכה דהא בנכרי בתרתי קונה וע"כ האי דדחי וסבר לרב דתרתי קני בנכרי ע"כ סבר ישראל במשיכה ושפיר קאמר רב דוקא בבלן היינו בישראל אבל בספר דשייך משיכה לא מעל עד דמשך ושפיר הוכיח תוס' דהאי דדחי סבר ישראל במשיכה.

ועוד נ"ל דאי אמרינן דגם אמימר סבר תרתי כדמשמע פשטות הסוגיא וכמ"ש הרמב"ן א"כ מוכח דאמימר סבר דישראל במשיכה דהא כתב הרמב"ן הא דאמר משיכה בנכרי קונה היינו אף משיכה ואי סבר כר"י ועיקר טעמא דאמימר כר"י כמ"ש תוס' א"כ משיכה בפשיטות קונה בנכרי דהא דרשינן בבכורות מדישראל בכסף נכרי במשיכה אלא דאמימר סבר דישראל בחדא ונכרי בתרתי א"כ משיכה ידעינן בודאי דקונה דא"א לומר אי ישראל בכסף דנכרי אינו קונה במשיכה אלא די"ל תרוייהו דגם כסף קונה ודרשינן ישראל בחדא ונכרי בתרתי וא"כ ביותר היה לן אמימר לאשמעינן דכסף בנכרי קונה משום דסבר דתרתי בנכרי אבל דנכרי במשיכה קונה זה דבר פשיטות אף אי דרשינן נכרי רק בחדא וע"כ מוכח אי אמרינן דאמימר ג"כ תרתי אית ליה בנכרי ע"כ סבר דבישראל במשיכה וא"כ אדרבה קנין כסף בנכרי הוא פשיטות ביותר וקמ"ל אמימר דאף משיכה קונה וא"ש וזה לפי סוגיא דע"ז דסברי נכרי בתרתי אבל בבכורות אמרינן דאמימר אי סבר גזל נכרי מותר ע"כ כר"י סבר דישראל במעות ונכרי במשיכה ואי גזל נכרי אסור ולית לן מיעוט מדישראל בחדא יכול לסבור ג"כ כר"ל.

וראיתי בח"ס בחדושיו לע"ז שהרבה לתמוה על הרמב"ן בתשובה מיוחסת שהוכיח מהא דאמימר ומהא דמדחי רב אשי די"ל רמות רוחא דנקיטא להו דע"כ אמימר סבר דתרתי בעי בנכרי דהא בודאי קנין אית להו לנכרי או כסף או משיכה א"כ אי גם בכסף לא הדרי מאי הביא אמימר ראיה דמשיכה קונה דהא גם בכסף לא הדרי בהו ואי במשיכה לא הדרי ובכסף הדרי מאי קדחי רב אשי משום רמות רוחא לא הדרי דהא חזינן דבכסף הדרי וע"כ צ"ל דבתרווייהו לא הדרי והוכיח אמימר דאף משיכה קונה ורב אשי דחי די"ל דרק כסף קונה והא דלא הדרי גם במשיכה היינו משום רמות רוחא ודבר שכליי הוא וכתב בח"ס דלכאורה צע"ג כיון דאמימר ע"כ להוכחת הרמב"ן סבר דתרתי בנכרי א"כ אמאי קאמר בבכורות הניחא אי ס"ל כר"י הא גם אי ס"ל כר"ל נמי נימא ישראל במשיכה ולגוי בתרתי יע"ש ונ"ל לתרץ דתוס' בבכורות הקשו לרש"י דילפינן לר"י קנין כסף מהקדש דנתן הכסף וקם לו א"כ לר"ל דסבר מפורשת משיכה בתורה א"כ לקני תרתי בישראל משיכה דמפורשת וגם נילף הדיוט מהקדש דגם כסף קונה ותירצו בשם ר"י דנפק ליה מקרא דהא דרשינן מיד עמיתך במשיכה הא מיד עכו"ם בכסף ומדעכו"ם בחדא ישראל נמי בחדא דשניהם למדין זה על זה דליכא למימר דעכו"ם בהא או בהא וכן ישראל דא"כ היו שווין ואף אי ישראל קונה בחליפין ולא בעכו"ם מ"מ הקרא לא איירי אלא בקנין הרגילין כסף ומשיכה ובהנך למידין ישראל ועכו"ם זה מזה יע"ש וא"כ לתירץ ר"י יש להקשות לאמימר דסבר דנכרי בתרתי וכן האי דדחי מהא דרב מנא להו לומר דנכרי

בתרתי וישראל בחדא נימא יותר ישראל בתרתי וממעטינן מעמיתך אבל נכרי בחדא כיון דע"כ לית להו ההיקש דומיא דישראל א"כ לימא איפכא דישראל בתרתי ונכרי בחדא כקושית תוס' ואדרבה דעדיף יותר לומר ישראל בתרתי ונכרי בחדא מלומר ישראל בחדא ונכרי בתרתי דהא באמת יש היקש דומיא דעמתיך בחדא וע"כ צ"ל דאמימר לית ליה ההיקש וכבר כתב בפנ"י קדושין דף כ"ז על תירץ הר"י דאין דבריו מוכרחים דכיון שאין קנין נכרי מוזכר בקרא לא שייך למדרש דומיא ודוקא איפכא ילפינן שפיר מה ישראל בחדא אף עכו"ם בחדא אבל להקיש להדיוק זה אינו מוכרח יע"ש א"כ בודאי יותר מסתבר לאמימר לומר דלישראל בתרתי ולנכרי בחדא ולית לן להיקש דומיא דנכרי כיון שאינו מפורש בקרא משא"כ אי סבר ישראל בחדא ונכרי בתרתי הוי נגד ההיקש דומיא דעמיתך דמצינו מפורש בש"ס בכורות אלא אי אמרינן כר"י דכסף בישראל קונה וילפינן הדיוט מהקדש א"כ יותר מסתבר לומר דישראל בחדא דהיינו קנין כסף דוקא דגילתה לנו התורה במקום אחר שיקנה דוקא ולא במשיכה דלא מצינו אצל קנין מקח וממכר כלל אבל בנכרי דלא מצינו דוקא מעות א"כ שפיר י"ל דוקא עמיתך בחדא בקנין כסף אבל בנכרי גילתה תורה בתרתי בין בכסף ובין במשיכה משא"כ לר"ל דתרווייהו קנינים מפורשים בתורה אצל ישראל במקח וממכר משיכה מיד עמיתך וגם כסף אצל הקדש הדרי הקושי' דאדרבה נימא ישראל בתרתי ונכרי בחדא ע"כ אמימר כר"י סבר דישראל בכסף משום דמצינו אצלו קנין כסף דוקא בהקדש ולא משיכה דלא קני משיכה בהקדש וא"ש.

ויש להוסיף מיא וקמחא להסביר יותר לפמ"ש הפנ"י שם דגם לר"י יש להקשות דכיון דמשיכה ע"כ קנין הוא אצל מתנה והפקר א"כ נימא ג"כ בישראל תרתי משיכה ומעות מנתן הכסף וקם לו וכתב דלר"ל יש לתרץ קושית תוס' כיון לענין קניות משיכה לא צריכין קרא דידעינן ממתנה ומציאה וע"כ קרא דמיד ליד אתי ללמוד דוקא משיכה קונה ולא כסף דלא נילף מהקדש יע"ש ובדבריו מדויק הא דאמר לדידי' ר"ל משיכה מפורשת בתורה ולא קאמר כמו דאמר ר"י דמשיכה קונה ד"ת אלא דרצה לתרץ בדבריו ג"כ דנימא לדידי' ג"כ כסף קונה מהקדש ותרוייהו יקנו משו"ה קאמר משיכה מפורשת מה"ת וקרא דמיד ליד דלמשיכה דיקנו לא צריך קרא דמסברא ידעינן דאלת"ה מציאה ומתנה במה יקנה וע"כ דאתי למעט דוקא משיכה ולא קנין כסף אלא לר"י קשה דנימא תרתי דנהי דלית ליה דרשא מיד ליד מ"מ מסברא ידעינן ממתנה ומציאה כסף מהקדש וכתב לתרץ כיון דדרשינן מיעוט דלעמיתך לאפוקי עכו"ם שאינו קונה כמו ישראל ואי ישראל בתרתי א"כ לא ידעינן אכתי איזה קנין למעט בנכרי וע"כ דישראל בכסף לחוד

ונכרי במשיכה יע"ש וא"כ א"ש במורווח במה שכתבתי דאי אמרינן תרתי בנכרי לא קשה נימא איפכא דלישראל בתרתי ולנכרי בחדא דזה א"א לר"י דלא ידעינן איזה קנין ממעט ואיזה קנין מרבה וע"כ דרשינן לישראל בחדא ונכרי בתרתי וזה דוקא לר"י אבל לר"ל דמפורש בקרא דעמיתך משיכה אלא דילפינן נמי מהקדש דכסף ג"כ קונה אבל בקרא לא כתיב רק משיכה א"כ אע"ג דאמרינן בישראל בתרת מ"מ י"ל דעמיתך ממעט נכרי בקנין אחד דוקא וממעט קנין משיכה דאיירי הקרא מפורש משא"כ קנין כסף דלא מפורש א"כ מנ"ל לומר אי לא אמרינן מה עמיתך בחדא אף נכרי דישראל בחדא ונכרי בתרתי נימא איפכא דישראל בתרתי ונכרי בחדא וממעט הקרא משיכה ומרבה קנין כסף וע"כ מוכח מאמימר והאי דדחי הא דרב דתרתי בנכרי ע"כ כר"י סבר ולא כר"ל והא דרב דאמר דוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל בספר לא י"ל דסבר לרב איירי מתניתין בישראל וכיון דבישראל עקרו קנין כסף לא מעל דקנין דרבנן מהני לדאורייתא כמו שאמרינן לענין אתנן בע"ז דלא אסור כיון דלא משך ואע"ג דרבא אמר דמסייע לר"ל מ"מ אמימר והאי דדחי לא סברו כן אלא כיון דעקרו קנין מעות לא מעל עד דמשך וי"ל דגם רב סבר נכרי בתרתי אף אי סבר כר"י דמעות קונות ומיושב קושית הח"ס ע"ד פלפול נאה ונכון ב"ה ועיין.

והנה בח"ס סי' שי"ב כתב דשיטת הרי"ף ג"כ דנכרי בתרתי ומשו"ה קאמר הרי"ף דקנין מעות אתיא מק"ו דגופו קני ממונו לא כש"כ ולכאורה קשה מהא דאמרינן בבכורות דנכרי מישראל יוכיח כמו שהקשה בנמו"י אלא דהרי"ף סבר לאמת דנכרי בתרתי א"כ שפיר יש ק"ו ובזה מישב בחדושיו קושיתו שהבאתי לעיל הא דאמר לאמימר דע"כ סבר כר"י יע"ש ולדידי נראה דיש לתרץ דברי הרי"ף דבאמת י"ל דלא קשה נכרי יוכיח דשאני נכרי דנקנה בחזקה משא"כ ישראל אלא דקשה נכרי מישראל יוכיח דקני דגופו לא נקנה בחזקה ואפי"ה מטלטלין במשיכה וגופו בכסף ולזה י"ל כיון דאין הגוי קונה את ישראל רק למעשה ידיו ורק שיעבוד הכסף אשר נתן יש לו על הישראל אבל לא קני גוף העבד משו"ה קונה בכסף משא"כ מטלטלין צריך משיכה ועיין במקנה קדושין דף י"ד ע"ב מ"ש לפרש הא דאמר התם אשכחן נכרי דכל קנינו בכסף משא"כ לר"ל שפיר פריך דאם גופו קונה בכסף דהא ישראל גוף של עבד קונה וא"כ שפיר איכא ללמוד ק"ו ישראל מישראל אי גופו קונה ממונו לא כ"ש ואין להקשות דליכא ק"ו גם בישראל מישראל משום דגופו נקנה נמי בשטר כבר כתב בא"מ וגם המקנה דזה ליכא פירכא משום דמטלטלין לאו בני שטרא נינהו אלא דצריך להבין מאי מקשה הש"ס על הא דרצה לילף מק"ו דגופו דמטלטלין נקנו בכסף א"כ בשטר וחזקה נמי והא מטלטלין לאו בני שטרא נינהו וראיתי

אח"כ בספר מחנה אפרים בה' קנין מעות סי' י' שהקשה כן ואולי יש לדחוק דעיקר הקושיא מחזקה ושטר אגב גרירא דחזקה נקיט ועוד י"ל דלכאורה ק"ו פריכא הוא די"ל הא דגופו בכסף היינו משום דלא שייך בעבד לומר נשרפו עבדך בעלייה כמו שהארכתי בתשובה אחרת משא"כ במטלטלין י"ל דחש רחמנא שיאמר הנכרי נשרפו חטיך בעלייה ומשום הכי במשיכה דוקא וא"כ בלא"ה יש לדחות הק"ו דגופו בכסף וכ"ש ממונו אלא דהגמרא מקשה ביותר לר"ל אף אי לא סבר כלל החשש דנשרפו חטיך ורצה לילף מק"ו מ"מ ישראל מישראל יוכיח דודאי לא שייך לומר דמה"ט אמרה התורה בישראל במשיכה משום נשרפו חטיך אם גוי קונה מישראל בכסף ולא חש התורה שיאמר הנכרי נשרפו חטיך בעלייה ע"כ שפיר מקשה לר"ל ישראל מישראל יוכיח אבל לר"י ליכא פירכא דגוי מישראל או ישראל מגוי יוכיח דגופו בכסף וממונו במשיכה די"ל באמת מה"ט גופו בכסף וממונו במשיכה משום דבגופו לא שייך כלל נשרפו חטיך משא"כ במטלטלין אמרה התורה דוקא במשיכה משום דחש רחמנא שיאמר הנכרי לישראל וגם הישראל לא יחוש לומר לנכרי נשרפו חטיך משא"כ ישראל מישראל לא חש התורה כלל שיאמר ישראל נשרפו חטיך בעליה ושארית ישראל לא יעשו עולה להפסיד ממון חבירו ומשו"ה שפיר יש ללמוד לר"י ק"ו אם גופו בכסף ממונו לא כ"ש וליכא פירכא גוי מישראל יוכיח די"ל דמשו"ה מטלטלין במשיכה משום דשייך נשרפו חטיך בעלייה משא"כ לר"ל שפיר פריך מק"ו אם ישראל מישראל קונה דוקא במשיכה מכ"ש דלא יקנה מק"ו דגופו מטלטלין בכסף וזה דבר נכון בישוב הרי"ף בעזה"י ואין ראיה דרי"ף סבר כשיטת הרמב"ם ועיין.

מ"מ כיון דכמה ראשונים סברו דנכרי בין במעות ובין בכסף יש להצטרף לס"ס עכ"פ ואף הדראכגאבע שנתן הנכרי יש לדון עליו אם לא נתן רק לערבון אינו קנין ורק אם נתן בתורת תחילת פרעון וזקף השאר במלוה אבל אם מכר כל הבכור בפרוטה לא מהני ומע"כ הביא מה שכתב תוס' סוף ד"ה רב אשי שלא צריך המעות כל הראש רק שיתן פרוטה אף ששוה יותר כפלים מ"מ אנן סהדי שגמר ומקני לא ראה מה שכתב בח"ס בסי' שי"א דזה דוקא אם אינו מוכר רק אבר אחד שמרויח עכ"פ הישראל הרבה שיפטור הולד מבכורה אבל כשמכר הבהמה לא מהני דבודאי לא סמכה דעתו להקנות כיון שיפסיד יותר אם יקח הבהמה והחילוק נכון וברור אף די"ל כיון דהנכרי יודע שאינו זאת רק להפקיע מבכורה וישראל סמכה דעתו שבודאי יתנה לו בחזרה הבהמה ממילא גמר ומקני לפטור מבכורה מ"מ החילוק נכון.

ומה שכתב דבדיניהם הוי דראנגאבע קנין כבר כתב בעבודת הגרשוני וכן הביא בח"ס דזה דוקא בקנין גמור אבל בבכור שאינו עושה רק להפקיע מכח דיניהם אין זה קנין עיין בס' שט"ז בד"ה שבתי וראיתי וכו' אלא דלזה ממ"נ דאי אמרינן מפני שאינו אלא להפקיע לא מהני מנהג יש לצרף ולומר כיון שנתן קצת כסף אע"ג דאינו דמי שויה של בהמה מ"מ גמר ומקני כיון שיודע שסופו להחזירו ובקנין דאורייתא מועיל אף שאינו אלא להפקיע אבל בלא"ה שגג בזה דהא כיון שקצב דמי בהמה ורק נתן לו דראנגאבע דהיינו תחילת פרעון על החוב זה הוי קנין ממש ולא צריכין לדברי תוס' דגמר ומקני דהא קצוב עליו דמי בהמה ממש ואם יקח הבהמה צריך לשלם השאר והוי קנין כסף ממש אבל מ"מ כיון שאינו רק ספק בכור דאין לסמוך על עדות הנכרי וגם מכר בכסף ונתן הנכרי דראנגאבע יש לסמוך על מה שכתב בח"ס סי' שי"ז שיתן פרוטה לעכו"ם קטן שיטיל בו מום והנני ידידו חותם בברכה יום ג' לס' וישב תרנ"ב לפ"ק ה"ק שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קג

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג בהפלגת חכמים חרוץ ובקי מחותני כש"ת מו"ה דוד פראנקפורטער נ"י דיין ומורה דקהל האללעשויא יע"א.

קבלתי מכתבו ואודות הענין שבא לפניו שאיש ואשה קנו להם מקום קבורה מאת הגבאים דח"ק בחייהם בשטח רגלי מאוה"ג בעל הש"ך שנקבר במקומו ועכשיו האשה שובקת חיים לכל חי ומדד מע"כ נ"י הרחק מקום הקבר משאר הקברים ולא מצא רק ה' טפחים ע"כ נפשו בשאלתו אם יש להניח לקבור שם ואען ואומר הנה באבל רבתי בפ' י"ג לא נאמר רק סתם אין קוברין ב' מתים זה בצד זה והרמב"ן בת"ה כתב שיהי' ששה טפחים ביניהם כאשר הביא בטור תשובה בשם רבינו האי גאון דמשמע בין בצדדים ובין למעלה זה על זה צריך ששה טפחים ומקור הדין של ששה טפחים הוא ממתניתין בבא בתרא דף ק' המוכר לחבירו לעשות לו קבר וכל המקבל מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכו של מערה ד' אמות על שש ופותח לתוכו שמנה כוכין ג' מכאן וג' מכאן ושנים מכנגדן ומבואר לפי פירושו של רשב"ם והר"י מגאש והרמב"ן שמוכח ממתניתן דמניחי' אמה ששה טפחים בין מת למת שלא יהי' נוגעין אהדדי ומוכח שצריך ששה טפחים הפסק בין קבר לקבר והרמב"ם בפ' יוד מהל' אבל הלכה ט"ז לא כתב רק סתם אין קוברין מת על גבי מת ולא שני מתים כאחד שבזיון ה"א והכ"מ כתב דהטור כתב שצריך ששה טפחים אבל מלשון הרמב"ם משמע שדוקא אצל או על זה יש איסור אבל בהפסק ביניהם מותר ולא יהיב שיעורא.

ונ"ל דטעמו של הרמב"ם לשיטתו שכתב בפ' כ"א מהל' מכירה הל' וי"ו נמצא שבין כל קבר וקבר שמן הצדדין אמה ומחצה ובין השניים האמצעיים שני אמות יע"ש ובשלמא לפירוש רוב ראשונים שגם לרחבו מניח אמה בין קבר לקבר כמו לארכו של מערה א"כ שפיר יש ללמוד משם השיעור הפסק שבין קבר לקבר שהוא אמה וזה תפוסות המת אבל להרמב"ם דאין השיעור שווה דלארכו הוא רק אמה וחצי בין קבר לקבר ולרחבו הוא שני אמות א"א לומר שמה שצריך להניח ריווח הוא מצד הדין דא"כ למה ישתנה הדין בין ארכו לרחבו ואמאי יתנו לרחבו ד' אמות לקבור בו שני מתים הלא להרמב"ם שאינו מניח בתחילת הכותל ועושה הכוך מיד אצל הכותל ולא צריך להניח רק אמה וחצי בין קבר לקבר כמו לארכו א"כ הי' די בג' אמות וחצי לרחבו ואמאי נותן לו ד' אמות לרחבו ואי מצד הדין הוא הא דצריך להניח יה' הכל שווה וע"כ אין הריווח משום תפוסות לחוד אלא מטעמא אחרינא שכך נהגו וכדומה וא"א למילף דינו ממתניתן כנ"ל טעמא של הרמב"ם שכתב סתם.

והטור בסי' שס"ב והש"ע כתבו ג"כ סתם אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אא"כ הי' דופן הקבר מפסיק ביניהם ובזה על זה כתב שנותן ששה טפחים עפר ביניהם ובהשקפה ראשונה עלה בדעתי לומר שטור מחלק בין זה בצד זה דליכא בזיון כל כך אז מותר בהפסק דופן הקבר לבד אבל זה על זה שהוא בזיון ממש למת להניח אחד על חבירו צריך הפסק ששה טפחים אבל שבתי וראיתי שזה ליתא דהא השיעור של ששה טפחים הוא ע"כ ממתניתין דבבא בתרא שם והתם מוכח דגם זה אצל זה צריך ששה טפחים וגם מתשובות רבינו האי גאון שהובא בטור ס' שס"ג מוכח דאין חילוק דגם זה בצד זה צריך ג' טפחים כדי תפוסתו לכל מת ומת דהיינו ששה טפחים.

וראיתי בתשב"ץ חלק ג' סי' קי"ט שכתב הא דמשמע מש"ס דילן דצריך ששה טפחים ומת"ה שהביא הב"י שס"ב משמע ג' טפחים כאשר הבין הב"י ג"כ דג' טפחים דוקא ומכח זה הקשה על הטור שכתב בזה על זה ששה טפחים ועיין בהגהות מהרל"ח שם ובתשב"ץ כתב שיש לומר כיון שנסתם קבר התחתון סתימא חזקה אין לחוש שיתערבו הקברים זה בזה כשיש ג' טפחים ביניהם אבל מן הצד יש לחוש שמא יתקלקלו הכתלים ויתערבו הקברים ומשו"ה בעי' ששה טפחים ואף בין קבר לקבר קאמר רשב"ג הכל לפי הסלע שאם הוא חזק ואין לחוש לנפילה די בפחות יע"ש.

והח"צ בתשובה קמ"ט רצה לומר דמה"ט כתב הטור וש"ע סתם דופן הקבר מבלי תת קצבה לדבר משום דפסק כרשב"ג יע"ש וזה דוחק דא"כ אמאי נותן קצבה בלמעלה זה על זה דגם בזה הכל תלוי' אם העפר הוא קשה או רך וראיתי מי שדייק מדנקט הטור וש"ע

אלא א"כ דופן הקבר מפסיק ביניהם ולא כתבו אלא א"כ יש הפסק ביניהם ש"מ דבעינן דופן הקבר הידוע כמבואר במתניתן וש"ע ח"מ סימן רי"ז אבל לדידי אין זה דיוק דיש לומר דקמ"ל דלא תימא אם נקברו בארון כאשר הי' המנהג בימים הקדומים לא צריך הפסק דהא הארונות מפסיקים קמ"ל דוקא דופן הקבר צריך להפסיק ביניהם אבל גם עם הארונות אין לקבור שני מתים זה אצל זה אע"פ שאין זה בזיון כמו בנקברו בקרקע וא"כ י"ל ולחלק בנקברו בארון די בהפסק הקבר קצת דגם אם יפול לא יתערבו המתים ממש אהדדי דהא עכ"פ הארון מפסיק ביניהם אבל כשנקברו בקרקע צריך ששה טפחים שלא יתערבו ביחד ממש ורציתי לפרש בזה דברי ת"ה שהביא הב"י שס"ב שכתב על דברי האבל רבתי אין נותנין ב' ארונות זה על זה ודוקא בנוגעים אבל בשני קברות זה למעלה מזה וקרקעיתו של עליון ג' טפחים מותר יע"ש ותמוה הרבה אריכות הלשון דהא קאי על הא דאין נותנין שני ארונות זה על זה א"כ מה זה שכתב ודוקא בנוגעים אבל בשני קברות זה למעלה מזה דהא איירי בשני קברות ולא הול"ל רק אבל אם קרקעיתו של עליון ג' טפחים מותר וגם למה משנה מלישנא דארונות ונקט ב' קברות אבל לפי דברינו יתפרש לכאורה כמין חומר דבאמת בב' ארונות דבלא"ה יש הפסק ארונות בין המתים י"ל דדי שלא יהי' נוגעים ממש אהדדי אבל אם נקברו בקרקע ממש אז צריך בקרקע ג' טפחים וזה שכתב ודוקא בנוגעים היינו בארונות אינו אסור אלא דוקא בנוגעים אבל בשני קברות היינו בלא ארונות אז צריך קרקע ג' טפחים ביניהם, ואי אמרינן דקאי הכל על ב' ארונות א"כ יש לישב ג"כ סתירת הרמב"ן די"ל הא דכתב שיעור אמה ממתניתן דבבא בתרא היינו בקובר מתים ממש בלי ארון אז צריך ששה טפחים משא"כ בארון על גבי ארון אם יש קרקע ג' טפחים סגי אבל באמת ליתא וליכא חילוק דהטור כתב ואין נותנין שני ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון שיפנה שאין נוהגין בזיון במתים ודוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים אבל יש ביניהם עפר ששה טפחים מותר משמע דסבר בדברי הת"ה דגם בארונות צריך ששה טפחים ועוד דהא כתב הרשב"ם הא דצריך ד' אמות הכוכין לארכו מפני שהמת ארכו ג' אמות ובשביל הארון שהוא מונח בו צריך אמה רביעית ואפ"ה תנן במתניתן שצריך הפסק אמה בין קבר לקבר וע"כ דליכא חילוק בין נקבר בקרקע או בארון אבל מ"מ הרווחנו לישב דברי הטור וש"ע שנקטו שיעור של ששה טפחים בזה למעלה מזה ולא כתב כן תחילה כשהביא הא דאין קוברין מת זה אצל זה דהשיעור ששה טפחים דהא מוכח מדברי רבינו האי גאון ומדברי ת"ה שאין חילוק וגם בש"ע הביא הא דאין קוברין ב' מתים זה בצד זה בסעי' ג' ולא כתב השיעור שצריך להיות בינהם ובסעי' ד' כשהביא הא דאין נותנין ב' ארונות זה על זה כתב השיעור אם

יש ששה טפחים מותר ולפי דברינו א"ש דרבותא רבתא קמ"ל דאי מהא דאין קוברין ב' מתים הו"א דוקא בשנקברו בקרקע אז צריך ששה טפחים אבל בב' ארונות לא צריך כן ומשו"ה קמ"ל דאפילו בב' ארונות צריך לששה טפחים וכ"ש בנקברו בלא ארונות וא"ש בעזה"י.

והנה הב"ח החמיר וכתב דאפילו א"א במקום אחר אסור לקבור זע"ז אלא א"כ יש הפסק ששה טפחים ביניהם כדכתב רב האי זצ"ל ובש"ך הביא דברי הב"ח ומיהא אם א"א לקברו בענין אחר שרי כדמשמע מתשובת רב האי גאון יע"ש וראיתי בכ"ס יו"ד סי' קפ"ד שכתב דדברי ש"ך סותרים אהדדי דתחילה כתב אפילו א"א במקום אחר ומסיים אם א"א בענין אחר שרי וכתב דאין זה סיום דבריו של הב"ח אלא דהש"ך חולק על הב"ח היכי דא"א יע"ש ולא זכיתי להבין דאין כאן סתירה ואין כאן פלוגתא כלל ותרווייהו הב"ך והש"ך הביא דאי' לדבריהם מדברי רב האי גאון אלא תוכן הדבר דהב"ח החמיר אפילו א"א לקבור במקום אחר אבל מ"מ אפשר להעמיק החפירה בעומק שיהי' בין קבר לקבר ששה טפחים אז צריך להחמיר ואסור לקבור עד שיה' ששה טפחים וזה מוכח מרב האי גאון שכתב אם אפשר להעמיק אסור עד שיתן עפר ששה טפחים אע"ג שנתמלא וליכא דוכתא אחריתא כמו דאיירי שם ע"כ מדייק הב"ח וכתב שא"א במקום אחר לקבור אבל מ"מ אפשר ליתן ששה טפחים ולהעמיק בין קבר לקבר אבל הש"ך כתב אבל אם א"א בענין אחר היינו שא"א ליתן ששה טפחים וגם א"א למצוא מקום אחר שרי בלי הפסקת ששה טפחים וזה נמי מבואר בדברי רב האי שכתב מה יעשו א"א להניח למת בלא קבר ומסיים שפיר הש"ך ופשוט הוא ובזה גם הב"ח מודה ועיין.

והנה גם הח"צ באותו תשובה החמיר להניח ששה טפחים אבל כבר כתב בשו"ת שבות יעקב חלק ב' פוק חזו מאי עמא דבר שכבר נהגו שקוברים זה אצל זה בהפסקה קצת ונתפשט המנהג מפני שאנחנו בגולה ודינים זו לא נאמרו אלא במקום שיש רחבות ידים אבל בזמננו שאין לנו חלק ונחלה והמקום מצומצם ע"כ נהגו להקל אבל מ"מ במקום שנתישב בקרוב ואפשר להרחיק בודאי יש להרחיק כדין המבואר ועיין בט"ז שס"ד סק"ב ובתשובה מאהבה כתב מן הצד יש להקל יותר כיון דאינו מבואר בש"ע וטור שצריך מן הצד ששה טפחים ולפמ"ש אין הוכחה כלל ואם במקומו רחבת ידים וקוברים בהרחקת ששה טפחים כדינו כאשר נראה ממכתבו בודאי אין להניח לקבור בפחות מזה ואף שקנאו המקום מכבר מכירה ומקח טעות הוא ואין לגזול המתים בפרט כאשר כתב כי הוא בשטח שנקבר אדם גדול בענקים שממנו יצא הוראה לישראל בעל הש"ך ואין קוברין אפילו צדיק אצל חסיד מופלג וכ"ש בינוני ולדבריו אפילו לבינוני אין להחשיבם

ואפילו בעל תשובה נמי אין קוברין אצל חסיד מופלג כמ"ש הש"ך בשם הב"ח ע"כ בודאי ראוי להרחיק מקום קבר אחרים בפרט כי רבים באים למקום קבר איש אלקים להתפלל וה' ירחיב גבולנו לבוא לציון ברינה שיבולע המות לנצח פה פרעסבורג לסדר אמור תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קד

בדין קבר ותכריכין ומצבה של מת אם מותרים למת אחר.

יען כי ראיתי בשו"ת כ"ס יו"ד סי' קע"ז שיצא בכותבת גסה לבאר ביאור רחב דין קבורת המת ותכריכין ומצבה אם מותרים למת אחר אמרתי ג"כ לבוא ולמלאות את דברי אבא מאוה"ג זצ"ל ויען כי יש נפקותא אי האיסור מה"ת או מדרבנן בכמה ענינים ע"כ אבאר הנה הא דמת אסור בהנאה ילפינן בע"ז כ"ט מגז"ש דשם שם מעגלה ערופה ומשמע מכל הפוסקים דאיסור דאורייתא הוא דגז"ש גמורה הוא רק המשנה למלך בהל' אבל רצה לומר מדלא כתב הרמב"ם דלוקין על הנאת המת משמע דסבר דלאו היקש גמור רק אסמכתא ותמהתי על דבריו דהאיך אפשר לומר כן דהא תקרובות ע"ז ילפינן מויצמדו לבעל פטור ויאכלו זבחי מתים דאסור בהנאה דהוקש למת ואי במת גופא ההיקש לעגלה ערופה רק אסמכתא א"כ איך כתב הרמב"ם בפ"ב ופ"ז מהל' עכו"ם דתקרובות ע"ז אסור בהנאה מה"ת ולוקין עליו וע"כ דדרשה גמורה הוא ומת אסור מה"ת ומקשינן תקרובות ע"ז למת אח"כ ראיתי שכבר עמד בזה בשעה"מ בפ"ה מאישות ומאריך שם בהא דתקרובות ע"ז.

והנכון מה שכתב קדוש זקני בח"ס בחדושיו לע"ז דהיינו טעמא דהרמב"ם דאינו לוקה על הנאת המת משום דאינו מופנה הגז"ש דשם של ותמת ותקבר שם דאתי' לדרשות אחרות ג"כ ואינו מופנה וצ"ל הא דכתב הרמב"ם דלוקין על תקרובת ע"ז דלא יהי' חמור ממת דאין לוקין דזה אינו דהא הרקי"ם כתב דלוקין משום דלא ידבק בידך מאומה מן החרם וצ"ל הא דבש"ס יליף דתקרובות אסור משום דאיתקש י"ל דלא הוי רק גילוי מלתא דאי לאו קרא דיאכלו זבחי מתים הו"א דלא ידבק רק על ע"ז עצמו או על משמשיה קאי אבל לא על תקרובות וכיון דגלי לן קרא דזבחי מתים אסור מה"ת מדאיתקש למת אע"ג דעל מת אינו לוקה דאינו מופנה לוקין מלאו דלא ידבק דמסתמא גם מתקרובות ע"ז איירי כיון דידעינן דאסור עכ"פ מה"ת מדאיתקש למת אבל שיהי' הנאת המת אסור רק מדרבנן זה בודאי א"א לומר בדברי הרמב"ם וכן הוא שיטות כל הראשונים והפוסקים ומשמע ג"כ דגם תכריכין וקבר ושאר משמשי מת אסורין ג"כ ד"ת כמו המת עצמו אלא שהרשד"ם יו"ד סי' ר' רצה לומר דקבר ושאר משמשים לכולי עלמא מדרבנן ונ"מ לספק

דרבנן וכדומה וראייתו מהא דכתב הרמב"ם עפר הקבר אינו אסור בהנאה שאין קרקע עולם נאסרת אבל קבר הבנין אסור בהנאה ומדכתב סתם ולא כתב דאסור מה"ת משמע דוקא מדרבנן וכן מדייק מהא דכתב הרמב"ם שם המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר מפני שאינו גופו וכן התכריכין אסורים ובודאי שערו יותר מגופו מתכריכין וע"כ שערו דמותר מה"ת קאמר אבל מדרבנן אסור ותכריכין לא עדיפי משערו ובודאי רק מדרבנן אסור יע"ש וכנה"ג דוחה דבריו וכבר הבאתיו בתשובה בה אחרת.

והנה ברש"י סנהדרין מ"ז ע"ב בד"ה מקומו טהור וכן בד"ה פינהו מקומו טהור כתב מפורש דאיסור הנאה דקבר איסור דאורייתא הוא וכן מוכח מתוס' מ"ח ע"א ד"ה משמשין שהקשו ועורו של מת מי גרע מתכריכין ובעור משמע בחולין דליכא איסור דאורייתא משמע אבל בתכריכין איכא איסור דאורייתא ויש להביא ראי' דאיכא איסור דאורייתא דהא גזרו טומאה על הקברות אע"פ שנטלו משם המת משום גזירה כדי שלא יפנוה ואי כל הטעם דאסור לפנות הוא משום כבוד המת לבד או דקבר אסור מדרבנן בודאי לא ה' להם לגזור טומאה עולמות על הקבר דמקומו טמא אלא ודאי דאסרו לפנות משום שמא ישתמשו בהקבר ואסור בהנאה מה"ת ומשו"ה גזרו טומאה כדי שלא יפנוהו ואע"ג דמשמע דגם בקבר של קרקע עולם דלא אסור בהנאה מה"ת נמי גזרו טומאה עולמות יש לומר משום דלא פלוג דהא עכ"פ אסור לפנות המת מפני כבודו וכיון דבקבר תלוש יש איסור מה"ת גזרו טומאה על כל הקברים ועוד יש להביא ראי' מהא ברייתא דלקמן דקתני רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורה ותרגמה עולה במטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי המת ואי תכריכי המת רק מדרבנן אמאי גזרו בזרקו כלים מחמת מרירייהו אטו תכריכים אבל אי תכריכין מה"ת אסורין א"ש.

והנה הרמב"ם כתב בפי"ד הל' כ"ב טעמא דכלים שזורקין על המת אסורין במטה הנקברת עמו משום שלא יתחלפו בתכריכין, ועיין בלחם משנה דהקשה דהא לא אתמר רק לאביי דהזמנה מלתא אבל לרבא לא צריכין להכי דהא הזמנה לאו מילתא ולא צריכין לומר אגב מרירייהו ומצד הדין אסורין בנוגעין במטה ותירץ משום דתרגמא עולא כן וודאי אליבא דהלכתא אמר כן משום דלאמת גם לרבא אמרינן אגב מרירייהו וטעמא דאסורין משום דאתי למחלפי יע"ש, ומצאתי כן בחדושי הר"ן סנהדרין שתירץ כן על הרי"ף שכתב נמי טעמא דמחלפי בתכריכין וכן כתב הרא"ש ויש הוכחה דגם לרבא אמרינן כן לפי האמת דלפ"ז א"ש הא דנקט היה אביו ואמו מזרקין בו כלים ולא קאמר סתם כלים שזורקין על המת דלרבא דלא אמרינן אגב מרירייהו ואביו ואמו שווים עם

שאר אנשים למה נקט אביו דווקא והמקשין י"ל שסבר דה"ה אחר ואורחא דמילתא נקט כמו שכתב רש"י לעיל מ"ז ע"ב בחוצב קבר לאביו דס"ד דמקשה דאורחא דמילתא דחוצב קבר לאביו אבל לפי תירץ דטעמא דברייתא משום כבוד אביו א"ש דנקט דווקא חוצב קבר לאביו וגם לאביי א"ש דנקט חוצב לאביו משום דהוי כטווי לאריגה דליכא מאן דאמר הזמנה מילתא ורק משום כבוד אביו, אם כן אי אמרינן גם לרבא אגב מרירייהו אתי שפיר הבריתא במורווח ולא צריכין לומר דאורחא דמילתא נקט.

אלא דתמוה לי שלא הרגיש הלח"מ בדברי הרמב"ם דבה' כ"ב כתב כל הכלים שזורקין על המת על המטה הנקברת עמו אסורין בהנאה שלא יתחלפו בתכריכין ואח"כ בהלכה כ"ג כתב היו אביו ואמו מזרקין כלים בחמתן על המת מצוה על אחרים להצילן ואם הגיעו למטה הנקברת עמו אין מצילין אותן יע"ש, משמע דשני דינים המה דתחילה מיירי הרמב"ם אם אחרים זרים זורקין כלים ואח"כ בזורקין אביו ואמו ובברייתא נזכר רק מאביו ואמו ואי אמרינן דלא דוקא הה"ד אחרים ג"כ א"כ למה נקט אביו ואמו בהלכה מיוחדת והא כבר כתב כל הכלים שזורקין על המת ולאיזה צורך כתב עוד הפעם ועוד יש לדקדק בהל' כ"ב לא כתב שזורקין כלים על המת בחמתן ואצל אביו ואמו כתב בחמתו על המת משמע מדבריו דוקא באביו ואמו שייך מחמת מרירייהו אבל לא באחרים זרים שאינם קרובי המת דלא שייך מחמת מרירייהו וא"כ בודאי קשה כיון דלא קאמר אצל אחרים בחמתן על המת מצד הדין לאסרו הכלים בנוגעים במטה ואמאי קאמר הרמב"ם משום דלא יחלפו בתכריכין ותמוה לי טובא שלא עמד אחד מנושאי כליו על זה ולא הרגישו.

ונ"ל לתרץ דלכאורה תמוה הא דמקשה אי הכי היינו דקתני עלה רשב"ג במד"א בשלא נגעו במטה אבל בשנגע במטה אסורים ולרבא דלא אמרינן אגב מרירייהו א"ש בנגעו במטה ואמאי יהי' לכאורה נגיעה במטה יותר מהזמנה דהא בהזמנה אפילו ע"י מעשה גדול כמו בנין לא מתסר ולאו מילתא הוא ונגיעה במטה לבד שלא יכרכו בו המת יהי' יותר מהזמנה וראיתי אח"כ שהרגיש בספר תורת חיים וכתב נגיעה במטה כאלו כרכוה בהן דמי ודוחק כמובן דהלא לא נשתמש למת בנגיעה למטה לחוד ולא דמי כלל לכרכוה או דרמי מת בקבר וחפשתי בספרים ומצאתי במרכבת המשנה על הרמב"ם שכתב לתרץ הא דנקט הרמב"ם טעמא שלא יתחלפו בתכריכין די"ל דהרמב"ם מפרש דהקושי' הי' לרבא דאמאי צריך להציל דאפילו נגעו במטה לא הוי אלא הזמנה ומשני דאגב מרירייהו חוששין שיכרכו בו המת ולזה פריך מנגעו במטה דאסורין אע"ג דלא כרכו בו עוד ומשני דמחלפי בתכריכין היוצא לנו מקצורי דבריו דנגיעה במטה לא הוי רק הזמנה וגם לרבא

לא אסור רק משום דמחלפי בתכריכין וא"כ רבותא זו רצה הרמב"ם לאשמעינן בהל' כ"ב דאף באחרים שזרקו כלים על המטה שנקברת עם המת אע"ג דלא שייך לומר אגב מרירייהו אצל אחרים מ"מ אינם אסורים מה"ת הכלים אלא מדרבנן דלא הוי אלא הזמנה ואח"כ כתב דבאביו ואמו נמי אע"ג דזורקין בחמתן ולא הוי אפילו הזמנה מדעתם דהא אגב מרירייהו עושים כן אפ"ה בנגעו במטה אין מצילין והברייתא רבותא אשמעינן באביו ואמו אע"ג דעושין מחמת מרירייהו והו"א דליכא למגזר ולא אתי למחלפי בתכריכין משום דכ"ע ידעו דמתוך צערן עושין כן ואין זו הזמנה ואינו דומה לתכריכין מ"מ אתי למחלפי ושתי דינים אלו אתי הרמב"ם לאשמעינן דאף באחרים לא אסור רק משום דמחלפי וגם דאפילו באביו ואמו חיישינן לאחלופי.

ובזה א"ש נמי מה דיש עוד לדייק בדברי הרמב"ם דבהלכה כ"ב בזורקין כלים על המת לא כתב דמצוה להצילן ובאביו ואמו כתב דמצוה על אחרים להצילן אלא היא הדבר אשר דברתי דהא דמצילין כתב רש"י דאין לך השבת אבידה גדולה מזו וי"ל דזה שייך דוקא באביו ואמו דהוי כאבידה שלא מדעת דשייך השבת אבידה דהא זורקין מחמת מרירייהו ומתוך צערן עושין כן בשעה שהמת מוטל לפניהם ע"כ מצוה להצילן אבל אחרים שזורקין שעושין כן בדעת ובכונה לא שייך השבת אבידה דהא עושין כן בכונה לכבוד המת ואין זה בכלל השבת אבידה וא"ש הכל בעזה"י.

נחזור לענינינו דמוכח מכל זה דגם תכריכין ומשמשי המת אסורין מה"ת כמו שהוא שיטת רש"י ותוס' ושאר פוסקים דלא כרשד"ם דרצה לומר בפשיטות דלכ"ע רק מדרבנן אסור ואמרתי ליישב בזה דברי הטור שכתב בסי' שס"ד המוציא קבר בתוך שדהו ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור וכתב ב"י דמדברי רש"י נראה בהיפך דלא שרי לפנות אלא קבר חדש שיודע בעל השדה שמעולם לא ליה לקברו ועיין בב"ח שנדחק לישב דברי טור ועוד יש לי קושי' לדברי טור דדוקא בידע אסור אבל מחמת ספק מותר א"כ מא' פריך על קבר הנמצא דלמא מת מצוה הוא והא אף דאפשר דהוא מת מצוה הא לטור מספיקא מותר לפנותו אלא דלזה י"ל דהוי ס"ס לחומרא דלמא נקבר מדעת בעל השדה ואת"ל שלא מדעת דלמא מת מצוה ובס"ס לחומרא אף בדרבנן אסור ונ"ל דטור ורש"י לא פליגו דהנה מכבר עמד בסוף תשובות חות יאיר הרב הגאון מו"ה דוד אפפענהיים זצ"ל על סתירת רש"י דבקבר הנמצא פירש רש"י כגון שהוא חדש וידוע לבעלים דבגזילה נקבר שם משמע דבספיקא אסור ואלו בקבר ידוע כתב רש"י שנקבר שם מדעת בעלים מסמע דספיקו מותר ונדחק לישב יע"ש, וי"ל דהא איסור פינוי מת הוא רק איסור דרבנן משום כבוד המת ושלא ישתמשו בקבר וכן הא דגזרו טומאה

עולמות הוא רק דרבנן א"כ בספיקא אם נקבר שם מדעת בעלים או לא יש להקל בספיקא אבל לענין איסור הנאה של הקבר דהוי מדאורייתא הוי ספיקא מה"ת ולהחמיר וא"כ בנמצא דקתני דמותר בהנאה ג"כ מפרש רש"י כגון בקבר חדש דידע דנקבר בגזילה דאל"כ אמאי מותר בהנאה וע"כ הא דנמצא איירי בידוע בגזילה ובקבר בידוע דאסור כ' רש"י דידעינן דבודאי מדעת בעלים דאל"כ הי' מותר לפנות עכ"פ וגם לא יהי' טומאה עולמות ועל כרחך דאיירי שהוא בודאי מדעת בעלים ובספק הוי הדין כקבר שמזיק לרבים דמותר לפנות ומקומו טהור ואסור בהנאה ומיושב סתירת רש"י ודוק בדברי הטור שכתב דאם אינו ידוע שמדעת בעלים מותר לפנותו ומקומו טהור ולא נזכר מאיסור הנאה וראיתי שכבר עומד הב"ח על זה ולא תירץ כלום ולדברינו בכיוון השמיט הטור דבאמת בספק אם מדעת בעלים או לא מותר רק לפנות ומקומו טהור דהוי רק דרבנן (אבל דמותר בהנאה דקתני בברייתא בנמצא דמותר לא נקט משום דמספק באמת אסור בהנאה דהוי ספק דאורייתא) ומשום דרצה הטור לאשמעינן האיך הדין בספק משום הכי נקט כה"ג דבידוע ממש אסור גם לפנות ומקומו טמא ובספק מותר לפנות ומקומו טהור אבל אסור בהנאה מכח ספיקא אלא דעדיין קשה מאי פריך מקבר הנמצא מותר לפנותו דלמא מת מצוה הוא דהא הוי ספק ומותר לפנות אלא דזה אינו דודאי מת שקנה מקום הקבר אסור לפנותו אף בלא כבוד המת דהא מקום קבורתו הוא וקנה מקומו ומי יכול לגזול ממנו ועיין בשלטי גבורים פרק נגמר הדין שכתב בסוף דבריו ועוד נראה לאסור בהנאה קברים דידן אפילו פינו שם המת דבסתמא כל אדם הנקבר זוכה בקרקע שנקבר בו מלבד כי המנהג הוא בגליל זה שכל א' קונה מקום קבורתו וא"כ מקום קבורתו מאן יחיל מאן שביק יע"ש וכיון שמת מצוה שקונה מקומו הוא אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע כדאיתא בפ' מרובה דף פ"א א"כ מצד הדין אסור לפנותו ולא מפני כבוד המת בלבד וא"ש ועיין.

והקשיתי לפי מה שבארנו דמדאורייתא אסורין משמש' המת מהא דש"ס ברכות דף י"ט דאמר ר"א בר צדוק מדלגין היינו ע"ג ארונות של מת לקראת מלכי ישראל ואפילו לקראת מלכי או"ה שאם יזכה יבחין והקשה מזה על רב דאמר כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ומשני דרוב ארונות יש להם חלל טפח ורק מדרבנן גזרו טומאה ומשום כבוד מלכים לא גזרו דהא מבואר בטור דאסור לישב על הקבר ובב"י הביא הגהות אשרי דאסור לדרוך על הקבר ולהשען על המצבה משום דאסור בהנאה וא"כ קשה האיך היו מדלגין על ארונות דהא אסור לדרוך משום איסור הנאה ואינו דומה למ"ש הט"ז שם בסק"א מפירש רשב"ם דלפי שעה מותר היינו דוקא דלא שייך לפי שעה

בזיון המת דלא קפדי לפי שעה אבל אי אסור בהנאה מה"ת בודאי אין חילוק וא"כ קשה האיך הי' מדלגין וע"כ דרק מדרבנן ומשום כבוד מלכים לא גזרו ויש לומר כיון דלשם מצוה הי' מדלגים משום כבוד מלכים א"כ מצוה לאו להנות ניתנו אבל זה ניחא במלכ' ישראל דאיכא מ"ע דאורייתא אבל האיך אמר אפי' מלכי או"ה דלא הוי אלא משום דאם יזכה יבחין וצ"ל דגם במצוה דרבנן אמרינן לאו להנות ניתנו דלא כרז"ה דסבר דבדרבנן מצוה להנות ניתנו וכן שיטות ראשונים דגם בדרבנן מצוה לאו ניתנו להנות ועיין במג"א ס' רכ"ד סק"ז שכתב שלא התירו לדלג רק משום כבוד מלכי ישראל אבל בשביל שאם יזכה יבחין לא התירו אפילו איסור דרבנן א"כ י"ל דוקא במלכי ישראל דהוי מ"ע מה"ת אמרינן לאו להנות אבל הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל וכן הטור שע"ד כ' אפי' לקראת מלכי עכו"ם ויש להאריך בזה ועיין.

והנה קבר של קרקע עולם מבואר בסנהדרין דף מ"ז ע"ב דאינו אסור דקרקע עולם אינו נאסרת ור"י בטור שס"ד סבר דוקא בקבר של כוכין שעושין בסלע אבל בקבר של קרקע שמכסין בעפר הוי כתלוש ולבסוף חיברו שנאסר והרא"ש פליג דאינו נאסר דהוי כקרקע עולם וכן שיטות רוב הפוסקים וכתב הר"י בטור דעכשיו שקוברין קטנים בקברי גדולים באיסור הם עושים שקבר מת אסור בהנאה אפילו לקבור בו מת אחר והסכים הטור לזה כמ"ש בד"מ שם ור"י לא איירי אלא לקבור קטנים בקברי גדולים כמבואר ג"כ בטור שס"ג דאין מלקטין עצמות להניח אותם בצד הארון או קבר לקבור שם מת אחר אבל אם פינוה המת מהקבר לגמרי אי אסור לקבור מת אחר מזה לא מיירי הר"י ולא הטור בסי' שס"ג וי"ל דזה מותר דדוקא לקבור שני מתים ביחד הוא דאסור משום בזיון וכבוד המת אבל אם פינה המת באופן דמותר לפנות כמבואר בסי' שס"ג י"ל דמותר לקבור בו מת אחר דליכא בזיון למת אם פינות משם בדרך היתר לקבור בו מת אחר ורק לפנות המת לכתחילה אסור אם לא באופן שמבואר ורק לקבור שני מתים יחד הוא בזיון למת אלא שהד"מ הביא הא דרשב"א בתשובה סי' תקל"ז דמשמע אם פינוהו המת מהקבר מותר לקבור בו מת אחר וזה צ"ע שהרי מהטור משמע שאין חולק בזה לאסור כמ"ש וצריך לומר משום דיהיב הר"י טעמא דאין קוברין קטנים בקברי גדולים משום דקבר מת אסור בהנאה א"כ אפילו פינוהו משם המת נמי אסור לקבור בו מת אחר אבל משום בזיון המת בודאי לא שייך אם כבר פינוה משם אלא איסור הנאה יש כן הוא כונת הד"מ והב"י הקשה באמת על הר"י דלמה צריך לטעם איסור הנאה דהא בלא"ה אסור כמבואר שס"ג משום כבוד המתים דהא ר"י ג"כ איירי לקבור קטנים עם גדולים בקבר אחד וזה מבואר בסי' שס"ג דאסור משום כבוד המתים וראיתי בב"ח שכתב שאדרבה איפכא יש

לתמוה דהא איסור הנאה מדאורייתא הוא כדילפינן מגז"ש דעגלה ערופה וא"כ למה צריך לטעמא דכבוד המתים וקושי' זו ג"כ יש לתרץ דהא דצריך לטעמא דכבוד המתים היינו היכ' דלא שייך איסור הנאה כגון בקבר של קרקע עולם לר"י בכוכין ולדידן אפילו בקבר של קרקע ומכוסה בעפר אלא מהא דהביא הטור דאין מלקטין עצמות בתוך הארון משמע דגם בארון הטעם משום כביד המת והב"ח כתב ומתרץ קושי' דודאי איסור הנאה של קבר ליכא אלא לחיים אבל לקבור בו מת אחר שרי מדאורייתא אבל חכמים אסרו גם בהנאה זו מפני כבוד מתים ור"י שכתב שקבר מת אסור בהנאה אפילו לקבור בו מת אחר היינו לומר אסור בהנאה מדרבנן לקבור בו מת אחר מפני כבודו של מת יע"ש ולפי דברי הב"ח ליכא פלוגתא כלל בין הר"י והטור והרשב"א דהכל מודים לדברי הרשב"א דאם פינוהו המת דלא שייך עוד כבוד המת מותר לקבור מת אחר דמה הנאה יש לחי ורק למכור או להשתמש לחי אסור אבל לקבור מת דליכא הנאה לחי מותר ולזה גם הר"י וטור מודים דאיסור הנאה לקבור בו אחר דכ' הר"י הוא איסור הנאה בשביל כבוד המת דלא שייך אלא בהא דאיירי הר"י שקברו קטנים בקברי גדולים וראיתי בכ"ס שם שרצה לומר דגם אם היורשים צריכים ליתן ולשלם מקום קבורה מותר ומפלפל שם לענין מצוה לאו להנות נתנו ורק למכור אסור וכן בשבות יעקב ח"א סי' פ"ז הביא דברי הב"ח ומתמה דמה לי הנאת חיים או הנאה זו לקבור בו מת אחר דמ"מ איכא הנאת חיים הרווחת מקום קבורה ומאוד תמוה בעיני על הב"ח ושאר הגאונים שלא הביאו דברי הנמוק"י בפ' נגמר הדין שהביא בשם הר"י בן גאות ז"ל דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות אלא משום הנאה הקרובים הלכך אינו אסור אלא במקום שאין מוציאין מקום לקבור אלא בשכר דאית להו הנאה לקרובים בהכי אבל בבית הקברות של רבים שהוא משותף ביניהם שאם אינו כאן נמצא במקום אחר מותר שהרי אין הנאה להם וכן כתב הרמב"ן ז"ל וטובים ציפורנם של הראשונים ומבואר הכל מפורש כדברי הרשב"א דאין איסור לקבור מת אחר דבמת לא שייך איסור הנאה דנעשה חפשי מן המצות רק במקום שצריכים הקרובים ליתן שכר בעד מקום קבורה ומרוויחים בזה בודאי אסור אם לא שנותנים שכר הקבר שאין הנאה עוד לחיים בזה וליכא פלוגתא כלל דאיסור הנאה דקאמר הר"י אף דאיירי מסתמא במקום דלא נותנין היינו כמ"ש הב"ח איסור הנאה משום כבוד המת ולקבור קטנים אצל גדולים אסור אבל אם פינוה המת לדברי הכל מותר לקבור בו מת אחר כדברי הרשב"א אם לא שנותנים שכר כמ"ש מפורש הר"י בן גיאות ומלמד על הסתום בשאר ראשונים.

ומתוס' שכתבו בד"ה איתבי' בדף מ"ז דטעמא דלא בעי למימר משום כבוד אביו כדלקמן דאי במחובר דלא מיתסר כלל בעלמא משום כבוד אביו אין לאסור יע"ש ולרשב"א שכתב דאין איסור כלל לקבור מת אחר אף בקבר בנין ורק משום כבוד אביו אסור ודייק מדקתני פינוה אסור בהנאה ולא קאמר רבותא יותר דאסור לקבור בו עולמית כמו בחוצב קבר לאביו וע"כ דבאמת לא מיתסר לקבור מת אחר כי אם מחמת כבוד אביו אבל לאחר לא מיתסר רק בהנאה למכור או להנות בו והמקשה לרבא צריכין לדחוק דסבר דגם לקבור מת אחר אסור ועיין בכ"ס שהביא כל דברי הרשב"א בתשובה וא"כ לתוס' דליכא כבוד אביו היכי דלא נאסר הקבר כמו בקרקע עולם יהי' לכאורה מוכח דלא כרשב"א אולם לאחר כיון קצת נראה דאינו ראיי' דסברת התוס' כיון דקבר במחובר לא שייך בו איסור הנאה כלל אין בו כבוד אביו ויש לסבור יותר לפמ"ש רש"י ביבמות דף ס"ו ע"ב באצטלא דפרסוה אמיתנא דתכריכי המת אסורין הנאה הן כהקדש דילפינן מעגלה ערופה וכיון דחל על הקבר שם הקדש ואסור בהנאה כהקדש יש בו משום כבוד אביו לקברו בו אחר דהא אקדשי' לאביו ותופס בו קדושה דאסור בהנאה כהקדש אבל במחובר דלא תפסו קדושה כלל לא שייך כבוד אביו וא"כ אף דשרי לקבור בו מת אחר לרשב"א משום דמה הנאה יש לחי אבל כיון דמ"מ אסורה בהנאה להשתמש בו לחיים ולפמ"ש גם בקרובים שצריכין לשלם שכר בעד הקבר אסור כמו שכתב הר"י בן גיאות א"כ דומה ממש להקדש דהא גם בהקדש אינו מעל רק אם נהנה ממכו ושייך כבוד אביו וליכא ראי' מתוס' נגד הרשב"א אלא מלשון רש"י בד"ה משום כבוד אביו שכתב אבל משום איסור הנאה ליכא כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה לא ע"כ משמע אבל אם קבר בו ממש מת אחר גם בלאו כבוד אביו אסור לקבור עולמות דהא מזה אייריי הברייתא לקבור בו אחר אלא די"ל דרש"י רצה לומר דבחוצב ליכא איסור כלל דהזמנה לאו מילתא ואפילו למכור הקבר או היכי דקוברין בשכר נמי מותר וכן מצאתי בהרדב"ז ח"ב סי' תשמ"א שכתב בפשיטות כרשב"א.

ולפמ"ש ליכא פלוגתא כלל בין הפוסקים ע"כ נ"ל לדינא דמותר לקבור מת אחר בקבר שפינוה אבל קרובים דחייבים בקבורת אבותם במקום דנותנין שכר בעד קבר אז לא יכולין לקבור בקבר שפינוה ואם משלמים מקום קבר שפינוה נראה לי ג"כ דמותר דמה לי אם קוברין פה או במקום אחר כיון דלא מרויחין ממון אבל אחרים מותרים לקבור בקבר שפינוה דמה הנאה איכא להו אבל בבית הקברות של רבים שמשותף ביניהם ואין משלמים בעד הקבר מותר דאין הנאה הרווחת ממון וכבוד המת ליכא ובמתים חפשי לא שייך הנאה אצלם כלל וכן הדין בתכריכים ומצבות דרק לקרובים המחויבים לעמוד

מצבה או לעשות תכריכים אסורים אבל לאחרים שרי להלביש תכריכים או להעמיד מצבות ממת זה למת אחר ורק למכור אסור וזה שרצוני לבאר דליכא חילוק דיעות בין הפוסקים ולעשות שלום ביניהם ויפרוס ה' סוכת שלומו עלינו וה' יאיר עינינו בתורתו ויראינו נפלאות הכ"ד פרעסבורג יום ה' לסדר ואולך אתכם קוממיות תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קה

נשאלתי מעיר הגדולה פאריז מאחד ממשפחת יקרה אשר קנו שם להם אחוזת קבר שקורין פאמיליענגרופט וקרה שאחד מהם איבד עצמו לדעת ונקבר שם ואחר זמן שמעו אנשים ממשפחה זו כי לא נכון והגון לעשות כן לקבור כזה בקבורת אבותיו רק קובר' אותם במקום מיוחד כמנהג המקומות ע"כ ערערו איזה מאנשי משפחה לאחר שמת אחד מהם שלא ירצו להקבר שם את מתם באחוזת קבר שלהם בשביל המאבד עצמו לדעת ובאו בשאלתם ממני אם מותר לפנות אותי מקברו לקברו במקום אחר וגם אי אין לפנות אי יש קפידא לשאר קרובים להקבר שם, ואעץ ואומר הא דאסור לפנות מת מקבר לקבר מבואר בסימן שס"ג ובירושלמי הובא בטור שם אפילו מבזוי למכובד אסור אם לא לקבור אותו במקום אבותיו או בארץ ישראל או בקברו אותו ע"מ לפנותו או שצוה מתחילה כן וכל הדינים אלו מתשובות הרשב"א שי"ט יוצאין, ועיין בח"ס חלק ששי סי' ל"ז.

ונ"ל אם קברו רשע אצל צדיק בודאי מותר לפנותו דהעיקר דאסור לפנות מת ממקום למקום הוא מדרבנן כמ"ש בב"י סי' שס"ד דטעמא משום מידת הדין כמ"ש הכל בו הובא בב"י שס"ג או משום ניוול וכן כ' בפשיטות בחות יאיר בסופו דאיסור פינוי מת הוא רק מדרבנן, ובאמת צ"ע לזה מש"ס חולין בסוגיא דרוב דקאמר וכי תימא דבדקינן ליה והא קמנוויל משמע דניוול מת דאורייתא דגדול כבוד הבריות וכן בש"ס סנהדרין רצה לומר ומיבעי אי קבורה דצותה תורה הוא משום בזיוני או כפרה אף דהתם משום בזיוני דמשפחתו וקרוביו ולהרמב"ן לאו דווקא בזיוני דקרובי רק משום בזיון דכל העולם כמו שהארכתי בזה בתשובה אחת מ"מ גם בניוול יש בזיון וניוול גם לחיים כמ"ש הנוב"י בתנינא יו"ד קס"ד שהניוול לחיים כשרואין סוף האדם לניוול כזה וכתב מה"ט גם בקטן שייך ניוול עיי"ש ועיין בתשובה ר"י בתנינא שחקר אם מותר לנתק המת לצורך פיקוח נפש משמע דסבר בפשיטות דניוול מת דאורייתא כאשר הבאתי דכן מוכח מש"ס חולין וי"ל הא דכתב הב"י דאיסור פינה מת דרבנן דווקא בארון סתום דלא שייך ניוול כמ"ש בחכם צבי סי' מ"ז ונו"ן דמשו"ה הוצרך הכל בו ליתן טעם משום חרדת הדין ולא קאמר

מפני ניוול דחמור יותר וכתב משום חרדת הדין דגם בארון סתום אסור משא"כ משום ניוול בארון סתום מותר, ועיין בשו"ת שבות יעקב ק"ג שכתב דעיקר הטעם דאסור לפנות הוא משום ניוול משום די"ל דווקא בשמואל שהעלה אותו עם נשמתו ע"י בעל אוב להכי היה מתירא מאימת הדין כי בשעת הדין זורקין נשמתו בגוף ודנין אותו משא"כ בפותח קבר והפוסקים דנקטו משום חרדת דין הוא רק סניף בעלמא וזכר לדבר, ועיין בכ"ס יו"ד סימן קפ"ג שתמה למה לא הקשו להיפך גם כן למה צריך טעמא דחרדת הדין כיון דאיכא ניוול, ובאמת כבר הרגיש בזה הח"צ וגם השבות יעקב ולפמ"ש ניוול דאורייי' היא לכאורה וחרדת הדין בוודאי רק דרבנן וצ"ע על הב"י שכ' בפשיטות דהוי רק דרבנן ודוחק לומר דב"י בארון סתום איירי דהא קבר הנמצא בשדה איירי סתם אפילו קברוה בלא ארון סתום ואולי יש לחלק לבדוק המת אם יש סימנים או אם הוא טרפה וצריך לטלטל ולהפך המת ממקום למקום בוודאי יש ניוול גמור והוי דאורייתא משא"כ לפתוח קבר ולפנות למקום אחר מבלי להפך המת מפניו לאחריו ומצד לצד לא הוי ניוול גמור וא"כ נ"ל בפשיטות כה"ג בנדון דידן בוודאי מותר לפנות המת דהא אמרינן בש"ס סנהדרין דף מ"ו ע"א במתניתן בהרוגי ב"ד דלא היו קוברין אותו במקום אבותיו רק באחת משתי בתי קבורות דהיו מיוחדים להרוגי ב"ד וברש"י שם דהלכה למשה מסיני שדי בשתי בתי קברות ויהיב טעמא בש"ס משום דאין קוברין צדיק אצל רשע משו"ה לא היה נקבר בקברות אבותיו וכיון דאין קוברין רשע אצל צדיק הלכה מסיני הוא בוודאי אם קברוה במקום אבותיו מצד הדין צריכין לפנות ואסור להיות נקבר שם ומזה הטעם היו מפנין את המת ומלקטין עצמות לקוברן אותן במקומן כמתניתן שם דהא הוא נקבר בבית הקברות דהרוגי ב"ד וכיון שנעשה עצמות ונתכפר לו אחר עיכול בשר כמ"ש בש"ס שם דף מ"ז ע"ב או כרב אשי מכי חזי צערא דקוברא פורתא הוי כפרה ממילא לא יכולין לקבור עוד שם שאר הרוגין דאין קוברין רשע אצל צדיק והני שנקברים שם כבר נתכפר להם ומחזירין אותם לקברות אבותם דנעשה צדיק והנהרג מחדש שלא נתכפר עוד בא לקבור שם וזה אסור משום דאין קוברין רשע אצל צדיק ומשו"ה היה צריכין לפנות דווקא ואין ראי' ממתניתן זו דמותר לפנות מת משום כבוד קבורת אבותיו כבירושלמי.

ועיין בח"ס שם באות ג' שתמה למה לא הביאו הפוסקים מש"ס מכות דף י"א ע"ב דתנא מת קודם שמת כה"ג מוליכין עצמותיו אל קברי אבותיו דכתיב ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו וכן מבואר ברמב"ם פ"ז מרוצח הל' ג' דמותר לפנות לאחר שנקבר שם ולמה מייתי הפוסקים מירושלמי ולא ראי' מש"ס מכות דלפנות לקבור אצל אבותיו מותר וכתב דיש לומר דשאני במכות משום דנקבר מתחילה על מנת לפנותו כשמת כה"ג אבל מ"מ

מוכח משם דערב לאדם ונייח לקבור אצל אבותיו דאלא"ה לא הי' קוברים מתחילה ע"מ לפנותו יע"ש, ואני תמה ולמה הביא הח"ס מש"ס מכות ולא ממשנה מפורשת בסנהדרין שהבאתי דג"כ היו מלקטין עצמותיו לקבור במקום אבותיו ומוכח דמותר לפנות לקברו אצל אבותיו ולדחות כמו שדחה הא דש"ס מכות ועוד דהא בש"ס מכות לא מפורש דאיירי לאחר שנקבר שם רק מדכתב רש"י ומת כה"ג אח"כ או מלשון דקאמר מוליכין עצמותיו עיין מתשובות השואלים שם בד"ה ראשון לציון ועיין בכ"ס סי' קפ"ג שכתב דאין ראי' מזה כלל ובמתניתן סנהדרין מוכח בפי' דלאחר שנקבר בקברות הנחנקין או נסקלין הי' מלקטין עצמות לקברו במקום אבותיו. ולפמ"ש אין ממתני' ראי' כלל דהתם הי' צריכין לפנות לאחר שנקבר כבר ונתעכל הבשר משום דהיה בית הקברות לנסקלין ולנחנקין ולא היה יכולין לקבור עוד שאר מתים קודם שפנו המתים שכבר נתכפרו ע"י קבורתן ע"כ היו מפנין עד לאחר עיכול בשר ועוד דזה בוודאי בזיון גמור הוא שיהי' מונח בבתי קברות של הרוגי ב"ד ע"כ הי' מלקטין עצמותיו ומה"ט גם מש"ס מכות אין ראי' דהא ערי מקלט הי' מקום קבורת רוצחים בשוגג ולא נתכפר עד שנגלו לשם וע"י מיתת כ"ג כי במיתת כ"ג תלוי' כפרה עיין בתוס' שם וכיון דנקבר וגם מת כ"ג ונתכפר לו כמו בהרוג ב"ד הי' צריכין לפנות אותו מן הדין כיון שאם מתו שאר רוצחים לא היו יכולין לקברו משום אין קוברין רשע שלא נתכפר לו עדיין ע"י קבורה ומיתת כ"ג אצל זה שכבר נתכפר לו ע"י קבורה ומיתת כ"ג וגם בזיון רב הי' להיות שם יען כי לא נקברו שם רק הרוצחים בשוגג ולא לאדם אחר כדאיתא בש"ס מכות י"ש ע"א אמר ר' אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה ופריך ממתניתן דתנן שמה שם תהא דירתו מיתתו קבורתו ומשני רוצח שאני דגלי קרא יע"ש, חזינן דלא היו נקברו בערי המקלט אף הלוים שהן שלהם, ובלא"ה י"ל דאין ראי' מש"ס מכות די"ל דחיוב נמי אחר מיתת כ"ג לפנות אותו מערי מקלט כיון דלא נתנו לקבורה אף ללוים רק לרוצח והטעם שיגלו שם ויקבר שם עד מיתת כה"ג כדי לכפר לו על שגגתי אבל מאחר שכבר נתכפר לו מחויב לפנותו משם דלאו רשות לבד רק חיוב הוא כמ"ש ואף אי לאו חיוב הוא מ"מ אין ראי' משאר טעמים שכתבתי, ותמוה לי טובא על דברי אבא בכ"ס שם בד"ה והנה שמביא ראי' לדברי הרמ"א דמותר להוליך לקבר אבותיו אף בלא צוה ויש בית הקברות במקום שנקבר תחילה מהא דש"ס מכות דמוליכים אותו כדי לקוברו בקבורת אבותיו ובודאי היה שם בה"ק במקומו וזו ראיה מוכרחת יע"ש, והא מבואר מש"ס מכות שהבאתי דלא היו שם בית הקברות כלל רק אדרבה לחיים נתנו ולא לקבורה ואחר מיתת כ"ג היו מוליכין הכל לקברות אבותיהן

לשוב לארץ אחוזתו אלא אלו שנגמר דינם בלא כ"ג או הורג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם כדתנן במתניתן שם י"א ע"ב אבל מזה בוודאי אין ראי' שמותר לפנות לקבורת אבותיו אף במקום שיש בית קברות צדיקים במקום שנקבר שם דשאני ברוצח דלא הי' לו כפרה במיתת כ"ג משא"כ בהני ובזיון הוא לו להיות נקבר שם עדיין לאחר שנתכפר לו במקום שנקברים אלו שלא נתכפר להם אף במיתת כ"ג וכל חקירת כנסת יחזקאל הוא מנ"ל להתיר לפנות המת במקום שיש בה"ק במקומו כיון שיש ביזוי לשאר מתים אם מפנים אותו משם אבל כה"ג דמכות שיש ביזוי למת עצמו שיהי' נקבר שם במקום שאר רוצחים בוודאי אין לחוש לבזיון אלו שלא נתכפר להם במיתת כ"ג ומותר לפנות או דאף חיוב גמור הוא מטעם שכתבתי,

והנה בכ"ס שם כתב עוד לומר דאין ראי' מש"ס מכות דמותר לפנות בשביל קבורת אבותיו משום דיש לומר דעצמות שאני דלית בהו משום ניוול וגם חרדות דין ל"ש בעצמות כמ"ש בנוב"י קמא יו"ד פ"ט ועיין בשו"ת שיבת ציון סימן ס"ד שדחה דברי אביו נוב"י שהביא שאין חרדת דין בעצמות והנכון אתו בדחיותיו שם, וכתב עוד דמ"מ ניוול שייך בעצמות בוודאי לפי מה שכתב הנוב"י דניוול לחיים הוא שיראה בעיניו סוף האדם לעשות גל עצמות יע"ש וכן משמע מלשון רבינו האי בטור שס"ג שכתב אבל איכא דוכתא אחריתא אפילו בטרחא בדוחקא ילך שם ולא ינוול המתים משמע דשייך ניוול בעצמות דהא התם על ליקוט עצמות קאי ומדברי אבא משמע דפשיטא לי' יותר דליכא ניוול בעצמות כלל אבל חרדת הדין י"ל גם בעצמות ומדברי רב האי שהבאתי משמע דפשיטא לי' דיש ניוול בעצמות כדמשמע ג"כ מפשטות דברי הירושלמי ולא כשנדחק בכ"ס שם לפרש דברי הירושלמי ליישב דברי הנוב"י ועיין ג"כ יו"ד סימן רס"ג דמוכח דשייך בזיון וניוול לעצמות ונ"ל ראי' קצת מש"ס סנהדרין מ"ז ע"ב דמשני הש"ס שם דבעינן נמי לכפרה עיכול בשר ולא די בקבורה וקאמר דיקא נמי דקאמר נתעכל הבשר מלקטין עצמות וקוברין אותן במקומן ואי בעצמות ליתא חרדת הדין וגם לא משום ניוול דלמא משום ה"ט לא הי' מפנין אותו מיד רק לאחר עיכול בשר משום חרדת הדין או משום ניוול ודוחק לומר דרב אשי משני זה משום דלא אפשר דלא כפירוש רש"י משום דנבקע כריסו ומסריח דבוודאי ידע סתמא דהש"ס דקאמר דיקא נמי דיש עכ"פ חרדת הדין וניוול וליכא ראי' ואף אי אמרינן בהניח מתחילה ע"מ לפנות ליכא חרדת הדין מכל מקום בוודאי עדיף יותר להמית עד שנתאכל הבשר דבאמת נדחקו ליתן טעם למה לא יהי חרדת הדין אם מעיקרא נקבר על מנת לפנות ולטעמא דניוול בוודאי צריך טעם למה יהיה מותר לפנות המת אם הי' קוברין אותו ע"מ לפנות כיון דגם ניוול למת הוא

גם בע"מ לפנות וטעמא לא ידענו בזה אלא ע"כ דליכא חילוק כלל בין נתעכל הבשר או לא ובתרווייהו שייך ניוול וחרדת הדין ועיקר ראיות הנוב"י מהא דהיה נוהגין לקבור במהמורות בלא ארון עד שיתעכל הבשר ואח"כ מלקטין עצמות וקוברין בארון כמובא בטור שס"ג ובט"ז שם שנאמר בשרו עליו יכאב כ"ז שבשרו עליו אינו נוח מן הדין.

ונ"ל דתרי ענינים הוי דיש דין שזורקין הנשמה בגוף ונדונים יחדוזתה בוודאי רק כל זמן שבשרו עליו אז יכאב גם הבשר ויש דין אף שגופם כלה ובלה לגמרי מ"מ הנשמה נידונית ולזה גם אם מטלטלין עצמות יש חרדת הדין שירא שנקרא לדין רק עונש הגוף ונשמה יחד פסק בעת שכלה הבשר, ובזה מובנים דברי קדוש זקני ח"ס יו"ד שנ"ג דיהיב טעמא הא דלא הביאו הפוסקים הא דירושלמי הובא בטור שס"ב במלקט עצמות קרוביו מתאבלי' ביומו ושמח למחר שניצולו מן הדין לאחר עיכול בשר האבילות הביאו והשמחה לא הביאו הפוסקים בזה"ז, וכתב דזה היה בימיהם דווקא שמתחילה קברו במהמורות על דעת כן שנתעכל הבשר וינצל מן הדין ועכשיו שמלקט עצמות להביא לקברות אבותיו היה שמח שנודע לו שפסק הדין מקרוביו וגם למת לא היה צער טלטול וחרדת הדין כיון שע"ד כן נקבר שם ולא הירגז ע"י ליקוט זה משא"כ עכשיו שפסק המנהג ולא נקבר על דעת ללקוט עצמותיו ורק מחמת אונס לוקטן והמת נרגז א"כ שמחה מה זו עושה אבל להתאבל חייב כמבואר בסי' ת"ג יע"ש.

ולכאורה סתירה מיניה וביה כיון שהיו עושים שמחה בליקוט עצמות מפני שפסק דין מקרוביו א"כ מוכח דליכא דין בעצמות והאיך כתב דמה"ט עכשיו אין עושין שמחה מפני שיש רגז למת בליקוט עצמותיו כיון שלא ע"ד ללקוט נקבר שם דהא בעצמות ליכא חרדת הדין וממילא ליכא וגז המת וע"כ כוונתו הקדושה כמ"ש דבוודאי לא פסק הדין לגמרי בעיכול בשר רק הדין בגוף ונשמה יחד וחרדת המת משאר הדין ליכא כיון דנקבר מתחילה ע"מ לפנותו משא"כ בזה"ז אף דפטור מעונש גוף ונשמה יחד מ"מ מצד אחר יש ג"כ רגז למת מצד חרדת הדין האחר. ושמחה מה זו עושה כנ"ל ליישב דבריו שם.

ולאחר בירור הדברים אלו בוודאי ברשע שנקבר אצל צדיק דהבאתי מרש"י סנהדרין דהוי הלכה מסיני בוודאי מותר לפנות וחיוב הוא לפנות אותו מקברות אבותיו אלא מאחר שנקבר זמן מה י"ל דאסור לפנות כיון דשם בהרוגי ב"ד הי' מלקטין עצמות לקבור אותו בקבורת אבותיו כ"ש דאין לפנות אותו כיון דכבר נתכפר לו ע"י קבורה מכי חזי צערא דקברא פורתא וכ"ש לאחר עיכול בשר וכיון שעברו זמנים טובא מעת שנקבר המאבד עצמו לדעת באחוזת קבר משפחתו בוודאי כבר נתעכל הבשר וחזי צערא דקברא, אלא דלכאורה מש"ס סנהדרין שם משמע דווקא הרוגי ב"ד שנעשה לו דין בב"ד

במיתתו אף שכדין היא ולא דמי להרוגי מלכות שבמיתה לחוד נתכפר לו מ"מ כשנעשה לו דין ונהרג וגם נקבר שלא במקום אבותיו הריגתו וקבירתו מכפרת אבל זה שמאבד עצמו לדעת מיתתו אינו מכפרת ואדרבה ע"י מיתתו עשה העבירה ורצח נפשו קבורה לבד אינו מכפרת וכן משמע מש"ס סנהדרין שם דקאמר רבא מי קמדמית מת מתוך רשעו לנהרג מתוך רשעו אלמא דמיתה כאורחי' לא הוי לי' כפרה וכ"ש במאבד עצמו לדעת שהרי הוא מבעט באותו כפרה של מיתה ורצח את עצמו שהוא מג' עבירות חמורות ואיך יהיה כפרה במיתתו דהא בזה חטא ואין קטגור נעשה סנגור ועיין בח"ס שכ"ו בד"ה ועוד נ"ל וכו' ויש ראי' לזה מהא דמשני הש"ס שם מיתה וקבורה בעינן והקשה בתורת חיים למאי דמסיק מיתה וקבורה בעינן תו לא איצטרך לחלק בין מת לנהרג ושאני האי דרב שמעיא משום דעדיין לא נקבר וליכא אלא מיתה לחוד וא"כ הוי לי' למימר אלא מיתה וקבורה בעינן והניח בצ"ע, ולפמ"ש א"ש דמשום הכי לא קאמר אלא משום דבאמת עדיין נשאר החילוק בין מיתה כאורחי' לנהרג בב"ד דאין קבורה מכפרת רק בהרוגי ב"ד ולא במת כאורחי' ומשו"ה לא קאמר אלא מיתה וקבורה בעינן דהוי משמע דמיתה כאורחי' והקבורה נמי מכפרת ויש ראי' מש"ס לחילוק זה ויש נפקותא גדולה לדינא אם יכול הכהן לטמא לקרוביו שפרשו מדרכי צבור לאחר שנקברו וחזי צערא דקברא לפי מה שמבואר בש"ע יו"ד סי' שע"ג סעיף וי"ו ברמ"א אם דעתו לפנותו מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום גולל השני והוא מדברי הרשב"א בתשובה רצ"ב ולמד מש"ס נזיר דף מ"ג ממעשה באבא של ר' צדוק שמת בגינזק ובאו ואמרו לו לאחר ג' שנים ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם והביא עוד ראיות מאבל רבתי ומירושלמי בנקבר ע"מ לפנותו דמותר הכהן לטמא עד שיסתום גולל השני ואי אמרינן דבמיתה כאורחי' וקבורה נמי מכפרת יכול הכהן לטמא לקרוביו אף בפורשי בצרכי צבור ומאבדי עצמו לדעת דאינו מטמא להם כמבואר שם סעי' ח' ולא מצאתי מי שדיבר מזה ויש נפקא מיני' לכמה דינים ויש לכאורה ג"כ ראי' דלא אמרינן שנתכפר בקבורה לגמרי רק במיתת ב"ד מהא דאיתא בסי' ת"ג סעי' ב' כל שקורע עליו בשעת מיתתו קורע עליו בשעת ליקוט עצמות ומשמע דכל שאינו קורע ומתאבל בשעת מיתתו אינו קורע ומתאבל בשעת ליקוט עצמות ומבואר בסי' ש"מ בעושה עבירה אין מתאבלין בו ובמומר שנהרג כתב בהגהת רמ"א שמתאבלין משום שנתכפר לו על ידי הריגה כבש"ס סנהדרין ומשמע דבעצמות של אלו כיון שאין מתאבלין במיתתו גם בליקוט עצמותיו אין מתאבלין והא כבר נתכפר לו בקבורתו וע"כ דאין מתכפר רק בהרוגי ב"ד וקבורה אבל לא במיתה כאורחי' וקבורה אלא דיש לומר דאין ראי' משם דאין מתאבלין בליקוט

עצמות רק אם היה מחוייב לקרוע ולהתאבל עליו בשעת מיתתו דאז מתחיל אבילות כמו שאמר רב אשי בסנהדרין שם אבילות מאימת קמתחלא מסתימת הגולל כפרה מאימתי הוי מכי חזי צערא דקברא פורתא והואיל דאידחי אידחי וא"כ בליקוט עצמות דחייבו נמי אבילות ביומו היינו משום דהי' החיוב להתאבל עליו בשעת מיתה משו"ה חייבו נמי בליקוט עצמות וגמר אבילות היא אבל באלו שאין מתאבלין בשעת מיתה דעיקר חיוב אכילות עליו ואידחי בודאי אמרינן הואיל דאידחי בשעת עיקר החיוב אידחי לגמרי וגם בשעת ליקוט עצמות ליכא חיוב ולאחר שעיינתי בזה ולא מצאתי בספרים מי שדיבר מזה ויש נפקותא רבתא לדינא בטומאת כהן מצאתי שאהבה נפשי בשו"ת קדוש זקני בח"ס סי' שמ"א בסוף התשובה שכתב נמי דאפשר לומר דוקא בהרוגי ב"ד קבורה מכפר עליהם אבל לא במת על מטתו ואני הבאתי ראי' מדלא קאמר הש"ס אלא מיתה וקבורה בעינן אלא שכתב שם דכן משמע קצת מלשון התוס' מ"ו ע"ב ד"ה קבורה, ובמחכ"ת לא ידעתי שום משמעות מלשון תוס' ואדרבה איפכא משמע הא דמיבעי הש"ס אי קבורה משום בזיונ' או כפרה היינו איזה עיקר הטעם אבל מ"מ איכא כפרה מהא דקאמר רב אשי כפרה מאימת הוי מכי חזי צערא דקברא משמע דבכל המתים אמרינן דאיכא כפרה בקבורה דהא איבעי' דש"ס בכל המתים הוא וראיתי בתורת חיים שם דמשו"ה לא מדייק תוס' דקבורה מכפרת מהא דמשני הש"ס מיתה וקבורה בעינן משום דאיכא למימר דוקא קבורת ב"ד מכפרת משום בזיונא דאית ליה מה שאינו נקבר בקבורות אבותיו יע"ש, והי' יכול לומר בפשוט דהא דקאמר מיתה וקבורה בעינן י"ל דוקא בהרוגי ב"ד אבל לא במת על מיטתו דהא ע"כ מפשטות דברי רב אשי מדייק תוס' לדבריו דקבורה מכפרת דאל"כ גם לדבריו קשה מנ"ל לתוס' מרב אשי דקבורה מכפרת בלא בזיון דלא נקבר אצל אבותיו דהא רב אשי על מתניתן קאי וע"כ מפשטות לשון רב אשי משמע לתוס' דקבורה לבד מכפרת ובאמת אין ראיי' כל כך די"ל משום הרוגי ב"ד או כמ"ש בת"ח משום בזיון דלא נקבר אצל אבותיו וי"ל ג"כ הא דלא כתב בת"ח דאין ראי' מהא דמיתה וקבורה בעינן משום די"ל דוקא בנהרג דא"כ היה לו לומר הריגה וקבורה בעינן וע"כ עכשיו סבר הש"ס דמיתה כאורחי' וקבורה נמי מכפרת ולא תלי' הכפרה בדבר אחר והא דהביא התוס' מרב אשי י"ל משום דעדיין י"ל דצריך עיכול בשר ע"כ הביאו מהא דרב אשי דהכפרה תלי' בקבורה לחוד מאימת דחזי צערא דקברא אבל מ"מ מוכח מתוס' דמת על מיטתו וקבורה נמי מכפרת וא"כ בנדון שלפנינו שכבר נקבר שם אסור לפנות כיון שכבר נתכפר לו אלא די"ל דרוצח שאני דלא נתכפר לו בקבורה ג"כ דהא חזינן ברוצח בשוגג אע"ג דמת ונקבר מ"מ אין מוליכין אותו לקברות רק עד אחר שמת כ"ג משמע דלא נתכפר

ברוצח במיתה וקבורה רק אם רצח במזיד במיתת ב"ד וקבורה ובשוגג בגלות ומיתת כה"ג וממילא במאבד עצמו לדעת שדין רוצח יש לו לא נתכפר בקבורה וגם לא דמי מיתתו לשאר מיתה כי במיתתו עשה העבירה והעלה עליו חרון ה' ואין לומר שמיתתו יהי' ג"כ כפרתו וקבורה לחד בודאי אינו מכפר רק מיתה וקבורה אלא דכבר כתב בח"ס שם דאף די"ל דקבורתו אינו מכפרת מ"מ דלמא כבר נעשה לו דינים שלאחר מיתה בידי שמים אלא שאנחנו לא נדע מתי עובר על ראשם דין שמים ע"כ שב ואל תעשה עדיף להוציאו מקברו וא"א להשליכו מקברו מחמת ספק והוא דן שם על מומר וכן בנדון שלנו יש לומר כן ע"כ לדעתי א"א לפנותו מקברות אבותיו שכבר קנה מקומו שם ומה"ט יש לומר דאין קפידא נמי לשאר הקרובים להקבר שם במתחת קבריהם ועוד דהא במאבד עצמו לדעת צריך שיאמר דוקא שיאבד עצמו מדעת כמו שאמרו בברייתא במס' שמחות איזה מאבד עצמו לדעת לא שעלה באילן ונפל ומת אלא זה שאומר הרני עולה לראש האילן או לגג ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעולה, ומשמע שצריך דוקא לומר תחילה וגם שיעלה מיד וגם שאנו רואין שעולה ונפל ומת ועיין בח"ס שכ"ו שמברר כל הברייתא היטב דבלא זה תלינן דלמא רוח רעה בלבלתו או תונבא נקט ליה ועיין בח"ס שחקר שם אם ניכר ע"י מעשיו והכנותיו שעשה אי הוי כאומר או לא וכיון דלא שמענו שאמר שיהרג את עצמו ולא ראינו שהרג עצמו אף שראינו הכלי קרב שהרג עצמו אצלו מ"מ יש להקל ועיין בפתחי תשובה בשם תשובת אבן שוהם ובשמים ראש שפסקו להקל וכך נוהגין עכשיו להקל ביש צדדים לתלות להתאבל ולומר עליו קדיש ע"כ אין קפידא לקרובים להקבר שם ולא להניח אחוזת קבורת אבותיהם ומשפחתם לקבור במקום אחר ויניחו על משכבותם ויבולע המות לנצח אמן כתבתי וחתמתי יום ד' לסדר בהר תרמ"ט לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קו

שלום לכבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב בע"פ ערוגת הבושם כש"ת מו"ה משה ליב כהן נ"י דיין דק"ק ניקאלסבורג יע"א.

אחדש"ה מכתבו מיום צום עשור אשר יהפך ה' בקרוב לששון ולשמחה קבלתי וביקש לחוות לו דעתי בהוראה שיצאה ממנו בא' שקיבל טעלעגראעם שמת אחיו ושבק חיים לכל ישראל בהודעה שלאחר שתי ימים תהי' הקבורה לבוא שמה ובהיות כי לא יוכל לצאת מביתו שאל מתי יתחיל האבילות אם מיד שנודע לו המיתה או לאחר שתי ימים זמן הקבורה והורה מע"כ שיתחיל מיום הקבורה ואני אומר טוב ויפה הורה כהלכה וכתורה דמבואר בשו"ע יו"ד שע"ה סעי"ב מי שדרכן לשלוח המת לעיר אחרת לקברו

ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזרו פניהם מתחילין למנות שבעה ושלשים וההולכים עמו מונים משיקבר וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות אבל והוא מש"ס מ"ק כ"ב ע"א אמר להו רבא לבני מחוזא אתין דלא אזליתו בתר ערסא מכי מהדרינו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו וכתב רש"י אע"ג דלא נקבר המת ימים רבים משמע דרש"י רבותא אתא לאשמועינן אע"ג דלא נסתם הגולל עד ימים רבים מ"מ יתחילו כבר למנות מכי אהדרי אפי ומשמע קצת נגד הש"ך שם סק"ג שהביא בשם הרמב"ן דאף דפסקינן אם גדול הבית הולך עמו מתחילין כולן משיקבר זה דוקא אם יכול לבוא תוך ג' ימים אבל אם אינו יכול לבוא תוך ג' אלו שבבית מונין מיד וגדול הבית שבב"ה משיסתים הגולל וכתב דאפשר גם המחבר וסייעתו מודים לזה מצד הסברא דלא מסתבר כלל אם יקבר המת במקום רחוק שאלו שבכאן ישבו ימים רבים ולא יתחילו אבילות עד שיקבר יע"ש וא"כ אדרבה כל שימשוך הקבורה ימים רבים יותר מסתבר שיתחילו מדהדרי אפי ומע"כ תמה מאין הוציא הרמב"ם וש"ע דינו דדוקא בלא ידעו מתי שיקבר דלא נמצא בש"ס מזה ואדרבה מלשון רש"י שכתב לדידכו דלא מחזי נשמע דהכל תלוי אם רואין סתימת הגולל או לא אבל לא תלי' בידיעת הקבורה והנה י"ל דהרמב"ם מדייק מהירושלמי הובא בב"י שם הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אלין דקסרין דקברי בבית בירי אית תנ' תני אלו שבכאן מונין משיצא המת אלו ששם מונין משיסתים הגולל ולמה נקט הירושלמי דוקא ממקום למקום ולא נקט היכי שמוליכין אותו לבית הקברות שרגיל להיות שהבית הקברות חוץ לעיר אלו שבבית מונין משיצא ואלו שבבית הקברות משיסתים הגולל אלא ודאי בדוקא נקט הירושלמי מעיר לעיר אבל באותו עיר לא וכמ"ש ג"כ הרמב"ן דדעתם עליו וכמונח לפניהם דמי כיון דלאחר שעה ושתים ידעו מתי נקבר ובה"ג חולק וסבר דאף באותו עיר נמי כד מהדרי אפי אלו שבבית מתחילין למנות וסבר דממקום למקום שנקט הירושלמי משום דלא שכיח אם הבית הקברות סמוך לעיר שלא יצאו קרוביו עם המת ומה"ט נקט בה"ג נמי דינו במית במעלי יו"ט ודחילו דילמא לא מספקי' למקברי' מקמי י"ט ושקלוה עכו"ם למקברי' כי מפני מעלי דיו"ט לא הלכו למקברי' המת אבל בשאר יומי לא שכיח דהא לבה"ג לפי מה שכתב הרא"ש דלא כרמב"ן וכן כתב בת"ה להרמב"ן דלא מטין דברי בה"ג לסברתו משמע דאף בחול פליג בה"ג ומ"ט לא נקט בחול דרבותא יותר וע"כ משום דלא שכיח ביום חול שישארו בביתו אם נקבר סמוך לעירו אלא די"ל דמ"מ הרמב"ם דייק דינו מהירושלמי דנקט שמוליכין ממקום למקום כגון אלין דקסרין דקברי בבי בירי ולאיזה צורך נקט הירושלמי כגון אלין דקסרין מה לי דקסרין או לא דהא כבר יאמר ממקום למקום ומה רצה בזה אלא להורות לנו דלא נטעה

ממקום למקום דזה נמי שבית הקברות חוץ לעיר אע"ג דיכולין בשעה או שתים לחזור ויאמרו להקרובים שנקבר כשיטת בה"ג משו"ה מפרש כגון אלין דהלכו מקסרין לבית בירי דהוי לעיר אחרת שלא יכולין לחזור באותו יום בזה דוקא אלו מונין משיצא המת אבל לא אם הבית הקברות סמוך לעיר וממילא נמי מוכח דוקא בלא ידעו מתי שנקבור דהא זה פלוגתת הבה"ג שסבר דאף באותו עיר היינו אף דידעו מתי נקבר ולהרמב"ם דוקא ממקום למקום אבל לא באותו עיר היינו דכמונח לפניהם ודעתם עוד על המת כיון שבקרוב ידעו מתי נקבר ולא נתייאשו ממנו ועיין בב"ח שהסביר דטעמא דכיון דאינם יודעים מתי יקבר א"כ אינם יודעים באיזה יום סתום הגולל שיהי' מונין ממנו ולפיכך מונין מיד משיחזרו פניהם דלדידהו הוי כסתימת הגולל שנתייאשו אבל בקרוב לעיר דיודעים סתימת הגולל אין להם למנות עד שיסתום הגולל ולבעל הלכות אע"פ שידעו מ"מ כיון שאינן רואין סתימת אע"פ שידעו אותו מ"מ כבר נתייאשו בהחזרת פניהם יע"ש וממילא לאותו טעם אף אם קוברים בעיר אחרת כיון דידע יום הקבורה עכ"פ דהא בודאי לא צריך לידע השעה כדמוכח מרמב"ן ויודעים איזה יום יתחילו אבילות ממילא מונים מיום שידעו שנקבר ולא מקודם וכן משמע מדברי פרישה שכתב על הא דאמרינן דאם גדול הבית הולך עמו אלו ואלו מונין משיסתים הגולל היינו דמשערין לפי אומד הדעת אימתי הוי סתימת הגולל כן כתב בדין דלקמן בדיני גדול הבית ולמה לא כתב דהיינו בשידעו מתי יקבר באיזה יום ולא צריכין לשער אלא ודאי משום דאי ידעו יום שיהי' נקבר אף בלא הלך גדול המשפחה עמו מונין משיסתים הגולל, והרב"י כתב די"ל דגם בה"ג איירי במוליכין לעיר אחרת דוקא ומשו"ה פסק הטור כהרמב"ן אע"ג דמשמע מהרא"ש דסבר כבה"ג.

ובזה יש ליישב הלשון דכתב הרמב"ן אבל דבר' הבה"ג מטין לומר שאפילו נקבר בעירו נמי כן דינו ולא כתב דלא כן נראה מדברי בה"ג וכמ"ש הרא"ש דברי בה"ג דלא כרמב"ן אלא משום די"ל דדברי בה"ג נמי איירי במוליכין לעיר אחרת אבל מדסתם הבה"ג כתב הרמב"ן דמטין לומר דאף בעירו כן אבל לא מוכח שחולק ובדגול מרבבה שם רוצה לחלק דדוקא ביו"ט סבר בה"ג דמונין מיד משום דאין דעתן עוד עליו דמסרו לנכרים אבל בחול במוסרין לישראל י"ל דגם בה"ג מודה כיון שיש זמן שיודיעו לקרובים ואין מתייאשין עד שידעו יע"ש, וכבר קדמו הרדב"ז בזה בחלק א' סי' ס"ג וכן כתב הב"ח דיש הו"א לומר כן דשאני יו"ט מחול משו"ה כתב הרא"ש דלא כרמב"ן לא משום שלא פסק כרמב"ן אלא להורות דדברי בה"ג דלא כרמב"ן וממילא הרמב"ן חולק אף ביו"ט דליכא חילוק ובזה מיישב נמי הרדב"ז לשון מטין משום דגם הרמב"ן הרגיש די"ל חילוק בין יו"ט

וחול אבל לא מסתבר לי' לחלק בדברי בה"ג ומשו"ה כתב מטין ומדברי הש"ך שכתב לקמן בסי' שצ"ט סקי"ט כמו שנתבאר לעיל סימן שע"ה וכן כאן כתב בסק"א נ"מ לענין קובר מתו ברגל משמע דש"ך נקט לעיקר דליכא חילוק בין יו"ט וחול דלא כמ"ש וצידד הדגול מרבבה מדברי הש"ך שכתב נ"מ לענין קובר מתו בערב רגל משמע דאף בנהג אבילות איירי דהא אין הרגל מבטל שבעה ושלשים אם לא נהג אבילות ממש כמבואר שצ"ט וגם שנקבר המת בערב הרגל דאי לא נקבר באותו יום בפשוט הי' יכול לומר הנ"מ בין הרמב"ן ובין בה"ג אי אותו היום עלתה לו או לא לבה"ג עלתה לו כי מתחיל אבילות מכי מהדרי אפי אבל לא להרמב"ן וזה עיקר הפלוגתא אלא דרצה לומר נ"מ אף אם נקבר בעיו"ט ונהג ג"כ אבילות בערב הרגל מ"מ להרמב"ן דכתב שאינו מתאבלין עד שאומרים להם שנקבר לא מהני אף אם נקבר בערב הרגל וגם נהג אבילות כיון דלא שמעו שנקבר ועדיין לא הי' עליהם חל חיוב אבילות עד ששמעו ולא דמי להא דפרישה שהבאתי דמתאבלין משעה שאמדו שנקבר דשאני התם כיון דלא ישמעו מהקרובים מתי שנקבר דהלכו לעיר אחרת חל חיוב אבילות מיד שיכולים לשער משא"כ כאן דיחזרו הקרובים אין חיוב אבילות עד שישמעו ובאמת גם בגדול הבית אם ישיב לביתו או שיהי' נודע להם בקרוב ע"י אחר אין צריכין לנהוג אבילות עד ששמעו מתי נקבר אבל איירי התם שלא יחזרו לביתם ולא ידעו אלא דמדברי תשובות הרא"ש שהביא הרמ"א בהג"ה שם משמע דלא כש"ך שכתב הי' סבור שנסתם הגולל והתחיל להתאבל ואח"כ נודע לו שטעה חוזר ומתחיל אבילות מחדש יע"ש והרא"ש ע"כ איירי בדין שהתחיל אבילות דוקא משיסתים הגולל דאי במתחיל במהדרי אפי בודאי מהני אף שלא נסתם הגולל כלל ולא הוי אבילות בטעות ואפ"ה כתב דוקא אם לא הי' נסתם הגולל אבל אם הי' באמת סתימת הגולל מהני אף דלא ידע מקודם רק מספק נוהג אבילות נמי עולה לו וזה דלא כש"ך שאין עולה לו בערב הרגל אף דנהג אבילות ממש והא דכתב הרמב"ן עד שישמעו היינו שאין צריכין לנהוג אבילות אבל מ"מ אם נהגו קודם השמועה ונסתם הגולל עולה לו אף ששמעו בלילה שלאחריו.

וראיתי בשערי דיעה מהג' שמן רוקח כוונה אחרת בדברי הש"ך שכתב דכוונת הש"ך דודאי בחול מונין לעולם משעה שנקבר ולא משעה שאמרו לו ואף אם לא נהג אבילות אם הי' עדיין יום נחשב לו אותו יום למנין שבעה אבל בערב הרגל דאם לא נהג אבילות אינו עולה מן המנין וצריך לנהוג כל אבילות אחר הרגל וא"כ שפיר יש נ"מ בזה שאין מתאבלין עד שיאמרו לו שנקבר וציין על שצ"ו ושצ"ט ולפי הבנתו בש"ך י"ל דגם הש"ך מודה אם נקבר כבר דמהני אם נהג אבילות ממש כהרא"ש בתשובה אלא דהש"ך רצה

לומר נ"מ אף בדיעבד אם לא שמעו בין חול ליו"ט דאי לא שמעו ולא נהגו אבילות בכל זאת עולה אותו היום כמבואר בסי' שצ"ו בזלזול במקצת הימים אבל בערב רגל אי לא נהג ע"י שלא ישמע לא עלתה לו וצריך לנהוג כל שבעה לאחר הרגל ונלמד קולא ג"כ לדבריו דבחול אף שלא נהג אבילות וגם לא שמע מתי נסתם הגולל נמי עולה לו וזה אינו מוכח מסי' שצ"ו דדוקא אם ידע שמת וחל חיוב אבילות עליו אלא שזלזל במזיד או בשוגג שלא ידע שצריך אז עולה למנין שבעה אף שלא נהג אבילות כדמשמע מלשון המחבר שם אבל אם לא ידע שנסתם הגולל ולא חל חיוב אבילות מקודם עד שידע ושמע ולא נהג אבילות בודאי מסתבר דאינו עולה כלל כיון דלא הי' החיוב עד שישמע וגם לא נהג אבילות כלל וכן משמע מדברי תשובת הרא"ש כלל כ"ז סי' ג' בראובן ששמע בעיר אחרת שמת בנו ואמרו לו שמת ולא נהג אבילות כתב דעולה לו כיון דמיד ששמע לו שמת הי' לו להתאבל ואם עבר ולא התאבל אינו צריך להשלימו משמע דוקא משום דהי' החיוב עליו להתאבל כדשמע אבל בלא שמע שנסתם הגולל שאין החיוב עד שישמע שנסתם הגולל י"ל בלא התחיל אבילות ממש אינו עולה לו וכן יש לדייק נמי משאר מקומות ואין להאריך.

שוב ראיתי מה שהובא בפתחי תשובה מהגאון דליסא זצ"ל ונראה שגם הוא מחלק כן, אלא לפי מה שכתב הרדב"ז בסוף התשובה היכי דנקבר בין השמשות אע"פ שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס שבת או הרגל אף על פי שלהרמב"ן לא חל אבילות עד שיחזרו הקרובים היינו דוקא אם חוזרים ביום הקבורה ממש אבל כיון שנקבר ביום ושבים בלילה אין דעתם עליו עד שיסתום הגולל ולפ"ז בודאי יש להקל אף בחול אף אם לא נהגו אבילות כיון דאין דעתם עליו אם שבים בלילה וחל חיוב אבילות מיד שנסתם הגולל קודם ששמעו וכ"ש אם נקבר ממש דלא כמשמעות הש"ך ואין חילוק לרדב"ז בין בה"ג להרמב"ן רק אם לא נקבר באותו יום או קודם הרגל וכיון דבאבילות הלכה כדברי המיקל בודאי יש לסמוך על הרדב"ז דלא כש"ך וכ"ש בערב הרגל דיש לנו עוד טעמים לחלק כאשר כתבנו דבודאי יש להקל עכ"פ אם נקבר אף דלא שמע עד דנכנס הרגל כנ"ל להלכה.

שוב הורה מעכ"ת נ"י אף דהתחלת אבילות מזמן קבורתו מ"מ אינו חל עליו אנינות ודמי להא דס' שמ"א ס"ג במסריה לכתפים ולמי שמת בתפיסה דמותר בבשר ויין אף שאינו מחוייב עליו להתאבל עד שיקבר ולפום רהיטא הי' נראה לכאורה נגד זה ממאי דאמרינן בירושלמי שהבאתי דאם גדול המשפחה הולך עמו אלו ואלו מונין משיסתום הגולל והיינו דאמר ר' יוסי דאזלינן לחומרא בגדול הבית עיין בב"י ומאי חומרא אי מונין

לאבילות מיד או לאחר שיסתום הגולל אלא ודאי דאי הי' מונין מיד בודאי אינם אוננים כיון דחל עליהם אבילות משא"כ אי אלו שבבית מונין ג"כ משעה שיסתום הגולל אסורה ג"כ בבשר ויין אף שישנם בבית ואינם הולכין עם המת אבל הרמב"ן כתב בפי' דאם קוברים מחוץ לעיר אינם מתאבלים עד שיסתום הגולל ואינו אלא כמו שנמסר לכתפים דמותר לאכול בשר עיין ברא"ש משמע דדמי לגמרי לנמסר לכתפים והחומרא דירושלמי י"ל כיון דלא יכולין למנות מיד וצריכין' לאחר למנות וימשכו ימי אבילות זה חומרא ובזה נדחו דברי הב"ח שכתב על תמיהת הב"י על הרא"ש לגרסתו בירושלמי דאם גדול המשפחה בבית אלו ואלו מונין משיצא המת דא"כ קשה מאי חומרא כקושי' תוס' ותירוץ שזה חומרא שבעודם בדרך צריכין לטרוח ולנהוג אבילות ואם גדול הבית הולך עם המת צריכין להמתין עד שיסתום הגולל וזה נמי חומרא וכתב שזה פשוט ולא ידע מה ראו התוס' להקשות ולפרק בדוחק כי אין כאן קושי' ואין צריך פירוש עמוק יע"ש ואני אדע מה ראו התוס' להקשות ולפרק כן דאף די"ל שזה חומרא שצריכין לטרוח ולנהוג אבילות בדרך מ"מ בודאי יש צד קולא יותר דאלו אם אלו שהולכים עם המת הי' מונין משיסתום הגולל הי' אסורים ג"כ בבשר ויין ופטור מכל המצות משא"כ השתא דמונין ג"כ משיצא המת וחל עליהם אבילות ע"כ פסק מהם אנינות דלא מצינו אבילות ואנינות כאחד ובודאי קולא יותר גדולה מחומרא דאבילות בדרך ויפה הקשה תוס' והניח הב"י בתימא על הרא"ש ועיין.

ונדון דידן לכאורה בפלוגתא דר"ת ורא"ש תל' שם בסי' שמ"א שרית אכל בשר ושתה יין כשהודיע לו הר"י שמתה אמו שהי' אחותו דר"ת והרא"ש חולק על ר"ת דאף בעיר אחרת הוי כמתו מוטל לפניו ואסור בבשר ויין ופליגי על כרחך רק היכי דלא נהג אבילות רק לאחר שיסתום הגולל אף שמת בעיר אחרת כגון שידע מתי יהי' נקבר או שרוצה בעצמו לילך לקבורה דאל"כ מה זה דאמר שהי' שותה ר"ת יין ובשר ולא קאמר דחייב באבילות ופשיטא דמותר בבשר ויין וגם הרא"ש לא היה לחלוק בזה כיון דחל אבילות מיד וע"כ כגון דאינו חייב עוד באבילות עד שיסתום הגולל אף שמת בעיר אחרת וסבר ר"ת דלא חל אנינות כיון שיש קרובים בעיר אחרת שיטפלו עם המת אבל הרא"ש סבר דאף בעיר אחרת חייב באנינות אלא שהש"ך סק"ג כתב בשם הב"ח דפסק כר"ת ביש קרובים בעיר אחרת דאז לא צריך לילך מעירו אין דין אונן עליהן משא"כ בשאין קרובין בעיר אחרת דאז ע"כ צריכין לילך מהעיר גם ר"ת סבר כהרא"ש שדין אונן עליהן ויש ראיי' לזה מדברי הרמב"ן שכתבתי דמדמי הא דמוליכין המת בבית הקברות מחוץ לעיר אף דמהדר אפי אינו חל אבילות עד שיסתום הגולל להא דמסרוה לכתפים

וכ"ש כשהמת בעיר אחרת ויש קרובין שם לטפל שדמי למסרוה לכתפים ועדיף מיני' שמסרוהו לכתפים הוא אפילו באותו עיר וזה בעיר אחרת ועמדתי משתומם על הרא"ש דהוא מודה לדין הירושלמי במסרוה לכתפים וחולק על הר"ת אם המת בעיר אחרת ויש קרובים שם ומשמע מדבריו דאף אין דעת הקרובים לילך לעיר אחרת לקבורת המת מ"מ דין אינות עליהם ומאי שנא ממסרוה לכתפים וצערתי על זה עד שמצאתי בפר"ח סי' ע"א באו"ח שגם הוא הסכים לר"ת וכמו שכתב הב"ח דוקא בעיר אחרת ויש קרובים וראי' מנמסר לכתפים דאמרינן בירושלמי שאוכל בשר ושותה יין וכ"ש הך, ואני הבאתי ראי' ג"כ מדברי הרמב"ן וכיון שהב"ח והפר"ח פסקו כר"ת וגם מהש"ך משמע מלשונו שהסכים עם הב"ח בזה יש להקל דלא חל אנינות ויפה הורה מעכ"ת נ"י ואני הבאתי הפוסקים וביארתי כל צורך בעזה"י ליתן פנים מסבירות להלכה והחותך חיים לכל חי יתן לו חיים ארוכים ימים ושנים כחפץ ידידו הכותב בחיפזון לאחר עיון שעות אחדים מפני הטרדות הכ"ד. פרעסבורג יום א' לס' בא שנת תר"ן לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קז

שלום ונחמה לידידי הרבני המופלג חרוץ ובקי בע"פ בנש"ק מו"ה אליעזר דוב כ"ץ גראס נ"י בן הגאון מו"ה משה פערל זצ"ל.

מכתבו הגיעני מעיר האמבורג אשר הוא על הדרך כעת משם נתבשר לו בשורה לא טובה כי מתה אמו ע"ה ה' יגדור פרצות עמו ביום ב' דר"ח כסליו ונקברה ביום שלאחריו ויען כי הוא הרחק נדוד ממדינתו לא נודע לו עד ר"ח טבת ולא אמר קדיש כל החדש ונפשו מסתפק לשאול בשתים אם יכול לומר קדיש עד י"ב חדשים מיום הקבורה יען כי השנה מעוברת ויש דיעה אחת כי בשנה מעוברת אומרים קדיש י"ב חודש ואף דלא נהגו כן מ"מ יען כי לא אמר חודש שלם עכ"פ בשנה מעוברת יכול להשלים החודש החסר וגם ביארצייט אי יעשה ביום הקבורה או ביום המיתה דלמא הא דכתב הש"ך סי' ת"ב סק"י דאם יום הקבורה מרוחק מיום המיתה ב' או ג' ימים דווקא הוא או לאו דווקא אפי' מרוחק יום א' נמי.

ואשיב תחילה על ספיקתו הראשון דוודאי לא יאמר יותר מי"א חדשים כמבואר ברמ"א סי' שע"ו שלא יעשה אבותיו כרשעים ואף אם לא אמר קדיש כלל איזה ימים או שבועות מ"מ לא ישלים הזמן ולא יאמר יותר מי"א חדשים, ועיין ברמ"א שם שכתב שבעה ושלשים לענין קדיש מונין מיום הקבורה אף שלא שמע האבל מיד וא"כ גם לענין י"א חודש כן אף דלא שמע מ"מ אין לו לומר יותר מי"א חודש דזיל בתר טעמא כדי שלא

יעשה אבותיו כרשעים ואף בלא אמר תחלה שייך זה, ומה שכתב שיש דיעה בשנה מעוברת יאמר י"ב חודש לא מצאתיו ולא ראיתיו ואולי זכרונו הטעתו כי בסי' שצ"א סעי"א כתב בשנה מעוברת נמי אינו נוהג אבילות רק י"ב חדשים ובט"ז שם הביא שיש אנשים נוהגים קצת אבילות גם בחדש י"ג ואין טעם לדרש זה והוא מנהג בטל וזה הטעות מצינו דווקא באבילות אבל לא לענין קדיש לומר י"ב חדשים בשנה מעוברת דהטועים סברו די"ב חדשים היינו שנה וא"כ כשהשנה מעוברת צריך לנהוג כל השנה כמו בכל מקום דצריך שנה חדש מעובר נכלל בהשנה אבל טעות הוא דדווקא אם נאמר שנה כן הוא אבל היכא דאמרו י"ב חודש דווקא י"ב חודש ולא יותר עיין בב"ח ועיין ג"כ ביו"ד סימן נ"ז לענין טרפה חיה ובפר"ח שם דחולק על הת"ח שם שכתב בשנה מעוברת צריך להיות י"ג חדשים כיון דאמרינן והלכתא בזכר שנים עשר חודש דווקא הוא ולא י"ג חדשים ועיין בפרמ"ג שם, אבל בקדיש בוודאי אין מי שיטעה בכך כיון דפסקינן י"א חודש וח"ו להאריך משפט רשעים בגיהנם יותר מי"ב חודש, ועיין בד"מ מה שהביא בשם מהר"י מקורביל ויש ליתן קצת טעם לאנשים הנוהגים כן כיון ביום היארצייט נוהגים אבילות ג"כ כמ"ש בתה"ד הובא בש"ך סי' ת"ב שם וכמ"ש הרמ"א סי' שצ"ה מה"ט מאחרים אבילות עד יום יא"צ שהוא בשנה מעוברת לאחר י"ג חדשים וזה דווקא באבילות נהגו כן משום דלא שייך באבילות הטעם שלא יעשו אבותם רשעים כמ"ש הט"ז בסימן ר"מ לחלק בין אבילות דנוהג י"ב חדשים ובין אמירת קדיש משו"ה ממשיכים ג"כ אבילות בשנה מעוברת אבל בקדיש בקום ועשה דשייך טעמא שלא יעשה אבותיו כרשעים בוודאי מוחין במי שרוצה להחמיר לומר יותר מי"א חודש אף בשנה מעוברת.

ועל ספיקתו השניי' הלא הדבר מבואר ומפורש בש"ך שם שכתב ומסיים שם אבל מי שמת אביו ונקבר בו ביום או ביום שלאחריו יש להתענות ביום המיתה אף בשעה ראשונה עכ"ל, ובוודאי מפני שהוה בדרך לא ראה בש"ך בפנים והטעם דהא דפסק ברחוק ב' או ג' ימים יעשה יארצייט ביום הקבורה היינו כמ"ש המ"ב הובא בש"ך שם דנוהגים לפסוק אבילות ביום היארציט וכיון שהאבילות מיום הקבורה ע"כ יעשה גם היא"צ ביום הקבורה בשנה ראשונה אבל אם הוא ביום המחרת כיון דהאבילות נשלם ביום המיתה דהא אם נקבר ביום ב' פסק אבילות לאחר י"ב חודש דהיינו ביום א' לעת ערב כשנכנס יום ב' ואם יום המיתה ביום א' ויש יארצייט ביום א' נמי נהג אבילות כמ"ש התה"ד כיון שמתענין בו נהגו ג"כ אבילות ממילא יכול לעשות יארצייט ביום א' אף שהקבורה ביום ב' כיון שעכ"פ מתאבל י"ב חודש מיום הקבורה משא"כ אם נתאחר

הקבורה ב' ימים שנוהגים שפוסקים אבילות ביום יארצייט אז צריך לעשות יא"צ בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיתאבל י"ב חדשים מיום הקבורה, וזה טעם של הש"ך שמחלק בין יום המחרת ובין ב' וג' ימים, ועיין בטו"ז שם שחולק שתמיד עושים יארצייט ביום המיתה דמשפט י"ב חודש הוא מיום המיתה והוא אזיל לשיטתו בסימן שע"ו סק"ד שמי שמת לו בשבת או ביו"ט יאמר קדיש מיד דאין קדיש תלוי' באבילות כלל דקדיש הוא להציל מהדינים ומתחיל מיד ביום המיתה והנהיכ שם חולק כמ"ש הש"ך כאן דמשפט בגיהנם הוא מהקבורה וכבר הביאו הרבה שו"ת בלחם הפנים ובית לחם יהודא דנוהגים במקומות כט"ז בזה, ועיין באו"ח סימן ע"א בפרמ"ג ואליהו רבה שם.

ולענין יארצייט נוהגים כהכרעת הש"ך וצ"ל אף דיאמר קדיש ביום המיתה מיד היינו מטעם שהביאו בשם הזוהר דכמה מיני דינים יש ומתחיל מיום המיתה ויאמר קדיש כדי להצילו מן הדינין שקודם הקבורה וגם להקדים קודם העונש אבל עיקר המשפט בגיהנם הוא מהקבורה ע"כ אבילות עיקר מהקבורה כש"ך ועבודת הגרשוני ס"ה רצה לדייק מהרמ"א שכתב בסי' שע"ו דמונין הקדיש של ז' ול' מיום הקבורה דלא כט"ז, ובאמת אין ראי' כ"כ דוודאי עיקר העונש בגיהנם הוא מהקבורה משו"ה צריך לומר ז' ול' אחר הקבורה אבל כיון דיש ג"כ דינין ביום המיתה יאמר ג"כ קדיש קודם אם אפשר אבל מ"מ מונין ז' ול' לענין קדימה משאר אבלים מיום הקבורה כי אז עיקר משפט והדין ומה"ט הכריעו הפוסקים נמי דאם יש אבלים אחרים לא יאמר קדיש ביום המיתה ועיין.

ובנדון דיד' בלא"ה אף אם הי' הקבורה רחוק יום ג' וד' מיום המיתה מ"מ עושה יא"צ ביום המיתה גם להש"ך דהא טעמא דש"ך כיון שנהגו שפוסקין אבילות ביום היארצייט ותשלום אבילות הוא מיום הקבורה ע"כ יעשה גם היא"צ ביום הקבורה וזה דווקא בשנה פשוטה אבל בשנה מעוברת דפוסקין אבילות לאחר י"ב חודש כמו שהבאתי, ועיין בב"ח שכתב כיון דכבר פסק אבילות חודש קודם היא"צ גם ביום יא"צ לא צריך לנהוג אבילות א"כ כיון דפסק אבילות ככלות י"ב חודש לא שייך טעמא דמ"ב כלל ובוודאי בשנה מעוברת אף אם מרוחק הרבה עושה יא"צ גם להש"ך ביום המיתה ופשוט וכיון שאירע לו כן בשנה מעוברת לית ספק כלל שיעשה היא"צ ביום המיתה אף אם היה רחוק הרבה וכ"ש שהי' למחרת יום המיתה הקבורה דאף בשנה פשוטה כן הוא וה' יגדור בעדו ויבולע המות לנצח אמן.

ומה שכתב לדברי הרז"ה בסוגי' דלאו להנות ניתנו דזה דווקא בדאורייתא ולא במצוה דרבנן ומקשה מירושלמי סוף תרומה דמותר להדליק בשמן שריפה נר חנוכה באין לו שמן אחר ומסביר בפנ"י שבת בסוגיא דכבתה משום דמצוה לאו להנות ניתנו ולהחז"ה

יהי' אסור כיון דהוי מצוה דרבנן לא ידעתי מאי קושי' על הרז"ה וכי אין פירוש אחר בירושלמי ובפנ"י עצמו כתב שם טעם די"ל משום דמותר שמן אסור הוי כמפסיד קדשים בידים ולרב הונא דמותר להשתמש בלא"ה אסור דהא ישתמש לאורו והשמן אסור בהנאה והילך עוד פירוש אחר מש"כ בספר קהלת יעקב מהר"י אלגאזי באות א' דטעמא דירושלמי משום דאין עושין מצות חבילות חבילות משו"ה באין לו שמן אחר מותר כמבואר בפסחים דבאין לו מותר לעשות חבילות חבילות ועיין בכ"ס או"ח סי' כ"ו שכתב כן מדנפשי' בטעמא דירושלמי וכתבתי מזה במ"א ואין להאריך פה וה' שנותיו יאריך וישיגהו ששון ושמחה כאות נפשו ונפש החפץ בהצלחתו, ר פ"ב חדש טבת תרנ"ה לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

תשובה קח

שלום וברכה להרב המופלג מורג חרוץ בע"פ יפ"ת וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה אברהם גרינבוים נ"י רב דק"ק דאסאסא יע"א בזיבענבירגען.

מכתבו קבלתי ואודות אשר שאל אותי הלכה למעשה אודות אחד שהולך להמיר ר"ל ואומרים איזה אנשים כי ביום שיעשה מחשבתו הרעה להמיר דתו מחויבים קרובים לנהוג עליו אבילות שבעה לישב על הארץ וכדומה ומע"כ לא מצא דבר זה בפוסקים ואחד רוצה להביא ראי' מדברי הגה"ה ברא"ש אלו מגלחין סי' נ"ט וז"ל ר"ג נתאבל על בנו כשהמיר דתו י"ד יום ק"ו לשכינה י"ד יום יע"ש מלשון כשהמיר משמע מיד כשהמיר נתאבל עליו ויען כי דרכי האנשים אלו לפסוק מתוך קצורי ספרים חפשתי בספר חכמת אדם שכל חכמת כל אנשים אלו מזה ולא לאלו חיבר ספרו רק ללומדים מתוך עיון בש"ס ופוסקים ויודעים כל דבר על בוריין ומקורן וראה זה מצאתי שם בכלל קנ"ו אות ו"ו שהביא מעשה בבן עהגדולים שהמיר וישב עליו י"ד ימים תיכף כשהמיר ז' בשביל הגוף וז' בשביל הנפש שנאבדו ממנו וציין הגה"א ולבוש יע"ש הבין ג"כ מלשון הגה"ה דתיכף שאמיר צריך להתאבל אבל לא כשמת בלא תשובה אבל מה שציין לבוש ראיתי בפנים ולא מצאתי וז"ל שם שמ"ה סעי' וי"ו ומצינו חד גברא רבה שהתאבל על בנו שהמיר דתו ומת והתאבל י"ד יום ק"ו לשכינה לא משום אבילות עשה כן אלא משום צער עצמו שנצטער עצמו שלא זכה לשוב בתשובה ואבד גופו ונפשו עכ"ל משמע דוקא לאחר שמת הרי עושה לצער עצמו שלא זכה בנו לשוב תשובה אבל כל זמן שיש לצפות עדיין שמא יחזור בתשובה בודאי אין להתאבל עליו אבילות ממש דלא דמי למת שלא ישוב עוד לארץ מולדתו משא"כ כשהמיר אינו ק"ו ממת דליכא עוד בודאי לא אבידת הגוף ולא אבידת נפש דעדיין יש תקנה.

והנה הט"ז סי' ש"מ הביא דברי הגה"ה ר"ג ישב על בנו שהמיר ומת והוא טעות הדפוס וצ"ל דתו תחת ומת שלא נאמר בדברי הגה"ה ומע"כ כתב שמדברי הב"י שמה וכן בד"מ ש"מ שהביאו המרדכי שכתב שר"ג נתאבל על בנו שנשתמד אמנם אין ללמוד ממנו דלאפישי צערא הוא דעביד שלא זכה לשוב בתשובה משמע דלאחר מיתה איירי שכתבו שלא זכה לתשובה שפיר דייק וכן ראיתי בתשובה מאהבה שכתב ודייק כן יע"ש והנה זה הכל רק באב ואם של הבן י"ל שצריכין להתאבל או עכ"פ לצער עצמן מפני שהולידו בן כזה שהמיר דתו ויצאו מהם שורש פורה ראש ולענה אבל שאר קרובים כ"ע מודים שאינם צריכין להתאבל כלל ולא לצער אדרבה לובשים לבנים ושמחים משום אבוד רשעים רנה כדתני' בברייתא מ"ב דשמחות ומע"כ כתב שלא זכה להבין דלמה לא נלמד מר"ג שעכ"פ יצער עליו לאחר מיתה שלא שב בתשובה ולמה כתב בש"ע שהקרובים שמחים ולפי הבנתו הי' לו להקשות ביותר על ר"ג שצער עצמו דהא מפורש בברייתא שמחות ששמחים אלא דלא קשה ודוק בלשון הברייתא שפרט ותני אחיהן וקרוביהן מה שלא נאמר בשאר דאין מתאבלין כמו במאבד עצמו לדעת וכדומה אלא ודאי דאתי לאשמעינן דוקא אחיהן וקרוביהן שמחים ולובשים לבנים משום אבוד רשעים רנה אבל לא אביו ואמו אף שאין צריכין להתאבל ולישב עליו ולנהוג דין אבילות כמו בשאר מת עכ"פ לא ישמחו שהולידו בן כזה ואדרבה יצערו עצמן כמו שעשה ר"ג ואדרבה יש ראיי' לר"ג שהתאבל ממש לפי הבנת פשטות דברי המרדכי משום דלא תנן בשמחות רק אחיהם וקרוביהן או דמוכח מהברייתא רק דלא ישמחו וילבשו לבנים האבות רק יצערו עצמם אבל לא מוכח עוד דצריכין לישב עליו כדין שבעה כמו בשאר מתים ויש ראי' לר"ג מלשון הברייתא ועיין.

וחפשתי בארגז ספרים שלי ומצאתי בספר בית לחם יהודא וז"ל כתב בספר חסידים ס' ק"ץ בשעת ההמרה צריך לבכות ולהתאבל עליו שכנאבד הגוף בוכין כשנאבד הגוף והנשמה לא כ"ש וכן הוא מנהג העולם ונ"ל שאינו אלא בבן ובת אבל לא בשאר הראוין להתאבל עכ"ל וז"ל ספר החסידים שם הממיר את הדת לעבודת אלילים ומת אין בוכין עליו ואין מספידין עליו בכו בכה להולך מתורת ה' להמיר דתו בעוד שהוא חי שמא ישוב כי לא ישוב עוד כשהוא מת ואם שב ומת בוכין עליו וכשהמיר ראו' לבכות ומה כשנאבד הגוף בוכין כשנאבד הגוף והנשמה לא כל שכן עכ"ל, והדרש הכי הוא דאל תבכו למת הוא כשהמיר ומת ובכו בכה להולך הוא בעוד שהוא חי דיש עוד תקוה שמא ישוב והסיפא דקרא כ' לא ישוב קאי על תחילת הפסיק כשמת בלא תשובה דלא יכול לשוב עוד יע"ש וי"ל דוקא לבכות כתב ספר חסידים דיש לו לאב בשעה שממיר בנו

הדת וכן ראוי לעשות אולי עצבותא ובכיה של אב תהני שישוב בנו אבל לא לישב עליו ולנהוג שבעה דלא מצינו רק במת ממש וכ"ש שיש תקנה שישוב עוד משא"כ כשמת בלא תשובה אז אין לו לבכות ולספוד מאחר שאין תקוה שישוב עוד ור"ג לאפושי צערא דידי' עביד וכיון דמלשון הגה"ה אין למידין שצריכין להתאבל כשהמיר דהא ממרדכי ומהג"מי' משמע דמעשה דר"ג קאי לאחר שמת וגם כשמת כתבו שאין ללמוד וכ"ש שאין להתאבל ממש כשעדיין חי שיש תקוה שישוב עוד וגם לא נזכר בש"ע מזה בודאי אין לחייב לישב ולהתאבל דהא כל ספק אבילות להקל וכ"ש בזו אבל לבכות ולקונן בודאי ראוי שיעשה כן האב ואם כמ"ש בספר חסידים אולי ירחם ה' ליתן בלבו שישוב עוד קודם מותו וכל זה דוקא לאב ואם אבל לא לשאר קרובים דלא כאותן אנשים שהי' רוצים לומר דהקרובים צריכין לישב עליו ויפה עשה מעכ"ת שלא הורה לקרוע ולנהוג אבילות שבעה רק האב והאם יבכו ויתאבלו עכ"פ אבל אין לחייב לישב על הארץ ולנהוג דין אבילות כמו על מת ממש כנ"ל, וה' יקבץ נדחי עמו ישראל ויקבץ פזורינו מבין הגוים הכ"ד טרוד מאוד פה פרעסבורג יום ג' לסדר ויקהל תרנ"א לפ"ק. הק' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.